

ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ।

ਓਮਪਰਮਾਤਮਨੇਨਮ: ।

ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਵੇਦਾਂਦੀ ਵਿਵਿਧ ਸਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਯੁਕਤ

ਕ੍ਰਿਤ

ਸ਼੍ਰੀਮਤਪਰਮਹੰਸ ਪਰਿਬ੍ਰਜਕਾਚਾਰਯ ਸ਼੍ਰੀ
ਸ੍ਰਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ।

ਜਿਸਦਾ

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਲਾਲਾ ਆਤਮਾਰਾਮ ਜੀ ਪੂਰਵ ਮੰਤ੍ਰੀ

ਜਥਾ ਉਪਵੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਯ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਨੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ

ਅਰ

ਵੈਦਰਾਜ ਧਰਮਦੇਵ ਕਵਿਭੂਸ਼ਣ ਵੈਦਰਤਨ

ਮਾਲਿਕ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਰਾਜਿੰਦ੍ਰ ਐਮ. ਧਾਲਯ ਗੁਮਟੀਬਾਜ਼ਾਰ
ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਸੁਧ ਕੀਤਾ

ਅਤੇ

ਲਾਲਾ ਬੋਸਾਰਾਮ ਪੁਸਤਕਾਧਯਖਛ ਆਰਯ

ਸਮਾਜ ਲਾਹੌਰ ਵੱਡੇਵਾਲੀ ਨੇ

ਸੇਵਕ ਸਟੀਮ ਪ੍ਰੈਸ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਮਾਸੂਰ ਆਤਮਾਰਾਮਦੇ ਅਧਿਕਾਰ
ਵਿਚ ਛਪਵਾਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ।

ਦਯਾਨੰਦ ਸੰਵਤ ੩੦ ।

ਨਿਵੇਦਨ ।

ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਆਤਮਾਰਾਮ ਜੀ ਪੂਰਵ ਮੰਤ੍ਰੀ ਆਰਯ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਧੀ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਲਾਹੌਰ ਵਰਤਮਾਨ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ ਆਫ ਸਕੂਲਜ਼ ਬਰੋਦਾ ਸਟੇਟ ਨੇ ਆਰਯਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਛਪੇ ਹੋਏ ੧੪ ਬਰਸ ਬੀਤਚੁਕੇ ਹਨ । ਹੁਨ ਏਹ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ ਤਦ ਮੈਂਨੇ ਬੜੇ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਨਾਲ ਅਨੁਵਾਦਕ ਤਬਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਤੋਂ ਏਸਦਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ (ਛਪਾਉਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ) ਲੀਤਾ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਟਿਖਾਉਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਹਨ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਜਗਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਭੀ ਰਹ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਰ ਹੋਰ ਇਹ ਕਿ ਸਲੋਕ ਭੀ ਸਾਰੇ ਵੇਵਨਾਗਰੀ ਅਖਛਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ । ਤਦ ਮੈਂ ਨੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਸੁੱਧ ਕਰਾਯਾ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਵੈਦਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਧਰਮਦੇਵ ਕਵਿਭੂਸ਼ਣ ਵੈਦਰਤਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਪੰਡਿਤ ਕਿਹੜਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਆਰਯ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਭੀ ਜਾਨਕਾਰ ਹਨ ਹੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਆਰਯ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਭਾ ਦੇ ਕਈ ਬਰਸ ਤਕ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਰਹ ਚੁਕੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਉਨਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਾਨ ਅਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਯੋਗਜਤਾ ਭੀ ਸਲਾਹਨ ਯੋਗ ਹੈ ਏਹ ਵਿਚਾਰਕੇ ਉਨਹਾਂ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਰ ਬੜੇ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਅਰ ਕੋਸ਼ਸ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤਕ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮੁੜਕੇ ਅਸਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਸੋਧਨੇ ਅਰ ਛਪਾਨੇ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾਹੈ ਅਰ ਸਭਨਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਕਰਦਿਤਾਹੈ ਤਾਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਨਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕੜੀ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਪੰਡਿਤ ਧਰਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਨਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਂਨਾ ਹੀ ਬੋੜਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਆਪ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਅਰ ਕਿਤਾਬ ਬਿਕ੍ਰੀ ਕਰਾਉਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂ ਗਾ ਸਾਡਾ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਸਫਲ ਹੋਇਆ । ਓਮ ਸ਼ਮ ।

ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਬੋਸਾਰਾਮ

ਲਾਹੌਰ
੨੩ ਨਵੰਬਰ ੧੯੧੨

ਪੁਸਤਕਾਧਿਕਸ਼ ਆਰਯਸਮਾਜ
ਲਾਹੌਰ (ਵੱਡੇਵਾਲੀ)

सत्यमेव जयते नानृतम् ।

आर्यसमाजस्य प्रवर्तको दयानन्दार्यः

ਸਤਨਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ।

ਵਿਸਯ ਸਫਾ
ਭੂਮਿਕਾ ੧

ਪਹਿਲਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ੧
ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਸਮੀਖਣਾ ੨੨

ਦੂਸਰਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਣਾ ੨੫
ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਦਿ ਨਿਸ਼ੇਧ ੨੮
ਜਨਮਪਤ੍ਰ ਸੁਰਯਾਦਿਗ੍ਰਹਸਮੀਖਣਾ ੨੯

ਤੀਜਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਪੜ੍ਹਨਪੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਵਿਸਯ ੩੬
ਗੁਰੁਮੰਤ੍ਰ ਵਿਆਖਿਆ ੩੬
ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸਿਖਣਾ ੩੯
ਸੰਧਿਆਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ੪੦
ਯੱਗਪਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਕਲ ੪੧
ਹੋਮਫਲ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ੪੨
ਜਨੇਊ ਸਮੀਖਣਾ ੪੩
ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਉਪਦੇਸ਼ ੪੪
ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕ੍ਰਿਤਯਵਰਣਨ ੪੫
ਪੰਜਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ
ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਾਨਾ ੫੪
ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਵਿਧੀ ੬੭
ਗ੍ਰੰਥਪ੍ਰਮਾਣ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਸਯ ੭੨

ਵਿਸਯ ਸਰਾ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੂਦ੍ਰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ੭੬
ਚੌਥਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਸਮਾਵਰਤਨ ਵਿਸਯ ੮੧
ਦੂਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ੮੨
ਵਿਆਹਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਪਰੀਖਣਾ ੮੩
ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਿਆਹਨਿਸ਼ੇਧ ੮੫
ਗੁਣਕਰਮਾਨੁਸਾਰਵਰਣਵਿਵਸਥਾ ੮੯
ਵਿਆਹ ਦੇ ਲਖਣ ੮੯
ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਵਯਵਹਾਰ ੧੦੧
ਪੰਜਮਹਾਯੋਗ ੧੦੭
ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ੧੧੪
ਸਵੇਰੇ ਉਠਨਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ੧੧੬
ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਲਖਣ ੧੧੮
ਗ੍ਰਿਹਸਥਧਰਮ ੧੧੯
ਪੰਡਿਤ ਲਖਣ ੧੨੨
ਮੂਰਖਲਖਣ ੧੨੩
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰਮ ਵਰਣਨ ੧੨੪
ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਨਿਯੋਗ ਵਿਸਯ ੧੨੬
ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ੧੪੦

ਪੰਜਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਬਾਨਪ੍ਰਸਥਾਸ਼੍ਰਮ ਵਿਧੀ ੧੪੨
ਸੰਨਯਾਸਾਸ਼੍ਰਮ ਵਿਧੀ ੧੪੪

ਵਿਸ਼ਯ **ਛਠਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।** ਸਫਾ

ਰਾਜਧਰਮ ਵਿਸ਼ਯ	੧੬੦
ਇੰਨਾਂ ਸਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ	੧੬੦
ਰਾਜ ਦੇ ਲਖਛਣ	੧੬੩
ਦੰਡ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ	੧੬੪
ਰਾਜਕਰਤਵਜ	੧੬੫
ਅਠਾਰਾਂ ਠਰਕ ਨਿਸ਼ੇਧ	੧੬੭
ਮੰਤ੍ਰੀਵ੍ਰਤਾਵਿਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ਾਂਦੇ ਲ੦	੧੬੯
ਮੰਤ੍ਰੀਆਦੀਦਾ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਲਾਨਾ	੧੭੦
ਕਿਲੇ ਬਨਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ	੧੭੧
ਯਧ ਕਰਨੇ ਦਾ ਢੰਗ	੧੭੩
ਰਾਜ ਪ੍ਰਜਾਰਖਛਣ ਵਿਧੀ	੧੭੫
ਗਾਉਂਦੇ ਅਧਿਪਤਿ ਆਦਿਵਰਣ	੧੭੭
ਕਰ ਗ੍ਰਹਣ ਪ੍ਰਕਾਰ	੧੭੯
ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ	੧੮੦
ਆਸਨ ਆਦੀ ਛ: ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ	੧੮੧
ਰਾਜਾ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ਉਦਾਸੀਨ ਸ਼ਤ੍ਰੁਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਵ, ਦੁਸਮੈਨ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ	੧੮੪
ਵਜਾਪਾਰਾਦੀ ਰਾਜਭਾਗ ਕਥਨ	੧੮੮
ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਧਰਮਸੇ ਨਿਆਯਕਰਨਾ	੧੯੦
ਗੁਆਹ ਕਰਤਵਜ ਉਪਦੇਸ਼	੧੯੨
ਸੂਠੀ ਗੁਆਹੀ ਦਾ ਦੰਡ	੧੯੩
ਚੋਰਆਦੀ ਨੂੰ ਦੰਡਾਦੀ ਵਿਆ੦	੧੯੪

ਸਤਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਸ਼ਯ	੨੦੧
-------------	-----

ਵਿਸ਼ਯ ਸਫਾ

ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਸ਼ਯਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਉੱਤਰ	੨੦੬
ਈਸ਼ੁਰ ਉਸਤਤੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਉਪਾਸਨਾ	੨੦੮
ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਧੀ	੨੧੫
ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਹਸਤੀ	੨੧੭
ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਨਿਸ਼ੇਧ	੨੧੮
ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ	੨੨੦
ਜੀਵ ਅਰਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭੇਦ ਵਰ:	੨੨੪
ਈਸ਼ੁਰਦਾ ਸਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਕ:	੨੨੨
ਵੇਦਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚਾਰ	੨੩੩

ਅੱਠਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤਪੱਤੀ ਆਦਿਵਿਸ਼ਯ	੨੪੧
ਈਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ	੨੪੧
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਸਤਿਕ ਦਾਖੰਡਨ	੨੪੨
ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਥਾਨਆਦਿਨਿਰਣਯ	੨੬੨
ਆਰਯ, ਮਲੇਛ ਆਦਿ ਵਿਆ:	੨੬੫
ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਗਦਾਧਾਰ ਹੋਨਾ	੨੬੭

ਨਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਵਿਦਿਆ ਅਵਿਦਿਆ ਵਿਸ਼ਯ	੨੭੪
ਬੰਧਮੋਖਛ ਵਿਸ਼ਯ	੨੭੯

ਦਸਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਆਚਾਰ ਅਨਾਚਾਰ ਵਿਸ਼ਯ	੩੦੫
ਭਖਛਜਾਭਖਛਜ ਵਿਸ਼ਯ	੩੧੬

ਉੱਤਰਾਰਧ:।

ਵਿਸਯ	ਸਫਾ	ਵਿਸਯ	ਸਫਾ
ਯਾਰਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।			
ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ	੩੨੪	ਭਾਗਵਤ ਸਮੀਖਣਾ	੩੯੮
ਆਰਯਾਵਰਤਦੇਸ਼ਦੇ ਮਤਪਤਾਤਰਾਂ		ਸੂਰਯਾਦੀ ਗ੍ਰਹਪੂਜਾ ਸਮੀਖਣਾ	੪੦੬
ਦਾ ਖੰਡਨ ਵਿਸਯ	੩੨੬	ਉਰਧ੍ਵੇਹ ਦੇ ਦਾਨਾਦੀਸਮੀਖਣਾ	੪੦੯
ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਖੰਡਨ	੩੨੮	ਏਕਾਦਸ਼ੀਬ੍ਰਤਦਾਨਾਦੀਸਮੀਖਣਾ	੪੧੫
ਵਾਮਮਾਰਗ ਖੰਡਨ	੩੩੫	ਮਾਰਨ ਮੋਹਨੋਚਾਟਨ ਵਾਮਮਾਰਗ	
ਅਦ੍ਵੈਤਵਾਦ ਸਮੀਖਣਾ	੩੪੨	ਸਮੀਖਣਾ	੪੨੧
ਭਸਮਰੂਪਾਖਣਤਿਲਕਾਦਿਖੰਡਨ	੩੫੬	ਸ਼ੈਵਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੪੨੩
ਵੈਸ਼ਨਵਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੩੬੧	ਸ਼ਾਕਤ ਵੈਸ਼ਨਵਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੪੨੩
ਮਰਜ਼ੀਪੂਜਾ ਸਮੀਖਣਾ	੩੬੬	ਕਬੀਰਪੰਥ ਸਮੀਖਣਾ	੪੨੯
ਪੰਚਾਯਤਨਪੂਜਾ ਸਮੀਖਣਾ	੩੭੭	ਨਾਨਕਪੰਥ ਸਮੀਖਣਾ	੪੩੦
ਗਯਾਸ੍ਰਾਧ ਸਮੀਖਣਾ	੩੮੦	ਦਾਦੂ ਰਾਮਸਨੇਹੀ ਆਦੀ ਪੰਥ	
ਜਰੋਨਾਥ ਤੀਰਥ ਸਮੀਖਣਾ	੩੮੧	ਸਮੀਖਣਾ	੪੩੪
ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਸਮੀਖਣਾ	੩੮੨	ਗੋਕਲੀਯਗੋਸਾਮੀਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੪੩੮
ਕਾਲਿਯਾਕੰਭ ਸੋਮਨਾਥਾਦਿ ਸਃ	੩੮੪	ਸ਼੍ਰਾਮੀਨਾਰਾਯਣ ਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੪੪੭
ਦੁਆਰਕਾ ਜ਼ਾਲਾਮਖੀਸਮੀਖਣਾ	੩੮੬	ਮਾਧਵ, ਲਿੰਗਾਕਿਤ, ਬ੍ਰਾਹਮ,	
ਹਰਦੁਆਰ ਬਦ੍ਰੀਨਾਰਾਯਣਾਦਿ		ਸਮਾਜਾਦੀ ਸਮੀਖਣਾ	੪੫੩
ਸਮੀਖਣਾ	੩੮੭	ਤ੍ਰਿਤ੍ਰਾਦੀ ਵਿਸਯਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਉੱਤਰ	੪੬੨
ਗੀਗਾ ਸਨਾਨ ਸਮੀਖਣਾ	੩੮੭	ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸੰਨਯਾਸੀ ਸਮੀਖਣਾ	੪੬੯
ਨਾਮਸਮਰਣ ਤੀਰਥ ਸ਼ਬਦ ਦੀ		ਆਰਯਾਵਰਤੀਯ ਰਾਜਵੰਸ਼ਾਵਲੀ	੪੭੫
ਵਿਆਖਿਆ	੩੯੧	ਬਾਰਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।	
ਗੁਰੂਮਹਾਤਮ ਸਮੀਖਣਾ	੩੯੩	ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ	੪੮੦
ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਸਮੀਖਣਾ	੩੯੪	ਨਾਸਤਿਕਮਤਸਮੀਖਣਾ	੪੮੨
ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਸਮੀਖਣਾ	੩੯੬	ਚਾਰਵਾਕਮਤਸਮੀਖਣਾ	੪੮੨
		ਚਾਰਵਾਕਆਦੀ ਨਾਸਤਿਕ ਭੇਦ	੪੯੦

ਵਿਸਯ	ਸਫਾ	ਵਿਸਯ	ਸਫਾ
ਬੋਧ ਸੰਗਤਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੪੯੫	ਤੋਰੇਤ ਯਾਤ੍ਰਾਦੀ ਪੁਸਤਕ	੫੮੫
ਸਪਤਭੰਗੀ ਸਜਾਦਵਾਦੀ	੪੯੯	ਲਯ ਵਿਵਸਥਾ ਪੁਸਤਕ	੫੯੦
ਜੈਨ ਬੋਧ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਨਾ	੫੦੧	ਗਣਨਾ ਪੁਸਤਕ	੫੯੩
ਆਸਤਿਕ ਨਾਸਤਿਕ ਸੰਵਾਦ	੫੦੬	ਸਮੁਏਲ ਦੂਜੀ ਪੁਸਤਕ	੫੯੩
ਜਗਤਦੇ ਅਨਾਦੀਪਨਦੀ ਸਃ	੫੧੦	ਰਾਜਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ	੫੯੪
ਜੈਨ ਮਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ		ਕਾਲਬਿੰਤ ਦੀ ਪਹਲੀ ਪੁਸਤਕ	੫੯੪
ਪਰਿਮਾਣ	੫੧੧	ਏਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ	੫੯੫
ਜੀਵ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਜੜ੍ਹ ਪੁਦਗਲਾਂ		ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸਤਕ	੫੯੬
ਦਾ ਪਾਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਜਨ	੫੧੨	ਮੱਤੀ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ	੫੯੬
ਜੈਨਧਰਮ ਪ੍ਰਸੰਸਾਦੀ ਸਮੀਖਣਾ	੫੧੬	ਮਾਰਕ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ	੬੧੪
ਜੈਨਮਤ ਮੁਕਤੀ ਸਮੀਖਣਾ	੫੪੧	ਲੂਕ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ	੬੧੪
ਜੈਨਸਾਧੂਲਖਣ ਸਮੀਖਣਾ	੫੪੪	ਯੋਹਨ ਰਚਿਤ ਸੁਸਮਾਚਾਰ	੬੧੫
ਜੈਨ ਭੀਰਥੀਕਰ(੨੪)ਵਜਾਖਜਾਪਪ੨		ਯੋਹਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਾਕਯ	੬੧੭
ਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਜੰਬੂਦੀਪ ਆਦਿ		ਚੌਦਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।	
ਵਜਾਖਜਾ	੫੫੫	ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ	੬੩੧
ਤੇਰਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ।		ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ	
ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ	੫੬੩	ਸਮੀਖਣਾ	੬੩੩
ਈਸਾਈ ਮਤ ਸਮੀਖਣਾ	੫੬੫	ਸ੍ਰਮੰਤਵਜਾਮੰਤਵਜ ਵਿਸਯ	੭੧੧

• ਤੋਰਾਧ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਭੋਲਾ
ਦਯਾਨੰਦ ਜਲ, ਫੀਜ਼ਾਨਗਰ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

ਓਮ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦੇਸ਼ੁਰਾਯਨਮੋਨਮਹ।

ਭੂਮਿਕਾ

—ॐ—

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ “ਸਤਸਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼” ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਓਸ ਵੇਲੇ ਅਰ ਓਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨੇ, ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੀ ਬੋਲਣੇ ਅਰ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮੈਨੂੰ ਏਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਨਾ ਸੀ, ਏਸ ਕਾਰਣ ਭਾਸ਼ਾ ਅਸੂਧ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਏ ਕਿਏ ਸ਼ਬਦ ਵਾਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸਦੇ ਭੇਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਰਿਪਾਟੀ ਸੁਧਰਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਅਰਥ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਤਿਭੂਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਕਿਏ ਕਿਏ ਭੁਲ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਕਢਕੇ ਸੁਧ ਕਰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ॥

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਚੌਦਾਂ (੧੪) ਸਮੁੱਲਾਸ ਅਰਥਾਤ ਚੌਦਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਦਸ ਸਮੁੱਲਾਸ ਪੂਰਵਾਰਥ ਅਰ ਚਾਰ ਉੱਤਰਾਰਥ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅੰਤ ਦੇ ਦੋ ਸਮੁੱਲਾਸ ਅਰ ਪਸਰਾਤ ਅਪਨੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਨਹੀਂ ਛਪ ਸਕੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਓਹ ਭੀ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ॥
(੧) ਪਹਿਲੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਓਂਕਾਰ ਆਦੀਨਾਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ॥

- (੨) ਦੂਜੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ॥
 (੩) ਤੀਜੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਤ ਅਸਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਅਰ ਪੜਨ ਦੀ ਰੀਤੀ ॥
 (੪) ਚੌਥੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਅਰ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ॥
 (੫) ਪੰਜਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਥਾਨਪ੍ਰਸਥ ਅਰ ਸੰਨਿਆਸ ਆਸ਼੍ਰਮਦੀ ਵਿਧੀ ॥
 (੬) ਛੇਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਧਰਮ ॥
 (੭) ਸੱਤਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਵੇਦ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 (੮) ਅੱਠਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਲਯ ।
 (੯) ਨੌਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ, ਅਵਿਦਿਆ ਬੰਧ, ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ॥
 (੧੦) ਦਸਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਆਚਾਰ, ਅਨਾਚਾਰ, ਅਰ ਭਖਛ, ਅਭਖਛ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 (੧੧) ਯਾਰਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 (੧੨) ਬਾਹਰਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰਵਾਕ, ਬੌਧ, ਅਰ ਜੈਨ ਮਤਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 (੧੩) ਤੇਰਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈ ਮਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 (੧੪) ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ॥
 ਅਰ ਚੌਦਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਯਾਂ ਦੇ ਸਨਾਤਨ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਬੀ ਯਥਾਵਤ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥

ਮੇਰਾ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਤ ਸਤ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸਤ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਤ ਅਰ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਕਰਨਾ ਸਤ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਓਹ ਸਤ ਨਹੀਂ ਕਹਾਉਂਦਾ ਜੋ ਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸਤ, ਅਰ ਅਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਸਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਜੇਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤੇਹਾ ਹੀ ਕਹਿਨਾ ਲਿਖਨਾ ਅਰ ਮੰਨਣਾ ਸਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਅਪਣੇ ਅਸਤ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਤ ਨੂੰ ਬੀ ਅਸਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਸਤ ਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਏਸਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਏਹੀ ਮੁਖ ਕੰਮ ਹੈ, ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾ ਲੇਖ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਸਤ ਅਸਤ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਰਪਤ ਕਰ ਦੇਨ, ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਹਿਤ ਅਹਿਤ ਸਮਝਕੇ ਸਤਗੁਰਬ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਰ ਸਿਖਿਆ ਅਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਹਨ ॥

ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸਤ ਅਸਤ ਦਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਥਾਪੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਹਠ ਦੁਰਾਗ੍ਰਹ, ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਸਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਅਸਤ ਵਿਚ ਬੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਦੁਖਾਣਾ ਵਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨਾ ਤਾਤਪਰਯ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਰ ਉਪਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਸਤ ਅਸਤ ਨੂੰ ਸਬ ਲੋਕ ਜਾਣਕੇ ਸਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਅਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੀ ਮਨੁਸ਼ਜਾਤੀ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਦੇ ਕਿਦੇ ਭੁਲ ਚੁਕ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਸੋਧਨ ਤਥਾ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਭੁਲ ਚੁਕ ਰਹ ਜਾਏ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਨੇ ਜਨਾਨੇ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਹ ਸਤ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪਖਛਪਾਤ ਨਾਲ ਉਲਟੀ ਸੰਕਾ ਵਾ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਉਤੇ ਪਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਾਂ ਜੇ ਓਹ ਮਨੁਸ਼ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਹਿਤੈਸੀ ਹੋਕੇ ਕੁਝ ਸਣਾਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਸਤ ਸਤ ਸਮਝਨੇ ਪਰ ਉਸਦਾ ਮਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਯਦਪੀ ਅਜ ਕਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਰਇਕ ਮਤ ਵਿਚ ਹਨ ਓਹ ਪਖਛਪਾਤ ਛੱਡ ਸਰਵਤ੍ਰਿਕ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਜੇ ਬਾਤਾਂ ਸਬ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਭ ਵਿਚ ਸਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਰ ਜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਬਾਤਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਵਰਤਨ ਵਰਤਾਨ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪੂਰਣ ਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਥੀਂ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਵਧਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁੱਖਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਹਾਨੀ ਨੇ ਜੇ ਕਿ ਸਾਰਥੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਭੁਬਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇਹੜਾ ਸਰਵ ਜਨਕ ਹਿਤ ਸਾਮਨੇ ਰਖਕੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਰਥੀ ਲੋਗ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੋਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਘਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ

ਸਤਜਮੇਵ ਜਯਤਿਨਾਨ੍ਰਿਤੰ ਸਤਜੇਨ ਪੰਥਾ ਵਿਤਤੋ ਦੇਵ ਯਾਨ:

ਅਰਥਾਤ ਸਦਾ ਸਤ ਦੀ ਜਿਤ ਅਸਤ ਦੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਸਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਵਿਸਤਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਦਾਸੀਨ ਹੋਕੇ ਕਦੀ ਸਤ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ, ਏਹ ਪੂਰਾ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ—

ਯੱਤਦਗ੍ਰੇ ਵਿਸ਼ਮਿਵ ਪਰਿਣਾਮੇ ਅਮ੍ਰਿਤੋਪਮਮ ॥

ਏਹ ਗੀਤਾ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਮਤਲਬ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਅਰਥਾਤ੍ ਪਰਮਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਰਥਾਤ੍ ਪਿਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਮੈਂ ਨੇ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਸੁਣਨ ਵਾ ਪੜਨ ਵਾਲੇ ਥੀ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਦੇਖਕੇ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਤ ਸਤ ਤਾਤਪਰਯ ਜਾਣਕੇ ਜੋ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ ਕਰਨ, ਏਸ ਵਿਚ ਏਹ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਸਤ ਸਤਾਂ ਵਿਚ ਸਤ ਸਤ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਉਹ ਸਤ ਵਿਚ ਅਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਜੋ ਸਤ ਸਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਥਿਆ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਏਹ ਭੀ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਤ ਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਵਾ ਪ੍ਰਗਟ ਬੁਰੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਵਿਦਵਾਨ ਸਭ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤ ਨਾਲ ਸਭ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਕੇ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਕੇ ਇਕ ਸਤ ਸਤ ਵਿਚ ਹੋਣ । ਯਦਪੀ ਮੈਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆਂ ਅਰ ਰਹਨਾਂ ਹਾਂ ਤਥਾਪੀ ਜਿਹਾ ਏਸ ਦੇਸ ਦੇ ਸਤਸਤਾਂ ਦੀ ਝੁੱਠੀ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤ ਨਾ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਿਹਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਵਾ ਸਤ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਵਰਤਨਾਂ ਹਾਂ, ਜੇਹਾ ਸੁਦੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਰਤਨਾਂ ਹਾਂ ਤੇਹਾ ਵਿਦੇਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਤਥਾ ਸਤ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਰਤਣਾਂ ਜੋਗ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਜ ਕਲ ਅਪਣੇ ਸਤ ਦੀ ਉਸਤਤ ਮੰਡਨ ਅਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਸਤ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਹਾਨੀ ਅਰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਹੁੰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਮਨੁਸ਼ਪਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਸ਼ੂ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਨਿਰਬਲਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦੇ ਅਰ ਮਾਰ ਭੀ ਸੁਟਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਸਰੀਰ ਪਾਕੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁਸ਼ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਨਿਰਬਲਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਮਨੁਸ਼ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸਾਰਥਵਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਰਾਈ ਹਾਨੀ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਭੀ ਵਡਾ ਭਰਾ ਹੈ । ਹੁਨ ਆਰਯਾਵਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਯਾਰਾਂ ੧੧ ਸਮੁੱਲਾਸਾਂਤਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਸਤ ਸਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸਰਵਥਾ ਮੰਤਵਜ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਨਵੀਨ ਪੁਰਾਣ ਤੇਤ੍ਰ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਆਖੀਆਂ

ਹੋਈਆਂ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਤਿਆਗਨ ਦੇ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਚਾਰਵਾਕ ਦਾ ਦਿਖਾਯਾ ਹੋਇਆ ਮਤ ਯਦਪੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁਰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਹ ਚਾਰਵਾਕ ਬੁਧ ਜੈਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੰਬੰਧ ਅਨੀਸੁਰਵਾਦ ਆਦੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਚਾਰਵਾਕ ਸਭ ਥੀਂ ਵਡਾ ਨਾਸਤਕ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਚੇਸਟਾ ਦਾ ਰੋਕਨਾ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਝੁਠੀ ਥਾਤ ਨਾਂ ਰੋਕੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਨਰਥ ਚਲਸਾਨ, ਚਾਰ ਵਾਕ ਦਾ ਜੋ ਮਤ ਹੈ ਤਥਾ ਬੁਧ ਅਰ ਜੈਨ ਦਾ ਮਤ ਹੈ, ਓਹ ਥੀ ਬਾਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਬੋਧਾਂ ਤਥਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਚਾਰਵਾਕ ਦੇ ਮਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੈ, ਅਰ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵਿਰੋਧ ਭੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੈਨ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅੰਸਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰਵਾਕ ਅਰ ਬੋਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਥੋੜੀਆਂ ਮਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਭਿਨਸਾਖਾ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਓਹ ਭੇਦ ਬਾਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਯਥਾਯੋਗ ਓਥੇ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾਂ, ਜੋ ਏਸਦਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਸੋ ਸੋ ਬਾਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਬੋਧ ਅਰ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਥੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਧਾਂ ਦੇ ਦੀਪ ਵੈਸ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੋਧ-ਮਤ ਸੰਗ੍ਰਹ, ਸਰਵ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਏਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਨਿਮਨ ਲਿਖਿਤ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੪ ਚਾਰ ਮੂਲ ਸੂਤ੍ਰ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (੧) ਆਵਸ਼ਕਸੂਤ੍ਰ (੨) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਵਸ਼ਕਸੂਤ੍ਰ (੩) ਦਸਵੈਕਾਲਿਕਸੂਤ੍ਰ ਅਰ (੪) ਪਾਖਡਿਕਸੂਤ੍ਰ ॥ ੧੧ ਯਾਰਾਂ ਅੰਗ । ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (੧) ਆਚਾਰਾਂਗਸੂਤ੍ਰ (੨) ਸੁਗਤਾਂਗਸੂਤ੍ਰ (੩) ਬਾਲਾਂਗਸੂਤ੍ਰ (੪) ਸਮਵਾਯਾਂਗਸੂਤ੍ਰ (੫) ਭਗਵਤੀਸੂਤ੍ਰ (੬) ਗਿਆਤਾ ਧਰਮਕਥਾਸੂਤ੍ਰ (੭) ਉਪਾਸਕਦਸ਼ਾਸੂਤ੍ਰ (੮) ਅੰਤਗੜਦਸ਼ਾਸੂਤ੍ਰ (੯) ਅਨੁ-ਤੱਰੋਵਵਾਈਸੂਤ੍ਰ (੧੦) ਵਿਪਾਕਸੂਤ੍ਰ ਅਰ (੧੧) ਪ੍ਰਸੂਵਿਆਕਰਣਸੂਤ੍ਰ ॥

੧੨ ਬਾਰਹ ਉਪਾਂਗ ਹਨ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (੧) ਉਪਵਾਈ ਸੂਤ੍ਰ (੨) ਰਾਯਪਸੇਨੀਸੂਤ੍ਰ (੩) ਜੀਵਾਭਿਗਮਸੂਤ੍ਰ (੪) ਪੱਨਵਣਾਂਸੂਤ੍ਰ (੫) ਜੰਬੂਦੀਪ ਪੱਨਤੀਸੂਤ੍ਰ (੬) ਚੰਦਪੱਨਤੀਸੂਤ੍ਰ (੭) ਸੁਰਪੱਨਤੀਸੂਤ੍ਰ (੮) ਨਿਵੀਯਾਵਲੀ ਸੂਤ੍ਰ (੯) ਕਪਯਯਾਸੂਤ੍ਰ (੧੦) ਕਪਥੜੀਸਯਾਸੂਤ੍ਰ (੧੧) ਪੁਪੀਯਾਸੂਤ੍ਰ ਅਰ (੧੨) ਪੁਪਚੁਲੀਆਸੂਤ੍ਰ ।

ਪੰਜ ਕਲਪ ਸੂਤ੍ਰ ਹਨ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (੧) ਉੱਤਰਾਧੈਨਸੂਤ੍ਰ (੨) ਨਿਲੀਥ ਸੂਤ੍ਰ (੩) ਕਲਪਸੂਤ੍ਰ (੪) ਵਿਵਹਾਰਸੂਤ੍ਰ (੫) ਜਤੀਕਲਪਸੂਤ੍ਰ ॥

੬ ਛੀ ਛੇਦ ਹਨ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ (੧) ਮਹਾਨਿਲੀਥਬ੍ਰਿਹਦਵਾਰਨਾਸੂਤ੍ਰ

(੨) ਮਹਾਨਿਸ਼ੀਥ ਲਘੁਵਾਚਨਾਂ ਸੂਤ੍ਰ (੩) ਮਧਯਮਵਾਚਨਾਂ ਸੂਤ੍ਰ (੪) ਪਿੰਡ-
ਨਿਰੁਕਤੀਸੂਤ੍ਰ (੫) ਓਘਨਿਰੁਕਤੀਸੂਤ੍ਰ (੬) ਪਰਯੁਸਣਾਸੂਤ੍ਰ ॥

੧੦ ਦਸ ਪਯਨਾਸੂਤ੍ਰ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ (੧) ਚਤੁੱਸਰਣਸੂਤ੍ਰ (੨) ਪੱਚਖਾਂਡ
ਸੂਤ੍ਰ (੩) ਤਦੁਲਵੇਯਾਲਕਸੂਤ੍ਰ (੪) ਭਗਤੀਪਰੀਗਿਆਨਸੂਤ੍ਰ (੫) ਮਹਾ
ਪ੍ਰਤਯਾਖਿਆਨਸੂਤ੍ਰ (੬) ਚੰਦਾਵਿਜਯਸੂਤ੍ਰ (੭) ਗਣੀਵਿਜੈਸੂਤ੍ਰ (੮) ਮਰਣ
ਸਮਾਧੀਸੂਤ੍ਰ (੯) ਦੇਵੇਦ੍ਰਸ੍ਵਨਸੂਤ੍ਰ (੧੦) ਸੰਸਾਰਸੂਤ੍ਰ ਤਥਾਨੰਦੀਸੂਤ੍ਰ,
ਯੋਗੋਪਾਰਸੂਤ੍ਰ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨੇ ਹਨ ॥

ਪੰਜਅੰਗ ਹਨ (੧) ਪੂਰਵ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਟੀਕਾ (੨) ਨਿਰੁਕਤੀ
[੩] ਚਰਣੀ [੪] ਭਾਸ਼ਾ ਏਹ ਚਾਰ ਅਵੇਦ ਅਰ ਸਭ ਮੂਲ ਮਿਲਕੇ ਪੰਜਅੰਗ
ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਅਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ
ਭੀ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ
ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਬਾਹਰਵੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਦੇਖ ਲੋ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ
ਵਿਚ ਲੱਖਾ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਦੋਸ਼ ਹਨ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਹ ਭੀ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜੋ
ਅਪਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਵਾ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਛਪਿਆ
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਨੇ ਕੋਈ ਮੰਨੇ ਕੋਈ ਨਾ ਮੰਨੇ ਏਸ ਕਰਕੇ ਓਹ
ਗ੍ਰੰਥ ਜੈਨਮਤ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਹਾ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਂ ਮੰਨੇ ਅਰ ਨਾਂ
ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਜੈਨੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਵੇ ਤਦਤਾਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗਯ ਹੋਸਕਦਾ
ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਜੈਨੀ ਨਾਂ ਮੰਨਦਾ
ਹੋਵੇ, ਏਸ ਲਈ ਜੇਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਬੰਧੀ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਭੀ
ਉਸੇਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਨੇ ਅਜੇਹੇ ਭੀ ਹਨ ਕਿ ਉਸ
ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਜਾਂਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭੀ ਸਕਾ ਵਾ ਮੇਵਾਦ ਵਿਚ ਮੁਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਏਸ ਕਰਕੇ ਜੈਨ ਲੋਗ ਅਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਛਪਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਮਤ
ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦੇਂਦੇ ਨਾਂ ਸੁਣਾਂਦੇ ਅਰ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ
ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਨਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ
ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਉਤ੍ਰ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਝੂਠ ਬਾਤ
ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਾਂ ਹੀ ਉਤ੍ਰ ਹੈ ॥

ਤੇਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਏਹ
ਲੋਗ ਬਾਇਬਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਧਰਮਪੁਸਤਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਗਲ ਬਾਤ ਉੱਸਤੇਹਰਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ॥

ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਏਹ ਲੋਗ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਪੁਸਤਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲ ਬਾਤ ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ॥

ਏਸਤੋਂ ਅਗੇ ਵੇਦਕ ਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥਕਰਤਾ ਦੇ ਤਾਤਪਰਯ ਥੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਸਾ ਨਾਲ ਦੇਖੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਮਲੂਮ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਕਮ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(੧) ਆਕਾਂਖਣਾ (੨) ਯੋਗਤਾ (੩) ਆਸਤੀ (੪) ਤਾਤਪਰਯ, ਸਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਬਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਯਥਾਯੋਗ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, “ਆਕਾਂਖਣਾ” ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਕਤਾ ਦੀ, ਅਰ ਵਾਕ ਦੇ ਪਦਾਂ ਦੀ ਆਕਾਂਖਣਾ ਪਰਸਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, “ਯੋਗਤਾ” ਉਹ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੰਚਣਾ, “ਆਸਤੀ” ਜਿਸ ਪਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮੀਪ ਪਦ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਵਾ ਲਿਖਣਾ “ਤਾਤਪਰਯ” ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤਾ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉੱਚਾਰਣ ਵਾ ਲੇਖਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਚਨ ਵਾ ਲੇਖ ਨੂੰ ਯੁਕਤਕਰਨਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਠੀ ਜਿਦੀ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਵਕਤਾ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਮਤਾਵਾਲੇ ਲੋਗ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਤ ਦੇ ਆਰ੍ਹ (ਜਿਦ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੁਰਾਣ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਬਾਇਬਲ, ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪਹਲੋਂ ਹੀ ਬੁਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਾਂ ਦੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਤਥਾ ਹੋਰ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਬ ਨੂੰ ਕਰਨਾਂ ਯੋਗ ਹੈ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਸਤ ਅਸਤ ਮਤ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਕਰ ਸਕਨ, ਅਰ ਸਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਤਥਾ ਅਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਕਰਾਉਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੋਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਕਾਕੇ ਵਿਰੋਧ ਬੁਧੀ ਕਰਾਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਰੀ ਬਨਾ ਲੜਾ ਮਾਰਨਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ ॥

ਯਦਪਿ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਉਲਟਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਤਥਾਪੀ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਯਥਾਯੋਗ ਏਸਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸਮਝਨਗੇ, ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਪਰੀਸ਼੍ਰਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਸਮਝਦਾ ਅਰ ਅਪਨਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ

ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਲੋਗ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਪੁਸਤਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਲ ਬਾਤ ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ॥

ਏਸਤੋਂ ਅਗੇ ਵੇਦਕ ਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥਕਰਤਾ ਦੇ ਤਾਤਪਰਯ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਮਨਸਾ ਨਾਲ ਦੇਖੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਮਲੂਮ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਕਯ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(੧) ਆਕਾਖਣਾ (੨) ਯਗਤਾ (੩) ਆਸਤੀ (੪) ਤਾਤਪਰਯ, ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਬਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਯਥਾਯੋਗਤਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, “ਆਕਾਖਣਾ” ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਕਤਾ ਦੀ, ਅਰ ਵਾਕ ਦੇ ਪਦਾਂ ਦੀ ਆਕਾਖਣਾ ਪਰਸਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, “ਯੋਗਤਾ” ਉਹ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਹਕੇ ਜੋ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੰਚਣਾ, “ਆਸਤੀ” ਜਿਸ ਪਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਦੇ ਸਮੀਪ ਪਦ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾਂ ਵਾ ਲਿਖਣਾਂ “ਤਾਤਪਰਯ” ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤਾ ਨੇ ਜ਼ਬਦ ਉੱਚਾਰਣ ਵਾ ਲੇਖਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਚਨ ਵਾ ਲੇਖ ਨੂੰ ਯੁਕਤਕਰਨਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਠੀ ਜਿੰਦੀ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਵਕਤਾ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਗ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਤ ਦੇ ਆਗੂਹ (ਸਿਦ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਨਸਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੁਰਾਣ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਬਾਇਬਲ, ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪਹਲੋਂ ਹੀ ਬੁਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਾਂ ਦੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਣਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਤਥਾ ਹੋਰ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਨਾਂ ਯੋਗ ਹੈ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਸਤ ਅਸਤ ਮਤ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਕਰ ਸਕਨ, ਅਰ ਸਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਤਥਾ ਅਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਕਰਾਉਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੋਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਬਹਕਾਕੇ ਵਿਰੋਧ ਬੁਧੀ ਕਰਾਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਲੜਾ ਮਾਰਨਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ ॥

ਯਦਪਿ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਉਲਟਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਤਥਾਪੀ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਯਥਾਯੋਗ ਏਸਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸਮਝਨਗੇ, ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਪਰੀਸ਼੍ਰਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਸਮਝਦਾ ਅਰ ਅਪਨਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ

ਸਭ ਸਜਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਧਰਦਾ ਹਾਂ ਏਸਨੂੰ ਦੇਖ ਦਿਖਾਕੇ ਮੇਰੀ ਮੇਹਨਤ ਨੂੰ
ਸਫਲ ਕਰਨ, ਅਰ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਖਛਪਾਤ ਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਅਰਥ ਦਾ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਵਾ ਸਭ ਮਹਾਸ਼ਿਮਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਰਤੱਵਕਰਮ ਹੈ, ਸਰਵਾਤਮਾ,
ਸਰਵ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ, ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਪਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਏਸ ਆਸ਼ਾ
ਨੂੰ ਫਲਾਵੇ ਅਰ ਚਿਰਸਥਾਈ ਕਰੇ ॥

ਅਲਮਿਤਿ ਵਿਸਤਰੇਣ ਬੁਧਿਮਦਵਰਸਿਰੋ ਮਣਿਸੁ

॥ ਇਤਿ ਬ੍ਰਮਿਕਾ ॥

ਸ਼੍ਰੀਮਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੀ ਦਾ ਉਦੇ
ਪੁਰ, ਭਾਦ੍ਰਪਦ ਸੁਕਲਪਖਣ
ਸੰਵਤ ੧੯੩੯

} (ਸ੍ਰਾਮੀ) ਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ

ੴ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦੇਸ਼ੁਰਾਯ ਨਮੋ ਨਮ: ।

ਸਤਜਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਪ੍ਰਥਮ ਸਮੁੱਲਾਸ।

ਓਮ ਸ਼ਨੋ ਮਿਤ੍ਰ: ਸ਼ੀ ਵਰੁਣ: ਸ਼ਨੋ ਭਵਤ੍ਰਯਮਾ ।
 ਸ਼ਨ ਇੰਦ੍ਰੋ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ: ਸ਼ਨੋ ਵਿਸ਼ਣੁਰੁਕ੍ਰਮ: ॥ ਨਮੋ
 ਬ੍ਰਹਮਣੇ ਨਮਸ੍ਯੇ ਵਾਯੋ ਤ੍ਵਮੇਵ ਪ੍ਰਤਯਖਣੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਿ ।
 ਤ੍ਵਮੇਵ ਪ੍ਰਤਯਖਣੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਦਿਸ਼੍ਯਾਮਿ ਰਿਤੰ ਬਦਿਸ਼੍ਯਾਮਿ
 ਸਤਯੰ ਬਦਿਸ਼੍ਯਾਮਿ ਤਨਮਾਮਵਤੁ ਤਦ੍ਵਕ੍ਰਾਰਮਵਤੁ ।
 ਅਵਤੁ ਮਾਮਵਤੁ ਵਕ੍ਰਾਰਮ। ਓੰ ਸ਼ਾਂਤਿ: ਸ਼ਾਂਤਿ: ਸ਼ਾਂਤਿ: । ੧।

ਅਰਥ (ਓਮ) ਏਹ ਓਂਕਾਰ ਸਬਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਬਥੀਂ ਉਤਮ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਏਸ ਵਿਚ ਅ (ਅ) ਤ (ਉ) ਅਰ ਅ (ਮ) ਤਿੰਨ ਅੱਖਰ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਓਮ ਸਮੁਦਾਯ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਏਸ ਇਕ ਨਾਮ ਥੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਕਾਰਥੀ ਵਿਰਾਟ, ਅਗਨੀ, ਅਰ ਵਿਸ਼ੁ ਆਦੀ, ਉਦਾਰ ਥੀਂ ਹਿਰਨਯਗਰਭ, ਵਾਯੁ ਅਰ ਤੇਜਸ ਆਦੀ, ਮਕਾਰ ਥੀਂ ਈਸ਼ੁਰ, ਆਦਿਤਯ ਅਰ ਪ੍ਰਾਗਯ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਅਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਪ੍ਰਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏਹ ਸਭ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਦੇ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਵਾਰਕ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਭੂਤ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇਵਤਾ, ਅਰ ਵੇਦਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਸੁੰਢ ਆਦੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਭੀ ਏਹ ਨਾਮ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੀ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸਨ) ਕੇਵਲ ਦੇਵਾਂ

ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ? (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਵ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਧ ਅਰ ਓਹ ਉੱਤਮ ਭੀ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । (ਉੱਤਰ) ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪ੍ਰਸੰਧ ਅਰ ਉਸਥੀਂ ਕੋਈ ਉੱਤਮ ਭੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਏਹ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪ੍ਰਸੰਧ ਅਰ ਉਸਦੇ ਤੁਲ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਥੀਂ ਉੱਤਮ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਕਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਏਹ ਕਹਿਣਾ ਸੱਤ ਨਹੀਂ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਏਸ ਕਹਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਭੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸਤਰਾਂ “ਉਪਸਥਿਤ ਪ੍ਰਤਿਤਸ੍ਯਾ-ਨੁਪਸਥਿਤ ਯਾਰਤ ਇਤਿ ਵਾਤਿਤਨਸ੍ਯਾ” । ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਰਖਕੇ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੋਜਨ ਕਰੋ ਅਰ ਓਹ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਹਰ ਓਹਰ ਭੋਂਦਾ ਫਿਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਧੀਮਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਪਸਥਿਤ ਨਾਮ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਅਨੁਪਸਥਿਤ ਅਤਥਾਤ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੋਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਓਹ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਧੀਮਾਨ ਨਹੀਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਥਨ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਧ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਿੰਧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਆਦੀ ਉਪਸਥਿਤ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗਨ ਕਰਕੇ ਅਨਹੋਣੇ, ਅਰ ਅਨੁਪਸਥਿਤ ਦੇਵ ਆਦੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿੱਚ ਮੋਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਏਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਯੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਏਹ ਕਹੋ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਸੇ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ “ਹੇ ਭ੍ਰਿਤਸ੍ਯ ਤੁ ਸੈਧਵਮਾਨਯ” । ਅਰਥਾਤ ਹੇ ਨੌਕਰ ਤੂੰ ਸੈਧਵਨੇ ਲੈਆ। ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਟਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸੈਧਵ ਨਾਮ ਦੋਹਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਘੋੜੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਲੂਣ ਦਾ, ਜੋ ਅਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਾਨਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਅਰ ਭੋਜਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੂਣ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਚੱਲਣ ਦੇ ਸਮਝ ਲੂਣ ਅਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਮਝ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਸ ਉੱਤੇ ਗੁਸਾ ਕਰਕੇ ਕਹੇਗਾ, ਕਿ ਤੂੰ ਨਿਰਬਧੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਚੱਲਣ ਦੇ ਸਮਝ ਲੂਣ ਅਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਮਝ ਘੋੜੇ ਦੇ ਲਿਆਵਣ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੀ ? ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਟਣ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਸਮਝ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿਆਵਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਕਟਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਸੀ, ਓਹ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਏਸ ਲਈ ਤੂੰ ਮੁਰਖ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇ ਕੋਲੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾ ਏਸ ਥੀਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਉਸੇ ਅਰਥ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਅਰ ਕਰਨਾ ਭੀ ਚਾਹੀਏ ॥

ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ।

ਓਮ ਖਮਬ੍ਰਹਮ ॥ ੧ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅੰ ੪੦ ਮੰਤ੍ਰ ੧੭ ॥

ਵੇਖੋ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ੨ ਪ੍ਰਕਾਰਣਾਂ ਵਿਚ ਓਮ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ॥

ਓਮਿਤਯੇਤਦਖਛਰਮੁਦਗੀਥਮੁਪਾਸੀਤ ॥ ੨ ॥

ਛਾਂਦੋਗਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਓਮਿਤਯੇ ਤਦਖਛਰਮਿਦਗੁਮੰ ਸਰਵੰਤਸਯੋਪਵਯਾਖਯਾ-
ਨਮ ॥ ੩ ॥ ਮਾਂਡੂਕਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਸਰਵੇ ਵੇਦਾ ਯਤਪਦਮਾਮਨੰਤਿਤਪਾਗੁਮੰਸਿ ਸਰਵਾਣਿ
ਚ ਯਦਵਦੰਤਿ ॥ ਯਦਿਛੰਤੋ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੰ ਚਰੰਤਿ ਤੰਤੋ ਪਦੰ
ਸੰਗ੍ਰਹੇਣ ਬ੍ਰਵੀਮਯੇਮਿਤਯੇਤਤ ॥ ੪ ॥ ਕਠੋਪਨਿਸ਼ਦ ਬਲ੍ਹੀ ੨ ਮੰਤ੍ਰ ੧੫

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤਾਰੰ ਸਰਵੇਸ਼ਾਮਣੀਯਾਂਸਮਣੋਰਪਿ ।

ਰੁਕਮਾਭੰ ਸ੍ਵਪ੍ਰਧੀਗਮਯੰ ਵਿਦਯਾਂਤੰ ਪੁਨ੍ਰੰ ਪਰਮ ॥ ੫ ॥

ਏਤਮੇਕੇ ਵਦੰਤਯਗ੍ਰੰ ਮਨੁਮਨਯੇ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿਮ ।

ਇੰਦ੍ਰਮੇਕੇ ਪਰੇ ਪ੍ਰਾਣਮਪਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਾਸ਼੍ਵਤਮ ॥ ੬ ॥

ਮਨੁਸਿਮੂਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੨ । ਸਲੋਕ ੧੨੨ । ੧੨੩ ।

ਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ ਵਿਸ਼ਣੁः ਸ ਰੁਦ੍ਰਸ਼ਃ ਸ਼ਿਵਸ੍ਯੋਅਖਛ ਐ ੩

ਪਰਮਾਃ ਸ੍ਵਰਾਟਾ ਸ ਇੰਦ੍ਰਸ਼ਃ ਕਾਲਾਗ੍ਰਿਸ੍ਯਦੰਦ੍ਰਮਾਃ ॥ ੭ ॥

ਕੇਵਲਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ । ਮੰਤ੍ਰ ੮ ॥

ਇੰਦ੍ਰੰ ਮਿਤ੍ਰੰ ਵਰੁਣਮਗ੍ਰਿਮਾਹੁਰਥੋ ਦਿਵਯਸ੍ਯ ਸੁਪਰਣੋ

ਗਦੁਤਮਾਨ । ਏਕੇ ਸਦਵਿਖਾ ਬਹੁਧਾ ਵਦਿਤਜਗਿੰ ਯਮੰ
ਮਾਤਰਿਸ਼ਾਨਮਾਹੁ: ॥ ੮ ॥

ਵਿਰਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧ ਅਨੁਵਕ ੨੨ ਸੂਤਰ ੧੬੪ ਮੰਤ੍ਰ ੮੬ ।

ਭੂਰਸਿ ਭੂਮਿਰਸਜਦਿਤਿਰਸਿ ਵਿਸ੍ਵਧਾਯਾ ਵਿਸ੍ਵਸ੍ਯ
ਭੁਵਨਸ੍ਯ ਧਰਤ੍ਰੀ । ਪ੍ਰਿਥਵੀਂ ਯੰਛ ਪ੍ਰਿਥਵੀਂ ਦ੍ਰਿਟੁਅੰਹ
ਪ੍ਰਿਥਵੀਂ ਮਾਹਿਰੁਅੰਸੀ: ॥ ੯ ॥ ਯਜੁ: ੪੦: ੧੩ ਮੰਤ੍ਰ ੧੮ ॥

ਇੰਦ੍ਰੇਮਹਾ ਰੋਦਸੀ ਪ੍ਰਥਵਿੰਦ੍ਰਿਯ: ਸੂਰਯਮਰੋਚਯਤ।
ਇੰਦ੍ਰੇਹ ਵਿਸ੍ਵਾਭੁਵਨਾਨਿ ਯੇਮਿਰਇੰਦ੍ਰੇਹਸ੍ਵਾਨਾਸਇੰਦ੍ਰ:
।੧੦। ਸਾਮਵੇਦ ਪ੍ਰਾ: ੭ ਅਨੁ: ੩੨ ਕਤ ੮ ਅਸਟਕ ੧੬ ਖੰਡ ੨, ੩ ਕਤ ੩, ੪

ਪ੍ਰਾਣਾਯ ਨਮੋ ਯਸ੍ਯ ਸਰਵਮਿਦੰ ਵਸ਼ੇ ।

ਯੋ ਭੂਤ: ਸਰਵਸ੍ਯੇਸ਼੍ਵਰੋ ਯਸਮਿੰਤਸਰਵੰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਿਤਮ ॥

੧੧ ॥ ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਡ ੧੧ । ਅ: ੨ । ਸੂ: ੪ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਅਰਥ—ਏਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਤਪਰਯ ਇਹ ਹੈ
ਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਓਕਾਰ ਆਦੀ ਨਾਮਾਖੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦਾਗ੍ਰਹਣ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਲਿਖ ਆਏ ਤਥਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾਮ ਅਨਰਥਕ
ਨਹੀਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਆਦੀ ਦੇ ਧਨਪਤੀ ਆਦੀ ਨਾਮ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ । ਏਸਤੋਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿੰਦੇ ਗੁਣ ਵਾਲੇ, ਕਿੰਦੇ ਕਰਮ ਵਾਲੇ,
ਅਰ ਕਿੰਦੇ ਸੁਭਾਵਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਵਾਚਕ ਹਨ ॥

ਓਮ ਆਦੀ ਨਾਮ ਸਾਰਥਕ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ (ਓਮਖੰ ੦) ‘ਅਵਤੀਤਯੋਮ,
ਆਕਾਸਮਿਵ ਵਜਾਪਕਤ੍ਰਾਤ ਖਮ ਸਰਵੇਭਯੋ ਤ੍ਰਿਹ੍ਰ੍ਵਾਦ ਬ੍ਰਹਮ’ । ਰਖਿਆ ਕਰਨ
ਕਰਕੇ (ਓਮ) ਅਕਾਸ ਦੀ ਨਿਆਈ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ (ਖੰ) ਅਰ
ਸਭ ਥੀ ਵਡਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ (ਬ੍ਰਹਮ) ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧ ॥ (ਓਮ)
ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਕਦੇ ਨਸਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ
ਯੋਗ ਹੈ ਅਰ ਹੋਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੨ ॥ (ਓਮਿਤੀਤੰ ੦) ਸਭ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ
ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰ ਨਿਜ ਨਾਮ ਓਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਭ

ਗੌਣਿਕ ਨਾਮ ਹਨ॥੩॥ ਸਰਵੇਵੇਦਾਂ) ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਭ ਵੇਦ ਸਭ ਧਰਮ ਅਨੁਸ-
ਠਾਨ ਰੂਪੀ ਤਪਸਿਆ ਜਿਸਦਾ ਕਥਨ ਅਰ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਅਰ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਨਾਮ “ਉਮੇ” ਹੈ
॥ ੪ ॥ (ਪ੍ਰਸਾਸਿਤਾ੦) ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿਖਣਾ ਦੇਨੇਹਾਰਾ ਸੁਖਛਮ ਥੀਂ ਸੁਖਛਮ
ਸੁਪ੍ਰਕਾਸਸਰੂਪ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਨੁਪੀ ਨਾਲ ਜਾਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸ
ਨੂੰ ਪਰਮਪੁਰਸ਼ ਜਾਨਨਾ ਚਹੀਏ ॥ ੫ ॥ ਅਰ ਸੁਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋਨ ਕਰਕੇ “ਅਗਨੀ”
ਵਿਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੋਨ ਕਰਕੇ “ਮਨੂ” ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨੇ ਅਰ ਪਰਮ
ਐਸ਼ਵਰਯਵਾਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ “ਇੰਦ੍ਰ” ਸਭ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਾਲ ਹੋਨ ਕਰਕੇ
‘ਪ੍ਰਾਣ’ ਅਰ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ
“ਬ੍ਰਹਮ” ॥ ੬ ॥ (ਸਬ੍ਰਹਮਾਸਦਿਸ਼ਟੁ: ੦) ਸਬ ਜਰਤ ਦੇ ਬਦਾਨ ਕਰਕੇ
“ਬ੍ਰਹਮਾ” ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ “ਵਿਸ਼ਣੁ” ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਕੇ
ਰੁਲਾਨ ਕਰਕੇ “ਭੂਵ” ਮੰਗਲਮਯ ਅਰ ਸਭ ਦਾ ਕਲਿਆਣਕਰਤਾ ਹੋਣ
ਕਰਕੇ “ਸ਼ਿਵ” “ਯ: ਸਰਵਮਸ੍ਰੋਤ੍ਰੇ ਨਖਛਰਤਿ ਨ ਵਿਨਸਤਿ ਤਦਖਛਰਮ”
“ਯ: ਸ੍ਰਯੇ ਰਾਜਤੇ ਸ ਸ੍ਰਾਟ, ਯੋ ਅਰਿਰਿਵਕਾਲਾ ਕਲਯਿਤਾ ਪ੍ਰਲਯਕਟਤਾ
ਸਕਾਲਾਗਿਰੀਸ਼ੁਰ” (ਅਖਛਰ) ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਅਵਿਨਾਸੀ (ਸ੍ਰਾਟ)
ਸ੍ਰਯੇ ਪ੍ਰਕਾਸਸਰੂਪ ਅਰ (ਕਾਲਾਗਿਰੀ) ਪ੍ਰਲਯਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ ਅਰ ਕਾਲਦਾਭੀ
ਕਾਲ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲਾਗਨੀ ਹੈ ॥ ੭ ॥ (ਇੰਦ੍ਰਮਿਤ੍ਰੇ:)
ਜੋ ਇਕ ਅਦੁਤੀਯ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੁ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦੀ ਸਭ ਨਾਮ ਹਨ ।
“ਦ੍ਰੁਸ਼ੁ ਸੁਧੇਸ਼ੁ ਪਦਾਰਥੇਸੁ ਭਵੇਦਿਵਜ:” “ਭੋਤਾਨਿ ਪਰਣਾਨਿ ਪਾਲਨਾਨਿ
ਪੁਰਣਾਨਿ ਕਰਮਾਣਿ ਵਾਯਸਜ ਸ:” “ਯੋਰੁਰਵਾਤਮਾ ਸਗੁਤਮਾਨ” “ਯੋਮਾਤ
ਰਿਸ਼ਾ ਵਾਯੁਰਿਵ ਬਲਵਾਨ ਸ ਮਾਤਰਿਸ਼ਾ” (ਦਿਵਜ) ਜੋ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਆਦੀ ਦਿੰਦ
ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ (ਸੁਪਰਣ) ਜਿਸਦੇ ਉਤਮ ਪਾਲਣ ਅਰ ਪੁਰਣ ਕਰਮ
ਹਨ (ਗਰੁਤਮਾਨ) ਜਿਸਦਾ ਆਤਮਾ ਅਰਥਾਤ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਹਵਾ ਦੀ
ਨਿਆਈ ਅਨੰਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਿੰਦ ਸੁਪਰਣ, ਗਰੁ
ਤਮਾਨ ਅਰ ਮਾਤਰਿਸ਼ਾ ਏਹ ਨਾਮ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅੱਗੇ ਲਿਖਾਂਗੇ
॥ ੮ ॥ (ਭੂਮਿਰਸਿ੦) “ਭਵੰਤਿ ਭੂਤਾਨਿ ਯਸ੍ਯ ਸਾ ਭੂਮਿ:” ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ
ਭੂਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਭੂਮੀ’ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਨਾਮਾਂ ਦਾ
ਅਰਥ ਅੱਗੇ ਲਿਖਾਂਗੇ ॥ ੯ ॥ (ਇੰਦ੍ਰਮਹ੍ਯਾ੦) ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ (ਪ੍ਰਾਣਾਯ੦)
ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਵਸ ਸਭ ਸਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਹੁਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇ-
ਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ
ਠੀਕ ਠੀਕ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਮ ਅਰ ਅਗਨੀ ਆਦੀਨਾਮਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਅਰਥ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਵਿਆਕਟਣ, ਨਿਰੁਕਤ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਕ੍ਰਾਦੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਨਾ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਸਭਨੂੰ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਪਰਤੂ “ਓਮ” ਏਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਰ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਨਾਮਾ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਰਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਏਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਸਤੁਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਉਪਾਸਨਾ, ਸਰਵਗ, ਵਿਆਪਕ, ਸੁਧ, ਸਨਾਤਨ ਅਰਸਿਸਦੀ ਕਰਤਾ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਹਨ ਕਿ:-

ਤਤੇ ਵਿਰਾਡਜਾਯਤ ਵਿਰਾਜੇ ਅਧਿਪੁਰੁਸ਼: ।

ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਾਦਾਯਸੁ ਪ੍ਰਾਣਸੁ ਮੁਖਾਦਗ੍ਰਿਰਜਾਯਤ ।

ਤੇਨ ਦੇਵਾ ਅਯਜੇਤ। ਪਸ੍ਰਾਦਭੂਮਿ ਮਥੋ ਪੁਰ:। ਯਜੁ ਅ: ੩੧ ।

ਤਸਮਾਦ੍ਵਾ ਏਤਸਮਾ ਦਾਤਮਨ ਆਕਾਸ਼: ਸੰਭੂਤ: ।

ਆਕਾਸ਼ਾਦ੍ਵਾਯੁ: । ਵਾਯੋਰਗ੍ਰਿ: । ਅਰ੍ਯੋਰਾਪ: । ਪਦਭ੍ਯ:

ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ਪ੍ਰਿਥਿਵ੍ਯਾ ਓਸਧਯ: ਓਸਦਿਭ੍ਯੋ ਅੰਨਮ ਅੰਨਾ

ਦੇਤ: । ਰੇਤਸ: ਪੁਰੁਸ਼: । ਸ ਵਾ ਏਸ਼ ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਅੰਨਰਸਮਯ: ।

ਏਹ ਤਤ੍ਵੀਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਵਰਨ ਹੈ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਟ, ਪੁਰੁਸ਼, ਦੇਵ, ਆਕਾਸ਼, ਵਾਯੂ, ਅਗਨੀ, ਜਲ, ਭੂਮੀ ਆਦੀ ਨਾਮ ਨੌਕਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ, ਅਲਪੱਗ, ਜੜ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਭੀ ਲਿਖੇ ਹੋਨ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਉਤਪੱਤੀ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰਥਾ ਪ੍ਰਿਥਕ ਹੋ ਅਰ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪੱਤੀ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਏਥੇ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਥੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਾ ਹੋਕੇ ਮੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਜਿੱਥੇ ੨ ਸਰਵਗ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੋਨ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਰ ਜਿੱਥੇ ੨ ਇਛਿਆ, ਦੇਸ਼, ਪ੍ਰਯਤਨ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਅਰ ਅਲਪੱਗ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੋਨ ਉੱਥੇ ੨ ਜੀਵ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰਾਂ

ਸਭ ਥਾਂ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਸ ਲਈ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮ ਅਰ ਜਨਮ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਥੀ ਜਗਤ ਦੇ ਜੜ ਅਤ ਜੀਵ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਠਾ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜਾਨੋ ।

ਓਮ ਦਾ ਅਰਥ ।

(ਵਿ) ਉਪਸਰਗ ਪਰਵਕ (ਰਾਜਿਦੀਪਤੋ) ਏਸ ਧਾਂਤੁਥੀਂ ਕ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਣੇ ਕਰ ਨ ਨਾਲ ਵਿਰਾਟ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਯੋ ਵਿਵਿਧ ਨਾਮ ਚਰਾਚਰੰ ਜਗਦ੍ਵਾਜਯਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਯਤਿ ਸ ਵਿਰਾਟ” ਵਿਵਿਧ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਗਤਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇ ਏਸ ਲਈ ਵਿਰਾਟ ਨਾਮ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਅੰਤ੍ਰ ਗਤਿ ਪੂਜਨਯੋ) ‘ਅਗ’ ‘ਅ ਗਿ’ ‘ਇਣ’ ਗਤੀ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਧਾਂਤੁ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ‘ਅਗਨੀ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਗਤੋਸਤ੍ਰਯੋਰਥਾ:” ਗਤਾਨੰ ਗਮਨੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿਸ਼੍ਚੇਤਿ, ਪੂਜਨੰ ਨਾਮ ਸਤਕਾਰ: “ਯੋ ਅੰਰਤਿ ਅਚਰਤ ਅਗਤਸ਼੍ਚੇਤਿ ਸੋ ਅਜਮਗਿ:” ਜੇ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ, ਸਰਵੰਗ, ਜਾਨਨੇ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇ ਅਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਅਗਨੀ’ ਹੈ (ਵਿਸ਼ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨੇ) ਏਸ ਧਾਂਤੁ ਥੀ ‘ਵਿਸ੍’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਵਿਸ਼ੀਤਿ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਨਿ ਸਰਵਾਣਾਕਾਸ਼ਾਦੀਨਿ ਭੂਤਾਨਿ ਯਸਿ-ਨ ਯੋ ਵਾ ਅਕਾਸਾਦਿਸੁ ਸਰਵੇਸੁ ਭੂਤੇਸੁ ਪ੍ਰਵਿਸ੍ ਸਵਿਸ੍ ਈਸ਼ੁਰ:” ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ ਆਦੀ ਸਬ ਭੂਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸ੍ ਹੋ ਇਤਿਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਜਨੇਤਿਰ ਵੈ ਹਿਰਣ੍ਯੈ ਤੇਜੋ ਵੈ, ਹਿਰਣ੍ਯਮਿਤ੍ਯੈ ਚਰੇਯੇ ਸਤਪਥੇ ਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ” “ਯੋ ਹਿਰਣ੍ਯਾਨਾਂ ਸੁਰਯਾਦੀਨਾਂ ਤੇਜਸਾ ਗਰਭ ਉਤਪੱਤਿਨਿਮਿਤਮਪਿ ਤਰੇਣੀ ਸ ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭ:” ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਜੋ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗਰਭ ਨਾਮ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਠਹਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭ’ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਯਦੁਰਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ—

ਹਿਰਣ੍ਯਸਰਭ: ਸਮਵਰਤਤਾਰ੍ਗ੍ਭੂਤਸ੍ਯ ਜਾਤ: ਪਤਿਰੇ
ਕ ਆਸੀਤ । ਸ ਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਦ੍ਯਾਮੁਤੇਮਾਂ ਕਸਮੈ

ਸਭ ਥਾਂ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਸ ਲਈ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮ ਅਰ ਜਨਮ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਥੀ ਜਗਤ ਦੇ ਜੜ ਅਰ ਜੀਵ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ । ਹੁਣ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਰਾਟ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜਾਨੋ ।

ਓਮ ਦਾ ਅਰਥ ।

(ਵਿ) ਉਪਸਰਗ ਪਰਵਕ (ਰਾਜਿਦੀਪਤੋ) ਏਸ ਧਾਂਤੁਥੀ ਕ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਤੋ ਕਰ ਨ ਨਾਲ ਵਿਰਾਟ ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਯੋ ਵਿਵਰਿਤ ਨਾਮ ਰਚਾਰੀ ਜਗਦ੍ਰਾਜਯਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸਯਤਿ ਸ ਵਿਰਾਟ” ਵਿਵਿਧ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਗਤਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸਿਤ ਕਰੇ ਏਸ ਲਈ ਵਿਰਾਟ ਨਾਮ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਅੰਤੁ ਗਤਿ ਪੂਜਨਯੋ) ‘ਅਗ’ ‘ਅ ਗਿ’ ‘ਇਣ’ ਗਤੀ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਧਾਂਤੁ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ‘ਅਗਨੀ’ ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਗਤੋਸਤ੍ਰਯੋਰਥਾ” ਗਤਾਨੰ ਗਮਨੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿਸ਼੍ਚੇਤਿ, ਪੂਜਨੰ ਨਾਮ ਸਤਕਾਰ: “ਯੋ ਅੰਤ੍ਰਿਤਿ ਅਰਯਤ ਅਗਤ੍ਰੇਗਤਮੇਤਿ ਸੋ ਅਸਮਗ੍ਰਿ:” ਜੋ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ, ਸਰਵੰਗ, ਜਾਨਨੇ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇ ਅਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਅਗਨੀ’ ਹੈ (ਵਿਸ਼ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨੇ) ਏਸ ਧਾਂਤੁ ਥੀ ‘ਵਿਸ਼’ ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਵਿਸ਼ੰਤਿ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਨਿ ਸਰਵਾਣਾਕਾਸ਼ਾਦੀਨਿ ਭੂਤਾਨਿ ਯਸਿ-ਨ ਯੋ ਵਾ ਅਕਾਸ਼ਾਦਿਸੁ ਸਰਵੇਸੁ ਭੂਤੇਸੁ ਪ੍ਰਵਿਸ਼੍ਯੇਤਿ ਸ ਵਿਸ਼ੁ ਈਸ਼ੁਰ” ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਸਬ ਭੂਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ੁ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਆਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । “ਸਕੋਤਿਰ ਵੈ ਹਿਰਣ੍ਯੈ ਤੇਜੋ ਵੈ ਹਿਰਣ੍ਯਮਿਤ੍ਯੈ ਤਰੇਯੇ ਸਤਪਥੈ ਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ” “ਯੋ ਹਿਰਣ੍ਯਾਨਾ ਸੂਰਯਾਦੀਨਾਂ ਤੇਜਸਾਂ ਗਰਭ ਉਤਪੱਤਿਨਿਮਿਤਮਹਿਕਰਣੰ ਸ ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭ:” ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਜੋ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗਰਭ ਨਾਮ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਿਹਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭ’ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਯਦੁਰਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ —

ਹਿਰਣ੍ਯਸਰਭ: ਸਮਵਰਤਤਾਰ੍ਗ੍ਭੂਤਸ੍ਯ ਜਾਤ: ਪਤਿਰੇ
ਕ ਆਸੀਤ । ਸ ਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਦ੍ਯਾਮੁਤੇਮਾਂ ਕਸਮੈ

ਹਨ ਉਸ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਵਾ ਜੀਵ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਸਤ ਹੈ ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਮਨੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਯੋਗਜ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਦੀ ਉਸਤੁਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ । ਉਸ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੁ, ਮਹਾਦੇਵ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਸ਼ੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਦੇਤ, ਦਾਨਵ ਆਦੀ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਅਨਜ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸੇਦੀ ਉਸਤੁਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮਿਤ੍ਰ ਆਦੀ ਨਾਮਾ ਥੀਂ ਸਖਾ, ਅਰ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਹਾਰ ਵੇਖਣ ਥੀਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ (ਉਤਰ) ਏਥੇ ਉਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਉਹੋ ਹੋਰਦਾ ਵੈਰੀ ਅਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀਨ ਭੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਮੁਖ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸਖਾ ਆਦੀ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਕਿੰਤੂ ਸਿਸ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਭ ਜਗਤ ਦਾ ਨਿਰਚਿਤ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਤ੍ਰ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਦਾਸੀਨ ਹੈ ਏਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਗ੍ਰਹਣ ਏਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਾਂ ਗੋਲ ਅਰਥ ਵਿਚ ਮਿਤ੍ਰ ਆਦੀ ਸਬਦਾ ਥੀਂ ਚੰਗੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਵਿਮਿਦਾ ਸਨੇਹਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ ਔਣ-ਦਿਕ 'ਕ੍' ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਹੋਣ ਥੀਂ "ਮਿਤ੍ਰ" ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ "ਮੇਦਜਤਿਸ੍ਰਿਹਜਤਿ ਸ੍ਰਿਹਜਤੇ ਵਾ ਸ ਮਿਤ੍ਰ:" ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਸਨੇਹ ਕਰਕੇ ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ (ਵਿਵ ਦਰਣੇ ਵਤਈਪਸਾਯਮ) ਇਨਾਂ ਧਾਤੂਆਂ ਥੀਂ ਉਨਾਦੀ 'ਉਨਨ' ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣ ਥੀਂ 'ਵਰੁਣ' ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯ: ਸਰਵਾਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਾਨ ਮੁਮੁਖਛੁਨਧਰਮਾਤਮਨੋ ਵਿਦੇਤਸਬਵਾ ਯ: ਸਿਸ਼੍ਰੁਰਮੁਮੁਖਛੁ ਭਿਰਧਰਮਾਤਮ-ਭਿਰ-ਦ੍ਰਿਯਤੇ ਵਾਰਜਤੇ ਵਾ ਸ ਵਰੁਣ: ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਆਤਮਯੋਗੀ, ਵਿਦਵਾਨ, ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾਓਂ ਕਾ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕਰਤਾ ਅਥਵਾ ਜੋ ਚੰਗੇ, ਮੁਮੁਖਛੁ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਥੀਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਏਸ਼ੁਰ 'ਵਰੁਣ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਅਥਵਾ 'ਵਰੁਣੇ ਨਾਮ ਵਰ: ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਠ:' ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬ ਥੀਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਵਰੁਣ' ਹੈ (ਰਿ ਗਤਿਪ੍ਰਾਪਣਯੋ:) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਯਤ' ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਨੇ ਥੀਂ 'ਅਰਯ' ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ 'ਅਰਯ' ਪੂਰਵਕ (ਮਾਛ ਮਾਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ ਕਨਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣ ਥੀਂ 'ਅਰਯਮਾ' ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਯੇ ਅਰਯਾਨ ਸ੍ਰਾਮਿਨੋਨਯਾਯ-

ਧੀਸ਼ਾਨ ਮਿਮੀਤੇ ਮਾਨਜਾਨ ਕਰੋਤਿ ਸੋ ਅਰਯਮਾ' ਜੋ ਸਭ ਨਿਆਯ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਨ, ਅਰ ਪਾਪ ਤਥਾ ਪੁੰਨ ਕਰਨਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਅਰਪੁੰਨ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸੱਤ ਸੱਤ ਨਿਯਮ ਕਰਤਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ "ਅਰਯਮਾ" ਹੈ । (ਇਦਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਯੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਰਨ' ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ 'ਇੰਦ੍ਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯਇੰਦ੍ਰਤਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਯਵਾਨਭਵਤਿ ਸ ਇੰਦ੍ਰ: ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਸੰਪਰਣ ਐਸ਼ੁਰਯ ਯੁਕਤ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਇੰਦ੍ਰ' ਹੈ । 'ਬ੍ਰਿਹਤ' ਸ਼ਬਦ ਪੂਰਵਕ (ਪਾਰਖਛਣੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਭਤੀ' ਪ੍ਰਤੀ 'ਬ੍ਰਿਹਤ' ਦੇ ਤਕਾਰ ਦਾ ਲੋਪ ਅਰ ਸੁਭਾਗਮ ਹੋਨ ਕਰਕੇ 'ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯ ਬ੍ਰਿਹਤਮਾਕਾਸ਼ਾਦੀਨਾ ਪਤਿ: ਸਾਮੀ ਪਾਲਯਿਤਾ ਸ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ:' ਜੋ ਵੱਡੇਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਡਾ ਅਰ ਵੱਡੇ ਆਕਾਸ਼ਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡਾਂ ਦਾ ਸਾਮੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ' ਹੈ । (ਵਿਸਲ੍ਰਿਵਯਾਪ੍ਰੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਨ੍ਰ' ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਕੇ 'ਵਿਸਨ੍ਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ । 'ਵੇਵੇਸ੍ਰਿ ਵਯਾਪ੍ਰੋਤਿ ਚਰਾਚਰੰ ਜਗਤ ਸ ਵਿਸਨ੍ਰ:' ਚਰ ਅਰ ਅਚਰ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਿਸਨ੍ਰ' ਹੈ । 'ਉਰੁਰਮਹਾਨ ਕ੍ਰਮ: ਪਰਾਕ੍ਰਮੋ ਯਸ੍ਯ ਸ: ਉਰੁਕ੍ਰਮ:' ਅਨੰਤ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਯੁਕਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਉਰੁਕ੍ਰਮ' ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਉਰੁਕ੍ਰਮ:) ਮਹਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਯੁਕਤ (ਮਿਤ੍ਰ) ਸਭਦਾ ਸੁਹਿੰਦ ਅਵਿਰੋਧੀ ਹੈ (ਸਮ) ਸੁਖ ਕਾਰਕ ਓਹ [ਵਰੁਣ:] ਸਰਵ ਉਤਮ ਓਹ [ਸਮ] ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਓਹ (ਅਰਯਮਾ) ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ (ਸਮ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਓਹ (ਇੰਦ੍ਰ) ਜੋ ਸਕਲ ਐਸ਼ੁਰਯਵਾਨ ਅਰ (ਸਮ) ਸਕਲ ਐਸ਼ੁਰਯਵਾਨਯਕ ਓਹ (ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ) ਸਭ ਦਾ ਅਪਿਸ਼ਠਾਤਾ ਓਹ (ਸਮ) ਵਿਦਿਆ ਦਾਤਾ ਅਰ (ਵਿਸਨ੍ਰ) ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਓਹ (ਨ.) ਸਾਡਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭਵਤੁ) ਹੋਵੇ । (ਵਾਯੋਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣੇ ਨਮੋ ਅਸਤੁ) (ਬ੍ਰਿਹ ਬ੍ਰਿਹਿ ਬ੍ਰਿਧੈ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਤੂਆਂ ਥੀ "ਬ੍ਰਹਮ" ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਸਭਦੇ ਉਪਰ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਸਭ ਥੀ ਵੱਡਾ ਅਨੰਤਬਲਯੁਕਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਓਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ (ਤ੍ਰੁਮੇਵ ਪ੍ਰਤਯਖਛਮਬ੍ਰਹਮਾਸਿ) ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਰੂਪ ਥੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋ (ਤ੍ਰੁਮੇਵ ਪ੍ਰਤਯਖਛੀ-ਬ੍ਰਹਮ ਵਦਿਸ੍ਯਾਮਿ) ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਤਯਖਛ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਿੱਭ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ (ਰਿਤੰਵਦਿਸ੍ਯਾਮਿ) ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਯਥਾਰਥ ਆਗਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਮੈਂ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਆਚਰਣ ਭੀ ਕਰਾਂਗਾ (ਸਤ੍ਰੰਵਦਿਸ੍ਯਾਮਿ) ਸਚ ਬੋਲਾਂ, ਸਚ ਮੰਨਾਂ, ਅਰ ਸਚ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ (ਤਨਮਾਮਵਤੁ) ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ

(ਤਦਕਾਰਮਵਤੁ) ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਆਪਤ ਸਤਵਕਤਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਬੁਧੀ ਸਥਿਰ ਹੋਕੇ ਵਿਰੁਧ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਓਹੀ ਧਰਮ ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਓਹੀ ਅਧਰਮ ਹੈ । ‘ਅਵਤੁ ਮਾਮਵਤੁ ਵਕਾਰਮ’ ਏਹ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਪਾਠ ਵਧੀਕ ਅਰਥ ਦੇ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਿਤ ਕੰਚਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਵਦਤਿ ਤ੍ਵੰ ਗ੍ਰਾਮੰ ਗੱਛ ਗੱਛ’ ਏਸ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੂੰ ਝਬਦੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾ ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਥੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਜਰੂਰ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਥੀਂ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਅਰ ਅਧਰਮ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਸਦਾ ਕਰਾਂ ਅਜੇਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕਰੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਉਪਕਾਰ ਮੰਨਾਂਗਾ “ਓਮ ਸਾਂਤਿ: ਸਾਂਤਿ: ਸਾਂਤਿ:” ਏਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਠ ਦਾ ਏਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਕਿ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਾਪ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਹਨ, ਇਕ ‘ਅਧਿਆਤਮਿਕ’ ਜੋ ਆਤਮਾਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਅਵਿਦਿਆ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼, ਮੂਰਖਤਾ ਅਰ ਬੁਖਾਰ, ਪੀੜਾ ਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜਾ ‘ਅਧਿਭੌਤਿਕ’ ਜੋ ਵੈਰੀ, ਬਖਿਆੜ ਅਰ ਸਪ ਆਦੀ ਥੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤੀਜਾ ‘ਅਧਿਦੈਵਿਕ’ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਅਤੀਵਰਸ਼ਾ, ਅਤੀਸਰਦੀ, ਅਤੀਗਰਮੀ, ਮਨ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਅਸਾਂਤੀ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਰਖੋ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ, ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਤਾ, ਅਰ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲਨ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਦਾਤਾ ਹੋ। ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅਪਨੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਵੋ ਕਿ ਜਿਸਥੀ ਸਭ ਜੀਵ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਅਰ ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਅਰ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਪਰੇ ਰਹਨ । “ਸੂਰਯ ਆਤਮਾ ਜਗਤਸੁ ਸੁਖਸੁ” ਏਸ ਯਜੁਰਵੇਦ ਦੇ ਵਚਨ ਥੀਂ ਜੋ ਜਗਤ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਚੇਤਨ ਅਰ ਸੰਗਮ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ‘ਤਸ੍ਰੋਸ਼:’ ਅਪ੍ਰਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਸਥਾਵਰ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਿਥੀ ਆਦੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਸੁਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਸਭ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੂਰਯ ਹੈ । (ਅਤਸਾਤਤਤਗਮਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ ‘ਆਤਮਾ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਅਤਤਿ ਵਯਾਪ੍ਰਤਿ ਸ ਆਤਮਾ’ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵ ਆਦੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋਰਿਹਾ ਹੈ । ‘ਪਰਸ਼ੁਸਾਵਾਤਮਾਚ ਯ ਆਤਮਭ੍ਯੋ ਜੀਵੇਭ੍ਯ: ਸੁਖਛਮੇ ਭ੍ਯ: ਪਰੋਅਤਿ ਸੁਖਛਮ: ਸ ਪਰਮਾਤਮਾ’ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵ ਆਦੀ ਥੀ ਉੱਤਮ ਅਰ ਜੀਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤਥਾ ਆਕਾਸ਼ਥੀਂ ਭੀ ਅਤੀਸੁਖਛਮ ਅਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ-

ਯਾਮੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਰਮਾਤਮਾ' ਹੈ । ਸਾਮਰਥ
 ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ । 'ਯ ਈਸ਼ੁਰਸੁ ਸਮਰਥਸੁ ਪਰਮ-ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ: ਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ:'
 ਜੋ ਈਸ਼ੁਰਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸਮਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਜਿਸਦੇ ਤੁਲ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ
 ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ 'ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ' ਹੈ । (ਸ਼ੁਵ ਅਭਿਸ਼ਵੇ, ਸ਼ੁਵ ਪ੍ਰਾਣਿਗਰਭਵਿਮੋਚਨੰ)
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਤੂਆਂ ਥੀ 'ਸਵਿਤਾ' ਸਬਦ ਸਿੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਅਭਿਸਵ: ਪ੍ਰਾਣਿਗਰਭ
 ਵਿਮੋਚਨੰ ਚੇਤਪਾਦਨੰ ਯਸ਼ੁਰਾਰੰ ਜਗਤ ਸੁਨਤਿ ਸੁਤੇਵੇਤਪਾਦਯਤਿ ਸਸਵਿਤਾ
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ
 ਨਾਮ 'ਸਵਿਤਾ' ਹੈ । 'ਦਿਵੁ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਜਿਗੀਸ਼ਾ ਵਜਵਹਾਰਦਤੁਤਿਸਤੁਤਿਮੋਦਮਦ
 ਸੁਪਨਕਾਂਤਿਗਤਿਸੁ' ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਦੇਵ' ਸਬਦ ਸਿੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕ੍ਰੀੜਾ) ਜੋ
 ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਏ (ਵਿਜਿਗੀਸ਼ਾ) ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ
 ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਯੁਕਤ (ਵਜਵਹਾਰ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੇਸਟਾ ਦੇ
 ਸਾਧਨ ਉਪਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ (ਦਤੁਤਿ) ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਾਰਿਆਂ
 ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਵਾਲਾ (ਸਤੁਤਿ) ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਯੋਗ(ਮੋਦ) ਆਪ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ
 ਅਰ ਦੁਨਿਆਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਨ ਵਾਲਾ (ਮਦ) ਮਦ ਦੇ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਦ
 ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ (ਸੁਪਨ) ਸਭ ਦੇ ਸੋਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਤ ਅਰ ਪਰਲੈਂ ਦਾ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਕਾਂਤਿ) ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਯੋਗ ਅਰ (ਗਤਿ) ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ
 ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵ' ਹੈ ਅਥਵਾ
 'ਯੋ ਦੀਵਯਤਿ ਕ੍ਰੀੜਤਿ ਸਦੇਵ:' ਜੋ ਅਪਨੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਆਪ
 ਹੀ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਬਰੋਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ
 ਸਹਜ ਸੁਭਾਉ ਨਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਉਂਦਾ ਵਾ ਸਭ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ।
 'ਵਿਜਿਗੀਸ਼ਤੇ ਸ ਦੇਵ:' ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਅਜੋਕਾ ਅਰਥਾਤ
 ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਜਿੱਤ ਸਕੇ। ਵਜਵਹਾਰਯਤਿਸਦੇਵ: ਜੋ ਨਯਾਯ, ਅਰਅਨਯਾਯ
 ਰੂਪ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। 'ਯਸ਼ੁਰਾਰੰ ਜਗਦਦਯੋ
 ਤਯਤਿ' ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ । 'ਯ: ਸਤੁਯਤੇ ਸਦੇਵ:' ਜੋ ਸਬਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸਤਤੀ
 ਦੇ ਯੋਗ ਅਰ ਨਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ । 'ਯੋ ਮੋਦਯ ਤ ਸਾਦੇਵ:' ਜੋ ਆਪ
 ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਅਰ ਦੁਨਿਆਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਖ ਦਾ ਲੋਭ ਵੀ
 ਨਾ ਹੋਵੇ । 'ਯੋ ਮਾਦਯਤਿ ਸ ਦੇਵ:' ਜੋ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੋਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰ
 ਦੁਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨੇ ਅਰ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਰਖਨ ਵਾਲਾ 'ਯ ਸੁਪਯਤਿ
 ਸ ਦੇਵ:' ਜੋ ਪੂਲੈ ਦੇ ਸਮੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਂਦਾ । 'ਯ:
 ਕਾਮਯਤੇ ਕਾਮਯਤੇਵਾ ਸ ਦੇਵ:' ਜਿਸਦੇ ਸਭ ਸਤ ਕੰਮ ਅਰ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
 ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਚੰਗੇ ਮਨੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਥਾ—'ਯੋ ਰੱਛਤਿ ਗਮ: ਿਵਾ ਸ ਦੇਵ:'
 ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਜਾਨਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ

ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵ' ਹੈ [ਕੁਵਿਅੱਛਾਦਨੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਕੁਵੇਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯ: ਸਰਵੰ ਕੁਵਤਿਸ੍ਰਵਯਾਪਤਯਾਛਾਦਯਤਿ ਸ ਕੁਵੇਰੋ ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰ:' ਜੋ ਅਪਨੀ ਵਿਆਪਤੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਢੱਕੇ, ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੁਵੇਰ' ਹੈ [ਪ੍ਰਥ ਵਿਸ਼ਾਰੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯ: ਪ੍ਰਥਤੇ ਸਰਵਜਗਦ੍ਰਿਸਤ੍ਰਿਲਾਤਿ ਸ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ' ਜੋ ਸਭ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ' ਹੈ। [ਜਲ ਘਾਤਨੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਜਲ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਜਲਤਿ ਘਾਤਯਤਿ ਦ੍ਰੁਸ਼੍ਟਾਨ ਸੰਘਾਤਯਤਿ ਅਵਕ੍ਰਪਰਮਾਣਵਾਦੀਨ ਤਦ ਬ੍ਰਹਮ ਜਲਮ' ਜੋ ਦ੍ਰੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਭਾਜਨ ਅਰ ਅਵਯਕਤ ਤਥਾ ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਯੋਗ ਵਾ ਵਿਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਲ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਕਾਸ਼ੀਦੀਪਤੋ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਆਕਾਸ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯ: ਸਰਵਤ: ਸਰਵੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਕਾਸਯਤਿ ਸ ਆਕਾਸ:' ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਆਕਾਸ' ਹੈ। [ਅਦ ਭਖਵਣੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਅੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਦਯਤੇ ਅੰਤਿ ਚ ਭੂਤਾਨਿ ਤਸਮਾਦੰਨੰ ਤਦੁਚਯਤੇ ॥੧॥ ਅਹਮਨਮਹ-
ਮਨਮਹਮਨਮ । ਅਹਮਨਾਦੇਹਮਨਾਦੇਹਮਨਾਦ: ॥ ੨ ॥ ਤੈਤਰੀਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ।
ਅਨੁਵਾਕ ੨। ੧੦ ॥ ਅੰਤਾ ਚਰਾਚਰਗ੍ਰਹਣਾਤ ॥ ਵੇਦਾਂਤਦਰਸ਼ਨੇ । ਅਧਯਾਯ
੧। ੫੦੨। ਸੂਤ੍ਰ ੯ ॥

ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਰਖਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਚਰਾਚਰ ਜਗਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ 'ਅੰਨ' 'ਅੰਨਾਦ' ਅਰ 'ਅੰਤਾ' ਨਾਮ ਹਨ। ਅਰ ਜੋ ਏਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਾਠ ਹੈ ਸੋ ਆਦਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਜੀਕਨ ਗੁੱਲਰ ਦੇ ਫਲ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਅਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਜਗਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। [ਵਸ ਨਿਵਾਸੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਵਸੁ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਵਸੰਤਿ ਭੂਤਾਨਿ ਯਸਿਮਨੰਬਵਾ ਯ: ਸਰਵੰਸੁ ਵਸਤਿ ਸ ਵਸੁਰੀਸ਼੍ਵਰ' ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਆਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਭੂਤ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਸੁ' ਹੈ (ਰੁਦਿਰ ਅਵ੍ਰਿਮੋਚਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਰਿਚ' ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣ ਥੀ 'ਰੁਦ੍ਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯੋ ਰੋਦਯਭ੍ਰਜ-
ਨਯਾਯਕਾਰਿਣੋ ਜਨਾਨ ਸ ਰੁਦ੍ਰ:' ਜੋ ਦ੍ਰੁਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਆਂ ਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰੁਦ੍ਰ' ਹੈ। 'ਯਨਮਨਸਾ ਧਯਾਯਤਿ ਤਦ੍ਵਾਚਾਵਦਤਿ ਯਦ੍ਵਾਚਾ ਵਦਤਿ ਤਤ ਕਰਮਣਾ ਕਰੋਤਿ ਤਦਭਿਮੰਦਯਤੇ ॥

ਏਹ ਯਸ਼ੁਰਵੇਦ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ। ਜੀਵ ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਨਾਲ

ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਉਸਨੂੰ ਕਰਮ ਨਾਲ ਕਰਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਮ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਥੀਂ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਦੁਸਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਜ਼ਾਯ ਰੂਪ ਵਿਵਸਥਾ ਥੀਂ ਦੁਖ ਰੂਪ ਫਲ ਪਾਂਦੇ ਤਦ ਰੋਦੇ ਹਨ ਅਰ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਈਸ਼ੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਆਂਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰੁਦ੍' ਹੈ ॥

ਆਪੋ ਨਾਰਾਇਤਿ ਪ੍ਰੋਕ੍ਤਾ ਆਪੋ ਵੈ ਨਰ ਸੂਨਵਾਤਾਂ ਯਦ ਸਾਯਨੰ ਪੂਰਵੇ ਤੇਨ ਨਾਰਾਯਣਃ ਸਮ੍ਰਿਤਃ ॥ ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੦ ।

ਜਲ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਰਾ ਹੈ ਉਹ ਐਨ ਅਰਥਾਤ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਏਸ ਲਈ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਾਰਾਯਣ' ਹੈ । (ਚਦਿ ਆਹਲਾਦੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਚੰਦ੍' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯਸਚੰਦਤਿ ਚੰਦਯਤਿ ਵਾ ਸ ਚੰਦ੍' ਜੋ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਦ੍' ਹੈ (ਮਗਿ) ਗਤਯਰਥਕ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਮੰਗਲੋਰਲਚ' ਇਸ ਸੂਤ੍ਰ ਨਾਲ 'ਮੰਗਲ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯੋ ਮੰਗਤਿ ਮੰਗਯਤਿ ਵਾ ਸ ਮੰਗਲਃ' ਜੋ ਆਪ ਮੰਗਲ ਸਰੂਪ ਅਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੰਗਲ' ਹੈ । [ਬੁਧ ਅਵਗਮਨੇ] ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਬੁਧ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯੋ ਬੁਧਯਤੇ ਬੋਧਯਤਿ ਵਾ ਸ ਬੁਧਃ' ਜੋ ਆਪ ਬੋਧਸਰੂਪ ਅਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਬੋਧ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬੁਧ' ਹੈ । 'ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ । (ਈਸ਼ੁਚਿਰ ਪ੍ਰਤੀਭਾਦੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਸੁਕ੍' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ 'ਯਃ ਸੁਚਯਤਿ ਸੋਚਯਤਿ ਵਾ ਸ ਸੁਕ੍' ਜੋ ਅਤਮੰਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਜੀਵ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਕ੍' ਹੈ । (ਚਰ ਗਤਿਭਖਛਣਯੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਸ਼ਨੈਸ' ਅੱਵੇ ਉਪਪਦ ਹੋਨ ਥੀਂ 'ਸ਼ਨੈਸਚਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ । 'ਯਃ ਸ਼ਨੈਸਚਰਤਿ ਸ ਸ਼ਨੈਸਚਰ' ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸਹਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧੀਰਯਵਾਨ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਨੈਸਚਰ' ਹੈ । (ਰਹਤਸਾਗੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਰਾਹੁ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯੋ ਰਹਤਿ ਪਰਿਤਯਜਤਿ ਦੁਸਟਾਨ ਰਾਹਯਤਿ ਤਸਾਜਯਤਿ ਵਾ ਸ ਰਾਹੁਰੀਸ਼ੁਰਃ' ਜੋ ਏਕਾਂਤ ਸਰੂਪ ਜਿਸਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਜਾਪਦਾਰਥ ਸੰਯੁਕਤ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਅਰ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰਾਹੁ' ਹੈ । (ਕਿਤਨਿਵਾਸੇ ਰੋਗਾਪਨਯਨੋਚ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਕੇਤੁ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯਃ ਕੇਤਯਤਿ ਰਿਕਿਤਸਤਿ ਵਾ ਸ ਕੇਤੁਰੀਸ਼ੁਰਃ' ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ

ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਥੀਂ ਛੁਡਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੇਤੁ' ਹੈ। (ਯਜ ਦੇਵਪੂਜਾਸੰਗਤਿਕਰਣਦਾਨੇਸ਼ੁ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਯਜਵ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯਜਵੈ ਵੈ ਵਿਸ਼ਣੁ:' ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ। 'ਯੋ ਯਜਤਿ ਵਿਦੁਦਭਿਰਿਜਯਤੇ ਵਾ ਸ ਯਜਵ:' ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਅਰ ਸਭ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪੂਜਕ ਹੈ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਸਭਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪੂਜਨੀਯ ਸੀ ਅਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਯਜਵ' ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਹ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਹੁ ਦਾਨਾਦਨਯੋ: ਆਦਾਨੇ ਚੇਤਯੋਕੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਹੋਤਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਯੋਜੁਹੋਤਿ ਸ ਹੋਤਾ' ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਨੇ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਥੀਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹੋਤਾ' ਹੈ। (ਬੀਧ ਬੀਧਨੇ) ਏਸ ਥੀਂ 'ਬੀਧੁ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯ: ਸੁਸਮਿਨ ਚਰਾਰੰ ਜਗਦ ਬਧਨਾਤਿ ਬੀਧੁਵਦ ਧਰਮਾਤਮਾਨੰ ਸੁਖਾਯਸਹਾਯੋਵਾਵਰਤਤੇ ਸ ਬੀਧੁ:' ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂਤ੍ਰ ਨਿਯੋਮਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਰਖੇ ਅਰ ਸੱਕੇ ਭਰਾਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਇੰਸੇ ਕਰਕੇ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਪਰਿਧੀ ਵਾ ਨਿਯਮ ਦਾ ਉਲੰਘਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੀਕਨ ਭਰਾਭਰਾਵਾਂਦਾ ਸਹਯਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਭੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧਾਰਣ, ਰਖਛਣ, ਅਰ ਸੁਖ ਦੇਨ ਕਰਕੇ 'ਬੀਧੁ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਪਾ ਰਖਛਣੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਪਿਤਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਯ: ਪਾਤਿ ਸਰਵਾਨ ਸਪਿਤਾ' ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜੀਕਨ ਪਿਉ ਅਪਣੀ ਉਲਾਦ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਕੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਿਤਾ' ਹੈ 'ਯ: ਪਿਤ੍ਰਿਣਾਂ ਪਿਤਾ ਸ ਪਿਤਾਮਹ:' ਜੋ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭੀ ਪਿਤਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਿਤਾਮਹ' ਹੈ 'ਯ: ਪਿਤਾਮਹਾਨਾਂ ਪਿਤਾ ਸ ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹ:' ਜੋ ਪਿਉਆਂ ਦੇ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਪਿਉ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹ' ਹੈ। 'ਯੋ ਮਿਮੀਤੇ ਮਾਨਯਤਿ ਸਰਵਾਂਜੀਵਾਨ ਸ ਮਾਤਾ' ਜੀਕਣ ਪੂਰਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਵਾਲੀ ਜਨਨੀ ਅਪਣੀ ਉਲਾਦ ਦਾ ਸੁਖ ਅਰ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਕਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਾਤਾ' ਹੈ। (ਚਰ ਗਤਿਭਖਛਣਯੋ:) ਆਭ ਪੂਰਵਕ ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਆਚਾਰਯ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯ ਆਚਾਰੀ ਗ੍ਰਾਹਯਤਿ ਸਰਵਾ ਵਿਦਯਾ ਵਾ ਬੋਧਯਤਿ ਸ ਆਚਾਰਯ ਈਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਸਤ ਆਚਾਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਣੇ ਹਾਰਾ, ਅਰ ਸਭ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੋਕੇ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਆਚਾਰਯ' ਹੈ (ਗ੍ਰਿ ਸ਼ਬਦੇ)

ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। 'ਯੋ ਧਰਮਜਾਨ ਸਬਦਾਨ ਗ੍ਰਿਣਾਤੁ-
ਪਦਿਸਤਿ ਸ ਗੁਰੁ:' ॥

ਸ ਪੂਰਵੇਸ਼ਾਮਪਿ ਗੁਰੁ: ਕਾਲੇਨਾਨਵਛੇਦਾਤ ।

ਯੋਗਸੂਤ੍ਰ ਸਮਾਪਿਪਾਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ੨੬ ॥

ਜੋ ਸਤ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਕ, ਸਕਲ ਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼
ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਆਦਿਤ, ਅੰਗਿਰਾ
ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੁਰੂ' ਹੈ (ਅਜ ਗਤਿਖਛੇਪਣਯੋ,
ਜਨੀਪ੍ਰਾਦੁਰਭਾਵੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਤੂਆਂ ਥੀਂ 'ਅਜ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਦਾ ਹੈ। 'ਯੋ ਅਜਤਿ
ਸ੍ਰਿਸ੍ਰਿਪ੍ਰਤਿ ਸਰਵਾਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਜਾਦੀਨ ਪਦਾਰਥਾਨ ਪ੍ਰਖਿਛਪਤਿ ਜਾਨਤਿ ਵਾ
ਕਦਾਰਿਤ ਨ ਜਾਯਤੇ ਸੇ ਅਜ.' ਜੋ ਸਭ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਅਵੇਵ ਆਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਭੂਤ
ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ ਮਿਲਾਂਦਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਾ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਕੇ
ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਅਰ ਆਪ ਕਦੀ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਈਸ਼ੁਰ
ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਜ' ਹੈ। (ਵ੍ਰਿਹਿਵਿਧੌ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯੋ ਅਖਿਲੰ ਜਗਨਿਰਮਾਣੇਨ ਵਿਹਤਿ ਵਰਧਯਤਿ ਸਬ੍ਰਹਮਾ' ਜੋ
ਸੰਪੂਰਣ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਕੇ ਉਸਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ
ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ। 'ਸਤ੍ਰੀ ਗਯਾਨਮਨੰਤੋ ਬ੍ਰਹਮ' ਏਹ ਤੈਤਰੀਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ
ਵਚਨ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੀਤਿਤਿ ਸ੍ਰੀਤਸ੍ਰੇਸ਼੍ਠ ਸਤਸ੍ਰੁ ਸਾਧੁ ਤਤਸਤ੍ਰੇ ਯੋਜਾਨਤਿ ਚਰਾਚਰੰਜਗ-
ਤੱਜਵਾਨਮ। ਨ ਵਿਦਯਤੇ ਅੰਤੋ ਅਵਪਿਮਰਯਾਦਾ ਯਸ੍ਯ ਤਦਨੰਤਮ। ਸਰਵੇਤ੍ਰੇ
ਬ੍ਰਿਹਤ੍ਰਾਦ ਬ੍ਰਹਮ' ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਸਾਧੁ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤ੍ਰੁ ਹੈ। ਜੋ ਚਰਾਚਰ ਜਗਤਦਾ ਜਾਨਨ
ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਵਾਨ' ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਅਵਧੀ
ਮਰਯਾਦਾ ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੰਬਾ, ਚੌੜਾ, ਛੋਟਾ ਵਡਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਮਾਪ ਨਹੀਂ
ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨੰਤ' ਹੈ। (ਭੂਦਾਵਦਾਨੰ) ਆਛ ਪੂਰਵਕ
ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਆਦੀ' ਸ਼ਬਦ ਅਰ ਨਵ ਪੂਰਵਕ ਅਨਾਦੀ ਸ਼ਬਦ
ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯਸਮਾਤ ਪੂਰਵੇ ਨਾਸਿ ਪਰੰ ਚਾਸਿ ਸ ਆਦਿ-
ਰਿਤੁਚਕ੍ਰਤੇ, ਨ ਵਿਦਯਤੇ ਆਦਿ: ਕਾਰਣੰ ਯਸ੍ਯ ਸੋ ਅਨਾਦਿਰੀਸ਼ੁਰ:'
ਜਿਸ ਦੇ ਪਰਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਰ ਪਰੇ ਹੋਣ ਓਸਨੂੰ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਜਿਸਦਾ ਆਦੀ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ
ਅਨਾਦੀ ਹੈ। (ਟੁਨਦਿ ਸਮਿਧੌ) ਆਛ ਪੂਰਵਕ ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਆਨੰਦ' ਸ਼ਬਦ
ਬਣਦਾ ਹੈ। 'ਆਨੰਦਤਿ ਸਰਵੇ ਮੁਕ੍ਤਾ ਯਸਮਿਨ ਯਦ੍ਰਾ ਯ: ਸਰਵਾਂਜੀਵਾ-

ਨਾਨੰਦਯਤਿ ਸ ਅਨੰਦ' ਜੋ ਅਨੰਦਸਰੂਪ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਮੁਕਤ ਜੀਵ
ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਜੋ ਸਭ ਧਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ
ਦੁਆਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨੰਦ' ਹੈ (ਅਸਭੁਵਿ) ਏਸ
ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਸਤ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯਦਸਿ ਤ੍ਰਿਸੁ ਕਾਲੇਸੁ ਨ ਵਧਤੈ
ਤਤਸਦ ਬ੍ਰਹਮ' ਜੋ ਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਅਰਥਾਤ ਭੂਤ, ਵਿਸ਼ੇਤ, ਵਰਤਮਾਨ
ਅਰਥਾਤ ਭਿੰਨਾ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਬਾਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ 'ਸਤ'
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਤਿਤੀ ਜਿਵਾਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਚਿਤ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਯਸ਼ਚ ਚ ਚੇਤਯਤਿ ਸੰਜਦਾਯਤਿ ਸਦਵਾਨ ਸੰਜਨਾਨ ਯੋਗਿਨਸ੍ਚਿਤਪਰੰ
ਬ੍ਰਹਮ' ਜੋ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਨੇ, ਅਰ ਸਤ ਅਸੰਤ ਦਾ ਜਾਣਨ
ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚਿਤ' ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ 'ਸਚਿਦਾਨੰਦ' ਸਰੂਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
'ਯੋ ਨਿਤਯੰ ਸੁਖੰ ਅਚਲੰ ਅਵਿਨਾਸੀ ਸੰ ਨਿਤਯੰ' ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਲ ਅਵਿਨਾਸੀ
ਹੈ ਸ ਨਿਤ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲੀ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ। (ਸੁਧ ਸੁਧੇ) ਏਸ ਥੀ 'ਸੁਧ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯਸਧਤਿਸਰਵਾਨਸਪਦਤਿਵਾ ਮ ਸੁਧ ਏਸ਼ੁਰ' ਜੋ ਆਪ ਪਵਿਤ੍ਰਸਭ
ਅਸੁਧੀਆ ਥੀ ਰਹਿਤ ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ
ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਧ' ਹੈ (ਬੁਧ ਅਵਰਮਨੰ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਕੁ' ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣੇ
ਕਰਕੇ 'ਬੁਧ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਯੋ ਬੁਧਵਾਨ ਸਦੇਵ ਸਵਾਤਾ ਅਸਤਿ ਸ
ਬੁਧੋਜਗਦੀਸ਼ੁਰ' ਜੋ ਸਦਾ ਸਭਨੂੰ ਜਾਣਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ
ਨਾਮ ਬੁਧ ਹੈ। (ਮੁਚਲੀਮੰਦਨੰ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਮੁਕਤ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। 'ਯੋ ਮੁਚਤਿ ਮੋਚਯਤਿ ਵਾ ਮੁਖਭੂਨ ਸ ਮੁਕਤੋ ਜਗਦੀਸ਼ੁਰ' ਜੋ ਸਦਾ
ਅਸੁਧੀਆ ਥੀ ਅਲਗ ਅਰ ਸਭਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ
ਨੂੰ ਕਲੰਸ ਥੀ ਛੁਡਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਕਤ' ਹੈ।
'ਅਤ ਏਵ ਨਿਤਯੰ ਸੁਧਸੁਧ ਮੁਕਤਸੁਭਾਵੇ ਜਗਦੀਸ਼ੁਰ' ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਥੀ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਚਿਤ, ਸੁਧ, ਬਧ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਨਿਰ ਅਰ ਆਤ ਪੂਰਵਕ
(ਭੁਕ੍ਰਿਵ ਕਰਣੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਨਿਰਾਕਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਨਿਰਗਤ:
ਆਕਾਸ਼ਾਤ ਸ ਨਿਰਾਕਾਰ' ਜਿਸਦੀ ਸਕਲ ਕਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾ ਕਦੀ
ਸਰੀਰ ਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਿਰਾਕਾਰ' ਹੈ।
(ਮੰਤ੍ਰ ਵਾਕਤਿਸ੍ਰਬਭਟ ਕਾਇਰਿਸੁ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਅੰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਅਰ ਨਿਰ
ਉਪਸਰਗ ਦੇ ਯੋਗ ਵਾਲ 'ਨਿਰੰਜਨ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਅੰਜਨੰ ਵਾਕਤਿ
ਰਮੁਖਛਣੰ ਰੁਕਮਇੰ ਦ੍ਰਯੋ ਪ੍ਰਾਤਿਸ੍ਰੋਤਸਮਾਦਯੋ ਨਿਰਗਤ ਪ੍ਰਿਥਗਭੂਤ: ਸ
ਨਿਰੰਜਨ' ਜੋ ਵਾਕੀ ਅਰਥਾਤ ਅਤ੍ਰਿਤੀ, ਮਲੇਛਾਚਾਰ, ਦੁਸ਼ਟ ਕਾਮਨਾ,
ਅਰ ਚਖਛੁ ਆਦੀ ਇਵੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੇ ਪਖ ਥੀ ਪ੍ਰਿਥਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ

ਈਸ਼ੁਰਦਾ ਨਾਮ 'ਨਿਰੰਜਨ' ਹੈ । (ਗਣ ਸੰਖਿਆਨੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਗਣੇਸ਼' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹਦੇ ਅੱਗੇ 'ਈਸ਼' ਵਾ 'ਪਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਰਖਣ ਨਾਲ 'ਗਣੇਸ਼' ਅਰ 'ਗਣਪਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । 'ਯੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਯਾ ਦਯੋ ਜਗਾ ਜੀਵਸ੍ਯੁਗਣਸ੍ਯੋਤੇ ਸੰਖਯਾਯੋਤੇ ਤੇਸਾਮੀਸ਼ਃ ਸ੍ਵਾਮੀ ਪਤਿਃ ਪਾਲਕੋ ਵਾ' ਜੋ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਆਦੀ ਜਗ ਅਰ ਸਭ ਜੀਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗਣੇਸ਼' ਯਾ 'ਗਣਪਤੀ' ਹੈ । 'ਯੇ ਵਿਸ੍ਵਮੀਸ਼ਟੇ ਸ ਵਿਸ੍ਵੇਸ਼ੁਰਃ' ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੁਰ ਹੈ । 'ਯਃ ਕੂਟੰ ਅਨੰਕਵਿਧਵਸਵਹਾਰੇ ਸ੍ਵਸ੍ਵਰੂਪੇਣੈਵ ਤਿਸ਼ਠਤਿ ਸ ਕੂਟਸਥਃ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਃ' ਜੋ ਸਭ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ, ਅਰ ਸਭ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਕੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੂਟਸਥ' ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਦੇਵੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੀ ਹਨ । ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹਨ ਜੀਕਣ 'ਬ੍ਰਹਮ-ਚਿਤਿਰੀਸ਼ੁਰਮ੍ਰੇਤਿ' ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ 'ਦੇਵ' ਜਦ ਚਿਤੀ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ 'ਦੇਵੀ' ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵੀ' ਹੈ । (ਸਕਲਿ੍ ਸਕਤੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਸਕਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਦਾ ਹੈ । 'ਯਃ ਸਰਵੰਜਗਤ ਕਰਤ੍ਵੇ ਸਕਨੋਤਿ ਸਾ ਸਕਿ੍' ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਦੇ ਬਣਾਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਕਤੀ' ਹੈ (ਸ੍ਰਿਵ ਸ੍ਰੀਵਾਯਾਮ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਸ੍ਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯਃ ਸ੍ਰੀਯਤੇ ਸੇਵਯਤੇ ਸਰਵੇਣ ਜਗਤਾ ਵਿਦ੍ਵਦਭਿਰਯੋਗਿਭਿਸ੍ ਸ ਸ੍ਰੀਰੀਸ਼ੁਰਃ' ਜਿਸਦਾ ਸੇਵਨ ਸਭ ਜਗਤ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਯਗੀ ਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਏਸਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰੀ' ਹੈ (ਲਖਛ ਦਰਸਨਾਕਨਯੋਃ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਲਖਛਮੀ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯੋਲਖਛਯਤਿ ਪਸ਼ਤਤ੍ਰੈਕਤਿਰਿਨਹਯਤਿ ਚਰਾਚਰੰ ਜਗਦਥਵਾ ਵੇਦੈਰਾਪ੍ਰੇਰਯੋ-ਗਿਭਿਸ੍ਯੋਲਖਛਯਤੇ ਸ ਲਖਛਮੀ. ਸਰਵਪ੍ਰਿਯੇਸ਼ੁਰਃ' ਜੋ ਸਭ ਚਰਾਚਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਚਿਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਅਰਥਾਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾਂਦਾ ਜੀਕਣ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਅਰ ਦੂਖਤ ਦੇ ਪੜ੍ਹ, ਵੁਲ, ਫਲ ਜੜ੍ਹ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਾਲਾ, ਲਾਲ, ਚਿੱਟਾ, ਮਿੱਟੀ, ਪੱਥਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਚਿਨ੍ਹ ਬਣਾਂਦਾ ਤਥਾ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸਕੇ ਸੋਭਾ ਦੀ ਸੋਭਾ ਅਰ ਜੋ ਵੇਦ ਸਾਦੀ ਸਾਮ੍ਹਤ੍ਰ ਵਾ ਧਰਮ ਉਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਲਖਛ ਅਰਥਾਤ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਲਖਛਮੀ' ਹੈ (ਸ੍ਰਿਰਤੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਸਰਸ' ਓਸ ਥੀਂ 'ਮੁਦ੍ਰਪ' ਅਰ 'ਛੀਪ' ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣੇ ਕਰਕੇ (ਸਰਸ੍ਵਤੀ) ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਸਰੋ ਵਿਵਧੰ ਗਯਾਨੰ ਵਿਦਯਤੇ ਯਸ੍ਯਾਂ ਚਿਤੋ ਸਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ' ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਬਦ, ਅਰਥ, ਸੰਖੇਪ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਦਾ ਗਿਆਨ ਯਥਾਵਤ ਹੋਵੇ ਏਸ ਥੀਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਰਸ੍ਵਤੀ' ਹੈ ।
 'ਸਰਵਾਸਕਤਯ: ਵਿਦਯੇਤੋ ਯਸਿ-ਨ ਸ ਸਰਵ ਸਕ੍ਰਿਮਾਨੀਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਅਪਣੇ
 ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ
 ਅਪਣੇ ਹੀ ਸਮਰਥ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਸਭ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ' ਹੈ (ਲੀਵਪ੍ਰਾਪਣੇ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ
 'ਨਿਆਯ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਪ੍ਰਮਾਣੈਰਰਥਪਰੀਖਛਣੰਨਯਾਯ:' ਏਹ
 ਬਚਨ ਨਿਆਇ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵਾਤਸਾਯਣ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਕਦਾ ਹੈ । 'ਪਖਛਪਾਤ
 ਰਹਿਤਯਾਚਰਣੰਨਯਾਯ:' ਜੋ ਪ੍ਰਤਯਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਛਾ ਥੀਂ ਸਤ
 ਸਤ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਤਥਾ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਆਚਰਣ ਹੈ ਉਹ
 ਨਿਆਯ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ । 'ਨਯਾਯ ਕਰਤੇਸ਼ੀਲਮਸ੍ਯ ਸ ਨਯਾਯਕਾਦੀਸ਼ੁਰ:' ਜਿਸ
 ਦਾ ਨਿਆਯ ਅਰਥਾਤ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਸੁਭਾਵ ਹੈ
 ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਿਆਯਕਾਦੀ' ਹੈ । (ਦਯਦਾਨ ਗਤਿਰ-
 ਖਛਣਹਿੰਸਾਦਾਯੇ ਸੁ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀਂ 'ਦਯਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਦਯਤੇ
 ਦਦਾਤਿ ਜਾਨਾਤਿ ਗੱਛਤਿ ਰਖਛਤਿਹਿਨਸਿ ਯਯਾ ਸਾ ਦਯਾ ਬਹੁਦਯਾ ਵਿਦਯਤੇ
 ਯਸ੍ਯ ਸ ਦਯਾਲੁ: ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਅਭੈ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਤ ਅਸਤ ਸਰਵ ਵਿਦਿਆਂ
 ਦੇ ਜਾਨਣੇ ਸਭ ਸਜਣਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੇ ਅਰ ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ ਦੇਣ
 ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਯਾਲੂ' ਹੈ । 'ਦੁਯੋਰਭਾਵੋ
 ਦ੍ਰਿਤਾ ਵਾਭਯਾਮਿਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਸੈਵ ਤਦੇਵ ਵਾ ਦ੍ਰੇਤਮ ਨ ਵਿਦਯਤੇਦ੍ਰੇਤੰ ਦ੍ਰਿਤੀਯੇਸ਼ੁਰ
 ਭਾਵੋ ਯਸਿ-ਸ੍ਵਦਦ੍ਰੇਤਮ' ਅਰਥਾਤ 'ਸਜਾਤੀਯਵਿਜਾਤੀਯਸ੍ਯਗਤਭੇਦਸ੍ਯਨਯਬ੍ਰਹਮ'
 ਦੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵਾ ਦੇਹਾਂ ਥੀਂ ਯੁਕਤ ਹੋਣਾ ਉਹ ਦ੍ਰਿਤਾ ਵਾ ਦ੍ਰਿਤ ਅਥਵਾ ਦ੍ਰੇਤ
 ਏਸ ਥੀਂ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੈ ਸਜਾਤੀਯ, ਜੀਕਣ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਸਜਾਤੀਯ ਦੁਜਾ ਮਨੁਸ਼
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਵਿਜਾਤੀਯ ਜੀਕਣ ਮਨੁਸ਼ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਜਾਤੀ ਵਾਲਾ ਦੁਖਤ ਪੱਥਰ
 ਆਦੀ ਸ੍ਯਗਤ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀ ਕਣ ਅੱਖ, ਨਕ, ਕੰਨ, ਆਦੀ ਅਵੈਵਾਂ
 ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ ਉਕਣ ਦੂਜੇ ਸਜਾਤੀਈਸ਼ੁਰ, ਵਿਜਾਤੀਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾ
 ਵਿਚ ਤੋਰਾਤਰ ਵਸਤੂਆਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
 ਦਾ ਨਾਮ ਅਦ੍ਰੇਤ ਹੈ । 'ਗਣਯੇਤੋ ਯੇਤੇ ਗੁਣਾ ਵਾ ਯੈਰਗਣਯੀਤਿ ਤੇ ਗੁਣਾ: ਯੇ
 ਗੁਣੇਭਯੋ ਨਿਰਗਤ: ਸ ਨਿਰਗੁਣ ਈਸ਼ੁਰ' ਜਿਨੇ ਸਤ, ਰਜ, ਤਮ, ਰੂਪ, ਰਸ,
 ਸਪਰਸ਼, ਗੰਧ, ਆਦੀ ਜੜ ਦੇ ਗੁਣ ਅਵਿਦਿਆ, ਅਲਪਗਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼
 ਆਦਿ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਕਲੇਸ਼ ਜੀਵ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ ਉਨਾਂ ਥੀਂ ਜੋ ਪਰੇ ਹੈ
 ਏਸ ਵਿਚ 'ਅਸਬਦਮਸਪਰਸ਼ਮਰੂਪਮਵਜਵਮ' ਇਤਿਆਦੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ
 ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਆਦੀ ਗੁਣ ਰਹਿਤ ਹੈ ਏਸ ਲਈ
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰਗੁਣ ਹੈ 'ਯੇ ਗੁਣੈ: ਸਹਵਰਤਤੇ ਸ ਸਗੁਣ:' ਜੋ ਸਭ

ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਰਵ ਸੁਖ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਟੰਤ ਬਲ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਯੁਕਤ ਹੈ
 ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਗੁਣ' ਹੈ ਜੀਕਣ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਗੰਧ ਆਦੀ
 ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਸਗੁਣ, ਅਰ ਇਛਿਆ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕ ਕੇ ਨਿਰ-
 ਗੁਣ ਹੈ ਉਕਣ ਜਗਤ ਅਰ ਜੀਵ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਪਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
 'ਨਿਰਗੁਣ' ਅਰ ਸਰਵੰਗ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਸਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਸਗੁਣ'
 ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਅਜੇਹਾ ਜੋਈ ਭੀ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਗੁਣਤਾ ਅਰ ਨਿਰ-
 ਗੁਣਤਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਵੇ ਜੀਕਣ ਚੰਦਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਵਖਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਬ
 ਪਦਾਰਥ ਨਿਰਗੁਣ, ਅਰ ਅਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਗੁਣ, ਉਕਣ ਜਬ
 ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨਿਰਗੁਣ ਅਰ ਇਛਿਆ ਆਦੀ
 ਅਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਗੁਣ, ਈਕਣ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਵੀ
 ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ । 'ਅੰਤਰਯੇਤੁ ਸੀਲੰ ਯਸ੍ਯ ਸੋ ਅਯਮੰਤਰਯਾਮੀ' ਜੋ ਸਭ
 ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਰ ਅਪ੍ਰਾਣੀ ਰੂਪ ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋਏ ਸਭ ਦਾ ਨਿਯਮ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅੰਤਰਯਾਮੀ' ਹੈ । 'ਸੋ ਧਰਮੇ-
 ਰਾਜਤੋ ਸ ਧਰਮਰਾਜ:' ਜੋ ਧਰਮ ਹੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਸਮਾਨ ਅਰ ਅਧਰਮ ਥੀ
 ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ
 'ਧਰਮਰਾਜ' ਹੈ (ਯਮੁਉਪਨਿਸ਼) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਯਮ' ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 'ਯ: ਸਰਵਾਨ ਪ੍ਰਣਿਨੋ ਨਿਯੰਛਤਿ ਸ ਯਮ:' ਜੋ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਦੇ ਕਰਮ ਫਲ
 ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਸਭ ਅਨਸਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਥੀ ਪਰੇ ਰੋਹੇਦਾ ਹੈ
 ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਯਮ' ਹੈ (ਕੁਜ ਸਵਯਾਮ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ
 'ਭਗ' ਏਸ ਥੀ 'ਮੰਤ੍ਰਪ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਭਗਵਾਨ' ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 'ਭਗ: ਸਕਲੈਸ਼ੁਰਯੈ ਸੇਵਨੰ ਵਾ ਵਿਦਤਤੋ ਯਸ੍ਯ ਸ ਭਗਵਾਨ' ਜੋ ਸੰਪੂਰਣ
 ਮੈਸ਼ੁਰਯ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਭਜਣੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ
 'ਭਗਵਾਨ' ਹੈ (ਮਨ ਗਨਾਨੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਮਨੂ' ਸਬਦ ਬਣਦਾ ਹੈ ।
 'ਯੋ ਮਨਤਤੋ ਸ ਮਨੁ:' ਜੋ ਮਨੁ ਅਰਥਾਤ ਵਿਗਿਆਨਮੀਲ ਅਰ ਮਨਣੇ ਯੋਗ
 ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਨ' ਹੈ । (ਪ੍ਰਿਪਾਲਨਪੂਰਣਯੋ:) ਏਸ
 ਧਾਤੂ ਥੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ । 'ਯ: ਸ੍ਵਰਸਪਤਿਸ਼ ਚਰਾਚਰੰ
 ਜਗਤ ਪ੍ਰਿਣਤਿ ਪੂਰਯਤਿ ਵਾ ਸ ਪੁਰਸ਼:' ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਹੋ
 ਰਹਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪੁਰਸ਼' ਹੈ (ਵ੍ਰਿਕ੍ਰਿਵ ਧਾਰਣਯੋ-
 ਸ਼ਣਯੋ:) 'ਵਿਸ਼ੁ' ਪੂਰਵਕ ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ ਵਿਸ਼ੁਭਰ ਸਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਯੋ
 ਵਿਸ਼ੁ ਵਿਭਰਤਿ ਧਰਤਿ ਪੁਸ਼ਟਤਿ ਵਾ ਸ ਵਿਸ਼ੁਕਰੋ ਜਗਦੀਸ਼ੁਰ:' ਜੋ ਜਗਤ
 ਦਾ ਧਾਰਣ ਅਰ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ
 'ਵਿਸ਼ੁਭਰ' ਹੈ । (ਕਲ ਸੰਖਯਾਨੋ) ਏਸ ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਕਾਲ' ਸਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ ।

‘ਕਲਯਾਤਿ ਸੰਖਯਾਤਿ ਸਰਬਾਨ ਪਦਾਰਥਾਨ ਸ ਕਾਲ:’ ਜੋ ਜਰਤ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਕਾਲ’ ਹੈ । (ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਸ਼ੇਖਰ) ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਸ਼ੇਖਰ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯ: ਸ਼ਿਸ਼ਯਤੇ ਸ ਸ਼ੇਖਰ:’ ਜ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਪਰਲੋ ਥੀ ਸ਼ੇਖਰ ਅਰਥਾਤ ਬਰ ਰਹਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸ਼ੇਖਰ’ ਹੈ । (ਆਪਲਿੰਗਯਾਪੁ) ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ਆਪਤ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯ: ਸਰਵਾਨ ਧਰਮਾਤਮਨ: ਆਪੋਤਿ ਵਾ ਸਰਵੈਰਧਰਮਾਤਮਕਿਰਾਪਯਤੇ ਛਲਾਦਿਰਹਿਤ: ਸ ਆਪੁ:’ ਜੋ ਸਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਕਲ ਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤ, ਸਭ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਥੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯਗ ਛਲ, ਕਪਟ ਆਦੀ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਆਪਤ’ ਹੈ । (ਭੁਕ੍ਰਿਵਕਰਣੇ) ‘ਸਮ’ ਪਰਵਕ ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਸੰਕਰ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ । ‘ਯ: ਸੰਕ- ਲਯਾਣੀ ਸੁਖੰ ਕਰਤਿ ਸ ਸੰਕਰ:’ ਜੋ ਕਲਯਾਣ ਅਰਥਾਤ ਸੁਖਦਾ ਕਰਣ ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸੰਕਰ’ ਹੈ ‘ਮਹਤ’ ਸ਼ਬਦ ਪੁਰਵਕ ‘ਦੇਵ’ ਸ਼ਬਦ ਥੀ ‘ਮਹਾਦੇਵ’ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯੋ ਮਹਤਾਂ ਦੇਵ: ਸ ਮਹਾਦੇਵ:’ ਜੋ ਮਹਾਨਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਮਹਾਦੇਵ’ ਹੈ । (ਪ੍ਰੀਵ ਭਰਪਣਕਾਂਤੋਦ) ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਪ੍ਰੇਯ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯ: ਪ੍ਰਿਨਾਤਿ ਪ੍ਰਿਯਤੇ ਵਾ ਸ ਪ੍ਰਿਯ:’ ਜੋ ਸਭ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਯਗ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਪ੍ਰੇਯ’ ਹੈ । (ਭੂ ਸੰਤਾਪਾਮ) ‘ਸ੍ਰਯੇ’ ਪਰਵਕ ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਸ੍ਰਯੇਭਵ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯ: ਸ੍ਰਯੇ ਭਵਤਿ ਸ ਸ੍ਰਯੇਭਵੀਸ਼ੁਰ’ ਜੋ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਿਸੇ ਥੀਂ ਕਦੀ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸ੍ਰਯੇਭੁ’ ਹੈ । (ਕੁਸ਼ਥਦੇ) ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਕਵੀ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਯ: ਕਵਤਿ ਸ਼ਬਦਯਤਿ ਸਰਵਾ ਵਿਦਯਾ: ਸ ਕਵਿਰੀਸ਼ੁਰ’ ਜੋ ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਅਰ ਵੇਤਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਕਵੀ’ ਹੈ । (ਸ਼ਿਵੁ ਕਲਯਾਣੇ) ਏਸ ਧਾਤੁ ਥੀਂ ‘ਸ਼ਿਵ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਬਹੁਲਮੋਤਤਨਿ- ਦਰਸਨਮ’ ਏਸ ਥੀਂ ਸ਼ਿਵ ਸਾਧੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਲਯਾਣ ਸਰੂਪ ਅਰ ਕਲਯਾਣੁਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹਾਰਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸ਼ਿਵ’ ਹੈ ।

ਏਹ ੧੦੦ ਸੌ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਸੰਖ ਨਾਮ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੰਤ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ, ਹਨ ਉਕਣ ਉਸਦੇ ਅਨੰਤ ਨਾਮ ਵੀ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ

ਪ੍ਰਤੀਕ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਅਤ ਸਭਾਵ, ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨ ਮ ਸੁਦ ਦੇ ਸਮਝੇ ਬੰਦ ਦੀ ਨਿਆਂਈ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮ ਤਮਾ ਦੇ ਅਸੰਖ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ, ਵਿਖਿਆਤ ਕੀਤ ਹਨ ਤੇਨਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਨਾਲ ਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਉਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੀਕਣ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਨ ਵਾਲੇ ਆਦਿ, ਮੱਧ, ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਾਚਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਕਣ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਕੀਤਾ । (ਉਤ੍ਰ) ਈਕਣ ਸਾਨੁ ਕਰਨਾ ਯਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਆਦਿ ਮੱਧ ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਦਿ ਮੱਧ ਤਥਾ ਅੰਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਲੇਖ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਅਮੰਗਲ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਏਸ ਲਈ

‘ ਮੰਗਲਾਚਰਣੇ ਸਿਸ੍ਵਾਚਾਰਾਤਫਲਦਰਸ਼ਨਾ

ਛਤਿਤਸ੍ਰੋਤਿ’

ਏਹ ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਦਾਸ਼ਤ੍ਰਹੇ ਏਸਦਾ ਏਹ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨਿਆਇ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ, ਸਤ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਯਥਾਵਤ ਸਭ ਥਾਂ ਅਰ ਸਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਰੰਭ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੀਕਰ ਸਤਸਾਚਾਰ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਹੈ । ਨਾਕਿ ਕਿਦੇ ਮੰਗਲ ਅਰ ਕਿਦੇ ਅਮੰਗਲ ਲਿਖਣਾ ਵੇਖੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ :—

**ਯਾਨਯਨਵਦਯਾਨਿ ਕਰਮਾਣਿ ਤਾਨਿ ਸੇਵਿਤਵਯਾਨਿ
ਨੋਇਤਰਾਣਿ ।** ਤੈਤੀਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੭ ਅਨੁਵਾਕ ੧੧ ।

ਏਹ ਤੈਤੀਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਬਰਨ ਹੈ ਹੋ ਸੰਤਾਨੋ ਜੋ ਆਨੰਦਨੀਯ ਅਰ-ਥਾਤ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕਰਮ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ ਅਧਰਮ ਯੁਕਤਨਹੀਂ ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਨਵਿਆਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ‘ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮ:’ ‘ਸ੍ਰੀਤਾਰਾਮਾ ਭਸ਼ਾਨਮ:’ ‘ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਭਸ਼ਾਨਮ:’ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਰਵਿਦਾਭਸ਼ਾਨਮ:’ ‘ਹਨੂਮਤੇ ਨਮ:’ ‘ਦੁਰਗਾਯੈ ਨਮ:’ ‘ਵਟੁਕਾਯ ਨਮ:’ ‘ਭੈਰਵਾਯਨਮ:’ ‘ਸ਼ਿਭਾਯ ਨਮ:’ ‘ਸਰਸ੍ਵਤੀਯੈ ਨਮ:’ ‘ਨਾਰਾਯਣਾਯ ਨਮ:’ ਇਤਿਆਦੀਲੇਖ ਵੇਖਣਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਧੀਮਾਨ ਲੋਗ ਵੇਦ ਅਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿਥਿਆ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਅਰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ

ਕਿਤੇ ਅਜੇਹਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਉਂਦਾ ਅਰ ਆਰਸ਼ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ 'ਓਮ' ਤਥਾ 'ਅਥ' ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਵੇਖੋ :—

ਅਥ ਸ਼ਬਦਾਨੁਸ਼ਾਸਨਮ ਅਥੇਤ੍ਰਯੰ ਸ਼ਬਦੋ ਅਧਿ-
ਕਾਰਾਰਥ: ਪ੍ਰਯੁਜਯਤੇ । ਇਤਿ ਵਯਾਕਰਣਮਹਾਭਾਸ਼ਯੇ

‘ਅਥਾਤੋ ਧਰਮਜਿਜਵਾਸਾ’ ਅਥੇਤ੍ਰਯੰ ਤਰਯੇ ਵੇਦਾ
ਧਯਯਨਾਨੰਤਰਮ । ਇਤਿ ਪੁਰਵਮੀਮਾਂਸਾਯਾਮ ।

‘ਅਥਾਤੋ ਧਰਮਵਯਾਖਯਾਸਯਾਮ:’ ਅਥੇਤਿ ਧਰਮ
ਕਥਨਾਨੰਤਰੰ ਧਰਮਲਖਣੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇਣ ਵਯਾਖਯਾ-
ਸਯਾਮ:ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨੇ ॥

‘ਅਥ ਯੋਗਾਨੁਸ਼ਾਸਨਮ’
ਅਥੇਤ੍ਰਯਮਧਿਕਾਰਾਰਥ: । ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ।

‘ਅਥਤ੍ਰਿਵਿਧਦੁ:ਖਾਤ੍ਰਯੰ ਤਨਿਵ੍ਰਿਤਿਰਤ੍ਰਯੰ ਤਪੁਰੁਸਾਰਥ:’
ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਕਵਿਸ਼ਯਭੋਗਾਨੰਤਰਤ੍ਰਿਵਿਧਦੁ:ਖਾਤ੍ਰੰ ਤਨਿਵ੍ਰਿਤਰਥ: ਪ੍ਰਯਤ੍ਨ:
ਕਰਤਵਯ: । ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ।

‘ਅਥਾਤੋਬ੍ਰਹਮਜਿਜਵਾਸਾ’ । ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ੂਤ੍ਰ ।

‘ਓਮਿਤ੍ਰਯੇ ਤਦਖਣ੍ਡਰਮੁਦਗੀਥਮੁਪਾਸੀਤ’ ।
ਛਾਂਦੋਗਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਬਚਨ ।

‘ਓਮਿਤ੍ਰਯੇਤਦਖਣ੍ਡਰਮਿਦਗੁਮੰ ਸਰਵੰ ਤਸ੍ਯੋਪ-
ਵਯਾਖਯਾਨਮ’ । ਇਦੰਚ ਮਾਂਡੂਕਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਚਨਮ ।

ਈਕਣ ਹੀ ਹੋਰ ਰਿਸੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ, 'ਓਮ' ਅਰ 'ਅਥ' ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹਨ ਏਕਣ ਹੀ (ਅਗ੍ਰਿ, ਇਦ, ਅਗ੍ਰਿ, ਯੇਤ੍ਰਿਸਪੁਪਰਿਯੋਤਿ) ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ 'ਸ੍ਰੀ' ਗਣੇਸ਼ਾਯ ਨਮਃ' ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਦੇ ਨਹੀ ਅਰ ਜੋ ਵੈਦਿਕ ਲੋਕ ਵੇਦ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ 'ਹਰੀਓਮ' ਲਿਖਦੇ ਅਰ ਪੜਦੇ ਹਨ ਏਹ ਪੁਰਾਣਕ ਅਰ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਕਲਪਣਾ ਤੋਂ ਸਿਖੇ ਹਨ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ 'ਹਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ । ਏਸ ਲਈ 'ਓਮ' ਵਾ 'ਅਥ' ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਏ । ਏਹ ਤ੍ਰਿਵਿਤ ਮਾਤ੍ਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਆਮੀ ਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ
ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸਿਤੰ ਏਸਰਨਾਮ ਵਿਸਯੇ
ਪ੍ਰਥਮਃ ਸਮੁਲਾਸਃ ਸੰਪੂਰਣਃ ।

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਆਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭੂਸਿਤੰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ
ਨਾਮ ਵਿਸਯਕ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮੁਲਾਸ
ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਦੂਜਾ ਸਮੁੱਲਾਸ।

ਮਾਤ੍ਰੀਮਾਨਪਿਤ੍ਰੀਮਾਨਾਚਾਰਯਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਵੇਦ।

ਇਹ ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਸਚਮੁਚ ਜਦ ਤਿੰਨ ਉੱਤਮ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਮਾ ਦੂਜਾ ਪਿਉ ਤੇ ਤੀਜਾ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਤਦਹੀ ਮਨੁਸ਼ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਲ ਧੰਨ ਉਹ ਸੰਤਾਨ ਵਡੀ ਭਾਗਵਾਨ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਵਿਦਯਾਵਾਨ ਹੋਂਨ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਉਪਕਾਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਮਾ ਬਾਲ ਬਚਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਇਸੇ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਪਰਲੇ ਵਚਨ ਵਿਚ ਮਾਤ੍ਰੀਮਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹਦੀ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਹੋਵੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਤ੍ਰੀਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਧੰਨ ਉਹ ਮਾਂ ਹੈ ਜੇਹੜੀ ਗਰਭਾਧਾਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਜਦ ਤੀਕਰ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ ਨਾ ਪਵੇ ਤਦ ਤੀਕਣ ਉਹ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ॥

ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੂੰ ਅਤਿ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਗਰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਭ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਬਦਬੋ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁਧ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਵੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰ ਬਲ ਬੁਧਿ ਜਰ ਦੇ ਵਧਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਸਭਤਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾ ਅਰਥਾਤ ਪਿਉ, ਦੁਧ, ਮਿਠਾ, ਅੰਨ, ਅਨਾਜ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਸ, ਵੀਰਯ, ਸਭਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਰਿਤੁ ਗਮਨ ਦੀ ਇਸ ਵਿਧੀ ਤੇ ਚਲਨ ਅਰਥਾਤ ਰਜਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਥੀ ਸੋਲਵੇਂ ਦਿਨ ਤੇਜ਼ੀ ਰਿਤੁ ਦਾਨ ਦੇਣਦਾ ਸਮਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਛੱਡ ਦੇਣ ਚਾਹੀਏ ਥਾਕੀ ਰਹੇ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕਾਦਸੀ (ਯਾਹਰਵੀਂ) ਤ੍ਰਯੋਦਸੀ (ਤੇਹਰਵੀਂ) ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਥਾਕੀ ਰਹ ਗਈਆਂ ਦਸ ਰਾਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਰਭਾਧਾਨ ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਹੈ ਰਜੇਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨ ਥੀ ਸੋਲਵੀ ਰਾਤ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਮਾਗਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦ ਤੀਕਰ ਫੇਰ ਰਿਤੁ ਵਾਨ ਦਾ ਸਮਾਨ ਆਵੇ ਤਦ ਤੀਕਨ ਅਰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਜਾਣਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਈਂ ਜਾਂ ਜਦ ਤੀਕਰ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤੋੜੀ ਸਮਾਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਕ ਸੁਸ਼ੁਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਦੀ ਵਿਧਿ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਰ 'ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ' ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਰੀਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਅਰ ਵਰਤਨ, ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਨੂੰ ਵਡੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਗਲ ਯਾਦ ਰਖਨ ਕਿ ਗਰਭ ਠਹਿਰਨ ਤੇ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਪਿਛੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਗ ਨ ਕਰਨ, ਬੁਧੀ ਬਲ ਰੂਪ ਅਰੋਗਤਾ, ਪ੍ਰਾਣਮ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਦੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖਾਂਦੀ ਪੀਂਦੀ ਰਹੇ ਜਦ ਤੀਕਨ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ॥

ਜਦ ਬੱਚਾ ਜੰਮੇ ਤਦ ਚੰਗੇ ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਸਨਾਨ ਕਰਾਨ ਅਰ ਨਾੜ ਕੱਟਨ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲੇ ਪਿਉ ਆਦੀ ਦਾ ਹੋਮ ਕਰਨ, ਅਰ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਦੇ ਸਨਾਨ ਅਰ ਭੋਜਨ ਦਾ ਵੀ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਲਕ ਅਰ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੌਲੀਹੌਲੀ ਅਰੋਗ ਅਰ ਪੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ, ਅਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਦਾਈ ਖਾਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਤਮ ਗੁਣ ਆ ਜਾਨ । ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਦਾ ਦੁਧ ਛੀ ਦਿਨ ਤਾਈਂ ਬਾਲ ਨੂੰ ਪਿਲਾਨ, ਫੇਰ ਦਾਈ ਪਿਆਇਆ ਕਰੇ ਪਰ ਦਾਈ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ ਬਾਲਕ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਖਵਾ ਦੇ ਰਹਿਨ, ਜੇਹੜਾ ਗਰੀਬੀ ਕਰਕੇ ਦਾਈ ਨੂੰ ਨ ਰਖ ਸਕੇ ਉਹ ਗਊ ਜਾਂ ਬਕਰੀ ਦੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਦਵਾਈਆਂ ਜੇਹੜੀਆਂ ਬੁਧੀ ਬਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਉਬਾਲਾ ਦੇਕੇ ਦੁਧ ਜਿਨਾ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਪਿਵਾਨ, ਬਾਲ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਬਾਲ ਤੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹਵਾ ਸੁਧ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਰੱਖਨ, ਸੁਹੀਧ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਵੀ ਰੱਖਨ ਅਰ ਓਸ ਜਗਾ ਵਿਚ ਫਿਰਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਹਵਾ ਸੁਧ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਦਾਈ, ਗਊ, ਬਕਰੀ ਆਦੀ ਦਾ ਦੁਧ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਉਥੇ ਜੇਹਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਨ ਉਹ ਕਰਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਲਕ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੁਧ ਨ ਪਿਆਵੇ ਦੁਧ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਣ ਵੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਓਸ ਦੁਆਈ ਨੂੰ ਲਗਾਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਧ ਨ ਨਿਕਲੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੁੜਕੇ ਸੁਆਨ ਹੋਜਾਵੀ ਹੈ ਤਦ ਤੋੜੀ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ-

ਚਰਯ ਰਖਕੇ ਬੀਰਯ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰੱਖੇ ਏਸ ਵਿਧੀ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼
ਚਲਨਗੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਬਲ
ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਵਧਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਤਾਨ ਉੱਤਮ
ਬਲ, ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ
ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਯੋਨੀਸੰਚਰਨ ਸੋਧਨ, ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਬੀਰਯ ਨੂੰ ਕਾਬੂ
ਰੱਖੇ (ਅਰਥਾਤ ਦੋਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹਨ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਿੰਨੀ ਸੰਤਾਨ ਉਨਾਂ ਦੇ
ਘਰ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਸਭ ਉੱਤਮ ਹੋਵੇਗੀ ॥

ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਸਦਾ ਉੱਤਮ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਦੀ ਰਹੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਸੰਤਾਨ ਸਭਤਾ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਨ
ਜਦ ਬਾਲਕ ਬੋਲਨ ਲਗੇ ਤਦ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਅਜੇਹਾ ਉਪਾਯ ਕਰੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਉਹਦੀ ਜੁਬਾਨ ਕੰਮਲ ਸਾਫਸਾਫਬਲ ਸੱਕੇ ਜਿਸ ਵਰਣ(ਅਖਰ) ਦਾ ਜੋ ਸੰਤਾਨ
ਅਤੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਹੋਵੇ ਉਹਦਾ ਖਜਾਲ ਰਖਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ 'ਪ' ਇਹਦਾ ਹੇਠਸਥਾਨ
ਅਤੇ ਸਪ੍ਰਿਸ਼ ਪ੍ਰਯਤਨ ਹੈ ਦਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਠਾ ਮੰਲਕੇ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੇ ਹੈਰਸ਼, ਦੀਰਘ,
ਪਲੁਤ, ਅਖਰਾਂਦਾ ਠੀਕਠੀਕਬੋਲਣਾ ਸਿਖਾਂਨਮਾਤਰ, ਗੰਭੀਰ, ਸੰਦਰਸ਼ਵਰ, ਅੱਖਰ,
ਮਾਤ੍ਰਾ, ਵਾਕਸ਼, ਸੰਘਤਾ, ਅਵਸਾਨ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਵਨ, ਜਦ
ਬਾਲਕ ਕੁਝ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਤਦ ਸੰਦਰ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਵਡੇ
ਛੋਟੇ ਮਾਨਦੇ ਯੋਗ ਪਿਉ, ਮਾਂ, ਰਾਜਾ, ਵਿਦਵਾਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ
ਅਤੇ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਉਠਣ ਦੀ ਬੀ ਖਜਾਲ ਕਰਨ, ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਬੀ ਉਹ ਅਯੋਗ ਵਰਤਾਰਾ ਨ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸਭਥਾਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ
ਹੋਵੇ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਸੰਤਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਯਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਸੱਕੇ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇ,
ਅਤੇ ਸਤ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਰੁਹੀ ਕਰੇ, ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਨ, ਵਿਅਰਥ ਖੇ-
ਡਣਾ, ਰੋਣਾ, ਹਸਣਾ, ਲੜਨਾ, ਹਰਸ ਸੋਕ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ ਵਿੱਚ ਮਮਤਾ ਰਖਣੀ,
ਅਤੇ ਈਰਸ਼ਾ, ਦਵੈਸ ਨਾ ਕਰਨ, ਪੇਸਾਬ ਵਾਲੀ ਇੰਦ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹਥ ਦੇ ਛੁਹਣ
ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਲਨ ਨਾਲ ਬੀਰਯ ਛਿਨਦਾ ਹੈ ਨਪ੍ਰਿਸਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਹੱਥ
ਵਿੱਚ ਬਦਬੋ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਓਸ ਇੰਦ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨ ਹੱਥ ਲਾਨ ॥
ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਸੁਰਵੀਰਤਾ, ਅਤੇ ਧੀਰਯ ਕਰਨਾ, ਹਸਮੁਖ
ਰਹਿਣਾ, ਇਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਵੇ ਕਰਾਂਦੇ ਰਹਨ ਜਦ ਪੰਜਾਂ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਮੰਡਾ, ਕੁੜੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਦੰਵਨਾਗਰੀ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ
ਕਰਾਉਣ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਵੀ, ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੇ ਉਹ
ਮੰਤ੍ਰ, ਸਲੋਕ, ਸਤ੍ਰ ਗੱਦ ਪੱਦ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਠ ਕਰਾਉਣ, ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚ
ਅੱਛੀ ਸਿਖਛਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ, ਧਰਮ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਗੁਰੂ
ਵਿਦਵਾਨ ਅਤਿਥੀ. ਰਾਜਾ, ਪ੍ਰਜਾ, ਕੁਟੰਬ, ਭਰਾ, ਭੈਣ, ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰ ਦੇ

ਨਾਲ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਕਿਸੀ ਠੱਗ ਦੇ ਬਹਕਾਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਵੇ, ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਦਯਾ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ, ਜਿਸਕਰਕੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਆਦੀ ਝੂਠੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ।

ਗੁਰੇ ਪ੍ਰੇਤਸਯ ਸਿਸਯਸਤੁ ਪਿਤ੍ਰਿਮੇਧੰ ਸਮਾਚਰਨ ।

ਪ੍ਰੇਤਹਾਰੈ ਸਮੰ ਤਤ੍ਰ ਦਸਰ ਤ੍ਰੇਣ ਸਧਯਤਿ ॥ ਮਨੁੰ ਅਃ ਪ ਸਲੋਕ੬੫

ਅਰਥ—ਜਦ ਗੁਰੂ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਮੋਈ ਹੋਈ ਦੇਹ ਜਿਹਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਦਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਤਹਾਰ ਅਰਥਾਤ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਉਠਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਦਾਹ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਤਦ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਭੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਅਮਕੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀਗਾ ਜਿਨਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਭੂਤਸਥ ਹੋ ਗੇ ਨੇ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੂਤ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਜ ਤੀਕਣ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੋਪਤ ਜਿਹਨੂੰ ਸੰਕਾ, ਕੁਸੰਗ ਅਤੇ ਖੋਟੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲਗੇ ਹਏ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਭਰ ਅਤੇ ਸੰਕਾ ਰੂਪੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ, ਸਾਕਨੀ, ਡਾਕਨੀ, ਆਦੀ ਬਥੇਰੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਦੁਖਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਓ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਰਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹਦਾ ਜੀਵ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਵਸ ਹੋਕੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਵਜਵਸਥਾ ਥੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੇ ਫਲਭੋਗਣ ਦੇ ਅਰਥ ਹੋਰ ਜਨਮ ਪਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਏਸ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਵਜਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਗਤਾਨੀ ਲੋਗ ਵੈਦਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਾ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਨਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਤਸਾਮ, ਬੁਖਾਰ ਆਦੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਤੇ ਪਾਗਲਪਨ ਆਦੀ ਮਨ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਆਦੀ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਦੁਆ ਦਾਰੂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਤ ਪਥ ਆਦੀ ਉਚਿਤ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਹ ਠਗ, ਪਖੰਡੀ, ਮਹਾਪੁਰਖ, ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੁਆਰਥੀ, ਭੀਗੀ, ਚਮਾਰ, ਸੂਦੂ, ਮਲੋਛ ਆਦੀ ਤੇ ਵੀ ਵਸਾਹ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਢੋਗ, ਛਲ, ਕਪਟ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਜੂਠ ਖਾਂਦੇ, ਡੋਰਾ ਧਾਗਾ, ਆਦੀ ਝੂਠੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਤ੍ਰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਬੰਨ੍ਹਵਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਧਨ ਦਾ ਨਾਸ, ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਦੁਰਦਸਾ ਅਰ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਦੁਖ ਪਾਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਗੀਢੇ ਪੂਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੈੜੀ ਬੁਧ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਜਕੇ ਪੁਛਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਏਸ ਮੁੰਡੇ, ਕੁੜੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣੀਏ ਕੀ ਹੋਗਿਆ ਹੈ ? ਤਦ ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਡਾ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਭੈਰੋ, ਸੀਤਲਾ ਆਦੀ ਦੇਵੀ ਆਗਈ ਹੈ, ਜਦ ਤੀਕਣ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦਾ ਉਪਾਯ ਨ ਕਰੋਗੇ

ਤਦ ਤੀਕਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹਟਨਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਲੈ ਲੈਨਗੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਲੀਦਾ ਜਾਂ ਐਨੀ ਭੇਟ ਦਿਉ ਤਦ ਅਸੀਂ ਮੰਤ੍ਰ, ਜਪ, ਪੁਰਸਚਰਣ ਨਾਲ ਝਾੜਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦੇਈਏ, ਤਦ ਉਹ ਅੱਠੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰ ਦਿਓ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਬਣ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਠੱਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਚੰਗੀ ਗਲ ਲਿਆਓ ਤਾਂ ਐਨੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ, ਐਨੀ ਦੱਖਣਾ, ਦਿਉਤੇ ਦੀ ਭੇਟ, ਅਤੇ ਗ੍ਰਹ ਦਾਨ ਕਰਾਓ, ਛੋਟੇ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਢੋਲ, ਥਾਲੀ ਲੈਕੇ ਉਹਦੇ ਸਾਮਣੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਖੰਡੀ ਸੁਦਾਈ ਬਣਕੇ ਨਚਦਾ ਕੁਦਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਹੀ ਲੈ ਲਾਂਗਾ' ਤਦ ਉਹ ਅੱਠੇ ਉਸ ਭੰਗੀ ਚਮਾਰ ਆਦੀ ਨੀਚ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਮਰਜੀ ਚਾਹੋ ਲੈ ਲਓ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਾਓ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ ਠੱਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਨੁਮਾਨ ਹਾਂ, ਲਿਆਓ ਪੱਕੀ ਮਠਿਆਈ, ਤੇਲ, ਸੰਧੂਰ, ਸਵਾ ਮਣ ਦਾ ਨੋਟ ਅਤੇ ਲਾਲ ਲੰਗੋਟ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੈਰੋਂ ਹਾਂ, ਲਿਆਓ ਪੰਜ ਬੋਤਲਾਂ ਸਰਾਬ ਦੀਆਂ, ਨਾਲੋਂ ਬੀਹ ਮੁਰਗੀਆਂ, ਪੰਜ ਬਕਰੇ ਮਠਿਆਈ ਅਤੇ ਕਪੜੇ. ਜਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਲੈ ਲਓ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਗਲ ਬਹੁਤ ਨੱਚਣ ਕੁਦਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਧਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਜ ਛਿਤ੍ਰ' ਛਾਂਗਾਂ, ਚਪੇੜਾਂ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ ਠਕਦਾ ਹੈ. ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨੁਮਾਨ, ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਭੈਰੋਂ ਤੁਰਤ ਹੀ ਰਾਜੀ ਹੋਕੇ ਨੱਠ ਜਾਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ ਲੁਟਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਠੱਗੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ॥

ਜਦ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਰੂਪ ਝੂਠੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਹਨੂੰ ਕੀ ਹੈ ? ਤਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਕੁਝ ਗ੍ਰਹ ਦੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਦਾਨ ਕਰਾਓ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਸੁਖ ਹੋਜਾਵੇ. ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਡੀ ਪੀੜਾ ਪਾਕੇ ਮਰ ਵੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੂਰਯ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਭਲਾ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਦੱਸੋ ਤਾਂ. ਜੇਹੀ ਇਹ ਜਮੀਨ ਜੜ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹੇ ਹੀ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਲੋਕ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਉਹ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਚਾਂਨਣਾ ਦੇਣ ਬੇਂ ਵਧੀਕ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਇਹ ਚੇਤਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਸੇ ਹੋਕੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਸੁਖ ਦੇ ਸਕਣ ॥

(ਪ੍ਰਸੰਨ) ਇਹ ਜੇਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਪੂਜਾ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਏਹ ਵੀ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ. ਏਹ ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੋਤਸ਼ ਸਾਸਤ੍ਰ ਝੂਠਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਨਾਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਜੋ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅੰਕ, ਬੀਜ, ਰੇਖਾ, ਗਣਿਤ ਵਿਦਯਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਸੱਚੀ। ਬਾਕੀ ਜੋਹੜੀ ਫਲ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਝੂਠੀ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਛਾ ਇਹ ਜੋਹੜੀ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਹੈ ਏਹ ਵੀ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਆਹੋ ਏਹ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਏਹਦਾ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਸੋਗ ਪਤ੍ਰੀ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਦ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਨੰਦ ਉਨੀ ਦੇਰ ਭੀਕਣ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਭੀਕਣ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਬਣਕੇ ਨ ਆਵੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਦ ਪ੍ਰਹਤ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਪ੍ਰਹਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਵਡੀ ਚੰਗੀ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਈ ਜੋ ਉਹ ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਲ ਪੀਲੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਪਾਕੇ ਰਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਚਾਰਾ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਕੇ ਸੁਣਾਨ ਨੂੰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਬਾਲਕ ਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਜੋਤਸ਼ੀ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਬੈਠਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਹਦੀ ਜਨਮਪੱਤ੍ਰੀ ਚੰਗੀ ਤਾਂ ਹੈ? ਜੋਤਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਜੇਹੀ ਹੈ ਤੇਹੀ ਸੁਣਾਦੇਨਾ, ਇਹਦੇ ਜਨਮ ਗ੍ਰਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਗ੍ਰਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਥਰੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋਹੜੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਬੈਠੇਗਾ ਸਕਦੇ ਉਪਰ ਇਸਦਾ ਤੇਜ ਪਵੇਗਾ, ਸ਼ਰੀਰ ਥੀ ਅਰੋਗ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰੋਂ ਮਾਨ ਪਾਵੇਗਾ, ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਕੇ ਉਹਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਾਹ ਵਾਹ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ ਚੰਗੇਹੋ, ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਦ ਜੋਤਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੋਨ ਪਰ ਏਹ ਗ੍ਰਹ ਕੂਰ ਅਰਥਾਤ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾਲ ਅੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹਦਾ ਮ੍ਰਿਤਯੁ ਯੋਗ ਹੈ, ਏਸ ਲੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਆਦੀ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਗੋਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬਕੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਤਦ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਪਾਯ ਕਰੋ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕੀ ਉਪਾਯ ਕਰੀਏ, ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਲੰਬੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਬਣਾਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਦਾਨ ਕਰੋ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਪ ਕਰਾਓ, ਅਤੇ ਨਿਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਕਰਾਓਗੇ ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਬਿਘਨ ਹਟ ਜਾਨਗੇ, ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸੁਝਦੇ ਏਸ ਲਈ ਕਹ ਇੰਤਾਕਿ ਜੇ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਹਵਾਗ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਨੇ ਹਾਂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਪਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕਰਾਇਆ,

ਉਹਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਸੀਗੇ, ਅਰ ਜੇ ਬਚ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਡਿਠ
ਸਾਡੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਉਤਾ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਦਿਤਾ,
ਏਥੇ ਏਹ ਗਲ ਕਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਪ ਪਾਠ ਕੀਤਿਆਂ ਕੁਝ
ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਨੇ ਭੀਉਨੇ ਰੁਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲੈਣੇ ਚੀਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਰ
ਬਚ ਜਾਏ ਤਾਂ ਥੀ ਲੈ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੀਕਣ ਜੋਤਸੀਆ ਨੇ
ਕਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨੇਮ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸਮਰਥ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਉਕਣ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਵੀ ਆਖਣ ਕਿ ਇਹ ਅਪਣੇ ਕਰਮ ਅਤੇ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਬਚਿਆ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਭੀਜੇ
ਜੇਹੜੇ ਗੁਰੂ ਆਦੀ ਵੀ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਾਕੇ ਆਪ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ
ਓਹੋ ਉਤਰ ਦੇਣਾ ਜੇਹੜਾ ਜੋਤਸੀਆ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ॥

ਹੁਣ ਰਹਗਈ ਸੀਤਲਾ, ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ ਆਦੀ ਇਹ ਵੀ
ਅਜੇਹੀ ਠੱਗ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਡੇਰਾ ਯਾ ਜੰਤ੍ਰ ਬਨਾ
ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਉਤਾ ਅਰ ਪੀਰ ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ
ਕੋਈ ਬਿਘਨ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਓਹੋ ਉਤਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਕੀ ਤੁਸੀ ਮੌਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਨੇਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਥੀਂ ਵੀ ਬਚਾਂਸਕਦੇਓ?
ਤੁਹਾਡੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਥੋਂ ਵੀ ਕਿਨੇ ਹੀ ਬਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ
ਘਰਦੇ ਵੀ ਮਰਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਤੁਸੀ ਮਰਨ ਥੋਂ ਬਚਾ ਲਓਗੇ ? ਤਦ
ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ ਅਰ ਉਹ ਧੁਰਤ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਥੇ
ਸਾਡੀ ਦਾਲ ਗਲ ਚੁਕੀ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਝੂਠੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ
ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਪਟਨੂੰ ਛਡਕੇ
ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਤਮ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਤ ਕੇ
ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਹ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਕਾਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਲੀਲਾ
ਰਸੋਲ ਬਨਾਉਨਦੀ, ਮਾਰਾਊਟਣ ਦੀ, ਮੋਹ ਲੈਣ ਦੀ, ਉਜਾੜ ਦੇਣ ਦੀ, ਵਸ ਵਿਚ
ਕਰਨ ਦੀ ਹੋਗੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਥੀ ਠੱਗ ਬਾਜੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਜਹੀਆਂ
ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਵਿਚ ਪਾਨ
ਕਿ ਜਿਸਕਰਕੇ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਕਾਲ ਨਾਲ ਦੁਖਨਾ ਪਾਵੇ, ਅਰਇਹ
ਥੀਸਮਝਾਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਟਯ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ, ਅਤੇ
ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਨ ਕਿ 'ਭਈ ਵੇਖੋ ਤਾਂ
ਜਿਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੀਰਯ ਚੰਗੀਤਰਾਂਨਾਲ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ
ਦੇਹ ਅਰੋਗ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਬੁਧ ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ, ਵਧਣ ਨਾਲ ਵਡਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦੀ
, ਪੈਬੀਰਯਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹਰੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਕ ਮੁਸਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲ'

ਥਾਤਾਂ ਨਾ ਸੁਣਨ, ਭੈੜੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰਨ, ਗੀਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਲ ਮਨ ਨਾ ਦੇਨ, ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋਕਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਕੋਲ ਅਕਲਿਆ ਨਾਂ ਬੈਠਨ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰਨ, ਉਹਨੂੰ ਜਫੀਆਂ ਨਾ ਪਾਨ, ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਲੋਗ ਚੰਗੀ ਸਿਖਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ, (ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਓ) ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਬੀਰਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਹਿੰਜੜਾ ਅਤੇ ਭੈੜੇ ਲੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਜਿਹਨੂੰ ਧਾਂਤ ਦੇ ਡਿਗਲ ਦਾ ਰੰਗ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਹਡੀਆਂ ਗਿਣ ਲਓ, ਤੇਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬੁੱਧ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਲ ਡਿਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਧੀਰਯ, ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਹੀ ਨਸ਼ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਖਤਾ ਦੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਵਦਯਾ ਦੇ ਪੜਨ ਅਰ ਵੀਰਯ ਦੀ ਰਖਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਏਸੇ ਲੋਕੁਲੋਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਏਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਅਮੋਲ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਲਭੇਗਾ, ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲ ਵਧਾਂਦੇ ਰਹੋ, ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸਿਖਿਆ ਭੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਕਰਨ ਏਸ ਕਰਕੇ ਹੀ 'ਮਾਤ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪਿਤ੍ਰੀਮਾਨ' ਉਪਰਲੇ ਬਚਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ, ਛੇਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੱਠਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਪਿਉ ਸਿਖਤਾ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਨੌਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਮੁੰਢ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਉਪਨੈਨ ਕਰਕੇ ਆਰਯ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਅਰਥਾਤ ਜਿਥੇ ਪੁਰਾ ਵਿਦਯਾਵਾਨ ਅਰ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਿੱਖਤਾ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਓਥੇ ਮੁੰਡੇ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਦੇਨ, ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਵਰਣ ਉਪਨੈਨ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਉਨ ਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂਕੁਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦੇਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਭਤਾ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿਖਤਾ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਪੜ੍ਹਾਉਨ ਵਿਚ ਸੰਤਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਡ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਤਾੜਨਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਬਾਤ ਵਿਚ ਵਯਾਕਰਣ ਮਹਾਭਾਸ਼ਯ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ॥

ਸਾਮ੍ਰਿਤੈ: ਪਾਣਿਭਿਰਘ੍ਰਿਤਿ ਰੁਦਵੇ ਨ ਵਿਸੋਖਿਛਤੈ: ॥

ਲਾਲਨਾਸ੍ਰਜਿਣੋ ਦੇਸ਼ਾਸ਼ਾੜਨਾਸ੍ਰਜਿਣੋ ਗੁਣਾ: ॥ ਅਃ ੮। ੧। ੮ ॥

(ਅਰਥ) ਜੇਹੜੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਲਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਹਰ ਪਲਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਲਾਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ ਮੱਛਰਦੇ ਤਥਾ

ਤਾਜਨ ਨਾਲ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਤਾਨ ਅਰ ਸਿਖ ਲੋਗ ਭੀ ਤਾਜਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਲਭ ਤੋਂ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਸਦਾ ਰਹਿਆ ਕਰਨ, ਪਰੰਤੂ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਲੋਗ ਈਰਸਾ ਦਵੇਸਨਾਲ ਤਾਜਨਾ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿੰਤੂ ਉਪਰੋਂ ਡਰਾਉਨ ਅਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਰਖਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਮਤ ਕੀਤੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਚੋਰੀ, ਜਾਰੀ, ਆਲਸ, ਪ੍ਰਮਾਦ, ਨਸ਼ਾ, ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ, ਹਿੰਸਾ ਕੂਰਤਾ, ਈਰਸਾ, ਦੋਸ, ਮੋਹ ਆਦੀ ਦੋਸਾਂ ਦੇ ਛੱਡਨ ਅਤੇ ਸੁਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਇਕਵਾਰ ਚੋਰੀ, ਜਾਰੀ, ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਆਦੀ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਉਹਦਾ ਮਾਨ ਉਹਦੇ ਸਾਮਣੇ ਮਰਦੇ ਦਮ ਭੀਕਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਝੂਠੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜੇਹੀਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਜਹੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਨੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀਏ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਮਿਲਾਂਗਾ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਮਿਲਣਾ “ਅਥਵਾ ਫਲਾਣੀ ਚੀਜ਼ ਫਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ” ਏਸ ਨੂੰ ਜੇਹਾ ਕਹੈ ਤੇਹਾ ਪੂਰਾ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਕਰੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਸਦਾ ਸੋਚ ਬੋਲ ਅਤੇ ਸੋਚੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇਨੂੰ ਘਮੰਡ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਛਲ, ਕਪਟ, ਵਾ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਜੀ ਦੁਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਕੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਕਪਟ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਰਖਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਲ ਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਣੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਵੇ, ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਨ ਮੰਨਣਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਕੌੜੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੀਤਲ ਅਰ ਮਿੱਠਾ ਵਚਨ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਅਰ ਬਹੁਤ ਬਕਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿੰਨਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਓਸ ਤੋਂ ਘਟ ਵਧ ਨ ਬੋਲੇ, ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰੇ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਪੁਠ ਖੜਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਕੇ ਉਚੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬਠਾਵੇ, ਪਹਿਲੇ ਨਮਸਤੇ ਕਰੇ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਉਚੇ ਆਸਣ ਉਤੇ ਨ ਬੈਠੇ, ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਜੇਹੇ ਥਾ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਜਿਥੇ ਅਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨ ਉਠਾਵੇ, ਵੈਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨ ਕਰੇ, ਵਡਿਆਈ ਪਾਂਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਸੱਜਣਾ ਦਾ ਸੰਗ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਅਪਣੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਅਰ ਧਨ ਆਦੀ ਉਤਮ ਉਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ॥

ਯਾਨਸਸ-ਮਾਕ-ਮੁਅੰ ਸੁਚਰਿਤਾਨਿ ਤਾਨਿ ਤੁਯੋਪਾਸਯਾਨਿ ਨੋ ਇਤਰਾਣਿ ॥

ਤੈਤ੍ਰਿਯਃ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੭ ਅਨੁਵਾਕ ੧੧ ॥

ਏਸ ਵਚਨ ਦਾ ਏਹ ਮਤਬਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਪਿਉ ਅਰ ਗੁਰੂ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਅਰ ਸਿਸਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਰ ਏਹ ਵੀ ਕਹ ਦੇਨ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨਾਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ, ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਹੋਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਰੋ, ਜੇਹੜੀਆਂ ਜੇਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਜਾਣਨ ਉਨਾਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ, ਕਿਸੇ ਪਾਖੰਡੀ ਦੁਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਵਸਾਹ ਨ ਕਰਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਉਤਮ ਕਰਮ ਲਈ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਦੇਨ ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ, ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ਧਰਮ ਵਿਦਯਾ, ਚੰਗੇ ਆਚਰਮਨ ਦੇ ਸਲੋਕ, ਨਿਘੰਟੂ, ਨਿਰੁਕਤ, ਅਸਟਾਧਯਾਈ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸੂਤ੍ਰ ਯਾਂ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਕੰਠ ਕਰਾਏ ਹੋਨ ਉਨਾਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਫੇਰ ਅਰਥ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮੇਲਾਸ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਯਾਖਯਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਏਹ ਅਰੋਗ ਰਹੇ, ਵਿਦਯਾ ਅਰ ਬਲਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਅਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਕਰਾਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਨੀ ਭੁਖ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘਟ ਖਾਨ, ਸਰਾਬ, ਮਾਂਸ, ਆਦੀ ਪੀਨ ਖਾਨ ਤੋਂ ਵਰਜੇ ਰਹਨ, ਅਗਿਆਤ ਭੁੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨ ਜਾਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਲ ਦੇ ਜੀਵਨੀਤ੍ਰ ਯਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਥੀਂ ਦੁਖ ਅਰ ਜੇ ਤਰਨਾ ਨ ਜਾਨਦਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਭੁਖ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

‘ਨਾਵਿਜਵਾਤੇਜਲਾਸਯੇ’ ਏਹ ਮਨੁ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਨ ਜਾਨੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਸਨਾਨ ਆਦੀ ਨ ਕਰਨ ॥

ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿਪ੍ਰਤੀ ਨਜਸੋਤਪਾਦੀ ਵਸਤ੍ਰਪ੍ਰਤੀ ਜਲੰ ਪਿਵੇਤ ।

ਸਤ੍ਰਪ੍ਰਤਾਂ ਵਦੇਦ੍ਵਾਰੀ ਮਨः ਪ੍ਰਤੰ ਸਮਾਚਰੇਤ ॥

ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੪੬ ॥

ਅਰਥ—ਹੇਠਾ ਨਜਰ ਕਰਕੇ ਉਚੇਂ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਲੇ, ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਛਾਲਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ, ਸੱਚ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਵਚਨ ਬੋਲੇ, ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ॥

ਮਾਤਾ ਸਤ੍ਰੁ: ਪਿਤਾ ਵੈਰੀ ਯੇਨ ਬਾਲੋ ਨ ਪਾਠਿਤ: ।

ਨ ਸੋਭਤੇ ਸਭਾਮਧਯੇ ਹੀਸਮਧਯੇ ਵਕੋ ਯਥਾ ॥

ਚਾਲਕਯਨੀਤਿ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੧੧ ॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਮਾਂ ਪਿਉ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਵੈਰੀ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨ ਕਰਾਈ, ਓਹ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਕੁਸੋਭਾ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਹਾ ਬਗਲਾ ਹੀਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਹੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਪਰਮ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ,

ਕਿ ਅਪਣੀ ਸੀਤਾਨਾਂ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਵਿਦਯਾ ਧਰਮ ਸੱਭਤਾ ਦੇਈ
ਅਰ ਉਤਮ ਸਿਖਡਾ ਵ ਲਾ ਕਰਨਾ ॥

ਏਹ ਬਾਲ ਸਿਖਡਾ ਵਿਚ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਨੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਬੁਧੀਵਾਨ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਸਮਝ ਲੈਨਗੇ ॥

ਇਤਿਸ਼੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸੁਆਮੀਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ
ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤੇ ਬਾਲਸਿਖਡਾਵਿਸ਼ਯੇ ਦ੍ਰਿਤੀਯ:
ਸਮੁੱਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੧ ॥

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਆਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਬਾਲ ਸਿਖਡਾ
ਵਿਸ਼ਯਕ ਦੂਸਰਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੨ ॥

ਤੀਜਾ ਸਮੁਲਾਸ ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਹੁਣ ਤੀਜੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਵਿਦਯਾ, ਉੱਤਮ ਸਿਖਛਾ, ਉੱਤਮ ਗੁਣ, ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਅਰ ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਵ ਰੂਪੀ ਗਹਿਣੇ ਪਾਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਗੁਰੂ ਅਰ ਸੇਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਰਮ ਹੈ । ਸਨੇ ਚਾਦੀ, ਮਾਨਕ, ਮੋਤੀ, ਮੂੰਗਾ ਆਦੀ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਗਹਿਣੇ ਪਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਆਤਮਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸਜਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਾ ਦੇਹ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ, ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ ਅਰ ਚੋਰ ਆਦੀ ਤਬਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਹਿਣਿਆਂ ਕਰਕੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੁਸਟਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਵਿਦਯਾਵਿਲਾਸਮਨਸੋਧ੍ਰਿਤਸ਼ੀਲਸਿਖਛਾ: ।

ਸਤ੍ਯਬ੍ਰਤਾਰਹਿਤਮਾਨਮਲਾਪਹਾਰ: ।

ਸੰਸਾਰਦੁ:ਖਦਲਨੇਨ ਸੁਭ੍ਰਸ਼ਿਤਾ ਯੇ ।

ਧਨਯਾ ਨਰਾ ਵਿਹਿਤਕਰਮਤਰੋਪਕਾਰਾ: ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਵਿਲਾਸ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਰ ਸੁੰਦਰਸ਼ੀਲ, ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ, ਸਜ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਨਿਯਮਪਾਲਨ ਵਾਲਾ, ਅਰਜੇਹੜੇ ਅਭਿਮਾਨ, ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਥੀਂ ਰਹਿਤ, ਹੋਤਨਾਂ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਵਿਦਯਾ ਦਾਨ ਥੀਂ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਭ੍ਰਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਵੇਦੋਕਤ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਾਏ ਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹੇ ਨਰ ਅਰ ਨਾਰੀ ਧੰਨ ਹਨ । ਜਦ ਸੰਤਾਨ ਅੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਮੂੰਡਿਆ ਨੂੰ ਮੂੰਡਿਆਂ ਦੀ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇਨ ਜੇਹੜੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਸਟਾਚਾਰੀ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੋਂ ਸਿਖਛਾ ਨਾ ਕਰਾਨ ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੜੇ ਪੂਰੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਨ ਉਹੋ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖਛਾ ਦੇਨ ਦੇ ਯੋਗਜ਼ ਹਨ । ਦਿੱਸ ਅਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਯਗਯੋਪਵੀਤ (ਜਨੇਊ) ਲਵਕੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਯਥਾਯੋਗ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਯਥੋਕਤ ਆਚਾਰਯ ਕੁਲ ਅਰਥਾਤ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਨ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਦੀ ਜਗਾ ਅਕੱਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ

ਅਰ ਉਹ ਲੜਕੇ ਅਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਕੋਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਥੀਂ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ । ਜੇਹੜੀਆਂ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹੋਨ ਉਹ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਸਭ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਨ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਂ ਵਰੇਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਅਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਵਰੇਹਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਭੀ ਨਾ ਜਾਣੇ ਪਾਵੇ । ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਤੀਕਨ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਯਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਣੀ ਰਹਨ ਤਦ ਤੀਕਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾ ਛੁਹਾਣਾ, ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਇਕੱਲੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ, ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨੀ, ਇਸਕ, ਮੁਸਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰਨਾ, ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਰ ਸੰਗ ਕਰਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੈਥੁਨਾਂ ਥੀਂ ਬਚੇ ਰਹਿਨ, ਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਲੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਮ ਵਿਦਯਾ, ਸਿਖਛਾ, ਸ਼ੀਲ ਸੁਭਾਉ ਸਰੀਰ ਅਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਨਿਤ ਵਧਾ ਸੱਕਨ ਦੋਹਾ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾਥੀਂ ਇਕ ਯੋਜਨ ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਕੋਹ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਨਗਰ ਰਹਵੇ ਸਭਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਕਪੜੇ, ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਆਸਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਗਰੀਬ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋਵੇ ਸਭਨੂੰ ਤਪੱਸਯਾਵਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਪਣੀਆਂ ਸੰਤਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸੰਤਾਨ ਅਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲ ਸੱਕਨ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿੰਠੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕਰ ਸੱਕਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ ਵਿਦਯਾ ਵਧਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰੱਖਨ ਜਦ ਦੂਰਨ ਫਿਰਨ ਜਾਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਹਿਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁਚੇਸਟਾ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕਨ ਅਰ ਆਲਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ॥

ਕਨਯਾਨਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਨੰ ਚ ਕੁਮਾਰਾਣਾਂ ਚ ਰਖਛਣਮ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੧੫੨ ॥

ਇਸਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜਾਤੀਦਾ ਨਿਯਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਪੰਜਵੇਂ ਯਾ ਅਠਵੇਂ ਵਰਹੇ ਥੀਂ ਪਿਛੋ ਕੋਈ ਅਪਣੇ ਲੜਕੇ ਅਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਰਖ ਸੱਕੇ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਜਰੂਰ ਭੋਜ ਦੇਨ, ਜੇਹੜੇ ਨਾ ਭੋਜਨ ਉਹ ਦੇਡ ਦੇ ਭਾਰੀ ਹੋਨ ਪਹਿਲੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਜਨੇਊ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਦੂਜਾ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਆਚਾਰਯ ਫੁਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਹੋਵੇ ਪਿਉ ਮਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅਪਣੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਸਮੇਤ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇਨ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਏਹ ਹੈ ॥

ਓਸ ਭੁਤਕੁਏ ਸੁ: । ਭਤਸਵਿਤੁਤਵਰੇਣੁ ਭਰਜੋ ਦੇਵਸਜ ਧੀਮਹਿ ।

ਪਿਯੋ ਯੋ ਨ: ਪ੍ਰਚੋਦਯਾਤ । ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੩੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੩ ॥

ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਪਹਿਲੇ (ਓਸ) ਹੈ ਉਸਦਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਤ ਇੱਥਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਜਾਂਣ ਲੈਣਾ । ਹੁਣ ਤਿਨ ਮਹਾਂ ਵਜਾ-
ਹਿਤੀ ਆਂਦੇ ਅਰਥ ਸੰਖਛੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਕਲ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਾਣ ਥੀਂ ਭੀ ਪਿਆਰਾ ਅਰ ਸ੍ਰੀਯੁ ਹੈ ਓਸਨੂੰ ਭੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ
ਸਕਲ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਜਿਸਦੇ ਸੰਗ ਥੀਂ ਜੀਵ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੁਵਹ ਹੈ । ਜੋ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਗਤ
ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਸਭ ਦਾ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਥੀਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ
ਨਾਉਂ ਸੁਅਹ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਜਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਕ ਅਤ ਸਭ ਐਸ਼ੁਰਯ ਦਾ ਦਾਤਾ
ਹੈ (ਦੇਵਸਜ) ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦੇਨਹਾਰਾ ਅਤ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ
ਸਭ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਹੜਾ (ਵਰੇਣੁਸਮ) ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੇ
ਯੋਗ ਅਤੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ (ਭਰਗੁ) ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਚੇਤਨ
ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ (ਤਤ) ਉਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੇ ਅਸੀਂ ਲੋਗ (ਧੀਮਹੀ)
ਧਾਰਣ ਕਰੀਏ । ਕਿਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿ (ਯ:) ਜੇਹੜਾ ਸਵਿਤਾ ਦੇਵ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਓਹ (ਨ:) ਸਾਡੀਆਂ (ਪਿਯ:) ਬੁਧੀਆਂ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਚੋਦਯਾਤ)
ਪ੍ਰੇਰੇ ਅਰਥਾਤ ਖੋਟਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਛੁਡਾਕੇ ਅਛਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਵੇ । ਹੇ
ਮਨੁੱਖ ਲੋਗੋ ਜੋ ਸਭ ਸਮਰੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ, ਅਨੰਤਸਰੂਪ
ਨਿੱਤ ਸੁੱਧ, ਨਿੱਤ ਬੁਧ, ਨਿੱਤ ਮੁਕਤ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਗਰ, ਠੀਕ ਠੀਕ
ਨਿਆਯ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰਾ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਆਦੀ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਤ, ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ,
ਸਭ ਦੇ ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਸਭ ਦਾ ਧਰਤਾ, ਪਿਤਾ ਉਤਪਾਦਕ,
ਅੱਠ ਆਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜਹਾਂਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਕਲ ਐਸ਼ੁਰਯ
ਵਾਲਾ ਜਗਤ ਦਾ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ, ਸੁੱਧਸਰੂਪ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ
ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜੋ ਸੁਧ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਸੇ
ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਧਾਰਣ ਕਰੀਏ ਏਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿ ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਡੇ
ਆਤਮਾ ਅਰ ਬੁੱਧਾਂ ਦਾ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਸਰੂਪ, ਸਾਨੂੰ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਅਧਰਮ
ਮਾਰਗ ਥੀਂ ਹਟਾਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਸਤ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਚਲਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਛੁਡਕੇ
ਦੂਜਾ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਂ ਕੋਈ
ਉਸਦੇ ਤੁਲ ਅਰ ਨਾ ਉਸਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੈ ਓਹੋ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ, ਰਾਜਾ, ਨਿਆਇ-
ਕਾਰੀ, ਅਰ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਹਾਰਾ ਹੈ ॥

ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾ
ਆਦੀ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਆਚਮਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਆਦੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਆ ਹਨ ਸਿਖਾ ਦੇਨ ।

ਪਹਿਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸੁਧੀ ਅਰ ਅਰੋਗਤਾ ਆਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ॥

ਅਦਭਿਰਗਾਤ੍ਰਾਣਿ ਸੁਧਰੀਤਿ ਮਨ: ਸਤ੍ਰੇਨ ਸੁਧਰੀਤਿ । ਵਿਦਯਾ ਤ੍ਰੇਭ੍ਯਾਂ
ਭੂਤਾਤਮਾ ਬੁਧਿਰਗ੍ਯਾਨੇਨ ਸੁਧਰੀਤਿ । ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੫ ਸਲੋਕ ੧੦੯ ॥

ਇਹ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਜਲ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਅਵੈਵ, ਸੰਤਨ ਆਚਰਣ ਕਰਕੇ ਮਨ, ਵਿਦਯਾ ਅਰ ਤਪ ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਬੀ ਸਹਿਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਾਤਮਾ, ਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀਬੀਂ ਲੈਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਰਯੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਸੁਧੀ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਰੂਰ ਕਰਨਾ, ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਏਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ:—

ਯੋਗਾਂਗਾਨੁਸ਼ਾਨਾਦਸੁਪਿ ਖਛਯੇ ਗ੍ਯਾਨਾਦੀ ਪਤਿਰਾ ਵਿਵੇਕਛਯਾਤੇ: ॥

ਯੋਗਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਾਧਨਪਾਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ੨੮ ॥

ਏਹ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ ਜਦ ਮਨੁ ਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਸੁਧੀ ਦਾ ਨਾਸ ਅਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤੀਕਣ ਮੁਕਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤੀਕਣ ਉਸਦੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਰਾਬਰ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਦਹਰੀਤੇ ਧਮਾਯਮਾਨਾਨਾਂ ਧਾਤੂਨਾਂ ਹਿ ਯਥਾ ਮਲਾ: ।

ਤਥੇ ਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਦਹਰੀਤੇ ਦੇਸ਼ਾ: ਪ੍ਰਾਣਸ੍ਯ ਨਿਗ੍ਰਹਾਤ ॥

ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੬ ਸਲੋਕ ੭੧ ॥

ਏਹ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤਪਾਣ ਕਰਕੇ ਸੋਨੇ ਆਦੀ ਧਾਤੂ ਮੈਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਸੁਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਕੇ ਮਨ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਦੇ ਦੇਸ ਖਛੀਲ ਹੋਕੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਵਿਧੀ:—

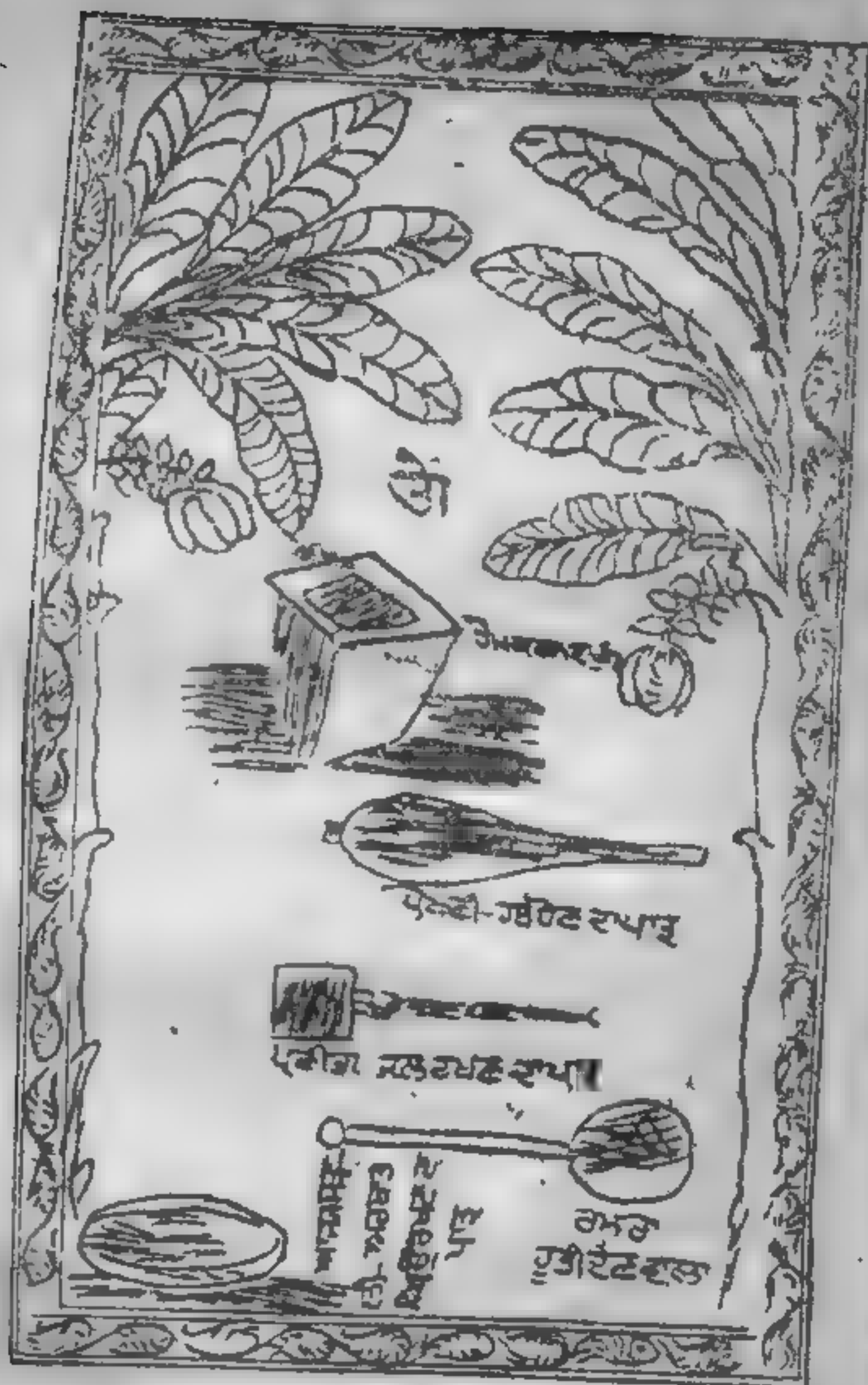
ਪ੍ਰਛਰਦਨਵਿਧਾਰਣਾਭ੍ਯਾਂ ਵਾ ਪ੍ਰਾਣਸ੍ਯ ॥ ਯੋਗਦ: ਸਮਾਧਿਪਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ੩੪ ॥

ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਕੈ ਆਵਨ ਨਾਲ ਅੰਨ ਜਲ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕਢਕੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਯਥਾਸ਼ਕਤੀ ਰੋਕ ਦੇਵੇ, ਜਦ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੇ ਤਦ ਮੂਲ ਇੰਦ੍ਰੇ (ਗੁਦਾ) ਨੂੰ ਉਪਰ ਖਿਚ ਕੇ ਰਖੇ ਤਦ ਤੀਕਣ ਪ੍ਰਾਣ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਣ ਬਾਹਰ ਵਧੀਕ ਠਹਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਘਬਰਾਣ ਲਗੇ ਤਦ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅੰਦਰ ਹਵਾ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ ਜਿੰਨੀ ਸਾਮਰਥ ਅਰ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਮਨ ਵਿਚ (ਓਮ) ਏਸਦਾ ਜਪ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਅਰ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ, ਇਕ 'ਵਾਹਯਵਿਸ਼ਯ' ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬਾਹਰ ਹੀ ਵਧੀਕ ਹੋਕਣਾਂ, ਦੂਜਾ 'ਆਭਯੰਤ੍ਰ' ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਕੇ, ਤੀਜਾ 'ਸਤੰਭ ਬ੍ਰਿਤੀ' ਅਰਥਾਤ ਇਕੋਹੀ ਵਾਰ ਜਿੱਥੇ ਦਾ ਤਿਥੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਯਥਾਸ਼ਕਤੀ ਹੋਕੇ ਦੇਨਾ, ਚੌਥਾ 'ਵਾਹਯਾਭਯੰਤ੍ਰਾਖਛੇਪੀ' ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਲਗੇ ਤਦ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨੂੰ ਨਿਕਲਨ ਨਾ ਦੇਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਥੀਂ ਅੰਦਰ ਲਵੇ, ਅਰ ਜਦ ਬਾਹਰ ਥੀਂ ਅੰਦਰ ਆਵਣ ਲਗੇ ਵਸ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਲ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇਕੇ ਹੋਕਦਾ ਜਾਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਦੁਕ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਪਣੇ ਥਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵੀ ਅਪਣੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪੁਰਸਾਰਬ ਵਧਨ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਤੀਬ੍ਰ ਸੁਖਛਮ ਰੂਪ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਅਰ ਸੁਖਛਮ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀਰਯ ਬ੍ਰਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਸਥਿਰ ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਵਧੇਗਾ। ਯਤ੍ਨ-ਦੂਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਝੇ ਦੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਮਝਕੇ ਉਪਸਥਿਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯੋਗਾਭਾਸ਼ਾ ਕਰੇ, ਭੋਜਨ ਛਾਵਨ, ਬੈਠਣੇ, ਉਠਣੇ, ਫੇਲਣੇ, ਚਲਣੇ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਯਥਾਯੋਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ, ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਯਗ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਆਚਮਨ) ਪਾਨੀ ਨੂੰ ਭਲੀ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਉਸਦੇ ਮੂਲ ਅਰ ਵਿਦਕਾਰ ਹੋਠ ਲਾਕੇ ਆਚਮਨ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਜਲ ਕੰਠ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਹਿਰਦੇ ਤੀਕਣ ਪੁਜੇ, ਉਸਤੋਂ ਘਟ ਵਧ ਨਹੀਂ। ਆਚਮਨ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੰਠ ਦੀ ਕਫ ਅਰ, ਪਿੱਤ ਬੋਝੀ ਜੇਹੀ ਦੂਰ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ 'ਮਾਰਜਨ' ਅਰਥਾਤ ਗਭਲੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਉਂਗਲ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪਾਸੇ ਵੇਲੇ ਅੱਖਾਂ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਜਲ ਦੇ ਛਿਟੇ ਦੇਵੇ, ਇਸਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਲਸ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਆਲਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਲ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਸਮਤ੍ਰਕ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਮਨਸਾ ਪਰੀਕ੍ਰਮਣ, ਉਪਸਥਾਨ, ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਦੀ ਰੀਤੀ ਸਿਖਾਨ, ਫੇਰ ਅਘਮਰਸਣ ਅਰਥਾਤ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਵੀ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਏਹ ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਅਕੱਲੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਨਾਲ ਕਰੇ ॥

ਅਪਾਂਸਮੀਪੇ ਨਿਯਤੋ ਨੈਤ੍ਰਕੰ ਵਿਧਿਮਾਸਿਤਤ: । ਸਾਵਿਤ੍ਰੀਮਪ੍ਰਯ ਧੀਯੀਤ
ਗਤ੍ਰਾਰਣ੍ਯੈ ਸਮਾਹਿਤ: ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੦੪ ।

ਅਰਥ—ਜੇਗਲ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਅਕੱਲੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਸਾਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਕੇ ਸਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠਕੇ ਨਿਤ ਕਰਮ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਅਰ ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪਣੇ

ਕੀ

ਮਸਕਰਾ

ਪੇਕੀ-ਸੁਰੇਣ ਰਾਖਾ

ਪੇਕੀ-ਸੁਰੇਣ ਰਾਖਾ

ਪੇਕੀ-ਸੁਰੇਣ ਰਾਖਾ

ਰਮਰ
ਗੁਤੀ-ਰੇਣ ਰਾਖਾ

ਮਸਕਰਾ
ਮਸਕਰਾ
ਮਸਕਰਾ

ਚਾਲਚਲਨ ਨੂੰ ਕਰੇ, ਪਈਤੁ ਏਹ ਛੋਟੇ ਹੁਇਆ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਦੂਜਾ 'ਦੇਵਯੋਗ' ਜੇਹੜਾ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਅਰ ਵਿਦੁਨਾਂ ਦੇ ਸੀਤ ਸੇਵਾ ਆਦੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਧਿਆ ਅਰ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਸਾਂਝ ਸਵੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰੇ, ਦਿਨ ਹਾਤ ਦੇ ਦੋਹੀ ਸੰਧੀ ਵੇਲੇ ਹਨ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਘਟ ਤੇ ਘਟ ਇਕ ਘੰਟਾ ਧਿਆਨ ਜਰੂਰ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਕੇ ਯੋਗੀ ਲੋਗ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਤਥਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਥੀਂ ਪਿਛੇ ਅਰ ਸੂਰਜ ਡੁਬਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਸਮਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਧਾਂਤ ਯਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇਕ ਕੁੰਡ ਜੇਹੜਾ ਉੱਪਰ ਵਲ ਬਾਰਾਂ ਜਾ ਸੋਲਾਂ ਉਂਗਲ ਚੌਰਸ ਉਨਾਂ ਹੀ ਭੁੰਗਾ ਅਰ ਹੇਠਾਂ ਤਿਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਅੰਦਾਜ ਦਾ ਹੋਵੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣਾਵੇ ॥ (੧)

ਅਰਥਾਤ ਉੱਪਰ ਜਿੰਨਾ ਚੌੜਾ ਹੋਵੇ ਓਸ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ ਚੌੜਾ ਰਹਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਛਿਛਰੇ ਜਾਂ ਅੰਬ ਆਦੀ ਦੀਆਂ ਚੋਗੀਆਂ ਲਕੜੀਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਏਸ ਕੁੰਡ ਦੇ ਅੰਦਾਜ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਕਰਕੇ ਓਸ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਗਰਥਕੇ ਫੇਰ ਓਸ ਉੱਤੇ ਸਮਿਧਾ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਇੰਧਨ ਰਖ ਦਿੰਦੇ, ਇਕ ਪ੍ਰੋਖਛਣੀ ਪਾਤ੍ਰ (੨) ਅਜੇਹਾ ਅਰ ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਣੀਤਾ ਪਾਤ੍ਰ (੩) ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਰ ਇਕ ਏਸ (੪) ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਸਨਸਥਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਪਿਉ ਰੱਖਣ ਦੀ ਥਾਲੀ ਅਰ ਚਮਚਾ (੫) ਅਜੇਹਾ ਸੋਠੇ ਚਾਂਦੀ, ਜਾਂ ਕਾਤ੍ਰ ਦਾ ਬਣਵਾ ਲਵੇ । ਪ੍ਰਣੀਤਾ ਅਰ ਪ੍ਰੋਖਛਣੀ ਵਿਚ ਜਲ, ਤਥਾ ਪਿਉ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਪਿਉ ਰਖਕੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਤਪਾ ਲਵੇ, ਪ੍ਰਣੀਤਾ ਜਲ ਰਖਨੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰ ਪ੍ਰੋਖਛਣੀ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਓਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਨੀ ਲੈਣ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਓਸ ਪਿਉ ਨੂੰ ਚੋਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵੇ ਫੇਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੋਮ ਕਰੇ ॥

ਓਮ ਭੂਰਗ੍ਯੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਸ੍ਵਾਹਾ । ਭੁਵਰਵਾਯਵੈ-
ਅਪਾਨਾਯ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਸ੍ਵਰਾਦਿਤਯਾਯ ਵਜ੍ਞਾਨਾਯ
ਸ੍ਵਾਹਾ । ਭੂਰਭੁਵ: ਸ੍ਵਰਗ੍ਰਿਵਾਯ ਵਾਦਿਤਯੇਭ੍ਯ:
ਪ੍ਰਾਣਾਪਾਨਵ੍ਯਾਨੇਭ੍ਯ: ਸ੍ਵਾਹਾ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਕ ਇਕ ਆਹੁਤੀ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਜੇ ਵਧੀਕ ਆਹੁਤੀ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ

ਵਿਸ਼੍ਵਾਨਿ ਦੇਵ ਸਵਿਤਰਦੁਰਿਤਾਨਿ ਪਰਾਸੁਵ ।

ਯਦਭਦ੍ਰੰ ਤੰਨ ਆਸੁਵ ॥ ਅਨੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੩੦ । ੩ ॥

ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਗਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਆਹੁਤੀ ਦੇਵੇ, ਉਮਭੂ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣਹ ਆਦੀ ਏਹ ਸਭ ਨਾਂਉ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹੋਨ ਏਨਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ “ਸੁਹਾ” ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਜਬਾਨ ਨਾਲ ਬਲੇ ਓਸ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਸਭ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਰਚੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂਨੂੰ ਥੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ;

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਹੋਮ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਸਭ ਲੋਗ ਜਾਣਦੇ ਹੋਨ ਕਿ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਜਲ ਥੀਂ ਰੋਗ, ਰੋਗ ਥੀਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਖ, ਅਰ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਤਥਾ ਜਲ ਥੀਂ ਅਰੋਗਤਾ, ਅਰ ਰੋਗ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਚੰਦਨ ਆਦੀ ਰਗੜਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਗਾਵੇ ਜਾਂ ਘਿਉ ਆਦੀ ਖਾਂਣ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਪਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਐਵੇਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਯਾ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਵਯਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵੇਖੋ ! ਜਿਸਥਾਂ ਹੋਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਗਹਿ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਨੱਕ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗੰਧ ਨੂੰ ਵੀ । ਇੰਨੀ ਬਾਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝ ਲੋ ਕਿ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਇਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ ਸੂਖਮ ਹੋਕੇ ਖਿੰਡਣ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਦੁਰਗੰਧ ਨੂੰ ਹਟ ਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਏਹੋ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਸਰ ਕਸਤੂਰੀ ਸੁਗੰਧਵਾਲੇ ਫੁਲ ਅਰ ਅੰਤਰ ਆਦੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਖਸਬੇਦਾਰ ਹੋਕੇ ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥

(ਉੱਤਰ) ਉਸ ਖਸਬੇ ਦੀ ਓਹ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਘਰਦੀ ਹਵਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਕੇ ਸੁਧ ਹਵਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਾਜ਼ ਸੱਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਓਸ ਵਿਚ ਛਿੱਨ ਛਿੱਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਏਹ ਤਾਂ ਅਗ ਦੀ ਹੀ ਸਾਮਰਥ ਹੈ ਕਿ ਓਸ ਹਵਾ ਅਰ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਨ ਛਿੱਨ ਅਰ ਹਲਕਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਵਾ ਨੂੰ ਵਾਜ਼ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵਖਿਆਨ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਨ ਅਰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕੰਠ ਰਹਿਨ,

ਵੇਦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਅਰ ਰਖਣਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਏਸ ਹੋਮ ਕਰਨਦੇ ਬਿਨਾ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਅਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸਨੁਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬੀ ਜਿੰਨੀ ਦੁਰਗੰਧ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਹਵਾ ਅਰ ਜਲ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਰੋਗ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਨ ਬੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉੱਨਾਹੀ ਪਾਪ ਓਸ ਸਨੁਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਓਸ ਪਾਪ ਦੇ ਹਟਾਨ ਵਾਸਤੇ ਉੱਨੀ ਸੁਗੰਧ ਜਾਂ ਓਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹਵਾ ਅਰ ਜਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਖੁਆਨ ਪਿਆਨ ਬੀ ਉੱਸੇ ਇੱਕੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿੰਨਾ ਘਿਉ ਅਰ ਸੁਗੰਧ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਇੱਕ ਸਨੁਸ ਖਾਦਾ ਹੈ ਉੱਨੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਹੋਮ ਬੀ ਲੱਖਾਂ ਸਨੁਸਾਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਸਨੁਸ ਲੋਗ ਘਿਉ ਆਦੀ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਖਾਨ, ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਉੱਟਤੀ ਨਹੀਂ ਸੱਕੇ, ਏਸ ਲਈ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਖਵਨੇ ਪਿਆਨੇ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਓਸ ਤੋਂ ਹੋਮ ਵਧੀਕ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਕ ਇਕ ਸਨੁਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ੨ ਆਹੁਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਇਕ ਇਕ ਆਹੁਤੀ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ? ॥

(ਉੱਤਰ) ਇਕ ਇਕ ਸਨੁਸ ਨੂੰ ਸੋਲਾਂ ਆਹੁਤੀਆਂ, ਅਰ ਛੀ ਛੀ ਮਾਸੇ ਘਿਉ ਆਦੀ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਆਹੁਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਘਾਟ ਘਾਟ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਏਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੋਇਸੇ ਕਰਕੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਸਿਰੋਮਣੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਰਿਸ਼ੀ, ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ, ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਅਰ ਕਰਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਦ ਤੀਕਲ ਹੋਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹਿਆ ਤਦ ਤੀਕਨ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰ ਸੁਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਭੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਜਾਵੇ, ਏਹ ਦੋ 'ਯਗ' ਹਨ ਇਕ 'ਬ੍ਰਹਮਯੱਗ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾ, ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ - 'ਵੇਦਯੱਗ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਸ਼੍ਵਮਧ ਤੀਕਲ ਯੱਗ ਕਰਨੇ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਵਮ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ 'ਬ੍ਰਹਮਯੱਗ' ਅਰ ਦੂਜਾ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਦਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਬ੍ਰਹਮਣਸ੍ਰਯਾਨਾਂ ਵਰਣਾਨਾਮੁਪਨਯਨੰ ਕਰਤੁਮਰਹਤਿ । ਰਾਜਨਯੋ
ਵ੍ਯਸ੍ਯ ਵੈਸ੍ਯੋਵੈਸ੍ਯਸ੍ਯੈਵੇਤਿ । ਸ਼ੂਦ੍ਰਮਪਿ ਕੁਲਗੁਣਸੰਪੰਨੰ ਮੰਤ੍ਰਵਰਜ-
ਮਨੁਪਨੀਤਮਧਯਾਪਯੇਦਿਤਯੋਕੇ ।

ਏਹ ਸੁਸ੍ਰੁਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧਯਾਯ ਦਾ ਵਰਣ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਣ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰਣਾਂ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖਡ੍ਗੀ ਅਰ ਵੈਸ਼ਟਾ, ਖਡ੍ਗੀ (ਦੋਹਾਂ

ਵਰਣਾਂ) ਅਰਥਾਤ ਖਛਤੀ ਅਰ ਵੈਸ ਦਾ, ਅਰ ਵੈਸ (ਇਕੋ ਵਰਣ) ਅਰਥਾਤ ਵੈਸ ਦਾ ਜਨੇਊ ਕਰਾਕੇ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਕੁਲੀਨ, ਚੰਗੇ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੂਦ੍ਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾਛਡਕੇ ਸਭ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਾਵੇ। ਸੂਦ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ, ਚੰਤ੍ਰ ਉਸਦਾ ਜਨੇਊ ਨਾ ਕਰੇ, ਏਹ ਮਤ ਅਨੇਕ ਆਚਾਰਯਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਅਠਵੇਂ ਵਰ ਥੀ ਮੰਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਨ, ਅਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਆਦਿਭ ਕਰ ਦੇਨ ॥

ਸਟਤ੍ਰਿਸਦਾਬਦਿਕੰ ਚਰਯੰ ਗੁਰੋ ਬ੍ਰੇਵੇਦਿਕੰ ਬ੍ਰਹਮ । ਤਦਰਧਿਕੰ
ਪਾਦਿਕੰ ਵਾ ਗ੍ਰਹਣਾਂਤਿਕਮੇਵ ਵਾ । ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ ਸਕੋਲ ੧

ਅਰਥ—ਅਠਵੇਂ ਵਰੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਛੱਤੀਵੇਂ ਵਰੇ ਤੀਕਨ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਇਕ ਵੇਦ ਦੇ ਸਾਂਗੋਪਾਂਗ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਵਰੇ ਮਿਲਾਕੇ ੨੬ ਛੱਤੀ, ਅਰ ਅਠ ਮਿਲਾਕੇ ੪੪ ਚੁਤਾਲੀ ਵਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਤੀਕਨ, ਅਥਵਾ ੧੮ ਅਠਾਰਾਂ ਵਰੇਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰੇ, ਅਰ ਅੱਠ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਾਕੇ ੨੬ ਛੱਤੀ ਵਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਤੀਕਨ ਜਾ ਘਟੋ ਘਟ ਨੌਂ ਵਰਿਆਂ ਦਾ ਅਰ ਅੱਠ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਾਕੇ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰਿਆਂ ਤੀਕਨ ਤਥਾ ਜਦ ਤੀਕਨ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨ ਕਰ ਸਕੇ ਤਦ ਤੀਕਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਹੋਖੇ ॥

ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਵਾਵ ਯਜਵਸਤਸ੍ਯ ਯਨਿ ਚਤੁਰਵਿਗੁਮੰਸਤਵਰਸਾਣਿ
ਭਤਪ੍ਰਾਤਃ ਸਵਨੰ । ਚਤੁਰਵਿਗੁਮੰਸਤਖਛਰਾ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਗ ਯਜੁ ਪ੍ਰਾਤਃ ਸਵਨੰ
ਤਦਸ੍ਯ ਵਸਵੇ ਅਨਵ ਜੰਤਾਃ ਪ੍ਰਾਣਾ ਵਾਵ ਵਸਵ ਏਤੋ ਹੀਦਗੁਮੰ ਸਰਵੰ-
ਵਾਸਯੰਤਿ । ੧ ॥ ਤੇਰਦੇਤਸਿਮਨ ਵਯਸਿ ਕਿੰਰਿਦੁਪਤਪੇਤ ਸ ਬ੍ਰਹਮਾਤਪ੍ਰਾਣਾ
ਵਸਵ ਇਦੰ ਮੇ ਪ੍ਰਾਤਃ ਸਵਨੰ ਮਾਧਨੰਦਿਨਗੁਮੰ ਸਵਨਮਨੁਸੰਤੰ ਤੇਤਿ ਮਾਹੀ-
ਪ੍ਰਾਣਾਨਾਂ ਵਸੁਨਾਂ ਮਧਜੇ ਯਜਵੇ ਵਿਲੋਪਸੀਯੇਤਯੁਧੈਵ ਤਤ ਏਤ੍ਯਗਦੇਹ ਭਵਤਿ
॥ ੨ ॥ ਅਥ ਯਨਿ ਚਤੁਸ੍ਤ੍ਰਿਗੁਮੰਸਦਵਰਸਾਣਿ ਤਨਮਾਧਨੰਦਿਨਗੁਮੰਸਵਨੰ
ਚਤੁਸ੍ਤ੍ਰਿਗੁਮੰਸਦਖਛਰਾ ਤ੍ਰਿਸਟੁਪਤ੍ਰੇਸਟੁਭੀ ਮਾਧਨੰਦਿਨਗੁਮੰ ਸਵਨੰ ਤਦਸ੍ਯ
ਗੁਦ੍ਰਾ ਅਨ੍ਯਯੰਤਾਃ ਪ੍ਰਾਣਾ ਵਾਵ ਗੁਦ੍ਰਾ ਏਤੋ ਹੀਦਗੁਮੰ ਸਰਵਗੁਮੰ ਰੋਦਯੰਤਿ ॥ ੩ ॥
ਤੇਰਦੇਤਸਿਮਨੁਯਸਿ ਕਿੰਰਿਦੁਪਤਪੇਤ ਸ ਬ੍ਰਹਮਾਤਪ੍ਰਾਣਾ ਗੁਦ੍ਰਾ ਇਦੰ ਮੇ
ਮਾਧਨੰਦਿਨਗੁਮੰ ਸਵਨੰ ਤ੍ਰਿਤੀਯਸਵਨਮਨੁਸੰਤੰ ਤੇਤਿ ਮਾਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਨਾਗੁਮੰ
ਗੁਦ੍ਰਾਨਾਂ ਮਧਜੇ ਯਜਵੇ ਵਿਲੋਪਸੀਯੇਤਯੁਧੈਵ ਤਤ ਏਤ੍ਯਗਦੇਹ ਭਵਤਿ । ੪ ॥
ਅਥ ਯਾਨਸਸਟਾਚਤੁਰਿਗੁਮੰਸਦਵਰਸਾਣਿ ਤੰਤ੍ਰਿਤੀਯਸਵਨਮਸਟਾਚਤੁਰਿ-
ਗੁਮੰਸਦਖਛਰਾ ਜਗਤੀ ਜਾਗਤੀ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਸਵਨ ਤਦਸ੍ਯਾਦਿਤ੍ਯਾਨੁਯਤਾਃ
ਪ੍ਰਾਣਾਵਾਵਾਦਿਤ੍ਯਾ ਏਤੋ ਹੀਦਗੁਮੰ ਸਰਵਮਾਦਦਤੇ ॥ ੫ ॥ ਤੇ ਰੇਦੇਤਸਿਮਿਨਵ-

ਜਿਸ ਕਿੰਦੁਪਤਿਤ ਸ ਬ੍ਰਜਾਤ ਪ੍ਰਾਣ ਅਦਿਤ੍ਯਾ । ਇੰਦ੍ਰ ਮੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ
ਸਵਨਮਾਯੁਰਨੁਸੰਤਨੁਤ੍ਰਿਤਿ ਮਾਹੇ ਪ੍ਰਾਣਾਨਾਮਾਦਿਤ੍ਯਾਨਾ ਮਧਯੇ ਯਜਵੇ ਵਿਲੋ-
ਸੀਯਤ੍ਰੁਯੈਵ ਤਤ੍ਰ ਏਤ੍ਰਯਗਦੇ ਹੈਵ ਭਵਤਿ ॥ ੬ ॥

ਏਹ ਛਾਂਦੋਗਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੨ ਖੰਡ ੧੬ ॥ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ।

ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਤਿਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਨਿਸ਼ਟ, ਮੱਧਮ ਅਰ ਉੱਤਮ
ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਪਹਿਲਾ) ਕਨਿਸ਼ਟ ਜੇ ਜ਼ਾਤੁਰ ਅੰਨ ਰਸ ਥੀਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਦੇਹਾਂ
ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਛਾਢੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀਂ ਯੁਕਤਿ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ੨੪ ਚਵੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਨ
ਜਤੀਲੀ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਰੱਖਕੇ ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਅਰ ਸੁਸ਼ਿਖਣਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ
ਕਰੇ, ਅਰ ਵਿਆਹ ਹੋਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਲੰਪਟ ਨਾ ਹੋਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ
ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਸਭ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਾਸ ਕਰਾਨੇ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ, ਏਸ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪੜਨ ਵਿਚ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹੀਏ,
ਅਰ ਏਹੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਰੱਖੇ ਕਿ ਜੇ
ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਠੀਕ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਰੱਖਾਂਗਾ ਤਾਂ
ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ, ਅਰ ਆਤਮਾ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ
ਦੇ ਵਸਾਣ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਨਗੇ । ਹੇ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗੋ! ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰੋ, ਜੇ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਲੋਪ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਅਰ ਚਵੀ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਸਿਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰੋਗਾਂ
ਬਚਿਆ ਰਹਾਂਗਾ, ਅਰ ਉਮਰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਸੱਤਤਾ ਜਾਂ ਅੱਸੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ
(ਦੂਜਾ ਮੱਧਮ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ) ਜੇਹੜਾ ਮਨੁਸ਼ ਚੁਤਾਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਨ
ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹਿਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ,
ਅੰਤਰਕਰਣ, ਅਰ ਆਤਮਾ, ਬਲ ਦੁਕਤ ਹੋਕੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਰੁਆਣ
ਵਾਲੇ, ਅਰ ਚੰਗੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੈਂ ਏਸ
ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਕਹਿੰਦ ਹੋ ਕੁਝ ਤਪਸਯਾ
ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਾਣ ਯੁਕਤ ਏਹ ਮੱਧਮ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਪੂਰਾ ਹੋ
ਸਕੇਗਾ । ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਲੋਗੋ! ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨੂੰ ਵਧਾਂਦੇ ਜਾਓ,
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਏਸ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਲੋਪ ਨਾ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ
ਹੋਇਆ ਗੁਰੂਕੁਲ ਥੀਂ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਮੁਕਤ ਅਉਨਾਂ ਹਾਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ
ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ॥
(ਤੀਜਾ ਉਤਮ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ) ਏਹ ੪੮ ਅਠਤਾਲੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਤੀਜੇ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤੀ ਛੇਦ ਵਿਚ ਅਠਤਾਲੀ
ਅੰਖਛਰਹਨ ਉਸੇਤਰਾਂ ਏਸ ਵਿਚ ਅਠਤਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਏਸ ਸਮੇਂ ਤੀ-

ਕਨ ਯਥਾਵਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਉਸਦੇ ਅਣੂਤੁਲ ਹੋਕੇ ਸਕਲ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਅਰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਅਰ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਦੇ ਵਾਸਤ ਤਪੱਸੀਬਨਾਦੇ ਹੋਏ ਉਸੇ ਗਲਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਅਖੰਡਿਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੇ ਅਰਥਾਤ ੪੦੦ ਚਾਰ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ ਉਮਰ ਨੂੰ ਵਧਾਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਵਧਾਓ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਏਸ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਲੋਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਚਤੁਰ੍ਥੇ ਅਵਸਥਾ: ਸਰੀਰਸ੍ਯ ਕ੍ਰਿਧਿਰਯੋਵਨੰ ਸੰਪੁਰਣਤਾ ਕਿੰਚਿਤ-ਪਰਿਹਾਣਿਸ਼੍ਯੇਤਿ । ਆਸ਼ੋਡਸ਼ਾਦਕ੍ਰਿਧਿ: । ਆਪੰਚਵਿਸ਼ਤੋਰਯੋਵਨਮ । ਆਚਤ੍ਵਾ-ਰਿਸ਼ਤ: ਸੰਪੁਰਣਤਾ । ਤਤ: ਕਿੰਚਿਤਪਰਿਹਾਣਿਸ਼੍ਯੇਤਿ । ਪੰਚਵਿਸ਼ੇ ਤਤੋ ਵਰਸ਼ੇ ਪੁਮਾਨ ਨਾਰੀ ਤੁ ਸ਼ੋਡਸ਼ੇ । ਸਮਤ੍ਵਾਗਤਵੀਰਯੋ ਤੋ ਜਾਨੀਯਾਤਕੁਸਲੋ ਭਿਸਕ ॥

ਏਹ ਸੁਸ੍ਤੁ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸੁਸ੍ਤੁ ਸਥਾਨ ੩੫ ਅਧਯਾਯ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਏਸ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਹਨ ਫਿਕ (ਬਿਧੀ) ਜੇਹੜੀ ਸੋਹਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਥੀ ਲੈਕੇ ਪੰਜੀਵੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਏਸ ਵਿਚ ਸਭ ਧਾਤੂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਧਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੀ (ਯੋਵਨ) ਜਹੜੀ ਪੰਜੀਵੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅਤ, ਅਰ ਛਥੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਯੋਵਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਤੀਜੀ (ਸੰਪੁਰਣਤਾ) ਜੇਹੜੀ ਪੰਜੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਂ ਲੈਕੇ ਚਾਲੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕਣ ਸਭ ਧਾਤੂਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਚੌਥੀ (ਕਿੰਚਿਤ ਪਰਿਹਾਣੀ) ਜਦ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਕਲ ਧਾਤੂ ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਪੁਰਣਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੇਹੜਾ ਧਾਤੂ ਵਧਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਸੁਪਨੇ ਅਰ ਪਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਚਾਹਲੀਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ ਉਤਮ ਸਮਾ ਵਿਆਹ ਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਤਾਂ ਅਠਤਾਲੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਸਤ੍ਰੀਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਹਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੈ ?

(ਉਤਰ) ਨਹੀਂ ਜੇ ਪੰਜੀ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕਣ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ ਕੰਨਿਆਂ, ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੀਹਾ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ, ਜੇ ਮਰਦ ਛੱਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ, ਜੇ ਮਰਦ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕਣ, ਜੇ

ਮਰਦ ਚੁਭਾਲੀ ਵਰਿਹਾਂ ਤੀਕਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਥਾਈਆਂ ਵਰਿਹਾਂ ਤੀਕਨ, ਜੇ ਮਰਦ ਅਠਤਾਲੀ ਵਰਿਹਾਂ ਤੀਕਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਹੀਆਂ ਵਰਿਹਾਂ ਤੀਕਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਰੱਖੇ, ਅਠਤਾਲੀਵੇਂ ਵਰਿਹੇ ਥੀ ਅੱਗੇ ਮਰਦ ਨੂੰ, ਅਰ ਹੋਵੀ ਵਰਿਹੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਯ ਨਾ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਨਿਯਮ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਹ ਮਰਨ ਤੀਕਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹਿਨ ਤਾਂ ਵਡੀ ਚੰਗੀ ਥਾਤ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਏਹ ਕੰਮ ਪੂਰਣ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੇ, ਜਿਤੇਦੀ ਅਰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਯੋਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਵਡਾ ਅਉਖਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ ਦ ਵੇਗ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ॥

ਰਿਤਿ ਚ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ । ਸਤਤੰ ਚ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ॥

ਭਪਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ । ਦਮਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ॥

ਸਮਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ । ਅਗ੍ਰਯਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ॥

ਅਗ੍ਰਿਹੋਤ੍ਰਚ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ । ਅਤਿਥਯਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ॥

ਮਾਨਸੰ ਚ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ਪ੍ਰਜਾ ਚ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ॥

ਪ੍ਰਜਨਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ । ਪ੍ਰਜਾਤਿਸ੍ਵ ਸ੍ਵਾਧਯਾਯਪ੍ਰਵਚਨੇ ਚ ॥

ਤੈਤ੍ਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੭ । ਅਟ੍ਵਾਕ ੯ ॥

ਏਹ ਤੈਤ੍ਰੀਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਵਚਨ ਹਨ, ਏਹ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੋਨ, ਯਥਾਰਥ ਆਚਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਸਤ ਆਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਤ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਤਪੱਸੀ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਵਾਹਯ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਆਚਰਣਾਂ ਥੀ ਰੋਕ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਨ, ਮਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੇਸਾਂ ਥੀ ਹਟਾਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਨ, ਅਗਨੀ ਅਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਜਾਨਦ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਨ, ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਅਤਿਥੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਮਨੁਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਰਹਿਨ, ਸੰਤਾਨ ਅਰ ਰਾਜ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਨ, ਬੀਰਯ ਦੀ ਰੱਖਛਾ ਅਰ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਰਹਿਨ, ਅਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਅਰ ਸਿਸ਼ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਰਹਿਨ ॥

ਯਮਾਨ ਸੇਵੇਤ ਸਤਤੰ ਨ ਨਿਯਮਾਨ ਕੇਵਲਾਨ ਬੁਧ: । ਯਮਾਨਪਤਤਯ-
ਕੁਰਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਨ ਕੇਵਲਾਨ ਭਜਨ । ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪। ੨੦੪ ॥
ਯਮ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰਦੇ ਹਨ :-

ਤਤ੍ਵਹਿੰਸਾਸਤਸਾਸਤ੍ਰੇਯ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯਾਪਰਿਗ੍ਰਹਾਯਮਾਃ ॥

ਯੋਗਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਪਾਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ੩੦ ॥

(ਅਹਿੰਸਾ) ਵੈਰਦਾ ਤਿਆਗ (ਸਤ) ਸਤਿਮੰਨਣਾ, ਸਚ ਬੋਲਣਾ, ਅਰ ਸਹੀ ਕਰਨਾ। (ਅਸਤ੍ਰੇਯ) ਮਨ, ਵਚਨ, ਅਰ ਕਰਮ ਥੀਂ ਚੋਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ (ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ) ਉਪਸਥ ਇਦ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਯਮ ਕਰਨਾ (ਅਪੀਗ੍ਰਹ) ਅਤ੍ਰਿਤ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਸਦਾ ਕਰਨ, ਅਕੋਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਅਰਥਤ :-

ਸੈਰਸੇਤੋਥ ਤਪ ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇਸ਼੍ਵਰਪ੍ਰਣਿਧਾਨਾਨਿ ਨਿਯਮਾਃ ॥

ਯੋਗਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਪਾਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ੩੧ ॥

(ਸੈਰ) ਅਸਨਾਨ ਆਦੀ ਦੁਆ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। (ਸੇਤੋਥ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉੱਦਮ ਨਾਂ ਕਰਨਾ ਸੇਤੋਥ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਪੁਰਸਾਰਥ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਉੱਨਾ ਕਰਨਾ, ਹਾਨੀ ਲਾਭ ਵਿਚ ਹਰਸ ਯਾ ਸੋਕਨਾ ਕਰਨਾ (ਤਪ) ਕਸ਼ਟ ਪਾਕੇ ਵੀ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆ ਜਾਂਦਾ। (ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇ) ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਨਾ (ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਣਿਧਾਨ) ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥੀਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਰੱਖਣਾ, ਇਹ ਪੰਜ ਨਿਯਮ ਕਹਾਂਵਦੇ ਹੋਨ, ਯਮਾਂ ਦੇ ਬਗੈਰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਕਰੇ! ਜੇ ਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਛੱਡਕੇ ਕੇਵਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਿਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

ਕਾਮਾਤਮਤਾ ਨ ਪ੍ਰਸਸਾ ਨ ਚੇਵੇਹਾਸਤ੍ਰਕਾਮਤਾ । ਕਾਮਯੋ ਹਿ ਵੇਦਾਪਿਗਮਃ

ਕਰਮਯੋਗਸ਼੍ਚ ਵੈਦਿਕਃ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ ॥ ਸ਼ਲੋਕ ੨ ॥

(ਅਰਥ) ਅਤ੍ਰਿਤ ਕਾਮਨਾ ਨਿਸਕ ਮਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕਾਮਨਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਅਰ ਵੇਦਕਤ ਕਰਮ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਨ ॥

ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇਨ ਬ੍ਰਤੈਰਹੋਮੈਸਤ੍ਰੈਵਿਦਯੇਨੋਜਯਯਾਸੁਤੈਃ । ਮਹਾਯਜੁਰਵੇਦਸੂ ਯਜੁਰਵੇਦਸੂ

ਬ੍ਰਹਮੀਯੰ ਕ੍ਰਿਯਤੇਤਨੁਃ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੮ ॥

(ਅਰਥ) ਸਕਲ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੜ੍ਹਾਏ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਸਤ ਭਾਸ਼ਣ ਆਦੀ ਨਿਯਮ ਪਾਲਨੇ, ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਹੋਮ, ਸੰਤੋਯ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਸੰਤੋਯ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਅਰ ਸਤ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਨੇ, ਵੇਦ ਵਿਖੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ, ਅਮਾਵਸਿਆ ਅਰ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਵਿਚ ਯੋਗ ਕਰਨੇ, ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੇ, ਬ੍ਰਹਮ, ਦੇਵ, ਪਿਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼੍ਵਦੇਵ ਅਰ ਅਤਿਥੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰੂਪੀ ਪੰਚਹਾਂਯੋਗ

ਕਰਨੇ, ਅਰ ਅਗਨਿਸ਼੍ਵੇਮ ਆਦੀ ਤਥਾ ਸਿਲਪ ਵਿਦਯਾ ਵਿਗਿਆਨ ਆਦੀ
ਯੋਗਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਬੀਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ
ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ
ਬਗੈਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ॥

ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਵਿਹਿਰਤਾ ਵਿਸ਼ਯੇਸ਼ੁਪਹਾਤਿਸੁ । ਸੰਯਮੇ ਯਤੁਮਾਤਿਸ਼੍ਵੇਦ੍ਰਿਵਾਨ
ਯੰਤ੍ਰੇਵ ਵਾਜਿਨਾਮ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ । ੮੮ ॥

(ਅਰਥ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਰਥੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿਚ
ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮਨ ਅਰ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਖੋਟਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ
ਖਿੰਚਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲਜਾਨ ਵਾਲੀ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਨ ਦਾ ਸਭ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ :-

ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗੇਨ ਦੋਸ਼ਮ੍ਰਿਛਤਯੋਸੰਸ੍ਯਮ । ਸੰਨਿਯਮਯ ਤੁ
ਭਾਨਯੇਵ ਤਤਾ ਮਿੱਧਿ ਨਿਯਛਤਿ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ੨ । ੯੩ ॥

(ਅਰਥ) ਸੀਵਾਤਮਾ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋਕੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ
ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਦਾ
ਹੈ ਤਦੋ ਹੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਵੇਦਾਸਤਯਾਗਸ੍ਯ ਯਜਵਸ੍ਯ ਨਿਯਮਾਸ੍ਯ ਭੁਖਾਂਸਿ ਚ । ਨ ਵਿਪ੍ਰਦੁਃਭਾਵਸ੍ਯ
ਮਿੱਧਿ ਗੰਢਿਤਿ ਕਰਹਿਚਿਤ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੯੭ ।

ਜੇਹੜਾ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੇਦ, ਤਿਆਗ
ਯਜਵ, ਨੇਮ ਅਰ ਤਪ, ਤਥਾ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ
ਹੋਨ ਦੇਂਦੇ ॥

ਵੇਦਪਕਹਣੇ ਚੈਵ ਸਾਧਯਾਯੇ ਚੈਵ ਨੈਤਕੇ ਨਾਨੁ ਰੋਧੋ ਅਸਤਯਨਧਯਾਯੇ
ਹੋਮਸਤ੍ਰੇ ਸੁ ਚੈਵ ਹਿ ॥ ੧ ॥ ਨੈਤਿਕੇ ਨਾਸਤਯਨਧਯਾਯੇ ਬ੍ਰਾਹਮਸਤ੍ਰੇ ਹਿ
ਭਤਸਮ੍ਰਿਤਮ । ਬ੍ਰਾਹਮਾਦ੍ਰਿਤਿਰੁਤ੍ਰੇ ਪੁਣਯਮਨਧਯਾਯਵਸਟਕ੍ਰਿਤਮ ॥ ੨ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੦੪-੧੦੬ ।

ਵੇਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨੇ, ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਆਦੀ ਪੰਜਮਹਾਂਯੋਗ ਦੇ
ਕਰਨੇ, ਅਰ ਹੋਮ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ
ਨਿਤ ਕਰਮ ਵਿਚ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਾਹ ਸਦਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਕਦੀ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਿਤ ਕਰਮ ਰੋਜ ਰੋਜ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਸੇ
ਦਿਨ ਵੀ ਛੱਡਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਗੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ
ਉੱਤਪ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਵਿਚ
ਸਦਾ ਪਾਪ ਅਰ ਸਤ ਬੋਲਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪੁੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਖੋਟੇ ਕੰਮ

ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਨਧਿਆਯ (ਨਾਤਾ) ਅਰ ਚੰਗ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਦਾ (ਸੁਧਿਆਯ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਅਭਿਵਾਦਨਸੀਲਸਯ ਨਿਤੰ ਦ੍ਰਿਯੋ ਮੇਵਿਨ: । ਚਤੁਰਿਤਸਯ ਵਰਪੰਤ
ਆਯੁਰਵਿਦਯਾਯਸੋਬਲਮ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੧੧ ॥

ਜੇਹੜਾ ਸਦਾ ਨਮ੍ਰਤ ਵਾਨ, ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਅਰ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਆਯੁ, ਵਿਦਯਾ, ਕੀਰਤਿ, ਅਰ ਬਲ, ਇਹ ਚਾਰ ਸਦਾ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਯੁ ਆਦਿ ਚਾਰ ਨਹੀਂ ਵਧਦੇ ॥

ਅਹਿੰਸਯੈਵ ਭੂਤਾਨਾ ਕਾਰਯੈ ਸ੍ਵੇਯਮਨੁਨਾਸਨਮ । ਵਕ ਚੰਦ ਮਧੁਰਾ
ਸਲਬਛਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾ ਧਰਮਿ ਛਤਾ । ੧ । ਯਸਯ ਦਾਯਮਨਸੋ ਮੁਧੇ
ਸਮਾਗੁਪਤਿਰ ਸਹਦਾ । ਸ ਵੇ ਸਰਵਮਵਪ੍ਰੇਤਿ ਵੇਦਾਨੇਪਹਤੋ ਛਲਮ ॥ ੨
ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੫੯-੧੬੦ ।

ਵਿਦਵਾਨ, ਅਰ ਵਿਦਵਾਨਭੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗਜ ਹੈ ਕਿ ਵੇਰ ਵਿਦੇਧ ਫਛਕੇ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ, ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧੀ, ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੀ ਥਾਣੀ ਬੋਲਨ, ਜੇਹੜਾ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹਵੇ ਉਹ ਸਦਾ ਸਚੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ, ਅਰ ਸੱਚ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਥਾਣੀ ਅਰ ਮਨ ਮੁਧ ਤਥਾ ਸਦਾ ਕਾਬੂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਵੇਦਾਂਤ ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਰੂਪੀ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਸੰਮਾਨਾਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਨਿਤਯਮੁਦ੍ਰਿਯੇਤ ਵਿਸਾਦਿਵ । ਅਮ੍ਰਿਤਸਯੋਵ ਰਾਕਾਂ
ਖਛੇਦਵਮਾਨਸਯ ਸਰਵਦਾ । ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੬੨ ॥

ਉਹੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੰਪੂਰਣ ਵੇਦ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨ ਤੋਂ ਜੈਹਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਦਾ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਧਮਾਨ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗਨ ਸਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ॥

ਅਨੇਨ ਕ੍ਰਮਯੋਰੇਨ ਸੰਸ੍ਯਿ ਤਾਤਮਾ ਦ੍ਰਿਯ: ਸਨੈ: । ਗੁਰੋ ਵਸਨ ਸੰਚਿਨੁ-
ਯਾਦਬ੍ਰਹਮਾਧਿਰਾਮਿਕੀ ਤਪ: । ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੧੬੪ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੰਝ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦ੍ਰਿਯ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਾਰਾ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੰਨਿਆ, ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਵੇਦ ਅਰਥ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਉੱਤਮ ਤਪ ਨੂੰ ਵਧਾਏ ਜਾਨ ॥

ਯੋਅਨਧੀਤਯ ਦ੍ਰਿਯੋ ਵੇਦਮਨਯਤੁ ਕੁਰੁਤੋ ਸ੍ਰਮਮ ।

ਸ ਜੀਵੰਨੇਵ ਸੂਦ੍ਰੁਮਾਸੁ ਰਛਤਿ ਸਾਨੁਯ: ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੧੬੮ ।

ਜੇਹੜਾ ਵੇਦ ਨੂੰ ਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਖੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲਗਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਪਣੇ ਪੁਤ ਪੋਤ ਸਮੇਤ ਸੂਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਪਤ
ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਵਰਜਯੋਨਮਧੁ ਮਾਂਸੀ ਓ ਰੰਧੀ ਮਾਲਤੀ ਰਸਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀਯ: ।

ਸੁਖ ਨਿ ਯਨਿ ਸਾਵਾਹਿ ਪਾਇਨਾ ਚੈਦ ਹਿਸਨਮ ॥ ੧ ॥

ਅਕਸ਼ੈਗਮੀਜਨੰ ਚ/ਖਫ ਸ੍ਰੁਪੇਵੰ ਛਤ੍ਰਪਾਰਣਮ ।

ਕਾਮੇਕ੍ਰੀ ਚ ਲਯੋ ਚ ਨਹਨੀ ਗੀਤਵਾਦਨਮ ॥ ੨ ॥

ਦੁੱਖੀ ਚ ਜਨਵਾਰੇ ਚ ਪਿਆਰੇ ਤਬ ਨਿਤਮ ।

ਇਸਦੇ ਲਾਗੇ ਖੇਡ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰਸਰ ਚ ॥ ੩ ॥

ਏਕ, ਸਯੋਤੁ ਸਰਵਤੁ ਨ ਰੋਤੁ: ਸਰੀਦਯੇਨੁ ॥੩॥

ਕਾਮਾਤਹਿ ਸੰਦਯਤੇ ਤੇ ਹਿਨਸਿ ਬੁਤਮਾਤਮਨ: ॥ ੪ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ ਸ਼ਲੋਕ ੧੭੭ ਤੇ ੧੮੦ ਤਕ ॥

ਧਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਨਰਮਦਾਜੀ ਸਦਾਸ, ਮਾਂਸ, ਖਸਬੇ, ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਅੰ
ਮਾਲਾ, ਸ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਜੀਗ, ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ
ਖਟਿਆਈ, ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਿੰਸਾ, ਅਗਾਂ ਦਾ ਮਲਣਾ ॥੧॥ ਜਦਕਿ ਤੇਂ ਦਰੰਗ
ਪਸਾਬ ਵਾਲੀ ਥਾਉਂ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਨਾ, ਅੱਖਾ ਵਿਚ ਗੁਰਮਾ ਪਾਨਾ, ਫੁੱਤੀ ਪਾਈ
ਅਤੇ ਫੁੱਤੀ ਲਗਾਈ, ਧਾਮ, ਕੁੰਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਭੈ, ਸੰਗ, ਹੀਨਮਾ, ਹੰਸ ਨਹਨਾ,
ਗਾਹਿਨਾ, ਅਤੇ ਬਾਜਾ ਸਜਾਣਾ ॥੨॥ ਫੁੱਲ ਖੋਲਨਾ, ਮੈਵੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ
ਗੱਲਾਂ ਵਾਰੀਆ, ਚਿੰਨਿਆ, ਸੁਠ ਬੋਲਨਾ, ਇਸਨੀਆਂ ਦਾ ਦਰਸਨ,
ਸਪਰਸ਼ਣ, ਫੁੱਲੇ ਦੀ ਹਾਣੀ ਕਟਾਈ, ਫੇਰੇ ਫੇਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਛਡਦੇਨ ॥੩॥
ਸਦਾ ਇਕੱਠੇ ਮੋਹ, ਫੀਕਯ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਛਿਗਣ ਦੇਨ । ਜੇਹੜਾ ਕਾਮਨਾ
ਕਰਕੇਰੀ ਯਨੂੰ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਧਰਮਚਰਯਬੂਤ
ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥੪॥

ਵੇਦਮਨੁ ਚੰਦਾ ਚੰਦਾ ਚੰਦਾ ॥ ਵਾਸਿਨਮੁ ਸਾਸਤਿ । ਸਤਗੁਰੁ ॥ ਧਰਮੰਦਰੁ ॥

ਸਾਧਨਾ ਜਾਨਮ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਾਤਰਯਾਯ ਪ੍ਰਿਥੀ ਧਨਮਾਹਿਤਤ ਪ੍ਰਜਾਤਿਤਮਾ

ਵਜ੍ਞੰਤ੍ਰੇਤਮੀ. । ਸਤਗੁਰਨ ਪ੍ਰਮਦਿਤਵ੍ਯਮ। ਧਰਮਾਨਨ ਪ੍ਰਮਦਿਤਵ੍ਯਮ।

ਬੁਸਲ ਨਵਾਮਦਿਤਵਲਮ . ਕੁਤੈਨ ਪੁਮਦਿਤਵਲਮ . ਸਾਧਨਾਪ੍ਰਵਚ-

ਨਾਭਜਾਂ ਨ ਪ੍ਰਮਦਿਤਵਰਮ ਦਵਿਤਿਤਰਯਾਭਜਾਂ ਨ ਪ੍ਰਮਦਿਤਵਰਮ ।

ਮਾਤਿਦੇਵੇ ਭਵ । ਮਿਤਿਦੇਵੇਭਵ । ਮਾਮਤਲਦੇਵੇਭਵ । ਮਤਿਥਿਦੇਵੇਭਵ ।

ਯਾਨਸਨਦਰਸ਼ਨਿ ਭਰਮ ਇ ਚਾਨਿ ਮੰਦਿਤਵ ਨਿ ਨੋ ਦਿਤਵਾ'ਲ ।

ਯਾਨੁਜਸਧਾਰ ਗ੍ਰੰਥੰ ਸੁਮਚਿਤ੍ਰਾਨਿ ਤ੍ਵਾਨਿ ਭੁਯੋਪਾਸ਼੍ਰਯਾਨਿ ਨੋ ਵਿਨਰਾਣਿ । ਯੰਕੇਚਾ-

ਸਮਝਿਤਾਗ੍ਰੰਥਿ ਸਾਹਮਣਾਸਭੇਸਾं ਭਯਾਸੰਨ ਧ੍ਰੁਮਿਤਵਜਮ । ਸੰਪਯਾ

ਦੇਯਮ । ਅਸ੍ਥਯਾਦਯਮ । ਸ੍ਰਿਯਾਦਯਮ । ਹਿਯਾਦੇਯਮ । ਭਿਯਾਦੇਯਮ । ਸੰਵਿਦਾ-
ਦੇਯਮ । ਅਥ ਯਦਿ ਤੇ ਕਰਮ-ਵਿਚਿਕਿਤਸਾ ਵਾ ਵਿਤ੍ਤਵਿਚਿਕਿਤਸਾ ਵਾ ਸਯਾਤ ।
ਯੇ ਤਤ੍ਤ੍ਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਸੰਮਮਲੰਘਿਨੋ ਯੁਕ੍ਤਾ ਅਯੁਕ੍ਤਾ ਅਨੁਖਛਾ ਧਰਮਕਾਮਾ ਸ੍ਯੁ-
ਰਯਥਾ ਤੇ ਤਤ੍ਤ੍ਵ ਵਰਤੇਰਨ । ਤਥਾ ਤਤ੍ਤ੍ਵ ਵਰਤੇਥਾ । ਏਸ਼ਆਦੇਸ਼ਏਸ਼ਉਪਦੇਸ਼
ਏਸ਼ਾ ਵੇਦੇਪਨਿਸ਼ਤ ਏਤਦਨੁਸ਼ਾਸਨਮ । ਏਵਮੁਪਾਸ਼ਿਤਵਯਮ ਏਵਮੁ ਚੇਤਦੁ-
ਪਾਸਮ ॥ ਤ੍ਵੈਰ੍ਯਸੰਹਿਤਾ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੭ ਅਨੁਵਾਕ ੧੧ ਕੰਡਿਕਾ ੧।੨।੩ ੪॥

ਗੁਰੂ ਅਪਨੇ ਸਿਸ, ਅਰ ਸਿਸਤਾ ਨੂੰ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਕਿਤੀ
ਸਦਾ ਸੌਰ ਬਲ, ਧਰਮ ਤੇ ਚਲ, ਆਲਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾ, ਪੂਰਾ ਬ੍ਰਹਮ-
ਚਰਯ ਰੱਖਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਯਾਰਾਪਨ ਦੇਕੇ
ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਮੰਤਾਨ ਉਤਪੰਝੀ ਕਰ, ਆਲਸ ਕਰਕ ਸੌਰ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾਂ
ਛੱਡ, ਆਲਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਆਗ ਨਾ ਕਰ, ਆਲਸ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਦੀ
ਅਰੋਗਤਾ ਅਰਚਨੁਤਥਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡ ਆਲਸ ਨਾਲ ਉਤਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡ
ਆਲਸ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡ ਦੇਵ, ਵਿਦਵਾਨ, ਅਰ ਮਾਂ, ਪਿਉ
ਆਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਹੀ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਛਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰੇਂ
ਸਿਸੇ ਤਰਾਂ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਗੁਰੂ, ਅਰ ਅਭਿਧੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰ, ਜੇਹੜੇ ਨਿੰਦਯਾ
ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ, ਸੌਤ ਭਾਵਣ ਆਦੀ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਕਰ, ਉਨਾਂ
ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਝੂਠ ਕਦੀ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਕਰ, ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾ
ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੀ, ਜੇਹੜੇ
ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਉਤਮ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ
ਵਿਚ ਬੈਠ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰ, ਸ੍ਰੀਯਾ ਨਾਲ ਦੇਣਾ ਸ੍ਰਧਾਨਾ ਹੋਇ
ਭਾਂ ਵੀ ਦੇਣਾ, ਸੋਭਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇਣਾ, ਲਜਿਆ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦੇਣਾ, ਡਰਨਾਲ ਦੇਣ
ਅਰ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ ਜਦ ਕਦੀ ਤੈਨੂੰ ਕਰਮ ਜਾਂ ਸ਼ੀਲ, ਤਥਾ
ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਸਯ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ,
ਸ਼ੀਲ, ਪਖਛਪਾਤ, ਤੋਂ ਰਹਤ, ਯੋਗੀ, ਅਯੋਗੀ, ਸਭਾ ਦਿਲ ਵਾਲੇ, ਧਰਮ
ਜੀ ਕਾਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਜਨ ਹੋਨ, ਉਹ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧਰਮ
ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰ,
ਏਹੋ ਆਦੇਸ਼ ਆਗਯਾ, ਏਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਏਹੀ ਵੇਦ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਗੱਲ, ਅਰ ਏਹੀ
ਸਿਖਛਾ ਹੈ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਤਨਾਂ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ
ਚਾਹੀਏ ! ॥

ਅਕਾਮਸ੍ਯ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾਚਿਦ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਤੇ ਨੋਹ ਕਰਹਿਦਿਤ । ਯਦਯੱਪਿ ਕੁਰੁਤੇ
ਕਿੰਚਿਤ ਏਤਤਕਾਮਸ੍ਯ ਚੇਤ੍ਰਿਤਮ ॥ ਮਨੁਸ਼ਮ੍ਰਿਤੀ । ੨ । ੪ ॥

ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਚ ਅੱਖ

ਦਾ ਮੀਟਨਾ ਬੋਲਦਾ ਵੀ ਕਦੀ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਤੋਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹ ਚੰਡਾਕਾਮਨਾ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਆਚਾਰ: ਪਰਮੇ ਧਰਮ: ਸ੍ਵਕ੍ਰਮ੍ਹ ਸਮਾਰਥ ਏਵ ਚ । ਭਸਮਾਦਸਮਿਨਸਦਾ
ਯੁਕਤੋ ਨਿਤਰੰ ਸਨਾਦਾਤਮਵਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼: ॥ ੧ ॥ ਆਚਾਰਾਨਿ ਚਤੁਰੋ ਵਿਪ੍ਰੋ
ਨ ਵੇਦਫਲਮਾਸ਼੍ਰੇ । ਅਦਾਰੇਣ ਤੁ ਸੰਯੁਕਤਾ ਸੰਪੂਰਣਫਲਭਾਗਾ ਭਵੇਤ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧ. ੧ । ੧੦੮ । ੧੦੯ ॥

ਕਹਿਣ, ਸੁਣਨ, ਸੁਣਾਨ, ਪੜ੍ਹਨ, ਪੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਫਲ ਏਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੇਦ, ਅਰ ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਓਸ ਧਰਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਯੁਕਤ ਰਹਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਧਰਮ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਓਹ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਵਿਦਵਾ ਪੜ੍ਹੇ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰੇਗਾ ਹੈ ਓਹ ਸੰਪੂਰਣ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਯੋ ਅਵਮਨਜੋਤਭੇ ਮੁਲੇ ਹਤੁਸਾਸਤ੍ਰ ਸ੍ਵਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸ ਸ ਧੁਤਿਰਵਹਿਸਕਾਰਯੋ
ਨਾਸਤਿਰੋ ਵੇਦ ਨਿੰਦਕ: ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ੨ । ੧੧ ॥

ਜੇਹੜਾ ਵੇਦ ਅਰ ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਦ ਨਿੰਦਕ ਨਾਸਤਿਕ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਪੰਕਤੀ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਬਾਹਿਰ ਕਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

ਵੇਦ: ਸਮ੍ਰਿਤਿ: ਸਦਾਚਾਰ: ਸ੍ਵਯਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਿਯਮਾਤਮਨ: । ਏਤੱਚਤੁਰਵਿਧੰ

ਪ੍ਰਾਹੁ: ਸਾਖਛਾਤਧਰਮਸ੍ਵ ਲਖਛਣਮ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ੨ । ੧੨ ॥

ਵੇਦ ਅਰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਣੇ ਵਾਕ, ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ ਸਨਾਤਨ, (ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਤ) ਕਰਮ ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਸੱਤ ਭਾਸਣ ਹੈ, ਏਹ ਚਾਰ ਧਰਮ ਦੇ ਲੱਖਛਣ ਹਨ; ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਆਯ ਅਤੇ ਸੱਤਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਰ ਅਸੱਤ ਸਰਵਥਾ ਪਰੀਤਜਾਗ ਰੂਪੀ ਆਚਰਣ ਹੈ ਓਸਦਾ ਨਾਉਂ ਧਰਮ, ਅਰ ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੋ ਪਖਛਪਾਤ ਸਹਿਤ ਅਨਿਆਯਾਚਰਣ, ਸੱਤ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਅਰ ਅਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਰੂਪੀ ਕਰਮ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਅਰਥਕਾਮੇਸ਼੍ਵਰਕ੍ਰਾਨਾ ਧਰਮਗਯਾਨੰ ਵਿਧੀਯਤੇ । ਧਰਮੰ ਜਿਗ੍ਯਾਸ

ਮਾਨਾਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੰ ਪਰਮੰ ਸ੍ਰੁਤਿੰ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ੨ । ੧੩ ॥

ਜੇਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ (ਅਰਥ) ਸੁਰਣ ਆਦੀ ਰਤਨ ਅਰ (ਕਾਮ) ਇਸਤ੍ਰੀ-ਵਨ ਆਦੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਉਹ ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਬਗੈਰ ਵੇਦ ਦੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਅਪਣੇ ਸਿਸ਼ਨੂੰ ਉਪਵੇਸ਼ ਕਰੇ, ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਢੇ ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਖਛਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਸੂਦਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਕੇਵਲ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ, ਅਰ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਦਯਾ, ਧਰਮ ਰਾਜ ਅਰ ਧਨ ਆਦੀ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਨਾਲ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਤੋਂ ਜੀਵਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਜੀਵਨ ਧਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵਕਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਮਾਗਿਆ ਦਾਤਾ ਹੋਣੇ, ਅਰ ਖਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਫੈਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਥੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਸਭ ਵਰਣ ਪਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਵਧੀਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ, ਅਰ ਧਰਮ ਪਥ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪਾਖੰਡ ਅਰ ਸੂਠਾ ਵਿਰਹਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜਦ, ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜੇਹਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਲਿਆਣ ਚਾਹਨ ਤਾਂ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਨੂੰ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਵਧੀਕ ਜਤਨ ਨਾਲ ਕਰਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਹੀ ਵਿਦਯਾ, ਧਰਮ, ਰਾਜ, ਅਰ ਧਨ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕਰਨ ਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੀ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਯਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਤ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜਦ ਸਭਨਾਂ ਵਰਣ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਸੁਨਿਖਤਾ ਹੋਈ ਹੋ ਤਦ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪੀ ਅਧਰਮ ਯੁਕਤ ਮਿਥਿਆ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅਰ ਸਨਿਆਸੀ, ਤਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤਰਾਂ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਹੁਨ ਜੇ ਜੋ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੜ੍ਹਾਨਾ ਹਵੇ ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪਰੀਖਣਾ ਹੋਣੀ ਯੋਗ ਹੈ ॥

ਪਰੀਖਣਾ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਹਿਲੀ ਜੋ ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ ਸੁਭਾਉ, ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਹ ਸੱਤ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਸੱਤ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਜੋ ਜੋ ਮ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਉਹ ਉਹ ਸੱਤ,

ਅਰ ਜ ਜੋ ਸਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਥੀ ਵਿਦੁਧ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਅਮਤ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਕਹੇ ਕਿ ਬਗੈਰ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਮੁੰਡਾ ਉਤਪਨ ਹੋਇਆ, ਅਜੇਹਾ ਕਥਨ ਸਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਵਿਦੁਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਤੀਜੀ ਆਪਤ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚੱਲਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਭਵ ਦੀ, ਨਿਸ਼ਕਪਟੀਆ ਦੇ ਕਰ-
ਤਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਉਹ ਉਹ ਮੰਨਣੇ ਯੋਗ, ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਵਿਦੁਧ ਹੈ ਸ ਸ ਮੰਨਣੇ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ । ਚੌਥੀ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਹਾ ਅਪਣੇ ਨੇ ਸੁਖ ਪਿਆਰਾ ਅਰ ਦੁਖ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਏਹ ਜਿਹਾ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਸਮਝ ਲੈਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਯਾ ਸੁਖ ਦੇਵਾਗਾ ਤਾ ਉਹ ਵੀ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਰ ਪਜਵੀਂ ਅੰਠ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤੱਖਣ, ਅਨੁਮਾਨ, ਉਪਮਾਨ, ਸਬਦ, ਐਤਿਹਾਸ, ਅਰਥਾ-
ਪਤੀ, ਸੰਭਵ ਅਰ ਅਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਦੇ ਲਖਣ ਲਾਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਜ ਸੁਰੁ ਹੋਠਾ ਲਿਖਾਗੇ ਉਹ ਉਹ ਸਭ ਨਿਆਯ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਯ ਦੇ ਜਾਣੇ ॥

ਵਿਦਿਯਾਰਥਸੰਨਿਕਰਸੋਤਪੰਨੀ ਗਾਨਮਵਸਪਦੇਸ਼ਮਵਸਭਿ-
ਚ ਵਿਵਸਯਾਤਮਕਮਪ੍ਰਤੱਖਣਮ ॥

ਨਯਾਯਸਾਸਤ੍ਰ ॥ ਅਧਯਾਯ ੧। ਆਹਿਕ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਜੋ ਸੂਤ੍ਰ, ਤੁਹਾ, ਚਖੜ, ਜਿਹਵਾ ਅਰ ਘ੍ਰਾਣ ਦਾ ਸਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ ਅਰ ਗੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਬਗੈਰ ਟੋਕ ਟੋਕ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ, ਅਰ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਯੋਗ ਕਰਕੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਨਾਮ ਨਾਮੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਥੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਿਹਾ ਕਿ “ਤੂੰ ਜਲ ਲੈਆ” ਉਹ ਲਿਆਇ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕਲ ਰਖਕੇ ਬੈਲਿਆ ਕਿ “ਏਹ ਜਲ ਹੈ” ਪਰੰਤੂ ਉਥੇ ਜਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਣਰਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਰਕੇ ਲਿਆਵਨ ਯਾ ਮੰਗਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਲ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸਬਦ ਥੀ ਗਿਆਨ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਹੈ । ‘ਅਵਸਭਚਾਰੀ’ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੈਸ ਨੂੰ ਵਖਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਜਦ ਦਿਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪੁਰਸ਼ ਗਿਆਨ ਨਸਟ ਹੋਕੇ ਬੈਸ ਗਿਆਨ ਰਹਿਆ । ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਨਾਸੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭ੍ਰਸ਼ਚਾਰੀ ਹੈ, ਸੋ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਨਹੀਂ ਕਹਾਵਦਾ । “ਵਸਵਸਾਯਾਤਮਕ” ਕਿਸਨੇ ਦਰ ਥੀ ਨਦੀ ਦੀ ਰੇਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ “ਉਥੇ ਕਪੜੇ ਸੁਕ ਰਹੇ ਹਨ” ਜਲ ਹੋ ਯਾ ਹੋਤ ਕੁਝ ਹੈ “ਉਹ ਦੇਵਦੰਤ ਖਲੋਤਾ ਹੈ ਯਾ ਯਗਦਤ”

ਜਦ ਤੀਕਨ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤੀਕਨ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੜਾ ਅਵਸਥਾਦੇਸ਼, ਅਵਸਥਾਰਾਹੀ, ਅਰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜਾ ਅਨੁਮਾਨ ।

ਅਥ ਤਤਪੂਰਵਕੀ ਤ੍ਰਿਵਿਧਮਨੁਮਾਨੰ ਪੂਰਵਵੱਡੇਸ਼ਵਤਸਮ ਨਮਤੋ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚ ॥ ਨਮਾਯਦਾ ਸਨ ਅਧਯਾਯ ੧ ਆਂ ੧ । ਸੂਃ ੫ ॥

ਜੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਪੂਰਵਕ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਨੁਮਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਅਸਥਾਨ ਅਰ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਿਥੁਰਣ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਓਸਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਹੋਇਆ ਅਰ ਫਿਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਸਹਚਾਰੀ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਵੈਵੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਿਉ ਦਾ, ਪਰਬਤ ਆਦੀ ਵਿਚ ਧੁੰਏਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅੰਗਦਾ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੁਖ ਵੇਖਕੇ ਪੂਰਵ ਜਨਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਅਨੁਮਾਨ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ “ਪੂਰਵਵਤ” ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਰਸਾ, ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵਿਦਯਾ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਤ ਆਦੀ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਰਯ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪੂਰਵਵਤ, ਦੂਜਾ ‘ਸ਼ੇਸ਼ਵਤ’ ਅਰਥਾਤ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਯ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਰਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਵਾਧਾ ਵੇਖਕੇ ਉਪਰ ਹੋਈ ਵਰਸਾ ਦਾ, ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਿਉ ਦਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਨਾਦੀ ਕਾਰਣ ਦਾ, ਤਖਾ ਕਰਤਾ ਈਸ਼ਰ ਦਾ, ਅਰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਵਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਤੀਜਾ—‘ਸਾਮਾਨਤ੍ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ’ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰਯ ਕਾਰਣ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਧਰਮ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰੱਖੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚਲੇ ਬਗੈਰ ਦੂਜੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਹੋਰ ਜਗਹ ਵਿਚ ਜਾਨਾ ਬਗੈਰ ਚਲਨੇ ਦੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥

ਅਨੁਮਾਨ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਅਨੁ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤੱਖਣਸ੍ਯ ਪਸ਼ਚਾਨਮੀਯਤੇ ਸਵਾਯਤੇ ਯੇਨ ਤਦਨੁਮਾਨਮ’ ਜੋ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਦੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁੰਏਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅੱਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ । ਤੀਜਾ—‘ਉਪਮਾਨ’

ਪ੍ਰਸਿੱਧਸਾਧਰਮਜਾਤਸਾ-ਧਰਮਸਾਧਨਮੁਪਮਾਨਮ ॥ ਨਮਾਃ ਅਨੁ ੧ ਅਃ ੧ ਸੂਃ ੬
ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਸਾਧਰਮ ਕਰਕੇ ਸਾਧਨ (ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨੇ ਯੋਗ) ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਉਪਮਾਨ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ‘ਉਪਮੀਯਤੇ ਯੈਨ ਤਦੁਪਮਾਨਮ’ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦੇਵਦੱਤ ਜੋਹ ਵਿਸ਼ਨੂਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਏਹ ਦੇਵਦੱਤ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਓਹ ਵਿਸ਼ਨੂਮਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਯਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਏਹ ਗੱਲ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨੀਲ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਉਥੇ ਗਿਆ ਅਰ ਦੇਵਦੱਤ ਵੱਡਾ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਕਿ ਏਹ ਵਿਸ਼ਨੂਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਜੇਗਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦੇ ਤੁਲ ਡਿੱਠਾ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਕਿ ਇਸੇਦਾ ਨਾਉਂ ਨੀਲ ਗੱਲ ਹੈ । ਚੌਥਾ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਆਪਤਪਦੇਸ਼ ਸਬਦ: ॥ ਨਜਾਯਸਾਤ੍ਰੁ ਅਃ ੧ । ਆਃ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੭ ॥

ਜ ਆਪਤ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰਣ ਵਿਦਵਾਨ, ਧਰਮਾਤਮਾ, ਪਰਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਸੇਤਵਾਟੀ, ਪੁਰਸਾਰਥੀ ਜਿਥੇ ਦੀ ਪੂਰਸ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾਨਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ ਉੱਸੇ ਕਥਨ ਦੀ ਇਛਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਅਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤਥਾ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਰਯੰਤ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਰ ਪੂਰਣ ਆਪਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੇਦ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜਾਣ ਪੈਦਾਂ ਮੰਤ੍ਰਿਹਰ:-

ਨ ਹਰਸਦਵਸੀਨਹਜਾਰਥਾਪਤਿਸੰਭਵਾਭਵਪ੍ਰਮਾਣਯਾਤ ॥

ਨਜਾਯਸਾਤ੍ਰੁ ॥ ਅਧਰਯ ੨ । ਅਹਿਕ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਜੇਹਿਤਿ ਹ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਾ ਚਟਿਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੰਤ੍ਰਿਹਰ ਹੈ । ਛੀਵਾਂ-ਅਰਥਾਪਤੀ:-

‘ਅਰਥਾਦਾਪਦਯੋ ਤੇ ਸਾ ਅਰਥਾਪਤਿ:’ ‘ਕਟਚਿਦੁਚਯਤੇ’ ਸਤਸੁ

ਅਨੇਸੁ ਵਿਸ਼ਿ: ਸਤਿ ਕਾਹਲੇ ਕਾਰਯੇ ਭਵਤੀਤਿ ਕਿਮਨ੍ਰ ਪ੍ਰਸਜਨੇਤ,

ਅਸਤਸੁ ਅਨੇਸੁ ਵਿਸ਼ਿਸਤਿ ਯਾਰਨੇ ਚ ਕਾਰਯੇ ਨ ਭਵਤਿ ॥

ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ‘ਬੱਦਲਾਏ ਹੋਨ ਥੀਂ ਵਰਸਾ ਅਰ ਕਾਰਣ ਦੇ ਹੋਨ ਥੀਂ ਕਾਰਯ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ’ ਏਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਹੇ ਏਹ ਦੂਜੀ ਬਾਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਗੈਰ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਰਸਾ, ਅਰ ਬਗੈਰ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕਾਰਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸਤਵਾਂ ਸੰਭਵ:-

‘ਸੰਭਵਤਿ ਯਸਮਿਨ ਸ ਸੰਭਵ:’ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤ ਹੋਣੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਰਦੇ ਜਵਾਏ, ਪਹਾੜ ਉਠਾਏ, ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਖੰਬਰ ਤਰਾਏ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਦੌਣੇ ਕੀਤੇ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ,

ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਿੰਗ ਲੋਗੇ, ਅਰ ਸੰਢ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਅਸੰਭਵ ਅਰਥਾਤ ਅਨੁਪਨੀਯਾ ਹਨ ਕਿਉਂਤਿ ਏਹ ਸਭ ਬਾਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹਨ, ਜੇਹੜੀ ਬਾਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੰਭਵ ਹੋ। ਅੱਠਵਾਂ ਅਭਾਵ—

‘ਭਵੰਨਿਯਸਮਿਤ ਸੋਭਾਵ.’ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਹਾਥੀ ਲੈਆ’ ਤੇਸਨੇ ਉਥੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਵੇਖਕੇ ਜਿੱਥੇ ਹਾਥੀਸੀ ਉੱਥੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਏਹ ਅੱਠ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚ ਅੰਤਿਹਸ, ਅਰ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਸੰਭਵ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਦੀ ਸ਼ਿਨਈ ਕਰੀਏਤ ਚਾਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਸਾਵੇਹਨ, ਇਹ ਪੰਜ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਪੀਰਖਣਾ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਸੱਤ ਅਸੰਭਵ ਦੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਧਰਮਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ੍ਰੁਤਾਦ੍ਰਵਿਯਤ੍ਵਾਦਿਸਾਮਾਨਾ ਵਿਸੇਸ਼ਸਮਵਾਯਨਾਂ
ਪਦਾਰਥਾਨਾ ਸਾਧਰਮਸਵਧਰਮਜਾਤ੍ਰਾ ਤਤ੍ਰਸਵਨਾਤ੍ਰਿ ਸ੍ਰੇਯਸਮ।
ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ। ਅਧਿਆਯ ੧। ਆਂ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੪॥

ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਧਰਮ ਦੇ ਯਥਾਯੋਗ ਧਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ‘ਸਾਧਰਮਜ’ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜੇ ਜਨ ਧਰਮ ਹਨ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜਲ, ਅਰ ਜਲ ਵੀ ਜਲ, ‘ਵੈਸ਼ਰਮਜ’ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਿਰਾਹ ਅਰ ਜਲ ਕੋਮਲ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਵਨ, ਵਾਯ, ਕਾਸ਼, ਸਮਾਨਤ, ਵਿਸੇਸ਼ ਅਰ ਸਮਵਾਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਤਤ ਹਿਸਾਨ ਅਰਥਾਤ ਸਰੂਪ ਗਿਣਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਅਰਥ ਨੂੰ ਤੀਨ ਪਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਸਤੇਵਾਯੁ ਕਾਸ਼ਿਕਾਲੇਦਿਗਤਮਾ ਮਟਇਤਿਦ੍ਰਵਯਾਣਿ।
ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ। ਅਧਿਆਯ ੧। ਆਂ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੫।

ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਤੇਜ ਵਾਯੁ, ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਦਿਸ਼ਾ, ਆਤਮਾ, ਅਰ ਮਨ, ਏਹ ਨੌਂ ਦ੍ਰਵਿਯ ਹਨ॥

ਕ੍ਰਿਯਾਗੁਣਵਤਸਮਵਾਜਿਵਾਦਲਮਿਤਿ ਦ੍ਰਵਿਯਲਖਣੁਮ॥

ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ॥ ਅਧਿਆਯ ੧। ਆਂ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੧੫॥

‘ਕ੍ਰਿਯਾਸ੍ਰੁਤ੍ਵਾਸ੍ਰੁ ਦਿਦ੍ਰੇਤੇ ਯਸਮਿਨਤਤ ਕ੍ਰਿਯਾਗੁਣਵਤ’ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਗੁਣ, ਅਰ ਕੇਵਲ ਗੁਣ ਵੇਰਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਵਿਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਤੇਜ, ਵਾਯੁ, ਮਨ ਅਰ ਆਤਮਾ, ਏਹ ਛੇ ਦ੍ਰਵਿਯ ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਰ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਥਾ ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ ਅਰ ਦਿਸ਼ਾ, ਏਹ ਤਿੰਨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਰਹਿਤ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। (ਸਮਵਾਯਿ) ਸਮਵੇਤ੍ਰੇ ਸੀਲੰ ਯਸ੍ਯ ਤਤ ਸਮਵਾਯਿ, ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਿਤ੍ਰਿ ਕਾਰਣੰ ਸਮਵਾਯਿ ਚ ਤਤਕਾਰਣੰ ਚ ਸਮਵਾਯਿਕਾ ਰਣਮ’ ਲਖਣਮਤੇ ਯਨ ਤਲੱਖਣਮ’ ਜੋ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਸੁਭਾਵਯੁਕਤ, ਕਾਰਯਤੋ

ਪਹਿਲੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਕਾਹਲ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਦੂਵਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਜਿਸ ਥੀ ਲਖਛ ਜਾਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਖ ਥੀ ਰੂਪ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਉਸਨੂੰ ਲਖਛਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਰੂਪਰਸਗੰਧਸੰਰਸਵਤ੍ਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵੈ: ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੧ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਰੂਪ, ਰਸ,
ਅਰ ਸਪਰਸ਼, ਅਗਨੀ. ਜਲ ਅਰ ਵਾਯੂ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹਨ ॥

ਵ੍ਯਵਸਥਿ: ਪ੍ਰਿਥਵਸੰਦ੍ਰਿਧਾ ॥ ਵੈ: ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੨ ॥ ਸੂ: ੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਗੰਧ ਗੁਣ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲ ਵਿਚ ਰਸ,
ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਰੂਪ, ਵਾਯੂ ਵਿਚ ਸਪਰਸ਼, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਬਦ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ॥

ਰੂਪਰਸਸਪਰਸ਼ਵਤ੍ਰ ਆਪੇਦ੍ਰਵ: ਸਨਿਗਧ: ਵੈ: ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੨ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੨ ॥

ਰੂਪ, ਰਸ, ਅਰ ਸਪਰਸ਼ਵਾਨ ਦ੍ਰਵ ਯੇਕੁਤ ਅਰ ਕਮਲ ਜਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ,
ਪਰਿਤ੍ਰੁਟਿਲਾ ਵਿਚ ਜਲ ਦੇ ਸੁਭਾਵਕ ਗੁਣ ਰਸ ਹੈ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਪ, ਸਪਰਸ਼
ਅਗਨੀ ਅਰ ਵਾਯੂ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹਨ ॥

ਅਪਸ੍ਤ੍ਰੁ ਸੰਤ੍ਰਾ ॥ ਵੈ: ਸਿਕਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੨ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੫ ॥

ਅਰ ਜਲ ਵਿਚ ਸੰਤ੍ਰਾ ਗੁਣ ਵਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ॥

ਭੇਜ ਰੂਪਸਪਰਸ਼ਵਤ੍ਰ ਵੈ: ਸਿਕਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੨ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੩ ॥

ਜੋ ਰੂਪ ਅਰ ਸਪਰਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ ਚੰਦ੍ਰ ਭਜ ਹੈ, ਪਰਿਤ੍ਰੁ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਪ,
ਸੁਭਾਵਕ, ਅਰ ਸਪਰਸ਼ ਵਰ੍ਹ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੈ ॥

ਸਪਰਸ਼ਵਾਨ ਵਰ੍ਹ ॥ ਵੈ: ਸਿਕਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੧ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਸਪਰਸ਼ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਵਾਯੂ ਹੈ, ਪਰਿਤ੍ਰੁ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ,
ਭੇਜ ਅਰ ਜਲ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ॥

ਤ ਆਕਾਸ਼ੇ ਨ ਵਿ ਸੰਤ੍ਰੇ ॥ ਵੈ: ਸਿਕਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੧ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੫ ॥

ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਅਰ ਸਪਰਸ਼ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਤ੍ਰੁ ਸਬਦ
ਹੀ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ॥

ਨਿਸਕ੍ਰਮਣੰ ਪ੍ਰਵੇਸਨਮਿਤ੍ਰਾਕਾਸਸਨ ਲਿੰਗਮ ॥ ਵੈ: ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੧ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੨੦ ॥

ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਲਿੰਗ ਹੈ
ਕਾਰਯਾਂਤਰਾਦੁਰਭਾਵੋਚ ਸਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਵਤ੍ਰ ਮਗੁਣ: ॥ ਵੈ: ਸਿਕ-
ਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੧ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੨੫ ॥

ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਕਾਰਯਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਸਬਦ,
ਸਪਰਸ਼ ਗੁਣ ਵਾਲੀ ਭੂਮੀ ਆਦੀ ਦਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਆਕਾਸ਼
ਦਾ ਹੀ ਗੁਣ ਹੈ ॥ ਅਪਰਸਮਿਨਪਰੇ ਯੁਗਪਚਿਰੰ ਖਡਿਪ੍ਰਮਿਤਿ ਕਾਲ ਲਿੰਗਾਨਿ ॥

ਵੈ: ਸਿਕਦਰਸਨ ॥ ਅਃ ੨ ॥ ਆਂ ੨ ॥ ਸੂਤ੍ਰ ੬ ॥

ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਪਰ ਪਰ (ਯੁਗਪਤ) ਇਕਵਾਰ (ਚਿਰਮ) ਦੇਹੀ, (ਖਛਿਪ੍ਰ) ਜਲਦੀ ਇਤਿਆਦੀ ਪਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਭਿਤਸ੍ਰੋਤ ਵਾਦਨਿਸ੍ਰੋਤ ਥ ਵਾਤਸਾਰਣੇ ਕਾਲਾਖਯੋਤਿ ।

ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੨ । ਅਃ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੮ ॥

ਜੇ ਨਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਅਨਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਥੀਂ ਕਾਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ॥

ਇਤ ਇਦਮਿਤਿ ਯਤਸਤ ਦਿਸ਼ਾ ਿਰਾਮ ਵੇ ॥ ਅਃ ੨ । ਅਃ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੦ ॥

ਏਥੇ ਏਹ ਪੂਰਵ, ਦੱਖਣ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਉੱਪਰ, ਹੇਠਾਂ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਏਹ ਵਿਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਆਦਿਤਸ੍ਰੋਤਸ੍ਰੋਤਾਦ ਭੂਤਪੂਰਵਾਦ ਭਵਿਸ਼ਯੋ ਤੋ ਭੂਤ ਚ ਪ੍ਰਾਚੀ ॥

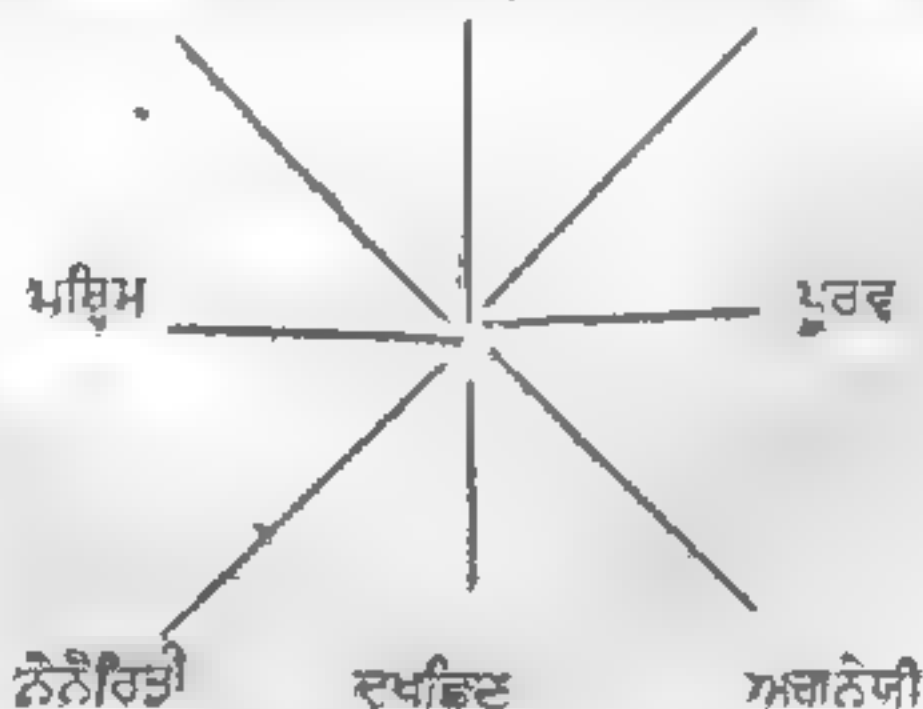
ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੨ । ਅਃ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੪ ॥

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਹੋਇਆ, ਹਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਦਿਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਥੇ ਅਸਤ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪਸਚਿਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪੂਰਵ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦੱਖਣ ਅਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ॥

ਏਤੇਨ ਦਿਰੀਤਰਾਲਾਨਿ ਵਯਾਖਯਾਤਾਨਿ । ਵੇ ॥ ਅਃ ੨ । ਅਃ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੬ ॥

ਪੂਰਵ ਦੱਖਣ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਗਨੇਯੀ, ਦੱਖਣ ਪਸਚਿਮ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਨੂੰ ਨੈਰਿਤੀ, ਪਸਚਿਮ ਉੱਤਰ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਨੂੰ ਵਾਯਵੀ, ਅਰ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਨੂੰ ਐਸ਼ਾਨੀ ਦਿਸ਼ਾ * ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਵਾਯਵੀ ਉਤ੍ਰ ਐਸ਼ਾਨੀ

ਇੱਛਾਦ੍ਰੇਸਪ੍ਰਯਤਨਸੁਖਦੁਖਜਵਾਨਨਾਤਮਨੋਲਿਗਮਿਤਿ ॥

ਨਾਯਾਯਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸੂਃ ੧੦॥

ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੱਛਾ, ਦ੍ਰੇਸ, ਪੁਰਸਾਰਥ, ਸੁਖ ਦੁਖ, ਗਿਆਨ ਗੁਣ ਹੋਨ
ਓਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ 'ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ' ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਵਿਸੇਸ ਹੈ :-
ਪ੍ਰਾਣਾਪਾਟ ਨਿਮੇਸੇਨਮੇਸ ਜੀਵਨਮਨੋਗਤੀ ਵਿਯਾਤਦਵਿਯਾਤਾ ਸੁਖ
ਦੁਖੇਛਾਦ੍ਰੇਸਪ੍ਰਯਤਨਾਸਰਾਤਮਨਲਿਗਮਿਤਿ ॥ ੧॥ ਅਃ ੩ ਅਃ ੨ ਸੂਃ ੮ ॥
(ਪ੍ਰਾਣ) ਬਾਹਰੋਂ ਹਵਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੈਣਾ । (ਅਪਾਟ) ਅੰਦਰੋਂ ਹਵਾ ਨੂੰ
ਬਾਹਰ ਕਢਣਾ । (ਨਿਮੇਸ) ਅੱਖ ਨੂੰ ਮੀਟਣਾ । (ਉਨਮੇਸ) ਅੱਖ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ
(ਜੀਵਨ) ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ, (ਮਨ:) ਮਨਨ ਵਿਚਾਰ ਅਰਥਾਤ
ਗਿਆਨ । (ਗਤੀ) ਇੱਛਾ ਪੂਰਵਕ ਗਮਨ ਕਰਨਾ, ਚਲਨਾ ਫਿਰਨਾ,
(ਵਿਯਾਤ) ਇਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਿਆ ਵਿਚ ਚਲਾਨਾ, ਉਨਾਂ ਵਾਰਾ ਵਿਸਿਆਂ ਦਾ
ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ, (ਅੰਤਰਵਿਕਾਰ) ਭੁਖ, ਤੇਜ, ਬੁਝਾਦ, ਪੀੜਾ ਆਦੀ ਵਿਕਾਰਾਂ
ਦਾ ਹੋਨਾ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਇੱਛਾ, ਦ੍ਰੇਸ ਅਰ ਪ੍ਰਯਾਤਨ, ਪੁਰਸਾਰਥ ਏਹ ਸਭ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਿਗ ਅਰਥਾਤ ਕਰਮ ਅਰ ਗੁਣ ਹਨ ॥

ਯੁਗਪਸ੍ਯਵਾਨਾਟੁਤਪਤਿਰਮਨਸਲਿਗਮਾਨਾਃ ਅਃ ੧ ਅਃ ੧, ਸੂਃ ੧੬ ॥

ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਗਿਆਨ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸਨੂੰ ਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਏਹ ਦ੍ਰਵਯ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਰ ਲਖਛਣ
ਕਹਿਆ ਹੁਣ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ।

ਰੂਪਰਸਗੰਧਸਪਰਸ਼ਾ ਸਿਖਰਾਪਰਿਮਾਣਾਨਿ ਪ੍ਰਿਥਕਤ੍ਰ ਸੰਯੋਗਵਿਭਾਗੇ
ਪਰਤ੍ਰਾਪਰਤ੍ਰੇ ਸੁਧਯਸੁਖਦੁਖੇਛਾਦ੍ਰੇਸੇ ਪ੍ਰਯਤਨਾਸਰ ਗੁਣਾਃ ॥

ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੧ । ਅਃ ੧ । ਸੂਃ ੬ ॥

ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼, ਸੰਖਿਆ (ਗਿਣਤੀ) ਪਰਿਮਾਣ (ਅੰਦਾਜ਼)
ਪ੍ਰਿਥਕਤ੍ਰ (ਵਖਰਾ ਰਹਿਣਾ) ਸੰਯੋਗ, ਵਿਭਾਗ (ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾ ਹੋਨਾ)
ਪਰਤ੍ਰ (ਪਰੇਹੋਨਾ) ਅਪਰਤ੍ਰ (ਉਰੇ ਹੋਨਾ) । ਬੁਧੀ (ਗਿਆਨ) ਸੁਖ,
ਦੁਖ, ਇੱਛਾ, ਦ੍ਰੇਸ, ਪ੍ਰਯਤਨ (ਪੁਰਸਾਰਥ) ਗੁਰੁਤ੍ਰ (ਭਾਟੀਪਨ) ਦ੍ਰਵਤ੍ਰ
(ਪਿਘਲਨਾ) ਸਟੇਹ, ਸੰਸਕਾਰ, ਧਰਮ, ਅਧਰਮ ਅਰ ਸਬਦ ਏਹ ੨੪
ਚੌਢੀ ਗੁਣ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਦ੍ਰਵਯਸ੍ਯਗੁਣਵਾਨ ਸੰਯੋਗਵਿਭਾਗੇਸ਼੍ਵਕਾਰਣਮਨਪੇਖਛ ਇਤਿ

ਗੁਣਲਖਛਣਮ ॥ ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ ਅਧਯਾਯ ੧ ਅਃ ੨ ਸੂਃ ੧੬ ॥

ਗੁਣ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਦ੍ਰਵਯ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹੇ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਗੁਣ ਦਾ ਧਾਰਣ ਨਾ ਕਰੇ, ਸੰਯੋਗ ਅਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਕਾਰਣ ਨ ਹੋਵੇ ।
ਅਨਪੇਖਛ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਾ ਕਰੇ ॥

ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਪਲਬਧਿਰਥਾਨਿਰਗ੍ਰਹਯ:

ਪ੍ਰੋਗੋਣਾਭਿਜੁਲਿਤ ਆਕ ਸਦੇਸ਼ ਸਬਦ: ॥ ਮਹਾਭਾਸ਼ਯ ॥

ਜਿਸਦੀ ਕੰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਜੋ ਬੁਧੀ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ, ਅਰ ਥੋਲਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ, ਤਥਾ ਆਕਸ਼ ਜਿਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਸਬਦ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ । ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜਿਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਵੇ ਉਹ ਰੂਪ, ਜਬਾਨ ਕਰਕੇ ਜਿਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤਰਾ (ਮਿਠਾਸਆਦੀ) ਉਹ ਰਸ, ਨੱਕ ਕਰਕੇ ਜਿਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਵੇ ਉਹ ਟੀਧ, ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਪਰਸ਼, ਇਕ ਦੋ ਇਤਿਆਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸੰਖਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੋਲ ਅਥਵਾ ਹਲਕਾ ਭਾਰੀ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰੀਮਣ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰਿਥਕਤ੍ਵ ਹੋਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਨਾ ਸੰਯੋਗ ਹੈ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਦੋ ਅਨੇਕ ਦੁਕਤ ਹਨਾ ਵਿਭਾਗ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਏਹ ਪਰੇ ਹੋ ਉਹ ਪਰ, ਉਸ ਤੋਂ ਏਹ ਉਤੇ ਹੈ ਉਹ ਅਪਦ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੱਡੇ ਸੁਰੇ ਦਾ ਰਿਯਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੁਧੀ, ਆਨੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਖ, ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੁਖ, ਇੰਛਿਆ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਾਗ, ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੋਸ਼, ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਲ ਪੁਰਸਾਰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਯਤਨ, ਭਾਰੀ ਹੋਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੁਤ੍ਵ, ਪਘਟ ਜਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦ੍ਰਵਤ੍ਵ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਰ ਚਿਕਨੇਪਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਨੇਹ, ਦੂਜੇ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਿਸਕਾਰ, ਨਿਆਯ ਦੇ ਆਚਰਣ ਅਰ ਕਠਿਨਤਾ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਧਰਮ, ਅਨਿਆਯ ਦੇ ਆਚਰਣ ਅਰ ਕਠਿਨਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਮਲਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਧਾਮ ਹੈ, ਏਹ ੧੪ ਚਰ੍ਹੀ ਗੁਣ ਹਨ ॥

ਉਤਖਡੇਪਣਮਦਖਡੇਪਣਮਹਿਦਨੰ ਪ੍ਰਸਾਰਣੰ ਨਾਮਾਨਿਤਿਰਮਾਣਿ ॥

ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੭ ॥

(ਉਤਖਡੇਪਣ) ਉੱਪਰਨੂੰ ਚੌਲਦਾ ਕਰਨਾ, (ਮਦਖਡੇਪਣ) ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਚੌਲਦਾ ਕਰਨਾ, (ਆਉਚਣ) ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ, (ਪ੍ਰਸਾਰਣ) ਫਲਾਨਾ, (ਗਮਨ) ਆਉਣਾ ਜਾਨਾ, ਭਉਨਾ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਕਰਮ ਦਾ ਲੇਖਛਣ ਲਿਖਨ ਹਾਂ ॥

ਏਕਦ੍ਰਵਜਮਗੁਣੰ ਸੰਯੋਗਵਿਭਾਗੇ ਸੂਨਪੇਖਛਕਾਦਣੰ ਤਿਕਰਮਲਖਛਣਮ
ਵੈਸ਼ਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੭ ॥

‘ਏਕਦ੍ਰਵਜਮਾਨੁਯ ਆਧਾਰੇ ਯਸਯ ਤਦੇਕਦ੍ਰਵਮਿਤਾ ਵਿਦਯਤੇ ਗੁਣੋਯਸਯ
ਯਸਮਿਨਵਾਤਦ ਗੁਣੰ ਸੰਯੋਗੇਸ਼ੁ ਵਿਭਗੇਸ਼ੁ ਰਾਅਪੇਖਛਾਜਹਿਤੰ ਕਰਣੰ ਤਤਕਰਮ
ਲਖਛਣਮ’ ਅਥਵਾਯਤਕ੍ਰਿਯਤੇਤਤਕਰਮ, ਲਖਛਣਤਯੇਨ ਤੋਲਖਛਣਮ’ ਕਰਮਣੇ
ਲਖਛਣੰ ਕਰਮਲਖਛਣਮ’ ਦ੍ਰਵਜ ਦੇ ਆਚਰੇਗੁਣਾਂ ਤ ਰਹਿਤ, ਸੰਯੋਗ ਅਰ

ਵਿਕਾਰ ਹੋਨ ਵਿਚ ਅਪੇਖਾ ਰਹਿਤ ਜੋ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕਰਮ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਗੁਣ ਕਰਮਣਾਂ ਦਵੰ ਕਾਹਣੀ ਸਾਮਾਨਜਮ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸਨ ॥

ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੮ ॥

ਜੋ ਕਾਰਣ ਰੂਪੀ ਦਵੰ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਕਰਮ ਦਾ ਜੋ ਕਾਹਣ ਰੂਪੀ
ਦ੍ਵੰ ਹੈ ਉਹ ਸਾਮਾਨਜ ਦਵੰ ਹੈ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾ ਦਵੰ ਕਾਹਣੀ ਸਾਮਾਨਜਮ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸਨ ॥

ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੨੩ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕਾਰਣ ਦ੍ਵੰ ਹੈ ਉਹ ਕਾਰਣਪਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕਾਰਣਾਂ
ਵਿਚ ਸਾਮਾਨਜ ਹੈ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਕਰਮਣਿ ਸਾਮਾਨਜਾਨਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਸ਼੍ਰ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸਨ ।

ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾ ਵਿਚ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਪਨ, ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਗੁਣਪਨ, ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮ
ਪਨ, ਇਹ ਸਭ ਸਾਮਾਨਜ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾਂ ਵਿਚ
ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਪਨ ਸਾਮਾਨਜ, ਅਰ ਗੁਣਪਨ, ਕਰਮਪਨ ਥੀਂ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਪਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ,
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਵਤ੍ਰ ਸਮਝੋ ॥

ਸਾਮਾਨਜੀਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਏਤਿਬ੍ਰਹਮਾਪੇਖਤਮਾ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਾਧਯਾਯ ੧ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੩ ।

ਸਾਮਾਨਜ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਵ੍ਯਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ਪਨ ਸਾਮਾਨਜ, ਅਰ ਪ੍ਰਾਣਪਨ ਥੀਂ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ, ਤਥਾ ਇਸ਼ਤੀਪਨ ਅਰ ਪੁਰਸ਼ਪਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਣਪਨ,
ਖਣੀਪਨ, ਦੇਵਪਨ, ਸ਼ਕਤਪਨ, ਥੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ । ਬ੍ਰਹਮਣ ਵ੍ਯਕਤੀਆਂ
ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਣਪਨ ਸਾਮਾਨਜ, ਅਰ ਖਣਤੀ ਆਦੀ ਥੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਸਰਵਤ੍ਰ ਸਮਝੋ ॥

ਇਹੇਦਮਿਤਿਯਤਕਾਰਯਕਾਦਣਯੋਸਮਵਾਯਃ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸਨ ।

ਅਧਯਾਯ ੨ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੨੬ ॥

ਕਾਰਣ ਅਰਥਾਤ ਅਵੇਦਾ ਵਿਚ ਅਵੇਦੀ, ਕਾਰਣਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਆ
ਕ੍ਰਿਆਵਾਨ, ਗੁਣ, ਗੁਣੀ, ਜਾਤੀ, ਵ੍ਯਕਤੀ, ਕਾਰਯ, ਕਾਰਣ, ਅਵੇਦ,
ਅਵੇਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਮਵਾਯ ਸੰਬੰਧ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਦੂਜੇ ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਯੋਗ
ਅਰਥਾਤ ਅਨਿੱਤ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ॥

ਦ੍ਵੰਦ੍ਵਗੁਣਯੋਸਮਾਤੀਯਾਰੰਭਕਤ੍ਰੇ ਸਾਧਰਮਜਮ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸਨ ॥

ਅਧਯਾਯ ੧ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੯ ।

ਜੇ ਦ੍ਰਵਜ ਅਰਗੁਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਜਾਤੀ ਵਾਲਾ ਕਾਰਯ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹਪਨ ਧਰਮ ਅਰਥਾਤ ਆਦੀ ਕਾਰਯੋਤਪਾਦਕਤਾ ਅਪਨੇ ਸਮਾਨ ਧਰਮ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲ ਦਾ ਜੜ੍ਹਪਨ ਅਰਥਾਤ ਆਦੀ ਅਪਨੇ ਸਮਾਨ ਕਾਰਯ ਦਾ ਅਰੰਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲ ਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸਮਾਨ ਧਰਮ ਹੈ ਅਰਥਾਤ 'ਦ੍ਰਵਜਗੁਣਯੋਰਵਿਜਾਤੀਯ ਹਿੰਕਾਰੋ ਵੈਧਰਮਮ' ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਦ੍ਰਵਜ ਅਰਗੁਣ ਦਾ ਵਿਰੁਧ ਧਰਮ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰਯ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੈਧਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹਪਨ, ਰੁਖਪਨ, ਗੰਧਪਨ ਧਰਮ ਜਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ, ਅਰਥਾਤ ਜਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ, ਕੋਮਲਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ॥

ਕਾਰਣਭਾਵਤਕਾਰਯਭਾਵ: ॥ ਵੈ: ਅਧਿਆਯ ੧ । ਆ: ੧ ਸੂਤ੍ਰ ੩ ॥

ਕਾਰਣ ਦੇ ਹਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਰਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਨ ਤੁਕਾਰਯਾਭਾਵਾਤਕਾਰਣਭਾਵ: ॥ ਵੈ: ਅਧਿਆਯ ੧ ਆ: ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੨ ।

ਕਾਰਯ ਦੇ ਅਭਾਵ ਥੀ ਕਾਰਣ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

ਕਾਰਣਾਭਾਵਾਤਕਾਰਯਾਭਾਵ: ॥ ਵੈ: ਅਧਿਆਯ ੧ ਆ: ੨ ਸੂਤ੍ਰ ੧ ।

ਕਾਰਣ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

ਕਾਰਣਗੁਣਪ੍ਰਦਾਯ: ਕਾਰਯਗੁਣੇ ਦ੍ਰਿਸਟ: ॥

ਵੈਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਆ: ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੨੪ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਚ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਜੇਹੇ ਹੀ ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ:—

ਅਨੁਮਹਦਿਤਿ ਤਸਮਿਤ੍ਰਿਸੰਸਭਾਵਾਦਿਸੰਸਾਧਾਵੋਰ ॥

ਵੈਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ । ਅਧਿਆਯ ੨ । ਆ: ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੧ ॥

(ਅਨੁ) ਸੂਖਮ । (ਮਹਤ) ਵਡਾ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸਰੋਣੁ ਲੀਖ ਤੇ ਛੋਟਾ ਅਰ ਵਿਦੁਕ ਥੀ ਵਡਾ ਹੈ, ਤਥਾ ਪਹਾੜ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਅਰ ਦਰਖਤ ਕੋਲੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ ॥

ਸਦਿਤਿ ਯਤੋ ਦ੍ਰਵਜਗੁਣਕਰਮਸੁ ਸਾ ਸੱਤਾ ॥

ਵੈਸ਼ਿਕ ਦਰਸਨ ਅਧਿਆਯ ੧ । ਆ: ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੭ ॥

ਸੱਤ ਸਬਦ ਦਾ ਯੋਗ ਦ੍ਰਵਜ ਗੁਣ, ਅਰਥਾਤ ਕਰਮ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਤ ਦ੍ਰਵਜਮ—ਸਨਗੁਣ:—ਸਤ ਕਰਮ' ਸਤ ਦ੍ਰਵਜ (ਦ੍ਰਵਜ ਹੈ) ਸਤ ਗੁਣ (ਗੁਣ ਹੈ) ਸਤ ਕਰਮ (ਕਰਮ ਹੈ) ਅਰਥਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲਵਾਰੀ ਸਬਦ ਦਾ ਯੋਗ ਸਬਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਭਾਵੇਨ੍ਰਦ੍ਰਿਤਰੇਵ ਹੇਤੁਦ੍ਰਾਤਸਾਮਾਨਜਮੇਵ ॥ ਵੈ: ਅ: ੧ ਆ: ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੮ ॥

ਜੋ ਸਭਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਵਰਤਮਾਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਭਾਵ ਹੈ ਸੋ
ਮਹਾ ਸਮਾਨਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਏਹ ਕ੍ਰਮ ਭਾਵ ਰੂਪ ਦ੍ਰਵਤਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ
ਅਭਾਵ ਹੈ ਓਹ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਕ੍ਰਿਯਾਗੁਣਵਤਪਦੇਸ਼ਾਭਾਵਾਤਪ੍ਰਾਗਸਤ । ਵੈਃ ਅਃ੯ । ਅਃ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਕ੍ਰਿਆ ਅਰ ਗੁਣ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਮਿੱਤ ਭੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਾ ਸੀ ਜਿਸਤਰਾਂ
ਘੜਾ, ਕਪੜਾ ਆਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਏਸ ਦਾ ਨਾਉਂ
ਪ੍ਰਾਗਭਾਵ ॥ ਦੂਜਾ—

ਸਦਸਤ ॥ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ ॥ ਅਧਯਾਯ ੯ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੨ ॥

ਜੋ ਹੋਕੇ ਨਾ ਰਹੇ ਜਿਸਤਰਾਂ ਘੜਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਵੇ ਏਹ
ਪ੍ਰਦ੍ਰੁਸ਼ਾਭਾਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ਤੀਜਾ—

ਸੱਚਾਸਤ ॥ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ ਅਧਯਾਯ ੯ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਜੇਹੜਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਏਹ ਘੋੜਾ ਗਊ ਨਹੀਂ, ਅਰ
ਗਊ ਘੋੜਾ ਨਹੀਂ, ਅਰਥਤ ਘੋੜੇ ਵਿਚ ਗਊ ਦਾ, ਅਰ ਗਊ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਦਾ
ਅਭਾਵ ਅਰ ਗਊ ਵਿਚ ਗਊ, ਘੋੜੇ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਇਹ ਅਨਯੋ-
ਨਯਾਭਾਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਚੌਥਾ :—

ਯੱਚਾਨਤਦਸਦਤਸਤਦਸਤ । ਵੈਃ । ਅਃ ੯ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੫ ।

ਜੇਹੜਾ ਉਪਰ ਕਹੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅਭਾਵਾਂ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਤਯੋਗਤਾ
ਭਾਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਮਿੰਗ, ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਫੁਲ, ਅਰ ਸੰਥ
ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਇਤਆਦੀ ॥ ਪੰਜਵਾਂ :—

ਨਾਸਤਿ ਘਟੋ ਗੇਹ ਇਤਿ ਸਤੋ ਘਟਸਗੇਹ ਸੰਸਰਗਪ੍ਰਤਿਸ਼ੇਧः ।

ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ । ਅਧਯਾਯ । ੯ । ਆਂ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੦ ॥

ਘਰ ਵਿਚ ਘੜਾ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਜਗਹ ਉਪਰ ਹੈ, ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ
ਘੜੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਹ ਪੰਜ ਅਭਾਵ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਇੰਦ੍ਰਿਯਦੋਸ਼ਾਤਸੰਸਕਾਰਦੋਸ਼ੋਰਾਵਿਦਯਾ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ ।

ਅਧਯਾਯ ੯ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੧ ॥

ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਥੀਂ ਅਵਿਦਯਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਤੱਦੁਸ਼ਟਗਯਾਨਮ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ । ਅਃ ੯ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੧ ।

ਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਥਾਤ ਉਲਟਾ ਗਿਆਨਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਵਿਦਯਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਦੁਸ਼ਟੇ ਵਿਦਯਾ । ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕਦਰਸ਼ਨ । ਅਃ ੯ । ਆਂ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੨ ।

ਜੋ ਅਦੁਸ਼ਟ ਅਰਥਾਤ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ

ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਆਦਿਰੂਪਰਸਰੀਰਸਪਰਸ਼ਾ ਦ੍ਰਵਜਾਨਿਤਜਨ੍ਹਾਦਨਿਤਜਾਸਚ

ਵੈਸੇਸਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੭ । ਆ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੨ ॥

ਏਤੰਨ ਨਿਤਜੇਸ਼ੁ ਨਿਤਜਨ੍ਹਮੁਕਤਮ । ਵੈ॥ ਅ॥ ੭ । ਆ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੩ ॥

ਜੋ ਕਾਰਯ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ, ਰਸ, ਰੀਧ, ਸਪਰਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ ਏਹ ਸਭ ਦ੍ਰਵਜਾਂ ਦੇ ਅਨਿੱਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਨਿੱਤ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਕਾਰਣ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਨਿੱਤ ਦ੍ਰਵਜਾਂ ਵਿਚ ਰੀਧ ਆਦੀ ਗੁਣ ਹਨ ਉਹ ਨਿੱਤ ਹਨ ॥

ਸਦਕਾਰਣਵਾਨਿਤਮ । ਵੈਸੇਸਿਕਦਰਸਨ । ਅ॥ ੮ । ਆ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਿੱਤ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ “ਸਤਕਾਰਣਬਦਨਿਤਮ” ॥ ਜੋ ਕਾਰਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਗੁਣ ਹਨ ਉਹ ਨਿੱਤ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

ਅਸੰਜੇ ਕਾਰਯੇ ਕਾਰਣ ਸੰਯੋਗਿ ਵਿਰੋਧਿ ਸਮਵਾਜਿ ਚੇਤਿ ਲੈਂਗਿਕਮ ।

ਵੈਸੇਸਿਕਦਰਸਨ । ਅਧਯਾਯ ੯ । ਅ॥ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਏਸਦਾ ਏਹ ਕਾਰਯ ਯਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਸਮਵਾਜਿ, ਸੰਯੋਗੀ, ਏਕਾਰਥਸਮਵਾਜਿ ਅਰ ਵਿਰੋਧੀ, ਏਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲੈਂਗਿਕ ਅਰਥਾਤ ਲਿੰਗ ਲਿੰਗੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਥੀਂ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਮਵਾਜਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਪਰਿਮਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ‘ਸੰਯੋਗੀ’ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਰੀਰ ਤੁਰਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਸੰਯੋਗ ਹੈ । ‘ਏਕਾਰਥਸਮਵਾਜਿ’ ਇਕ ਅਰਥ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਨਾ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਸਪਰਸ਼ ਕਾਰਯ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਰਥਾਤ ਜਨਾ-ਉਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ‘ਵਿਰੋਧ’ ਜਿਸਤਰਾਂ ਹੋਈ ਖ੍ਰਿਸਟੀ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਇਸਟੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਲਿੰਗ ਹੈ । ‘ਵਜਾਪਤੀ’ :-

ਨਿਯਤਧਰਮਸਾਹਿਤਜਮੁਕਯੋਰੇਕਤਰਸ੍ਯ ਵਾ ਵਜਾਪਤਿः । ਨਿਜ-

ਸਕਤਯੁਦਵਮਿਤਜਾਚਾਰਯਾः ॥ ਆਧੇਯਸਕਤਿਯੋਗ ਇਤਿ ਪੰਚ

ਸਿਖः ॥ ਸਾਂਖਯੁਃ ॥ ਅਧਯਾਯ ੫ । ਸੂ॥ ੨੯-੩੧-੩੨ ॥

ਜੋ ਦੋਨੋਂ ਸਾਧਨ, ਸਾਧਨ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਅਰ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਥਵਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਨਿਸਚਿਤ ਧਰਮ ਦਾ ਜੋ ਸਹਿਚਾਰੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਆਪਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਧੂਆਂ ਅਰ ਅਗ ਸਹਿਚਾਰੀ ਹਨ, ਤਥਾ ‘ਵਜਾਪਤੀ’ ਜੋ ਧੂਆਂ ਹੈ ਉਹ ਅਗ ਦੀ ਨਿਜ ਸਕਤੀ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਦ ਉਹ ਦੋਸ਼ਾਂਤਰ ਵਿਚ ਦੂਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵਗੈਰ ਅਗ ਦੇ ਯੋਗਦੇ ਵੀ ਆਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਜਾਪਤੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅਗ ਦੇ ਛੇਦਨ, ਭੇਦਨ ਸਾਮਰਥ ਕਰਕੇ ਜਲ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਧੂਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮਹਤਤ੍ਵ ਆਦੀ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਆਦੀ ਦੀ ਵਯਾਪਕਤਾ, ਬੁਧੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਯਾਪਤ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਯਾਪਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧਿਕ ਰੂਪ, ਅਰ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਆਧਾਰ ਰੂਪ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਆਦੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਬੋਧ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਉਸ ਉਸਦੀ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰ ਲੈਣ, ਜੋ ਸੱਚੇ ਨਿਕਲਨ ਉਹ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਜੋ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰੀਖਣਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਨ ਕਿਉਂਕਿ—

ਲਖਣਪ੍ਰਮਾਣਾਭਯਾ ਵਸਤੁ ਮਿਥਿ ॥

ਲਖਣ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿ 'ਗੰਧਵਤੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ' ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੈ ਉਹ ਗੰਧ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਲਖਣ ਅਰ ਪ੍ਰਤਖਣ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੱਚ ਅਸੱਚ ਅਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸਦੇ ਵਗੈਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ॥

ਹੁਨ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ—ਪਹਿਲੇ ਪਾਣਿਨੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਲਿਖਣਾ ਜੋ ਸੂਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰੀਤਿ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਅਖਛਰ ਦਾ ਏਹ ਸਥਾਨ, ਏਹ ਪ੍ਰਯਤਨ, ਅਰ ਏਹ ਕਰਣ ਹੈ ਜੀਕਨ 'ਪ' ਦਾ ਹਠ ਸਥਾਨ, ਅਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਯਤਨ, ਅਰ ਪ੍ਰਾਣ ਤਥਾ ਜ਼ਥਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨੀ ਕਰਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਥਾਯੋਗ ਸਭ ਅਖਛਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾਵਣ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਸਿਖਾਨ। ਏਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਿਆਕਰਣ ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲੇ ਅਸਟਾਧਿਆਈ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਜੀਕਨ 'ਵਿਧਿਤਾਦੈਰ' ਫੇਰ ਪਦਛੇਦ ਜੀਕਨ 'ਤ੍ਰਿਧੀ, ਆਤ, ਐਰ, ਵਾ ਅਦੈਰ' ਫੇਰ ਸਮਾਸ 'ਅੱਚ, ਮੈੱਚ ਆਦੈੱਚ' ਅਰ ਅਰਥ ਜੀਕਨ 'ਅਦੈਚਾਬਿਧਿਸਿਜਵਾਕ੍ਰਿਯਤੇ' ਅਰਥਾਤ ਅ, ਐ, ਔ, ਦੀ ਬਿੱਧੀ ਸੰਗਿਆਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਤ: ਪਰੇਯਸਮਾਤ, ਤਪਰਸਤਾਦਪਿਪਰਸਤ-ਪਰ:' ਤਕਾਰ ਜਿਸ ਥੀ ਪਰੇ ਅਰ ਜੋ ਤਕਾਰ ਥੀ ਭੀ ਪਰੇ ਹੋਵੇ ਉਹ ਤਪਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਅਕਾਰ ਥੀ ਪਰੇ ਤ ਅਰ ਤ ਥੀ ਪਰੇ ਐਰ ਵੇਵੇਂ ਤਪਰ ਹਨ, ਤਪਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਹ੍ਰਸ਼ ਅਰ ਪਲੁਤ ਦੀ ਬਿਧੀ ਸੰਗਿਆ ਨਾ ਹੋਈ ਉਦਾਹਰਣ (ਭਾਗ:) ਏਥੇ ਭਵ' ਧਾਤੂ ਥੀ 'ਘਵ' ਪੁੱਤ ਦੇ ਪਰੇ ਘਵ ਦੀ ਇਤ ਸੰਗਿਆ ਹੋਕੇ ਲੋਪ ਹੋਗਿਆ, ਪਿਛੋਂ 'ਭੁਜ ਅ' ਏਥੇ ਜਕਾਰ ਦੇ ਪੂਰਵ ਭਕਾਰ ਉਤਰ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ਬਿੱਧੀ ਸੰਗਯਕੇ ਅਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ 'ਭਾਵ' ਫੇਰ 'ਜ' ਨੂੰ ਗ ਹੋ ਅਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ

‘ਭ ਗ’ ਏਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਇਆ । ਅਧਯਾਯ’ ਏਥੇ ਅਧੀ ਪ੍ਰਵਕ ਇਥ’ ਧਾਤੁ ਦੇ ਹ੍ਰਸ਼ ‘ਇ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਘਵ’ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਪਰੇ ‘ਐ’ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ‘ਆਯ’ ਹੋ ਮਿਲਕੇ ਅਧਯਾਯਾ ‘ਨਾਯਕ’ ਏਥੇ ‘ਨੀਵ’ ਧਾਤੁ ਦੇ ਦੀਦਘ ਏਕਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਲਵੁਲ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਪਰੇ ‘ਐ’ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ‘ਆਯ’ ਹੋ ਮਿਲਕੇ ‘ਨਾਯਕ’ ਅਰ ‘ਸਤਾਵਕ’ ਏਥੇ ‘ਸਤੁ’ ਧਾਤੁ ਥੀ ‘ਲਵੁਲ’ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਕੇ ਹ੍ਰਸ਼ ਉਕਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਐ’ ਦ੍ਰਿਧੀ ‘ਆਵ’ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ‘ਸਤ ਵਕ’ (ਕ੍ਰਿ ਵ) ਧਾਤੁ ਥੀ ਅਗੇ ‘ਲਵੁਲ ਪ੍ਰਤਯਯ’ ‘ਲ ਦੀ’ ਇਤ ਸੰਗਿਆ ਹੋਕੇ ਲੋਪ ‘ਵੁ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਅਕ’ ਆਦੇਸ਼ ਅਰ ‘ਰਿਕਾਰ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਆਰ’ ਬ੍ਰਿਧੀ ਹੋਕੇ ਕਾਵਕ’ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ॥

ਜ ਜੇ ਸੂਤ੍ਰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਲਗਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਕਾਦਯ ਸਕ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਸਲੇਟ ਅਥਵਾ ਲਕੜੀ ਦੀ ਪੱਟੀ ਉਤੇ ਦਿਖਾ ਦਿਖਾਕੇ ਕੰਚਾ ਰੂਪ ਧਰਕੇ ਜੀਕਨ:—‘ਭਵ’ । ਘਵ । ਸੁ’ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਰਦਾਫੇਰ ਵ ਦਾ ਲੋਪ ਹੋਕੇ ਭਜ+ਅ+ਸੁ’ ਏਸ ਤਰਾ ਰਿਹਾ ਫੇਰ ਅਨੂੰ ਅਕਾਰ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰ ਫੇਰ ‘ਜ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਗ’ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਭਾਗ ਅ । ਸੁ’ ਫੇਰ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ‘ਭਾਗ+ਸੁ’ ਰਿਹਾ । ਹੁਣ ਉਕਾਰ ਦੀ ਇਤ ਸੰਗਿਆ ‘ਸ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ‘ਰੁ’ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਉਕਾਰ ਦੀ ਇਤ ਸੰਗਿਆ ਲੋਪ ਹੋਜਾਨ ਕਰਕੇ ਪਸਰਾਤ ‘ਭ ਗਰ’ ਏਹ ਰਿਹਾ । ਹੁਣ ‘ਰੇਫ’ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ (:) ਵਿਸਰਜਨੀਯ ਹੋਕੇ ‘ਭਾਗ:’ ਏਹ ਰੂਪ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ । ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੂਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜੇ ਜੇ ਕਾਰਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾਕੇ ਅਰ ਲਿਖਵਾਕੇ ਕਾਰਯ ਕਰਾਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਪੱਕਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸ਼ਟਾਧਿਆਈ ਪੜ੍ਹਾਕੇ ਧਾਤੁ ਪਾਠ ਅਰਥ ਨਾਲ ਅਰ ਦਸ ਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਤਥਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਮੁੱਤ ਸੂਤ੍ਰ । ਦੇ ਉਤਸਰਗ ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਨ ਸੂਤ੍ਰ ਜੀਕਨ:— ‘ਕਰਮਦਯਣ’ ਕਰਮ ਉਪਪਦ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧਾਤੁ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀ ਅਣ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਵੇ, ਜੀਕਨ ‘ਕ੍ਰਿਭਕਾਰ:’ ਪਿੱਛੋਂ ਅਪਵਾਦਸੂਤ੍ਰ ਜੀਕਨ:—ਅਭੇਨੁਪਸਰਗੋਕ:’ ਉਪਸਰਗਭਿੰਨ ਕਰਮ ਉਪਪਦ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਕਾਰਾਂਤ ਧਾਤੁ ਥੀ ‘ਕ’ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਬਹੁ ਵਿਆਪਕ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਕਰਮ ਉਪਪਦ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਛਾਂ ਸਕ ਧਾਤੁਆਂ ਥੀ ‘ਅਣ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਸੇਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਅਲਪ ਵਿਸੇ ਉਸੇ ਪਹਲੇ ਸੂਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਾਰਾਂਤ ਧਾਤੁ ਨੂੰ ‘ਕ’ ਪ੍ਰਤੀ ਨ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਜੀਕਨ ਉਤਸਰਗ ਦੇ ਵਿਸੇ ਵਿੱਚ ਅਪਵਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਅਪਵਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਸੇ ਵਿੱਚ ਉਤਸਰਗ ਸੂਤ੍ਰ ਦੀ ਪਰਵਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੀਕਨ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਾਂਡਲਿਕ, ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ-

ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਛਲਿਕ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦਕ਼ਵਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਲਿਨੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਣ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਅਰ ਸੰਖੇਪਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਕਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਧਾਤੂ ਪਾਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਵ-ਸੁਬੰਧ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਕਾ, ਸਮਾਧਾਨ, ਵਾਰਤਿਕ ਕਾਰਿਕਾ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸਮੇਤ ਅਸਟਾਂਗਿਆਯੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਅਨੁਬ੍ਰਿਤੀ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਮਹਾਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਜੋ ਬੁਧੀਮਾਨ, ਪੁਰਸਾਰਥੀ, ਨਿਸ਼ਕਪਟੀ, ਵਿਦਿਆ ਬਿਧੀ ਦੇ ਚਾਹੁਨ ਵਾਲੇ ਨਿੱਤ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਤਾਂ ਛੇਢ ਵਰਹੇ ਵਿਚ ਅਸਟਾਂਗਿਆਯੀ ਅਰ ਛੇਢ ਵਰਹੇ ਵਿਚ ਮਹਾਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤਿੰਨਾ ਵਰੇਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਵੇਯਾਕਰਣ ਹੋਕੇ ਵੈਦਿਕ ਅਰ ਲੌਕਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਤਥਾ ਵੇਯਾਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਬੋਧ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਹੋਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕ ਯਤਨ ਵਿਆਕਰਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਬੋਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾ ਵਰੇਹਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੋਧ ਖੋਟੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਹਥਾਤ ਸਾਰਸਤ, ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ, ਕੌਮੁਦੀ, ਮਨੋਰਮਾ ਆਦੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਹ ਵਰੇਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਮਹਾਸ਼ੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਸਹਜ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਵਿਸਯ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਆਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਲਪਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਉੱਥੋਂ ਤਿਕਨ ਮੌਖਾ ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ ਸਮਯ ਬੋਝਾ ਲਗੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਛੋਟੇ ਆਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਅਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਬਨੇ ਉੱਥੋਂ ਤਕ ਕਠਿਨ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ ਜਿਸਨੂੰ ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੋਝਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜ ਦਾ ਪੁਟਨਾ ਅਤੇ ਕੌਛੀ ਦਾ ਲਭਨਾ ਅਰ ਹਿਸੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਾ ਇਕ ਟੁੱਥੀ ਲਾਨੀ ਅਤੇ ਵਡੇ ਮੁਲਵਾਲੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਲਭਣਾ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਯਾਸਕ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਿਘੰਟੂ ਅਰ ਨਿਦੁਕਤ, ਛੀਆਂ ਯਾਂ ਅੱਠਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅਰਥ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ । ਦੂਜੇ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਅਮਰਕੋਸ਼ ਆਦੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਰੇ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਖੋਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਪਿੰਗਲਾਚਾਰਯ ਕ੍ਰਿਤ 'ਛੰਦੋਗ੍ਰੰਥ' ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੈਦਿਕ ਲੌਕਿਕ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ, ਅਰ ਸ਼ਲੋਕ ਬਨਾਨ ਦੀ ਰੀਤੀ ਭੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਸਿਖਨ. ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਥਾ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਅਰ ਬ੍ਰਿਜਰਤਨਾਕਰ ਆਦੀ

ਬੋਝੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਨ ਬੋਨ । ਫੇਰ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ, ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਅਰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਪਰਵਾਂ-ਤਰਗਤ ਵਿਦੁਰਨੀਤੀ ਆਦੀ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਖੋਟੇ ਠਰਕ ਦੂਰ ਹੋਨ, ਅਰ ਉੱਤਮਤਾ, ਸੱਭਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਗੀਤੀ ਨਾਲ ਅਰਥ ਤ ਪਦਛੇਦ, ਪਦਾਰਥੋਕਤੀ, ਅਨੁਯ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅਰ ਭਾਵਾਰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਦੱਸਨ ਅਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੋਗ ਸਿੱਖਦੇ ਜਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਨ । ਏਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁਰਵਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਨਿਆਯ, ਯੋਗ, ਸੰਖਯ ਅਰ ਵੇਦਾਂਤ ਅਰਥਾਤ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋਸਕੇ ਉਥੋਂ ਤਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਅਰਥਾ ਉੱਤਮ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਲ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਛਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ, ਪੜ੍ਹਾਨ, ਪਰੰਤੂ ਵੇਦਾਂਤ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਈਸ਼, ਕੋਨ, ਕਠ, ਪ੍ਰਸਨ, ਮੁੰਡਕ, ਮਾਂਡੂਕਯ, ਐਤਰੇਯ, ਤੈਤਰੀਯ, ਛਾਂਦੋਗਯ ਅਰ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਯਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਛਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਖਿਤੀ ਸਹਿਤ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਹਾ ਵਰਿਹਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਨ । ਪਿਛੋਂ ਛਿਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰਥਾਤ ਐਤਰੇਯ, ਸਤਪਥ, ਸਾਮ, ਅਰ ਗੋਪਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸੂਰ, ਸਬਦ, ਅਰਥ, ਸੰਬੰਧ ਤਥਾ ਕ੍ਰਿਆ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਹ ਹੈ :—

ਸਥਾਨੁਰਯੰ ਭਾਰਹਾਰ: ਕਿਲਾਭੂਦਧੀਤਯ ਵੇਦੇ ਨ
ਵਿਜਾਨਾਤਿ ਯੋਅਰਥਮ । ਯੋਅਰਥਜਵ ਇਤਸਕਲ
ਭਦ੍ਰਮਸ਼ਨੁਤੇ ਨਾਕਮੇਤਿ ਜਵਾਨਵਿਧੂਤਪਾਪਮਾ ॥
ਨਿਰੁਕਤ । ੧ । ੧੮ ॥

ਜੇਹੜਾ ਵੇਦ ਦੇ ਸੂਰ ਅਰ ਪਾਠ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਉਹ ਜਿਸਤਰਾਂ ਰੁਖ, ਡਾਲੀ ਪੱਤੇ, ਫਲ, ਫੁਲ, ਅਰ ਹੋਰ ਪਦ੍ਰ, ਅਨਾਜ ਆਦੀ ਦਾ ਭਾਰ ਉਠਾਦਾ ਹੈ, ਉਕਨ ਭਾਰਹਾਰ ਅਰਥਾਤ ਪਾਂਡੀ ਹੈ । ਅਰ ਜੇ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਥਾਵਤ ਅਰਥ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਪੂਰਣ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਧਰਮਾਚਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਸਰਵ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਉਤ ਤ੍ਵ: ਪਸ਼੍ਯੰਨ ਦਦਰਸ਼ ਵਾਰਮੁਤ ਤ੍ਵ: ਸ਼੍ਰਿਦੰਨ

ਸ੍ਰਿਣੋਤਯੋਨਾਮ । ਉਤੋ ਤ੍ਰੁਸਮੈਤਨੰ ੧ ਵਿਸਸ੍ਰੇਜਾਯੇਵ
ਪਤਤਉਸਤੀ ਸੁਵਾਸਾ: । ਰਿਗਵੇਦ । ਮੰਡਲ ੧੦ । ਸੁ: ੭੧ ਮੰਤ੍ਰ ੪ ॥

ਜੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਉਹ ਸੁਨਦੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦੇ । ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ । ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਏਸ ਵਿਦਿਆ ਬਾਲੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਿਆ, ਜੀਕਨ ਸ਼ੇਦਰ ਕਪੜੇ ਗਹਿਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਅਪਨੇ ਖਾਵਦ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਅਰ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖਾਵਦ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵਿਦਿਆ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ॥

ਰਿਚੇ ਅਖਛਰੇ ਪਰਮੇ ਬਯੋਮਨ ਯਸਮਿੰਦੇਵਾ ਅਧਿ
ਵਿਸ਼੍ਵੇਨਿਸ਼ੇਦੁ: । ਯਸਤੰਨ ਵੇਦਕਿਮ੍ਰਿਚਾ ਕ । ਰਿਸ਼ਯਤਿ
ਯਇਤਦਿਦੁਸਤਇਮੇਸਮਾਸਤੇ । ਰਿ: ਮੰ: ੧ ਸੁ: ੧੬੪ ਮੰ: ੩੯ ।

ਜਿਸ ਵਿਆਪਕ, ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਸਭ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਸਭ ਲੋਕ ਇਸਥਿਤ ਹਨ । ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਤਾਤਪਰਯ ਹੈ, ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਉਹ ਰਿਗਵੇਦ ਆਦੀ ਥੀਂ ਕੀ ਕੁਝ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੜੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਯੋਗੀ ਹੋਕੇ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਨਾ ਯਾ ਪੜ੍ਹਾਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਰਥ ਗਿਆਨ-ਸਹਿਤ ਚਾਹੀਏ । ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਯੁਰਵੇਦ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਚਰਕ ਸੁਸ੍ਰੁਤ ਆਦੀ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਵੈਦਿਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ, ਕ੍ਰਿਆ, ਸਸਤ੍ਰ, ਛੇਦਨ, ਭੇਦਨ, ਲੇਪ, ਚਿਕਿਤਸਾ, ਨਿਦਾਨ, ਔਸ਼ਧ, ਪਥਯ, ਸ਼ਰੀਰ, ਦੇਸ਼, ਕਾਲ, ਅਰ ਵਸਤੂ ਦੇ ਗੁਣ, ਗਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਚੌਹਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਧਨੁਰਵੇਦ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਰਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ, ਇਕ ਨਿਜ ਰਾਜ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸੰਬੰਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਸਭ ਸੇਨਾਂ ਦੇ ਅਧਯਕਸ਼ ਸਸਤ੍ਰ, ਅਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ, ਨਾਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ੍ਹਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜ ਕਲ ਕਵਾਇਦ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਿੱਖਨ, ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪਾਲਨੇ ਅਰ ਬਿਧੀ ਕਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਕੇ ਨਿਆਯ ਪੂਰਵਕ ਸਭ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੱਖਨ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ ਭੰਡ, ਮ੍ਰੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਖ ਲੈਨ, ਏਸ ਰਾਜ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਵਰਿਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਕੇ ਗੰਧਰਵਵੰਦ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਾਨਵਿਦਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ ਸੂਰ, ਰਾਗ, ਰਾਗਣੀ, ਸਮਯ, ਤਾਲ, ਗ੍ਰਾਮ, ਝਾਨ, ਵਾਦਿਤ੍ਰ, ਨ੍ਰਿਤ੍ਰ, ਗੀਤ, ਆਦੀ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਿੱਖਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਸਾਮਵੇਦ ਦਾ ਗਾਉਣਾ, ਵਾਦਿਤ੍ਰ (ਵਾਜਾ) ਵਜਾਣੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਨ, ਅਰ ਨਾਰਦ ਸੰਹਿਤਾ ਆਦੀ ਜੋ ਜੋ ਆਰਸ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਭੜ੍ਹਏ, ਬੇਸਵਾ ਅਰ ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ ਕਾਰਕ ਬਿਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤ੍ਰੇ ਦੀ ਅਵਾਜ ਵਰਗੇ ਵਿਆਰਥ ਅਲਾਪ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨ, 'ਅਰਥਵੇਦ' ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਲਪ ਵਿਦਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਗੁਣ, ਵਿਗਿਆਨ, ਕ੍ਰਿਆ, ਕੌਸਲ, ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਬਨਾਨਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਤਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਿਖਕੇ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਐਸੁਰਯ ਨੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਖਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇਆਂ ਵਿਚ ਜਯਤਿਸ਼ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਸੂਰਯ ਸਿੰਧਾਂਤ ਆਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੀਜਗਣਿਤ, ਅੰਕ, ਭੂਗੋਲ, ਖਗੋਲ ਅਰ ਭੂਗਰਭਵਿਦਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਿੱਖਨ ਤਿਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ, ਯੰਤ੍ਰ ਕਲਾ ਆਦੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਨੇ ਰੂਹ, ਨਖਛਤ੍ਰ, ਜਨਮਪਤ੍ਰ, ਰਾਸ, ਮਹੂਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਕਰਨਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਸਮਝਕੇ ਕਦੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੀਹ ਯਾਂ ਇੱਕੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਉੱਤਮ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਤ ਹੋਕੇ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨ, ਜਿਨੀ ਵਿਦਯਾ ਏਸ ਚੀਤੀ ਨਾਲ ਵੀਹ ਯਾਂ ਇੱਕੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਨੀ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥

ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਭਨਾਂ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸਨ, ਅਰ ਅਨ ਰਿਸ਼ੀ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਬੜਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਪਖਛਪਾਤ ਸਹਿਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਗ੍ਰੰਥ ਭੀ ਉਹੋ ਜੇਹੇ ਹਨ ॥

ਪੂਰਵ ਮੀਮਾਂਸਾ ਉਤੇ ਵਿਆਸ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆ, ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਉਤੇ ਗੌਤਮ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਣ, ਨਿਆਯਮੂਤ੍ਰ ਉਤੇ ਵਾਤਸਾਯਣ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਣ, ਪੰਡਿਤਲੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸੂਤ੍ਰ ਉਤੇ ਵਿਆਸ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਣ, ਕਪਿਲਮੁਨੀ

ਕ੍ਰਿਤ ਸਾਖਜਸੂਰ ਉਤੇ ਭਾਗੋਰੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਆਸਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਵੇਦ ਤੇ
ਸੂਰ ਉਤੇ ਵਾਤਸਾਯਣ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਥਾਸ਼ਣ, ਅਥਵਾ ਧੋਧਾਯਣ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ
ਭਾਸ਼ਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ, ਇਤਿਆਦੀ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਲਪ ਅੰਗ ਵਿਚ
ਭੀ ਗਿਣਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੀਕਨ ਰਿਗ, ਯਜੁ, ਸਾਮ ਅਰ ਅਥਰਵ ਚਾਰ ਵੇਦ
ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਓਕਨ ਐਤ੍ਰੇਯ, ਸਤਪਥ, ਸਾਮ ਅਰ ਗੋਪਥ ਚਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮਣ,
ਸਿਖਛਾ, ਕਲਪ, ਵਿਅਕਰਣ, ਨਿਘੰਟੂ, ਨਿਰੁਕਤ, ਛੰਦ ਅਰ ਜਯੋਤਿਸ਼, ਛੀ
ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਮੀਮਾਂਸਾ ਆਦੀ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਪਾਂਗ, ਆਯੁਰਵੇਦ,
ਧਨੁਰਵੇਦ, ਗੀਧਰਵਵੇਦ ਅਰ ਅਰਥਵੇਦ, ਇਹ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਪਵੇਦ
ਇਤਿਆਦੀ ਸਭ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ
ਜੋ ਜੋ ਵੇਦ ਵਿਰੁਧ ਮਲੂਮ ਹਵੇ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ
ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਿਰਕ੍ਰਾਂਤ ਸੂਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦਾਂ ਦਾ
ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੇਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਣ ਆਦੀ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥ ਪਰਤ:ਪ੍ਰਮਾਣ,
ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੇਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ. ਵੇਦ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ
ਰਿਗਵੇਦਾਦੀ ਭਾਸ਼ਣਮਿਕਾ ਵਿਚ ਵੇਖਲੋ ਅਰ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਭੀ ਅਗੇ
ਲਿਖਾਂਗੇ ॥

ਹੁਣ ਜੇਹੜੇ ਤਿਆਗਨ ਦੇ ਯੋਗ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
ਸਿਖਛਪ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਾਂਗੇ ਉਹ ਉਹ
ਜਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਝਨੇ ਚਾਹੀਏ । ਵਿਆਕਰਣ ਵਿਚ ਕਾਤੰਤ੍ਰ, ਸਾਹਸ੍ਰਤ,
ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ, ਮੁਗਧਬੋਧ, ਕੋਮੁਦੀ, ਸੇਖਤ, ਮਨੋਰਮਾ ਆਦੀ, ਕੋਸ਼ ਵਿਚ
ਅਮਰਕੋਸ਼ ਆਦੀ, ਛੰਦਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਤਹਤਨਾਕਰ ਆਦੀ, ਸਿਖਛਾ ਵਿਚ
'ਅਥ ਸਿਖਛਾ ਪ੍ਰਵਖਛਾਮੀ ਪਾਣਿਨੀਯੋ ਮਤੀ ਯਥਾ' ਇਤਿਆਦੀ, ਜੋਤਸ਼ ਵਿਚ
ਸ਼ੀਘ੍ਰਬੋਧ, ਮਹੁਰਤਚਿੰਤਾਮਣੀ ਆਦੀ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਾਯਕਾਭੇਦ, ਕੁਟੁਲਯਾ-
ਨੰਦ, ਰਘੁਵੰਸ਼, ਮਾਘ, ਕਿਰਾਗਤਾਦਿਨੀਯ ਆਦੀ, ਮੀਮਾਂਸਾ ਵਿਚ ਧਰਮਸਿੰਧੂ,
ਬ੍ਰਤਾਰਕ ਆਦੀ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਵਿਚ ਤਰਕਮੰਗ੍ਰਹ ਆਦੀ, ਨਿਆਯ ਵਿਚ
ਜਾਗਦੀਸ਼ੀ ਆਦੀ, ਯੋਗ ਵਿਚ ਹਠ ਯੋਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕਾ ਆਦੀ, ਸਾਖਿਯ ਵਿਚ
ਸਾਖਿਯਤਤਕੌਮੁਦੀ ਆਦੀ, ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਯੋਗਵਾਸਿਸਠ, ਪੰਚਦਸ਼ੀ ਆਦੀ,
ਵੈਦਕ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗਧਤ ਆਦੀ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ
ਮਲਾਹੁਣੀ ਸਲੋਕ, ਹੋਰ ਸਭ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸਾਰੇ ਤੇਜ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣ, ਸਾਰੇ
ਉਪਪੁਰਾਣ, ਜੁਲਸੀਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਮਾਇਣ, ਹੁਕਮਣੀਮੰਗਲ ਆਦੀ,
ਹੋਰ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਇਹ ਸਭ ਕਾਮੇਲ ਕਲਪਿਤ ਮਿਥਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ (ਪ੍ਰਸਨ)
ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸਤਿਕ ਨਹੀਂ । (ਉੱਤਰ) ਥਵਾ ਸਤਿਕ ਚਾਹੇ
ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਝਸਾਰਾ ਅਸਤਿਕ ਭੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਭੀ

ਉੱਤਮ ਅੰਨ ਜਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਛੱਡਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਕਨ ਏਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣ, ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, (ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਸਤਨੂੰ ਝੂਠ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੌਨ ਸਤ ਅਰ ਕੌਨ ਮਿਥਿਆ ਹੈ (ਉੱਤਰ) :-

‘ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਨੀਤਿਹਾਸਾਨ ਪੁਰਾਣਾਨਿ ਕਲਪਾਨ ਗਾਥਾਨਾਰਸ਼ਿਸਿਰਿਤਿ’।

ਏਹ ਗ੍ਰਿਹਸੂਤ੍ਰਾਦੀ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਤਰੇਯ, ਸਤਪਥ ਆਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੁਰਾਣ, ਕਲਪ ਗਾਥਾ ਅਰ ਨਾਰਸ਼ਿਸੀ ਪੰਜ ਨਾਉਂ ਹਨ, ਸ੍ਰੀਮਤਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੁਰਾਣ ਨਹੀਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੋ ਤਿਆਗਨੇ ਯੋਗ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਤਜਹੇ ਉਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਉੱਤਰ) ਜੋ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਜ ਹੈ ਸੋ ਸੋ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤਜ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਓਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਦੀ ਸਤਜ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੰਪੁਰਣ ਸਤਜ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਥਿਆ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮਿਥਿਆ ਵੀ ਉਸਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਏਸ ਲਈ ‘ਅਸਤ੍ਰਮਿਸ੍ਰੰ ਸਤ੍ਰੰ ਦੁਰਤਸਤ੍ਰਾ-ਸ੍ਰਮਿਤਿ’ ਅਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਤਜ ਨੂੰ ਭੀ ਉਕਨ ਛੱਡ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੀਕਨ ਜਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਅਨ ਨੂੰ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤੁਹਾਡਾ ਮਤ ਕੀ ਹੈ (ਉੱਤਰ) ਵੇਦ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਰਨ ਅਰ ਛੱਡਨ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਯਥਾਵਤ ਕਰਨਾ ਛੱਡਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਵੇਦ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਏਸ ਥੀਂ ਸਾਡਾ ਮਤ ਵੇਦ ਹੈ, ਈਕਨ ਮੰਨਕੇ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਰਯ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਤ ਹੋਕੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਕਨ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਅਰ ਦੂਜੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਉਸਤਰਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਛੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਮੀਮਾਂਸਾ ਕਰਮ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਕਾਲ, ਨਿਆਯ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਯੋਗ ਪੁਰਸਾਰਥ, ਸਾਂਖਯ ਚਕ੍ਰਿਤੀ, ਅਤ ਵੇਦਾਂਤ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਏਹ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਤਿਨਾ ਸਾਂਖਯ ਅਰ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਰੋਧ, ਅਵਿਰੋਧ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਰੋਧ ਕੋਹੜੀ ਜਗਹਿ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ

ਤਤਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਰੋਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਥੇ ਭੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਕ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਹੈ ।
 (ਉੱਤਰ) ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਇਕ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋ, ਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਵਯਾਕਰਣ
 ਵੈਦਕ ਸੋਤਸ ਆਦੀ ਦਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਇਕ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ
 ਅਨੇਕ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਅਵੇਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਕਨ
 ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਛਿਆਂ ਅਵੇਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ
 ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ ਘੜੇ ਦੇ ਬਨਾਉਣ
 ਵਿਚ ਕਰਮ, ਸਮੇ, ਮਿੱਟੀ, ਵਿਚਾਰ, ਸੰਯੋਗ, ਵਿਯੋਗ ਆਦੀ ਦਾ ਪੁਰਸਾਰਥ,
 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੁਣ, ਅਰ ਪ੍ਰਮਿਅਾਰ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਉਕਨ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
 ਦਾ ਜੋ ਕਰਮ ਕਾਰਣ ਹੈ ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮੀਮਾਂਸਾ ਵਿਚ, ਸਮੇ ਦੀ
 ਵਿਆਖਿਆ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਵਿਚ, ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਅਾਯਵਿਦ,
 ਪੁਰਸਾਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਯੋਗਵਿਚ, ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਥੀਂ ਤਿਣਤੀ ਦੀ
 ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਂਖਯ ਵਿਚ, ਅਰ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਉਸਦੀ
 ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ
 ਵੈਦਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਨਿਦਾਨ, ਚਕਿਤਸਾ, ਔਸ਼ਧੀ ਦਾਨ, ਅਰ ਪੱਥਰ ਪ੍ਰਕਰਣ
 ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਸਭਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਰੋਗ ਦੀ ਨਿਬ੍ਰਿਤੀ ਹੈ,
 ਉਕਨ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਛੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਕਾਰਣ
 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
 ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ । ਏਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ
 ਕਹਾਂਗੇ । ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਦੇ ਵਿਘਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨ,
 ਜੀਕਨ ਕੁਸੰਗ ਅਰਥਾਤ ਦੁਸਟ ਵਿਸ਼ਯੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਦੁਸਟ ਵ੍ਯਸਨ,
 ਜੀਕਨ ਮਦਯਆਦੀ ਦਾ ਸੇਵਨ, ਅਰ ਬੇਸਦਾ ਗਮਨ ਆਦੀ, ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ
 ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਵੇਂ ਵਰਹੇ ਥੀਂ ਪੈਹਲੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਅਰ ਸੋਹਲਵੇਂ
 ਵਰਹੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਨਾ, ਪੁਰਣ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨਾ
 ਹੋਨਾ, ਰਾਜਾ, ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਧ੍ਰੁਮ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ
 ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਨਾ, ਅਤੀ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ, ਅਤੀ ਜਾਗਨਾ, ਪੜ੍ਹਨ,
 ਪੜ੍ਹਾਨ, ਪ੍ਰੀਖਣ ਲੈਨ, ਦੇਨ ਵਿਚ ਆਲਸ ਯਾ ਕਪਟ ਕਰਨਾ, ਸਭ
 ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਸਮਝਨਾ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਥੀਂ ਬਲ ਬੁੱਧੀ
 ਪਰਾਕ੍ਰਮ, ਅਰੋਗਯਤਾ, ਰਾਜ, ਧਨਦੀ ਬਿੱਧੀ ਨ ਮੰਨਨਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ
 ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਆਦੀਜਤ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸਨ, ਪੁਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਕਾਲ
 ਬੋਨਾ, ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਅਤਿਥੀ ਅਰ ਆਚਾਰਯ, ਵਿਦਵਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ
 ਮੂਰਤੀ ਮੰਨਕੇ ਸੇਵਾ, ਸਤਸੰਗ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ
 ਛੱਡਕੇ ਉਰਧ ਪੁੰਝ, ਤ੍ਰਿਪੁੰਝ, ਤਿਲਕ, ਕੰਠੀ, ਮਾਲਾ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ,

ਏਕਾਦਸ਼ੀ, ਤ੍ਰਿਓਦਸ਼ੀ ਆਦੀ ਬ੍ਰਤ ਕਰਨੇ, ਕਾਸ਼ੀ ਆਦੀ ਭੀਰਥ, ਅਰ
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨਾਰਾਇਣ, ਸ਼ਿਵ, ਭਗਵਤੀ, ਗਣੇਸ਼ ਆਈ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ
ਥੀਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ, ਪਾਖੰਡੀਆ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ
ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਅਸੰਧਾ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਵਿਦਿਆ ਧਰਮ ਯੋਗ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਬਗੈਰ ਬੁਠੇ ਪੁਰਾਣ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਦੀ ਕਥਾ
ਆਦੀ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਲੱਭ ਕਰਕੇ ਧਨ ਆਦੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋ
ਜਾਨਥੀਂ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਰਖਨੀ ਇੱਥਰ ਉੱਧਰ ਐਵੇਂ ਦੋਕਰਾਂ
ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਨਾ, ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਬੁਠੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਰ
ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਲਾਭ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਰੋਗੀ ਅਰ ਮੂਰਖ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
ਅੱਸ ਕੋਲ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਅਰ ਸ਼ਾਵਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਆਦੀ ਜੇਹੜੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ
ਵਿਦਿਆ, ਸਤਸੰਗ ਥੀਂ ਹਟਾਕੇ ਅਰ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਉਨਾਂ ਦਾ
ਭਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੇ ਖਛਤੀ
ਆਦੀ ਵਰਣ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਖੰਡ ਜਾਲ ਥੀਂ
ਛੁਟਕੇ ਅਰ ਸਾਡੇ ਛਲ ਨੂੰ ਸਾਦਕ ਸਾਡਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਗੇ, ਏਹੋ ਜਿਹੇ
ਵਿਅਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸਾ ਅਰ ਪ੍ਰਸਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਮੰਡਿ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ
ਵਿਦਵਾਨ ਬਨਾਉਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ।
(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਭੀ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ? ਜੇ ਏਹ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ
ਫਿਰ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ? ਅਰ ਇਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੀਕਨ
ਏਹੁ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ :-

ਇਸਤ੍ਰੀਸੂਦ੍ਰੋ ਨਾਧੀਯਾਤਾਮਿਤਿ ਸੂਤੇ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਏਹ ਸੂਤੀ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਹਥਾਭ ਮਨੁਸ਼ਮਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਦੂਸੀਂ ਪਵੇ
ਖੂਹ ਵਿਚ ਅਰ ਇਹ ਸੂਤੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਨਘੜਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਮਾਣਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ
ਨਹੀਂ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ
ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਯਥੇਮਾਂ ਵਾਚੇ ਕਲਜਾਣੀਮਾਵਦਾਨਿ ਜਨੋਭਯः ।

ਬ੍ਰਹਮਰਾਜਨਜਾਭਯਾਹੁਅੰਸੂਦ੍ਰਾਯ ਚਾਰਯਾਯ ਚ

ਸੂਯ ਚਾਰਟਾਯ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ । ਅਸ਼ਤਾਯ ੨੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੨ ।

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਯਥਾ) ਜੀਕਨ ਮੈ (ਜਨਭਯ:) ਸਭ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਵਾਸਤੇ (ਇਮਾਮ) ਏਸ (ਕਲਜਾਣੀ) ਕਲਿਆਣ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਨਹਾਰੀ (ਵਾਰੀ) ਰਿਗਵੇਦ ਆਦੀ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ (ਆਵਦਾਨਿ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕੀਤਾ ਕਰੋ, ਏਥੇ ਕੋਈ ਏਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਕਿ ਜਨ ਸਬਦ ਥੀਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ ਅਰ ਵੈਸ਼ ਹੀ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ । (ਉੱਤਰ) (ਬ੍ਰਹਮਰਾਜਨਯਾਭਯਾਮ) ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਖੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, (ਅਰਯਾਯ) ਵੈਸ਼ (ਸੂਦ੍ਰਾਯ) ਸੂਦ੍ਰ ਅਰ (ਸ਼ਾਯ) ਅਪਨੇ ਨੌਕ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦੀ (ਅਰਣਯਾਯ) ਅਰ ਅਤ੍ਰੀ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾ ਅਰ ਸੁਨ ਸੁਨਾਕੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਚੀਜ਼ੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਬੁਰੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਛੁਟਕੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ, ਕਹੋ ਤਾਂ ਹੁਨ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀਏ ਯਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦੀ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦੀ ਤਤ ਜਰਰ ਮੰਨਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਹੁਨ ਭੀ ਜੇਹੜਾ ਏਸਨੂੰ ਨਾਮੰਨੇਗਾ ਉਹ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਨਾਸਤਿਕੋ ਵੇਦ ਨਿੰਦਕ' ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਅਰ ਨਾ ਮੰਨਨ ਵਾਲਾ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭੁਲਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ? ਕੀ ਈਸ਼ੁਰ ਪਖਡਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਨਨ ਦਾ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਅਰ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਧੀ ਕਰੇ । ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਮਰਮੀ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਨਨ ਦੀ ਨਾ ਹੁਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਅਰ ਕੰਨ ਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਉਂ ਬਨਾਉਂਦਾ ? ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ ਅਰ ਅਨਾਜ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵੇਦ ਭੀ ਸਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਏਹ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਨਾਲ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਆਵੇ ਉਹ ਨਿਰਬੁਧੀ ਅਰ ਮੁਰਖ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸੂਦ੍ਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੜ੍ਹਾਉਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਤ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮੂਰਖਤਾ ਸਾਰਥਪਨੇ ਅਰ ਨਿਰਬੁਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਵੇਖੋ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ —

ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੇਣ ਕਨਯਾਃ ਯੁਵਾਨੀ ਵਿੰਦਤੇ ਪਤਿਮ ।

ਅਥਰਵਵੇਦ । ਕਾਂਡ ੧੧ । ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੨੪ ਅਧ ਯ ੩ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੮ ।

ਜੀਕਨ ਮੰਤ੍ਰੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰਣ ਵਿਦਿਆ ਅਰ
ਸੁਖਿਖਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁਟਿਆਰ ਲਿਖੀ ਪੜ੍ਹੀ, ਅਪਨੇ ਅਟਕੁਲ ਪਜਾਰੀ,
ਅਪਨੇ ਵਾਡਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਆਰੀ
ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੂਰੀ ਵਿਦਿਆ
ਅਰ ਉੱਤਮ ਸਿਖਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਕੇ ਪੂਰੀ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ
ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਵਾਡਣ ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਪੂਰੇ ਜੁਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ,
ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਰ ਵਿਦਯਾ ਗ੍ਰਹਣ ਜਰੂਰ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੋਗ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ?
(ਉੱਤਰ) ਜਰੂਰ ਵੇਖੋ ਸੁੱਤਸੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ :—

ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਪਤਨੀ ਪਠੇਤ।

ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਗ ਵਿਚ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ, ਜੋ ਵੇਦ ਆਦੀਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਯੱਗ ਵਿਚ ਸੁਤ ਨਾਲ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
ਭਾਸ਼ਣ ਕੀਕਨ ਕਰ ਸਕੇ? ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚਭੂਸ਼ਣ ਰੂਪੀ
ਗਾਰਗੀ ਆਦੀ ਵੇਦਾਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੂਰਣ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੀ ਹੋਈ
ਸੀ, ਏਹ ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ ਸਫਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭਲਾ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ਵਿਦਵਾਨ
ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਵੇ
ਤਾਂ ਰੋਜ ਦਿਹਾੜੀ ਵੇਦਾਦਿਕ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਿਆ ਰਹੇ, ਫੇਰ
ਸੁਖ ਕਿਥੇ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ
ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਉਂ ਕਰ ਹੋ ਸਕਨ, ਤਥਾ ਰਾਜਕਾਰਯਨਯਾਯਾਧੀਸ਼ਪਨ
ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਕਾਰਯ ਜੇਹੜਾ ਖਾਵੇਦ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ
ਖਾਵੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਖਣਾ, ਘਰਦੇ ਸਾਰੇ ਫੰਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਨੇ,
ਵਿਦਯਾ ਤਾਂ ਬਗੈਰ ਇਤਿਆਦੀ ਕੰਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ
ਹੋਸਕਦੇ, ਵੇਖੋ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਰਾਜ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਧਰੁਵੇਦ
ਅਰ ਯੱਧ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਨਾ
ਜਾਨਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕੈਕੇਯੀ ਆਦੀ ਦਸਰਥ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ
ਕੀਕਨ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਯਧ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਏਸ ਥੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਰ
ਖਡਗਿਯਾ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਦਿਆ, ਵੈਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਉਪਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ, ਅਰ
ਸੂਦਾਣੀ ਨੂੰ ਰਸੋਈ ਬਨਾਨ ਆਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਜਰੂਰ ਸਿਖਨੀ ਚਾਹੀਏ,
ਜੀਕਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਯਾਕਰਣ, ਧਰਮ ਅਰ ਅਪਨੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਵਿਦਯਾ
ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਯਾਕਰਣ,
ਧਰਮ, ਵੈਦਕ, ਗਣਿਤ, ਸਿਲਪ ਵਿਦਯਾ ਰਾਂ ਜਰੂਰ ਹੀ ਸਿਖਨੀ ਚਾਹੀਏ,

ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਬਗੈਰ ਸਚ ਭੂਠ ਵਾ ਨਿਰਣਾ, ਪਤੀ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ
ਅਨੁਕੂਲ ਵਰਤਨਾ, ਯਥਾਯੋਗ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਨਾ,
ਬੱਢਾ ਕਰਨਾ, ਸੁਸਿਖਛਾ ਦੇਨੀ ਘਰਦੇ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਉਹੋ ਜੇਹਾ
ਕਰਨਾ, ਵੈਦਕ ਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਦਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੀਆਂ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਾਨੀਆਂ, ਅਰ ਬਨਵ ਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਘਰ
ਵਿਚ ਰੋਗ ਕਦੀ ਨਾ ਆਵੇ, ਅਰ ਸਭ ਲੋਗ ਸਦਾ ਰਾਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿਨ, ਸਿਲਪ
ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਨੇ ਬਗੈਰ ਘਰਦਾ ਬਨਵਾਨਾ, ਕਪੜੇ ਗਹਿਣੇ ਆਦੀ ਦਾ ਬਨਾਨਾ
ਬਨਵਾਉਨਾ, ਗਣਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸਭ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਮਝਨਾ, ਸਮਝਾਨਾ,
ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬਗੈਰ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਕੇ
ਅਧਰਮ ਥੀਂ ਕਦੀ ਨਾ ਬਚ ਸਕੇ, ਏਸ ਲਈ ਉਹੋ ਹੀ ਧੀਨਵਾਦ ਦੇ ਯੋਗ, ਅਰ
ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਅਪਨੀ ਸੰਤਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਉੱਤਮ ਸਿਖਛਾ, ਅਰ
ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਸਰੀਰ ਅਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪੂਰਣ ਬਲ ਨੂੰ ਵਧਾਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਉਹ ਸੰਤਾਨ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਖਾਵੇਦ, ਸਸ, ਸੋਹਰਾ, ਚਾਜਾ, ਪੂਜਾ, ਗੁਆਂਢੀ, ਇਸ਼ਟ,
ਮਿਤ੍ਰ, ਅਰ ਸੰਤਾਨ ਆਦੀ ਨਾਲ ਯਥਾ ਯੋਗ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵਰਤਨ,
ਏਸ ਖਜਾਨੇ ਦਾ ਖੈ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰੇ ਉੱਨਾ ਹੀ
ਵਧਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਭ ਖਜਾਨੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਘਟ ਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦਾਯ-
ਭਾਗੀ ਭੀ ਅਪਨਾ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚੋਰ
ਯਾ ਦਾਯਭਾਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਖਜਾਨੇ ਦੀ ਰਖਛਾ ਅਰ ਵਾਧਾ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪੂਜਾ ਹੀ ਹੋਨ ॥

‘ਕਨਯਾਨਾਂ ਮੰਪ੍ਰਦਾਨੰ ਚ ਕੁਮਾਰਾਣਾਂ ਚ ਰਖਛਟਮ’

ਮਨੁਸਮਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੫੨ ॥

ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਸਭ ਮੁੰਡੇ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ
ਲੈਕੇ ਪਹਲੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤਕ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਰਾਨਾ
ਜੋ ਕੋਈ ਏਸ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਨਾ
ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਅੱਠ ਵਰਹੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੰਡਾ ਯਾ ਕੁੜੀ ਕਿਸੇ
ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਸਕਨ, ਕਿੰਤੂ ਗੁਰੂਲ ਵਿਚ ਰਹਿਨ, ਜਦ ਤਕ ਸਮਾ
ਵਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾ ਨਾ ਆਵੇ ਤਦ ਤਕ ਵਿਆਹ ਨਾ ਹੋਨਾ ਪਾਵੇ ॥

ਸਰਵੇਸ਼ਾ ਮੇਵ ਦਾਨਾਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਦਾਨੰ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਯਤੇ ।

ਵਾਰਯੰਨ ਗੋਮਹੀ ਵਾਸਸ ਤਿਲ ਕਾਂਚਨ ਸਰਪਿਸ਼ਾਮ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੮ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੩੩ ॥

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਦਾਨ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਪਾਨੀ, ਅਨਾਜ, ਗਊ, ਜ਼ਮੀਨ, ਕਪੜੇ, ਤਿਲ, ਸੋਨਾ ਅਰ ਪਿਉ ਆਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਨ ਭਾਢਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਨ ਮੱਕੇ ਉੱਨਾਂ ਯਤਨ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਿੰਧੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਯਥਾਯੋਗ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਵਿਦਿਆ, ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਵੇਸ਼ ਭਾਗਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਸਿਖਛੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ, ਏਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੌਥੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਸਮਾਵਰਤਨ, ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਲਿਖਾਂਗੇ ॥

ਇਤਿਸ਼੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸੁਆਮੀਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਨਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ
ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਸਿਖਛਾਵਿਸ਼ਯੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ:
ਸਮੁਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੨ ॥

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੁਆਮੀ ਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਨਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭੁ ਸ਼ਾ ਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਸਿਖਛਾ
ਵਿਸ਼ਯਕ ਤੀਸਰਾ ਸਮੁਲਾਸ ਸਮ ਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੨ ॥

ਚੌਥਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ।

ਅਥ ਸਮਾਵਰਤਨਵਿਵਾਹਗ੍ਰਿਹਸ਼੍ਰਮਵਿਧਿਵਖਛੇਦਮਃ ।

ਵੇਦਾਨਧੀਤ੍ਯ ਵੇਦੋ ਵਾ ਵੇਦੰ ਵਾਪਿ ਯਥਾਕ੍ਰਮਮਃ ॥

ਅਵਿਪਲੁਤਬ੍ਰਹਮਚਰਯੋ ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਮਮਾਵਿਸ਼ੇਤ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੨ ॥

ਜਦ ਠੀਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਤੇ ਚਲਕੇ, ਚਾਰ, ਤਿੰਨ, ਦੋ ਯਾਂ ਇੱਕ ਵੇਦ ਨੂੰ ਅੰਗ, ਉਪਾਗ ਦੇ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ, ਤਦ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਯਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੇਹਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਖੰਡਿਤ ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਗ੍ਰਿਹ ਸਥਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ ॥

ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸ੍ਵਧਰਮੇਣ ਬ੍ਰਹਮਦਾਯਹਰੰ ਪਿਤੁਃ ।

ਸ੍ਰਗਵਿਣੇ ਤਲਪ ਆਸੀਮਮਰਹਯੇਤਪ੍ਰਥਮੰਗਵਾ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੩ ॥

ਜੇਹੜਾ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਰਮ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਅਪਨੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿਤਾ ਯਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਧਨ ਲੈ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਊ ਦਾਨ ਨਾਲ ਆਦਰ ਕਰੇ, ਅਰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਉਹੋ ਜੇਹੇ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਦਾ ਗਊ ਦਾਨ ਨਾਲ ਆਦਰ ਭਾਉ ਕਰੇ ॥

ਗੁਰੂਣਾਨੁਮਤਃ ਸਨਾਤ੍ਰ ਸਮਾਵ੍ਰਿਤੋ ਯਥਾਵਿਧਿ ।

ਉਦ੍ਵੇਹੇਤਵਿਸ਼ੋਭਾਰਯਾਂ ਸਵਰਣਾਲਖਛੇਦਾਨ੍ਰਿਤਮ ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੪ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਣੜੀ, ਵੈਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਲੈਕੇ ਅਤੇ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂਕੁਲ ਥੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਆਕੇ, ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ॥

ਅਸਪਿੰਡਾ ਚ ਯਾ ਮਾਤੁਰਸਗੋਤ੍ਰਾ ਚ ਯਾ ਪਿਤੁਃ ।

ਸਾ ਪ੍ਰਸਸਤਾ ਵਿਜਾਤੀਨਾਂ ਦਾਰਕਰਮਣਿ ਮੈਥੁਨੇ ॥

ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੫ ॥

ਜੇਹਦੀ ਕੰਨਿਆਂ ਮਾਂ ਦੇ ਕੁਲ ਦੀ ਛੀ ਪੀੜੀਆਂ ਵਿਚ ਨ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਸਬਬ ਏਹ ਹੈ ਕਿ :—

ਪਰੋਖਛਾਪ੍ਰਿਯਾ ਇਵ ਹਿ ਦੇਵਾ: ਪ੍ਰਤਖਛਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ॥

ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ॥

ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੀ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਜੇਹੜੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇਹੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਸਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸੁਣੇ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਖਾਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮਨ ਉਸੇ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣਕੇ ਮਿਲਨ ਨੂੰ ਭਾਵਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰੇਡੇ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜੀ ਅਪਣੇ ਗਤ੍ਰ ਯਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਨ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਵਰਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥

ਨੇੜੇ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੇ ਫਲ ਏਹ ਹਨ :—

(੧) ਜੇਹੜੇ ਬਾਲਕ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਥੋਂ ਕੋਲ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੱਠੇ ਖੇਲਦੇ, ਲੜਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗੁਣ ਦੋਸ਼, ਸੁਭਾਵ, ਯਾਂ ਬਾਲਪਣ ਦੇ ਥੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਨੀਗੇ ਭੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥

(੨) ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਿਉ ਦੇ ਇਕ ਗੋਤ੍ਰ ਯਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਨਾਲ ਧਾਤੂਆਂ ਦੇ ਅਵਲ ਬਦਲ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉੱਨਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥

(੩) ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਸਰੀ ਜਾਂ ਸੂਫ਼ ਆਦੀ ਦੁਆਈਆਂ ਦੇ ਪਾਨ ਨਾਲ ਉੱਤਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਵੱਖਰੇ ਗੋਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਭੀਮੀ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵੱਖਵੱਖਰੇ ਕੁਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ ॥

(੪) ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਅਤੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੇ ਬਦਲ ਜਾਨ ਥੀਂ ਚੰਗਾ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮਤਾ ਹੈ ॥

(੫) ਨੇੜੇ ਸੰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਮਲੂਮ ਹੋਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬੰਬੇੜੇ ਦਾ ਹੋ ਜਾਨਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਦੂਰੇਡੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰੀ ਲੰਬੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ॥

(੬) ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੀ ਦੂਰੇਡੇ ਸੰਬੰਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਏਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਦੁਹਿਤਾ ਦੁਰਹਿਤਾ ਦੂਰੇਹਿਤਾ ਦੋਗਧੇਰਵਾ ॥

ਨਿਰੁਕਤ ੩ । ੪ ॥

ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੁਹਿਤਾ ਏਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦੂਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ।

(੭) ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿਉ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗਹੀਬੀ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਦ ਜਦ ਕੰਨਿਆਂ ਪਿਉ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗੀ ਤਦ ਤਦ ਏਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਦੇਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ॥

(੮) ਨੇੜੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੀ ਕੁਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਘਮੰਡ ਬਨਿਆ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਜਦ ਕਦੀ ਜਰਾ ਭੀ ਦੋਨੋਂ ਮੱਥੇ ਤੇ ਵਟ ਪਾਉਨਗੇ ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪਿਉਕੇ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਵਿਰੋਧ ਭੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਕਸਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਾ ਸੁਭਾਵ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਨਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉ ਦੇ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ, ਮਾਂ ਦੀ ਛੀ ਪੀੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ॥

ਮਹਾਂਤਪਿ ਸਮ੍ਰਿਧਾਨਿ ਗੋਅਜਾਵਿਧਨਧਾਨਯਤ: ।

ਇਸਤ੍ਰੀਸੰਬੰਧੇਦਸ਼ੈਤਾਨਿਕੁਲਾਨਿਪਰਿਵਰਜਯੇਤ ॥

ਮਨੁ: ੨ । ਸਲੋਕ ੬ ॥

ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨੇ ਧਨ, ਧਾਨਯ, ਗਊ, ਬੱਕਰੀ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਚਾਜ, ਧਨ ਆਦੀ ਨਾਲ ਏਹ ਕੁਲਾਂ ਭਰਪੂਰ ਹੋਨ, ਤਦ ਵੀ ਵਿਆਹ, ਸੰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵਸ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨ ॥

ਹੀਨਕ੍ਰਿਯੇ ਨਿਸ਼ਪੁਰਸ਼ੇ ਨਿਸ਼ਛਿਦੈ ਰੋਮਸਾਰਸਸਮ ।
ਖਛੋਯਾਮਯਾਵਯਪ ਸਮਾਰਿਸ਼੍ਰਿਤੀਕੁਸ਼ਠਕੁਲ ਨਿ ਭ॥

ਮਨੁ ੦ ਅਃ ੩ । ਸਲੋਕ ੭ ॥

(੧) ਜੇਹੜੀ ਕੁਲ ਸਤ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤੋਂ ਹੀਨ (੨) ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
(੩) ਦੇਵ ਦੇ ਪਸ਼ੂਨ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੀ ਹੋਈ (੪) ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਾਲ ਹੋਣ,
(੫) ਅਥਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਵਾਮੀਰ (੬) ਤਪਦਿਕ (੭) ਦਮਾ (੮) ਛਿਡ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ
(੯) ਮਿਹਰੀ (੧੦) ਸ਼੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਗਲਿਤ ਕੋਹੜ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਲਾਂ ਦੀ ਕੜੀ, ਜਾਂ
ਮੂੰਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੁਰਗੁਣ
ਅਤੇ ਰੋਗ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਭੀ ਆਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ
ਕਰਕੇ ਉੱਤਮ ਕੁਲ ਦੇ ਮੂੰਡੇ ਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥

ਨੋਦ੍ਰਹੇਤਕਪਿਲਾਂਕਨ੍ਯਾਂ ਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨ ਰੋਗਿਣੀਮ ।
ਨਾਲੋਮਿਕਾਂ ਨਾਤਿਲੋਮਾਂ ਨ ਵਾਚਾਟਨ ਪਿੰਗਲਾਮ ॥

ਮਨੁਃ ਅਃ ੩ ਸਲੋਕ ੮ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਿਆਂ ਨਾਲਵੀ ਵਿਆਹ ਨ ਕਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਔਗੁਣ
ਹੋਣ ਜਿਹਦਾ ਪੀਲਾ ਪਿਲੱਤਨ ਰੰਗ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਰਥਾਤ
ਮਰਦ ਤੋਂ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਬੀਮਾਰ ਹੋਵੇ,
ਜਿਹਦੇ ਪਿੰਡੇ ਉੱਤੇ ਮੁਢੇ ਵਾਲ ਹੀ ਨ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਜਿਹਦੇ ਪਿੰਡੇ ਉੱਤੇ ਦੇਰ ਵਾਲ
ਹੋਣ, ਜੇਹੜੀ ਬਕਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਿਸਦੀਆਂ ਭੂਰੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਹੋਣ ॥

ਨਰਖਛਬ੍ਰਿਖਛਨਦੀਨਾਮਨੀਂ ਨਾਂਤ੍ਰਪਰਵਤਨਾਮਿਕਾ ।
ਨਪਖਛਜਰਿਪ੍ਰੇਸ਼੍ਯਨਾਮਨੀਂ ਨ ਚ ਭੀਸ਼ਣਨਾਮਿਕਾਮ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਃ ੩ । ਸਃ ੯ ॥

ਰਿਕਸ ਅਰਥਾਤ ਅਸ਼ੁਨੀ, ਭਰਦੀ, ਹੋਹਦੀਦੇਈ, ਰੋਵਤੀਬਾਈ, ਚਿੱਤ੍ਰੀ
ਆਦੀ ਭਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਤੁਲਸਿਆ, ਰੈਂਦਾ, ਗੁਲਾਬੀ, ਚੰਬਾ,
ਚੰਬੇਲੀ ਆਦੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਰੀਗਾ, ਯਮੁਨਾ ਆਦੀ ਨਦੀਆਂ
ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਚੰਡਾਲੀ ਆਦੀ ਨੀਚ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਬਿੰਧਿਆ ਹਿਮਾਲਿਆ,
ਪਾਰਵਤੀ ਆਦੀ, ਪਰਵਤ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ ਕੋਕਿਲਾ, ਮੈਨਾ, ਆਦੀ ਪੰਛੀਆਂ

ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਨਾਗੀ, ਕੁਜੀਗਾ ਆਦੀ ਸ. ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਮਾਧੋਦਾਸੀ, ਮੀਰਾਂਦਾਸੀ ਆਦੀ ਵਹਿਲਨਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ, ਅਰ ਭੀਮਕੁਮਾਰੀ, ਵੀਡਿਕਾ, ਕਾਲੀ ਆਦੀ ਡਰਾਨੇ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ* ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਨਾਉਂ ਭੈੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੀ ਹਨ ॥

ਅਵਤਰਗਾਂਗੀ ਸੋਮਨਾਮਨੀਂ ਹੰਸਵਾਰਣਗਾਮਿਨੀਮ ।

ਤਨੁਲੋਮਕੇਸ਼ ਦਸਨਾਂ ਮਿਦੂਰੀਮੁਦਹੇਤਇਸਤ੍ਰੀਯਮ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਃ ੨ ਥਃ ੧੦ ॥

ਜਿਹਦੇ ਸਰਲ ਸਿੱਧੇ ਅੰਗ ਹੋਨ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਜਿਹਦਾ ਨਾਉਂ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਯਸ਼ੋਦਾ, ਸੁਖਦਾ ਆਦੀ ਹੰਸ ਅਤੇ ਹਥਨੀ ਦੇ ਤੁਲ ਜਿਸਦੀ ਚਾਲ ਹੋਵੇ, ਬਰੀਕ ਜਿਸਦੇ ਵਾਲ, ਸਿਰਦੇ ਕੇਸ ਅਤੇ ਦੰਦ ਜਿਸਦੇ ਬੜੇ ਹੋਣੇ ਨ ਹੋਨ, ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਸਭ ਅੰਗ ਕੋਮਲ ਹੋਨ, ਅਜੇਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵਿਆਹ ਕਿਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਿਸਦਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਔਛਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਚਵੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਕੰਨਿਆਂ, ਅਰ ਪੰਜੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੪੮ (ਅਠਤਾਲੀਵੇਂ) ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਦਾ ਸਮਾ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇਹੜੀ ਸੋਲ੍ਹਾ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਕੰਨਿਆਂ, ਅਤੇ ਪੰਜੀਆ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਆਹ ਕਰੇ ਉਹ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਅਠਾਰਾਂ ਯਾਂ ਵੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਅਤੇ ਤੀਹ, ਪੈਂਤੀ, ਯਾਂ ਚਾਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮੱਧਮ, ਅਰ ਚੌਥੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਅਠਤਾਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਨਾ ਉੱਤਮ ਹੈ ॥

ਜੇਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਵਿਧੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿਦਵਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਧਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਦੇਸ਼ ਸੁਖੀ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾ ਗ੍ਰਹਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਯੋਗ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ

*ਨੋਟ—ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਤੀਕਨ ਭੈੜਾ ਨਾਉਂ ਵਟਾ ਨ ਲਵੇਤਦ ਤੀਕਨ ਵਿਆਹ ਨ ਕਰੇ ਮਨੂੰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਏਹ ਤਾਤਪਰਯ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮਾ ਪਿਉ ਅਜੇਹੇ ਥੋਟੇ ਨਾਉਂ ਅਪਨੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਨ ਰਖਣਾ ਕਰਨ । (ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤਾ) ।

ਦੇਸ਼ ਦੁਖ ਵਿਚ ਭੁਥ ਸਾਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਰਨਾ ਸਭਗੱਲਾ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਬਿਗੜਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਥਾਤਾਂ ਬਿਗੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) :-

ਅਸ਼ਟਵਰਸ਼ਾ ਭਵੇਤ ਗੌਰੀ ਨਵਵਰਸ਼ਾ ਚ ਰੋਹਣੀ ।

ਦਸਵਰਸ਼ਾ ਭਵੇਤ ਕਨਕਾ ਤਤ ਉਰਧ੍ਵ ਰਜਸੂਲਾ ॥ ੧ ॥

ਮਾਤਾ ਚੈਵ ਪਿਤਾ ਤਸ੍ਯ ਜਯੇਸ਼ਟੋ ਭ੍ਰਾਤਾ ਤਥੈਵ ਚ ।

ਤ੍ਰਯਸਤੇ ਨਰਕੰ ਯਾਂਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਵਾ ਕਨਕਾ ਰਜਸੂਲਾਮ ॥

ਏਹ ਸਲੋਕ ਪਰਾਸ਼ਰੀ ਅਰ ਸ਼੍ਰੀ ਘੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਨਕਾ ਦਾ ਅਠਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੌਰੀ, ਨੌਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਰੋਹਣੀ, ਦਸਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਅਰ ਉਸਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਰਜਸੂਲਾ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਹੈ ਦਸਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਵਿਆਹੁਨ ਕਰਕੇ ਰਜਸੂਲਾ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵਡਾ ਭਰਾ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ॥ (ਬ੍ਰਹਮਵਾਚ)

ਏਕਖਛਟਾ ਭਵੇਦ ਗੌਰੀ ਦ੍ਰਿਖਛਟੇ ਯੇਤੂ ਰੋਹਣੀ ।

ਤ੍ਰਿਖਛਟਾ ਸਾ ਭਵੇਤ ਕਨਕਾ ਹਜਤ ਉਰਧ੍ਵ ਰਜਸੂਲਾ ॥ ੧ ॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤਥਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ਮਾਤੁਲੋ ਭਗਿਨੀ ਸ੍ਵਕਾ ।

ਸਰਵੇ ਤੇ ਨਰਕੰ ਯਾਂਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਵਾ ਕਨਕਾ ਰਜਸੂਲਾਮ ॥ ੨ ॥

ਏਹ ਇੰਸੇਸਮੇਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾਣ ਦਾ ਵਰਨ ਹੈ । (ਅਰਥ) ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਇਕ ਪਲਟਾ ਖਾਵੇ ਉਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਖਛਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕੰਨਕਾ ਜੱਮਤਦ ਇਕ ਖਛਣ ਵਿਚ ਗੌਰੀ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਰੋਹਣੀ ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਕੰਨਕਾ ਅਰ ਚੌਥੇ ਵਿਚ ਰਜਸੂਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਰਜਸੂਲਾ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਉਹਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਭਰਾ, ਮਾਂਮਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣ ਸਭ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਹ ਸਲੋਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰਥਾਤ ਮੰਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਕਿਉਂ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ? ਭਲਾ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭੀ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵਾਹਵਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਰ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀਨਾਥਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦਾ ਵਰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ? ਪਰਾਸ਼ਰ, ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਵਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ

ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਪਰਾਸਰ, ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਤੁਹਾਡੇ ਸਲੋਕ ਅਸੰਭਵ ਹੋਨ ਥੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰ ਖਛਣ ਤਾਂ ਜੰਮਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕੁਝ ਫਲ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਲੋਕ ਅਸੰਭਵ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭੀ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅੱਠਾ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਵਰੋਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਦ ਸੋਲਵੇਂ ਵਰੇ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਚੌਬੀਵੇਂ ਵਰੇ ਤਕ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਥੀਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵੀਰਯ ਪੱਕਾ, ਸਰੀਰ ਬਲਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗਰਭ ਆਸਾ ਪੂਰਾ, ਅਰ ਸਰੀਰ ਵੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸੰਤਾਨਾਂ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ॥ ਉਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗਰਭਾਧਾਨ ਕਰਨ ਥੀਂ ਮੁਨੀਵਰ ਧਨਵੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਸੁਸੂਤ (ਗ੍ਰੰਥ) ਵਿਚ ਵਰਜਦੇ ਹਨ ॥

ਊਨਸ਼ੋਡਸ਼ਵਰਸ਼ਾਯਾਮਪ੍ਰਾਪਤ: ਪੰਚਵੰਸ਼ਤਿਮ ॥
ਯਦਯਾਧੰਤੋਪੁਮਾਨਗਰਭੰ ਕੁਖਛਿਸਥ: ਸਵਿਪਦਯਤੇ ॥ ੧
ਜਾਤੋਵਾਨ ਚਿਰੰਜੀਵੋਤਜੀਵੇਦ੍ਵਾ ਦੁਰਬਲੇਂਦ੍ਰਿਯ: ॥ ਤਸ-
ਮਾਦਤਯੰਤਬਾਲਾਯਾਂਗਰਭਾਧਾਨੰ ਨ ਕਾਰਯੇਤ ॥ ੨ ॥

ਸੁਸੂਤ ਸਾਰੀਰਸਥਾਨੇ ਅਧਯਾਯ ੧੦ । ਸਲੋਕ ੪੭-੪੮ ॥

(ਅਰਥ) ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਥੀਂ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਜੇ ਗਰਭ ਦਾ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰਭ ਛਿਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਪੂਰੇਸਮੇਂ ਤਕ ਗਰਭ ਆਸ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਜੇ ਜੰਮ ਵੀ ਪਏ ਤਾਂ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦਾ, ਜੇ ਜੀਉਂਦਾ ਵੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਦੁਰਬਲ ਇਵੇਂੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਗਰਭ ਦਾ ਸਥਾਪਨ ਨਾ ਕਰਨ ॥

ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਰਿਸਚਿ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਅਤਿ ਬੁਧ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਥੋਂ ਘਟ ਉਮਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਥੋਂ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਮਰਦ ਕਦੇ ਗਰਭਾਧਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਥੀਂ ਉਲਟ ਜੋਹੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜਮਨਾ ਅਕਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਗੋਰੀ, ਰੋਹਣੀ ਨਾਮ ਰਖਨਾ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੰਨਿਆਂ ਗੋਰੀ ਅਰਥਾਤ ਚਿੱਟੇ ਚੰਗ ਦੀ ਨ ਹੋਵੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਗੋਰੀ ਰਖਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਗੋਰੀ ਮਹਾਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਰੋਹਣੀ ਵਸੁਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਸੀ ਪੁਰਾਣਕ ਲੰਗ ਮਾਤਾ ਦੇ ਤੁਲ ਨਿੰਦੇ ਹੋ, ਜਦ ਹੋਰ ਇਕ ਕੰਨਿਆ ਵਿਚ ਗੋਰੀ ਆਈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਅਕਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਆਸਕਦਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜੁਹਾਡੇ ਅਰ ਸਾਡੇ ਦੋਨੋਂ ਸਲੋਕ ਮਿਥਿਆ ਹੀ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਵਾਰ ਕਰਕੇ ਸਲੋਕ ਬਨਾ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਦਾਸਰ ਆਈ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਕੇ ਬਨਾ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਛਡਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਦੇਖੋ ਮਨੁ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ॥

ਤ੍ਰੀਟਿਵਰਸ਼ਾਟਜੁਦੀਖਛੇਤਦੀ ਕੁਮਾਰਯ੍ਯੁਤਮਤੀ ਸਤੀ।
ਊਰਧ੍ਵੰ ਤੁ ਕਾਲਾਦੇਤਸਮਾਦ੍ਰਿਦੇਤ ਸਦ੍ਵਿਸ਼ਪਤਿਮ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੯ । ਸਲੋਕ ੯੦ ॥

ਰਜਸੁਲਾ ਹੋਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੇ ਲੜਕੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਲੇ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪਤੀ ਅਪਨੇ ਤੁਲ ਹੋਵੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇ, ਜਦ ਹਤ ਮਹੀਨੇ ਰਜਸੁਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰੀ ਰਜਸੁਲਾ ਹੋ ਲੈਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ॥

ਕਾਮਮਾਮਰਣਾਤ ਤਿਸ੍ਰੇਦ ਗ੍ਰਿਹੇ ਕੰਨਯਰਤੁਮਤਯਪਿ।
ਨ ਚੈਵੈਨ! ਪ੍ਰਯੱਛੇਤੁ ਗੁਣਹੀਨਾਯਕਰਹਿਚਿਤ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੯ । ਸਲੋਕ ੯੧ ॥

ਭਾਵੇਂ ਲੜਕਾ ਲੜਕੀ ਮਰਨ ਤੀਕ ਕੁਆਰੇ ਰਹਿਨ ਪਰੰਤੂ ਅਸਦ੍ਵੈਸ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ॥

ਏਸ ਬੋ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਯਾਂ ਅਸਦ੍ਵੈਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵਿਆਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਯਾਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਮੂੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਜੇ ਕਦੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵੀ ਮੂੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵਿਦਧ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸੰਤਾਨ ਵੀ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਹੋਇਆਂ ਸਦਾ ਦਾ ਕਲੋਸ਼ ਹੀ ਬਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤਾਂ ਮੂੰਡੇ ਅਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਉਂ-ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਖ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਸੰਤੁਸ਼ਟੋ ਭਾਰਯਯਾ ਭਰਤਾ ਭਰਤ੍ਰਾ ਭਾਰਯਾ ਤਥੈਵਚ।
ਯਸਮਿੰਨੇਵ ਕੁਲੇ ਨਿਤਯੰ ਕਲਜਾਣੰ ਤਤ੍ ਵੈ ਧ੍ਰੁਵਮ ॥

ਮਨੁਸ਼ਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਿਆਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੬੦ ॥

ਜੇਹੜੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੁਰੁਸ਼, ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਧਨ, ਅਰ ਯਸ਼ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਥੇ ਭਗਤਾ ਲਗਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਦੁਖ, ਗ਼ੀਬੀ, ਅਰ ਨਿੰਦਿਆ ਛੇਰਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇਹੀ ਸਯੋਬਰ ਦੀ ਚੀਤ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਪਰਿਪਰਾ ਥੀ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ ॥

ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਨ, ਤਦ ਵਿੱਦਯਾ, ਨਹਮ ਸੁਭਾਵ, ਰੂਪ, ਉਮਰ, ਬਲ, ਕੁਲ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਤੀਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤੀਕ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੁਕ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਥੀ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਯੁਵਾਸੁਵਾਸਾ: ਪਰਿਵੀਤ ਆਗਾਤਸਉ ਸ੍ਰੇਯਾਂਭਵਤਿ
ਜਾਯਮਾਨ:। ਤੇ ਧੀਰਾਸ: ਕਵਯ ਉਂਨਯੰਤਿ ਸਾਧਯੋ੩
ਮਨਸਾ ਦੇਵਯੰਤ: ॥ ੧ ॥ ਰਿਗ: । ਮੰਡਲ ੩ । ਸੂਕਤ ੮ । ਮੰਤ੍ਰ ੪ ॥

ਆਧੇਨਵੋ ਧੁਨਯੰਤਾਮਸਿਸ਼੍ਰੀ: ਸਬਰਦੁਘਾ: ਸਸਯਾ
ਅਪ੍ਰਦੁਗਧਾ:। ਨਵਜਾਨਵਜਾ ਯੁਵਤਯੋਭਵੰਤੀ ਰਮੰਹ-

ਦੇਵਾਨਾਮਸੁਰਤ੍ਰਮੇਕਮ । ੨ । ਰਿਗਃ । ਮੰਃ ੩ । ਸੁਕਤ ੫੫ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੬
 ਪੂਰਵੀਰਹੰ ਸਰਦਃ ਸਸ੍ਰਮਾਣਾ ਦੋਸ਼ਾਵਸ੍ਯੋਰੁਸ਼ਸੋਜਰਯੰਤੀਃ
 ਮਿਨਾਤਿਸ੍ਰਿਯੰ ਜਰਿਮਾਤਨੁਨਾਮਪਯੂਨੁ ਪਤਨੀਰ ਬ੍ਰਿ-
 ਸ਼ਣੋ ਜਗਮਯੁਃ ॥ ੩ ॥ ਰਿਗਃ ਮੰਡਲ ੧ । ਸੁਕਤ ੧੭੯ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ ।

ਜੇਹੜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਝੂ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਸੇਵਨ
 ਕਰਕੇ ਉੱਤਮ ਸਿਖਛਾ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪਾਈ ਹੋਵੇ, ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਣ ਅਰ
 ਪੂਰਾ ਜੁਆਨ ਹੋਕੇ ਵਿਦਯਾ ਪਾਕਰ ਗਿਆ ਸਥ ਅਸ੍ਰਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹ
 ਦੂਜਾ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਜਨਮ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ
 ਮੰਗਲ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਛੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ
 ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਵਧਾ ਚਾਹੁਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਧੀਰਯ-
 ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਉਸਨੂੰ ਉੱਨਤੀ ਸੀਲ ਕਰਕੇ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ, ਉਤਮ ਸਿਖਛਾ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ
 ਬਿਨਾ ਅਥਵਾ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼
 ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ॥ ੧ ॥

ਜੇਹੜੀ ਗਊ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਚੋਈ ਉਨਾਂ ਵਰਗੀ ਅਰਥਾਤ ਕੁਆਰੀ
 ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਰਹਤ, ਸਾਰੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਉਤਮ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕਰਨ ਵਾਲੀ
 ਕੁਮਾਰ ਅਵਸਥਾ ਲੰਘੀ ਹੋਈ ਨਵੀਂ ਸਿਖਛਾ ਪਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਭਰ ਜੁਆਨ
 ਮੁਟਿਆਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਯਮ ਪੂਰਵਕ ਪੂਰਾ
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਦੁਤੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਧ ਉੱਜਲ ਹੋਵੇ,
 ਜੁਆਨ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗਰਭ ਧਾਰਣ ਕਰਨ । ਕਦੇ ਭੁਲ ਕੇਵੀ
 ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪਿਆਨ ਨ ਕਰਨ, ਕਿਉਂ ਕਿ
 ਏਹੋ ਕਰਮ ਏਸ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ
 ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਇਸਤ੍ਰੀ
 ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਅਤ੍ਰੈਤ ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵੀਰਯ
 ਸਿੰਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਭਰ ਜੁਆਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਉਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ
 ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਯਾ ਉਸਥੋਂ
 ਵਧ ਉਮਰ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਭੋਗਦੇ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲੇ
 ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਦਾ ਵਰਤਿਆ ਕਰਨ। ਜਿਸਤਰਾਂ

ਸਰਦੀਦੀ ਉੱਤਾਂ ਜੇਹੜੀਆਂ ਪਹਲੋਂ ਲੰਘ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਬੁਢੇਪੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਤਾਕ ਲ ਦੇਵੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ਅਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੋਭਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਢੇਪਾ ਦੂਰ ਕਰਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰੁਸ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਕੇ ਵਿੱਦਯਾ, ਸਿਖਛਾ, ਅਰ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਬਲ ਅਰ ਜੁਆਨੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂ। ਏਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਨਾ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਅਰ ਕਦੀ ਵੀ ਸੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥ ੩ ॥

ਜਦ ਤਕ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਰਾਜਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਰਯ ਲੋਗ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਸੁਖੀਬਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਤਕ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਦਾ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਦ ਥੀਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪਰਾਧੀਨ ਅਰਥਾਤ ਮਾਂ ਪਿਤ੍ਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਲੋਗਾ ਤਦ ਥੀਂ ਧੀਰੋ ਧੀਰੋ ਆਹਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਏਸ ਦੁਸਟ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੱਜਣ ਲੋਗ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਹੀਤ ਨਾਲ ਸੁਖੀਬਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ॥

ਸੋ ਵਿਆਹ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ, ਅਰ ਵਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਗੁਣ, ਕਰਮ ਸਭਾਉ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਜੇਹਦੀ ਮਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਿਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਵੇ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਾ ਜਿਸਦੇ ਮਾਂ ਪਿਤ੍ਰ ਦੂਜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਹੋਨ ਕੀ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਕਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਨ ਵੀ ਅਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਨਗੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਜਾਵਾਲ ਰਿਸ਼ੀ ਅਗਿਆਤ ਕੁਲ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਖਛੜੀ ਵਰਣ ਅਰ ਮਾਤੰਗਹਿਸ਼ੀ ਚੰਡਾਲ ਕੁਲ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਏ ਸਨ ਹੁਨ ਵੀ ਜੇਹੜਾ ਉੱਤਮ ਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਨ ਦੇ ਯੋਗ, ਮੂਰਖ ਸੂਦ੍ਰ ਹੋਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਭਲਾ ਜੇਹੜਾ ਰਜ ਵੀਰਯ ਥੀਂ ਸਰੀਰ ਬਨਿਆ ਹੈ ਓਹ ਵਟਕੇ ਦੂਜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਯੋਗ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਰਜ ਵੀਰਯ ਦੇ ਯੋਗ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਦਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ,

ਸ੍ਵਾਧ੍ਯਾਯੇਨ ਜਪੈਰਹਮੈਸਤ੍ਰੇ ਵਿਦਯੇਨੋਜਯਾ ਸੁਤੈ: ।

ਮਹਾਯਜੁਰਵੈਸ੍ਵਯਜਵੈਸ੍ਵ ਬ੍ਰਾਹਮੀਯੰ ਯਤੋਤਨੁ: ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੮ ।

ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਲਾਂ ਵੀ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ, ਹੁਨ ਅੱਥੇ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਹਾਂ, ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੜ੍ਹਾਨੇ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ, ਕਰਨੇ, ਨਾਨਾ ਵਿਚ ਹੋਮ ਦਾ ਕਰਨਾ, ਸੰਪੂਰਣ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਥਦਾਰਥ, ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੁਰਾ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਪੜ੍ਹ ਨ ਨਾਲ, ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਇਸਟੀ ਆਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪਹਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨੇ, ਪਰਮ ਦੇ ਮਨੁਸਾਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਉਤਪਨ ਕਰਨਾ ਬ੍ਰਹਮਯੋਗ, ਦੇਵਯੋਗ, ਪਿਤ੍ਰੀਯੋਗ, ਵੈਸ਼ਦੇਵ ਯੋਗ, ਅਰ ਅਭਿਥੀ ਯੋਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪਹਲਾਂ ਆਰੁਧਿਆ ਹੈ, ਸਰਾਟਿਸਟਮ ਆਦੀ ਯੋਗ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ, ਸਤਕਾਰ, ਸੰਚ ਬਲਨਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਆਦੀ ਸਤ ਕਰਮ, ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ* ਨਿਲਪ ਵਿਦਯਾ ਆਦੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੁਸੁਚਾਰ ਛਡਕੇ ਸੁਸੁਚਾਰ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਏਹ ਸਦੇਤ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

ਕੀ ਏਸ ਸ਼ਲੋਕ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਟਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ? ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ । ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਰਜ ਵੀਰਯ ਦੇ ਯੋਗ ਖੀ ਵਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਸੋ ਅੱਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿਉਂ ਬਹੁਤੇ ਲਗ ਪਰਿਪਰਾ ਖੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪਰਿਪਰਾ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਨ ਕਰੋਗੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਲਟੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਟਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਖੰਡਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾਡੀ ਉਲਟੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਧੀ ਸਮਝ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਹੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਸਤਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ ਵਿਹਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਅਸੀਂ ਵੇਦ ਤਥਾ ਸਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਦੇ ਮੁੰਢ ਥੀਂ ਹੁਨ ਤੀਕਨ ਨੂੰ ਪਰਿਪਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਵੇਖੋ ਜੇਹੜਾ ਪਿਉ ਦੇਗਾ ਉਸਦਾ ਪੁਤ ਮੰਦਾ, ਅਰ ਜੇਹਦਾ ਪੁਤ ਦੇਗਾ ਉਸਦਾ ਪਿਉ ਮੰਦਾ ਤਥਾ ਕਦੇ ਦੇਨੇਂ ਹੀ ਦੇਗੇ ਯਾਂ ਮੰਦੇ ਵੇਖਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਕ੍ਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਪੁਏ ਹੋਏ ਹੋ, ਵੇਖੋ ਮਨੁ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ —

ਯੇਨਾਸਤ ਪਿਤਰੋ ਯਾਤਾ ਯੇਨ ਯਾਤਾ: ਪਿਤਾਮਹਾ: ।

ਤੇਨ ਯਾਯਾਤਸਤਾਂ ਮਾਰਗੰ ਤੇਨ ਗੱਛੰਨ ਰਿਸ਼ਯਤੇ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੭੮ ॥

ਜਿਸ ਰਾਹ ਥੋਂ ਇਹਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਚੱਲੇ ਹੋਨ ਉਸੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ

*ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਵੀਗਰੀ ਦੇ ਕੰਮ, ਅਤੇ ਕਲਾ ਦਾ ਬਨਾਨਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਕੰਮ ਲੈਨਾ ॥

ਵੀ ਦਲਨ ਪਰੰਤੂ ਮਿਥ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ । ਉ ਦਾਵੇ ਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲੇ, ਅਰਜੇ । ਉ ਦਾਵਾ ਦੁਆ ਹੋਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨ ਚਲਨ, ਪਿਉਕਿ ਉ ਮਮ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਚੱਲਨ ਥੀਂ ਦੁਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ॥

ਏਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਜਾ ਨਹੀਂ ? ਹਾਂ ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਵੇਖੋ ਜੇਹੜੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੀਜ਼ੀ ਹੋਈ ਵੇਦ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਉਹ ਸਨਾਤਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੀ ਉਸ ਤੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਉਹ ਸਨਾਤਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ ? ਜਰੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਈ ਇਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪੁਡਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿਉ ਰਾਹੀਥ ਹਵੇ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ ਦੋ ਅਤ ਵਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਵੇ, ਕੀ ਜੇਹਦਾ ਪਿਉ ਅਨ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ਉਹਦਾ ਪੁਤ ਵੀ ਅਨਾਥਾ ਅਥਾ ਨ ਫੜ ਸੁਟੇ, ਜੇਹਦਾ ਪਿਉ ਕੁਕਰਮੀ ਹੋਵੇ ਕੀ ਉਹਦਾ ਪੁਤ ਵੀ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਹੀ ਕਰੇ ? ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਨਾ, ਅਤੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥

ਜੇਹੜਾ ਰਜਾ ਰਾਜ ਦੇ ਯੋਗ ਥੀ ਵੇਣ ਅਸੂਮ ਵਿਵਸਥਾ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਗੁਣ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਥੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁਡਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੀ ਪੁਡਨਾ ਲਥਵਾ ਕਿਰਾਟੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਓਹਨੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਯਿਹੂਦੀ ਮੰਨੇ ਹੋ ? ਅੇਥੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਗੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੇ ਕਰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਏਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਉਹ ਦੀ ਸਿਧ ਹੋਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਆਦੀ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਨੀਚ ਵੀ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਨੀਚ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨੀਚ ਵਰਣ ਵਿਚ ਸਰ੍ਹਤ ਗਿਨਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸਨ) :—

ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਸ੍ਯ ਮੁਖਮਾਸੀਦਬਾਹੂ ਰਾਜਨਯ: ਕ੍ਰਿਤ: ।

ਊਰੁ ਤਦਸ੍ਯ ਯਦ੍ਵੈਸ੍ਯ: ਪਦਭ੍ਯਾਗੁਮ੍ਹਿ ਸੂਦ੍ਰੋ ਅਜਾਯਤ ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੩੧ ਮੰਤ੍ਰ ੧੧

ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਣ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਥੀਂ, ਖੱਛੜੀ ਥਾਹਾਂ ਥੀਂ, ਵੈਸ ਪੌਟਾਂ ਥੀਂ ਅਤੇ ਹੂਦ੍ਰ ਪੈਰਾਂ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਥਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ, ਥਾਹਾਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ,

ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੰਡਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਖੰਡਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਜੇਹੜਾ ਤੁਸਾਂ ਕੀਤਾ ਓਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਥੇ ਪੁਰੁਸ ਅਰਥਾਤ ਨਿਰਾਕਾਰ, ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ * ਅਨੁ-ਵਿਤੀ ਹੈ, ਜਦ ਓਹ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੰਹ ਆਦੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਮੰਹ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਰੁਸ ਅਰਥਾਤ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਜਰਾਤ ਦੇਬਨਾਨ ਪਾਲਨ ਅਤੇ ਪੂਲੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੁਨ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ, ਸਰਵੋਗ ਆਤਮਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਏਸਦਾ ਏਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਪੁਰੁਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮੰਹ ਵਾਂਗਣ ਸਥ ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਖ (ਉੱਤਮ) ਹਨ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖ 'ਬਾਹੁਰ ਵੈ ਬਲੀ ਬਾਹੁਰ ਵੈ ਵੀਰਯਮ' ਅਨੁਸਾਰ ਬਲ, ਵੀਰਯ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਹੁ ਹੈ, ਓਹ ਜੇਹਦੇ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਹੋਵੇ ਸੋ ਖੰਡਤ੍ਰੀ, ਲਕ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਭਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਉਰੂਹੋ, ਜੇਹੜਾ ਸਥ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਰੂ ਦੇ ਬਲਨਾਲ ਜਾਵੇ ਆਵੇ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰੇ ਉਹ ਵੈਸ਼ਨ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪੈਰ ਦੇ ਅਰਥਾਤ ਹੇਠਲੇ ਅੰਗ ਵਾਂਗੂੰ ਮੁਹਖਤਾ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੂਦ੍ਰ ਹੈ, ਇਕ ਹੋਰ ਜਗਾ ਵੀ ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਏਹੀ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸੀਕਨ :— 'ਯਸਮਾਦੇਤੇ ਮੁਖਮਾ-ਸਤਸਮਾਨਮੁਖਤੇਹਸ੍ਰਸਿਜਯੰਤ ਇਤਯਾਦੀ' । ਜਿਸ ਕਤਕੇ ਇਹ ਮੁਖ (ਸਰਦਾਰ) ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਮੁਖ ਥੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ । ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੰਹ ਸਥ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ । ਉਸ ਤਰਾਂ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਰੱਖਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਉਤਮ ਹੈ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮੰਹ ਆਦੀ ਅੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮੰਹ ਥੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸੇਫ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਅਹ ਹੋਨਾ, ਅਰ ਜੇ ਮੰਹ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਵਾਂਗੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਦੀ ਸਕਲ ਜਰੂਰ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੰਹ ਦੀ ਸਕਲ ਗੋਲਮੋਲ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਕਲ ਵੀ ਮੰਹ ਵਰਗੀ ਗੋਲਮੋਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਖੰਡਤ੍ਰੀਆ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਾਹਾਂ ਵਰਗੇ, ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੱਟ ਵਰਗੇ, ਅਰ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪੈਰ ਦੀ ਸਕਲ

* ਓਹਦਾ ਵਰਣਨ ਪਿਛੋਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਵਰਗੇ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਹੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਛੇ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਮੂੰਹ ਆਦੀ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਹੋਨ ਵਿਓ, ਪਰਿੰਤੂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਬ ਲੋਕ ਗਰਭਾਸ਼ੇ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ ਆਦੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਨ ਹੋਏ, ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਨਾਮ ਦਾ ਘਮੰਡ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅਰਥ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਜਾਂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਜਗਾ ਵੀ ਕਹਿਆ ਹੈ । ਜੀਕਨ :—

ਸੂਦ੍ਰੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਤਾਮੇਤਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਸਚੈਤਿਸੂਦ੍ਰਤਾਮ ।
ਖਛਤ੍ਰਿਯੋਜਾਤਮੇਵ ਤੁ ਵਿਦਯਾਦ੍ਵੈਜਾਤਥੈਵ ਚ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ । ਅਧਯਾਯ ੧੦ । ਸਲੋਕ ੬੫ ॥

ਸੂਦ੍ਰ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਛਤ੍ਰੀ, ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਵਾਗ਼ੀ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਸੂਦ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਛਤ੍ਰੀ ਅਰ ਵੈਸ਼ ਬਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਛਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਹੋਵੇ ਅਰ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਉ, ਸੂਦ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਨ ਤਾਂ ਓਹ ਸੂਦ੍ਰ ਬਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਹੜਾ ਖਛਤ੍ਰੀ ਵੈਸ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾ ਸੂਦ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਵੇ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾ ਸੂਦ੍ਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਵਰਣ ਵਰਗੇ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਯਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਨ ਓਹ ਉਸੇ ਵਰਣ ਵਿਚ ਗਿਨੇ ਜਾਨ ॥

ਧਰਮਚਰਯਯਾ ਜਘਨ੍ਯੋ ਵਰਣ: ਪੂਰਵੇ ਪੂਰਵੇ
ਵਰਣਮਾਪਦ੍ਯਤੇ ਜਾਤਿਪਰਿਵ੍ਰਿਤੋ ॥ ੧ ॥
ਅਧਰਮਚਰਯਯਾਵੋ ਪੂਰ ਵਰਣੋ ਜਘਨ੍ਯੋ
ਜਘਨ੍ਯੋ ਵਰਣਮਾਪਦ੍ਯਤੇ ਜਾਤਿਪਰਿਵ੍ਰਿਤੋ ॥ ੨ ॥

ਏਹ ਆਖਸਤ੍ਰਿਯ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ਹਨ, ਧਰਮ ਉਪਰ ਚਲਨ ਨਾਲ ਨਿਚਲਾ ਵਰਣ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਵਰਣ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ॥ ੧ ॥

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚਲਨ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਵਰਣ ਵਾਲਾ

ਮਨੁਸ਼ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਵਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਵਰਣ ਵਿੱਚ
ਜਿਨਿਆ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥

ਜੀਕਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਦਾਹ ਉਸੇ ਤਰਾ ਇਸ਼ਨੀਆਂ
ਦੀ ਭੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸਮਝਨੀ ਚ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਥੇ ਕੀ ਸਿੱਖ ਦਇਆ ਕਿ ਏਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵਰਣ ਅਪੇ ਅਪਨੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਰਖਦੇ
ਹੋਏ ਸੁਧ ਬਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਣ ਪੁਰੁ ਵਿਚ ਤੋਂ ਹੀ ਖੜਕੀ ਵੇਸ਼,
ਅਤੇ ਸੂਦ੍ਰ ਵਰਗਾ ਨ ਰਹੇ, ਅਰਥਾਤ, ਵੇਸ਼ ਤਖਾ ਸੂਦ੍ਰ ਵਰਣ ਭੀ ਸੁਧ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਵਰਣ ਸੰਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਏਸ ਨਾਲ ਜਿਨੇ ਵਰਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ
ਆ ਯਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿੱਤ ਹੀ ਮੁੰਡਾ ਜਾ ਕੁੜੀ ਹੋਵੇ ਅਰ ਉਹ ਦੂਜੇ
ਵਰਣ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਜੋ ਵੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਵੇਸ਼
ਛੇਦ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਏਸ ਦੀ ਕੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਜੋਗ, ਅਤੇ ਨ ਵੇਸ਼ ਛੇਦਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂ
ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਦੇ ਯੋਗ ਦੂਜੇ
ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ, ਵਿਦਯਾਸਥਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਖੀ ਮਿਲਨ ਗੇ
ਏਸ ਲਈ ਕੁਝ ਭੀ ਗੜਬੜ ਨ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਏਹ ਗੁਣਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਣਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਸੋ-
ਲਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੰਜੀਵੇਂ ਵਰੇ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਵਿਚ ਨਿਯਤ ਕਰਨੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਅਰ ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਣ ਵਰਣ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ,
ਛੱਖਰੀ ਵਰਣ ਦਾ ਛੱਖਰੀ, ਵੇਸ਼ ਵਰਣ ਦਾ ਵੇਸ਼ ਇਸਭੀ ਅਤੇ ਸੂਦ੍ਰ ਵਰਣ ਦਾ
ਸੂਦ੍ਰ ਇਸਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ
ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੋਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਅਤੇ ਗੁਣ ਏਹ ਹਨ :—

ਅਧਯਾਪਨਮਧਯਯਨੰ ਯਜਨੰ ਯਾਜਨੰ ਤਥਾ॥

ਦਾਨੰ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਰਹਸ਼ਚੈਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਨਾਮਕਲਪਯਤ ॥

ਮਨੁਸ਼ਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸਲੋਕ ੮੮ ।

ਸਮੋ ਦਮਸਤਪਃ ਸ਼੍ਰੇਥੀ ਖਡਾਂਤਿਰਾਰਜਵਮੇਵ ਚ। ਜਵਾਨੰ
ਵਿਜਵਾਨਮਾਸਤਿਕਯੰ ਬ੍ਰਾਹਮਕਰਮ ਸ੍ਰਭਾਵਜਮ ॥੨॥

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਅਧਯਾਯ ੧੮ । ਸਲੋਕ ੪੨ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਯਗ ਕਰਨਾ, ਯੱਗ ਕਰਾਨਾ, ਵਾਨ ਦੇਨਾ, ਵਾਨ ਲੈਨਾ, ਇਹ ਛੀ ਕਰਮ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮਨੁਸੀ ਦੇ ਵਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਨਾ ਨੀਚ ਕਰਮ ਹੈ ।

ਮਨ ਨਾਲ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਦੇ ਨ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਅਧਰਮ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨ ਜਾਨ ਦੇਨਾ, ਕੰਨਾਂ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਥੀ ਰੋਕ ਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਗਾਉਨਾ, ਸਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਚਾਰੀ, ਸਿਤੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਨਾ, ਸੋਚ ਅਵਥਾਤ

ਅਦਭਿਰਗਾਤ੍ਰਾਣੀ ਸੁਧਯਤਿ ਮਨ: ਸਤਯੇਨ ਸੁਧਯਤਿ ।

ਵਿਦਯਾਤਪੋਭਯਾਂਭੂਤਾਤਮਾ ਬੁੱਧਿਰਜਵਾਨੇਨ ਸੁਧਯਤਿ ।

ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਤੀ ਅਧਯਾਯ ੫ । ਸਲੋਕ ੧੦੯ ।

ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅੰਗ, ਸੌਰ ਉਪਰ ਚਲਨ ਨਾਲ ਮਨ, ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਧਰਮ, ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਧੀਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਰਾਗ ਦੋਸ਼ ਆਦੀ ਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੰਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੁਧ ਰਖਣਾ ਅਰਥਾਤ ਸਚ ਸੁਠ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ, ਸਚ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਭੂਠ ਦੇ ਤਿਆਰਾਨ ਨਾਲ ਨਿਮਰਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ, ਉਸਤੁਤੀ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ ਭੁਖ, ਚੋਹ, ਹਾਨੀ, ਲਾਭ, ਮਾਨ, ਅਪਮਾਨ ਆਦੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਛੱਡਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਯੋਗ ਰਖਣਾ, ਨਰਮੀ, ਨਿਰਮਲ ਭਿਮਾਨ, ਨਿਸ਼ਕਾਪਦਤਾ, ਸਰਲ ਸੁਭਵ ਰਖਣਾ ਨੁਹਿਲਤਾ ਆਦੀ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਦੇਣੇ, ਸਭ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਯਗ ਉਪਾਗ ਦੇ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਨ ਦਾ ਸਮ-ਰਥ, ਵਿਦ੍ਵੇਤ ਸਚ ਦਾ ਨਿਰਵੇਦੀ ਹੋਣੀ ਚੀਜ਼ ਜ ਹੀ ਹਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜੜ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਜ ਨਾਨਾ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚੀ ਭੇਦ ਲੋਕੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਭੀਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਭਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹਾ ਚਾਹੀਏ ਭੋਗ ਲਾਭ ਉਠਾਉਨਾ, ਕਦੀ ਵੇਦ, ਈਸ਼੍ਵਰ, ਮੁਕਤੀ, ਪੁਰਸ਼ ਅਗਲਾ ਜਨਮ, ਧਰਮ, ਵਿਦਯਾ, ਸਤਸੰਗ, ਮੰਦਿਰ, ਆਹਾਰਯ, ਅਤੇ ਅਭਿਥੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨ ਛੱਡਨਾ, ਅਰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਦੀ ਨ ਕਰਨੀ. ਇਹ ਪਦ੍ਰਹ ਕਰਮ ਅਤੇ ਗੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਣ ਦੇ ਮਨੁਸਾਂ ਵਿਚ ਜਰੂਰ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ॥ ਖਛਤ੍ਰੀ—

ਪ੍ਰਜਾਨਾਂ ਰਖਛਣੇ ਦਾਨਮਿਜਯਾਧਯਨਮੇਵ ਚ ।

ਵਿਸ਼ਯੇਸ਼੍ਵਪ੍ਰਸਕਤਿਸਚ ਖਛਤ੍ਰਿਯਸਯ ਸਮਾਸਤ: ॥੧॥

ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧ ਸਲੋਕ ੯੯ ।

ਸੋਰਧੰ ਤੇਜੋ ਪ੍ਰਿਤਿਰਦਾਖਛੰਦ੍ਰਯੋ ਚਾਪਯਪਲਯਨਮ ।
ਦਾਨਮੀਸ੍ਵਰਭਾਵਸ਼ਚ ਖਛੰਤ੍ਰਕਰਮ ਸ੍ਵਭਾਵਜਮ ॥੨॥

ਭਗਵਤਗੀਤਾ ਅਧਿਆਯ ੧੮ ਸ਼ਲੋਕ ੪੩ ॥

ਨਿਆਯ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਰਖਣਾ ਅਰਥਾਤ ਪਖਛਪਾਤ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਠਾਂ ਦਾ ਆਦਰ, ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਨਾ, ਸਥ ਭਰਾਂ ਨਾਲ ਸਥ ਦਾ ਪਾਲਨ, ਦਾਨ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਯਾ, ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸੁਪਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ, ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਯੱਗ ਕਰਨੇ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਵਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨ ਵਸਕੇ ਜਿਭੇਂਦ੍ਰੀ ਰਹਕੇ ਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾਥੀਂ ਬਲਵਾਨ ਰਹਨਾ, ਸੈਕਤਿਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਕੱਲੇ ਨੂੰ ਭੈ ਦਾ ਨ ਹੋਨਾ, ਸਦਾ ਤੇਜਸ਼੍ਵੀ ਅਰਥਾਤ ਈਨਤਾ ਰਹਿਤ, ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਨਾ, ਧੀਰਯਵ ਨ ਹੋਨਾ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਅਤੀਚਤੁਰ ਹੋਨਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਃਭੀਕ ਰਹਕੇ ਉਸਤੋਂ ਕਦੇ ਨ ਹਟਨਾ, ਨਾ ਨਠਨਾ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਭਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਕਿ ਜਿਸਥੋਂ ਭਰੂਰ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇ, ਆਪ ਬਚੇ। ਜੇ ਭੱਜਨ ਥੀਂ ਜਾ ਵੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦਾਉਖੇਭਨ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਨਾ, ਪਖਛਪਾਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਥ ਨਾਲ ਯਥਾਯੋਗ ਵਰਤਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਨਾ, ਪ੍ਰਤਿਗਤਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ, ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨ ਹੋਨਦੇਨਾ, ਏਹ ਯਾਰਾਂ ਖਛੰਤ੍ਰੀ ਵਰਣ ਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਗੁਣ ਹਨ ॥ ਵੈਸ਼ਣਵ:—

ਪਸ਼ੂਨਾਂ ਰਖਛੰਨੰ ਦਾਨਮਿਜਯਾਯਯਨਮੇਵ ਚ ।

ਵਟਿਕਪਥੰ ਕੁਸੀਦੰ ਚ ਵੈਸ਼ਜਸ੍ਯ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਮੇਵ ਚ ॥

ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੧ । ਸ਼ਲੋਕ ੯੦ ॥

(੧) ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨਾ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ (੨) ਵਿਦਯਾ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਲਈ ਧਨ ਆਦੀ ਖਰਚ ਕਰਨਾ (੩) ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ (੪) ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ (੫) ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਯਾਪਾਰਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ (੬) ਸੌ ਰੁਪਏ ਪਿਛੇ ਚਾਰ, ਛੀ, ਅੱਠ, ਬਾਰਾਂ, ਸੋਲਾਂ ਜਾ ਵੀਹ ਆਨੇ ਤੋੜੀ ਵਿਆਸ ਦਾ ਲੈਨਾ, ਅਰਮੁਲ ਥੀਂ ਦੁਨਾ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਰੁਪਯਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੌ ਵਰਹੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੋ ਰੁਪਏ ਥੋਂ ਵਧੀਕ ਨਾ ਲੈਨਾ ਨ ਦੇਨਾ (੭) ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ, ਏਹ ਵੈਸ਼ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਹਨ ॥ ਸ਼ੁਦ੍ਰ:—

ਏਕਮੇਵ ਤੁ ਸੂਦ੍ਰਸ੍ਯ ਪ੍ਰਭੁ: ਕਰਮ ਸਮਾਦਿਸ਼ਤ ।

ਏਤੇਸਾਮੇਵ ਵਰਣਾਨਾੰ ਸੁਸ੍ਰਸ਼ਾਮਨਸੂਯਯਾ ॥ ਮਨੂ: ੧।੮੧ ॥

ਸੂਦ੍ਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਨਿੰਦਿਆ, ਈਰਸ਼ਾ, ਘਮੰਡ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਯਥਾਵਤ ਕਰੇ, ਉਸਥੋਂ ਹੀ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਕਰੇ ਇਹੋ ਇਕ ਸੂਦ੍ਰ ਦਾ ਗੁਣ ਕਰਮ ਹੈ ॥

ਏਹ ਸੰਖਫੇਪ ਨਾਲ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਕਰਮ ਲਿਖੇ, ਜਿਹੜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਹੋਨ ਓਸਨੂੰ ਉਸ ਉਸ ਵਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਨਾ, ਅਜੇਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਖਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿੰਉਂਜੋ ਉੱਤਮ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡੀ ਸੰਭਾਨ ਮੁਰਖਤਾ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸੂਦ੍ਰ ਹੋਸਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸੰਭਾਨ ਭੀ ਭਰਦੇ ਰਹਨਗੇ ਕਿ ਜੇ ਉਕਤ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸੂਦ੍ਰ ਬਨਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਰ ਨੀਚ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਿਚ ਹੋਨ ਵਾਸਤੇ ਉਤਸਾਹ ਵਧੇਗਾ ॥

ਵਿਦਵਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿੰਉਂਕਿ ਓਹ ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਖਡਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਨ ਨਾਲ ਕਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਹਾਨੀ ਯਾਂ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪਾਲਨੇ ਆਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੈਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿੰਉਂਕਿ ਓਹ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਵਿਦਵਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੌਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿੰਤੂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਸਥ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਖਨਾ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਸਭਾਜਨ* ਜਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥

ਵਿਆਹ ਦੇ ਲਖਛਣ ।

ਬ੍ਰਾਹਮੇ ਦੈਵਸਤਥੈਵਾਰਸ਼: ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਯਸਤਥਾਸੁਰ: ।

ਗਾਂਧਰਵੋ ਰਾਖਛਸਸਚੈਵ ਪੈਸ਼ਾਚਸ੍ਰਾਸ਼ਟਮੋ ਅਧਮ: ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ ਥਲੋਕ ੨੧ ॥

* ਸਭਾਜਨ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਭਾ ਦੇ ਸਭਾਸਦ ।

ਵਿਆਹ ਅੱਠਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮ, ਦੂਜਾ ਦੈਵ, ਤੀਜਾ ਆਰਸ, ਚੌਥਾ ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਜ, ਪੰਜਵਾਂ ਆਸੁਰ, ਛੇਵਾਂ ਗਾਂਧਰਵ, ਸੱਤਵਾਂ ਰਾਖਛਸ, ਅੱਠਵਾਂ ਪਿਸ਼ਾਚ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਏਹ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿ (੧) ਵਰ ਕੰਨਿਆਂ ਦੋਏ ਜਥਾਵਤ ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਜ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸੁਸੀਲ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨) ਵੱਡਾ ਜਗ ਕਰਕੇ ਜਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਿਆ ਜਾਣੇ ਨ ਰਹਣੇ ਪਾਈ ਹੋਈ ਪੀ ਦਾ ਦੇਨਾ ਦੈਵ (੩) ਵਰ ਧੰ ਕੁੜ ਲੋਕੇ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਆਰਸ (੪) ਜਗ ਦਾ ਵਿਆਹ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵ ਸੱਤ ਹਨ ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਜ (੫) ਵਰ ਅਤੇ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਕੇ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਆਸੁਰ (੬) ਨਿਜਮ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤਾ ਰਹਿਤ ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਥੋਂ ਵਰ ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਪਰਵਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਯੋਗ ਹੋਣਾ ਗਾਂਧਰਵ (੭) ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਆਥਾਤ ਖੋਹਕੇ ਜਾ ਕਪਟ ਨਾਲ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਰਾਖਛਸ (੮) ਧੁੱਤੀ ਹੋਈ ਜਾ ਸਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਪਾਗਲ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਸੰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਪਿਸ਼ਾਚ ਵਿਆਹ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮ ਵਿਆਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ, ਦੈਵ, ਆਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਜ ਮੱਧਮ, ਆਸੁਰ ਅਤੇ ਗਾਂਧਰਵ ਨਿੱਕ੍ਰਮ, ਰਾਖਛਸ ਅਧਮ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਚ ਮਹਾਭ੍ਰਮ ਹੈ ॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਏਹੋ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਇਕੱਲੀ ਜਗਾ ਮੇਲ ਨ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਇਕੱਲੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਰਹਨਾ ਦੋਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਕੰਨਿਆਂ ਜਾ ਵਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਮਾਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਇਕ ਵਰਗਾ ਜਾਂ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਜ ਆਸ਼੍ਰਮ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹਨੂੰ ਫੋਟੋ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਤਸਵੀਰ ਉਤਾਰ

ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਧੀ ਦੇ ੧੧੧ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਸੁਆਮੀਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਏਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਏਹ ਗੱਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਝੂਠੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੀਹੋ ਏਸਲਈ ਕੁਝ ਭੀ ਨ ਦੇਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਆਰਸ ਵਿਆਹ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਥੇ ਅਸਲ ਲੇਖ ਵਿੱਚ 'ਨਾ' ਦਾ ਸਬਦ ਰਹ ਗਿਆ ਹੈ ॥

(ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤਾ)

ਕੇ ਕੁਝੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝੀਆਂ ਮੰਡਿਆਂ ਦੀ, ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਹਦੀ ਜਿਹਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੱਕ ਜੀਵਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਮਗਰ ਕੇ ਵੇਖਣ, ਜਦ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਗਲਬਾਤ ਮੁਕਾਵੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਤਦ ਜਿਹਦਾ ਜਿਹਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਉਦਿਸ਼ ਸਮਝਨ ਉਸ ਉਸ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਚੁਗਤੀ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇ ਸੇ ਸਨੁ - ਨ ਦੇ - ਨ ਦੇ - ਨ ਦੇ - ਨ ਦੇ - ਨ ਦੇ ਇਹ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾ ਸਮਾ ਦਰਬਨ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਓਹ ਦੋਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਨ ਤਾਂ ਉਥੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾ, ਪਿਉ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਓਹ ਸਮੁਨੇ ਹੋਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾ, ਪਿਉ ਆਦੀ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਿੱਧੇ ਥਾਤ ਚੀਤ ਸਾਸਨੁ ਰਬ ਕਰਾਨ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਗੁਪਤ ਗਲ ਪੁਛਨ ਸੇ ਭੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਖਕੇ ਇਹ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰਸੰਤਰ ਕਰ ਲੈਨ, ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਓਦੋਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪਥਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਜਿਹੜਾ ਪਹਲੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਰੁਪੀ ਰੁਪ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਨਾਲ ਲਿੱਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਓਹ ਦੰਦਮਾ ਦੀ ਕਲਾ ਵਾਝਣ ਬੈਠੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਪੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨ ਕੰਨਿਆਂ ਰਜ-ਸੂਲਾ ਹੋਕੇ ਜਦ ਨ੍ਰਾਧੇ ਲਵੇ ਤਦ ਵੇਦੀ ਅਤੇ ਮੰਡਪ ਰਚਕੇ ਅਨੇਕ ਸੁਗੰਧੀ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ, ਅਤੇ ਪਿਉ ਆਦੀ ਦਾ ਹੋਮ, ਤਥਾ ਵਿਦਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਤੇ ਇਸ-ਦੁਆਰਾਂ ਦਾ ਯਥਾਯੋਗ ਸਤਕਾਰ ਕਰਨ ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨ ਵਿਦਾਨ ਦੇਣਾ ਯੋਗਜ ਸਮਝਨ ਉਸੇ ਦਿਨ 'ਸੰਸਕਾਰਵਿਧੀ, ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਵਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਂ ਦਸ ਬਜੇ ਵਡੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹਥ ਲੇਵਾ ਅਤੇ ਵਿਆਹਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਅਕੱਲੀ ਜਗਾ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਨ, ਪੁਰੁਸ਼ ਵੀਰਯ ਸਥਾਪਨ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀਰਯ ਦੇ ਖਿੱਚਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਉਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਕਰਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋਵੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨ ਗਵਾਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਵੀਰਯ ਦਾ ਰਜ ਬੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਬਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਪੂਰਵ ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਵੀਰਯ ਦੇ ਗਰਭ ਸੇ

* ਗੁਨਕੁਲ ਬੀਂ ਮੁੜਕੇ ਘਰ ਆਉਨ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ॥

ਵਿਚ ਡਿਗਨ ਦਾ ਸਮਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਲਨ ਜੁੱਲਨ ਨਾ, ਅਰ ਨੱਕ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨੱਕ, ਅੱਖ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅੱਖ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਧਾ ਸਰੀਰ ਰੱਖਨ, ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਰਹਨ ਹਿਲਨ ਨਾ, ਪੁਰੁਸ ਅਪਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੇ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀਰਯ ਖਿੱਚਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਪਾਨ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਉਤਾਹਾਂ ਖਿੱਚੇ, ਯੋਨੀ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਵਲ ਸਕੋੜਕੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਵਲ ਗਰਭਾਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਠਹਰਾਵੇ, ਫੇਰ ਦੋਵੇਂ ਸਫਾ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਸਨਾਨ ਕਰਨ * ਗਰਭ ਠਹਰ ਜਾਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸੁਝ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਜਸ਼ੁਲਾ ਨ ਹੋਨ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੋਜਾਵਾਹੈ ਸੰਘ, ਕਸਰ, ਅਸਰੀਧ, ਛਟੀ ਇਲਾਯਦੀ, ਅਤੇ ਸਾਲ ਬਿਸਰੀ ਪਾਕੇ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਜੋਹਤਾ ਪਹਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਠੰਢਾ ਦੁਧ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਦੁਰੀ ਹੋਵੇ ਦੋਵੇਂ ਪੀਕੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਸੌ ਰਹਨ, ਏਹੋ ਵਿਧੀ ਜਦ ਜਦ ਗਰਭਾਧਾਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ਤਦ ਤਦ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਜਦ ਮਹੀਨੇ ਭਵ ਵਿਚ ਰਜਸ਼ੁਲਾ ਨ ਹੋਨ ਥੀ ਗਰਭ ਦੇ ਠਹਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਜਾਵੇ ਤਦ ਤੋਂ ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਕਦੀ ਹੋਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਕੰਮ ਨ ਹੋਨ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੰਤਾਨ ਭੀ ਓਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸਦੇ ਉਲਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀਰਯ ਵਜ਼ਰਥ ਜਾਂਦਾ, ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਘਟ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਪਰੋਂ ਬੋਲਨਾ ਚਾਲਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵਰਤਨਾ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਪੁਰੁਸ ਵੀਰਯ ਦਾ ਰੋਕਨਾ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਰਭ ਦੀ ਰਖਛਾ ਅਰ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਵੀਰਯ ਸੁਫਲੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨਸ਼ ਨ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਬਾਲਕ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਨਾ, ਪੁਸ਼ਟੀ, ਬਲ ਅਤੇ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਦਸਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਵੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਸਦੀ ਰਖਛਾ ਰੱਖੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ, ਅਰ ਅਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਠਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਕਦੀ ਗਰਭ ਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਸਤਾਂ ਦੇ ਲਿਆਉਨ ਵਾਲੇ, ਖੁਸ਼ਕੀ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨਸ਼ ਦੇ ਦੇਨ ਵਾਲੇ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਬਲ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨ ਖਾਵੇ ਪੀਵੇ, ਕਿੰਤੂ ਘਿਉ, ਦੁੱਧ, ਚੰਗੇ ਚੌਲ, ਕਨਕ, ਮੂੰਗੀ, ਮਾਹ ਆਦੀ ਅਨਾਜਾਂ ਦਾ ਖਾਨਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ॥

* ਇਹ ਗਲ ਰਹਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਇੰਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਮਝ ਲੈਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਲਿਖਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ।

† ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਜਨਾਨੀ ਦੇ ਭਿਟ ਜਾਨ ਨੂੰ ਰਜਸ਼ੁਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਗਰਭ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਸੰਸਕਾਰ, ਇਕ ਚੌਥੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਵਨ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅੱਠਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸੀਮੰਤੋਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰੇ, ਜਦ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਵੇ ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਰੱਖਛਾ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਸੁੰਠੀ ਪਾਕ, ਅਥਵਾ ਸੁਭਾਗ ਸੁੰਠੀ ਪਾਕ, ਪਹਲੇ ਹੀ ਬਨਵਾ ਰੱਖੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲਾ ਗਰਮ ਪਾਨੀ ਜੋੜਾ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਤੌਤਾ ਰਹ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਨਾਨ ਕਰੇ ਅਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਨਾਨ ਕਰਾਨ, ਫੇਰ ਨਾਭ ਕੱਟਨ, ਬੱਚੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਨਰਮ ਸੂਰ ਬਨੁਕੇ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਛਡਕੇ ਉਪਰੋਂ ਕੱਟ ਸੁਟੇ, ਉਸਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਬਨੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਭੀ ਨ ਵੱਗੇ, ਫੇਰ ਉਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਫਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੰਦਰ ਸੁਰੀਧੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਘਿਉ ਆਦੀ ਦਾ ਹੋਮਕਰੇ, ਫੇਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਘਿਉ ਵੇਦੋਸੀਤੀ, ਅਰਥਾਤ ਤੇਰਾਨਾ ਉਂ ਵੇਦ ਹੈ ਸੁਨਾਕੇ ਘਿਉ ਅਤੇ ਸਹਦ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਲਾਈ ਨਾਲ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਉਪਰ 'ਐਸ' (ਓਮ) ਲਿਖਕੇ ਸਹਦ ਅਤੇ ਘਿਉ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸਲਾਈ ਨਾਲ ਚਟਾਵੇ, ਫੇਰ ਬੱਚਾ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਜੇ ਦੁੱਧ ਪੀਨਾਰਾਹਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਪਿਲਾਵੇ, ਜੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਵੇ, ਫੇਰ ੩ ਸੀ ਸਫਾ ਕੋਠੜੀ ਯਾ ਜਿੱਥੇ ਦੀ ਹਵਾ ਸੁੱਧ ਹੋਵੇ ਓਥੇ ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲੇ ਘਿਉ ਦਾ ਹੋਮ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸੰਧਯਾ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਅਰ ਉਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਰਖੇ, ਬੱਚਾ ਛੇ ਦਿਨ ਤਕ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਵੇ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਖਾਵੇ, ਅਰ ਯੋਨੀ ਸੰਕੋਚ ਆਦੀ ਭੀ ਕਰੇ, ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਅਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਦੁੱਧ ਪੀਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦਾਈ ਰੱਖੇ, ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੁਆਨ ਪਿਲਾਨ ਓਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਵੇ, ਅਤੇ ਪਾਲੇ ਭੀ ਪਹੰਤ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇਮੁਨਾਸਬ ਵਿਹਾਰ ਉਸਦੇ ਪਾਲਨ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਵੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੁੱਧ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਨਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਲੇਪ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਨ ਚੋਵੇ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਭੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਰੱਖੇ, ਫੇਰ ਨਾਮਕਰਣ ਆਦੀ 'ਸੰਸਕਾਰ' ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਧੀ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਵੇਲੇ ਤੇ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਫੇਰ ਰਜਸੁਲਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਨਾਨ ਧੋਨ ਥੀ ਪਿਛੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਤੁ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ॥

ਰਿਤੁਕਾਲਾਭਿਗਾਮੀਸਯਾਤਸ੍ਵਦਾਰਨਿਰਤੁ: ਸਦਾਪਰਵ-
ਵਰਜੇ ਬ੍ਰਜੋਚੈਨਾ ਤਦਵ੍ਰਤੋਰਤਿਕਾਮਯਯਾ॥ ਮਨੁ: ੩ । ੪੫ ॥

ਨਿੰਦਯਾਸੂਸਟਾਸੁ ਸਤਿਯੋ ਰਾਤ੍ਰਿਸੁ ਵਰਜਯਨ ।

ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੋਯੇਵ ਭਵਤਿ ਯਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰਾਸ੍ਰਮੇ ਵਸਨ॥ ਮਨੁ ੩।੫॥

ਜਿਹੜਾ ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਰਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਅਰ ਰਿਤੂਗਾਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਵਰਗਾ ਹੈ ॥

ਸੰਤੁਸ਼ਟੋ ਭਾਰਯਯਾ ਭਰਤਾ ਭਰਤ੍ਰਾ ਭਾਰਯਾ ਤਥੈਵ ਚ ।

ਯਸਮਿੰਨੇਵ ਕੁਲੇ ਨਿਤਯੰ ਕਲਯਾਣੰ ਤਤ੍ਰ ਵੈ ਪ੍ਰਵਮ॥ ੧॥

ਯਦਿ ਹਿ ਸਤ੍ਰਿ ਨ ਰੋਚੇਤ ਪੁਮਾਂਸੰਨ ਪ੍ਰਮੋਦਯੇਤ ।

ਅਪ੍ਰਮੋਦਾਤ ਪੁਨः ਪੁੰਸਃ ਪ੍ਰਜਨੰ ਨ ਪ੍ਰਵਰਤਤੇ ॥ ੨ ॥

ਸਤ੍ਰਿਯਾਂ ਤੁ ਰੋਚਮਾਨਾਯਾਂ ਸਰਵੰ ਤਦ੍ਰੋਚਤੇ ਕੁਲਮ ।

ਤਸ੍ਯਾਂ ਤ੍ਰੋਚਮਾਨਾਯਾਂ ਸਰਵਮੇਵ ਨ ਰੋਚਤੇ ॥ ੩ ॥

ਮਨੁ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯ ਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੬੦-੬੧-੬੨ ॥

ਜਿਹੜੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਥਾਵਦ, ਅਤੇ ਥਾਵਦ ਤੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸੁਭਾਗ ਅਤੇ ਧਨਨਹਰਦ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਭਗਵਾਨ, ਦੁਖ ਰਹਿੰਦ ਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਗ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਆਕੇ ਛੇੜ ਜਮਾਦੀ ਹੈ, ਜੇਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਥਾਵਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਥਾਵਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਥਾਵਦ ਦੇ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਨ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਮੌਲਾਦ ਦੀ ਇਛਿਆ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਨਾਖੀ ਸਬ ਕੁਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਸਦੀ ਅਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਕਰਕੇ ਸਬ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਆਰਥਾਤ ਦੁਖ ਘਾਉ ਦੇ ਹਨ ।

ਪਿਤ੍ਰਿਭਿਰਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਿਸ਼ਚੈਤਾਃ ਪਤਿਭਿਰਦੇਵਰੈਸਤਥਾ ।

ਪੂਜਯਾ ਭੂਸਯਿਤਵਯਾਸਤਬਹੁਕਲਯਾਣਮੀਪਸੁਭਿਃ॥ ੧॥

ਯਤ੍ਰ ਨਾਰੋਯਸਤੁ ਪੂਜਯੰਤੇ ਰਮੰਤੇ ਤਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾਃ ।

ਯਤ੍ਰੈਤਾਸਤੁ ਨ ਪੂਜਯੰਤੇ ਸਰਵਾਸ੍ਤ੍ਰਵਲਾਃ ਸ੍ਰਿਯਾਃ ॥ ੨॥

ਸੋਚਿਤਿ ਜਾਮਯੋ ਯਤ੍ਰ ਵਿਨਸ਼ਤਯਾਸੁ ਤਤਕੁਲਮ ।

ਨ ਸੋਚਿਤਿ ਤੁ ਯਤ੍ਰੈਤਾ ਵਰਧਤੇ ਤੱਧਿ ਸਰਵਦਾ ॥ ੩ ॥

ਤਸਮਾਦੇਤਾਸਦਾ ਪੂਜਯਾ ਭੂਸ਼ਣੰ ਛਾਦਨਾਸ਼ਨੈਃ ।

ਭੂਤਿਕਾਮੈਰਨਰੈਰਨਿਤਯੰ ਸਤਕਾਰੇਸੂਤਸਵੇਸ਼ੁਰਾ ॥ ੪ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੫੫ । ੫੬ । ੫੭ । ੫੮ ॥

ਪਿਉ, ਭਰਾ, ਖਾਓਦ, ਅਤੇ ਦੇਵਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਹਨੇ ਆਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੱਖਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ, ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇਵ ਨਾਉਂ ਰਖਾਏ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਸਭਕੀਮ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਯਾ ਕੁਲਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੁਬਕੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕੁਲ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਨਸ਼ ਭਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਯਾ ਕੁਲ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਨੰਦ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕੁਲ ਸਦਾ ਵਧਦਾ ਹੋ, ਏਸਵ ਸਤੇ ਧਨਦੀ ਇਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਰ ਭਾਉ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਹਨੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਮਾਨ ਕਰਨ, ਏਹ ਗਲ ਸਦਾ ਤਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਪੂਜਾ' ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਦਰ ਭਾਉ ਹੈ, ਅਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਜਦ ਜਦ ਪਹਲੋਂ ਮਿਲਨ, ਯਾ ਵੱਖਰੇ ਹੋਨ ਤਦ ਤਦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ 'ਨਮਸਤੇ' ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ॥

ਸਦਾ ਪ੍ਰਹਿਸ਼ਟਯਾ ਭਾਵਯੰ ਗ੍ਰਿਹਕਰਯੇਸੁ ਦਖਛਯਾ ।

ਸੁਸੰਸ੍ਰਿਤੋਪਸਕਰਯਾ ਵਯਯੇ ਚਾਮੁਕਤਹਸਤਯਾ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੫ ਸਲੋਕ ॥ ੧੫੦ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਵਰਤੇ, ਸਾਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਨਾਏ, ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਰੱਖੇ, ਅਤੇ ਅੱਟੇ ਵਾਹ ਖਦਖ ਨ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਯਥਾਯੋਗ ਖਰਚ ਕਰੇ, ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰੱਖੇ, ਅਰ ਭੋਜਨ ਅਜੇਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਨਾਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੌਸਧ ਰੂਪ ਬਨਕੇ ਸਹੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਨੂੰ

ਨ ਆਉਨ ਦੇਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਲੇਖਾ ਠੀਕ ਠੀਕ
ਰੱਖਕੇ ਖਾਉਂਦ ਆਦੀ ਨੂੰ ਸੁਨਾ ਦਿੱਤਾ ਕਰੇ, ਘਰ ਦੇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰਾਂ ਤੋਂ
ਯਥਾਯੋਗ ਕੰਮ ਲਵੇ, ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਨ ਦੇਵੇ ॥

ਸਤ੍ਰਿਯੋ ਰਤਨਾਨ੍ਯਥੇ ਵਿਦਯਾ ਸਤ੍ਰਿਯੋ ਸੋਚੇ ਸੁਭਾਸ਼ਿਤਮ ।
ਵਿਵਿਧਾਨਿ ਚ ਸ਼ਿਲਪਾਨਿ ਸਮਾਦੇਯਾਨਿ ਸਰਵਤः ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੪੦ ॥

ਉੱਤਮ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਚਰਾਂ ਚਰਾਂ ਦੇ ਰਤਨ. ਵਿਦਯਾ, ਸਚ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ,
ਚੰਗਾ ਬਲਨਾ ਅਤੇ ਚਰਾਂ ਚਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਲਪਵਿਦਯਾ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰੀਗਰੀ,
ਸਭਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤਥਾ ਸਭਨਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਵੇ ।

ਸਤ੍ਰਿਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾਤ ਪ੍ਰਿਯੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨ ਬ੍ਰਹਮਾਤ ਸਤ੍ਰਿਯਮਪ੍ਰਿਯਮ ।
ਪ੍ਰਿਯੇ ਚੈ ਨਾਨ੍ਰਿਤੰ ਬ੍ਰਹਮਾਦੇਸ਼੍ਵਰੰਮਃ ਸਨਾਤਨः ॥ ੧ ॥
ਭਦ੍ਰੇ ਭਦ੍ਰਮਿਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾਦ ਭਦ੍ਰਮਿਤਯੇਵ ਵਾ ਵਦੇਤ ।
ਸੁਸ਼ਕਵੈਰੰ ਵਿਵੈਦਿ ਚ ਨ ਕੁਰਯਾਤਕੇਨਦਿਤਸਹ ॥ ੨ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੩੮-੧੩੯ ॥

ਸਦਾ ਮਿੱਠਾ ਸੱਚ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਿਤਕਾਰੀ ਬੋਲੇ, ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਅਰਥਾਤ ਕਾਟੇ ਨੂੰ
ਕਾਟਾ ਨਾ ਬੋਲੇ. ਸੁਠ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨ ਬੋਲੇ ॥ ੧ ॥ ਸਦਾਭੱਦ੍ਰ
ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਦੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਵਚਨ ਬੋਲਿਆ ਕਰੇ, ਸੁਕੀ ਦੁਸਮਣੀ ਅਰਥਾਤ
ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਯਾ ਝਗੜਾ ਨ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥

ਜੇ ਹੜੀ ਗੱਲ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਬੁਰੀ ਭੀ ਲੱਗੇ
ਭੀ ਭੀ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਨ ਰਹੇ ॥

ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਬਹਵੇ ਰਾਜਨ ਸਤ੍ਰਿਯੋ ਪ੍ਰਿਯਵਾਦਿਨः ।

ਅਪ੍ਰਿਯਸ੍ਯ ਤੁ ਪਥਸ੍ਯਸ੍ਯ ਵਕਤਾ ਸ੍ਰੋਤਾ ਚ ਦੁਰਲਭः ॥

ਉਦਯੋਗਪਰਵ ਵਿਦੁਰਨੀਤਿ ॥

ਹੇ ਹਿਤਰਾਜਨ! ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ
ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਨ ਨਾਲ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸੁਨਨ ਵਿੱਚ
ਕੌੜਾ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਚਨ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ
ਕਹਣੇ ਅਰ ਸੁਨਣੇ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਭਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਸੇ

ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੂੰਹ ਸਾਮਨੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਹਨਾ ਅਤੇ ਅਪਨਾ ਦੋਸ਼ ਸੁਨਨਾ, ਪਿਛੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਗੁਣ ਸਦਾ ਕਹਨਾ ਅਰ ਦੂਸਰੀ ਦੀ ਏਹੋ ਰੀਤ ਹੈ ਕਿ ਮੂੰਹ ਸਾਮਨੇ ਗੁਣ ਕਹਨੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਜਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਹਿਦਾ ਤਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਗੁਣਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨ ਕਰੇ । ਜਿਹਾਕੁ

“ ਗੁਣੇਸੁ ਦੋਸ਼ ਰਪਣਮਸੂਯਾ ” ਅਰਥਤ “ ਦੋਸ਼ੇਸੁ ਗੁਣਾਰੋਪਣਮ-
ਪਸੂਯਾ ” “ ਗੁਣੇਸੁ ਗੁਣਾਰੋਪਣੰ ਦੋਸ਼ੇਸੁ ਦਸਾਰਪਣੰ ਚ ਸਤੁਤਿ: ” ।

ਜਿਹੜਾ ਗੁਣਾ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼, ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਲਗਾਨਾ, ਉਹ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਗੁਣਾ ਵਿੱਚ ਗੁਣ, ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਉਸਤਤੀ ਕਹਾ-
ਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੁਠ ਬੋਲਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਸੌਰ ਬੋਲਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਉਸਤਤੀ ਹੈ ।

ਬੁੱਧਿਵਿਧਿਕਰਾਣ੍ਯਾਸੁਪਨ੍ਯਾਨਿਚਹਿਤਾਨਿ ਦਾਨਿਤਯੰ
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਣ੍ਯਵੇਖਣੇਤ ਨਿਗਮਾਂਸ਼ਚੈਵ ਵੈਦਿਕਾਨ ॥ ੧॥

ਯਥਾਯਥਾਹਿ ਪੁਰੁਸ਼: ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰਸਮਪਿਗੱਛਤਿ । ਤਥਾ ਤਥਾ
ਵਿਜਾਨਾਤਿਵਿਜਦਾਨੰਚਾਸ਼ਯਹੋਚਤੇ ॥ ੨॥ ਮਨੁ: ੪ । ੧੯-੨੦

ਜਿਹੜੇ ਦੂਰਤ ਬੁਧੀ ਧਨ ਅਤੇ ਹਿਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
ਅਤੇ ਵੇਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਸੁਣਾਉਣ, ਸ੍ਰੋਮਚਰਯ ਆਦਿ
ਵਿਚ ਜੋ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਓਸਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਦਾ ਬਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ
ਕਰਨ ॥ ੧੯॥ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁਸ਼ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠੀਕ
ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਜਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਵਿਦਵਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ
ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ॥ ੨੦॥

ਰਿਯੰਯਜੰ ਦੇਵੰਯਜੰ ਭੂਤਯਜੰ ਚ ਸਰਵਦਾ ॥

ਨਿਯੰਯਜੰ ਪਿਤ੍ਰਿਯਜੰ ਚ ਯਥਾਸ਼ਕਤਿ ਨ ਹਾਪਯੇਤ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੧ ।

ਅਧਯਾਪਤੰ ਬ੍ਰਹਮਯਜੰ: ਪਿਤ੍ਰਿਯਜੰ ਵਸ਼ਤਰੋਪਣਮ ॥

ਹੋਮੇ ਦੈਵੇ ਬਲਿਰਭੋਤੇ ਨਿਯੰਯਜੰ ਅਤਿਧਿਪੂਜਨਮ ॥ ੨॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੦ ।

ਸਾਧਯਾਯੇਨਾਰਚਯੇਤਰਸੀਨ ਹੋਮੈਰ ਦੇਵਾਨ ਯਥਾਵਿਧਿ ।
ਪਿਤ੍ਰੀਨ ਸ੍ਰਾਧੈਰਨ੍ਰੀਨ ਨੈਰਭੂਤਾਨਿ ਬਲਿਕਰਮਣਾ ॥੩॥

ਮਨੁਸ਼ਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੮੧ ।

ਦੋ ਯੋਗ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਥ ਤੋਂ ਪਹਲੇ
ਬ੍ਰਹਮਯਗ, ਅਰਥ ਤੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ ਸਤ੍ਰਾ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਮੰਧਿਆ
ਉਪਾਸਨਾ, ਯੋਗ ਭਿਆਸ ਕਰਨਾ, ਦੂਜਾ ਦੇਵਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਸੰਗ
ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਦਿੱਵ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਰਖਨਾ, ਦਾਨ, ਦਿਦਾ ਦਾ ਵਾਧਾ
ਕਰਨਾ ਏਹ ਦੋ ਯੋਗ ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਧੀਸਾਧੀ ਗ੍ਰਿਹਪਤਿਰਨੋ ਅਰਾਨਿ: ਪ੍ਰਾਤ: ਪ੍ਰਾਤ:ਸੋਮਨ
ਸਸਜ ਦਾਤਾ ॥੧॥ ਪ੍ਰਾਤ:ਪ੍ਰਾਤਰਗ੍ਰਿਹਪਤਿਰਨੋ ਅਰਾਨਿ:
ਸ ਯਸਾਧੀ ਸੋਮਨਸਸਜ ਦਾਤਾ ॥ ੨ ॥

ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਂਡ ੧੯ ਅਨੁਵਾਕ ੭ ਮੰਤ੍ਰ ੩-੪ ॥

ਤਸਮਾਦ ਹੋਰਾਤ੍ਰਸਜਸੰਯੋਗੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ: ਸੰਧਯਾਮੁ ਪਾਸੀਤ।
ਉਦੀਤਮਸਤੰ ਯਾਂਤਮਾਦਿਤਜਮਭਿਧ੍ਯਾਯਨ ॥ ੩ ॥

ਸ਼ਠਵਿੰਸ਼ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ਪ੍ਰਪਾਟਕ ੪ । ਖੰਡ ੫ ॥

ਨਤਿਸ਼ਠਤਿਤੁ ਯ: ਪੂਰਵਾਂਨੋਪਾਸਤੇ ਯਸਤੁਪਸਰਿਮਾਮ ।
ਸ ਸੂਦ੍ਰਵਦ੍ਰਹਿਸਕਾਰਯ: ਸਦਵਸਮਾਦ ਦਿਜਕਟਮਣ: ।

ਮਨੁਸ਼ਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੧੦੩ ॥

ਜੇਹੜਾ ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਹੋਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਵੇਰ ਤਕ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਜਿਹੜਾ
ਹੋਮ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਹੋਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾ ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ
ਵੇਲੇ ਤਕ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਰੱਖਨ ਨਾਲ ਬਲ, ਦੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਦੋਨ
ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਮਿਲਨ ਵੇਲੇ ਅਰਥਾਤ
ਸੂਰਯ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਡੁਬਣ ਵੇਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਰ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ
(ਹੋਮ) ਸਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੀਮ ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਅਤੇ

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਲੋਗ ਦਿਜਾਂ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਨ ਅਰਥਾਤ ਉਸਨੂੰ ਸੂਦ੍ਰ ਵਰਤਾ ਸਮਝਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਿੰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਧਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ?

(ਉਤਰ) ਤਿੰਨ ਵੇਲੇ *ਸੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਚਾਨਨ ਅਤੇ ਅਨੁਰੋਦੀ ਸੰਧੀਭੀ ਭੁਕਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਏਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਕੇ ਦੁਪਹਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸੰਧਿਆ ਮੰਨੇ ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਭੀ ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੇ ? ਜਿਹੜਾ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਦਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪਹਰ ਪਹਰ ਘੜੀ ਘੜੀ ਪਲ ਪਲ ਅਤੇ ਛਿਨ ਛਿਨ ਦੀ ਭੀ ਸੰਧਿਆ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਉਨ ਵਿਚ ਭੀ ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਭੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਦੁਪਹਰ ਦੀ ਸੰਧਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਦੁਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਧਿਆ ਅਤੇ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਤੀਜੇ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭੁਤ, ਭਵਿੱਖਤ, ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਹਨ, ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ।

ਤੀਜਾ 'ਪਿਤ੍ਰੀਯਗ' ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਿਸ਼ੀ, ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਵਾਲੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦੀ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ, ਅਰ ਪਰਮਯਗੀ ਆਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਪਿਤ੍ਰੀਯਗ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰਾਧ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭਰਪਣ, ਸ਼੍ਰਾਧ ਅਰਥਾਤ ਸੂਤ ਸੱਚ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ । "ਸੂਤਸਤਯੇ ਦਧਾਤਿ ਯਯਾ ਕ੍ਰਿਯਯਾਸਾ ਸ੍ਰਧਾ ਸ੍ਰਧਯਾਯਤ ਕ੍ਰਿਯਤੇ ਚ ਪ੍ਰਧਮ" ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਲ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਾਧ ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਸ੍ਰਧਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰਾਧ ਹੈ, ਅਰ "ਤ੍ਰਿਪਤਿਭਿਰਧਯਿਤਿਯੋਨ ਪਿਤ੍ਰੀਨ ਵੱਤਰਪਣਮ" ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਅਰਥਾਤ ਜੀਉਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਅਰਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਨ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਭਰਪਣ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਜੀਉ ਦਿਆਂ ਦੇ ਵ ਸਤ੍ਰੇ ਹੈ, ਮੋਏ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ॥

ਓਂ ਬ੍ਰਹਮਾਦਯੋਦੇਵਾਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਮ । ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਦੇਵਪਤ੍ਰ-

ਯਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਮ । ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਦੇਵ ਸੁਤਾਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਮ ।

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਦੇਵ ਗਣਾਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਮ । ਇਤਿ ਦੇਵਭਰਪਣਮ ।

"ਵਿਦ: । ਗੁਰਮੰ ਸੋਹਿ ਦੇਵਾ: ।" ਇਹ ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ,

*ਸੰਧੀ ਮੇਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ॥

ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ
 ਦੇਖਾਂਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਹੁੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬ੍ਰਹਮਾ
 ਹੈ, ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨ
 ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇਵੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਵਰਗੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਯ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਏਸਦਾ ਨਾਉਂ ਸ੍ਵਾਧ ਅਤੇ ਤਰਪਣ ਹੈ ॥

ਅਥ ਰਿਸ਼ੀ ਤਰਪਣਮ ।

ਓ ਮਰੀਚਯਾਦਯ ਰਿਸ਼ਯਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਮਰੀਚਯਾ
 ਦਯ ਰਿਸ਼ਿਪਤਨਯਸ ਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਮਰੀਚਯਾਦਯਰਸਿ-
 ਸੁਤਾਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਮਰੀਚਯਾਦਯਰਿਸ਼ਿਗਣਾਸਤ੍ਰਿਪਯੰ-
 ਤਾਮ । ਇਤਿ ਰਿਸ਼ਿ ਤਰਪਣਮ ।

ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮਰੀਚੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ
 ਜੇਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਹੁਤ੍ਰੀਆਂ
 ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾਨ ਦੇਣ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਯ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਨੌਕਰ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਆਦਰ ਭ ਉ ਕਰਨਾ ਰਿਸ਼ੀ ਤਰਪਣ ਹੈ ॥

ਅਥ ਪਿਤ੍ਰੀ ਤਰਪਣਮ ।

ਓ ਸੋਮਸਦਃ ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਅਗਨਿਸ੍ਵੰਤਾਃ
 ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਵਰਹਿਸ਼ਦਃ ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰ-
 ਤਾਮ । ਸੋਮਪਾਃ ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਹਵਿਰਭੁਜਃ
 ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਆਜਯਪਾਃ ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ ।
 ਸੁਕਾਲਿਨਃ ਪਿਤਰਸਤ੍ਰਿਪਯੰਤਾਮ । ਯਮਾਦਿਭਯੋ ਨਮਃ
 ਯਮਾਦੀਂਸਤਰਪਯਾਮਿ । ਪਿਤ੍ਰੇਸ੍ਵਯਾ ਨਮਃ ਪਿਤਰੇ ਤਰ-
 ਪਯਾਮਿ । ਪਿਤਾਮਹਾਯ ਸ੍ਵਯਾ ਨਮਃ ਪਿਤਾਮਹੰ ਤਰਪ-

ਯਾਮਿ । ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹਾਯ ਸ੍ਵਧਾ ਨਮਃ ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹੰਤਰਪ-
ਯਾਮਿ । ਮਾਤ੍ਰੇਸ੍ਵਧਾ ਨਮੋ ਮਾਤਰੰਤਰਪਯਾਮਿ । ਪਿਤਾਮਹਜੈ
ਸ੍ਵਧਾ ਨਮਃ ਪਿਤਾਮਹੀਂ ਤਰਪਯਾਮਿ । ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹਜੈ
ਸ੍ਵਧਾ ਨਮਃ ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹੀਂ ਤਰਪਯਾਮਿ । ਸ੍ਵਪਤਨਜੈਸ੍ਵਧਾ
ਨਮਃ ਸ੍ਵਪਤਨੀਂ ਤਰਪਯਾਮਿ । ਸੰਬੰਧਿਭ੍ਯੋ ਸ੍ਵਧਾ ਨਮਃ
ਸੰਬੰਧਿਨਸਤਰਪਯਾਮਿ । ਸਰੋਤ੍ਰੇਭ੍ਯੋ ਸ੍ਵਧਾ ਨਮਃ
ਸਰੋਤ੍ਰਾਂਸਤਰਪਯਾਮਿ ॥ ਇਤਿ ਪਿਤ੍ਰੰਤਰਪਣਮ ॥

“ਯੋ ਸੋਮੋ ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰੇ ਪਦਾਰਥਵਿਦਯਾਯਾਂ ਚ ਸੀਦੰਤਿ ਤੇ ਸੋਮਸਦਃ”
ਜਿਹੜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਉਹ ਸੋਮਸਦਾ

“ਯੋ ਰਗਨਿਰਵਿਦਯੁਤ ਵਿਦਯਾਗ੍ਰਿਹੀਤਾ ਤੇ ਅਗਨਿਸ੍ਯੁਤਾਃ” ਜਿਹੜੇ
ਅਗਨੀ ਅਰਥਾਤ ਬਿਜਲੀ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ
ਉਹ ਅਗਨੀਸ੍ਯੁਤਾ ॥

“ਯੋ ਬਰਹਿਸਿ ਉੱਤਮੈਵ ਜਵਹਾਰੇ ਸੀਦੰਤਿ ਤੇ ਬਰਹਿਸਦਃ” ਜਿਹੜੇ ਉੱਤਮ
ਕੰਮ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਉਹ ਬਰਹਿਸਦ ॥

“ਯੋ ਸੋਮਸ੍ਵਰੋਯਸੋਸਧੀਰਸੋ ਵਾ ਪਤਿ ਪਿਵੰਤਿ ਵਾ ਤੇ ਸੋਮਪਾਃ”
ਜਿਹੜੇ ਅਪਨੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਚੰਗੀਆਂ
ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਰਸ ਪੀਨ ਕਰਕੇ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧਨ ਦੌਲਤ
ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ, ਦੁਆਵਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਰੋਗ ਦਾਨਾਸ ਕਰਨ, ਉਹ ਸੋਮਪਾ ॥

“ਯੋ ਹਵਿਰਹੋਤੁ ਮੰਤ੍ਰਮਰਹੰ ਭੁਜਤੇ ਭੁਜਯੰਤਿ ਵਾ ਤੇ ਹਵਿਰਭੁਜਃ” ਜਿਹੜੇ
ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੋਜਨ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਉਹ ਹਵਿਰਭੁਜ ॥

“ਯਾ ਯਾਜਤੀ ਜਵ ਤ੍ਰੇਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾ ਯੋਗਯੋਰਥੰ ਤਿਵਾਪਿਵੰਤਿ ਤੇ ਆਜਯ-
ਪਾਃ” ਜਿਹੜੇ ਜਾਨਨ ਯੋਗ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਘਿਉ ਦੁੱਧ
ਆਦੀ ਖਾਨ ਪੀਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਉਹ ਆਜਯਪਾਃ ।

“ਯੋ ਨ੍ਯੁਃ ਕਾਲੋ ਵਿਦਯਤੇ ਯੋਸਾਂ ਤੇ ਸੁਕਾਲਿਨਃ” ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾ
ਚੰਗੇ ਅਰਥ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਨੇ, ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਲੰਘਦਾ ਹੋਵੇ
ਉਹ ਸੁਕਾਲਿਨ ਹਨ ।

“ਯੇਦੁਸ਼ਟਾਨਯੰ ਤਿ ਨਿਗ੍ਰਿਹੰਤਿ ਤੇ ਯਮਾਯਾ ਯਾਧੀਸ਼ਾ:” ਜਿਹੜੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਈਡ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ, ਨਿਆਯ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਉਹ ਯਮ ਹਨ ।

“ਯ. ਪਾਤਿ ਸਪਿਤਾ” ਜਿਹੜਾ ਉਲਾਦ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ, ਯਾ ਅੰਨ ਦੇ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਆਦਰ ਭਾਉ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਿਤਾ ।

‘ਪਿਤੁ: ਪਿਤਾਪਿਤਾਮਹ: ਪਿਤਾਮਹਸਯ ਪਿਤਾਪਿਤਮਹ.’ ਜੇਹੜਾ ਪਿਉ ਦਾ ਪਿਉ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਿਤਾਮਹਾ ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਪਿਤਾਮਹਾ ਦਾ ਪਿਉ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਰਪਿਤਮਹਾ ॥

“ਯਾਮਾਨਯਤਿ ਸਾ ਮਾਤਾ” ਜੇਹੜੀ ਫੌਜ ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਉਹ ਮਾਤਾ ॥

“ਯਾ ਪਿਤੁਰਮਾਤਾ ਸਾ ਪਿਤਾਮਹੀ ਪਤਾਮਹਸਯ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹੀ” ਜੇਹੜੀ ਪਿਉ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਿਤਾਮਹੀ, ਅਰ ਦਾਦੇ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪ੍ਰਪਿਤਾਮਹੀ। ਅਪਨੀ ਤੀਸੀ ਤਥਾ ਭੈਣ, ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਇਕ ਗੱਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਜੇਹੜੇ ਭਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਯਾਂ ਵੱਡੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼੍ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਤਮ ਭੋਜਨ, ਕਪੜੇ, ਸਜੀ ਹੋਈ ਸੁਆਦੀ ਆਦੀ ਦੇਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਕੰਮ ਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤਮਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਰਹੇ ਉਸ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਉਹ ਸ਼੍ਰਧਾ ਅਤੇ ਤਰਪਣ ਕਹ ਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਚੌਥਾ “ਵਿਸ਼ਵੇਸ਼੍ਵਯਗ” ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਦ ਖਾਨਾ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਦ ਜੋ ਕੁਝ ਖਾਨ ਲਈ ਬਨੇ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖਟਿਆਈ, ਲੂਨ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਖਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪਿਉ, ਮਿੱਠੇ ਵਾਲਾ ਅੰਨ ਲੰਕੇ ਦੁਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਅੱਗ ਵਖਰੀ ਧਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਆਹੁਤੀ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਵਖਰੇ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਰਖੇ ॥

ਵੈਸ਼੍ਵਦੇਵਸਯ ਸਿੰਧਸਯ ਗ੍ਰਿਹਯੇ ਅਗਨੌ ਵਿਧਿਪੂਰਵਕਮ ।

ਆਭਯ: ਕੁਰੰਯਾਂਦੇਵਤਾਭਯੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ ਹੋਮਸਨ੍ਰਹਮ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੮੪ ॥

ਜੋ ਕੁਝ ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਖਾਨ ਦੇ ਲਈ ਬਨੇ ਉਸਦਾ ਵਿਵਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਸੇ ਦੁਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੋਮ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਨ :—

ਓਂ ਅਗਨਯੇ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਸੋਮਾਯ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਅਰਨੀ ਸੋਮਾਭਯੋ
ਸ੍ਵਾਹਾ । ਵਿਸ਼੍ਵੇਭਯੋ ਦੇਵੇਭਯੋ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਧਨ੍ਵੰਤਰਯੇ ਸ੍ਵਾਹਾ ।
ਕੁਹਵੈ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਅਨੁਮਤਯੇ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਪ੍ਰਜਾਪਤਯੇ ਸ੍ਵਾਹਾ ।
ਸਹ ਦਯਾਵਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਭਯੋ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਸ੍ਵਿਸ਼੍ਣ੍ਵੇ ਸ੍ਵਾਹਾ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਇਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਹੁਤੀ ਥਲਦੀ
ਹੋਈ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾਵੇਂ ਫਿਰ ਥਾਲੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹ ਨੂੰ ਰਖਕੇ
ਪੂਰਵ ਆਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕਰਕੇ ਭਾਗ ਰਖੇ ॥

ਓਮ ਸਾਨੁਗਾਯੇਂਦ੍ਰਾਯ ਨਮਃ । ਸਾਨੁਗਾਯਯਮਾਯ
ਨਮਃ । ਸਾਨੁਗਾਯਵਰੁਣਾਯ ਨਮਃ । ਸਾਨੁਗਾਯ ਸੋਮਾਯ
ਨਮਃ । ਮਰੁਦਭਯੋ ਨਮਃ । ਅਦਭਯੋ ਨਮਃ । ਵਨਸਪਤਿਭਯੋ
ਨਮਃ । ਸ੍ਰਿਯੈ ਨਮਃ । ਭੁਦਕਾਲਯੋ ਨਮਃ । ਬ੍ਰਹਮਪਤਯੇ
ਨਮਃ । ਵਾਸਤੁਪਤਯੇ ਨਮਃ । ਵਿਸ਼੍ਵੇਭਯੋ ਦੇਵੇਭਯੋ ਨਮਃ ।
ਦਿਵਾਚਰੇਭਯੋ ਭੂਤੇਭਯੋ ਨਮਃ । ਨਕਤੰਚਾਰਿਭਯੋ ਭੂਤੇਭਯੋ
ਨਮਃ । ਸਰਵਾਤਮਭੁਤਯੋ ਨਮਃ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਹੋਈ ਅਤਿ ਵੱਡੀ ਯਾਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਵਾ ਦੇਵੇ ਅਥਵਾ
ਅੱਗ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲੂਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਰਥਾਤ ਦਾਲ, ਖਿਚੜੀ, ਸਾਗ, ਰੋਟੀ ਆਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਸ਼ਮੀਨ ਤੇ ਰੱਖੇ, ਏਸ
ਵਿੱਚ ਏਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ॥

ਸੁਨਾਂ ਚ ਪਤਿਤਾਨਾਂ ਚ ਸ੍ਵਪਚੰਪਾਪਾਰੋਗਿਣਾਮ ।
ਵਾਯਸਾਨਾਂ ਕ੍ਰਿਮੀਣਾਂ ਚ ਸ਼ਨਕੈਰਨਿਰਵਪੇਦਭੁਵਿ ॥

ਮਨੁਸ਼੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੯੨ ।

ਏਕਨ “ਸੁਭਯੋ ਨਮਃ ਪਤਿਤਭਯੋ ਨਮਃ, ਸ੍ਵਪਚਭਯੋ ਨਮਃ, ਪਾਪ-
ਰੋਗਿਭਯੋ ਨਮਃ, ਵਾਯਸੇਭਯੋ ਨਮਃ, ਕ੍ਰਿਮਿਭਯੋ ਨਮਃ” ਰਖਕੇ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ,

ਭਖੇ ਮਨੁਸ, ਯਾਂ ਕੁਤੇ ਯਾਂ ਕਾ ਆਦੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਐਥੇ ਨਮ: ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਅੱਠ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕੁਤੇ, ਪਾਪੀ, ਚੰਡਾਲ, ਵਡੇ ਖੀਮਾਰ, ਕਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਮੀ ਅਰਥਾਤ ਕੀੜੇ ਆਦੀ ਨੂੰ ਅੱਠ ਦੇਨਾ ਇਹ ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਤੀ ਆਦੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੈ ॥

ਹੋਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੌਕੇ ਦੀ ਹਵਾ ਸੁਧ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਜਿਹੜੀ ਅਗਯਾਤ, ਅਵਿਸ਼ਟ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਭਲਾ ਕਰ ਦੇਨਾ ॥

ਪੰਜਵੀਂ ਅਤਿਥੀ ਸੇਵਾ ।

ਅਤਿਥੀ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤਿੱਥ ਪੱਕੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਲੁੰਮ ਨ ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਾ, ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਜਗਾ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ, ਪੂਰਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਪਰਮਯੋਗੀ, ਸੰਨਯਾਸੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦੇ ਘਰ ਅਚਨਚੇਤ ਆਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਲੋਂ ਪੈਰ, ਹਥ ਦੇ ਧੋਨ ਅਤੇ ਆਚਮਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਲ ਦੇਵੇ, ਫਿਰ ਆਸਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਦਰ ਭਾ ਨਾਲ ਬਠਾਕੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੇ ਫੇਰ ਸਤਸੰਗ ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਆਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖਛ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਨਾਨ, ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਭੀ ਅਤਿਥੀ ਦੀ ਨਿਅਏਂ ਆਦਰ ਭਾਉ ਕਰਨੇ ਯੋਗਯ ਹਨ ॥

ਪਾਸੰਡਿਨੋ ਵਿਕਰਮਸਥਾਨ ਵੈਡਾਲਵ੍ਰਿਤਿਕਾਨ ਸਠਾਨ ।

ਹੈਤੁਕਾਨ ਵਕਵ੍ਰਿਤੀਂਸ੍ਰੁ ਵਾਕਮਾਤ੍ਰੇਣਾਪਿ ਨਾਰਚਯੇਤ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੩੦ ।

ਪਖੰਡੀ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇ ਆਚ-ਰਣ ਟਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਕਰਮਸਥ ਜਿਹੜਾ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਬਿੱਲਾ ਲੁਕ ਕੇ ਅਤੇ ਜਮਕੇ ਤਾੜੀ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਝੱਟ ਦਿੱਤੀ ਚੂਹੇ ਆਦੀ ਜਨੌਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਪਨਾ ਖਿੱਡ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਰਗੇ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੈਡਾਲਬ੍ਰਤਕ ਹੈ, (ਸਠ)

ਅਰਥਾਤ ਹਠ ਅਤੇ ਜ਼ਿਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘਮੰਡੀ, ਆਪਣੀ ਤਾਂਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨੇ ਨਾ (ਹੈਤੁਕ) ਥੋਟੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵਸਰਬ ਬਕਨ ਵਾਲੇ, ਜਿਹੇ ਜੇਹਾ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਗਤ ਬ੍ਰਤਾ ਹੈ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਭੀ ਕਲਪਿਤ ਹੈ ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਠੋਕਨ ਵਾਲੇ, (ਬਕਬਿੱਤੀ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਬਗੁਲਾ ਇਕ ਪੈਰ ਉਠਾਕੇ ਤਾੜੀ ਲਾਨ ਵਾਲੇ ਵਾਕਨ ਹੋਕੇ ਭੱਟ ਮੱਛੀ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸੁਾਰਥ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਬੈਰਾਗੀ ਅਤੇ ਖਾਕੀ ਆਦੀ ਹਠ ਅਤੇ ਜ਼ਿਦ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਭਾਉ ਤਾਂ ਬਾਲੀ ਕਰਕੇ ਭੀਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰ ਭਾਉ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਹ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਵਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਤਾਂ ਭਿੰਗਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਨਾਲ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਭੀ ਅਵਿਦਯਾ ਰੂਪੀ ਮਹਾਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਮਹਾ ਯੋਗਾਂ ਦੇ ਫਲ ਏਹ ਹਨ (੧) ਬ੍ਰਹਮਯੋਗ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਦਯਾ, ਸਿਖਛਾ, ਧਰਮ, ਭਲਮਨਸਉ ਆਦੀ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ (੨) ਹੋਮ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਹਵਾ, ਵਰਸਾ, ਪਾਨੀ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਹੋਕੇ ਵਰਸਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸੁਧ ਹਵਾ ਦੇ ਦਮ ਲੈਨ ਅਤੇ ਛੁਹਨ ਨਾਲ ਅਰ ਖਾਨ ਪੀਨ ਕਰਕੇ ਅਰੋਗਤਾ, ਬੁਧੀ, ਬਲ, ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਦੇ ਵਧਨ ਨਾਲ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖਛੇਦੇ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਨੂੰ ਦੇਵ ਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹਵਾ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥

(੩) ਪਿਤ੍ਰੀਯੋਗ ਕਰਕੇ ਜਦ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਤਦ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਵਧੇਗਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਸੱਚ ਬੁਠ ਦਾ ਨਿਰਣੇ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਤੇ ਅਸੱਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀ ਰਹੇਗਾ । ਦੂਜੀ ਕ੍ਰਿਤੱਗਤਾ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਤਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ॥

(੪) ਬਲੀਵੈਸ਼੍ਵਦੇਵ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਜਿਹੜਾ ਪਹਲੇ ਕਹ ਆਏ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ॥

(੫) ਜਦ ਤਕ ਉੱਤਮ ਅਤਿਥੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ ਤਕ ਉੱਨਤੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਸਭਥਾਂ ਗ੍ਰਹਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਜ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਧਰਮ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਪੱਕਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਿਸਚੇ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਕਿੱਥੋਂ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮੇਮੁਹੂਰਤੇ ਬੁਧਯੇਤ ਪਰਮਾਰਥੋ ਚਾਨ੍ਰਵਿਤਿਯੇਤ ।

ਕਾਯਕਲੇਸ਼ਾਂਸ੍ਰੁ ਤਨਮੂਲਾਨ ਵੇਦਤਤ੍ਵਾਦਯਮੇਵ ਚ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੯੨ ।

ਰਾਤ ਦੇ ਹੋਥੇ ਪਾਰ ਅਥਵਾ ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਨਾਲ ਉੱਠੇ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਰਥ ਅਹ ਸਟੀਰ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਰਨ ਸੋਚੇ, ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ, ਕਦੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਹੀਮ ਨਾਕਰੇ, ਜਿੰਦੇ ਜੋ —

ਨਾਧਰਮਸ੍ਰਿਤੋ ਲੋਕੇ ਸਦਯ: ਫਲਤਿ ਗੋਰਿਵ ।

ਸ਼ਨੈਰਾਵਰੰਤਮਾਨਸਤੁ ਕਰਤੁਰਮੂਲਾਨਿ ਪ੍ਰਿਤਤਿ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੧੭੨ ।

ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਅਧਰਮ ਅਫਲ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਧਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਫਲ ਭੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁਸ਼ ਅਧਰਮ ਥੀ ਨਹੀ ਛੱਡਦੇ ਤਾਂ ਤੀਨਿਸਚੈ ਕਹਿ ਕੇ ਜਾਨੋ ਕਿ ਇਹ ਅਧਰਮਦਾਕਮ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਖ ਦੀਆ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ:—

ਅਧਰਮੇਣੈਧਤੇ ਤਾਵੰਤਤੋ ਭਵਾਤਿ ਪਸ਼ਯਤਿ ।

ਤਤ: ਸਪਤਨਾਂਜਯਤਿ ਸਮੂਲਸਤੁ ਵਿਨਸ਼ਯਤਿ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੧੭੪ ॥

ਪਾਪੀ ਮਨੁਸ਼ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਜਿਸਤਰਾਂ ਭਲਾ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਪਾਨੀ ਚਰ੍ਹੀ ਪਾਸਿਓਂ ਵਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ) ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ, ਕਪਟ, ਪਾਖੰਡ ਅਰਥਾਤ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ ਆਦੀ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਬਗਾਨੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪਹਲੋਂ ਵਧਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਦੋਲਤ ਆਦੀ ਮਾਲ ਮਤਾ ਦੁਆਰਾ ਖਾਨ, ਪੀਨ, ਕਪੜੇ, ਗਹਨੇ, ਸੁਆਹੀ, ਮਕਾਨ, ਮਾਨ ਆਦਿ ਭਾਉਣੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜਿਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਟ ਪਟ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਜੜ੍ਹ ਤੋ ਨਵਿਆ ਹੋਇਆ ਦ੍ਰੁਖਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਧਰਮੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਸਾਰਮਾਰਯਵ੍ਰਿਤ੍ਰਿਸ਼ੁ ਸੋਚੇ ਚੈਵਾਰਮੇਤ ਸਦਾ ।

ਸਿਸ਼ਯਾਂਸ੍ਰੁ ਸਿਸ਼ਯਾਧਰਮੇਣ ਵਾਗਬਾਹੁਦਰਸੰਯਤ: ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੧੭੫ ।

ਵਿਦਵਾਨ ਨ ਲੋਕ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਧਰਮ ਅਰਥਾਤ ਪਖਛਪਾਤ
ਬੀ ਰਹਿਤ ਹੋਏ ਸਚ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸ਼ੁਨ੍ਹਤੀ ਵੱਡੇ ਦੇਨ, ਅਜੇਹੇ ਨਿਆਜ
ਦੇ ਰੂਪ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਆਰਥਾ ਵਾਂਗਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਛਾ
ਕੀਤਾ ਕਰਨ ॥

ਰਿਤ੍ਰਿਕ ਪੁਰੋਹਿਤਾਚਾਰਯੈਰਮਾਤੁਲਾਤਿਥਿਮ੍ਸਿਸ਼੍ਣੈ: ।

ਬਾਲਵਿੰਧਾਤੁਰੋਰਵੇਦਯੈਰਜਣਾਤਿਸੰਬੰਧਿਬੰਧਵੈ: ॥੧॥

ਮਾਤਾਪਿਤ੍ਰਿਯਾਂ ਯਾਮੀਭਿਰਭ੍ਰਾਤ੍ਰਾ ਪੁਤ੍ਰੈਣ ਭਾਰਯਯਾ ।

ਦੁਹਿਤ੍ਰਾ ਦਾਸਵਰਗੇਣ ਵਿਵਾਦੇ ਨ ਸਮਾਚਰੇਤ ॥੨॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੭੯-੧੮੦ ।

(ਰਿਤ੍ਰਿਕ) ਯਗ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (ਪੁਰੋਹਿਤ) ਸਦਾ ਉੱਤਮ ਚਾਲ
ਚਲਨ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (ਆਚਾਰਯ) ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਾ,
(ਮਾਤੁਲ) ਮਾਮਾ, (ਮਾਤ੍ਰਿਣੀ) ਅਰਥਾਤ ਜਿਹਦੀ ਕੋਈ ਆਉਣ ਜਾਨ ਦੀ
ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਿਥਿ ਨ ਹੋਵੇ, ਜਿਹਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਅਪਨੇ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਬਾਲ
ਬੱਚੇ ਬੁਢੇ ਆਤੁਰ ਦੁਖ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ, (ਵੇਦ) ਆਤੁਰਵੇਦ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ,
(ਜਾਤੀ) ਅਪਨੇ ਗੋਤ੍ਰ ਯਾਂ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਵਾਲਾ (ਸੰਬੰਧੀ) ਮੌਹਰਾ ਆਦੀ,
ਸਿਤ੍ਰ, ਮਾਂ, ਪਿਉ ਭੈਣ, ਭਰਾ, ਇਮੜੀ ਨੜਕੀ ਅਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ
ਅਰਥਾਤ ਅਟਹਿਤ ਲੜਾਈ ਬਖੇੜਾ ਕਦੀ ਨ ਕਰੇ ॥

ਅਤਪਾਸਤ੍ਰਨਧੀਯਾਨ: ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਰਹਰੁਚਿਰਦ੍ਰਿਯ: ।

ਅੰਭਸ੍ਯਾਸਪਲਵਨੇਵ ਸਹਣੇਨੈਵ ਮੱਜਤਿ ॥ ਮਨੁ: ੪ । ੧੮੦ ।

ਇਕ (ਅਤਪਾ) ਦ੍ਰੁਹਮਹਰਯ, ਸਚ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਤਪ ਬੀ ਰਹਿਤ,
ਦੂਜਾ (ਅਨਧੀਯਾਨ) ਯਾ ਜਿਹੜਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨ ਹੋਵੇ, ਤੀਜਾ (ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਰ
ਹਰੁਚੀ) ਅਚੰਤ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਉੱਤੇ ਜਿਸਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਨੈਨ ਵਾਲਾ,
ਇਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੇਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਤੇ ਪਾਰ ਹੋਨ ਦੀ ਭਰਾਂ
ਹਨ, ਅਪਨੇ ਦੁਸ਼ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਖ ਦੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ
ਭੁੱਖਦੇ ਹੋ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਦਾਨ ਦੇਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਡੁਬਦੇ ਹਨ:-

ਤ੍ਰਿਸ਼ਪਸ਼ੇਤੋਤੁ ਦੰਤ੍ਰੇ ਹਿ ਵਿਧਿਨਾਪਯਰਜਿਤੰ ਧਨਮ ।

ਦਾਤੁਰਭਵਤ੍ਤ੍ਵਜਨਰਥਾਯ ਪਰਤ੍ਰਾਦਾਤੁਰੇਵ ਚ ॥ ਮਨੁ: ੪ । ੧੮੩ ।

ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਧਨ ਦਾ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਤਿਨਾਂ ਨੂੰ
ਦਾਨ ਦੇਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਨ ਦਾਤਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਲੈਨ ਵਾਲੇ ਦਾ
ਨਾਸ਼ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੀਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

ਯਥਾ ਪਲਵੇਨੋਪਲੇਨ ਨਿਮੱਜਤ੍ਰਦਕੇ ਤਰਨ ।

ਤਥਾ ਨਿਮੱਜਤੋਧਸਤਾਦਜਏ ਦਾਤ੍ਰਿਪ੍ਰਤੀਛਕੋ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੯੪ ।

ਜਿਸਤਰਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਪਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤਰਨ ਵਾਲ
ਭੁੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਦਾਤਾ, ਅਤੇ ਲੈਨ ਵਾਲਾ ਦੋਨਾਂ ਅਧੋਗਤੀ
ਅਰਥਾਤ ਦੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਲਖਛਣ ।

ਧਰਮਧ੍ਰੁਜੀ ਸਦਾਲੁਬਧਸਛਾਦਮਿਕੋ ਲੋਕਦੰਭਕ: ।

ਵੈਡਾਲਵ੍ਰਤਿਕੋ ਜਵੇਯੋਹਿੰਸ੍ਰ: ਸਰਵਾਭਿਸੰਧਕ: ॥ ੧ ॥

ਅਧੋਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਰਨੈਸ਼੍ਰਿਤਿਕ: ਸ੍ਵਾਰਥਸਾਧਨਤਤਪਰ: ।

ਸ਼ਠੋ ਮਿਥਯਾਵਿਨੀਤਸ੍ਯ ਵਕਵ੍ਰਤਚਰੋ ਦ੍ਰਿਜ: ॥ ੨ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੯੫-੧੯੬ ।

(ਧਰਮਧ੍ਰੁਜੀ) ਧਰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਨ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਕੇ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗੇ । (ਸਦਾਲੁਬਧ) ਸਦਾ ਲੋਭ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ।
(ਛਾਦਮਿਕ) ਕਪਟੀ (ਲੋਕਦੰਭਕ:) ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ
ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰੇ (ਹਿੰਸ੍ਰ) ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਦੂਜੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਰੱਖੇ । (ਸਰਵਾਭਿਸੰਧਕ:) ਭਲੇ ਅਰ ਬੁਰੇ, ਸਭਨਾਂ
ਨਾਲ ਮੇਲ ਰੱਖੇ ਉਸਨੂੰ ਵੈਡਾਲ ਬ੍ਰਤਕ ਅਰਥਾਤ ਬਿਲੇ ਵਾਝਣ ਛਲੀ ਅਤੇ
ਨੀਚ ਸਮਝੋ (ਅਧੋਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ) ਕੀਰਤੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਅੱਖਾਂ ਰੱਖੇ । (ਨੈਸ਼੍ਰਿਤਕਹ)
ਈਰਸ਼ਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦਾ ਪੈਸਾ ਭਰ ਕਸੂਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਕ ਲੈਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹੇ (ਸ੍ਵਾਰਥਸਾਧਨ) ਭਾਵੇਂ

ਕਪਟ, ਅਧਰਮ, ਵਿਸ਼ਾਸਘਾਤ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਪੁਰਾ
ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ ਰਹੇ (ਬਠ) ਭਾਵੇਂ ਅਪਨੀ ਗੱਲ ਬੁਠੀ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਵੇ
ਪਰੰਤੂ ਹਠ ਕਦੀ ਨ ਛੱਡੇ (ਮਿਥਿਆਵਿਨੀਤ) ਬੁਠ ਮੂਠ ਉਪਰੋਂ ਦੰਗਾ ਸੁਭਾਉ,
ਸੀਤੋਸਾ ਅਤੇ ਸਾਧੂਪਨਾ ਦਿਖਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ (ਵਕਬੂਤ) ਬਗਲੇ ਦੇ ਸਮਾਨਨੀਚ ਸਮਝੋ।
ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਸ ਯਾ
ਸੇਵਾ ਕਦੀ ਨ ਕਰੋ ॥

ਧਰਮੰ ਸ਼ਨੈ: ਸੰਚਿਨੁਯਾਦੁਲਮੀਕਮਿਵ ਪੁੱਤਿਕਾ: ।

ਪਰਲੋਕਸਹਾਯਾਰਥੰ ਸਰਵਭੂਤਾਨਾਮਪੀਡਯਨ ॥ ੧ ॥

ਨਾਮੁਤ੍ਰ ਹਿ ਸਹਾਯਾਰਥੰ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਚ ਤਿਸ਼ਠਤ: ।

ਨਾ ਪੁਤ੍ਰਦਾਰੰ ਨ ਜਵਾਤਿਰਧਰਮਸਤਿਸ਼੍ਰੁਤਿ ਕੇਵਲ: ॥ ੨ ॥

ਏਕ: ਪ੍ਰਜਾਯਤੇ ਜੰਤੁਰੇਕ ਏਵ ਪ੍ਰਲੀਯਤੇ ।

ਏਕੋਨੁਭ੍ਰੰਕਤੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤਮੇਕ ਏਵ ਚ ਦੁਸ਼ਕ੍ਰਿਤਮ ॥ ੩ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੩੮-੨੩੯-੨੪੦ ।

ਏਕ: ਪਾਪਾਨਿ ਹਰੁਤੇ ਫਲੰ ਭ੍ਰੰਕਤੇ ਮਹਾਜਨ: ।

ਭੋਕਤਾਰੋ ਵਿਪ੍ਰਮੁਚਯੰਤੇ ਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੋਣ ਲਿਪਯਤੇ ॥ ੪ ॥

ਮਹਾਭਾਰਤ । ਉਦਯੋਗਪਰਵ ਪ੍ਰਜਾਗਰਪਰਣ । ਅਧਯਾਯ ੩੨ ।

ਮ੍ਰਿਤੰ ਸ਼ਰੀਰਮੁਤਸ੍ਰਿਜਯ ਕਾਸ਼੍ਰਲੋਸ਼ਸਮੰ ਖਛਿਤੰ ।

ਵਿਮੁਖਾ ਬਾਂਧਵਾ ਯਾਂਤਿ ਧਰਮਸਤਮਨੁਗੱਛਤਿ ॥ ੫ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੪੧ ।

ਇਸਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਕਨ ਪੁੱਤਿਕਾ ਅਰਥਾਤ
ਦੀਮਕ ਖੁੰਡ ਨੂੰ ਬਨਾਂਦੀਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਨ ਦੇਕੇ ਪਰਲੋਕ
ਅਰਥਾਤ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜੋੜੀ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥
ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਿਉ, ਨ ਮਾਂ, ਨ ਪੁਤ੍ਰ, ਨ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਨਾ
ਅਪਨੇ ਗੋਰੂ ਵਾਲੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਧਰਮ ਹੀ ਸਹਾ-
ਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਦੇਖ ਲਓ ! ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜੀਵ ਸੰਮਦਾ
ਅਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਧਰਮ ਦਾ ਫਲ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦਾ ਫਲ

ਜਿਹੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਓਸਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਇਹ ਭੀ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਕੁਟੰਬ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮਹਾਜਨ ਅਰਥਾਤ ਸਾਰਾ ਕੁਟੰਬ ਓਸਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਭਰਾਨ ਵਾਲੇ ਦੋਸ ਦੇ ਭਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਪਾਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਜਦ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢਾਂਚ ਵਾਲਾ ਜਮੀਨ ਉਪਰ ਛੱਡਕੇ ਪਿਠ ਵਿਖਾਕੇ ਭਰਾ, ਭਾਈ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਚਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਧਰਮ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸੰਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਤਸਮੰ ਧਰਮੰ ਸਹਾਯ ਰਬਿ ਨਿਤੰ ਸੰਚਿਨੁ ਯਾਛਨੈ: ।

ਧਰਮੇਣ ਹਿ ਸਹਾਯੇਨ ਤਮਸਤਰਤਿ ਦੁਸਤਰਮ ॥ ੧ ॥

ਧਰਮਪ੍ਰਧਾਨੰ ਪੁਰੁਸ਼ੰ ਤਪਸਾ ਹਤਕਿਲ੍ਰਿਸ਼ਮ ।

ਪਰਲੋਕੰ ਨਯਤੜਾਸੁ ਭਾਸ਼ੁੰਤੰ ਖਸਰੇ ਰਿਣਮ ॥ ੨ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੪੨-੨੪੩ ।

ਏਸ ਕਰਕੇ ਪਰਲੋਕ ਅਰਥਾਤ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸੁਖ ਅਰ ਏਸ ਜਨਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਦਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖੱਠ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਉ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਡੇ ਕਠਨ ਦੁਖ ਦੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜੀਵ ਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਝਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਉਸ ਪਰਲੋਕ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮ ਵਰਣਨੀਯ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਧਰਮ ਹੀ ਛੇਤੀ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਕਾਰੀ ਮ੍ਰਿਦੁਰਦਾਂਤ: ਕ੍ਰੁਰਾਚਾਰੈਰਸਿਵਸ਼ਨ ।

ਅਹਿੰਸ੍ਰੋ ਦਮਦਾਨਾਭਯਾਂ ਜਪੇਤ੍ਰ ਸ੍ਵਰਗੰ ਤਥਾ ਬ੍ਰਤ: ॥ ੧ ॥

ਵਾਚਸ਼ਰਥਾਨਿਯਤਾ: ਸਰਵੇਵਾਕਮੂਲਾਵਾਗ੍ਰਿਨਿ: ਸ੍ਰਿਤਾ: ।

ਤਾਂਤੁ ਯ: ਸਤੇਨਯੇਦਾਚੰ ਸ ਸਰਵਸਤੇਯਕ੍ਰਿਨਰ: ॥ ੨ ॥

ਆਚਾਰਾਲਭਤੇ ਹਜਾਯੁਰਾਚਾਰਾਦੀਪਸਿਤਾ: ਪ੍ਰਜਾ: ।

ਆਚਾਰਾਦਧਨਮਖਛਯਮਾਚਾਰੋ ਹੀਤਯਲਖਛਟਮ ॥ ੩ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸ਼ਲੋਕ ੨੪੬-੨੪੭-੨੪੮ ।

ਸਦਾ ਦਿਖਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕੋਮਲ ਟੁਭਾਉ ਵਾਲਾ, ਅਪਣੀਆਂ
ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਬੰਧਨ ਵਾਲਾ, ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕੂਰ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਚਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ ਅਰ ਵਿਦਯਾ
ਆਦੀ ਦੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਭੀ ਵਿਆਨ
ਰੱਖੇ ਕਿ ਜਿਸ ਥਾਣੀ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਅਰਥਾਤ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਥਾਣੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਥਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਵਿਹਾਰ ਸਿੱਧ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਥਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਦੁਰਾਦਾ ਅਰਥਾਤ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਉਹ
ਸਭ ਚੋਰੀ ਆਦੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸ਼ਣ
ਆਦੀ ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮਾਚਾਰ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਤੇ
ਸਿਤੀਂਦੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਉਮਰ ਅਰ ਜਿਸ ਧਰਮਾਚਾਰ ਦੀ ਉੱਤਮ
ਸੰਤਾਨ ਤਥਾ ਅਖੁੱਟ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਧਰਮਾਚਾਰ ਕਰਕੇ
ਦੁਸ਼ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂ ਜੋ:-

ਦੁਰਾਚਾਰੋ ਹਿ ਪੁਰਸ਼ੋ ਲੋਕੇ ਭਵਤਿ ਨਿੰਦਿਤ: ।

ਦੁ:ਖਭਾਗੀ ਚ ਸਤਤੰ ਵਜਾਧਿਤੋ ਅਲਪਾਯੁਰੇਵ ਚ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੧੫੭ ॥

ਜਿਹੜਾ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਸੱਯਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ
ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੁਖ ਦਾ ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਬਿਮਾਰ ਰਹਕੇ
ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ॥

ਯਦਯਤਪਰਵਸੰ ਕਰਮ ਤਤਦਯਤਨੇਨ ਵਰਜਯੇਤ ।

ਯਦਯਦਾਤਮਵਸੰ ਤੁ ਸਯਾਤਤਤਸੇਵੇਤ ਯਤਨਤ: ॥ ੧ ॥

ਸਰਵੰ ਪਰਵਸੰ ਦੁ:ਖੰ ਸਰਵਮਾਤਮਵਸੰ ਸੁਖਮ ।

ਏਤਦ੍ਵਿਦਯਾਤਸਮਾਸੇਨ ਲਖਛਣੰ ਸੁਖਦੁ:ਖਯੋ: ॥ ੨ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੫੯-੬੦ ॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਪਰਾਧੀਨ ਕੰਮ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾਲ
ਤਿਆਗ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੁਧੀਨ ਕੰਮ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਤਨ
ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰੇ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੇਹੜੀ ਜੇਹੜੀ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹਸਭ ਦੁਖ,
ਅਰ ਜੇਹੜੀ ਜੇਹੜੀ ਸੁਧੀਨਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹਸਭ ਸੁਖ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ
ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾ ਲਖਛਣ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ

ਅਧੀਨ ਕਮ ਹੋ ਓਹ ਓਹ ਅਧੀਨਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਿਨ
ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਮ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾ ਵਰਤ ਖੇ ਕਰਨਾ,
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਹਨਾ, ਵ. ਭਿਦਾਂ ਯਾ ਵੇਰ ਕਦੀ ਨ ਕਦੀ, ਪੁਰੁਸ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਪਰ ਦੇ ਕੰਮ ਪਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਬਹਰ ਦੇ ਕੰਮ
ਬੰਦੇ ਪੁਰੁਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਨੇ, ਬੰਦੇ ਵਿਸ ਸਨ। ਵਿਚ ਯਸਟ ਤੋ ਇਕ ਦੂਜੇ
ਨੂੰ ਰੋਕਨਾ, ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹ ਮਿ ਏਸ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰੇ ਜਾਨੇ ਕਿ ਜਦ
ਵਿਆਹ ਹਦਾ ਹ ਭਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰੁਸ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਵਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤੋ ਲੈਕੇ
ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾ ਕਮ ਪੁਰੁਸ ਓਹ ਰੋਕਣ ਲਾਗੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰੁਸ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਬਹਰ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਹਾਰ
ਨ ਕਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵੇਰ ਦੇ ਕਮ ਨ ਵਲੋਂ ਵ. ਵਿਹਾਰ ਅਰਥਾਤ
ਰੀਝੀਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਬੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਛਡਕ ਆਪਣੇ ਖਾਉਦ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ
ਖਾਉਦ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਨ, ਜੇ ਦੁਹਮਾਣ ਵਰਣ ਦੇ ਹੋਨ ਤਾ ਪੁਰੁਸ ਮੁੰਡਿਆ
ਨੂੰ ਪਾਵੇ ਤਥਾ ਸਿਖਰਾਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੁਝੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਵੇ, ਤਰਾ ਤਰਾਂ ਦੇ
ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਉਂਨਾ ਇਸਤ੍ਰੀਦਾ
ਆਦਰ ਭਾਵਕ ਹਨ ਦੇ ਯੋਗ ਦੇਵਤਾ ਖ ਉਦ, ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਦੀ ਆਦਰ ਭ ਵਕ-
ਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਦੇਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ॥

ਸਦਾ ਤਕ ਗੁਰੂ ਪੁਲ ਵਿਚ ਰਹਨ ਭਦ ਤਕ ਮਿਸ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂ
ਪਿਉ ਵਰਗੇ ਸਮਝਨ, ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਸਸਾ ਨੂੰ ਉਲਾਦ ਵਾਝਣ ਸਮਝਨ ॥

ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ ਅਧਯਾਪਕ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀ ਅਧਯਾਪਕਾ ਕੋਹੋ ਜੇਹੇ
ਹੋਨ ਚਾਹੀਏ:—

ਆਚਮਨ ਵ ਨ ਸਮਾਦਿ ਭਸਤਿ ਭਿਖਛਾ ਧਰਮ ਨਿਤਯਤਾ । ਯਮਰਥਾ
ਨਾਪਕ ਹਸੇਤਿ ਸਾਂਵੇ ਪੰਡਿਤ ਉਰਯਤੇ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸ਼ੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸਸਤਾਨਿ
ਨਿੰਦਿਤ ਨਿ ਨ ਮੇਵਤੇ । ਅਨਾਸਤਿਕ ਸ੍ਰੇਧਾਨ ਏਤਤ ਪੰਡਿਤ
ਲਖਣਮ ॥ ੨ ॥ ਤਿਪ੍ਰ ਵਿਜਾਨਾਤਿ ਹਿਰੀ ਸਿਣਤਿ, ਵਿਜਵਾਯ
ਚਾਰਥ ਭਜਤੇ ਨ ਕਮਾਤ । ਨਾਸੰ ਪ੍ਰਸਦੋਹਜੁਪਯੋਕਤੇ ਪਰਾਰਥੇ ਤਤ
ਪ੍ਰਜਵਾਨੀ ਪ੍ਰਥਮੰ ਪੰਡਿਤਸਤ ॥ ੩ ॥ ਨਾਪ੍ਰਾਪਕਮ ਕਿਵਾਛਿਤਿ ਨਸਟੰ
ਨੇਛੰ ਤੇ ਸੋਚਿਤੁਮ । ਆਪਸਤੁ ਚਨ ਮੁਹਸੇਤਿ ਨਰਾ ਪੰਡਿਤ ਬੁਧਯਾ ॥ ੪ ॥
ਪ੍ਰਵਿਤਵਾਕ ਚਿਤ੍ਰਕਥ ਉਹਵਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾਨਵਾਨ । ਆਸੁ ਗ੍ਰੰਥਸਤ
ਵਕਤਾ ਚ ਯ ਸ ਪੰਡਿਤ ਉਦਾਤ ॥ ੫ ॥ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਜਵਾਨੁਰੀ ਯਸਤ

ਪੁਸਤਕਾ ਦੇਵ ਸੁਖਾਨੁਧਾ । ਅਸੰਭਿੰਨਾਰਯਮਰਜਾਦ ਪੰਡਿਤਾਖਰਾ

ਲੋਕੋਕ ਸਾ 'ਈ' ਮਹਾ ਕਰਤ ਉਦਯੋਗਾ ਰਵ ਵਿਦਯਪ੍ਰਸਾਗਰ ਅਧਯਾਯਕ ॥

(ਅਰਥ) ਜਿਹਨੂੰ ਹੋਰੀ ਭਰਾ ਨਾਲ ਅਤਮਗਿਆਨ ਹੋਵੇ, ਆਤਮਿਕ ਅਰਥਾਤ ਸਿਹਤਾ ਨਿਕੇਸਾ ਅਲਸਾ ਰਦਨ ਰਹੇ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਹਾਣੀ, ਲਭ, ਮਾਨ, ਅਮਾਨ ਨਿਵਿਯਾ, ਉਸਤਤੀ ਵਿਚ ਹਰਮ ਖਿਤ ਕੀ ਨ ਕਰੇ, ਧਰਮ ਵਿਚ ਜੋਰਤਾ ਵਿਰੁਧਿਸਾ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧੇ ਸਾਧੇ ਦੁਕਾਏ ਚੋਰੀਆ ਦੀਜਾ ਅਰਥਾਤ ਵਿਸੇਖਿਤ ਹਾਸਾਦਾ, ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਨਖਾਉ ਜਾ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧ ਧਰਮ ਦੇ ਰੋਸਾ ਦੇ ਭਰਾ ਵਾਲ, ਅਤੇ ਅਰਥ ਦੇ ਫੰਸਾ ਨੂੰ ਕਿਸਰਾਨ ਵਾਲਾ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਦੇਵ, ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਵਿਵਿਯਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਆਦੀ ਵਿਤਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਸੁਧਾ ਰਖਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਏਹ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਗ ਕੀਮ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹਨੂੰ ਆਖੀ ਵਿਦਯ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਡੇਢੀ ਜਾਨ ਸੰਕੇ ਚਿਤ ਰਾਨ ਭਰਸਾਸਤ੍ਰਾਨ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਨੇ ਅਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਜਾਨੇ ਉਸਨ ਪਾਉ ਰਾਜਲਈ ਲੋਕ, ਅਪਨੇ ਸਾਰਥਲਈ ਕੋਈ ਕਮ ਨ ਕਰ, ਤਿਨਾ ਪਾਯਾ ਤਿਨਾ ਦੇ ਹਤ ਫਲ ਤੋ ਪੂਜੇ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਸਾਧਾ ਨ ਦੇਵੇ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਏਹ ਪਹਲੀ ਪਛਨ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਜਿਹਨ ਪਾਪਤ ਨ ਹੋਨ ਵਾਨੇ ਚੀਜ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕੀ ਨ ਕਰੇ, ਨਸ ਹੋਣੇ ਪਦਾਰਥਾ ਦੀ ਤਿਤਾ ਨ ਕਰੇ, ਦੁਖ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮਹਾ ਵਿਚ ਨ ਪਵੇ ਅਰਥਾਤ ਵਿਮਰੁਲ ਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬੁਧਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਜਿਸਦੀ ਬਾਣੀ ਸਭਨ ਵਿਵਿਯਾ ਮਤ ਪ੍ਰਸਨਾ ਦੇ ਉੱਤਰ ਹੋਵੇ ਵਿਤਪੂਰੀ ਸਿਧਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣਾ ਦਾ ਹੋਵੇ ਵਾਲ, ਤੇਰਾ ਠੀਕ ਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਨਿਮਿਤ੍ਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਗੁਪਾ ਦੇ ਸੰਤ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰੀ ਨਾਲ ਦਸਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਜਿਹਨੀ ਚਾਹੀ ਬੁਧੀ ਸੁਰ ਹੋਵੇ ਸਚੇ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਅਤੇ ਸਿਸਦ ਸੂਝਨ ਬੁਧੀ ਹੋਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਹਨ ਕਦੀ ਆਰਯ ਅਰਥਾਤ ਭਨੇ ਹਰਮਤ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪਾ ਦੇ ਮਤਸਾਦਾ ਦੇ ਡੇਦਨ ਨ ਕਰੇ ਉਹੋ ਪੰਡਿਤ ਨ ਉਧਾਵੇ, ਜਿਹੋ ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਹੁਣ ਉਥੇ ਵਿਦਯ ਧਰਮ ਅਜੇ ਉੱਤਮ ਆਚਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਤਿਨ ਪਰ ਦਿਨ ਅਨੇਕ ਹੋ ਵਾਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਪੜ੍ਹ ਉਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਰ ਮਤ ਦੇ ਲਖਛਣ —

ਅਤੁਰਤ ਸਮੁੱਚੇ ਦਿਹਿਤਰ ਮਹਾਮਨਾ: ਅਰਥਾਤ ਅਤਰਮਣਾ

ਪ੍ਰੋ-ਸੁਤਪ੍ਰਭ ਇਤ੍ਰਮਤ ਸਤ: ੧ ਅਨਾਦੁਤ: ੨ ਵਿਸਤ੍ਰਿਸਟ

ਬਹੁਤਾਤ: ੩ ਅਵਿਸਤ੍ਰਿਸਤ ਵਿਸਤ੍ਰਿਸਤ ਮੁਢਦੇਤਾ ਨਰਾਧਮ ॥ ੨ ॥

ਮਹਾਭਾਰਤ ਬੁਧੀਵਾਨ ਰਵ ਵਿਦੁਰ ਪ੍ਰਸਾਗਰ ਅਧਯਾਯਕ ॥ ੨ ॥

(ਅਰਥ) ਜਿਸਨੇ ਕੋਈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨ ਸੁਨਿਆ ਪੜ੍ਹੇ ਬੜਾ ਘਮੰਡੀ, ਕੰਗਾਲ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਨੋਰਥ ਕਰੇ, ਬਿਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਕ ਮੂੜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਜਿਹੜਾ ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਏ ਸਭਾ ਯਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉੱਚੇ ਆਸਨ ਉਪਰ ਬੈਠਨਾ ਚਾਹੇ, ਬਗੈਰ ਪੁਛੇ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਰੇ, ਵਿਸ਼ਾਸ ਦੇ ਅਯੋਗ ਵਸਤੂ ਯਾ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਕਰੇ ਓਹੋ ਮੂੜ ਅਤੇ ਸਭਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਚ ਮਨੁੱਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਅਵਿਦਯਾ, ਅਧਰਮ, ਅਸਭਨਤਾ ਕਲ੍ਹਾ ਵੇਰ ਅਤੇ ਛੁਟ ਵਧ ਕੇ ਦੁਖ ਹੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਹੁਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਲਖਣ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ॥

ਆਲਸੀ ਮਦਮੋਹੇ ਚ ਚਾਪਲਾਨੀਗੋਸਟਿਦੇਵ ਚ । ਸਤਬਧਤਾ
ਚਾਭਿਮਾਨਿਤ੍ਰੇ ਤਥਾ ਅਤਯਾਗਿਤ੍ਰਮੇਵ ਚ । ਵੰਤੇ ਵੈ ਸਪਤਦੇਸ਼ਾ ਸਤ੍ਰਸਦਾ
ਵਿਦਯਾਦਥਿਨਾਂ ਮਤਾ: ॥ ੧ ॥ ਸੁਖਾਦਥਿਨ: ਕੁਤੇ ਵਿਦਯਾ ਨੁਤੇ
ਵਿਦਯਾਦਥਿਨ: ਸੁਖਮ। ਸੁਖਾਰਥੀ ਵਾ ਤ੍ਰਯੰ ਵਿਦਯਾਂ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਵਾ
ਤ੍ਰਯੰਤ ਸੁਖਮ ॥ ੨ ॥ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਦੁਰਾਖ ਗਰ ਅਧਯਾਯ ੩੯ ॥

(ਆਲਸ) ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਵਿੱਚ ਜੜਤਾ, ਟਕਾ, ਮੋਹ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਫਸਾਵਟ, ਚੰਚਲ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਵਿਅਰਥ ਗੱਲਾਂ ਕਹਨੀਆਂ ਸੁਨਨੀਆਂ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ ਟੁਕ ਜਾਨਾ, ਘਮੰਡ ਕਰਨਾ, ਅਤਿਆਗੀ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਜਿਹੜੇ ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਆਦਮ ਤਲਖੀ ਦੀ ਟਿਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਕਿਥੋਂ? ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਕਿੱਥੋਂ? ਕਿਉਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੁਨ ਵਾਲਾ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਵਿਸ਼ਯ ਸੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ॥ ੨ ॥

ਅਜੇਹਾ ਕੀਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵਿਦਯਾ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—

“ਸਤ੍ਰਮੇ ਰਤਾਨਾਂ ਸਤ੍ਰੰਤੋ ਦਾਂਤਾਨਾਪੁਰਧ੍ਰੇਤਸਾਮ ।

ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੇ ਦਹੇਦ੍ਰਾਫਨ ਸਰਵਪਾਪਾਨੁਪਸਿਤਮ” ॥

ਜਿਹੜੇ ਸਦਾਚਾਰ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ, ਜਿੱਤੇ ਦੀ, ਅਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਦਾ ਵੀਰਯ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਿਰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਧਯਾਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਲਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਧਯਾਪਕ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ

ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਸੱਤਵਾਣੀ, ਸਤਮਾਣੀ, ਸੱਤਕਾਣੀ, ਜਿਭੇਦ੍ਰੁਤਾ, ਸੁਖੀਲਤਾ ਆਦੀ
ਸੁਭ ਲਖਣਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਬਲ ਵਧਾਕੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦ
ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਭਾਨ ਅਤੇ
ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਾ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਅਰ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਸਦਾ ਜਿਭੇ-
ਦ੍ਰੁਤਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੋਚਨ ਦੇ ਸੁਭਾਉ
ਵਾਲੇ, ਮੇਹਨਤੀ ਹੋਕੇ ਅਜਿਹਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਵਿਦਯਾ,
ਪੂਰੀ ਉਮਰ, ਪੂਰਾ ਧਰਮ ਅਭ ਪੁਰੁਸ਼ਾਯੁਥ ਕਰਨਾ ਆਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮਣ
ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ॥

ਖਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਰਾਜਧਰਮ ਵਿਚ ਕਹਾਂਗੇ ॥

ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਵੈਸ਼ਾਂ ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿਖਣੀਆਂ,
ਕਈ ਭਰਾਂ ਦੇ ਵਯਾਪਾਰਾਦੀ ਹੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵਜਾਨਨੇ, ਵੇਚਨਾ, ਖੀਚਨਾ,
ਵੈਸ਼ਾ ਦਸੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨਾ ਆਉਨਾ, ਲਾਭਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਆਦਿਭ ਕਰਨਾ,
ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨੇ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਕਰਾਟਾ, ਧਨ ਨੂੰ
ਵਧਾਉਨਾ, ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ,
ਸੱਤਵ ਦੀ, ਨਿਸ਼ਕਾਪਣੀ ਹੋਕੇ ਸਰ ਨਾਲ ਸਬ ਵਯਾਪਾਰ ਕਰਨੇ, ਸੱਭ ਚੀਜ਼ਾਂ
ਦੀ ਰਖਛਾ ਅਜੇਹੀ ਕਰਨੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਸ਼੍ਟ ਨ ਹੋਵੇ ॥

ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ ਚਾਹੀਏ, ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਨ
ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਕਾਰੀਗਰ, ਅਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ,
ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਪਨੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਕਰੇ, ਅਰ ਦੁਸਤੀ ਲੋਗ ਇਸਦੇ
ਖਾਨ, ਪੀਨ, ਕਪੜੇ ਮਕਾਨ, ਵਿਆਹ ਆਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਲੋਗੋ ਸਬ ਕੁਝ
ਦੇਨ, ਅਥਵਾ ਮਹੀਨਾ ਲਾ ਦੇਨ, ਹੋਰਾਂ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ,
ਉਪਕਾਰ, ਸੱਜਣਭਾ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਹਾਨੀ ਲਭ ਵਿਚ ਇਕਮਤੀ ਹੋਕੇ ਰਾਜ ਅਤੇ
ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਭਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨੂੰ ਲਗਾਏ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥

ਇਸ੍ਵਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ—

ਪ ਨੰ ਦੁਰਜਨਸੰਸਰਗ: ਪਤ੍ਰਾ ਚ ਵਿਰਹੋਅਟਨਮ ।

ਸੁਪਨੋਨ੍ਯਗੋਹਵਾਸਸੁ ਨਾਰੀਸੰਦੂਸ਼ਟਾਨਿ ਸ਼ਟ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੯ ਸ਼ਲੋਕ ੧੩ ॥

ਸਰਾਬ, ਮਾਂਸ ਆਦੀ ਨਸ਼ੇਵਾਲੀਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੀਣਾ, ਦੁਸ਼੍ਟ ਦੁਸ਼੍ਟਾਦਾ ਜੰਗ,
ਖਾਉਣ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਅਕੱਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੇਖਾਰਥ ਪਾਖੰਡੀ ਆਦੀ ਦੇ ਵੇਖਨ
ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਫਿਰਦਿਆ ਰਹਨਾ, ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਪਦ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਮੌਨਾ ਜਾ ਰਹਨਾ,

ਇਹ ਛੀ ਦੁਰਗੁਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਸ ਲਗਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਖਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਇਤਨਾ ਦੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਕਿੰਦ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਸਾਵਰ ਦਿਹ ਜਾਨਾ, ਅਤੇ ਦੁਸਾ ਸੋਤ ਕਰਕੇ ਵਿਯੋਗ ਹੋ ਜਾਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਹ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਪਾਵ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਦੁਰਗੁਣ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਾਸਤੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਰੱਖੇ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨੇ ਉਦਿਤ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਯੁਰਪਦ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਵਿਆਹ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਜੀਕਰਨ —

ਸਾ ਚੇਦਖਛਤਯੋਨਿ: ਸਜਾਦਗਤਪ੍ਰਤਯਾਰਤਾਪਿ ਵਾ ।

ਪੈਨਰਭਵੇਨ ਭਰਤ੍ਰਾ ਸਾ ਪੁਨ: ਸਿਸਕਾਰਮਰਦਤਿ ॥

ਸਟ੍ਰੀ ਸਿਨੀ ਅਧਯਾਯ ੯, ਸਲੋਕ ੧੭੬ ॥

ਜਿਹੜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਹਥ ਨੇਵਾ ਸਾਥ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਅਰ ਸੰਯੋਗ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹ ਸਿਸਕਛਤਯੋਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਅਖਛਤ ਵੀਰਯ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਵਿਆਹ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਖਾਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਦੇਸ ਵਰਦਾਂ ਵਿੱਚ *ਖਛਤਯੋਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਖਛਤਯੋਨੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਪੁਨ: ਵਿਆਹ ਨਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪੁਨਰਵਿਯਾਹ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਾਤ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) (ਪਹਲਾ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਘਟ ਹੋਵੇ, ਜਿਉ ਜੋ ਜਦ ਚਾਹੇ ਤਦ ਪੁਰੁਸ਼ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਨੂੰ ਪੁਰੁਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਰ ਲਵੇ ॥

(ਦੂਜਾ) ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਯਾਂ ਮਰਦ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਨ ਤਦ ਪਹਲਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਪਰਾਰਥਾ ਨੂੰ ਉਤਾ ਲੈ ਜਾਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਬਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ॥

*ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਿਸਦਾ ਖਾਉਂਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ।

†ਓਹ ਮਰਦ ਜਿਸਦਾ ਵਹੁਟੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ॥

(ਭੀਸ਼ਮ) ਸਧੇਰੀਆਂ ਚੈਰੀਆਂ ਨੁਲਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਯਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਾ ਰਹੇ ਉਸਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਇੰਦ ਉਂਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਨਾ ॥

(ਚੌਥਾ) *ਪਤੀਥੁਤ ਮੇਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀਥੁਤ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ ਹੋਨਾ, ਤੇਰੇ ਸੇਰੇ ਦਮਾ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਿਚ ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਵਾ ਅਨੇਕ ਵਿਵਾਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਦ ਧੰਸ ਨ ਵਧੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਕੁਲ ਨਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਵਿਚ ਲਗਕੇ ਗਰਭ ਛੇਗਨ ਆਦੀ ਵਧੇ ਦੁਸ਼ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਤੇਸ ਸਾਰੀ ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਹੋਣਾ ਮੰਛਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਨਾ ਤਾਂ ਭੀ ਇਉਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਨ ਤਾਂ ਭੀ ਉਪਦ੍ਰਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੁਲ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਰੱਖਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਵੇਰੋ ਦਾ ਪੁਰੁਸ ਦੀ ਲੈ ਲੈਣਗੇ ਉਸਤੋਂ ਕੁਲ ਚੱਲੇਗਾ, ਅਤੇ ਵਾਤਿਭ ਆਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨਾ ਰੱਖ ਸੱਕਨ ਤਾਂ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਨ ਦੀ ਉਪਪਤੀ ਕਰ ਲੈਣ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ, (ਚੌਥਾ) ਇਸ ਹ ਕਰਕੇ ਵਿਚ ਤਨਿਆਂ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡਕੇ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਉਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉੱਸੇ ਵਿਆਹਤਾ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਦੂਜਾ) ਉਸੇ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਉੱਸੇ ਵਿਆਹਤਾ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਦਾਯਦਾਰੀ (ਵਾਰਸ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਵੀਰਯਦਾਤਾ ਦੇ ਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨ ਉਸਦਾ ਗੋਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਉਸਦਾ ਅਖਤਿਆਰ 'ਪੁਤ੍ਰ' ਮੁੰਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਤੂ ਉਹ ਸੋਏ ਹੋਏ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਉੱਸੇ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉੱਸੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਦਾਯਦਾਰੀ ਹੋਏ ਉੱਸੇ ਪੁਨਰਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤੀਜਾ) ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਕਠਿਆਂ ਮਿਲਕੇ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, (ਚੌਥਾ) ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤਕ

*ਪਤੀਥੁਤ ਥੀ ਖਾਉਂਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਥੁਤ ਥੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਜਾਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਏਹ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਦਹਾ ਨੇ ਇਸ ਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ਰ ਨਾਸ਼ਰ ਜਾਨਕੇ ਸੱਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸੀਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤਦ ਤਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ (ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਯ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । (ਪੰਜਵਾਂ) ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਭਲ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਆਪ ਆਪਨੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਦੇ ਨਿਯਮ ਇਕ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਭਿੰਨਭਿੰਨ ? (ਉੱਤਰ) ਤੁਕ ਬੋਲਾ ਜਿਹਾ ਭੇਦ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਓਸਤੇ ਵਧੀਕ ਇਹ ਹਨ । ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਕ ਖਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਟਿਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਿਲਕੇ ਦਸ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੋ ਜਾਂ ਦਾਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਰਥਾਤ ਸਿਸਤਰਾ ਕੁਆਰੇ ਕੁਆਰੀ ਦਾ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਤਰਾ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੁਆਰੇ ਕੁਆਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਜਿਸਤਰਾ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਦਾ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਤਰਾ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ *ਚਿਤ ਦਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ, ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਨੇ ਲਈ ਨਿਯੋਗ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਦ ਦੂਜਾ ਗਰਭ ਠਹਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉੱਸੇ ਦਿਨ ਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਆਪਨੇ ਲਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਭੀ ਦੂਜੇ ਗਰਭ ਦੇ ਠਹਰਨ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਓਹੋ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਕੇ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਵੇਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਨੇ ਲਈ, ਅਰ ਦੋ ਦੋਹਰੇ ਚਾਰ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਕ ਰੇਭਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਦੋ ਬੱਚੇ ਆਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਦੋ ਦੋਹਰੇ ਚਾਰ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਈਕਨ ਮਿਲਕੇ ਦਸ ਦਸ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵ ਵਿਚ ਹੈ —

ਇਮਾਂ ਤ੍ਰਿਮਿਦ੍ਰਮੀਯੁ: ਸੁਪੁਤ੍ਰਾਂ ਸੁਭਗਾਂ ਪ੍ਰਿਣੁ ।

ਦਸਾਸਜਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਨਾਦੇਹਿ ਪਤਿਮੇਕ ਦਮੰ ਪ੍ਰਿਧਿ ॥

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ ਸੂਕਤ ੮੫ ਮੰਤ੍ਰ ੪੫ ॥

ਹੇ ਵੀਰਯ ਸਿੰਰਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥ, ਐਸ਼ੁਰਯਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਤੂੰ ਈਕਨ

*ਚਿਤ੍ਰ ਦਾਨਯਾ ਗਰਭਾਧਾਨ ਓਹ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉੱਸੇ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਧੋ ਕੇ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ ਸੰਤਾਨ ਵਾਲੀ ਸੁੱਤੇ ਸੁਭਾਗੀ ਵਾਲੀ ਕਰ, ਏਸ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਦਸ ਬੱਚੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਅਤੇ ਯਾਹਰਵੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨ । ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਤੂੰ ਭੀ ਵਿਆਹਤਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਜਾ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀ ਦਸ ਬੱਚੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਅਤੇ ਯਾਹਰਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਨੂੰ ਜਾਨ ।

ਇਸ ਵੇਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜਕੀ, ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਵਰਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਸ ਦਸ ਸੰਤਾਨ ਥੀ ਵਧੀਕ ਉਤਪੰਨ, ਨ ਕਰਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਵਧੀਕ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਨਿਰਬਲ, ਨਿਰਬੁੱਧ, ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਨਿਰਬਲ, ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੋਗੀ ਹੋਕੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਹ ਨਿਯੋਗ ਦੀ ਬਾਤ ਵਰਤਿਚਾਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਜਿਸਤਰਾ ਬਿਨਾ ਵਿਆਹ ਬੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਵਰਤਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾ ਬਿਨਾ ਨਿਯੋਗ ਬੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਵਰਤਿਚਾਰ ਕਹ ਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸਤਰ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇ ਹੋਨ ਤੇ ਵਰਤਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਹਾਉਂਦਾ ਭਾਂ ਨਿਯਮ ਪੂਰਵਕ ਨਿਯੋਗ ਹੋਨ ਤੇ ਵਰਤਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਕ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੁਆਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਤੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਰਤਿਚਾਰ ਜਾ ਪਾਪ ਜਾ ਲਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਨੁਕੂਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਤਿਚਾਰ, ਪਾਪ ਅਤੇ ਲਜਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵੇਸਿਆ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਰਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਸਿਆ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਜਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਿਯਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੰਨਿਆ ਦੇਕੇ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਜਿਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਕੀ ਜੇਹੜੇ ਵਰਤਿਚਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਜਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਆਹ ਹੋਨ ਤੇ ਵੀ ਕੁਕਰਮ ਥੀ ਬਚਦੇ ਹਨ ?

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾਨੂੰ ਨਿਯੋਗ ਦੀ ਬਾਤ ਵਿਚ ਪਾਪ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਜੇ ਨਿਯੋਗ ਦੀ ਬਾਤ ਵਿਚ ਪਾਪ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ? ਪਾਪ ਭਾਂ ਨਿਯੋਗ ਦੇ ਰੋਕਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਅਨੁਕੂਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਸੁਭਾਵਕ ਵਿਹਾਰ ਿਣਾ ਵਿਰਾਗਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਯੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੀ ਗਰਭ

ਪਾਤਨ ਰੂਪ ਬਤਿਆ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਅਰ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਰੰਡੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਹਾਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਗਿਨਦੇ ਹੋ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚ ਹੁੰਨਾ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀਵਿਹਾਰ ਦੀ ਰੋਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਲੁਕ ਛਿਪਕੇ ਕੁਕਰਮ ਕੁਰਾਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਜ਼ਭਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮ ਦੇ ਰੋਕਨ ਦਾ ਇਕ ਏਹੋਹੀ ਮੁਸ਼ਟ ਉਪਾਯ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਨ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਭੀ ਨ ਕਰਨ ਇਹ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇਹੇ ਨਾ ਹੋਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਅਰ ਅਪਣਕਾਲ ਅਰਥਾਤ ਲਾਚਾਰੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਨਿਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਨਾਲ ਵਜ਼ਭਿਚਾਰ ਦਾ ਘਟ ਹੋਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਨ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਰ ਗਰਭਹਤਿਆ ਦਾ ਹੋਨਾ ਸਰਵਥਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੀਰਪੁਰੁਸ਼ਾ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਵੇਸਿਆ ਆਦਿਨੀਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਭਿਚਾਰਰੂਪੀ ਕੁਕਰਮ, ਉੱਤਮ ਕੁਲਾ ਵਿੱਚ ਕਲੰਕ, ਬੀਸ ਦਾ ਰੁਕ ਜਾਨਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਤਾਪ, ਅਰ ਗਰਭਹਤਿਆ ਆਦੀ ਕੁਕਰਮ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਥੀਂ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚ ਹੀ ਤੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਬਾਤ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਨਿਯੋਗ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਯੋਗ ਹੋਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਅਪਨੇ ਦੁਟੰਬ ਵਿੱਚ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਲਈ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਜਦ ਨਿਯੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਦ ਸਾਡਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਜੇ ਏਸਥੀਂ ਉਲਟ ਕਰੀਏ ਭਾਂਪਾਪੀ ਅਤੇ ਜਾਤ-ਯਾ ਰਾਜ ਦੇ ਈਡ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੇਰ ਗਰਭਾਧਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ, ਗਰਭ ਠਹਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਤੱਕ ਵਖਰੇ ਰਹਾਂਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਨਿਯੋਗ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਯਾ ਦੂਜੇ ਵਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ? (ਉੱਤਰ) ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਵਿੱਚ ਯਾ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਵੇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਸ, ਖਛੜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਰਦ ਦੇ ਨਾਲ, ਖਛੜਾਣੀ ਖਛੜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਸਦਾ ਭਾਤਪਰਯ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਵੀਰਯ ਸਮਾਨ ਯਾ ਉੱਤਮ

ਵਰਣ ਦਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਨੀਚ ਵਰਣ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਹੋ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਚੰਡ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਜਾ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੇਗਾ (ਉੱਤਰ) ਅਸੀਂ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਹੀ ਵਾਰ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਕੁਆਰੇ ਮਰਦ ਅਤੇ ਕੁਆਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਿਚ ਨਿਆਯ ਅਰ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਆਰੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਅਰ ਕੁਆਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰੰਡੇ ਮਰਦ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਿਚ ਅਨਿਆਯ ਅਰਥਾਤ ਅਧਰਮ ਹੈ, ਜਿਹਾਕਿ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਮਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਆਰੀ ਭੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ, ਜਦ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਰਦਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਅਰ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਆਰਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਗ੍ਰਹਣ ਨ ਕਰੇਗਾ ਤਦ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਇਹੀ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਾਲ ਤਦੋਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸਤਰਾ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬਥੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਸੁਨੋ:—

ਕੁਹਸਿੰਦੋਸ਼ਾ ਕੁਹਵਸਤੋਰਸ੍ਰਿਨਾ ਕੁਹਾਭਿਪਤ੍ਰੰ ਕਰਤ:

ਕੁਹੋਸਤੁ:। ਕੋ ਵਾਂ ਸਯੁਤ੍ਰਾ ਵਿਧਵੇਵ ਦੇਵਰੰ ਮਰਯੰ ਨ

ਯੋਸ਼ਾ ਸ੍ਰਿਣੁਤੇ ਸਧਸਥਆ ॥ ਰਿਗ: ੧੦ ਸੂ: ੪੦। ਮੰਤ੍ਰ ੨ ॥

ਉਦੀਰਸ੍ਵ ਨਾਰਜਭਿਜੀਵਲੋਕੇ ਗਤਾਸੁਮੇਤਮਪਸ਼ੋਸ਼

ਏਹਿ। ਹਸਤਗ੍ਰਭਸ੍ਯ ਦਿਧਿਸ਼ੋਸਤਵੇਦੇ ਪਤ੍ਯੁਰਜ-

ਨਿਤ੍ਰਮਭਿਸੰਬਭੂਥ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੦। ਸਕਤ ੧੮ ਮੰਤ੍ਰ ੮।

ਹੇ (ਅਸ਼ਿਨਾ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਦੇਵਰੰ ਵਿਧਵੇਵ) ਦੇਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਧਵਾ ਅਤੇ (ਯੋਸ਼ਾ ਪਰਯੋਨ) ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਅਸ਼ਿਨ ਦੇ ਨਾਲ (ਸਧਸਥ) ਸਾਥੇ ਸਾਥੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਿਤ ਹੋਵੇ

ਹੋਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਨੂੰ (ਆਕ੍ਰਿਣਤੋ) ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਭਰਾ ਭੂਮੀ ਦੇਨੇ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ (ਕੁਹਸਿਰੰਸਾ) ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ (ਕੁਹਸਤੋ) ਕਿੱਥੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਰਹੇਸੀ ? (ਕੁਹਾਭਿਪਿਤ੍ਰੋ) ਕਿੱਥੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਕਰਤ:) ਕੀਤੀ ਅਰ (ਕੁਹਸਤੁ) ਕੋਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਓ ? (ਕੋਵਾ ਸੁਤ੍ਰੁ:) ਭੁਹਾਡੀ ਸੋਨ ਦੀ ਜਗਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਤਬਾ ਕੋਨ ਹੋ ਯਾ ਕੋਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ? ਏਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਰਹਨ ਅਰ ਵਿਆਹਤਾ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਖਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰ ਲਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇ ਤਿਸੇ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹੀ ਨ ਹੋਵੇਤਾ ਵਿਧਵਾ ਨਿਯੋਗ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੇ ? (ਉੱਤਰ) ਦੇਵਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਰੰਤੂ ਦੇਵਰ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਉਹ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਭੂਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਦੇਖੋ ਨਿਰੁਕਤ (ਗ੍ਰੰਥ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

ਦੇਵਰ: ਕਸਮਾਦ ਦ੍ਰਿਤੀਯੋ ਵਰ ਉਚ੍ਰਜਤੇ॥ ਰੁ:ਅ ੨੫:੧੫

ਦੇਵਰ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਖਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ (ਖਉਂਦੇ ਦਾ) ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਭਾਵੇਂ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਯਾ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰੇ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੇਵਰ ਹੈ ॥

ਹੋ (ਨਾਰੀ) ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੂੰ (ਏਤੰ ਗਤਾਸ੍ਮਿ) ਏਸ ਮੋਏ ਹੋਏ ਖਾਉਂਦੇ ਦੀ ਆਸਾ ਛਡਕੇ (ਸੋਸੋ) ਬਾਕੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ (ਅਭਿਜੀਵਲੋਕਮ) ਵੁਜੇ ਜੀ। ਉਂਦੇ ਖਉਂਦੇ (ਉਦੈਹਿ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ, ਅਰ (ਉਦੀਰਨੁ) ਏਸ ਬਾਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖ ਕਿ ਜੇ (ਹਸਤਗ੍ਰਾਭਸਮ ਇਧਿਸੋ:) ਤੇਰੇ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਵੁਜੀ ਵਾਰ ਹਥਲੇਵਾ ਲੈਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਉਂਦੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਲਈ ਨਿਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ (ਇਦਮ) ਏਹ (ਜਨਿਤ੍ਰਮ) ਜਨਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਲਕ ਉਸੇ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪਤਯ:) ਖਉਂਦੇ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਲਈ ਨਿਯੋਗ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਤਾਨ (ਤਵ) ਤੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਈਕਨ ਨਿਸਚਾ ਯੁਕਤ (ਅਤਿਸੰਬਭੂਥ) ਅਰ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਈਕਨ ਨਿਯਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰੇ ॥

ਅਦੇਵ੍ਘਨਯਪਤਿਘਨੀ ਹੈਧਿ ਸ਼ਿਵਾ ਪਸੁਭ੍ਯ:

ਸੁਯਮਾ: ਸੁਵਰਚਾ:। ਪ੍ਰਜਾਵਤੀ ਵੀਰਸੂਰਦੇਵ੍ਕਾਮਾ

ਸਯੋਨੇਮਮਗਨਿ ਗਾਰਹਪਤਯੋ ਸਪਰਯ ॥

ਅਥਰਵਵੇਦ । ਕਾਂਡ ੧੪ । ਅਨੁਵਾਕ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੮ ॥

ਹੇ (ਅਪਤਿਘਨਯ ਦੇ ਵਿਘ੍ਨ) ਪਤੀ (ਖਉਂਦ) ਅਤੇ ਦੇਵਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਤੂੰ (ਇਹ) ਏਸ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ (ਪ੍ਰਭੂਭਯ:) ਪਸ਼ੁਆਂ ਦੇ ਨਾਲ (ਸਿਵਾ) ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ (ਸੁਯਮ:) ਵੰਗੀ ਤਰਾ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੇ ਚੱਲਨ ਵਾਲੀ (ਸੁਵਰਚਾ:) ਰੂਪਵਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੀ (ਪ੍ਰਜਾਵਤੀ) ਉੱਤਮ ਪੁਤ੍ਰ, ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੇ (ਵੀਰਸੁ:) ਨਾਲ ਸੁਰਵੀਰ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਨਨ ਵਾਲੀ (ਦੇਵਿਕਾਮਾ) ਦੇਵਰ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ (ਸਯੋਨਾ) ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਨ ਵਾਲੀ, ਪਤੀ ਯਾ ਦੇਵਰ ਨੂੰ (ਏਧਿ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ (ਇਸਮ) ਇਸ (ਗਾਰਹਪਤਯੋ) ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਸੰਬੰਧੀ (ਅਗਨਿ) ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸੰਵਨਕੀਤਾ ਕਰਮ

ਤਾਮਨੇਨ ਵਿਧਾਨੇਨ ਨਿਜੋ ਵਿਦੇਤ ਦੇਵਰ:॥ ਮਣ ੮ । ੬੮॥

ਜੋ ਅਖਛਤ ਯੋਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦਾ ਸੱਕਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਭੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾ ਪੁਤ੍ਰਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਨਿਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਆਹਤਾ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲੇ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਤਰ: ਸੋਮ: ਪ੍ਰਥਮੋ ਵਿਵਿਦੇ ਗੰਧਰਵੋ ਵਿਵਿਦ ਉੱਤਰ: ।

ਤ੍ਰਿਤੀਯੋ ਅਗਨਿਸ਼ਟੇ ਪਤਿਸਤੁਰੀਯਸਤੇ ਮਨੁਸ਼ਯਜਾ:॥

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ । ਸ਼ਕਤ ੮੫ । ਮੰਤ੍ਰ ੪੦ ॥

ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੇਹੜਾ (ਤੇ) ਤੇਰਾ (ਪ੍ਰਥਮ:) ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹਤਾ (ਪਤਿ:) ਪਤੀ ਤੈਨੂੰ (ਵਿਵਿਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ (ਸੋਮ:) ਸੁਕੁਮਾਰਤਾ ਆਈ ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ ਸੋਮ, ਜੇਹੜਾ ਦੂਜਾ ਨਿਯੋਗ ਥੀਂ (ਵਿਵਿਦੇ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ (ਗੰਧਰਵ:) ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਲੈਨ ਕਰਕੇ ਗੰਧਰਵ, ਜੇਹੜਾ (ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਉੱਤਰ:) ਦੂਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਤੀਜਾ ਖਉਂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ (ਅਗਨਿ) ਅਤੀ ਉਲਣਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਨਾਉਂ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ (ਤੇ) ਤੇਰੇ (ਤੁਰੀਯ) ਚੌਥੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਯਾਹਰਵੇਂ ਤਕ ਨਿਯੋਗ ਦੇ ਪਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ (ਮਨੁਸ਼ਯਜਾ) ਮਨੁਸ਼ ਨਾਉਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸ਼ੀਕਨ (ਇਮਾਂਤ੍ਰਮਿਦੁ) ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਯਾਹਰਵੇਂ ਪੁਤ੍ਰਸ਼ ਤਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਿਯੋਗ ਕਰਸਕਦੀ ਹੈ, । ਉਕਨ ਮਰਦ ਭੀ ਯਾਹਰਵੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਕ ਨਿਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਕਾਦਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਥੀ ਦਸ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਯਾਹਰਵੇਂ ਖਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨ ਗਿਨੀਏ । (ਉੱਤਰ) ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਅਰਥ ਕਰੇਗੇ ਤਾਂ:—“ਵਿਧਵੇਵ ਦੇਵਰਮ” “ਦੇਵਰ: ਕਸਮਾਦ ਵਿਤੀਯੇ ਵਰ ਉਤਮਤ” “ਅਦੇਵਿਯ ਨ” ਅਰ “ਗੰਧਰਵੇ ਵਿਵਿਦ ਉੱਤਰ.” ਇਤਿਆਦੀਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਥੀ ਦਿਲਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਦੂਜਾ ਭੀ ਖਾਉਂਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥

ਦੇਵਰ ਦ੍ਰਾ ਸਪਿੰਡ ਦ੍ਰਾ ਸਤ੍ਰਿਯਾ ਸਮਯਕ ਨਿਯੁਕਤਯਾ।
ਪ੍ਰਜੇਪਸਿਤਾਪਿਗੰਤਵਜਾ ਸੰਤਾਨਸਯ ਪਰਿਛਛਯੇ॥ ੧ ॥
ਜਜੇਸ਼ਠੋ ਯਵੀਯਸੋ ਭਾਰਯਾ ਯਵੀ ਯਾਨ੍ਹਾਗ੍ਜਸਤ੍ਰਿਯਮ।
ਪਤਿਤੋ ਭਵਤੇ ਗਤ੍ਰਾ ਨਿਯੁਕਤਾਵਪਯਨਾਪਦਿ॥ ੨ ॥
ਔਰਸਾ ਖਛੇਤ੍ਰਜਸਚੈਵ॥੩॥ ਮਨੁ: ਅ:ਦ ਸਲੋਕਪਦ, ੫੮, ੧੫੮॥

ਇਤਿਆਦੀ ਮਨੁ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਸਪਿੰਡ) ਅਰਥਾਤ ਖਾਉਂਦੇ ਦੀ ਛੀ ਪੀੜਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਯਾ ਵਡੇ ਭਰਾ ਅਥਵਾ ਸਮਾਤੀ ਤਥਾ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਮਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਿਯੋਗ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਉਹ ਰੰਡਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਯੋਗ ਹੋਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਸਰਵਥਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਤਾਂ ਨਿਯੋਗ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਆਪਣੇ ਕਾਲ ਬਗੈਰ ਅਰਥਾਤ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਹੋਨਦੀ ਇਛਿਆ ਨ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਦਾ ਅਰ ਛੋਟੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਵਡੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਿਯੋਗ ਹੋਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋ ਜਾਨ ਤੇ ਭੀ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਉਹ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਮਾਰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਥੀ ਪਤਿਤ ਸਮਝੇ ਜਾਨ, ਤਾਤਪਰਯ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਨਿਯੋਗ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਖੱਚੇ ਦੇ ਗਰਭ ਰਹਨ ਤਕ ਨਿਯੋਗਦੀ ਅਵਧੀ ਹੈ ਏਸਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਸਮਾਗਮਨਾ ਕਰਨ ਜੇ ਵੇਹਾਂ ਦੇਵਾਸਤੇ ਨਿਯੋਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੌਥੇ ਗਰਭ ਤੱਕ, ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਰੀਤ ਨਾਲ ਦਸ ਸੰਤਾਨ ਤਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਵਿਛੇਰਾ ਸਕਤੀ ਗਿਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਤਿਤ ਗਿਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਦਸਵੇਂ ਗਰਭ ਥੀ ਵਧੀਕ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਾਮੀ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ

ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਲਈ ਨਹੀਂ।
(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਨਿਯੋਗ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ?
(ਉੱਤਰ) ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹੋਂਦਾਂ ਹੋ :—

ਅਨਯਮਿੱਛਸੁ ਸੁਭਗੋਪਤਿੰ ਮਤ ॥ ਰਿ: ਮੰ: ੧੦ ਸ੍ਰ: ੧੦। ਮੰਤ੍ਰ: ੧੦॥

ਜਦ ਖਾਉਂਦੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਨ ਹੋਵੇ ਤਦ ਮਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਹੇ ਭਾਤ-ਵਾਨ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਖਾਉਂਦੇ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਹੁਨ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਵਿਆਹੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਖਾਉਂਦੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛੀ ਜਦ ਰੋਗਆਈ ਦੋਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਹੋਵੇ ਤਦ ਆਪਣੇ ਖਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਮੀ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੀ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰ ਲਵੋ, ਜੀਕਨ ਕਿ ਪਾਂਡੁ ਰਾਜਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੁੰਤੀ ਅਤੇ ਮਾਦਰੀ ਆਦੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਜੀਕਨ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤ੍ਰਾਂਗਦ ਅਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰਵੀਰਯ ਦੇ ਮਰਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਨਾਂ ਮਾਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਅੰਬਿਕਾ (ਅੰਬਾ) ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਦੀ ਪਾਂਡੁ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਥੀਂ ਵਿਦੂਰ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਏਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ॥

ਪ੍ਰੋਸ਼ਿਤੋਧਰਮਕਾਰਯਾਰਥਪ੍ਰਤੀਖਿਛੋਅਸ਼ਟੋਨਰ:ਸਮਾ:।

ਵਿਦਯਾਰਥਸਤ੍ਰਯਸ਼ੋਰਥਵਾਕਾਮਾਰਥਤ੍ਰੀਸਤੁਵਤਸ੍ਰਾਨ॥

ਵਿਧਯਾਸਟਮੇਅਧਿਵੇਦਯਾਬਦੇ ਦਸ਼ਮੇ ਤੁ ਮ੍ਰਿਤਪ੍ਰਜਾ ।

ਏਕਾਦਸ਼ੇ ਸਤ੍ਰੀ ਜਨਨੀ ਸਦਯਸਤ੍ਰਪ੍ਰਿਯਵਾਦਿਨੀ ॥ ੨॥

ਮਨੁਸ਼ਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੯ । ਸਲੋਕ ੮੧ ॥

ਜੇ ਵਿਆਹਤਾ ਖਾਉਂਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਠ ਬਰਸ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਛੀ ਵਰੇ, ਅਰ ਧਨ ਆਦੀ ਭੋਗਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਵਰੇ ਤਕ ਉਡੀਕ ਕੇ ਫੇਰ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰ ਲਵੇ ।

ਜਦ ਵਿਆਹਤਾ ਖਾਉਂਦਾ ਆਵੇ ਤਦ ਨਿਯੋਗ ਵਾਲਾ ਖਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਘ ਹਵੇ ਤਾਂ ਅਠਵੇਂ ਵਰੇ (ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਅਠ ਵਰੇ ਚਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਨ ਰਹੇ) ਸੰਤਾਨ ਹੋਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਵਰੇ ਜਦਕਦ ਸੰਤਾਨ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਦ ਕੰਨਿਆ ਹੀ ਹੋਨ ਪੁਤ੍ਰ ਨ ਹੋਨ ਤਾਂ ਯਾਹਰਵੇਂ ਵਰੇ ਤਕ ਅਰ ਜੇ ਦੁਸਟ ਵਰਨ ਬੋਲਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰ ਲਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਭਜੀਤ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਵਿਆਹ ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਦਾਯਭਾਗੀ ਸੰਤਾਨ ਕਰ ਲਵੇ ॥

ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਖੈਬਰ ਵਿਵਾਹ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਕੁਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚ ਹੀਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਯੋਰਸ' ਅਰਥਾਤ ਵਿਆਹਤੋਂ ਖਾਉਂਦੇ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਪੁਤ੍ਰ ਪਿਉ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਕਨ ਹੀ 'ਖੇਤ੍ਰਜ' ਅਰਥਾਤ ਨਿਯੋਗ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਾਯਭਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਹੁਨ ਏਸ ਉੱਤ ਦਿਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰਖਨਾ ਚ ਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੀਰਯ ਅਤੇ ਰਜ ਨੂੰ ਅਮੋਲਕ ਸਮਝਨ, ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਏਸ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਬਿਗਾਨੀ ਦਿਸਤ੍ਰੀ, ਕੰਜਰੀ, ਯਾ ਦੁਸਟ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਖੋਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭਾਰੇ ਮੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਮੀਦਾਰ ਯਾ ਮਾਲੀ ਮੁਰਖ ਹੋਨਤੇ ਭੀ ਅਪਨੇ ਖੇਤ ਯਾ ਥਾਗ ਬਰੀਰ ਹੋਰ ਜਗਾ ਖੀਸ ਨਹੀਂ ਬੋਏ, ਜਦ ਸਾਧਾਰਣ ਥੀਸ ਅਤੇ ਮੁਰਖ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਰੁਖ ਦੇ ਥੀ ਨੂੰ ਭੇੜੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਖੋਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਹਾਮੁਰਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਰ "ਆਤਮਾ ਵੈ ਜਾਯਤੇ ਪੁਤ੍ਰ" ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ॥

ਅੰਗਾਦਿਗਾਤਸੰਭਵਸਿ ਹ੍ਰਿਦਯਾਦਧਿਜਾਯਸੇ ।

ਆਤਮਾ ਵੈ ਪੁਤ੍ਰਨਾਮਸਿ ਸ ਜੀਵ ਸ਼ਰਦਃ ਸ਼ਤਮ ॥

ਨਿਰੁਕਤ ਭਾਸਤ੍ਰ ੩ । ੪ ॥

ਹੇ ਬਾਲਕ ਤੂੰ ਅੰਗ ਅੰਗ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਵੀਰਯ ਦੀ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਾ ਮਰ, ਕਿੰਤੂ ੧੦੦ ਸੌ ਵਰੇ ਤਕ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੁ ॥

ਜਿਸ ਵੀਰਯ ਬੀ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਅਤੇ ਮਹਾਯਯਾਂ ਦੇ ਸਚੀਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਜਰੀ ਆਦਿ ਦੂਰ ਬੰਤ ਵਿਚ ਬੋਨਾ ਯਾ ਦੁਸਟ ਬੀਜ ਨੂੰ ਚਗੇ ਬੰਤ ਵਿਚ ਪਵਾਨਾ ਮਹਾਪਾਪ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ? ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਬੀ ਇਸਤ੍ਰੀਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਬਹੁਤ ਭੰਗ ਹਨਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਭੰਗਨਾ ਪੈਦਾ ਹ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਜੇਹਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬੰਦੇ ਭਦ ਭਕ ਓਹ ਮਿਲਕੇ ਰਹਨ ਜਦ ਪ੍ਰੀਤਿ ਛੁਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਪਸ ਪਖਣੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਅੱਠੇ ਅੱਠ ਵਿਹਾਰ ਨਸ਼ਟ ਭੁਸਦ ਹ ਜਾਨ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਯਭਿਚਾਰ ਵਧ ਜਾਨ, ਨਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀ ਨਿਰਬਲ ਅਤੇ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰੋ ਬਟ ਪਦ ਮਰ ਜਾਨ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੈ ਵਾ ਲਾਜਿਆ ਨ ਕਰੇਗਾ, ਬਿਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਯਭਿਚਾਰ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕ ਰੋਗੀ, ਨਿਰਬਲ ਅਤੇ ਘਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਅਰ ਚੁਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਾ ਚੁਲ੍ਹਾਂ ਟਸਟ ਹੋ ਜਾਨ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਯਾ ਵਾਯਭਾਰੀ ਭੀ ਨ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਚਿਰ ਯਾਲ ਅਥਿਯਾਸ ਰਹੇਗਾ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨ ਹਟਾਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਹਨ ਸਤਵਧਾ ਉਚਿਤ ਹ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਇਕ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਮਿਲੇਗਾ, ਏਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਰਭਵਤੀ, ਸਥਿਰਰਹਿਤੀ, ਅਥਵਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀਰਘਜੋਗੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਹਰ ਨ ਸਕਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਕਰਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਨਿਯੋਗ ਦੇ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਦੇ ਜਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਸਮ ਗਮ ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰੁਸ਼ ਯਾ ਦੀਰਘਜੋਗੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਨ ਰਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਤਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਪਰੰਤੂ ਵੇਸਯਾਗਮਨ (ਕੰਜਰੀ ਬਾਜ਼ੀ) ਯਾ ਵਯਭਿਚ ਹ ਕਦੀ ਨ ਕਰਨ ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਦੋਸਤ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਵਸਤੂ ਦੀ ਇਛਿਆ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਸਤੂ ਦੀ ਰਖਭਾ ਅਤੇ ਰਖਭਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾ ਵਧਾ, ਵਧੇ ਹੋਏ ਧਨ ਦਾ ਖਰਚ ਦੋਸ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਕਰਨ । ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਵਥਾਤ ਮਾਮਲੇ ਨੇ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਵੋਕਤ ਹੀਤੀ ਨਾਲ ਬੜੇ ਉਦੇਸ਼ ਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਨਾਲ ਭਨ, ਮਨ, ਧਨ, ਨਾਲ ਸਦਾ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ ਤਾਂ

ਕਰਨ । ਅਪਨੇ ਮਾ, ਿਉ, ਸਸ, ਸੋਹਰੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨ, ਮਿਤ੍ਰ
ਅਜੇ ਆਈ, ਗੁਆਈ, ਰਾਜਾ, ਵਿਦਵਾਨ, ਵੰਦ ਅਰ ਸਤਪੁਰੁਸ਼ ਨਾਲ
ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਖਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਦੁਸਦ ਅਧਰਮੀ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਉਪੇਖਵਾ
ਅਰਥਾਤ ਦੂਰ ਛਡਕੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਜਿਥੇ ਤਕ
ਬਨੇ ਉਥੇ ਤਕ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖਛ ਵਾਨ
ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਵਿਚ ਧਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ
ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖਛ ਵਾਨ ਕਰ ਦੇਨ, ਅਰ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ
ਦਾ ਭੀ ਸਾਧਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਮਿਲੇ
ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨ ਨ ਮਨਨ ਜਿਹ ਕਿ :—

ਪਤਿਤੋਪਿ ਦ੍ਰੁਜ: ਸ੍ਰੇਸਠੋ ਨ ਚ ਸੂਦ੍ਰੋ ਜਿਤੋਂਦ੍ਰਿਯ: ।

ਨਿਰਦੁਗਧਾਚਾਪਿ ਗੋ: ਪੂਜਯਾ ਨ ਚ ਦੁਗਧਵਤੀ ਪਰੀ ।

ਅਸ੍ਰ੍ਵਾਲੰਭਿਗਵਾਲੰਭਿ ਸੰਨਯਾਸੰ ਪਲਪੈਤ੍ਰਿਕਮ ।

ਦੇਵਰਾਂਚ ਸੁਤੇਤਪਤਿ ਕਲੋ ਪੰਜ ਵਿਵਰਜਯੇਤ ॥

ਨਸ਼ਟੇ ਮ੍ਰਿਤੇ ਪ੍ਰ੍ਵ੍ਰਜਿਤੇ ਕਲੀਵੇ ਚ ਪਤਿਤੇ ਪਤੌ ।

ਪੰਚਸ੍ਵਾਪਤਸੁ ਨਾਰੀਣਾਂ ਪਤਿਰਨਯੋ ਵਿਧੀਯਤੇ ॥

ਇਹ ਮਨ ਘੜਤ ਪਰਾਸਰੀ ਦੇ ਸਲੋਕ * ਹਨ । ਜੇ ਬੰਦੇ ਕੀਮਾਦੇ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਦੰਗੇ ਕੀਮਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਦ੍ਰ ਨੂੰ ਨੀਚ ਮੰਨੀਏ
ਤਾਂ ਏਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਪਖਛਪਤ, ਅਨਿਆਯ, ਅਧਰਮ ਹਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

* ਦ੍ਰਿਜ ਭਾਵੇਂ ਪਤਿਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਸੂਦ੍ਰ ਭਾਵੇਂ ਜਿਤੋਂਦ੍ਰੀ
ਹੋਵੇ ਤੇ ਓਹ ਭੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਧ ਨਾ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਰਊ ਸੇਵਾ
ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਰ ਦੁਧ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਬੋਤੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਘੋੜੇ ਨੂੰ
ਮਾਰਕ ਯੋਗ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ, ਰਊ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ, ਸੰਨਯਾਸ,
ਮਾਂਸ ਦਾ ਪਿੰਡ, ਦੇਵਰ ਪੀ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ, ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਇਹ
ਪੰਜੇ ਗੱਲਾਂ ਵਰਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਖਾਉਂਦੇ ਦੇ ਨੱਠ ਜਾਨ ਤੇ, ਮਰਜਾਨ ਤੇ
ਸੰਨਯਾਸੀ ਹੋਜਾਨ ਤੇ, ਨਾਮਰਦ ਹੋਜਾਨ ਤੇ, ਪਤਿਤ ਹੋਜਾਨ ਤੇ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ
ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਔਖੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵ੍ਰਜੇ ਖਾਉਂਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਆਰਿਆਂ ਹੈ ।
(ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਕੀ ਜੀਕਨ ਦੁਪ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਗੁਆਲਿਆ ਦ ਪਾਲਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾ ਪੁਸਿਆਰ ਆਦੀ ਖੇਤੀਨ ਨਹੀਂ ਪਾਲਦੇ, ਅਰ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ
ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਰਿਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਂਤੀ ਹਨ
ਅਰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਭਿਨ ਭਿਨ ਜਾਤੀ ਹਨ, ਕਦਾਚਿਤ ਪਸ ਜਾਤੀ ਨਾਲ
ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਦ ਰਸਟਾਂਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਭੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ
ਏਸਦਾ ਮਾਸਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਏਸ ਵਸਤੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ
ਯੋਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥੧॥

ਜਦ ਮਾਸਾ ਲਿਖਤ ਅਰਥ ਤ ਯੋਗ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਥਵਾ ਰਵਾਲੀਭ ਗੁਰੂ
ਨੂੰ ਮਾਰਕ ਹਮ ਕਾ ਨਾ ਹੀ ਵੇਦ ਦੀ ਅਗਿਆ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ ਰਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ
ਉਸਦਾ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਨਾ, ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ?
ਜੇ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਏਸ ਨੀਚ ਕਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ
ਆਦੀ ਹੋਰ ਵਿਧੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਜੇਹੇ ਦ੍ਰਿਸਟ ਕੀਮਾ ਦਾ ਮੁਕਤ
ਯੁਗ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਰਵਥਾ ਅਸਭਵ ਹੈ, ਮੰਨਿਆਸ ਦੀ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ
ਵਿਚ ਵਿਧੀ ਹੋ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਨਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ, ਜਦ ਮਾਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ
ਹੈ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ, ਜਦ ਵੇਦਰ ਕੋਲ ਮੰਨਣ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨਾ
ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸ ਸਲਾਹ ਦਾ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂ
ਭੋਕਦਾ ਹੈ? ॥੨॥

ਜੇ (ਨਮਦ) ਅਰਥਾਤ ਖ ਉਦ ਰਿਸੇ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਨੇ ਦਲਿਆ ਗਿਆ
ਹੋਵੇ, ਅਰ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰ ਯਾਵੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਵਿਆਹਿਤ ਖਾਉ ਦ
ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਓਹ ਰਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ? ਕਈ ਕਹੇ ਕਿ ਵਿਆਹਿਤ
ਖ ਉਦ ਦੀ, ਅਸਾ ਮੰਨਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਪਾਰਾਸਰੀ ਵਿਚ ਤਾਂ
ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਸ ਹੀ ਅੱਖ ਵੇਲੇ ਹਨ ਜੇ ਹੋਰੀ ਪਿਆ ਹੋਵੇ
ਯਾ ਲੜ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਅੱਖ ਵੇਲੇ ਪਸ ਤੇ ਭੀ ਵਧੇ ਹਨ ਏਸ
ਵਾਸਤੇ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਨਨਾ ਚਹੀਦਾ ॥੩॥

(ਪਸਨ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਰਾਸਰ ਮੁਨੀਦੇ ਵਚਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ?

(ਉੱਤਰ) ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਚਨ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣ
ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਰਾਸਰ ਦਾ ਵਚਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਰੁਹਮੇਵਾਰ (ਰੁਹਮਾ ਬੋਲਿਆ) ਵਿਸਿਰੇਵਾਰ (ਵਿਸਿਰੇ
ਬੋਲਿਆ) ਰਾਮੇਵਾਰ (ਰਾਮ ਬੋਲਿਆ) ਸਿਵੇਵਾਰ (ਸਿਵ ਬੋਲਿਆ)
ਵਿਸਨੁਰੁਵਾਰ (ਵਿਸਨੁ ਬੋਲਿਆ) ਦੇਵੀਵਾਰ (ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ)। ਏਹਨ
ਸੂਸਨਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਿਖਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਦੇ
ਆਦਰ ਕਾਉ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਬਣਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ

ਸੰਸਾਰ ਮੰਨ ਲਵੇ, ਅਤੇ ਸਭੀ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚਾ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ
ਅਨੇਕ ਖਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰੱਬ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਨੁਝ ਕੁਝ
ਬਣਾਉਣੀ ਸਲਾਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਹੀ ਵੇਦ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਹੋਰ
ਕੋਈ ਸਮਿਤੀ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਹਾਲ ਸਮਝ ਲਓ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਜਾ ਵਡਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਆਪ ਅਪਣੇ ਕਰਤਵਜ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਸਭ ਵੱਡੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ

ਯਥਾ ਨਦੀਨਦਾਃ ਸਰਵੇ ਸਾਗਰੇ ਯਾਂਤਿ ਸੰਸਥਿਤਿਮ ।

ਤਥੈਵਾਸ਼੍ਮਿਣਃ ਸਰਵੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੇ ਯਾਂਤਿ ਸੰਸਥਿਤਿਮ॥੧॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੯੦ ॥

ਯਥਾ ਵਾਯੁ ਸਮਾਸ੍ਰਿਤਯ ਵਰਤੰਤੋ ਸਰਵਜੰਤਵਃ ।

ਤਥਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥਮਾਸ੍ਰਿਤਯ ਵਰਤੰਤੋ ਸਰਵ ਆਸ਼੍ਰਮਾਃ॥੨॥

ਯਸਮਾਂਤ੍ਰਯੋਪਯਸ਼੍ਮਿਣੋ ਦਾਨੇਨਾਂਨੇਨ ਚਾਨ੍ਰਹਮ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਥੈਨ ਵ ਧਾਰਯੰਤੋ ਤਸਮਾਂ ਜਯੇਸ਼ਠਾਸ਼੍ਰਮੋ ਗ੍ਰਿਹੀ । ੩

ਸ ਸੰਧਾਰਯਃ ਪ੍ਰਯਤਨੇਨ ਸ੍ਵਰਗਮਵਛਯਮਿਛਤਾ ।

ਸੁਖੰ ਚੇਹੰ ਛਤਾ ਨਿਤ੍ਰਯੰ ਯੋ ਅਧਾਰਯੋ ਦੁਰਬਲੇਂ ਦ੍ਰਿਯੈਃ॥੪॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੭੭-੭੮-੭੯ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਣਿਆਉ ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਭੋਲੇ
ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਸਮੁੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਿਨਾਂ ਏਸ
ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ,
ਬਾਨਪ੍ਰਸਥੀ ਅਰ ਸੰਨਯਾਸੀ ਤਿਨਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਅਤੇ ਅੰਨ ਆਦੀ ਦੇ ਕੇ
ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਹੀ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਜਯੇਸ਼ਠ
(ਵੱਡਾ) ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਭਨਾ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂਪਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਏਸ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜਾ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ
ਉਹ ਪੂਰੇ ਯਾਨ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰੇ, ਜੇਹੜਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ
ਆਸ਼੍ਰਮ, ਦੁਰਬਲ ਇੰਦ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਡਰਪੇਕ ਅਰ ਨਿਰਬਲ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ
ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਚਰਾਂ ਨਾਲ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੀਏ । ਏਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਹਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅੱਧਾ
ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਨ
ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਥਾਨੁ ਸਥ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਆਸ਼੍ਰਮ
ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ? ਜੇਹੜਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ
ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ
ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਰੁਖ ਤਦੇ ਹੀ
ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਦੋਹੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਦਵਾਨ,
ਪੁਰੁਸਾਰਥੀ ਅਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਹੋਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ
ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਰ ਉੱਪਰ ਕਹਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੁਖਵਰ ਵਿਆਹ ਹੈ ॥

ਇਹ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਸਮਾਵਰਤਨ, ਵਿਆਹ, ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ
ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸਿਖਛਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਥਾਨੁ ਸਥ ਅਤੇ
ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਰਾਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਵ੍ਰਿਸ਼ਿਤੇ
ਸਮਾਵਰਤਨ ਵਿਵਾਹਗ੍ਰਿਹਸਥਵਿਸ਼ਯੇ ਚਤੁਰਥ: ਸਮੁੱਲਾਸ:
ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੪ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭਾਸ਼ਾਵ੍ਰਿਸ਼ਿਤ ਸਮਾਵਰਤਨ, ਵਿਆਹ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਸ਼ਯੇ
ਦਾ ਚੌਥਾ ਸਮੁੱਲਾਸ ਸੰਪਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥

ਪੰਜਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾ ਸ

ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਅਤੇ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ

ਬ੍ਰਹਮਚਰਯਾਸ਼੍ਰਮ ਸਮਾਪਤ ਗ੍ਰਿਹੀ ਭਵੇਤ ਗ੍ਰਿਹੀ

ਭੂਤ੍ਰਾ ਵਨੀ ਭਵੇਤਨੀ ਭੂਤ੍ਰਾ ਪ੍ਰਵ੍ਰਜੇਤ ॥

ਮਨੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬਨਨ, ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥੀ - ਨ.ਵ.ਚ. ਸੰਨਯਾਸੀ ਹੋ ਜਾਨ, ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਈਤਨ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ॥

ਏਵੰਗ੍ਰਿਹਾਸ਼੍ਰਮੇ ਸਥਿਤ੍ਰਾ ਵਿਧਿਵਤਸਨਾਤਕੋ ਦ੍ਰਿਯ: ।

ਵਨੇ ਵਸੇਤੁ ਨਿਯਤੇ ਯਥਾਵਦਿਜਿਤੇ ਦ੍ਰਿਯ: ॥ ੧ ॥

ਗ੍ਰਿਹਸਥਸਤੁ ਯਦਾ ਪਸ਼੍ਯੇਦ੍ਰੁਲੀਪਲਿਤਮਾਤਮਨ: ।

ਅਪਤ੍ਯਸ੍ਯੈਵ ਚਾਪਤ੍ਯੰ ਤਦਾਰਣ੍ਯੰ ਸਮਾਸ੍ਰਯੇਤ ॥ ੨ ॥

ਸੰਤ੍ਯਜ੍ਯ ਗ੍ਰਾਮ੍ਯਮਾਹਾਰੰ ਮਰਵੰ ਚੈਵ ਪਟਿਛਦਮ ।

ਪੁਤ੍ਰੇਸ਼ੁ ਭਾਰਯਾਂ ਨਿ:ਖਛਿਪ੍ਯ ਬਨੰ ਗਛੇਤ ਸਹੈਵ ਵਾ ॥ ੩ ॥

ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੰ ਸਮਾਦਾਯ ਗ੍ਰਿਹ੍ਯੰ ਚਾਗਨਿਪਟਿਛਦਮ ।

ਗ੍ਰਾਮਾਦਰਣ੍ਯੰ ਨਿ:ਸ੍ਰਿਤ੍ਯ ਨਿਵਸੇਤਿ ਨਿਯਤੇ ਦ੍ਰਿਯ: ॥ ੪ ॥

ਮੁਨ੍ਯੰਨੈਰ ਵਿਵਿਧੈਰਮੇਯਜੈ: ਸਾਕਮੂਲਫਲੇਨ ਵਾ ।

ਏਤਾਨੇਵ ਮਹਾਯਜਵਾਂ ਨਿਰਵਪੇਦਿਦਿਪੂਰਵਕਮ ॥ ੫ ॥

ਮਨੁਸ਼ਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੧-੨ ੩-੪-੫ ॥

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਸਨਾਤਨ' ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮ

ਚਰਜ ਆਸ੍ਰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ੍ਰਮ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਅਰ
ਵਿਜ ਅਰਥ ਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਛਰੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਏਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ੍ਰਮ
ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਕਰਕੇ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ
ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਜਿੱਤਕੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਰਹਨ ॥ ੧ ॥ ਪਦੰਤੁ ਜਦ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ
ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਚਿੱਟੇ ਅਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਖਲੜੀ ਛਿੱਲੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ
ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਸੰਤਾਨ ਭੀ ਹੋਗਈ ਹੋਵੇ ਤਦ ਬਨ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਵੱਸੇ ॥ ੨ ॥
ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਨਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਆਦੀ ਸਭ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ
ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਰਿਆ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਰਖੇ ਯਾ ਅਪਨੇ ਨਾਲ
ਲੈਕੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਰਹੇ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਅਤੇ ਭਭੇ
ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੋਇਆ ਬਨ ਵਿੱਚ
ਜਾਕੇ ਵੱਸੇ ॥ ੪ ॥ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਆਦ ਆਦੀ ਅਨੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸਾਗ,
ਮੂਲ ਫਲ, ਕੰਦ ਆਦੀ ਨਾਲ ਗਿਹੜੇ ਪਹਲਾਂ ਕਹ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ
ਵੱਡੇ ਯੱਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰੇ ਅਰ ਉੱਸੇ ਨਾਲ ਅਤਿਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਆਪ ਭੀ
ਨਿਰਵਾਹ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥

ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇ ਨਿਤਯਯੁਕਤः ਸਯਾਤਦਾਂਤੋ ਮੈਤ੍ਰੁः ਸਮਾਹਿਤः

ਦਾਤਾ ਨਿਤਯਮਨਾਦਾਤਾ ਸਰਵਭੂਤਾਨੁਕੰਪਕः ॥ ੧ ॥

ਅਪ੍ਰਯਤਨः ਸੁਖਾਰਥੇਸੁ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਧਰਾਸ਼ਯः ।

ਸ਼ਰਣੇਸ਼੍ਵਰਮਸ਼੍ਰੇਵ ਬ੍ਰਿਹਵਮੂਲਨਿਕੇਤਨः ॥ ੨ ॥

ਮਨੁ ਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੮ । ੨੬ ।

‘ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇ’ ਅਰਥਾਤ ਪੜਨ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਅਪਨੇ
ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ, ਅਰ ਸਭਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ
ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਦਯਾ ਆਦੀ ਦਾਨ ਦੇਨ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਸਥ ਤੇ
ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਪਦਾਰਥ ਨ ਲਵੇ, ਅਰ ਸਦਾ
ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਰੱਖੇ ॥ ੧ ॥ ਸਰੀਰ ਦੇ ਲਈ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਵਧੀਕ
ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿੰਤੂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਨਕੇ ਰਹੇ ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਕੋਲ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਨ ਕਰੇ, ਜ਼ਮੀਨ
ਉੱਤੇ ਸਵੇਂ, ਅਪਨੇ ਕੋਲ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਯਾ ਅਪਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ
ਮਮਤਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਦੁਖ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪਾਸ ਰਹੇ ॥ ੨ ॥

ਤਪ: ਸ੍ਰੋਧੇ ਯੇ ਹਜੁਪਵਸੰਤਜਰਣਯੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਵਿਦ੍ਵਾਂਸੋ
 ਭੈਖਛਦਰਯਾਂ ਚਰੰਤ: । ਸੂਰਯਦ੍ਵਾਟੇਣ ਤੇ ਵਿਰਜਾ: ਪ੍ਰ-
 ਯਾਂਤਿ ਯਤ੍ਨਮ੍ਰਿਤ: ਸ ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਹਜਵਯਯਾਤਮਾ ॥

ਮੰਡਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ । ਖੰ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੧ ॥

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਉ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਬਨ ਵਿੱਚ ਤਪ, ਧਰਮ ਦਾ
 ਅਨੁਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜੋ ਜਾ ਭਿਖਛਾ (ਖਾਨ ਦੀ
 ਚੀਜ਼) ਦੇ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ,
 ਉਹ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰਵਵਯਾਪੀ, ਹਾਨੀ ਲਾਭ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ
 ਨਿਰਮਲ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੁਆਰਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਅਭਯਾਦਯਾਮਿ ਸਮਿਧਮਗਨੇ ਵ੍ਰਤਪਤੇ ਤ੍ਵਯਿ ।

ਵ੍ਰਤੰਚ ਸ੍ਰੋਧਾਂ ਚੋਪੈਮੀ ਯੇ ਤ੍ਵਾ ਦੀਖਛਿਤੋ ਅਹਮ ॥

ਯਦੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੨੦ । ਮੰਤ੍ਰ ੨੪ ॥

ਬਾਨਪ੍ਰਸਥੀ ਨੇ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਛਿਆ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਗ
 ਵਿੱਚ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ * ਦੀਖਛਾ ਪਾਕੇ ਬ੍ਰਤ ਅਰਥਾਤ ਸੱਚ ਉੱਤੇ ਚੱਲਾ,
 ਅਤੇ ਸ੍ਰਧਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਕਰੇ, ਕਈ ਭਰਾਂ ਦੀ ਭਪਸਯਾ,
 ਸਤਸੰਗ, ਯੋਗਾਭਯਾਸ ਅਰ ਸਚੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਏਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਸੰਨਯਾਸ ਨੇਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ ਤਦ
 ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸੰਨਯਾਸ ਲਵੇ ॥

ਇਤਿ ਸੰਖਛੇਪੇਣ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਵਿਧਿ: ।

ਇਹ ਸੰਖਛੇਪ ਨਾਲ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥਦੀਵਿਧੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ॥

ਸੰਨਯਾਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ।

ਬਨੇਸੁ ਚ ਵਿਹ੍ਰਿਤ੍ਯੈਵੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯੰ ਭਾਗਮਾਯੁਸ਼: ।

ਚਤੁਰਥਮਾਯੁਸ਼ੋ ਭਾਗੰ ਤ੍ਰਯਕ੍ਤ੍ਵਾ ਸੰਗਾਨ ਪਰਿਬ੍ਰਜੇਤ ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੬ । ਸ਼ਲੋਕ ੩੩ ॥

* (ਦੀਖਛਾ) ਸਨਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਪਹਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਆਸ਼੍ਰਮ
 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕਰਕੇ ਦੀਖਛਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ਉਮਰ ਦਾ ਤੌਜਾ ਹਿੱਸਾ ਅਰਥ ਤੇ ਪੰਜਾਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀ ਪੰਝੜਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥੀ ਰਹਕੇ ਉਮਰ ਦੇ ਚੌਥੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੰਗ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਪਚੀਬਾਟ ਅਰਥਾਤ ਸੰਨਯਾਸੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਕਈ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਅਤੇ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨ ਕਰਕੇ ਸੰਨਯਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਹੀਂ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਵਿਸਯਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਾਪਾਪੀ ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਨ ਫਸੇ ਉਹ ਮਹਾ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਸਤਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ॥

**ਯਦਹਰੇਵ ਵਿਰਜੇਤਦਹਰੇਵ ਪ੍ਰਬ੍ਰਜੇਤ ਬਨਾਦ੍ਵਾ ਗ੍ਰਿਹਾਦ੍ਵਾ
ਬ੍ਰਹਮਚਰਯਾਵੇਦ ਪ੍ਰਬ੍ਰਜੇਤ ॥** ਜਾਵਾਲੋਪਨਿਸ਼ਦ ਅਧਿਆਯ ੩ ।

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਯਾ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਬੀ ਸੰਨਯਾਸ ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਲਵੇ ॥

ਸੰਨਯਾਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਹੁਨ ਅੰਥੇ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੇ ਸੰਨਯਾਸ ਲੈ ਲਵੇ ਯਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੋਂ ਹਟੇ, ਅਰਥਾਤ ਪਖਡੇ ਤਿਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਪੂਰਾ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਥੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਕਾਮਨਾ ਤੇ ਰਹਿਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੀ ਜੋ ਸੰਨਯਾਸ ਲੈ ਲਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਵਿੱਚ “ਯਤਯਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੰ ਵਿਜਨਤ” ਦਿਨਾਂ ਪਦਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਨਯਾਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥

ਨਾਵਿਰਤੋ ਦੁਸ਼ਚਰਿਤਾਂ ਨਾਸ਼ਾਂਤੋ ਨਾਸਮਾਹਿਤः ।

ਨਾਸ਼ਾਂਤਮਾਨਸੋ ਵਾਪਿ ਪ੍ਰਜਵਾਨੈਨੈਨਮਾਪਨੁ ਯਾਤ ॥

ਕਠਉਪਨਿਸ਼ਦ ਬਲੀ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੨੩

ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਰਾਚਾਰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਦਾ ਆਤਮਾ ਯੋਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਨਯਾਸ ਲੈਕੇ ਭੀ ਵਿਗਨਾਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਲਈ :—

ਯੱਛੇਦਵਾਕਮਨਸੀ ਪ੍ਰਾਜਵਸਤਦਯੱਛੇਦ ਜਵਾਨ ਮਾ-

ਤਮਨਿ । ਜਵਾਨਮਾਤਮਨਿ ਮਹਤਿ ਨਿਯੰਛੋਤ ਦਸੰਛੋ-
ਤਸਾਂਤ ਆਤਮਨਿ ॥ ਕਠਃ ਬਲੀ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੩ ॥

ਬੁਧਵਾਨ ਸੰਨਾਸੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਥੀਂ ਰੋਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਅਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਲਗਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਲਗਾਵੇ, ਅਰ ਉਸ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਕਰੇ ॥

ਪਰੀਖਛਤ੍ਰ ਲੋਕਾਨ ਕਰਮਚਿਤਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ ਨਿਰਵੇਦ
ਮਾਯਾਨਨਾਸਤਯਤ੍ਰਿਤਃ ਤ੍ਰਿਤ੍ਰੇਮ । ਤ੍ਰਿਦਿਵਾਨ ਰਥੰ ਸ
ਗੁਰੁਮੇਵਾਭਿਗੰਛੇਤ ਸਮਿਤਪਾਟਿਃ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਿਯੰ ਬ੍ਰਾਹਮ-
ਨਿਸ਼ਠਮ ॥

ਮੰਡਕਉਪਨਿਸ਼ਦ । ਖੰਡ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੨ ॥

ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਛੇਗ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਕੱਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰਥਾਤ ਸੰਨਾਸੀ ਵੈਰਾਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਕ੍ਰਿਤ ਅਰਥਾਤ ਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਕ੍ਰਿਤ ਅਰਥਾਤ ਨਿਰੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਰਪਣ ਦੇ ਅਰਥ ਨੁਸ਼ ਹੋਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਵੇਦਵਿਤ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਾਨਣੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਵੇ, ਜ ਕੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿ ਵਿਰਤੀ ਕਰੇ, ਪਰਿਤ੍ਰ ਸਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡ ਦੇਵੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :—

ਅਵਿਦਯਾਯਾਮੰਤਰੇ ਵਰਤਮਾਨਾਃ ਸੂਯੰ ਧੀਰਾਃ ਪੰਛਿ-
ਤੰਮਨਜਮਾਨਾਃ । ਜੈਸਨਜਮਾਨਾਃ ਪਰਿਯੰਤਿ ਮੁਢਾਂ ਅੰਧੇ
ਨੈਵ ਨੀਯਮਾਨਾ ਯਥਾਂਧਾਃ ॥ ੧ ॥

ਅਵਿਦਯਾਯਾਂ ਬਹੁਧਾ ਵਰਤਮਾਨਾ ਵਯੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥਾ
ਇਤਯਭਿਮਨਜੰਤਿਬਾਲਾਃ । ਯਤਕਰਮਿਣੋਨ ਪ੍ਰਵੇਦਯੰ-
ਤਿਰਾਗਾਤ ਤੇਨਾਤੁਰਾਃ ਪਛੀਟਲੋਕਾਸ਼ਚਯਵੰਤੇ ॥ ੨ ॥

ਮੰਡਕਉਪਨਿਸ਼ਦ । ਖੰਡ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧-੯ ॥

ਜੇਹੜੇ ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਮੰਦਰ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੀਰ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹ ਨੀਚ ਗਤੀ ਨੂੰ ਜਾਨ ਜੋਗੇ ਮੁਖ ਏਸ ਭਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੀਕਨ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੁਰਦਸਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਅਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਬਾਲਬੁਧ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਹਾਰਥ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਰੇ ਕਰਮਕਾਛੀ ਲੋਗ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਨਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਆਤੁਰ ਹੋਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਪੁੰਨੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ —

**ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਜਵਾਨ ਸੁਨਿਸ਼ਚਤਾਰਥਾ: ਸੰਨ੍ਯਾਸਯੋਗ-
ਦ੍ਯਤਯ:ਸੁੱਧਸਤ੍ਰਾ: । ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕੇਸੁ ਪਰਾਂਤਕਾਲੇ
ਪਰਾਮ੍ਰਿਤਾ: ਪਰਿਮੁਚਯੇਤਿ ਸਚਵੇ ॥** ਮੁੰਡਿਯ ਖੇਡ ੨।੨.੩੬ ॥

ਜੇਹੜਾ ਵੇਦਾਂਤ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵੇਦਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਨ੍ਯਾਸ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਸੰਨ੍ਯਾਸ ਯੋਗ ਨਾਲ ਸੁੱਧ ਅੰਤਰਕਰਣ ਸਨ੍ਯਾਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਗਕੇ ਫੇਰ ਜਦ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖਦੀ ਅਵਧੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੀ ਹੈ ਤਦ ਉਥੋਂ ਛੁੱਟਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਜੋ —

**ਨ ਵੈ ਸਸਰੀਰਸ੍ਯ ਸਤ: ਪ੍ਰਿਯਾਪ੍ਰਿਯਯੋਰਪਹਤਿਸਤ੍ਰ੍ਯ
ਸਰੀਰੇ ਵਾਵਸੰਤੰ ਨ ਪ੍ਰਿਯਾਪ੍ਰਿ ਸਪ੍ਰਿਸ਼ਤ: ॥**

ਫਾਂਦੋਗ ਉਪ ਨਿਸ਼ਦ ੧.੫.੮੬ ੧੨॥

ਜੇਹੜਾ ਵੇਹਧਾਰੀ ਹੈ ਓਹ ਸੁਖਦੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਕਦੇ ਨ ਹੀ ਰਹ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਸਰੀਰ ਟਹਿਤ ਜੀਵਅੰਤਮ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਧ ਹੋਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਏਸ ਲਈ —

**ਪੁਤ੍ਰੈਸ਼ਟਾਯਾਸ੍ਯ ਵਿਤ੍ਰੈਸ਼ਟਾਯਾਸ੍ਚ ਲੋਕੈਸ਼ਟਾਯਾਸ੍ਚ
ਵਜ੍ਰੈਸ਼ਟਾਯਾਸ੍ਚ ਭਿਖਛਾਦਰਯੰ ਚਰੇਤਿ ॥**

ਸੁਤਾ ਥ ਕਾਂਡ ੧੪ ਪ੍ਰਪਾਠ ੫। ਬ੍ਰ: ੨। ਕਾਂਡਿਕਾ ੧।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਨ ਯਾ ਲਾਭ, ਧਨ ਕਦਕ ਭੋਗ ਯਾ ਮਾਨ ਅਰ
ਬਚਿਆ ਆਦਿਕ ਦੇ ਮੋਹਥੀ ਹਟਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਲੋਗ ਭਿਖਛੁ ਹੋਕੇ ਰਾਤਦਿਨ
ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਪ੍ਰਜਾਪਤਯਾਂ ਨਿਰੂਪਯੇਸ਼ਟਿੰ ਤਸਯਾਂ ਸਰਵਵੇਦਸੰਹਤ੍ਰਾ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ: ਪ੍ਰਵ੍ਰਜੇਤ ॥ ੧ ॥ ਸਰਵਵੇਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ॥

ਪ੍ਰਜਾਪਤਯਾਂ ਨਿਰੂਪਯੇਸ਼ਟਿੰ ਸਰਵਵੇਦਸਦਖਛਿਟਾਮ ।
ਅਤਮਨਜਗ੍ਰੀ ਸਮਾਰੋਪਯ ਬ੍ਰਾਹਮਣ: ਪ੍ਰਵ੍ਰਜੇਦਗ੍ਰਿਹਾਤ ॥ ੨ ॥
ਯੋ ਦਤ੍ਰਾ ਸਰਵਭੂਤੇਭਯ: ਪ੍ਰਵ੍ਰਜਤਯਭਯੇ ਗ੍ਰਿਹਾਤ ।
ਤਸਯ ਤੇਜੋਮਯਾ ਲੋਕਾ ਭਵੰਤਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦਿਨ: ॥ ੩ ॥

ਮਨੁਸ਼ ਮੇਤੀ ਅਧਯਾਯ ੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੩੮-੩੯ ।

ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦੀ ਪ੍ਰਪਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸਟੀਅਰਥਾਤ
ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਦਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤੁ ਹੋਣੀ ਆਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਹਵਤੀਯ
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ ਜਗਾ ਪ੍ਰਾਣ, ਅਪਾਨ, ਵਜਾਨ, ਉਦਾਨ,
ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰੋਪਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਵਾਲਾ ਘਰ ਥੀਂ ਨਿਕਲਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜੋਹੜਾ ਸਭ
(ਕੁਝ) ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਨੁਟੀ ਅਭੈਦਾਨ ਵੇਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਵੇ
ਹੋ, ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵੇਦਾਂ ਦੇ
ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਆਦੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਉਪਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਨਿਆਸੀਵੇਲਈ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਯ ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਨੰਦਸਰੂਪ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਧਰਮ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਧਰਮ ਤਾਂ ਪਖਛੇਤ ਰਹਿਤ ਨਿਆਇ ਦਾ ਅਚਾਹਤ
ਕਰਨਾ, ਸਤ ਦਾ ਰਹੁਣ ਕਰਨਾ, ਅਸਤ੍ਯ ਦਾ ਨਿਅਰਥਾ, ਵੇਦ ਵਿਚ
ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਪੜ੍ਹੇਕਰ, ਸਭ
ਭੂਮਣ ਅਦੀ ਲਖਛਣ ਸੰਭੋਗਾਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਮਨੁਸ਼ਮਾਤ੍ਰ
ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਇਹ ਹਨ ਕਿ —

ਦਿਸ਼ਟਿਪੂਰੇ ਨਜਸੇਤਪਾਦੇ ਵਸਤ੍ਰਪੂਰੇ ਜਲੰ ਪਿਵੰਤ ।

ਸਤਸਪਤਾਂ ਵਦੇਤਵਾਰੇ ਮਨ: ਪੂਰੇ ਸਮਾਚਰੇਤ ॥ ੧ ॥

ਕੁਧਸੰਤੁ ਨ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਪਯੇਵਾਕ੍ਰਸ਼ਟ: ਕੁਸਲੰ ਵੇਦੰਤ ।

ਸਪੁਰਾਵਕੀਟਣਾਂ ਚ ਨੇ ਵਾਚਮਨ੍ਰਿਤਾਂ ਵੇਰੋਤ ॥ ੨ ॥
 ਅਧਯਾਤਮਰਤਿਤਾਮੀਨੋ ਨਿਰਪੇਖਛੇ ਨਿਰਾਮਿਫ਼: ।
 ਆਤਮਨੈਵ ਸਹਾਯੇਨ ਸੁਖਾਦਯੀ ਵਿਚਰੰਦਿਹ ॥ ੩ ॥
 ਕਲ੍ਰਿਪਤਕ੍ਰੇਸ਼ਨਖਸਮਸ੍ਰੁ: ਪਾਤ੍ਰੀ ਦੰਛੀ ਕੁੰਭਵਾਨ ।
 ਵਿਚਰੰਦਿਯਾਨੇ ਨਿਰਮੇ ਸਦਭੂਤਾਨ੍ਰਪੀਡਯਨ ॥ ੪ ॥
 ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾ ਨਿਰਧੇਨ ਰਾਗਦੋਸ਼ਖਛਯੇਣ ਚ ।
 ਅਹਿੰਸਯਾ ਚ ਭੂਤਾਨਾਮ੍ਰਿਤਭ੍ਰਾਜ ਕਲਪਭੇ ॥ ੫ ॥
 ਵ੍ਰੁਸ਼ਿਭੋਆਪਿ ਚਰੇਦਧਰਮੰ ਯਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਜਸ੍ਰਮੇ ਰਭ: ।
 ਸਮ: ਸਰਵੇਸ਼ੁ ਭੂਤੇਸ਼ੁ ਨ ਲਿੰਗੀ ਧਰਮਕਰਣਮ ॥ ੬ ॥
 ਫਲੰ ਕਤਕ੍ਰਿਖਛਸ੍ਰਜ ਯਦ੍ਰਪ੍ਰਸੂਪ੍ਰਸਾਦਕਮ ।
 ਨ ਨਾਮਗ੍ਰਹਣਾਦੇਵ ਤਸ੍ਯ ਵਾਰਿਪ੍ਰਸੀਦਭਿ ॥ ੭ ॥
 ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਸ੍ਯ ਭ੍ਰੁਯੋਪਿ ਵਿਧਿਵਤ੍ਰਿਭਾ: ।
 ਵ੍ਰਾਹਿਦਿਪ੍ਰਦੇਵੇਨ ਕ੍ਰਤਾ ਵਿਜਵੰਯੰ ਪਰਮੰਤ੍ਰਪ: ॥ ੮ ॥
 ਦਹਮੰਤੋ ਧਮਾਯਮਾਨਾਨਾ ਧਾਨ੍ਰਨਾ ਹਿ ਯਥਾ ਮਲਾ: ।
 ਤਥੇਂਦ੍ਰਿਯਾਣਾ ਦਹਮੰਤੋ ਦੋਸ਼ਾ ਪ੍ਰਣਸ੍ਯ ਨਿਗ੍ਰਹਾਤ ॥ ੯ ॥
 ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮੈਰਦਹੇਦਦੋਸ਼ਾਨ ਧਾਨ੍ਰਣਾਤ੍ਰਿਸਚ ਕਿਲ੍ਰਿਸ਼ਮ ।
 ਪ੍ਰਭ੍ਰਾਹਾਰੇਣ ਸੰਸਦਗਾਨ ਧ੍ਯਾਨੇਨਾਤ੍ਰੀਸ੍ਰਾਨ ਰੁਣਾਨ ॥ ੧੦ ॥
 ਉੱਚਾਵਚੇਸ਼ੁ ਭੂਤੇਸ਼ੁ ਦਰੁਫਵੇਯਾਮ ਕ੍ਰਿਤਾਤ੍ਰਿਮਭਿ: ।
 ਧ੍ਯਾਨਯੋਗੇਨ ਸੰਪੰਨੋ ਦਰਦਿਮਸ੍ਯਾਤਰ ਫਲਨ: ॥ ੧੧ ॥
 ਅਹਿੰਸਯੋਂਦਿਯਾਸੰਗੈਰਵੈਦਿਕੈਸਚੈਵ ਕਰਮਭਿ: ।
 ਤਪਸ਼ਚਰਣੈਸਚੋਗ੍ਰੈ: ਸਸਾਧਯੰਤੀਹ ਤਤਪਦਮ ॥ ੧੨ ॥
 ਯਦਾ ਭਾਵੇਨ ਭਵਤਿ ਸਰਵਭਾਵੇਸ਼ੁ ਨਿਰਪ੍ਰਿਹ: ।
 ਤਦਾ ਸੁਖਮਵਾਪਨੋਤਿ ਯੇਤ੍ਯ ਚੇਹ ਚ ਸਾਨ੍ਰਤਮ ॥ ੧੩ ॥
 ਚਤੁਰਭਿਰਪਿੰ ਚੈਵੈਤੰ ਨਿਤ੍ਯਮਾਸ੍ਰਮਿਭਿਰਦ੍ਰਿਯੈ: ।
 ਦਸਲਖਛਣਕੰ ਧਰਮ: ਸੇਵਿਤਵ੍ਯ: ਪ੍ਰਯਤਨਭ: ॥ ੧੪ ॥
 ਗ੍ਰਿਤਿ: ਖਛਮਾ ਦਮੋ ਅਸਤੰਯੰ ਸੋਰਮਿੰਦ੍ਰਿਯਨਿਗ੍ਰਹ: ।
 ਧੀਰਵਿਦ੍ਯਾ ਸਤ੍ਯਮਕ੍ਰੋਧੋ ਦਸ਼ਕੰ ਧਰਮਲਖਛਣਮ ॥ ੧੫ ॥
 ਅਨੇਨ ਵਿਹਿਨਾ ਸਰਵਾਂਸਤ੍ਯਕਤ੍ਰਸੰਗਾਨ ਥਨੈ: ਸਨੈ: ।
 ਸਰਵਦ੍ਰੇਦ੍ਰਵਿਨਿ ਮੁਕਤੋ ਬ੍ਰਹਮਣ੍ਰਵਾਵਤਿਸਠਭੇ ॥ ੧੬ ॥
 ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀਅਧਯਾਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੪੬ । ੪੮ । ੪੯ । ੫੨ । ੬੦ । ੬੬ ।
 ੬੭ । ੭੦ । ੭੩ । ੭੫ । ੮੦ । ੮੧ । ੮੨ । ੮੯ ॥
 ਸਦ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਤਦ ਅਧਰ ਓਧਰ ਨ ਵੇਖੇ, ਹੇਠ

ਸ਼ਮੀਨ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਰਖਕੇ ਚਲੇ, ਸਦਾ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਛਾਨ ਕੇ ਪਾਨੀ ਪੀਵੇ,
 ਸਦਾਹੀ ਸੱਚ ਬੋਲੇ, ਸਦਾ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਕੇ ਸਤਨਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਅਸਤ
 ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਵੇ ॥ ੧ ॥ ਜਦ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦ ਆਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ
 ਸੰਨਾਸੀ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰੇ ਅਥਵਾ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ ਓਹ ਸੰਨਾਸੀ ਨੂੰ
 ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਆਪ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਕਰੇ, ਜਿੰਤੂ ਸਦਾ ਉਸਕੇ ਅਲਿ-
 ਆਣ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਕਰੇ, ਅਰ ਇਕ ਮੂੰਹ ਦਾ, ਦੋ ਨਾਸਾਂ ਦੇ, ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਦੇ,
 ਅਰ ਦੋ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਡਿਓਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਥਾਣੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ
 ਕਰਕੇ ਝੁਠ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੇ ॥ ੨ ॥ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ
 ਸਥਿਰ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਬਾਸੀ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਮਸ ਸਰਾਬ ਘੀਂ ਵਰਜਿਤ ਹੋਕੇ
 ਆਤਮਾ ਹੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਸੁਖ ਦਾ ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
 ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਵਿਚਰਦਾ
 ਰਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਿਰਦੇ ਢਾਲ, ਨਹਿੰ, ਦਾੜੀ, ਮੁਛ ਨੂੰ ਮੁਨਾ ਦੇਵੇ, ਇਕ ਚੰਗਾ
 ਜਿਹਾ ਬਰਤਨ ਅਤ ਡੰਡਾ ਲਵੇ ਅਰ ਕਸੰਡੇ ਆਦੀ ਨਾਲ ਠੰਗੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ
 ਪਾਕੇ ਦਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਜਨਾਉਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋ ਏਨਾ ਸਭ
 ਜਗਾ ਵਿਦਰੇ ॥ ੪ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀਂ ਰੋਕੇ, ਰਾਜ
 ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਰਵੈਰ ਵਰਤਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
 ਸਾਮਰਥ ਵਧਾਇਆ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖੇ ਛਾਵੇਂ
 ਭਲਾ ਆਖੇ, ਸੰਨਾਸੀ ਸਭ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੋਇਆ
 ਸਬ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਆਪ ਧਰਮਾਤਮਾ
 ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਅਰ ਇਹ
 ਅਪਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਜਾਨ ਲਵੇ ਕਿ ਸੋਟੇ, ਕਮੰਡਲੁ, ਅਰ
 ਗੋਰੂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਆਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਰਖਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਕਰਣ ਨਹੀਂ
 ਹੈ, ਸਬ ਮਨੁੱਖ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਰ ਵਿਦਯਾ
 ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨੀ ਸੰਨਾਸੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਹੈ ॥ ੬ ॥
 ਕਿਉਂ ਕਿ ਬੰਦਪੀ ਨਿਰਮਲੀ ਦੂਖਤ ਦਾ ਫਲ ਪੀਹੇ ਗੀਧਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ
 ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਫਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦਪੀ ਬਗੈਰ ਉਸਦੇ ਪਾਇਆਂ
 ਉਸਦੇ ਨਾਉਂ ਲੈਨ ਜਾ ਨਿਰੇ ਨਾਮ ਸੁਨਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ
 ਸਕਦਾ ॥ ੭ ॥ ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਨਨ ਵਾਲੇ
 ਸੰਨਾਸੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ 'ਓਮ' ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ * ਸੱਤਾਂ

* ਸਤ ਵਿਆਹਿਤੀਆਂ ਇਹ ਹਨ:- ਬ੍ਰੁ: ਫੁਵ: ਸ੍ਰੁ: ਮਹੁ: ਸਨੁ:
 ਤਪੁ: ਸਤਸਮ, ਇਹ ਸਬ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ (ਅਨੁਵਾਦਕਵਤਾ)

ਵਿਆਹਿਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਿਹੀ ਪੁਰਵਕ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਜਿੰਨੀ ਸਕਤੀ ਹੋਵੇ ਓਨੇ ਹੀ ਕਰੇ, ਪਰੰਤੂ ਭਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਦੇ ਨ ਕਰੇ, ਏਹੋ ਸੰਨਾਸੀਦਾ ਪਰਮਤਤਾ ਹੈ ॥੮॥ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਤਪਾਨ ਅਤੇ ਗਲਾਨ ਨਾਲ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਰੋਕਨ ਨਾਲ ਮਨ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੯॥ ਏਸ ਲਈ ਸੰਨਾਸੀ ਲੋਗ ਸਦਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣਾ ਕਰਕੇ ਪਾਪ, ਪ੍ਰਤਾਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸੰਗ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁਣ ਅਰਥਾਤ ਹਰਸ, ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਮ.ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਜੀਵ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਨ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸੇ ਧਿਆਨਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਨੇ ਯੋਗ ਦੇ ਨ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਕਠਿਨਤਾ ਨਾਲ ਜਨ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਥ ਛੋਟੇ ਵਡੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਵਸਾਪਤਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝੇ, ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਅਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ॥੧੧॥ ਸਥ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਰਵੈਰ ਰਹਿਨਾ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰਨੇ, ਅਰ ਕਠਿਨ ਰਪਸਿਆ ਕਰਕੇ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁਰਵੇਕਤ ਸੰਨਾਸੀ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਅਤੇ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਨਹੀ ॥ ੧੨ ॥ ਜਦ ਸੰਨਾਸੀ ਸਥ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਸਾਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਸਭਨਾਂ ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭ ਉ ਕਰਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਏਸ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਅਰ ਮਰਕੇ ਸੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥ ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥੀ, ਅਰ ਸੰਨਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ॥ ੧੪ ॥

ਪਹਿਲਾ ਲਖਛਣ (ਪ੍ਰਿਤੀ) ਸਦਾ ਧੀਰਯ ਰਖਨਾ, ਦੂਜਾ (ਖਡਮਾ) ਨਿੰਦਿਆ, ਉਸਤਤੀ, ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ, ਹ ਨੀ ਲਾਭ ਆਦੀ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸਹਨਸੀਲ ਰਹਨਾ ਤੀਜਾ (ਦਮ) ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਗਾਕੇ ਅਧਰਮ ਥੀਂ ਰੋਕ ਦੇਨਾ ਅਰਥਤ ਅਧਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਭੀ ਨ ਉੱਠਨ ਦੇਨੀ, ਚੌਥਾ (ਅਸਤੇਤਾ) ਚੋਤੀ ਤਸਾਗ ਦੇਨੀ ਅਰਥਾਤ ਬਗੈਰ ਆਗਿਆ ਯਾ ਛਲ, ਕਪਟ, ਵਿਸ਼ਾਸਘਾਤ, ਯਾ ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰ ਤਥਾ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਰਾਇਸਾ ਮਾਲ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚੋਰੀ, ਅਤੇ ਏਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਾ ਸਾਹੁਕਾਰੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪੰਜਵਾਂ (ਸ਼ੌਚ) ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ, ਪਖਡਪਾਤ ਛੱਡਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ, ਅਤ ਪਾਨੀ ਮਿੱਟੀ ਆਦੀ ਦੇ ਮਲਨ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਨੀ, ਛੇਵਾਂ (ਇੰਦ੍ਰੀਨਿਗ੍ਰਹ) ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਚਲਨਾ, ਸੱਤਵਾਂ (ਧੀ) ਨਸੇ ਵਾਲੀਆਂ

ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਤ ਪਦਾਰਥ, ਬੁਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦੀ ਸੰਗ, ਆਲਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਦ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਨ, ਭਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਯੋਗਾਭਾਸ ਕਰਕੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਵਧਾਨਾ, ਅੱਠਵਾਂ (ਵਿਦਿਆ) ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਗੰਭੀਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਥਾਯੋਗ ਉਪਕਾਰ ਲੈਨਾ, ਸਭ ਜੇਹਾ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਤੇਹਾ ਮਨ ਵਿਚ, ਜੇਹਾ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਹਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਜੇਹਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤੇਹਾ ਕਰਮ ਵਿਚ ਵਰਤਨਾ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਏਸਦੇ ਉਲਟ ਵਰਤਨਾ ਅਵਿਦਯਾ ਹੈ, ਨੌਵਾਂ (ਸਤ) ਜੇਹੜਾ ਪਦਾਰਥ ਜੇਹੋ ਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਸਮਝਨਾ, ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਨਾ, ਦਸਵਾਂ (ਅਕ੍ਰੋਧ) ਹੋਧ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਾਂਤੀ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਲਖਛਣ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਖਡ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਆਯ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਜੇਹਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਨ ਅਰ ਇਸੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਪ ਚਲਨਾ ਦੂਸਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਚਲਾਉਂਨਾ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਸਬਸੰਗ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹਰਤ ਸੋਧ ਆਦੀ ਸਬ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕੰਮ ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਦੀ ਅਸ਼੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਕੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਕ ਸਾਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਕਰਕੇ ਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਤ ਕਰਾਇਆ ਕਰਨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ ਵਾ ਖਡਕੀ ਆਦੀ ਦਾ ਭੀ ? (ਉੱਤਰ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਸਬ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਵਿਦਵਾਨ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਮਨੁਸ਼ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਬਰੇਰ ਪੁਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ, ਅਤੇ ਬਰੇਰ ਵੇਰ ਗ ਤੋਂ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਖਾਉਤ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਛੀ ਹੈ :—

ਏਵ ਵੋ ਵੋਅਭਿਹਿਤੋਧਰਮੋਬ੍ਰਾਹਮਣਸਯਚਤੁਰਵਿਧਾ॥

ਪੁਣ੍ਯੋਅਖਛਯਫਲਃਪੇਤ੍ਯ ਰਾਜਧਰਮਾਨਨਿਬੋਧਤ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੬ । ਸਲੋਕ ੯੭ ॥

ਮਨੁ ਨੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਰਿਸ਼ੀਓ ਇਹ ਚਾਰੋਂ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਅਤੇ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਧਰਮ ਹਨ, ਜੈਥੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪੀ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਸੰਨਾਸ ਧਰਮ ਹੈ, ਏਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਨੋ। ਏਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੰਨਾਸ ਲੈਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੁਖ ਕਰਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾਹੇ, ਅਰ ਖਡਗੀ ਆਦੀ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਨਾਸ ਲੈਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਏਸਦੇ ਬਗੈਰ ਵਿਦਿਆ ਧਰਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਅਰ ਤਪੱਸਿਆ ਆਦੀ ਵਿੱਚ ਲਯੇ ਹੋਏ ਕਰਕੇ ਸਮਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਖਛਪਾਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਵਰਤਨਾ ਦੂਜੇ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਸੰਨਾਸੀ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਵੇਹਲਾ ਹੋਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੂਜੇ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਨਾਸੀ ਨੂੰ ਸਤਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੇਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ ਜੇਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਤੋਂ ਸੰਨਾਸੀ ਹੋਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੱਥੀ ਸਿਖਛਾ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਾ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਸੰਨਾਸ ਲੈਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਨਾਸ ਲੈਨਾ ਈਸ਼ੁਰਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਦਕੋਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਤਾਨ ਹੀ ਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦਕੇ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੀ ਮੁਖ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਕਰਨ ਲਗਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਹੀ ਨ ਰਹੇਗਾ (ਉੱਤਰ) ਅੱਛਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਭੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਥਵਾ ਹੋਕੇ ਛੱਤੀ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਓਹ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ “ਯਤੇ ਕ੍ਰਿਤੇ ਯਦਿ ਨ ਸਿਧਯਤਿ ਕੋਅਭ੍ਰੁ ਦੋਸ਼ਃ” ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦਾ ਵੰਚਨ ਹੈ (ਅਰਥ) ਜੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੀ ਕਾਦਯ ਸਿੱਧ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਦੋਸ਼ ? ਅਰਥਾਂਤ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅੱਛਾ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੰਤਾਨ ਹੋਕੇ ਅਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਮਰਨ ਤਾਂ ਹਾਨੀ ਕਿੰਨੀ ਬੜੀ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ। ਉਲਟੀਆਂ ਸਮਝਾਂ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਸੰਨਯਾਸੀ ਇਕ ਵੇਦਾ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਲਖਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਵਾਂਗਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗਾ, ਹੋਰ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਸੰਨਯਾਸ ਲੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸਯ ਸਕਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕੇਗੀ, ਜੇਹੜੇ ਸੰਨਯਾਸੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਬੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਨਗੇ ਉਹ ਸਭ ਜਾਨੋ ਸੰਨਯਾਸੀ ਦੇ ਸੰਚਾਨ ਵਰਗੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਨਯਾਸੀ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅੰਨ ਵਸਤੂ ਲੈਕੇ ਮਜੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇਨਾ ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਨਾ? ਅਪਣੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਨਾ, ਕੋਈ ਆਨਕ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕਿ ਤੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਤੇਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ, ਕੁਖ ਪਿਆਸ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ, ਅਰ ਸੁਖ ਦੁਖ, ਮਨ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਜਗਤ ਮਿਥਯਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਭੀ ਸਭ ਕਲਪਿਤ ਅਰਥਾਤ ਝੂਠੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਸਨਾ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੁਝ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਹ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜੇਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਲਖਣਤ ਸੰਨਯਾਸ ਦਾ ਧਰਮ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਹੁਨ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦੀ ਬਾਤ ਸੋਚੀ ਅਤੇ ਕਿਸਦੀ ਝੂਠੀ ਮੰਨੀਏ ?

(ਉੱਤਰ) ਕੀ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ? ਵੇਖੋ “ਬੈਦਿਕੈਸ਼ਚੇਵ ਕਰਮਭਿਃ” ਮਨੁੱਖੀ ਨੇ ਵੈਦਿਕ ਕਰਮ ਜੇਹੜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੋਚੇ ਹਨ, ਸੰਨਯਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਖਾਨਾ, ਪਹਰਨਾ ਆਦੀ ਕੰਮ ਕੀ ਉਹ ਛੱਡ ਸੋਚਨਗੇ ? ਜੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਛੱਡਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਤਿਤ ਅਤਿਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨਗੇ ? ਜਦ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਨ ਵਸਤੂ ਆਦੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਉਸਦੇ ਬੰਦਲ ਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਮਹਾਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨਗੇ ? ਜੀਕਨਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਨ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਹੜੇ ਸੰਨਯਾਸੀ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸੋਚੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਭਾਰ ਹਨ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਵਿਦਯਾ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਖੋਦੀ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ, ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਆਪ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਵਧਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ ਹਨ, ਜੇ ਕੁਝ ਸ਼ਰੀਰ ਆਦੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਉਸਦੇ ਫਲ ਦਾ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਵਿਦਯਾ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਤਾ ਅਲਪ ਅਤੇ ਅਲਪੰਗ ਹੈ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਰਵਗਤ, ਨਿੱਤ, ਉੱਧ, ਬੁੱਧ, ਮੁਕਤ ਸੁਖ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਰ ਜੀਵ ਕਦੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਦੀ ਮੁਕਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਰਵਗਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਾ ਅਵਿਦਯਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਦੀ ਅਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵਿਦਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਮ, ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਜੀਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਭਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮੱਗ ਭਥਾ ਧਾਤ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ।

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ “ਸਮਯਭ ਨਿਤ ਮਾਸਤੇ ਯਸਮਿਨ ਯਦ੍ਵਾ ਸਮਯਭ ਨਸ੍ਯਸੰਤਿ ਦੁ ਖਾਨਿ ਕਰਮਾਣਿ ਯੇਨ ਸੰਨਿਆਸਃ ਸ ਪੁਨਰੁਤੋ ਵਿਦਯ ਤੇ ਯਸ੍ਯ ਸੰਨਿਆਸੀ” ॥

ਜੇਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਨੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਭਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਵ ਜੇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪੜ੍ਹਾਨ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਥ ਅਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਨਣ, ਪਰੰਤੂ ਜਿੰਨੀ ਵੇਹਲਾ ਅਤੇ ਨਿਰਪਖਛਤਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਹਾ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ ਰਹਿਣ, ਜਿੰਨਾਂ ਫਿਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦ ਤੋਂ ਵਿਗ੍ਰਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਚਲਾਨ ਵਾਲਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) “ਏਕਰਾਤ੍ਰਿ ਵਸੇਦ ਗ੍ਰਾਮੇ” ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਘਾਟੂਕੁਲ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜਗਾ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਰਾਤ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠਹਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਏ। (ਉੱਤਰ) ਇਹ ਗੱਲ ਥੋੜੇ ਅੰਸ ਵਿਚ ਚਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ

ਇਕੋ ਜਗਾ ਰਹਨ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਵਧੀਕ ਰਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ * ਜੁਗੀ
ਜਗਾ ਜਾਨ ਦਾ ਘਮੰਡ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਗ ਦੁਸ ਭੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ
ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਕਾਰ ਇੱਕੋ ਜਗਾ ਰਹਨ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਸਨਕ ਰਾਜ ਦੇ ਚਾਰਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਪੰਚਸਿਖ ਆਈ ਅਰ ਹੋਰ ਸੰਨਿਆਸੀ
ਕਿੰਨੇ ਆਂ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਆਂ ਤਕ ਠਹਿਰਦੇ ਸਨ, ਅਰ 'ਇਕ ਜਗਾ ਵਿੱਚ ਨ ਰਹਨਾ
ਇਹ ਬਾਤ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪਾਖੰਡੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਨਾਈ ਹੈ, ਕਿਉਂ
ਕਿ ਜੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਇਕ ਜਗਾ ਵਧੀਕ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਾਖੰਡ ਦੁਰਕੇ ਵਧੀਕ
ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕੇਗਾ। (ਪ੍ਰਸਨ)

ਯਤੀਨਾਂ ਕਾਂਚਨੰ ਦਦ੍ਰਾਤਾਂਬੂਲੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਣਾਮ ।

ਚੌਰਾਣਾਮਡਯੰ ਦੰਦ੍ਰਾਤਸਨਹੋ ਨਰਕੰ ਵ੍ਰਜਿਤ ॥

ਇਨਾਂ ਭਰਨਾਂ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ
ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਦਾਤਾ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ
ਵਰਣ ਅਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖੀ ਪੁਰਾਣਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟੀ
ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ (ਉਹ ਜਾਨਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਮਿਲੇਗਾ
ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡਾ ਖੰਡਨ ਬਹੁਤ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਸਾਡੀ ਹਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਥਾ ਉਹ
ਸਭੇ ਅਧੀਨ ਨ ਰਹਨਗੇ, ਅਰ ਜਦ ਭਿਖਵਾ ਆਈ ਵਿਹਾਰ ਸਾਡੇ
ਅਧੀਨ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਦੇ ਰਹਨਗੇ, ਜਦ ਮੁਰਖ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖੀਆਂ ਨੂੰ
ਦਾਨ ਦੇਨ ਵਿੱਚ ਅੱਛਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਦ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਮਰਉਪਕਾਰੀ
ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਵੇਖੋ

ਵਿਵਿਧਾਨਿ ਚ ਰਤ੍ਨਾਨਿ ਵਿਵਿਕ੍ਰੇਸ਼ੁਪਪਾਦਯੇਤ॥†

ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਤਨ ਸੁਰਣ ਆਦਿ ਧਨ ਵਿਵਿਕਤ ਅਰਥਾਤ
ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਨ, ਅਰ ਉਹ ਸਲੋਕ ਭੀ ਅਨੁਬਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ

* ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਘਮੰਡ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਧੂ ਹਾਂ, ਸਾਧੂ ਕਿਸੇ
ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਕਿੰਨ੍ਹ ਰਾਜਾ ਲੋਗ ਆਪ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਕੇ ਦਰਦਾ
ਤੇ ਭਿੱਗਦੇ ਹਨ। (ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤਾ)

† ਇਹ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੪੧ ਦੇ ਇਸ ਛੀਵੇਂ ਸਲੋਕ ਦਾ ਅਰਥ
ਹੈ—“ਧਨਾਨਿ ਤੁ ਯਥਾਕ੍ਰਤਿ ਵਿਕ੍ਰੇਸ਼ੁਪਪਾਦਯੇਤ। ਵੇਦਵਿਤਸੁ ਵਿਵਕਤੇਸ਼ੁ
ਪ੍ਰੇਤਸੁ ਸੁਰਗੇ ਸਮਸ਼੍ਰੁਤੇ ॥” (ਧਰਮਵੇਦ)

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਯਜਮਾਨ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ, ਮੋਤੀ ਹੀਰਾ ਆਦੀ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਏਸ ਦਾ ਪਾਠ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਇਹ ਪਾਠ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੈ। “ਯਤਿਹਸਤਿ ਧਨੰ ਦੰਦਯਾਤ” ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜਾ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਇਹ ਭੀ ਵਚਨ ਕਿਸੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਮਨੋ ਘੜਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਦਾਤਾ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਰਖ ਦੇਨ ਨਾਲ ਵਾ ਗੰਢ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਦੇਨ ਨਾਲ ਕੀ ਉਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ? ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹੀ ਘੜੀਤ ਮੰਨਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰੱਖੇਗਾ ਤਾਂ ਚੋਰ ਆਦੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦੁਖ ਪਾਵੇਗਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਭੀ ਫਸ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਦੇ ਨ ਕਰੇਗਾ, ਨ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿੱਚ ਸਭ ਭੋਗ ਚੁਕਿਆ ਵਾ ਸਭ ਵੇਖ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਾ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਥਾਵੀ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰਾਧ ਵਿੱਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਵੇ ਵਾ ਭੋਜਨ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪਿਤਰ ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਡਿਗਦੇ ਹਨ।

(ਉੱਤਰ) ਪਹਲੇ ਤਾਂ ਮੌਏ ਪਿਤਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼੍ਰਾਧ ਮੌਏ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਨਾ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੱਠ ਕੌਣ ਜਾਨੇਗੇ? ਜਦ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਥੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੀਵ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਲੋਭੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਘੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਾਂ ਇਹਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜਾਨੇਗੇ ਉਥੇ ਇਹ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜਾ ਪਾਖੰਡ ਹੋਵੇ ਜਿਸਨੂੰ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਦੂਰ ਨੱਠ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਤੋਂ ਸੰਨਿਆਸ ਲਵੇਗਾ ਉਹਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਕਾਮ ਦਾ ਰੋਕਣਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਕਰਕੇ ਜਦ ਬਢਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦੇ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਣਾ ਪੱਛਾ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਨਿਭਾ ਸੱਕੇ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨ ਸੱਕੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਤੋਂ ਸੰਨਿਆਸ ਨ ਲਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਰੋਕ ਸੱਕੇ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨ ਲਵੇ, ਸਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਦੋਸ ਅਰ ਵੀਰਯ ਦੀ ਰਖਭਾ ਕਰਨ ਦੇ ਰੁਝ

ਸਾਨ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਓਹ ਵਿਸਯਾਸਕਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਉਸਦਾ ਵੀਰਯ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਅਗ ਦੇ ਬਾਲਨ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਖਟਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵੈਦ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰੁਰਤ ਰੋਗੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਿਰੋਗ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਸਿਸ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ, ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਸਬ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੋਵੇ ਓਹ ਵਿਆਹ ਨ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਿਖ ਆਦੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਤੇ ਗਾਰਗੀ ਆਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਸੰਨਯਾਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਨ, ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਅਨਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਨਯਾਸ ਲਵੇਗਾ ਓਹ ਆਪ ਭੌਂਗੇਗਾ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭੁਭਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ 'ਕਮਰਾਟ' ਦੜਵਟੜੀ ਦਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ 'ਪਰੀਵਰਾਟ' ਸੰਨਯਾਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵਾ ਅਪਨੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭਕਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸੰਨਯਾਸੀ ਸਭ ਥਾਂ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦੁੱਤ੍ਰਿ ਚ ਨਿਪਤ੍ਰਿ ਚ ਨੈਵ ਤੁਲ੍ਯੰ ਕਦਾਚਨ।

ਸ੍ਰਦੇਸ਼ੇ ਪ੍ਰਜਯਤੇ ਰਾਜਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਸਰਵਤ੍ਰ ਪ੍ਰਜਯਤੇ ॥

ਇਹ ਦਾਨਕਯਾਤੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾ ਸਲੋਕ ਹੈ - ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਕਦੀ ਇੱਕੋ ਸੁਹੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਾਂ ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਨ ਅਤੇ ਸਭਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਭ ਥਾਂ ਮਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਲਈ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸੁਖਿਖਣਾ ਲੈਣੇ, ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋਨੇ ਆਦੀ ਦੇ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਵਿਹਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਿਹਸਥ, ਵਿਚਾਰ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਾਧਾ, ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਅੰਦਰੇਦ ਆਦੀ ਸੱਚੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਧਰਮ ਵਿਹਾਰ ਦ ਗ੍ਰਹਣ ਅਤੇ ਦੁਸ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਭਿਆਸ, ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਅਥ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਮਿਟਾਨ ਆਦੀ ਦੇ ਲਈ ਸੰਨਯਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜੇ ਏਸ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇ ਮੁਖਯ ਧਰਮ ਸੱਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਓਹ ਪਤਿਤ ਅਰ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਰਨੀ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਅਰ ਵੇਦੋਕਤ ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਧਾ ਯਤਨ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤਾ ਕਰਨ।

(ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਹੜੇ ਸੰਨਯਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਸਾਧੂ, ਵੈਰਾਜੀ, ਗੁਸਾਈ,

ਖਾਖੀ ਆਈ ਹਨ ਉਹ ਭੀ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਰਿਨੇ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਨਾਸ ਦਾ ਇਕ ਭੀ ਲਖਣ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵੇਦ ਵਿਰੁਧ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ, ਅਪਣੇ ਮ੍ਰਿਦਾਸ ਦੇ ਆਦਾਰਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਹੀ ਮਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਫੇਸਕੇ ਸਾਰਥ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹਿੰਦੂ ਉਸਦੇ ਬੰਦਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਹੁੰਦਾ ਕੇ ਅਦੋਰਥੀ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ, ਅਤੇ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣ ਸਕਦੇ ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਸਾਰਥ ਆਸ਼੍ਰਮੀ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਹਨ ਏਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ॥

ਜੇਹੜੇ ਆਪ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ ਅਤੇ ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਏਸ ਲੋਕ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੇਹੜੇ ਅਰਥਾਤ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਰਗ ਅਰਥਾਤ ਸੁਖ ਦਾ ਆਪ ਵੱਗ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਥ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਸੰਨਾਸੀ ਅਤੇ ਸੰਨਾਸੀ ਹਨ ॥

ਏਹ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਵਿਖਣ ਲਿਖੀ, ਹੁਣ ਏਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸਾਧ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸਯ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੀਦ ਸਰਸੁਤੀ ਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਭੇ
ਸਮਾਵਰਤਨ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਸਯੇ ਚਤੁਰਥ: ਸਮੁੱਲਾਸ:
ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੫ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਯਾਨੀਦ ਸਰਸੁਤੀ ਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ
ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਭੇ ਦੇ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਸੰਨਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਸਯ
ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਸਸਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥

ਫੇਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾ ਸ

ਰਾਜ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ

ਰਾਜਧਰਮਾਨ ਪ੍ਰਵਖਛਾਮਿ ਯਥਾਵ੍ਰਿਤੋ ਭਵੇੱ ਨ੍ਰਿਪ: ।
ਸੰਭਵਸ਼ਚ ਯਥਾ ਤਸ੍ਯ ਸਿੱਧਿਸ਼ਚ ਪਰਮਾ ਯਥਾ ॥੧॥
ਬ੍ਰਾਹਮੰ ਪ੍ਰਾਪਤੇਨ ਸੰਸਕਾਰੰ ਖਛਤ੍ਰਿਯੇਣ ਯਥਾਵਿਧਿ ।
ਸਰਵਸ੍ਯਾਸ੍ਯਯਥਾਨ੍ਯਯੰ ਕਰਤਵੰ ਪਰਿਰੋਖਛਟਮ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ੪. ਥਾਂ ੧੭। ਸ਼ਲੋਕ ੧। ੨ ॥

ਹੁਨ ਮਨੁ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੌਹਾਂ ਵਟਣਾਂ
ਅਰ ਚੌਹਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਕਥਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰਾਜ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਗੇ,
ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਜੀਕਨ ਏਸਦਾ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ
ਭਥਾ ਜੀਕਨ ਏਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿਨੇ ਹਾਂ,
ਜੀਕਨ ਪਰਮ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਸਿਖਛਿਤ
ਹੋਕੇ ਖੜਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਸਥ ਰਾਜ ਦੀ ਰਖਛਾ ਨਿਆਯ ਨਾਲ ਠੀਕ
ਠੀਕ ਕਰੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਹੈ :—

ਤ੍ਰੀਟਿ ਰਾਜਾਨਾ ਵਿਦਥੇ ਪੁਰੂਟਿ ਪਰਿ ਵਿਸ਼੍ਵਾਨਿ
ਭੂਸ਼ਥ: ਸਦਾਂਸਿ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੩। ਸੁਕਤ ੩੮। ਮੰਤ੍ਰ ੬ ॥

ਈਸ਼੍ਵਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਲੋਗ ਮਿਲਕੇ
ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਅਰ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਧੀਕਾਰਕ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਰੂਪੀ
ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਭਾ ਅਰਥਾਤ (੧) ਵਿਦਯਾ ਆਰਯ ਸਭਾ, (੨) ਧਰਮ
ਆਰਯ ਸਭਾ, (੩) ਰਾਜ ਆਰਯ ਸਭਾ ਬਨਾਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ
ਪ੍ਰਜਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨੁੱਖ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥ ਭਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਸੁੰਦਰਤਾ
ਧਰਮ, ਸੁਸਿਖਛਾ ਅਰ ਧਨ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ॥

ਤੇ ਸਭਾ ਚ ਸਮਿਤਿਸ਼ਚ ਸੇਨਾ ਚ ॥੧॥

ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਂਡ ੧੫ । ਅਨੁਵਾਕ ੨ । ਵਰਗ ੯ । ਮੰਤ੍ਰ ੨॥

ਸਭਾ ਸਭਾ ਮੇ ਪਾਹਿ ਯੇ ਚ ਸਭਾਃ ਸਭਾਸਦਃ ॥੨॥

ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਂਡ ੧੯ । ਅਨੁਵਾਕ ੭ । ਵਰਗ ੫੫ । ਮੰਤ੍ਰ ੬ ॥

ਉਸ ਰਾਜਾਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਿਨੇ ਸਭਾ ਮੰਗੂ ਮ ਆਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਰ ਸੈਨਾਂ
ਮਿਲਕੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨ, ਸਭਾਸਦ ਅਰ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਭਨ
ਸਭਾਸਦਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਹੇ ਸਭਾ ਦੇ ਯੋਗ, ਮੁਖ ਸਭਾਸਦ ਤੂੰ ਮੇਰੀ
ਸਭਾ ਦੀ ਧਰਮ ਸੁਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰ, ਅਰ ਜੇ ਸਭਾ ਦੇ ਧਰਮ
ਸਭਾਸਦ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਏਸਦਾ
ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਨਾ
ਚਾਹੀਏ ਕਿੰਤੂ ਰਾਜਾ ਜੋ ਸਭਾਪਤੀ ਉਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸਭਾ, ਸਭਾ ਦੇ ਅਧੀਨ
ਰਾਜਾ, ਰਾਜਾ ਅਰ ਸਭਾ ਪੁਜਾ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਰ ਪੁਜਾ ਰਾਜਾ ਸਭਾ ਦੇ ਅਧੀਨ
ਰਹੇ, ਜੇਕਰ ਈਸਨ ਨਾ ਕਰੇਗੇ ਤਾਂ —

ਰਾਸਟ੍ਰਮੇਵ ਵਿਸ਼ਾਹਿਤਿ ਤਸਮਾਦ੍ਰਾਸਟ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਿਘਾਤੁਕਃ ।

ਵਿਸ਼ਮੇਵ ਰਾਸਟ੍ਰ ਯਦ੍ਯਾ ਕਰੋਤਿ ਤਸਮਾਦ੍ਰਾਸਟ੍ਰੀ

ਵਿਸਮੱਤਿ ਨ ਪੁਸ਼ਟੇ ਪਸ਼ੁ ਮਨਯਤ ਇਤਿ ॥

ਸਤਪਥ ਕਾਂਡ ੧੩ । ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੨ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੩ । ਓਡਿਕਾ ੭-੮ ॥

ਜੇ ਪੁਜਾ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਸ੍ਵਾਧੀਨ ਰਾਜਵਰਗ ਰਹੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼
ਕਰਕੇ ਪੁਜਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲਾ ਰਾਜਾ ਸ੍ਵਾਧੀਨ
ਵਾ ਮਗਰੂਰ ਹੋਕੇ ਪੁਜਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਓਹ ਰਾਜਾ
ਪੁਜਾ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਧੀਨ ਨਾ
ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੀਕਨ ਸੇਵ, ਵਾ ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ, ਮੇਰੇ ਭਾਯੋ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਰਯੋ
ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਏਕਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਪੁਜਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਨਾ ਹਨ ਦੇਵਾ, ਧਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨੂਟ ਮਾਰ
ਕਰਦਾ, ਅਨਿਆਯ ਨਾਲ ਹਿੰਡ ਦੇਕੇ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ ।

ਇੰਦ੍ਰੇ ਜਯਾਤਿ ਨ ਪਰਾ ਜਯਾਤਾ ਅਧਿਰਾਜੋ ਰਾਜਸੁ

ਰਾਜਯਾਤੈ । ਚਰਿਤ੍ਰਤ੍ਯ ਈਡ੍ਯੋ ਵੰਦਯਸ੍ਵੇਪਸਦ੍ਯੋ

ਨਮਸਕੋ ਭਵੇਹ ॥ ਅਥਰਃ। ਕਾਭ ੬। ਅਟੁਵਾਕ ੧੦। ਵਃ੯੮। ਮੰਤ੍ਰ ੧।

ਹੇ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗੋ ਜੇਹੜਾ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮ ਮੰਸੁਰਯ ਦਾ ਕਰਤਾ ਦੁਸਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਸਕੇ, ਜੇਹੜਾ ਦੁਸਮਨਾਂ ਦੀ ਨਾ ਹਾਰੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਣ ਹੋਵੇ, ਸਭਾਪਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗੀ ਹੋਗ, ਵੀਰੋ ਗੁਣ, ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੀਪ ਜਾਨੇ ਅਰ ਸਰਵ ਲੋਕ ਦੇ ਯੋਗ, ਸਥ ਦੇ ਮਾਨ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸਭਾਪਤੀ ਅਰਥ ਤ ਰਾਜਾ ਕਰੇ ॥

**ਇਮੰ ਦੇਵਾ ਅਸਪਤਨਗੁਰਮ ਸੁਵਪ੍ਰੰ ਮਹਤੇ ਛਤ੍ਰਾਯ ਮਹਤੇ
ਜਰੈਸ਼ਠਸ਼ਾਯ ਮਹਤੇ ਜਾਨਰਾਜਾਯੇ ਦ੍ਰੁਸ਼ਯੇ ਦ੍ਰਿਯਾਯ ॥**

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੯। ਮੰਤ੍ਰ ੪੦।

ਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰਾਜ ਪੁਰਾ ਜਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਸਥਾ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਯੁਕਤ ਰਾਜ ਪਾਣਨ, ਅਰ ਪਰਮ ਮੰਸੁਰਯ ਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਰ ਪਨ ਦੇ ਪਾਲਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਮਝੀ ਕਰਨੇ ਸਾਵਤ੍ਰ ਪ੍ਰਛਪਤ ਰਹਿਤ ਪੂਰਣ ਵਿਦਿਆ ਵਿਨਯ ਯੁਕਤ, ਸਭਦੇ ਹਿਤ੍ਰ ਸਭਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਸਰਵਾਧੀਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਸਤ੍ਰੁਆ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕਰੇ ॥

**ਸਥਿਰਾ ਵਃ ਸਿਤ੍ਰਾਯੁਧਾ ਪਰਾਣੁਦੇਵੀਲੂਉਤਪ੍ਰਤਿਸ਼ ਕਭੇ।
ਯੁਸਮਾਕਮਸਤੁ ਤਵਿਸ਼ੀ ਪਨੀਯਸੀ ਮਾ ਮਰਤਜਸਜ
ਮਾਯਿਨਃ ॥** ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧। ਸੂਕਤ ੩੯। ਮੰਤ੍ਰ ੨ ॥

ਈਸ਼ੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ੋ, ਤੁਹਡੇ ਆਗਟੇਯ ਆਦੀ ਮਸਤ੍ਰ ਅਰ ਸਤਪਨੀ (ਤੋਪ) ਰੁਸ਼ੀਤੀ (ਬੰਦੂਕ) ਪਟੁਸ਼, ਥਾਲੁ ਭਲਵਾਰ ਆਦੀ ਸਸਤ੍ਰ ਸਨ੍ਰੁਆ ਦੇ ਪਹਾਜੇ ਕਰਨੇ ਅਰ ਹੋਕਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉੱਤਮ ਅਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਣ, ਅਰ ਤੁਹਡੀ ਸੇਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨਾ ਦੇ ਯਗ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਜਿਤ ਪਓ, ਪਟ੍ਰਿਤ੍ਰ ਜੋ ਬੰਦੇ ਅਨਯਯ ਪ੍ਰੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਨਾਂ ਹੋਨ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਰਾਜ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਦੁਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਨਸਟ ਭੂਸਟ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਸਭਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਪਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਸਭਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਾ

ਯੋਗ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸਭਾ ਦੇ ਸਭਾਸਦ, ਅਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਵੋਤਮ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਮਹਾਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਪਤੀ ਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ, ਤਿੰਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮਤੀ ਲੈਕੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਉੱਤਮ ਨਿਯਮ, ਅਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥ ਲੋਕ ਵਰਤਨ, ਸਥ ਦੇ ਹਿਤਕਾਟਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਮਤੀ ਕਰਨ, ਸਰਵਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚੇ, ਅਰ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜੋ ਨਿਜ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਨ, ਫਿਰ ਉਸ ਸਭਾਪਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਿਹੋ ਜਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ :—

ਇਦ੍ਰਾਅਨਿਲਯਮਰਕਾਣਾਮਗਨੰਸਚ ਵਰੁਣਸ੍ਵਰਾਚ ।

ਚੰਦ੍ਰਵਿਭੰਜਯਸਦੇਵ ਮਤ੍ਰਾ ਨਿਰਤ੍ਰਿਤ੍ਵਸ੍ਵਰਾਚ ॥ ੧ ॥

ਭੁਪਤ੍ਰਾਦਿਤ੍ਰਿਤ੍ਵਦੇਸ਼ ਚਖਛ੍ਰਿਸਿ ਚ ਮਨਾਸਿ ਚ ।

ਨ ਚੈਨੀ ਭੂਵਿ ਸ਼ਕਨੋਤਿ ਕਸਰਿਦਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਖਛ੍ਰਿਤੁਮ ॥ ੨ ॥

ਸੋਅਗਨਿਰਭਵਤਿ ਵਾਯੁਸਚ ਸਅਦਕ ਸੋਮ ਸ ਧਰਮਰਾਟ ।

ਸ ਕੁਦੇਰ ਸ ਵਰੁਣ ਸ ਮਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭ ਵਤ ॥ ੩ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੪ । ੬ । ੭ ।

ਓਹ ਸਭਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਇਦ੍ਰਾਅਰਥਾਤ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀਘ੍ਰ ਐਸ਼ਰਯ ਕਰਤਾ, ਵਾਤੂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਿਆਰਾ ਅਰ ਹਿੰਦੇ ਦੀ ਥਾਤ ਜਾਨਨਹਾਰਾ (ਯਮ) ਅਰਥਾਤ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ, ਨਿਅਯਾਧੀਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਯ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਿਅਯ ਪਦਮ, ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਪਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਦਿਆ, ਅਨਿਆਯ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ, ਅਗਨੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨੇਹਾਰਾ, ਵਰੁਣ ਅਰਥਾਤ ਬਨ੍ਹਨੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਦਿਸ਼ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਨ੍ਹਨੇ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਭੁਲ ਚੰਗੇ ਮਨਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੇਨ ਵਾਲਾ, ਧਨਾਧਰਖਛ ਦੇ ਸਮਾਨ ਖਸ਼ ਨਿਆਂਦਾ ਪੂਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਸੂਰਯਵਤਪਤਾਪੀ, ਸਥਦੇ ਬਾਹਰ ਅਰ ਅੰਦਰ ਮਨਾ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਤਪਨਹਾਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਕਰੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਵੀਨਾਲ ਵੇਖਨਦਾ ਸਮਰਥ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ ॥ ੨ ॥ ਅਰ ਜੋ ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਸੂਰਯ, ਸੋਮ ਧਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਧਨਵਰਧਕ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਕਰਤਾ, ਵਡੇ ਐਸ਼ਰਯ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਓਹੋ ਸਭਾਧਰਖਛ ਸਭਾਪਤੀ ਹੋਨ ਦੇ ਯੋਗਜ ਹੋਵੇ ॥ ੩ ॥ ਸੋਚਾ ਰਾਜਾ ਕੌਨ ਹੈ :—

ਸ ਰਾਜਾਪੁਰੁਸ਼ੋ ਦੇਵ ਸ ਨੇਤਾ ਸਾਸਿਤਾ ਚ ਸ : ।

ਚਤੁਰਣਾਮਾਦ੍ਰਮਾਣਾ ਚ ਧਰਮਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਤਿਭੂ ਸਮਿਤ : ॥ ੧ ॥

ਦੇਵ ਸਾਸਤਿ ਪ੍ਰਜਾ ਸਰਵਾ ਦੇਵ ਦੇਵਾਕ੍ਰਿਤਖਛਿਤਿ ।

ਦੰਡ: ਸੁਪਤੋਸੁ ਜਾਗਰਤਿ ਦੰਡੰਧਰਮੰ ਵਿਦੁਰਬੁਧਾ ॥ ੨ ॥
 ਸਮੀਖਛਤ ਸ ਪ੍ਰਿਤ: ਸਮਯਕ ਸਰਵਾ ਰੇਖਯਤਿ ਪੁਜਾ: ।
 ਅਸਮੀਖਛਤ ਪ੍ਰਣੀਤਸੁ ਦਿਨਾਯਤਿ ਸਰਵਤ: ॥ ੩ ॥
 ਦੁਸ਼ਸ਼ੋਯ: ਸਰਵ ਵਰਣਾਸਚ ਭਿਦਯੇਤਨ ਸਰਵਸੰਤਵ: ।
 ਸਰਵਲੋਕਪੁਲੋਪਸਚ ਭਵੇਦਰੰਭਸਤ ਵਿਭ੍ਰਮਾਤ ॥ ੪ ॥
 ਯਤ੍ਰ ਸਤਾਮੇ ਲੋਹਿਤਾਖਣੇ ਦੰਡਯਦਰਤਿ ਪ ਪਹਾ ।
 ਪ੍ਰਜਾਸਤ੍ਰਤ੍ਰ ਨ ਮੁਹੰਤਿ ਨੰਤਾ ਚੰਤ ਸਾਧੁ ਪਸਤਿ ॥ ੫ ॥
 ਚਸ੍ਰਾਹੁ: ਸੰਪ੍ਰਣਤਾਰੰ ਰਾਜਾਨੰ ਸਚਯਵ ਦਿਨਮ ।
 ਸਮੀਖਛਤ ਕਾਰਿਣੰ ਪ੍ਰਾਜਵੰ ਧਰਮ ਕਾਮਾਰਥਕੋਵਿਦਮ ॥ ੬ ॥
 ਤੰ ਰਾਜਾ ਪੁਣਯਾਨਸਮਯਕ ਤ੍ਰਿਵਰਗੇਣਾਭਿਵਰਧਤੇ ।
 ਕਾਮ ਭਮਾ ਵਿਸਮ: ਖਛੁਦ੍ਰੇ ਦੰਡੇਨੈਵ ਨਿਹਨਯਤੇ ॥ ੭ ॥
 ਦੰਡੇ ਹਿ ਸੁਮਹੱਤੋਜੇ ਦੁਰਧਰੁਸਚਾਕ੍ਰਿਤਾਤਮਭਿ: ।
 ਧਰਮਾਦਿਰਲਿਭਿਰੰਭਿ ਨਿਪਮੇਵ ਸਥਾਧਵਮ ॥ ੮ ॥
 ਸੇ ਅਸਹਾਯੇਨ ਮੁਢੇਨ ਲੁਥਯੇਨਾਕ੍ਰਿਤਬੁਧਿਨਾ ।
 ਨ ਮਯਮੈ ਨਯਾਯੇਤੰ ਨੇਰੰ ਸਕਯੇਨ ਵਿਸ਼ਯੇਸੁ ਚ ॥ ੯ ॥
 ਸੁਚਿਨਾ ਸਤ੍ਰਯਸੰਧੇਨ ਯਥਾ ਸਾਸਤ੍ਰਾਨੁ ਸ ਦਿਣਾ ।
 ਪ੍ਰਣੇਤੁ ਸਕਯੇਤੰ ਦੰਡ: ਸੁਹਾਯੇਨ ਧੀਮਤਾ ॥ ੧੦ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਲੋਕ ੧੭-੧੯ । ੨੪-੨੮ । ੩੦ । ੩੧ ॥

ਜੇ ਦੰਡ ਹੈ ਉਹੋ ਪੁਰੁਸ਼ ਹਾਜ਼ਾ, ਉਹੋ ਨਿਆਯ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ, ਅਰ ਸਬਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਹੋ ਚਾਰ ਵਰਣ ਅਰ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ
 ਦਾ (ਪ੍ਰਤੀਕ) ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਾਮਨ ਹੈ ॥੧॥ ਉਹੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ,
 ਸਬ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਮਨਸਾਂ ਵਿਚ
 ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਕ ਦੰਡ ਦੀ ਨਿਧਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੨॥
 ਜੇ ਦੰਡ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਬ ਪ੍ਰਜਾ
 ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤ ਜੇ ਬਿਨਾ ਭਿਯਾਤੇ ਵਤਿਆ
 ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਭਰਾ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਦਾ ਨਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥੩॥ ਬਗੈਰ ਦੰਡ ਦੇ
 ਸਬ ਵਰਣ ਦੋਸ਼ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਸਬ ਮਰਯਾਦਾ ਛਿਨ ਭਿਨ ਹੋ ਜਾਨ,
 ਦੰਡ ਦੇ ਸਥਾਵਰ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਗਵਰ ਮਚ ਜਾਵੇ ॥੪॥
 ਜਿੱਥੇ ਕਲੇ ਚੰਗ, ਲਹੂ ਦੇ ਚੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਰ ਡਰਾਵਨ ਵਾਲੇ
 ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਈ ਘਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਚਾਰਾ ਦੰਡ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ
 ਪ੍ਰਜਾ ਮਹ ਨੂੰ ਨਾ ਪ੍ਰਪਸ਼ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਪਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਿਤੁ ਏਹ ਤਦ ਜਦ
 ਦੰਡ ਦਾ ਚਲਾਨ ਵਾਲਾ ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਵੇ ॥੫॥ ਜੇਹੜਾ

ਉਸ ਦੇਵ ਨੂੰ ਚਲਾਨ ਵਾਲਾ, ਸਭਵਾਦੀ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੁਧਵਾਨ
ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਅਰ ਕ ਮ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪੰਡਿਤ ਰਾਜਾ ਹੈ ਉਸੇ
ਨੂੰ ਉਸ ਦੇਵ ਦਾ ਚਲਾਨ ਹਾਰਾ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੬॥ ਜੇਹੜਾ
ਦੇਵ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਭਰਾਂ ਰਾਜਾ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਅਰ ਕ ਮ ਦੀ
ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਵਧਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਲੰਪਟ, ਈਰਸ਼ਾ ਕਟਣ
ਵਾਲਾ, ਚਦਰਾ, ਨੀਰ ਬੁਧ, ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਵ ਨਾਲ ਹੀ
ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੭॥ ਜਦ ਦੇਵ ਦੇਵ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨ ਵਿਦਵਾਨ,
ਅਧਰਮਾਧਰਮਾ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਦ ਉਹ ਦੇਵ ਧਰਮ ਥੀ ਰਹਿਤ
ਰਾਜਾ ਦਾ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥੮॥ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ, ਵਿਦਿਆ, ਸੁਨਿਖਛਾ ਥੀਂ ਰਹਿਤ, ਵਿਸਯਾਂ ਵਿੱਚ ਆਸਕਤ
ਮੂੜ੍ਹ ਹੈ ਉਹ ਨਿਆਯ ਨਾਲ ਦੇਵ ਚਲਾਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦਾ ॥੯॥ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ, ਸਭ ਆਚਾਰ, ਅਰ ਸਭ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
ਦਾ ਸੰਗੀ, ਯਥਾਵਤ ਨੀਤੀ ਸਾਧਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚਲਨਹਾਰਾ, ਭਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਥੀਂ ਯੁਕਤ ਬੁਧਵਾਨ ਹੈ ਉਹ ਨਿਆਯ ਰੂਪੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਚਲਾਨ
ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੦॥ ਇਸ ਲਈ:

ਸੈਨਾਪਤੰ ਚ ਰਾਸਤੰ ਚ ਵੰਡਣੰ ਤ੍ਰਿਰੁਮੇਵ ਚ ।

ਸਰਵਲੋਕਾਧਿਪਤੰ ਚ ਵੇਦਸਾਮ੍ਨ੍ਯੁਵਿਦਰਹਤਿ ॥ ੧ ॥

ਵਸਾਵਰਾ ਵਾ ਪ੍ਰਸਿਦਤੰ ਧਰਮੰ ਪਤਿਕਲਪਯੰਤ ।

ਤ੍ਰਿਸਵਰਾ ਵਾਪਿ ਵਿਤਸਥਾ ਤੇ ਧਰਮੰ ਨ ਵਿਚਾਲਯੰਤ ॥ ੨ ॥

ਭੇਦਿਤੰ ਹੇਤੁਕਸਤਰਕੀ ਨੈਤੁਕਤੋ ਧਰਮਪਾਠਕः ।

ਯਸ੍ਮਿਨ੍ ਪੁਰਵੇ ਪ੍ਰਸਿਤਸਤ੍ਯਾਵਸਾਵਰਾ ॥ ੩ ॥

ਰਿਗਵੇਦਵਿਦਸ੍ਯੁਰਵਿੱਥ ਸਾਮਵੇਦਵਿਦੇਵ ਚ ।

ਤ੍ਰਿਸਵਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧਵੇਯਾ ਧਰਮਸੰਸਯਨਿਰਣਯੇ ॥ ੪ ॥

ਏਕੋਪਿ ਵੇਦਵਿੱਧਰਮੰ ਯੇ ਵਸਵਸਨੇਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ੋਤਮਾ ।

ਸ ਵਿਜਵੇਯਾ ਪਰੇ ਧਰਮੇ ਨਾਸਵਾਨਾਮੁਦਿਤੋਅਯੁਤੈः ॥ ੫ ॥

ਅਵਤਾਨਾਮੰਤ੍ਰਾਣਾਂ ਜਾਤਿਮ ਤ੍ਵੇਪਜੀਵਿਨਾਮ ।

ਸਹਸ੍ਰਸ਼ਃ ਸਮੇਤ ਨਾਂ ਪ੍ਰਿਠੇਤ੍ਰੇ ਨ ਵਿਦਯਤੇ ॥ ੬ ॥

ਯੇ ਵੇਦੇਤਿ ਤਮੋਭੂਤਾ ਮੂਰਖਾ ਧਰਮਮਤ੍ਰਿਦਃ ।

ਤਤਪਾਪੰ ਸਤਯਾ ਭੂਤਾ ਚਕ੍ਰਕੁਤੀਨ੍ਰੁਰੰਭਤਿ ॥ ੭ ॥

ਮਟੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੨ । ਸਲੋਕ ੧੦੦ । ੧੧੦-੧੧੫ ॥

ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ, ਅਰ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਨ ਪਿਕਰ, ਦੇਵ ਦੇਵੇ
ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸਬ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਅਧਿਪਤੀ, ਅਰ ਸਬਦੇ ਉੱਪਰ ਵਰਤਮਾਨ

ਸਰਵਾਧੀਸ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਣ ਵੇਦ
ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੀਨ, ਪੂਰੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਜਿਥੇ ਵੀ, ੧ ਸੀਲ
ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ ਮੁਖ ਸੇਨਾਪਤੀ, ਮੁਖਰਾਜ ਅਧਿ-
ਕਾਰੀ, ਮੁਖ ਨਿਆਯਾਧੀਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰ ਰਾਜਾ ਏਹ ਚਾਰ ਸਬ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ
ਪੂਰਣ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਏ ॥੧॥ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਸ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਅਥਵਾ
ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋਨ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਜੇ ਹੋ ਜੇਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰੇ ਉਸ
ਧਰਮ ਅਰਥਾਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਫੁਲੀ ਘਨ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਏਸ ਸਭਾ
ਵਿਚ ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਨਿਆਯ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਨਿਰੁਕਤ, ਧਰਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ
ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਭ ਸਦ ਹੋਨ ਪੈਣੇ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ,
ਅਰ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥੀ ਹੋਨ ਤਦ ਓਹ ਸਭਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਦਸ ਵਿਦਵਾਨਾਂ
ਥੀ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਏ ॥੩॥ ਅਰ ਜਿਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰਿਗਵੇਦ, ਯਜੁਰਵੇਦ,
ਸਾਮਵੇਦ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਸਭਾਸਦ ਹੋਕੇ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਉਸ ਸਭਾ ਦੀ
ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਫੁਲੀ ਘਨ ਨਾ ਕਰੇ ॥੪॥ ਜੇ ਇਕ ਇਕੱਲਾ,
ਸਬ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਦਿਖਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚਮ ਮੰਨਿਆ ਜਿਸ ਧਰਮ
ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰੇ ਉਹੋ ਹੀ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰ ਆਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ
ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮਿਲਕੇ ਜੇ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਉਸਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਮੰਨਨਾ
ਚਾਹੀਏ ॥੫॥ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਸੰ: ਭਾਸ਼ਣ ਆਦੀ ਬ੍ਰਹਮ, ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦੇ
ਵਿਚਾਰ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਸਨਮਮਾਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈ ਬਨੇ ਹੋਏ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਭੀ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਵਦੀ ॥੬॥ ਜੇਹੜੇ
ਅਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤ ਮੁਰਖ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਦੀ ਟਹੀਂ ਮਟਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੇ
ਮੁਰਖਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਦੇ ਅਟੁਸਾਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੰਕੜੇ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਪ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੭॥ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨੇ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਿਆ
ਸਭਾ, ਧਰਮਸਭਾ, ਅਰ ਰਾਜਸਭਾ ਵਿਚ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਭਰਤੀ ਨਾ ਕਰੇ
ਕਿੰਤੂ ਸਦਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇ ਹੋਰ ਸਬ
ਲੋਕ ਈਕਨ :—

ਤ੍ਰੇਵਿਦਯੇ ਭਰਸਤ੍ਰਯੀਂ ਵਿਦਯਾਂ ਦੰਛਨੀਤਿ ਚ ਸਾਮ੍ਰਾਤੀਮ ।

ਆਨ੍ਰੀਖਛਿਕੀਂ ਚਾਤਮਵਿਦਯਾ ਵਾਰਤਾਰੰਭਾਭ ਲੋਕਤ: ॥ ੧ ॥

ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਜਯੇ ਯੋਗੀ ਸਮ ਤਿਸਠੰਦਵਿਦਵਾਨਿ ਸਮ ।

ਜਿਥੇਂਦ੍ਰਿਯੇ ਹਿ ਸਕਨੋਤਿ ਵਸੇ ਸਥਾਪਿਤ੍ਰੇ ਪੂਜਾ: ॥ ੨ ॥

ਦਸ ਕਾਮਸਮੁਥਾਨਿ ਤਥਾਸਟੋ ਹੋਧਜਾਨਿ ਚ ।

ਵਸਸਨਾਨਿ ਦੁਰੰਤਾਨਿ ਪ੍ਰਯਤਨੇਨ ਵਿਵਰਜਯੇਤ ॥ ੩ ॥

ਕਾਮਜੰਭੂ ਪ੍ਰਸਕਰੋ ਹਿ ਵ੍ਯਸਨੰ ਸੁ ਮਹੀਪਤਿ: ।
 ਵਿਯੁਕ੍ਤਯੋ ਮਰਥਧਰਮ ਏਤਾ ਕ੍ਰੋਧਜੰਭੂ ਏਤੰ ॥ ੪ ॥
 ਮ੍ਰਿ ॥ ਯਾਯਯੋ ਦਿਵਾਸੁ ਪਨਾ ਪਰੀਵਾਦ: ਸਤ੍ਰਿਯੋਮਦ: ।
 ਚੇਤੰਯਤ੍ਰਿਕੰ ਬ੍ਰਿਥਾਟਨਾ ਚ ਕਾਮਜੰ ਦਸਕੋ ਗਣ: ॥ ੫ ॥
 ਪੈਸਨਜੰ ਮਹਸੰ ਰੂਪ ਈਰਸਯਾਸੁਯਾਰਥਦੁਸ਼ਟਮ ।
 ਵਾਗਦੰਭਸੰ ਚ ਪਾਦੁਸ੍ਯ ਕ੍ਰੋਧਜੰ ਅਪਿ ਗਣੇਨ ਸਟਕ: ॥ ੬ ॥
 ਦੁਯੋਰਪ੍ਰਯੋਤਯੋਦਮੁਲੰ ਯੰ ਸਰਵੇ ਕਵਯੋ ਵਿਦੁ: ।
 ਭੀ ਯਤਨੰ ਨ ਸਯੰ ਲੋਕੰ ਭੱਜਾਵੇਤਾਦੁਭੋ ਗਣੇ ॥ ੭ ॥
 ਪਾਨਮਖਣ੍ਯਾ ਸਤ੍ਰਿਯਸਚੰਦ੍ਰ ਮ੍ਰਿਗਯਾ ਚ ਯਥਾਕ੍ਰਮਮ ।
 ਏਤਤਕਸਟਤਤੰ ਵਿਦ੍ਯਾਚਰਤੁਸਕੰ ਕਾਮਜੰ ਗਣੇ ॥ ੮ ॥
 ਏਤਸ੍ਯ ਪਾਤਨੰ ਚੈਵ ਵਾਕਪਾਦੁਸ੍ਯਾਰਥਦੁਸ਼ਟੇ ।
 ਕ੍ਰੋਧਜੰ ਅਪਿ ਗਣੇ ਵਿਦ੍ਯਾਤ ਕਸਟਮੇਤਤਤ੍ਰਿਕੰ ਸਦਾ ॥ ੯ ॥
 ਸਪਤਕਸ੍ਯਾਸ੍ਯ ਵ੍ਯਗਸ੍ਯ ਸਰਵਭੇਦਾਨੰ ਗਿਣਿ: ।
 ਪੂਰ੍ਵ ਰਵੰ ਗੁਰੁਤਰੰ ਵਿਦ੍ਯਾਦ੍ਯਸਨਮਾਤਮਵਨ ॥ ੧੦ ॥
 ਵ੍ਯਸਨਸ੍ਯ ਚ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੋਸਚ ਵ੍ਯਸਨੰ ਕਸਟਮੁਚ੍ਯਤੇ ।
 ਵ੍ਯਸਨੰਜਯੋਅਧੋ ਵ੍ਯਤਿ ਸੁਰਯਾਤ੍ਰਯਸਨੀ ਮ੍ਰਿਤ: ॥ ੧੧ ॥

ਮਨੁਸ਼੍ਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੪੩-੫੩ ॥

ਰਜਾ ਅਰਜਾ ਸਭਾ ਦੇ ਸਭਾਸਦ ਤਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਉਹ
 ਚੋਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ ਓਂ ਦੇ ਜਨਨ ਵਾਲਿਆਂ
 ਕੋਲੋਂ ਤਿੱਠੇ ਵਿਦਿਆ ਸਨਾਤਨ ਦੰਡਨੀਤੀ, ਨਿਆਯ ਵਿਦਿਆ, ਆਦਿ
 ਵਿਦਿਆ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਨ
 ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਹਮਵਿਦਿਆ, ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਸਿਖ ਕੇ ਸਭਾ-
 ਸਦ, ਵਾ ਸਭਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਨ ॥੧॥ ਸਬ ਸਭਾਸਦ, ਅਰ ਸਭਾਪਤੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ
 ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਅਪਨੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਸਦਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਰਤਨ, ਅਰ ਅਧਰਮ
 ਥੀਂ ਹਟੇ ਹਟਾਏ ਰਹਿਨ । ਏਸ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯੋਗ-
 ਭਿਆਸ ਭੀ ਕਰਦੇ ਰਹਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਜਿਭੇਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਪਨੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ
 ਜੇਹੜੀ ਮਨ, ਪ੍ਰਾਣ, ਅਰ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਯਾ ਹੈ ਏਸਨੂੰ ਜਿਭੇਂ ਬਗੈਰ ਬਾਹਿਰ ਦੀ
 ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੨ ॥
 ਡਾਢਾ ਚਾਹਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਜੇਹੜੇ ਕਾਮ ਦੇ ੧੦ ਦਸ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਅੱਠ ੮ ਥੁਰ
 ਠਰਕ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਸ਼ ਐਥਾ ਨਿਕਲ ਸਕੇ ਉਨਾਂ
 ਨੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਅਰ ਛੁਡਾ ਦੇਵੇ ॥ ੩ ॥ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਰਜਾ ਕਾਮ ਥੀਂ
 ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ੧੦ ਦਸਾਂ ਥੋਟਿਆਂ ਠਰਕਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਰਥ

ਅਰਥਾਤ ਰਾਜ ਧਨ ਆਦੀ ਅਰ ਧਰਮ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ
ਕ੍ਰੋਧ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਅਠ ੮ ਮੰਦੇ ਠਰਕਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਟੀਰ
ਥੀਂ ਭੀ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਕਾਮ ਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਠਰਕ ਗਿਨਣੇ ਹਾਂ,
ਵੇਖੋ ਸਿਕਰ ਖੇਡਨਾ, ਚੋਟ, ਝੂਆ ਖੇਡਨਾ ਆਦੀ, ਇਨ ਵਿਚ ਮੌਟਾ,
ਕਾਮ ਕਥਾ ਵਾ ਦੁਸਰੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਟਰੀ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਅਭੀ ਮੰਗਤ
ਕਰਨੀ, ਮਾਵਕ ਦੂਵਜ ਅਰਥਾਤ ਸਰਾਬ ਅਭੀਮ, ਈਗ, ਗਾਂਝਾ, ਦਰਸ
ਆਦੀ ਦਾ ਪੀਨਾ, ਗਾਨਾ, ਨਚਨਾ ਵਾ ਨਾਚ ਕਰਾਨਾ, ਟੁਟਨਾ, ਅਰ ਵੇਖਨਾ
ਏਵੇਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੌਕਰਾਂ ਮਾਟਨੀਆ, ਏਹ ੧੮ ਕਾਮ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਠਰਕ
ਹਨ ॥ ੫ ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਠਰਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਨਣੇ ਹਾਂ ਦੁਰਲੀ ਕਰਨਾ,
ਬਗੈਰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਦੋਬਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ,
ਵਿਰੋਧ ਰਖਨਾ, ਈਸਾ ਅਰਥਾਤ ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾ ਉੱਟੋਂਡੀ ਵੇਖਕੇ
ਸਭ ਜਾਨਾ, ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁਣ, ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਨੇ, ਅਥਰਮ ਦੁਕਤ ਸੁਰੇ
ਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਧਨ ਆਦੀ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ, ਕਠੋਰ ਵਚਨ ਬੋਲਨਾ ਅਰ ਇਨਾ
ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕੋਝਾ ਵਚਨ ਕਹਿਨਾ ਵਾ ਬਹੁਤ ਵੰਡ ਦੇਨਾ, ਏਹ ੮ ਅਠ
ਦੁਰਗੁਣ ਕ੍ਰੋਧ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੬ ॥ ਸਬ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਕਾਮਜ ਅਰ
ਕ੍ਰੋਧਜ ਦਾ ਮੂਲ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਏਹ ਸਬ ਦੁਰਗੁਣ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਲੋਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ॥ ੭ ॥ ਕਾਮ ਦੇ ਠਰਕਾਂ
ਵਿਚ ਵਡੇ ਦੁਰਗੁਣ, ਇਕ ਮਦ ਆਦੀ ਅਰਥਾਤ ਨਫੇ ਵ ਲੀਆਂ ਚੰਨਾਂ ਦਾ
ਖਾਨਾ, ਪੀਨਾ, ਦੂਜਾ ਪਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਝੂਆ ਖੇਡਨਾ, ਈਜਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜ
ਸੰਗ, ਚੋਥਾ ਸਿਕਾਰ ਖੇਡਨਾ ਏਹ ਚਾਰ ਮਹਾਦੁਸਟ ਠਰਕ ਹਨ ॥ ੮ ॥ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧ
ਜਾ ਵਿਚੋਂ ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਵੰਡ ਦੇਨਾ, ਕਠੋਰ ਵਚਨ ਬੋਲਨਾ, ਅਰ ੨੨ ਆਦੀ
ਦਾ ਅਨਿਆਯ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ, ਏਹ ਤਿੰਨ ਕ੍ਰੋਧ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਵਡੇ
ਦੁਖਦਾਯਕ ਦੋਸ਼ ਹਨ ॥ ੯ ॥ ਜੇ ਏਹ ੭ ਸੱਤ ਦੁਰਗੁਣ ਦੋਨੋਂ ਕਾਮਜ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧਜ
ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਿਨੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਅਰਥਾਤ ਵਿਅਰਥ ਖਰਚ
ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਵਚਨ, ਕਠੋਰ ਵਚਨ ਤੋਂ ਅਨਯਾਯ, ਅਨਯਾਯ ਤੋਂ ਵੰਡ ਦੇਨਾ, ਏਸ ਤੋਂ
ਸਿਕਾਰ ਖੇਡਨਾ, ਏਸ ਤੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਅਭੀਮੰਗ, ਏਸ ਤੋਂ ਝੂਆ ਖੇਡਨਾ ਅਰ
ਏਸ ਤੋਂ ਭੀ ਸਰਾਬ ਆਦੀ ਦਾ ਪੀਨਾ ਵਡਾ ਖੋਟਾ ਠਰਕ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸਵਿਚ ਏਹ
ਨਿਸਚੈ ਹੈ ਕਿ ਖੋਟੇ ਠਰਕਾਂ ਵਿਚ ਫਸਨ ਤੋਂ ਮਰਜਾਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ
ਦੁਸਟਾਚਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਓਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੀਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਪ
ਕਰਕੇ ਨੀਚ ਨੀਚ ਗਤੀ ਅਰਥਾਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ
ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਕਿਸੇ ਠਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਿਆ ਓਹ ਮਰੇ ਭੀ ਜਾਵੇਗਾ
ਭਾਂਡੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜਾ ਅਰ ਸਬ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਇਕਾਰ ਅਰ ਨਰਾਥ ਪੀਵਨ ਆਦੀ ਦੁਸਰ
ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਨ, ਅਰ ਖੋਟੇ ਠਰਕਾਂ ਤੋਂ ਹਟਕੇ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਗੁਣ,
ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵਰਤ ਕੇ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ॥ ੧੧॥ ਰਾਜ
ਸਭਾਸਦ ਅਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੋਹੇ ਜੇਹੇ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਏ :—

ਮੈਲਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰਵਿਦ: ਸੂਰਾਲਬਧਲਖਛਾਨ ਕੁਲੋਦਗਤਾਨ ।
ਸਰਿਵਾਨਸਪਤ ਚਾਸਟੋ ਵਾ ਪ੍ਰਕੁਰਵੀਤ ਪਰੀਖਛਿਤਾਨ ॥ ੧ ॥
ਅਪਿ ਯਜਸੁਕਰੰ ਕਰਮ ਭਟਪਸਕੇਨ ਦੁਸਕਰਮ ।
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤੋਅਸਹਾਯੋਨਕਿੰਤੁ ਰਾਜਮੈ ਮਹੇਦਯਮ ॥ ੨ ॥
ਤੈ: ਸਾਰਧੇ ਚਿੰਤਮੋਤਨਿਕਮੈ ਸਾਮਾਨਮੈ ਸੰਧਿਵਿਗ੍ਰਹਮ ।
ਸਥਾਨੰ ਸਮੁਦਯੇ ਗੁਪਤਿੰ ਲਬਧਪ੍ਰਸਮਨਾਨਿ ਚ ॥ ੩ ॥
ਤੈਸਾਂ ਸ੍ਰੇ ਸ੍ਰਮਭਿਪ੍ਰਾਯਮੁਪਲਭਮ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ।
ਸਮਸਤਾਨਾਂਚ ਕ ਰਯੇਨੁ ਵਿਦਧਾਦਿਤਿਮ ਦਮਨ: ॥ ੪ ॥
ਅਨਯਾਨਪਿ ਪ੍ਰਕੁਰਵੀਤ ਸੁਚੀਨ ਪ੍ਰਯਵਾਨਵਸਥਿਤਨ ।
ਸਮਨਗਰਥਸਮਾਹਰਤ੍ਰੀਨਮਾਤਾਨਸੁਪਰੀਖਛਿਤਾਨ ॥ ੫ ॥
ਨਿਵਹਤੰਤਾਸ੍ਯ ਯਾਵਦਭਿਤਿਤਿਕਰਤਵਤਾ ਨ੍ਰਿਭਿ: ।
ਭਾਵਤੋਅਤੀਦ੍ਰਿਸ਼ਾਨ ਦਖਛ ਨ ਪ੍ਰਾਕੁਰਵੀਤ ਵਿਦਖਛਣਾਨ ॥ ੬ ॥
ਤੈਸਾਮਰਥੇ ਨਿਯੰਜੀਤ ਸੁਦਾਨ ਦਖਛਾਨ ਕੁਲੋਦਗਤਾਨ ।
ਸੁਚੀਨਾਕਰਕਰਮਾਤੇ ਭ ਰੂਨੰਤਰਨਿਵੇਸਨੇ ॥ ੭ ॥
ਦੁਤੰ ਚੇਵ ਪ੍ਰਕੁਰਵੀਤ ਸਹਵਸਾਸਤ੍ਰਵਿਸ਼ਾਦਦਮ ।
ਇੰਗਤਾਕਾਰਚੇਸਦਜਵੈ ਸੁਚਿੰ ਦਖਛੇ ਕੁਲੋਦਗਤਮ ॥ ੮ ॥
ਅਨੁਰਕਤ: ਸੁਚਿਰਦਖਛ:ਸਮ੍ਰਿਤਿਮ ਨ ਦੰਸਕ ਲਵਿਤ ।
ਵਪ੍ਰਸਮਾਨਵੀਤਭੀਟਵਾਗਮੀ ਦੂਤੇ ਰਾਜਵ: ਪ੍ਰਸਸ੍ਯਤੇ ॥ ੯ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੫੪-੫੭ । ੬੦-੬੪ ॥

ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ
ਸ਼ਾਨਨ ਵਾਲੇ, ਸੂਰਬੀਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਿਸ਼ਫਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਕੁਲੀਨ
ਉਗੀ ਤਰੀਖਛਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਸਭ ਵਾ ਅੱਠ ਉੱਤਮ ਧਾਰਿਮਕ ਚਤੁਰਮੰਤ੍ਰੀ
ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਯਤਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੇਹੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ
ਉਹ ਭੀ ਇੱਕ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ
ਮਹਾਨਰਾਜਕਰਮ ਇਕ ਕੋਲੋਂ ਕੀਕਨ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਇਕਨੂੰ ਰਾਜਾ
ਅਰ ਇਕ ਦੀ ਬੁਧੀ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਰਯ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ
ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਭਾਪਤੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਤ ਖੂਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਰਾਜ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਮਾਨਯ ਕਰਕੇ

ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ, ਇਸਥਿਤੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੁੱਪ
ਚਾਪ ਰਹਨਾ, ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਰਹਨਾ, ਸਦ ਅਪਨਾਂ
ਉਦੇ ਅਰਥਾਤ ਬਿਧੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਦੁਸ਼ਟ ਵੈਰੀਉੱਭੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨਾ, ਮੂਲ, ਰਾਜ
ਸੈਨਾ, ਖਸ਼ਾਨੇ ਆਦੀ ਦੀ ਰਖਛਾ, ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਦਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਨ, ਉਪਦ੍ਰਵ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀਆਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ
ਵਿਚਾਰ ਨਿਤਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਾਸਦਾਂ
ਦਾ ਵਖੋ ਵਖਰਾ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਵਿਚਾਰ ਅਰ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਸੁਨਕੇ ਬਹੁਪਖਛ
ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾਕਾਰਜ ਅਪਨਾ ਅਰ ਦੁਜੇਦਾ ਹਿਤਕਾਰਕ ਹੋਵੇ
ਓਹ ਕਰਨੇ ਲਗਨਾ ॥ ੪ ॥ ਹੋਰ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ, ਬੁਧੀਮਾਨ, ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚਾਰ
ਵਾਲੇ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਵਿਚਤੁਰ ਪਰੀਖਛਾ ਕੀਤੇ
ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥ ਜਿੰਨੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂਕੋਲਾਂ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਸਕੇ ਉਨ੍ਹੇ ਆਲਸ
ਰਹਿਤ ਬਲਵਾਨ ਅਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਅਰਥਾਤ ਨੌਕਰ ਰੱਖੇ ॥ ੬ ॥ ਏਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸੁਰਵੀਰ, ਬਲਵਾਨ ਕੁਲ ਵਿਚ
ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਰ ਡਰਨ ਵਾਲਿਆਂ
ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਾਵੇ ॥ ੭ ॥ ਜੇਹੜਾ ਚੰਗੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ, ਚਤੁਰ,
ਪਵਿਤ੍ਰ, ਹਾਉ ਭਾਉ ਅਰ ਚੇਸਟਾ ਥੀਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਿੰਦੇ ਅਰ ਭਵਿੱਖਤ ਵਿਚ
ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਥਾਤ ਨੂੰ ਜਾਨਨ ਹਾਰਾ, ਸਭਨਾਂ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ (ਵਿਸਾਰਦ)
ਚਤੁਰ ਹੋ ਉਸ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੀ ਰੱਖੇ ॥ ੮ ॥ ਓਹ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ
ਭਾਢੇ 'ਚਾ' ਅਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਾਲਾ, ਨਿਸ਼ਕਪਟੀ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ, ਚਤੁਰ,
ਬਹੁਤ ਸਮਝ ਦੀ ਥਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਭੁਲਨ ਵਾਲਾ, ਦੋਸ ਅਰ ਕਾਲ ਦੇ
ਅਨੁਕੂਲ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਨਿਰਭੈ ਅਰ ਵਡਾ ਵਜਾਖ-
ਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਓਹੋ ਰਾਜਾ ਦਾ ਦੂਤ ਹੋਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ਕਿਸ
ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਨਾ ਯੋਗ ਹੈ :—

ਅਮਾਤਯੋਦੰਡ ਆਯੋਭੇ ਦੇਛੇ ਵੈਨਯਿਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ।

ਨ੍ਰਿਪਤੈ ਕੋਸਰਾਸਦ੍ਰੇ ਚ ਦੂਤੇ ਸੰਧਿਵਿਪਰਯਯੇ ॥ ੧ ॥

ਦੂਤ ਏਵ ਹਿ ਸੰਧੰਤੇ ਭਿਨੱਤਯੇਵ ਚ ਸੰਹਤਾਨ ।

ਦੂਤਸਤਤਕੁਦੁਤੇ ਕਰਮ ਭਿਦਯੰਤੇ ਯੇਨ ਵਾ ਨ ਵਾ ॥ ੨ ॥

ਬੁਧਾ ਚ ਸਰਵੰਤ੍ਰੇਨ ਪਰਰਾਜਚਿਕੀਰਸਿਤਮ ।

ਤਥਾ ਪ੍ਰਯਤਨਮਾਤਿਸ਼ਠੇ ਦਯਾਬਾਤਮਾਨੰ ਨ ਪੀਡਯੇਤ ॥ ੩ ॥

ਧਨੁਰਦੁਰਗੀ ਮਹੀਦੁਰਗਮਬਦੁਰਗੀ ਵਾਰਖਛਮੇਵਵਾ

ਨ੍ਰਿਦੁਰਗੀਗਿਰਿਦੁਰਗੀ ਵਾ ਸਮਾਸ੍ਰਿਤਯ ਵਮੋਤਪੁਰਮ ॥ ੪ ॥

ਏਕ: ਸਤੰ ਯੋਧਯਤਿ ਪ੍ਰਕਾਰਥੇ ਧਨੁਰਧਰ: ।

ਸਤੈ ਦਸ ਸਹਸ੍ਰਾਣਿ ਤਸਮਾਂ ਦੁਰਗੀ ਵਿਧੀਯਤੈ ॥ ੫ ॥

ਤਤਸਮਾਦਾਯੁਧਸੰਪੰਨੰ ਧਨਧ ਨਰੈਨ ਵਾਹਣੈ : ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੈ: ਸਿਲਪਿਭਿਰਯੰਤ੍ਰੈਰਯਵਸੇਨੋਦਕੰ ਨ ਚ ॥ ੬ ॥

ਤਸ੍ਯ ਮਧ੍ਯੇ ਸੁਪਰਯਾਪਤੰ ਕਾਰਯੇਦਗ੍ਰਿਹਮਾਤਮਨ: ।

ਗੁਪਤੰ ਸਰਵਰਤੁਕੰ ਸੁਭੰ ਜਲਬਿਖਛਸਮਨ੍ਰਿਤਮ ॥ ੭ ॥

ਤਦਧ੍ਯਾਸ੍ਯੋਦ੍ਯੁਦਭਾਰਯਾ ਸਵਰਣਾਂ ਲਖਛਣਾਨ੍ਰਿਤਮ ।

ਕੁਲੰ ਮਹਤਿ ਸੰਕੁਤਾ ਹ੍ਰਿਦ੍ਯਾਂ ਰੂਪਗੁਣਾਨ੍ਰਿਤਮ ॥ ੮ ॥

ਪੁਰੋਹਿਤੰ ਪ੍ਰਕੁਰੰਵੀਤ ਵਿਦੁਯਾਦੰ ਚਰਤ੍ਰਿਯਮ ।

ਤੰ ਅਸ੍ਯ ਗ੍ਰਿਹਸ੍ਰਾਣਿ ਕਰਮਾਣਿ ਕੁਰਯੁਰਵੇ ਤਾਨਿ ਕਾਨਿ ਚ ॥ ੯ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧ੍ਯਾਯ ੭ । ਸ਼ਲੋਕ ੬੫ । ੬੬ । ੬੮ । ੭੦ । ੭੪-੭੮ ॥

ਅਮਾਤ੍ਯ ਨੂੰ ਦੇਭ ਅਧਿਕਾਰ, ਦੇਭ ਵਿਚ ਵਿਨੈ ਕ੍ਰਿਆ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਨਿਆਯ ਰੂਪ ਦੇਭ ਨਾ ਹੋਣੇ ਪਾਵੇ, ਰਾਜਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਖੜਨਾ ਅਰ ਰਾਜਕਾਰਯ, ਤਥਾ ਸਭਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥ ਕਾਰਯ ਅਰ ਦੂਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਵਾ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਵੇ ॥ ੧॥ ਦੂਤ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੇਹੜਾ ਛੋਟ ਵਿਚ ਮੇਲ ਕਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਫੌੜ ਤੋੜ ਦੇਵੇ, ਦੂਤ ਓਹ ਕਰਮ ਕਰੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਰੁਆ ਵਿਚ ਟੁਟ ਪਵੇ ॥ ੨॥ ਓਹ ਸਭਾਪਤੀ ਅਰ ਸਭਾਸਦ ਦਾ ਦੂਤ ਆਦੀ ਯਥਾਰਥ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਜਾਨਕੇ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਨ ਹੋਵੇ ॥ ੩ ॥ ਸੰਦਰ ਜੰਗਲ, ਧਨ, ਧਾਨਜ ਵਾਲੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਧਨੁਰਧਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਭਰਪੂਰ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਨਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਲ ਕਰਕੇ ਵਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਬਨ, ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਸੈਨਾ ਰਹੇ, ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਟ ਬਨਾਕੇ ਉਸਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਨਗਰ ਬਨਾਵੇ ॥ ੪ ॥ ਅਰ ਨਗਰ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਕੋਟ ਬਨਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋਇਆ ਇਕ ਈਰ ਧਨੁਰਧਾਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼ ੧੦੦ ਸੌਦੇ ਨਾਲ, ਅਰ ਸੌ ੧੦੦੦ ਇਕਹਜਾਰ ਦੇਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਰਗ (ਕਿਲੇ) ਦਾ ਬਨਵਾਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ॥ ੫॥ ਓਹ ਦੁਰਗ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਧਨ, ਧਾਨਜ, ਰਹਨ (ਗੱਡੀ ਆਦੀ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੇਹੜੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਹਾਰੇ ਹੋਨ, ਸਿਲਪੀ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰੀਗਰ, ਯੰਤ੍ਰ ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਲਾਂ, ਚਾਰਾ, ਘਾਹ ਅਰ ਪਾਨੀ ਆਦੀ ਥੀਂ ਪਰੀਪੂਰਣ ਹੋਵੇ ॥ ੬॥ ਓਹਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਰੁੱਖ, ਫੁਲ ਅਵਿਕ ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਖਛਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਥ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੇ ਦੇਨ ਵਾਲੇ, ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਥ ਰਾਜ ਕਾਰਯ ਦਾ ਨਿਤਵਾਹ ਹੋਵੇ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਬਨਾਵੇ ॥ ੭॥ ਇੰਨਾਂ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਯ ਥੀ

ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਕੇ ਏਥੋਂ ਤਕ ਰਾਜ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਗੁਣ ਵਾਲੀ
ਪ੍ਰਿਥੇ ਨੂੰ ਅਤੀ ਪਿਆਰੀ ਵੱਡੇ ਉਤਮ ਕੁਲ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰ
ਲਖਛਣਾ ਵਾਲੀ ਅਪਨੇ ਖਛਤ੍ਰੀ ਕੁਲ ਦੀ ਕੰਨਿਆ ਜੇਹੜੀ ਅਪਨੇ ਵਰਗੀ
ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਸ ਇੱਕੋ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇ, ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਮਜ ਸਮਝਕੇ ਅੱਖ ਨਾਲ ਭੀ
ਨਾ ਵੇਖੇ ॥੮॥ ਪੁਰੋਹਿਤ ਅਰ ਫਿਰਜ਼ ਦਾ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਏਸ ਲਈ ਕਰੇ ਕਿ ਓਹ
ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਅਰ ਪਖੰਡਿਓਟੀ ਯੋਗ ਅਦੀ ਸਬ ਰਾਜ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ
ਕਰਨ, ਅਰ ਆਪ ਸਰਵਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਰਹੇ ਅਰਥਾਤਏਹੋ
ਹੀ ਰਾਜਾ ਦਾ ਸੰਧਿਆ ਉਪਾਸਨ ਆਦੀ ਕਰਮ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਾਰਯ
ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿਨਾ ਅਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਗੜਨ ਨ ਦੇਨਾ ॥੯॥

ਸਾਂਵਤਸਰਿਕਮਾਪਤੈਸਚ ਰਾਸਟ੍ਰਾਦਾਹਾਯੋਦੁਲਿਮ ।

ਸਮ੍ਰਾਮਨਾਯਪਰੇ ਲੋਕੇ ਵਰਤੇਤ ਪਿਤ੍ਰਿਵਤਨ੍ਰੁ ॥ ੧ ॥

ਅਧਯਖਛਾਨ ਵਿਵਿਧਾਨ ਕੁਰਯਾਤ ਤਤ੍ਰੁ ਤਤ੍ਰੁ ਵਿਪਸਚਿਤ: ।

ਤੇ ਅਸਯ ਸਰਵਾਣ੍ਯਵੇਖਛੇਤ ਨਿਦਾ ਕਾਯਯਾਣਿ ਕੁਰਵਤਮ ॥ ੨ ॥

ਆਵ੍ਰਿਤਾਨਾ ਗੁਰੁਕੁਲਾਦਿਪ੍ਰਾਣਾ ਪੂਜਕੋ ਭਵੇਤ ।

ਨਿਪਾਣਾਮਖਛਯੇ ਹਜੇਸ਼ ਨਿਧਿਰਬ੍ਰਾਹਮੇ ਵਿਧੀਯਤੇ ॥ ੩ ॥

ਸਮੇਤਮਾਧਯੈ: ਰਾਸਾ ਸ੍ਵਾਹੁਤ: ਪਾਲਯਨ ਪੂਜਾ: ।

ਨ ਨਿਵਰਤੇਤ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾਤ ਖਛ ਤ੍ਰੇ ਧਰਮਮਟੁ ਸਮਰਨ ॥ ੪ ॥

ਆਹਵੇਸੁ ਮਿਥੇਅਨਯੋਯਨਯੰ ਨਿਘਾਤਿ ਤੇ ਮਹੀਖਛਿਤ: ।

ਯੁਧਯਮਾਨਾ: ਪਰੰ ਸਕਤਯਾ ਸੁਰਗੰ ਯੇਤਯਾ ਰਾਛਾਯੁਥਾ: ॥ ੫ ॥

ਨ ਚ ਹਨਯਾਤ ਸਥਾਲਾਰੂਢੰ ਨ ਕਲੀਢੰ ਨ ਕ੍ਰਿਤਾਜਲਿਮ ।

ਨ ਸੁਕਤਕੇਸ਼ੀ ਨਾਸੀਨੰ ਨ ਤਵਾਸਮੀਤਿਵਾਦਿਨਮ ॥ ੬ ॥

ਨ ਸੁਪਤੰ ਨ ਵਿਸੰਨਾਹੰ ਨ ਨਗਨੰ ਨ ਨਿਰਾਯੁਧਮ ।

ਨਾ ਯੁਧੇਯਮਾਨੰ ਪਸ਼੍ਯੰਤੰ ਨ ਪਰੇਣ ਸਮਾਗਤਮ ॥ ੭ ॥

ਨਾਯੁਧਵ੍ਯਸਨੰ ਪ੍ਰਾਪਤੰ ਨਾਰਥੰ ਨਾਤ੍ਰਿਪਦਿਖਛਤਮ ।

ਨ ਭੀਤੰ ਨ ਪਰਾਵ੍ਰਿਤੰ ਸਤਾ ਧਰਮਮਟੁ ਸਮਰਨ ॥ ੮ ॥

ਯਸਤੁ ਭੀਤ: ਪਰਾਵ੍ਰਿਤ: ਸੰਗ੍ਰਾਮੇ ਹਨਯਤੇ ਪਰੈ: ।

ਭਰਤੁਰਯੋਦੁਸ਼ਕ੍ਰਿਤੰ ਕਿੰਦਿਤਤਸਰਵੰ ਪ੍ਰਤਿਪਦਯਤੇ ॥ ੯ ॥

ਯੋਚਾਸਯ ਸੁਕ੍ਰਿਤੰ ਕਿੰਚਿਦਮੁਤ੍ਤਾਰਥਮਪਾਰਜਿਤਮ ।

ਭਰਤਾ ਭਤਸਰਵਮਾਦੰਤੇ ਪਰਾਵ੍ਰਿਤਹਤਸਯ ਤੁ ॥ ੧੦ ॥

ਰਥਾਸ੍ਰੰ ਹਸਤਿਨੰ ਛਤ੍ਰੰ ਧਨੰ ਧਾਨਯੰ ਪਸ਼ੂਨ ਸਤ੍ਰਿਯ: ।

ਸਰਵਦ੍ਵੇਸ਼ਾਨਿ ਕੁਪਯੰ ਚ ਯੋਯੇਯਤਿ ਤਸ੍ਯ ਤਤ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਜਵਸ਼ਚ ਦਦਤੁ ਪਾਭਾਵਮਿਤਯੇਨਾ ਵੈਰਿਕੀ ਕ੍ਰੁਤਿਃ ।

ਰਾਜਵਾ ਚ ਸਰਵਯੋਭਯੋ ਦਾਤਵਾ ਮਪ੍ਰਿਥਰਜਿੰਦਮ ॥ ੧੨ ॥

ਮਨੁਸ੍ਮਿਤੀ ਅਧਯਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੮੦-੮੨ । ੮੭ । ੮੮ । ੮੯-੯੭ ॥

ਵਰੇ ਦਾ 'ਕਰ' (ਵਿਕਸ) ਆਪਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ,
ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਸਭਾਪਤੀ ਰੂਪ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਪ੍ਰਧਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਸਭਾ
ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਰਤਨ ॥ ੧ ॥
ਉਸ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਭਾ ਨਿਯਤ ਕਰੇ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿੰਨ ਨਿਸ ਨਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਨ
ਉਹ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਯਥਾਵਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਯਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ
ਯਥਾਵਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਕਾਰ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਰੁਧ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸਦਾ ਜੋਹੜਾ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੇਦ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਰੂਪ ਅਖਛੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਏਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਯਥਾਵਤ
ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਗੁਰੁਕੁਲ ਤੋਂ ਆਵੇ
ਉਸਦਾ ਸਤਕਾਰ ਰਾਜਾ ਅਰ ਸਭਾ ਯਥਾਵਤ ਕਰਨ, ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਏ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਨ ॥ ੩ ॥ ਏਸ ਬਤ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ
ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਿਆ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਕੇ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਦ ਕਦੀ
ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ, ਝੁੱਲ,
ਅਰ ਉੱਤਮ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਬੁਲਾਵੇ ਤਾਂ ਖਛੜੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮਰਠ
ਕਰਕੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਜਾਨ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨ ਹਟੇ ਅਰਥਾਤ ਵਡੀ ਦੌਰਾਈ ਦੇ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਪਣੀ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇ । ੪ ॥
ਜੋਹੜੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
ਰਾਜਾ ਲੋਗ ਅਪਣੀ ਸਮਰਥ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਰੈਰ ਛਟਨ ਦੇ ਪਿੱਠ ਨਾ
ਵਿਖਾਕੇ ਯੁਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਕਦੀ
ਨਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜੇ ਕਿੰਤੂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਦੇ ਜਿੱਤਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ
ਤੋਂ ਲੁਕ ਜਾਨਾ ਉਦਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਨੂੰ ਜਿੱਤ
ਸਕੇ ਉਹੋ ਜੇਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਜੀਕਨ ਜੇਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਸਾਮਨੇ ਆਕੇ
ਸਸਤ੍ਰ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬਟ ਪਟ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ
ਨਸਟ ਭਸਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਨ ॥ ੫ ॥ ਯੁਧ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਾ ਏਧਰ ਉਧਰ ਖਲੋਤੇ,
ਨ ਨਪੁੰਸਕ (ਹਿਜੜੇ) ਨਾ ਹਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਨਾ ਜਿਸਦੇ ਮਿਰਦੇ ਵਾਲ ਖੁਲ
ਗਏ ਹੋਨ, ਨਾ ਬੈਠੇ ਹੋਏ, ਨਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਰਣ ਹਾਂ, ਅਜੇਹੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ॥ ੬ ॥
ਨਾ ਸੁਤੇ ਹੋਏ, ਨਾ ਮੂਰਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਨਾ ਨੰਗੇ, ਨਾ ਸਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾ

ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ, ਨਾ ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ॥੭॥ ਨਾ ਸਸਤ੍ਰ ਦੇ ਮਾਰਨ
 ਨਾਲ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਨਾ ਦੁਖੀ, ਨਾ ਅਤਸ਼ੀਤ ਘਾਇਲ, ਨਾ ਡਰੇ ਹੋਏ
 ਅਰ ਨਾ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਸਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
 ਯੋਧਾ ਲੋਗ ਕਦੀ ਮਾਰਨ, ਕਿੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਜੇਹੜੇ ਚੰਗੇ ਹੋਨ ਬੰਦੀਗ੍ਰਹ
 ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਵੇ ਅਰ ਭੋਜਨ ਵਸਤੂ ਯਥਾਵਤ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਘਾਇਲ ਹੋਏ
 ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਵਾਦਾਰੁ ਵਿਧਿਪੂਰਕ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਚਿੜਾਵੇ ਨਾ ਦੁਖ
 ਦੇਵੇ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗਤ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਕਰਾਵੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਏਸ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ ਕਿ
 ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਲਕ, ਬਿਧ, ਅਰ ਆਤੁਰ, ਤਥਾ ਸੋਗ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਸਸਤ੍ਰ
 ਕਦੀ ਨਾ ਚਲਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਬਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਸੰਤਾਨ ਵਾੜਣ
 ਪਾਲੇ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਭੈਣ ਅਰ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ
 ਸਸਾਨ ਸਮਝੇ ਕਦੀ ਖੋਟੀ ਇਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਭੀ ਨਾ ਟੱਕੇ, ਜਦ ਰਜ ਚੰਗੀ
 ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਮ ਜਾਵੇ ਅਰ ਜਿਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਕਾ ਨ
 ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਛੱਡਕੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਜਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ
 ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਅਰ ਜਿਨਾਂ ਥੀਂ ਕੱਲ ਕਲੋਤਰ ਨੂੰ ਵਿਘਨ ਦਾ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਰਾਗਾਰ (ਕੈਦਖਾਨੇ) ਵਿਚ ਰੱਖੇ ॥ ੮ ॥ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪਲਾਯਨ
 ਅਰਥਾਤ ਨੱਸ ਜਾਵੇ ਅਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਟੋਕਰ ਵੈਰੀਆਂ ਥੀਂ ਮਾਰਿਆ
 ਜਾਵੇ ਓਹ ਉਸ ਸ਼ਾਮੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦੰਡ ਦੇ ਯੋਗਤ ਹੋਵੇ ॥੯॥
 ਅਰ ਜੇਹੜੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਏਸਲੋਕ ਅਰ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੋਨ
 ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਲੈ ਲੈਦਾ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਨੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਰਿਆ
 ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸਦਾ ਪੁੰਨ ਫਲ ਸਥ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਦਾ
 ਅਰ ਉਸ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਨੂੰ ਓਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜਿਸਨ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਯਥਾਵਤ
 ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ॥ ੧੦ ॥ ਏਸ ਵਿਵਸਥਾਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਭੋਲੇ ਕਿ ਜੇ ਜੋ ਲੜਾਈ
 ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਜਿਸ ਸਿਪਾਹੀ ਵਾ ਅਧਰਖਡ ਨੇ ਰਥ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਛਤ੍ਰ,
 ਧਨ, ਧਾਨਤ ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤਥਾ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਥ
 ਪਦਾਰਥ, ਅਰ ਘਿਉ ਤੇਲ ਆਦੀ ਦੇ ਕੁੱਧੇ ਜਿੰਨੇ ਹੋਨ ਉਹੋ ਹੀ ਉਸ ਉਸਦਾ
 ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਛੱਜੀ ਲੋਗ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਲਵਾਂ
 ਹਿੱਸਾ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਦੋਨ ਅਰ ਰਾਜਾ ਭੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ
 ਧਨ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਸਥ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਜਿਤਿਆ ਹੈ ਸੋਲਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇਵੇ ਅਰ ਜੇਹੜਾ
 ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਭਾਗ
 ਦੇਵੇ ਅਰ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਅਸਮਰਥ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਯਥਾਵਤ ਪਾਲਨ
 ਕਰੇ, ਜਦ ਉਸਦੇ ਲੜਕੇ ਸਮਰਥ ਹੋ ਜਾਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ
 ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਵੇ, ਜੇਹੜਾ ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਦੀ ਬਿੱਧੀ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ, ਜੈ, ਅਚ

ਆਨੰਦ ਬਿੰਧੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਓਹ ਏਸ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਉਲੰਘਨ
ਕਦੀ ਨ ਕਰੇ :—

ਅਲਬਧੰ ਚੈਵ ਲਿਪਸੇਤ ਲਬਧੰ ਰਖਛੇਤ ਪ੍ਰਯਤੋਨਤੋ : ।
ਰਖਛਿਤੰ ਵਰਧਯੇਤਚੈਵ ਦ੍ਰਿਧੰ ਪਾਤ੍ਰੇਸੁ ਨਿ:ਖਛਿਧੇਤ ॥ ੧ ॥
ਅਲਬਧਮਿੰਤਦੰਭੇਨ ਲਬਧੰ ਰਖਛੇਵਦੇਖਛਯਾ ।
ਰਖਛਿਤੰ ਵਰਧਯੇਦ ਦ੍ਰਿਧੰ ਦਾਨੇਨ ਨਿ:ਖਛਿਧੇਤ ॥ ੨ ॥
ਅਮਾਯਯੈਵ ਵਰਤੇਤ ਨ ਕਖੰਚਨ ਮਾਯਯਾ ।
ਬੁਧਯੇਤਾਰਿਪ੍ਰਯੁਕਤਾ ਚ ਮਾਯਾਨਨਿਤੰ ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀਵ੍ਰਤ: ॥ ੩ ॥
ਨਾਮਯ ਛਿਦ੍ਰੰ ਪਰੰ ਵਿਦਯਾਤ ਛਿਦ੍ਰੰ ਵਿਦਯਾਤਪਰਸਯ ਤੁ ।
ਗ੍ਰਹੇਤ ਕੂਰਮ ਇਵਾਗਾਨਿ ਰਖਛੇਦ੍ਰਿਵਰਮਾਤਮਨ: ॥ ੪ ॥
ਵਕਵੱਚਿਤਯੇਦਰਥਾਨ ਸਿੰਹਵੱਚ ਪਰਾਕ੍ਰਮੇਤ ।
ਬ੍ਰਿਕਵੱਚ ਵਲੰਧੇਤ ਸ੍ਰਵੱਚ ਵਿਨਿਸ਼ਪਤੋਤ ॥ ੫ ॥
ਏਵੰ ਵਿਜਯਮਾਨਸਯ ਯੇ ਅਸਯ ਸ੍ਰੁ: ਪਰਿਪੰਥਿਨ: ।
ਤਾਨਾਨਯੇਵ ਵਸੀ ਸਰਵਾਨ ਸਾਮਾਦਿਭਿਰੁਪਕ੍ਰਮੇ: ॥ ੬ ॥
ਯਥੋੱਧਰਤਿ ਨਿਰਦਾਤਾ ਕਖਛਿ ਯਾਨੰ ਚ ਰਖਛਤਿ ।
ਤਥਾ ਰਖਛੰਤਨ੍ਰਿਪੇ ਰਾਸਦ੍ਰੰ ਹਨਯਾਚ ਪਰਿਪੰਥਿਨ: ॥ ੭ ॥
ਮੋਹਾਦ੍ਰੁਜਾ ਸ੍ਰੁਰਾਸਦ੍ਰੰ ਯ: ਕਰਸਯਤੋਜਨਵੇਖਛਯਾ ।
ਸੋਅਚਿਰਾਦ ਕ੍ਰੁਸਯਤੇ ਰਾਸਯਾਤਜੀਵਿਤੋ ਚ ਸਥੰਧਵਾ ॥ ੮ ॥
ਸਰੀਰਕਰਸਣਾਤਪ੍ਰਾਣਾ: ਖਛੀਯੰਤੇ ਪ੍ਰਾਣਿਨਾ ਯਥਾ ।
ਤਥਾਰਾਜਵਾਮਪਿ ਪ੍ਰਾਣਾ: ਖਛੀਯੰਤੇ ਰਾਸਟ੍ਰਕਰਸਣਾਤ ॥ ੯ ॥
ਰਾਸਟ੍ਰਸਯ ਸੰਗ੍ਰਹੇ ਨਿਤੰ ਵਿਧਾਨਮਿਦਮਾਚਰੇਤ ।
ਸ੍ਰੁਸੰਗ੍ਰਹੀਤਰਾਸਦ੍ਰੰ ਹਿ ਪਾਰਥਿਵ: ਮੁਖਮੇਧਤੇ ॥ ੧੦ ॥
ਦ੍ਰੁਯੋਸਤ੍ਰਯਾਣਾ ਪੰਚਾਨਾ ਮਧਯੇ ਗੁਲਮਮਧਿਸਥਿਤਮ ।
ਤਥਾ ਗ੍ਰਾਮਸਤਾਨਾ ਚ ਕੁਰਯਾਦ੍ਰਾਸਟ੍ਰਸਯ ਸੰਗ੍ਰਹਮ ॥ ੧੧ ॥
ਗ੍ਰਾਮਸਯਾਧਿਪਤਿੰ ਕੁਰਯਾਤਦਸਗ੍ਰਾਮਪਤਿੰ ਤਥਾ ।
ਵਿਸਤੀਰ੍ਥੰ ਸਤੋਰੰ ਚ ਸਹਸ੍ਰਪਤਿਮੇਵ ਚ ॥ ੧੨ ॥
ਗ੍ਰਾਮੇ ਦੇਸਾਨਸਮੁਤਪੰਨਾਨ ਗ੍ਰਾਮਿਕ: ਸ਼ਨਕੈ: ਸ੍ਰੁਯਮ ।
ਸੰਸੇਦ ਗ੍ਰਾਮਦਸ਼ੇਸ਼ਾਯ ਦਸ਼ੇਸ਼ੋ ਵਿਸਤੀਰ੍ਥਿਨਮ ॥ ੧੩ ॥
ਵਿਸਤੀਰ੍ਥਸਤੁ ਤਤ ਸਰਵੰ ਸਤੋਸ਼ਾਯ ਨਿਵੇਦਯੇਤ ।
ਸੰਸੇਦ ਗ੍ਰਾਮਸਤੋਸ਼ਸਤੁ ਸਹਸ੍ਰਪਤਯੇ ਸ੍ਰੁਯਮ ॥ ੧੪ ॥
ਤ੍ਰੇਸ਼ਾ ਗ੍ਰਾਮਸ਼ਾਣਿ ਕਾਰਯਾਣਿ ਪ੍ਰਿਥਕਕਾਰਯਾਣਿ ਚੈਵ ਹਿ ।
ਰਾਜਵੇਅਨਯ: ਸਚਿਵ: ਸਨਿਗਧਸਤਾਨਿ ਪਸ੍ਯੇਦਚੰਦ੍ਰਿਤ: ॥ ੧੫ ॥

ਨਗਰੇ ਨਗਰੇ ਚੈਕੀ ਕੁਰਯਾਤ ਸਰਵਾਰਥਚਿੰਤਕਮ ।
 ਉੱਚੈ.ਸਥਾਨੰ ਘੋਰਰੂਪ ਨਖਛਤ੍ਰਾਣਾਮਿਵ ਰੂਹਮ ॥ ੧੬ ॥
 ਸ ਤਾਨਨੁਪਰਿਕ੍ਰਾਮੰਤ ਸਰਵਾਨੰਦ ਸਦਾ ਸੁਖਮ ।
 ਤੇਸ਼ਾਂ ਵਿਤੰ ਪਰਿਣਯੇਤ ਸਮਯਗ੍ਰਸਦ੍ਰੇਸ਼ੁ ਭਚਰੇ: ॥ ੧੭ ॥
 ਰਾਜਵੋ ਹਿ ਰਖਛ ਚਿਕ੍ਰਿਤਾ: ਪਰਸ੍ਵਾਦਾਜਿਨ: ਸੁਠਾ: ।
 ਕ੍ਰਿਤਯਾ ਭਵੰਤਿ ਪ੍ਰਾਯੇਣ ਭੇਭਯੇ ਰਖਛੇਦਿਮਾ: ਪ੍ਰਜਾ: ॥ ੧੮ ॥
 ਯੇ ਕਾਰਜਿਕੇਭਯੇਅਰਪੰ ਵ ਰਿਹਵੇਯੁ. ਪਾਪਚੇਤਸ: ।
 ਤੇਸ਼ਾਂ ਸਰਵਸੁਮਾਦਾਯ ਰਾਜਾ ਕੁਰਯ ਭਵੰਦਮਨਮ ॥ ੧੯ ॥

ਮਨੁ ਅਃ ੭ ਸਲੋਕ ੯੯। ੧੦੧। ੧੦੪-੧੦੭। ੧੧੦-੧੧੭। ੧੨੦-੧੨੪

ਰਾਜਾ ਅਰ ਰਾਜਸਭਾ ਸੁਲਥਧ ਵਸਤੁ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ,
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਸਤੁ ਦੀ ਯਤਨ ਨਾਲ ਰਖਛਾ, ਰਖਛਿਤ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਵਧਾਨ, ਅਰ
 ਵਧਾਏ ਹੋਏ ਧਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਵਿਆ, ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਯਾਰਥੀ, ਵੇਦ
 ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਯਾ ਅਸਮਰਥ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਿਚ
 ਲਗਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਏਸ ਹਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਦੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਜਾਨਕੇ
 ਆਲਸ ਛੱਡਕੇ ਏਸ ਦਾ ਭਲੀ ਭਾਤੀ ਨਿਤ ਅਨੁਸਠਾਨ ਕਰੇ, ਏਡ ਥੀਂ
 ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ, ਨਿਤ ਵੇਖਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਰਖਛਾ
 ਰਖਛਿਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰਥਾਤ ਵਿਆਜ ਆਦੀ ਥੀਂ ਵਧਾਵੇ, ਅਰ ਵਧੇ ਹੋਏ
 ਧਨ ਨੂੰ ਉਪਰਲੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਨਿਤ ਖਰਚ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਕਦੀ ਭੀ ਕਿਸੇ
 ਦੇ ਨਾਲ ਛਲ ਨਾਲ ਨ ਵਰਤੇ, ਕਿੰਤੂ ਨਿਰਕਪਟ ਹੋਕੇ ਸਥ ਨਾਲ ਵਰਤੇ
 ਅਰ ਨਿਤਪ੍ਰਤੀ ਅਪਣੀ ਰਖਛਾ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਛਲ ਨੂੰ ਜਾਨਕੇ
 ਦੂਰ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਅਪਣੇ ਡਿੰਦੂ ਅਰਥਾਤ ਨਿਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਜਾਨ
 ਨ ਸੱਕੇ, ਅਰ ਆਪ ਵੇਰੀ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰਾ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਕੱਛੂ
 ਭੱਮਾਂ ਅਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ
 ਛਿੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰੱਖੇ ॥ ੪ ॥ ਜੀਕਨ ਬਰਲਾ ਤਾੜੀ ਲਾਕੇ ਮੱਛੀ ਪਕਸ਼ਨ
 ਨੂੰ ਭੱਕਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਧਨ ਦੇ ਟਿਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਧਨ
 ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਬਲਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
 ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੇਰ ਕਰੇ, ਚਿਤ੍ਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੁਕ ਛਿਪਕੇ ਸਤ੍ਰਆਂ
 ਨੂੰ ਪਕੜੇ ਅਰ ਕੋਲ ਆਏ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀਆਂ ਥੀਂ ਸਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੂਰ
 ਦੌੜ ਸਾਵੇ ਅਰ ਪਸ਼ਚਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਲ ਕਰਕੇ ਪਕੜੇ ॥ ੫ ॥ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
 ਯਤਨ ਵਾਲੇ ਸਭਾਘਤੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਪਰੀਪੰਥੀ ਅਰਥਾਤ ਡਾਕੂ
 ਲੁਟੇਰੇ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਸਾਮ) ਮਿਲਾ ਲੈਨਾ (ਦਾਮ) ਕੁਛ ਦੇਰੇ (ਭੇਦ) ਫੌਜ
 ਭੇਕੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰੇ ਅਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨ ਹੋਨ ਤਾਂ ਅਤਿ

ਕਠਿਨ ਦੰਡ ਦੇਕੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ਜੀਕਨ ਧਾਨ ਦਾ ਕਢਨ ਵਾਲਾ
ਛਿਲੜਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਕਰਕੇ ਧਾਨ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਟੁੱਟਨ
ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਡਾਕੂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਰ ਰਾਜ ਦੀ ਰਖਛਾ
ਕਰੇ ॥ ੭ ॥ ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਮਹਾ ਕਤਕ ਅਥਵਾ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਅਪਨੇ ਰਾਜ
ਨੂੰ ਦੁਰਬਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਬੰਦੂ ਸਮੇਤ ਮਰਨ ਤੋਂ
ਪਹਿਲ ਹੀ ਝੱਟ ਪਟ ਨਸਟ ਫੂਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਜੀਕਨ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਲੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖਡੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁਰਬਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਰਥਾਤ ਬਲ ਆਦੀ
ਬੰਦੂ ਸਮੇਤ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੯ ॥ ਏਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਅਰ ਰਾਜਸਭਾ
ਰਾਜਕਾਰਜ ਦੀ ਸਿਧੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯਥਾਵਤ ਸਿਧ ਹੋਨ । ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਪਾਲਨ ਵਿਚ
ਸਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸੁਖ ਸਦਾ ਵਧਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥
ਏਸ ਲਈ ਦੇ, ਤਿਨ, ਪੰਜ, ਅਰ ਸੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਸਥਾਨ ਹੱਥਕੇ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਥਾਯੋਗ ਬ੍ਰਿਤਸ ਅਰਥਾਤ ਕਾਮਦਾਰ ਆਦੀ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਰੱਖਕੇ ਸਬ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ
ਇਕ ਇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਜਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਹੀ ਵੀਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਉੱਤੇ ਤੀਜਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੌਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚੌਥਾ,
ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਰਖੇ ਅਰਥਾਤ ਜੀਕਨ
ਅਜ ਕਲ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਪਟਵਾਰੀ, ਉਨ੍ਹਾਂਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ
ਥਾਨਾ, ਅਰ ਦੋ ਥਾਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਵਡਾ ਥਾਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਥਾਨਿਆਂ,
ਉੱਤੇ ਇਕ ਤਸੀਲ, ਅਰ ਦਸਾਂ ਤਸੀਲਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਜ਼ਿਲਾ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ
ਹੈ ॥ ਏ ॥ ਉਹੋ ਅਪਨੇ ਮਨੁ ਆਦੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਥੀਂ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਲੀਤਾ ॥ ੧੨ ॥ ਈਕਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਅਰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਕ
ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਤੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਿਤਪਤੀ ਜੇਹਡੇ ਦੇਸ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਹੀਤੀ ਨਾਲ ਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ
ਦੇਵੇ ਅਰ ਉਹ ਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਉਕਨ ਹੀ ਵੀਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਨੂੰ
ਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਹਲ ਨਿਤਪਤੀ ਜਨਾ ਦੇਵੇ ॥ ੧੩ ॥ ਅਰ ਵੀਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ
ਅਧਿਪਤੀ ਵੀਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਸੌ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਿਪਤੀ ਨੂੰ ਨਿਤਪਤੀ
ਨਿਵੇਦਨ ਕਰੇ, ਈਕਨ ਹੀ ਸੌ ਸੌ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਅਪ ਮਹਸੂਧੀਪਤੀ
ਅਰਥਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮੀ ਨੂੰ ਸੌ ਸੌ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨੂੰ ਰੋਜ਼
ਰੋਜ਼ ਦਸਿਆ ਕਰਨ ਅਰ ਵੀਹ ਵੀਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਅਧੀਪਤੀ ਸੌ ਸੌ
ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਕਸ਼ਫ ਨੂੰ ਅਰ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦੇਸ ਅਧੀਪਤੀ ਵਧ

ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਧੀਪਤੀ ਨੂੰ ਅਰ ਲੱਖ ਗ੍ਰਾਮਾਂ (ਪਿੰਡਾਂ) ਦੀ ਰਾਜਸਭਾ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਦਸਿਆ ਕਰਨ, ਅਰ ਓਹ ਸਬ ਰਾਜਸਭਾ, ਮਹਾਰਾਜਸਭਾ, ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਮਹਾਰਾਜਸਭਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਜਨਾਇਆ ਕਰਨ ॥ ੧੪ ॥ ਅਰ ਇਕ ਇਕ ਦਸ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਉੱਤੇ ਦੋ ਸਭਾਪਤੀ ਰੱਖਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰਾਜਸਭਾ ਵਿਚ ਅਰ ਦੂਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਆਲਸ ਛੱਡਕੇ ਸਾਰੇ ਨਿਆਯਾਧੀਸ ਆਦੀ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿਨ ॥ ੧੫ ॥ ਵਡੇ ਵਡੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਭਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਉੱਚਾ ਅਰ ਚੌੜਾ ਜੀਕਨ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ ਉਕਨ ਇਕ ਇਕ ਘਰ ਬਨਾਉਨ ਉਸ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਿਦਿਆ ਬ੍ਰਿਧ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਖੀ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਓਹ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਹੋਵੇ ਅਜੇਹੇ ਨਿਯਮ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ॥ ੧੬ ॥ ਜੇਹੜਾ ਨਿੱਤ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸਬ ਗੁਪਤਚਰ ਅਰਥਾਤ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੇ, ਜੇਹੜੇ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ ਅਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਤਿ ਦੇ ਰਹਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੀ ਸਬ ਰਾਜ, ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬ ਦੋਸ਼, ਅਰ ਗੁਣ ਗੁਪਤ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਜਾਨਿਆ ਕਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ॥ ੧੭ ॥ ਰਾਜਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਰਖਛਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਵੇ ਓਹ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਵਲਨ ਵਲੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰੀਖਣਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਕੁਲੀਨ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਯ: ਸਠ (ਜ਼ਿੰਦੀ) ਅਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਮਾਲ ਖੋਨ ਵਾਲੇ ਚੋਰ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨੌਕਰ ਰੱਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਖੀ ਬਰਾਵਨ ਦੇ ਲਈ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨੌਕਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੀ ਏਸ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਰਖਛਾ ਯਥਾਵਤ ਕਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਜੇ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ ਅਨਿਆਯ ਕਰਕੇ ਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਕੋਲੋਂ ਗੁਪਤ ਧਨ ਲੈਕੇ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਕੇ ਅਨਿਆਯ ਕਰੇ ਉਸਦਾ ਮਾਲ ਖੋਹਕੇ ਯਥਾਯੋਗ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਫੇਰ ਮੁੜਕੇ ਨਾ ਆ ਸੱਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਵੰਡ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੋਰ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਚੇ ਰਹਿਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਜਿੰਨੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਦੰਗੀ ਚਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਓਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਧਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹੋਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਨ ਵਾ ਸ਼ਮੀਨ ਰਾਜਾ ਵੱਲੋਂ ਸਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਯਾਂ ਵਰੇ ਪਿਛੋਂ ਅਥਵਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਿਲਿਆ ਕਰੇ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਬੁਢੇ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅੱਧਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰੇ,

ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਓਹ ਜੀਵਨ ਤਦ ਤਕ ਓਹ ਜੀਵਿਕਾ ਬਨੀ ਰਹੇ ਪਿਛੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦਾ ਸਭਕਾਰ ਯਾ ਨੌਕਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇਵੇ ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਬਾਲਕ ਜਦ ਤਕ ਸਮਰਥ ਹੋਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੀਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਵਲਾ ਯਥਾਯੋਗ ਧਨ ਮਿਲਿਆ ਕਰੇ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਅਜੇਹੀ ਨੀਤੀ ਰਾਜਾ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖੇ ॥੧੯॥

ਯਥਾ ਫਲੰਨ ਯੁਜਯੇਤ ਰਾਜਾ ਕਰਤਾ ਓ ਕਰਮਣਾਮ ।

ਤਥਾਵੇਖਛਤ੍ਰ ਨਿਪੋ ਰਾਸਟ੍ਰੇ ਕਲਪਯੇਤ ਮਤਤੰ ਕਰਾਨ ॥ ੧ ॥

ਯਥਾ ਲਪਾਲਪਮਦੈਤਜਾਆਦਸੰ ਵਾਰਯੋਕਯੇਵਤਸਸਟਪਦਾ ।

ਤਥਾਲਪਾਲਪੋ ਗ੍ਰਹੀਤਵਯੋਰਾਸਟ੍ਰਾਦ੍ਰਾਜਵਾਬਦਿਕਾ ਕਰਾ ॥ ੨ ॥

ਨੌ ਛਿੰਦ੍ਰਜਾਦਾਤਮਨੋ ਮੂਲੰ ਪਰੇਸਾ ਚਾਤਿਤ੍ਰਿਸਣਯਾ ।

ਉ ਛਿੰਦ੍ਰਨ ਜਾਤਮਨੋ ਮੂਲਮਾਤਮਾਨੰ ਤਾਂਯਚ ਪੰਡਯੇਤ ॥ ੩ ॥

ਤੀਖਛਣਸਰੈਵ ਮ੍ਰਿ ਦੁਸਰ ਸਤਾਤਕਾਰਯੰ ਵੀਖਛਣਮਹੀਪਤਿਃ ।

ਤੀਖਛਣਸਰੈਵ ਮ੍ਰਿ ਦੁਸਰੈਵ ਰਾਜਾ ਭਵਤਿ ਸੰਮਤਃ ॥ ੪ ॥

ਏਵੰ ਸਰਵੰ ਵਿਧਾਯੇਦਮਿਤਿਕਰਤਵ੍ਯਮਾਤਮਨਃ ।

ਯੁਕਤਸਰੈਵਾਪ੍ਰਮੱਤਸਚ ਪਰਿਰਖਛੇਦਿਮਾਃ ਪ੍ਰਜਾਃ ॥ ੫ ॥

ਵਿਕ੍ਰੋਸੰਤ੍ਰਯੋ ਯਸ੍ਯ ਰਾਸਟ੍ਰਾਦਧਿਯੰਤੋ ਦਸਤੁਭਿਃ ਪ੍ਰਜਾਃ ।

ਸੰਪਸ੍ਯਤਃ ਸਕ੍ਰਿਤਯਸ੍ਯ ਮ੍ਰਿਤਃ ਸ ਨ ਤੁ ਜੀਵਤਿ ॥ ੬ ॥

ਖਛਤ੍ਰਿਯਸ੍ਯ ਪਰੋ ਧਰਮਃ ਪ੍ਰਜਾਨਾਮੇਵ ਪਾਲਨਮ ।

ਨਿਰਟਿਸਟਫਲਭੋਕਤਾ ਹਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮੇਣ ਯੁਜਯਤੇ ॥ ੭ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭। ਸਲੋਕ ੧੨੯।੧੨੯।੧੩੯।੧੪੦।੧੪੨-੧੪੪।

ਜੀਵਨ ਰਾਜਾ ਅਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ ਵਾ ਪ੍ਰਜਾਜਨਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਹੋਨ ਉਕਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਰਾਜਸਭਾ ਰਾਜ ਵਿਚ 'ਕਰ' ਅਰਥਾਤ (ਟਿਕਨ) ਰਥਾ ਨ ਕਰੇ ॥੧॥ ਜੀਕਨ ਜੋਕ, ਵੱਡਾ ਅਰ ਭੋਰਾ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ ਭੋਗ ਪਦਾਰਥਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋਲੋਂ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਛੋਂ 'ਕਰ' ਲਵੇ ॥ ੨ ॥ ਅਤਿ ਲੋਭ ਦੇ ਮਾਰੇ ਅਪਨੇ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਨਸਟ ਕਦੀ ਭੀ ਨ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਵਿਹਾਰ ਅਰ ਸੁਖ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਹੈ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤਿੱਖਾ ਅਰ ਕੌਮਲ ਭੀ ਹੋਵੇ ਓਹ ਦੁਸਟਾ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਅਰ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਕੌਮਲ ਰਹਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਅਤੀ ਮਨ

ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਬ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸਦਾ
 ਏਸ ਵਿਚ ਯੁਕਤ ਅਰ ਆਲਸ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ
 ਪਾਲਨਾ ਨਿੱਤ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥ ਜੇਹੜੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ
 ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਛਾਕ ਲੋਗ ਰੋਦੀ ਘਿਟਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ
 ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਅਤੇ ਰੰਡ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ
 ਮੈਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੀਉ ਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰ ਮਹਾਦੁਖ ਦਾ ਪਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥
 ਏਸ ਲਈ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ ਅਰ
 ਜੇਹੜਾ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿਚ 'ਕਰ' ਲੇਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
 ਅਰ ਜੀਕਨ ਸਭਾ ਨਿਯਤ ਕਰੇ ਉਸਦਾ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਧਰਮ
 ਦੀ ਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਸੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਚਲਨੇ ਵਾਲਾ ਦੁਖ
 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥

ਉੱਥਾਯ ਪਸਰਿਮੇ ਯਾਮੇ ਕ੍ਰਿਤਨੋਚ ਸਮਾਹਿਤ: ।

ਹੁਤਾਗਨਿਰਬਾਹਮਣਾਂਸਚਾਰਰਜ ਪ੍ਰਵਿਧੇਤ ਸ ਮੁਭਾਂ ਸਭਾਮ ॥ ੧ ॥

ਤਤੁ ਸਥਿਤਾ: ਪ੍ਰਜਾ: ਸਰਵਾ: । ਤਿਨੰਦਸ ਵਿਸਰਜਯੇਤ ।

ਵਿਸਿਜ੍ਯੇਤ ਚ ਪ੍ਰਜਾ: ਸਰਵਾ ਮਤ੍ਰੇਯੇਤ ਸਹ ਮੰਤ੍ਰਿਭਿ: ॥ ੨ ॥

ਗਿਰਿਪ੍ਰਿਸਠੇ ਸਮਾਹੁਤ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਵਾਰਹੋਗਤ: ।

ਅਰਣ੍ਯੇ ਨਿ:ਸ਼ਾਲਾਕੇ ਵਾ ਮੰਤ੍ਰੇਯੇਤ ਵਿਭਾਵਿਤ: ॥ ੩ ॥

ਯਸ੍ਯ ਮੰਤ੍ਰੇ ਨ ਜਾਣੀਤਿ ਸਮਾਗਮ੍ਯ ਪਿਤਰਾਜਨਾ: ।

ਸ ਕ੍ਰਿਤਸਨਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਭੁਕਤੇ ਕੋਠਹੀਨੇ ਅਪਿ ਪਾਦਿਵ: ॥ ੪ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੧੪੫-੧੪੮ ॥

ਸਦ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹੇ ਤਦ ਉਠਕੇ ਨੌਚ ਕਰੇ ਅਰ ਸਾਵਧਾਨ
 ਹੋਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ
 ਸਤਕਾਰ, ਅਰ ਭੋਗਨ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਉਥੇ
 ਖਲੋਕੇ ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਲੋਗ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰੇ ਅਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥
 ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਿਖਰ ਅਥਵਾ
 ਇਕੱਲੇ ਮਕਾਨ ਯਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲਾਕਾ ਭੀ ਨਾ
 ਹੋਵੇ ਅਜੇਹੀ ਏਕਾਂਤ ਜਗਹ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਵਿਰੋਧ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮੰਤ੍ਰੀ
 ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਰਾਜਾ ਦੇ ਗੁਸ਼ੂ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁਰੁਸ਼
 ਮਿਲਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ਅਰਬਾਤ ਜਿਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੰਭੀਰ, ਸੁਧ, ਪਰਦ੍ਰਿ-
 ਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸਦਾ ਲੁਕਿਆ ਰਹੇ ਉਹ ਧਨ ਹੀਨ ਭੀ ਰਾਜਾ ਸਬ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ
 ਦੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਅਪਨੇ ਮਨੋ ਇਕ ਭੀ

ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸਭ ਸਦਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨ ਹੋਵੇ । ੪ ॥

ਆਸਨੇ ਦੇਵ ਯਾਨੀ ਚ ਸੰਧਿ ਵਿਰਾਹਮੇਵ ਚ ।

ਕਾਰਯੇ ਵੀਖਛਤ ਪ੍ਰਯੁਜੀਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੰਸ੍ਯਮੇਵ ਚ ॥ ੧ ॥

ਸੰਧਿ ਤੁ ਦ੍ਰਿਵਿਧੀ ਵਿਦਯਾਦ੍ਯਾ ਵਿਰਾਹਮੇਵ ਚ ।

ਉਭੇ ਯਾਨਾਸਨੇ ਦੇਵ ਦ੍ਰਿਵਿਧਿਃ ਸੰਸ੍ਯ ਸਮ੍ਭਿਤਃ ॥ ੨ ॥

ਸਮਾਨਯਾਨਕਰਮਾ ਚ ਵਿਪਰੀਤਸੰਤਯੇਵ ਚ ।

ਤਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਿ ਸੰਯੁਕਤਃ ਸੰਧਿਤਸੰਯੋ ਦ੍ਰਿਲਖਛਣਃ ॥ ੩ ॥

ਸ੍ਯੰਕ੍ਰਿਤਸਚ ਕਾਰਯਾਰਥਮਕਾਲੇ ਕਾਲ ਏਵ ਵਾ ।

ਮਿਤ੍ਰਸ੍ਯ ਚੈਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਨੇ ਦ੍ਰਿਵਿਧੇ ਵਿਰਾਹਃ ਸਮ੍ਭਿਤਃ ॥ ੪ ॥

ਏਕ ਕਿਨਸਚਾਤਮਿਕੇ ਕਾਰਯੇ ਪ੍ਰਾਪਤੇ ਯ੍ਯ੍ਯਯਾ ।

ਸੰਹਤਸ੍ਯ ਚ ਮਿਤ੍ਰੇਣ ਦ੍ਰਿਵਿਧਿ ਯਾਨਮੁਚ੍ਯਤੇ ॥ ੫ ॥

ਖਛੀਣਸ੍ਯ ਚੈਵ ਕ੍ਰਮਸੇ ਚੈਵ ਤ੍ਵਰਣਕ੍ਰਿਨੇ ਵਾ ।

ਮਿਤ੍ਰਸ੍ਯ ਚਾਨੁਰੋਧੇਨ ਦ੍ਰਿਵਿਧੇ ਸਮ੍ਭਿਤਮਾਸਨਮ ॥ ੬ ॥

ਬਲਸ੍ਯ ਸ੍ਯ ਮਿਨਸਚੈਵ ਸਚਿਤਿ ਕਾਰਯਾਦਯਸਿੰਧਯੇ ।

ਦ੍ਰਿਵਿਧੀ ਕੀਰਤਨਤੇ ਦ੍ਰਿਧੇ ਸਾਡਗੁਣਗੁਣਵੇਦਿਭਿਃ ॥ ੭ ॥

ਅਰਥਸੰਪਾਦਨਾਰਥੇ ਚ ਪੀਡਮਾਨਃ ਸ ਸਤ੍ਭਿਃ ।

ਸਾਧੁਸੁ ਵ੍ਯਪਦੇਸਾਰਥੇ ਦ੍ਰਿਵਿਧਿਃ ਸੰਸ੍ਯ ਸਮ੍ਭਿਤਃ ॥ ੮ ॥

ਯਦਾਵਗੱਛੇਦਾਯਤਨਮਾਧਿਕ੍ਯੇ ਧ੍ਰਵਮਾਤਮਨਃ ।

ਤਦ ਤ੍ਵੇ ਚਾਲਪਿਕਾ ਪੀਡਾ ਤਦਾ ਸੰਧਿ ਸਮਾਸ੍ਯੇਤ ॥ ੯ ॥

ਯਦਾ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਮਨਜੇਤ ਸਰਵਾਸਤੁ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਸਮ ।

ਅਤ੍ਯੁਛ੍ਰਿਤੰ ਤਥਾਤਮਾਨੰ ਤਦਾ ਕੁਰੀਤ ਵਿਰਾਹਮ ॥ ੧੦ ॥

ਯਦਾ ਮਨਜੇਤ ਭਾਵੇਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇ ਪ੍ਰਸਟੇ ਬਲੀ ਸ੍ਯਮ ।

ਪਰਸ੍ਯ ਵਿਪਰੀਤੰ ਚ ਤਦਾ ਯਾਯਾਦ੍ਰਿਪ੍ਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ॥ ੧੧ ॥

ਯਦਾ ਤੁ ਸਨਾਤੰਪਰਿਖਛੀਣੇ ਵਾਹਨੇਨ ਬਲੇਨ ਚ ।

ਤਦਾਸੀਤ ਪ੍ਰਯਤਨੇਨ ਸਨਕੇ ਸਾਂਤ੍ਰਯੋਨਚੀਨ ॥ ੧੨ ॥

ਮਨਜੇਤਾਰਿ ਯਦਾ ਰਾਜਾ ਸਰਵਥਾ ਬਲਵੰਤਰਮ ।

ਤਦਾ ਦ੍ਰਿਧਾ ਬਲੀ ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਾ ਸਾਧਯੇਤ ਕਾਰਯਮਾਤਮਨਃ ॥ ੧੩ ॥

ਯਦਾ ਪਰਬਲ ਨਾਂ ਤੁ ਗਮਨੀਯਤਮੋ ਭਵੇਤ ।

ਤਦਾ ਤੁ ਸੰਸ੍ਯੇਤ ਖਛਿਪ੍ਰਿ ਧਾਰਮਿਕੰ ਬਲਿਨੰ ਨਿਪਮ ॥ ੧੪ ॥

ਨਿਗ੍ਰਹੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਨਾ ਚ ਕੁਰਯਾਦ੍ਯੋਰਿਣਲਸ੍ਯ ਚ ।

ਉਪਸੇਵੇਤ ਤੰ ਨਿਤ੍ਯੰ ਸਰਵਯਤੈ ਵਰੁਰੁ ਯਥਾ ॥ ੧੫ ॥

ਯਦਿ ਤਤ੍ਰ ਪਿ ਸੰਪ੍ਰਸੰਦਦੇਸੇ ਸੰਸ੍ਯਕ੍ਰਿਤਮ ।

ਸੁਖੋਪਮੇਵ ਤਤ੍ਰਾਪਿਨਿਵਿਸ਼ੇਕ: ਸਮਾਚਰੇਤ ॥ ੧੬ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੧੬੧-੧੭੬ ॥

ਸਥ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਤ ਧਿਆਨ ਰਖਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ (ਆਸਨ) ਸਥਿਰਤਾ (ਯਾਨ) ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਨਾ (ਸੰਧੀ) ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਲੈਨਾ (ਵਿਗ੍ਰਹ) ਦੁਸਟ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ, (ਦੇਵ) ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਨੀ ਜਿਤ ਕਰ ਲੈਨੀ, ਅਰ (ਸੰਸ੍ਰਯ) ਨਿਰਬਲਤਾ ਵਿਚ ਦੁਜੇ ਪ੍ਰਥਲ ਰਾਜਾ ਦਾ ਆਸ੍ਰਯ ਲੈਨਾ, ਏਹ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਯਥਾਯੋਗ ਕਾਰਯ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ ॥ ੧ ॥ ਰਾਜਾ ਜੋ ਸੰਧੀ, ਵਿਗ੍ਰਹ, ਯਾਨ, ਆਸਨ, ਦੈਧੀਭਾਵ, ਅਰ ਸੰਸ੍ਰਯ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਜਾਨੇ ॥ ੨ ॥ (ਸੰਧੀ) ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਅਥਵਾ ਉਸ ਨਾਲ ਉਲਟ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਰ ਅੱਗੇ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਏਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ 'ਮੇਲ' ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ (ਵਿਗ੍ਰਹ) ਕਾਰਯਸਿੰਧੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਾ ਅਨੁਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪ ਕੀਤਾ ਵਾ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੪ ॥ (ਯਾਨ) ਅਚਨਚੇਤੀ ਕੋਈ ਕਾਰਯ ਖੁਪਤ ਹੋ ਜਾਨ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਵਾ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਵੈਰੀ ਵਲ ਜਾਨਾ ਏਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ 'ਗਮਨ' ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਆਪ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖਛੀਣ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਥਵਾ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਹੋਕਨ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹਨਾ ਏਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ 'ਆਸਨ' ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਕਾਰਯ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਲਈ ਸੈਨਾਪਤੀ ਅਰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਜਿਤਨਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ 'ਦੇਧ' ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਇਕ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਦੀ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਵਾ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਨਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਥੀ ਪੀੜਾ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਆਸ੍ਰਯ ਲੈਨਾ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਜਦ ਇਹ ਜਾਨ ਲਥੇ ਕਿ ਏਸ ਵੇਲੇ ਯੁਧ ਕਰਨੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਪੀੜਾ ਪਹੁੰਚੇਗੀ ਅਰ ਪਿਛੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਪਨੀ ਬਿੰਧੀ ਅਰ ਜਿਤ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਉਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਧੀਰਯਕਰੇ ॥ ੯ ॥ ਜਦ ਅਪਨੀ ਸਥ ਪੁਜਾ ਵਾ ਸੈਨਾ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਉੱਨਤੀਸ਼ੀਲ, ਅਰ ਸੁਸ਼ਠ ਜਾਨੇ ਉਕਨ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮਝੇ ਤਦੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਵਿਗ੍ਰਹ ਯੁਧ ਕਰ ਲਵੇ ॥ ੧੦ ॥ ਜਦ ਅਪਨੇ ਬਲ ਅਰਥਾਤ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਅਰ ਪੁਸਟ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਜਾਨੇ ਅਰ ਵੈਰੀ ਦਾ ਬਲ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਵੈਰੀ ਦੀ ਵੱਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਦ ਸੈਨਾ, ਬਲ, ਵਾਹਨ, ਤੋਂ ਖਛੀਣ

ਹੋ ਸਾਵੇ ਬਦ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਸਾਂਭ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ
ਅਪਨੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਰਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਸਦ ਰਾਜਾ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਅਤੰਤ
ਬਲਵਾਨ ਸਾਨੇ ਤਦ ਦੁਨਾ ਦਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਨਾ ਕਾਰਜ
ਸਿੱਧ ਕਰੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਦ ਆਪ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਹੁਨ ਸਭਾਥੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਦਾ
ਆਸ੍ਰਯ ਛੇਤੀ ਲੈ ਲਵੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜੇਹੜਾ ਪੁੰਜਾ ਅਰ ਅਪਨੀ ਸੈਨਾ ਅਰ
ਵੈਰੀ ਦੇ ਬਲ ਦਾ ਨਿਰੁੱਧ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਰੋਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਯਤਨਾਂ
ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਵਰਗੀ ਟਿੱਭ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜੇਹਦਾ ਆਸ੍ਰਯ ਲਵੇ ਉਸ
ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਈ ਚੰਗੀ ਡਰਾਂ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ੀਗ
ਹੋਕੇ ਕਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਜੇਹਾ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ
ਵਿਰੋਧ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿੰਤੂ ਉਸਨਾਲ ਸਦਾ ਮੇਲ ਰਖੇ ਅਰ ਜੇ ਦੁਸਟ
ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿੱਭਨ ਲਈ ਉਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨੇ
ਉਚਿਤ ਹਨ ॥

ਸਹਵੰਧਾ ਸੈਸਤਥਾ ਨੁਰਯਾਤਨੀਤਿਸਵ: ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਤਿ: ।

ਯਥਾ ਸਤ੍ਰਾਭ੍ਰਮਧਿਕਾ ਨ ਸਤੁਰਮਿਤ੍ਰੇਦਾਸੀਨਸਤ੍ਰਵ: ॥ ੧ ॥

ਆਯਤਿੰ ਸਰਵਕਾਥਯਾਣਾਂ ਤਦਾਤ੍ਰਿ ਚ ਵਿਚਾਰਯੇਤ ।

ਅਤੀਤਾਨਾਂ ਸਰਵੇਸ਼ਾਂ ਗੁਣਦੋਸ਼ੋ ਚ ਤਤ੍ਤ੍ਵਤ: ॥ ੨ ॥

ਆਯਤ੍ਰਾਂ ਚ ਗੁਣਦੋਸ਼ਸਵਸਤਦਾਤ੍ਰੇ ਖਡਿਪ੍ਰਨਿਸ਼ਰਯ: ।

ਅਤੀਤੇ ਕਾਰਯਸੇਸਸਵ: ਸਤ੍ਰਭਿਰਨਾਤਿਭ੍ਰਮਯੇ ॥ ੩ ॥

ਯਥੇਨੰ ਨਾਭਿਸੰਦਧਤੁਰਮਿਤ੍ਰੇਦਾਸੀਨਸਤ੍ਰਵ: ।

ਤਥਾ ਸਰਵੰ ਸੰਵਿਦਧਤਾਦੇਸ਼ ਸਾਮਾਸਿਕੋ ਨਯ: ॥ ੪ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੧੭੭-੧੮੦ ॥

ਨੀਤੀ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਤੀ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਏਸ ਦੇ
ਮਿਤ੍ਰ, ਉਦਾਸੀਨ ਅਰ ਵੈਰੀ ਬਹੁਤ ਨਾ ਹੋਨ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਸਭ ਉਪਾਵਾਂ
ਨਾਲ ਵਰਤੇ ॥ ੧ ॥ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕਰਤਵਜ ਅਰ
ਭਵਿੱਖਤ ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਯੇ ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥਤਾ ਨਾਲ ਗੁਣ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਪਸਚਾਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ
ਨਿਵਾਰਣ ਅਰ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰੇ, ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ
ਅਗੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ
ਤੁਰਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਥਾਕੀ
ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੈਰੀਆਂ ਥੀਂ ਹਾਰਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੩ ॥
ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀਂ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਭਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰੇ

ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ, ਉਦਾਸੀਨ ਅਰ ਸਤ੍ਰੇ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ
ਕਰਕੇ ਹੋਰਦਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕਰੇ ਬੈਠਨ ਅਜਿਹੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾ ਫਸੇ, ਏਹ
ਸੰਖਛੇਪ ਕਰਕੇ 'ਵਿਨਯ' ਅਰਥਾਤ ਰਾਸ਼ਨੀਤੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ॥ ੪ ॥

ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਾ ਵਿਧਾਨੰ ਮੂਲੇ ਤੁ ਯਾਨ੍ਰਿਕੰ ਚ ਯਥਾਵਿਧਿ ।

ਉਪਗ੍ਰਿਹਸ਼ਾਸਪਦੰ ਚੈਵ ਚਾਟਾਨ ਸਮਯਗਵਿਧਾਯ ਚ ॥ ੧ ॥

ਸੰਸ਼ੋਧਯ ਤ੍ਰਿਵਿਧੰ ਮਾਨਗੰ ਸਭਵਿਧੰ ਚ ਬਲੰ ਸ੍ਰਕੰ ।

ਸ ਪਰਾਯਿਕਕਲਪੇਨ ਯਾਯਾਦ੍ਰਿਪੁਰੰ ਸਨੈ ॥ ੨ ॥

ਸਤ੍ਰਸੇਵਿਨਿ ਮਿਤ੍ਰੇ ਚ ਗ੍ਰਾਫੇ ਯੁਕਤਤ੍ਵੇ ਕਵੇਤ ।

ਗਤ੍ਰਪ੍ਰਤ੍ਯ ਗਤ੍ਰੇ ਚੈਵ ਸਹਿ ਕਸ੍ਰਵੇ ਰਿਪੁਃ ॥ ੩ ॥

ਦੰਡਵ੍ਰਹੇਨ ਤਨਮਾਰਗੰ ਯਯੇ ਤੁ ਸਕਦੇਨ ਵਾ ।

ਵਰਾਹਮਕਾਥਯਾ ਵਾ ਸੂਦਯਾ ਵਾ ਰਾਜੁਕੇਨ ਵਾ ॥ ੪ ॥

ਯਤਸ੍ਰ ਭਯਮਾਸੰਕੇਤਯਤ੍ਵੇ ਵਿਸ੍ਰਾਯੇਦਬਲਮ ।

ਪਦਾਨੰ ਚੈਵ ਵ੍ਰਹੇਨ ਨਿਵਿਸ਼ੇਤ ਸਦਾ ਸ੍ਰਯੰ ॥ ੫ ॥

ਸੇਨਾਪਤਿਬਲਾਯਯਥਾ ਸਰਵਦਿਖਜ਼ੁ ਨਿਵੇਸਯੇਤ ।

ਯਤਸ੍ਰ ਭਯਮਾਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਾਚੀ ਤਾ ਕਲਪਯੇਦਦਿਸਮ ॥ ੬ ॥

ਗੁਲਮਾਂਸੁ ਸਥਾਪਯੇਦਾਪਤਾਨ ਕ੍ਰਿਤਸੰਸਦਾਨ ਸਮੰਤਤਃ ।

ਸਥਾਨੇ ਯਯੇ ਚ ਕੁਸਲਾਨਭੀਰੂਨਵਿਕਾਰਿਣਾ ॥ ੭ ॥

ਸਿਹਤਾਨ ਯੋਧਯੇਦਲਪਾਨ ਕਾਮੰ ਵਿਸਤ੍ਰਾਤਯੇਦ ਬਹੂਨ ।

ਸੁਰਸਾਵਸ੍ਰੇਣ ਚੈਵੇਤਾਨ ਵ੍ਰਹੇਨ ਵ੍ਰਹਮਯੋਧਯੇਤ ॥ ੮ ॥

ਸੰਸ਼ੇਦਨਯੋਃ ਸਮੇ ਯਯੇਦਨ੍ਰਪੇ ਨੇਦ੍ਰਿਪੈਸਤਥਾ ।

ਵਿਖਛਿਗੁਲਮਾਦ੍ਰਿਤੰ ਚਾਪੈਰਾਂਸਚਰਮਾਯੁਧੈਃ ਸਥਲੇ ॥ ੯ ॥

ਪ੍ਰਹਰਸਯੇਦਬਲੰ ਵ੍ਰਹਮਯੋਧਾ ਤਾਂਸਚ ਸਮਯਕ ਪਰੀਖਛਯੇਤ ।

ਚੇਸ੍ਵਾਸਚੈਵ ਵਿਸ਼ਾਨੀਯਾਦ੍ਰਿਨ ਯੋਧਯਤਾਮਪਿ ॥ ੧੦ ॥

ਉਪਰੁਧਸ਼ਾਰਿਮਾਸੀਤ ਰਾਸਟ੍ਰੰ ਚਾਸ੍ਵਪਧੀਡਯੇਤ ।

ਵ੍ਰਸਯੇਤਚਾਸ੍ਵ ਸਤ੍ਰੇ ਯਵਮ ਨੇਦ੍ਰੇ ਧਨਮ ॥ ੧੧ ॥

ਕ੍ਰਿਦ੍ਰਿਸ਼ਾਚੈਵ ਤਛਾਗ ਨਿ ਪ੍ਰਕਾਦਪਰਿਖਾਸਤਥਾ ।

ਸਸਵਸਕੇਦਯੇਤਚਨੰ ਰਾਤ੍ਰਿ ਵਿਕ੍ਰਾਸਯੇਤਤਥਾ ॥ ੧੨ ॥

ਪ੍ਰਮਾਣਾਨਿ ਚ ਕੁਰਵੀਤ ਤੇਸਾਂ ਧਰਮਯਾਨਯਥੇਦਿਤਾਨ ।

ਰਤ੍ਰੇਸਚ ਪ੍ਰਸਯੇਦਨੰ ਪ੍ਰਧਾਨਪੁਰੁਸ਼ੈਃ ਸਹ ॥ ੧੩ ॥

ਆਦਾਨਮਪ੍ਰਿਯਕਰੰ ਦਨੰ ਚ ਪ੍ਰਿਯਕਾਦਕਮ ।

ਅਭੀਪਸਿਤਾਨਾਮਰਥਾਨਾਂ ਕਾਲੇ ਯੁਕਤੰ ਪ੍ਰਸ੍ਯਤ੍ਵੇ ॥ ੧੪ ॥

ਮਨੁ ੦ ੭ ॥ ੧੮੪-੧੮੨ । ੧੮੪-੧੮੬ । ੨੦੩ । ੨੦੪ ॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਖਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਦੀ ਸਬ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਯਥਾਵਿਧੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ, ਯਾਨੇ ਵਾਹਨ, ਸਸਤਰ ਆਦਿ ਪੂਰੇ ਲੈਕੇ ਸਥਾ ਜਰਾਹ ਵੂਥਾਂ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਚਹੁ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰਾ ਨੂੰ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰਖਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਵੱਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਸਥਲ (ਸ਼ਮੀਨ) ਉੱਤੇ, ਵੂਜਾ ਜਲ (ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਾ ਨਦੀਆਂ) ਵਿੱਚ, ਤੀਜਾ ਅਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਸੁਧ ਬਨਾਕੇ, ਭੂਮੀ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਰਥ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਜਲ ਵਿੱਚ ਜਹਾਜ਼, ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਨ ਆਦਿ ਯਾਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਪੈਟਲ, ਰਥ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਸਸਤਰ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਖਾਨ, ਪਾਣ ਆਦਿ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨਿਮਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਿੱਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਗਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਵੇ ॥ ੨ ॥ ਜੇਹੜਾ ਅੰਦਰੋਂ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਨਾਲ ਭੀ ਉਪਰੋਂ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਰੱਖੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬਾਝ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੀਤ ਖਬਰਦਾਰੀ ਰੱਖੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਉਪਰ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੇ ਵੱਡਾ ਵੱਡੀ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੩ ॥ ਸਬ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯੁਧ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਵੇ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਸਿੱਖੇ, ਤਥਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਿਖਾਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਪਹਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਚਤੁਰਤਰਾਂ ਲੜਨਾਲੜਨਾ ਜਾਨਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਸਿਖਛਾ ਕਰੇ ਤਦ (ਦੰਡਵਜ੍ਯ) ਡੰਡਵਾਗਨ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਚਲਵੇ (ਸਕਟਵਜ੍ਯ) ਜੀਕਨਸਕਟ ਰਾਨਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਗੱਡੀ ਵਗਨ (ਵਹਾਹਵਜ੍ਯ) ਜੀਕਨ ਸੂਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦੇ ਜਾਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਝੁੱਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਮਹਾਰਵਜ੍ਯ) ਜੀਕਨ ਮਗਰਮੱਛਾ ਨੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬਨਾਵੇ (ਸੁਦੀਵਜ੍ਯ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਈ ਦਾ ਅਗਲਾ ਭਾਗ ਮਹੀਨ ਫਿੱਲਾ ਮੋਟਾ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਉਸ ਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ਸਮੁੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਸਿਖਛਾ ਕਰਕੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬਨਾਵੇ । (ਨੀਲਕੰਠਵਜ੍ਯ) ਜੀਕਨ ਗਰੁੜ ਉਪਰ ਹੇਠਾਂ ਝਪਟਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬਨਾਕੇ ਲੜਵੇ ॥ ੪ ॥ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਭੇਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਉੱਸੇ ਪਾਸੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਖਿੱਭਾਵੇ, ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚਹੁ ਪਾਸੇ ਰੱਖਕੇ (ਪਦਮਵਜ੍ਯ) ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਪਦਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗੇ ਚਹੁ ਪਾਸੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਰੱਖਕੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਰਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸੈਨਾਪਤੀ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਧਰਮਵਤ ਅਰਥਾਤ੍ਹਾ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵੇਨ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲੜਾਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਠਾ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰ ਰੱਖੇ ਪਰੰਤੂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਧੰਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖੇ

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪ ਸਿਓਂ ਵੱਖੀ ਵੇਲੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਾਉ ਦਾ ਲਗਣਾ ਮੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੬॥ ਜੇਹੜੇ ਗੁਲਮ ਅਰਥਾਤ ਗਡੇ ਹੋਏ ਬੰਸਾਂ ਵਾਂਗਣ ਯੁਧ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਸਿਖਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ, ਟਿਕਨਵਾਲੇ ਅਰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚਰਤੁਰ, ਭੈਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੌਹ ਪਾਸੇ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਰਖੇ ॥ ੭ ॥ ਜੇ ਬੋੜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤ ਮਿਲਕੇ ਲੜਾਵੇ, ਕੰਮ ਪਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾ ਦੇਵੇ ਜਦ ਨਗਰ ਦੁਰਗ ਯਾਂ ਵੇਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਥਦੇ (ਸੂਚੀਵਾਹੁ) ਅਥਵਾ (ਬਜ਼ਵਾਹੁ) ਜੀਕਨ ਦੇ ਧਾਦੀ ਤਲਵਾਰ ਵੇਨੋਂ ਪਾਸੇ ਕਾਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਕਨ ਯੁਧ ਕਰਦੇ ਜਾਨ ਆ ਖ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਨ, ਈਕਨ ਅਟੇਕ ਪਸਾਰ ਦੇ (ਵਾਹੁ) ਅਰਥਾਤ ਮੈਨਾ ਨੂੰ ਬਨਾਕੇ ਲੜਾਨ, ਜੇ ਸਾਮਨੇ ਸਤਪ੍ਰੀ (ਤੋਪ) ਵਾ ਭੁੰਡੀ (ਬੰਦੂਕ) ਛੁਟ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ (ਸਰਪਵਾਹੁ) ਅਰਥਾਤ ਸਪ ਵੀ ਨਿਆਈਂ ਸਉ ਦੇ ਸਉ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਨ, ਜਦ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਵਾ ਪਕੜ ਤੋਪਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਰੀ ਦੇ ਵਲ ਮੋੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਕਰਾ ਦੁੜਾਨ ਅਰ ਮਾਦਨ ਵਿਚ ਭੜਕੇ ਭੜਕੇ ਸਵਾਰ ਹਹਿਨ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਚਿਤਰ ਬਿਤਰ ਕਰ ਪਕੜ ਲੈ ਨ ਅਥਵਾ ਨਠਾ ਦੇਨ ॥੮॥ ਜੇ ਚੌਰਸ ਜਮੀਨ ਉੱਤੇ ਯੁਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਖ, ਘੋੜੇ, ਅਰ ਪਿਆਦਿਆਂ ਨਾਲ, ਅਰ ਜੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਯੁਧ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਅਰ ਧੋੜੇ ਜਲ ਵਿਤ ਹਾਥੀਆਂ ਤੋਂ, ਦੂਖਤਾਂ ਅਰ ਬਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦਫਾ ਮੋਟੀ ਰੋਤ ਵਿਚ ਤਲਵਰ ਅਰ ਢਾਲ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਅਰ ਕਰਾਨ ॥ ੯ ॥ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਯੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੜਨ ਵ ਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਨ ਅਰ ਪ੍ਰੇਰਨ ਕਰਨ, ਜਦ ਯੁਧ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਜਿੰਨੀ ਵੀਰਤਾ ਅਰ ਯੁਧ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਵਕਤ੍ਰਿਤਾ ਕਰਕੇ ਸਬ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਖਾਨ, ਪਾਨ, ਅਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ, ਸਹਾਇਤਾ, ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨ ਰੱਖਨ, ਵਾਹੁ (ਕਵਾਇਦ) ਦੇ ਬਗੈਰ ਲੜਾਈ ਨਾ ਕਰੇ ਨਾ ਕਰਾਵੇ, ਲੜਦੀ ਹੋਈ ਅਪਨੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਚੇਸਟਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਰੇ ਕਿ ਠੀਕ ਠੀਕ ਲੜਦੀ ਹੈ ਯਾ ਕਪਟ ਦਖਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚਹੁ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਰੋਕ ਰੱਖੇ ਅਰ ਉਸਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਦੇਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਚਾਰਾ, ਅੰਨ, ਜਲ ਅਰ ਈਧਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਖਯਾਬ ਕਰ ਦੇਵੇ ॥ ੧੧ ॥ ਵੈਰੀ ਦੇ ਤਲਾਬ, ਨਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਟ (ਫਸੀਲ) ਅਰ ਖਾਈ ਨੂੰ ਤੋੜ ਢੋੜ ਦੇਵੇ, ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਕੁਸ) ਡਰ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਜਿੰਤਨ ਦਾ ਉਪਾਯ ਕਰੇ ॥ ੧੨ ॥ ਜਿੰਤਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ ਆਦੀ ਲਿਖਾ ਲਵੇ ਅਰ ਜੇ ਉਚਿਤ

ਸਮਾ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਕਲਾ ਲਿਖਵਾ ਲਵੇ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਵਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਕੇ ਨਿਆਯ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਰਚਨਾ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ ਦੇਕੇ ਕਰੇ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਯਥਾਯੋਗ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਾਰ ਜਾਨਦੇ ਸਕਣ ਨੂੰ ਭੁਲਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਅਪ੍ਰਿਥੀ ਅਤੇ ਵੰਨਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਦਾ ਕਾਟਣ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਪਰ ਉਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਹਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵੰਨਾ ਖਰੂਬ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਉਸਨੂੰ ਚਿੰਤਾਵੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹਮਾ ਹੋਣਾ ਕਰੇ, ਨਾ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਤੇਜ਼ ਜਿਓਤਿਆ ਹੋ ਅਜੇਹਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂ ਦੂਸਰੀ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਹੋ ਇਤਿਆਦੀ ਨਾ ਨ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ੧੪ ॥

ਹਿਤਣ ਮਹਿਮਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤਸਾ ਪਾਰਪਿਰੋ ਨ ਤਬੈਧਤੇ ।
 ਯਥਾ ਮਿਤ੍ਰ ਧ੍ਰੁਵੇ ਲਬਧਾ ਰਿਸਮਪਯਾਯਤਿ ਬਛਸਮ ॥ ੧ ॥
 ਧਰਮਜਵੇ ਚੋ ਕ੍ਰਿਤਜਵੇ ਚੋ ਤੁਸਟ ਪ੍ਰਿਤਿਮੇਵ ਚ ।
 ਅਨੁਕਰੰਤੀ ਸਥਿਰਾਨੰਭੀ ਲਘੁਮਿਤ੍ਰੇ ਪ੍ਰਸਸ੍ਯਤੇ ॥ ੨ ॥
 ਪ੍ਰਾਜਵੇ ਕੁਲੀਨੀ ਸੁਰੀ ਚ ਦਖਣੀ ਦਾਤਰਮੇਵ ਚ ।
 ਕ੍ਰਿਤਜਵੇ ਰਿਮਿਮੰਤ ਚ ਕਾਟਮਾਗੁ ਰਿਸੁਧਃ ॥ ੩ ॥
 ਆਰਯਤਾ ਪੁਰੁਸ਼ਜਵਾਨੀ ਮੋਰਯੰ ਕਰੁਣਵੇਦਿਤਾ ।
 ਸਥੋਲਲਖਣੰ ਚ ਮਤਤਮਦਾਮੀਤ੍ਰੇ ਰੁਦੇਵਯਃ ॥ ੪ ॥

ਮਨੁਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯ ਯ ੭। ਸ਼ਲੋਕ ੨੦੮-੨੧੧ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਲਖਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਮੇਨੇ ਅਤੇ ਸ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ ਕਿ ਜੀਕਨ ਨਿਸ਼ਚਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਅੱਗੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਦਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਰਥ ਮਿਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਦੁਰਬਲ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਧਰਮ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਤਮ ਅਰਥਾਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੁਭਾਵ, ਅਨੁਤਾਪੀ, ਸਥਿਰਾਨੰਭੀ, ਲਘੁ ਹੋਣੇ ਭੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਸਦਾ ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੁ ਦੱਖੇ ਕਿ ਕਦੀ
ਬੁਧਵਾਨ, ਕੁਲੀਨ, ਸੂਰਵੀਰ, ਚਤੁਰ, ਦਾਤਾ, ਕੀਤ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਹਾਰੇ
ਅਰ ਧੀਰਯਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਸਤ ਨਾ ਬਨਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਏਹੋ ਜਹੇ ਨੂੰ
ਸਤ ਬਨਾਵੇਗਾ ਓਹ ਦੁਖ ਪਾਵੇਗਾ ॥ ੩ ॥ ਉਦਾਸੀਨ ਦਾ ਲਖਣ—ਜਿਸ
ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਸਿਤ ਗੁਣ ਯੁਕਤ ਅੰਢੇ ਅਰ ਬੁਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸੂਰਵੀਰਤਾ
ਅਰ ਕਰੁਣਾ ਭੀ ਸਬੁਲ ਲਖਣ ਅਰਥਾਤ ਉਪਰ ਉਪਰ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ
ਸਦਾ ਸੁਨਾਇਆ ਕਰੇ ਓਹ ਉਦਾਸੀਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥

ਏਵੇ ਸਰਵਮਿਦੇ ਰਾਜਾ ਸਹ ਸੰਮਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਿਭਿ: ।

ਵਜਾਯਾਮਨਾਪਲੁਤ੍ਰਮਧਨ ਨੇ ਭੋਕਤੁਮਤ ਪੁਨੇ ਵਿਸੇਤ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੨੧੬ ॥

ਜੀਕਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਕਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਉਠਕੇ ਜੋਰ ਆਦੀ ਸੰਧਯਾ
ਉਪਾਸਨਾ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ, ਕਰ ਵਾ ਕਰਾ, ਸਥਨਾਂ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਕੇ
ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾ, ਸਥ ਨੌਕਰਾਂ ਅਰ ਸੈਨਾ ਅਧਯਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਉਨਾਂ
ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ, ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸਿਖਛਾ ਅਰਥਾਤ (ਕਵਾਇਦ) ਕਰ
ਕਰਾ ਸਥ ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ ਰਊ ਆਦੀ ਸਥਾਨ, ਨਸਤ੍ਰ ਅਰ ਅਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕੋਸ਼
ਭਧਾ ਵੈਦਯਾਲਯ, ਧਨ ਦੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਿਮਾਂ ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਰਿੱਤ ਪ੍ਰਤੀ
ਦੇਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਖੋਟ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕੱਢਕੇ (ਵਜਾਯਾਮਨ ਲਾ) ਅਖਾੜੇ
ਆਦੀ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜਾ (ਵਜਾਯਾਮ) ਕਸਟਤ ਕਰ ਅਰ ਸਟਾਨ
ਕਰ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਲਈ ਅੰਤਹਪੁਰ ਅਰਥਾਤ ਪਛਨੀ ਆਦੀ
ਦੇ ਰਹਿਨ ਦੀ ਜਗਹ ਜਾਵੇ ਅਰ ਭੋਜਨ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਰੀਖਛਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
ਬੁਧਿ, ਬਲ, ਪਹਾਕੂਮ, ਦੇ ਵਧ ਉਨ ਵਾਲਾ, ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਨੇਕ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਨ, ਦਾਲ, ਸਾਗ, ਪੀਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲੇ ਮਿਠਾਸ
ਆਦੀ ਅਨੇਕ ਰਸਯੁਕਤ ਉੱਤਮ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹੇ ਏਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਥ ਰਾਜ ਦ ਕਾਰਯਾ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ਪੂਰਾ ਕੋਲਾਂ ਕਰ
(ਰਿਕਸ) ਲੈਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ:—

ਪੰਚਾਸਦਭਾਗ ਆਦੇਯੋ ਰਾਜਵਾ ਪਸੁਹਿਰਣਯੋ: ।

ਧਾਨਯਾਨਾਮਸਟਮੋ ਭਾਗ: ਨਸਠੋ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ ਏਵ ਵਾ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੭ । ਸਲੋਕ ੧੩੦ ॥

ਵਜਾਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾ ਕਾਰੀਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਅਰ ਚਾਂਦੀ ਦਾ
ਜਿੰਨਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਚਾਵਲ ਆਦੀ ਮਨਾਜ਼ਾ ਵਿਚੋਂ
ਛੀਵਾਂ, ਅਠਵਾਂ ਵਾ ਵਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲੀਤਾ ਕਰੇ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਧਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਭੀ
ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨ ਆਦੀ ਖਾਨ ਪੀਨ

ਅਰ ਧਨਤਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਦੁਖ ਨਾ ਪਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਧਨਵਾਨ ਅਰੋਗ
ਖਾਨ ਪੀਨ ਆਦੀਥੀ ਸੰਪੰਨ ਰਹਿਨਤੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਬਜ਼ੀ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਜਾ
ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਮੰਤਾਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੁਖ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਵਰਗਾ
ਰਾਜਾ ਅਰ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਨੇ, ਏਹ ਬਾਤ ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ
ਰਾਜਾ ਕਿਸਾਨ (ਖੇਤੀ ਵਾਹਨਵਾਲੇ) ਆਦੀ ਮੋਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ
ਅਰ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ
ਕਿਸਟਾ, ਅਰ ਰਾਜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਜਾ ਕਿਸਦੀ ਕਹਾਵੇ, ਦੋਵੇਂ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ
ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤੀ ਯੁਕਤ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ਰਹਨ
ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਸਾਧਾਰਣ ਸਮੱਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਰਾਜਾ ਦਾ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ ਨਾ ਹੋਨ, ਰਾਜਾ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਜਾ ਨਾ ਚਲੇ ਏਹ ਰਾਜਾ ਦਾ
'ਰਾਜਕੀਯ' ਨਿਜ ਕੰਮ ਅਹਬਤ ਜੋਹਨ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਸੰਖਛੇਪ ਨਾਲ ਕਹ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੇ ਓਹ ਚਾਰੇ ਵੇਦ,
ਮਨੁਸਮਿਤੀ, ਸੁਕੁਨੀਤੀ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਆਦੀ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰੇ,
ਅਰ ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਨਿਆਜ ਕਰਨਾ ਹੈ ਓਹ ਵਿਹਾਰ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਦੇ ਅਠਵੇਂ
ਅਰ ਨਾਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਆਦੀ ਦੀ ਟੀਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਪਰੰਤੂ ਏਹ
ਭੀ ਸੰਖਛੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ :—

ਪ੍ਰਤਯਹੀ ਦੇਸਵਿਸ਼ਵੈਸਚ ਸ ਸਤ੍ਰਵਿਸ਼ਵੈਸਚ ਹੇਤੁਭਿਃ ।
ਅਸਟਾਦਸਸੁ ਮਾਰਗੇਸੁ ਨਿਬੰਧਾਨਿ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ॥ ੧ ॥
ਤੋਸਾਮਾਦਮ੍ਰਿਣਾਦਾਨੰ ਨਿਖਛੇਪੋਅਸ੍ਰਾਮਿਵਿਕ੍ਰਯਃ ।
ਸੰਬੁਯ ਚ ਸਮੁਥਾਨੰ ਦੰਤਸਨਾਨਪਕਟਮ ਚ ॥ ੨ ॥
ਵੇਤਨਸਯੈਵ ਚਾਦਾਨੰ ਮੰਦਿਦਸਚ ਵਨਤਿਕ੍ਰਮਃ ।
ਕ੍ਰਯਵਿਕ੍ਰਯਾਣੁਸ੍ਯੋ ਵਿਵਾਦਃ ਸ੍ਰਾਮਿਪਾਲਯੋ ॥ ੩ ॥
ਸੀਮਾ ਵਿਵਾਦਧਰਮਸਚ ਪਾਰੁਸ੍ਯੋ ਦੰਡਵਾਚਿਕੇ ।
ਸਤੋਯੰ ਚ ਸਾਹਸੰ ਚੈਵ ਸਤ੍ਰੰ ਮਿਰ੍ਹਣਮੇਵ ਚ ॥ ੪ ॥
ਸਤ੍ਰੀਪ੍ਰਿਧਰਮੋ ਵਿਭਾਗਸਚ ਦ੍ਰੁਤਮਾਤ੍ਰਯ ਏਵ ਚ ।
ਪਦਾਨਜਸਟਾਦਸ਼ੈਤਾਨਿ ਵਯਵਹਾਰਸਥਿਤਵਿਹ ॥ ੫ ॥
ਏਸੁ ਸਥਾਨੇਸੁ ਭੂਯਿਸ਼ਠੰ ਵਿਵਾਦੰ ਚਰਤਾਂ ਨ੍ਰਿਣਾਮ ।
ਧਰਮੰ ਸਾਸ੍ਰਤਮਾਸ੍ਰਿਤਜ ਕੁਰਯਾਤਕਾਟਯਵਿਨਿਹਣਯਮ ॥ ੬ ॥
ਧਰਮੋ ਵਿਧਸਤ੍ਰਧਰਮੇਣ ਸਭਾ ਯਤ੍ਰੋਪਤਿਸ਼ਠਤੇ ।
ਸਲਯੰ ਚਾਸ੍ਯ ਨ ਕ੍ਰਿਤੰਤਿ ਵਿਧਾਸਤ੍ਰ ਸਭਾਸਦਃ ॥ ੭ ॥
ਸਭਾ ਵਾ ਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਟਵਯਾ ਵਕਤਵਯੰ ਵਾਸਮੰਜਸਮ ।
ਅਬ੍ਰੁਵਨ੍ਰਿਬ੍ਰੁਵਨਵ ਪਿ ਨਰੋ ਭਵਤਿ ਕਿਲਵਿਸ਼ੀ ॥ ੮ ॥

ਯਤ੍ਰ ਧਰਮੋ ਹਜਧਰਮੇਣ ਸਤਤੈ ਯਤ੍ਰਾਨਿਤ੍ਰਿਨ ਚ ।
 ਹਨਸਤੋ ਪ੍ਰੇਖਭਮਾਣਾਨਾ ਹਤਾਸਤਤ੍ਰ ਸਭਾਸਦਃ ॥ ੯ ॥
 ਧਰਮ ਏਵ ਹਤੋ ਹੰਤਿ ਧਰਮੋ ਰਖਛਤਿ ਰਖਛਿਤਃ ।
 ਤਸਮਾਦਧਰਮੋ ਨ ਹੰਤਵਤੋ ਮਾ ਨੋ ਧਰਮੋ ਹਤੋਅਵਧੀਤਃ । ੧੦ ॥
 ਵਿਸ਼ੋ ਹਿ ਭਗਵਾਨ ਧਰਮਸਤਸ੍ਯ ਯਃ ਕੁਰੁਤੋ ਹਸਲਮ ।
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਲੰ ਤੰ ਵਿਦੁਰਦੇਵਾਸਤਸਮਾਦਧਰਮੰ ਨ ਲੋਪਯੇਤ ॥ ੧੧ ॥
 ਏਕ ਏਵਸੁਪ੍ਰਿਧਰਮੋ ਨਿਧਨੇਪਯਨੁਯਾਤਿ ਯਃ ।
 ਸਰੀਰੇਨ ਸਮੰ ਨਾਸੰ ਸਰਵਮਨਯੋ ਧਿ ਗਛਤਿ ॥ ੧੨ ॥
 ਪਾਦੋਅਧਰਮਸ੍ਯ ਕਰਤਾਰੰ ਪਾਦਃ ਸਾਖਛਿਣਮਿਛਤਿ ।
 ਪਾਦਃ ਸਭਾਸਦਃ ਸਰਵਾਨ ਪਾਦੋ ਰਾਜਾਨਮਿਛਤਿ ॥ ੧੩ ॥
 ਰਾਜਾ ਭਵਤਸਨੇਨਾਸਤੁ ਮੁਚ੍ਯੇਤੋ ਚ ਸਭਾਸਦਃ ।
 ਏਨੋ ਗਛਤਿ ਕੁਰਤ ਰੰ ਨਿਦਾ ਹੋ ਯਤ੍ਰ ਨਿਦ੍ਯਤੇ ॥ ੧੪ ॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੮ । ਸ਼ਲੋਕ ੩-੮ । ੧੨-੧੯ ॥

ਸਭਾ, ਰਾਜਾ ਅਰ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼, ਸਬ ਲੋਕ, ਦੇਸ਼ਾਚਾਰ ਅਰ ਸਾਸਤ੍ਰ
 ਵਿਹਾਜ ਹੇਤੂਆਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਅਠਾਰਾਂ 'ਵਿਵਾਦਾਸਪਦ' ਮਾਰਗਾਂ ਵਿਚ
 ਵਿਵਾਦ ਯੁਕਤ ਦਾ ਨਿਰਣੇ ਰੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਰਨ ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਨਿਰਮ
 ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨਾ ਪਾਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਨਵੀ ਸ਼ਰੂਤ ਸਾਨਨ ਤਾ
 ਉੱਤਮ ਉੱਤਮ ਨਿਯਮ ਬੰਨ੍ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ
 ਉੱਨਤੀ ਹੋਵੇ ॥੧॥ ਅਠਾਰਾਂ ਮਾਰਗ ਏਹ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧ (ਰਿਣਦਾਨ)
 ਕਿਸੇ ਕੋਲੋ ਰਿਣ (ਕਰਜ਼ਾ) ਲੈਨ ਦੇਨ ਦਾ ਵਿਵਾਦ (ਝਗੜਾ) । ੨ (ਨਿਖਛੇਪ)
 ਧਰਾਵਟ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਪਦਾਰਥ ਧਰਿਆ ਹੋਵੇ ਅਰ
 ਮੰਗਣ ਉੱਤੇ ਨਾ ਦੇਨਾ । ੩ (ਅਸ਼ਾਮਿਵਿਕ੍ਰਯ) ਦੁਜੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਦੁਜਾ
 ਵੇਚ ਲਵੇ । ੪ (ਸੰਭੂਯ ਚ ਸਮੁਧਾਨੰ) ਮਿਲ ਮਿਲਾਕੇ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ
 ਅਤਜਾਚਾਰ ਕਰਨਾ । ੫ (ਦੱਤਸਯਾਨਪਕਰਮ ਚ) ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਨ
 ਦੇਨਾ ॥੨॥ ੬ (ਵੇਤਨਸ੍ਯੈਵ ਚਾਦਨੰ) ਵੇਤਨ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚੋਂ
 ਲੈਲੈਨਾ ਵਾ ਘੱਟ ਦੇਨਾ । ੭ (ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ) ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵਰਤਨਾ । ੮
 (ਕ੍ਰਯਵਿਕ੍ਰਯਾਨੁਸ਼ਯ) ਅਰਥਾਤ ਲੈਨ ਦੇਨ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੋਨਾ । ੯ ਪਸ਼ੂ ਦੇ
 ਸ਼ਾਮੀ ਅਰ ਪਾਲਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ॥ ੩ ॥ ੧੦ (ਸੀਮਾ) ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਹੱਦ
 ਦਾ ਝਗੜਾ । ੧੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਈਡ ਦੇਨਾ । ੧੨ ਕਠੋਰ ਵਚਨ ਬੋਲਨਾ ।
 ੧੩ ਚੋਹੀ ਭਾਕਾ ਮਾਰਨਾ । ੧੪ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜੋਰਾ ਜੋਰੀ ਕਰਨਾ । ੧੫ ਕਿਸੇ
 ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਵਯਭਿਚਾਰ ਹੋਨਾ ॥੪॥ ੧੬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼
 ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਾਤਿਕ੍ਰਮ ਹੋਨਾ । ੧੭ ਵਿਭਾਗ ਅਰਥਾਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ

ਬਗੜਾ ਉੱਠਨਾ । ੧੮ ਦਸਤ ਅਰਥਾਤ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਦਾਉ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਜੁਆ ਖੇਲਨਾ ਏਹ ਅਠਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ॥੫॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਆਯ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦਾ ਮਾਯੂਸ ਲੋਕ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ਜਿਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਥੀ ਘਾਇਲ ਹੋਕੇ ਧਰਮ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਉਸਦਾ 'ਸਲਾਹ' ਅਰਥ ਤ ਭੀਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਲੀਕ ਨੂੰ ਕੱਢਨਾ ਅਰ ਅਧਰਮ ਦਾ ਛੇਦਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮੀ ਦਾ ਮਾਨ ਅਧਰਮੀ ਨੂੰ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਉਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਸਭਾਸਦ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਘਾਇਲਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੭॥ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਮਾਰ ਜੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੱਤ ਹੀ ਬੋਲੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਨਿਆਯ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰੁਪ ਰਹੇ ਅਥਵਾ ਸੱਚੇ ਨਿਆਯ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬੋਲੇ ਓਹ ਮਹਾ-ਪਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਜਿਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਥੀ ਧਰਮ, ਅਸੱਤ ਥੀ ਸੱਤ ਸਭਾ ਸਭਾਸਦਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸਬ ਮੁਰਦਜਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਚਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦਾ ॥ ੯ ॥ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਧਰਮ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਸ ਅਰ ਪਖਛਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਧਰਮ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪਖਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਹਨਨ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਏਸ ਧਾਤਤ ਡਰਕੇ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਧਰਮ ਕਦੀ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ॥੧੦॥ ਜੇਹੜਾ ਸਬ ਐਸ਼ਰਯ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਵਰਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਲੋਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ 'ਬ੍ਰਿਸ਼ਲ' ਅਰਥਾਤ ਸੂਦ੍ਰ ਅਰ ਨੀਚ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਲੋਪ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ॥ ੧੧ ॥ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਧਰਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਸੱਚ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਵਾਸੰਗੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੨ ॥ ਸੰਗ ਥੀ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੩॥ ਪਰੰਤੂ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁਟ, ਨਦ ਰਾਜਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਕੇ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਅਧਰਮ ਦਾ ਕਟਤਾ, ਦੂਜਾ ਸਾਖਛੀ (ਉਗਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਤੀਜਾ ਸਭਾਸਦਾਂ ਅਰ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਅਧਰਮੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸਭਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੪॥ ਜਿਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਯੋਗ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਉਸਤੁਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਦੀ ਉਸਤੁਤੀ, ਦੰਡ ਦੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਦੰਡ, ਅਤ ਮਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਦਾ ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਸਾਰੇ ਸਭਾਸਦ ਪਾਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਪਾਪ ਦੇ ਕਰਤਾ ਹੀ ਨੇ ਪਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੪॥ ਹੁਨ ਸਾਖਛੀ (ਉਗਾਹ)
ਕਿਹੋ ਜੇਹੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ:—

ਆਪਣਾ: ਸਰਵੇਸੁ ਵਰਣੇਸੁ ਕਾਰਜਾ: ਕਾਰਯੇਸੁ ਸਾਖਛਿਣ: ।

ਸਰਵਧਰਮਵਿਦੋਅਲਥਧਾ ਵਿਪਰੀਤਾਂਸਤੁ ਵਰਣੇਸੁ ॥ ੧ ॥

ਸਤ੍ਰੀਣਾਂ ਸਾਖਛੀ ਸਾਤ੍ਰਯ. ਕੁਰੁਤ੍ਰਾਦ੍ਰਿਸ਼ਾਨਾ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ: ।

ਸੂਦ੍ਰਾਸਚ ਸੰਤ: ਸੂਦ੍ਰਾਣਾਮਤ: ॥ ੨ ॥ ਸਦ੍ਰਯੋਨਯ: ॥ ੨ ॥

ਸਾਹਸੇਸੁ ਚ ਸਰਵੇਸੁ ਸਤ੍ਰਯਮਿਹੁਦੇਸੁ ਚ ।

ਵਾਗਦੇਭਯੇਸਚ ਪਾਦੁਸੰਨੇਨ ਪਰੀਵਰਤੰਚ ਸਾਖਛਿਣ: ॥ ੩ ॥

ਬਹੁਤ੍ਰਪਰਿਗ੍ਰਿਹੀਤੰ ਚ ਸਾਖਛਿਣੇਨ ਨਦਾਧਿਧ: ।

ਸਮੇਸੁ ਤੁ ਗੁਣੋਤਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਨ ਗੁਣਦ੍ਰੋਪੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ੋਤਮਨ ॥ ੪ ॥

ਸਮਖਭਦਰਸਨਾਤਸਾਖਛੀ ਸ੍ਵਣੰ ਚ ਵ ਸਿਧਯਤਿ ।

ਤਤੁ ਸਤ੍ਰੇ ਬ੍ਰਵਨਸਾਖਛੀ ਧਰਮ ਦਯਾਤਮਾ ਨ ਹੀਯਤੇ ॥ ੫ ॥

ਸਾਖਛੀ ਵਿਸ਼ਵਸ੍ਤਾਦਨਯਦਵਿਸ਼੍ਵਨਾਰਯਸੰਸਦਿ ।

ਅਵਾਛਨਰ ਰਮਭੇਤਿ ਪ੍ਰੇਤਸ੍ਯ ਸ੍ਵਰਗਾਚ ਹੀਯਤੇ ॥ ੬ ॥

ਸ੍ਰਭਾਵੇਨੈਵ ਯਦ ਬ੍ਰਹ੍ਮਸਤਦ ਗ੍ਰਾਹਯੇ ਵਸਾਵਹਾਰਿ ਰਮ ।

ਅਤੇ ਯਦਨਯਦਵਿਸ਼੍ਵਯੁਤਧਰਮਾਰਥੰ ਤਦਧ ਰਥਕਮ ॥ ੭ ॥

ਸਭਾਂਤ: ਸਾਖਛਿਣ: ਪ੍ਰਾਪਤਾਨਰਥਿਪ੍ਰਤ੍ਯਤ ਕਿਸੰਨਿਧੰ ।

ਪ੍ਰਾਭਵਿਵਾਕੋਅਨੁਯੀਤ ਵਿਪਿਨਾ ਅਨੰਨ ਸਾਤ੍ਰਯਨ ॥ ੮ ॥

ਯਦ ਦ੍ਰਸ਼ੇਰਨਯੋਰਵੇ ਬ ਕਾਰਯੇਅਸਮਿਨ ਚੰਸਦਿਤੰ ਮਿਥ: ।

ਤਦ ਬਤਿ ਸਰਵੇ ਸਤ੍ਰਯੇਨ ਯੁਸਮਾਕੰ ਹਸਤ੍ਰ ਸਾਖਛਿਣ: ॥ ੯ ॥

ਸੰਤ੍ਰੀ ਸਾਖਛੀ ਬ੍ਰਵਨ ਸਾਖਛੀ ਲੋਕਾਨਾਮ ਨਤਿ ਪੁਨਕਲਾਨ ।

ਇਹ ਚਾਨੁਤਮਾਂ ਕੀਤਤੰ ਵਗੇਸਾ ਬ੍ਰਹਮਪ੍ਰਸਿਤਾ ॥ ੧੦ ॥

ਸਤ੍ਰਯੇਨ ਪ੍ਰਯਤ ਸਾਖਛੀ ਧਰਮ: ਸਤ੍ਰਯੇਨ ਵਰਧਤੇ ।

ਤਸਮਾਤਸਤ੍ਰੇ ਹਿ ਵਕਤਵੰ ਸਦਵਰਣੇਸੁ ਸਾਖਛਿਭਿ: ॥ ੧੧ ॥

ਆਤਮਵ ਹਸਾਤਮਨ: ਸਾਖਛੀ ਗਤਿਗਤਮਾ ਤਥਾਤਮਨ: ।

ਨਾਵਸੰਸਥਾ: ਸ੍ਵਮਾਤਮਾਨੰ ਨ੍ਰਿਣਾਂ ਸਾਖਛਿਣਮੁਤਮਮ ॥ ੧੨ ॥

ਯਸ੍ਯ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹਿ ਵਦਤ: ਖਡ੍ਗ੍ਯੁਜਵੇ ਨਾਕਿਸੰਕਤੇ ।

ਤਸਮਾਨ ਦੇਵਾ: ਸ੍ਵਰਾਸੇ ਲੋਕੇਨਯੇ ਪੁਰੁਸ਼ੇ ਵਿਦੁ: ॥ ੧੩ ॥

ਏਕੋਅਹਮਸਮੀਤਸਮਾਨੰ ਯਤੁ ਕਲਯਾਣੰ ਮਨਯਸੇ ।

ਨਿਤ੍ਰੀ ਸਥਿਤਸਤੇ ਹ੍ਰਿਦਯੇਸੁ ਪੁਣਯਪਾਧੇਖਛਿਤਾ ਮੁਨਿ: ॥

ਮਨੁ: ਅ: ੮ । ਸਲੋਕ ੬੩।੬੮।੭੨-੭੫।੭੮-੮੧।੮੩,੮੪ ੮੬।੮੯ ॥

ਸਬ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ, ਵਿਦਵਾਨ, ਨਿਸਕਪਟੀ, ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੋ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਨਨ ਵਾਲੇ, ਲੋਭ ਰਹਿਤ, ਸਤਵਾਦੀ ਨੂੰ ਨਿਆਯ ਵਿਵਸਥਾ
 ਵਿਚ ਸਾਖਛੀ (ਉਗਾਹ) ਕਰੇ, ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ
 ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਇਸਥੀਆਂ ਦੀ ਸਾਖਛੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦੀ
 ਸੂਦ੍ਰ, ਅਰ ਚੰਡਾਲਾਂ ਦੇ ਚੰਡਾਲ ਸਾਖਛੀ ਹੋਨ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨ੍ਹੇ ਜਬਰਦਸਤੀ,
 ਚੋਰੀ, ਵਸਤ੍ਰਿਚਾਰ, ਕਠੋਰ ਵਚਨ, ਵੰਨਿਪਾਤ ਰੂਪ ਅਪਰਾਧ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚ ਸਾਖਛੀ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਨਾ ਕਰੇ ਅਰ ਅਜੇਹਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੀ ਸਮਝੇ ਕਿਉਂ
 ਕਿ ਏਹ ਕੰਮ ਸਬ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸਾਖਛੀਆਂ
 ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਪਖਛ ਅਨੁਸਾਰ (ਨਿਧਰ ਬਹੁਤੇ ਹੋਨ) ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਉਗਾਹੀਆਂ
 ਹੋਨ ਤ ਉੱਤਮ ਗੁਣੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ
 ਸਾਖਛੀ ਉੱਤਮ ਗੁਣੀ ਬੁਲ ਹੋਣ ਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਅਰਥਾਤ ਰਿਸ਼ੀ
 ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ, ਅਰ ਯਤੀਆਂ ਦੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਯ ਕਰੇ ॥ ੪ ॥ ਦੋ
 ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀ ਸਾਖਛੀ ਹੋਨ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਾਖਛ ਤ ਦੋਖਨੇ ਅਰ ਦੂਜਾ
 ਸੁਨਨ ਥੀ, ਜਦ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੁੰਡਨ ਕਦ ਜੇਹੜੇ ਉਗਾਹ ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਓਹ
 ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੀਨ ਅਰ ਦੰਡ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਨ ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਸਾਖਛੀ ਬੁਠ ਬੋਲਨ
 ਓਹ ਯਥਾਯੋਗ ਦੰਡ ਪਾਨ ॥ ੫ ॥ ਜੇਹੜਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਾ ਕਿਸੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
 ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸਾਖਛੀ ਦੇਖਨ ਅਰ ਸੁਨਨ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲੇ ਓਹ (ਅਵਾਝ-
 ਨਰਕ) ਅਰਥਾਤ ਥਾਨ ਦੇ ਛੇਦਨ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਰੂਪ ਨਰਕ ਨੂੰ ਵਰਤਮਨ
 ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਾਪਤ ਹਰੇ ਅਰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਸੁਖ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥ ੬ ॥
 ਸਾਖਛੀ ਦੇ ਉਸ ਵਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਸਭਾਵਿਕ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਸੰਬੰਧੀ
 ਬੋਲੇ ਅਰ ਏਸ ਤੋਂ ਬਿਨ ਸਿਖਾਏ ਹੋਏ ਜੇਹੜੇ ਵਚਨ ਬੋਲੇ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ
 ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਵਜਹਬ ਸਮਝੇ ॥ ੭ ॥ ਜਦ ਅਰਥੀ (ਮੁਦਈ) ਅਰ ਪ੍ਰਤੀਅਰਥੀ
 (ਮੁਦਾਲੋਹ) ਦੇ ਸਾਮੁਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਸਾਖਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀ
 ਪੂਰਵਕ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਅਰ ਪ੍ਰਾਭਵਿਵਾਕ ਅਰਥਾਤ ਵਕੀਲ ਵਾ ਬਰਿਸਟਰ ਏਸ
 ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀ ਪੁੰਡਨ ॥ ੮ ॥ ਹੋ ਸਾਖਛ ਲੋਗੋਂ। ਏਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ
 ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਕਮਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਬੋਲੋ ਕਿਉਂ
 ਜੁਗਾਡੀ ਏਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਾਖਛੀ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ਜੇਹੜਾ ਸਾਖਛੀ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ
 ਓਹ ਅਜਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਜਨਮ ਅਰ ਉੱਤਮ ਨੇ ਕਾਂਡਰਾ ਵਿਚ ਜਨ
 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਜਨਮ ਵਾ ਪਰਜਨਮ ਵਿਚ ਉੱਤਮ
 ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਏਹ ਬਣੀ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਵੇ
 ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਨਿਰਾਦਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਸੱਚ ਬੋਲਦ
 ਓਹ ਇੰਨਤ ਵਾਲਾ ਅਰ ਬੁਠ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਪਾਵੇ
 ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਸਾਖਛੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਸੱਚ ਹੀ ਬੋਲ

ਬੀਂ ਧਰਮ ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਸ ਵਾਸਤੇ ਸਭਨਾ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਖਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ
ਹੀ ਬੋਲਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ॥੧੧॥ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਾਖਛੀ ਆਤਮਾ ਅਰ ਆਤਮਾ ਦੀ
ਗਤੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਜਾਨਕੇ ਹੋ ਪੁਰੁਸ ਤੋਂ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਸਾਖਛੀ
ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਮਤ ਕਰ ਅਰਥਾਤ ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ ਜੋ ਕਿ
ਤੇਰੇ ਆਤਮਾ ਮਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ ਓਹ ਸੱਚ, ਅਰ ਜੋ ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ ਓਹ
ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ ਹੈ ॥੧੨॥ ਜਿਹਦੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਖਡੇਤ੍ਰਜਵ
ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਾਨਨਹਾਰਾ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ੀਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਉਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ॥੧੩॥ ਹੋ
ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ, ਜੋ ਤੂੰ 'ਮੈ ਇਕਲਾ ਹਾਂ' ਅਸੇਹਾ
ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾਨਕੇ ਜਿਥਿਆ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਦੂਜਾ ਤੇਰੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ
ਦਾ ਵੇਖਨ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀ ਸਭਿਤ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬੀਂ ਡਟਕੇ ਹਦਾ ਸਚ
ਬੋਲਿਆ ਕਰ ॥੧੪॥

ਲੋਭ ਨਮੋਹਾ ਦਭਯਾਨ ਮੈਤ੍ਰ ਤਕਾਮਾਤ ਕ੍ਰੋਧਾਤੁ ਬੈਵ ਚ ।

ਅਜਵਾਨਾ ਦਬਾਲਭਾਵੋਚ ਸਾਖਛੀ ਵਿਤਬਮੁਚ ਭੇ ॥ ੧ ॥

ਏਸਾ ਮਨਜਤਮੇ ਸਥਾਨੇ ਯ: ਸਾਖਛੀ ਮਨ੍ਹਿਤੀ ਵੇਤ ।

ਤਸਮੰ ਵੰਡਵਿਸੇਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਵਖਛੀ ਮਨ੍ਹਿਤ੍ਰ ਪੁਰਵਸ: ॥ ੨ ॥

ਲੋਭਾਤਸਹਸ੍ਰਦੇਭਜਸਤ੍ਰ ਮੋਹਾਤਪੁਰਵੰਤ੍ਰ ਸਾਹਸਮ ।

ਭਯਾਦ੍ਰ ਮਧਮੰ ਵੰਡਮੰਤ੍ਰਤਪੁਰਵ ਚਤੁਰਗੁਣਮ ॥ ੩ ॥

ਕਾਮਾਦਸਗੁਣੰ ਪੁਰਵੰ ਕ੍ਰੋਧੰ ਤ੍ਰਿਗੁਣੰ ਪਰਮ ।

ਅਜਵਾਨਾਦੇ ਸਤ੍ਰ ਪੁਰਣੇ ਬਾਲਿਸ਼ਾ ਛਤਮੇਵ ਤੁ ॥ ੪ ॥

ਉਪਸਥਮੁਦਰੀ ਜਿਹਵਾ ਹਸਤੋ ਪਾਦੋ ਚ ਪੰਚਮਮ ।

ਚਖਛੁਰਨਾਸਾ ਚ ਕਰਣੋ ਚ ਧਨੰ ਦੇਹਸਤਬੈਵ ਚ ॥ ੫ ॥

ਅਨੁਬੰਧੰ ਪਰਿਜਵਾਯ ਦੇਸਕਾਲੋ ਚ ਤੇਤ੍ਰਤ: ।

ਸਾਰਾਪਰਾਧੋ ਚਾਲੋਕਸ਼ ਦੇਭੰ ਦੇਭਸੇਸੁ ਪਾਤਯੇਤ ॥ ੬ ॥

ਅਧਰਮਦੰਡਨੰ ਲੋਕੇ ਯਸੋਘਨੰ ਕੀਰਤਿਨਾਸਨਮ ।

ਅਸ੍ਰਗਮੰ ਚ ਪਰਤ੍ਰਾਪਿ ਤਸਮੰ ਤਤਪਰਿਵਰਜਯੇਤ ॥ ੭ ॥

ਅਦੰਡਜਾਨਦੰਡਯਨ ਰਾਜਾ ਦੇਭਜਾਂਸਚੈਵਾਪਯਦੰਡਯਨ ।

ਅਯਸੋ ਮਹਦਾਪਨੋਤਿ ਨਰਕੰ ਚੈਵ ਗੱਛਤਿ ॥ ੮ ॥

ਵਾਗਦੰਡੰ ਪ੍ਰਥਮੰ ਕੁਰਯਾਤਧਿਗਦੰਡੰ ਤਦਨੰਤਰਮ ।

ਤ੍ਰਿਤੀਯੰ ਧਨਦੰਡੰ ਤੁ ਬਧਦੰਡਮਤ: ਪਰਮ ॥ ੯ ॥

ਮਨੁਸ਼ਸਿਤ੍ਰੀ ਅਧਯਾਯ ੮ । ਸਲੋਕ ੧੧੮-੧੨੧ । ੧੨੫-੧੨੯ ॥

ਜੇਹੜਾ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਭੈ, ਮਿਤ੍ਰਤਾ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਗਿਆਨ ਅਰ ਬਾਲਕ-
ਪਨ ਕਰਕੇ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਝੂਠੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਕਿਸੇ ਜਗਹ ਉਤੇ ਸਾਖਛੀ ਝੂਠ ਬੋਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਛਮਾਨ ਕਈ ਤਰਾ ਦਾ
ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਜੇਹੜਾ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ
ਕੋਲੋਂ ੧੫॥-) ਪੰਦਾਂ ਰੁਪਏ ਦਸ ਆਨੇ ਦੰਡ ਲਵੇ । ਜੇਹੜਾ ਮੋਹ ਕਰਕੇ
ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੩-) ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਦੋ ਆਨੇ ਦੰਡ ਲਵੇ ।
ਜੇਹੜਾ ਭੈ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੬-) ਸੱਦਾ ਛੇ ਰੁਪਏ ਦੰਡ
ਲਵੇ । ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ
੧੨॥) ਸਾਡੇ ਬਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੰਡ ਲਵੇ ॥ ੩ ॥ ਜੇਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਾਮਨਾ ਕਰਕੇ
ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੨੫) ਪੰਜੀ ਰੁਪਏ ਦੰਡ ਲਵੇ । ਜੇਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼
ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੪੬॥-) ਛਤਾਲੀ ਰੁਪਏ ਚੌਦਾਂ
ਆਨੇ ਦੰਡ ਲਵੇ । ਜੇਹੜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਉਸ
ਕੋਲੋਂ ੬) ਛੇ ਰੁਪਏ ਦੰਡ ਲਵੇ । ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਬਾਲਕਪਨ ਕਰਕੇ ਝੂਠੀ
ਸਾਖਛੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੧॥-) ਇਕ ਰੁਪਯਾ ਨੌ ਆਨੇ ਦੰਡ ਲਵੇ ॥ ੪ ॥
ਉਪਸਥਾਇਵੀ, ਪੇਟ, ਸ਼ਬਾਨ, ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਅੱਖ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਧਨ ਅਰਦੇਹ,
ਦੰਡ ਦੇ ਏਹ ਦਸ ਸਥਾਨ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥
ਪਰੰਤੂ ਜੇਹੜਾ ਜੇਹੜਾ ਦੰਡ ਲਿਖਾ ਹੈ ਅਰ ਲਿਖਾਂਗੇ ਜੀਕਨ ਲੋਭ ਕਰਕੇ
ਸਾਖਛੀ ਦੇਨ ਵਿਚ ਪੰਦਾਂ ਰੁਪਏ ਦਸ ਆਨੇ ੧੫॥) ਦੰਡ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ
ਜੇਹੜਾ ਅਤਮੰਤ ਨਿਰਧਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘੱਟ ਅਰ ਧਨਾਢਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ
ਦੀ ਦੁਨਾ ਭੀਨਾ ਅਰ ਚੋਨੇ ਤਕ ਭੀ ਲਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹਾ ਦੇਸ, ਜੇਹਾ ਕਾਲ
ਅਰ ਜੇਹਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਜੇਹਾ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਦੰਡ
ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ ਦੰਡ
ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਇੱਜਤ, ਏਸ ਵੇਲੇ ਅਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਅਰ ਪਰਜਨਮ
ਵਿਚ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਰ ਪਰਜਨਮ ਵਿਚ
ਭੀ ਦੁਖ ਦੇ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਅਪਰਾਧ ਯੁਕਤ ਦੰਡ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ
ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੭ ॥ ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਦੰਡ ਦੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਨਾ ਦੰਡ ਅਰ ਦੰਡ ਦੇ ਨਾ
ਯੋਗ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਦੰਡ ਦੇਨੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਅਰ ਜਿਸਨੇ
ਦੰਡ ਦੇਨਾ ਨਾ ਚਾਹੀਏ ਉਸਨੇ ਦੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵਦਾ ਹੋਇਆ ਬੜੀ
ਪੀਨੀਦਿਆ ਨੂੰ ਅਰ ਮਰਕੇ ਪਿਛਾ ਵੱਡੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ
ਜੇਹੜਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ਅਰ ਅਨਾਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੰਡ
ਕਦੀ ਨਾ ਦੇਵੇ ॥ ੮ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਲੀ ਦਾ ਦੰਡ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ,
ਦੁਸ਼ਾ ਚਿੰਕਾਰਾ ਦੰਡ ਅਰਥਾਤ ਤੇਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇਨੇ ਅਜੇਹਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ

ਨੀਤਾ: ਉਂਚਾ ਉਸਕੋਲੋਂ ਧਨ ਲੰਨਾ ਅਰ ਚੌਥਾ ਬਧ ਦੰਡ ਅਰਥਾਤ ਉਸਨੂੰ
ਕੋਰੜੇ ਵਾ ਬੈਠ ਮਾਰਨੇ ਵਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦੇਨਾ ॥ ੯ ॥

ਯੇਨ ਯੇਨ ਯਥਾਂਗੇਨ ਸਤੋਨੇ ਨਿਸੁ ਵਿਚੇਸਟਤੇ ।

ਤੰਤਦੇਵ ਹਰੇਦਸਸ ਪੁਤ੍ਰਾਦੇਸਯ ਪਾਰਥਿਵ: ॥ ੧ ॥

ਪਿਤਾਦਾਰਯ: ਸੁਹਿਨਮਾਤਾ ਭਾਰਯਾ ਪੁਤ੍ਰ: ਪੁਰੋਹਿਤ: ।

ਨਾਦੰਡਯੋ ਨਾਮ ਰਾਜਵੇਅਸਤਿ ਯ: ਸ੍ਵਧਰਮੇ ਨ ਤਿਸਠਤਿ ॥ ੨ ॥

ਕਾਰਸਾਪਣੰ ਭਵੇਦੰਡਯੋ ਯਜ੍ਞਾਨਯ: ਪ੍ਰ ਕ੍ਰਿਤੇ ਜਨ: ।

ਤਨ੍ਰ ਰਾਜਾ ਭਵੇਦੰਡਯ: ਸਹਸ੍ਰਮਿਤਿ ਧਾਰਣਾ ॥ ੩ ॥

ਅਸਟਾਪਾਦਰੀ ਤੁ ਸ੍ਵਦ੍ਰਸਤ ਸਤੋਯੇ ਭਵਤਿ ਕਿਲਵਿਸਮ ।

ਸੋਡਮੈਵ ਤੁ ਵੇਸਤਸਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਿਤ ਖਣਿਯਸਤ ਦ: ॥ ੪ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣਸਤ ਚਤੁ ਸਸਟਿ: ਪੁਟਣੰ ਵ ਪਿ ਸਤੋ ਭਵੇਤ

ਵਿਗ੍ਰਣਾ ਵਾ ਚਤੁ ਸਸਟਿਸਤ ਦੋਸਹੁਣਵਿਧਿ ਸ: ॥ ੫ ॥

ਐਦ੍ਰ ਸਥਾਨਮਭਿਪ੍ਰੇਪਸੁਰਯਸਤਚਾਖਣਯਮਵਸਯਮ ।

ਨੋਪੇਖੇਤ ਖਣਣਮਪਿ ਰਾਜਾ ਸ ਹਸਿਕੰ ਨਰਮ ॥ ੬ ॥

ਵਾਗਦੁਸਟੰ ਤਸਕਰੰ ਚੰਦ ਦੰਡੇ ਨੈਵ ਚ ਹਿੰਸਤ: ।

ਸਾਹਸਸਤ ਨਰ: ਕਰਤਾ ਵਿਨਵੇਯ: ਪਾਪਕ੍ਰਿਤਮ: ॥ ੭ ॥

ਸਾਹਸੇ ਵਰੋਤਮਾਣੰ ਤੁ ਯੋ ਮਰਸਯਤਿ ਪਾਰਥਿਵ: ।

ਸ ਵਿਨਾਸੰ ਬ੍ਰਸਤਜਾਸੁ ਵਿਦ੍ਰੇਸ਼ੇ ਚਾਧਿਗੋਛਤਿ ॥ ੮ ॥

ਨ ਮਿਤ੍ਰਕਾਰਣਾਦ੍ਰ ਜਾ ਵਿਪੁਲਾਦ੍ਰਾ ਧਨਾਗਮਾਤ ।

ਸਮੁਤਸ੍ਰਿਜੇਤ ਸ ਹਸਿਕਾਨ ਸਰਵਭੂਤਭਯਾਵਹਾਨ ॥ ੯ ॥

ਗੁਰੇ ਵਾ ਬਾਲਵਿਧੇ ਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੰ ਵਾ ਬਹੁਸ੍ਰੁਤਮ ।

ਆਤਤਾਜਿਨਮਾਯਾਂਤਿ ਹਨ੍ਰਾਦੇਵਾ ਵਿਚਾਰਯਨੇ ॥ ੧੦ ॥

ਨਾਤਤਾਜਿਵਧੇ ਦੇਸੇ ਹੰਤੁਰਭਵਤਿ ਕਸਚਨ ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੰ ਵਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ੰ ਵਾ ਮਨੁਸ਼ਤਨਮਣ੍ਰਮ੍ਰਿਵਤਿ ॥ ੧੧ ॥

ਅਸਤੰ ਸਤੇਨ: ਪੁਰੇ ਨਾਸਤਿ ਨਾਨਕਸਤ੍ਰੀਗੰ ਨ ਦੁਸਟਵਾਕ ।

ਨ ਸਾਹਸਿਕਦੰਡਘਨੇ ਸ ਰਾਜਾ ਸਕੁਲੋਕਭਕ ॥ ੧੨ ॥

ਮਨੁ: ੧੮੬। ਸਲੋਕ ੩੩੪-੩੩੮। ੩੪੪-੩੪੭। ੩੫੦-੩੫੧। ੩੮੬॥

ਦੇਸ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਅੰਗ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ
ਦੇਸਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿਖਣਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਰਾਜਾ ਹਰਣ ਅਰਥਾਤ ਛੇਦਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ੧। ਭਾਵੇਂ ਪਿਉ, ਆਚਾਰਯ, ਮਿਤ੍ਰ,
ਇਸ਼ਤ੍ਰੀ, ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਪੁਰੋਹਿਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਵਿਚ
ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਰਾਜਾ ਦਾ ਅਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਸਦਾ

ਰਾਜਾ ਨਿਆਯਦੇ ਆਸਨ ਉੱਤੇ ਬੈਠਕੇ ਨਿਆਯ ਕਰੇ ਤਦ ਕਿਸੇਦਾ ਪਖਛਪਾਤ
ਨਾ ਕਰੇ ਕਿੰਤੂ ਜਹਾ ਚਾਹੀਏ, ਤੇਹਾ ਵੰਡ ਦੇਵੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਅਪਰਾਧ ਪਿਛੇ
ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪੈਸਾ ਵੰਡ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਨੂੰ
ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਸਾ ਵੰਡ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ
ਗੁਣਾ ਵੰਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਮੰਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸੌ
ਗੁਣਾ, ਉਸਦੀ ਘੱਟ ਨੂੰ ਸਭ ਮੌ ਗੁਣਾ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਭੀ ਘੱਟ ਨੂੰ ਛੀ ਸੌ
ਗੁਣਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਠਾਂ ਹੋਠਾਂ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜਾ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕ੍ਰਿਤਜ
ਅਰਥਾਤ ਚਪਕਾਸੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅੱਠ ਗੁਣਾ ਵੰਡ ਦੀ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ
ਜਿਉਂ ਜੋ ਪੂਜਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਵੰਡ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜ
ਪੁਰੁਸ਼ ਪੂਜਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਵਨ, ਜੀਕਨ ਸੇਰ ਵਧੀਕ ਅਰ ਬਕਰੀ
ਸ਼ੇਰ ਵੰਡ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸ ਵਿੱਚ ਅਜਾਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਰਾਜਾ ਦੀ ਲੈਕੇ ਛੋਟੇ ਦੀ
ਛੋਟੇ ਕ੍ਰਿਤਜ ਭਕ ਰਾਜਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਪਿਛੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਧੀਕ
ਵੰਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੩ ॥ ਅਰ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਹੜਾ ਜਾਨਬੁਝਕੇ ਚੋਰੀ ਕਰ ਉਸ
ਸ਼ੁਦ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦੀ ਅੱਠ ਗੁਣਾ, ਵੇਸ਼ਨੂੰ ਮੋਲਾਂ ਗੁਣਾ, ਬਛੜੀਨੂੰ ਵੀਹ ਗੁਣਾ ॥ ੪ ॥
ਬਾਹਮਣ ਨੂੰ ਚੌਹਠ ਗੁਣਾ, ਵਾ ਸੌ ਗੁਣਾ, ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਸੌ ਅਠਾਈਗੁਣਾ
ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹਦਾ ਜਿੰਨਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਧੀਕ
ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਪਿਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧੀਕ ਵੰਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੫ ॥ ਰਾਜ
ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਧਰਮ ਅਰ ਐਸ਼ਰਯਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਜਬਰ-
ਦਸਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਛਣ ਭੀ ਦੇਰ
ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ਸਾਹਸਿਕ ਡਾਕੂ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਲਖਛਣ—ਜੇਹੜਾ ਥੋੜੇ ਵਰਨ ਬੋਲਨੇ,
ਚੋਰੀ ਕਰਨੇ, ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਦੀ 'ਸਾਹਸਿਕ' ਜਬਰ-
ਦਸਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਅਤੀਧਾਧੀ ਦੁਸ਼ਟ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ
ਸਹਸਕ ਵਿੱਚ ਵਰਭਮਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਸਹਿਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ
ਸਲਦੀ ਹੀ ਨਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੇਸ਼ ਉਠਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥
ਨਾ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਨਾ ਬਹੁਭੇ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਭੀ ਰਾਜਾ ਸਬ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਸਾਹਸਿਕ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਛੇਦਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕਦੀ
ਛੱਡੇ ॥ ੯ ॥ ਭਾਵੇਂ ਗੁੰਗੁ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਬਾਲਕ ਹੋਨ ਭਾਵੇਂ ਪਿਤਾ
ਆਦੀ ਬ੍ਰਿਧ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਮਣ ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦਾ ਜੋਤਾ
ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੇਹੜੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ, ਅਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਰਭਮਾਨ, ਦੂਜੇ
ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ
ਮਾਰ ਸੁਟਨਾ ਅਰਥਾਤ ਮਾਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੧੦ ॥ ਦੁਸ਼ਟ
ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਾਰੇ,

ਭਾਵੇਂ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰੋਧੀ ਨੂੰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਜਾਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ
ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸ ਰਾਜਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾ ਚੋਰ, ਨਾ ਪਰ-
ਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ (ਯਾਰ) ਨਾ ਦੁਸ਼ਟ ਵਚਨ ਦਾ ਬੋਲਨ ਹਾਰਾ, ਨਾ ਸਾਹਸਿਕ
ਭਾਕੂ, ਅਰ ਨ 'ਦੰਡਘਨ' ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਭੰਗ ਕਰਨੇ
ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਰਾਜਾ ਅਭੀਸ਼ੇਠ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਭਤਤਾਰੇ ਲੰਘਯੋਦਯਾ ਸਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰਜਵਾਤਿਗੁਣਦਰਪਿਤਾ ।

ਤਾਂ ਸੁਭਿ: ਖਾਦਯੋਦ੍ਯਾ ਸੰਸਥਾਨੇ ਬਹੁਮੰਸਥਿਤੇ ॥ ੧ ॥

• ਪੁਮਾਂਸੀ ਦਾਹਜੇਤਪਾਪੇ ਸਯਨੰ ਤਪਤ ਆਯਸੇ ।

ਅਭਨਾਦਧਨੁਸਚ ਕਾਸਠਾਨਿ ਭਰੂ ਦਹਜੇਤ ਪਾਪਕ੍ਰਿਤ ॥ ੨ ॥

ਦੀਰਘਾਧੁਨਿ ਯਥਾਵੇਸੇ ਯਥਾਕਾਲੰਕਰੇ ਭਵੇਤ ।

ਨਦੀਤੀਰੇਸੁ ਭਵਿਤ੍ਯਾਤ ਸਮੁਦ੍ਰੇ ਨਾਸਤਿ ਲਖਛਣਮ ॥ ੩ ॥

ਅਹਨਜਹਨਜਵੇਖਯੇਤ ਕਰਮਾਨਤਾਨ ਵਾਹਨਾਨਿ ਚ ।

ਆਯਵਜਯੋ ਚ ਨਿਯਤਾਵਾਕਰਾਨਕੋਸਮੰਵ ਚ ॥ ੪ ॥

ਏਵੇ ਸਰਵਾਨਿਮਾਨ੍ਯਾ ਵਜਵਹਾਰਾਨਸਮਾਪਯਨ ॥

ਵਜਯੋਹਤ ਕਿਲਵਿਸ਼ੇ ਸਰਵੇ ਪ੍ਰਾਪਨੋਤਿ ਪਰਮੰ ਗਤਿਮ ॥ ੫ ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੮ । ਸਲੋਕ ੩੭੧ । ੩੭੨ । ੪੦੬ । ੪੧੯ । ੪੨੦ ॥

ਜੇਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਜਾਤੀ ਗੁਣ ਦੇ ਘਮੰਡ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ
ਵਯਭਿਚਾਰ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਰਣੇ ਜੀ ਵਦੀ ਹੋਈ
ਨੂੰ ਕੁਤੇਆ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜਾ ਫੜਵਾਕੇ ਮਰਵਾ ਸੁਣ ॥ ੧ ॥ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਹੜਾ
ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਪਹਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਵੇ ਉਸ
ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਸ਼ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਤਪਾਕੇ ਲਾਲ ਕੀਤਾ
ਹੋਵੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸੁਆਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਭਸਮ
ਕਰ ਦੇਵੇ ॥ ੨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇਹੜਾ ਰਾਜਾ ਵਾ ਰਾਣੀ ਅਥਵਾ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਵਾ ਉਸਦੀ
ਇਸਤ੍ਰੀ, ਵਿਯਭਿਚਾਰ ਆਦੀ ਕੁਕਰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੌਨ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਸਭਾ ਦੇਵੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀ ਭੀ
ਵਧੀਕ ਦੰਡ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਦੰਡ ਕਿਉਂ ਲੈਨਗੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਰਾਜਾ ਭੀ ਇਕ ਪੰਨ ਆਤਮਾ ਭਾਗਵਾਨ ਮਨੁੱਸ਼ ਹੈ ਜਦ
ਉਸ ਨੂੰ ਦੰਡ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਓਹ ਦੰਡ ਗ੍ਰਹਣ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਸ਼
ਦੰਡ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮੰਨਨਗੇ ਅਰ ਜਦ ਸਥ ਪ੍ਰਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਧਨ ਰਾਜ
ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਰ ਸਭਾ ਧਰਮ ਪੂਰਵਕ ਦੰਡ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁਨ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ

ਰਾਜਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਅਜਹਾ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਅਰ ਸਬ ਸਮਰਥ ਪੁਰੁਸ ਅਨਿਆਯ ਵਿਚ ਡੁਬਕੇ ਨਿਆਯ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚੁਥਾਕੇ ਸਬ
ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਆਪ ਭੀਨਸਟ ਹੀ ਹੋ ਜਾਨ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਸਲੋਕ ਦੇ
ਅਰਥਦਾ ਸਮਰਥ ਕਰੋ ਕਿ ਨਿਆਯਯੁਕਤ ਦੇਵਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਅਰ ਧਰਮ
ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਉਸਦਾ ਲੋਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਨੀਚ ਪੁਰੁਸ ਦੁਸ਼ਾ ਕੋਹੜਾਓਵੇਗਾ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਏਹ ਕਰੜਾ ਦੇਡ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ
ਅੰਗ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਵਾ ਜੁਆਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹਾ
ਦੰਡ ਨਾ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਏਸਨੂੰ ਕਰੜਾ ਦੇਡ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਓਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਸਮਝਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਡ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਲੋਗ
ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਥੀਂ ਬਚੇ ਰਹਿਨਗੇ ਅਰ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਧਰਮ ਮਾਰਗ
ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਹਿਨਗੇ, ਸਰ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਈ ਭਰ ਭੀ ਏਹ
ਦੰਡ ਸਭਦੇ ਜਿਸੇ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ਅਰ ਜੇ ਹਲਕਾ ਦੇਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਟ
ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਵਧਕੇ ਹੋਨ ਲੱਗਨ। ਓਹ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਲਕਾ ਦੇਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ
ਓਹ ਕੌੜਾ ਗੁਣਾ ਵਧੀਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕੌੜਾ ਗੁਣਾ ਕਠਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜਦ
ਬਹੁਤ ਮਨੁੱਖ ਦੁਸ਼ਟ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਤਦ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ ਦੇਡ ਭੀ ਦੇਨਾ ਪਵੇਗਾ
ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਇਕਨੂੰ ਮਨ ਭਰ ਦੇਡ ਹੋਇਆ ਅਰ ਦੂਜੇਨੂੰ ਪਾਉਭਰ ਤਾਂਪਾਉ
ਭਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਮਨ ਦੇਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅੱਧ
ਪਾਉ ਤੇ ਵੀਹ ਸੌਰ ਦੇਡ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਹਲਕੇ ਦੇਡ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਕੀ
ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਇਕ ਨੂੰ ਮਨ, ਹਜ਼ਾਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉ ਪਾਉ ਦੇਡ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਵਾ ਛੇ ਮਨ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਉੱਤੇ ਦੇਡ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਵਧੀਕ ਅਰ
ਏਹੋ ਕਰੜਾਤਾ ਉਹ ਇਕ ਮਨ ਦੇਡ ਘਟ ਅਰ ਹਲਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੰਬੇ ਮਾਰਗ
ਵਿਚ ਸਮੁੰਦ ਦੀਆਂ ਖਾਡੀਆਂ ਵਾਨਦੀ ਤਥਾ ਵਡੇ ਦਰਯਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਲੰਬਾ
ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਉੱਨਾ 'ਕਰ' ਲੱਗਾਵੇ। ਅਰ ਮਹਾਸਮੁੰਦ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਠੀਕ 'ਕਰ' ਲਗ
ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿੰਤੂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਵੇਖੋ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਅਰ
ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸਮੁੰਦ ਵਿਚ ਚਲਾਨ ਵਾਲੇ ਦੋਨੋਂ ਲਾਭ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ
ਹੋਨ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰੋ, ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ
ਜੇਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ ਸਨ ਓਹ ਝੂਠੇ ਹਨ
ਅਰ ਦੇਸ਼ ਦਸਾਵਰ ਦੀਪ ਦੀਪਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਕਰਕੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਅਪਨੇ
ਪੋਜਾ ਦੇ ਪੁਰੁਸਾਂ ਨੂੰ ਸਬ ਥਾਂ ਰਖਿਆਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ
ਨਾ ਹੋਨ ਦੇਵੇ ॥੨॥ ਰਾਜਾ ਰੋੜ ਰੋੜ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਨ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਆਦੀ
ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਅਰ ਖਰਚ ਰਤਨ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਖਾਨਾਂ ਅਰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ

ਵੇਖਿਆ ਕਰੇ ॥੪॥ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਬ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ
ਕਰਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਬ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਪਰਮਗੁਣੀ-ਪੁਕਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸੈਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰਪੂਰੀਪੂਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈਵਾਂ ਅਧੂਰੀ?

(ਉੱਤਰ) ਪੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਚੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਚਲੀ
ਅਰ ਚਲੇਗੀ ਉਹ ਸਭ ਸੈਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਲੀਤੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂਦਾ
ਪ੍ਰਤਖਡ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ—

ਪ੍ਰਤਪਹੀਲੋਕਵਿਸ਼ਟੈਸ਼ਭ ਸਾਸਤ੍ਰਵਿਸ਼ਟੈਸ਼ਭ ਹੇਤੁਭਿਃ॥ ਮਨੁ ਅਃਦਸਲੋਕਭੇ॥

ਜੇਹੜੇ ਨਿਯਮ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਸੁਖਕਾਟੀ ਅਰ ਧਰਮ ਯੁਕਤ
ਸਮਝਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾਇਆ
ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਉੱਤੇ ਨਿੱਤ ਧਿਆਨ ਰਖਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤਕ ਬਨ ਸਕੇ
ਉਥੇ ਤਕ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਨ, ਦੁਆਨੀ ਦੀ
ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਭੀ ਬਗੈਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ ਅਰ
ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਨਾ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਯਥਾਵਤ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ, ਵਯਭਿਚਾਰ,
ਅਰ ਬਹੁਤੇ ਵਿਆਹਵਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਅਰ ਅਭਿਮਾ
ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਬਲ ਸਦਾ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਨਿਰਾ ਅਭਿਮਾ ਦਾ ਬਲ ਅਰਥਾਤ
ਵਿਦਿਆ ਗਿਆਨ ਵਧਾਂਦੇ ਜਾਨ ਅਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲ ਨਾ ਵਧਾਨ ਤਾਂ ਇਕੋ
ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼, ਗਿਆਨੀ ਅਰ ਸੈ ਕੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਅਰ ਜੇ ਨਿਰਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹੀ ਬਲ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤਿ ਘੱਟ ਹੀ ਤਾਭੀ
ਰਾਜ ਪਾਲਨ ਦੀ ਉੱਤਮ ਵਿਵਸਥਾ ਬਗੈਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੀ
ਵਿਵਿਸਥਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਬ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਫੁਟ, ਟੁੱਟ, ਵਿਰੋਧ, ਲੜਾਈ
ਸ਼ਗੜਾ ਕਰਕੇ ਨਸਟ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸਰੀਰਅਰ ਅਭਿਮਾ
ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਵਧਾਂਦੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿੰਨਾ ਬਲ ਅਰ ਬੁਧੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਵਯਭਿਚਾਰ ਅਤ ਅਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਕਤੀ ਹੈ ਉੱਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ
ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਖਛਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਭ ਅੰਗ ਅਰ ਬਲ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ
ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਹ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਕਤ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਧਰਮ
ਹੀ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਏਸ ਉੱਤੇ ਭੀ ਧਿਆਨ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ “ਯਥਾ
ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪ੍ਰਜਾ” ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ
ਪ੍ਰਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀ ਉਦਿਤ ਹੈ ਕਿ
ਕਦੀ ਦੁਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿੰਤੂ ਨਿੱਤ ਧਰਮ ਨਿਆਯ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਕੇ
ਸਬ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਬਨਨ ॥

ਏਹ ਸਿਖਤੋਪ ਕਰਕੇ ਰਾਜਧਰਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਏਥੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਿਸੇਸ਼
ਵੇਦ, ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਭਵੇ, ਅਠਵੇ, ਨਾਵੇ ਅਥਵਾ ਵਿਚ ਅਰੇ ਸੁਕੁਨੀਤੀ
ਜਥਾ ਵਿਦੁਤਪ੍ਰਜਾਗਰ ਅਰ ਮਹਾਕਾਰਤ ਸਾਂਤੀਪਰਵ ਦੇ ਰਾਖੇ ਧਰਮ ਅਰ
ਆਪਤਧਰਮ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਪੂਰੀ ਰਾਸ਼ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਣ
ਕਰਕੇ ਮਾਂਡਲਿਕ ਅਥਵਾ ਸਾਰਵਭੋਮਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਕਰਨ ਅਰ ਏਹੋ ਹੀ
ਸਮਝਨ ਕਿ “ਵਯੇ ਪ੍ਰਜਾਪਤੋ: ਪ੍ਰਜਾਅਕ੍ਰਮ” ਏਹ ਯਸੁਰਵੇਦ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ
ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਅਰਥ ਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਅਰ ਪਦਮਾਰੰਮਾ ਸਾਭਾ ਚਾਜਾ,
ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਕਿੱਕਰ ਭਿੱਤਸਵਤ ਹੋਗੇ ਹਾਂ ਓਹ ਖ਼ਿਪਾ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਸਚੇ
ਨਿਆਯ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਭਾ ਕਰਾਵੇ, ਹੁਨ ਅਗੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਸਯ ਵਿਚ
ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਰਾਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ
ਰਾਜਧਰਮਵਿਸਯੇ ਸ਼ਬਦ: ਸਮੁੱਲਾਸ਼ ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੬ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀ ਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਸ਼ਾਭੂਸ਼ਿਤ
ਦੇ ਰਾਜਧਰਮ ਵਿਸਯ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ਼ ਸੰਸਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥੬॥

ਸਤਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾ ਸ

ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ।

ਰਿਚੋ ਅਖਛਰੇ ਪਰਮੇ ਵਜੋਮਨਜਸਮਿਨ ਵੇਵਾ ਅਧਿ-
ਵਿਸ਼ੇ ਨਿਸ਼ੇਦੁ:। ਯਸਤੰਨ ਵੇਦ ਕਿਮ੍ਰਿਚਾ ਕਰਿਸ਼ਤਿ
ਯ ਇਤਦ੍ਰਿਦੁਸਤ ਇਮੇ ਸਮਾਸਤੇ ॥ ੧ ॥

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧। ਸੂਕਤ ੯੬੪। ਮੰਤ੍ਰ ੩੯ ॥

ਈਸ਼ਾਵਾਸਤਮਿਦਗੁਮ੍ਰਿਸਰਵੰ ਯਤਕ੍ਰਿਚਜਗਤਜਾਂਚਗਤ।
ਤੇਨ ਤਜਕਤੇਨ ਭੁਜੀਥਾ ਮਾ ਗ੍ਰਿਧ: ਕਸਤਸ੍ਰਿਧਨਮ॥੨

ਯਸੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੪੦। ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਅਹੰਭੁਵੰਵਸੁਨ: ਪੂਰਵਜਸਪਤਿਰਹੰ ਧਨਾਨਿ ਸੰਜ-
ਯਾਮਿ ਸਸ੍ਰੁਤ:। ਮਾਂ ਹਵੰਤੇ ਪਿਤਰੰ ਨ ਜੰਤਵੇ ਅਹੰ
ਦਾਸੁਸ਼ੇ ਵਿਭਜਾਮਿ ਭੋਜਨਮ ॥ ੩ ॥

ਅਹਮਿੰਦ੍ਰੋ ਨ ਪਰਾਜਿਗਤ ਇੰਦ੍ਰੰ ਨ ਮ੍ਰਿਤ੍ਰਵੇਅਵ-
ਤਸਥੇ ਕਦਾਚਨ। ਸੋਮਮਿਨਮਾਸੁਨ੍ਰੰਤੇ ਯਾਚਤਾ ਵਸੁ ਨ
ਮੇ ਪੂਰਵ: ਸਖਯੋਰਿਸ਼ਾਥਨ ॥ ੪ ॥

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦। ਸੂਕਤ ੪੯। ਮੰਤ੍ਰ ੧। ਪ ੧

(ਰਿਚੋ ਅਖਛਰੇ) ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ
ਸਿਖਛਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਜੰਹਜਾ ਸਾਰੇ ਦਿਵਨਗੁਣ, ਕਦਮ,
ਸੁਭਾਵ, ਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤ ਅਰਥਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਨੌਕ
ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਰਥ ਜੰਹਜਾ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਵੀ ਵਿਆਪਕ ਸਬ ਵੇਵਾਂ ਦਾ

ਦੇਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੇਹੜੇ ਮਨੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਅਰਨਮੰਨ ਦੇ ਮਰ ਉਸਦਾ
ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਨਾਸਤਿਕ ਮੰਦਮਤੀ ਸਦਾ ਦੁਖ ਮਾਗਹ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਜੇਹਦਾ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ ਸੁਖੀ ਹੋਏ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਦ ਵਿਚ ਏਸੁਰ ਅਨੇਕ ਹਨ ਏਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀ ਮੰਨਦੇ
ਹੋਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿਉਂ ਜਿਹੇ ਹੋਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਰਲ ਕਿਥੇ
ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਜਿਸਤੇ ਅਨੇਕ ਈਸ਼ੁਰ ਸਿਧ ਹੋਨ ਚਿਤੁ ਏਹ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਏਸੁਰ ਇਕ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਦ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਅਨੇਕ ਦੇਵਤਾ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਕੀ
ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੇਵਤਾ ਦਿਵਾਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਨਥੀਂ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਕਿ
ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਰੇਤੁ ਏਸਨੂੰ ਕਿਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਤੁਲ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨਦ ਯੋਗਨਹੀਂ
ਮੰਨਿਆਂ ਹੋ, ਵੇਖ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਸਥਿਤ ਹਨ
ਓਹ ਜਾਣਨ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗਜ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਏਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਬੁਲ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਦੇਵਤਾ ਸਬਦ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਦੇਵ ਏਸੇ ਲਈ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹੋ ਸਬ
ਜਗਤ ਦੇ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਜਿ ਆਯਾਪ੍ਰੀਤ, ਅਧਿਸ-
ਠਾਤਾ ਹੈ ਜੇਹੜਾ “ਭੂਯਸਤ੍ਰਿਮੋ ਤ੍ਰਿਮਤਾ” ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ
ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਪਥ (ਗ੍ਰੰਥ) ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਤੀ ੩੩ ਦੇਵ
ਅਰਥਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਆਕਾਸ਼, ਜੀਵਮਾ, ਸੂਰਯ ਅਰ
ਨਖਛਬੂ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਏਹ ਅੱਠ ਵਸੂ ।
ਪ੍ਰਣ, ਅਪਾਨ, ਵਿਆਨ, ਉਦਾਨ, ਸਮਾਨ, ਨਾਗ, ਕੁਰਮ, ਕ੍ਰਿਕਲ, ਦੇਵਦਤ,
ਧਨੰਯਯ ਅਰ ਵੀਰਾਦਮਾ ਏਹ ਯਾਹਾਂ ਪ੍ਰਣ ਏਸ ਲਈ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ
ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਤਦ ਤੁਆਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ੨੨ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ੧੨
ਮਹੀਨੇ ਬਾਰਾਂ ੧੨ ਅਇਤ੍ਯ ਏਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਏਹ ਸਬ ਦੀ ਆਯੁ ਨੂੰ
ਲੈ ਦੇਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਨ ਉ ਇੰਦ੍ਰ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮ ਮੇਸ਼ੁਰ
ਦਾ ਹੋਤੁ ਹੈ, ਯੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਕਹਿਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਦੀ
ਹਵਾ ਵਰਸਾ, ਪਾਣੀ, ਜੜੀ ਜੁਟੀ ਦੀ ਸਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦਾ, ਸਤਕਾਰ, ਅਰ
ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਦਿਆ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਹ
ਭੁਤੀ ੩੩ ਦੇਵਤਾ ਹੋਏ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਮਾਲਕ ਅਰ ਸਾਥੀ ਵਡਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦੇਤੀਵਾ ੨੪ ਵਾਂ ਉਪਾਸਨਾ
ਦੇ ਯੋਗਜ ਦੇਵਤਾ ਸਤ੍ਰੁਥ (ਗ੍ਰੰਥ) ਦੇ ਦੰਦਵੇ ੧੪ ਕਾਡ ਵਿਚ ਸਫਾ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਜਗਤ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਣ ਰੂਪੀ ਭ੍ਰਮ ਸ਼ਾਲ
ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਕਿਉਂ ਭਰਮਦੇ ॥ ੧ ॥

ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ! ਜੇ ਕੁਝ ਏਸ ਮੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਗਤ ਹੈ ਉਸ ਸਬ ਵਿਚ ਜੋਹੜਾ
ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਨਿਯੰਤਾ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਫ਼ਰਕੋ ਤੇ
ਅਨਿਆਯ ਨਾਲ ਕਿਸੇਦ ਧਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾ ਕਰ, ਉਸ ਅਨਿਆਯ ਦੇ ਤਿ-
ਆਗ, ਅਰ ਨਿਆਯ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਦੀ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਮਟੀ ਦੇ
ਨੂੰ ਭੋਗ ॥ ੨ ॥ ਈਸ਼ੁਰ ਸਬ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ ਮੈਂ ਈਸ਼ੁਰ ਸਬ ਤੋਂ
ਪਹਿਲੇ ਵਿਦਮਾਨ, ਸਬ ਜਗਤ ਦਾ ਪਤੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਨਾਤਨ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ
ਅਰ ਸਬ ਧਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਦਾਤਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ
ਸਿਸਤਰਾਂ ਪਿਉਨੂੰ ਸੰਗਤ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇਤਰਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਸਬਨੂੰ ਸੁਖ
ਦੇਨ ਹਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਲਈ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਜਨਾਂ ਦਾ ਵਿਭਗ ਪਾਲਣ ਦੇ
ਵਾਸਤੇ ਕਰਨਾਂ ਹਾਂ ॥ ੩ ॥ ਮੈਂ ਪਰਮ ਐਸ਼ੁਰਯਵਾਨ ਸੁਰਯਦੀਨਜਾਈ ਸਬ ਜਗਤ
ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਕਦੀਪਰਾਜਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਨਾਂ
ਕਦੀ ਸੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਧਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਸਬ ਜਗਤ ਦੀ ਤੁੱਤਪੱਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਜਾਨੋ
ਹੇ ਜੀਵੋ! ਐਸ਼ੁਰਯ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਵਿਗਿਆਨ
ਆਦੀ ਧਨ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੋ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਿੱਤ੍ਰਾਈ ਵਖਰੇ ਨਾ ਹੋਵੋ,
ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ! ਮੈਂ ਸੌਤ ਭਾਸਣ ਰੂਪੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ
ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਧਨ ਦੇਨਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ
ਹਾਰਾ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਓਹ ਵੇਦ ਯਥਾਵਤ ਕਹਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਸਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਵਧਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੌਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ
ਫਲ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਏਸ ਵਿਸ਼ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਸ ਸਬ ਕਾਰਯ ਦਾ
ਬਨਾਨ ਅਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਮੈਨੂੰ ਛਡਕੇ
ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਪੂਜੋ ਨਾ ਮੰਨੋ ਅਰ ਨਾ ਜਾਨੋ ॥ ੪ ॥

ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭ: ਸਮਵਰੱਤਤਾਰ੍ਗ੍ਭੂਤਸ੍ਯ ਜਾਤ: ਪਤਿਰੇਕ
ਆਸੀਤ । ਸ ਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦ੍ਯਾਮੁਤੇਮਾਂ ਕਸਮੈ
ਦੇਵਾਯ ਹਵਿਸ਼ਾ ਵਿਧੇਮ ॥ ਯਦੁ: ਅਧਯਾਯ ੧੩ । ਮੰਤ੍ਰ ੪ ॥

ਏਹ ਯਸ਼ੁਰਵੇਦ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ ਜੋਹੜਾ ਸ੍ਵਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ
ਸਬ ਸੁਰਯ ਆਦੀ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਤਪੱਤੀ ਸਥਾਨ, ਆਧਾਰ ਅਰ ਜੋ

ਕੁਝ ਉਤਪੰਨ ਹੋ, ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਸੁਖੀ ਸੀ, ਹੋ ਅਰ ਹੋਵੇਗਾ. ਉਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਲੋਕ ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਲੋਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਨਾਕੇ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਸੁਖ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਭੀ ਕਰੋ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼ਰ ਈਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ? (ਉੱਤਰ) ਸਬ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟਸਕਦੇ (ਉੱਤਰ)

**ਇੰਦ੍ਰਯਾਰਥਸੰਨਿਕਰਸ਼ੋਤਪੰਨੰ ਜਵਾਨਮਵਜਦੇਸ਼ਜਮ-
ਵਜਭਿਚਾਰਿ ਵਜਵਸਾਯਾਤਾ ਕ ਪ੍ਰਤੱਖਛਮ ॥**

ਨਾਯਾਯਦਰਸ਼ਨ ਅਧਯਾਯ ੧ . ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਏਹ ਗੋਤਮ ਮਹਾਦਿਸ਼ੀ ਕਿਤ ਨਿਆਯ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਵ੍ਰਤ, ਤ੍ਰਚਾ, ਚਖਵ੍ਰ, ਜ਼ਬਾਨ ਘ੍ਰਾਣ ਅਰ ਮਨ ਦਾ ਸਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਸਤ, ਅਸਤ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਨਿਰਭ੍ਰਾਂਤ ਹੋਵੇ। ਹੁਨ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਯਾਂ ਅਰ ਮਨ ਦੀ ਗੁਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਣੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੀਵਨ ਚੌਹਾ ਤ੍ਰਚਾ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਥੀਂ ਸਪਰਸ, ਰੂਪ, ਰਸ ਅਰ ਗੰਧ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਗੁਣੀ ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅਤਮਾ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਮਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਏਸ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦੀ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੈ। ਅਰ ਜਦ ਅਤਮਾ ਮਨ ਅਰ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਲਗਾਵਾ ਵਾ ਚੋਟੀ ਆਦੀ ਬੁਟੀ ਵਾ ਪਰਉ ਕਾਰ ਆਦੀ ਯੋਗੀ ਥਾਤ ਦੇ ਹਰਨ ਵਾ ਤ੍ਰਿਸ ਖਛਣ ਵਿਚ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਇਛਿਆ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਉਸੇ ਇਛਿਆ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਯ ਉਤੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਖਛਣ ਵਿਚ ਅਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਯ, ਸੰਕਾ, ਅਰ ਲੋਭਾ ਤਥਾ ਦੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਭਯ, ਨਿਸੰਕਤਾ ਅਰ ਆਨੰਦ, ਉਤਸਾਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਿਤ੍ਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਲੋਂ ਹੈ। ਅਰ ਜਦ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸੁੱਧ ਹੋਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭਭਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋਨੋ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੀ ਮੰਦੋਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਯ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਟਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਸ੍ਹੜ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਵਾ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?
(ਉੱਤਰ) ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਵ
ਅੰਤਰਯਾਮੀ, ਸਰਵਗ, ਸਰਵਨਿਖੀਤਾ, ਸਥ ਦਾ ਸ੍ਰਸਟਾ, ਸਥ ਦਾ ਧਰਤਾ ਅਰ
ਪਲਯ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ
ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਦਮਸ੍ਰੁਤ ਦਸਾਲੂ ਅਰ ਨਾਯਕਾਦੀ ਹੋਵਾਂ ਨਹੀਂ?
(ਉੱਤਰ) ਹੈ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਹ ਦੋਨੋਂ ਗੁਣ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਨ ਜੇ ਨਿਆਯ ਕਰੇ
ਤਾਂ ਦਯਾ ਅਰ ਦਯਾ - ਜੋ ਤਾਂ ਨਿਆਯ ਛੱਡ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਯਕ ਉਸ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਨਾ ਵਧਾਵੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੁਖ ਦੁਖਪੁਚਾਨਾ
ਅਰ ਦਯਾ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿੰਚ ਹਨ ਸਮਾਪਤੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਛੱਡ ਦੇਨਾ॥
(ਉੱਤਰ) ਨਿਆਯ ਅਰ ਦਯਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਫਟਕ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਹੜਾ
ਨਿਆਯ ਥੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦਯਾ ਥੀ ਦੇਂਡ ਦੇਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ
ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਥੀ ਹਟਕੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਉਹੋ ਹੀ
ਦਯਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ ਜ ਪ੍ਰਾਯ ਦੁਖਾ ਦਾ ਦੁਭਾਨਾ। ਅਰ ਜਿਸ ਭਰਾ ਦਾ ਅਰਥ
ਦਯਾ ਅਰ ਨਿਆਯ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਠੀਭਾ। ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ
ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਉਨਾ ਉਸ ਭਰਾ ਦਾ ਹੀ
ਦੇਂਡ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਆਯ ਹੈ, ਅਰ ਜ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੇਂਡ ਨਾ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਯਾ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਅਪਰਾਧੀ ਛਾਕੂ
ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨ ਕਹਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਹੈ, ਸਦ ਇਕ
ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦਯਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਦਯਾ ਉਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਛਾਕੂ ਨੂੰ ਕੰਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਪਾਪ
ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਛਾਕੂ ਉਹੋ ਅਰ ਉਸ ਛਾਕੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਨ ਨਾਲ ਹੋਣਾ
ਹੋਵੇ। ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤਰ ਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਹੈ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫੇਰ ਦਯਾ ਅਰ ਨਿਆਯ ਦੇ ਸਬਦ ਕਿਉਂ ਹੋਏ? ਕਿਉਂਕਿ
ਉਨਾ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਬਦਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵਿਅਤਥ
ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਇਕ ਸਬਦ ਦਾ ਰਹਨਾ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਸੀ, ਏਸ ਤੋਂ ਕੀ ਮਲੂਮ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਯਾ ਅਰ ਨਿਆਯ ਦਾ ਇਕ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਕੀ
ਇਕ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੇਕ ਨਾਉਂ ਅਰ ਇਕ ਨਾਉਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਅਰਥ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦੇ? (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਉੱਤਰ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੰਕਾਂ ਕਿਉਂ ਹੋਈ।
(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਨਦੇ ਹਾਂ ਏਸ ਵਾਸਤੇ॥

(ਉੱਤਰ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਸੁਠਾ ਦੋਨੋਂ ਸੁਨਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ,
ਪਰੰਤੂ ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ ਮਾਪਣਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਵੇਖੋ- ਏਸ੍ਹੜ

ਦੀ ਪੁਰਲ ਦਯਾ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਿਖੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਰਾਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਦਾਨ ਦੇ ਦੱਬੇ ਹਨ। ਏਸ ਤੋਂ ਭਿਨ ਦੁਖੀ ਵਢੀ ਦਯਾ ਕੰਧਰੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਨਿਆਯ ਦਾ ਢਲ ਪ੍ਰਦਖਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਘਟ ਵਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਢਲ ਨੂੰ ਜਾਹਿਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਬ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਨ ਅਤੇ ਦੁਖ ਫੁਟਾਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਮਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਏਹ ਦਯਾ ਅਰਥਾਤ ਦੀ ਚੇਸਟਾ ਅਰਥਾਤ ਬਨ੍ਹਨਾ ਟੁਕਨਾ ਆਦੀ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ ਦੇਂਦੇ ਵੇਨਾ ਨਿਆਯ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬ ਨੂੰ ਪਾਪ ਅਰ ਦੁਖਾਂ ਥੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਨਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਸਾਕਾਰ ਹੈ ਵਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਿਰਾਕਾਰ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਆਪਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਦ ਵਿਆਪਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰਵਗਤ ਆਦੀ ਗੁਣ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਨਾ ਘਟ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਥਾ ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ, ਰੁਖ, ਤੇਹ ਅਰ ਰੋਗ ਦੇਸ਼ ਛੇਦਨ ਛੇਦਨ ਆਦੀ ਥੀ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਏਸ ਕਰਕੇ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਜੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਟੱਕ, ਚੰਨ, ਅੱਖਾਂ ਆਦੀ ਅਵੇਵਾ ਦਾ ਬਨਾਉਣ ਹਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਮੰਧੋਗ ਦੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਮੰਧੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ਚੈਤਨ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਕੋਈ ਏਥੇ ਏਹ ਰੱਲ ਕਹੇ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹੀ ਅਪਨਾ ਸਰੀਰ ਬਨਾ ਲੀਤਾ ਤਾਂ ਭੀ ਓਹੋ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰੀਰ ਬਨਾਨ ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸੀ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੁਖਫਲ ਕਾਰਦਾਂ ਥੀਂ ਸਮੁੱਲ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਬਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਪਰੇਤੂ ਜਿਸਤਰਾ ਤੁਸੀਂ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਨਦੇ ਹੋ ਉਸ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਸਬਦ ਦਾ ਏਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਕੰਮ ਅਰਥਾਤ ਉਤਪੱਤੀ, ਪਾਲਨ, ਪਰਲੈ ਆਦੀ ਅਰ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੀ ਜਹੀ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੇ ਅਨੰਤ ਸਾਮਰਥ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਬ ਅਪਨਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਮੰਨਣੇ ਹਾਂ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਦੁਸ਼ਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ

(ਉੱਤਰ) ਓਹ ਕੀ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਕਿ ਸਬ ਕੁਝ ਚਾਹਦਾ ਅਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਛਣੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਦਕੇ ਅਨੇਕ ਈਸ਼ੁਰ ਬਣਾ, ਆਪ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੋ, ਦੋਹੀ ਵਡਭਿਚਾਰ ਆਈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰ, ਅਰ ਦੁਖੀ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੀਕਨ ਇਹ ਕੰਮ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹਨ ਤਾਂ ਜੇਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਨਾ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਸਬ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਓਹ ਠੀਕ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਦਿ ਵਾਲਾ ਹੈ ਵਾ ਅਦਿ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਅਨਦਿ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਦਾ ਅਦਿ ਕੋਈ ਕਰਣ ਵਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਤਯਾਦੀ ਸਬ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋ ਵੇਖ ਲਵੋ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੀ ਦਾਹਦਾ ਹੈ?

(ਉੱਤਰ) ਸਬਦੀ ਭੁਨਿਅ ਈ ਅਰ ਸਬਦੇ ਲਈ ਸੁਖ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੁਤੇਭੁਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਪਰਾਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਆਈ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਪਨਾ ਨਿਯਮ ਛੱਡਕੇ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਾਪ ਛੁਡਾ ਦੇਵੇਗਾ? (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ ? (ਉੱਤਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਹੋ ? (ਉੱਤਰ) ਉਸਤਤਿ ਥੀ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਅਪਨੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸੁਧਾਰਨਾ । ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਥੀ ਨਿਰਅਭਿਮਾਨਤਾ, ਉਤਸਾਹ ਅਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਮਿਲਨਾ, ਉਪਾਸਨਾ ਥੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮੇਲ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸਾਖਛਾਤ ਕਾਰ ਹੋਨਾ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਓ । (ਉੱਤਰ) ਜੀਕਨ:-

ਸ ਪਰਯਗਾਂਛੁਰ੍ਹਮਕਾਯਮਵ੍ਰਣਮਸਨਾਵਿਰਗੁਅੰ
ਸੁੱਧਮਪਾਪਵਿੱਧਮ । ਕਵਿਰਮਨੀਸ਼ੀਪਰਿਭੂ: ਸ੍ਵਯੰਭੂਰ-
ਯਾਥਾਤਥਜਤੋਅਰਥਾਨਵਜਦਧਾਂਛਾਸ੍ਵਤੀਭਜਾਸਮਾਭਜ:॥

ਯਸੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੪ - ੧ ਮੰਤ੍ਰ ੮ ॥

(ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ) ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬ ਵਿਚ ਵਯਾਪਕ, ਜਲ ਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਅਨੰਤ ਬਲਵਾਨ, ਜੇਹੜਾ ਸੁਧ ਸਾਵਰਗ, ਸਬ ਦਾ

ਅੰਤਰਯਾਮੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਵਿਰੋਧਮਾਨ, ਸਨਾਤਨ ਅਪਨੇ ਅਪ ਸਿੱਧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੀ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਸਨਾਤਨ ਅਨਾਦੀ ਪੂਜਾ ਹੂੰ ਅਪਨੀ ਸਨਾਤਨ ਵਿਦਯਾ ਨਾਲ ਯਥਾਵਤ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਦੇਵ ਦੁਆਰਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹਸਰੂਪ ਉਸਤਤਿ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਗੁਣ ਦੇ ਸਮੇਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ ਓਹ ਸਗੁਣ, 'ਅਕਾਯ' ਅਰਥ ਤ ਓਹ ਕਦੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਵਾ ਭਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਛਿਦ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨ ਜੀ ਆਦੀ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਕਦੀ ਪਾਪਾਚਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼, ਦੁਖ, ਅਗਿਆਨ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਤਿਆਦੀ ਜਿਸ ਜਿਸ ਰਗ ਦੇਸ਼ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਮੰਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ ਹੈ ਓਹ ਨਿਰਗੁਣ ਉਸਤਤਿ ਹੈ, ਏਸ ਭਰਕੇ ਅਪਨੇ ਗੁਣ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਕਰਨਾ, ਜੀਕਨ ਓਹ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾ ਆਪ ਭੀ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਨਿਰਾ ਭੰਡ ਵਾਕਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਚਾਲਚਲਨ) ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰਦਾ ਉਸਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ ਵਿਆਰਥ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ :—

ਯਾਂ ਮੇਧਾਂ ਦੇਵਗਣਾਃ ਪਿਤਰਸ਼ਚੋਪਾਸਤੇ ।

ਤਯਾ ਮਾਮਦਯ ਮੇਧਯਅਗਨੇ ਮੇਧਾਵਿਨੰ ਕੁਰੁ ਸ੍ਵਾਹਾ॥੧

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੩੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੪ ॥

ਤੇਜੋਅਸਿਤੇਜੋਮਯਿਧੇਹਿ । ਵੀਰਯਮਸਿ ਵੀਰਯੰਮਯਿ
ਧੇਹਿ । ਬਲਮਸਿ ਬਲੰ ਮਯਿ ਧੇਹਿ । ਓਜੋਅਸ੍ਯੋਜੋਮਯਿ
ਧੇਹਿ । ਮਨਜ਼ਰਸਿ ਮਨਜ੍ਯੰ ਮਯਿ ਧੇਹਿ । ਸਹੋਅਸਿ ਸਹੋ
ਮਯਿ ਧੇਹਿ ॥ ੨ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੧੯ । ਮੰਤ੍ਰ ੯ ॥

ਯੰਜਾਗ੍ਰਤੇ ਦੂਰਮੁਦੈਤਿ ਵੈਵੰਤਦੁ ਸੁਪਤਸ੍ਯ ਤਥੈਵੈਤਿ
ਦੂਰੰਗਮੰ ਜਯੋਤਿਸ਼ਾ ਜਯੋਤਿਰੇਕੰਤਨਮੇ ਮਨਃ ਸ਼ਿਵੰ ਕ-
ਲਪਮਸਤੁ ॥ ੩ ॥ ਯੇਨ ਕਰਮਾਟਯਪਸੋਮਨੀਸ਼ਿਟੋ
ਯਜਵੇ ਕ੍ਰਿਟਵੰਤਿ ਵਿਦਥੇਸੁ ਧੀਰਾਃ । ਯਦਪੂਰਵੰ

ਯਖਛਮੰਤ: ਪ੍ਰਜਾਨਾਂਤਨਮੇ ਮਨ: ਸ਼ਿਵਸੰਕਲਪਮਸਤੁ ॥ ੪ ॥
 ਯਤਪ੍ਰਜਵਾਨਮੁਤ ਚੇਤੋ ਧ੍ਰਿਤਿਸ਼ਚ ਯੱਜਯੋਤਿਰੰਤਰ-
 ਮ੍ਰਿਤਮ ਪ੍ਰਜਾਸੁ । ਯਸਮਾਨਨਾਰਿਤੋ ਕਿੰਚਨਕਰਮਕ੍ਰਿ ਯਤੇ
 ਤਨਮੇਮਨ: ਸ਼ਿਵਸੰਕਲਪਮਸਤੁ ॥ ੫ ॥ ਯੇਨੇਦੰ ਭੂਤੰ
 ਭੁਵਨੰ ਭਵਿਸ਼ਯਤਪਤਿਗ੍ਰਿਹੀਤਮਮ੍ਰਿਣੇਨ ਸਰਵਮ। ਯੇਨ-
 ਯਜਵਸਤਾਯਤੇ ਸਪਤਹੋਤਾਤਨਮੇ ਮਨ: ਸ਼ਿਵਸੰਕਲਪਮ-
 ਸਤੁ ॥ ੬ ॥ ਯਸਮਿੰਨ੍ਰਿਚ: ਸਾਮ ਯਜੁਗ੍ਰਾਮੰਸ਼ਿ ਯਸਮਿਨ
 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤਾ ਰਥਨਾਭਾਵਿਵਾਰਾ: । ਯਸਮਿੰਸ਼ਚਿਤਗ੍ਰਾਮੰ
 ਸਰਵਮੋਤੰ ਪ੍ਰਜਾਨਾਂ ਤਨਮੇ ਮਨ: ਸ਼ਿਵਸੰਕਲਪਮਸਤੁ ॥
 ੭ ॥ ਸੁਸਾਰਥਿਰਸ੍ਵਾਨਿਵਯਨਮਨੁਸ਼ਯੰਨੇਨੀ ਯਤੇ ਅਭੀਸ਼੍ਠ-
 ਭਿਰਵਾਜਿਨਇਵ । ਹ੍ਰਿਤਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠੰਯਦਜਿਰੰ ਜਵਿਸ਼ਠੰ
 ਤਨਮੇਮਨ: ਸ਼ਿਵਸੰਕਲਪਮਸਤੁ ॥ ੮ ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਯ ੩੪ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ । ੨ । ੩ । ੪ । ੫ । ੬ ॥

ਹੇ ਅਗ? ੧ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ
 ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ ਅਰ ਯੋਗੀ ਲੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ
 ਸੁਧੀ ਥੀ ਯੁਕਤ ਸਾਨੂੰ ਇਸੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਯ ਵਿਚ ਬੁਧਵਾਨ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ॥ ੧ ॥
 ਤਸੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਥਾਪਨ ਕਰੋ ਆਪ
 ਅੰਤ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਯੁਕਤ ਹੋ ਏਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਓ ਥੀ
 ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਧਰੋ, ਆਪ ਅੰਤ ਬਲ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਹੋ ਏਸ ਲਈ ਮੇਰੇ
 ਵਿੱਚ ਭੀ ਬਲ ਧਾਰਣ ਕਰੋ, ਆਪ ਅੰਤ ਸਾਮਰਥ ਯੁਕਤ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਣ
 ਸਾਮਰਥ ਦੇਵੋ, ਆਪ ਦੁਸਟ ਕੰਮ, ਅਰ ਦੁਸਟਾਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾਰੀ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਭੀ
 ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰੋ, ਆਪ ਨਿੰਦਿਆ ਉਸਤਤਿ ਅਰ ਅਪਨੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦਾ
 ਸਹਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰੋ ॥ ੨ ॥ ਹੇ ਦਯਾ
 ਨਿਧੇ ਆਪਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਦੁਰ ਦੁਰ ਜਾਂਦਾ ਇਵਸ

ਗੁਣ ਯੁਕਤ ਹੋਇਦਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹੋ ਸੁਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੁਖਦੀ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਵਾ ਸੁਖਨੇ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਨਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ, ਸਬ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਇਕ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਨ 'ਸਿਵ ਸੰਕਲਪ' ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੇ
ਅਰ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਰਹਾ ਹੋਵੇ,
ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਦਨ ਵੀ ਇਛਿਆ ਥੀ ਯੁਕਤ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ॥੨॥ ਹੇ ਸਰਵ
ਅੰਤਰਜ ਮੀਨਿਸ ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਹਾਰੇ ਪੀਰਯ ਵਾਲੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਲੋਗਯੋਗ
ਅਰ ਯੁਧ ਆਦੀ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ
ਸਤਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗਯ ਅਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਧਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਥੀ ਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਸਰਵਥਾ ਛੱਡਦੇ ॥੩॥
ਜੇਹੜਾ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ (ਉੱਤਮ) ਗਿਆਨ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਿਤਾਨੇ ਹਾਰਾ ਨਿਸਚੇ
ਆਤਮਿਕ ਬਿਤੀ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਯੁਕਤ ਅਰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ
ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਸੁਖ ਗੁਣਾਂ ਵੀ ਇਛਾ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਰੂਪਾਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ॥੪॥ ਜੇਹੜਾ ਸਰ
ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਬ ਯੋਗੀ ਲੋਗ, ਓਹ ਸਾਧੇ ਪਿਛਲੇ, ਅਗਾਂਹ, ਹੁਨਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ
ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ, ਜੇਹੜਾ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਜੀਵਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ
ਸਬ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਕਾਲਗਤ (ਤਿਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਤ ਨ, ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਪੰਜ ਗਤਾਂ ਇਵੇਂ, ਬੁਧੀ ਅਰ ਆਤਮਾ ਯੁਕਤ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਯੋਗ ਰੂਪੀ ਯੋਗ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਧਾਏ ਹਨ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਯੋਗ ਵਿਗਿਆਨ ਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਵਿਘਨ ਆਦੀ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵੀ ਦੂਰ ਰਹੇ ॥੫॥ ਹੇ ਪਦਮ
ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ! ਆਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰਥ
ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਧੁਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀਖਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤਿਗ
ਵੇਦ, ਯਜੁਰਵੇਦ, ਸਮਵੇਦ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਖਰਵੇਦ ਭੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ
ਹੋਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਵਗਤ, ਸਰਵਵਸ਼ਪਕ, ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਾਖੀ
ਚਿੰਤ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਮੇਰਾ ਮਨ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰਕੇ
ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸਦਾ ਰਹੇ ॥੬॥ ਹੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ ਈਸ਼ਰ !
ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਵਾ ਘੋੜਿਆ ਦੇ
ਚਲਾਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੰਤ ਇਧਰ ਓਧਰ ਛੁਲਾਂਦਾ
ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਹਿੰਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ, ਗਤੀਮਾਨ ਅਰ ਅਤੰਤ ਵੰਗ (ਛੇੜੀ)
ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮਾਦਰਣ ਥੀ ਹੋਕੇ ਪਦਮ ਪਥ
ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਚਲਾਇਆ ਕਰੇ, ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕਰੋ ॥੭॥

ਅਗਨੇ ਨਯ ਸੁਪਥਾ ਰਾਯੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਸ਼੍ਵਾਨਿ ਦਿਵ

ਵਯੁਨਾਨਿ ਵਿਦ੍ਵਾਨ । ਯੁਯੋਧਯਸਮੰਜੁਹੁਰਾਟਮੇਨੋ
ਭੂਯਿਸ਼ਠਾ ਤੇ ਨਮ ਉਕਤਿੰ ਵਿਧੇਮ ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੪੦ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੬ ॥

ਹੇ ਸੁਖ ਦੇ ਦਾਤਾ ਸਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਨਨਹਾਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ !
ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾਦਗ ਥੀਂ ਮੰਪੁਰਣ ਪ੍ਰਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਓ
ਅਰ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕੁਟਿਲ ਖਾਪਾਰਦ ਰੂਪ ਮਾਦਗ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੀਏ,
ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਨਮ੍ਰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਆਪ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਸਤਤਿ
ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰੋ ॥

ਮਾ ਨੋ ਮਹਾਂਤਮੁਤ ਮਾ ਨੋ ਅਰਭਕੰ ਮਾ ਨ ਉਖਛਿਤਮੁਤ
ਮਾ ਨ ਉਖਛਿਤਮ । ਮਾ ਨੋ ਵਧੀ: ਪਿਤਰੰ ਮੋਤ ਮਾਤਰੰ
ਮਾ ਨ: ਪ੍ਰਿਯਾਸਤਨਵੋ ਰੁਦ੍ਰ ਰੀਰਿਸ਼: ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੧੬ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ੧੫ ॥

ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ! (ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੇ ਦੁਖਰੂਪੀ ਫਲ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਰੁਆਨ ਵਾਲੇ ਪਰ-
ਮੇਸ਼ੁਰ) ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਗਰਭ, ਮਾਂ, ਪਿਉ ਅਰ ਪਿਆਰੇ,
ਭਰਾ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤਥਾ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਹਨਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾ ਕਰੋ,
ਅਸੇਹੇ ਮਾਰਗ ਥੀਂ ਸਾਨੂੰ ਚਲਾਓ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਦੰਡ ਦੇ ਯੋਗਤ
ਨਾ ਹੋਈਏ ॥

ਅਸਤੋ ਮਾ ਸਦਗਮਯ ਤਮਸੋ ਮਾ ਜਯੋਤਿਰਗਮਯ
ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੋਰਮਾਮ੍ਰਿਤੰ ਗਮਯੇਤਿ ॥ ਸਤਪਥਬ੍ਰ: ੧੪.੩।੧।੩੦ ॥

ਹੇ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਅਸੰਤ ਮਾਰਗਥੀਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ
ਸਤਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ, ਅਵਿਦਿਆ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਵਿਦਯਾ
ਰੂਪੀ ਸੂਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਅਰ ਮੌਤ ਦੇ ਰੋਗ ਥੀਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ
ਆਨੰਦ ਰੂਪੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੰਸ ਵਾ ਬੋਟੇ ਗੁਣਥੀ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਭੀ ਵਖਰਾ । ਨਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਓਹ ਵਿਧੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਮੁੱਖ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਗੁਣ, ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ
ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਬਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜੇਹਾ
ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ

ਬੁੱਧਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੋ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੇ ਅਪਨੇ ਯੋਯਤਨ ਹੋ ਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੇ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਦੇ ਉਪਰਾਂਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਹੈ, ਏਹੋ ਜਹੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ! ਆਪ ਮੇਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ, ਮੈਨੂੰ ਸਬ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੇਰੀ ਹੀ ਇੱਛਤ ਅਰ ਮੇਰੇ ਅਧੀਨ ਸਬ ਹੋ ਜਾਨ ਇਤਿਆਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਵੇਨੋਂ ਵੈਰੀ ਇਥੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਭਾਂ ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਏਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧੀਕ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਨੇਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਘਟ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਘਟ ਨਾਸ ਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਜੇਹੀ ਮੁਰਖਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕਈ ਏਹੋ ਜਹੀ ਭੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ! ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਰੋਟੀ ਬਨ ਕੇ ਖੁਆਓ, ਸਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਝ ਲਗਾਓ, ਕਪੜੇ ਧੋ ਦਿਓ ਅਰ ਖੰਡੀ ਥਾੜੀ ਭੀ ਕਰੋ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਹੜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਆਲਸੀ ਹੋਕੇ ਬਠ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮਹਾਮੁਰਖ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਹੜੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੇਹੜਾ ਹੋਈ ਭੇੜੇਗਾ ਓਹ ਸੁਖ ਕਦੀ ਨਾ ਪਾਵੇਗਾ। ਜੀਕਨ:-

ਕੁਰਵਨੇਵੇਹ ਕਰਮਾਟਿ ਜਿਜੀਵਿਸੇਛਤਗੁਮੀਸਮਾਃ॥

ਸ਼ਤੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੪੦। ਮੰਤ੍ਰ ੨ ॥

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਅਰਥਾਤ ਸਦ ਤਕ ਜੀਵਦਾ ਰਹੇ ਤਦ ਤਕ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰੇ ਆਲਸੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵੇਖੋ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਥਵਾ ਅਪ੍ਰਾਣੀ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਅਰ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਕੀੜੀ ਆਦੀ ਸਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਸਦਾ ਭੁਉਂਦੇ, ਅਰ ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਵਧਦੇ ਘਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਸੇ ਭਰਾਂ ਏਹ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੂਜਾ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਹੋਰ ਆਲਸੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਵੇਖਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਖ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਸੀਂਦੇ ਹਨ ਅਨੇਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਭਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸਬ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜੇਹਕਾ

ਕੋਈ ਗੁਣ ਮਿਲੇ। ਹੈ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਾ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜਲਦੀ
ਯਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਗੁਣ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਨ ਤੀਜੀ ਉਪਾਸਨਾ:—

**ਸਮਾਧਿਨਿਰਧੂਤਮਲਸਜ ਦੇਤਸੋ ਨਿਵੇਨਿ ਤਸਮਾਤ
ਮਨਿਯਤਸੁਖੰ ਭਵੇਤ । ਨ ਸ਼ਕਯਤੇ ਵਰਟਯਿਤੁੰ ਰਿਰਾ
ਤਦਾ ਸੁਯੰਤਦੇਤ:ਕਰਣੇਨ ਗ੍ਰਿਹਯਤੇ ॥**

ਇਹ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਧੀ ਯੋਗ ਬੀ
ਅਵਿਦਯਾ ਆਦੀ ਮਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੋਕੇ
ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤ ਜਿਣ ਨੇ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਯੋਗਦਾ
ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਥਾਣੀ ਕਰਕੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸ
ਆਤਮੇ ਨੂੰ ਸੀਵਾਜਮਾ ਅਪਨੇ ਮੰਤਰਕਰਣ ਕਰਕੇ ਰੂਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਉਪਾਸਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਨਿਸ਼ਚੀਕ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਸਟਾਂਗ ਯੋਗ ਕਰਕੇ
ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣੇ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਸਰਵ ਮੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਰੂਪ
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਖਣ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹ ਸਭ
ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ:—

ਤਤ੍ਰਹਿੰਸਾਸਤ੍ਰਾਸਤੇਯਬ੍ਰਹਮਚਰਯਾਪਰਿਰ੍ਹਾਯਮਾ: ।

ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਪਾਏ । ਸੂਤ੍ਰ ੩੦ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ਪਾਤੰਜਲਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਉਪਾਸਨਾ
ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਆਰੰਭ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ
ਵੈਰ ਨਾਰਥ ਸਰਵਦਾ ਸੁਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰੇ, ਸਰ ਬੋਲੇ, ਮਿਥਿਆ ਕਦੀ
ਨਾ ਬੋਲੇ, ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਸੱਚਾ ਵਹਾਰ ਕਰੇ, ਜਿਭੇਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਲੰਪਟ ਨਾ
ਹੋਵੇ, ਅਰ ਨਿਰਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋਵੇ, ਅਭਿਮਾਨ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਇਹ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਦੇ ਯਮ ਮਿਲਕੇ ਉਪਾਸਨਾ ਯੋਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗ ਹੈ ।

ਸੋਰਸੰਤੋਸ਼ਤਪ: ਸ੍ਵਾਧਿਆਯੇਸ਼ੁਰਪ੍ਰਣਿਧਾਨਾਨਿਨਿਯਮਾ:

ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਪਾਏ । ਸੂਤ੍ਰ ੩੧ ॥

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ ਛੱਡਕੇ ਅੰਦਰ ਅਰ ਪਾਨੀ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਪਵਿਤ੍ਰ
ਕਰੇ, ਧਰਮ ਨਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਰ
ਹਾਨੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਅਪ੍ਰਸੰਨਤ ਕਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਆਲਸ ਛੱਡਕੇ ਸਦਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ

ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਿਨ, ਅਰਥਾਤ ਹੀ ਦਾ ਅਨੁਸਥਾਨ ਕਰੇ
ਅਥਰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਰਵਦਾ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਵੇ। ਸਤ
ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰੇ, ਅਰ 'ਓਮ' ਏਸ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ
ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਜਪ ਕੀਤਾ ਕਰੇ, ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰ-
ਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ
ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਉਪਾਸਨਾ ਯੋਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅੰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ
ਛੇ ਅੰਗ ਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਵਾ ਰਿਗਵੇਦ ਆਦੀ ਭਾਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ *ਵੇਖ ਲੈਣੇ।

ਜਦ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਨ ਤਦ ਅਕੱਲੇ ਸੁਥ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ
ਜਾਕੇ ਆਸਨ ਲਗਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਥੀਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ
ਨੂੰ ਰੋਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਭੀ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾ ਹਿਰਦੇ, ਕੰਠ, ਅੱਖਾਂ ਅਥਵਾ
ਪਿਠ ਦੀ ਵਿਰਲੀ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨ ਉਪਰ ਸਥਿਰ ਕਰ ਅਪਨੇ
ਆਤਮਾ ਅਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋ
ਜਾਨ ਨਾਲ ਸੰਯਮੀ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਓਸ ਦਾ
ਆਤਮਾ ਅਰ ਅੰਤਰਕਰਣ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਸਤ ਨਾਲ ਪੂਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਨਿਤਪ੍ਰਤੀ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਵਧ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਤਕ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ
ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੜੀ ਭਰ ਭੀ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ
ਓਹ ਸਦਾ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਹਵਗਤ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ ਸਗੁਣ, ਅਰ ਦ੍ਰੇਸ਼, ਰੂਪ ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼,
ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਮੰਨਕੇ ਅਤੀਸੂਖਵਿਮ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਿਰ
ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿੱਚ ਧੱਕੀ ਤਰਾ ਠੈਹਰ ਜਾਨਾ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸਨਾ
ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਫਲ ਜੀਵਨ ਸਰਦੀ ਥੀਂ ਮਾਯਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਅੱਗ ਦੇ
ਪਾਸ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਸਰਦੀ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ
ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਥ ਦੋਸ਼ ਦੁਖ ਭੁਵਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਟੁਣ, ਕਰਮ,
ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਨਿਆਈਂ-ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਟੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਅਵਸਰ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਏਸਦਾ ਫਲ ਵਖਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਆਤਮਾ ਦਾ
ਬਲ ਏਨਾ ਵਧੇਗਾ ਕਿ ਓਹ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਤੇ ਭੀ ਨਾ
ਘਬਰਾਵੇਗਾ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ
ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਓਹ ਭਿਤਮਾਨ ਅਰ ਮਹਾਮੂਰਖ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ
ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਏਸ ਜਗਤ ਦੇ ਸਥ ਪਦਾਰਥ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇ

*ਰਿਗਵੇਦਾਦੀ ਭਾਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ਏਸਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਉਥੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਸੁਲ ਜਾਨਾ ਈਸ਼ਰ ਹੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਪਨਤਾ ਅਰ ਮੁਰਖਤਾ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਨ ਅੱਖਾਂ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਵੇਰ ਓਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਕਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । (ਉੱਤਰ)

**ਅਪਾਣਿਪਾਦੋ ਜਵਨੋ ਗ੍ਰਹੀਤਾ ਪਸ਼ਤਤਯਚਖਛੁ: ਸ
ਸ੍ਰਿਟੋਤਯਕਰਣ: । ਸ ਵੋਤਿ ਵੇਦਯੋ ਨ ਚ ਤਸਯਾਸਤਿ
ਵੇਤਾ ਤਮਾਹੁਰਗਯੰ ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਮਹਾਂਤਮ ॥**

ਸ਼੍ਰੋਤਾਸ਼੍ਰੁਤਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੯ ॥

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੀ ਸਕਤੀ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸਥ ਦਾ ਰਚਨਾ, ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ, ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਥ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਵੇਗਵਾਨ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਸਥ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਵੇਖਦਾ, ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਤਥਾਪੀ ਸਥ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਸੁਣਦਾ, ਅੰਦ੍ਰਿਹਕਰਣ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਸਥ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਅਵਧੀ ਸਹਿਤ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ, ਸਥ ਤੋਂ ਸੁਣਦਾ, ਸਥ ਵਿੱਚ ਪੂਰਣ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿਸਕ੍ਰਿਯ ਅਰ ਨਿਰਗੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਉੱਤਰ) :—

**ਨ ਤਸਯ ਕਾਰਯੋ ਕਰਣੇ ਚ ਵਿਦਯਤੇ ਨ ਤਤਸਮਸ਼-
ਚਾਤ੍ਯਧਿਕਸ਼ਚ ਦਿਸ਼ਯਤੇ ਪਰਾਸਯ ਸਕਤਿਰਵਿਦਿਧੈਰ
ਸ੍ਰੁਯਤੇ ਸ੍ਰਾਭਾਵਿਕੀ ਜਵਾਨਵਲਕ੍ਰਿਆ ਚ ॥**

ਸ਼੍ਰੋਤਾਸ਼੍ਰੁਤਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਧਯਾਯ ੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੮ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਥੀ ਕੋਈ ਤਦਰੂਪ ਕਾਰਯ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਣ ਅਰਥਾਤ ਸਾਧਕਤਮ ਦੁਜਾ ਅਖੇਖਛਿਤ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਸਦੇ ਤੁੱਲ ਅਰ ਨਾ ਵਧੀਕ ਹੈ, ਸਰਵ ਉੱਤਮ ਸਕਤੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ, ਅਨੰਤ ਬਲ ਅਰ ਅਨੰਤ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਓਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਰਥਾਤ ਸਹਿਜ ਉਸ ਵਿੱਚਸੁਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਸਕ੍ਰਿਯ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਪੁਲੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਵਿਬੂ, ਤਥਾਪੀ ਚੈਤਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਆ ਭੀ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਓਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਅੰਤ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਵਾ ਅਨੰਤ ? (ਉੱਤਰ) ਜਿੰਨੇ ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉੱਨੀ ਹੀ ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਆ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਨ ਵਧੀਕ ਨਾ ਘੱਟ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ)
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨਾ ਅੰਤ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੂਰਣ ਗਿਆਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਉਸਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਜਾਨਿਆ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ
ਜੇਹੜਾ ਪਦਾਰਥ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਨਨ ਦਾ ਨਾਮ
ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਨੰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਹੀ ਜਾਨਨਾ ਗਿਆਨ,
ਉਸ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਅਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਸਾਂਤ ਅਰ ਸਾਂਤ ਨੂੰ ਅਨੰਤ
ਜਾਨਨਾ ਭ੍ਰਮ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ “ਯਥਾਰਥ ਦਰਸਨੇ ਜਵਾਨਮਿਤ੍ਰਿ” ਜਿਸ ਦਾ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਹੋਵੇ ਉਸ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ
ਜਾਨਕੇ ਮੰਨਨਾ ਹੀ ਗਿਆਨ, ਅਰ ਵਿਗਿਆਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਲਟਾ
ਅਗਿਆਨ ਏਸ ਕਰਕੇ :—

**ਕਲੇਸ਼ਕਰਮਵਿਪਾਕਾਸ਼ਯੈਰਪਰਾਮ੍ਰਿਸ਼ਟ:ਪੁਰੁਸ਼ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਈਸ਼ੁਰ: ॥** ਯੋਗਸੂਤ੍ਰ ਸਮਾਧਿਪਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ੨੪ ॥

ਜੇਹੜਾ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਕਲੇਸ਼, ਕੁਸਲ, ਅਕੁਸਲ, ਇਸ਼ਟ,
ਅਨਿਸ਼ਟ ਅਰ ਮਿਸ਼੍ਰ (ਮਿਲੇ ਹੋਏ) ਫਲਦਾਇਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਥੀਂ
ਰਹਿਤ ਹੈ ਓਹ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) —

ਈਸ਼ੁਰਸਿੱਧੇ: ॥ ੧ ॥ ਸਾਖਯ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੨ ॥

ਪ੍ਰਮਾਣਾਭਾਵਾਤਨ ਤਤਸਿੱਧਿ: ॥ ੨ ॥ ਸਾਖਯ ਅਃ ੫ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੦ ॥

ਸੰਬੰਧਾਭਾਵਾਤਨਾਨੁਮਾਨਮ ॥ ੩ ॥ ਸਾਖਯ ਅਧਯਾਯ ਪਾਸ਼ੁਤ੍ਰ ੧੧ ॥

ਪ੍ਰਤਖਛ ਥੀ ਘਟ ਸਕਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥ ੧ ॥
ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਆਦੀ
ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥ ੨ ॥ ਅਰ ਵਿਆਪਤੀ ਸੰਬੰਧ ਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨ
ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣਭੀ
ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੇ ॥ ਏਸ ਕਾਰਣ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥ ੩ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਥੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖਛ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਅਰ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰਥਾਤ ਵਿਪਾਦਾਨਕਾਰਣ ਹੈ, ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਥੀ ਵਿਲਖਛਣ
ਅਰਥਾਤ ਸਰਵਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰ

ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਯਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਭੀ ਨਾਮ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ :—

**ਪ੍ਰਧਾਨਸ਼ਕਤਿਯੋਗਾਚੇਤਸੰਗਾਪੱਤਿ: ॥ ੧ ॥ ਸੱਤਾਮਾਤ੍ਰਾ-
ਸੀਚੇਤਸਰਵੈਸ਼੍ਵਰਯਮ ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਰੁਤਿਰਪਿ ਪ੍ਰਧਾਨਕਾਰਯ
ਤ੍ਵਸ੍ਯ ॥ ੩ ॥**

ਸਾਖਸ਼ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਃ ੫ । ਸੂਤ੍ਰ ੮-੯-੧੨ ॥

ਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਚ ਸੰਗਾਪੱਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ ਨਿਸ਼ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸੁਖਵਿਮ ਬੀ ਮਿਲਕੇ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਗਤ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸਬੂਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਨਿਮਿਤਕਾਰਣ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਜੇ ਦੈਤਨ ਬੀ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਰੇ ਅੰਸ਼ੁਰਯ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੀ ਸਰਵ ਅੰਸ਼ੁਰਯ ਦਾ ਯੋਗ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਸੋ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ-ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਨਿਮਿਤਕਾਰਣ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਭੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੀ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨਕਾਰਣ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੀਕਨ —

ਅਜਾਮੇਕਾ ਲੋਹਿਤਸੁਕਲ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਬਹਵੀ: ਪ੍ਰਜਾ:

ਸ੍ਰਿਜਮਾਨਾਸ੍ਰੁਪਾ: ॥ ਸ੍ਰੇਤਾਸ੍ਰੁਤਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਃ ੪ । ਮੰਤ੍ਰ ੫॥

ਜੇਹੜੀ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਸਤ, ਰਜ, ਤਮੋਹੁਣ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਉਹੋ ਸ੍ਰੁਪ ਆਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਜਾ ਰੂਪ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਪਰਿਣਾਮਿਨੀ ਹੋਨਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਪਰਿ-ਣਾਮੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਸਦਾ ਕੂਟਸਥ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਕਪਿਲਾਚਾਰਯ ਨੂੰ ਅਨੀਸ਼ੁਰ ਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਨੋ ਉਹੋ ਹੀ ਅਨੀਸ਼ੁਰਵਾਦੀ ਹੈ ਕਪਿਲਾਚਾਰਯ ਨਹੀਂ, ਤਥਾ ਮੀਮਾਂਸਾ ਦਾ ਧਰਮ ਧਰਮੀ ਬੀ, ਈਸ਼ੁਰ ਬੀ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਅਰ ਨਿਆਯ ਭੀ ਆਤਮ ਸਬਦ ਬੀ ਅਨੀਸ਼ੁਰ ਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵਗ੍ਯਪਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮਯੁਕਤ ਅਰ “ਅਤਤਿ-ਸਰਵਤ੍ਰ ਵਸ਼ਾਪਨੋਤੀਤਯਾਤਮਾ” ਜੇਹੜਾ ਸਰਵਤ੍ਰ ਵਸ਼ਾਪਕ, ਅਰ ਸਰਵਗ੍ਯ ਆਦੀ ਧਰਮਯੁਕਤ, ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਅਰ ਨਿਆਯ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਅਵਤਾਰ ਲਾਂਦਾ ਹੈ

ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ “ਅਜ ਏਕਪਾਤ” “ਸਪਰਯਗੋ-
ਛੁਕਮਕਾਯਮ” ਏਹ ਯਜੁਰਵੇਦ ਦੇ ਵਚਨ ਹਨ ਇਤਿਆਦੀ ਵਚਨਾਂ ਥੀਂ
ਸਿੱਧ ਹੋ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) :—

**ਯਦਾ ਯਦਾ ਹਿ ਧਰਮਸ੍ਯ ਗਲਾਨਿਰਭਵਤਿ ਭਾਰਤ ।
ਅਭ੍ਯੁਥਾਨਮਧਰਮਸ੍ਯ ਤਦਾਤਮਾਨੰ ਸ੍ਰਿਜਾਮਯਹਮ ॥**

ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਜਦ ਧਰਮ ਦਾ ਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਤਦ ਤਦ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਹਾਂ । (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਥਾਤ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ
ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਏਸ ਤਰਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ
ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਰ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ
ਯੁਗ ਯੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਸੁਣਾ ਦੀ ਰਖਛਾ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਾਂ
ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ “ਪਰੋਪਕਾਰਾਯ ਸਤਾਂਦਿਭੁਭਯः” ਪਰਉਪਕਾਰ
ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਦਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਥਾਪੀ ਏਸ ਕਰਕੇ
ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੌਵੀ ੨੪ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ
ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਵੇਦ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਨ ਕਰਕੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ
ਬਹਕਾਨ ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਕੇ
ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਅਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕੌਸ ਰਾਵਣ ਆਦੀ
ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਜੇਹੜਾ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਓਹ ਸ਼ਰੂਰ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਜੇਹੜਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਵਤਾਰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ
ਸਥਿਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕੌਸ ਅਰ ਰਾਵਣ ਆਦੀ ਇਕ
ਕੀੜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਓਹ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕੌਸ ਰਾਵਣ
ਆਦੀ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪਰੀਪੂਰਣ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ਜਦ ਚਾਹੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇਮਰਮ
ਛੇਦਨ ਕਰ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਭਲਾ ਏਸ ਅਨੰਤ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ
ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਜੀਵਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ
ਯੁਕਤ ਕਹਿਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੂਰਖਪਨ ਥੀਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਮਾ ਮਿਲ
ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਭਗਤਜਨਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਦੇਵਾਸਤਿ
ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੇ ਭਗਤਜਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ

ਆਗਿਆ ਅਨੁਕੂਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਹੈ । ਕੀ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਆਦੀ ਜਗਤ ਦੇ ਬਨਾਨੇ ਧਾਰਣ ਅਰ ਪ੍ਰਲਯ ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਕੰਮ, ਰਾਵਣ ਆਦੀ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਅਰ ਗੋਵਰਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਠਾਨਾ ਵਡੇ ਕੰਮ ਹਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਏਸ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ “ਨ ਭੂਤੇ ਨ ਭਵਿਸ਼ਯਿ” ਈਸ਼ੁਰ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਯੁਕਤੀਕਰਕੇ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਦਾ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਨੰਤ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਗਰਭ ਵਿਚ ਆਗਿਆ, ਵਾ ਮੁੱਠ ਵਿਚ ਧਰ ਲੀਤਾ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਨਾ ਕਦੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਅਨੰਤ ਅਰ ਸਬ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਹਰ ਅਉਂਦਾ ਅਰ ਨਾ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਅਨੰਤ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਆਨਾ ਜਾਨਾ ਕਦੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਾਨਾ ਵਾ ਆਨਾ ਉਥੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਗਰਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਆਇਆ, ਅਰਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਕਹਿਨੀ ਅਰ ਮੰਨਨੀ ਵਿਦਿਆਹੀਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੌਨ ਕਹੇ ਅਰ ਮੰਨ ਸਕੇਗਾ । ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਾਨਾ ਆਨਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਦੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਈਸ ਆਦੀ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲੈਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ, ਦੇਸ, ਭੂਖ, ਤੇਹ, ਭੈ, ਸੋਕ, ਦੁਖ, ਸੁਖ, ਜਨਮ, ਮਰਨ ਆਦੀ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਸਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਿਆਯ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ ਮਹਾਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਛਮਾ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਨਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਵਿਚ ਨਿਰਭੇਤਾ ਅਰ ਉਤਸਾਹ ਹੋਜਾਵੇ, ਜੀਕਨ ਰਾਜਾ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਖਛਮਾ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਉਤਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੀਕ ਵਧੀਕ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਾਪ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਅਪਨਾ ਅਪਰਾਧ ਖਛਮਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕੋਲੋਂ ਅਸੀਂ ਹਥ ਜੋੜ ਜਾੜਕੇ ਅਪਨਾ ਅਪਰਾਧ ਛੁਡਾ ਲਵਾਂਗੇ । ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਓਹ ਭੀ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਕੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿੱਤ ਹੋ ਜਾਨ । ਏਸ ਲਈ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਢਲ ਯਥਾਵਤ ਵੇਨਾ ਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਖਛਮਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਵਾ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ? (ਉੱਤਰ) ਅਪਨੇ ਕਰਨ

ਯੋਗ ਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ।
“ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਕਰਤਾ” ਏਹ ਪਾਣਿਨੀਯ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ ਜੋਹੜਾ
ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਸੁਧੀਨ ਹੈ ਓਹੋ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਰੀਰ, ਪ੍ਰਾਣ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ
ਆਈ ਹੋਨ । ਜੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਦੀ
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਨੌਕਰ, ਸ਼ਾਮੀ ਅਰ ਸੈਨਾ। ਸੈਨਾਧਯਕਛ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਕੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ
ਅਪਰਾਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਕਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਰ ਅਧੀਨਤਾ ਨਾਲ
ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਹੋਨ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਾਪ ਵਾਂਗ ਪੁੰਨ ਨਾ ਲਗੇ, ਉਸ ਫਲ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰੇਰਕ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੋਵੇ । ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਅਰਥਾਤ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਨੂੰ ਹੋਵੇ । ਜੀਕਨ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ
ਤਾਂ ਓਹੋ ਹੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹੋ ਹੀ ਦੰਡ ਪਾਂਦਾ
ਹੈ ਸਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਾਧੀਨ ਜੀਵ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਭਾਗੀ ਨਹੀਂ
ਹੋਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਅਪਨੀ ਸਾਮਰਥ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੀਵ
ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਓਹ ਪਾਪ ਕਰ ਚੁਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ
ਵਿਚ ਪਰਾਧੀਨ ਹੋਕੇ ਪਾਪ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨਵਿਚ
ਜੀਵ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਰ ਪਾਪ ਦੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਭੋਗਨ ਵਿਚ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾ ਬਨਾਂਦਾ ਅਰ ਸਾਮਰਥ ਨਾ ਦਿੰਦਾ
ਤਾਂ ਜੀਵ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ
ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ ਉਤਪੰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ
ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਨਿਮਿੱਤ ਹੈ ਜੀਵ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਤਥਾ
ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਸਥ ਜੀਵ ਦੇ
ਅਧੀਨ ਹਨ ਜੋਹੜਾ ਮਨ, ਕਰਮ, ਵਚਨ ਕਰਕੇ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੋ
ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਲੋਹਾ ਕੱਢਿਆ
ਉਸ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਸ਼ਾਪਾਰੀ ਨੇ ਲੀਤਾ ਉਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਥੀਂ ਲੁਹਾਰ ਨੇ
ਲੈਕੇ ਤਲਵਾਰ ਬਨਾਈ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਲੀਤੀ
ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੁਨ ਏਥੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਓਹ ਲੋਹੇ ਨੂੰ
ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੇ, ਉਸਤੋਂ ਲੈਕੇ ਤਲਵਾਰ ਬਨਾਨੇ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ
ਪਕੜਕੇ ਰਾਜਾ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਜਿਸਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ
ਉਹੋ ਦੰਡ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਇੰਸੇ ਤਰਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਆਈ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੁਗਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਪਾਪ ਨਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਉਕਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਅਪਨੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ। (ਪ੍ਰਸਨ) ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ, ਸ੍ਵਰੂਪ, ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ? (ਉੱਤਰ) ਦੋਨੋਂ ਚੈਤੰਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹਨ ਸੁਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਅਰ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਆਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਿਸਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ ਸਬ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਰਖਨਾ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੇਨ ਆਦੀ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕਰਮ ਹਨ। ਅਰ ਜੀਵ ਦਾ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ, ਸ਼ਿਲਪ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਹਨ। ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿੱਤ ਗਿਆਨ, ਆਨੰਦ ਅਨੰਤ ਬਲ ਆਦੀ ਗੁਣ ਹਨ ਅਰ ਜੀਵ ਦੇ:—

ਇੱਛਾਦ੍ਵੈਸਪ੍ਰਯਤਨਸੁਖਦੁਖਜਵਾਨਾਨਜਾਤਮਨੋ
ਲਿੰਗਮਿਤਿ ॥ ਨਯਾਯਦਰਸ਼ਨ ਅਧਯਾਯ ੧। ਆਃ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੧੦ ॥

ਪ੍ਰਾਣਾਪਾਨਨਿਮੇਸ਼ੋਨਮੇਸਮਨੋ ਗਤੀਦ੍ਵਿਯਾਂਤ-
ਰਵਿਕਾਰਾਃ ਸੁਖਦੁਖੇ ਛਾਦ੍ਵੈਸੋਪ੍ਰਯਤਨਾਸਚਾਤਮਨੋ
ਲਿੰਗਾਨਿ ॥ ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਅਧਯਾਯ ੩। ਆਃ ੨। ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

(ਇੱਛਾ) ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ। (ਦ੍ਵੈਸ) ਦੁਖ ਆਦੀ ਦੀ ਅਨਿੱਛਾ ਵੈਰ, (ਪ੍ਰਯਤਨ) ਪੁਰਸਾਰਥ ਬਲ (ਸੁਖ) ਆਨੰਦ (ਦੁਖ) ਵਿਲਾਪ ਅਪ੍ਰਸੰਨਤਾ (ਗਿਆਨ) ਵਿਵੇਕ ਪਛਾਨਨਾ ਏਹ ਗੁਣ (ਨਿਆਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ) ਤੁਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ (ਪ੍ਰਾਣ) ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਨਾ (ਅਪਾਨ) ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੱਲੋਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਲੈਨਾ (ਨਿਮੇਸ਼) ਅੱਖ ਨੂੰ ਮੀਚਲਾ (ਉਨਮੇਸ਼) ਅੱਖ ਨੂੰ ਖੋਲਨਾ (ਮਨ) ਨਿਸਚਾ ਸਮਰਣ, ਅਰ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ (ਗਤੀ) ਚੱਲਨਾ (ਇੰਦ੍ਰੀ) ਸਬ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਨਾ। (ਅੰਤਰਵਿਕਾਰ) ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਰੂਪ, ਭੇਦ, ਹਰਸ, ਸੋਕ ਆਦੀ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਹੋਨਾ, ਏਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ,

ਜਦ ਤਕ ਆਤਮਾ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਏਹ ਗੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਦ ਸਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਏਹ ਗੁਣ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਜਿਸਦੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਹੋਨ ਅਰ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਾ ਹੋਨ ਓਹ ਗੁਣ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾ ਦੀਵਾ ਅਰ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋਨਾ ਅਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਹੋਨਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾ ਜੀਵ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਅਗੇ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆ ਬਾਤਾਜਾਨਦਾ ਹੈ ਓਹ ਜੀਕਨ ਨਿਸਚਾ ਕਰੇਗਾ ਜੀਵ ਉਕਨ ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਏਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੀਵਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇਡ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਨਿਸਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸੀ ਕਹਨਾ ਮੁਰਖਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਉਂਕਿ ਜੋ ਹੋਕੇ ਨਾ ਰਹੇ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮਕਾਲ, ਅਰ ਨਾ ਹੋਕੇ ਹੋਵੇ ਉਹ ਭਵਿੱਸਤ ਕਾਲ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਥਾ ਨਾ ਹੋਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਅਖੰਡ ਵਰਤਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਭਵਿੱਸਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਾ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਕਾਲਗਤਾ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਹੈ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰਾਂ ਸਰਵਗਤਾ ਨਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ, ਭਵਿੱਸਤ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਰ ਫਲ ਦੇਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਨਾਦੀ ਗਿਆਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰਾ ਕਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਦੇਡ ਦੇਨ ਦਾ ਭੀ ਗਿਆਨ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਦੇਨੇ ਗਿਆਨ ਉਸਦੇ ਸਚੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਰਮ ਗਿਆਨ ਸੱਚਾ ਅਰ ਦੇਡ ਗਿਆਨ ਮਿਥਣਾ ਕਦੀ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ? ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਵਿਭੂ ਹੈ ਵਾ ਪਰੀਛਿੰਨ?

(ਉੱਤਰ) ਪਰੀਛਿੰਨ, ਜੋ ਵਿਭੂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਮੁਸੁਪਤੀ, ਮਰਨ, ਜਨਮ, ਸੰਯੋਗ, ਵਿਯੋਗ, ਜਾਨਾ, ਆਨਾ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਜੀਵ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਲਪਗਤ, ਅਲਪ ਅਰਥਾਤ ਸੁਖਛਮ ਹੈ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੀਸੁਖਛਮ ਦਾ ਸੁਖਛਮ, ਅਨੰਤ, ਸਰਵਗ ਅਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਆਪਕ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸ ਜਗਹ ਵਿਚ ਇਕ ਵਸਤੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਜਗਹ ਵਿਚ

ਦੂਜੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦੀ । ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਨਿਯਮ ਇਕੋ ਜਹੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ ਜੀਕਨ ਲੋਹਾ ਸਥੂਲ ਅਗਨੀ ਸੂਖਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਲੋਹੇ ਵਿਚ ਵਿਦਯੁਤ (ਬਿਜਲੀ) ਅਗਨੀ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਇਕੋ ਹੀ ਅਵਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬੀਂ ਸਥੂਲ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੀਵ ਬੀਂ ਸੂਖਮ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਜੀਵ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਹ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਪਕ ਸੰਬੰਧ ਜੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਵਜ ਮੇਵਕ, ਆਧਾਰ ਆਧੇਯ, ਸ਼ਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤਜ, ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਅਰ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਭੀ ਸੰਬੰਧ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਨ ਤਾਂ :—

ਪ੍ਰਜਵਾਨੰ ਬ੍ਰਹਮ ॥੧॥ ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਮਿ ॥੨॥

ਤਤ੍ਵਮਸਿ ॥ ੩ ॥ ਅਯਮਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ੪ ॥

ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਵਾਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਵੇਦ ਵਾਕਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਹਨ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਵਾਕ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਸਤਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਅਰਥਾਤ ਅਹੰ(ਮੈਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ (ਅਸਮੀ) ਹਾਂ । ਏਥੇ ਤਤਸਥ ਉਪਾਧੀ ਹੈ ਜੀਕਨ “ਮੰਚਾ: ਕ੍ਰੋਸ਼ੰਤਿ” ਮੰਜੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਮੰਜੇ ਜੜ੍ਹ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੰਜੇਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮਨੁਸ਼ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਏਥੇ ਭੀ ਜਾਨਨਾ । ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਫਿਰ ਜੀਵ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਹਿਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ । ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਠਹਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਠਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈ ਉਕਨ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਾਖਛਾਤ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਰਹਿਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਜੀਵ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਤਤਸਥ ਵਾ ਤਤਸਹਚਰਿਤ ਉਪਾਧੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਹਚਾਰੀ ਜੀਵ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਇੱਕ ਨਹੀਂ । ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ‘ਮੈਂ’ ਅਰ ਏਹ ਇੱਕ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਰੋਧੀ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਬੱਧ ਹੋਕੇ ਨਿਮਗਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਕਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਇੱਕੋ

ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਰੋਧੀ ਇਕੋ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਹਾਂ ਜੇਹੜਾ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਅਪਨੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸਾਧਰਮ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅੱਛਾ ਤਾਂ ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰੋਗੇ (ਤਤ) ਬ੍ਰਹਮ(ਤ੍ਰਿ)ਤੇ ਜੀਵ(ਅਸੀਂ)ਹੋ, ਹੇ ਜੀਵ(ਤ੍ਰਿ)ਤੇ (ਤਤ) ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ (ਅਸੀਂ) ਹੈ॥

(ਉੱਤਰ) ਤੁਸੀਂ ਤਤ ਸਬਦ ਥੀ ਕੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, 'ਬ੍ਰਹਮ' ਬ੍ਰਹਮ ਪਦ ਦੀ ਅਨੁਵਿਤੀ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਏ ?

ਸਦੇਵ ਸੋਮਯੇਦਮਗ੍ਰ ਅਸੀਦੇਕਮੇਵਾਦ੍ਰਿਤੀਯੰ ਬ੍ਰਹਮ ॥

ਏਸ ਪੁਰਵਚਕ ਥੀ। ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਇਸ ਛਾਦੋਗੜ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੇ ਉਹ ਵੇਖੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਨ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਿੰਨ ਛਾਦੋਗੜ ਵਿਚ ਤਾਂ :—

ਸਦੇਵ ਸੋਮਯੇਦਮਗ੍ਰ ਅਸੀਦੇਕਮੇਵਾਦ੍ਰਿਤੀਯਮ ॥

ਛਾਦੋਗੜ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੬। ਖੰਡ ੨। ਮੰਤ੍ਰ ੧॥

ਅਜੇਹਾ ਪਾਠ ਹੈ ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਬਦ ਨਹੀਂ। (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) 'ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ' ਤਤ ਸਬਦ ਥੀ ਕੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ? (ਉੱਤਰ) :—

ਸ ਯ ਏਸ਼ੋਟਿਮਾ । ਏਤਦਾਤਮਯਗ੍ਰਾਮੰ ਸਰਵੰ ਤਤਸਤਤ੍ਰ ਗ੍ਰਾਮੰ ਸ ਆਤਮਾ ਤੰਤ੍ਰਮਸਿ ਸ੍ਵੇਤਕੇਤੋ ਇਤਿ ॥

ਛਾਦੋਗੜ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੬। ਖੰਡ ੮। ਮੰਤ੍ਰ ੬-੭ ॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਨਨ ਜੰਗੜ ਹੈ ਜੋ ਏਹ ਅਤੀਤ ਸੁਖਛਮ ਅਰਏਸ ਸਬ ਜਗਤ ਅਰ ਜੀਵ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਸਤ ਸ੍ਵਰੂਪ ਅਰ ਅਪਨਾ ਆਤਮਾ ਆਪਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਸ੍ਵੇਤਕੇਤੋ ਪ੍ਰਿਯ ਪੁਤ੍ਰ !

ਤਦਾਤਮਕਸਤਦੰਤਰਯਾਮੀ ਤ੍ਰਮਸਿ ॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਕਾ ਕੇ ਤੂੰ ਯਕਤ ਹੈ ਏਹ ਅਰਥ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾ ਥੀ ਅਵਿਰੁਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :—

ਯ ਆਤਮਨਿ ਤਿਸ਼੍ਠੰਨਾਤਮਨੋਂਤਰੋਯਮਾਤਮਾ ਨ ਵੇਦ ਯਸ੍ਯਾਤਮਾ ਸ੍ਰੀਰਮ । ਆਤਮਨੋਂਤਰੋਯਮਯਤਿ ਸ ਤ ਆਤਮਾਂਤਰਯਾਮਯਮ੍ਰਿਤः ॥

ਏਹ ਬਿਹਦਾਰਣਸਕ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ । ਮਹਾਰਿਸੀ ਯਾਗਵਲਕਯ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ ਜੇਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਤਮਾ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਅਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂੜ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਕਿ ਓਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਰੀਰ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਰਹਿਕੇ ਜੀਵਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨਾ ਦਾ ਸਾਖਛੀ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਅਵਿਨਾਸੀ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਭੀ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਆਤਮਾ ਅਰਥਾਤ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਾਨ। ਕੀ ਕੋਈ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦੂਜਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ “ਅਯਮਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ” ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਧੀ ਦਸਾ ਵਿੱਚ ਜਦ ਯੋਗੀਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਓਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਜੇਹੜਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਵਤ੍ਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਜੇਹੜੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਵੇਦਾਂਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ (ਪ੍ਰਸਨ):—

ਅਨੇਨ ਜੀਵੇਨਾਤਮਨਾਨੁਪ੍ਰਵਿਸਤ ਨਾਮਰੂਪੇ

ਵਯਾਕਰਵਾਣੀਤਿ ॥ ਛਾਂਦੋਗਯਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰ: ੬ । ਖੰਡ ੩। ਮੰਤ੍ਰ ੨॥

ਤਤਸਿਸ਼ਟ੍ਵਾ ਤਦੇਵਾਨੁਪ੍ਰਵਿਸਤ ॥ ਤੇਤਿਰੀਯ: ਬ੍ਰਹਮ: ਅਨੁ: ੬॥

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਗਤ ਅਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰਚਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਸਟ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਅਰ ਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਾਂ । ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸ ਜਗਤ ਅਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਓਹੋ ਪ੍ਰਵਿਸਟ ਹੋਇਆ ਇਤਿਆਦੀ ਸੁਤੀਆ ਦਾ ਅਰਥ ਦੂਜਾ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਦ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਵਾਕਯਾਰਥ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੂਜਾ ਅਨੁਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਪਸਰਾਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਸਟ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਪ੍ਰਵਿਸਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਕੇ ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਸਬ ਨਾਮ ਰੂਪ ਆਦੀ ਦੀ ਵਿਵਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਆਪ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨੁਪ੍ਰਵਿਸਟ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਨੁ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਉਲਟਾ ਅਰਥ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) “ਸੋਅਯੰ ਦੇਵਵੱਤੋ ਯ ਉਸਣਕਾਨੋਕਾਸ਼੍ਯਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ: ਸ

ਇਦਾਨੀ ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਿਟਸਮਯੇ ਮਥੁਰਾਯਾਦਿਸ੍ਯਤੇ” ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜਾ ਦੇਵਦੱਤ ਮੈਨੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਦੇਖਨਾ ਹਾ। ਏਥੇ ਕਾਸੀ ਦੇਸ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮੌਸਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਰੀਰ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਲਖਛ ਕਰਕੇ ਦੇਵਦਤ ਲਖਛਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾ ਏਸ ਭਾਗਤਿਆਗ ਲਖਛਣਾ ਥੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਥਛ ਦੇਸਕਾਲ ਮਾਇਆ ਉਪਾਧੀ ਅਰ ਜੀਵ ਦਾ ਏਹ ਦੇਸ, ਕਾਲ, ਅਵਿਦਯਾ ਅਰ ਅਲਪਗੱਤਾ ਉਪਾਧੀ ਛੱਡ ਚੈਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਲਖਛ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਲਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਭਾਗਤਿਆਗ ਲਖਛਣਾ ਅਰਥਾਤ ਕੁਝ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਅਰ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦੇਨਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰਵਗਤ ਆਦੀ ਵਾਰਜਾਰਥ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ, ਅਲਪਗਤ ਆਦੀ ਵਾਰਜਾਰਥ ਜੀਵ ਦਾ ਛੱਡਕੇ ਚੈਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ਲਖਛਾਰਥ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਦੁੱਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਥੇ ਕੀ ਕਹ ਸਕੋਗੇ ? (ਉੱਤਰ) ਪਹਿਲੇ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਵਾ ਅਨਿੱਤ ? (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਾਧੀਜਨਤ ਕਲਪਿਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਨਿੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹਾ। (ਉਤਰ) ਉਸ ਉਪਾਧੀਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਵਾ ਅਨਿੱਤ ? (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ—

ਜੀਵੇਸ਼ੋ ਰ ਵਿਸ਼ੁਧਾਚਿਦ੍ਰਿਭੇਦਸਤੁ ਤਯੋਰਦ੍ਵਯੋ: ।

ਅਵਿਦਯਾ ਤੱਚਿਤੋਰਯੋਗ: ਸ਼ਤਸਮਾਕਮਨਾਦਯ: ॥

ਕਾਰਯੋਪਾਧਿਰਯੇ ਜੀਵ: ਕਾਰਣੋਪਾਧਿਰੀਸ਼ੁਰ: ।

ਕਾਰਯਕਾਰਣਤਾਂ ਹਿਤ੍ਰਾਪੂਰਣਏਯੋਅਵਸ਼ਿਸ਼੍ਯਤੇ ॥

ਏਹ ਸੰਖਛੇਪ ਸਾਰੀਰਿਕ ਅਰ ‘ਸਾਰੀਰਿਕਭਾਸ਼ਣ’ ਵਿਚ ਕਾਰਿਕਾ ਹਨ ਅਸੀਂ ਵੇਦਾਂਤੀ ਛੀ ਪਦਾਰਥ ਇਕ (੧) ਜੀਵ, ਦੂਜਾ (੨) ਈਸ਼ੁਰ, ਤੀਜਾ (੩) ਬ੍ਰਹਮ, ਚੌਥਾ ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੇਦ, ਪੰਜਵਾਂ (੫) ਅਵਿਦਯਾ ਅਗਿਆਨ ਅਰ ਛੇਵਾਂ (੬) ਅਵਿਦਯਾ ਅਰ ਚੈਤਨ ਦਾ ਯੋਗ ਇਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਅਰ ਹੋਰ ਪੰਜ ਅਨਾਦੀ ਸਾਂਤ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਗਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਅਗਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਏਹ ਪੰਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਦੀ ਆਦੀ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਏਸ ਲਈ ਅਨਾਦੀ ਅਰ ਗਿਆਨ ਹੋਨ ਦੇ ਪਸਚਾਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਅਰਥਾਤ ਨਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ।

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਨੋਂ ਸਲੋਕ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਯੋਗ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਅਰ ਮਾਯਾ ਦੇ ਯੋਗ ਬਿਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਸਿੱਧ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਏਸ ਕਰਕੇ “ਚੋਖਿਤੋਰਯੋਗ” ਜੇਹੜਾ ਛੇਵਾਂ ਪਦਾਰਥ
 ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਗਿਨਿਆ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਵਿਦਯਾ, ਮਾਯਾ,
 ਜੀਵ, ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਚਰਿਤਾਰਥ ਹੋਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਤਥਾ ਮਾਯਾ ਅਰਥਾਤ
 ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਯੋਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਫੇਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਅਵਿਦਿਆ
 ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਵਖਤਾ ਗਿਨਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਦੋਹੀ ਪਦਾਰਥ
 ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਦਯਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਛੀ ਨਹੀਂ
 ਤਥਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਯ ਉਪਾਧੀ, ਕਾਰਣ ਉਪਾਧੀ ਥੀ ਜੀਵ ਅਰਥਾਤ ਈਸ਼ੁਰਦਾ
 ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਤਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਦ ਅਨੰਤ, ਨਿਰ, ਸੁਖ, ਬੁਧ, ਮੁਕਤ ਸੁਭਾਵ
 ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਸਿੱਧ ਕਰੇ ਜੇ ਉਸਦੇ ਇਕ ਦੇਸ
 ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਸ਼੍ਰਯ ਅਰਥਾਤ ਵਿਯਸਕ ਅਗਿਆਨ ਅਨਾਦੀ ਸਰਵਤ੍ਰ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ
 ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਉਹ
 ਪਰਿਛਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਆਦਾ ਜਾਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ
 ਜਾਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਿਆਨੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ ਨੂੰ
 ਛੱਡਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਉਸ ਦੇਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ
 ਦੇਸ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਸੁਖ ਗਿਆਨ ਸੁਕਤ ਨਾ ਕਹ ਸਕੋਗੇ । ਅਰਥਾਤ
 ਜੇਹੜਾ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਉਹ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਨੇਗਾ
 ਬਾਹਰ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਟੁਕੜੇ ਹੋ
 ਜਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਕੀ ਹਾਨੀ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਅਖੰਡ ਹੋ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨੀ
 ਨਹੀਂ ਤਥਾ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਅਭਾਵ ਵਾ ਵਿਪਰੀਤ ਗਿਆਨ ਭੀ ਹੁਣ ਹੋਨ ਕਰਕੇ
 ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਵਯ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰ ਸੰਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਰਹੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ
 ਸਮਵਾਯ ਸੰਬੰਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਨਿਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਰਵਤ੍ਰ ਦੁਖ ਫੇਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼ਾ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ
 ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਦੁਖ ਆਦੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਰਯ ਉਪਾਧੀ
 ਅਰਥਾਤ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਯੋਗ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜੀਵ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ
 ਅਸੀਂ ਪੁਛਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬ੍ਰਾਮ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਵਾ ਪਰਿਛਿੰਨ, ਜੇ ਕਹੋ ਵਿਆਪਕ
 ਅਰਥਾਤ ਉਪਾਧੀ ਪਰਿਛਿੰਨ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਦੇਸੀ ਅਰਥਾਤ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਹਨ ਤਾਂ
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਨਾਲ
 ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਅੰਤਹਕਰਣ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਿਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਅਰ ਅਗਿਆਨੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਬੰਧ ਭੀ ਛਿਨਭੰਗੁਰ ਹੋਵੇਗਾ. ਅਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਦੇ ਵੇਖਨ ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਲ ਦੀ ਵੇਖੀ ਸੁਨੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਵਾ ਬਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸਮਯ ਵੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆਸੀ ਉਹ ਦੂਜਾ ਦੇਸ਼ ਅਰ ਦੂਜਾ ਕਾਲ ਜਿਸ ਸਮਯ ਸਮਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜਾ ਦੇਸ਼ ਅਰ ਕਾਲ ਹੋ ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਵਗਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਣ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਭੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਿਦਾਭਾਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਚੇਤੇਨ ਹੋ ਨੂੰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਨੇਤ੍ਰ ਦੁਆਰਾ ਅਲਪ, ਅਲਪਗਤ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਏਸ ਲਈ ਕਾਰਣ ਉਪਾਧੀ ਅਰ ਕਾਰਯ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇਗੇ ਕਿੰਤੂ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਭਿੰਨ ਅਨਾਦੀ ਅਨੁਤਪੰਨ, ਅਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਜੀਵ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਵ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਜੀਵ ਰਿਦਾਭਾਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਛਿਨਭੰਗੁਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਖ ਕੌਨ ਭੋਗੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀਵ ਅਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੋ ਅਰ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਤਾਂ “ਸਦੇਵ ਸੋਮੇਦਮਗ੍ਰੁ ਆਸੀ ਦੇਕਸੇਵਾਦ੍ਰਿਤੀਯਮ” ਛਾਂਃ ਅਦ੍ਰਿਤਸਿੰਧੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਵਖਰਾ ਕੋਈ ਸਜਾਤੀਯ, ਵਿਜਾਤੀਯ ਅਰ ਸ੍ਰਗਤ ਅਵੇਵਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਿੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਜੀਵ ਦੂਜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦ੍ਰਿਤਸਿੰਧੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਏਸ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਕਿਉਂ ਡਰਦੇ ਹੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰੋ ਕਿ ਉਸਦਾ ਕੀ ਫਲ ਹੈ ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ “ਵ੍ਯਾਵਰਤਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਭਵਤੀਤਿ” ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਭੇਦਕਾਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਮੰਨੋ ਕਿ “ਪ੍ਰਵਰਤਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਮਪਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਭਵਤੀਤਿ” ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਦ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਿਚ ਵਿਆਵਰਤਕ ਧਰਮ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦ੍ਰਿਤ ਵਸਤੂ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵ ਅਰ ਭੋਤ ਹਨ ਉਨਾਂ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਧਰਮ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਇਕ

ਹੋਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ "ਅਸਮਿੰਨਗਰੇਅਦ੍ਰਿਤੀਯੋ ਧਨਾਢ੍ਯੋ
 ਦੇਵਦੱਤ: ਅਸ੍ਯਾਸੇਨਾਯਾਮਦ੍ਰਿਤੀਯ: ਸੂਰਵੀਰੋ ਵਿਕ੍ਰਮਸਿੰਹ:" ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ
 ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਏਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅਦ੍ਰਿਤੀਯ ਧਨਾਢ੍ਯ ਦੇਵਦੱਤ ਅਰ ਏਸ
 ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਅਦ੍ਰਿਤੀਯ ਸੂਰਵੀਰ ਵਿਕ੍ਰਮਸਿੰਘ ਹੋ ਏਸਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ
 ਕਿ ਦੇਵਦੱਤ ਵਰਗਾ ਏਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਧਨਾਢ੍ਯ ਅਰ ਏਸ ਸੈਨਾ ਵਿਚ
 ਵਿਕ੍ਰਮਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੂਜਾ ਸੂਰਵੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਘਟ ਤਾਂ ਹਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ
 ਆਦੀ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਰ ਦੂਖਤ ਭੀ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾ
 ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਰਗਾ ਜੀਵ ਵਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀਂ
 ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਘਟ ਤਾਂ ਹਨ ਏਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਦਾ ਇਕ
 ਹੈ ਅਰ ਜੀਵ ਤਥਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤੱਤ ਅਨੇਕ ਹਨ ਉਨਾਂ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਕਰਕੇ
 ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਇਕਪਨੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਹਾਰਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਵਾ ਅਦ੍ਰਿਤੀਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
 ਹੈ ਏਸਤੋਂ ਜੀਵ ਵਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਅਰ ਕਾਰਯ ਰੂਪੀ ਜਗਤ ਦਾ ਅਭਾਵ
 ਅਰ ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਸਭ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਭੁਲ
 ਨਹੀਂ ਏਸ ਤੋਂ ਨਾ ਅਦ੍ਵੈਤਸਿੱਧੀ ਅਰ ਦ੍ਵੈਤਸਧੀ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ, ਸੋਚੋ ਅਰ ਸਮਝੋ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਤ ਚਿਤ ਆਟੰ ਦ, ਅਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅਸਤੀ, ਭਾਤੀ,
 ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

(ਉੱਤਰ) ਕਿੰਚਿਤ ਸਾ ਧਰਮ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ
 ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜੜ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਹੋ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਲ ਅਰ ਅੱਗ ਆਦੀ ਭੀ
 ਜੜ ਅਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹਨ ਇਨੇ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਵੈ-
 ਧਰਮਭੇਦ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਥਾਤ ਵਿਰੁਧ ਧਰਮ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰੀਧ
 ਰੁੱਖਾਪਨ ਸਖਤਿਆਈ ਆਦੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰ ਰਸ ਦ੍ਰਵਤ੍ਵ, ਕੋਮਲਤਾ
 ਆਦੀ ਧਰਮ ਜਲ ਅਰ ਰੂਪ, ਦਾਹ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮ ਅਗਨੀ ਦੇ ਹੋਨ
 ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਕੀੜੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ, ਮੂੰਹ
 ਨਾਲ ਖਾਦੇ, ਅਰ ਪੈਰ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤਥਾਪੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ
 ਪੈਰ ਅਰ ਕੀੜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਨੇਕ ਪੈਰ ਆਦੀ ਭਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ, ਅਨੰਤ, ਬਲ, ਕ੍ਰਿਆ,
 ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੋਨਾ ਅਰ ਵਿਆਪਕਤਾ ਜੀਵ ਥੀਂ ਅਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅਲਪ-
 ਗਿਆਨ, ਅਲਪਬਲ, ਅਲਪ ਰੂਪ, ਭ੍ਰਮ ਵਾਲਾ ਹੋਨਾ, ਅਰ ਪਰੀਛਿੰਨਤਾ
 ਆਦੀ ਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਇਕ ਨਹੀਂ
 ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਭੀ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੀ ਸੁਖਛਮ ਅਰ ਜੀਵ ਉਸਤੋਂ
 ਕੁਝ ਸਬੁਲ ਹੋਨ ਕਰਕੇ) ਭਿੰਨ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) :—

ਅਥੋਦਰਮੰਤਰੰ ਕੁਰੁਤੇ । ਅਥ ਤਸ੍ਯ ਭਯੰ ਭਵਤਿ ਦ੍ਰਿਤੀਯਾਦ੍ਯੈ ਭਯੰ ਭਵਤਿ ॥

ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਣਸ਼ਕ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ਜੋਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਜੀਵ ਵਿਚ
ਬੋੜਾ ਭੀ ਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਭੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ
ਭੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਵਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪਰੀਛਿੰਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਵਾ
ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਰ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ
ਦੂਜੇ ਮਨੁਸ਼ ਨਾਲ ਵੇਰ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਭੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਰਿਤੀਯ
ਬੁਧੀ ਅਰਥਾਤ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਤਬਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਆਖੇ
ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਵਾ
ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਥੀ ਭੈ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰਦਾ ਅਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਇਕ ਕਹਾਏ ਹਨ, ਜਿਸ
ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵਦੱਤ, ਯਗਦੱਤ, ਅਰ ਵਿਸ਼ਨੁਮਿਤ੍ਰ
ਇਕ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਨ, ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਰਹਿਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ
ਅਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਜੀਵ ਦੀ ਸਦਾ ਏਕਤਾ ਅਨੇਕਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਵਾ ਕਦੀ ਦੋਨੋਂ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਭੀ ਹੋਵੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਹੁਨੇ ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਕੁਝ ਉੱਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਕੋ
ਜਹੇ ਧਰਮ ਮਿਲ ਜਾਨ ਥੀ ਏਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਥੀ ਮੂਰਤੀ
ਦ੍ਰਵਯ ਜੜ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਕਦੀ ਵਖਰੇ ਨਾ ਰਹਿਨ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ, ਅਰ
ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਭੂ ਸੂਖਛਮ, ਅਰੂਪ, ਅਨੰਤ ਆਦੀ ਗੁਣ, ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਦੇ
ਪਰੀਛਿੰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤਤ੍ਵ ਆਦੀ ਵੇਧਰਮ ਕਰਕੇ ਭੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦ੍ਰਵਯ ਥੀ ਭਿੰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੂਯ
ਅਰਥਾਤ ਅਵਕਾਸ਼ ਦੇ ਬਗੈਰ ਮੂਰਤੀ ਦ੍ਰਵਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦਾ ਅਰ
ਵ੍ਯਤੀਰੇਕ ਅਰਥਾਤ ਸਰੂਪ ਥੀ ਭਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨਤਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਤਰਾਂ
ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦ੍ਰਵਯ ਉਸ ਥੀ
ਵਖਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅਰ ਸਰੂਪ ਥੀ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਘਰ
ਦੇ ਬਨਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ, ਲਕੜੀ ਅਰ ਲੋਹਾ
ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਘਰ ਬਨ ਗਿਆ ਤਦ
ਭੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਅਰ ਜਦ ਓਹ ਨਸਟ ਹੋਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਘਰ
ਦੇ ਸਬ ਅਵੇਵ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਏ ਤਦ ਭੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ

ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਭਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੇ ਅਰ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਾ ਕਦੀ ਇਕ ਸੀ, ਹਨ ਅਰ ਹੋਨਗੇ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਤਥਾ ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਥੀ ਭਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ, ਅਰ ਸਰੂਪ ਭਿੰਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਕੁਲ ਵੇਦਾਂਤੀਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਨੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਨੂਯ ਦੇ ਵਲ ਜਾਕੇ ਵਸਤੀਰੇਕ ਭਾਵ ਤੇ ਹਟਕੇ ਵਿਰੂਧ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕੋਈ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਦ੍ਰਵਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਗੁਣ, ਨਿਰਗੁਣਤਾ, ਅਨੂਯ, ਵਸਤੀਰੇਕ ਸਾਧਰਮਸ਼, ਵੈਧਰਮਸ਼ ਅਰ ਵਿਸੇਸਣ ਭਾਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਭਲਾ ਇਕ ਮਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕਦੀ ਰਹ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਪਦਾਰਥ ਵਿਰਸਗੁਣਤਾ ਅਰ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਕਿ ਮਤਰਾਰਹ ਸਕਦੀ ਹੈ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜੜ ਦੇ ਰੂਪ ਆਦੀ ਗੁਣ ਹਨ ਅਰ ਚੈਤਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਗੁਣ ਜੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਚੈਤਨ ਵਿਚ ਇਛਿਆ ਆਦੀ ਗੁਣ ਹਨ ਅਰ ਰੂਪ ਆਦੀ ਜੜ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ ਏਸ ਲਈ “ਯਦਗੁਣੈਸਹ ਵਰੱਤਮਾਨੰ ਤਤ ਸਗੁਣਮ” “ਗੁਣੇਭਯੋਯੰਨਿਰਗੁਣੰ ਪ੍ਰਿਥਗਾਭੂਤੰ ਤੰਨਿਰਗੁਣਮ” ਜ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਸਹਿਤ ਓਹ ਸਗੁਣ ਅਰ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਰਹਿਤ ਓਹ ਨਿਰਗੁਣ ਕਹਾਵਾ ਹੈ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਅਰ ਦੂਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਥ ਪਦਾਰਥ ਸਗੁਣ ਅਰ ਨਿਰਗੁਣ ਹਨ ਕੋਈ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਵਾ ਕੇਵਲ ਸਗੁਣਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਵਿਚ ਹੀ ਸਗੁਣਤਾ ਅਰ ਨਿਰਗੁਣਤਾ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਅਨੇਤ ਗਿਆਨ ਬਲ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸਗੁਣ ਅਰ ਰੂਪ ਆਦੀ ਜੜ ਦੇ ਤਥਾ ਦ੍ਰੇਸ਼ ਆਦੀ ਜੀਵ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਥੀ ਵਖਰਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਿਰਗੁਣ ਕਹਾਵਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਕਲਪਨਾ ਕੇਵਲ ਅਗਜ਼ਾਨੀ ਅਰ ਅਵਿਦਵਾਨਾ ਦੀ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਓਹ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੇਹਾ ਤੇਹਾ ਬੜਬੜਾ-ਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰਸਾਮ ਦਾ ਰੋਗੀ ਮਨੁਸ਼ ਅੰਡ ਬੰਡ ਥਕਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਰਾਗ ਵਾਲਾ ਹੈ ਵਾ ਵਿਰਕਤ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਥੀ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਵਖਰਾਵਾ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦਾ ਹੋਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਰਕਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ

ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਵਿਰਕਤ ਭੀ ਨਹੀਂ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਇਛਿਆ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ?

(ਉੱਤਰ) ਉਜੇਹੀ ਇਛਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਛਿਆ ਭੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਉੱਤਮ ਅਰ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਥੀ ਸੁਖ ਵਿਨੋਸ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਇਛਿਆ ਹੋਸਕੇ, ਨਾ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਥੀ ਉੱਤਮ, ਅਰ ਪੂਰਣ ਸੁਖ ਥੀ ਯੁਕਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਅਭਿਲਾਸਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਇਛਿਆ ਦਾ ਤਾਂ ਮੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਈਖਛਨ ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਰਸਨ, ਅਰ ਸਬ ਸ਼ਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਨਾ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਈਖਛਨ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭਨ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਲੈਨਗੇ ਏਹ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਸਯ ਲਿਖਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਵਿਸਯ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ :—

ਯਸਮਾਦਿਰੋਅਪਾਤਖਛਨ ਯਜੁਰਯਸਮਾਦਪਾਕਸ਼ਨ।

ਸਾਮਾਨਿ ਯਸ੍ਯ ਲੋਮਾਨ੍ਯਥਰਵਾਂਗਿਰਸੋ ਮੁਖਮ ।

ਸਕੰਭੋ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿ ਕਤਮਃ ਸ੍ਰਿਦੇਵ ਸਃ ॥

ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਡ ੧੦ . ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੨੩ । ਅਨੁਵਾਕ ੪ । ਮੰਤ੍ਰ ੨੦ ॥

ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਥੀ ਰਿਗਵੇਦ, ਯਜੁਰਵੇਦ, ਸਾਮਵੇਦ ਅਰ ਅਥਰਵਵੇਦ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ਓਹ ਕੋਹੜਾ ਵੇਦ ਹੈ ? ਏਸਦਾ (ਉੱਤਰ) ਜੇਹੜਾ ਸਬ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ ਓਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰਯੰਭੂਰਯਾਥਾਤਥ੍ਯਤੋਰਥਾਨ ਵ੍ਯਦਧਾਛਾਸ੍ਵਤੀਭ੍ਯਃ

ਸਮਾਭ੍ਯਃ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੪੦ । ਮੰਤ੍ਰ ੮ ॥

ਜੇਹੜਾ ਸ੍ਰਯੰਭੂ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸੁਧ ਸਨਾਤਨ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਓਹ ਸਨਾਤਨ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਅਰਥ ਯਥਾਵਤ ਰੀਤੀ ਪੂਰਵਕ ਵੇਦ ਰੂਪ ਦਾ ਸਬ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਉਪਰੋਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਵਾ ਸਾਕਾਰ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਿਰਾਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਭ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਉਪਰੋਸ ਬਿਨਾ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵਰਣ ਉੱਚ ਰਣ ਤਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਰਣ ।

ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਾਲੂ ਆਦੀ ਸਥਾਨ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਵਿਆਪਤੀ ਨਾਲ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਮੁੱਖ ਆਦੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂੰਹ ਅਰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਵਰਣ ਉੱਚਾਰਣ ਪ੍ਰਤਿਪਾਤਿਤ ਹੋ ਬੰਧ ਕਰਾਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂੰਹ ਅਰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਰ ਸਥਾਪਨਾ ਉਚਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਬਗ਼ੈਰ ਮੂੰਹ, ਜ਼ਬਾਨ, ਤਾਲੂ ਆਦੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਬਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਰੂਪ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਕੇਵਲ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਤੇ ਅਪਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਥਾਪਨਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਤਿਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਅਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਨਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸ ਨਹੀਂ ਆਸ਼ਚਰਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ?

(ਉੱਤਰ) :—

ਅਗੋਰਰਿਗਵੇਦੋਵਾਯੋਰਯਜੁਰਵੇਦ:ਸੂਰਯਾਤਸਾਮਵੇਦ:।

ਸਤਸਾਹਬ ਸਾਹਮਣ ੧੧ ੪ : ੨ : ੩ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਆਦਿਤਸ ਤਥਾ ਅੰਗਿਰਾ ਇਹ ਦਿਸ਼ੀਆ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) —

ਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾਣੰ ਵਿਦਯਾਤਿ ਪੂਰਵੇ ਯੋ ਵੈ ਵੇਦਾਂਸ਼ਚ ਪ੍ਰਹਿਣੋਤਿ ਤਸਮੈ ॥ ਮੁੰਡਨੇਤਰ ਉਪਨਿਸਦ ਅਧਿਆਯ ੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੮॥

ਏਸ ਵਚਨ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਫੇਰ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਦਿਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਆਖਿਆ ?

(ਉੱਤਰ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਵਰ੍ਹੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਾਇਆ । ਵੇਖੋ ਮਨੁੱਖ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਅਗਨਿਵਾਯੁਰਵਿਭਜਸਤੁ ਤ੍ਵੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨਮ ।
ਦੁਦੋਹ ਯਜਵਸਿੰਧਰਬਮ੍ਰਿਗਯਜੁ: ਸਾਮਲਖਣਮ ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਮੰਤ੍ਰ ੨੩ ।

ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਚੌਹਾਂ ਮਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ, ਆਬਿਤ ਅਰ ਅੰਗਿਰਾ ਬੀ ਰਿਗ, ਯਜੁ, ਸਾਮ ਅਰ ਅਖਰਵੇਦ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਏਸੇ ਥੀ ਈਸ਼ੁਰ ਪਖਣਪਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਉਹ ਹੀ ਜਾਤ ਸਮਾਜੀ ਚਾਰਾਂ ਵਧਾਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਨ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਏਸੇ ਲਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਪਖਣ-ਪਾਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਖੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਿਆਏ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏਸੇ ਲਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਵੇਦ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਰਨਾਂ ਸਬ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਕਰਣ ਹੋ ਉਸੇ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੀਕਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਸਬ ਦੇਸ਼ ਅਰ ਦੇਸ਼ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਟਿੱਕ ਜਹੀ ਅਰ ਸਬ ਸਿਲਪ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਭੀ ਟਿੱਕੇ ਜਹੀ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਬ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਿਚ ਤੁਲ ਪ੍ਰਯਤਨ ਹਨ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਪਖਣਪਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਾਣਾਂ ਜਥਾਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਦ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਹੋਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਸਰਵਵਿਦਿਆਵਿਤ, ਸੁਧ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸ੍ਵਾਧਿਆਇ ਕਰੇ, ਦਯਾਲ ਆਦੀ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਵਿਚ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸ੍ਵਾਧਿਆਇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਬਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੀਸਰ ਵਿਤ ਹੋਰ ਨਹੀਂ । ੧ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਨਦ ਸਨਦ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤਮ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਥੀ ਵਿਦਾ

ਕਥਨ ਨ ਹੋਵੇ ਓਹ ਈਸ਼ਰੋਕਤ ਜਿਸਤਰਾਂ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਨਿਰਭ੍ਰਮ ਗਿਆਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਹੋਵੇ ਓਹ ਈਸ਼ਰੋਕਤ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵਾ ਈਸ਼ਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ, ਕਾਰਯ. ਕਾਰਣ, ਅਰ ਜੀਵ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਸਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਜੋ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬੀ ਅਵਿਰੁਧ, ਸੁਧ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸ੍ਰਭਾਵ ਬੀ ਵਿਰੁਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਦ ਹਨ, ਹੋਰ ਬਾਇਬਲ, ਕੁਰਾਨ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ। ਏਸਦੀ ਬੋਲਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਬਾਇਬਲ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਤੋਹਰਵੇਂ ਅਰ ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਦ ਦੀ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਹੋਨ ਦੀ ਸ਼ਰੂਰਤ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗਿਆਨ ਵਧਾਕੇ ਪਿਛੇ ਪੁਸਤਕ ਭੀ ਬਨਾ ਲੈਨਗੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਗੈਰ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕਾਰਯ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਹੋਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੰਗਲੀ ਮਨੁੱਸ਼ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਜਦ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਹੁਣ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਨਾਂ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਰਿਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਂਦਾ ਅਰ ਓਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਬ ਲੋਗ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੀ ਰਹ ਜਾਂਦੇ। ਜੀਕਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਨਮ ਬੀ ਅਕੌਲੀ ਜਗਹ, ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਓਹ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਹੈ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸਦਾ ਵਿਸ਼ਟਾਤ ਸੰਗਲੀ ਭੀਲ ਆਦੀ ਹਨ, ਜਦ ਤਕ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਬੀ ਸਿਖਛਾ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ ਤਦ ਤਕ ਮਿਸ਼੍ਰ, ਯੂਨਾਨ ਅਰ ਯੂਰਪ ਦੇਸ਼ ਆਦੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕੋਲੰਬਸ ਆਦੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ ਤਦ ਤਕ ਓਹ ਭੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰੋਹਾ ਬੀ ਮੂਰਖ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਸਨ ਫੇਰ ਸੁਸਿਖਛਾ ਦੇ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਗਏ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੋਲੋਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਸਿਖਛਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਗੋਂ ਅਗੋਂ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਆਏ ॥

ਸ ਪੂਰਵੇਸ਼ਾਮਪਿ ਗੁਰੁ: ਕਾਲੇਨਾਨਵੱਛੇਦਾਤ ॥

ਯੋਗਸੂਤ੍ਰ ਸਮਾਧਿਪਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ੨੬ ॥

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਅਧਯਾਪਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਥਾਤ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਸੁਸੁਪਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਲਯ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਹੋਜਾਏ ਹਨ ਉਸ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਨਿੱਤ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਬਿਨਾ ਨਿਮਿੱਤ ਥੀ ਨੈਮਿੱਤਿਕ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸਿਤ ਹੋਏ ਅਰ ਓਹ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗ ਉਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਸਨ ਵੇਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜਾਨਿਆ ?

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜਨਾਇਆ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਯੋਗੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗ ਜਦ ਜਦ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇ ਜਾਨਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਕੇ ਪਿਆਨਾਵਸਥਿਤ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸਾਧਿਸਥ ਹੋਏ ਤਦ ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਭੀਸ਼ਟ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਜਨਾਏ, ਜਦ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵੇਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋਇਆ ਤਦ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਓਹ ਅਰਥ ਅਰ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪੂਰਵਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਵੇਦ ਉਸਦਾ ਵਸਾਖਿਆਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਨਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਮ ਹੋਇਆ। ਅਰ:—

ਰਿਸ਼ਯੋ ਮੰਤ੍ਰਦ੍ਰਿਸ਼ਰਯ: ਮੰਤ੍ਰਾਨਸੰਪ੍ਰਦਦੁ:॥ ਨਿਰੁਕਤ ੧।੨੦।

ਜਿਸ ਜਿਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਜਿਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਅਰ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਜਿਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਭੀ, ਏਸ ਲਈ ਅੱਜ ਤਕ ਉਸ ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਰੱਖਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਤਾ ਦੱਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ-ਵਾਦੀ ਸਮਝੇ ਓਹਤਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵੇਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਅਰ ਅਥਰਵ, ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾ ਦਾ ਹੋਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ॥ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ):—

ਮੰਤ੍ਰਬ੍ਰਾਹਮਣਯੋਰਵੇਦਨਾਮਯੋਯਮ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਕਾਤਜਾਜਿਨ ਆਦੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਤਿਗਤਾ ਸੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? (ਉੱਤਰ) ਵੇਖੋ ਸੰਹਿਤਾ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਰੰਭ, ਅਧਿਆਯ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਵੇਦ, ਏਹ ਸਨਾਤਨ ਥੀ ਸਬਦ ਲਿਖਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਰੰਭ, ਵਾ ਅਧਿਆਯ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਅਰ ਨਿਰੁਕਤ ਵਿਚ:—

ਇਤਯਪਿ ਨਿਰਮੋ ਭਵਤਿ ॥ ਇਤਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਮਾਮਨਿਃ ਖੰਃ ੩.੪।

ਛੰਦੋਬ੍ਰਾਹਮਣਾਨਿ ਚ ਤਦ੍ਵਿਸ਼ਯਾਟਿ ॥ ਅਸਟਾਧਯਾਃ ੪। ੨। ੬੬।

ਏਹ ਪਾਣਿਨੀ ਜੀ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ। ਏਸਤੋਂ ਭੀ ਸਾਫ਼ ਮਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਭਾਗ ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਆਖਿਆਭਾਗ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਨਾਈ “ਰਿਗਵੇਦ ਆਦੀ ਭਾਸ਼ਯੁਮਿਕਾ” ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਲੋ ਓਥੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਾ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਏਹ ਕਾਤਜਾਜਿਨ ਦਾ ਵਚਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮਨੀਏ ਤਾਂ ਵੇਦ ਸਨਾਤਨ ਕਦੀ ਨ ਹੋ ਸਕਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਰ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਰ ਇਤਿਹਾਸ ਜਿਸਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭੀ ਉਸਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਸਬਦ ਥੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋਵੇ ਉਸ ਉਸ ਸਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਯਾਰਾਂ ਸੌ ਸਤਾਈ ੧੧੨।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸ਼ਾਖਾ ਕੀ ਅਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਵਯਾਖਯਾਨ ਨੇ ਸ਼ਾਖਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਵੇਦ ਦੇ ਅਵੈਵ ਭੂਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਖਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਹਨ ਓਹ ਆਸ਼ੁਲਾਜਿਨ ਆਦੀ ਰਿਸ਼ੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਭੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ,

ਅਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਹਿਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਥੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰੀ ਲਾਯਨੀ ਆਦੀ ਸਾਖਾ ਨੂੰ ਉਸ ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰ ਸਬ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਰਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੀਕਨ ਤੈਤੀਰੀਯ ਸਾਖਾ ਵਿਚ “ਇਸ਼ੋਰਜੇ-ਤ੍ਰੇਤੀ” ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਧਰਕੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਵੇਦ ਸੰਹਿਤਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ ਧਰੀ ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੂਲ ਇੱਥਛੇ ਅਰ ਆਨੁਲਾਯਿਨ ਆਦੀ ਸਬ ਸਾਖਾ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਏਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਖਨੀ ਚਾਹੁਨ ਓਹ “ਰਿਸ਼ੀਵੇਦਆਦੀ ਭਾਸ਼ਾਸ਼੍ਰਮਿਕਾ” ਵਿਚ ਵੇਖ ਲੈਣੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾ, ਪਿਉ ਅਪਨੀ ਮੰਤ੍ਰਾਨਾ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਮਵਿਦਤਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕ੍ਰਮ ਜਾਲ ਥੀ ਛੁਟਕੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਕੇ ਅਤੀ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਤਥਾ ਸੁਖਾ ਦੀ ਖਿਧੀ ਕਰਦੇ ਜਾਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵੇਦ ਨਿੱਤ ਹਨ ਵਾ ਅਨਿੱਤ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਿੱਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿੱਤ ਹਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਗੁਣ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹਨ, ਜੋ ਨਿੱਤ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਨਿੱਤ, ਅਰ ਅਨਿੱਤ ਦ੍ਰਵਯ ਦੇ ਅਨਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਸਿਆਹੀ ਦਾ ਹੈ ਓਹ ਨਿੱਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋ ਕਿੰਤੂ ਜੇ ਸਬਦ, ਅਰਥ ਅਰ ਸੰਬੰਧ ਹਨ ਓਹ ਨਿੱਤ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਨਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਉਸ ਗਿਆਨ ਥੀ ਉਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਬਨਾ ਲੀਤੇ ਹੋਨਗੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਗਿਆਨ, ਰੇਯ ਤੋ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ‘ਗਾਯਤ੍ਰੀ’ ਆਦੀ ਛੇਦ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਅਹ ਉਦਾਤ ਅਨੁਦਾਤ ਆਦੀ ਸੂਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਛੇਦਾਂ ਦੇ ਬਨ ਨ ਵਿਚ ਸਰਵੱਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰਵਗਿਆਨ ਯੁਕਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਨਾ ਸਕੇ, ਹਾਂ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋ ਪੈਵੇ ਵਿਆਕਰਣ, ਨਿਰੁਕਤ ਅਰ ਛੇਦ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਬਨਾਏ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਭੀ ਬਨਾਨਾ ਸੱਕੇ, ਏਸ ਲਈ ਵੇਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਲਨਾ

ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹ ਉੱਤਰ ਦੇਨਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਤ ਵੇਦ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਦ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ॥

ਹੁਨ ਏਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਾਂਗੇ. ਏਹ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

— ੦ —

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੀਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਰਾਮੀਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ
ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਈਸ਼ੁਰ ਵੇਦਵਿਸ਼ਯੇ ਸਪਤਮः
ਸਮੁੱਲਾਸः ਸੰਪੂਰਣः ॥੭॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀਦਯਾਨੀਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭਾਸ਼ਾਭੂਸ਼ਿਤ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਵੇਦ ਵਿਸ਼ਯ ਦਾ ਸਤਵਾਸਮੁੱਲਾਸ
ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੭ ॥

ਅਠਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪਰਲੈ
ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ।

—○—

ਇਯੇ ਵਿਸ੍ਰਸ਼ਿਟਿਰ ਯਤ ਆ ਬਭੂਵ ਯਦਿ ਵਾ ਦਧੇ
ਯਦਿ ਵਾ ਨ । ਯੇ ਅਸ੍ਯਾਧ੍ਯਯਛਃ ਪਰਮੇ ਵ੍ਯੋਮੰਤਸੋ
ਅੰਗ ਵੇਦ ਯਦਿ ਵਾ ਨ ਵੇਦ ॥ ੧ ॥

ਤਮ ਆਸੀਤਮਸਾਗ੍ਰਾਯਮਗ੍ਰੇ ਪ੍ਰਕੇਤੰ ਸਲਿਲੰਸਰਵਮਾ
ਇਦਮ । ਤੁੰਛ੍ਯੇਨਾਭ੍ਰਪਿਹਿਤੰ ਯਦਾਸੀਤਪਸਸਤਨਮਹਿ
ਨਾਜਾਯਤੈਕਮ ॥ ੨ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ ਸੂਕਤ ੧੨੯ ਮੰਤ੍ਰ ੭, ੩ ॥

ਹਿਰਣ੍ਯਗਰਭਃ ਸਮਵਰਤਤਾਗ੍ਰੇ ਭੂਤਸ੍ਯਜਾਤਃ ਪਤਿ-
ਰੇਕਆਸੀਤ । ਸ ਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਦ੍ਯਾਮੁਤੇਮਾਂ ਕਸਮੈ
ਦੇਵਾਯ ਹਵਿਸ਼ਾ ਵਿਧੇਮ ॥ ੩ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ ਸੂਕਤ ੧੨੯ ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਪੁਰੁਸ਼ ਏਵੇਦਗ੍ਰਾਮੰ ਸਰਵੰ ਯਦ ਭੂਤੰ ਯਚ ਭਾਵ੍ਯਮ ।
ਉਤਾਮ੍ਰਿਤ੍ਰ੍ਯਸ੍ਯੇਸ਼ਾਨੋ ਯਦੰਨੇਨਾਤਿਰੋਹਤਿ ॥ ੪ ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੩੧ ਮੰਤ੍ਰ ੨ ॥

ਯਤੋ ਵਾ ਇਮਾਨਿ ਭੂਤਾਨਿ ਜਾਯੰਤੇ ਯੇਨ ਜਾਤਾਨਿ
ਜੀਵੰਤਿ । ਯਤਪ੍ਰਯੰਤ੍ਯਭਿਸੰਵਿਸ਼ੰਤਿ ਤਦ੍ਵਿਜਿਜਵਾ-
ਸਸ੍ਯ ਤਦ੍ਵ੍ਯਹਮ ॥ ੫ ॥ ਤੈਤ੍ਰਿਯੋਪਨਿਸ਼ ਭ੍ਰਿਗੁਵੱਲੀ . ਅਟੁ ਵਾਕ ੧ ॥

ਹੈ (ਅੰਗ) ਮਨੁਸ਼ ਜਿਸਥੀ ਇਹ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਏਸਦਾ ਧਾਰਣ ਅਤੇ ਪਰਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਏਸ ਜਗਤ ਦਾ ਸਾਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਆਪਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਬ ਜਗਤ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਾਨ, ਹੋਰੀ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨ ਮੰਨ ॥੧॥

ਏਹ ਸਬ ਜਗਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪਹਲੇ, ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਕਜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਤੀਰੂਪ, ਜਾਨਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਛਣ ਸੀ, ਤਥਾ ਤਛ ਅਰਥਾਤ ਅਨੰਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਇਕਦੇਸੀ ਅਰ ਉਸ ਕਰਕੇ ਕਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਿੱਛੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਣੀ ਸਾਮਰਥ ਨਾਲ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਈ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥੨॥

ਹੈ ਮਨੁਸ਼ੋ! ਜੇਹੜਾ ਸਬ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਇਹ ਜਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਅਵਿਤੀਯ ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਉਹੋ ਏਸ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਹੋਗਾਸੀ, ਅਰ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਨੌਂਕੇ ਸੂਰਯ ਤਕ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਯਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ॥੩॥

ਹੈ ਮਨੁਸ਼ੋ! ਜਿਹੜਾ ਸਬ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ, ਪੂਰਣ ਪੁਰਸ਼ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਜੜ ਅਤੇ ਜੀਵ ਤੋਂ ਭੀ ਵਖਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਆਪਕ ਈਸ਼ੁਰ ਸਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਅਗੋਂ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਵਰਤਮਾਨ ਜਗਤ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੪॥

ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਬ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਭੂਤ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਜੀ ਉਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਇਸਦੇ ਜਾਨਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰੇ ॥੫॥

ਜਨਮਾਦਯਸ੍ਯ ਯਤ: ॥ ਸਾਰੀਰਕਸ਼ੁ ਅਧਯਾਯ ੧। ਪਾਦ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੨।

ਜਿਸ ਤੋਂ ਏਸ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ? (ਉੱਤਰ) ਏਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਏਸਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਨਾਦੀ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਅਨਾਦੀ

ਹਨ? (ਉੱਤਰ) ਈਸ਼ਰ, ਜੀਵ ਅਰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਏਹ ਤਿੰਨ ਅਨਾਦੀ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ (ਉੱਤਰ) —

ਦ੍ਵਾ ਸੁਪਰਣਾ ਸਯੁਜਾ ਸਖਾਯਾ ਸਮਾਨੰ ਬ੍ਰਿਖਛੰ ਪਰਿ-
ਸਸ੍ਰਜਾਤੇ । ਤਯੋਰਨ੍ਯਃ ਪਿੱਪਲੰ ਸ੍ਵਾਦ੍ਵੱਤ੍ਯਨਸ਼੍ਰੁਨ੍ਯੋ
ਅਭਿਚਾਕਸ਼ੀਤਿ ॥੧॥

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧ : ਸ਼ੁਕਤ ੧੬੪ ਮੰਤ੍ਰ ੨੦ ॥

ਸ਼ਾਸ੍ਵਤੀਭ੍ਯਃ ਸਮਾਭ੍ਯਃ ॥੨॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੪੦ : ਮੰਤ੍ਰ ੮।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਜੀਵ ਦੋਨੋਂ ਚੰਤਨਕਾ, ਅਤੇ ਪਾਲਨ ਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ
ਸਦਿਸ਼ ਹਨ, ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਪਕ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸੰਸ੍ਰੁਕਤ, ਪਰਸਪਰ ਮਿਤ੍ਰਤਾ
ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਨਾਤਨ ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਅਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਨਾਦੀ ਮੂਲ ਰੂਪ
ਕਾਰਣ, ਅਰ ਸਾਖਾ ਰੂਪੀ ਕਾਰਯ ਯੁਕਤ ਬ੍ਰਿਖਛੰ ਅਰਥਾਤ ਤਿਹੜਾ ਸਬੂਲ ਹੋਕੇ
ਪਰਲੇ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਤੀਜਾ ਅਨਾਦੀ ਪਦਾਰਥ ਹੈ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰਭਾਵ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਜੀਵ ਅਤੇ
ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚੋਂ ਜੇਹੜਾ ਜੀਵ ਹੈ ਓਹ ਏਸ ਬ੍ਰਿਖਛੰ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ
ਰੂਪੀ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜਾ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦਾ ਅਰ ਚੌਥਾਂ ਪਾਸੇ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ
ਸਰਵਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੀਵ ਤੋਂ ਈਸ਼ਰ ਅਤੇ ਈਸ਼ਰ ਤੋਂ
ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਹੈ ਅਰ ਤਿੰਨੋਂ ਅਨਾਦੀ
ਹਨ ॥੧॥ (ਸ਼ਾਸ੍ਵਤੀਭ੍ਯਃ) ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਦੀ ਸਨਾਤਨ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਵੇਦ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਅਜਾਮੇਕਾ ਲੋਹਿਤਸੁਕਲ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਬਹਵੀਃ ਪ੍ਰਜਾਃ
ਸ੍ਰਿਜਮਾਨਾ ਸ੍ਵਰੂਪਾਃ । ਅਜੇ ਹਯੇਕੋ ਜੁਸਮਾਨੋਨੁਸ਼ੇਤੇ
ਜਹਾਤ੍ਯੇਨਾ ਭੁਕਤਭੋਗਾਮਜੇਨ੍ਯਃ ॥

ਸ੍ਵੇਤਾਸ੍ਵਤਰੋਪਨਿਸ਼ਦ ਅਧਿਆਯ ੪ ਮੰਤ੍ਰ ੫ ॥

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਜੀਵ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਿੰਨ ਅਰਥਾਤ ਸਿਨਾਂ ਦਾ
ਜਨਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਜਨਮ ਲੈ ਦੇ ਅਰਥਾਤ ਇਹ
ਤਿੰਨ ਸਬ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਏਨ

ਅਨਾਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਭੋਗ ਅਨਾਦੀ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫਸਦਾ ਹੈ ਅਰ
ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾ ਫਸਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਜੀਵ ਦਾ ਲਖਛਣ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯਵਿਚ ਕਹ ਦੁਕੇ ਹਾਂ,
ਹੁਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਲਖਛਣ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ.—

ਸਤ੍ਰੁਜਸਤਮਸਾ ਸਾਮਜਾਵਸਥਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ:ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੇ-
ਰਮਹਾਨਮਹਤੋਅਹੰਕਾਰੋਅਹੰਕਾਰਾਤਪੰਚਤਨਮਾਤ੍ਰਾਤ੍ਰੁ
ਭਯਮਿੰਦ੍ਰਿਯੰ ਪੰਚਤਨਮਾਤ੍ਰੇਭਯ:ਸਬੂਲਭੂਤਾਨਿ ਪੁਰੁਸ਼
ਇਤਿ ਪੰਚਵਿੰਸਤਿਰਗਣ:॥ ਸਾਂਖਯਸੂਤ੍ਰ ਅਧਯਾਯ ੧ ਸ੍ਰੁ੬੧ ।

ਸੁਧਤਾ, ਮੱਧਮਤਾ ਜੜਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜੋਹੜਾ ਇਕ
ਸੰਘਾਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਉ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਥੀਂ ਮਹਤਤ (ਬੁਧੀ) ਅਰ
ਬੁਧੀ ਥੀਂ ਅਹੰਕਾਰ, ਅਰ ਅਹੰਕਾਰ ਥੀਂ ਪੰਜ ਤਨਮਾਤ੍ਰਾ (ਸੁਖਛਮਭੂਤ) ਅਤੇ
ਦਸਵਿੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਤਥਾ ਯਾਹਰਵਾ ਮਨ ਪੰਜ ਤਨਮਾਤ੍ਰਾ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਪੰਜ
ਭੂਤ ਇਹ ਸਬ ਚੀਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਪੰਜੀਵਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਅਰ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਵਿਕਾਰਿਣੀ, ਅਰਮਹਤੱਤ (ਬੁਧੀ) ਅਹੰਕਾਰ
ਤਥਾ ਪੰਜ ਸੁਖਛਮਭੂਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਯ, ਅਰਵਿੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਮਨ ਤਥਾ ਸਬੂਲ
ਭੂਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਪੁਰੁਸ਼ ਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਰੂਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ
ਅਰ ਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰਯ ਹੈ । (ਪ੍ਰਸਨ):—

ਸਦੇਵ ਸੋਮਯੇਦਮਗ੍ਰ ਆਸੀਤ ॥ ੧ ॥ ਛਾ.ਦੋ: ਪ੍ਰ. ੬ ਖੰਡ ੨ ॥

ਅਸਦਾਇਦਮਗ੍ਰ ਆਸੀਤ ॥ ੨ ॥ ਤੱਤਿਰੀ: ਬ੍ਰਹਮਾ: ਅਨੁ ੭ ॥

ਆਤਮੈਵੇਦਮਗ੍ਰ ਆਸੀਤ ॥ ੩ ॥ ਬ੍ਰਿਹਦਾ: ਅ: ੧ ਬ੍ਰ: ੪। ਮੰਤ੍ਰ ੧।

ਬ੍ਰਹਮ ਵਾ ਇਦਮਗ੍ਰ ਆਸੀਤ ॥ ੪ ॥ ਸਤਪਥ ੧੧ ੧। ੧੧। ੧॥

ਹੇ ਸ੍ਰੇਤਕੇਤੋ ! ਇਹ ਜਗਤ ਸਿਰੀ ਤੇ ਪਹਲਾਂ ਸਤ ॥੧॥ ਅਸਤ ॥੨॥
ਆਤਮਾ ॥ ੩ ॥ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸੀ ॥੪॥ ਪਿਛੋਂ.—

ਤਦੇਖਛਤ ਬਹੁ: ਸ੍ਰਜਾਂ ਪ੍ਰਜਾਯੇਯੇਤਿ । ਸੋਅਕਾਮਯਤਬਹੁ:

ਸ੍ਰਜਾਂ ਪ੍ਰਜਾਯੇਯੇਤਿ ॥ ਤੱਤਿਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦਬ੍ਰਹਮਾਨੰ ਦਬੱਲੀਅਨੁ ੬ ।

ਓਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਬਹੁਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਰਵੇ ਖਲ੍ਹਿਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਹ ਨਾਨਾਸਤਿ ਕਿੰਚਨ ।

ਇਹ ਭੀ ਉਪਨਿਸਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਜੋ 'ਜੇ' ਏਹ ਜਗਤ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਕਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਪਨਿਸਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

ਏਵਮੇਵ ਖਲੁ ਸੋਮਜਾਨੇਨ ਸੁੰਗੇਨਾਪੋ ਮੂਲਮਨ੍ਰਿ-
ਛਦਭਿਸਸੋਮਜਸੁੰਗੇਨ ਤੇਜੋਮੂਲਮਨ੍ਰਿਛ ਤੇਜਸਾ ਸੋਮਜ
ਸੁੰਗੇਨ ਸਨਮੂਲਮਨ੍ਰਿਛ ਸਨਮੂਲਾ: ਸੋਮਜੇਮਾ: ਸਰਵਾ:
ਪ੍ਰਜਾ: ਸਦਾਯਤਨਾ: ਸਤਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ: ॥

ਛਾਂਦੋਗਯਉਪਨਿਸਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੬ । ਖੰਡ ੮ । ਮੰਤ੍ਰ ੪ ।

ਹੇ ਸ੍ਵੇਤੋਤੋ ! ਅੰਨ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਕਾਰਯ ਦੇ ਜਲ ਰੂਪੀ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਾਨ, ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਜਲ ਦੇ ਤੇਜ ਰੂਪ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਜਾਨ, ਅਰ ਤੇਜ ਰੂਪ ਕਾਰਯ ਥੀ ਸਤ ਰੂਪ ਕਾਰਣ ਜਹੜੀ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਜਾਨ, ਇਹ ਸੱਤ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸਬ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰ ਅਤੇ ਠਹਰਨ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਏਹ ਸਬ ਜਾਤ ਸਿਸਟੀ ਤੇ ਪਹਲੇ ਅਸੰਤ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਅਰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੀ, ਅਭਾਵ ਨ ਸੀ, ਅਰ (ਸਰਵੇ ਖਲੁ) ਜੇਹੜਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਚਨ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਘਟਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਕੀ' ਕੀ ਈਟ ਕਹੀਂ ਕਾ ਰੋੜਾ ਭਾਨ ਮਤੀ ਨੇ ਕੁਨਥਾ ਜੜਾ' ਕਿਉਂਕਿ —

ਸਰਵੇ ਖਲਵਿਦੇ ਬ੍ਰਹਮਤੱਜਲਾਨਿਤਿਸ਼ਾਂਤ ਉਪਾਸੀਤ॥

ਛਾਂਦੋਗਯਉਪਨਿਸਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੩ ਖੰਡ ੧੪ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ । ਅਰ :—

ਨੇਹ ਨਾਨਾਸਤਿ ਕਿੰਚਨ ॥ ਕਟੋਪਨਿਸਦ ਅਃ ੨। ਖੱਲੀ ੪। ਮੰਤ੍ਰ ੧੧।

ਜੀਕਨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਜਦ ਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਤਕ ਕੰਮ ਦੇ, ਅਰ ਵਖਰੇ ਹੋ ਜਾਨਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਕਨ ਪ੍ਰਕਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਵਚਨ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਅਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਨ ਕਰਕੇ ਅਨਰਥ ਵਾਲੇ ਹੋਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸੁਨੇ ਏਸਦਾ

ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ । ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ, ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਅਰ ਜੀਵਨ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਬਨਾਨੇ ਅਰ ਧਾਰਨੇ ਥੀ ਇਹ ਸਭ ਜਗਤ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਾ ਜਿਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਚਾਰੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਏਸ ਚੈਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ਅਖੰਡ ਏਕ ਰਸ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਨਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਸਭ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਆਸ਼ਰੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਿੱਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਤਿੰਨ—ਇਕ ਨਿਮਿੱਤ, ਦੂਜਾ ਉਪਾਦਾਨ, ਤੀਜਾ ਸਾਧਾਰਣ । ਨਿਮਿੱਤਕਾਰਣ ਓਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਹਦੇ ਬਨਾਨ ਥੀ ਕੁਝ ਬਨੇ, ਨਾ ਬਨਾਨ ਥੀ ਨ ਬਨੇ, ਆਪ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨ ਬਨਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਤਾ ਤਤਾਂ ਦਾ ਬਨਾ ਦੇਵੇ, ਦੂਜਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿ ਜੇਹਦੇ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਨਾ ਬਨੇ ਓਹੋ ਹੀ ਤਤਾਂ ਤਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਬਨੇ ਅਤੇ ਵਿਗੜ ਭੀ ਜਾਵੇ । ਤੀਜਾ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਰਣ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਸਾਧਨ, ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਮਿੱਤ ਹੋਵੇ, ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਰਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਬਨਾਨੇ, ਧਾਰਨੇ, ਅਤੇ ਪਰਲੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਤਥਾ ਸਭ ਦੀ ਵਰਵਸਥਾ ਰੱਖਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਖ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਦੂਜਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਨੇਕ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਜੀਵ ਹੈ ।

ਉਪਾਦਾਨਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਨਾਨ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਜੜ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨ ਬਨ, ਅਰ ਨ ਵਿਗੜ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਨਾਨ ਨਾਲ ਬਨਦੀ ਅਤੇ ਵਿਗੜਨ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੀ ਹੈ, ਜਿਦੇਜਿਦੇ ਜੜ ਦੇ ਨਿਮਿੱਤ ਕਰਕੇ ਜੜ ਭੀ ਬਨ ਅਤੇ ਵਿਗੜ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਕਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਬੀਜ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣੇ ਅਤੇ ਜਲਦੇ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਅੱਗ ਆਦੀ ਜੜ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਭੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਪੂਰਵਕ ਬਨਨਾ ਵਾ ਵਿਗੜਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਆਧੀਨ ਹੈ ॥

ਜਦ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਜਿਨਾਂ ਜਿਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਗੰਧਾਨ, ਦਰਸ਼ਨ, ਬਲ, ਹੱਥ ਅਰ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਰ ਦਿਸ਼ਾ, ਕਾਲ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਸਾਧਾਰਣ ਕਾਰਣ ਜਿਸਤਰਾਂ ਘੜੇ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਘੁਮਿਆਰ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਉਪਾਦਾਨ ਅਰ ਡੰਡਾ, ਚੱਕ

ਸਾਮਾਨਜ ਨਿਮਿੱਤ, ਅਰ ਦਿਸਾ, ਕਾਲ, ਆਕਾਸ਼, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅੱਖ, ਹੱਥ, ਗਿਆਨ, ਕ੍ਰਿਆ ਆਦੀ ਨਿਮਿੱਤ ਸਾਧਾਰਣ ਅਰ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਅਰ ਨਾ ਵਿਗੜ ਸਕਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਨਵੀਨਵੇਦਾਂਤੀ ਲੋਗ ਨਿਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦੀ ਅਭਿੰਨ ਨਿਮਿੱਤ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.—

ਯਥੋਰਣਨਾਭਿ:ਸ੍ਰਿਜਤੇ ਗ੍ਰਿਹਣਤੇ ਚ ।

ਮੁੰਡਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਮੁ: ੧। ਖੰਡ ੧੦। ਮੰਤ੍ਰ ੭ ॥

ਇਹ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਕੜੀ ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਤੇਜਾਂ ਕੱਢਕੇ ਜਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਸ ਵਿਚ ਖੇਡਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਅਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਣਾ ਆਪ ਜਗਤ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਰੂਪ ਅਰਾਥਤ ਜਗਤਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਸੰਕਲਪ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸਬ ਜਗਤਰੂਪ ਬਣਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ:—

ਆਦਾਵੰਤੇ ਚ ਯੰਨਾਸਤਿ ਵਰਤਮਾਨੇ ਅਪਿ ਤੱਤਥਾ।

ਗੌੜਪਾਦੀਯ ਕਾਟਿਕਾ ਸ਼ਲੋਕ ੩੧ ॥

ਇਹ ਮਾਂਡੂਕਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਉੱਤੇ ਕਾਟਿਕਾਹੀ ਜਿਹੜਾ ਪਹਲੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨ ਰਹੇ ਓਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਕਿਤੁ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਜਗਤ ਨਾ ਸੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਸੀ, ਪਰਲੋਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਸਬ ਜਗਤ ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਬਦਲਣੇ ਵਾਲਾ, ਹੋਣਾਂ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ, ਵਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਦੇ ਰੂਪ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ, ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:—

ਕਾਰਣਗੁਣਪੂਰਵਕ: ਕਾਰਯਗੁਣੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ: ॥

ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਅਧਯਾਯ ੨। ਆਹਨਕ ੧। ਸੂਤ੍ਰ ੨੪॥

ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਦੇ ਵਾਝਣ ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ ਪਰ ਜਗਤ ਕਾਰਯ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਸੰਤ, ਜੜ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਰਹਿਤ, ਬ੍ਰਹਮ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਗਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡ ਅਤੇ ਜਗਤ

ਖੰਡ ਰੂਪ ਹੈ, ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਕਾਰਯ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਜੜ ਆਦੀ ਗੁਣ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਭੀ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਜੜ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ ਜੜ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਚੈਤਨ ਹੈ ਉਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਕਾਰਯ ਭੀ ਚੈਤਨ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਮਕੜੀ ਦਾ ਦਿਸ਼ਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਓਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਕੱਟਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਲੇ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਜੜ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਰ ਨਿਮਿੱਤਕਾਰਣ [ਮਕੜੀ ਦਾ] ਜੀਵ ਅਤਮਾ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਜੜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਤੈਦਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਪਰਮਾਣੁ ਕਾਰਣ ਥੀਂ ਸਬੂਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸਬੂਲ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਆਪ ਉਸੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਸਾਖੰਢੀ ਭੂਤ ਆਨੰਦਮਯ ਹੋਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਈ ਬਣਾਣ ਅਰਥਾਤ ਦਰਸਨ ਵਿਚਾਰ ਅਰਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਬ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਜਗਤ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ, ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਾਰੇ ਸਬਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ, ਜਦ ਪਰਲੈਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ, ਅਰ ਜਿਹੜੀ ਓਹ ਯਾਰਿਕਾ ਹੈ ਓਹ ਭ੍ਰਮ ਮੂਲਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਲੈਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾ ਸੀ, ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਅੰਤ ਅਰਥਾਤ ਪਰਲੈਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਜਦ ਤਕ ਦੂਜੀ, ਵਾਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤੱਕ ਭੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੁਖਛਮ ਹੋਕੇ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ.—

ਤਮ ਆਸੀਤਮਸਾਗ੍ਰਫਮਗ੍ਰੇ ॥ ਰਿਃ ਮੰਃ ੧੦ ਸ਼ੁਕਤ ੧੨੮ ਮੰਤ੍ਰ ੩ ॥

ਆਸੀਦਿੰਦੰ ਤਮੋਭੂਤਮਪ੍ਰਜਵਾਤਮਲਖਛਟਮ ।

ਅਪ੍ਰਤਰਕੜਮਵਿਜਵੇਯੰ ਪ੍ਰਸੁਪਤਮਿਵ ਸਰਵਤਃ ॥

ਮਨੁਸ਼੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੧ । ਸ਼ਲੋਕ ੫ ॥

ਇਹ ਸਬ ਜਗਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਪਰਲੈਂ ਵਿਚ ਅੰਧਕਾਰ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਪਰਲੈਂ ਆਰੰਭ ਹੋਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਏਸ ਨੂੰ ਨ ਕੋਈ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਨ ਤਰਕ ਵਿਚਲਿਆ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਨਣੇ ਯੋਗ ਸੀ, ਅਰ ਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਨਿਆ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਜਾਨਨੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਜੇ ਉਸ ਕਾਰਿਕਾਕਾਰ ਨੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਜਗਤ ਦਾ ਅਭਾਵ ਲਿਖਿਆ ਸੇ ਸਰਵਥਾ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਨਦਾ ਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੁਠਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਗਤ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਨ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ?

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਨਾ ਬਨਾਂਦਾ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਬਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਹੁੰਦਾ।

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਆਲਸੀ ਅਤੇ ਦਰਿਦ੍ਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਪੁਰੁ-ਸਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰਲੋ ਵਿਚ ਕੀ ਸੁਖ ਵਾ ਦੁਖ ਹੈ, ਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਲੋ ਵਿਚ ਜੀਵ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਕੰਮੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਗਹਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਵੇ (ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਨ ਬਨਾਂਦਾ) ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਪਰਲੋ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਕੀਕਨ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੀਵ ਕੀਕਨ ਭੋਗ ਸਕਦੇ ? ਜੇ ਕੋਈ ਰੁਹਾਭੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਅੱਖ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਏਹੋ ਹੀ ਆਖੋਗੇ ਕਿ ਵੇਖਨਾ, ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਨਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਬਲ, ਅਰ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਜਗਤ ਦੇ ਬਨਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਏਸਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨ ਦੱਸ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿਆਯ, ਪਾਲਨ, ਦਯਾ ਆਦੀ ਗੁਣ ਭੀ ਤਦੇ ਹੀ ਸਾਰਥਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਤ ਸਾਮਰਥ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪਰਲੋ ਅਰ ਵਸਵਸਥਾ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਫਲ ਹੋ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇਤ੍ਰਦਾ ਸ੍ਰਾਭਾਵਿਕ ਗੁਣ ਵੇਖਨਾ ਹੈ ਉਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸ੍ਰਾਭਾਵਿਕ ਗੁਣ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਕੇ ਸਥ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੰਖ ਪਦਾਰਥ ਦੇਕੇ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬੀਜ ਪਹਲੋਂ ਹੈ ਵਾ ਰੁਖ ?

(ਉੱਤਰ) ਬੀਜ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਬੀਜ ਹੋਤੁ ਨਿਦਾਨ, ਨਿਮਿੱਤ ਅਰ ਕਾਰਣ ਇਤਯਾਦੀ ਸ਼ਬਦ ਇਕੋ ਅਰਥ ਦੇ ਵਾਚੀ ਹਨ. ਕਾਰਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬੀਜ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕਾਰਯ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲੋਂ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਕੀ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਉਹ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਸੰਭਵ ਬਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਕਰ ਸਕੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਸੰਭਵ ਬਾਤ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਯ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਦੁਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਆਪਮਰ ਸਕਦਾ, +੩, ਦੁਖੀ, ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਕੁਕਰਮੀ ਆਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਹੜੇ ਸ੍ਰਾਭਾਵਿਕ ਨਿਯਮ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅੰਗ ਗਰਮ, ਜਲਨੰਡਾ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਸਬ ਜੜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟੇ ਗੁਣਵਾਲੇ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਰੋਅਰ ਪੂਰੇ ਹਨ ਏਸਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਅਪਨੇ ਸਬ ਕੰਮ ਪੂਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਈਸ਼ੁਰ ਸਾਕਾਰ ਹੈ ਵਾ ਨਿਰਾਕਾਰ? ਜੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਬਗੈਰ ਹੋਥ ਆਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨ ਬਨਾ ਸਕੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਸਾਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?

(ਉੱਤਰ) ਈਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਸਾਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਯੁਕਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਪਰੀਮਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ, ਦੇਸ਼, ਕਾਲ ਅਰ ਵਸਤੂਆਂ ਕਰਕੇ ਪਰੀਛਿੰਨ, ਭੁਖ, ਭੇਦ, ਛੇਦਨ, ਭੇਦਨ, ਸੀਤ, ਉਸਣ, ਖੁਖਾਰ, ਪੀੜਾ ਆਦੀ ਸਮੇਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ ਬਿਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਰ ਅਸੀਂ ਸਾਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਏਸ ਕਾਰਣ ਤ੍ਰਿਸਹੇਣੂ, ਅਣੂ, ਪਰਮਾਣੂ, ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸਥੂਲ ਦੇਹਧਾਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਛਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਥੂਲ ਜਗਤ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੌਤਿਕ ਇੰਦ੍ਰੀਗਲਕ ਹੋਥ ਪੈਰ ਆਦੀ ਅੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦੇ ਅਨੰਤ, ਸ਼ਕਤੀ ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸਬ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇਹੀ ਜੀਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਦ ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਭੀ ਸੁਖਛਮ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਜਗਤਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮਨੁੱਖ ਆਦੀ ਦੇ ਮਾ, ਪਿਉ, ਸਾਕਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਨ ਭੀ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਏਹ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਸ਼

ਭੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜਗਤ ਭੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਹੁਨੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਇਹ ਸਬੂਲ ਜਗਤ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਅਰ ਓਹ ਸਰਵਥਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਸਬੂਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਣ ਜਗਤ ਤੋਂ ਸੁਖਛਮ ਆਕਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਸਕਦਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਸ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜਾ ਵਰਤਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹਨਾ ਸਰਵਥਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਗਧੜਾ ਹੱਕੇ ਕਿ ਮੈਨੇ ਥਾਂਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਡਿੱਠਾ, ਓਹ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਿੰਗੇ ਦਾ ਧਨੁਸ ਅਰ ਦੋਨੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਸਨਾਨ ਕਰਦੇ ਅਰ ਗੰਧਰਵ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਓਥੇ ਬੱਦਲ ਦੇ ਬਗੈਰ ਵਰਖਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸਭ ਅੰਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਆਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕਾਰਣ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਖੇਕਿ “ਮਮ ਮਾਤਾ ਪਿਤਰੋ ਨ ਸਤੋ ਅਹਮੇਵਮੇਵ ਜਾਤੁ: ਮਮ ਮੁਖੇ ਜਿਹਵਾ ਨਾਸਤਿ ਵਦਾਮਿ ਚ” ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਜੰਮ ਪਿਆ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਬੋਲਨਾ ਪਿਆ, ਖੁਭ ਵਿਚਸੱਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲ ਆਇਆ, ਮਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਇਹ ਭੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੇ, ਅਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਨੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਅਜੇਹੀ ਅਸੰਭਵ ਥਾਤਾਂ ਪ੍ਰਮੱਤ ਗੀਤ ਅਰਥਾਤ ਪਾਗਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੌਨ ਹੈ ?

। (ਉੱਤਰ) ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਦੂਜਾ ਕਾਰਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਘਰ ਆਦੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਰ ਜਲ ਆਦੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜੀ ਆਦੀ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਓਹ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ।

ਮੂਲੇ ਮੂਲਾਭਾਵਾਦਮੂਲੰ ਮੂਲਮ ॥ ਸਾਂਖਯ ਅਃ ੧ ਸੂਤ੍ਰ ੬੭ ॥

ਮੂਲ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਣ ਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਬ ਕਾਰਣਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਾਰਣ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਪੜੇ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਜੁਲਾਹਾ, ਰੇ ਦਾ ਸੂਤ ਅਰ ਨੜੀਆਂ ਆਦੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਪੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਕਾਲ, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਤਥਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਨਾਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਸ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਗਤ ਭੀ ਨ ਹੋਵੇ ॥

**ਅਤ੍ਰ ਨਾਸਤਿਕਾ ਆਹੁ: । ਸੂਨਯੰ ਤਤ੍ਰੰ ਭਾਵੇ ਵਿਨ-
ਸ਼ਯਤਿ ਵਸਤੁਧਰਮਤ੍ਵਾਦ੍ਰਿਨਾ ਸ਼ਸਯਾ ॥੧॥**

ਸਾਂਖਯਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਆਯ ੧ ਸੂਤ੍ਰ ੪੪ ॥

ਅਭਾਵਾਦ ਭਾਵੇਤਪੱਤਿਰਨਾਨੁਪਮਿਦ੍ਯ ਪਾਦੁਰਭਾ-
ਵਾਤ ॥ ੨ ॥ ਈਸ਼ੁਰ: ਕਾਰਣੰ ਪੁਰੁਸ਼ਕਰਮਾਫਲਯਦਰ-
ਸ਼ਨਾਤ ॥ ੩ ॥ ਅਨਿਮਿੱਤਤੇ ਭਾਵੇਤਪੱਤਿ: ਕੰਟਕਤੈਖ-
ਛਟਯਾਦਿਦਰਸ਼ਨਾਤ ॥ ੪ ॥ ਸਰਵਮਨਿਤਯਮੁਤਪੱ-
ਤਿਵਿਨਾਸਧਰਮਕਤ੍ਵਾਤ ॥ ੫ ॥ ਸਰਵੰ ਨਿਤਯੰ ਪੰਚਭੂਤ
ਨਿਤਯਤ੍ਵਾਤ ॥ ੬ ॥ ਸਰਵੰ ਪ੍ਰਿਥਗਭਾਵ ਲਖਛਣ
ਪ੍ਰਿਥਕਤ੍ਵਾਤ ॥ ੭ ॥ ਸਰਵਮਭਾਵੇ ਭਾਵੇ ਸ੍ਵਤਰੇਤਰਾਭਾਵ
ਸਿੱਧੇ ॥੮॥

ਨਯਾਯਸੂਤ੍ਰ ਅਃ ੪ । ਆਹਨਕ ੧ ।

ਨਾਸਤਿਕ ਲੋਗ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਨਯ ਇਕ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਸੂਨਯ ਸੀ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੂਨਯ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਭਾਵ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਕੇ ਸੂਨਯ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਸੂਨਯ, ਆਕਾਸ਼ ਅਦ੍ਰਿਸ਼, ਪੋਲ ਅਰ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੂਨਯਤਾ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਏਸ ਸੂਨਯ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਰੇਖਾ, ਰੇਖਾ ਕਰਕੇ

ਵਰਤੁਲਾਕਾਰ ਬਨਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸ਼ਮੀਨ ਅਰ ਪਹਾੜ ਆਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਬਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸੁਨਯ ਨੂੰ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਸੁਨਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥ ੧ ॥

ਦੂਜਾ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਭਾਵ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੀਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਅੰਕੁਰ ਨਹੀਂ ਫੁੱਟਦਾ ਅਰਬੀਜ ਨੂੰ ਭੋਜ ਕਰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅੰਕੁਰ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ, ਜਦ ਪਹਲਾ ਅੰਕੁਰ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਭਾਵ ਤੋਂ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਬੀਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪਹਲੋਂ ਹੀ ਬੀਜ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕੌਨ ਬਦਲਦਾ ਓਹ ਕਦੀ ਉਤਪੰਨ ਨ ਹੁੰਦਾ ॥ ੨ ॥ ਤੀਜਾ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ, ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਆਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਦੇਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਏਸ ਬਾਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਆਧੀਨ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਆਧੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਫਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ? ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਮਨੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਤਿਤ੍ਵ (ਅਪਨੇ ਆਪ) ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੋਜਿਹਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਚੌਥਾ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਨਿਮਿੱਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿੱਕਰ ਆਦੀ ਦੁਖਤਾਂ ਦੇ ਕੰਡੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਜਦ ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਦ ਸ਼ਰੀਰ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਬਿਨਾ ਨਿਮਿੱਤ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਉਸਦਾ ਨਿਮਿੱਤ ਹੈ, ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੁਖਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੰਡੇ ਉਤਪੰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ? ॥ ੪ ॥

ਪੰਜਵਾਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਸਭ ਅਨਿੱਤ ਹਨ ॥

ਸ਼ਲੋਕਾਰਧੇਨ ਪ੍ਰਵਖਛ੍ਯਾਮਿ ਯਦੁਕਤੰ ਗ੍ਰੰਥਕੋਟਿਭਿਃ ।

ਬ੍ਰਹਮ ਸਤ੍ਯੰ ਜਗਨ ਮਿਥ੍ਯਾ ਜੀਵੋ ਬ੍ਰਹਮੈਵ ਨਾਪਰਃ ॥

ਇਹ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀ ਲੋਕ ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਸਤਿਕ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੌੜਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸੱਚ ਜਗਤ ਮਿਥਸ਼ਾ ਅਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਸਬਦੀ ਨਿੱਤਰਾ ਨਿੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਸਬ ਅਨਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸਬਦੀ ਨਿੱਤਰਾ ਭੀ ਅਨਿੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅੱਗ ਲਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਕੇ ਆਪ ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇਹੜੀ ਵਸਤੂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਨਿੱਤਰਾ ਅਰ ਪਰਮ ਸੁਖਫਲ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਅਨਿੱਤ ਕਹਨਾ ਕਦੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀ ਲੋਗ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਸੱਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਸੁਪਨੇ, ਰੱਸੀ, ਸੱਪ ਆਦੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਲਪਿਤ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਪਨਾ ਗੁਣ ਹੈ ਗੁਣ ਥੀ ਦ੍ਰਵੜ, ਅਰ ਦ੍ਰਵੜ ਥੀਂ ਗੁਣ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨਿੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਅਨਿੱਤ ਮੰਨੋ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੁਫਨਾ ਬਿਨਾ ਵੇਖੇ, ਸੁਨੇ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਰਥਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੱਤਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਖਛਾਤ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਘ੍ਰਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗੰਧਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਣ ਉਤੇ ਭੀ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਮਜ਼੍ਹਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਲੈ ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਰਣ ਦ੍ਰਵੜ ਵਰਤਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸੁਫਨਾ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਜਨਮ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਆਵੇ, ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨਮਾਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਰ ਬ ਹਰ ਉਹ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਮਾਨ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਅਰ ਦੋਹਾ ਦੇ ਘ੍ਰਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਅਨਿੱਤਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸਤਰਾਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਫਨੇ ਦੇ ਤੁਲ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ

(ਉੱਤਰ) ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸੁਫਨੇ ਅਰ ਘ੍ਰਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਗੰਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਲੁਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸੁਫਨੇ ਅਰ ਘ੍ਰਕਨੀਂਦ

ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ ਦੀ ਵਸਵਸਥਾ ਕਦੀ ਨ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਅਰ ਜੇ ਨਿਮਿੱਤ ਦੇ ਹੋਨ ਬੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਨਿਮਿੱਤ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਮੰਨਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ ਦਾ ਹੋਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਏਸ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਉਤਪੰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ? ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਜੋ ਜੋ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਬ ਘਾਹ ਦੂਖਰ ਅਰ ਕੀੜੇ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੀਜ ਅਨਾਜ ਪਾਨੀ ਆਦੀ ਦੇ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਥਰੀਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਹਲਦੀ ਚੂਨਾ ਅਤੇ ਨਿੰਬੂ ਦਾ ਰਸ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਗਾ ਥੋਂ ਆਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਕਿੰਤੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਿਲਾਨ ਕਰਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਠੀਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਰੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਘਟ ਵੱਧ ਵਾ ਅਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਮਿਲਾਨ ਨਾਲ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ ਬਨਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਦ ਤਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਅਰ ਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦੇ। ਏਸ ਲਈ ਸੁਭਾਵ ਆਦੀ ਬੀ ਜਗਤ ਨਹੀਂ ਬਨਦਾ ਕਿੰਤੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਨਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਬਨਦਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਸ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨ ਸੀ ਨ ਹੋ ਅਰ ਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿੰਤੂ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਬੀ ਇਹ ਜਹੇ ਦਾ ਤੇਹਾ ਬਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨ ਕਦੀ ਏਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ, ਨ ਕਦੀ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਉੱਤਰ) ਬਗਰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਾਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਕੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਸੰਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬਨੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਨਾਦੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜੇ ਸੰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਬਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਪਹਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਨਿੱਗਰ ਤੋਂ ਨਿੱਗਰ ਪੱਥਰ, ਹੀਰੇ ਅਰ ਫੁਲਾਦ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੈਨਤੋੜਕੇ ਭਾਵੇਂ ਗਲਾਕੇ ਯਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰਕੇ ਵੇਖਲੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਮਿਲੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾ ਪਾਕੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਭੀ ਜਟੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਨਾਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਈ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਯੋਗਾਭਾਸ ਕਰਕੇ ਅਣਿਮਾ ਆਦੀ ਐਸ਼ੁਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਸਰਵੱਗ ਆਦੀ ਕੁਛਾ ਬੀ

ਸੁਕਤ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਅਨਾਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਵਾਲਾ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਰਾ ਅਰ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਜਗਤ, ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਕੀਕਨ ਬਨਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਗੈਰ ਜੀਵ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਸਾਧਨ ਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਕਿਥੋਂ ਹੁੰਦਾ? ਜੀਵ ਭਾਵੇਂ ਜੇਹਾ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂਭੀ ਜਿਹੜੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸੁਯੋ ਸਨਾਤਨ ਅਨਾਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦੇ ਤੁੱਲ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੀਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪਰਮ ਅਵਧੀ ਤੀਕਨ ਵਧੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋ, ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਵੇਖੋ ਕੋਈ ਭੀ ਅਜ ਤੀਕਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਬਦਲਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਨਾਦੀ ਸਿੱਧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਥੀ ਵੇਖਨ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਥੀ ਸੁਨਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਯੋਗੀ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕਲਪ ਕਲਪਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਬਨਾਦਾ ਹੈ ਯਾ ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇਹੋ ਜਹੀ ਹੁਨ ਹੈ ਉਹੋ ਜਹੀ ਪਹਲੋਂ ਸੀ, ਅਰ ਅੱਗੇ ਭੀ ਏਹੋ ਜਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ—

**ਸੂਰਯਾਚੰਦ੍ਰਮਸੌ ਧਾਤਾ ਯਥਾ ਪੂਰਵਮਕਲਪਯਤ
ਦਿਵੰ ਚ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਚਾਂਤਰਿਖਛਮਥੇਸ਼ੁ:॥**

ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ । ਸੁਕਤ ੧੯੦ । ਮੰਤ੍ਰ ੩ ॥

(ਧਾਤਾ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਹਲੇ ਕਲਪ ਵਿਚ ਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤਾਰੇ ਆਦੀ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸਨੇ ਹੁਨ ਭੀ ਬਨਾਏ ਹਨ ਅਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹੋ ਜਹੇ ਹੀ ਬਨਾਵੇਗਾ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਮ ਭੂਲ ਦੁਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਇੱਕੋ ਜਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਅਲਪੋਗ ਅਰ ਜਿਸਦਾ ਗਿਆਨ ਵਧੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭੂਲ ਦੁਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮਤ ਹੈ ਯਾ ਵਿਰੋਧ? (ਉੱਤਰ) ਇੱਕ ਮਤ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇ ਇਕ ਮਤ ਹੈ ਤਾਂ:—

ਤਸਮਾਦ੍ਵਾ ਏਤਸਮਾਦਾਤਮਨ ਆਕਾਸ਼: ਸੰਭੂਤ: ।
 ਆਕਾਸ਼ਾਦ੍ਵਾਯੁ: । ਵਾਯੋਰਗਨਿ: । ਅਗਨੇਰਾਪ: । ਅਦਭਯ:
 ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ । ਪ੍ਰਿਥਿਵਯਾ ਐਸ਼ਧਯ: । ਐਸ਼ਧਿਭਯੋ ਅੰਨਮ ।
 ਅੰਨਾਦ੍ਵੇਤ: । ਰੇਤਸ: ਪੁਰੁਸ਼: । ਸ ਵਾ ਏਨ ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਅੰਨਰ-
 ਸਮਯ: ॥ ਤੋਤਿਰੇਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਥ੍ਰਾਮਨੰਦਬੱਲੀ ਅਨੁਵਾਕ ੧ ॥

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਬੀ ਆਕਾਸ਼ ਅਵਕਾਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜਾ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਦ੍ਰਵਯ ਸਰਵਤ੍ਰ ਫੈਲ ਰਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਵਕਾਸ਼ ਉਤਪੰਨ ਜੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਪਰਮਾਣੂ ਕਿੱਥੇ ਠਹਰ ਸਕੇਨ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਵਾਯੂ, ਵਾਯੂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਅਗਨੀ, ਅਗਨੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਲ, ਜਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਬੀ ਐਸ਼ਧੀ, ਐਸ਼ਧੀਆਂ ਬੀ ਅੰਨ, ਅੰਨ ਬੀ ਵੀਰਯ, ਵੀਰਯ ਬੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਈਕਨ ਆਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਬੀ, ਅਰ ਛਾਦੋਗਤ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਆਦੀ, ਅੰਤ੍ਰੇਯ ਵਿਚ ਜਲ ਆਦੀ ਕ੍ਰਮ ਬੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਈ (ਲਿਖੀ ਹੈ) ਵੇਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਦੇ ਪੁਰੁਸ਼ (ਈਸ਼ੁਰ) ਕਿੰਦੇ ਹਿਰਨਯਗਰਭ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਆਦੀ ਬੀ ਮੀਮਾਸਾ ਵਿਚ ਕਰਮ, ਵੇਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਵਿਚ ਕਾਲ, ਨਿਆਯ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ, ਯੋਗ ਵਿਚ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ, ਸਾਖਯ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਅਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਮੰਨੀਏ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਸ ਵਿਚ ਸਬ ਸੱਚੇ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ, ਝੂਠਾ ਓਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਲਟਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਮਿਤ ਕਾਰਣ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਾ ਜਗਤਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜਦ ਮਹਾਪਰਲੈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ, ਅਰ ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਵਾਯੂ ਦਾ ਪਰਲੈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ, ਅਰ ਜਦ ਬਿਜਲੀ ਅਗਨੀ ਦਾ ਭੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਜਲ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਰਲੈ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਤਕ ਪਰਲੈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਉਥੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰ ਹਿਰਨਯਗਰਭ ਆਦੀ ਪਹਲੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਓਹ ਸਬ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਰੋਧ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕੋ ਕ੍ਰਮ

ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਵੇਖੋ ਛੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮਤ ਹੋਨਾ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੈ। ਮੀਮਾਂਸਾ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਅਜੇਹਾਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਕਰਮ ਚੇਸਟਾ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ” ਵੈਸੇਸਿਕ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ “ਕਿ ਸਮਾਂ ਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ” ਨਿਆਯ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ”। ਯਗ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਵਿਦਯਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ”। ਸਾਂਖਯ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ” ਅਰ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਨ ਬਨਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪਦਾਰਥ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ” ਏਸ ਲਈ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਛੀ ਕਾਰਣਾਂ ਥੀ ਬਨਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੀਆਂ ਕਾਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਛੀ ਮਨੁਸ਼ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਕ ਛੱਪਰ ਨੂੰ ਉਠਾਨ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਰੱਖਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਰੂਪੀ ਕਾਰਣ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸਟਾਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਅਨੁਆਂ ਅਰ ਇਕ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਜਿਹਨੂੰ ਘੱਟ ਵੱਧ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਅੰਗ ਦੱਸਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹਾਥੀ ਕੌਹੋ ਜੇਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਕਹਿਆ ਬੰਸ ਵਰਗਾ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਫੱਜ ਵਰਗਾ, ਤੀਜੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮੋਹਲੇ ਵਰਗਾ, ਚੌਥੇ ਨੇ ਬਹਾਰੀ ਵਰਗਾ, ਪੰਜਵੇਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਥੜੇ ਵਰਗਾ, ਅਰ ਛੇਵੇਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਚੌਹਾਂ ਬੰਸਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਕੁਝ ਮੱਝੀ ਦੀ ਸਕਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਅਨਾਰਥ ਨਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਅਰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਿਸੀਆ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਨਵੀਂ ਮੋਟੀ ਬੁੱਧਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਚ ਲਗਕੇ ਝੂਠਾ ਝਗੜਾ ਮਚਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦੇ ਯਾ ਹੋਤਨਾਂ ਦੇ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਨੁਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਨੇਕੁੱਲਨ ਤਾਂ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਨ ਪਾਨ? ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਥੋੜੀ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਾਰਥੀ, ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਰਾਮੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਨ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

(ਉੱਤਰ) ਤੇ ਭੋਲੇ ਭਾਉ! ਕੁਝ ਅਪਣੀ ਬੁੱਧ ਨੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆੜਦੇ? ਵੇਖੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਹਨ ਇਕ

ਕਾਰਣ ਦੁਜਾ ਕਾਰਯ, ਜੇਹੜਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਓਹ ਕਾਰਯ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਾਰਯ ਹੈ ਓਹ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠੀਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ—

ਨਿਤਯਾਯਾ: ਸਤ੍ਰੁਰਜਸਤਮਸਾਂ ਸਾਮਯਾਵਸਥਾਯਾ:
ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੇਰੁਤਪੰਨਾਨਾਂ ਪਰਮਸੂਖਛਮਾਣਾਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ
ਵਰਤਮਾਨਾਨਾਂ ਤਤ੍ਰਪਰਮਾਣੂਨਾਂ ਪ੍ਰਥਮ:ਸੰਯੋਗਾਰੰਭ:
ਸੰਯੋਗਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਦਵਸਥਾਂਤਰਸ੍ਯ ਸਬੁਲਾਕਾਰਪ੍ਰਾਪਤਿ:
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿਰੁਚਯਤੇ ।

ਅਨਾਦੀ ਨਿੱਤ ਸਰੂਪ, ਸਜ, ਰਜ ਅਰ ਤਮ, ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਅਵ-
ਸਥਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਜੇਹੜੇ ਪਰਮ ਸੂਖਛਮ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਤੱਤ
ਅਵੈਵਿਵਿਦਯਮਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਆਰੰਭ ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-
ਯੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਅਵਸਥਾ ਬਦਲਨ ਕਰਕੇ (ਓਹ ਸੂਖਛਮ ਚੀਜ਼) ਦੁਜੀਆਂ ਅਵ-
ਸਥਾ ਵਿਚ ਸਬੁਲ ਸਬੁਲ ਬਨਦੀ ਬਨਾਂਦੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਬਨ ਗਈ ਹੈ। ਇੰਸੇ
ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰਗ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਏਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਭਲਾ ਜੇਹੜੀ
ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਯੋਗ ਵਿਚ ਮਿਲਨ ਅਤੇ ਮਿਲਾਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਸੰਯੋਗ
ਦਾ ਆਦੀ ਅਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਦੇ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ
ਉਸਨੂੰ ਕਾਰਣ, ਅਰ ਜੇਹੜੀ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਨਦੀ ਅਰ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ
ਓਹੋ ਜਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਉਸਨੂੰ ਕਾਰਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜਾ ਮਨੁਸ਼ ਉਸ
ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਾਰਯ ਦਾ ਕਾਰਯ ਕਰਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸਾਧਨ ਦਾ
ਸਾਧਨ ਅਰ ਸਾਧਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਅਨ੍ਹਾਂ,
ਸੁਨਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਦਾ, ਅਰ ਜਾਨਦਾ ਹੋਇਆ ਮੂੜ੍ਹ ਹੈ, ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ,
ਦੀਵੇ ਦਾ ਦੀਵਾ, ਅਰ ਸੂਰਯ ਦਾ ਸੂਰਯ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸ
ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਕਾਰਣ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ
ਕਾਰਯ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਕਾਰਣ ਨੂੰ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਬਨਾਨਹਾਰਾ ਹੈ ਓਹ ਕਰਤਾ
ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਨਾਸਤੋ ਵਿਦਯਤੇ ਭਾਵੇ ਨਾਭਾਵੇ ਵਿਦਯਤੇ ਸਤ: ।

ਉਭਯੋਰਪਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੋਂਤਸਤ੍ਰੁਨਯੋਸਤਤ੍ਰੁਦਰਸ਼ਿਭਿ:॥

ਭਗਵਦਗੀਤਾ ਅਧਯਾਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੧੬ ॥

ਕਦੇ ਅਸਤ ਦਾ ਭਾਵ ਵਰਤਮਾਨ ਅਰ ਸਤ ਦਾ ਅਭਾਵ ਵਰਤਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਤਤੁਦਰਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਾਨਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਪਖਛਪਾਤੀ, ਹਠੀ, ਮਲੀਨ ਆਤਮਾ, ਅਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਸਹਜ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜਾ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਦਵਾਨਸਤ-ਸੰਗੀ ਹੋਕੇ ਪੂਰਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਸਦਾ ਭ੍ਰਮ ਰੂਪੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਧੰਨ ਉਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਹਨ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਵਿਦਵਾ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਾਨਨ ਦੇ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਨਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਭਾਵ ਨਾਲ ਜਨਾਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਜੇਹੜਾ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ, ਜਦ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਬਨਨ ਦਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਮ ਸੁਖਫਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਪਰਮ ਸੁਖਫਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ਕਾਰਣ ਥੀ ਕੁਝ ਸਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਮਹੱਤਤ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਉਸਤੋਂ ਕੁਝ ਸਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਅਹੰਕਾਰ ਅਰ ਅਹੰਕਾਰ ਥੀ ਕਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪੰਜ ਸੁਖਫਲ ਭੂਤ । ਕੰਨ, ਤੁਰਾ, ਨੇਤ੍ਰ, ਜੀਭ, ਨੱਕ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਵਾਕ, ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਉਪਸਥ ਅਰ ਗੁਦਾ ਇਹ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਯਾਹਰਵਾਂ ਮਨ ਕੁਝ ਸਬਲ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤਨਮਾਤ੍ਰਾ ਥੀ ਅਨੇਕ ਸਬਲ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਬਲ ਭੂਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤਸ਼ਖਛ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਔਸਪੀਆਂ ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਅੰਨ, ਅੰਨ ਵੀਰਯ ਥੀ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਮੈਥੁਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਮਰਦ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਨਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਕਰਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਥੁਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਵੇਖੋ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੋਹੋਜੇਹੀ ਗਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗਭੀ ਵੇਖਕੇ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਰਹ ਜਾਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜ, ਨਾੜੀਆਂ ਦਾ ਬੰਧੋਜ, ਮਾਂਸਦੀ ਲਿਪਾਈ, ਚਮੜੇ ਦਾ ਢੱਕਨ, ਤਿੱਲੀ, ਜਿਗਰ, ਫੇਫਰਾ, ਪੱਖੇ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸਥਾਪਨ, ਜੀਵਦਾ ਸੰਯੋਜਨ, ਸਿਰੇ ਰੂਪ ਮੂਲਰਚਨਾ, ਵਾਲ, ਨਹੂੰ ਆਦੀ ਦਾ ਸਥਾਪਨ, ਅੱਖਦੀ ਅਤੀ ਸੁਖਫਲ ਸਿਰਾ ਦਾ ਤਾਰ ਵਰਗਾ ਗ੍ਰੰਥਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸਨ, ਜੀਵਦੀ ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸੁਸੁਪਤੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਭੋਗਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸੇਸ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰਮਾਣ, ਸਬ ਧਾਤੂ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਕਰਨਾ, ਕਲਾ ਕੌਸਲ ਸਥਾਪਨ ਆਦੀ ਅਸਦਰਯ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨੂੰ ਬੈਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਨ ਕਰ ਸਕਦ, ਹੈ? ਏਸਤੋਂ ਵਧੀਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਚਨ, ਧਾਤੂਆਂ ਨਾਲ ਜੜੀ ਹੋਈ ਸ਼ਮੀਨਾ

ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬੋਹੜ ਬ੍ਰਿਖਛ ਆਦੀ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਵਿਚ ਅਤੀਸੁਖਛਮ ਰਚਨਾ, ਅਸੰਖ ਹਰੇ ਹਰੇ ਚਿੱਟੇ, ਪੀਲੇ, ਕਾਲੇ, ਚਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ ਫਲ, ਮੂਲ ਦਾ ਬਨਾਨਾ ਮਿੱਠੇ, ਖਾਰੇ, ਕੌੜੇ, ਬਕਬਕੇ, ਚਟਪਟੇ, ਖੱਟੇ ਆਦੀ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਦ, ਸੁਰੀਧੀ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ, ਫਲ ਆਦੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਅਨੇਕ ਕਰੋੜਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਆਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਨਾਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚਕ੍ਰ ਵਿਚ ਚਲਾਉਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥

ਜਦ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜਾ ਉਸ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਵੇਖਕੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੇ ਸੋਹਨਾ ਗਹਨਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ, ਵੇਖਕੇ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਬੁਧਵਾਨ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਰਾ ਤਰਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋਈ ਯਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਟਿਕਨ ਅਰ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਵਾ ਅਨੇਕ ਮਨੁਸ਼ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਅਨੇਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਨਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ :—

ਮਨੁਸ਼੍ਯਾ ਰਿਸ਼ਯਸ਼ਚ ਯੇ । ਤਤੋ ਮਨੁਸ਼੍ਯਾ ਅਜਾਯੰਤ ॥

ਇਹ ਯਜੁਰਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਏਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਥੀਂ ਇਹੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਅਰਥਾਤ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਅਰ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਭੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਅਨੇਕ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਦੀ ਬਾਲ, ਜੁਆਨੀ ਯਾ ਬ੍ਰਿਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿਸਟੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਥਵਾ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਬਾਲਕ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਾਸਤੇ ਦੂਜੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਜੇ ਬੁੱਢੇ

ਬਨਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਥੁਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਨ ਹੁੰਦੀ ਏਸ ਲਈ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਜਿਸਤਰਾ ਦਿਨ ਦੇ ਪਹਲੇ ਰਾਤ, ਅਰ ਰਾਤ ਦੇ ਪਹਲੇ ਦਿਨ ਤਥਾ ਦਿਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰਾਤ, ਅਰ ਰਾਤ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦਿਨ ਬਰਬਰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਪਰਲੈ ਅਰ ਪਰਲੈ ਦੇ ਪਹਲੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ, ਤਥਾ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਰਲੈ ਅਰ ਪਰਲੈ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਥੀ ਏਹੋ ਚਕ੍ਰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਦਾ ਆਦਿ ਯਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਸਤਰਾ ਦਿਨ ਯਾ ਰਾਤ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅਰ ਅੰਤ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਅਰ ਪਰਲੈ ਦਾ ਆਦਿ ਯਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਤਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਜੀਵ ਅਰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਤਿੰਨੋਂ ਸਰੂਪ ਥੀ ਅਨਾਦੀ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਅਰ ਪਰਲੈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਥੀ ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾ ਕਦੀ ਨਦੀ ਦ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਸੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਫੇਰ ਬਰਸਾਤ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਅਨਾਦੀ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਅਰ ਪਰਲੈ ਕਰਨਾ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸਦੇ ਕਰਤਵਜ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਭੀ ਆਰੰਭ ਅਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਈਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁਸ਼ ਜਨਮ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਆਦੀ ਕੁਰ ਜਨਮ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਣ ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਜਨਮ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਅਰ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਪਤੰਗ ਆਦੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਾਰਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਖਛਪਾਤੀ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਪਖਛਪਾਤੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਸਥਾਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰਮ ਦੇ ਬਿਨਾ ਜਨਮ ਦੇ ਦਾ ਤਾਂ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕੋਹੜੀ ਜਗਾ ਹੋਈ ?

(ਉੱਤਰ) ਤ੍ਰਿਵਿਸਟਪ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਤੀ ਸੀ ਯਾ ਅਨੇਕ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਤੀ ਸੀ ਫੇਰ “ਵਿਸ਼ਾਨੀ ਹਰਾਯਾਨ” ਦੇ

ਦਸਸਵ:"ਇਹ ਰਿਗਵੇਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਠਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਰਯ, ਵਿਦਵਾਨ, ਦੇਵ, ਅਰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਸ਼ੂ ਅਰਥਾਤ ਡਾਕੂ ਮੁਰਖ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਆਰਯ ਅਰ ਦਸ਼ੂ ਦੋ ਨਾਉਂ ਹੋ ਗਏ॥ "ਉਤ ਸੁਦੇ ਉਤਾਰਯੋ" ਅਥਰਵਵੇਦ ਵਚਨ । ਆਰਯਾ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, ਵੈਸ਼ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਚਾਰ ਭੇਦ ਹੋਏ, ਦਿਸ਼ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਰਯ, ਅਰ ਮੁਰਖਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਸੂਦ੍ਰ, ਅਨਾਰਯ ਅਰਥਾਤ ਅਨਾੜੀ ਹੋਇਆ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫੇਰ ਉਹ ਏਥੇ ਕਿਸਤਰਾ ਆਏ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਦ ਆਰਯ ਅਰ ਦਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਰ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਸੁਰਾਂ ਵਿਚਸਦਾ ਲੜਾਈ ਬਖੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਬਹੁਤ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋਨ ਲੱਗਾ ਤਦ ਆਦਿਯ ਲੋਕ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿਚੋਂ ਏਸ ਭੂਮੀ ਦੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਜਾਨਕੇ ਏਥੇ ਹੀ ਆਨ ਵਸੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਏਸ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਆਰਯਾਵਰਤ" ਹੋਇਆ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੀ ਅਵਧੀ ਕਿਥੋਂ ਤੀਕਨ ਹੈ ॥

**ਆਸਸੁਦ੍ਰਾਤੁ ਵੈ ਪੂਰਵਾਦਾਸਸੁਦ੍ਰਾਤੁ ਪਸ਼ਚਿਮਾਤ ।
ਤਯੋਰੇਵਾਂਤਰੰ ਗਿਰਯੋਰਾਰਯਾਵਰਤੰ ਵਿਦੁਰਬੁਧਾਃ ॥
ਸਰਸਵਤੀਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ੍ਵਤ੍ਯੋਰਦੇਵਨਦ੍ਯੋਰਯਦੰਤਰਮ । ਤੰ
ਦੇਵਨਿਰਮਿਤੰ ਦੇਸ਼ਮਾਰਯਾਵਰਤੰ ਪੂਰਬਛਤੇ ॥**

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੨੨ । ੧੭ ॥

(ਉੱਤਰ) ਵਿਚ ਹਿਮਾਲਾ, ਦਖਣਿਣ ਵਿਚ ਵਿੰਧਯਾਚਲ, ਪੂਰਵ ਅਰ ਪਸ਼ਚਿਮ ਵਿਚ ਸਮੁਦ੍ਰ ਅਤੇ ਪਸ਼ਚਿਮ ਵਿਚ ਸਰਸੁਤੀ ਅਰਥਾਤ ਅਟਕ ਨਦੀ ਪੂਰਵਵਿਚ, ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ੍ਵਤੀ ਜੇਹੜੀ ਨਿਪਾਲ ਦੇ ਪੂਰਵਭਾਗ ਦੇ ਪਹਾੜਥੀ ਨਿਕਲਕੇ ਬੰਗਾਲ ਅਰ ਆਸਾਮ ਦੇ ਪੂਰਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪਸ਼ਚਿਮ ਵਲ ਹੋਕੇ ਦਖਣਿਣ ਦੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਹੜੀ ਉੱਤਰ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਥੀ ਨਿਕਲਕੇ ਦਖਣਿਣ ਦੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਦੀ ਖਾਈ ਵਿਚ ਅਟਕ ਮਿਲੀ ਹੈ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀ ਮਧ ਰੇਖਾ ਥੀ ਦਖਣਿਣ ਅਰ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰ ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਪਰਯੰਤ ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਜਿੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਏਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਅਰ ਆਰਯ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨੇ ਥੀ ਆਰਯਾਵਰਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪਹਲੇ ਏਸ ਦੇਸ ਦਾ ਕੀ ਨਾਉਂ ਸੀ ਅਰ ਏਸ ਵਿਚ ਕੌਨ ਵੱਸਦੇ ਸਨ ? (ਉੱਤਰ) ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਏਸ ਦੇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਰ ਨਾ ਏਈ ਆਰਯਾ ਤਾਂ ਪਹਲੇ ਏਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਯ ਲੋਗ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਇਸੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੱਸੇ ਸਨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਈਰਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਅਰ ਏਸ ਕਾਰਣ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਰਯ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਇੱਥੇ ਸੰਗਲੀ ਲੋਗ ਵੱਸਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੁਰ ਅਰ ਰਾਖਛਸ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਆਰਯ ਲੋਗ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਦੇਸ ਦੇ ਸਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਦ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ “ਦੇਵਾਸੁਰਸੰਗ੍ਰਾਮ” ਕਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਇਆ (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਥਾਂ ਸਰਵਥਾ ਝੂਠਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ—

ਵਿਜਾਨੀਹਜਾਰਯਾਨਯੇ ਚ ਦਸਜਵੇ ਬਰਹਿਸਮਤੇ

ਰੰਧਯਾ ਸ਼ਾਸਦਵ੍ਰਤਾਨ । ਰਿਗਵੇਦ ਮਛਲ ੧। ਸੂਕਤ ੫੧ ਮੰਤ੍ਰ ੮ ।

ਉਤ ਸੂਦ੍ਰੇ ਉਤਾਰਯੇ ॥ ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਡ ੧੯ । ਵਰਗ ੬੨ ॥

ਇਹ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਯ ਨਾਉਂ ਧਰਮਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਸਤਵਕਤਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਸਜੂ ਅਰਥਾਤ ਡਾਕੂ, ਦੁਸ਼ਟ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਾ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਤਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, ਵੈਸ, ਨਿਜਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਰਯ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨਾਰਯ ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਜੀ ਹੈ, ਜਦ ਵੇਦ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸੀਆਂ ਦੇ ਵਕਵੇਵਾਂ ਨੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਲੋਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਦੇਵਾਸੁਰਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਆਰਯਾਵਰਤਵਾਸੀ ਅਰਜੁਨ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਆਦੀ ਆਰਯ ਅਰ ਦਸਜੂ ਮਲੇਛ ਅਸੁਰਾਂ ਦੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਵੇਦ ਅਰਥਾਤ ਆਰਯਾਂ ਦੀ ਰਾਖਛਾ ਅਰ ਅਸੁਰਾਂ ਦੇ ਜਿੱਤਨ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਹੋਏ ਸਨ, ਏਸਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਅਰ ਆਗਨੇਯ, ਦਖਣਿਕ, ਨੇਰਿਕ, ਪਸਚਿਮ, ਵਾਯਵਯ ਉੱਤਰ ਅਰ ਈਸ਼ਾਨ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਅਸੁਰ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਜਦ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਆਰਯਾ ਉੱਤੇ ਲੜਨੇ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਤਦ ਯੈਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਲੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਆਦੀ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਆਰਯਾ ਦੇ ਸਹਾਯਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਰ ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਰਾਮਦੇਵ ਦੀ

ਨਾਲ ਦਖਛਿਣ ਵਿਚ ਯੁਧਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਵੇਵਾਸੁਰਸੰਗ੍ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਉਸਨੂੰ ਰਾਮ ਰਾਵਣ ਅਥਵਾ ਆਰਯਾ ਅਤੇ ਰਾਖਛਸਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਯਾਇਤਿਯਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਆਰਯ ਲੋਗ ਈਰਾਨ ਥੋਂ ਆਏ ਅਰ ਐਥ ਦੇ ਜੰਗਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਏਸ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹੋਏ ਹੋਨ, ਫੇਰ ਕੀਕਨ ਵਿਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਲੰਬ ਮੰਨਿਆ ਜਾਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰ:—

ਮਲੇਛਵਾਰਸ੍ਵਾਰਯਵਾਰ: ਸਰਵੇਤੋ ਦਸ੍ਯਵ: ਸਮ੍ਰਿਤਾ:॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੦ ਸਲੋਕ ੪੫ ॥

ਮਲੇਛਦੇਸਸਤ੍ਰੁਤ: ਪਰ: ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ ਸਲੋਕ ੨੩ ॥

ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ ਹਨ । ਉਹ ਦਸ੍ਯ ਦੇਸ ਅਰ ਮਲੇਛ ਦੇਸ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਯਾਵਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕ ਪ੍ਰਾਵ ਦੇਸ ਤੋਂ ਲੰਕੇ ਈਸ ਨ, ਉੱਤਰ ਵਾਯਵ੍ਯ ਅਰ ਪਸਚਿਮ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਸ੍ਯ ਅਰ ਮਲੇਛ ਤਥਾ ਅਸੁਰ ਹ, ਅਰ ਨਰਿਤ੍ਰ ਦਖਛਿਣ ਤਥਾ ਆਗਨੇਯ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਾਖਛਸ ਹੈ, ਹੁਨ ਭੀ ਵੇਖ ਲੈ ਹਬਸੇ ਲਗਾ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਅਜੇਹਾ ਭਰਾਉਨਾ ਹੋਸਦਾ ਹੈ ਜੇਹੇ ਜਿਹਾ ਰਾਖਛਸਾਂ ਦਾ ਵਹਣਨ ਕੀਤਾ ਹ, ਅਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੀ ਸੀਧ ਵਿੱਚ ਹੋਠਾਂ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾਗ ਅਰ ਉਸ ਦੇਸ ਦਾ ਪਾਤਾਲ ਨਾਉਂ ਹੋਨ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਪਾਵ ਅਰਥਾਤ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਤਲ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਗਦੰਸੀ ਅਰਥਾਤ ਨਾਗਾਂ ਨਾਉਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਵੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹੋਏ ਸਨ ਉਸੇ ਵੇਸ਼ ਦੀ ਅਲੋਪੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਥੇ ਵਾਕ ਥੋਂ ਲੰਕੇ ਕੰਧਾਰੂ ਤੀਕਨ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਆਰਯਾ ਦਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹੋਇਆ ਤਥਾ ਏਸ ਵਿਚ ਏਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਵਿਰਾਟ, ਵਿਰਾਟ ਦਾ ਮਨੂ, ਮਨ ਦੇ ਮਰੀਚੀ ਆਦੀ ਦੇਸ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਯੰਭੂ ਆਦੀ ਸੰਤ ਰਾਜੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰਾਨ ਇਥੇ ਵਾਕੂਆ ਦੀ ਰਾਜਾ ਜੇਹੜੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਪਹਲੇ ਰਾਜਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਹੁਨ ਮੇਰੇ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਰਯਾ ਦੇ ਆਲਸ, ਪ੍ਰਮਾਦ ਅਰ ਪਰਸਪਰ ਦੀ ਛੁਟ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਕਹਨੀ, ਕਿੰਤੂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਆਰਯਾ ਦਾ ਅਖੰਡ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ ਸ੍ਵਾਧੀਨ, ਨਿਰਭੈ ਰਾਜ ਏਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਸੇਭੀ ਪ੍ਰਦੇ-

ਸੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰੁਲ ਰਹਿਆ ਹੈ ਕੁਝ ਥੜੇ ਜੇਹੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਤਰੂ ਹਨ ਭੈੜੇ ਦਿਨ ਸਦ ਆਉ ਦੇ ਹਨ ਤਦ ਦੋਸ ਵਾਸਾਆ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਭੋਗਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਸੁੰਦਰੀ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭਨਾ ਤੇ ਵਧੀਕ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਤ ਮਤਾਤਰਾ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਹਿਤ ਅਰ ਪਰਾਇ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਜਾ ਉੱਤੇ ਪਿਉਮਾ ਵਾਝਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਯਾ ਅਰ ਦਯਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਰਾਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਓ ਉਹ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪੂਰਣ ਸੁਖਦਾਯਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਾਮਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਸਿਖਛਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਵਿਹਾਰਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਛੁਟਨਾ ਅਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਅਰ ਇਸਦੇ ਛੁਟੇ ਸਗੋਂ ਇਕ ਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਉਪਰਾਤ ਅਰ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸਿੱਧ ਹਨਾ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਦਸ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਦਾ ਅਜੀ ਸਾਮਣਾ ਵਿਚ ਵਸਵਸਥਾ ਯਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਸਾਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਗਤ ਨ ਬਨਿਆ ਕਿੰਨਾ ਸਮਝ ਹਇਆ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ ਇਕ ਅਰਥ ਛਿਆਨ ਦੇ ਕੁਝ ਕਈ ਲੱਖ ਅਰਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਏ ਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਏਸਦਾ ਪੂਰਾ ਵਰਾਖਸਾਨ ਮੰਗੀ ਬਨਾਈ * ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਤਾ ਹੈ, ਵੇਖ ਲੋ । ਇਤਯਾਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਬਨਾਨੇ ਅਰ ਬਨਣ ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਤੋਂ ਸੂਖਛਮ ਭਾਗ ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜਾ ਕੋਟਿਅ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਸੱਠ ਪ੍ਰਮਾਣੁਆ ਦੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਣੁ, ਦਹਾ ਅਣੁਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦੁਸ਼ਣੁ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਬੂਲ ਵਾਯ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਦੁਸ਼ਣੁਕ ਦੀ ਅਗਨੀ, ਚਾਰ ਦੁਸ਼ਣੁਕ ਦਾ ਜਲ, ਪੰਜ ਦੁਸ਼ਣੁਕ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਦੁਸ਼ਣੁਕ ਦਾ ਤੁਸ਼ਣੁਕ ਅਰ ਉਸਦਾ ਦੂਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਨਜਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਮੱਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਬਨਾਏ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਏਸ ਦਾ ਧਾਟਲ ਕੌਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ ਅਰਥਾਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਫਲ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਬੈਲ ਦੇ ਸਿੰਗ ਉੱਤੇ, ਤੀਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਚੌਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਦੇ ਅਸਰੇ, ਪੰਜਵਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਖਿਚੀ ਹੋਈ ਅਪਨੇ ਠਿਕਾਨੇ ਠਹਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਛੇਵਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਭਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਮੰਨੀਏ ?

* ਰਿਗਵੇਦਾਦੀ ਭਾਸ਼ਣ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਵੇਦ ਉਤਪੱਤੀ ਵਿਸਯ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੋਸ, ਸੱਪ ਅਰ ਬਲਦ ਦੇ ਸਿੰਗ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸੱਪ ਅਰ ਬਲਦ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਕਿਸਦੇ ਉੱਤੇ ਸੀ? ਤਬਾ ਸੱਪ ਅਰ ਬਲਦ ਆਦੀ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਹਨ? ਬਲਦ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਂ ਚਪ ਹੀ ਕਰ ਜਾਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਸੱਪ ਵਾਲੇ ਕਹਨਗੇ ਕਿ ਸੱਪ ਕੱਛੂ ਤੇ ਉੱਤੇ, ਕੱਛੂ ਪਾਨੀ ਉੱਤੇ, ਪਾਨੀ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਅੱਗ ਹਵਾ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਹਵਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਠਹਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਬ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਨਗੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਪੁਛੇਗਾ ਕਿ ਸੋਸ ਅਰ ਬਲਦ ਕਿਸਦਾ ਬੰਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਨਗੇ ਕਿ (ਸੋਸ) ਕਸ਼ਪ ਕਦੂ ਦਾ ਅਰ (ਬਲਦ) ਗਊ ਬੈਲ ਦਾ ਕਸ਼ਪ ਮਰੀਚੀ ਦਾ, ਮਰੀਚੀ ਮਨੂ ਦਾ, ਮਨੂ ਵਿਰਟ ਦਾ ਅਰ ਵਿਰਾਟ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਸੋਸ ਦ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਉਸ ਤੇ ਪਹਲੇ ਪੰਜ ਪੀੜਿਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਕਿਸ ਨੇ ਧਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਅਰਥਾਤ ਕਸ਼ਪ ਦੇ ਜੰਮਨ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਚੁਪ ਮਾਏ ਭੇ ਚੁਪ ਅਰ ਲੜਨ ਲਗ ਜਾਨਗੇ। ਏਸਦਾ ਸੱਚਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 'ਬਾਕੀ' ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੋਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੋ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ 'ਸੰਸਾਰ ਤਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀਤ੍ਰਕਤਮ' ਇਹ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸੋਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਦੂਜੇ ਨੇ ਓਸਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਸੱਪਦੀ ਝੂਠੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਲੀਤੀ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਲੈਥਾ ਬਾਕੀ ਅਰਥਾਤ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੈ.—

ਸਤਜੇਨੋਤਭਿਤਾ ਭੂਮਿ: ॥ ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਡ ੧੪, ਵਰਗ ਮੀਤ੍ਰ ੧।

(ਸਤਜ) ਅਰਥਾਤ ਜੇਹੜਾ ਤ੍ਰੈਕਾਲਾਬਾਧ ਜਮਿੰਦਾਰ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੂਰਜ, ਅਰ ਸਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

ਉਖਛਾਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀਮੁਤ ਦਯਾਮ ॥

ਇਹ ਰਿਗਵੇਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ, ਇਸੇ (ਉਖਛਾ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਲਦ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਖਛਾ ਬਲਦ ਦੀ ਭੀਨਾਉਂ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਮੂੜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਕਿ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਬੈਲ ਵਿਚ ਕਿਥੋਂ ਆਵੇਗਾ? ਏਸ ਲਈ ਵਰਸਾ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੀਚਨੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਖਛਾ ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਨੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਦਾ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਗੈਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੀਕਨ ਧਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਤਰਾ ਅਨੰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਬੂਟ ਵਰਗੀਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾ ਅਨੰਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅਸੰਖਸ਼ਾਤ ਲੋਕ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਦੇ ਤੁਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ. ਉਹ ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਸਥ ਜਗਾ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥਾਤ "ਵਿਭੁ ਪ੍ਰਜਾਸੁ" ਇਹ ਯਦੁਰਵੇਦ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ॥ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਭਨਾ ਜੀਵਾ ਵਿਚਵਸਾਪਕ ਹੋਕੇ ਸਥਦਾਧਾਰਣ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਈਸਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਭੁ ਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਸ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਧਾਰਣ ਕਦੀ ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨ ਕੋਈ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਧਰੇ ਹੋਏ ਹੋਨਗੇ ਫੇਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ? ਉਸਨੇ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦੇਨਾ ਚ ਹੀਏ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਅਨੰਤ ਹੈ ਜਾ ਸਾਤ ? ਜੇ ਅਨੰਤ ਆਖੇ ਤਾਂ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ ਅਨੰਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਜੇ ਸਾਤ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਭਾਗ ਸੀਮਾ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਥੀ ਪਰੇ ਕੋਈ ਭੀ ਦੂਜਾ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਥੇ ਕਿਸਦੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਧਾਰਣ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜੀਕਨ ਸਮਸ਼ਟੀ ਅਰ ਵਸ਼ਸ਼ਟੀ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਸਥ 'ਸਮਦਾਯ' ਦਾ ਨਾਮ ਬਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਦ ਸਮਸ਼ਟੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਇਕ ਇਕ ਦੂਖਤ ਆਦੀ ਦੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗਿਨਤੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਸ਼ਸ਼ਟੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਸਥ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਸ਼ਟੀ ਗਿਨਕੇ ਜਗਤ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਸਥ ਜਗਤ ਦਾ ਧਾਰਣ ਅਤ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦਾ ਕਰਤਾ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਜੇਹੜਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਦਾ ਹੈ ਉਹੋ :—

ਸਦਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਦਯਾਮੁਤੇਮਾਮ ॥ ਅਜੁ੦ਅ੦ ੧੩।ਮੰ੦੪।

ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂਤਰ ਅਰ ਪਦਾਰਥ ਤਥਾ ਸੂਰਜ ਅ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸਹਿਤ ਲੋਕ ਅਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਰਚਦਾ ਅਰ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤ ਜੇਹੜਾ ਸਥ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਸਥ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਲੋਗ ਭੈ ਦੇ ਹਨ ਜਾ ਖਲੋਤੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਭੈ ਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿੱਠੋਂ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਰਜ ਭੈ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ

ਨਹੀਂ ਭੋਂਦੀ, ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਭੋਂਦੀ ਹੈ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਭੋਂਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਕੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਅੱਧ ਝੂਠੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ.

ਆਯੰਗੋ: ਪ੍ਰਸ਼ਨਿਰਕ੍ਰਮੀਦਸਦਨਮਾਤਰੰ ਪੁਰ:ਪਿਤਰੰ

ਚ ਪ੍ਰਯੰਤਸੂ: ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੩ ਮੰਤ੍ਰ ੬ ।

ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੋਹਾ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਸਮਾਨ ਭੋਂਦੀ ਹੈ ।

ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਣੇਨ ਰਜਸਾ ਵਰਤਮਾਨੋ ਨਿਵੇਸ਼ਯਨੰਮ੍ਰਿਤੰ
ਮਰਤਯੰ ਚ । ਹਿਰਣ੍ਯਯੇਨ ਸਵਿਤਾ ਰਥੇਨਾ ਦੇਵੇ ਯਾਤਿ
ਭੁਵਨਾਨਿ ਪਸ਼ਯਨ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੩੩ ਮੰਤ੍ਰ ੪੩ ॥

ਜੋਹੜਾ ਸਵਿਤਾ ਅਰਥਾਤ ਵਰਸਾਆਦੀ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਭੋਜਵਾਨ, ਸੂਰ, ਸਭਨਾ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਅਰ ਅਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਵਰਸਾ ਯਾ ਕਿਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਅਰ ਸਬ ਮ੍ਰਤਤੀਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਭਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਪਨੀ ਪਰਿਧੀ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਦੇ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਘੁੰਮਦਾ, ਉਕਤ ਹੀ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਾਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬ ਲੋਕਾਂਤਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਜੀਕਨ :—

ਦਿਵਿ ਸੋਮੋ ਅਧਿਸ੍ਰਿਤ: ॥ ਅਥਰਵੰ ਕਾਂ੦੧੪ ਅਨੁ ੦੧ । ਮੰ੦ ੧ ॥

ਜੀਕਨ ਇਹ ਚਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜਥੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਕਤ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਲੋਕ ਭੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਹੀ ਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਰਾਤ ਅਰ ਦਿਨ ਸਰਵਦਾ ਬਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫਿਰਨ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨਾ ਭਾਗ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦਿਨ ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਪਿੱਠ ਦੇ ਪਾਸੇ ਅਰਥਾਤ ਉਹਲੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲਾ, ਸੂਰਜ ਡੁਬਨ ਵੇਲਾ, ਸੰਧਯਾ, ਦੋਪਹਰ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਆਦੀ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਾਗ ਹਨ ਉਹ ਦੋਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਬਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਛਾਲ ਅਰਥਾਤ 'ਅਮਰੀਕਾ' ਵਿਚ ਲੈਂਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ

ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਲੈਂਹਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਾਤਾਲ ਦੇਸ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ ਸਦ
ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਦੋਪਹਰ ਯਾ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪਾਤਾਲ ਦੇਸ ਵਿਚ
ਅੱਧੀ ਅਰ ਦੋਪਹਰ ਦਿਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਲੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਰਯ
ਭੌਂਦਾ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨਹੀਂ ਭੌਂਦੀ ਓਹ ਸਾਰੇ ਅਗਮਨੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ
ਜੇ ਏਸ ਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਦਿਨ ਅਰ ਰਾਤ ਹੁੰਦੇ ।
ਸੂਰਯ ਦਾ ਨਾਉਂ “ਬ੍ਰਹਮਨ” ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਓਹ ਜਮੀਨ ਥੀ ਲਖਾ ਰੂਪਾਂ
ਵੱਡਾ ਅਰ ਕੋੜਾਂ ਕੋਹਾਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪਹਾੜ ਭਵਾਂ ਤਾਂ
ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਅਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਭੋਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।
ਉਕਤ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਘੁਮਣ ਥੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਯ ਦੇ
ਘੁਮਣ ਥੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਸੂਰਯ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਜੌ-
ਤਿਸ਼ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਮਾਨਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸੂਰਯ ਨਾ ਭੌਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ
ਇਕ ਰਾਸ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਰਾਸ ਅਰਥਾਤ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਹੁੰਦਾ
ਅਰ ਭਾਰੀ ਪਦਾਰਥ ਭਵੇਂ ਬਗੈਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਟਿਯਤਸਥਾਨ ਉੱਪਰਕਦੀ
ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਜੰਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਭੌਂਦੀ ਨਹੀਂ
ਕਿੰਤੂ ਹਿਠਾ ਹਿਠਾ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਦੋ ਸੂਰਯ ਅਰ ਦੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੰਬਵੀਪ
ਵਿਚ ਹੋਗੇਨ, ਓਹ ਤਾਂ ਗਾਹੜੀ ਯੋਗ ਦੇ ਨਸੇ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ
ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਚਵਾ ਪਾਸੇ ਹਵਾ ਦੇ ਦਕੂ ਨ ਬਨਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ
ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਉਪਰਲੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦਾ
ਸਪਰਸ਼ ਨ ਹੁੰਦਾ, ਹੇਠਾਂ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਇਕੋ ਜਹੀ ਹਵਾ
ਦੀ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਜੇ ਦੋ ਸੂਰਯ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਰਾਤ ਅਰ ਕ੍ਰਿਸਣ ਪਖਛ
ਦਾ ਹੋਨਾ ਹੀ ਟੁਟ ਫੁਟ ਜਾਂਦਾ ਏਸ ਲਈ ਇਕੋ ਜਮੀਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ
ਅਰ ਅਨੇਕ ਜਮੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਰਯ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੂਰਯ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਤਾਰੇ ਕੀ ਵਸਤੂ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਹ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਸਭੇ ਭੂਗੋਲ ਲੋਕ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਪ੍ਰਜਾ
ਭੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ:-

ਏਤੇਸੁ ਹੀ ਦਗੁਅੰ ਸਰਵੰ ਵਸੁਹਿਤਮੋਤੇ ਹੀ ਦਗੁਅੰ ਸ-
ਰਵੰ ਵਾਸਯੰਤੇ ਤਦਯਦਿ ਦਗੁਅੰ ਸਰਵੰ ਵਾਸਯੰਤੇ ਤਸਮਾ-
ਦ੍ਰਸਵ ਇਤਿ ॥

ਜ-੨੮ ਬ ਕਾਡ ੧੪ । ਪ੍ਰਾਪਾ ੬ . ਬ੍ਰਾ ੭ ੭ । ਕੰਡਿਕਾ ੪
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਹਵਾ, ਆਕਾਸ਼, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਤਾਰੇ, ਅਰਸੂਰਯ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸੂ ਨਾਉਂ ਏਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਅਰ
ਪ੍ਰਜਾ ਵਸਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਇਹ ਹੀ ਸਬ ਨੇ ਵਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਘਰ ਹਨ ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਸੂ ਹੈ ਜਦ ਸੂਰਜ
ਦੇਦੁਮਾ ਅਰ ਤਾਰੇ ਭੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵ ਭਣ ਵਸੂ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਸੋਂ ਦੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਕੀ ਹੈ ? ਅਰ ਜਿਸਤਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇਹ
ਛੇਟੀ ਜਹੀ ਦੁਨੀਆ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ
ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਨੁਸ਼ ਹਨਗੇ ? ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਿਸਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੰਖ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਫਲ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਏਸ ਲਈ ਸਬ ਜਗਾ ਮਨੁਸ਼
ਆਦੀ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਏਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਦੀ ਸਕਲ
ਅਰ ਅਵੇਦ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾ ਹਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਨਗੇ ਜਾਂ ਏਸਤੇ ਉਲਟ ?

(ਉੱਤਰ) ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਕਲ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੋਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਏਸ
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਪੰਨੀ, ਹਵਾ, ਅਰ ਆਦਿ ਯਾਵਤ ਅਰ ਦੂਰਪ ਵਾਲਿਆਂ
ਦੇ ਅੰਗ ਅਰ ਰੰਗ, ਰੂਪ ਅਰ ਸਕਲ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਬੋਝਾ ਭੇਦ ਹੋਦਾ ਹੈ ਉਸੇਤਰਾਂ
ਲੋਕ ਲੋਕਾਂ ਤਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਭੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਜਾਤੀ ਦੀ ਜੇਹੋਜਹੀ ਸਿਸਟੀ
ਏਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਹੋਨਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ
ਭੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਜੇਹੜੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਨੇਤ੍ਰ ਆਦੀ ਅੰਗ ਹਨ ਉਸੇ ਉਸੇ ਥਾਂ
ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅਵੇਦ ਭੀ ਓਹੋ ਜਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਕਿਉਂਕਿ:-

**ਸੂਰਯਾਦੇਦ੍ਰਮਸੌ ਧਾਤਾ ਯਥਾ ਪੂਰਵਮਕਲਪਯਤ ।
ਦਿਵੰ ਚ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਰਾਂਤਰਿਖਛਮਥੋ ਸ੍ਵਃ ॥**

ਰਿਗਵੇਦ । ਮੰਡਲ ੧੦ । ਸੂਕਤ ੧੯੦ ॥

(ਧਾਤਾ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਰਜ, ਦੇਦ੍ਰਮਾ, ਦੌ, ਜ਼ਮੀਨ,
ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਖ ਭੋਗਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਕਲਪ
ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਸੀ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਏਸ ਅਲਪ ਅਵੇਦ ਤੇ ਏਸ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ
ਭੀ ਰਚੇ ਹਨ, ਤਥਾ ਸਭਨਾਂ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂ ਤਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਬਨਾਏ ਹਨ,
ਭੇਦ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ
ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲ (ਉੱਤਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਦੀ ਫਜ਼ਵਸਥਾ

ਨੀਤੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਰਾਜਗਜੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵੇਦ ਕਰਕੇ ਕਹੀ ਹੋਈ ਨੀਤੀ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਰੂਪੀ ਸਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਦ ਇਹ ਜੀਵ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਭੱਤ ਅਨਾਦੀ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਬ ਸ੍ਰੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋਏ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੀਕਨ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੀਵ ਅਰ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਹਨ । ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਬਨਾਨ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਫਲਾਂ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ, ਸਬ ਦੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਰਖਫਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਅਨੰਤ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਲਪ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਅਰ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਉਸਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਨ? ਏਸ ਲਈ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੁਤੰਤ੍ਰ, ਪਰੰਤੂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਜਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਰਤੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਤਪਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ, ਅਰ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਰ ਸਾਰੇ ਮੰਸਾਹ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

ਏਸਤ ਅਗੇ ਵਿਦਯਾ, ਅਵਿਦਯਾ, ਬੰਧ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਜਾਵੇਗਾ ।

—○—

ਸਿਤਿ ਸ੍ਰੀਮਦਯਾਨੰਦਸਹਸ੍ਰਤੀਸ੍ਰਾਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤਸਾਹਬਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸੁਭਾਸਾਭਿਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਉਤਪਤੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਲਯ
ਵਿਸਯੇ ਅਸਟਮਃ ਸਮੁੱਲਾਸਃ ਸੰਪੂਰਣਾਃ ॥੮॥

—○—

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀਦਯਾਨੰਦਸਹਸ੍ਰਤੀਸ੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਸਾਹਬਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸੁਭਾਸਾਭਿਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਉਤਪਤੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਲਯ
ਵਿਸਯ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ
ਸਸਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥੮॥

ਨੌਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾ ਸ

ਵਿਦਯਾ ਅਵਿਦਯਾ ਬੰਧ ਮੋਖਛੇਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ

—+ॐ॥—

ਵਿਦਯਾਂ ਚਾਵਿਦਯਾਂ ਚ ਯਸਤਦ੍ਰੇਦੋਭਯਗੁਮੰ ਸਹ ।
ਅਵਿਦਯਯਾ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁੰ ਤੀਰਤ੍ਵਾ ਵਿਦਯਯਾ ਮ੍ਰਿਤਮਸ਼ਨੁਤੇ ॥

ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੪੦ । ਮਤ੍ਰ ੧੪ ॥

ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਯਾ ਅਰ ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਸੰਗ
ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਵਿਦਯਾ ਅਰਥਾਤ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਨੂੰ ਤਰਕੇ
ਵਿਦਿਆ ਅਰਥਾਤ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮੋਖਛੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਅਵਿਦਯਾ ਦਾ ਲਖਣ—

ਅਨਿਤਯਾਸੁਚਿਦੁਃਖਾਨਾਤਮਸੁਨਿਤਯਨੁਚਿਸੁਖਾਤਮ-
ਖਯਾਤਿਰਵਿਦਯਾ । ਪਾਤੰਜਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਧਨਪਾਦ ਸੂਤ੍ਰ ੫ ॥

ਇਹਯੋਗਸੂਤ੍ਰ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ਜੋ ਅਨਿੱਤ ਸੰਸਾਰ ਅਰ ਵੇਦ ਆਦੀ ਵਿੱਚ
ਨਿੱਤ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕਾਰਜ ਜਗਤ ਵੇਖਿਆ ਸੁਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਸਦਾ ਰਹੇਗਾ,
ਸਦਾ ਭੇਂ ਹੈ, ਅਰਯੋਗ ਬਲ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ
ਜੇਹੀ ਉਲਟੀ ਬੁਧ ਹੋਨੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪਹਲਾ ਭਾਗ ਹੈ, ਅਸੁਚੀ ਅਰਥਾਤ
ਮਲਮੈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਦੀ ਦੇ ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਚੋਰੀ ਆਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਚ
ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੁੱਧੀ, ਦੂਜਾ ਅਨਿੱਤ ਵਿਸ਼ਯਸੇਵਨ ਰੂਪੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸੁਖ ਬੁੱਧੀ ਆਦੀ,
ਤੀਜਾ ਅਨਾਤਮਾ ਵਿਚ ਆਤਮ ਬੁੱਧੀ ਕਰਨਾ ਅਵਿਦਯਾ ਦਾ ਚੌਥਾ ਭਾਗ ਹੈ ।

ਇਹ ਚਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਲਟਾ ਗਿਆਨ ਅਵਿਦਯਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸਭੋਂ
ਉਲਟ ਅਰਥਾਤ ਅਨਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨਿੱਤ, ਅਰ ਨਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿੱਤ, ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਚ
ਅਪਵਿਤ੍ਰ, ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਦੁੱਖ, ਸੁਖ ਵਿਚ ਸੁਖ,
ਅਨਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਨਾਤਮਾ, ਅਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ
ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ “ਵੇੱਤੀ ਯਥਾ ਵੱਡਤ੍ਵਪਦਾਰਥਸਰੂਪੰ ਯਯਾ ਸਾ ਵਿਦਯਾ ।
ਯਯਾ ਤਤ੍ਰਸਰੂਪੰ ਨ ਜਾਨਾਤਿ ਭ੍ਰਮਾਦਨ੍ਯਸਮਿਨੰਨ੍ਯੋਨਿਸਚਿਨੋਤਿ
ਯਯਾ ਸਾ ਅਵਿਦਯਾ” ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਸਰੂਪ ਬੋਧ ਹੋਵੇ ਉਹ
ਵਿਦਯਾ, ਅਰ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਨਾ ਜਾਨ ਪਵੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੁੱਧੀ ਹੋਵੇ

ਓਭ ਅਵਿਦਯਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਅਵਿਦਯਾਏਸ ਲਈਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਹਸ ਅਰ ਅੰਤਰਕ੍ਰਿਯਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਗੈਰ ਸੁੱਧ ਕਰਮ, ਅਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਉਪਾਸਨਾ, ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ, ਅਰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਕਰਮ, ਪਾਸ਼ਾਣ ਮੁਰਤੀ ਆਦੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆਨ ਥੀਂ ਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁੱਸ਼ ਛਿਨਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਅਰ ਗਿਆਨ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਲਈਧਰਮ ਸੁਕਤ ਸਤ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਕਰਮ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੁਕਤੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇਹੜਾ ਬੰਧ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬੰਧ ਕੌਨ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੇਹੜਾ ਅਧਰਮ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬੰਧ ਅਰ ਮੋਖਛਾਭਾਵ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਨਿਮਿੱਤ ਕਰਕੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਿਮਿੱਤ ਥੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੰਧ ਅਰ

ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਨਿਵਿਭੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ॥ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) —

ਨ ਨਿਰੋਧੋ ਨ ਚੋਤਪੱਤਿਰਨ ਬੰਧੋ ਨ ਚ ਸਾਧਕ: ॥

ਨ ਮੁਮੁਖਛੁਰਨ ਵੈ ਮੁਕਤ ਇਤਯੇਸ਼ਾ ਪਰਮਾਰਥਤਾ ॥

ਗੋਤਪਾਦੀਯਕਾਰਿਕਾ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੨ । ਕਾਰਿਕਾ ੩੨ ॥

ਏਹ ਸਲੋਕ ਮਾਂਤ੍ਰਕਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਉਤੇਹੈ ਜੀਵਨ੍ਰੂਪ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜੀਵ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਅਰਥਾਤ ਨਾ ਕਦੀ ਆਵਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਨਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ, ਨਾ ਬੰਧ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਸਾਧਕ ਅਰਥਾਤ ਨਾ ਕੁਝ ਸਾਧਨਾਕਰਨੇ ਹਾਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਛੁਟਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਏਸਦੀ ਕਦੀ ਮੁਕਤੀਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਪਰਮਾਰਥ ਥੀਂ ਬੰਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਨਾ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਦਾ ਸਰੂਪ ਅਲਪ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਆਵਰਣ ਵਿਚ ਆਂਵਦਾ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਨਾ ਰੂਪੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ, ਪਾਪ ਰੂਪੀ ਕਰਮਾਂਦੇ ਫਲ ਭੋਗਰੂਪੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਫਸਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਛੁਡਾਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ, ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਛੁਟਨਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਛੁਟਕੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਖਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਹ ਸਬ ਧਰਮ ਵੇਹ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਹਨ ਜੀਵ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਤਾਂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਾਖਛੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ । ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਆਦੀ ਸਰੀਰ ਆਦੀ ਦੇ ਧਰਮ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਨਿਰਲੋਪ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਜੜ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਰ ਕੋਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੇਹੜਾ ਚੈਤਨ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਸਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਭਾਨ ਅਰ ਕੋਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਜੜ ਹਨ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖ ਨਾ ਤੇਹ, ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੁਖ ਵੇਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਸੇਤਰਾਂ ਮਨਭੀ ਜੜ ਹੈ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਹਰਸ, ਨਾ ਸੋਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਿੰਨ੍ਹ ਮਨ ਵਾਰਾ ਹਰਸ ਸੋਕ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਕੋਰਾ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਵਹਿਸਕਰਣ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਥੀਂ ਮਾਫੇ ਬੁਰੇ ਸਬਦ ਆਦੀ ਵਿਸਿਆ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸੁਖੀ ਦਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇਤਰਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਅਰਥਾਤ ਮਨ, ਬੁਧਿ, ਚਿੰਤ ਅਹੰਕਾਰ ਥੀਂ ਸੰਕਲਪ, ਵਿਕਲਪ, ਨਿਸ਼ੰਧ, ਸਿਮਰਣ ਅਰ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਦੇਹ ਅਰ ਮਾਨਦਾ ਭਾਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਤਲਵਾਰ ਥੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਹ ਵਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਲਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸੇਤਰਾਂ ਵੇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣਰੂਪੀ ਸਾਧਨਾ ਥੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਖਛੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕਰਤਾ ਭੋਗਤਾ ਹੈ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਖਛੀ ਤਾਂ ਇਕ ਅਵਿਨੀਯ ਪਰਮ ਸੂਰ ਹੈ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਹੈ ਉਹੋਹੀ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਜੀਵ ਸਾਖਛੀ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸੀਸ਼ੇ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਭੱਜਨ ਨਾਲ ਬਿੰਬਦੀ ਕੁਝ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਜੀਵ ਤਦ ਤਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਓਹ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਾਧੀ ਹੈ, ਜਦ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨਸ਼ਟ ਹੋਗਿਆ ਤਦ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਬਾਲਪਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਮੂੰਹ ਅਰ ਸੀਸ਼ਾ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਰ ਵਖਰੇ ਭੀ ਹਨ, ਜੇ ਵਖਰੇ ਨਾ ਹੋਨ ਤਾਂ ਭੀ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵ ਵਿਅਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਵੇਖੋ ਭੁੱਖੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਵਿਚ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਰ ਵਿਅਪਕ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਨਿਰਮਲ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਏਸਨੂੰ ਚਿਦਾਭਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਬਾਲਬੁੱਧ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਲਾਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਦਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਜਦ

ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸਬੂਲ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਰ ਦੇਖ ਸੱਕੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਹ ਜੇਹੜਾ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਨੀਲਾ ਅਰ ਧੁੰਧਲਾਪਨ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਾਂ ਓਹ ਕੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਵਥੇ ਵਥਰੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਅਰ ਅਗਨੀ ਦੇਤ੍ਰਿਸਰੇਣੂ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਜੋ ਨੀਲਾਪਨ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਵਧੀਕ ਜਲ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਧੁੰਧਲਾਪਨ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀਂ ਧੂੜ ਉੱਡਕੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਭੌਂਦੀ ਹੈ ਓਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਜਲ ਵਾ ਸੀਸੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਆਕਾਸ਼ਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਘਟਾਕਾਸ਼, ਮਠਾਕਾਸ਼, ਮੇਘਾਕਾਸ਼ ਮਹਾਕਾਸ਼ ਦੇ ਭੇਦ ਵਿਹਾਰਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇਤਰਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਜੀਵ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਘਟ ਆਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਮਹਾਕਾਸ਼ ਹੀ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਗੱਲ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਕਦੀ ਛਿਨ ਭਿਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਭੀ “ਘੜਾ ਲੈ ਆਓ” ਇਤਿਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਘੜੇਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਲੈ ਆਓ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਬਾਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਮੁਦ੍ਰ ਦੇ ਵਿਚ ਮੱਛੀ ਕੀੜੇ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਛੀ ਆਦੀ ਉੱਡਦੇ ਹਨ ਉਸੇਤਰਾਂ ਰਿਦਾਕਾਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਥ ਅੰਤਹਕਰਣ ਭੌਂਦੇਹਨ ਓਹ ਆਪੋ ਤਾਂ ਜੜ੍ਹ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਪਰ-ਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸੱਤਾ ਥੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਅੱਗ ਕਰਕੇ ਲੋਹਾ ਉਸੇਤਰਾਂ ਚੇਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੀਕਨ ਓਹ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਤਥਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਚਲ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਤਹਕਰਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਕੇ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ-ਰਵੱਗ ਆਦੀ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਆਵਰਣ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਰਵੱਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਅਰ ਖੰਡਿਤ ਹੈ ਵਾ ਅਖੰਡਿਤ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਅਖੰਡਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਭੀ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਟ ਸਕਦਾ ਜਦ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰਵੱਗਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਅਪਨੇ ਸੁਦ੍ਰੁਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਜੇਹਾ

ਹੈ ਸ੍ਰਰੂਪ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸਦ ਆਪੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਜਿੰਨਾ ਜਿੰਨਾ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਜਗਤ ਛੱਡਦਾ ਅਰ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਖਿਸਕਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਥੋਂ ਉਥੋਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਭ੍ਰਮਵਾਲਾ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਜਿੰਨਾ ਛੁਟਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਥੋਂ ਉਥੋਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਬ ਬਾ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਨੂੰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਗਾੜਿਆ ਕਰਨਗੇ ਅਰ ਬੰਧ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਏਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੇ ਸੁਨੇ ਦੀ ਯਾਦਗੀਰੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਨੇ ਵੇਖਿਆ ਓਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀਵ ਅਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਦਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਹ ਸਬ ਅਧਿਆਰੋਪਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨਾ ਅਧਿਆਰੋਪ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਸਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਸਬ ਜਗਤ ਅਰ ਏਸਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਅਧਿਆਰੋਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿਗਮਾਸੁਨੇ ਬੰਧ ਕਰਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਧਿਆਰੋਪ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਨ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਅੰਤਹਕਰਣਾਵਛਿਨ ਚੈਤਨ ਨੂੰ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅੰਤਹਕਰਣਾਵਛਿਨ ਚੈਤਨ ਦੁਜਾ ਹੋਵਾਉਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ?

(ਉੱਤਰ) ਉਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤਾਂ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੀ ਸ਼ੁਠੀ ਕਲਪਨ ਕਰ ਲੀਤੀ ? (ਉੱਤਰ) ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕੀ ਹਾਨੀ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇਹੜਾ ਮਿਥਿਆ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਸ਼ੁਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰੇ ਕਲਪਿਤ ਵਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਸ਼ੁਠਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਓਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਠੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨੇ ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕਲਪਿਤ, ਅਰ ਮਿਥਿਆਵਾਦੀ ਹੋਇਆ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਅਪਨੀ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਵਾਹਰੇ ਸ਼ੁਠੇ ਵੇਦਾਤੀਓ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸਤ ਸ੍ਰਰੂਪ, ਸਤਕਾਮ, ਸਤਸੰਕਲਪ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆਚਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੀ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਰਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੇਹੜੀ ਉਪਨਿਸਦ, ਸ੍ਰਤ੍ਰ ਵਾ ਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮਿਥਿਆ ਸੰਕਲਪ ਅਰ ਮਿਥਿਆਵਾਦੀ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਚੋਰ ਨੇ ਕਟਵਾਲ

ਨੂੰ ਦੇਖ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ “ਉਲਟਾ ਚੋਰ ਕਰਵਾਲ ਨੂੰ ਛਾਂਟੇ” ਏਸ ਕਹਾਣੀ ਵਰਗੀ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਤ ਹੋਈ ਏਹ ਤਾਂ ਥਾਤ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਵਾਲ ਚੋਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਥਾਤ ਉਲਟੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰ ਕਰਵਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਿਥਿਆ ਸੰਕਲਪ ਅਰ ਮਿਥਿਆਵਾਦੀ ਹੋਕੇ ਉਹੋ ਅਪਨਾ ਦੇਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆਨੀ, ਮਿਥਿਆ ਵਾਦੀ, ਮਿਥਿਆਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਇੱਕ ਰਸ ਹੈ ਸਤਸ੍ਰੂਪ, ਸਤਮਾਨੀ, ਸਤਵਾਦੀ, ਅਰ ਸਤਕਾਰੀ ਹੈ ਏਹ ਸਬ ਦੇਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਹਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਅਵਿਦਯਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਅਧਿਆਰੋਪ ਭੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾ ਹੋਕੇ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜੀਵ ਮੰਨਨਾ ਏਹ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆਨਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਜੇਹੜਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ ਓਹ ਪਰੀਵਿੰਨ, ਅਗਿਆਨ ਅਰ ਬੰਧ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਿਆਨ ਪਰੀਵਿੰਨ, ਇਕਦੇਸ਼ੀ, ਅਲਪ, ਅਲਪਗਤ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਰਵਗਤ, ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ॥

ਹੁਣ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਬੰਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੁਕਤੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? (ਉੱਤਰ) “ਮੁੰਝਿਤਿ ਪ੍ਰਿਥਗ ਭਵੰਤਿ ਜਨਾ ਯਸ੍ਯ ਸਾ ਮੁਕਤਿ” ਜਿਸ ਵਿਚ ਛੁਟ ਜਾਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਕਤੀ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟ ਜਾਨਾ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਥੀ ਛੁਟਨੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਬ ਜੀਵ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਸਥੀ ਛੁਟਨੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਥੀ ਛੁਟਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਸਥੀ ਛੁਟਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ?

(ਉੱਤਰ) ਦੱਖ ਥੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ਉੱਤਰ) ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਮੁਕਤ ਅਰ ਬੰਧ ਕਿਨਾਂ ਕਿਨਾਂ ਥਾਤ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਅਗਿਆ ਪਾਲਨੇ, ਅਧਰਮ, ਅਵਿਦਯਾ ਕੁਸੰਗ ਕੁਸੰਸਕਾਰ ਬੁਰੇ ਠਰਕਾਂ ਥੀ ਪਰੇ ਦਹਿਨੇ ਅਰ ਸੱਤ ਬੋਲਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ, ਵਿਦਯਾ, ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਆਯ ਧਰਮ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕਰਨੇ, ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਸਤਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਉਪਾਸਨਾ

ਅਰਥਾਤ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਕਰਨੇ, ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਨੇ, ਪੜ੍ਹਾਣੇ ਅਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪੁਰਸਾਰਥ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨੇ ਸਬ ਥੀ ਉੱਤਮ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਅਰ ਜੋ ਭੁਝ ਕਰੇ ਓਹ ਸਬ ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਨਿਆਯਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰੇ ਇਤਿਆਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂਥੀਂ ਉਲਟ ਈਸ਼ਰ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਦਾ ਲੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਵਿਦਯਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਵਿਦਯਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬ੍ਰਹਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਇਕ ਠਿਕਾਨੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਸਰਵਤ੍ਰ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਵਤ੍ਰ ਪੂਰਣ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਅਵਸ਼ਾ-ਹਤਗਤੀ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਆਨੰਦ ਪੂਰਵਕ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਦਾ ਸਫਲ ਸਰੀਰ ਹੋਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫੇਰ ਓਹ ਸੁਖ ਅਰ ਆਨੰਦ ਭੋਗ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਉਸ ਦੇ ਸਤਸੰਕਲਪ ਆਦੀ ਸੁਭ ਵਿਕ ਗੁਣ ਸਾਮਰਥ ਸਬ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੌਤਿਕ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ :—

ਸ੍ਰਿਟ੍ਵਨ ਸ੍ਰੋਤੰ ਭਵਤਿ, ਸਪਰਸਯਨ ਤ੍ਵਰਭਵਤਿ,
ਪਸ਼ਯਨ ਚਖਛੁਦਭਵਤਿ, ਰਸਯਨ ਰਸਨਾ ਭਵਤਿ,
ਜਿਘ੍ਰਨ ਘ੍ਰਾਣੰ ਭਵਤਿ, ਮਨ੍ਹਾਨੋ ਮਨੋ ਭਵਤਿ, ਏਧਯਨ
ਬੁਧਿਰਭਵਤਿ । ਚੇਤਯੰ ਸਚਿਤੰ ਭਵਤ੍ਯਹੰ ਕੁਰਵਾਣੋ
ਅਹੰਕਾਰੋ ਭਵਤਿ ॥

ਸਬਪਥ ਸੁਯਮਣ ਕਾਂਡ ੧੪ ॥

ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਵਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲਕ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਅਪਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੁਧ ਗੁਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਜਦ ਸੁਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕੰਨ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਖਲੜੀ, ਵੇਖਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ, ਸੁਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਾਨ, ਗੰਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨੱਕ, ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਨ, ਨਿਸਚੇ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ

ਬੁੱਧੀ, ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਚਿੱਤ, ਅਰ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਅਹੰਕਾਰ ਰੂਪ, ਅ-
ਪਨੀ ਸੁਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸੰਕਲਪ ਮਾਤ੍ਰ
ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗੋਲਕ
ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਅਪਨਾ ਕਾਰਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਪਨੀ ਸਕਤੀ ਨਾਲ
ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਸਥਾ ਅਨੰਦ ਭੋਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪੁਸ਼ਨ) ਉਸਦੀ ਸਕਤੀ ਕਿਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਮੁੱਖ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਕਤੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਬਲ, ਪਰਾਕ੍ਰਮ,
ਆਕਰਸ਼ਣ, ਪ੍ਰੇਰਣਾ, ਗਤੀ, ਭੀਸ਼ਣ ਵਿਵੇਚਨ, ਕ੍ਰਿਆ, ਉਤਸਾਹ, ਸਮਰਣ,
ਨਿਸਚਾ, ਇੱਛਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਦੇਸ, ਸੰਯੋਗ, ਵਿਭਾਗ, ਸੰਯੋਜਕ, ਵਿਭਾਜਕ, ਸੁਵਣ,
ਸਪਰਸ਼ਣ, ਦਰਸ਼ਨ, ਸੁਦਨ, ਅਰ ਗੰਧ ਗ੍ਰਹਣ ਤਥਾਗਿਆਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹੀ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਮਰਥ ਯੁਕਤ ਜੀਵ ਹੈ ਏਸ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਅਨੰਦ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦਾ ਲੈਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ
ਦਾ ਸੁਖ ਕੌਨ ਭੋਗਦਾ ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਥ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਸਮਝਦੇ
ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਕਤੀ ਜੀਵ ਦੀ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਖ
ਭੋਂ ਛੁੱਟਕੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਅਨੰਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਿਚ ਜੀਵਦਾ
ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨਾ, ਵੇਖੋ ਵੇਦਾਂਤ ਸਾਹਿਰਕ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ :-

ਅਭਾਵੰ ਵਾਦਰਿਰਾਹ ਹਯੇਵਮ ॥ ਵੇਦਾਂਤਦਰਸ਼ਨ ੪।੪।੧੦ ॥

ਜੇਵਾਦਰੀ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਨ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਦਾ ਅਰ
ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨਦਾ ਭਾਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਅਰ ਮਨ ਦਾ ਲੈ
ਪਰਾਸਰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ:-

ਭਾਵੰ ਜੈਮਿਨਿਰਵਿਕਲਪਾਮਨਨਾਤ ॥ ਵੇਦਾਂਤਦ੍ਰ ੪।੪।੧੧ ॥

ਅਰ ਜੈਮੁਨੀ ਆਹਾਰਯ ਮੁਕਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਮਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਖਛਮ ਸਰੀਰ
ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਦਯਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ:-

ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਹਵਦੁਭਯਵਿਧੰ ਵਾਦਰਾਯਣੋਅਤ: ॥ ਵੇ: ੪ ੪।੧੨ ॥

ਵਿਆਸਮੁਨੀ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਅਰ ਅਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ
ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਸੁੱਧ ਸਾਮਰਥ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਬਨਿਆ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਪਾਪਾਰਥਣ, ਦੁੱਖ, ਅਗਿਆਨ ਆਦੀ ਦਾ ਅਭਾਵ
ਮੰਨਦੇ ਹਨ ?

ਯਦਾ ਪੰਚਾਵਤਿਸ਼ਠੰਤੇ ਜਵਾਨਾਨਿ ਮਨਸਾ ਸਹ ।

ਬੁੱਧਿਸ਼ਚ ਨ ਵਿਚੇਸ਼ਟਤੇ ਤਾਮਾਹੁ: ਪਰਮਾਂ ਗਤਿਮ ॥

ਕਠੋਪਨਿਸ਼ਦ ਅਃ ੨ । ਵਃ ੬ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੦ ॥

ਜਦ ਸੁੱਧ ਮਨ ਯੁਕਤ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਜੀਵਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਬੁੱਧਿਦਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਗਤੀ ਅਰਥਾਤ ਮੋਖਫ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—

ਯ ਆਤਮਾ ਅਪਹਤਪਾਪਮਾ ਵਿਜਰੋ ਵਿਮ੍ਰਿਤਜੁ-
ਰਵਿਸ਼ੋਕੋਅਵਿਜਿਘਤਸੋਅਪਿਪਾਸ: ਸਤ੍ਯਕਾਮ: ਸਤ੍ਯ-
ਸੰਕਲਪ: ਸੋ ਅਨ੍ਯੇਸ਼ਟਵ੍ਯ: ਸ ਵਿਜਿਜਵਾਸਿਤਵ੍ਯ:
ਸਰਵਾਂਸ਼ਚ ਲੋਕਾਨਾਪਨੋਤਿ ਸਰਵਾਂਸ਼ਚ ਕਾਮਾਨ
ਯਸਤਮਾਤਮਾਨਮਨੁਵਿਦ੍ਯ ਵਿਜਾਨਾਤੀਤਿ ॥

ਛਾਂਦੋਗਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਾਥਮਕ ੮ । ਖੰਡ ੭ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਸ ਵਾ ਏਸ਼ ਏਤੇਨ ਦੈਵੇਨ ਚਖਛੁਸ਼ਾ ਮਨਸੈਤਾਨ
ਕਾਮਾਨ ਪਸ੍ਯਾਨ ਰਮਤੇ । ਯ ਏਤੇ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕੇਤੰਵਾ ਏਤੇ
ਦੇਵਾ ਆਤਮਾਨਮੁਪਾਸਤੇ ਤਸਮਾਂਤੇਸ਼ਾਗੁਮੰ ਸਰਵੇ ਚ
ਲੋਕਾ ਆਤਾ: ਸਰਵੇ ਚ ਕਾਮਾ: ਸ ਸਰਵਾਗੁਮੰਸ਼ਚਲੋਕਾ-
ਨਾਪਨੋਤਿ ਸਰਵਾਗੁਮੰਸ਼ਚ ਕਾਮਾਨਯਸਤਮਾਤਮਾਨਮਨੁ
ਵਿਦ੍ਯ ਵਿਜਾਨਾਤੀਤਿ ॥ ਛਾਂਦੋ: ਪ੍ਰ: ੮ । ਖੰਡ ੧੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੫੬ ।

ਮਘਵਨਮਰਤ੍ਯਵਾਇਦਗੁਮੰਸ਼ਰੀਰਮਾਂਤੰਮ੍ਰਿਤਜੁਨਾ
ਤਦਸ੍ਯਾਮ੍ਰਿਤਸ੍ਯਾਸ਼ਰੀਰਸ੍ਯਾਤਮਨੋਧਿਸ਼ਠਾਨਮਾਂਤੇ
ਵੈ ਸਸ਼ਰੀਰ: ਪ੍ਰਿਯਾਪ੍ਰਿਯਾਭ੍ਯਾਂ ਨ ਵੈ ਸਸ਼ਰੀਰਸ੍ਯ
ਸਤ: ਪ੍ਰਿਯਾਪ੍ਰਿਯਯੋਰਪਹਤਿਰਸਤ੍ਯਸ਼ਰੀਰੰ ਵਵਸੰਤੰ
ਨ ਪ੍ਰਿਯਾਪ੍ਰਿਯੇ ਸਪ੍ਰਿਸ਼ਤ: ॥ ਛਾਂਦੋ: ਪ੍ਰ: ੮ । ਖੰਡ ੧੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧ ॥

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਅਪਹਰਤਪਾਪਮਾ' ਸਬ ਪਾਪਾਂ, ਬੁਢੇਪਾ, ਮੌਤ, ਸ਼ੋਕ, ਭੁੱਖ, ਤੇਹ ਥੀਂ ਰਹਿਤ, ਸੱਤਕਾਮ, ਸੱਤਸੰਕਲਪ ਹੈ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਸਬ ਲੋਕਾਂ ਅਰ ਸਬ ਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਨਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਰ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੀਵ ਸਧ ਵਿਵੇਕ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰ ਸੁਧ ਮਨ ਥੀਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਅਰਥਾਤ ਦਰਸ਼ਨੀਯ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਅਰ ਇਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜੋ ਕਿ ਸਬ ਦਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਉਪਸਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਥੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬ ਲੋਕ ਅਰ ਸਬ ਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸੋ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਓਹ ਲੋਕ ਅਰ ਓਹ ਓਹ ਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਓਹ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਸਬੁਲ ਸ਼ਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਸੰਕਲਪ ਮੇਂ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਵਿਰਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸੰਸਾਰਿਕ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਰਮ ਆਦਰ ਯੋਗ ਧਨਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼, ਏਹ ਸਬੁਲ ਸ਼ਰੀਰ ਮਰਣਧਰਮਾ ਹੈ । ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸ਼ੇਰਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬਕਰੀ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਹ ਸ਼ਰੀਰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੈ, ਸੋ ਸ਼ਰੀਰ ਏਸ ਮਰਣ ਅਰ ਸ਼ਰੀਰ ਰਹਿਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਨ ਦਾ ਠਿਕਾਨਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਜੀਵ ਸੁਖ ਅਰ ਦੁਖ ਥੀਂ ਸਦਾ ਗ੍ਰਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਸਹਿਤ ਜੀਵ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਰਹਿਤ ਮੁਕਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੀਵਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਰੂਪ ਦੁਖ ਵਿਚ ਕਦੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ.—

ਨ ਚ ਪੁਨਰਾਵਰਤਤੇ ਨ ਚ ਪੁਨਰਾਵਰਤਤ ਇਤਿ ।

ਛਾਂਦੋਗਯਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ਦੀ ਖੰਡ ੧੫ ॥

ਅਨਾਵ੍ਰਿਤਿ: ਸ਼ਬਦਾਨਾਵ੍ਰਿਤਿ: ਸ਼ਬਦਾਤ ॥

ਵੇਦਾਂਤਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਆਯ ੪। ਪਾਦ ੪। ਸੂਤ੍ਰ ੩੩ ॥

ਯਦਗਤ੍ਰਾਨ ਨਿਵਰਤਤੇ ਤੱਧਾਮਪਰਮੰਮਮ। ਕਾਤਵਰਤ੍ਰੀਤਾ

ਇਤਿਆਦੀ ਵਚਨਾਂ ਥੀਂ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਓਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਹਟ ਕੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਥਾਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਵਿਚ ਏਸ ਥਾਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਕਸ਼ਯ ਨੂਨੰ ਕਤਮਸ਼ਯਾ ਮ੍ਰਿਤਾਨਾਂ ਮਨਾਮਹੇ ਚਾਰੁਦੇ-
ਵਸ਼ਯ ਨਾਮ । ਕੋ ਨੋ ਮਹਯਾ ਅਦਿਤਯੇ ਪੁਨਰਦਾਤ ਪਿਤਰੰ
ਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ੇਯੰ ਮਾਤਰੰ ਚ ॥੧॥ ਅਗਨੇਰਵਯੰ ਪ੍ਰਥਮਸ਼ਯਾ-
ਮ੍ਰਿਤਾਨਾਂ ਮਨਾਮਹੇ ਚਾਰੁ ਦੇਵਸ਼ਯ ਨਾਮ । ਸ ਨੋ ਮਹਯਾ
ਅਦਿਤਯੇ ਪੁਨਰਦਾਤ ਪਿਤਰੰ ਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ੇਯੰ ਮਾਤਰੰ ਚ ॥੨॥

ਰਿਗਵੇਦ ॥ ਮੰਡਲ ੧ ਸੂਕਤ ੨੪ । ਮੰ० ੧ । ੨ ॥

ਇਦਾਨੀਮਿਵ ਸਰਵਤ੍ਰ ਨਾਤਸ਼ੈਤੋਛੇਦ: ॥੩॥

ਸਾਂਖਯਓ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੫੯ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਕਿਸਦਾ ਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਨੀਏ, ਕੌਨ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇਵ, ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ਼ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੁਖਦਾ ਭੋਗ ਕਰਾਕੇ ਫੇਰ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮਾਂ ਭਧਾ ਪਿਉ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ? ॥੧॥

(ਉੱਤਰ) ਅਸੀਂ ਏਸ ਸੁਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਰੂਪ ਅਨਾਦੀ, ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਪਰਮਾ-
ਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਨੀਏ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਅੰਨੰਦ ਦਾ ਭੋਗ
ਕਰਾਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਫੇਰ ਮਾ ਪਿਉ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦੇਕੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ
ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਸਬਦਾ
ਸਾਮੀ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਜੀਕਨ ਏਸ ਸਮੇਂ ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਹੋਂਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ
ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤਸ਼ੈਤ ਵਿਛੇਦ ਬੰਧ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ
ਬੰਧ ਅਤ ਮੁਕਤੀ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ॥ ੩ ॥ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ):—

ਤਦਤਸ਼ੈਤ ਵਿਮੋਖਛੇ ਅਪਵਰਗ: । ਦੁਖਜਨ ਮਪ੍ਰਵਿ-
ਤਿ ਦੇਸ਼ ਮਿਥਯਾ ਗਯਾਨਾਨਾਮੁਤਰੋਤਰਾ ਪਾਯੇਤਦੰਨੰਤਰਾ-
ਪਾਯਾ ਦਪਵਰਗ: ॥ ਨਯਾਯ ਦਰਸਨ ਅ० ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੨੨ । ੨ ॥

ਜੇ ਦੁਖ ਦੇ ਅਤੰਤ ਵਿਛੋੜੇ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਕਹਾਈ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ
ਸਦੇ ਸਿੱਖਿਆ-ਰਿਆਨ, ਅਵਿਦਿਆ, ਲੋਭ ਆਦਿ ਦੇਸ, ਵਿਸਯ ਦੁਸਟ ਠਰਕਾ
ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਨੀ, ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਉੱਤਰਦੇ ਛੁਟਨ ਵਰਗੇ। ਵਧੂਰਵ
ਦੇ ਦਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਜੋਹੀ ਕਿ ਸਦਾ ਬਨੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

(੧੦੦) ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਹੋਏ ਅਤੰਤ ਸਬਦ ਅਤੰਤ ਭਾਵ ਹੀ
ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਸਮਝੋ। ਅਤੰਤ ਦੁਖਮਤੰਤ ਮੁਖੇ ਚਾਸਕ ਵਹਾਏ। ਬਹੁਤ
ਦੁਖ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਜ ਮਖਣਾ ਦੁਖ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹੋ ਕੀ ਅਨੰਤ ਸਬਦ ਦਾ
ਅਰਥ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(੧੦੧) ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਕੀ ਜੀਵੰਤ ਅਰਥ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) —
ਸਮਝੋ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) —

**ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕੇ ਸੁਪਰਾਂਤ ਕਾਲੇ ਪਰਾਮ੍ਰਿਤਾ: ਪਰਿਮੁ-
ਚੰਤਿਤ ਸਰਵੇ ॥**

ਮੁੱਢਲੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ੨ ਖੰਡ ੨ ਮੰਤ੍ਰ ੬ ।
ਇਹ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਆਨੰਦ
ਨੂੰ ਤਦ ਜਾਣੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਰਲਧ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਜੋੜਕੇ
ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਿਨੀ ਲੱਖ ਹੀ।
ਹਜ਼ਾਰ ਵੰਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਚਤੁਰਭੁਜੀ, ਦੋਹਰਾ ਚਤੁਰਭੁਜੀ ਦਾ ਇਕ
ਆਹੁਤਾ ਅਨੰਤ ਚੀਜ਼ ਆਹੁਤਾ ਦਾ ਇਕ ਮਹੀਨਾ, ਅਨੰਤ ਸਾਰਾ ਮਹੀਨਿਆ
ਦਾ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ, ਅਨੰਤ ਸਾਰੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਹਿਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਿਖ
(ਹਿਸਾਬ) ਨਾ ਜੋੜੀ ਨਾਲ ਤੀਰ ਸਮਝ ਲੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ
ਮੁਖ ਭੋਗਨ ਦਾ ਹੈ ॥

(੧੦੨) ਸਬ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਗੁਣ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਿਆ
ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਉਂ ਹੀ ਪਹਲਾਂ ਦਾ
ਜੀਵਨ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਲੋਹਨ,
ਫਰ ਉਸਦੇ ਫਰ ਅਨੰਤ ਵਿਸਯਾਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੈ ? ਅਨੰਤ ਆਨੰਦ ਨੂੰ
ਭੋਗਨ ਦਾ ਅਸੀਸ ਸਮਾਪਤ, ਸਮਾਪਤ, ਅਸਮਾਪਤ ਕੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਇਸ
ਲਈ ਅਨੰਤ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਸਕਦਾ, ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਨੰਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਫਲ ਨਿੰਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਜੀ
ਸਮਝੇ ਜੀਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉੱਛੋਰ ਅਰਥ
ਜੀਵ ਸਿੱਖਿਆ (ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਹੋਵੇ ਜਾਣੀ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨਵੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਮੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਅਨਿੱਤ ਹੋ ਜਾਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਕਤੀ ਪਾਏ ਹੀ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਨ, ਮੁਕਤੀ ਅਨਿੱਤ ਹੋ ਗਈ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾ ਭੈੜ ਭੜਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਅਸਦਾ ਬਹੁਤਾ ਅਸ ਖਰਬ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਵਾਧੇ ਜਾਂ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ਰਹੇਗਾ, ਅਰ ਦੁਖ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸੁਖ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੀਵਨ ਕੌਣ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਜਿੰਨਾ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੀ ਕਹਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸੁਖ ਦੇ ਇਕ ਦਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਹੋਨ ਬੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਪਰਿਥਯਾ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਜਿੰਨਾ ਮਧੁਰ ਹੀ ਖਾਦਾ ਪੀਦਾ ਜਾਵੇ ਏਸ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਭੋਗਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਨੰਤ ਫਲ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਿਅਤ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਜਿੰਨਾ ਭਾਤ ਚੁਕ ਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣਾ ਸੁਧੀਮਾਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਨ ਭਾਤ ਉਠਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਦਸ ਮਨ ਧਰਨ ਕਰਕੇ ਭਰ ਧਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲਪ ਅਲਪਤਾ ਸਮੁੱਚੇ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਅਨੰਤ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਤ ਧਰਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਵੇ ਜੀਵ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਕਾਮਨ ਪੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਰਤਾ ਪਨ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੋ ਅਰ ਅਮਦਨ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਦਿਵਾਲਾ ਨਿਕਲ ਹੀ ਜਾਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਵਿਵਸਥਾ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਉੱਥੇ ਮੁਕਤ ਅਉਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕੀ ਸੋਝੇ ਜੇਹੇ ਕਦ ਥੀ ਜਨਮ ਕਦ ਦੰਡ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਥਵਾ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ? ਜਦ ਉਥੇ ਆਉਨਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮਕੰਦ ਥੀ ਇੰਨਾ ਹੀ ਭਰਖ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਮਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀਪ ਦੀ, ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਵਿਚ ਲੇ ਹੋਣਾ ਸਮੁਦ੍ਰਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਮਰਨਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਤ ਮੁਕਤ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਖੀ ਹੋ ਉਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨ ਕੀ ਨਿਤ ਮੁਕਤ, ਅਰ ਸੁਖੀ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੀ ਏਸ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਨੰਤ ਸਰੂਪ, ਸਮਰਥ, ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਕਦੀ ਅਵਦਿਆ ਅਰ ਦੁਖ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਕੀ ਸੁਖ ਸਰੂਪ, ਅਲਪੰਗ, ਅਰ ਪਰਿਮਿਤਗੁਣ,

ਕਰਮ, ਸਕਾਵ ਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਰਗਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਜੇਹੀ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੁਰਸਾਰਥ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਮੁਕਤੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤਕ ਵਰਤੋਂ ਪਸਾਰ ਵੇਰੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਪਤਨ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਸਮਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੰਨਾ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜੀਵਾਨ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਦੁਖਦਾਨਾ ਹੋਣਾ ਕੀ ਖਤੀ ਜਾਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦ ਅਜ ਥਾਹੇ ਪੀ ਦੇ ਹੋ ਕਲ ਭੁਖ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਇਸਦਾ ਉਪਾਯ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਦ ਕੁਝ ਜੇਹਾ ਬੋਝਾ ਜੇਹਾ ਪਨ, ਰਾਜ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ, ਇਸ਼ਤੀ, ਸਿਰਾਟ ਆਦੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਪਾਯ ਕਰਨਾ ਮਰੁਰ ਹੋ ਜਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨ ਮਰਤ ਹੋ ਜਾਗੀਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਾਯ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਥਾਹੇ ਪਦਮੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਜਾ ਕੀ ਇਸਦਾ ਉਪਾਯ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਕੀ ਸਾਧਨ ਹਨ?

(ਉੱਤਰ) ਕੁਝ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਵਿਸੇਸ ਉਪਾਯ ਇਹ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਨਾ ਬੁਨ ਪਲਨ ਆਦੀ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਧਰਮਾਚਾਰ ਮਰੁਰ ਕਰੇ, ਜਾ ਕਈ ਦੁਖ ਨੂੰ ਚੁੱਤਾਨਾ ਅਤੇ ਸਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਉਹ ਅਰਥਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਧਰਮ ਮਰੁਰ ਕਰੇ, ਕਿਤੇ ਕਿ ਦੁਖਾ ਪਾਪਾਚਰਣ ਅਤੇ ਮੁਖਦਾ ਧਰਮਾਚਰਣ ਮੂਲ ਕਰਣ ਹੈ, ਸਭ ਪੁਰਸਾਰ ਦੇ ਸੀਗ ਥੀ ਵਿਵੇਕ ਅਰਥਾਤ ਸੱਚ ਅਸੱਚ, ਪਰਮ, ਅਪਰਮ, ਕਰਤਵ ਅਕਰਤਵ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਮਰੁਰ ਕਰੇ, ਵੱਖੋ ਵੱਖਰਾ ਜਾਣੇ, ਅਤੇ ਸਹੀ ਤ ਅਥਾਤ ਜੀਵ ਪੰਜਾਂ ਰੇਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰੇ, ਇਕ 'ਅੰਨਮਯ' ਜੋ ਖਲਤੀ ਥੀ ਲੈਂਕੇ ਹੱਤੀਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਸਸੁਦਾਯ ਪ੍ਰਿਥਵੀਮਯ ਹੈ। ਦੂਜਾ 'ਪ੍ਰਾਣਮਯ' ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਾਣ' ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਅੰਦਰਥੀ ਸਾਹਿਤ ਜਾਂਦਾ, 'ਅਪਾਨ' ਜੋ ਬਾਹਿਰ ਥੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ, 'ਸਮਾਨ' ਜੋ ਦੁਨੀ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਸਹੀ ਤ ਵਿਚ ਰਸ ਪਹੁੰਚਾਦਾ, 'ਉਨਾਨ' ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਨ ਵਿਚ ਅੰਨਪਾਨ ਬਿਹਿਮ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਬਲ, ਪਾਤਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਦਾਮਾਨ' ਜਿਸਕਰਕੇ ਸਬ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਆਦੀ ਕਾਮ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਬੀਜਾ' 'ਮਨਮਯ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹੰਕਾਰ ਵਰ੍ਹਾ, ਪੈਰ ਹਥ, ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਉਪਾਧ, ਪੰਚਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਹਨ ਜੋ ਥਾ 'ਵਿਗਿਆਨਮਯ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਧ, ਚਿੰਤ, ਕੇਨ, ਖਲਤੀ, ਅੱਖਾ, ਜਬਾਨ ਅਤੇ ਨੱਝ, ਇਹ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ 'ਅਨੰਦਮਯਕੋਸ਼' ਜਿਸ ਵਿਚ

ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਬੋਝ ਆਨੰਦ, ਅਧਿਕ ਆਨੰਦ, ਅਤ ਆਧਾਰ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋ। ਇਹ ਪੰਜ ਰਸ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਅਰ ਜਿਅਨ ਆਨੰਦਿਗਾ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੋ ਜਿਨੇ ਅਵਸਥਾ-ਇਕ 'ਚਾਰੁਤ' ਦੂਜੀ 'ਸੁਖਨ' ਅਰ ਤੀਜੀ 'ਸੁਸੁਖਤੀ' ਅਵਸਥਾ ਕਰਾਂਦੀ ਹੋ ਜਿਨੇ ਸਰੋਤ ਹਨ ਇਕ 'ਸਾਧ' ਜੋ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਵਦਾ ਹੋ ਜਿਸ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਜ ਜਿਅਨ ਵਿਚੋਂ ਆ, ਪੰਜ ਸਬਤਮ ਭਰ ਅਤ ਮਨ ਤਥਾ ਪ੍ਰੀਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਬਤਮ ਸੀਤੋ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਸਰੋਤ ਜਾਮ ਮਤ੍ਰਾ ਮਨ ਦੇ ਹਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨੇ ੧ ੨ ਸਦੇ ਦੇ ਕੇਦ ਹਨ ਇਕ ਉੱਤਰ ਅਤਥਾ ਜੋ ਸੁਖਤਮ ਭਰਾ ਜੋ ਅਸਾ ਪਾ ਮਨਿਆ ਹੋ, ਦੂਜਾ ਸੁਤਵਿਕ ਜੋ ਜੀਵਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਰਾਜ ਰਧ ਹੋ, ਇਹ ਜੀਵ ਅਰ ਕੇਤਿਕ ਸਰੀਰ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਨੇ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ ਜੋਸਥੀ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨੂੰ ਭਗਦਾ ਹੋ, ਤੀਜਾ "ਕਾਰਣ" ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਧਨੀ ਅਰਥਾਤ ਗਾਢੀ ਨੀਵ ਹੋਈ ਹੋ ਓਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਰ-ਵਤ ਇਕ ਅਰ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਕੋ ਹੋ ਚੰਬਾ "ਜੁਯਾ ਸਰੀਰ" ਓਹ ਰਗਦਾ ਹੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਪੀ ਹੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵ ਹੋ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸੇ ਸਮਧੀ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰਮ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਯਥਾਵਤ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬ ਕਰਮ, ਅਵਸਥਾ ਆ ਜੀਵ ਦੁਖਤਾ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਧੀ ਨੂੰ ਮਲਮ ਜਿਕਰ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜੀਵ ਦੁਖਤਾ ਹੋ ਕਿਉਂ ਜਦ ਸੋਤ ਹੋਈ ਹੋ ਜਾ ਸਬ ਕੋਈ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਨਿਰਲਜਿਆ ਹੋ ਜੀਵ ਸਬ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸਬ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਮਾਥਣੀ, ਰਚਤਾ, ਭੋਗਤ, ਮਹਾਦ ਹੋ ਜੋ ਕੋਈ ਇਹ ਕਰੇਗੇ ਜੀਵ ਜੋ ਜਾ ਰਗਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਉਸਨੂੰ ਪਾਤ੍ਰ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮੀ ਅਵਿਦਿਗੀ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਜੋ ਇਹ ਸਬ ਸਬ ਪਾਤ੍ਰ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ ਸਰਦਾ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੀਵ ਪਾਤ੍ਰ ਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ਰਚਤਾ ਅਤ ਸਬ ਦੁਖਾ ਦਾ ਭੋਗਤਾ ਹੋ, ਜਦ ਇਹ ਸਬ ਪਾਤ੍ਰ ਹੋਨ, ਮਨ, ਇਹੀਆ ਅਤ ਆਤਮਾ, ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਾਣਾ ਪ੍ਰੇਰਤਾ ਪਾਤ੍ਰ ਅਤ ਦਾ ਸੁਭੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ ਓਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਦ ਹੋ, ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਅਵਿਦਿਗੀ ਆਨੰਦ, ਚਿਤਸਾਹ ਨਿਰਲਜਾ, ਅਰ ਸੁਭੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਭੋਗ, ਲੋਭ, ਚਿਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੋ, ਓਹ ਅਧਿਆਤਮੀ ਯਤਨ ਕਰਮ ਜੋ ਪਿਛਾ ਹੋ, ਜੋਹਤਾ ਕੋਈ ਹੋਸ ਸਿਧਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕਰਮ ਵਾਚਨਾ ਹੋ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋ, ਅਤ ਜੋ ਉਸਨੇ ਮਲਮ ਹੋ ਓਹੋ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਸਬ ਰਗਦਾ ਹੋ, ਦੁਖਾ ਸਾਧਨ

ਵੈਰਾਗ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵਿਵੇਕ ਥੀ ਸਤ ਅਸਤ ਨੂੰ ਜਨਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮੱਤ
ਆਚਰਣ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਅਸਤ ਆਚਰਣ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਵਿਵੇਕਹੋ,
ਜੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਥੀ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤਕ ਪਾਰਬਾ ਨੂੰ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸੁਭਾਵ ਥੀ
ਜਾਨਕੇ ਉਸਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨੀ, ਅਤ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੋਨਾ,
ਉਸ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਨਾ ਚਲਨਾ, ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਥੀ ਉਪਕਾਰ ਲੈਨਾ ਵਿਵੇਕ ਕਹਾਂਦਾ
ਹੈ, ਤਿਸਤੇ ਪਿਛੇ ਤੀਜਾ ਸਾਧਨ “ਸਟਕਸੰਪਤੀ” ਅਰਥਾਤ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ
ਕਰਮ ਕਰਨਾ । ਇਕ “ਸਮ” ਜਿਸ ਥੀ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ
ਨੂੰ ਅਧਰਮਾਚਰਣ ਥੀ ਹਟਾਕੇ ਧਰਮਾਚਰਣ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਵਿਤ ਰਖਨਾ,
ਦੂਜਾ “ਦਮ” ਜਿਸ ਥੀ ਕੰਨ ਆਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤ ਸਦੀਰ ਨੂੰ ਵਯਭਿਚਾਰ
ਆਦੀ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਥੀ ਹਟਾਕੇ ਸਿਰਦੀਪਨਾ ਆਦੀ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ
ਲਗਾ ਰਖਨਾ । ਤੀਜਾ “ਉਪਰਤੀ” ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਥੀ ਸਦਾ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚੌਥਾ “ਤਿਤਿਖਡਾ” ਕਾਵੇ ਨਿੰਦਿਆ, ਉਮਤਤੀ
ਹਾਨੀ ਅਰ ਲਾਭ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਵੇ ਪਰਿਸ਼ ਹਰਸ ਸੋਕ ਨੂੰ ਛੱਡ
ਕੇ ਦੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਗੇ ਰਹਿਨਾ । ਪੰਜਵਾਂ “ਸੂਧਾ” ਜੋ ਦੇਵ ਆਦੀ
ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੰਧ ਥੀ ਪੂਰਣ ਆਪਣ ਵਿਦਵਾਨ ਸਤ ਉਪ-
ਦੇਸਟਾ ਮਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਛੇਵਾਂ ਸਮਾਧਾਨ ਚਿੰਤ ਦੀ
ਇਕ ਗੁਣਾ, ਏਹ ਛੇ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ‘ਸਾਧਨ’ ਤੀਜਾ ਕਹਾਂਦਾ ਹੋ ਚੌਥਾ “ਮੁਮੁਖਡਤ੍ਰ”
ਅਰਥਾਤ ਜੀਕਨ ਕੁਥੇ ਤਿਹਾ ਏ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਅੰਨ ਜਲ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕਝਭੀ ਅਛਾ
ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਉਸੇ ਤਰਾ ਬਗੈਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦੂਜੇ
ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਹੋਨੀ ਏਹ ਚਾਰ ਸਾਧਨ, ਅਰ ਚਾਰ ਅਨੁਬੰਧ ਅਰਥਾਤ
ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਏਹੁ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ
ਸਾਧਨਾਂ ਥੀ ਸੁਕਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਦੂਜਾ “ਸੰਬੰਧ” ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਅਰ ਵੇਦ ਆਦੀ
ਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਕ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਸਮਝਕੇ ਅਨੁਤ ਕਰਨਾ । ਤੀਜਾ “ਵਿਸਯੀ”
ਸਥ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਵਿਸ਼ੇ ਬ੍ਰਹਮ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪੀ ਵਿਸ਼ੇ
ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਯੀ ਹੈ । ਚੌਥਾ “ਪ੍ਰਯੋਜਨ” ਸਥ ਦੁੱਖ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ
ਅਰ ਪਤਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਦਾ ਹੋਨਾ ਏਹ ਚਾਰ
ਅਨੁਬੰਧ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ “ਸੁਵਣ ਚਤੁਸਟਯ” ਇਕ “ਸੁਵਣ” ਜਦ
ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਾਤ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਨਨਾ ਵਿਸੇਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ
ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸੁਨਨ ਵਿਚ ਅਤਨੀਤ ਧਿਆਨ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿ ਇਹ ਸਭਨਾ
ਵਿਦਿਆ ਥੀ ਸੁਖਵਿਸ਼ੇ ਵਿਦਿਆ ਹੈ । ਸੁਨਕੇ ਦੂਜਾ “ਮਨਨ” ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ
ਵਿਚ ਸੈਠਕੇ ਸੁਨੇ ਹੋਏ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਬਾਰ ਵਿਚ ਸਿਕਾ ਹੋਵੇ ਛੇਤ

ਪੁੱਛਨਾ ਅਰ ਸੁਨਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਵਕਤ ਅਰ ਸੁੱਤਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਨ ਤਾਂ ਪੁੱਛਨਾ ਅਰ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਨਾ । ਤੀਜਾ “ਨਿਦਿਧਾਸਨ” ਜਦ ਸੁਨਨ ਅਰ ਮੰਨਨ ਕਰਕੇ ਸੰਦੇਹ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਮਾਧਿ ਲਾਕੇ ਉਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਨਾ, ਸਮਝਨਾ, ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਨਿਆ ਸੀ, ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਵਾ ਨਹੀਂ ? ਧਿਆਨਯਗ ਕਰਕੇ ਵੇਖਨਾ । ਚੌਥਾ “ਸਾਖਭਾਤਕਾਰ” ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਗੁਣ ਅਰ ਸੁਭਾਵ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਣ ਲੈਨਾ ਸੁਵਣਦੁਸਟਯ ਕਰਾਵਾ ਹੋ । ਸਦਾ ਰਮੇਸ਼ੁਣ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰੋਧ, ਮਲੀਨਤਾ, ਆਲਸ, ਪ੍ਰਮਾਦ ਆਦਿ, ਰਜੋਗੁਣ ਅਰਥਾਤ ਈਰਸ਼ਾ, ਦੇਸ਼, ਕਾਮ, ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਖੰਡੇਪ ਆਦਿ ਦੋਸ਼ਾਂ ਥੀ ਵਖਰਾ ਹਕੇ ਸਤ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਾਂਤਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਵਿਦਿਆ, ਵਿਚਾਰ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰੇ । (ਮੈਤ੍ਰੀ) ਸੁਖੀਜਨਾ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ, (ਕਰੁਣਾ) ਦੁਖੀਜਨਾ ਤੇ ਦਇਆ (ਮੁਦਿਤਾ) ਪੁੰਨ ਆਤਮਾ ਥੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਨਾ । (ਉਪੇਖਤਾ) ਦੁਸਟ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਨਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਰ ਨਾ ਵੈਰ ਕਰਨਾ, ਨਿੱਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪੈਦਾਯੋਗ ਦੇ ਘੰਟੇ ਤਕ ਮੁਮੁਖਤੁ ਧਿਆਨ ਜਰੂਰ ਕਰੇ ਜਿਸ ਥੀ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਸਾਖਭਾਤ ਹਨ, ਵੇਖੇ ਅਸੀਂ ਚੰਤਨ ਸਰੂਪ ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਅਰ ਮਨ ਦੇ ਸਾਫ਼ੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਦ ਮਨ ਸਾਤ, ਰੋਚਲ, ਆਨੰਦਿਤ, ਦਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਵੇਖਨੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਾਣ ਆਦਿ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ, ਪਹਲਾਂ ਵੇਖੇ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਇਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਧਾਰਣ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਸਬ ਤਾਂ ਵਖਰੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਵਖਰੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸੁਖੀਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਮੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ।

ਅਵਿਦਯਾਸਮਿਤਾਰਾਗਦ੍ਵੇਸ਼ਾਭਿਨਿਵੇਸ਼ਾਃ ਪੰਚਕਲੇਸ਼ਾਃ ।

ਯੋਗਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪਾਦ ੨ ਸੂਤ੍ਰ ੩ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਵਿਦਯਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਆਖ ਚੁੱਕੇ, ਮੁਖਕ ਵਰਤਮਾਨ (ਵਖਰੀ ਰਹਿਨ ਵਾਲੀ) ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਥੀ ਭਿੰਨ ਨਾ ਸਮਝਨਾ ਅਸਮਿਤਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਾਗ, ਦੁਖ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇਸ਼, ਅਰ ਸਬ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਹ ਇਛਿਆ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਾਂ ਮਰਾ ਨਾਂ, ਮੌਤ ਦੇ ਵੇਖ ਥੀ ਤ੍ਰਾਸ (ਡਰ) ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼ ਅਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਵਿਭਿਆਨ ਨਾਲ ਛੁਡਾਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਪਰਮਾਣੀ ਦ ਨੂੰ ਭੋਗਨ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਉਹੋ ਜਹੀ ਹੋਰਕੋਈ

ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਵੇਖੋ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਮੋਖਛਿਲਾ, ਸਿਵਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬੈਠ ਰਹਿਨਾ, ਈਸਾਈ ਚੌਥਾ ਅਸਮਾਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਲੜਾਈ, ਬਾਸੇ ਗਾਏ, ਵਸਤੂ ਆਦੀ ਧਾਰਣ ਬੀ ਆਨੰਦ ਭੋਗਨਾ। ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੱਤ-ਵੇਂ ਅਸਮਾਨ, ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਸ੍ਰੀਪੁਰ, ਸੈਵ ਕੋਲਾਸ, ਵੇਸਨਵ ਵੈਕੰਠ ਅਰ ਗੋਲੁਲੀਏ ਗੁਸਾਈ ਗੋਲੋਕ ਆਦੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਉੱਤਮ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਅੰਨ, ਪਾਨ ਵਸਤੂ, ਸਥਾਨ ਆਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਰੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪੌਰਾਣਿਕ ਲੋਗ (ਸਾਲੋਕਜ) ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ, (ਸਾਨੁਜਜ) ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਵਾਂਝਣ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਨਾ, (ਸਾਰੁਪਜ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਉਪਾਸ਼ਦੇਵ ਦੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਬਨ ਖਾਨਾ, (ਸਾਮੀਪਜ) ਸੇਵਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਮੀਪ ਰਹਿਨਾ, (ਸਾਯੁਜਜ) ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋ ਜਾਨਾ ਇਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂਤੀ ਲੋਗ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੈ ਹੋਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੈਨੀ (੧੨) ਬਾਹਰਵੇਂ ਈਸਾਈ (੧੩) ਤੇਹਰਵੇਂ ਅਰ (੧੪) ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਆਦੀ ਵਿਸੇ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਖਾਗੇ। ਜੇ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਸ੍ਰੀਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲਖਛਮੀ ਵਰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਸਰਾਬ, ਮਾਸ ਆਦੀ ਖਾਨਾ ਪੀਨਾ ਹੋਗ ਰਾਗ, ਕੋਗ ਕਰਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਏਥੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿਸੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੇ ਪਾਰਬਰੀ ਅਰ ਲਖਛਮੀ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਭੋਗਨਾ, ਏਥੇ ਦੇ ਧਨਵਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਇੰਨਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਰੋਗ ਨਾ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਨੁਆਨੀ ਸਦਾ ਰਹੇਗੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਭੋਗ, ਉੱਥੇ ਰੋਗ ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਰੋਗ ਉਥੇ ਬੁਦੇਪਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਪੌਰਾਣਿਕਾ ਬੀ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਤੇਹਰਵੀਂ ਚਾਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਹੀ ਤਾਂ ਕੀਜੇ। ਮੌੜੇ, ਪਤੰਗੇ, ਪਸ਼ੂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਭੀ ਸੂਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਲੋਕਜ ਮੁਕਤੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। “ਸਾਮੀਪਜ” ਈਸ਼ੁਰ ਸਹਵਤ੍ਰ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਥਾ ਉਸਦੇ ਸਮੀਪ ਹਨ ਏਸ ਲਈ “ਸਾਮੀਪਜ” ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਸੂਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਹੈ “ਸਾਨੁਜਜ” ਜੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਬੀ ਸਥਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੰਟਾ ਅਰ ਚੈਤਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੂਤ੍ਰ ਬੰਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਸਾਨੁਜਜ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਬਗੈਰ ਯਤਨ ਦੇ ਸਿੱਧ ਹੈ, ਅਰ ਸਥਾਜੀਵ ਸਹਵ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਹਨ ਏਸ ਬੀ ਸਾਨੁਜਜ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਸੂਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਹੋਰ ਸਾਧਾਰਣ ਨਾਸਤਿਕ ਲੋਕ ਮਰਨ ਕਰਕੇ ਤੋਤਾਂ ਵਿਚ ਤੋਤ ਮਿਲਕੇ

ਪਰਮਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਗਏ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੰਦਨ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ 'ਸਵਾਪੁਰ ਮੋਖਛਿਨਾ, ਚੌਥੇ ਅਸਮਾਨ, ਸੱਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ, ਸ੍ਰੀਪੁਰ, ਭੈਲਾਸ਼ ਵੈਰੀਠ ਗੋਲੀ' ਨੂੰ ਇਕ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਸਰ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬੰਦਨ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ? ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹਿਆ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਵਿਚਰੇ ਕਿਤੇ ਅਦਕੇ ਨਹੀਂ ਨਾ ਕੇ ਨਾ ਨੇਕਾ, ਨਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਮ ਹੈ ਉਹ ਉਤਾ ਤੀ, ਅਰ ਮਰਨਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸਮ ਉੱਤੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹਨ

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਨਮ ਇਕ ਹੈ ਵਾਅਨੇਕ?

(ਉੱਤਰ) ਅਨੇਕ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇ ਅਨੇਕ ਹੋਨ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਅਰ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਸਮਰਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ ਅਲਪਗ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆ ਦੀ ਜਨਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਏਸ ਲਈ ਸਮਰਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਰ ਜਿਸ ਮਨ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਭਲਾ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਬਤ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿਨ ਦੇਓ ਇਸੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਜਦ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਸੀ, ਸਰੀਰ ਬਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਜੰਮਿਆਂ ਪੰਜਵੇਂ ਵਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਜੋ ਥਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਰਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਅਰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਾ ਮੁਪਨੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਿਹਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਜਦ ਸੁਪਤੀ ਅਰਥਾਤ ਗਾੜੀ ਨੀ ਦ ਹੋਈ ਹੈ ਤਦ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਸਮਰਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤੇਰੇ ਵਰੇ ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਦਸ ਬਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੁਹਾਡਾ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਕੰਨ ਅਖ ਸਰੀਰ ਕਿਸ ਵੰਗ ਵੰਗ ਦਾ ਸੀ? ਅਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ? ਜਦ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਣ ਵਿਚ ਸੰਕਾ ਕਰਨੀ ਕੇਵਲ ਬਾਲਪਨ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਸਮਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸੁਖੀ ਹੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਬ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਅਗਲੇ ਅਰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਬਿਜ੍ਜਾਂਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਦਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸੁਦੂਪ ਅਲਪ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਤ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਜਾਨਨ ਯੋਗ ਹੈ ਜੀਵ ਦੇ ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜਦ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੁਰਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਏਸ

ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸਾਨੇ ਫਲਾਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸੇ ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਉਹ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਥੀਂ ਬਚ ਸਕੇਗਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਕਿੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ?

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪ੍ਰਤਖਫ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਥੀਂ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ।

(ਉੱਤਰ) ਤਾਂ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਧਨ ਬਾਧੀ ਵਿਦਿਆ ਗਰੀਬੀ, ਨਿਰਬੁਧੀ ਮੁਰਖਤਾ ਆਦੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਪੁਰਵ ਜਨਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਖਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਕ ਅਵੇਦ ਅਰ ਇਕ ਵੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੋਵੇ ਸੁਖ ਨਿਦਾਨ ਅਰਥਾਤ ਕਾਹਣ ਦੇਂਦਾ ਜਾਨ ਲੈਂਦਾ ਅਰ ਅਵੇਦਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਉਸਨੇ ਵੇਦਕ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਜੁਰ (ਬੁਖਾਰ) ਆਦੀ ਰੋਗ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਵੇਦ ਭੀ ਇੰਨਾ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਕੁਪੱਥ ਹੋਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਆਦੀ ਦਾ ਘਾਟਾ ਵਾਧਾ ਵੇਖਕੇ ਪੁਰਵ ਜਨਮ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਲੈਂਦੇ, ਅਰਜੇ ਪੁਰਵ ਜਨਮ ਨੂੰ ਨਾਂ ਮੰਨੇਗੇਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਖਫ ਪਾਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਗੈਰ ਪਾਪ ਦੇ ਗਰੀਬੀ ਆਦੀ ਦੁਖ, ਅਰ ਬਗੈਰ ਪੁਰਵ ਸੰਚਿਤ ਪੁੰਨ ਦੇ ਰਾਜ, ਧਨ-ਭਰਤਾ ਅਰ ਨਿਰਬੁਧਤਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ । ਅਰ ਪੁਰਵ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਦੋਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਯਥਾਵਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਇਕ ਜਨਮ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਰਾਜਾ ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ ਨਿਆਯ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਲੀ ਅਪਣੇ ਬਗੈਰ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਅਰ ਵੱਡੇ ਦੁਖਤ ਲਗਾਵੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਟਵੇ ਪੁਟਵੇ ਅਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਵੇ ਵਧਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਜੋ ਵਸਤੂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਜਿਸਤਰਾਂ ਚਾਹੇ ਰੱਖੇ ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਖ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇ ਸੱਜੇ ਵਾਈਸ਼ੁਰ ਕਿਸੇ ਕਲੋਂ ਭਰੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਲਈ ਨਿਆਯ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਰਦਾ ਅਨਿਆਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਪੁਸ਼ਟਾ ਦੇ ਯੋਗ ਅਰ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰੇ ਉਹ ਏਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਾਲੀ ਯੁਕਤੀ ਦੇ ਬਟੋਰ ਮਰਦਾ ਵਾ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਦੁਖਤ ਲਗਾਨੇ ਨਾ ਕੱਟਨ ਯੋਗ ਨੂੰ ਕੱਟਨੇ, ਅਯੋਗ ਨੂੰ ਵਧਾਨ ਯੋਗ ਨੂੰ ਨਾ ਵਧਾਨ ਕਰਕੇ ਦੋਸ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਏਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਦੋਸ ਨਹੀਂ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਿਆਯ ਕਰਕੇ ਸੁਕਤ ਕਰਨ ਕਰਨਾ ਸੁਦੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੁਭਾਵ ਥੀ

ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਗਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਭੀ ਘਟ ਅਰ ਅਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਹੋਵੇ । ਕੀ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਯਾਰਭਾ ਦੇ ਉੱਤਮ ਹੋਮ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਦੇਤ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਯੋਗ, ਅਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਇਸ ਲਈ ਈਸ਼੍ਵਰ ਅਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪ੍ਰਮਾਣੁਮਾ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨਾ ਦੇਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਭਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹੋਰ ਭਰਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹੋ ਅਪਰਾਧੀ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੱਡੇ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੈ, ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਰਿੱਤਾ, ਅਰ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ, ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਬੰਗੜਾ ਕਰੇਗਾ ਹੀ ਵਿਚ ਲੱਖ ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਪਨੇ ਘਰੋਂ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਕਰੇਗਾ ਵਿਚ ਗਹਮੀ ਦੇ ਮੋਸਮ ਵਿਚ ਜਾਦਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਦੇਖੇ ਅਰਿਅਨੀ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਖੇ ਪੈਨ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਇਕ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਪੂਰਵਕ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜੇ ਬਗਰ ਜੁੱਤੀ ਪਾਏ ਹੋਏ ਉਪਰੋਂ ਹੋਠਾਂ ਸੜਦੇ ਹੋਏ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਦੁਕੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਲੋਗ ਇਸ ਵਿਚ ਏਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਰੇਗੀ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸ਼ਕ ਅਰ ਸੰਦੇਹ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਿਆ ਨੂੰ ਮਾਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਹੀ ਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਤਦ ਸੇਠ ਜੀ ਇੰਨੇ ਉਦੇ ਜਾਨਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਡਵਿਵਾਕ (ਵਕੀਲ) ਦੇ ਪਾਸ ਜਵਾਂ ਵਾ ਸਰਿਅ ਹੋਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਅੱਜ ਹਾਰਾਂਗਾ ਵਾ ਜਿੱਤਾਂਗਾ, ਨਾ ਜਾਨੇ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਮੋਹਤੋਂ ਤਮਾਕੂ ਪੀਂਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਾਤਚੀਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਸੈਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਉਹ ਜਿੱਤ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੁਖ, ਅਤੇ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੇਠ ਜੀ ਦੁਖਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮੋਹਤੋਂ ਜਿਉਂਦੇ ਇਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੰਨੇ ਭਰਾਂ ਜਦ ਰਾਜਾ ਸੰਦਰ ਕੋਮਲ ਬਿਡਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਜਲਦੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਰ ਸਜੁਤ ਕੀਤਾਤ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਉਂਗੀ ਨੀਂਦ ਜਾਨੇ ਉੱਤੇ ਸੋਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਭਰਾਂ ਸਰਵਤ੍ਰ ਸਮਝੇ ।

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਸਮਝ ਅਰਿਅਨੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਕੀ ਕਿਸੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਆਖੀਏ ਕਿਤੇ ਮੈਹਰਾ ਬਨਜਾ ਅਰ ਮੈਹਰੇ ਨੂੰ ਕਹੀਏ ਕਿਤੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਬਨਜਾ ਤਾਂ ਸਾਹੂਕਾਰ ਕਦੀ ਮੈਹਰਾ ਬਨਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮੈਹਰੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਬਨਨਾ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਸੁਖਦੁਖ ਬਤਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਛੱਡਕੇ ਨੀਵਾਂ ਅਰ ਉੱਚੇ ਬਨਨਾ ਦੋਨੋਂ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਦੱਬੇ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿਦਵਾਨ, ਪੁੰਨ ਆਤਮਾ ਸੀਮਾਨ ਰਾਜਾ ਦੀ ਹਾਣੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਦੂਜਾ ਬੜੀ ਗਰੀਬਨੀ ਪੀੜਨਵਾਲੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਕਨੂੰ ਗਰਭਥੀ ਲੈਕੇ ਸਰਵਥਾ ਸੁਖ, ਅਤ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਕ ਜਦ ਜਨਮ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਤ ਸੁਦਰਖੁਤਤ ਵ ਲੇ ਜਲ ਆਦੀ ਨਾਲ ਸਨਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ, ਯਕਤੀ ਨਾਲ ਨਾਤ ਕਟਿ ਮਾ ਜਾਂਦਾ, ਦੂਜਾ ਦਾ ਪੀਨਾ ਆਦੀ ਯਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਉਹ ਦੂਜਾ ਪੀਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਤ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਰਰੀ ਆਦੀ ਮਿਲਾਏ ਦਿੰਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਖਨ ਦੇ ਲਈ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਖਿਡਾਉਨਾ ਸਵਾਰੀ ਉੱਤਮ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਡ ਨਾਲ ਮਨੋਦਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ, ਸਨਨ ਦੇ ਲਈ ਜਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜਦ ਦੂਜਾ ਪੀਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਤਤ ਦੂਜ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੁਕਾ, ਚਪੜ ਆਦੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਦੁਖੀ ਸੁਤ ਨਾਲ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ ਦਿਤਿਆਦੀ ਜੀਵਨ ਬਗੈਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੇ ਦੁਖ ਹੋਨ ਕਤਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬਗੈਰ ਕੁਝ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨਰਕ ਸੁਤਗ ਭੀ ਨਾ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਏ। ਇਉਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਏਸ ਸਮੇਂ ਬਗੈਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮਰਨ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਭੀ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਸਨੂੰ ਸੁਤਗ ਵਿਚ ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਰਕ ਵਿਚ ਤੇਜ ਦੇਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਬ ਜੀਵ ਅਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਧਰਮ ਕਿਤੇ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਫਲ ਮਿਯਨ ਵਿਚ ਸੇਦੇਹ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭੇਨ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਪ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੀ ਅਰ ਧਰਮ ਦਾ ਥੈ ਹੋ ਜਵੇਗਾ। ਏਸ ਲਈ ਪੂਰਵ ਜਨਮ ਦੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਤਤਮਾਨ (ਏਹ) ਜਨਮ ਅਤ ਵਤਤਮਾਨ ਤਥਾ ਪੂਰਵ ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਵਾਹਿਨਿ ਭਿੰਨ ਜਾਤੀ ਦਾ?

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਮਲੀਨ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਜੀਵ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਵਿਚ, ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਦਾ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ?

(ਉੱਤਰ) ਆਹੋ ਜਾਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਪਾਪ ਵਧ ਜਾਂਦਾ, ਪੁੰਨ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਜੀਵ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਨੀਚ ਸ਼ਰੀਰ ਅਰ ਜਦ ਪਰਮ ਵਧੀਕ ਭਥਾ ਅਧਰਮ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਦੋਵੇਂ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲਦਾ ਅਰ ਜਦ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਿਚ ਭੀ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੇ ਉੱਤਮ ਮੱਧਮ, ਅਰ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਵਿਚ ਭੀ ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ, ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸ਼ਰੀਰ ਅ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਦ ਅਧਿਕ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭੋਗ ਲੀਯਾ ਫਿਰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਹ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਅਰ ਪੁੰਨ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਕੇ ਫਿਰ ਭੀ ਮੱਧਮ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸ਼ਰੀਰ ਬੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮੌਤ, ਅਰ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਯੋਗ ਹੋਨ ਦਾ ਨਾਮ ਜਨਮ ਹੈ, ਜਦ ਸ਼ਰੀਰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਤਦ ਯਮਾਲਯ ਅਰਥਾਤ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਵ ਯੂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਯਮੇਨ ਵਾਯੁਨਾ' ਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯਮ ਨਾਮ ਵਾਯੁਦਾ ਹੈ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਮਨ ਘਰਤ ਯਮ ਨਹੀਂ, ਏਸਦਾ ਵਿਸੇਸ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਯਾਹਰਦੇ ਸਮੁੰਦਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਪਰਮਰਾਜ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਸ ਜੀਵਦੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਹਵਾ, ਅੰਨ, ਜਲ, ਅਥਵਾ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਛੇਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਕੁਮ ਨਾਲ ਵੀਰਯ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਿਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਕਰਮ ਹੋਨ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਕਰਮ ਹੋਨ ਤਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤ ਨਪੁੰਸਕ ਗਰਭ ਠਹਰਨ ਸਮੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਰਜ ਵੀਰਯ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਤਦ ਤਕ ਜੀਵ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਉੱਤਮ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ ਨੇ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਆਦੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਜਨਮ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਮਹਾਕਲਪ ਤਕ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁੱਖਾਂ ਬਾਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮੁਕਤੀ ਇਕ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵਾਅਦੇ ਤ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ?

(ਉੱਤਰ) ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ—

ਭਿਦਯਤੇ ਹਿੰਦਯਗ੍ਰੰਥਿਸ਼ਛਿਦਯੰਤੋਸਰਵਸੰਸ੍ਯਾਃ। ਖਛੀ-

ਘੰਤੇ ਚਾਸੜ ਕਰਮਾਣਿ ਤਸਮਿਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇਪਰਾਵਰੇ ॥

ਮੰਡਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਖੰਡ ੨ ਮੰਤ੍ਰ ੮ ॥

ਜਦ ਏਸ ਜੀਵਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਵਿਦਯਾ, ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਗੰਭੀਰ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ, ਸਬ ਸੰਸਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਮ ਥੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਕਿ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਤਰ ਅਰਥਾਤ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਮਾਪ ਰਹਿ ਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪੁਸ਼ਨ) ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਾ ਵਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਵਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਖ ਕੌਨ ਭੋਗੇ ? ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਨਿਮਨੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੋ ਜਾਨ, ਓਹ ਮੁਕਤੀ ਕਾਮੀ ਕਿੰਤੂ ਜੀਵਦਾ ਪਰਲੋ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ, ਉੱਤਮ ਕਰਮ, ਸਤਸੰਗ, ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਪੂਰਵ ਕਰੇ ਹੋਏ ਸਬ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਸਤੰਗ ਜਵਾਨਮਨੰਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਯੋ ਦੇਦ ਨਿਹਿਤੰ ਗੁਹਾਯਾ
ਪਰਮੇ ਵਜੋਮਨ । ਸੋਮਸਨੁਤੇ ਸਰਵਾਨ ਕਾਮਾਨ ਸਹ
ਬ੍ਰਹਮਣਾ ਵਿਪਸ਼ਚਿਤੇਤਿ ॥

ਭੇਤੀਰੀ ਸੋਪਨਿਸ਼ਦ ਆਨੰਦਵੇਲੀ ਅਨੁਵਾਕ ੧ ॥

ਜੋ ਜੀਵਾਤਮਾ ਅਪਨੀ ਸੁਖੀ ਅਰਥਾਤ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸਤ ਚਾਤਾਨ ਅਰਥਾਤ ਅਨੰਤ ਆਨੰਦਸਰੂਪ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਓਹ ਉਸ ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੋਕੇ ਉਸ ਅਨੰਤ ਵਿਦਿਆ ਯੁਕਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬ ਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਜਿਸ ਆਨੰਦ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਸ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ ॥

(ਪੁਸ਼ਨ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਨੰਦ ਕਿਸਤਰਾਂ ਭੋਗ ਸਕੇਗਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਸਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਪਹਿਲੇ ਕਹ ਆਏ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਇੰਨਾ ਵਧੀਕ ਸੁਨ ਲੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਮੁਕਤ ਜੀਵ, ਅਨੰਤ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸੁਫੀਦ (ਅਪਨੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਭੋਗਦਾ, ਰੂਪ ਰਿਸ਼ਾਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ, ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਕਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ

ਹੋਇਆ ਸਥ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਨੇ ਏਹ ਲੋਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਭੋ ਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਸਥ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਜੇਹੜੇ ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਨ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਗਿਆਨ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਨੰਦ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰਣ ਗਿਆਨੀ ਹੋਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਥ ਸੰਨਿਹਿਤ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਭਾਨ ਯਥਾਵਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਸੁਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਰਗ, ਅਰ ਵਿਸ਼ਯ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਦੁਖਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਗ ਕਰਨਾ ਨਰਕ ਅਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। “ਸੁ” ਸੁਖਦਾ ਨਾਮ ਹੈ “ਸੁ. ਸੁਖੰ ਗੰਢਤਿ ਯਸਮਿਨ ਸ ਸੂਰਗ.” “ਅਤੇ ਵਿਪਰੀਤੇ ਦੁ.ਖਭੋਗੋ ਨਰਕਇਤਿ” ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਹੈ ਓਹ ਸਾਮਾਨਤ੍ਵ ਸੂਰਗ, ਅਰ ਜੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਥੀ ਆਨੰਦ ਹੈ ਓਹ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਥ ਜੀਵ ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਅਰ ਦੁਖਦਾ ਵਿਅਗ ਹੋਨਾ। ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਤਕ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਤਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾ ਮਿਲਨਾ ਅਰ ਦੁਖਦਾ ਛੁਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕਰਣ ਅਰਥਾਤ ਮੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਨਸਟ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸਤਰਾਂ:-

**ਛਿਨੇ ਮੂਲੇ ਬ੍ਰਿਖਛੇਨਸ੍ਯਤਿ ਤਥਾ ਪਾਪੇਖਛੀਟੇ ਦੁਖ
ਨਸ੍ਯਤਿ ॥**

ਜਿਸਤਰਾਂ ਜੜ੍ਹ ਕੱਟ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਦੁਖਤ ਨਸਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਾਪ ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਨਸਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੇਖੋ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਵਿਚ ਪਾਪ ਅਰ ਪੁੰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ॥

ਮਾਨਸੰਮਨਸੈਵਾਯਮੁਪਭੁੰਕਤੇ ਸੁਭਾਸੁਭਮ ।

ਵਾਚਾ ਵਾਚਾਕ੍ਰਿਤੰ ਕਰਮ ਕਾਯੇਨੈਵ ਚ ਕਾਯਿਕਮ ॥੧॥

ਸ਼ਰੀਰਜੈ: ਕਰਮਦੇਸ਼ੈਰਯਾਤਿ ਸਥਾਵਰਤਾਂ ਨਰ: ।

ਵਾਚਿਕੈ: ਪਖਛਿਮ੍ਰਿਗਤਾਂ ਮਾਨਸੈਰੰਤ੍ਰਜਾਤਿਤਾਮ ॥੨॥

ਯੋ ਯਦੈਸ਼ਾ ਗੁਣੋ ਦੇਹੇ ਸਾਕਲਯੇਨਾਤਿਰਿਚਯਤੇ ।

ਸ ਤਦਾ ਤਦਗੁਣਪ੍ਰਾਯੋ ਤੇ ਕਰੋਤਿ ਸ਼ਰੀਰਿਣਮ ॥੩॥

ਸੰਤੁ ਜਵਾਨੰ ਤਮੋ ਅਜਵਾਨੰ ਰਾਗਦ੍ਵੇਸ਼ੋ ਰਜ:ਸਮ੍ਰਿਤਮ ।

ਏਤਦ ਵਜਾਪਤਿਮਦੇਤੇਸ਼ਾਂ ਸਰਵਭੂਤਾਸ੍ਰਿਤੰ ਵਪੁ: ॥੪॥
 ਤਤ੍ ਯਤਪ੍ਰੀਤਿਸੰਯੁਕਤੰ ਕਿੰਚਿਦਾਤਮਨਿ ਲਖਛਯੇਤ ।
 ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤਮਿਵ ਸੁੰਧਾਭੰ ਸੰਤੰ ਤਦੁਪਧਾਰਯੇਤ ॥ ੫ ॥
 ਯੰਤੁ ਦੁ:ਖਸਮਾਯੁਕਤਮਪ੍ਰੀਤਿਕਰਮਾਤਮਨ: ॥
 ਤਦ੍ਰਜੋਅਪ੍ਰਤਿਪੰ ਵਿਦਯਾਤਸਤਤੰ ਹਾਰਿ ਦੇਹਿਨਾਮ ॥੬॥
 ਯੰਤੁ ਸ਼ਾਨਮੋਹਸੰਯੁਕਤਮਵਸ਼ਕਤੰ ਵਿਸ਼ਯਾਤਮਕਮ ।
 ਅਪ੍ਰਤਰਕਸ਼ਮਵਿਜਵੇਯੇਤਮਸਤਦੁਪਧਾਰਯੇਤ ॥੭॥
 ਤ੍ਰਯਾਣਾਮਪਿ ਚੈਤੇਸ਼ਾਂ ਗੁਣਾਨਾਂ ਯ: ਫਲੋਦਯ: ।
 ਅਗ੍ਰਜੋ ਮਧਜੋ ਜਘਨਜਸ਼ਚ ਤੰ ਪ੍ਰਵਖਛਾਮਜਸ਼ੇਸ਼ਤ: ॥੮॥
 ਵੇਦਾਭਯਾਸਤਪੇ ਜਵਾਨੰ ਸ਼ੋਚਮਿੰਦ੍ਰਿਯਨਿਗ੍ਰਹ: ।
 ਧਰਮ੍ਰਿਯਾਤਮਚਿੰਤਾਚ ਸਾਤ੍ਰਿਕੰ ਗੁਣਲਖਛਣਮ ॥੯॥
 ਆਰੰਭਰੁਚਿਤਾ ਅਧੈਰਯਮਸਤਕਾਰਯਪਰਿਗ੍ਰਹ: ।
 ਵਿਸ਼ਯੋਪਸੇਵਾਚਾਜਸ੍ਰੰ ਰਾਜਸੰ ਗੁਣਲਖਛਣਮ ॥੧੦॥
 ਲੋਭ: ਸ੍ਰੁਪਨੋ ਧ੍ਰਿਤਿ: ਕ੍ਰੋਧਯੰ ਨਾਸਤਿਕਯੰ ਭਿੰਨਵ੍ਰਿਤਿਤਾ ।
 ਯਾਚਿਸ਼ਣੁਤਾ ਪ੍ਰਮਾਦਸ਼ਚ ਤਾਮਸੰ ਗੁਣਲਖਛਣਮ ॥੧੧॥
 ਯਤਕਰਮਕ੍ਰਿਤ੍ਰਾਕੁਰਵੇਸ਼ਚ ਕਰਿਸ਼ਯੇਸ਼ਚੈਵ ਲੱਜਤਿ ।
 ਤੰ ਜਵੇਯੰ ਵਿਦੁਸ਼ਾਸਰਵੰ ਤਾਮਸੰ ਗੁਣਲਖਛਣਮ ॥੧੨॥
 ਯੇਨਾਸਮਿਨਕਰਮਣਾਲੋਕੇਖਯਾਤਿਮਿੰਛਤਿਪੁਸ਼ਕਲਾਮ ।
 ਨ ਚ ਸ਼ੋਚਤਯਸੰਪਤੰ ਤਦ੍ਰਿਜਵੇਯੰ ਤੁ ਰਾਜਸਮ ॥੧੩॥
 ਯਤਸਰਵੇਟੇਛਤਿ ਜਵਾਤੰ ਯੰ ਨ ਲੱਜਤਿ ਚਾਚਰਨ ।

ਯੇਨ ਤੁਸ਼ਯਤਿ ਚਾਤਮਾ ਸ੍ਯਤਤ ਸਤ੍ਰਗੁਣਲਖਣਮ ॥ ੧੪

ਤਮਸੋ ਲਖਣੰ ਕਾਮੋ ਰਜਸਸਤ੍ਰਰਥ ਉਚਯਤੇ।

ਸਤ੍ਰਸ੍ਯ ਲਖਣੰ ਧਰਮः ਸ੍ਵੈਸ਼ਠ੍ਯਮੇਸ਼ਾਯਥੋਤਰਮ ॥ ੧੫

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੨। ਸਲੋਕ ੮। ੮.੨੫-੨੩ ੨੫-੨੮।

ਮਨੁਸ਼ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪਨੇ ਸ੍ਵੈਸਠ ਮੱਦਮ, ਅਰ ਨਿ ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣ ਸੁਭ ਵ ਨੂੰ
ਜਾਨਕੇ ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਗੁਣ, ਮੱਧਮ, ਅਰ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣ ਦਾ ਤਿਆਗ
ਭਰਨ ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਨਿਸਚੈ ਜਾਨਨ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਮਨ ਥੀ ਨਿਸ਼ ਸੁਭ ਦਾ
ਅਸਭ ਕਰਮ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਨ, ਬਾਦੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਨ ਕਾਮੀ ਅਰ
ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਦੁਖ ਦੁਖ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥
ਜੇ ਨਰ ਸਰੀਰ ਥੀ ਚੋਰੀ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ, ਸ੍ਵੈਸਠ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆਦੀ ਦੇ
ਦੁਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਸਥਾਵਰ ਦਾ ਜਨਮ, ਬਾਦੀ ਦੇ
ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਥੀ ਪੱਛੀ ਅਰ ਮ੍ਰਿਗ ਆਦੀ, ਤਥਾ ਮਨ ਦੀ ਕੀਤੇ
ਦੁਸ਼ਟ ਕਰਮਾਂ ਥੀ ਚੰਡਾਲ ਆਦੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਰਾਣ
ਇਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਕਰਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਗੁਣ ਉਸ ਜੀਵ
ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਰਗਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਜਦ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ
ਤਦ ਸਤ, ਜਦ ਅਗਿਆਨ ਰਹੇ ਤਦ ਤਮ, ਅਰ ਜਦ ਰਾਗਦ੍ਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਤਮਾ
ਲੱਗੇਤਦ ਰਜੋਗੁਣ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਤ ਹੋਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪ ॥ ਉਸਦਾ ਵਿਵੇਕ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਦ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਸਾਤ ਦੇ ਸਦ੍ਵਿਸ਼
ਸੁੰਧ ਭਾਨ ਯੁਕਤ ਵਰਤੇ, ਤਦ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਤੋਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਰ
ਰਜੋਗੁਣ ਤਥਾ ਤਮੋਗੁਣ ਅਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ॥ ੫ ॥ ਜਦ ਆਤਮਾ ਅਰ ਮਨ ਦੁਖ
ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਰਹਿਤ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਇੰਦੇ ਉਂਦੇ ਜਾਨ ਆਨ ਵਿਚ
ਲਗੇ ਤਦ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਰਜੋਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸਤੋਗੁਣ ਅਰ ਤਮੋਗੁਣ
ਅਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ॥ ੬ ॥ ਜਦ ਮੋਹ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ
ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ ਅਰ ਮਨ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਆਤਮਾ ਅਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਵੇਕ
ਨਾ ਰਹੇ, ਵਿਸਿਆ ਵਿਚ ਭੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਤਰਕ ਵਿਚਰਕ ਰਹਿਤ ਜਾਨਨਾ
ਦੇ ਯੋਗ ਨ ਹੋਵੇ ਤਦ ਨਿਸਚੈ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਏਸ ਸਮਯ ਮੇਰੇ ਵਿਚ
ਤਮੋਗੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਰ ਸਤੋਗੁਣ ਤਥਾ ਰਜੋਗੁਣ ਅਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ॥ ੭ ॥ ਹੁਨ ਜੇ
ਇਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਮੱਧਮ, ਅਰ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣ ਫਲਦਾ ਉਦਯੁਗ ਦਾ
ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰੁਸ਼ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਹਿਨੇ ਹਾਂ ੮ ॥ ਜੇ ਕੋ ਦਾ ਵਾ. ਭਾਸ, ਧਰਮ

ਅਨੁਸਠਾਨ, ਗਿਆਨਦੀ ਤ੍ਰਿਹੀ, ਪਵਿਤਤਾ ਦੀ ਇਤਿਆ, ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਦਾ
 ਰੋਕਨਾ, ਧਰਮ ਤ੍ਰਿਯਾ, ਅਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹੋ ਸਤੋਗੁਣ ਦਾ
 ਲਖਣੁ ਹੋ। ੯। ਜਦ ਰਜੋਗੁਣ ਦਾ ਉਦਯ, ਸਤੋ ਅਤ ਤੋਗੁਣ ਦਾ ਅੰਤਰਭਾਵ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਆਰੰਭਵਿਚ ਰੁਚੀ ਧੀਰਯ ਤਿਆਗ, ਅਮੋਭ ਕਰਮਾਦਾ ਗ੍ਰਹਣ,
 ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੇ ਸੇਵਨ ਵਿਰਪ੍ਰੇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ
 ਰਜੋਗੁਣ ਪ੍ਰਧ ਨਤਾ ਨਾਲਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥੧੦॥ ਜਦ ਤਮੋਗੁਣ ਦਾ
 ਉਦਯ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਅਤੰਤ ਲੋਕ ਅਰਥਾਤ ਸਤ
 ਪਾਪਾਦਾ ਮੂਲ ਵਧਦਾ, ਅਤੰਤ ਆਲਸ ਅਰ ਨੀਦ, ਧੀਰਯ ਦਾ ਨਾਸ, ਕੂਰਤਾ
 ਦਾ ਹੋਨਾ, ਨਾਸਤਿਕਪਨ ਅਥਾਤ ਵੇਦ ਅਤ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਤ ਸ੍ਰਯਾ ਦਾ ਨਾ
 ਰਹਨਾ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀ ਅਤ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਅਰ
 ਕਈ ਵਿਅਸਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਮੋਗੁਣ ਦਾ ਲਖਣੁ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ
 ਜਾਨਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ॥੧੧॥ ਤਥਾ ਜਦ ਅਪਨਾ ਅਤਮਾ ਜਿਸ ਕਰਮ ਨੂੰ ਕਰਕੇ,
 ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਤਿਆ ਨਾਲ ਲੋਜਾ, ਸੀਤਾ, ਅਰ ਭੈ ਨੂੰ
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਦ ਜਾਨੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਮੋਗੁਣ ਵਧ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥੧੨॥
 ਜਿਸ ਕਰਮ ਥੀ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਮਿਥੀ (ਨਾਮਵਰੀ)
 ਚਾਹੁੰਦਾ, ਗਤੀਥੀ ਹੋਨ ਉੱਤ ਭੀਖੁਸਾਮਦੀ ਭੱਟ ਆਦੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਨਾ ਨਹੀਂ
 ਛੱਡਦਾ ਤਦ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰਜੋਗੁਣ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ॥੧੩॥
 ਅਰ ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸਬ ਕੋਲੋਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੇ, ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ
 ਜਾਵੇ, ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੋਜਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਅਰ ਜਿਸ ਕਰਮ ਥੀ ਆਤਮਾ
 ਪ੍ਰਮੇਨ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮਾਚਰਣ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ
 ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਤੋਗੁਣ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ॥੧੪॥ ਤਮੋਗੁਣ ਦਾ ਲਖਣੁ ਕਾਮ,
 ਰਜੋਗੁਣ ਦਾ ਅਹਥ ਸੰਗ੍ਰਹ (ਧਨਜੋੜਨੇ) ਦੀ ਇੱਛਾ, ਅਰ ਸਤੋਗੁਣ ਦਾ ਲਖ-
 ਛਣ ਧਰਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਤਮੋਗੁਣ ਥੀ ਰਜੋਗੁਣ ਅਰ ਰਜੋ-
 ਗੁਣ ਥੀ ਸਤੋਗੁਣ ਮੇਸ਼ਠ ਹੋ ॥੧੫॥ ਹੁਨ ਜਿਸ ਜਿਸ ਗੁਣ ਥੀ ਜਿਸ ਜਿਸ
 ਗਤੀ ਨੂੰ ਜੀਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ:-

ਦੇਵਤ੍ਰੇ ਸਾਤ੍ਰਿਕਾ ਯਾਂਤਿ ਮਨੁਸ਼੍ਯਤ੍ਰੇ ਚ ਰਾਜਸਾਃ ।

ਤਿਰਯਕ੍ਤ੍ਰੇ ਤਾਮਸਾਨਿਤ੍ਰੇ ਮਿਤ੍ਰੇ ਸਾਤ੍ਰਿਵਿਧਾਗਤਿ ॥੧॥

ਸਥਾਵਰਾਃ ਸ੍ਰਿਮਿਕੀਟਾਸ੍ਰਮਤਸ੍ਯਾਃ ਸਰਪਾਸ੍ਚ ਕੁੰਛਪਾਃ ।

ਪਸ਼ੁਵਸ੍ਚ ਮ੍ਰਿਗਾਸ੍ਚੈਵ ਜਘਨ੍ਯਾ ਤਾਮਸੀਰਤਿਃ ॥੨॥

ਸਤਿਨਾਮੁ ਤੁਰੰਗਾਸੁਹ ਸੂਦ੍ਰਮਲੇਛਾਸੁਚਗਰਹਿਤਾਃ।
 ਸਿੰਹਾ ਵਜਾਘ੍ਰਾ ਬਰਾਹਸੁਚਮਧਯਮਾ ਤਾਮਸੀ ਗਤਿਃ॥੩॥
 ਹਾਰਣਾਸੁਚ ਸੁਪਰਣਾਸੁਚ ਪੁਰੁਸ਼ਾਸੁਚੈਵ ਦੰਡਿਕਾਃ।
 ਰਖਛਾਂਸਿਚ ਪਿਸ਼ਾਚਾਸੁਚਤਾਮਸੀਸੂਤਮਾ ਗਤਿਃ॥ ੪ ॥
 ਬੱਲਾਮੱਲਾ ਨਟਾਸੁਚੈਵ ਪੁਰੁਸ਼ਾਃ ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿੰਡਯਾਃ।
 ਦ੍ਰੁਤਪਾਨਪ੍ਰਸਕਤਾਸੁਚ ਜਘਨਯਾ ਰਾਜਸੀ ਗਤਿਃ॥੫॥
 ਰਾਜਾਨਃ ਖਛਤ੍ਰਿਯਾਸੁਚੈਵ ਰਾਜਵਾਂਦੈਵ ਪਰੋਹਿਤਾਃ।
 ਵਾਦਯੁਧਪ੍ਰਧਾਨਾਸੁਚ ਮਧਯਮਾ ਰਾਜਸੀਗਤਿਃ॥੬॥
 ਦੀਧਰਵਾ ਗੁਹਯਕਾ ਯਯਛਾ ਵਿਬੁਧਾਨੁਚਰਾਸੁਚ ਯੇ।
 ਤ੍ਰਯੈਵਾਪਸਰਸਃ ਸਰਵਾ ਰਾਜਸੀਸੂਤਮਾ ਗਤਿਃ॥੭॥
 ਤਾਪਸਾ ਯਤਯੋ ਵਿਪ੍ਰਾਯੇ ਤ ਵੈਮਾਨਿਕਾ ਗਣਾਃ।
 ਨਖਛਤ੍ਰਾਣਿ ਚ ਦੈਤਯਾਸੁਚ ਪ੍ਰਥਮਾ ਸਾਂਤ੍ਰਿਕੀ ਗਤਿਃ॥੮॥
 ਯਜੁਨਾਰਿਸਯੋ ਦੇਵਾ ਵੇਦਾ ਜਯੋਤੀਸਿਵਤਸਰਾਃ।
 ਪਿਤਰਾਸੁਚੈਵ ਸਾਧਯਾਸੁਚਦ੍ਵਿਤੀਯਾਸਾਂਤ੍ਰਿਕੀਗਤਿਃ॥੯॥
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼੍ਵਸ੍ਰਿਜੋ ਧਰਮੋ ਮਹਾਨਵਯਕਤਮੇਵ ਚ।
 ਉੱਤਮਾਂਸਾਂਤ੍ਰਿਕੀਮੇਤਾਂਗਤਿਮਾਹੁਰਮਨੀਸ਼ਿਣਃ॥੧੦॥
 ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗੇਨ ਧਰਮਸਯਾਸੇਵਨੇਨ ਚ।
 ਪਾਪਾਨਸੰਯਾਂਤਿ ਸੰਸਾਰਾਨ ਵਿਦ੍ਵਾਂਸੋ ਨਰਾਧਮਾਃ॥੧੧॥

ਮਨੁਸ਼ਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੨। ਸ਼ਲੋਕ ੪੦। ੪੨-੫੦। ੫੨।

ਜੇਹਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਸਾਧਿਕ ਹਨ ਓਹ ਦੇਵ ਅਦਭਾਤ ਵਿਦ੍ਵਾਨ, ਜੋ ਰਮੇਨੁਲੀ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸੰਧਮ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਜੋ ਤਮੇਨੁਲ ਥੀ ਯੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ

ਨੀਚ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਜੇ ਅਤਸੰਤ ਤਸੰਗੁਣੀ ਹਨ ਉਹ
 ਸਥਾਵਰ ਦਖਤ ਆਦੀ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਮੱਛੀ, ਸੱਪ ਕੱਛੂ ਆਦਿ ਅਰ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ
 ਜਨਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਮੱਧਮ ਤਸੰਗੁਣੀ ਹਨ ਉਹ ਹਾਥੀ ਘੋੜਾ
 ਸੂਰ ਮੁਛ ਨਿੰਦਿਤ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਰ ਬਖਿਆੜ ਸੁਰ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ਜੇ ਉੱਤਮ ਤਸੰਗੁਣੀ ਉਹ ਦਰਖਤ (ਜੋ ਕਿ ਕਬਿੱਤ
 ਦੇਹਾ ਅਦੀ ਬਨਾਰ ਮਟੁਰਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਸੋਹਨ ਪੰਛੀ, ਵੰਝੀ
 ਪੁਰਸ਼ ਅਰਥ ਤ ਮੁਖ ਦੇ ਲਈ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਖ-
 ਛਮ ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿਸ਼ਾਚ ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਚਾਦੀ ਅਰਥਾਤ
 ਸਹਾਸ ਅਦੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਮਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉੱਤਮ
 ਤਸੰਗੁਣ ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਹ ॥ ੪ ॥ ਜੇ ਨੀਚ ਰਜੇਗੁਣੀ ਹਨ ਉਹ ਬੱਲਾ
 ਅਰਥਾਤ ਤਲਵਾਰ ਆਦੀ ਖੀਮ ਰਨੇ ਦਾ, ਕਹੀ ਆਦੀ ਨਾਲ ਪੁਟਨ ਵਾਲੇ,
 ਮਲਾਹ ਅਰਥਾਤ ਬੇਜੀ ਅਦੀ ਚਲਾਨ ਵਾਲੇ, ਨਟ ਜੋ ਬਸ ਆਦੀ ਉੱਤੇ
 ਬਾਜੀਆਂ ਲਗਾਏ, ਚੜ੍ਹਨਾ ਉਤਰਨਾ ਆਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਸੜ ਧਾਰਣ
 ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਅਰ ਸਹਾਬ ਪੀਨ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹੋਨ ਅਜੇਹੇ ਜਨਮ ਨੀਚ
 ਰਜੇਗੁਣ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਜੇ ਮੱਧਮ ਰਜੇਗੁਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰਾਜਾ ਖਛੜੀ
 ਵਰਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰੋਹਿਤ, ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਤ, ਪ੍ਰਾਡ
 ਵਿਵਾਕ (ਵਕੀਲ ਬੇਰਿਸਟਰ) ਸੁਧ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਕਸ਼ ਦੇ ਜਨਮ ਪਾਏ
 ਹਨ ॥ ੬ ॥ ਜੇ ਉੱਤਮ ਰਜੇਗੁਣੀ ਹਨ ਉਹ ਰੀਧਰਵ (ਗਾਓਨ ਵਾਲੇ) ਗ੍ਰਹਕ
 (ਬਾਜੇ ਬਜਾਵਨ ਵਾਲੇ) ਯਥਛ (ਧੰਡਾਫੜ) ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਰ ਅਪਸਰਾ
 ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਉੱਤਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਾਏ ਹਨ ॥ ੭ ॥
 ਜੋ ਭਖੀ, ਯਤੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਵੇਦਪਾਠੀ, ਵੇਦਮਾਨ (ਉਡਨਖਟੋਲਾ) ਦੇ ਚਲਾਨ
 ਵਾਲੇ ਜਤਸੀ ਅਰ ਵੇਤਅਰਥਾਤ ਦੇਹ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ
 ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਸਤੰਗੁਣ ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਜਾਨੋ ॥ ੮ ॥ ਜੇ ਮੱਧਮ
 ਸਤੰਗੁਣ ਯੁਕਤ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੀਵ ਯੋਗ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦ
 ਦੇ ਅਰਥ ਜਨਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਵੇਦ ਵਿਦਵਾਨ (ਬਿਜਲੀ) ਆਦੀ
 ਅਤ ਕਲ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਗਿਆਤ ਹਰਕਤ, ਗਿਆਤੀ ਅਤ (ਸਾਧਨ) ਕਾਰਯ
 ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਲਈ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਪਸਰਾ ਦੇ ਜਨਮ ਪਾਏ ਹਨ ॥ ੯ ॥
 ਜੇ ਉੱਤਮ ਸਤੰਗੁਣ ਯੁਕਤ ਹੋਏ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਬ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨ ਹਾਰੇ 'ਵਿਸ਼੍ਵਸਿੱਧ' ਸਬ ਸਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਵਿਦਿਆ
 ਨੂੰ ਜਾਨਕਰ ਅਨੇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਵਿਮਾਨ ਆਦੀ ਜਾਨਾ ਨੂੰ ਬਨਾਨ ਹਾਰੇ, ਧਾਰ-
 ਮਿਤ, ਸਰਵ ਉੱਤਮ ਬੁਧਕ੍ਰਮ ਅਰ ਅਵਕਤ ਦੇ ਜਨਮ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ
 ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥ ਜੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਸਵਿਚ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਯੀ

ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਰੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਨੀਚ ਜਾਤਮ ਬੁੱਧੇ ਬੁੱਧੇ ਦੁਖ ਰੂਪੀ ਜਨਮ ਨੂੰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ੍ਰ, ਰਜ, ਅਰ ਤਮਗੁਣ ਯੁਕਤ ਵੇਗ ਨਾਲ ਜਿਸ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰਮ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਸਨੇ ਉਸੀ ਉਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਣ ਭੇਦ ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਕੇ ਜੋਹ ਜੋਗੀ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ :-

ਯੋਗਸ਼ਚਿੰਤਵਿੱਤਿਨਿਰੋਧ: ॥੧॥ ਪਾਤਿਜਲਯੋਗ ੨ । ੨ ॥

ਤਦਾ ਦ੍ਰਸ਼ਟੁ:ਸ੍ਵਰੂਪੇਅਵਸਥਾਨਮ ॥ ੨ ॥ ਪਾਤਿਜਲ ੧. ੩।

ਇਹ ਯੋਗਸਾਸਨ ਪਾਤਿਜਲ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ਹਨ । ਮਨੁੱਖ ਦੇਸ਼ਗੁਣ, ਤਮੋਗੁਣ ਯੁਕਤ ਕਰਮਾਂ ਥੀ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ, ਸੁਧ ਸਚੇ ਗੁਣ ਯੁਕਤ ਕਰਮਾਂ ਥੀ ਭੀ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ, ਸੁਧ ਸਚੇ ਗੁਣ ਯੁਕਤ ਹੋ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦਾ ਨਿਰੋਧ ਕਰ, ਇਕਾਗ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅਰ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗੁਭਾਗ ਵਿਚ ਚਿੰਤ ਦਾ ਰਹਤਾ ਹੋਖਨਾ । ਨਿਰੋਧ ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਪਾਸਿਓਂ ਮਨ ਦੀ ਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਨ, ਜਦ ਚਿੰਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਅਰ ਨਿਰੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸਬ ਦੇ ਦ੍ਰਸ਼ਟਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਸਾਧਨ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਕਰੇ ਅਰ :-

ਅਥਤ੍ਰਿਵਿਧਦੁ:ਖਾਤਜੰਤਨਿਵਿੱਤਿਰਤਜੰਤਪੁਰੁਸਾਰਥ: ।

ਸਾਂਖਯੋ ਅਧਯਾਯ ੧ । ਸੂਤ੍ਰ ੧ ॥

ਇਹ ਸਾਂਖ ਸਾਸਨ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ :- ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਪੀੜਾ 'ਅਧਿਭੌਤਿਕ' ਜੋ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਨਾ 'ਅਧਿਦੈਵਿਕ' ਜੋ ਅਤੀ ਵਰਸਾ, ਅਭੀਤਪਤ, ਅਤੀਸੀਤ, ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਚਿਚਲਤਾ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪਾਨਾ ਅਤ੍ਰਜੰਤ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਹੈ । ਏਸਤੇ ਅੱਗੇ ਆਚਾਰ, ਅਨਾਚਾਰ, ਅਰ ਭਖਫ ਅਭਖਫ ਦਾ ਵਿਸਯ ਲਿਖਾਂਗੇ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੀਦਸਹਸ੍ਰਤੀਸ਼ਾਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸੇ

ਸੁਭਾਸ਼-ਵਿਕ੍ਰਮਿ ਤੇ ਵਿਦਯਾ ਅਵਿਦਯਾ ਬੰਧਮੋਖਫ

ਵਿਸਯੇ ਨ ਵਸ ਸਮੁਲਾਸ ਸਿਰੁਣ: ॥੯॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਆਮੀਦਯਾਨੀਦਸਹਸ੍ਰਤੀਸ਼ਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਜਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸਸੁਭਾਸ਼

ਕ੍ਰਮਿਤ ਦੇ ਵਿਦਯਾ ਅਵਿਦਯਾ ਬੰਧਮੋਖਫ ਵਿਸਯ ਦਾ

ਨੋਵਾਂ ਸਮੁਲਾਸ ਸਸਾਪਫ ਹੋਇਆ ॥੯॥

ਦਸਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਆਚਾਰ ਅਨਾਚਾਰ ਅਰ ਭਖਛ ਅਭਖਛ
ਵਿਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ।

—o—

ਹੁਨ ਜੋ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ, ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ ਸਤਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ
ਮੰਗ ਅਰ ਸਤਵਿਦਯਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਆਦੀ ਆਚਾਰ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਥੀ ਉਲਟ ਅਨਾਚਾਰ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ :—

ਵਿਦ੍ਵਦਭਿ: ਸੇਵਿਤ: ਸਦਭਿਰਨਿਤਯਮਦ੍ਵੇਸ਼ਰਾਗਿਭਿ: ।

ਹਿੰਦਯੇਨਾਭਯਨੁਜਵਾਤੇ ਯੋ ਧਰਮਸਤੰਨਿਬੋਧਤ ॥ ੧ ॥

ਕਾਮਾਤਮਤਾ ਨ ਪ੍ਰਸ਼ਸਤਾ ਨ ਚੈਵੇਹਾਸਤਯਕਾਮਤਾ ।

ਕਾਮਯੋ ਹਿ ਵੇਦਾਧਿਗਮ: ਕਰਮਯੋਗਸ਼ਚ ਵੈਦਿਕ: ॥ ੨ ॥

ਸੰਕਲਪਮੂਲ: ਕਾਮੋ ਵੈ ਯਜਵਾ: ਸੰਕਲਪਸੰਭਵਾ: ।

ਬ੍ਰਤਾਨਿਯਮਧਰਮਾਸ਼ਚਸਰਵੇਸੰਕਲਪਜਾ: ਸਮ੍ਰਿਤਾ: ॥ ੩ ॥

ਅਕਾਮਸਯਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾਚਿਦ ਦਿਸ਼ਯਤੇ ਨੇਹ ਕਰਹਿਚਿਤਾ ।

ਯਦਯਦਹਿਕੁਰੁਤੇਕਿੰ ਚਿਤਤਤਤਤਕਾਮਸਯਚੇਸ੍ਰਿਤਮ ॥ ੪ ॥

ਵੇਦੋਅਖਿਲੋ ਧਰਮਮੂਲੰ ਸਮ੍ਰਿਤਿਸ਼ੀਲੋਚਤਦਵਿਦਾਮ ।

ਆਚਾਰਸ਼ਚੈਵ ਸਾਧੂਨਾਮਾਤਮਨਸਤੁਸ਼ਟਿਰੇਵ ਚ ॥ ੫ ॥

ਸਰਵੰ ਤੁ ਮਵੇਖਛਯੇਦੰਨਿਖਿਲੰ ਜਵਾਨਚਖਛੁਸ਼ਾ ।

ਸ੍ਰੁਤਿਪ੍ਰਾਮਾਣਯਤੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਸ੍ਰਧਰਮੇ ਨਿਵਿਸ਼ੇਤ ਵੈ ॥ ੬ ॥

ਸ੍ਰੁਤਿਸਮ੍ਰਿਤ੍ਰੁਦਿਤੰ ਧਰਮਮਨੁਤਿਸ਼ਠਨ ਹਿ ਮਾਨਵਃ ।
 ਇਹ ਕੀਰਤਿਮਵਾਪਨੋਤਿ ਪ੍ਰੇਤ੍ਯ ਚਾਨੁੱਤਮੰ ਸੁਖਮ ॥੭॥
 ਯੋਅਵਮਨਜੇਤ ਤੇ ਮੂਲੇ ਹੇਤੁਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਸ੍ਰਯਾਦ ਦ੍ਰਿਯਃ ।
 ਸਸਾਧੁਭਿਰਬਹਿਸ਼ਕਾਰਯੋਨਾਸਤਿਕੋ ਵੇਦ ਨਿੰਦਕਃ॥੮॥
 ਵੇਦਃ ਸਮ੍ਰਿਤਿਃ ਸਦਾਚਾਰਃ ਸ੍ਵਸ੍ਯ ਚ ਪ੍ਰਿਯਮਾਤਮਨਃ ।
 ਏਤਤਚਤੁਰਵਿਧੰ ਪ੍ਰਾਹੁਃ ਸਾਖਛਾਧਰਮਸ੍ਯਲਖਛਣਮ॥੯॥
 ਅਰਥਕਾਮੇਸ਼੍ਵਸਕਤਾਨਾੰ ਧਰਮਜਵਾਨੰ ਵਿਧੀਯਤੇ ।
 ਧਰਮੰ ਜਿਜਵਾਸਮਾਨਾਨਾੰ ਪ੍ਰਮਾਣੰ ਪਰਮੰ ਸ੍ਰੁਤਿ ॥੧੦॥
 ਵੈਦਿਕੈਃ ਕਰਮਭਿਃ ਪੁਟ੍ਰੈਰਨਿਸ਼ੇਕਾਦਿਰਦ੍ਰਿਜਨਮਨਾਮ ।
 ਕਾਰਯਃ ਸ਼ਰੀਰਸੰਸਕਾਰਃ ਪਾਵਨਃ ਪ੍ਰੇਤ੍ਯ ਚੇਹ ਚ ॥੧੧॥
 ਕੇਸ਼ਾਤਃ ਸ਼ੋਭਸ਼ੋ ਵਰਸ਼ੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਸ੍ਯ ਵਿਧੀਯਤੇ ।
 ਰਾਜਨਯਬਿਧੋਰਦ੍ਰਵਿਸ਼ੇਵੈਸ੍ਯਸ੍ਯਦ੍ਰੁਯਧਿਕੇ ਤਤਃ ॥੧੨॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨ । ਸ਼ਲੋਕ ੧-੪। ੬। ੮। ੧੧-੧੩। ੨੬। ੬੫॥

ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਏਸ ਬਾਤ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਿਸਦਾ
 ਮੰ ਵਨ ਹਾਗ ਦੇਸ਼ ਹੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਨਿੱਤ ਕਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ
 ਅਰਥਾਤ ਅਭਿਮਾ ਨਾਲ ਸਤ੍ਯ ਕਰਤਵ ਜਾਨਨ ਓਹੋ ਧਰਮ ਮੰਨਨ ਅਰ
 ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਤੰਤ ਕਾਮਨਾ ਅਰ
 ਨਿਸਕਾਮਤਾ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੇਦਾਰਥ ਗਿਆਨ, ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ
 ਕਰਮ ਇਹ ਸਬ ਕਾਮਨਾ ਹੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇਕਿ
 ਮਾ ਇੱਛਾ ਤੋ ਬਿਨਾ ਅਰ ਨਿਸਕਾਮ ਹਾਂ ਵਾਹੋ ਜ ਵਾਂ ਤਾਂ ਓਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ
 ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਬ ਕਾਮ ਅਰਥਾਤ ਯੋਗ, ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਦੀ ਬੁੱਤ ਯਸ
 ਨਿਯਮ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਆਦੀ ਸੰਕਲਪ ਬੀ ਹੀ ਬਨ ਦੇ ਹਨ ॥੩॥ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਜੋ
 ਹੋਥ, ਪੈਰ, ਨੇਤ੍ਰ, ਮਨ ਆਦੀ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਕਾਮਨਾ ਹੀ ਨਾਲ
 ਚਲਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਖਦਾ ਖੋਲਨਾ ਅਰ ਮੀਟਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ
 ਹੋਸਕਦਾ ॥ ੪ ॥ ਏਸ ਲਈ ਸੰਪੂਰਣ ਵੇਦ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ, ਤਥਾ ਰਿਸ਼ੀਪ੍ਰਣੀਤ

ਸਾਸਤ੍ਰ, ਸਤਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਕਰਮ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ ਅਰਥਾਤ ਭੈ, ਸੰਕਾ, ਲੋਜਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਵੇਖੋ ਜਦ ਕੋਈ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ, ਚੋਹੀ ਆਦੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦੇ ਉਸਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਭੈ, ਸੰਕਾ, ਲੋਜਾ ਸ਼ੁਰੂਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ॥ ੫ ॥ ਮਨੁਸ਼ ਸੰਪੂਰਣ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦ ਸਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ, ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਵਿਰੁੱਧ ਅੱਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਗਿਆਨ ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸੂਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਥੀ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮਨੁਸ਼ ਵੇਦੋਕਤ ਧਰਮ ਅਰ ਜੇ ਵੇਦ ਥੀ ਅਵਿਰੁੱਧ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਉਕਤ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਸਠਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ, ਅਹ ਮਰਕੇ ਸਹਵ ਉੱਤਮ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਸੂਤੀ ਵੇਦ, ਅਰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਧਰਮਸਾਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਬ ਕਰੋਤਵ, ਅਕਰਤੋਵ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਵੇਦ, ਅਰ ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਸਠ ਲਗ ਜਾਤੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਵੇਦ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਏਸ ਲਈ ਵੇਦ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਸਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਥੀ ਅਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਿਆਹਰਣ, ਇਹ ਹਾਰ ਧਰਮ ਦੇ ਲਖਣ ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹ. ਧਰਮ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ਪਹਿਤ ਜੋ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਅਹ ਕਾਮ ਅਰਥਾਤ ਵਿਸਯ ਮੇਵਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਨਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦ ਹੀ ਪਰਮਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦੋਕਤ ਪੁੰਨ ਰੂਪੀ ਕਰਮਾਂ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਅਪਨੇ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਕ ਆਦੀ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ, ਜੋ ਏਸ ਜਨਮ ਵਾ ਪਰਜਨਮ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸੋਲਵੇ, ਖਡਗ੍ਰੀ ਦੇ ਬਾਈਵੇਂ, ਅਰ ਵੈਸ਼ ਦੇ ਚੌਵੀਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂਤ ਕਰਮ ਖੌਰ ਮੁੰਡਨ ਹੋ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਵਿਧੀ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੇਵਲ ਚੋਟੀ ਨੂੰ ਰਖਕੇ ਹੋਰ ਦਾ ਝੂ ਮੁੰਛ ਅਰ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਸਦਾ ਮੁਨਾਂਚੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰਥਾਤ ਫੇਰ ਕਦੀ ਨਾ ਰੱਖਨਾ, ਅਰ ਜੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮਨ ਕਰੇ ਭਾਵੇਂ ਜਿਨੇ ਕੇਸ ਰਖੇ, ਅਰ ਜੇ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਚੋਟੀ ਸਮੇਤ ਛੇਦਨ ਕਰਾ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵਾਲ ਰਹਿਨ ਕਰਕੇ ਗਰਮੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਬੁੱਧੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਾੜ੍ਹੀ, ਮੁੰਛ ਰਖਨ ਨਾਲ ਖਾਨਾ ਪੀਨਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਜੁਠ ਭੀ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂਵਿਚਰਤਾਂ ਵਿਸ਼ਯੇਸ਼ੁਪਹਾਰਿਸੁ ।
 ਸੰਯਮੇ ਯਤਨਮਾਤਿਸ੍ਠੇਦ੍ਰਿਦ੍ਵਾਨ ਯੰਤੇਵ ਵਾਜਿਨਾਮ ॥੧॥
 ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗੇਨ ਦੋਸ਼ਮਿੱਛਤ੍ਤ੍ਵਸੰਸਯਮ ।
 ਸੰਨਿਯਮਤ੍ਤੁ ਤਾਨਯੇਵ ਤਤ: ਸਿੱਧਿੰ ਨਿਯੰਛਤਿ ॥੨॥
 ਨ ਜਾਤੁਕਾਮ: ਕਾਮਾਨਾਮੁਪਭੋਗੇਨ ਸ਼ਾਮਤਿ ।
 ਹਵਿਸ਼ਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟਵਰਤਮੇਵ ਭੂਯ ਏਵਾਭਿਵਰਧਤੇ ॥੩॥
 ਵੇਦਾਸਤਜਾਗਸ਼ਚ ਯਜਵਾਸ਼ਚ ਨਿਯਮਾਸ਼ਚਤਪਾਸਿਚ ।
 ਨ ਵਿਪ੍ਰਦੁਸ਼ਟਭਾਵਸਤ੍ਤ ਸਿੱਧਿੰ ਗੰਛਤਿ ਕਰਹਿਚਿਤ ॥੪॥
 ਵਸ਼ੇ ਕ੍ਰਿਤ੍ਵੇਂਦ੍ਰਿਯਗ੍ਰਾਮੰ ਸੰਯਮਤ੍ਤ ਚ ਮਨਸਤਥਾ ।
 ਸਰਵਾਨਸੰਸਾਧਯੇਦਰਥਾਨਾਖਛਿਟਵਨਯੋਗਤਸੁਨੁਮਾਪ ।
 ਸ੍ਵਤ੍ਵਾਸਪ੍ਰਿਸ੍ਵਦ੍ਵਾ ਤ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ੍ਵਾਚ ਭੁਕ੍ਤ੍ਵਾ ਘ੍ਰਾਤ੍ਵਾ ਚ ਯੋ ਨਰ: ।
 ਨੋ ਹ੍ਰਿਸ਼ਤਿਗਲਾਯਤਿ ਵਾਸ ਵਿਜਏਯੋਜਿਤੇਂਦ੍ਰਿਯ: ॥੬॥
 ਨਾਪ੍ਰਿਸ੍ਠ: ਕਸਤ੍ਤਚਿਦ ਬ੍ਰਹਮਾਨਨ ਚਾਨ੍ਯਾਯੇਨ ਪਿੰਛਤ: ।
 ਜਾਨੰਨਪਿ ਹਿਮੇਧਾਵੀ ਜਡਵੱਲੋਕ ਆਚਰੇਤ ॥੭॥
 ਵਿੱਤੇਬੰਧੁਰਵਯ: ਕਰਮ ਵਿਦਯਾ ਭਵਤਿ ਪੰਚਮੀ ।
 ਏਤਾਨਿ ਮਾਨਸਥਾਨਾਨਿ ਗਰੀਯੇ ਯਦ੍ਯਦੁੱਤਰਮ ॥੮॥
 ਅਜਵੇ ਭਵਤਿ ਵੈ ਬਾਲ: ਪਿਤਾ ਭਵਤਿ ਮੰਤ੍ਰਦ: ।
 ਅਜਵੇ ਹਿ ਬਾਲਮਿਤ੍ਤ੍ਵਾਹੁ: ਪਿਤੇਤ੍ਤ੍ਵੇਵ ਤੁ ਮੰਤ੍ਰਦਮ ॥੯॥
 ਨ ਹਾਯਨੈਰਨ ਪਲਿਤੈਰਨ ਵਿੱਤੇਨ ਨ ਬੰਧੁਭਿ: ।
 ਰਿਸ਼ਯਸ਼੍ਰਿਰੇ ਧਰਮੰ ਯੋਅਨੁਚਾਨ: ਸਨੌਮਹਾਨ ॥੧੦॥

ਵਿਪ੍ਰਾਣਾਂ ਜਥਾਨ ਤੇ ਜਥੈ ਸਠਜੀ ਖਛਤ੍ਰਿਯਾਣਾਂ ਤੁਵੀਰਯਤः ।

ਵੈਸ੍ਵਾਨਾਂ ਧਾਨਜਧਨਤः ਸੂਦ੍ਰਾਣਾਮੇਵ ਜਨਮਤः ॥ ੧੧ ॥

ਨ ਤੇਨ ਬ੍ਰਿਧੋ ਭਵਤਿ ਯੇਨਾਸ੍ਯ ਪਲਿਤੰ ਸਿਰः ।

ਯੇਵੈ ਯੁਵਾਪ੍ਯਧੀਯਾਨਸਤੰ ਦੇਵਾः ਸਥਵਿਰੰ ਵਿਦੁः ॥ ੧੨ ॥

ਯਥਾ ਕਾਸਠਮਯੋ ਹਸਤੀ ਯਥਾ ਚਰਮਮਯੋ ਮ੍ਰਿਗः ।

ਯਸਚ ਵਿਪ੍ਰੋ ਅਨਧੀਯਾਨਸਤ੍ਯਸਤੇਨਾਮ ਵਿਭ੍ਰਤਿ ॥ ੧੩ ॥

ਅਹਿੰਸਯੈਵ ਭੂਤਾਨਾਂ ਕਾਰਯੇ ਸ੍ਵਯੇਨੁਸ਼ਾਸਨਮ ।

ਵਾਕਚੈਵ ਮਧੁਰਾ ਸੁਲਖਛਟਾ ਪ੍ਰਯੋਜਯਾਧਰਮਮਿਛਤਾ ॥ ੧੪ ॥

ਸਨੁ ਸਮਿਤੀ ਆਪਾਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੮੮ । ੯੩ । ੯੪ । ੯੭ । ੧੦੦, ੯੯

੧੧੦ । ੧੩੬ । ੧੫੩-੧੫੭ । ੧੫੯ ॥

ਸਨੁਆਂ ਦਾ ਏਹੋ ਸੁੱਖ ਆਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਹਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਿਸਿਆ ਦਿਹ ਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਦਿਹ ਸਨਨ ਕਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜ ਨ ਸਾਰਥੀ ਦੇ ਰ ਕੇ ਸੁਧ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨ ਟਾ ਦਿਹ ਕਰੇ ਅਪਰਮ ਸਾਰਗਥੀ ਹਰਾਕੇ ਧਰਮ ਸਾਰਗ ਵਿਚ ਸਦਾ ਚਲ ਇਆ ਕਰੇ । ੧ ॥ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ ਅਰ ਅਪਰਮ ਦਿਹ ਜਲ ਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ ਨਿਸਚਿਤ ਵਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨ ਜਿਸ ਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਸਨਮਾਨੀ ਮਿਥੀ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨ ॥ ਏਹ ਨਿਸਚੇ ਹੋਕਿ ਜਿਸ ਸਹਾਂ ਅਗ ਵਿਚ ਲਕੜੀਆਂ ਅਰ ਘੋੜ ਪਾਣ ਨਾਲ (ਅੱਗ) ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਸਹਾਂ ਦਿਸਿਆਂ ਦੇ ਭੋਗਨ ਨਾਲ ਕਾਮ ਸਾਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਕਾਮਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਮਨੁਸ ਨੂੰ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਕਦੀ ਭੀ ਗਲਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ । ੩ ॥ ਜੇ ਅਨਿਭੇਦੀ ਪੁਰੁਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਪ੍ਰ ਦਸਟ ਮਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਚਰਣ ਨਾਲ ਟਾ ਦੇਵ ਗਿਆਨ, ਟਾ ਤਿਆਗ, ਟਾ ਧੌਨ, ਨ ਵਿਧਮ, ਅਰ ਨ ਧਰਮ ਚਰਣ ਮਿਥੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਸਥ ਨਿਭੇਦੀ, ਧਰਮਿਕ ਜਨ ਨੂੰ ਮਿਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੪ ॥ ਏਸ ਲਈ ਧਰਮ ਕਰਮਵਿਦ੍ਰੇ, ਧਰਮ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਅਰ ਯਾਹਰਵਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਰ (ਭੋਜਨ) ਵਿਹਾਰ ਯੋਗ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਵਾ

ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਬ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਿਥ ਕਰੇ॥੫॥ ਜਿਥੇ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
 ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਉਸਤਤੀ ਸੁਨਕੇ ਖੁਸ਼ ਅਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਕੇ ਸੋਕ, ਚੰਗਾ ਸਪਰਸਕਰਕੇ
 ਸਬ, ਅਹ ਦੁਸਟਸਪਰਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖ, ਸ਼ੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਰ ਬੁਰਾ ਰੂਪ
 ਵੇਖਕੇ ਅਪ੍ਰਸੰਨ, ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦਿਤ, ਅਰ ਨਿਕ੍ਰਿਸਟ ਭੋਜਨ ਕਰਕੇ
 ਦੁਖਿਤ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਅਰ ਦੁਰਗੰਧ ਵਿਚ ਅਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ॥ ੬ ॥
 ਵੀ ਸਰੀਰ ਪੁਛੇ ਵਾ ਅਨਿਅ ਯ ਨਾਲ ਪੁਛਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿ ਜੋ ਕਪਟ ਨਾਲ
 ਪਛਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇ ਉਨਾ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਜੜਦੇ ਸਮਾਨ
 ਰਹਿਨ । ਹਾ ਜੇਹੜੇ ਨਿਸਕਪਟ ਅਰ ਜਿਗਿਆਸੂ ਹੋਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਪੁਛੇ
 ਭੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ੭ ਇਕ ਧਨ, ਦੂਜੇ ਬੰਧ, ਕੁਟੰਬ, ਕੁਲ, ਤੇਜੀ ਅਵਸਥਾ,
 ਰੋਥ ਉੱਤਮ ਕਰਮ, ਅਰ ਪੰਜਵੇਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵਿਦਿਆ, ਇਹ ਪੰਜ ਮਾਨ ਦੇ ਸਥਾਨ
 ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਧਨ ਤੇ ਉੱਤਮ ਬੰਧ, ਬੰਧ ਥੀ ਵਧੀਕ ਅਵਸਥਾ, ਅਵਸਥਾ
 ਥੀ ਵਧੀਕ ਚੰਗੇ ਕਰਮ, ਅਰ ਕਰਮ ਥੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰੋੱਤਰ
 ਵਧੀਕ ਮਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ॥ ੮ ॥ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ
 ਜੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਹੋ ਓਹ ਬਾਲਕ, ਅਰ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਵਿਗਿਆਨ
 ਮਾਨ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੋ ਉਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਿਧ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਬ
 ਸਾਮਨ੍ਹ ਅਹ ਆਪਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਗਿਆਨੀ ਨੇ ਬਾਲਕ ਅਰ ਗਿਆਨੀ ਨੇ
 ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੯ ॥ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹੇਆ ਦੇ ਬੀਤਨੇ, ਚਿਟੇ ਵਾਲਾ ਦੇ ਹੋਨੇ,
 ਸਹਤ ਧਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਵਡੇ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ
 ਜਿਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਗਾ ਦਾ ਇਹੀ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਕਿ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ,
 ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਹੈ ਓਹੋ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਹਾਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਬ੍ਰਹਮਣ
 ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਖਛਤ੍ਰੀ ਬਲ ਕਰਕੇ, ਵਸ ਧਨਧਾਨ ਕਰਕੇ, ਅਹ ਸੂਦ੍ਰ ਜਨਮ
 ਅਰਥਾਤ ਬਹੁਤੀ ਉਮਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਧ (ਵੱਡਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਸਰੀਰ
 ਦਾ ਵਲ ਚਿਟੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਜੁਆਨ ਵਿਦਿਆ
 ਪਤ੍ਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਵੱਡਾ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ॥ ੧੨ ॥
 ਅਰ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਪਤ੍ਰਿਆ ਹੋ ਓਹ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਾਠ ਦਾ ਹਾਥੀ ਤਥਾ
 ਹਸ ਦਾ ਮ੍ਰਿਗ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਵਿਦਵਾਨ ਮਨੁਸ਼ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮ
 ਮਾਤ੍ਰ ਮਨੁਸ਼ ਕਹਾਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥ ਏਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆ ਪਤ੍ਰ, ਵਿਦਵਾਨ
 ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਕੇ ਨਿਰਵੈਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸਬ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ
 ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ, ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਮਿਠੀ ਅਰ ਕੋਮਲ ਬੋਲੇ, ਜੋ ਸਬ
 ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਅਰ ਅਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ
 ਪੁਰੁਸ਼ ਪੰਨ ਹਨ ॥ ੧੪ ॥ ਨਿੱਤ ਸਨਾਨ ਕਰਨ, ਵਸਤ੍ਰ, ਅੰਨ, ਪਾਨ, ਸਥਾਨ
 ਸਬ ਸੁੰਧ ਰੱਖਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧ ਹੋਨ ਵਿਚ ਹਿੰਤ ਦੀ ਸੁੰਧੀ ਅਰ

ਅਰੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਵਧਦਾ ਹੈ । ਸੌਚ ਉੱਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਨਾਲ ਮਲ ਦੁਰਗੰਧ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥

ਆਚਾਰ: ਪ੍ਰਥਮੋ ਧਰਮ: ਸ੍ਰੁਤਜੁਕਤ: ਸਮਾਰਤ ਏਵਹ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੧ । ਸ਼ਲੋਕ ੧੦੮ ॥

ਜੇ ਸੌਚ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਹੋ ਓਹੋ ਵੇਦ ਅਰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਆਚਾਰ ਹੈ ॥

ਮਾ ਨੋ ਵਧੀ: ਪਿਤਰੰ ਮੋਤ ਮਾਤਰਮ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ੧੬ ਮੰਤ੍ਰ ੧੫ ।

ਆਚਾਰਯੋ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੇਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਣਮਿੱਛਤੇ ॥

ਅਧਰਵੇਦ ਕਾੰਡ ੧੧ ਵਰਗ ੧੫ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੭ ॥

ਮਾਤ੍ਰਿਦੇਵੋ ਭਵ । ਪਿਤ੍ਰਿਦੇਵੋ ਭਵ । ਆਚਾਰਯ ਦੇਵੋ ਭਵ ।

ਅਤਿਧਿਦੇਵੋ ਭਵ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾਹਣਸ਼ਕ ਪ੍ਰਾਠਕ ੭ । ਅਨੁਵਾਕ ੧੧ ॥

ਮਾਂ, ਪਿਓ, ਆਚਾਰਯ, ਅਰ ਅਤਿਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਦੀਹੋਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਕਰਮ ਥੀ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੋਵੇ ਓਹ ਓਹ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਅਰ ਹਾਨੀ ਯਾਤਕ ਛੱਡ ਦੇਨਾਹੀਮਨੁਸ ਦਾ ਸੰਖ ਕਰਤੋਵ ਕਰਮ ਹ॥ ਕਦੀ ਨਾਸਤਿਕ, ਵਿਸ਼ਯਲੰਪਟ, ਵਿਸ਼ਾਸਘਾਤੀ, ਮਿਥਿਆਵਾਦੀ, ਸ਼ਾਹਬੀ, ਕਪਟੀ, ਛਲੀ ਆਦੀ ਦਸਟ ਮਨੁਸ਼ਾਂਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰ, ਆਪਣੇ ਜੋ ਸਤਵਾਦੀ ਧਰਮਾਚਰਮਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁਰੁਸ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਸੰਗ ਕਰਨੇਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਆਚਾਰ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਆਚਾਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਆਚਾਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਥੀ ਧਿਨ ਕਿਨ ਦੇਸਾ ਵਿਹ . ਜ ਨ ਕਰਕ ਆਚਾਰ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਸਾਖ ਮਿਥਿਆਹੋ ਰਿਉ ਕਿ ਜੋ ਬਾਹਰ ਮੰਦਰ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕਰਨੀ ਸੌਚਭਾਸਣ ਆਦੀ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਹੋ ਓਹ ਜਿਸ ਕਿੱਥੇ ਕਰੇਗਾ ਆਚਾਰ ਅਰ ਧਰਮ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਦੀ ਨਾਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੋ ਆਚਾਰ-ਵਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਭੀ ਦਸਟਾਗਰ ਕਰੇਗਾ ਉਹੋ ਧਰਮ ਅਰ ਆਚਾਰ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰ ਵੇਗਾ, ਜੋ ਯੇਸ ਚਹਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਚਾ—

ਮੇਰੋਰਹਰੇਸ਼ਚ ਦੇ ਵਰਸ਼ੇ ਵਰਸ਼ੰ ਹੈਮਵਤੰ ਤਤ: ।

ਕ੍ਰਮੇਟੈਵ ਵਜਤਿਕ੍ਰਮਜ ਭਾਰਤੰ ਵਰਸਮਾਸਦਤ ॥

ਸ ਦੇਸਾਨ ਵਿਦਿਧਾਨ ਪਸ਼੍ਚਿਮਚੀਨਹੂਟਨਿਸੇਵਿਤਾਨ।

ਮਹਾਕਾਤਮ ਸਾਤਿਪਰਵ ਮੋਖਛਧਰਮ ਅਧਯਾਯ ੩੨੭ ॥

ਇਹ ਮਲੇਕ ਮਹਾਕਾਤਮ ਸਾਤਿਪਰਵ ਮੋਖਛਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਆਸਸੁਕ
ਨਿਦਾਦ ਵਿਚ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਸਮਯਵਿਆਸ ਜੀ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਕ ਅਰ
ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਪਾਤਾਲ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਸ ਸਮਯ ਅਮਰੀਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੁਕਾਰਾਯ ਨੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਪੁਸਤਕ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀ ਕਿ ਆਤਮਵਿਦਯਾ ਇਹ ਹੈ ਵਾ ਵਧੀਕ ਵਿਆਸ ਜੀਨੇ ਜਦਕੇ
ਏਸ ਥਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰਾ ਹੁੰਦਾ
ਸੀ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਥਾਨੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਸੁਕ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਹੋ ਪਤਾ ਜਾ
ਸਿਖਲਾਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜਨਕ ਰਾਜਾ ਥੀ ਕਰ, ਉਹ ਏਸਦਾ
ਅਥਾਯੋਗ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਿਤਾ ਦਾ ਵਚਨ ਸੁਨਕੇ ਸੁਕਾਰਾਯ ਪਾਤਾਲ ਥੀ
ਸਿਖਲਾਪੁਰੀ ਦੇ ਵੱਲ ਚਲੇ, ਪ੍ਰਥਮ ਮੰਗ ਅਰਥਾਤ ਹਿਮਾਲੇ ਥੀ ਈਸਾਨ ਉੱਤਰ
ਅਰ ਵਾਯਵਯਰੇਨ ਵਿਚ ਜੋ ਦਸ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀਵੰਸ਼ ਸੀ
ਅਰਥਾਤ ਹਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਭੀ ਲਾਲ
ਮੰਗ ਅਰ ਬੰਦਰ ਵਰਗੇ ਭਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਨਾਮ
ਏਸ ਵੇਲੇ ਯੁਰਪ ਹੋ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹਰੀਵੰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ,
ਉਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ (ਯਹੂਦੀ) ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਉਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜੇਨ ਵਿਚ ਆਏ, ਹੀਨ ਥੀ ਹਿਮਾਲੇ ਅਰ ਹਿਮਾਲੇ
ਥੀ ਸਿਖਲਾਪੁਰੀ ਨੂੰ ਆਏ ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਖਾ ਅਰਜੁਨ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ
ਅਸੂਰਯੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੂਰਯਾਨ ਨੇਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਉੱਤੇ
ਸੈਨਕ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਥਿਰ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਉਦਾਲਾ
ਹਿਸੀ ਨ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਤ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸਾਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਤ੍ਰਿਪਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਧਾਰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਪੁਤ੍ਰੀ ਟਾਲ ਹੋਇਆ। ਸਾਦੀ ਧਾਂਤ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਈਰਾਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਤਿਆਗ ਸੀ, ਅਰ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੂਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਉਲੋਪੀ ਦੇ ਨਾਲ
ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਏਸ ਦੇਸਾਤਰ ਦੀ ਪਤੀਪਾਤਰ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ
ਸਥ ਥਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ? ਮਨ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਜੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚ
ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਨੇਕਾ ਉੱਤੇ ਮਸੂਲ ਲੈਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਆਰਯਾਵਰਤ
ਥੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪਤੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋ, ਅਰ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਥਿਰ
ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਨ
ਦੇ ਨਿਮਨ੍ਰਣਦੇਨ ਵਸਤ ਭੀਸ, ਅਰਜੁਨ, ਨਕੁਲ ਅਰ ਸਹਦੇਵ, ਚਾਰ ਪਾਸੇ

ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਦੇਸ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਦੀ ਨਾ ਜਾਂਦੇ, ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਆਰਯਾ
 ਵਰਤ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਗ ਵਸਾਧਾ, ਹਾਜਕਾਹਯ ਅਰ ਭ੍ਰਮਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਹੀ
 ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਅਰ ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ ਛੋਹ ਛਾਹ ਅਰ ਧਰਮ ਨਸਟ
 ਹੋਨ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ ਹੈ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਬਹਕਾਨ, ਅਰ ਅਗਿਆਨ ਦੇ
 ਵਧਨ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਮਨੁਸ਼ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰ ਅਰ ਦੀਪ ਦੀਪਾਂਤਰ ਵਿਚ
 ਜਾਨ ਆਉਂਨ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ
 ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮ, ਰੀਤੀ ਭਾਤੀ ਵੇਖਨ, ਅਪਨਾ ਰਾਜ ਅਰ ਵਿਹਾਰ ਵਧਾਨ
 ਨਾਲ ਨਿਰਭੈ, ਸੁਰਵੀਰ ਹੋਨ ਲਗਦੇ, ਅਰ ਅੱਛੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਬੁਹੀ
 ਥਾਤਾਂ ਦੇ ਛਡਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੋਕੇ ਵਡੇ ਅਮੁਰਯ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ਭਲਾ ਜੋ ਮਹਾਭ੍ਰਸਟ ਮਲੰਛ ਕੁਲ ਉਤਪੰਨ ਦੇਸ਼ (ਕੰਜਰੀ) ਆਦੀ ਦੇ
 ਸਮਾਗਮ ਨਾਲ ਆਚਾਰਭ੍ਰਸਟ ਧਰਮਹੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਦੇਸ
 ਦੇਸਾਂਤਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਛੋਹ ਅਰ ਦੇਸ ਮੰਨਦੇ
 ਹਨ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ! ਹਾਂ ਇੰਨਾਂ ਕਾਰਣ ਤਾਂ
 ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਮਾਸ ਖਾਏ, ਅਰ ਸਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਰ
 ਵੀਰਯ ਆਦੀ ਧਾਤੂ ਭੀ ਦੁਰਗੰਧ ਆਦੀ ਥੀ ਦੂਸਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਰਯਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਕੁਲਖਛਣ ਨਾ ਲਗ ਜਾਵੇ,
 ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਵਿਹਾਰ, ਅਰ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ
 ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਦੇਸ ਦਾ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਦਸ਼ਪਾਨ ਆਦੀ
 ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ । ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਛੋਹਨ ਅਰ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਭੀ ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਪਾਪ ਗਿਣਦੇ ਹਨ ਇੰਸੇ ਕਰਕੇ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਯੁਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨਾ
 ਅਰ ਛੋਹਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਸਕਨ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ, ਦੇਸ, ਅਨਿਆਯ ਮਿਥਰ ਭਾਸਣ
 ਆਦੀ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਿਰਵਤ, ਪ੍ਰੀਤੀ, ਪਰਾਪ੍ਰਕਾਰ ਸੋਜਨਤਾ ਆਦੀ ਦਾ ਧਾਰਣ
 ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਆਚਾਰ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਸਮਝ ਲੈਨ ਕਿ ਧਰਮ ਸਾਂਝੇ ਆਤਮਾ
 ਅਰ ਕਰਤਵਯੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰ
 ਅਰ ਦੀਪ ਦੀਪ ਤਰ ਜਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ, ਦੇਸਤਾਂਪਾਪ
 ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਹਾਂ ਇੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਵੇਦੋਕਤ
 ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚੇ, ਅਰ ਪਾਖੰਡ ਮਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸਿੱਖ ਲੈਨ,
 ਜਿਸ ਕਦਰੇ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਭੂਠਾ ਨਿਸ਼ਹਾ ਨਾ ਕਰੇ ਸਕੇ । ਕੀ ਬਿਨਾ ਦੇਸ
 ਦੇਸਾਂਤਰ ਅਰ ਦੀਪ ਦੀਪਾਂਤਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਵਸਾਧਾਰ ਕੀਤੇ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਦੀ
 ਉੱਨਤੀ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜਦ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਦੇਸੀ ਲੋਗ
 ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਅਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਤਾਂ

ਖਿਨਾ ਗਰੀਬੀ ਅਰ ਵਖ ਦੇ ਜੋਹ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਦਾ । ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਗ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਵਾਂਗੇ ਅਰ ਚੋਸ ਦੇਸ਼ਾਤਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੁਧੀਮਾਨ ਹੋਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਖੰਡ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਨ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤਿਸਥਾ ਅਰ ਰੋਜ਼ੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਵਿਚ ਬਖੇੜਾ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾ ਸਕਨ, ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਰਾਬ ਮਾਸ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਦੀ ਕੁਲਕੇ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨ । ਕੀ ਸਬ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਕਿ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ਾ ਵਿਚ ਯੁਧ ਸਮਯ ਵਿਚ ਭੀ ਚੌਕਾ ਲਗਾਕੇ ਹੱਸੇਈ ਬਨਾਏ ਖਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਵਣਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਖਵੜੀ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਯੁਧ ਵਿਚ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੋਟੀ ਖਾਂਦੇ, ਜਲ ਪੀ ਦੇ ਜਾਨਾ ਅਰ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰੇ, ਹਾਥੀ, ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਵਾ ਪੰਦਲ ਹੋਕੇ ਮਾਰਦੇ ਜਾਨਾ, ਅਪੰਨੀ ਜਿੰਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਆਚਾਰ, ਅਰ ਹਾਰਨਾ ਅਨਾਚਾਰ ਹੈ । ਇਸਮਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੌਕਾ ਲਗਾਂਦੇ ਲਗਾਂਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਕਰਾਂਦੇ ਸਾਰੀ ਮੁਝੇੜਤਾ, ਆਨੰਦ, ਧਨ, ਹਾਜ, ਵਿਦਿਆ, ਅਰ ਪੁਰਸਾਰਥ ਉੱਤੇ ਚੌਕਾ ਲਗਾਏ ਹੱਥ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਰ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪਕਾਕੇ ਖਾਈਏ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਨ ਕਰਕੇ ਜਾਨੇ ਸ ਹੋ ਆਗਿਆਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਚੌਕਾ ਲਗ ਕੇ ਸਰਵਥਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਗਾ ਹੋ । ਜਿਥੇ ਭੋਜਨ ਬਨਾਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਧੋਨੇ ਲਿਪਨੇ ਬਾੜੂ ਲਗਾਨੇ, ਪੁਰਾ ਕਰਕਟ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਨਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਂਗੋ ਸਾਈਆਂ ਵਾਢਣ ਕੁਸਟ ਹੱਸੇਈਘਰ ਕਰ ਛੱਡਨਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸਖਰੀ ਨਿਖਰੀ ਕੀ ਹੋ (ਉੱਤਰ) ਸਖਰੀ ਜੋ ਜਲ ਆਦੀ ਵਿਚ ਮੰਨ ਪਕਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਅਰ ਜੋ ਘਿਉ ਦੁਧ ਵਿਚ ਪਕਾਏ ਹਨ ਉਹ ਨਿਖਰੀ ਅਰਥਾਤ ਵੀਗੀ । ਇਹ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੂਰਤਾਂ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਾਖੰਡ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਘਿਉ ਦੁਧ ਵਧੀਕ ਲੋਗ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਨ ਵਿਚ ਸੁਆਦ, ਅਰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਚਿਕਨਾ ਪਦਾਰਥ ਵਧੀਕ ਜਾਵੇ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਧੰਨ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇ ਅੰਗ ਵਾ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ ਹੋ ਸੋ ਪੱਕਾ, ਅਰ ਨਾ ਪੱਕਾ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਹੋ ਸੋ ਪੱਕਾ ਹੀ ਖਾਣਾ ਅਰ ਕੱਚਾ ਨਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਸਰਵਤ੍ਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਛੇਲੇ ਆਦੀ ਕੱਚੇ ਭੀ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦਿੱਜ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਦੀ ਹੱਸੇਈ ਸਟਾਕੇ ਖਾਣ, ਵਾ ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਬਨਾਈ ਹੋਈ ਖਾਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਬਨਾਈ ਹੋਈ ਖਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਧੂਰਮਤ

ਖਛੜੀ ਅਰ ਵੇਸ ਵਰਣ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰੁਸ, ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਨੇ, ਰਾਮ ਪਾਲਨ, ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ, ਬੇੜੀ, ਅਰ ਵਸਾਪਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹਿਨ, ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਭਾਡੇ, ਤਥਾ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ ਆਪਣੇ ਕਾਲ ਦੇ ਬਿਨਾ ਨਾ ਖਾਨ । ਸੁਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ :-

ਆਰਯਾਧਿਸ਼ਠਿਤਾ ਵਾ ਸੂਦ੍ਰਾ: ਸੰਸਕਰਤਾਰ: ਸਤ੍ਰੁ: ।

ਆਪਸਤੰਬ ਧਰਮਸੂਤ੍ਰ । ਪ੍ਰਧਾਨਕ ੨ । ਪਟਲ ੨ । ਥੰਡ ੨ । ਸੂਤ੍ਰ ੪ ॥

ਆਰਯਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਦ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰੁਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਨਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਸ਼ਰੀਰ ਵਸਤੂ ਆਦੀ ਥੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਹਿਨ ਆਰਯਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਨਾਨ ਤਦ ਮੂਰ ਬਣਕੇ ਬਨਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਮੰਗ ਥੀ ਜੁਠਾ ਅਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸਹ ਭੀ ਅੰਨ ਇਹ ਨਾ ਪਵੇ, ਅਨਵ ਜਿਨ ਹਜ਼ਮਤ ਬਨਵਾਨ, ਨਹੁ ਲੁਹਾਨ, ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਕਰਨ, ਆਰਯਾਂ ਨ ਬਣਾਕੇ ਆਪ ਖਾਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਹੋਏ, ਘੱਟ ਹੋਏ ਅੰਨ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਜਦ ਹੋਸ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹਥ ਦਾ ਬਣ ਇਕ ਕਿਸਤਰਾ ਖਾ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਬਾਤ ਮਨਘੜਤ ਬੁਠੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਗੁੜ, ਬੰਡ, ਘਿਉ, ਦੁਧ, ਆਦਾ, ਸਾਗ, ਫਲ, ਮੂਲ ਖਾਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਨੇ ਸਥ ਜਗਤ ਭਰੇ ਹਥ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਰ ਜੁਠਾ ਖਾਲੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਸੂਦ੍ਰ, ਹਮਾਰ, ਭੀਗੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸੀਸਾਈ ਆਦੀ ਲੋਗ ਬੇਤਾ ਵਿਚੋਂ ਗਨਿਆਂ ਨੇ ਕੱਟਦੇ, ਛਿਲਦੇ ਧੀਰਕ ਹਸ ਕਢਦੇ ਹਨ ਤਦ ਬੇਜੇ ਪਾਨੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਧੋਤੇ ਹਥਾ ਨਾਲ ਛੁਰਦੇ ਚੁੜਦੇ ਕਰਦੇ, ਅਸਾ ਦੇਣਾ ਹੁਧ ਹਸ ਪੀ ਕੇ ਆਧਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾ ਦਿਏ, ਅਰ ਹਸ ਪਾਏ ਹੋਏ ਉਸ ਹਸ ਵਿਚ ਹੋਟੀ ਭੀ ਪਕਾਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਥਤ ਬਨਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾ ਪਹਾਣੇ ਜੁਤੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਤਲੇ ਵਿਚ ਸੈਕਾ, ਮੂੜ ਗੋਹਾ ਸਿਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਰਗੜਦੇ ਹਨ, ਦੁਪਵਿਚ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੇ ਜੁਠਿਆਂ ਭਡਿਆਦਾ ਪਾਨੀ ਪੀ ਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਘਿਉ ਆਦੀ ਰੱਖਦੇ, ਅਰ ਆਦਾ ਪੀਰਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਚਰਾਹਾਂ ਜੁਠੇ ਹਥਾ ਨਾਲ ਉਹਾਦੇ, ਅਰ ਪਸੀਨਾ ਭੀ ਆਏ ਵਿਚਚੋਂ ਦਾ ਜਾਦਾ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ, ਅਰ ਫਲ ਮੂਲ ਕੰਦਵਿਹ ਭੀ ਅਜੇਹੀ ਲੀਲਾਹੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਹੁਥਾ ਨ ਖਾਧਾ ਜਾਂ ਜਾਨੇ ਸਥ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਖਾਲੀਤਾ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫਲ, ਮੂਲ, ਕੰਦ, ਅਰ ਹਸ, ਇਤਿਆਦੀ ਅਦ੍ਰਿਸਟ ਵਿੱਚ ਹੋਸ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ! ਸੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੰਦੇ

ਤਾਂ ਕੀ ਧੂੜ ਸੁਆਹ ਖਾਂਦੇ, ਗੁੜ ਸੱਕਰ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗਦੀ, ਦੁੱਧ ਘੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਏਹ ਮਤਲਬ ਸਿੰਧੂ ਨਹੀਂ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਜੇ ਅਵਿਸ਼ਟ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭੀਰੀ ਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਅਪਨੇ ਹਥੋਂ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬਠਾਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਕੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਖਾ ਲਓਗੇ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੋ ਕਹੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਵਿਸ਼ਟ ਵਿਚ ਭੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਹਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਆਦੀ ਸਰਾਬ ਮਾਂਸ, ਖਾਨ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਆਰਯਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਦਰ, ਮਾਂਸ, ਆਦੀ ਖਾਨਾ, ਪੀਨਾ ਅਪਰਾਧ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਇਕ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ । ਜਦ ਇਕ ਮਤ ਇਕ ਹਾਨੀ ਲਾਭ, ਇਕ ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਾ ਮੰਨਣ ਤਦ ਤਕ ਉੱਨਤੀ ਹੋਨੀ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਿਰਾ ਖਾਨਾ, ਪੀਨਾ ਹੀ ਇਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੁਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿੰਤੂ ਜਦ ਤਕ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਅਰ ਅੱਛੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਦ ਤਕ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਰਾਜ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਹਨ, ਆਪਸ ਦੀ ਵੁਟ, ਮਤਭੇਦ, ਸੁਹਮਚਰਯ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਦਿਆ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪੜ੍ਹਾਨੀ, ਵਾ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਸੁਯੋਵਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ, ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ, ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਖੋਟੇ ਲਖਛਣ, ਵੇਦਵਿਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਨਾ ਆਦੀ ਕੁਕਰਮ ਹਨ, ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਰਾ ਭਰਾ ਲੜਕੇ ਹਨ ਤਦ ਹੀ ਝੀਜਾ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਆਕੇ ਪੈਚ ਬਨ ਬੰਠਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਹੁੰ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਭੁਲ ਗਏ, ਦੇਖੋ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਬ ਲੋਗ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਵਾਹੀਆ ਉੱਤੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਸਨ ਆਪਸ ਦੀ ਵੁਟ ਕਰਕੇ ਕੌਰਵਾਂ, ਪਾਂਡਵਾਂ, ਅਰ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਸਤਸਾਨਾਸ ਹੋਇਆ ਸੋ ਤਾਂ ਹੋਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਤਕ ਭੀ ਓਹੋ ਰੋਗ ਪਿੱਛੇ ਲਗਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਾਨੀਏ ਏਹ ਭੈੜਾ ਰਾਖਛਸ ਕਦੀ ਛੁਟੇਗਾ ਵਾ ਆਰਯਾਂ ਨੂੰ ਸਬ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਕੇ ਦੁਖ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਝੁਬਾ ਮਾਰੇਗਾ ਉਸੇ ਦੁਸਟ ਦੁਰਯੋਧਨ ਗੋਤ੍ਰਹਤਿਆਹੇ, ਸੁਦਸ-ਵਿਨਾਸਕ ਨੀਚ ਦੇ ਦੁਸਟ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਆਰਯ ਲੋਗ ਹੁਨ ਤਕ ਭੀ ਚੱਲਕੇ ਦੁਖ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਰੋਗ ਅਸਾਂ ਆਰਯਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥

ਭੱਖਛ ਅਭਖਛ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚਕਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਵੈਤਸਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ । ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ :—

ਅਭਖਛਯਾਟਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਤੀਨਾਮਸੇਧਪ੍ਰਭਵਾਟਿ ਚ ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੫ । ਸਲੋਕ ੫ ॥

ਦਿਜ, ਅਭਖਾਤ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖਛਤੀ ਅਹ ਵੇਸ ਨੂੰ ਮਲੀਨ, ਮੈਲਾ, ਮੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ ਸੰਸਰਗ ਬੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਮਗ, ਫਲ, ਮੂਲ ਆਦੀ ਨਾ ਖਾਨੇ ਚਾਹੀਏ ।

ਵਰਜਯੇਨਮਧੁ ਮਾਂਸੰ ਚ ।

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਸਲੋਕ ੧੭੭ ।

ਜਿਸ ਤਰਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਾਬ, ਗਾਂਜਾ, ਭੀਗ, ਅਜੀਮ ਆਦੀ ।

ਬੁਧਿੰ ਲੁਪਤਿ ਯਦ ਦ੍ਰਵਯੰ ਮਦਕਾਰੀ ਤਦ੍ਯੁਚ੍ਯਤੇ ।

ਸਾਹਿਗਧਰ ਅਧਿਆਯ ੪ । ਸਲੋਕ ੨੧ ।

ਜੋ ਜੋ ਬੁਧੀ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰੀ ਨਾ ਕਰਨ । ਅਰ ਜਿਨੇ ਅਨਾਜ, ਸਰਬਿਗੜੇ ਦੁਰਹੀਧੀ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਤ, ਦਹੀ ਤਰਾਂ ਨਾ ਖਾਨੇ ਹੋਏ, ਅਰ ਮਦਕ, ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਮਲੇਛ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਰਾਬ ਮਾਸਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੁਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰ ਰਹਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਨਾ ਖਾਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਪਕਾਰਕ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਹਿੰਮਾ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਤ ਤੋਂ ਇਕ ਗਊ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪੀ ਦੁਧ, ਘਿਉ, ਬਲਦ, ਗਊਆ, ਉਤਪੰਨ ਹਨ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਪੀਹੜੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਲੱਖ ਪੰਜਹੱਤਰਹਜ਼ਰਛੇਸੇ (੪੨੫੬੦੦) ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪੁੰਜਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੂਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨ ਨਾ ਮਾਰਨ ਦੇਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਹਿੰਮੇ ਗਊ ਕੋਲੋਂ ਵੀਹ ਸੌਹ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਸੌਹ ਦੁਧ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿੰਮਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ ਯਾਹਾਂ ਸੌਹ ਪ੍ਰਤ੍ਰੇਕ ਗਊ ਕੋਲੋਂ ਦੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਗਊ ਅਠਾਰਾਂ ਅਰ ਕੋਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਦੁਧ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਭੀ ਮੱਧ ਭਾਗ ਬਾਕਾ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ, ਹੁਨ ਪ੍ਰਤ੍ਰੇਕ ਗਊ ਦੇ ਜਨਮ ਭਰ ਦੇ ਦੁਧ ਪੀਂ ਰਵੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨੌਂ ਸੌ ਸੌ (੨੪੯੬੦) ਮਨੁਸ਼ ਇਕ ਦੋਹੀ ਹੱਜ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਿੰਮਦੇ ਵੀ ਵੱਛੀਆਂ ਛੀਵਛੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮਰਜਾਨ ਤਾਂ ਬੀ ਦਸ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਵੱਛੀਆਂ ਦੇ ਜੰਟ ਮਭਰਦੇ ਦਧ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪੀ ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਠਸੌ (੧੨੪੯੦੦) ਮਨੁਸ਼ ਰੋਜ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੁਨ ਹਰੇ ਪੰਜ ਬਲਦ ਉਹ ਜਨਮ ਭਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ (੫੦੦੦) ਮਨੁਸ਼ ਅਨਾਜ ਘੋਟ ਤੋਂ ਘੋਟ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਸ ਅੰਨ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤ੍ਰੇਕ ਮਨੁਸ਼ ਤਿੰਨ ਪਾ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਢਾਈ ਲੱਖ (੨੫੦੦੦੦) ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੁਧ ਅਰ ਅੰਨ ਮਿਲਾਕੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਦੁਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਠ ਸੌ ੩੭੪੯੦ ਮਨੁਸ਼ ਬ੍ਰਿਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਗੰਨਭੀਆਂ ਨੂੰ

ਮਿਲਾਕੇ ਇਕ ਗਊ ਦੀ ਇਕ ਪੀਹੜੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਲੱਖ ਪੰਜਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ
 ਮੈ(੪੭੫੬੦੦) ਮਨੁਸ਼ ਇਕ ਵੇਲੇ ਪਲਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਪੀਹੜੀ ਤੇ ਪੀਹੜੀ
 ਵਧਾਕੇ ਲੱਖਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅੰਧ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ
 ਭਿੰਨ ਬੈਲ, ਗੱਡੀ, ਸਵਾਰੀ ਭਾਰ ਚੁਕਨ ਆਦੀ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ
 ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਥਾ ਗਊ ਵਧ ਦੇਨ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੀਕਨ ਬਲਦ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,
 ਉਕਨ ਝੋਟੇ ਭੀ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਗਊ ਦੇ ਦੁਧ ਪਿਉ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਬੁਧੀ ਵਧਨ ਦੇ
 ਲਾਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨੇ ਮਸ਼ ਦੇ ਦੁਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਇਸਲਈ ਮਖ ਉਪਕਾਰ
 ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਰਯਾ ਨੇ ਗਊ ਨੂੰ ਗਿਨਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ
 ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੇਗਾ ।

ਬਕਰੀ ਦੇ ਦੁਧ ਨਾਲ ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨੌਂ ਸੌ ਵੀਹ (੨੫੯੨੦) ਆਦ-
 ਮੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਉਠ, ਭੇਡ, ਧੌੜੇ
 ਆਦੀ ਥੀਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ* ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ
 ਨੇ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਨੇ, ਵੇਖੋ ਜਦ ਆਰਯਾ ਦਾ
 ਰਾਜ ਸੀ ਤਦ ਇਹ ਮਹੋਪਕਾਰਕ ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ
 ਤਦ ਹੀ ਆਰਯਾ ਵਰਤ ਵਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਿਧਿਵੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ
 ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਦੁਧ ਪਿਉ ਬਲਦ ਆਦੀ
 ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅੰਨ, ਰਸ, ਪੁਸ਼ਕਲ (ਹੋਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪਾਪਤ
 ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਦ ਥੀਂ ਵਿਦੇਸੀ ਮਾਂਸ ਦੇ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਕੇ
 ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਰਾਬ ਪੀਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰੀ
 ਹੋਏ ਹੋਨ ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਆਰਯਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰੀ
 ਹੁੰਦੀ ਜਾਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ :-

ਨਮ੍ਹਦੇ ਮੂਲੇ ਨੈਵ ਫਲੰ ਨ ਪੁਸ਼ਪਮ ।

ਬ੍ਰਿਹਚਾਣਕਯ ਅਧਿਆਯ ੧੦ । ੧੩ ।

ਜਦ ਦੁਖਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਲ ਫੁਲ ਕਿੱਥੇ ਹੋਨ ।

(ਪੁਸ਼ਨ) ਜੇ ਸਾਰੇ ਅਹਿੰਸਕ ਹੋ ਜਾਨ ਤਾਂ ਬਖਿਆਤ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ
 ਇੰਨੇ ਵਧ ਜਾਨ ਕਿ ਸਬ ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਖਾਨ ਤੁਹਾਡਾ
 ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਵੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪਸ਼ੂ ਵਾ
 ਮਨੁਸ਼ ਹੋਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਨ ਅਰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਭੀ ਮਾਰ ਸੁਟਨ ॥

* ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਖਣਾ “ਗੋਕਰੁਣਾਨਿਧੀ” ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫੇਰ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਂਸ ਸੁੱਟਪਾਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਭਾਵੇਂ ਸੁੱਟ ਦੇਂਨ ਭਾਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਆਦੀ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਦੇਂਨ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਨ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲਾ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੁਝ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿੰਤੂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਭਾਵ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹੋਕੇ ਹਿੰਸਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਿੰਨਾਂ ਹਿੰਸਾ ਅਰ ਹੋਰੀ, ਵਿਸ਼ਾਸਘਾਤ, ਛਲ, ਕਪਟ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਅਭੱਖਛ ਅਰ ਅਹਿੰਸਾ ਧਰਮ ਆਦੀ ਕਰਮਾਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਕਰਨਾ ਭਖਛ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਥੀਂ ਦੇਹ ਅਤੇਗਤਾ, ਰੋਗ ਨਾਸ਼, ਬੁਧੀ, ਬਲ, ਪਹਾਕੂਮ ਦਾ ਵਾਧਾ, ਅਰ ਉਮਰ ਵਧੇ, ਉਹ ਹਾਵਲ ਆਦੀ ਕਨਕ, ਫਲ, ਮੂਲ, ਕੰਦ, ਦੁਧ, ਘਿਏ, ਮਿੱਠੇ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਯਥਾਯੋਗ ਪਕਾ ਬਨਾਕੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਸਮਯ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਸਬ ਭਖਛ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿੰਨੇ ਪਦਾਰਥ ਅਪਨੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਵਿਗਾੜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਵਥਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਹਿੰਡ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਇਹ ਭੀ ਭਖਛ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਕੱਠੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਅਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਧ ਤੀ ਆਦੀ ਦੇ ਖਾਨ ਕਰਕੇ ਅੱਛੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੀ ਲਹੂ ਵਿਗਾੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ —

ਨੌਂਛਿਸ਼ਟੰ ਕਸ਼ਯਚਿਤਦਦਯੰਨਾਦਯੰਚੈਵ ਤਥਾਂਤਰਾ ।

ਨ ਚੈਵਾਤਸ਼ਸ਼ਨੰ ਕੁਰਯੰਨਚੌਂਛਿਸ਼ਟਃ ਕ੍ਵਚਿਦ ਬ੍ਰਜੇਤ ॥

ਮਨੁਸ਼ਮਿਤੀ ਅਪਰਾਧ ੨ । ਸਲੋਕ ੫੬ ॥

ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਜੂਠਾ ਪਦਾਰਥ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਖਾਵੇ, ਨਾ ਬਹੁਤਾ ਭੋਜਨ ਕਰੇ, ਅਰ ਨਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਟੱਖ ਮੰਹ ਧੋਤੇ ਬਗੈਰ ਕਿਦੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਜਾਵੇ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) “ਗੁਰੋਰੁੱਛਿਸ਼ਭੋਜਨਮ” ਏਸ ਵਾਕ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਸਦਾ ਏਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇ ਵਖਰਾ ਅੰਨ ਸੁਧ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋ ਉਸਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਭੋਜਨ ਕਰਾਕੇ ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਨਿਰਾ ਜੂਠ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ ਤਾਂ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਜੂਠਾ ਸੁਹਦ,

ਵੱਡੇ ਦਾ ਜੂਠਾ ਦੇਖ, ਅਰ ਇੱਕ ਗਰਾਹੀ ਖਾਨ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਅਪਣੀ ਭੀ ਜੂਠ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਖਾਨਾ ਚਾਹੀਏ ?

(ਉੱਤਰ) ਸਹਿਤ ਕਹਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਜੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮੌਸਮੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਕਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਵੱਡਾ ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਾ ਦੁਧ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਜੂਠ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਵੱਡੇ ਦੇ ਪੀਨ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਬਨ ਨ ਧੋਕੇ ਸਾਥ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਦੁਧ ਚੋਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਅਪਣਾ ਜਨਾ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਵੇਖੋ ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਇਹ ਬਾਤ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੂਠਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਖਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਮੂੰਹ, ਨੱਕ, ਜੇਠ, ਅਖ, ਦਿਖਸਬ ਅਰ ਗਾਹਜ ਇਵੇਈਆਂ ਦੇ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦੇ ਛੋਹਨ ਵਿਚ ਲਿਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵਜੇ ਦੇ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਨੂੰ ਛੋਹਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਸਿਸ਼ੁ ਦੀ ਕ੍ਰਮ ਥੀ ਹੁਲਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੰਮਲਾ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਤਾ ਨਾ ਖਾਵੇ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਭਲਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜੂਠ ਨਾ ਖਾਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀ ਸਾਜੀਰਦਾ ਸੁਭਾਵ ਕਿੰਨੇ ਭਿੰਨ ਹੋ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦਸੋ ਜੀ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਤੀਕੀ ਹੋਈ ਹਸਈ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਦੇਸ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਲਕੋ ਹੰਡਾਲ ਤਕ ਦੇ ਸ਼ਰੀ ਹੱਡੀਆਂ, ਹਾਸ, ਹਸਥ ਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਸ੍ਵਾ ਮਣ ਦੇ ਸਾਜੀਰ ਵਿਚ ਹੋ ਉਹ ਜੋਗਾ ਹੀ ਹੰਡਾਲ ਆਦੀ ਦੇ, ਉਹ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪੱਤੀ ਹੋਈ ਹਸਈ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਦੇਸ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੇਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਵਾਹਮਣ ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇ ਸਾਜੀਰ ਵਿਚ ਦੁਰਗੰਧ ਆਦੀ ਦੇਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਪਾਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਮੇਤਤਾ ਹੰਡਾਲ ਅਰ ਹੰਡਾਲੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਡਾਲ ਦਾ ਸਾਜੀਰ ਦੁਰਗੰਧ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਵਾਹਮਣ ਆਦੀ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਵਾਹਮਣ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਦੇਸ ਦੇ ਸਥਾਨ ਖਾਨ ਅਰ ਹੰਡਾਲ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਹਸਥ ਅਖੀ ਦਾ ਨਾ ਖਾਨਾ, ਭਲਾ ਜਦ ਕੋਈ ਜਹਾਨ ਪੁਛੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਸਥ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ, ਮੱਸ, ਜੇਠ, ਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀ ਜਾ ਆਦੀ ਜਨਾਨੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਾਛਨ ਵਹੁਣੇ, ਜਦ ਜਹਾਨ ਸਰਮ ਕਰਕੇ ਚੁਪ ਹੀ ਰਹਿਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਮ ਅੰਨ, ਹੋਥ ਅਰ ਮੰਹ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗੰਧ ਭੀ ਖਾਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀ ਮਲ ਆਦੀ ਭੀ ਖਾਓਗੇ, ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਚੌਕਾ ਲਗਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਚੌਕਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਂਦੇ ? ਅਰ ਗੋਹੇ ਦੇ ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਨਾਲ ਚੌਕਾ ਅਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੋਹੇ ਵਿਚ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਦੁਰਗੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੇਹੋ ਜੇਹਾ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਮਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੋਹਾ ਚਿਕਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਉਖੜਦਾ ਨਾ ਕਪੜਾ ਵਿਗੜਦਾ ਨਾ ਮੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇਹੋ ਜੇਹਾ ਮਿੱਟੀ ਥੀਂ ਮੈਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਗੋਹੇ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦਾ ਲੇਪਨ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਓਹ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਅਤੀਸ਼ੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਰਸੋਈ ਬਨਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਘਿਉ, ਮਿੱਠਾ, ਅਰ ਜੂਠ ਭੀ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਮੱਖੀ, ਕੀੜੀ ਆਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਮੈਲੀ ਜਗਹ ਦੇ ਰਹਿਨ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉੱਥੇ ਝਾੜੂ ਲੇਪਨ ਆਦੀ ਨਾਲ ਸੁੱਧੀ ਹੋਯ ਰੋਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨੇ ਪਖਾਨੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਓਹ ਸਥਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਤੋੜ ਰੋੜ ਗੋਹੇ, ਮਿੱਟੀ, ਝਾੜੂ ਨਾਲ ਸਰਵਥਾ ਸੁੱਧ ਰੱਖਨਾ, ਅਰ ਜੇ ਪੱਕਾ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਧੋਕੇ ਸੁੱਧਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਏਸ ਥੀਂ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਵਿੱਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਆਂ ਜੀ ਦੇ ਰਸੋਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਕਿਦੇ ਕੋਲੇ, ਕਿਦੇ ਸੁਆਹ, ਕਿਦੇ ਲਕੜੀ, ਕਿਦੇ ਦੁਟੀ ਹੋਈ ਹਾਂਡੀ, ਕਿਦੇ ਜੂਠੀ ਰਕੋਥੀ, ਕਿਦੇ ਹੱਡ ਗੋਡੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਨਾ ਓਹ ਜਗਹ ਏਹੋ ਜੇਹੀ ਭੈੜੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਭਲਾ ਮਾਨਸ ਜਾਕੇ ਖੇਤੋਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਭੀ ਆਜਾਨਾ ਸਹ ਹੋ, ਅਰ ਉਸ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲੀ ਜਗਹ ਵਾਕਨ ਹੀ ਓਹ ਜਗਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਲਾ ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਜੇ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਚੌਕਾ ਲਗਾਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗਿਨਦੇ ਹੋ ਪਰੰਤੂ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਏਰਨੇ ਬਾਲਨੇ, ਉਸਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਤਮਾਕੂ ਪੀਨੇ, ਘਰਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਪਰ ਲੇਪਨ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਨਾਲ ਮੀਆਂ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਚੌਕਾ ਕੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਮੰਦੇਰ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਚੌਕ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਵਾ ਬਾਹਰ ਬੈਠਕੇ ? (ਉੱਤਰ) ਜਿੱਥੇ ਅੱਛਾ ਉੱਤਮ ਸੁੰਦਰ ਸਥਾਨ ਦਿੱਸੇ ਉੱਥੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯੁਧ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਆਦੀ ਸਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਵਾ ਖਲੇ ਖਲਤੇ ਭੀ ਖਾਨਾ ਪੀਨਾ ਅਤਮਿਤ ਉਚਿਤ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਅਪਨੇ ਹੀ ਹੱਥ ਦਾ ਖਾਨਾ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਜੇ ਆਰਯਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਧ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਬਨਾਵੇ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਸਥਾ ਆਰਯਾ ਨਾਲ ਖਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਵਰਣ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰੁਸ਼, ਰਸੋਈ ਬਨਾਨੇ, ਚੌਕਾ ਦੇਨੇ, ਬਰਤਨ

ਭਾਂਡੇ ਮਾਸਨੇ ਆਦੀ ਧੰਦਿਆ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਨ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਬਿਧੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ, ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਧਿਸ਼ਠਿਰ ਦੇ ਰਾਜਸੂ ਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਰਾਜਹਿਸੀ, ਮਹਾਹਿਸੀ ਆਏ ਸਨ, ਇੱਕੋ ਹੀ ਹਸੋਈਥਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦ ਥੀਂ ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦੀ ਦੇ ਮਤ ਮਝਾਂਤਰ ਚੱਲੇ, ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਾਬ ਪੀਨਾ, ਗਊ ਮਾਂਸ ਦਾ ਖਾਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਆਦੀ ਵਿਚ ਬਖੇੜਾ ਹੋਗਿਆ, ਦੇਖੋ ਕਾਬਲ, ਕੰਧਾਰ, ਈਰਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪ ਆਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਨਿਆ ਗੀਧਾਰੀ, ਮਾਵੀ, ਉਲੋਪੀ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਵਿਆਹ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸਰੁਨੀ ਆਦੀ ਕੰਰਵ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖ ਦੇ ਪੀ ਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮਯ ਸਟਵ ਕੁਗੋਲ ਵਿਚ ਵੇਦੋਕਤ ਇਕ ਮਤ ਸੀ, ਉਸੇ ਵਿਚ ਸਬ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ, ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸੁਖ ਦੁਖ, ਹਾਨੀ, ਲਾਭ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਜੇਹਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਤਦੇ ਤਾਂ ਕੁਗੋਲ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਵਿਚ ਸੁਖ ਸੀ, ਹੁਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦੁਖ, ਅਰ ਵਿਰੋਧ ਵਧਗਿਆ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਮਤ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਨੀ ਥੀਜੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਿਥਿਆ ਮਤ ਸਤਾਬੀ ਹੀ ਨਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ, ਏਸ ਵਿੱਚ ਸਬ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵਿਰੋਧਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਵਧਾਨ ॥

ਇਹ ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਆਚਾਰ, ਅਨਾਚਾਰ, ਭਖਛ, ਅਭਖਛ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪੁਰਵਾਰਧ ਇਸੇ ਵਸਦੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰਾ ਹੋਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸੇਸ ਖੰਡਨ, ਮੰਡਨ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਸੱਤ, ਅਸੱਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਸਾਮ-ਰਥ ਨਹੀਂ ਵਧਾਂਦੇ ਤਦ ਤਕ ਸਬੂਲ ਅਰ ਸੁਖਛਮ ਖੰਡਨ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਪ੍ਰਥਮ ਸਬ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸਿਖਛਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੁਨ ਉੱਤਰਾਰਧ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਰ ਸਮੁੱਲਾਸ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਸੇਸ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਲਿਖਾਂਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਮਤ ਮਝਾਂਤਰ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ, ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਚੌਥੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਮਝਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਦੇ ਵਿਸਯਵਿਚ ਲਿਖਾਂਗੇ ਅਰ ਪ੍ਰਸਚਾਰ ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਮਤ ਭੀ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਸੇਸ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਵੇਖਨਾ ਚਾਹੁੰਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਨ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਮਾਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਦੇ ਵਸਾਂ

ਸਮੁਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਸਮੁਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪਖਛਪਾਤ ਛੱਡਕੇ ਨਿਆਯ ਇਸਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖੇਗਾ ਉਸਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਚ ਜੋ ਹਠ ਦੁਰਾਗ੍ਰਹ ਅਰ ਈਰਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਖੇ ਸੁਨੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਯਥਾਰਥ ਮਲੂਮ ਹੋਨਾ ਬਹੁਤ ਮੋਖਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਏਸਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਨਾ ਵਿਹਾਰੇਗਾ ਓਹ ਏਸਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨਾ ਪਾਏ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤ ਅਸੰਤ ਦਾ ਨਿਰਾਯ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਸੰਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਗ੍ਰਹਣ ਗ੍ਰਾਹਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਕੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਰ ਮੋਖਛ ਰੂਪੀ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੀਦਸਰਸੁਤੀਸ਼੍ਰੀਮਿਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਨਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾ
ਵਿਕ੍ਰਮਿਤ ਆਚਾਰਾਨਾਚਾਰ ਭਖਛਾਭਖਛ ਵਿਸਯੇ
ਦਸਮ: ਸਮੁਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ੧੦ ॥

ਸਮਾਪਤੋਯੰਪੂਰਵਾਰਥ: ॥

ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੀਦਸਰਸੁਤੀਸ਼੍ਰੀਮਿਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਨਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਕ੍ਰਮਿਤ
ਦੇ ਆਚਾਰ ਅਨਾਚਾਰ ਭਖਛਾਭਖਛ ਵਿਸਯੇ ਦਾ
ਦਸਵਾਂ ਸਮੁਲਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੧੦ ॥

ਪੂਰਵਾਰਥ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਉੱਤਰਾਰਧ: ।

ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ ।

ਇਹ ਬਾਤ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵੇਦ ਮਤ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਦੂਜਾ ਕੋਈਭੀ ਮਤ ਨਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਕਹੀਆ ਹੋਈਆ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਅਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ ਰੁਕਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ ਥੀਂ ਅਵਿਦਿਆ ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਕ੍ਰਮ ਵਾਲੀ ਹੋਗਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੇਹਾਆਇਆ ਤੇਹਾ ਮਤ ਚਲਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹ ਮਤ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਰਾਣੀ, ਜੋਨੀ, ਕਿਹਾਨੀ ਅਰ ਕੁਰਾਨੀ, ਸਬ ਮਤਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਇਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ, ਚੌਥਾ ਚੱਲਿਆ ਹੈ. ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ (੧੦੦੦) ਥੀਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ, ਅਰ ਹੋਰ ਸਬ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਧੀਕਯਤਨ ਹੋਵੇ ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੋ ਏਸ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਮਤ ਦਾ ਮੰਡਨ ਅਰ ਅਸੱਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਬ ਨੂੰ ਜਨਾਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਜੇਹੇ ਜਿਹੀ ਮੋਰੀ ਬੁੱਧੀ, ਜਿੰਨੀ ਵਿਦਿਆ, ਅਰ ਜਿੰਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਮਤਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਬੋਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਬ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਵੇਦਨ ਕਰ ਦੇਨਾ ਮੈਨੇ ਉੱਤਮ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਗੁਪਤ ਹੋ-ਏਦਾ ਫੇਰ ਮਿਲਨਾ ਸਹਿਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਖਛਪਾਤ ਛੱਡਕੇ ਏਸ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਮਤ ਸਬ ਨੂੰ ਮਲੁਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਸਚਾਤ ਸਬ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਸਮਝ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਮਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਅਰ ਅਸੱਤ ਮਤ ਦਾ ਛੱਡਨਾ ਸਹਿਜ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਥੀਂ ਸ਼ਾਖਾ ਸ਼ਾਖਾਂਤਰ ਰੂਪ ਮਤ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਫ਼ ਨਾਲ ਗੁਣ ਦੇਸ਼ ਏਸ ਯਾਰ੍ਹਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਥੀਂ

ਜੇਕਰ ਉਪਕਾਰ ਨਾ ਮੰਨਨ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ
 ਤਾਤਪਰਯ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਵਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਸੱਤ
 ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ
 ਨਿਆਇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵਰਤਨਾ ਅਤੀ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਮਨੁਸ਼ ਜਨਮ ਦਾ ਹੋਣਾ
 ਸਚ ਭੂਠ ਦੇ ਨਿਰਣਯ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਬਗ਼ੜਾ, ਬਖੇੜਾ,
 ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਲਈ, ਇਸੇ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਬਗ਼ੜੇ ਕਰਕੇ ਜਗਤ
 ਵਿੱਚ ਜੋ ਜੋ ਅਨਿਸ਼ਟ (ਮੰਦੇ) ਫਲ ਹੋਏ। ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਹੋਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
 ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਤਕ ਏਸ
 ਮਨੁਸ਼ ਜਤੀ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਥਿਆ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧਵਾਦ ਨਾ
 ਛੁੱਟੇਗਾ ਤਦ ਤਕ ਇੱਕ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਆਨੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਹੇ
 ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਈਰਸ਼ਾ ਦੇਸ ਛੱਡ, ਸੱਚ ਭੂਠ ਦਾ
 ਨਿਰਣਯ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਭੂਠ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਕਰਾਨਾ
 ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਕਠਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ ਕਿ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋ ਨਹੀਂ, ਸਬ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ
 ਹਥਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਏਹ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਕੇ ਸਬ ਦੇ
 ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਨ ਤਾਂ ਹੁਨ ਇੱਕ ਮਤ ਹੋ ਜਾਨ, ਏਸਦੇ ਹੋਨ
 ਦੀ ਯੁਕਤੀ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਾਗੇ। ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ
 ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ ਮਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤ ਹੋਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ
 ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ।

ਅਲਮਿਤਿਵਿਸਤਰੇਣ ਵਿਪਸ਼ਹਿਦਵਹਸਿਰੋਮਣਿ ॥

ਉਤਰਾਰਧ:।

ਯਾਰੂਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਆਰਯਾਵਰਤੀਯ ਮਤਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡਨ
ਮੰਡਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ।

ਹੁਨ ਆਰਯ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਕਿ ਜੋ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਖੰਡਨ ਤਥਾ ਮੰਡਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਏਹ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਵਰਗਾ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭੂਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਰਣਭੂਮੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਹੀ ਸੁਰਣ (ਸੋਨਾ) ਆਦੀ ਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਵਾਸਤੇ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਆਰਯ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵਸੇ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਵਿਚ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਯ ਨਾਮ ਉੱਚਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਰਯਾਂ ਥੀ ਕਿੰਨ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਤੂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਅਰ ਆਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪਾਰਸਮਣੀ ਪੱਥਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਬਾਤ ਤਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਚਾ ਪਾਰਸਮਣੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਗ ਰੂਪੀ ਗਰੀਬ ਵਿਦੇਸੀ ਜੋਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਰਣ ਅਰਥਾਤ ਧਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਏਤਦੇਸ਼ਪ੍ਰਸੂਤਸ੍ਯ ਸਕਾਸ਼ਾਦਗ੍ਰਜਨਮਨ:।

ਸ੍ਰੰ ਸ੍ਰੰ ਚਰਿਤ੍ਰੰ ਸਿਖਛੇਰਨ ਪ੍ਰਿਥਿਵ੍ਯਾਂ ਸਰਵਮਾਨਵਾ:॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੨। ਸਲੋਕ ੨੦॥

ਸਿਸਟੀ ਥੀ ਲੋਕੋ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਸਮਯ ਤਕ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਸਾਰਵਭੌਮ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਅਰਥਾਤ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਸਰਵੋਪਰੀ ਇਕਮਾਤ੍ਰ ਰਾਜ ਸੀ, ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂਡਲਿਕ ਅਰਥਾਤ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਰੋ ਪਾਂਡੇ ਤ੍ਵਯ ਏਥੇ ਦੇ ਰਾਜ ਅਰ ਰਾਜਸਾਸਨ

ਵਿਚ ਸਬ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪੂਜਾ ਚੱਲਦੇ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਜੋ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਇਸੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਥੀ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਮਨੁਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, ਵਸ. ਸੂਰ, ਦਸਤੂ ਮਲੇਛ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਯੋਗਜ ਵਿਦਿਆ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ, ਅਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਠਿਰ ਦੇ ਰਾਜਸੂ ਯੋਗ ਅਰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁਧ ਤਕ ਏਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸਬ ਰਾਜਾ ਸਨ, ਸੁਨੋ ! ਚੀਨ ਦਾ ਭਗਦੌਤ, ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਬਬੁਵਾਹਨ, ਯੂਰਪ ਦੇਸ ਦਾ ਵਿਡਾਲਾਖਛ ਅਰਥਾਤ ਬਿੱਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ, ਯਵਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੂਨਾਨ ਕਹਿ ਆਏ, ਅਰ ਈਰਾਨ ਦਾ ਸਲਜ ਆਦੀ ਸਬ ਰਾਜਾ ਰਾਜਸੂ ਯੋਗ ਅਰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਏ ਸਨ, ਜਦ ਰਾਘੁ ਗਣ ਰਾਜਾ ਸਨ ਤਦ ਰਾਵਣ ਭੀ ਏਥੋਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਜਦ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮਯ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਯੀਭਵ ਰਾਜਾ ਥੀ ਲੰਕੇ ਪਾਡਵ ਤਕ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਹਕੂਵਰਤੀ ਰਾਜ ਰਹਿਆ, ਤਤ ਪਸਚਾਤ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨੀ, ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ, ਅਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਅਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਭਾਵਿਕੀ ਪ੍ਰਵਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਸੰਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਥੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਆਲਸ, ਪੁਰੁਸਾਦਥ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਨਾ, ਈਰਸਾ, ਦੁਸ਼, ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ, ਅਰ ਪ੍ਰਮਾਦ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ, ਸੁਸਿਖਛਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਦੁਰਗੁਣ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟ ਵਰਜਨ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਸਰਾਬ, ਮਾਸ ਦਾ ਖਾਨਾ, ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹ, ਅਰ ਮਨ ਮੰਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਦੇਸ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਦ ਯੁਧ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਯੁਧ ਵਿਦਿਆ ਕੇਸਲ ਅਰ ਸੈਨਾ ਇੰਨੀ ਵਧੇ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਉਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤ, ਅਭਿਮਾਨ ਵਧਕੇ ਅਨਿਆਯ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਏਹ ਦੇਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੋਕੇ ਅਥਵਾ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਦੂਜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸਾਮਰਥ ਪੁਰੁਸ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਮਰਥ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਸੇਵਾਜੀ ਅਰ ਰੋਬਿੰਦ-ਸਿੰਘਜੀ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥

ਅਥ ਕਿਮੇਤੈਰਵਾ ਪਰੇਅਨਯੇ ਮਹਾਧਨੁਰਧਰਾਸਚ
 ਕ੍ਰਵਰਤਿਨ: ਕੇਚਿਤ ਸੁਦਤੁਮਨਭੂਰਿਦਤੁਮਨੇਂਦ੍ਰਦਤੁਮਨ
 ਕੁਵਲਯਾਸ੍ਰਯੋਵਨਾਸ੍ਰਵਦਧ੍ਰਸ੍ਰਾਸ੍ਰਪਤਿ ਸ੍ਰਸਵਿੰਦੁ ਹਰਿ
 ਸਚੰਦ੍ਰ ਅੰਬਰੀਸ਼ਨਨਕਤੁਸਰਯਾਤਿਯਯਾਤਜਨਰਣਜਾ-
 ਖਛਸੇਨਾਦਯ: । ਅਥ ਮਰੁੱਤਭਰਤਪ੍ਰਭ੍ਰਿਤਯੋ ਰਾਜਾਨ: ॥

ਮੈਤ੍ਰਤੁਪਨਿਛਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੧ । ਖੰਡ ੪ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਥੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਕਿ ਸਿਸਟੀ ਤੋ ਲੈਕੇ ਮਹਾਭਾਰਤ
 ਤਕ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਸਾਰਵਭੋਮ ਰਾਜਾ ਆਰਯ ਕੁਲ ਵਿਚ ਹੋ ਹੋਏ ਸਨ, ਹੁਨ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨਾਂ ਦਾ ਅਭਾਗ ਉਦੋਂ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋਨ ਕਰਕੇ
 ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰਗੜੀ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਥੇ ਸੁਦਤੁਮਨ,
 ਕ੍ਰਮੀਸੁਮਨ, ਇੰਦ੍ਰਦਤੁਮਨ ਕੁਵਲਯਾਸ੍ਰ, ਯੋਵਨਾਸ੍ਰ, ਬੱਧਰਸ੍ਰ, ਅਸ੍ਰਪਤੀ,
 ਸ੍ਰਸਵਿੰਦੁ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ, ਅੰਬਰੀਸ਼, ਨਨਕਤੁ, ਸਰਯਾਤੀ, ਯਯਾਤੀ, ਅਨਰਣਜ,
 ਅਖਛਸੇਨ, ਮਰੁੱਤ, ਭਾਰਤ ਸਾਰਵਭੋਮ ਸਬ ਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ
 ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰਾਯੀਭਵ ਆਦੀ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਦੇ
 ਨਾਮ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨੁਸ੍ਮਿਤੀ ਮਹਾਭਾਰਤ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ ਇਸ
 ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਕਹਨਾ ਅਗਿਆਨੀ ਅਹ ਪਖਛਪਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇਆਗਨੇਯਾਸਤ੍ਰ ਆਦੀ ਵਿਦਿਆ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਉਹ
 ਮੌਚ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਅਹ ਤੋਪ ਤਥਾ ਬੰਦੂਕ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮਯ ਵਿਚ ਹੈਰੀਆਂ
 ਸਨ, ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਹੈ ਏਹ ਸਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਸਨ, ਕਿਉਂ ਕਿਪਦਾਰਥ
 ਵਿਦਿਆ ਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਏਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਏਹ ਸਬਬਾਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਸਿੱਧੀ
 ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਥੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਅਹ ਚਲਾਂਦੇ ਸਨ,
 ਅਹ ਜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਸਬਦਮਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਥੀਂ ਕੋਈ ਦ੍ਰਵਯ ਉਤਪੰਨ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਹ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੈ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਥੀਂ ਅਗਨੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ
 ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅਹ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵੇ,
 ਮਾਰਨ ਜਾਵੇ ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਹ ਮਰ ਰਹੇ ਆਪ । ਏਸ ਲਈ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਹੈ ਵਿਚਾ-
 ਰਦਾ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਮੰਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਗਿਆਨ, ਅਰ ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕੌਸਲ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਈ ਇਕਲੋਹੇ ਦਾ ਬਾਲ ਵਾ ਗੋਲਾ ਬਨਾਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਹੱਥੇ ਕਿ ਜੋ ਅੱਗ ਦੇ ਲਗਾਨ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਧੁੰਮਾਂ ਫੈਲੇ ਅਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ ਵਾ ਹਵਾ ਦੇ ਛੁਹ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਲ ਪਵੇ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਆਗਨੇਯਾਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਦ ਦੂਜਾ ਏਸਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਵਰੁਣ ਅਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਤ੍ਰ ਨੇ ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉੱਤੇ ਆਗਨੇਯਾਸਤ੍ਰ ਛੱਡਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਪਨੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਰਖਛਾ ਲਈ ਸਨਾਪਤੀ ਵਰੁਣਾਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਆਗਨੇਯਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰੇ। ਓਹ ਅਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਧੁੰਮਾਂ ਹਵਾ ਨਾਲ ਲਗਦੇਆਂ ਹੀ ਬੰਦਲ ਹੋਕੇ ਬਣ ਵੱਸਨ ਲੱਗ ਪਵੇ ਅਰ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਦੇਵੇ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਨਾਰਾਫਾਂਸ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸਤ੍ਰ ਉੱਤੇ ਛੱਡਨ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਜਕੜਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਇਕ ਮੋਹਿਨਾਸਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾਨ ਨਾਲ ਜਿਸਦੇ ਧੁੰਮਾਂ ਦੇ ਲਗਨੇ ਨਾਲ ਸਬ ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬ ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਰ ਇਕ ਤਾਰ ਨਾਲ ਵਾ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਆਗਨੇਯਾਸਤ੍ਰ ਤਥਾ ਪਾਸ਼ੁਪਤਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੋਪ ਅਰ ਬੰਦੂਕ ਏਹ ਨਾਮ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਤੂ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਗ ਤੋਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਆਰਯ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਤਾਘਨੀ, ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਆਰਯ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੁਸ਼ੰਡੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਓਹ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਕੁਝ ਦਾ ਕੁਝ ਲਿਖਦੇ ਅਰ ਕੁਝ ਦਾ ਕੁਝ ਬਕਦੇ ਹਨ। ਇਸਨੂੰ ਬੁੱਧੀ-ਮਾਨ ਲੋਗ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਵਿਦਿਆ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਮਿਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਰੋਮ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਯੂਰਪ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਤਕ ਜਿੰਨਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜੇਹੜੇ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੈਕਸਮੂਲਰ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਤਿਆ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

“ਨਿਰਸਤਪਾਦਪੇ ਦੇਸੇ ਏਰੰਡੇਅਪਿਦਮਾਯਤੇ” ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁਖਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅੰਰਿੰਡ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਦੁਖਤ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇਤਰਾਂ ਯੁਰਪ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਰ ਮੋਕਸਮੂਲਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੋਝਾਂ ਜਿੰਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਓਹੋਹੀ ਉਸਦੇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਗੋਪਰੰਤੂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾ ਗਿਨਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂਨੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇਸ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਦੇ ਖਤਬੀ ਜਾਨਿਆ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਚਿੰਠੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ, ਅਰ ਮੋਕਸਮੂਲਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਹਿਤਰ ਅਰ ਬੋਝਾਂ ਜੋਹੀ ਵੇਦਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂਨੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਕਸਮੂਲਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਟੀਕਾ ਦੇਖਕੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਯਥਾ ਤਥਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ “ਪੁੰਤਿ ਵ੍ਧਨਮਰੁਸ਼ੀ ਚਰੰਤੀ ਪਰਿਤਸਥੁਸ਼ਃ । ਰੋਚੰਤੋ ਰੋਚਨਾ ਦਿਵਿ” ਏਸਮਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਘੋੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸਤੋਂ ਤਾਂ ਸਾਯਣਾਚਾਰਯ ਨੇ ਸੂਰਯ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹ ਸ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਏਸਦਾ ਠੀਕ ਅਰਥ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੀ ਬਨਈ ਰਿਗਵੇਦਾਦੀਭਾਸ਼ਣਭਸ਼ਿਕਾ ਵਿਚ ਵੇਖਲੈ ਉਸਵਿਚ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਪਾਥਾਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇੰਨੇ ਤੋ ਹੀ ਜਾਨ ਲੈ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਦੇਸ ਅਰ ਮੋਕਸਮੂਲਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਵਿਦਿਆ ਦੀ ਕਿਨੀਪੀਡਤਾਈ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਚ ਹ ਕਿ ਜਿਹੀ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਸਤ ਸਗੋਲ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਆਰਯਾਵਰਤਦੇਸਦੀ ਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਟ ਹਨ, ਦੇਖ ਵਿਚ “ਸਾਇਬਲ ਇਨ ਹਿਬ ਪੈਰਿਸ ਅਰਥਾਤ ਵ੍ਧਸ ਦੇਸ ਨਿਵਾਸੀ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰੰਥ “ਬਾਇਬਲ ਇਨ ਇੰਡੀਆ” ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਬ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਭਲਿਆਈਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਹੈ, ਅਰ ਸਬ ਵਿਦਯਾ ਤਥਾ ਮਤ, ਏਸ ਦੇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸੀ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸਦੀ ਕਰੇ। ਏਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੇਖ ਲੈ, ਤਥਾ “ਵਾਰਾਸਕੋਹ” ਬਾਦਸਾਹ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਦਿਆ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਵਿਚ ਹੈ ਉਸਤਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਓਹ ਏਸਤਰਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਤਰਜਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂਨੇ ਅਰਬੀ ਆਦੀ ਬਹੁਤੇਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਮੰਦੋਹ ਛੁੱਟਕੇ ਆਨੰਦ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਸਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇਖੀ ਅਰ ਸੁਨੀ ਤਦ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੋਕੇ ਮੈਂਨੂੰ ਵਡਾ ਆਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਮਾਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਸਿਸੁਮਾਰ ਚਕ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਖਛਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਕਿੰਨਾ ਉੱਤਮ ਹੈ

ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੁਨ ਤਕ ਭੀ ਖਗੋਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸਵਾਈ ਜੈਪੁਰਾਧੀਸ ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਨਗੇ ਅਰ ਟੁਟੇ ਫੁਟੇ ਨੂੰ ਬਲਵਾਂਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਅਜੇਹੇ ਸਿਰੋਮਣੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਧੱਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਨ ਤਕ ਭੀ ਏਹ ਅਪਨੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਭਰਾ ਨੂੰ ਭਰਾ ਮਾਰਨ ਵਗੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸੇਵੇਂ !

ਵਿਨਾਸਕਾਲੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁੱਧਿ: ॥

ਬ੍ਰਿਧਚਾਲਕਯ ਅਧਯਾਯ ੧੬ । ੧੭ ॥

ਜਦ ਨਾਸ ਹੋਨ ਦਾ ਸਮਯ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਚਿਲਟੀ ਬੁੱਧ ਹੋਕੇ ਉਲਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਸਮਝਾਵੇ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਮੰਨਨ, ਅਰ ਉਲਟਾ ਸਮਝਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਮੰਨਨ, ਜਦ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਾਜਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਦ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਵੇਦੋਕਤ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਗਿਆ, ਈਰਸ਼ਾ, ਦ੍ਰੋਸ, ਅਭਿਮਾਨ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਬਲਵਾਨ ਹੋਇਆ ਓਹ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਕੇ ਰਾਜਾ ਬਨ ਬੈਠਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਸਰਵਤ੍ਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖੰਡਬੰਡ ਰਾਜ ਹੋਗਿਆ ਫੇਰ ਦੀਪ ਦੀਪਾਂਤਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਸਵਸਥਾ ਕੌਨ ਕਰੇ, ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਗ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਹੋਏ ਤਦ ਖਛਤ੍ਰੀ ਦੇਸ਼ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੋਨ ਦੀ ਤਾਂ ਕਥਾ ਹੀ ਕੀ ਕਹਿਨੀ, ਜੋ ਪਰੰਪਰਾ ਥੀਂ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ ਓਹ ਭੀ ਛੁੱਟ ਗਿਆ, ਕੇਵਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਪਾਠਮਾਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਗ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ, ਜੋ ਪਾਠਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਖਛਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਬਨ ਗਏ ਤਦ ਛਲ, ਕਪਟ, ਅਧਰਮ ਭੀ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਵਧਨ ਲੱਗਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਅਪਨੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਨ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਸੰਮਤੀ ਕਰਕੇ ਏਹੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪੂਜਯਦੇਵ ਹਾਂ, ਬਗੈਰ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਾ ਮੁਕਤੀ ਨਾ ਮਿਲੇਗੀ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਵੋਗੇ, ਜੋ ਜੋ ਪੂਰਣ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ ਵੇਦ ਅਰ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਜੇਹੇ ਮੂਰਖ, ਵਿਸਯੀ, ਕਪਟੀ, ਲੰਪਟ, ਅਧਰਮੀਆਂ ਉੱਤੇ ਘਟਾ ਬੈਠੇ, ਭਲਾ ਓਹ ਆਪਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਖਛਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਉੱਤੇ ਕਦ ਘਟ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਖਛਤ੍ਰੀ ਆਦੀ

ਯਜਮਾਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਅਤੰਤ ਰਹਿਤ ਹੋਏ ਤਦ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜੋ ਜੋ ਗੱਪ ਮਾਰੀ ਸੋ ਸੋ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਬ ਮੰਨ ਲੀਤੀ, ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਬਨ ਪਈ, ਸਬ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਚਨ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬਨ੍ਹਕੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੀਤਾ ਅਰ ਕਹਿਨ ਲੱਗੇ ਕਿ :-

ਬ੍ਰਾਹਮ ਵਾਕਯ ਜਨਾਰਦਨ: । ਪਾਂਡਵਗੀਤਾ ।

ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੁਝ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਥੀਂ ਵਚਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਓਹ ਜਾਨੋ ਸਾਖਛਾਤ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਮੁਖ ਥੀਂ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਦ ਖਛੜੀ ਆਦੀ ਵਰਣ ਅੱਖਦੇ ਮੰਨੇ ਅਰ ਗੰਢਦੇਪੁਰੇ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਅੱਖ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਬਹੁਤੇਰਾ ਹੈ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਚੇਲੇ ਮਿਲੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਯਾਨੰਦ ਦਾ ਬਾਗ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਏਹ ਭੀ ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਵਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਅਰ ਮੋਏ ਹੋਏ ਤਕ ਦਾ ਭੀ ਦਾਨ ਯਜਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈਨ ਲਗੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਪਨੀ ਇਛਿਆ ਹੋਈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵਰਤਨ ਲਗੇ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੂਦੇਵ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੇਵ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਵੇਗੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਘੋਰ ਨਰਕ ਭੋਗਨ ਦੇ ਹਨ, ਕੀੜੇ, ਮਕੌੜੇ, ਜਨਾਵਰ ਆਦੀ ਬਨ੍ਹਗੇ ਤਦ ਤਾਂ ਵਡੇ ਗੁਸੇ ਹੋਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਸਾਧ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਸ ਹੋਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਬ੍ਰਾਹਮਦੇਹੀ ਵਿਨਸਤੀ” ਕਿ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ ਇਹ ਬਾਤ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੂਰਣ ਵੇਦ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਸਬ ਜਗਤ ਦੇ ਉਪਕਾਰਕ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਓਹ ਸ਼ੁਰੂਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾ ਹੋਨ, ਉਨਾਂ ਦਾ ਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਮ ਅਰ ਨਾ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਯੋਗਜ ਹੈ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਤੁਸੀਂ ਪੋਪ ਹੋ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪੋਪ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਉਸਦੀ ਸੂਚਨਾ ਰੋਮਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਅਰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪੋਪ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਛਲ ਕਪਟ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਠੱਗਕੇ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੋਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿਉ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਮਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤਥਾ ਅਸੀਂ ਫਲਾਨੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਾਂ ।

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੁਨੇ ਭਰਾਓ ! ਮਾਂ ਪਿਉ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾ ਸਾਧੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿੰਨੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂ ਅਪਨੇ ਉਤਮ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਸੁਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਰੋਮ ਦੇ ਪੋਪ ਅਪਨੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਨੇ ਕਹੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਿਛਮਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ. ਬਗੇਰ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਅਰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜਿੰਨੇ ਰੁਪਯੇ ਜਮਾ ਕਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹੇ ਦੀ ਹੀ ਸਾਮਗੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਮਿਲੇਗੀ, ਏਸਭਰਾਂ ਜਦ ਕੋਈ ਸੁਨਕੇ ਸ਼ੱਖ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਰ ਗੰਢ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਕੇ ਪੋਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਰੁਪਯੇ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤਦ ਓਹ ਪੋਪ ਜੀ ਈਸਾ ਅਰ ਮਰਯਮ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਖਲੋਕੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਡੀ ਲਿਖਕੇ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, “ਹੇ ਖੁਦਾਵੰਦ ਈਸਾਮਸੀਹ ! ਫਲਾਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਲੱਖ ਰੁਪਯੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਆਵਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਦ ਓਹ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਦ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ੨੫੦੦੦ ਰੁਪਯਾ ਵਿਚ ਬਾਗ ਬਗੀਚਾ, ਅਰ ਮਕਾਨ ਆਦੀ, ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ੨੫੦੦੦ ਰੁਪਯਾ ਵਿਚ ਸਵਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਅਰ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ, ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ੨੫੦੦੦ ਰੁਪਯਾ ਵਿਚ ਖਾਨਾ ਪੀਨਾ, ਕਪੜਾ ਲੱਤਾ, ਅਰ ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ੨੫੦੦੦ ਰੁਪਯੇ ਏਸ ਦੇ ਇਸਟ ਮਿਤ੍ਰ, ਭਾਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦੀ ਦੀ ਸ਼ਿਮਾਫ਼ਤ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿਵਾ ਦੇਨੇ।” ਫੇਰ ਉਸ ਹੁੰਡੀ ਦੇ ਹੇਠਾ ਪੋਪ ਜੀ ਅਪਨੀ ਸਹੀ ਕਰਕੇ ਹੁੰਡੀ ਉਸਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਦੇਕੇ ਕਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਜਦ ਤੂੰ ਮਰੇਂ ਤਦ ਏਸ ਹੁੰਡੀ ਨੂੰ ਕਬਰ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਸਿਰ੍ਹਾਨੇ ਧਰ ਲੈਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੇ ਕੁਟੰਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰੱਖਨਾ, ਫੇਰ ਤੇਨੂੰ ਲੈ ਜਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਆਵਨਗੇ ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਅਰ ਤੇਰੀ ਹੁੰਡੀ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਲਿਜਾਕੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਵਾ ਦੇਨਗੇ” । ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਜਾਨੋ ਸੁਰਗ ਦਾ ਠੇਕਾ ਪੋਪ ਜੀ ਨੇ ਲੀਤਾ ਹੈ ! ਜਦ ਤਕ ਯੂਰਪ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮੂਰਖਤਾ ਸੀ ਤਦ ਤਕ ਉਥੇ ਪੋਪ ਜੀ ਦੀ ਲੀਲਾ ਚਲਦੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪੋਪ ਜੀ ਦੀ ਝੂਠੀ ਲੀਲਾ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਕਿੰਨੂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਟੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਗਈ, ਉਸੇਭਰਾਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਜਾਨੋ ਪੋਪ ਜੀ ਨੇ ਲੱਖ ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੇ ਲੀਲਾ ਫਲਾਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਨ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇਨਾ, ਚੰਗੇ

ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਨ ਹੋਨ ਦੇਨਾ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਹਕਾਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੂਜਾ ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਬਾਤ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਨੀ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਛਲ, ਕਪਟ, ਆਦੀ ਖਰਾਬ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਪੋਪ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ ਉਹ ਸਚੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂ ਹਨ । ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ, ਕਪਟੀ, ਸ਼ਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ (ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠਗਾਂ ਅਤੇ ਮੂਢਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ) ਹੋਂਦ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ 'ਪੋਪ' ਸਬਦ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਕਰ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਦੇਖੋ ! ਜੋ ਕੋਈ ਭੈ ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾ ਸਾਧੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਸੁਰ ਸਹਿਤ ਦਾ ਪਠਨ ਪਾਠਨ, ਜੈਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਆਦੀ ਦੇ ਜਾਲ ਥੀਂ ਬਚਕੇ ਆਰਯਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਯੁਕਤ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਬਗੈਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ "ਵਿਸਾਦਪ੍ਰਮ੍ਰਿਤਗ੍ਰਹਣਮ ਮਨੁ०" ਵਿਸ ਥੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ, ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਦੀ ਬਹਕਾਵਟ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਜੈਨ ਆਦੀ ਮਤਾਂ ਥੀਂ ਬਚ ਰਹਨਾ ਜਾਨ ਵਿਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਗੁਣ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜਦ ਯਸਮਾਨ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਹੋਏ ਅਰ ਆਪ ਨੁਝ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂ ਅੰਦੋਭ ਹਨ ਦੇਖੋ ! "ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ ਨ ਹੀਤਵਯਃ" "ਸਾਧੂਰਨ ਹੀਤਵਯਃ" ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਵਚਨ ਜੋਕਿ ਸੱਚੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਸਨ ਸੋ ਪੋਪਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਉੱਤੇ ਘਟਾ ਲੀਤੇ, ਹੋਰ ਭੀ ਝੂਠੇ ਝੂਠੇ ਵਚਨਾਂ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਕੇ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਧਰਕੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਸੁਨਾਵੇ ਰਹੇ, ਉਨਾਂ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਉੱਤੇ ਦੰਡ ਦੀ ਵ੍ਯਵਸਥਾ ਦੂਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ, ਫੇਰ ਮਨ ਮੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਰਥਾਤ ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਛਾਢੇ ਕਾਣੂਨ ਬਨੇ ਕਿ ਉਨਾਂ ਪੋਪਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਬਗੈਰ ਸੈਨਾ, ਉੱਠਨਾ, ਬੈਠਨਾ, ਜਾਨਾ, ਆਨਾ, ਖਾਨਾ, ਪੀਨਾ ਆਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਪੋਪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਰ ਕਹਿਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਧੂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੋ ਚਾਹਨ ਸੋ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦੰਡ ਨਾ ਦੇਨਾ ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਦੰਡ ਦੇਨਦੀ ਇਛਿਆ ਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥

ਜਦ ਅਜੇਹੀ ਮੁਰਖਤਾ ਹੋਈ ਤਦ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪੋਪਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੋਈ ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਲੱਗੇ ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਮੂਲ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ

ਪੀੜ੍ਹਾ ਪੀੜ੍ਹਾ ਪੁਨ: ਪੀੜ੍ਹਾ ਯਾਵਤ ਪਤਤਿ ਭੂਤਲੇ ।
ਪੁਨਰੁਥਾਯ ਵੈ ਪੀੜ੍ਹਾ ਪੁਨਰਜਨਮ ਨ ਵਿਦਯਤੇ ॥

ਮਹਾਨਿਰਮਾਲ ਤੀਤ੍ਰ ॥

ਮਾਤ੍ਰਿਯੋਨਿ ਪਰਿਤਯਜ੍ਯ ਵਿਹਰੇਤ ਸਰਵਯੋਨਿਸ਼ੁ ।
ਵੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰਪੁਰਾਣਾਨਿ ਸਾਮਾਨ੍ਯਗਟਿਕਾ ਇਵ ।
ਏਕੈਵਸਾਂਭਵੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਗੁਪਤਾ ਕੁਲਵਧੂਰਿਵ ।

ਜਵਾਨਸੈਕਲਨੀ ਤੀਤ੍ਰ ॥

ਦੇਖੋ ਇਨਾਂ ਗਬਰਗੰਡ ਪੱਪਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਵਿਜਯਮਹਾ
ਅਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗਾ ਵਾਸਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ
ਸ਼ਰਾਬ, ਮਾਸ, ਮੱਛੀ, ਮੁਦ੍ਰਾ, ਪੂਰੀ, ਕਚੌਰੀ ਅਰ ਵਜੇ, ਹੋਟੀ ਆਦੀ ਚਰ-
ਬਨ ਯੋਨੀਧ ਖਾਧਾਰ ਮੁਦ੍ਰਾ ਅਰ ਪੰਜਵਾਂ ਮੈਥੁਨ ਅਰਥਾਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਬ
ਸਿਵ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆ ਸਬ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈ ਮੰਨਕੇ—

ਅਹੰ ਭੈਰਵਸਤ੍ਰੰ ਭੈਰਵੀ ਹਜਾਵਯੋਰਸਤੁ ਸੰਗਮ: ।

ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੇ ਏਸ ਉਦਪਟਾਂਗ ਵਚਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ
ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਾਸਮਾਰਗੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੀਚ
ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਹਨਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀਪਵਿਤ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ
ਤਰਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਰਜਸੂਲਾ ਆਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆ ਦੇ ਛੋਹਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਸਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਅਤੀਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਸੁਨੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ
ਅੰਤਰਿਭ—

ਰਜਸੂਲਾ ਪੁਸ਼ਕਰੰ ਤੀਰਥੰ ਚਾਂਡਾਲੀ ਤੁ ਸ੍ਰਯੰ ਕਾਸ਼ੀ
ਚਰਮਕਾਰੀ ਪ੍ਰਯਾਗ: ਸ੍ਯਾਦ੍ਵਜਕੀ ਮਥੁਰਾ ਮਤਾ ।

ਅਯੋਧਯਾ ਪੁੱਕਸੀ ਪ੍ਰੋਕਤਾ ॥ ਰੁਦ੍ਰਯਾਮਲ ਤੀਤ੍ਰ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਰਜਸੂਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਾਨੋ ਪੁਸ਼ਕਰ
ਦਾ ਸਨਾਨ, ਚੰਡਾਲਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ, ਚਮ-
ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਯਾਗ ਦਾ ਸਨਾਨ, ਧੋਬੀ ਦੀ
ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਥੁਰਾ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਅਰ ਕੰਜਰੀ ਦੇ
ਨਾਲ ਲੀਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਅਯੋਧਿਆ ਤੀਰਥ ਕਰ ਆਏ, ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ

ਨਾਮ ਧਰਿਆ "ਤੀਰਥ" ਮਾਂਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਸੁਧ" ਅਰ "ਪੁਸ਼ਪ" ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਾਮ
 "ਤ੍ਰਿਤੀਆ" "ਜਲਤ੍ਰਿਥਿਕ" ਮੁਦ੍ਰਾ ਦਾ ਨਾਮ "ਚਤੁਰਥੀ" ਅਰ ਮੇਥੁਨ ਦਾ ਨਾਮ
 "ਪੰਚਮੀ" ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਨਾਮ ਧਰੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵ੍ਰਜਾ ਨਾ
 ਸਮਝ ਸੱਕੇ। ਅਪਨੇ ਕੋਲ ਅਰਦ੍ਰਵੀਰ, ਸਾਭਦ ਅਰ ਰਣ ਆਦੀ ਨਾਮ
 ਰੱਖੇ ਹਨ, ਅਰਜੈ ਵਾਮਮਾਦਗ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਟਕ, ਬੇਮੁਖ,
 ਸੁਸ਼ਕਪਸੂ ਆਦੀ ਨਾਮ ਧਰੇ ਹਨ ਅਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਭਰਵੀ ਚਕ੍ਰ
 ਹੋਵੇ ਤਦ ਉਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਨੌਂ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂਦਾ
 ਹੈ ਅਰ ਜਦ ਭੇਤਰੀ ਦਾ ਕਾ ਰਸਮ ਹੋਵੇ ਤਦ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਵਰਣਵਿਚ
 ਹੋ ਜਾਨ, ਭਰਵੀ ਚਕ੍ਰ ਵਿਚ ਵਾਮਮਾਦਗੀ ਲੋਗ ਮਸੀਨ ਵਾ ਪਟਰੇ ਉਪਰ ਇਕ
 ਬਿੰਦੂ ਤ੍ਰਿਕੋਨ, ਚਤੁਸ਼ਕੋਨ, ਗਲ ਬਣਾਏ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਾਧ ਦਾ ਘੜਾ ਰਖਕੇ ਉਸ
 ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ "ਓਹਮ ਸਾਧਿ ਵਿਮੋਚਥ"
 ਹੋ ਸਰਾਬ ਤੇ ਸ਼ੁਹਮਾ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰਪਤ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਇਕ ਵਪਤ ਜਗਹ
 ਵਿਚ ਕਿ ਜਿਥੇ ਬਿਨਾ ਵਾਮਮਾਦਗੀ ਦੇ ਜਾਏ ਨਾ ਨਹੀਂ ਆਵਨ ਦਿੰਦੇ ਉਥੇ
 ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਇਕਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਕਰਕੇ
 ਪੂਜਦੇ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਪੂਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਫੇਰ
 ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਈ ਆਪਣੇ ਵਾਹੁਜੇ ਦੀ ਪਤਨਿਆਂ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ
 ਦੀ ਵਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਈ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਾਂ, ਫੇਰ ਇਕ ਭਾਂਡੇ
 ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਖਾਧਾ ਖਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਡੇ
 ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਕੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
 ਹਥ ਵਿਚ ਲਕ ਬਲਦਾ ਹੋਇ ਭਰਵੀਰ ਮੰਤ੍ਰ, ਅਰ ਬਤਮ ਕਰਵੇ ਹਾ ਵਾ
 ਸਿਵ ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਫੇਰ ਉਸ ਜੂਠੇ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ,
 ਅਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਹੁਜੀ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਪੁਰੁਸ਼
 ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਹਥ ਵਿਚ ਭਲਵਾਦ ਦੇਣੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਦੇਵੀ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ
 ਨਾਮ ਮਹਾਦੇਵ ਧਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ,
 ਤਦ ਉਸ ਦੇਵੀ ਵਾ ਸਿਵ ਨੂੰ ਸਰਾਬਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪਿਆਰੇ ਉਸੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ
 ਨਾਲ ਸਬ ਲੋਕ ਇਕ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਪੀਂਦੇ, ਫੇਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ
 ਪੀਪੀਕੇ ਮਸਜ ਹੋਕੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਣ, ਪੀ ਵਾ ਮਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ
 ਜਿਸਦੀ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਬਹੁਤ ਨਸਾ ਦੜਨ ਕਰਕੇ ਜੁਤੀਆਂ ਲੜਾ ਮੁਕਾ ਮੁਕੀ ਵਾਲ-
 ਪੁਟਾਈ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਧੇ ਹੀ ਉਪਰਛਲ
 ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਅਪਹੀ ਅਰਥਾਤ
 ਸਬਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਉਪਰਛਲ ਨੂੰ ਕੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ

ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿੱਧ ਦੀਆਂ ਏਹ ਬਾਤਾਂ ਹਨ ਕਿ :-

**ਹਾਲਾਂ ਪਿਵਤਿ ਦੀਖਛਿਤਸਯ ਮੰਦਿਰੇਸੁਪਤੋ ਨਿਸਾਯਾਂ
ਗਟਿਕਾਗ੍ਰਿਹੇਸ਼ੁ । ਵਿਰਾਜਤੇ ਕੋਲਵਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ।**

ਜੋ ਦੀਖਛਿਤ ਅਰਥਾਤ ਕਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਬੋਤਲ ਤੇ ਬੋਤਲ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਕੰਜਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸਵੇਂ, ਜੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਨਿਰਲੋਜ ਨਿਸ਼ੀਕ ਹੋਏ ਕਰੇ ਓਹ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਸਹਵੇਪਰੀ ਮੁਖ ਚੜ੍ਹਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵੱਡਾ ਕੁਕਰਮੀ ਓਹ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ, ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਥੀ ਡਰੇ ਓਹੋ ਛੋਟਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ :-

ਪਾਸਬਧੋ ਭਵੇਜੀਵ: ਪਾਸਮੁਕਤ: ਸਦਾ ਨਿਵ: ।

ਜਦਾਨਸੰਯਤਾਨੀ ਯੋਗ: । ਸਲੋਕ ੪੩ ।

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇੜ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਲੰਜਾ, ਸਾਸਤ੍ਰ ਲੰਜਾ, ਕੁਲ ਲੰਜਾ, ਦੇਸ ਲੰਜਾ ਆਦਿ ਫੀਕੀਆਂ ਵਿਚ ਈਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਓਹ ਜੀਵ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਨਿਰਲੋਜ ਹੋਏ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਓਹ ਹੀ ਸਦਾ ਨਿਵ ਹੋਂ ।

ਉੱਡੀਸ ਤੇੜ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਆਲੇ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੰਤਲਾ ਭਾਵੇਂ ਧਰ ਦੇਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੋਤਲ ਪੀਕੇ ਚੁੱਕੇ ਆਲੇ ਤੇ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਪੀਕੇ ਤੀਜੇ ਅਰਥਾਤ ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਂ ਪੀਕੇ ਚੌਥੇ ਆਲੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਖਲੋਤਾ ਖਲੋਤਾ ਤਦ ਤਕ ਸਰਾਬ ਪੀਏ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਲਕੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਨਾ ਡਿੱਗ ਪਵੇ, ਫੇਰ ਜਦ ਨਾ ਉਤਰੇ ਤਦ ਉਸੇ ਚੌਥੇ ਪੀਕੇ ਡਿੱਗ ਪਵੇ, ਫੇਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਪੀਕੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪੁਨਰਜਨਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਸਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਹੋਨਾ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਨੀਚ ਯੋਨੀ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਕ ਪਇਆ ਰਹੇਗਾ, ਵਾਸੀਆ ਦੇ ਤੇੜ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਾਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਛੱਡਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕੰਨਿਆ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਭੈਣ ਆਦਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਬ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਦਸ ਮਹਾਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਾਤਰੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਮਾਤਰਮਪਿ ਨ ਤ੍ਰਯਜੇਤ" ਅਰਥਾਤ ਮਾਨੂੰ ਭੀ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਨਾ ਛੱਡਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਜੇਹੇ ੨ ਰੁਲੇ ਹੋਏ ਰੁਖ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਣਗੇ । ਜੇ ਮਨੁਸ਼ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਚਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸ਼ਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਵੇਖੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵੇਦ, ਸਾਸਨ ਅਰ ਪੁਰਾਣ ਇਹ ਸਭ ਸਾਮਾਨਤਾ ਵੇਸ਼ਵਾਓ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਇਹ ਸਾਂਭਵੀ ਵਾਮਮਾਰਗ ਦੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਪਤ ਕੁਲ ਦੀ ਇਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੁਲ ਹੈ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਵੇਦ ਵਿਚ ਮਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਸ਼ਚਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਤ ਬਹੁਤ ਚਲਿਆ ਤਦ ਦੂਰਤਤਾ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਭੀ ਵਾਮਮਾਰਗ ਦੀ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਲੀਲਾ ਚਲਾਈ ਅਰਥਾਤ:-

ਸੈਤ੍ਰਮਣੀ ਸੁਰਾਂ ਪਿਵੇਤ । ਪ੍ਰੋਖਛਿਤੰ ਭੁਖਛਯੇਨਮਾਂਸੰ
ਵੈਦਿਕੀ ਹਿੰਸਾ ਹਿੰਸਾ ਨ ਭਵਤਿ ॥

ਨ ਮਾਂਸਭੁਖਛਟੇ ਦੋਸ਼ੋ ਨ ਮਦਯੋ ਨ ਚ ਮੈਥੁਨੇ ।

ਪ੍ਰਵਿਤਿਰੇਸ਼ਾ ਭੂਤਾਨਾਂ ਨਿਵਿਤਿਸਤੁ ਮਹਾਫਲਾ ॥

ਮਨੁਸ਼ਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੫। ਸਲੋਕ ੫੬ ॥

ਸੈਤ੍ਰਮਣੀ ਯੱਗ ਵਿਚ ਸਰਾਬ ਪੀਵੇ, ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੈਤ੍ਰਮਣੀ ਯੱਗ ਵਿਚ ਸੋਮਰਸ ਅਰਥਾਤ ਸੋਮਥਲੀ ਦਾ ਰਸ ਪੀਵੇ । ਪ੍ਰੋਖਛਿਤ ਅਰਥਾਤ ਯੱਗ ਵਿਚ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਅਜੇਹੇ ਪਾਮਰਪਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਚਲਾਈਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੇ ਵੈਦਿਕੀ ਹਿੰਸਾ ਹਿੰਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਨੇ ਅਰ ਵੇਸ਼ੇ ਕੁਟੰਬ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕੀ ਦਿੱਤ ਹੈ, ਮਾਂਸ ਖਾਨੇ, ਸਰਾਬ ਪੀਨੇ ਪਰਇਸ਼ਟੀ ਰਾਮਨ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਕਰਾਪਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਦਿਤੇ ਮਾਂਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਪੀੜਾ ਦੇਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਨੇਮ ਨਹੀਂ, ਸਰਾਬ ਪੀਣਦਾ ਤਾਂ ਸਹਵਥਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਨ ਸਕ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਕਿਤੂ ਸਭ ਥਾਂ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ, ਅਰ ਵੈਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਮੰਧੁਨ ਵਿਚ ਭੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਏਸਨੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਕਹਨ ਦਾਨਾ ਸਦੋਸ਼ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਵਦਨ ਭੀ ਰਿਸਿਆ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਕਿੱਨੇਹੀ ਰਿਸੀਆਂ ਮੁਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਧਰਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਕੇ ਰੋਮੇਧ, ਅਸੁਮੇਧ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਯੱਗ ਭੀ ਕਰਾਨ ਲੱਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਾਨ ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਦ੍ਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰਸੰਧੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਣ

ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਸ੍ਰਮੇਧ, ਗੋਮੇਧ, ਨਰਮੇਧ ਆਦੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਠੀਕ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਸ੍ਰਮੇਧ, ਗੋਮੇਧ, ਨਰਮੇਧ ਆਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ ?
(ਉੱਤਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ :-

ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੰ ਵਾ ਅਸ੍ਰਵਮੇਧः । ਸਤਪਥ ੦ ੧੩ । ੧ । ੬ । ੩ ॥

ਅੰਨਗੁਮੰ ਹਿ ਗੋः । ਸਤਪਥ ੦ ੪ ੩ । ੧ । ੨੫ ॥

ਅਗਨਿਰਵਾ ਅਸ੍ਰੁः । ਆਜੜੰ ਮੇਧः । ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਹਮਣੇ ।

ਘੋੜੇ, ਗਊ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ ਤਥਾ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਕਿਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਕੇਵਲ ਵਾਸਮਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਭੀ ਬਾਤ ਵਾਸਮਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਹਲਾਈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਲੇਖ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਭੀ ਵਾਸਮਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲਾਵਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਰਾਜਾ ਨਿਆਇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰੇ, ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਨਹਾਰਾ ਯਜਮਾਨ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਘਿਉ ਆਦੀ ਦਾ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਅਸ੍ਰਮੇਧ ਹੈ, ਅੰਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਰਲੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਖਨਾ ਗੋਮੇਧ, ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਦਾਹ ਕਰਨਾ ਨਰਮੇਧ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਯਗ ਕਰਤਾ ਵਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੱਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਯਜਮਾਨ ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਸ੍ਵਰਗ ਮੰਦਿਰ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਜੀ ਉਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਜੇ ਸ੍ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਕਹਿਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵਰਗ ਵਿਚ ਪੁਚਾਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਵਾ ਉਸਦੀ ਪਿਆਰੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਂਦੇ ਵਾ ਵੇਦੀ ਵਿਚੋਂ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜੁਆ ਲੈਂਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਵੇਦ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਮੰਤ੍ਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਥੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨਾ । ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਗਨਿਰਵਾ' ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਅੱਗ ਵਚ ਹਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ੀ ਆਦੀ ਕਾਰਕ ਘਿਉ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਹੋਮ ਕਰਨ

ਥੀਂ ਹਵਾ, ਮੀ ਹ, ਪਾਨੀ, ਸੂਰ੍ਧ ਹਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੁਖ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਮੂੜੂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ. ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸ਼ਾਰਥਬੁੱਧੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਕੇਵਲ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਰਥ ਸਿੱਧ ਕਰਨੇ ਦੇ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਮੰਨਦੇ, ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਪਾ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਅਨਾਰਾਧ ਵੇਖਿਆ ਅਰ ਦੂਜਾ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਤਰਪਣ, ਸੂਰ੍ਧ ਆਦੀ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਕ ਮਹਾਂ ਭਯੰਕਰ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦਕ ਸਿੱਧ ਵਾ ਜਨ ਮਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਸੁਨਨ ਵਿਚ ਆਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇੱਸੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਉਸਥੀਂ ਪੋਪਾਂ ਨੇ ਯੋਗ ਕਰਾਇਆ. ਉਸਦੀ ਪਿਆਰੀ ਟਾਲੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮਰਜਾਨ ਉੱਤੇ ਫਿਰ ਵਿਰਾਗਵਾਨ ਹੋਕੇ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਣੇ ਸਾਧ ਹੋਏ ਪੇਪਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਚੱਲਨ ਲੱਗਾ. ਇਸੇ ਦਾ ਸਾਖਾ ਰੂਪੀ ਚਾਰਵਾਕ ਆਰ ਆਭਾਣਕ ਮਤ ਭੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਲੋਕ ਬਨਾਏ ਹਨ :—

ਪਸੁਸ਼੍ਰੋਤਨਿਹਤ: ਸ੍ਵਰਗੀ ਜਜੋਤਿਸ੍ਰੋਮੇ ਗਮਿਸ਼੍ਯਤਿ ।
ਸ੍ਵਪਿਤਾ ਯਜਮਾਨੇਨ ਤਤ੍ ਕਸਮਾਤਨ ਹਿਸ਼੍ਯਤੇ ॥
ਮ੍ਰਿਤਾਨਾਮਿਹ ਜੰਤੂਨਾਂ ਸ੍ਵਾਧਿ ਚੇਤਤ੍ਰਿਪਤਿਕਾਰਣਮ ।
ਗੱਛਤਾਮਿਹ ਜੰਤੂਨਾਂ ਵ੍ਯਰਥੰ ਪਾਏਯਕਲਪਨਮ ॥

ਜੋ ਪਸੂ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਅਗ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਸੂ ਸ੍ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯਜਮਾਨ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਆਦੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸ੍ਵਰਗ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ ? ਜੋ ਮਰੇ ਹੋਏ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਵਸਤੇ ਸੂਰ੍ਧ ਅਰ ਤਰਪਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਹਦਾ ਖਰਚ ਖਾਨਪੀਨ ਦੇ ਲਈ ਥੰਨੁਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਸੂਰ੍ਧ ਤਰਪਣ ਕਰਕੇ ਅੰਨ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਦੇ ਹੋਏ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਚੱਲਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਰਸੋਈ ਬਣੀ ਹੋਈ ਦੀ ਪਸਲ ਪਰੋਸ ਰਾਡਵਾ ਭਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਰੱਖਨ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ? ਜੋ ਜੀਵਦੇ ਹੋਏ ਦੂਰ ਦੇਸ ਅਥਵਾ ਦਸ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ਤਾਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਦੇ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਯੁਕਤੀ ਸਿੱਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਲੋਰੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਵਧਨ ਲੱਗਾ, ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਦ ਪੋਪ ਜੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਲ ਝੁਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਧਰ ਗੱਛਾ ਚੰਗਾ

ਮਿਲੇ ਉਧਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਨ, ਝਟ ਜੈਨ ਬਨਨ ਲੱਗੇ, ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ
 ਭੀ ਹੋਰ ਸ਼ੁਕਾਰ ਦੀ ਪਪ ਲੀਲਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਸੇ ਬਾਰੁਵੇ ੧੨ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ
 ਲਿਖਾਗੇ । ਪਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਕਿੰਨੇਆਂ ਨੇ
 ਕਿੰਦੇ ਕਿੰਦੇ ਜੋ ਪਰਬਤ, ਕਾਂਸੀ, ਕਨੌਜ ਪਛਮ, ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਸ਼ੀਕਾਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਜੈਨੀ ਵੇਦ ਦਾ ਅਰਥ
 ਨਹੀ ਜਾਨਦੇ ਸਨ, ਬਾਹਿਰਦੀ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਨੇ ਕੁਝੀ ਨਾਲ ਵੇਦਾ ਦੀ ਮੰਨਕੇ
 ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਭੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਉਸ ਦੇ ਪਠਨ, ਪਾਠਨ, ਯੱਗਯੋਪਵੀਤ
 ਆਦੀ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਦੀ ਨਿਯਮਾਦਾ ਭੀ ਨਾਸ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਜਿੰਨੇ ਪੁਸਤਕ
 ਵੇਦ ਆਦੀ ਦੇ ਲੱਭੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ, ਆਰਯਾ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਾਜਸੱਤਾ
 ਚਲਾਈ, ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇ. ਸ਼ੇਕਾ ਨਾ ਰਹੀ ਤਦ ਅਪਨੇ ਮਤ
 ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਅਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸਠਾ, ਅਰ ਵੇਦ ਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ
 ਅਪਮਾਨ, ਅਰ ਪਖਛਪਾਤ ਨਾਲ ਵੰਡ ਭੀ ਦੋਨ ਲੱਗੇ ਅਰ ਆਪ ਸੁਖ,
 ਆਰਾਮ ਅਰ ਅਮੰਡ ਵਿਚ ਆ ਫੁਲਕੇ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ, ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਥੀ ਲੋਕੇ
 ਮਹਾਬੀਰ ਤਕ ਅਪਨੇ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡੀ ਮਹਤਾਂ ਬਨਾਕੇ ਪੂਜਾ
 ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਅਰਬਾਤ ਪਾਸਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਜੈਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ
 ਚੱਲੀ । ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਘੱਟ ਹੋਇਆ, ਪਾਸਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ
 ਵਿਚ ਪੈਗਏ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ੩੦੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ
 ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ, ਪ੍ਰਾਯ: (ਬਹੁਤ ਲੋਗ) ਵੇਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ
 ਆਦੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਏਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਗ ਭਗ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ
 ੨੫੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤੇ ਹੋਨਗੇ ॥

ਥਾਈ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ੨੨੦੦ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਦੇਸ
 ਉਤਪੰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਕੇ ਵਿਆਕਰਣ ਆਦੀ ਸਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ
 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੋਚਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹਾਏ ਸੱਤ ਆਸਤਿਕ ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਛੁੱਟਨਾ ਅਰ
 ਜੈਨ ਨਾਸਤਿਕ ਮਤ ਦਾ ਚਲਨਾ ਬਡੀ ਹਾਨੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋਈ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ
 ਤਰਾਂ ਹਟਾਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਜੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਜੈਨ
 ਮਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੁਕਤੀ ਭੀ ਬਹੁਤ
 ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਹਟਾਵੀਏ,
 ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਲੋਗ
 ਹਟਨ ਗੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਂਜੈਨ ਨਰਾਰੀ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਥੇ ਉਸ
 ਵੇਲੇ ਸੁਪੰਨਵਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰ ਕੁਝ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭੀ
 ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਅਰ ਰਾਜਾ ਨੂੰ
 ਮਿਲਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਭੀ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋ ਅਰ

ਜੇਨ ਮਤ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਰਾਈਏ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰਿਆ ਉਤੇ ਜੋ ਹਾਰੇ ਸੇ ਜਿੰਤਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਤ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਯਦਪੀ ਸੁਖੀਨਵਾ ਰਾਜਾ ਜਨ ਮਤ ਵਿਚ ਸਨ ਤਥਾਪੀ ਮੈਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ ਏਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੀ ਵਿਚ ਅਭੀਤ ਪਸੂਤਾ ਨਹੀਂ ਛਾਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਓਹ ਮਤ ਅਸਤ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਸੂਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਸੁਖੀਨਵਾ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਵਡਾ ਵਿਦਵਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਤਦ ਤਕ ਸੰਦੇਹ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੌਰਵਾ ਸਚਾ ਅਤੇ ਕੌਰਵਾ ਝੂਠਾ ਹੈ ਜਦ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦੀ ਇਹ ਬਤ ਦੁਨੀਆਂ ਚਲੀ ਪ੍ਰਵਿਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਰਾਕੇ ਸੱਚ ਅਸਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸੂਰ ਹਰ ਵਾਰੇ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਥੋਂ ਖੁਦਾਕੋ ਸਤਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦਾ ਵੇਦਮਤ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਵੇਦ ਵਿਰੁਧ ਮਤ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦਾ ਪਖਛ ਵੇਦਮਤ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਖਡਨ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਪਖਛ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ, ਅਰ ਵੇਦ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸੀ। ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਈਆਂ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਹੋਇਆ, ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਨਾਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਜਗਤ ਅਰ ਜੀਵ ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਹ ਨਾਸ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਅਨਾਦੀ ਸਿਧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਇਹ ਜਗਤ ਅਰ ਜੀਵ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਜਗਤ ਬਨਾਇਆ, ਓਹੋ ਧਾਰਣ ਅਰ ਪਟਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਜੀਵ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੁਖਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਹੀ ਸਬ ਜਗਤ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਲੀਲਾ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ ਪਰੰਤੂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਯੁਕਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਬੰਡਿਤ, ਅਰ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਅਖੰਡਿਤ ਰਹਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ, ਅਰ ਸੁਖੀਨਵਾ ਰਾਜਾ ਨੇ ਦੋ ਮਤ ਦਾ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਜੇਨ ਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਬਡਾ ਹੱਲਾ ਗੁਲਾ ਹੋਇਆ ਅਤ ਸੁਖੀਨਵਾ ਰਾਜਾ ਨੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਇਸਟ ਮਿਤ੍ਰ ਰਖਿਆ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਅਪਨੇ ਹੀ ਕਰਾਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਪਰਾਜਯਸਮਝਦੇਨ ਕਰਾ ਆਪ ਰੋਦਾ ਅਹ ਉਪਰ ਪਸਚਾਤ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰਯ ਦੇ ਸਾਜੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਸੰਤ੍ਰਵਿਚ ਅਵਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅਹੋਪਣ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਖੀਨਵਾ ਆਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਖਚਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਸਨ

ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਲ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਭੀ ਰੱਖ ਦਿਤੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਬਦੇ ਯਗਜੈ-
ਪਵੀਤ ਹੋਨ ਲੱਗੇ ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਭੀ ਚਲਿਆ, ਦਸਾਂ ਵਰੇਹਾਂ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਆਤਮਾਵਰਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਫਿਰਕੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ
ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮਛਨ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਕਾਰ ਰਯ ਦੇ ਸਮਯਵਿਚ ਜੈਨ ਮਤ ਵਿਹੰਸ
ਅਰਥਾਤ ਨਿਰੀਆ ਪੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਓਹ
ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਦੇ ਸਮਯ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਨ, ਅਰ ਜੋ ਸੰਕੁਤ ਨਿਕਲਦੀਆਂ
ਹਨ ਓਹ ਸੰਕੁਤ ਸਨ, ਇਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਨ, ਜਿਹ ਜੈਨੀਆਂ ਨਾ
ਜਾਨ, ਓਹ ਪੂਰਾ ਸਨ, ਇਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਨ, ਇਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਨ ।
ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਥੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਵਸਤ ਭੀ ਥੋੜ ਜਿਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਭੀ
ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ, ਵਾਸਤਵਾਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸੀ, ਉਸ ਸਮਯ ਏਸ ਦੇਸ ਵਿਚ
ਧਨ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਅਰ ਸਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਭੀ ਸੀ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ
ਅਰ ਸੁਧੰਨਵਾਰ ਜਾ ਨੇ ਨਹੀਂ ਚੁੜਵਾਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦ
ਆਦੀ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਵਾਸਤਵ ਦਾ ਸਥਾਪਨ
ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਨ
ਇਨ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦੇ ਜੈਨੀ ਉਪਾਸ ਕਰਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵੇਦ ਮਤ ਅਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਟਰ
ਜੈਨ ਅਰਥਾਤ ਕਪਟਮੁਨੀ ਸਨ, ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰਮੇਨ ਸਨ ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਚੰਨ੍ਹੇ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਮਿਲੀ
ਉਸੇ ਚ ਮਤਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਦੇ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ
ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ, ਜਿਹ ਸੰਕਾਰ
ਨਿਰੁਤਸਾਹੀ ਹੋ ਗਏ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਓਹ
ਭੀ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਜੈਨੀ ਨੇ ਸਾਰੀਰਿਕਕਾਸ਼ਯ ਯਾਦੀ ਬਨਾਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਦੇ ਚੰਨ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ
ਖੰਡਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁਹਮਸਤ ਜਗਤ ਮਿਥਿਆ ਅਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ
ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਦਖਵਿਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਗੋਰੀ,
ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਭੂਗੋਵਰਧਨ, ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਜੰਮੀ, ਅਰ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿਚ
ਸ਼ਾਰਦਾ ਮਠ ਬਨਾਕੇ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਦੇ ਚੰਨ੍ਹੇ ਮਹੰਤ ਬਣ ਕੇ ਅਰ ਸੁੰਮਾਨ ਹੋਕੇ
ਆਨੰਦ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਕਾਰਾਚਾਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਨ੍ਹੇ ਦੀ

ਮਤ ਨੇ ਹੋਨ ਲੱਗੀ ॥

ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿ ਜੇ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ
ਨਿਸਚੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਨਿਜਮਤ ਸੀ ਤਾਂ ਓਹ ਚੰਗਾ ਮਤ ਨਹੀਂ
ਹਟਨ ਗੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਮਤ ਨੂੰ ਸੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ
ਵੇਲੇ ਸੁਧੰਨਵਾਰ ਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਮਤ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ॥

ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਵੇਦ
ਮਿਲਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇ.

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਗਤ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ, ਸਿੱਪ ਵਿਚ
 ਚਾਦੀ, ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਚ ਪਾਨੀ, ਗੰਧਰਵ ਨਗਰ, ਇੰਦ੍ਰਜਾਲਵਤ ਇਹ
 ਸੰਸਾਰ ਭੂਠਾ ਹੈ, ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਭੂਠਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ
 ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ? (ਨਵੀਨ) ਜੇ ਵਸਤੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ (ਸਿੱਧਾਂਤੀ)
 ਜੇ ਵਸਤੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? (ਨਵੀਨ)
 ਅਧਿਆਰੋਪ ਕਰੋ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਅਧਿਆਰੋਪ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?
 (ਨਵੀਨ) “ਵਸਤੂਨ ਵਸਤ੍ਰਾਹਪਣਮਧਮਸ” “ਅਧਿਆਰੋਪਾਪਵਾਦਾਕਸ਼ਾਂ
 ਨਿਸਪ੍ਰਪੰਚਿਪ੍ਰਪੰਚਨੇ” ਪਦਾਰਥ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਦਾ
 ਅਰੋਪਣ ਕਰਨਾ ਅਧਿਆਸ, ਅਧਿਆਰੋਪ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਾਕਰਣ ਕਰਨਾ
 ਅਪਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰੂਪੀ
 ਜਗਤ ਵਿਸਯਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਤੁਸੀਂ ਹੋਸੀ ਨੂੰ ਵਸਤੂ ਅਰ ਸੱਪ
 ਨੂੰ ਅਵਸਤੂ ਮਨਕੇ ਇਸ ਭ੍ਰਮ ਜਲ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋ ਕਿ ਸੱਪ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
 ਜੇ ਹੋਂਦ ਹੋਸੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁਜੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸੰਸਕਾਰ
 ਸਾਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਫੇਰ ਉਹ ਸੱਪ ਭੀ ਅਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼, ਸਿੱਧ ਵਿਚ ਚਾਦੀ ਆਦਿ ਦੀ ਵਸਤੁਵਸਥਾ ਸਮਝ ਲਈ ਅਰ
 ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਜੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਹਨ ਅਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਭੀ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਭੀ ਵਸਤੂ
 ਵਿਚ ਅਵਸਤੂ ਅਰੋਪਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ । (ਨਵੀਨ) ਜੇ ਕਦੀ ਨਾ ਭਿੱਠਾ ਨਾ
 ਸੁਨਿਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਣਾ ਸਿਰ ਕੱਟਿਆ ਹੈ ਅਰ ਆਪ ਹੋਦਾ ਹੈ,
 ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਉਪਰ ਵਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ
 ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ? (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਇਹ ਭੀ
 ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਥਕ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਗੋਂ ਦੇਖੇ
 ਸਨੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ
 ਬਿਨਾ ਸਥਿਤ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਨਿਆ ਦੇ ਭਿੱਠਾ
 ਪਿਛਲੇ ਨੇ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਿਆ ਅਰ ਉਸਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਗਾਈ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖਣ ਹੋ ਦੇ ਭਿੱਠਾ, ਅਰ ਫੁਹਾਹੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਭਿੱਠਾ ਦਾ
 ਸੁਨਿਆ ਉਸਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਇਹ ਜਾਗ੍ਰਤ
 ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਹੋਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਦ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਦਾ ਸੁਨਿਆ ਹੋਵੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਅਪਣੇ ਹੀ
 ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਦ ਜਾਨੇ ਅਪਣਾ ਸਿਰ ਕੱਟਿਆ ਆਪ ਹੋਦਾ ਅਰ ਉਪਰ
 ਜਾਂਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਅਵਸਤੂ ਦੇ ਅਰੋਪਣ
 ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੜੀਆਂ ਖਿਚਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੇਖੇ ਸੁਨ

ਦਾ ਵਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਦਾ ਲਾਹਨ ਵਾਲਾ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਕੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਦੇ ਕਿਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸਮਰਣ ਯੁਕਤ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਦੀ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਦੇਖਨੇ ਅਤੇ ਸੁਨਨੇ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਖਛਾਤਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸਮਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਮਨੇ ਓਸ ਸਮਯ ਦੇਖਿਆ ਸੁਨਿਆ ਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸੁਨਦਾ ਵਾ ਕਰਨਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਵਿਚ ਸਮਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਅਧਿਆਸ ਅਤੇ ਅਰਪਣ ਲਖਛਣ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਲੋਕ ਵਿਵਰਤਵਾਦ ਅਰਥ ਤੇ ਰੱਜੂ ਵਿਚ ਸਹਧ ਆਈ ਦੇ ਭਾਨ ਹੋਨਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਭਾਨ ਹੋਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦਾਦੇਹਨ ਓਹਯੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। (ਨਵੀਨ) ਅਧਿਸਟਾਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਅਧਿਆਸਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਹਧ ਦਾ ਭੀ ਭਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜੂ ਵਿਚ ਸੱਧ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਰੰਤੂ ਅੰਧਕਾਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਾਨਨੇ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਅਰਸਮਾਤ ਰੱਜੂ ਨੂੰ ਦੇਖਨ ਥੀ ਸੱਧ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਾਲ ਕੰਬਦਾ ਹੋ ਜਦ ਓਸ ਨੂੰ ਦਾਦੇ ਆਈ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਓਸ ਵਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਭੈ ਨਿਵਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜੇ ਜਗਤ ਦੀ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਈ ਹੋ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਾਖਛਾਤਕਾਰ ਹੋਨ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੀ ਨਿਵਿਤੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਧ ਦੀ ਨਿਵਿਤੀ ਅਤੇ ਰੱਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦਾ ਭਾਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋਇਆ? (ਨਵੀਨ) ਜੀਵਨ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਜੀਵ ਕਿਥੇ ਹੋਇਆ? (ਨਵੀਨ) ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਅਗਿਆਨ ਕਿਥੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਹੋਇਆ ਹੈ? (ਨਵੀਨ) ਅਗਿਆਨ ਅਨਾਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਓਹ ਅਗਿਆਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋਇਆ? (ਨਵੀਨ) ਹਿੰਦਾ ਭਾਸ ਨੂੰ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਹਿੰਦਾ ਭਾਸ ਦਾ ਮੁਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? (ਨਵੀਨ) ਬ੍ਰਹਮ, ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਉਸ ਦੇ ਭੁਲਨ ਵਿਚ ਨਿਮਿਤ ਕੀ ਹੈ (ਨਵੀਨ) ਅਵਿਦਿਆ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਅਵਿਦਿਆ ਸਰਵਵਿਅਪੀ ਸਰਵੋਂਗ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ਵਾ ਅਲਪੰਗ ਦਾ? (ਨਵੀਨ) ਅਲਪੰਗ ਦਾ। (ਸਿਧਾਂਤੀ) ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਇਕ ਅਨੰਤ ਸਰਵੋਂਗ ਚੇਤਨ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਚੇਤਨ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਅਤੇ ਅਲਪੰਗ ਕਿਥੇ ਅਵਿਦਿਆ। ਹਾਂ ਜੇ ਅਲਪੰਗ ਚੇਤਨ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਵਖਰਾ ਮੰਨੋ

ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਜਦ ਇਕ ਠਿਕਾਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੂਪ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਹੋਵੇ
 ਤਾਂ ਸਰਵਤ੍ਰ ਅਗਿਆਨ ਫੈਲ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਫੋਜ਼ ਦੀ ਪੀੜ
 ਸਥ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ
 ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨੀ ਅਰ ਕਲੰਸ ਯੁਕਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਥ ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ
 ਅਗਿਆਨੀ ਅਰ ਪੀੜਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਯੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। (ਨਵੀਨ) ਏਹ ਸਥ
 ਉਪਾਧੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਹੀਂ। (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਉਪਾਧੀ ਜਸ ਹੈ ਵਾਚੇਤਨ
 ਅਰ ਸੱਚ ਹ ਵਾ ਅਸੱਚ? (ਨਵੀਨ) ਅਨਿਰਵਚਨੀਯ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੂੰ
 ਜੜ ਵਾ ਚੇਤਨ, ਸੱਚ ਵਾ ਅਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ। (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ
 ਕਹਨਾ "ਵਦਨਵਿਯਾਘਾਤ" ਦੇ ਜੁੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅਵਿਦਿਆ
 ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੜ, ਚੇਤਨ, ਸੱਚ, ਅਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ, ਏਹ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ
 ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਧੌਂਸਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾਫ ਦੇ ਪਾਸ
 ਪਹੀਥਛਾ ਕਰ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਸੋਨਾ ਹੈ ਵਾ ਧੌਂਸਲ? ਤਦ ਏਹੋ ਆਪੋਗੇ ਕਿ
 ਏਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਾ ਸੋਨਾ ਨ ਧੌਂਸਲ ਕਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿੰਤੂ ਏਸ ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ
 ਧਾਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। (ਨਵੀਨ) ਵੇਖੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਕਾਸ ਮਠਾਕਾਸ,
 ਮੰਘਾਕਾਸ, ਅਰ ਸਹਾਕਾਸ ਉਪਾਧੀ ਅਰਥਾਤ ਘੜੇ, ਘਰ ਅਰ ਮੰਘ ਦੇ ਹੋਨ
 ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਦੇ ਹਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਹਾਕਾਸ ਹੀ ਹੈ, ਇਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਇਆ, ਅਵਿਦਿਆ, ਸਮਸਟੀ, ਵਰਸਟੀ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ
 ਦੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ
 ਰਹਿਆ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਅਗਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਕੀ
 ਕਹਿਆ ਹੈ :—

ਅਗਨਿਰਯਥੈਕੋ ਭੁਵਨੰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਤੋ ਰੂਪੰ ਰੂਪੰ ਪ੍ਰਤਿ
 ਰੂਪੋ ਬਭੂਵ। ਏਕਸਤਥਾ ਸਰਵਭੂਤਾਂਤਰਾਤਮਾ ਰੂਪੰ
 ਰੂਪੰ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪੋ ਬਹਿਸ਼ਚ ॥ ਕਠੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵੱਲੀ ਪ। ਮੰਤ੍ਰ ੯॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਲੀਸੇ, ਚੌੜੇ ਗੋਲ, ਛੋਟੇ, ਵੱਡੇ ਸਥ ਸਹਲ ਵਾਲੇ
 ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਤਦਾਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ
 ਵਖਰੀ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ
 ਹੋਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।
 (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਨਾ ਵਿਅਲਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਘੜੇ, ਕੋਠੇ, ਬੰਦਲ, ਅਰ ਸਾਕਾਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣ
 ਕਾਨਯ ਰੂਪੀ ਜਗਤ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ

ਵੱਖਰਾ ਮੰਨ ਲੈ। (ਨਵੀਨ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅੱਗ ਸਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟ ਹੋਕੇ
 ਇੰਸਨ ਵਿਚ ਤਦਾਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੜ ਅਰ
 ਜੀਵ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ
 ਸ਼ੁਕਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾ ਜੜ, ਅਰ ਨਾ ਜੀਵ ਹੈ,
 ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਾਨੀ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁੰਡ ਧਰੇ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਯ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ
 ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸੂਰਯ ਇਕ ਹੈ ਕੁੰਡਿਆਂ
 ਦੇ ਨਸਟ ਹੋਨ ਨਾਲ ਪਾਨੀ ਦੇ ਚੱਲਨ ਵਾ ਫੇਲਨ ਕਰਕੇ ਸੂਰਯ ਨਾ ਨਸਟ
 ਹੁੰਦਾ ਨਾ ਚਲਦਾ ਅਰ ਨਾ ਫੇਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਤਹਕਰਣਾਂ ਵਿਚ
 ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਭਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਿਦਾਭਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਿਆ ਹੈ ਜਦ ਤਕ
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਹੋਵੇ ਤਕ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਦ ਅੰਤਹਕਰਣ ਤਿਆਨ ਕਰਤੇ ਨਸਟ
 ਹੋਵੇ ਤਦ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮਸ਼ੁਰੂਪ ਹੈ, ਏਸ ਚਿਦਾਭਾਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ੁਰੂਪ
 ਦਾ ਅਗਿਆਨ, ਕਰਤਾ, ਜੋਗਤਾ, ਸੁਖੀ, ਦੁਖੀ, ਪਾਪੀ, ਪੁਨਿਆਤਮਾ, ਜਨਮ,
 ਮਰਨ, ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਆਰੋਪਣ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਥੀ
 ਨਹੀਂ ਛੁਟਦਾ। (ਮਿਹਾਤੀ) ਏਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਤ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ
 ਸੂਰਯ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਜਲ ਦੇ ਕੁੰਡੇ ਭੀ ਸੰਕਾਰ ਹਨ, ਸੂਰਯ ਜਲ ਦੇ ਕੁੰਡਿਆਂ
 ਥੀ ਭਿੰਨ, ਅਰ ਸੂਰਯ ਥੀ ਜਲ ਦੇ ਕੁੰਡੇ ਭਿੰਨ ਹਨ ਤਦ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਪਾਂਦਾ
 ਹੈ, ਜੇਕਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਕਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਜਿਸ
 ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵਤ੍ਰ ਆਕਾਸਵਤ ਵਿਆਪਕ ਹੋਨ ਕਰਕੇ
 ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਵਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ,
 ਅਰ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਆਪਕ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ
 ਅਰਥਾਤ ਅਨੁਵਰਤੀਹੋਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕਰਕੇ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਪਕ
 ਜਿਲੇ ਹੋਣ ਅਰ ਸਦਾ ਵਖਰੇ ਚਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਕ ਹੋਨ ਤਾਂ ਅਪਣੇ ਵਿਚ
 ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਪਕ ਭਾਵ ਸੰਬੰਧ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ, ਸੇ ਬ੍ਰਿਹਦਾ-
 ਰਣਮਤ ਦੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ
 ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਭਾਸ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ ਆਕਾਰ ਦੇ ਅਭਾਸ
 ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਜੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉਪਾਧੀ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜੀਵ ਮੰਨਦੇ
 ਹੋ ਸੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਰ ਬਲਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਚੱਲਨ ਵਾਲਾ,
 ਖੰਡ ਖੰਡ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਚਲ ਅਰ ਅਖੰਡ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ
 ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੋਥੇ ਵੱਖਰਾ ਨਾ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਓ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ,
 ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡੇਗਾ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਕਰ
 ਦੇਵੇਗਾ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਛਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲੈਂਦੀ, ਅਰ ਜਿੱਥੋਂ ਹਟਦੀ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਉੱਥੋਂ
 ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਵਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅੰਤਹਕਰਣ
 ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ, ਅਗਿਆਨੀ, ਬੱਧ ਅਰ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ
 ਜਾਵੇਗਾ, ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰਵ ਦੇਸ਼
 ਵਿਚ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਚੈਤਨ
 ਹੈ, ਅਰ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਜਿਸ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਜੋ ਵਸਤੂ ਦੇਖੀ
 ਉਸਦਾ ਸਮਰਣ ਉਸੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਥੀਂ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ
 ਕਿਉਂਕਿ “ਅਨਨ੍ਦਿਸ਼ਟਮਨਸੋ ਨ ਸਮਰਤੀਤਿ ਨਾਯਾਤ” ਹੋਰਦੇ ਦੇਖੇ ਦਾ
 ਸਮਰਣ ਹੋਰਨੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਚਿਦਾਭਾਸ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਓਹ
 ਚਿਦਾਭਾਸ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਹੋਨ ਵਾਲੇ
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਓਹ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
 ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਜੀਵ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਹਵੰਗ ਹੋਨਾ
 ਚਾਹੀਏ, ਯਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਮਭਿੰਗਿਆ ਅਰਥਾਤ
 ਪਿਛੇ ਵੇਖੇ ਸੁਨੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ, ਜੋ ਕਹੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ
 ਇਕ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਸਮਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਠਿਕਾਨੇ ਅਗਿਆਨ ਵਾ ਦੁੱਖ
 ਹੋਨਕਰਕੇ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਵਾ ਦੁੱਖ ਹੋ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਥੀਂ ਨਿੱਤ, ਸਧ, ਬੁਧ, ਮੁਕਤ ਸੁਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਅਸੁੱਧ,
 ਅਗਿਆਨੀ ਅਰ ਬੱਧ ਆਦੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਖੰਡ ਨੂੰ
 ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥

(ਨਵੀਨ) ਨਿਰਾਕਾਰ ਦਾ ਭੀ ਆਭਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਦਰਪਣ
 ਵਾ ਜਲ ਆਦੀ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਆਭਾਸ ਪੈਂਦਾ, ਓਹ ਨੀਲਾ ਵਾ ਕਿਸੇ
 ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਗੰਭੀਰ ਗਹਿਰਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਭੀ ਸਬ ਅੰਤਹ-
 ਕਰਣਾਂ ਵਿਚ ਆਭਾਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਸਦਾ
 ਹੀ ਨਹੀਂ ਓਹ ਦਰਪਣ ਅਰ ਜਲ ਆਦੀ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ,
 ਗਹਿਰੀ ਵਾ ਛਿਦਰੀ ਸਾਕਾਰ ਵਸਤੂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ॥

(ਨਵੀਨ) ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੇਹੜਾ ਏਹ ਉੱਪਰ ਨੀਲਾ ਜੇਹਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ
 ਹੈ ਓਹ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਕੀ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ? (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਓਹ
 ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀ ਉਡਕੇ ਜਲ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਅਰ ਅੱਗ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸਰੇਣੁ ਹਨ ਜਿਥੋਂ
 ਵਰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਜਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਰਸਾ ਕਿਥੋਂ ਹੋਵੇ ? ਏਸ ਲਈ ਜੋ
 ਦੂਰ ਦੂਰ ਭੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਆਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਹੈ,
 ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕੁਹਰ ਦੂਤ ਬਾ ਸੇਖਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਕੋਲੋਂ ਛਿਦਰੀ

ਅਰ ਡੇਰੇ ਵਡਣ ਭੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਨਵੀਨ) ਕੀ, ਸਾਡੇ ਰੱਸੀ, ਸੱਪ, ਅਰ ਸੁਪਨੇ ਆਦੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮਿਥਿਆ ਹਨ ? (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਝ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, ਭਲਾ ਏਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਪਹਿਲੇ ਅਗਿਆਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? (ਨਵੀਨ) ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਬ੍ਰਹਮ ਅਲਪੰਗ ਹੈ ਵਾ ਸਰਵੰਗ ? (ਨਵੀਨ) ਨਾ ਸਰਵੰਗ, ਅਰ ਨਾ ਅਲਪੰਗ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵੰਗਤਾ ਅਰ ਅਲਪੰਗਤਾ ਉਪਾਧੀ ਸਹਿਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਉਪਾਧੀ ਸਹਿਤ ਕੌਨ ਹੈ ? (ਨਵੀਨ) ਬ੍ਰਹਮ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਰਵੰਗ ਅਰ ਅਲਪੰਗ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਸਰਵੰਗ ਅਰ ਅਲਪੰਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਉਪਾਧੀ ਕਲਪਿਤ ਅਰਥਾਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਕੌਨ ਹੈ ?

(ਨਵੀਨ) ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਵਾ ਹੋਰ ? (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਹੋਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸਨੇ ਮਿਥਿਆ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਓਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਓਹ ਸੱਚਾ ਕਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਨਵੀਨ) ਅਸੀਂ ਸਭ ਅਰ ਅਸਤ ਨੂੰ ਬੂਠ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਥਾਨੀ ਥੀਂ ਬੋਲਨਾ ਭੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਬੂਠ ਕਹਨੇ ਅਰ ਮੰਨਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬੂਠ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? (ਨਵੀਨ) ਰਹੋ ਬੂਠ ਅਰ ਸੱਚ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਲਪਿਤ ਹੈ ਅਰ ਅਸੀਂ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਸਾਖਛੀ ਅਧਿਸਠਾਨ ਹਾਂ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਅਰ ਬੂਠ ਦੇ ਆਧਾਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਹੁਕਾਰ ਅਰ ਚੋਰ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋਏ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਓਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਵਦਾ ਸੱਚ ਮੰਨੇ, ਸੱਚ ਬੋਲੇ, ਸੱਚ ਕਰੇ, ਬੂਠ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਬੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਅਰ ਬੂਠ ਕਦਾਚਿਤ ਨਾ ਕਰੇ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੀ ਥਾਤ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬੂਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮਿਥਿਆਵਾਦੀ ਹੋ ।

(ਨਵੀਨ) ਅਨਾਦੀ ਮਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਦਾ ਆਵਰਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਰਥ ਅਜੇਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਕਿ ਵਸਤੂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਭਾਸ਼ੇ, ਤਾਂ ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਓਹ ਮੰਨੇਗਾ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅੱਖ ਫੁੱਟ ਗਈ ਹੋਵੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਭਾਸਨਾ ਸਰਵਥਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬਾਂਬ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਦੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰ ਏਹ ‘ਸਨਮੂਲਾ: ਸੋਮਯੋਮਾ: ਪ੍ਰਜਾ:’ ਇਤਿਆਦੀ ਛਾਂਦੋਗਯੋ-ਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ।

(ਨਵੀਨ) ਕੀ, ਤੁਸੀਂ ਵਸਿਸਠ, ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਆਦੀ ਅਰ ਨਿਸ਼-
ਚਲਦਾਸ ਤਕ ਜੋ ਬੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵਧੀਕ ਪੰਡਿਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਵਸਿਸਠ, ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ, ਅਰ
ਨਿਸ਼ਚਲਦਾਸ ਆਦੀ ਵਧੀਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । (ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਤੁਸੀਂ
ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਵਾ ਅਵਿਦਵਾਨ ? (ਨਵੀਨ) ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹਾਂ।
(ਸਿੱਧਾਂਤੀ) ਅੱਛਾ ਤਾਂ ਵਸਿਸਠ ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਅਰ ਨਿਸ਼ਚਲਦਾਸ ਦੇ ਪਖਛ
ਦੀ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸਦਾ
ਪਖਛ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰ ਬੁਹਾਡੀ ਥਾਤ
ਅਖੰਡਨੀਯ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੁਕਤੀਆਂ ਲੈਕੇ ਸਾਡੀ ਥਾਤ ਨੂੰ
ਖੰਡਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤਦ ਬੁਹਾਡੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਤ ਮੰਨਣ ਯੋਗ
ਹੋਵੇ, ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਆਦੀ ਨੇ ਤਾਂ ਜੋਨੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਖੰਡਨ
ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮਤ ਸੁਕਾਰਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ
ਅਨੁਕੂਲ ਅਪਨੇ ਪਖਛਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਰਧੀ
ਵਿਦਵਾਨ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,
ਅਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਤ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਜਗਤ
ਮਿਥਿਆ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਤ
ਸੱਚੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਨਿਸ਼ਚਲਦਾਸ ਦੀ ਪੰਡਿਤਾਈ ਵੇਖੋ ਅਜੇਹੀ ਹੋ
“ਜੀਵੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਭਿਨਿਸ਼ਚੇਤਨਤ੍ਵਾਤ” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ “ਬ੍ਰਿਤੀਪ੍ਰਭਾਕਰ” ਵਿਚ ਜੀਵ
ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੇਤਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਹੀ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ ਅਭਿਨਿ ਹੋ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਕਮਸਮਝ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਥਾਤ ਦੇ
ਸਦਿਸ਼ ਥਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਰਮਜ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀ ਇਕ ਦੂਜ ਦੇ ਨਾਲ ਏਕਤਾ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਵੈਧਰਮਜ਼ ਭੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਈ ਆਖੇ
ਕਿ “ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਜਲਾ ਅਭਿਨਿ ਜਤਤ੍ਵਾਤ” ਜਲ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਜਲ
ਥੀ ਅਭਿਨਿ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਹ ਵਾਕ ਸੰਗਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਉਸੇਤਰਾਂ
ਨਿਸ਼ਚਲਦਾਸ ਦਾ ਭੀ ਲੱਖਛਣ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਅਲਪ ਅਲਪਗਤਾ
ਅਰ ਭ੍ਰਾਂਤੀਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਧਰਮ ਜੀਵ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀ, ਅਰ ਸਰਵਗਤ, ਸਰਵੱਗਤਾ,
ਅਰ ਨਿਰਭ੍ਰਾਂਤਿਤਾ ਆਦੀ ਵੈਧਰਮਜ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਜੀਵ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹਨ
ਏਸ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਜੀਵ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਗੋਧਪਨ ਕਠਿਨ ਈ
ਆਦੀ ਭੂਮੀ ਦੇ ਧਰਮ, ਰਸਪਨਾ ਆਦੀ ਜਲ ਦੇ ਧਰਮ ਥੀ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣ
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਅਰ ਜਲ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ
ਵੈਧਰਮਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਨਾ ਕਦੀ ਸਨ, ਨਾ ਹਨ
ਅਰ ਨਾ ਕਦੀ ਹੋਨਦੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਚਲਦਾਸ ਆਦੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਓ

ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਪੰਡਿਤਾਈ ਸੀ, ਅਹ ਜਿਸਨੇ ਯੋਗਵਸਿਸਠ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਓਹ ਕੋਈ ਨਵੀਨ ਵੇਦਾਂਤੀ ਸੀ। ਬਾਲਮੀਕ, ਵਸਿਸਠ ਅਰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਵਾ ਕਹਿਆ ਸੁਨਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਬ ਵੇਦ ਅਨੁਯਾਯੀ ਸਨ, ਵੇਦ ਥੀ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਅਰ ਨਾ ਕਹ ਸੁਨ ਸਕਦੇ ਸਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸਾਰੀਹਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਬਨਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ਵੇਖੋ:—

ਸੰਪਦਯਾਵਿਰਭਾਵ: ਸ੍ਰੇਨ ਸਬਦਾਤ ॥ ੧ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮੇਣ ਜੈਮਿਨਿਰੁਪਨਯਾਸਾਦਿਭਯ: ॥ ੨ ॥

ਚਿਤਿਤਨਮਾਤ੍ਰੇਣ ਤਦਾਤਮਕਤ੍ਵਾਦਿਤਯੋਤੁਲੋਮਿ: ॥ ੩ ॥

ਏਵਮਪ੍ਰਪਨਯਾਸਾਤ ਪੂਰਵਭਾਵਾਦਵਿਰੋਧੰ ਵਾਦਰਾ-
ਯਣ: ॥੪॥ ਅਤ ਏਵ ਚਾਨਨਯਾਧਿਪਤਿ: ॥ ੫ ॥

ਵੇਦਾਂਤਦਰਸ਼ਨ ਅਧਯਾਯ ੪ । ਪਾਦ ੪ । ਸੂਤ੍ਰ ੧।੫-੭।੯ ॥

ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੂਰਵ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰ ਸਬਦ ਥੀ ਅਪਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧॥ “ਅਯਮਾਤਮਾ ਅਪਹਤਪਾਪਮਾ” ਇਤਿਆਦੀ ਉਪਨਿਆਸ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਥੀਂ ਜੀਵ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਜੈਮੁਨੀ ਆਚਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਅਰ ਐਤੁਲੋਮੀ ਆਚਾਰਯ ਤਦਾਤਮਕ ਸਰੂਪ ਨਿਰੂਪਣ ਆਦੀ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਯਕ ਦੇ ਹੋਤ੍ਵ ਰੂਪ ਦੇ ਵਰਨਾ ਥੀਂ ਚੇਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਥੀਂ ਜੀਵ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਵਿਆਸ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਪਰ ਕਹੇ ਉਪਨਿਆਸ ਆਦੀ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਹੋਣ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਜੀਵ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੋਨ ਵਿਚ ਅਵਿਰੋਧ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਯੋਗੀ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਸਹਿਤ ਅਪਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦੂਜੇ ਅਧੀਪਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਵਯੰ ਅਪਨਾ ਆਪ ਅਰ ਸਬਦਾ ਅਧੀਪਤੀ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਉਤਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਸੁਨੋ! ਜਦ ਭਕ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਨਿਜ ਸ੍ਵਯੰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਬ ਮਲਾਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤਕ ਯੋਗ ਥੀਂ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ, ਅਪਨੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਪਾਪ ਆਦੀ ਰਹਿਤ ਐਸ਼ਰਯ ਯੁਕਤ ਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਜੇਮੁਨੀ ਆਚਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਹੈ । ਜਦ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਛੁੱਟ ਸੁੱਧ ਚੈਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਥੀਂ ਜੀਵ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਤਦਾਤਮਕਤਾ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸ਼ਰਯ, ਅਰ ਸੁੱਧ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਅਪਨੇ ਨਿਰਮਲ ਪੂਰਵ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਆਸਮੁਨੀ ਜੀ ਦਾ ਮਤ ਹੈ, ਜਦ ਯੋਗੀ ਦਾ ਸਤ ਸੰਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਅਪਨੇ ਅਧੀਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੁਜਾ ਅਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰਾਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਸਾਰੇ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ :—

ਨੇਤਰੋਨੁਪਪੱਤੇ:॥ ੧।੧।੧੬॥

ਭੇਦਵਯਪਦੇਸ਼ਾਂਚ ॥ ੧।੧।੧੭॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਭੇਦਵਯਪਦੇਸ਼ਾਭ੍ਯਾਂ ਚ ਨੇਤਰੋ ॥ ੧।੨।੨੨॥

ਅਸਮਿੰਨਸਯ ਚ ਤਦ੍ਯੋਗੀ ਸ਼ਾਸਤਿ ॥ ੧।੧।੧੯॥

ਅੰਤਸਤੱਧਰਮੋਪਦੇਸ਼ਾਤ ॥ ੧।੧।੨੦॥

ਭੇਦਵਯਪਦੇਸ਼ਾਂਚਾਨ੍ਯ: ॥੧।੧।੨੧॥

ਗੁਹਾਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਾਵਾਤਮਾਨੌ ਹਿ ਤੱਦਰਸ਼ਨਾਤ ॥੧।੨।੧੧॥

ਅਨੁਪਪੱਤੇਸਤੁ ਨ ਸਾਰੀਰ: ॥੧।੨।੩॥

ਅੰਤਰਯਾਮਯਧਿਦੈਵਾਦਿਸੁਤੱਧਰਮਵਯਪਦੇਸ਼ਾਤ ॥੧।੨।੧੮

ਸਾਰੀਰਸਚੋਅਭਯੋਅਪਿ ਹਿ ਭੇਦੇਨੈਨਮਧੀਯਤੇ ॥੧।੨।੨੦॥

ਵਯਸਮੁਨਿਕ੍ਰਿਤਵੇਦਾਂਤਸੂਤ੍ਰਾਣਿ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਇਤਤ ਜੀਵ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂ

ਹੋਏ ਸਨ ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮ-
ਜੀਤ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵਧਦਾ ਆਇਆ, ਸਿਵ ਮਤ
ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ੁਪਤੀ ਆਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਫੁੱਟੀਆਂ, ਇਸ
ਤਰਾ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਦਸ ਮਹਾਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਹਨ,
ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਨੂੰ ਸਿਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਠਹੇਰਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਯਯੀ
ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੀ ਸਿਵਮਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ ਹੋ ਗਏ, ਅਰ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਨੂੰ
ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ, ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਦੇਵੀ ਜੋ ਸਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ
ਉਪਾਸਕ, ਅਰ ਸੈਵ ਮਹਾਦੇਵ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹੋਏ, ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ, ਅਰ
ਭਸਮ, ਅਜ ਤਕ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਿੰਨੇ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ
ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਧਿਕ ਧਿਕ ਕਪਾਲੰ ਭਸਮਰੁਦ੍ਰਾਖਛਵਿਹੀਨਮ॥ ੧
ਰੁਦ੍ਰਾਖਛਾਨ ਕੰਠਦੇਸ਼ੇ ਦਸ਼ਨਪਰਿਮਿਤਾਨਮਸਤਕੇ ਵਿੰ-
ਸ਼ਤੀ ਦੇ । ਸ਼ਟ ਸ਼ਟ ਕਰਣਪ੍ਰਦੇਸ਼ੇ ਕਰਯੁਗਲਗਤਾਨ
ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਨਦ੍ਵਾਦਸ਼ੈਵਾ ਬਾਹਵੇਰਿੰਦੋ: ਕਲਾਭਿ: ਪ੍ਰਿਥਗਿਤਿ
ਗਦਿਤਮੇਕਮੇਵੇ ਸਿਖਾਯਾਮ । ਵਖਛਸ਼ਸ਼ਟਾਧਿਕੰ ਯ:
ਕਲਯਤਿ ਸ਼ਤਕੰ ਸ ਸ੍ਵਯੰ ਨੀਲਕੰਠ: ॥ ੨ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਨਾਏ, ਅਰ
ਕਹਨ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਕਪਾਲ ਵਿਚ ਭਸਮ ਅਰ ਕੰਠ ਵਿਚ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਨਹੀਂ
ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ । “ਤੰ ਤ੍ਰਯੰਜੰਤ੍ਰਯੰਜੰ ਯਥਾ” ਉਸਨੂੰ ਚੰਡਾਲ ਦੇ ਤੁਲ
ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥੧॥ ਜੋ ਕੰਠ ਵਿਚ ਬੱਤੀ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਚਾਲੀ, ਛੀ ਛੀ
ਕੰਠਾਂ ਵਿਚ, ਬਾਰਾਂਬਾਰਾ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਚੋਟੀ ਵਿਚ
ਅਰ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸੋਅੱਠ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਖਛਾਤ ਮਹਾਦੇਵ
ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ॥੨॥ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਸ਼ਾਕਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਸਚਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਮਮਾਰਗੀ
ਅਰ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੱਮਤੀ ਕਰਕੇ ਭਗ, ਲਿੰਗ ਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ
ਨੂੰ ਜਲਾਧਾਰੀ ਅਰ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨਿਰਲੋਜਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਲੋਜਾ ਨਾ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਮਰਪਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਸੀਂ
ਕਿਉਂ ਕਰਨੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਸ਼ਾਰਥੀ ਦੇਸ਼ੰ ਨ ਪਸ਼੍ਯਤਿ”
ਸ਼ਾਰਥੀ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਰਥ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਟ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗਾ
ਮੰਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਰ ਭਗਲਿੰਗ

ਦੀ ਪੁਜਾ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਛ ਆਦੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਮੰਨਨ ਲੱਗੇ, ਜਦ ਰਾਜਾ ਭੋਜਦੇ ਪਿਛੋ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨੇ, ਅਰ ਦਰਸਨ ਸਪਰਸਨ ਨੂੰ ਆਉਨ ਜਾਨ ਲਗੇ ਤਦ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਪਾ ਦੇ ਚੋਲੇ ਭੀ ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਆਉਨ ਲਗੇ, ਅਰ ਉਧਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮਤ ਅਰ ਯਵਨ ਲੋਕ ਭੀ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਆਉਨ ਜਾਨ ਲਗੇ ਤਦ ਪੋਪਾ ਨੇ ਸਲੋਕ ਬਨ ਇਆ :—

ਨ ਵਦੇਦਸ਼ਾਵਨੀਂ ਭਾਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਣੈ: ਕੰਠਗਤੈਰਪਿ ।

ਹਸਤਿਨਾ ਤਾਡਸਮਾਨੋਅਪਿ ਨ ਗੱਛੋਜੈਨਮੰਦਿਰਮ ॥

ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣ ਕੰਠਗਤ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਿਤਤੁ ਦਾ ਸਮਯ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਤ ਭੀ ਯਾਵਨੀ ਅਰਥਾਤ ਮਲੋਛ ਭਾਸ਼ਾ ਮੁਖ ਥੀਂ ਨਾ ਬੋਲਨੀ, ਅਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਮਾਦਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਵੇੜਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜੈਨ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਭੀ ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ, ਕਿੰਤੂ ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਚਨ ਕੋਲੋਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜਾਕੇ ਮਰ ਜਾਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਅਪਨੇ ਚੋਲਿਆ ਨੂੰ ਉਪਦਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜਦ ਉਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੁਛਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੰਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਦ ਓਹ ਪੁਛਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦਿਖਾਓ ਤਦ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਦੇ ਵਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਰ ਸੁਨਾਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਰਗਾਪਾਠ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਭੋਜਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਅਰ ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਨਾਕੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਨੂੰ ਜਦ ਮਯੂਮ ਹੋਇਆ ਤਦ ਉਨਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਟਵਾਕੇ ਦੇਂਡ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਕਾਵਯ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਵੇ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਧੀਂ ਬਨਾਵੇ, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੋਕੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਾਤ ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਦੇ ਬਨਾਏ ਸੰਜੀਵਨੀ ਨਾਮੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗਵਾਲਿਯਰ ਦੇ ਰਾਜ ਅਰ “ਭਿੰਡ” ਨਾਮੇ ਨਗਰ ਦੇ ਤਿਵਾੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਖੁਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਾਹਿਬ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਗੁਮਾਸਤੇ ਰਾਮਦਿਆਲ ਚੋਬੇ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਪਸਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਸੌ ਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਮਿੱਥਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਮੌਸਲੋਕ ਵਲਾ ਅਰਥ ਤ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭਾਵਤ ਰੂਪ ਬਨਾਇਆ ਸੀ, ਓਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਵਿਦੁਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਸ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਯ ਵਿਚ ਪੰਜੀਹ, ਅਰ ਹੁਨ ਮੇਰੀ ਅੱਧੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਵਾਲਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਵਧਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਉਠ ਦਾ ਭਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਰਿਸੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਨਗੇ ਤਾਂ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਲੋਕ ਕ੍ਰਮਜਾਲ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਵੇਦਿਕ ਧਰਮ ਵਿਹੀਨ ਹੋਕੇ ਕੁਸਟ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਏਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਾ ਭੋਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ :—

**ਘਟਜੈਕਯਾ ਕ੍ਰੋਸਦਸੈਕਮਸ੍ਵ: ਸੁਦ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮੋ ਗੱਛਤਿ
ਚਾਰੁਗਤਯਾ । ਵਾਯੰ ਦਦਾਤਿ ਵਜ੍ਜਨੰ ਸੁਪੁਸ਼ਕਲੰ ਵਿਨਾ
ਮਨੁਸ਼੍ਯੇਣ ਚਲਤਯਜਸ੍ਰਮ ॥**

ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਰ ਕੋਲ ਕੋਲ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਕਾਰੀਗਰ ਲੋਕ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਇਕ ਸਵਾਰੀ ਯੰਤ੍ਰ ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਬਨਾਈ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਇਕ ਕਚੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਯਾਰਾ ਕੋਹ ਅਰ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਸਤਾਈ ਕੋਹ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਭੀ ਚੱਲਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਦੂਜਾ ਪੱਖਾ ਅਜੇਹਾ ਬਨਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਗੇਰ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਹਲਾਇਆਂ ਕਲਾਂ ਯੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਚੱਲਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਬਹੁਦੇਰੀ ਹਵਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਇਹ ਦੋਨਾਂ ਪਦਾਰਥ ਅੱਜ ਤਕ ਬਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਵਰਗੀ ਅਨੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ॥

ਜਦ ਪੋਪ ਜੀ ਅਪਨੇ ਚਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੈਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਭੀ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨ ਤਾਂ ਨਾ ਰੁਕ ਸਕੇ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਭੀ ਲੋਕ ਜਾਨ ਲੱਗੇ, ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਪੋਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੋਪਾਂ ਦੇ ਚਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਏਸਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਯ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਚੱਲੇ ਜੈਨੀ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਪਸ-ਚਾਤ ਪੋਪਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਸਮਝੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਪਨੇ ਭੀ ਅਵਤਾਰ ਮੰਦਿਰ ਮਰਤੀ ਅਰ ਕਥਾ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਬਨਾਈਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਚੌਵੀ ਤਾਰਥਕਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ ਮੰਦਿਰ ਅਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਾਈਆਂ, ਅਰ ਸਿਸਤਰਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਆਦੀ ਅਰ ਉੱਤਰ ਪੁਰਾਣ ਅ ਦੀ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਬਨਾਨ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਵੈਸ਼ਨਵਮਤ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਸਠਹੋਪ ਨਾਮੀ

ਕੰਜਰ ਵਰਣ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ ਉਸਥੀਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਚਲਿਆ, ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁਨੀਵਾਹਨ ਭੰਗੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ, ਅਰ ਤੀਜਾ ਯਵਨ-ਚਾਰਯ ਯਵਨ ਕੁਲ ਉਤਪੰਨ ਆਚਾਰਯ ਹੋਇਆ। ਤਤਪਸ਼ਚਾਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੁਲ ਉਤਪੰਨ ਚੌਥਾ ਰਾਮਾਨੁਜ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਅਪਨਾ ਮਤ ਫੈਲਾਇਆ, ਸਿਵਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰਾਣ ਆਦੀ, ਸ਼ਾਕਤ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ, ਵਸ਼ਨਵ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਬਨਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਨਾਉਂ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਸਨਨਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾ ਕਰੇਤਾ ਏਸ ਲਈ ਵਿਆਸ ਆਦੀ ਹਿਸੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰਖਕੇ ਪੁਰਾਣ ਬਨਾਏ, ਨਾਉਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸ-ਤਵ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਰੱਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਈ ਕਰੀਬ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹਾਰਾਜਾਧੀਰਾਜ, ਅਰ ਨਵੀਨ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਨਾਤਨ ਹੱਥ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਆਸਚਰਯ ਹੈ । ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਦੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬਗੜੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਰੱਖੇ ਹਨ ॥

ਦੇਖੋ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ “ਸ਼੍ਰੀ” ਨਾਮ ਇਕ ਦੇਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼੍ਰੀਪੁਰ ਦੀ ਮਾਲਿਕਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂ ਮਹਾਦੇਵ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨੇ ਰਚਿਆ, ਜਦ ਉਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੋਈ ਤਦ ਉਸਨੇ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਘਸਿਆ ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਛਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਾ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਾ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਨਕੇ ਮਾਨੂੰ ਗੁਸਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਰ ਲੜਕੇ ਨੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਫੇਰ ਹੱਥ ਰਗੜਕੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੂਜਾ ਪੁਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਵਿਸ਼ਨੂ ਰਖਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਕਹਿਆ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਤੀਜੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹਾਦੇਵ ਰਖਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ, ਮਹਾਦੇਵ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੂੰ ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਮਹਾਦੇਵ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਏਹ ਦੋ ਥਾਂ ਸ੍ਰਾਹ ਮੇਰੀ ਕੰਹੀ ਪਈ ਹੈ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਵੇਨੋਂ ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਏਸ ਲਈ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਮਹਾਦੇਵ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਕੱਲਾ ਕੀ ਰਾਂਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਆਦੇ ਅਰ ਵੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਤ ਉਤਪੰਨ ਕਰ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ

ਹੋਇਆ, ਵਾਹ ਭਈ ਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਰ ਭੈਣ ਨਾਲ ਕਰ
ਲੀਤਾ ਕੀ ਏਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਸਚਾਤ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦੀ
ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਰੁਦ੍ਰ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਉਠਾਨ ਵਾਲੇ ਕਹਾਰ ਬਨਾਇਆ, ਇਤਿਆਦੀ ਗਪੋਕੇ ਲੰਮੇ
ਚੌੜੇ ਮਨ ਮੰਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇਵੀ ਦਾ
ਸਰੀਰ ਅਰ ਉਸ ਸ੍ਰੀਪੁਰ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਕੌਨ
ਸਨ? ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਦੇਵੀ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋਹੜੀ ਸੰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਤਪੰਨ
ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਹੈ ਓਹ ਅਨਾਦੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਮਾਂ ਪੁਰ੍ਹ ਦੇ
ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਡਰ ਗਏ ਤਾਂ ਕਰਾਭੈਣ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਕੋਹੜੀ ਚੰਗੀ
ਗੱਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਸਿਸਕਰਾਂ ਨਾਲ ਏਸ ਦੇਵੀ ਭ ਗਵਤ ਵਿਚ ਮਹਾਦੇਵ, ਵਿਸ਼-
ਨੂੰ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ ਅਰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਲਿਖੀ ਹੈ
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਿਵਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਆਦੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਛੁਟਿਆਈ ਲਿਖੀ
ਹੈ ਅਰਥ ਤ ਏਹ ਸਬ ਮਹਾਦੇਵ ਦੇ ਦਾਸ ਅਰ ਮਹਾਦੇਵ ਸਬਦਾ ਈਸ਼ਰ ਹੈ,
ਜੋ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਦੁਖਤ ਦੇ ਫਲਦੀ ਗੁਠਲੀ ਅਰ ਸ੍ਵਾਹ ਪਾਨਨਾਲ
ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਹ ਵਿਚ ਲੇਟਨ ਵਾਲੇ ਗਧੇ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ ਅਰ
ਹੱਤੀਆਂ ਆਦੀ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀਲ ਕੰਜਰ ਆਦੀ ਮੁਕਤੀ ਕਿਉਂ ਨਾ
ਪਾਨ, ਅਰ ਸੂਰ ਕੁਤੇ ਗਧੇ ਅ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਸ੍ਵਾਹ ਵਿਚ ਲੇਟਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ
ਮੁਕਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਾਲਾਗਨੀਰੂਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਭਸਮ ਲਗਾਨ ਦਨ
ਵਿਧਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਓਹ ਕੀ ਝੂਠਾ ਹੈ? ਅਰ “ਭ੍ਰਮਾਯੁਸੀ ਜਮਦਗਨੇ”
ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਵਚਨ। ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਥੀਂ ਭੀ ਭਸਮ ਧਾਰਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ
ਅਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁਦ੍ਰ ਦੀ ਅੰਖਦੇ ਅਥਵਾ ਥੀਂ ਜੋ ਦੁਖਤ ਹੋਇਆ ਉਸੇ
ਦਾ ਨਾਉਂ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਉਸਦੇ ਧਾਰਣ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,
ਇਕ ਭੀ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਧਾਰਣ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਪਾਪਾਤੋਂ ਛੁਟ ਸੁਹਗਨੂੰ ਜਾਵੇ, ਯਮ-
ਹਾਜ ਅਰ ਨਰਕ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਰਹੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਕਾਲਾਗਨੀਰੂਪਨਿਸ਼ਦ ਕਿਸੇ ਰਖੋਡੀਆ ਮਨੁਸ਼ ਅਰਥਾਤ
ਕਿਸੇ ਸੁਆਹ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਨਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ “ਯਸ਼ਸ ਪ੍ਰਥਮਾ
ਰੇਖਾ ਸਾ ਭੂਰਲੋਕ:” ਇਤਿਆਦੀ ਵਚਨ ਉਸ ਵਿਚ ਅਨਰਥਕ ਹਨ, ਜੋ
ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਨਾਈ ਰੇਖਾ ਹੈ ਓਹ ਭੂਲੋਕ ਦਾ ਉਸਦਾ ਵਾਰਕ
ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜੋ “ਭ੍ਰਮਾਯੁਸੀ ਜਮਦਗਨੇ” ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰ
ਹਨ ਓਹ ਭਸਮ ਦਾ ਤ੍ਰਿਪੁੰਡ ਧਾਰਣ ਦੇ ਵਾਦਕ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ‘ਚਖਵੁਰਵੇ
ਜਮਦਗਨਿ:’ ਸਤਪਥ ੦। ਹੰਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੇਰੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ (ਭ੍ਰਮਾਯੁਸੀ)

ਤਿਗੁਣੀ ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇਆਂ ਭਕ ਰਹੇ, ਅਰ ਮੈਂਭੀ ਅਜੇਹੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਲਾ ਏਹ ਕਿੰਨੀ ਭਾਰੀ ਮਰਖਤਾ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਦੇ ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਭੀ ਦੁਖਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਲਟਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੁਖਤ ਦਾ ਬੀਜ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਓਹੋ ਦੁਖਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ, ਭਸਮ, ਤੁਲਸੀ, ਕਮਲਾਖਛ, ਘਾਹ, ਚੰਦਨ ਆਦੀ ਨੂੰ ਕੀਠ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਓਹ ਸਥ ਜੀਗਲੀ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸਮਾਰਗੀ ਅਰ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਰ ਕਰਤੱਵ ਕਰਮ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਓਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਨਾ ਵਿਸਾਹ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ . ਜੇ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਭਸਮ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਯਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਡਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਭੀ ਡਰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਜਦ ਰੁਦ੍ਰਾਖਛ ਭਸਮ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਥੀਂ ਕੁੱਤਾ, ਸ਼ੇਰ, ਸੱਪ, ਬਿੱਛੂ, ਮੱਖੀ ਅਰ ਮੱਛਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਤਾਂ ਨਿਆਯਾ-ਪੀਸ ਦੇ ਗਣ ਕਿਉਂ ਡਰਨਗੇ ?

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵਾਸਮਾਰਗੀ ਅਰ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਏਸਨਵ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਹਨ ? (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਬੁਰੇ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸਨ) 'ਨਮਸਤੇ ਰੁਦ੍ਰਮਨਸਵੇ' । 'ਵੈਸ਼ਣਵਮਸਿ' 'ਵਾਸਨਾਯ ਚ' । 'ਗਣਾਨਾਨਤ੍ਰ ਗਣਪਤਿਗੁਰਮਿਹਵਾਸਹੇ' । 'ਭਗਵਤੀ ਭ੍ਰਯਾ' 'ਸੂਰਯ ਆਤਮਾ ਜਗਤਸਤਸਬੁਸ਼ਸਚ' ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਥੀਂ ਸੈਵ ਆਦੀ ਮਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ? (ਉੱਤਰ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਚਨਾਂ ਥੀਂ ਸੈਵ ਆਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਰੁਦ੍ਰ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਪ੍ਰਾਣ ਆਦੀ ਵਾਯੂ, ਜੀਵ, ਅੰਗ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਤਾ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਰੁਆਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਰ ਜਠਹਾਰਾਨੀ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦੇਨਾ (ਇਹ ਅਰਥ ਹਨ) ਏਥੇ ਨਿਘੰਟੂ ੨ । ੭ (ਨਮ ਇਤੀ ਅੰਨ ਨਾਮ) ਜੋ ਮੰਗਲਕਾਰੀ ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਤਮੰਤ ਕਲਿ-ਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । 'ਸਿਵਸਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਸਤ ਯੇ ਕਕਤ ਸੇਵ' 'ਵਿਸ਼ਣੋ ਪਰਮਾਤਮਨੋਅਯੰ ਭਕਤੇ ਵੈਸ਼ਣਵ' 'ਗਣਪਤੇ ਸਕਲ ਜਗਤਸਾਮਿਨੋਅਯੰ ਸੇਵਕੋ ਗਣਪਤ' । 'ਭਗ-ਵਤਸਾ ਵਾਣਸਾ ਅਯੰ ਸੇਵਕਃ ਭਾਗਵਤ' । ਸੂਰਯਸਤ ਚਾਰਚਰਾਤਮਨੋਅਯੰ ਸੇਵਕਃ ਸੋਤ' ਏਹ ਸਭ ਰੁਦ੍ਰ, ਸਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ, ਗਣਪਤੀ, ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਰ ਭਗਵਤੀ ਸਤ ਭਾਸਣ ਯੁਕਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਏਸ

ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਸਮਝਿਆਂ ਅਜੇਹਾ ਸ਼ਗੜਾ ਮਚਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ.—

ਇਕ ਬਿਰਾਗੀ ਦੇ ਦੋ ਚੋਲੇ ਸਨ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰ ਦੱਬਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੇ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਵੰਡ ਲੀਤੀ ਸੀ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਚੋਲਾ ਕਿਧਰੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਟ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਰ ਦੂਜਾ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਯੋਗ ਪੈਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਪਾਸਾ ਫੇਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰਭਾਈ ਦਾ ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਪੈਰ ਪੈ ਗਿਆ ਉਸਨੇ ਡੰਡਾ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਧਰ ਮਾਰਿਆ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੋ ਦੁਸਟ ਤੂੰਨੇ ਏਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਚੋਲਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਏਹ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਏਨੇ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਚੋਲਾ ਜੋਹੜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਟ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਹ ਭੀ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਪੈਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨ ਗਾ, ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪੈਰ ਸੁਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂਜੀ ਏਹ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਬ ਖਿਤਾਂਤ ਸੁਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਭੀ ਮੂਰਖ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਚਲਿਆ ਚੁਪ ਚਾਪ ਡੰਡਾ ਉਠਾਕੇ ਸਭੇ ਜੋਹ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੁਹਾਈ ਮਚਾਈ, ਤਦ ਦੋਨੋਂ ਚੋਲੇ ਡੰਡਾ ਲੇਕੇ ਪਏ ਅਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਤਾਂ ਥੜਾ ਹੋਲਾ ਮਾਰਿਆ ਅਰ ਲੋਹਾ ਸੁਨਕੇ ਆਏ, ਕਹਨ ਲੱਗੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਬੁੱਧਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਡੰਡਾ ਦੇ ਪਸਲਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੇਖੋ ਏਹ ਦੋਨਾਂ ਪੈਰ ਦੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਪੁੰਜ ਦਾ ਅਰ ਦੁਖ ਦੋਨ ਨਾਲ ਭੀ ਉੱਸੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ ਲੀਲਾ ਕੀਤੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਕ ਅਖੰਡ, ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ, ਅਨੰਤਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਨੂ, ਰੁਦ੍ਰ ਆਦੀ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਉਸ ਸਤਸਾਰਬ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਸੇਵਾ ਸਾਕਤ, ਵੈਸ਼ਨਵ ਆਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯੀ ਲੋਕ ਪਰਸਪਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੰਦਮਤੀ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਅਪਨੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਬ ਵਿਸ਼ਨੂ, ਰੁਦ੍ਰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦੀ ਨਾਉਂ ਇਕ ਅਵਿਤੀਯ, ਸਰਵਨਿਯੰਤਾ, ਸਰਵਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ, ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ, ਕਾਤਮ, ਸੁਭਾਵ ਯੁਕਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉੱਸੇ ਦੇ ਵਾਰਕ ਹਨ, ਭਲਾ ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਕੋਪ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਹੁਨ ਵੇਖੀਏ ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਦੀ ਅਵਭੂਤ ਮਾਇਆ:—

ਤਾਪ: ਪੁੰਡ੍ਰ ਤਥਾ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰਮਤਥੈਵ ਚ।
ਅਮੀ ਹਿ ਪੰਚ ਸੰਸਕਾਰਾ: ਪਰਮੈਕਾਂਤਹੇਤਵ: ॥
ਅਤਪ੍ਰਤਨੂਰਨ ਤਦਾਮੋ ਅਸ਼ਨੁਤੇ। ਇਤਿਸ੍ਰੁਤੇ: ॥

ਰਾਮਾਨੁਜਪਟਲਪਧੜੇ ॥

ਅਰਥਾਤ (ਤਾਪ:) ਸੰਖ, ਚੱਕ੍ਰ, ਗਦਾ ਅਰ ਪਦਮ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤਪਾਕੇ ਬਾਂਹ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਦਾਗ ਦੇਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਦੁਧ ਵਾਲੇ ਭਾਏ ਵਿਚ ਬੁਝਾ ਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਕੋਈ ਉਸ ਦੁਧ ਨੂੰ ਭੀ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਨ ਵੇਖੀਏ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਹੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਂਸ ਦਾ ਭੀ ਸੁਦ ਉਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮਾਂ ਥੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਦੀ ਆਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਗੈਰ ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦੀ ਥੀਂ ਸਹਾਰ ਤਪਾਇਆਂ ਜੀਵ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ (ਮਾਮ) ਅਰਥਾਤ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਆਦੀ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਪੁਰੁਸ਼ ਜਾਨਕੇ ਉਸਥੀ ਸਥ ਲੋਗ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦੀ ਰਖਿਆਰਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੇਖਕੇ ਯਮਰਾਜ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਗਣ ਡਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:—

ਦੋਹਾ—ਬਾਨਾ ਬੜਾ ਦਿਆਲ ਕਾ, ਤਿਲਕ ਛਾਪ ਅਰ
ਮਾਲ। ਯਮ ਡਰਪੈ ਕਾਲੂ ਕਹੇ, ਭੈ ਮਾਨੈ ਭੂਪਾਲ ॥

ਅਰਥਾਤ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਬਾਨਾ ਤਿਲਕ, ਛਾਪ ਅਰ ਮਾਲਾ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਵਡਾ ਹੋ ਜਿਸ ਥੀਂ ਯਮਰਾਜ ਅਰ ਰਾਜਾ ਭੀ ਡਰਦਾ ਹੈ (ਪੁੰਡ੍ਰਮ) ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰ ਕੱਢਨਾ। (ਨਾਮ) ਨਾਰਾਯਣ ਦਾਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾਸ ਅਰਥਾਤ ਦਾਸ ਸਬਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾਉਂ ਰਖਨਾ (ਮਾਲਾ) ਕੋਲ-ਚੁੰਝੇ ਦੀ ਹੱਥਨੀ ਅਰ ਪੰਜਵਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਜਿਸਤਰਾਂ—

ਓਂ ਨਮੋਨਾਰਾਯਣਾਯ ॥

ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਬਨਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤਥਾ
ਸ੍ਰੀਮੰਨਾਰਾਯਣਚਰਣੰਸ਼ਰਣੰ ਪ੍ਰਪਦਯੇ। ਸ੍ਰੀਮਤੇ
ਨਾਰਾਯਣਾਯ ਨਮ: ॥ ਸ੍ਰੀਮਤੇ ਰਾਮਾਨੁਜਾਯ ਨਮ: ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਧਨਾਫਜ ਅਰ ਵੱਡੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾ ਹੋ ਖੇ ਹਨ। ਵੇਖੀਏ ਇਹਭੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਠਹਰੀ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਤੇਹਾ ਤਿਲਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ

ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਹੋਤੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮੈਂ ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਜੋ ਲਛਮੀ ਵਾਲੇ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਸ੍ਰੀਯੁਤ ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸ਼ੇਭਾ ਯੁਕਤ ਨਾਰਾਯਣ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸਮਾਰਗੀ ਪੰਜ ਸਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਪੰਜ ਸੰਸਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖ ਚਕ੍ਰ ਨਾਲ ਦਾਗ ਵੇਨਦੇ ਵਾਸਨ ਜੋ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੱਖਿਆ ਹੋ ਉਸਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਠ ਅਰ ਅਰਥ ਹ:—

ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਤੇ ਵਿਤਤੰ ਬ੍ਰਹਮਣਸਪਤੇ ਪ੍ਰਭੁਰਗਾਤ੍ਰਾਣਿ
ਪਰਯੇਸ਼ਿ ਵਿਸ੍ਰੁਤ: । ਅਤਪੁਤਨੂਰਨ ਤਦਾਮੋ ਅਸ਼ਨੁਤੇ
ਸ੍ਰਿਤਾਮ ਇਦ੍ਰਹੰਤਸੁਤਸਮਾਸ਼ਤ ॥ ੧ ॥ ਤਪੋਸਪਵਿਤ੍ਰੰ
ਵਿਤਤੰ ਦਿਵਸਪਦੇ ॥ ੨ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰ० ੮। ਸੂਕਤ ੮੩। ਮੰਤ੍ਰ ੧। ੨।

ਹੋ ਬ੍ਰਹਮਾਡ ਅਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਰਵ ਸਾਮਾਧ ਥੀ ਯੁਕਤ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਤੁਸਾ ਨੇ ਅਪਣੀ ਵਿਆਪਤੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਬ ਅੰਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਤ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਹ ਡਾ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਸੱਤ ਭਾਸਣ, ਸਮ, ਦਮ, ਯੋਗਾ-ਭਿਆਸ, ਜਿਤੇ ਵੀ ਸਤਸੰਗਤ ਆਦੀ ਤਪਸਿਆ ਥੀ ਰਹਿਤ ਜੋ ਅਪਰਿਪੱਕ ਆਤਮਾ ਅੰਹਤਕਰਣ ਯੁਕਤ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਤੋਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਜੋ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਸੁਦ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਏਸ ਤਪ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉੱਸ ਤੋਰੇ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੧॥ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਚਰਣ ਤਪ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਵਿਚ ਯੋਗਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੨॥ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਲੈ ਕਿ ਰਾਮਾਣੁਜ ਮਤ ਵਾਲੇ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਥੀ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਹੋਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਦੱਸੋ ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਵਾ ਅਵਿਦਵਾਨ? ਜੇ ਅਥੇ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਅਸੰਭਵ ਅਰਥ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ “ਅਤਪੁਤਨੂ:” ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਕਿੰਤੂ “ਅਤਪਤ ਭੁਜੈਕਦੇਸ਼:” ਨਹੀਂ ਫੇਰ “ਅਤਪਤ ਤਨੁ” ਏਹ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਿਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਸਮੁੱਚਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਰਕੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਹੀ ਤਪਾਨਾ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਲੋਕ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੱਠੀ ਪਾਕੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦੇਨ ਤਾਂ ਭੀ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸੱਤਭਾਸਣ ਆਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਤਪ ਲੀਤਾ ਹੈ ॥

ਰਿਤਿਤਪ: ਸਤਜੀਤਪ: ਸ੍ਰੁਤਿ ਤਪ: ਸ਼ਾਂਤ ਤਪੋਦਮਸਤਪ: ।

ਤੈਤਿਹੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੧੦ । ਅਧਯਾਯ ੮ ।

ਇਤਿਆਦੀ ਤਪ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ (ਰਿਤਿ ਤਪ:) ਯਥਾਰਥ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵ, ਸਤ ਮੰਨਣਾ, ਸੱਤ ਬੋਲਣਾ, ਸੱਤ ਕਰਨਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਨ ਦੇਨਾ, ਬਾਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਿਆਯ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨਥੀਂ ਹੋਕਨਾ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਮਨ ਥੀਂ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਵੇਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਤਪ ਹੈ, ਧਾਤੂ ਨੂੰ ਤਪਾਕੇ ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਸਾੜਨਾ ਤਪ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਦਾ, ਦੇਖੋ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਲੋਕ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵੈਸ਼ਨਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਰ ਕੁਕਰਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਠਕੋਪ ਹੋਇਆ ਜੋ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰ ਭਗਤਮਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾ ਭਾਭੁੰਮ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਵਿਕ੍ਰੀਯ ਸੂਰਪੰ ਵਿਚਚਾਰ ਯੋਗੀ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਵਚਨ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਸਠਕੋਪ ਯੋਗੀ ਛੇਜ ਨੂੰ ਬਨਾ ਦੇਖਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਕੰਜਰ ਜਾਤ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵਾ ਸੁਨਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਤਿਲਕ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਆਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਰੁਧਮਨ ਮਾਨੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਉਸਦਾ ਚੇਲਾ 'ਮੁਨੀਵਾਹਨ' ਜੋਕਿ ਚੰਡ ਲ ਵਰਣ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਚੇਲਾ 'ਯਮਨਾਚਾਰਯ' ਜੋਕਿ ਯਵਨ ਕੁਲ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਕੋਈ ਕੋਈ 'ਯਮਨਾਚਾਰਯ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 'ਰਾਮਾਨੁਜ' ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੁਲ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ ਸਨ, ਰਾਮਾਨੁਜ ਨੇ ਕੁਝ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਸਲੋਕ ਬਨਾਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਅਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਟੀਕਾ, ਸੰਕ੍ਯਾਚਾਰਯ ਦੀ ਟੀਕਾ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਬਨਾਈ, ਅਰ ਸੰਕ੍ਯਾਚਾਰਯ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੰਕ੍ਯਾਚਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਹੈ

ਕਿ ਅਦ੍ਵੈਤ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਇੱਕ ਹੀ ਹਨ, ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਜਗਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਬ ਮਿਥਿਆ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਅਨਿੱਤ ਹੈ, ਏਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਮਾਨੁਜ ਦਾ ਜੀਵ, ਬ੍ਰਹਮ, ਅਰ ਮਾਇਆ ਤਿੰਨੋਂ ਨਿੱਤ ਹਨ । ਏਥੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਚਾਰਯ ਦਾ ਮਤ ਬ੍ਰਹਮ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਜੀਵ ਅਰ ਕਾਰਣ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਔਛਾ ਨਹੀਂ ਅਰ ਰਾਮਾਨੁਜ ਦਾ ਏਸ ਅੰਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟਾਦ੍ਵੈਤ ਜੀਵ ਅਰ ਮਾਇਆ ਸਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਇੱਕ ਹੈ ਏਹ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਅਰ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਕਹਨਾ ਸਰਵਥਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਇਹ ਸਰਵਥਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਪਰਤੀਤ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਕੀਠੀ, ਤਿਲਕ, ਮਾਲਾ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਆਦੀ ਪਾਖੰਡ ਮਤ ਚਲਾਨਾ ਆਦੀ ਬੁਰੀਆਂ ਖਾਤਾ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਆਦੀ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਆਦੀ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਚਾਰਯ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਿਥੋਂ ਚਲੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੈਨੀਆਂ ਥੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਕਿਥੋਂ ਚਲਾਈ ?

(ਉੱਤਰ) ਅਪਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਥੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਂਤ ਧਿਆਨਾਵਸਥਿਤ ਬੈਠ ਹੋਈ ਮੂਰਤੀ ਵੇਖਕੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵਦਾ ਭੀ ਮੁਭ ਪਹੀਣਾਮ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹ

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ ਚੇਤਨ ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਜੜਾ ਕੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਭੀ ਜੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਏਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਨ ਕੇਵਲ ਪਾਖੰਡ ਮਤ ਹੈ, ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਚਲਾਈ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਏਸਦਾ ਖੰਡਨ ਬਾਰਵੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾਕਤ ਆਦੀ ਨੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ ਵੇਸ਼ਨ ਵ ਆਦੀ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

(ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਏਹ ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਤਲ ਬਨਾਏ ਤਾਂ ਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਏਸਲਈ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਨਾਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਮੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੰਗੀ ਧਿਆਨਾਵਸਥਿਤ ਅਰ ਵਿਰਕਤ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਨਾਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੇਸ਼ਨ ਵ ਆਦੀ ਨੇ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰਿਗਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੰਗ ਰਾਗ ਭੋਗ ਵਿਸਯਾਸਕਤੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਖਲੋਤੀਆਂ ਅਰ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਨਾਈਆਂ ਹਨ, ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵ, ਘੰਟੇ, ਅੜਿਆਲ ਆਦੀ ਬਾਜੇ ਨਹੀਂ ਬਜਾਂਦੇ, ਏਹ ਲੋਗ ਬੜਾ ਚੌਲਾ

ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦੇਹੀ ਅਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੈਸ਼ਨਵ ਆਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਪੋਪਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਥੀ ਬਚਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਆਫਸੇ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਆਸ ਆਦੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂਦਾ ਨਾਉਂ ਕਰਕੇ ਮਨਮਝੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਕਹਾਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਰਾਣ ਰੱਖਕੇ ਕਥਾ ਭੀ ਸੁਨਾਨ ਲੱਗੇ ਅਰ ਫੇਰ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਮਾਇਆ ਰਚਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪੰਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਾਕੇ ਲਕੌਕੇ ਕਿਦੇ ਪਹਾੜ ਵਾ ਜੰਗਲ ਆਦੀ ਵਿਚ ਧਰ ਆਏ ਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀਆ, ਪਸ਼ਚਾਤ ਅਪਨੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਹਾਦੇਵ, ਪਾਰਬਤੀ, ਰਾਧਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸੀਤਾ, ਰਾਮ ਵਾ ਲਖਛਮੀ ਨਾਰਾਯਣ ਅਰ ਭੈਰੋ, ਹਨੁਮਾਨ ਆਦੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਲਾਨੇ ਫਲਾਨੇ ਠਿਕਾਨੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਲਿਆ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਰੱਖ, ਅਰ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਨ ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ਦੇਵੀਏ, ਜਦ ਅੱਖ ਦੇ ਅੱਨੇ ਅਰ ਗੀਫ ਦੇ ਪੂਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੋਪਜੀ ਦੀ ਲੀਲਾ ਸੁਨੀ ਤਦ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੀ ਮੰਨ ਲੀਤੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਓਹ ਮੂਰਤ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਤਦ ਤਾਂ ਪੋਪਜੀ ਬੋਲੇ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਪਹਾੜ ਵਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੈ ਚੱਲੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂ ਤਦ ਤਾਂ ਓਹ ਅੱਨੇ ਉਸ ਧੂਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਕੇ ਉੱਥੇ ਪੁਜੇ ਅਰ ਵੇਖਿਆ ਆਸਚਰਯ ਹੋਕੇ ਉਸ ਪੋਪ ਦੇ ਪੈਰ ਤੇ ਭਿੰਗਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਏਸ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਵਡੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਹੁਨ ਤੁਸੀਂ ਲੋ ਚੱਲੋ ਅਰ ਅਸੀਂ ਮੰਦਿਰ ਬਨਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਉਸ ਵਿਚ ਏਸ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਅਰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਭੀ ਏਸ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਪਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ਪਾਵਾਂਗੇ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਇਕ ਨੇ ਲੀਲਾ ਰਚੀ ਤਦ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਸਬ ਪੋਪ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦੇ ਅਰਥ ਛਲ ਕਪਟ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਓਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆਸਕਦਾ ਏਸਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਮੂਰਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਭਲਾ ਜੇਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜਾਕੇ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਮਰਣ ਕਰਦੇ ਅਰ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਨੀ ਹੈ (ਉੱਤਰ) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਦ ਉਸਥੀ ਮੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀ ਬਨਸਕਦੀ, ਅਰ ਜੇ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਮਰਣ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਨਾਏ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਵਾਯੂ ਅਰ ਬਨਸਪਤੀ ਆਦੀ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਦਭੁਤ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਅਜੇਹੀ ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪਹਾੜ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਨਾਈਆਂ ਹੋਈਆ ਮਹਾਮੂਰਤੀਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜ ਆਦੀ ਥੀ ਮਨੁਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਮਰਣ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਕਿ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਵੇਖਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਮਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਨਾ ਸਰਵਥਾ ਝੂਠ ਹੈ। ਅਰ ਜਦ ਓਹ ਮੂਰਤੀ ਸਾਮਨੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਮਰਣ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਅਕੱਲਾ ਸਮਝਕੇ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਆਦੀ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿੱਤ ਭੀ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਸਮਯ ਏਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਅਨਰਥ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ ਇਤਿਆਦੀ ਅਨੇਕ ਦੋਸ਼ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਜੇ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਸਦਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਅੰਤਰਯਾਮੀ, ਨਿਆਯਕਾਰੀ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਰਵਤ੍ਰ ਜਾਨਦਾ ਅਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਓਹ ਮਨੁਸ਼ ਸਬ ਥਾਂ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਬ ਦੇ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਖਨ ਵਾਲਾ ਜਾਨਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਥੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਦੇ ਰਹਿਆ ਕਿੰਤੂ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਚੇਸ਼ਟਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਮਨ, ਵਚਨ, ਅਰ ਕਰਮ ਥੀਂ ਭੀ ਕੁਝ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਏਸ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦੇ ਨਿਆਯ ਥੀਂ ਬਗੈਰ ਦੰਡ ਪਾਏ ਕਦੀ ਨਾ ਬਚਾਂਗਾ, ਅਤ ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀਂ ਕੁਝ ਭੀ ਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਮਿਸ਼ਰੀ ਮਿਸ਼ਰੀ ਕਹਨ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਅਰ ਨਿੱਮ ਨਿੱਮ ਕਹਨ ਨਾਲ ਕੌੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਚੱਖਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਿੱਠਾ ਵਾ ਕੌੜਾਪਨ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕੀ ਨਾਮ ਲੈਨਾ ਸਰਵਥਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਬ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹਾਤਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਨਾਮ ਲੈਨ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਰੀਤੀ ਉੱਚਮ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਰੀਤੀ ਝੂਠੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸਾਡੀ ਕੋਹੜੀ ਰੀਤ ਹੈ। (ਉੱਤਰ) ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਭਲਾ ਹੁਨ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੇਦਾਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਦੀ ਰੀਤ ਦੱਸੋ। (ਉੱਤਰ) ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ ਏਸ ਨਾਮ ਥੀਂ ਜੋ ਏਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬਦਾ ਯਥਾਵਤ ਨਿਆਯ ਕਰਦਾ ਹ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਨਿਆਯ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਵਿਹਾਰ ਸਦਾ ਕਰਨਾ, ਅਨਿਆਯ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਭੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਸੀਂ ਭੀ ਜਾਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ

ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ, ਗਣੇਸ਼, ਸੂਰਯ ਅਰ ਦੇਵੀ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦੀ ਅਵਤਾਰ ਲੀਤੇ ਏਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕੀ ਏਹ ਭੀ ਬਤ ਬੂਠੀ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਹਾਂ ਬੂਠੀ ਕਿਉਂ ਕਿ “ਅਜ ਏਕ ਪਾਤ” “ਨ ਕਾਯਮ” ਇਤਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਥੀ ਰਹਿਤ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਥਾ ਯੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਬ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ, ਅਨੰਤ, ਅਰ ਰੂਪ, ਰੂਪ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆਦੀ ਗੁਣ ਰਹਿਤ ਹੋ ਓਹ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਬੀਰਯ ਅਤੇ ਗਰਭਸੇ ਅਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਕਰ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਓਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਕਦੇਸੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜੇ ਅਚਲ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਿਸਦੇ ਬਗੈਰ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਭੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਹਨਾ ਜਾਨੋ ਕਿ ਸੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੌਤ੍ਰ ਦੇ ਦਹਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਤ ਆਖਣੀ ਹੈ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਫੇਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਦੇਖੋ ਤਾਂ :—

ਨ ਕਾਸ਼ਠੇ ਵਿਦਯਤੇ ਦੇਵੋ ਨ ਪਾਸਾਣੇ ਨ ਮ੍ਰਿਟਮਯੇ ।

ਭਾਵੇਹਿ ਵਿਦਯਤੇ ਦੇਵਸਤਸਮਾਦਭਾਵੇ ਹਿ ਕਾਰਣਮ ॥

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇਵ ਨਾ ਕਠ, ਨਾ ਪਥਰ, ਨਾ ਮਿਟੀ ਥੀ ਬਣਾਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤਿੰਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਾਂ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੋ ਜਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਵ ਕਹੀਏ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਰਵਤ੍ਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਏਹ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਨੇ ਸਬ ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਥੀ ਹਟਾ ਦਿਤੀ ਏਹੀ ਜੇਹੀ ਪੁਰੀ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਮੰਨਣਾ, ਦੇਖੋ ' ਏਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਅਮਾਨ ਹੈ. ਇੱਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭੀ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਦ ਵਿਆਪਕ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਗੈਰੀ ਵਿਚੋਂ ਫੁਲ ਤੋੜਕੇ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹਾਏ ਹੋ ? ਉਦਨ ਰਾੜਕੇ ਕਿਉਂ ਲਗਾਏ ? ਧੂਪ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜਗਾਕੇ ਦਿਏ ? ਘੰਟੇ, ਘੜੀਆਲ, ਵਣੇ, ਢੋਲਾਂ ਨੂੰ ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਕੁੰਟਨਾ ਘਿਟਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋੜਦੇ ? ਸਿਰ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਉਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ? ਅੰਨ ਜਲਾਦੀ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਉਂ ਟੈਵੇਦ ਧਰਦੇ ? ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਹੈ ਸਨਾਨ

ਕਿਉਂ ਕਰਾਂਦੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਪਕ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਵਾ ਵਿਆਪਕ ਦੀ ? ਜੇ ਵਿਆਪਕ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਲਕੜੀ ਆਦੀ ਉੱਤੇ ਹੀਦਨ ਫੁੱਲ ਆਦੀ ਕਿਉਂ ਦੜ੍ਹਾਂਦੇ ਹੋ? ਅਰਜੇ ਵਿਆਪਕ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਅਜੇਹਾ ਤੂਠ ਕਿਉਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਦੇ ਪੂਜਾਰੀ ਹਾਂ ਅਜੇਹਾ ਸੱਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ॥

ਹੁਨ ਕਹੋ ਭਾਵ ਸੱਚਾ ਹੈ ਵਾ ਸੂਠਾ ? ਜੇ ਆਖੋ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭਾਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬੰਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਸਨਾ, ਰਜਤ ਆਦੀ, ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਹੀਰਾ, ਪੰਨਾ ਆਦੀ, ਸਮੁਦ੍ਰਬਗ ਵਿਚ ਮੋਤੀ, ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਘਿਉ ਦੁਧ ਦਹੀ ਆਦੀ, ਅਰ ਧੂੜ ਵਿਚ ਮੈਦਾ ਸਕਰ ਆਦੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਭਰਾ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ? ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ-ਜੱਖਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਓਹ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਵਨਾ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਪਤ ਹੋਦਾ ਅੰਨਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਅੰਬ ਆਦੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ, ਮਦਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂ ਮਰਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਭਾਵਨਾ ਸੋਚੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਹੇ ਵਿਚ ਭੋਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਰ ਅੰਗ ਵਿਹਅੰਗ, ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਜਾਨਨਾ, ਅਰ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਅੰਗ, ਅੰਗ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਸਮਝਨਾ ਅਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੇ ਨੂੰ ਭੋਹਾ ਜਾਨਨਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਹੋਰ ਭਰਾ ਦਾ ਜਾਨਨਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਅਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾ, ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਭਾਵਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਸੀਂ ਜਦ ਤਕ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਦ ਤਕ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੈ ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਵਿਸਰਜਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੇਵਤਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਰੋਤੀ ਚੇਤਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ? ਅਰ ਵਿਸਰਜਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਲੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ? ਅਰ ਉੱਥੇ ਕਿਥੇ ਅੰਧ ਦਾ ਅਰ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ? ਸੁਨੋ ਭਰਓ ! ਪੁਰੁਸ਼ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਅਰ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਸੋਰ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਮੁਏ ਹੋਏ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ? ਅਰ ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵਅਤਮਾ ਦਾ ਵਿਸਰਜਨ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਰ ਸੜਦੇ? ਸੁਨੋ ਭਰਓ ! ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕੋ ! ਏਹ ਪੋਪ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੱਗ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ

ਪੂਜਾ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਵਾਹਨ ਵਿਸਰਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਅਖਛਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਪ੍ਰਸਨ) :—

ਪ੍ਰਾਣਾਇਹਾਗੰਢਿਤੁ ਸੁਖੰ ਚਿਰੰ ਤਿਸ਼ਠੰਤੁ ਸ੍ਵਾਹਾ ।
ਆਤਮੇਹਾਗੰਢਿਤੁ ਸੁਖੰ ਚਿਰੰ ਤਿਸ਼ਠੰਤੁ ਸ੍ਵਾਹਾ । ਇੰਦ੍ਰਿ-
ਯਾਣੀਹਾਗੰਢਿਤੁ ਸੁਖੰ ਚਿਰੰ ਤਿਸ਼ਠੰਤੁ ਸ੍ਵਾਹਾ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਓ ਭਰਾਓ ! ਜਦ ਜਿੰਨੀ ਬੁਧ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਓ ਇਹ ਸਬ ਕਪਲਕਲਪਿਤ ਵਾਸਮਾਰਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੇਦ ਵਿਰਧ ਤੇਜ਼ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਧ ਰਚਿਤ ਪੇਕਤੀਆਂ ਹਨ ਵੇਦ ਵਚਨ ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕੀ ਤੇਰਾ ਭਾਵ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਆਹੋ ਸਰਵਥਾ ਸ਼ੁਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਭਰਾ ਆਵ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਣਪ੍ਰਤਿਸਠਾ ਅ ਦੀ ਪੋਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਨਾਨੰ ਸੰਮਰਪਯਾਮਿ' ਇਤਿਆਦੀ ਵਚਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਇੰਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ — 'ਸਾਸਾਨਾਦਿਮ ਰਿਰੇਰਯਿਤ੍ਰਾ ਮੰਦਿਦੇਸ਼ੁ ਸੰਸਥਾਪਯ ਗੰਧ ਦਿਭਿਰਚਰਯੇਤ' ਅਰਥਾਤ ਪੋਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨਾ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਚੰਦਨ ਚਾਵਲ ਆਦੀ ਨਾਲ ਪੂਜੇ ਅਜਹਾ ਯੋਗ ਮਾਰ੍ਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੰਡਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਖੰਡਨ ਹੈ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰਾਪਚੈ ਸਤਤਾਨਿਸ਼ੇਧ' ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਜੋਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖੰਡਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਮੰਨਨਾ, ਅਰ ਸਰਵਥਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੀ ਅਪੂਰਵ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ? ਸੁਨੋ ਏਹ —

ਅੰਧੰਤਮ: ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਤਿ ਯੇਅਸੰਭੂਤਿਮੁਪਾਸਤੇ ।

ਤਤੋਭੂਯ ਇਵ ਤੇ ਤਮੋ ਯ ਓ ਸੰਭੂਤਜਾਗ੍ਰਅੰਰਤਾ:॥੧॥

ਯਦੁਰਵੇਦ ਅਧਿਆਯ ੪੦ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ੯ ॥

ਨ ਤਸ੍ਯ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਅਸਤਿ ॥ ੨ ॥ ਯਦੁ ੦ ਅ੦ ੩੨ ਮੰਤ੍ਰ ੩ ।

ਯਦ੍ਵਾਚਾਨਭ੍ਰੁਦਿਤੰ ਯੇਨ ਵਾਗਭ੍ਰੁਦ੍ਯਤੇ ।

ਤਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਵਿੱਧਿ ਨੇਦੰ ਯਦਿਦਮੁਪਾਸਤੇ ॥ ੩ ॥

ਯਨਮਨਸਾ ਨ ਮਨੁਤੇਯੇਨਾਹੁਰਮਨੋ ਮਤਮ ।

ਤਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਵਿੱਧਿ ਨੇਦੰ ਯਦਿਦਮੁਪਾਸਤੇ ॥ ੪ ॥

ਯੱਚਖਛੁਸ਼ਾ ਨ ਪਸ਼ਯਤਿ ਯੇਨ ਚਖਛੁਸ਼ਿ ਪਸ਼ਯਤਿ ।

ਤਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਵਿੱਧਿ ਨੇਦੰ ਯਦਿਦਮੁਪਾਸਤੇ ॥ ੫ ॥

ਯੱਛੋਤ੍ਰੇਣ ਨ ਸ੍ਰਿਣੋਤਿ ਯੇਨ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਮਿਦ ਗੁਮੰ ਸ੍ਰੁਤਮ ॥

ਤਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਵਿੱਧਿ ਨੇਦੰ ਯਦਿਦਮੁਪਾਸਤੇ ॥ ੬ ॥

ਯਤਪ੍ਰਾਣੇਨ ਨ ਪ੍ਰਾਣਿਤਿ ਯੇਨ ਪ੍ਰਾਣ: ਪ੍ਰਣੀਯਤੇ ।

ਤਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਵਿੱਧਿ ਨੇਦੰ ਯਦਿਦਮੁਪਾਸਤੇ ॥ ੭ ॥

ਕੋਨੋਪਨਿਸ਼ਦ

ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝੀ ਅਰਥਾਤ ਅਨੁਤਪੰਨ ਅਨਾਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਰਣ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ
 ਨਿ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਧਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਅਗਿਆਨ
 ਅਰ ਦੁੱਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸੰਭਵੀ ਜੋ ਕਾਰਣ ਥੀ ਉਤਪੰਨ
 ਹੋਏ ਕਾਰਣ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਭੂਤ, ਪੰਥਰ ਅਰ ਦੂਖਤ ਆਦੀ ਅਵੇਵ,
 ਅਰ ਮਨੁਸ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਦਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ
 ਉਸ ਅੰਧਕਾਰ ਬੰਭੀ ਵਧੀਕ ਅੰਧਕਾਰ ਅਰਥਾਤ ਮਹਾਮੂਹਖ ਚਿਦਕਾਲ ਘੋਰ
 ਦੁਖ ਰਪੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਮਹਾਕਲੇਸ ਭੋਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਜੇ ਸਬ ਜਗਤ
 ਵਿਚ ਵਿਅਪਕ ਹ ਉਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ, ਪੀਮਾਲ, ਸਕਿਸਮ
 ਵਾ ਸੁਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਯੰਤਾ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਪਾਨੀ ਹੈ ਜੋ
 ਉਸਤਰਾ ਜਾ ਵਿਸਯ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਧਾਰਣ ਅਰ ਸੰਭਾ ਥੀ ਬਾਣੀ ਦੀ
 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੁਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨ ਅਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਅਰਜੇ ਉਸਥੀਂ ਨਿ
 ੭ ਉਹ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ॥ ੩ ॥ ਜੇ ਮਨ ਦੀ ਇਯੰਤਾ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ
 ਨਹੀਂ ਅਉ ਜਾ ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹ ਉਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਤੁਜਾਨ ਅਰ ਉਸੇ ਦੀ
 ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਜੇ ਉਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਜੀਵ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਹੋ ਉਸਦੀ ਉਪਾਸਨਾ
 ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮਤ ਕਰ ॥ ੪ ॥ ਜੇ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ
 ਅਰ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਬ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦੀਆ ਹਨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨ ਅਰ
 ਉਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ, ਅਰ ਜੇ ਉਸਥੀਂ ਭਿੰਨ ਸੂਰਯ, ਬਿਜਲੀ ਅਰ ਮੰਦਾ

ਆਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਾ ਕਰ ॥ ੫ ॥ ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਰ ਜਿਸਥੀ ਕੰਨ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨ ਅਰ ਉਸਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਅਰ ਉਸਥੀ ਭਿੰਨ ਸਬਦ ਆਦੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਨਾ ਕਰ ॥ ੬ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਕਰਕੇ ਚਲਾਏਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਗਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਤੇ ਜਾਨ ਅਰ ਉਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ । ਜੋ ਇਹ ਉਸਥੀ ਭਿੰਨ ਹਵਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਾ ਕਰ ॥ ੭ ॥ ਇਤਿਆਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹਨ, ਨਿਸ਼ੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਰ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਦਾਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਪ੍ਰਾਪਤ' ਦਾ ਜਿਸ ਭਰਾ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਉਠਾ ਦੇਨਾ । ਅਰ 'ਅਪ੍ਰਾਪਤ' ਦਾ ਹੋ ਪੁਰ੍ਹ ! ਤੇ ਨੇ ਚੋਰੀ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਖੂਹ ਵਿਚ ਨਾ ਡਿੱਗਨਾ, ਦੁਸਟਾ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰਨਾ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਹੀਨ ਮਤ ਰਹਿਨਾ ਇਤਿਆਦੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਦਾ ਭੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੇ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਅਤਸ਼ੈਤ ਨਿਸ਼ਿੱਧ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਾਪ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਕਰਮ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਵਿਹਿਤ ਜੋ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਨਿਸ਼ਿੱਧ, ਜੋ ਅਕਰਤਵਤਾ ਕਰਕੇ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਵੇਦ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਿੱਧ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਹਿਤ ਦਾ ਅਨੁਸਠਾਨ ਕਰਨਾ ਓਹ ਧਰਮ, ਉਸਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਧਰਮ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਿੱਧ ਕਰਮ ਦਾ ਕਰਨਾ ਅਧਰਮ, ਅਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੈ । ਜਦ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਿੱਧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਆਦੀ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪਾਪੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦੇਖ ਵੇਦ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਇਸ ਸਮਯ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਸਨ, ਏਹ ਰੀਤ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਤੋਂ ਭੀਤ੍ਰ ਅਰ ਪ੍ਰਹਾਣਾ ਥੀਂ ਚਲੀ ਹੈ, ਜਦ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸਾਮਰਥ ਘਟ ਗਈ ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਏਸ ਕਾਰਨ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੌੜੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਕੋਠ ਤੋਂ ਜਾ ਪੁਜੇ, ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਛੱਡਕੇ ਦੁਪਰ ਜਾਨਾ ਦਾਹੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਮੂਰਤੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਹੈ ਏਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਦ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਪ੍ਰਸਾਦਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲੇ ਸੌਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਚੋਰ ਵਾਂਗੋਂ ਰੋਲੀ ਆਦੀ ਮਾਰਦਾ ਮਾਰਦਾ ਪਿਛੇ ਸੁਧਵੇਂ ਵਿਚ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਸਬੂਲ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਫੇਰ ਸੁਖਫਲ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਗੁੱਡੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਤਦ ਤਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸੱਚੇ ਖਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਦੁਸਟ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜਦ ਵੇਦਵਿਹਿਤ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵੇਦਵਿਰੁਧ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਕਰਕੇ ਭੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਅਧਰਮ ਠਹਿਰਿਆ, ਜੇ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਜਾਨੇ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋਣਾ ਹੈ ਸੁਨੋ :—

ਨਾਸਤਿਕੋ ਵੇਦਨਿੰਦਕ: ॥੧॥ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ੧੦ ੨। ਸਲੋਕ ੧੧।

ਯਾ ਵੇਦਬਾਹਯਾ: ਸਮਿਤਯੋ ਯਾਸਚ ਕਾਸਚਕੁਦ੍ਰਿਸ਼ਟਯ:।

ਸਰਵਾਸਤਾਨਿਸ਼ਫਲਾ: ਪ੍ਰੇਤਯਤਮੋਨਿਸ੍ਰਾਹਿਤਾਸਮਿਤ: ੨

ਉਤਪਦਯੰਤੇ ਚਯੰਦੰਤੇ ਚ ਯਾਨਯਤੋਨਯਾਨਿ ਕਾਨਿਚਿਤ ।

ਤਾਨਯਰਵਾਕਾਲਿਕਤਯਾਨਿਸ਼ਫਲਾਨਯਨ੍ਰਿਤਾਨਿਚ ॥੩॥

ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੧੨ । ਸਲੋਕ ੯੫।੯੬ ॥

ਮਨੁਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰਥਾਤ ਅਪਮਾਨ, ਤਿਆ ॥, ਵਿਰੁਧਾਚਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਖੋਟੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਬਨਾਏ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਭੁਥਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਅਸੱਤ ਅਧਿਕਾਰ ਰੂਪੀ ਏਸਲੋਕਅਰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਯਕ ਹਨ । ੨ ॥ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਗ੍ਰੰਥ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਵੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੀਘ੍ਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਨਨਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਅਰਥਾਤ ਭੁਥਾਨਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਲੋਕੋ ਮੇਮੂਨੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਤਕ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਵਿਰੁਧ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਕਿੰਤੂ ਵੇਦ ਅਨੁਗੂਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ਚਲਨਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਸੱਚੇ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦਰ ਹੈ, ਏਸਥੀ ਵਿਰੁਧ ਜਿੰਨੇ ਭੈੜੇ ਅਰ ਪੁਰਾਣ ਹਨ ਵੇਦਵਿਰੁਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੁਥੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਵੇਦ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀ ਈ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕੀ ਅਧਰਮ ਰੂਪ ਹੈ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜੜਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੇ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਵੇਸ ਲਵੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਗ ਥੀਂ ਗਿਆਨ ਵਧਦਾ ਹੈ ਪੰਥਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਪੰਥ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਥੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਕੋਈ

ਪਿਆਨ ਵਿਚ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਏੜੀ ਨਹੀਂ
ਕਿੰਨ੍ਹ ਇਕ ਵਡੀ ਖਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਿੰਗਤੇ ਚਕਨਾਚੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ
ਉਸ ਖਾਈ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿੰਨ੍ਹ ਉਸੇ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ
ਛੋਟੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਬੀ ਲੈਕੇ ਪਰਮ ਵਿਦਵਾਨ ਯੋਗੀਆ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ
ਸੋਚ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਸੱਤਭਾਸਣ ਆਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਧੌੜੀਆਂ
ਹਨ, ਜਿਸ ਜਗਾਂ ਉਪਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਨੂੰ ਧੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿੰਨ੍ਹ
ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਏਸਤੋਂ ਉਲਟਾ
ਸਾਰੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਅਗਿਆਨੀ ਰਹਿਕੇ ਮਨੁਸ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਖੋਕੇ
ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਮਰ ਗਏ, ਅਰ ਜੋ ਹੁਨ ਹਨ ਵਾ ਹੋਨਗੇ ਓਹ ਭੀ ਮਨੁਸ ਜਨਮ
ਦੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਛ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪੀ ਫਲਾਂ ਥੀ ਬੰਮੁਖ ਹੋਕੇ
ਵਿਆਰਥ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਨਗੇ । ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸਥੂਲ
ਲਾਖਛਵਜ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨ੍ਹ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਸਿਸਟੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਏਸਨੂੰ
ਵਧਾਂਦਾ ਵਧਾਂਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡਦੀ
ਨਿਆਈਂ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਨ੍ਹ ਪਹਿਲੋਂ ਅਖਛਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਸੁਸਿਖਛਾ ਦਾ
ਹੋਨਾ, ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਖੇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ।
ਸੁਨੋ ਜਦ ਚੰਗੀ ਸਿਖਛਾ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਸੱਚੇ ਸਾਮੀ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਸਾਕਰ ਵਿਚ ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਿਚ
ਸਥਿਰ ਹੋਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਰਹਿਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਉੱਤਰ) ਸਾਕਰ ਵਿਚ ਮਨ ਸਥਿਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ
ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਬਟ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਇਕ ਇਕ ਅਵੇਵ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ
ਅਰ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਏੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ
ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਰਥ ਹਵੇ ਮਨ ਅਤਮੈਤ ਏੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਦਾ, ਨਿਰ-
ਅਵੇਵ ਹੋਨ ਥੀ ਚੰਚਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੰਨ੍ਹ ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ
ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਆਟੀਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਕੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਅਸ ਜੋ ਸਾਕਰ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਬ ਜਗਤ ਦਾ ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਕਿਉਂਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਨੁਸ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਤ੍ਰ ਧਨ ਮਿਤ੍ਰ ਆਦੀ ਸਾਕਾਰਵਿਚ
ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਜੜ
ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਲਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ
ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਅਥਰਮ ਹੈ ।
ਦੂਜੀ ਇਹ ਚਲ ਭਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁੜੀਂ ਹੁਪਟੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਥ ਰਹੇ
ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਏ ਹਨ ਅਰ ਸਾਕਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂਦਾ-ਇਸਤ੍ਰੀ

ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਵਜ਼ਭਿਚਾਰ, ਲੜਾਈ, ਬਖੇੜਾਅਰ
 ਰੋਗ ਆਦੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੇ—ਉਸੇ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਰਥ ਕਾਮ ਅਦਮੁਕਤੀ
 ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਕੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਮਨੁਸ਼ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆਂਦਾ
 ਹੈ। ਪੰਜਵੀਂ—ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ਰੂਪ ਨਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਮੂਰਤੀਆਂ
 ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਮਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਵਿਰੁਧ ਮਤ ਵਿਚ ਚਲਕੇ ਆਪਸ
 ਵਿਚ ਫੁਟ ਵਧਾਕੇ ਦੇਸ਼ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਛੀਵੀਂ—ਉਸੇ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦੁਸਮਨ
 ਦੀ ਹਾਰ ਅਰ ਅਪਨੀ ਜਿਤ ਮੰਨਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਪਨੀ ਹਾਰ
 ਕਰਕੇ ਰਾਜ, ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਧਨ ਦਾ ਸੁਖ ਅਪਨੇ ਦੁਸਮਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ
 ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪ ਪਰਾਧੀਨ ਹੋਕੇ ਭਠਿਆਰੇ ਦੇ ਟੱਟੂ ਅਰ ਕੁਮਿਹਾਰ
 ਦੇ ਖੋਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਸਮਨਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਅਨੇਕ ਵਿਧ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ
 ਹਨ। ਸੱਤਵੀਂ—ਜਦ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਖੇ ਕਿ ਆਸੀਂ ਭੇਰੇ ਬੈਠਨ ਦੀ
 ਜਗਹ ਵਾ ਨਾਮ ਉਤੇ ਪੱਥਰ ਧਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਭਰਾਂ ਓਹ ਉਸ ਉਤੇ ਕੂਧਵਾਨ
 ਹੋਕੇ ਮਾਰਦਾ ਵਾ ਗਾਲੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਭਰਾਂ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ
 ਦੀ ਜਗਹ ਹਿਰਦੇ ਅਰ ਨਾਮ ਉਤੇ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਧਰਦੇ ਹਨ
 ਉਨਾਂ ਖੋਟੀ ਬੁਧ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੇ।
 ਅਠਵੀਂ—ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਮੰਦਿਰ, ਮੰਦਿਰ, ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ
 ਫਿਰਦੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ, ਧਰਮ ਸੇਸਾਰ ਅਰ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕੰਮ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ।
 ਚੋਰ ਆਦੀ ਥੀ ਪੀੜਾ ਪਾਂਦੇ, ਠੱਗਾਂ ਥੀ ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਵੀਂ—ਦਸ਼ਟ
 ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਉਸ ਧਨ ਨੂੰ ਵੇਸ਼ਾ, ਪਰਇਸ਼ਕੀ ਗਮਨ,
 ਮਾਂਸ, ਸਰਾਸ ਦੇ ਖਾਨ ਪੀਨ, ਲੜਾਈ ਬਖੇੜੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ,
 ਜਿਸ ਥੀਂ ਦਾਤਾ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਮੂਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਸਵੀਂ—ਮਾਤਾ
 ਪਿਤਾ ਆਦੀ ਮਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ
 ਮਾਨ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਮਘਨ (ਨਾਸ ਕਰੇ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਯਰੁਵੀ—ਉਨਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ
 ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੇਜ ਸੁਟਦਾ ਵਾ ਚਰ ਲੰਜਾਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਰਕੇ ਰੋਂਦੇ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਰੁਵੀ ਪੁਜਾਰੀ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆ ਦੇ ਸੰਗ ਅਰ ਪੁਜਾਰਿਨ
 ਪਰਾਏ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਹੋਨ ਕਰਕ ਪ੍ਰਾਯ: ਦੂਸਿਤ ਹਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ
 ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਖੋ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੁਵੀ—ਸ੍ਰਾਮੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਆਗਿਆ
 ਦਾ ਪਾਲਨ ਯਥਾਵਤ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਪਰਸਪਰ ਵਰੋਧਭਾਵ ਹੋਕੇ ਨਸ਼ਟ
 ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੌਦਵੀਂ—ਜੜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਆਤਮਾ
 ਭੀ ਜੜ ਬੁਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੜਪਨਾ
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਰੂਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਦ੍ਰਵੀਂ—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
 ਨੇ ਸੁਗੰਧੀ ਯੁਕਤ ਫੁਲ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਹਵਾ ਪਾਨੀ ਦੇ ਦੁਰਗੰਧ ਨਿਵਾਰਣ

ਅਰ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਲਈ ਬਨਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਤੋੜ ਤਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਜਾਨੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਤਕ ਸੁਰੀਧੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਹਵਾ ਪਾਨੀ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਪੂਰਣ ਸੁਰੀਧ ਦੇ ਸਮਯ ਤਕ ਉਸਦਾ ਸੁਰੀਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੁੱਲ ਆਦੀ ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸੜਕੇ ਉਲਟੀ ਬਦਬੋ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਫੁੱਲ ਆਦੀ ਸੁਰੀਧੀ ਯੁਕਤ ਪਦਾਰਥ ਰਚੇ ਹਨ। ਸੋਲਵੀਂ—ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲ, ਚੰਦਨ, ਅਰ ਚਾਵਲ ਆਦੀ ਸਬਦਾ ਜਲ ਅਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸੰਯੋਗ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮੋਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੜਕੇ ਉਸਥੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗੰਧ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਲਦਾ, ਅਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਵਰ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮਰਦੇ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਅਨੇਕ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਏਸ ਲਈ ਸਰਵਥਾ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਸੱਜਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੱਡਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਨਾ ਬਚੇ, ਨਾ ਬਚਦੇ ਹਨ ਅਰ ਨਾ ਬਚਨਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਕਰਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਅਪਨੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਪੈਰਦੇਵ ਪੂਜਾ ਸਬਦ ਪਰੰਪਰਾ ਥੀਂ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਏਹੋ ਪੰਚਾਯਤਨ ਪੂਜਾਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ, ਅੰਬਿਕਾ, ਗਣੇਸ਼, ਅਰ ਸੂਰਯ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਪੰਚਾਯਤਨ ਪੂਜਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? (ਉੱਤਰ) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਿੰਤੂ 'ਮੂਰਤੀ-ਮਾਨ' ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਕਹਾਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਥਾਤ ਆਦਰ ਭਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਪੰਚਦੇਵਪੂਜਾ ਪੰਚਾਯਤਨ ਪੂਜਾ ਸਬਦ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਅਰਥ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਮੂੜਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਉੱਤਮ ਅਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬੋਟੇ ਅਰਥ ਪਕੜ ਲੀਤੇ, ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ ਸ਼ਿਵ ਆਦੀ ਪੰਜਾ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਤਾਂ ਹੁਨੇ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸੱਚੀ ਪੰਚਾਯਤਨ ਵੇਦੋਕਤ ਅਤ ਵੇਦਾਨੁਕੂਲ ਕਹੀ ਹੋਈ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਸੁਨੋ:—

ਮਾ ਨੋ ਵਧੀ: ਪਿਤਰੰ ਮੋਤ ਮਾਤਰਮ । ਯਦੁੰਮਮੰ ੧੬। ਮੰਤ੍ਰ ੧੫
ਆਚਾਰਯੋ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੇਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਣਿ ਮਿਛਤੇ ॥

ਅਥਰਵਵੇਦ ਕਾਂਡ ੧੧, ਵਰਗ ੫, ਮੰਤ੍ਰ ੧੭ ॥

ਅਤਿਥਿਰਗ੍ਰਿਹਾਨਾਰੱਛਿਤ ॥ ਅਥਰੰਕਾਂਡ ੧੫ ਵੰ ੧੩ । ਮੰਤ੍ਰ ੬ ॥

ਅਰਚਤ ਪ੍ਰਾਰਚਤ ਪ੍ਰਿਯਮੇਧਾਸੋ ਅਰਚਤ ॥ ਰਿਗਵੇਦ ॥

ਤ੍ਰੁਮੇਵ ਪ੍ਰਤ੍ਯਖੰਡੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਿ ਤ੍ਰੁਮੇਵ ਪ੍ਰਤ੍ਯਖੰਡੰ ਬ੍ਰਹਮ
ਵਦਿਸ਼੍ਯਾਮਿ ॥ ਤੋਤਿਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ . ਵਲੀ ੦ ੧ । ਅਨੁ ੦ ੧ ॥

ਕਤਮ ਏਕੋ ਦੇਵ ਇਤਿ ਸ ਬ੍ਰਹਮ ਤ੍ਰਿਦਿਤ੍ਯਾਰਖਛਤੇ ॥

ਸਤਪਥੰ ਕਾਂਡ ੧੪ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੬ ਬ੍ਰਹਮਣ ੭ : ਕੰਡਿਕਾ ੧੦ ॥

ਮਾਤ੍ਰਿ ਦੇਵੋ ਭਵ ਪਿਤ੍ਰਿ ਦੇਵੋ ਭਵ ਅਚਾਰਯ ਦੇਵੋ ਭਵ

ਅਤਿਥਿ ਦੇਵੋ ਭਵ ॥ ਤੋਤਿਰੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਲੀ ੧ । ਅਨੁ ੦ ੧੧ ॥

ਪਿਤ੍ਰਿਭਿਰਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਿਸਚੈਤਾः ਪਤਿਭਿਰਦੇਵਰੈਸਤਥਾ ।

ਪੂਜਯਾ ਭੂਸਯਿਤਵਯਾਸਚ ਬਹੁਕਲਯਾਣਮੀਪਸੁਭਿः ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਯਾਯ ੩ । ਸਲੋਕ ੫੫ ॥

ਉਪਚਰਯः ਸਤ੍ਰਿਯਾ ਸਾਧ੍ਯਾਸਤਤੰ ਦੇਵਵਤਪਤਿः ॥ ਮਨੁ ੦

ਪਹਿਲੇ ਮਾਤਾ ਮੂਰਤੀਮਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ ਦੇਵਤਾ ਅਰਥਾਤ ਸੰਤਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਥੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੱਖਨਾ ॥ ਹਿੰਸਾ ਅਰਥਾਤ ਤਾਜਨਾ
ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ । (ਪੁੱਤ੍ਰ) ਪਿਤਾ ਸਤਕਰਤਵਜ ਦੇਵਤਾ ਉਸਦੀ ਭੀ ਮਾਤਾ ਦੇ
ਸਮਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ । (ਭੀਜਾ) ਆਚਾਰਯ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ
ਉਸਦੀ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ (ਦੋਥਾ) ਅਤਿਥੀ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ,
ਧਾਰਮਿਕ, ਨਿਸ਼ਕਪਟੀ, ਸਬ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁਨ ਵਾਲਾ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਭ੍ਰਮਣ
ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਥੀ ਸਬ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ
ਕਰਨੀ । ਪੰਜਵਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਥਾਉਂਦ ਅਰ ਥਾਉਂਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਦੇਵਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਥੀ ਮਨੁਸ਼
ਦੇਹ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਪਾਲਨ, ਸੱਚੀ ਸਿਖਛਾ, ਵਿਦਿਆ, ਅਰ ਸਚੇ ਉਪਦੇਸ਼
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ
ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਦੇ ਤੇ ਓਹ
ਅਤੰਤ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸੰਨ) ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਆਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਅਰ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਭੀ

ਕਈਏ ਤਦ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸ ਨਹੀਂ । (ਉੱਤਰ) ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਤਾਂ ਸਰਵਥਾ ਛੱਡਨ ਦੇ ਯੋਗ, ਅਰ ਮਾਤਾ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਹੈ । ਵਡੇ ਅਨਰਥ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਖਛਾਤ ਮਾਤਾ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਸੁਖਦਾਇਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਦੇਵ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰਨਾ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਦੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨੈਵੇਦ ਵਾ ਭੇਟਪੂਜਾ ਧਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪ ਖਾ ਲੈਨਗੇ ਅਰ ਭੇਟ ਪੂਜਾ ਲੈ ਲੈਨਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਪਵੇਗਾ ਏਸ ਲਈ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਕੇ ਉਸਦੇ ਅਗੇ ਨੈਵੇਦ ਧਰਕੇ ਘੰਟਾ, ਨਾਦ ਟਨ ਟਨ ਪੂੰ ਪੂੰ ਅਰ ਸੰਖ ਬਜਾਕੇ ਰੋਲਾ ਪਾਕੇ ਅੰਗੂਠਾ ਵਿਖਾਕੇ ਅਰਥਾਤ “ਤੁਮੰਗੁਸਠੰ ਗ੍ਰਿਹਾਣ ਭੋਜਨੰ ਪਦਾਰਥੰ ਵਾਹੀ ਗ੍ਰਹੀਸ਼੍ਵਾਮਿ” ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛਲੇ ਵਾ ਚਿੜਾਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਘੰਟਾ ਲੈ ਅਰ ਅੰਗੂਠਾ ਦੱਸੇ, ਉਸਦੇ ਅੱਗੋਂ ਸਬ ਪਦਾਰਥ ਲੈਕੇ ਆਪ ਖਾ ਜਾਵੇ, ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਪੂਜਾ ਨਾਮ ਸਤਕਰਮ ਦੇ ਵੇਰੀਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਲੋਕ ਚਟਕ ਮਟਕ, ਚਲਕ ਝਲਕ, ਮੂਰਤੀਆ ਨੂੰ ਬਣਾ, ਠਨਾ ਆਪ ਠਗਾਂ ਦੇ ਭੱਲ ਬਨ ਠਨ ਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨਿਰਬੁਧੀ, ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਮਾਰਕੇ ਮੌਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਭੀਨਨੇ, ਬਨਾਨੇ ਅਰ ਘਰ ਬਨਾਨ ਆਦੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਕੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਾਂਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਦੀ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਕਾਮ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰਾਗੀ ਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਵੈਰਾਗ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਜਜ਼ਪਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਆਉਂਨ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸਕਤੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਬਿਨਾ ਨਾ ਵੈਰਾਗ ਅਰ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਵਿਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਜੇ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦੀ ਦੇ ਦੇਖਨ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਣ ਵਾ ਦੋਸ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਉਸਦੀ ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਆਦੀ ਬੁਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਨਿਕੰਮੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਭਿਖਾਰੀ ਆਲਸੀ, ਪਰਸਾਰਥ ਰਹਿਤ ਕ੍ਰੋਧਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ੁਪਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਲਾਇਆ ਹੈ, ਝੂਠ ਛਲ ਭੀ ਬਹੁਤ ਫੈਲਿਆ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦੇਖੋ ਕਾਸੀ ਵਿਚ 'ਐਰੰਗਜ਼ੇਬ' ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ 'ਲਾਟਭੈਰਵ' ਆਦੀ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਏ ਸਨ, ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਗਏ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੋਪ ਗੋਲਾ ਆਦੀ ਮਾਰੇ ਤਦ ਵਡੇ ਵਡੇ ਭੁੰਡ ਨਿਕਲਕੇ ਆਏ ਅਰ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰਕੇ ਨਠਾ ਦਿੱਤਾ । (ਉੱਤਰ) ਇਹ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਉਥੇ ਭੁੰਡਾਂ ਦੇ ਖੱਖਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੋਨਗੇ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਸ਼ਾਲਮ ਹੈ, ਜਦ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜੇ ਤਾਂ ਓਹ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਧਾਰ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਓਹ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਲੀਲਾ ਸੀ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦੇਖੋ ਮਹਾਦੇਵ ਮਲੇਛ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਨ ਦੇਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਅਰ ਬੇਨੀਮਾਧਵ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਲੁਕੇ ਕੀ ਇਹ ਭੀ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? (ਉੱਤਰ) ਭਲਾ ਜਿਸਦੇ ਕਟਵਾਲ ਕਾਲ ਭੈਰੋਂ. ਲਾਟਭੈਰੋਂ ਆਦੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਅਰ ਗਰੂੜ ਆਦੀ ਗਣ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹਟਾਇਆ? ਜਿਸਤਰਾਂ ਮਹਾਦੇਵ ਅਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇਕ ਤ੍ਰਿਪੁਸੁਰ ਆਦੀ ਵਡੇ ਭਯੋਕਰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ? ਏਸਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਵਿਚਾਰੇ ਪੱਥਰ ਕੀ ਲੜਕੇ ਲੜਕੇ, ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੰਦਿਰ ਅਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਛੜਦੇ ਹੋਏ ਕਾਸੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਏ ਤਦ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਲੀਂਗ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁਟਕੇ ਅਰ ਬੇਨੀਮਾਧਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਕਾਲ ਭੈਰੋਂ ਦੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਜਮ-ਦੂਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਪਰਲੈ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਸੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਦੂਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਰਾਏ, ਅਰ ਅਪਨੈ ਰਾਜਾ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾਸ ਹੋਨ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਸਬ ਪੋਧ ਮਾਇਆ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਗਯਾ ਵਿਚ ਸ਼ੰਧ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਿਤਰਾ ਦਾ ਪਾਪ ਛੁੱਟਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ੰਧ ਦੇ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਪਿਤਰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਪਿਤਰ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਕੱਢਕੇ ਪਿੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕੀ ਇਹ ਭੀ ਬਾਤ ਸੁਠੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਸਰਵਥਾ ਸੁਠ, ਜੋ ਉੱਥੇ ਪਿੰਡ ਦੇਨਦਾ ਓਹੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਤਰਾ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੱਖਾ ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਗਯਾ ਵਾਲੇ ਰੰਡੀਬਾਜ਼ੀ ਆਦੀ ਪਾਪ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪਾਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦਾ? ਅਰ ਹੱਥ ਕੱਢਨਾ ਅੱਜਕੱਲ ਕਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਅਉਂਦਾ ਬਿਨਾ ਪੰਡਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ, ਇਹ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਪੂਰਤ ਨੇ ਪਿਥਿਵੀ ਵਿਚ ਗੁਫਾ ਕੱਢਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨੁੱਸ਼ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਸਚਾਤ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਕੁਸ਼ਾ ਵਿਛਾ ਪਿੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਉਸ ਕਪਟੀ ਨੇ

ਉਠਾ ਲੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਅੱਖ ਦੇ ਅਨੇ ਗੀਢ ਦੇ ਪੂਰੇ ਨੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਠੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਸਚਰਯ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬੈਜਨਾਥ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਏਹ ਭੀ ਸੁਠੀ ਥਾਤ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਕਾਲੀ ਅਰ ਕਾਮਖਣਾ ਆਈ ਦੇਵ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਏਹ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਏਹ ਅਨੇ ਲੋਗ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੂਜੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਕ ਮੂਰਖ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੂਜੇ ਚਲਕੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਰੂਪੀ ਦੋਏ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਦੁਖ ਪਾਏ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਭਲਾ ਇਹ ਤਾਂ ਜਾਨਦੇਓ ਪਰੰਤੂ ਜਗਨਾਥ ਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖਫ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਇਕ ਕਲੇਵਰ ਬਦਲਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲਕੜੀ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਚੁਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਉਪਰ ਉਪਰ ਸਤ ਹਾਂਡੀਆ ਧਰਨ ਨਾਲ ਉਪਰ ਉਪਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਕਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਉਥੇ ਜਗਨਾਥ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਨਾ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਰਥ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਚੱਲਦਾ, ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰਮਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਕਲੇਵਰ ਬਦਲਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਇਕ ਪੰਡਾ ਇਕ ਤਰਖਾਨ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸੁਠਾ ਨਾ ਕਰ ਸੋਕੋਗੇ ।

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸਨੇ ਬਾਰਾਂਵਰਿਆਂ ਤਕ ਜਗਨਾਥ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀਸੀ ਓਹ ਵਿਚਕਤ ਹੋਕੇ ਮਥਰਾ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਬ ਥਾਤਾਂ ਸੁਠੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਕਿੰਤੂ ਵਿਚਾਰ ਥੋਂ ਏਹ ਨਿਸਚੈ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਲੇਵਰ ਬਦਲਾਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲਕੜੀ ਲੈਕੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਮੁਦ੍ਰ ਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਕਾਰੀਗਰ ਲੋਗ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਰਸੋਈ ਬਨਦੀ ਹੈ ਤਦ ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰਸੋਈਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨ ਨਾ ਵੇਖਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਚਹਾਂ ਪਾਸੇ ਛੀ, ਅਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਗੋਲ ਚੁਲ੍ਹੇ ਬਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਂਡੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਿਉ ਮਿੱਟੀ ਅਰ ਸੁਆਹ ਲਗਾਕੇ ਛੀ ਚੁਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚਾਉਲ ਪਕਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਮਾਂਜਕੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਾਵਲ ਪਾਕੇ ਛੀ ਚੁਲਿਆ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਤਵਿਆਂ ਨਾਲ ਢਕਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇਹੜੇ ਕਿ ਧਨਾਢਯ ਹੋਨ ਬੁਲਾਕੇ ਵਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉੱਪਰ ਉੱਪਰ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਵਲ ਕਢਕੇ ਪੱਕੇ ਹੋਏ

ਚਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਕੇ ਹੇਠਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਚਾਉਲ ਕੱਢਕੇ ਵਿਖਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੇ ਨਿਮਿੱਤ ਰੱਖ ਦੇਓ. ਅੱਖ ਦੇ ਅਨੇ ਗੰਢ ਦੇ ਪੂਰੇ ਰੁਪਯੇ, ਮੋਹਰਾਂ ਧਰਦੇ ਅਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਹੀਨਾ ਭੀ ਬਨੁ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੂਦ੍ਰ ਨੀਚ ਲੋਗ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਨੈਵੇਦ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਨੈਵੇਦ ਹੋਚੁਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਓਹ ਸੂਦ੍ਰ ਨੀਚ ਲੋਗ ਜੁਠਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਸਚਾਤ ਜੋ ਕੋਈ ਰੁਪੱਯਾ ਦੇਕੇ ਹੰਡਾ ਲੈਵੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪੁਰਾਂ ਦੇ ਅਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਰ ਸਾਧੂ ਮੀਤਾਂ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਸੂਦ੍ਰ ਅਰ ਚੰਡਾਲ ਤਕ ਇਕ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਜੁਠਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਓਹ ਪੰਕਤੀ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਲਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਹਾ ਅਨਾਚਾਰ ਹੈ, ਅਰ ਬਹੁਤੇਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਉੱਥੋਂ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਜੁਠਾ ਨਾ ਖਾਕੇ ਅਪਨੇ ਹੱਥਦਾ ਬਨਾ ਖਾਕੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਭੀ ਕੋਹੜ ਆਦੀ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਰ ਉਸ ਜਗੋਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਹੜ ਆਦੀ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਰ ਉਸ ਜਗੋਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਕੋਹੜੀ ਹਨ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਜੁਠਦੇ ਖਾਨ ਨਾਲ ਭੀ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ, ਅਰ ਏਹ ਜਗੋਨਾਥ ਵਿਚ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਭੈਰਵੀਚਕ੍ਰ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਰ ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਭੈਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੁਹਾਂ ਭ੍ਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਮਾ ਦੀ ਜਗਹਿ ਬਿਠਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਭੈਰਵੀਚਕ੍ਰ ਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਹ ਬਾਝ ਕਦੀ ਨਾਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਰਬਦੇ ਪਹੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲਾ ਬਨਾਈਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਮਰੋੜਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮਰੋੜੇ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਰਬ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਬ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੀ ਕਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਮਰੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਰਬ ਖੜਾ ਖਲੋਤਾ ਰਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਕ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਦੇਓ ਪੁੰਨ ਕਰੋ ਜਿਸਥੀਂ ਜਗੋਨਾਥ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਅਪਨਾ ਰਬ ਚਲਾਨ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਰਹੇ, ਜਦ ਤਕ ਭੇਟ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਇਸੇ ਤਰਾ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਆ ਚੁਕਦੀ ਹੈ ਤਦ ਇਕ ਬਿਜਵਾਸੀ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਦੁਸਾਲਾ ਉਪਰ ਲੈਕੇ ਅਗੇ ਖਲੋਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜਗੋਨਾਥ ਸ਼ਾਮੀ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਰਬ ਨੂੰ ਚਲਾਓ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਰੱਖੋ ਇਝਿਆਦੀ ਬੋਲਕੇ ਸਾਸ਼ਾਂਗ ਡੰਡੋਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਰਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿੱਲੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਮਰੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਰੱਸੀ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ ਰਬ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਡਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਹਨੇਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦੀਵਾ ਜਗਾਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖਿੱਚਕੇ ਲਾਨ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੁਹਾਂ ਪਾਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪੰਡੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅੰਦਰ ਖਲੋਤੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇਨੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੱਚਿਆ ਝੱਟ ਮੂਰਤੀਓਹਲੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਸਬ ਪਾਂਡੇ ਅਰ ਪੁਜਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਭੇਟ ਧਰੋ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਨਗੇ ਤਦ ਦਰਸਨ ਹੋਵੇਗਾ ਛੇਤੀ ਕਰੋ ਓਹ ਵਿਚਾਰੇ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਧੁਰਤਾ ਕੋਲੋਂ ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਝੱਟ ਪਰਦਾ ਦੁਜਾ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਦੇ ਹੀ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਜੇ ਸਬਦ ਬੋਲਕੇ ਪੁਸ਼ੀਨ ਹੋਕੇ ਧਿਕੇ ਖਾਕੇ ਦੁਰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇੰਦਮਨ ਓਹੋ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਗ ਹੁਨ ਤਕ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਹਨ, ਓਹ ਧਨਵਾਨ ਰਾਜਾ ਅਰਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਸੀ ਉਸਨੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲਗਾਕੇ ਮੰਦਿਰ ਬਨਵਾਇਆ ਸੀ ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਬਖੇੜਾ ਏਸ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਛੁਡਾਵਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਮੂਰਖ ਕਦ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਦੇਵਤਾ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਬੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੋ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਬਨਾਇਆ, ਰਾਜਾ, ਪੰਡਾ, ਅਰ ਤਰਖਾਨ ਉਸ ਸਮਯ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਤਿਨੋਂ ਉਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਛੋਟੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮਯ ਅਰਬਾਤ ਕਲਵਰ ਬਦਲਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਓਹ ਤਿਨੋਂ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪੋਲਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਲਗ੍ਰਾਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਧੋਕੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਬਨਾਏਹਨ, ਉਸ ਉਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਰਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਵਾ ਤੇਜ਼ਾਬਲਪੇਟ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਓਹ ਕਦੀ ਮਰਗਏ ਹੋਨਗੇ, ਮਰੇ ਤਾਂ ਏਸ ਭਰਾ ਹੋਨਗੇ ਪਰ ਭੋਜਨ ਭੋਟਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਗਨਾਥ ਜੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਬਦਲਨ ਵੇਲੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਿਗਾਨੇ ਮਾਲ ਠੱਗਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਰੰਗੋਨੀ ਦੇ ਜਲ ਚੜ੍ਹਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਏਹਭੀ ਬਾਤ ਝੂਠੀ ਹੈ? (ਉੱਤਰ) ਝੂਠੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਮੰਦਿਰ ਵਿਚਭੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦੀਵੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਜਲਦੀ ਧਾਰ ਛੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਦ ਉਸ ਜਲ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਨਜ਼ਾਈ ਦੀਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਾ ਪੱਥਰ ਘਟੇ ਨਾ ਵਧੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿੰਨਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਬੁਧਿਆਂ ਨੂੰ ਠਗਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਰਾਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਵੇਦ ਵਿਰੁਧ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਨ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ? ਅਰ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੇ ? ॥

(ਉੱਤਰ) ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਲਿੰਗ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਵਖਛਣ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਰਾਮਨਾਮੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਬਨਾਕੇ ਲਿੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਦ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹਨੂਮਾਨ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਕਾ ਥੀਂ ਚਲੇ ਆਕਾਸਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਿਮਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਅਯੁਧਿਆ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਦ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ :—

ਅਤ੍ਰ ਪੂਰਵੰ ਮਹਾਦੇਵ: ਪ੍ਰਸਾਦਮਕਟੋਦ੍ਰਿਭੁ: ।

ਸੈਤੁਬੰਧ ਇਤਿ ਖਯਾਤਮ ॥

ਬਾਲਮੀਕ ਰਾਮਾਯਣ ਲੰਕਾਕਾਡ ਸਰਗ ੧੨੫। ਸਲੋਕ ੨੦।

ਹੇ ਸੀਤੇ ! ਤੇਰੇ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਾਂ, ਅਰ ਇਸੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਚੋਮਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਧਿਆਨ ਭੀ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਓਹ ਜੇਹੜਾ ਸਬ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਮਹਾਦੇਵ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਹੈ ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਬ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਏਥੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਅਰ ਦੇਖ ਏਹ ਪੁਲ ਅਸਾਂ ਨੇ ਬਣਾਕੇ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਲੈ ਆਏ, ਏਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਬਾਲਮੀਕ ਨੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ॥ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) —

ਚੰਗਹੈ ਕਲੀਆ ਕੰਤਕੋ ਜਿਸਨੇਹੁਕਾ ਪਿਲਾਇਆ ਸੰਤਕੋ

ਵੱਖਛਣ ਵਿਚ ਕਾਲੀਆ ਕੰਤ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਓਹ ਹੁਨ ਤਕਹੁਕਾਪੀ ਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਝੂਠੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਹ ਚਮਤਕਾਰ ਭੀ ਝੂਠਾ ਹੋ ਸਾਵੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਝੂਠ ਹੈ ਝੂਠ ਹੈ ਏਹ ਸਬ ਘੋਪ ਲੀਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਕੰਧ ਦੇ ਪਾਰ ਦੂਜੇ ਮੰਕਾਨ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਪੁਜਾਰੀ ਹੁਕਾਂ ਭਰਵਾਕੇ ਪੈਚਵ ਨ ਲਗਾਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਾਲੀ ਜਮਾਕੇ ਪਰਦੇ ਸੁਟਕੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦੇ ਹੀ ਪਿਛੇ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਖਿਚਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਧਰ ਹੁਕਾ ਗੁੜ ਗੁੜ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੂਜਾ ਛੇਕ ਨੱਕ ਅਰ ਮੂੰਹ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਪਿਛੇ ਫੁਕ ਮਾਰ ਦਿੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਨੱਕ ਅਰ ਮੂੰਹ ਦੇ ਛੇਕਾਂ ਥੀਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਥੀਂ ਲੁਟਕੇ ਧਨ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ ਡਾਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੁਆਰਕਾ ਤੋਂ ਭਗਤ ਦੇ

ਨਾਲ ਚਲੀ ਆਈ, ਇਕ ਸਵਾ ਰੱਤੀ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਕਈ ਮਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਭੁਲ ਗਈ ਕੀ ਏਹ ਭੀ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਓਹ ਭਗਤ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਸਵਾ ਰੱਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਭੁਲਨਾ ਕਿਸੇ ਭੰਗੜ ਆਦਮੀ ਨੇ ਗੱਪ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦੇਖੋ ਸੋਮਨਾਥ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਵੱਡਾ ਚਮਤਕਾਰ ਸੀ, ਕੀ ਏਹ ਭੀ ਬਾਤ ਸ਼ੁਠੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਆਹੋ ਸ਼ੁਠੀ ਹੈ, ਸੁਨੋ ਉਪਰ ਹੇਠਾਂ ਚਮਕਪੱਥਰ ਲਗਾ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਨਾਲ ਓਹ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਖਲੋਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਦ ਮੰਦਿਰ ਗਜ਼ਨਵੀ ਆਕੇ ਲੜਿਆ ਤਦ ਏਹ ਚਮਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮੰਦਿਰ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ ਅਰ ਪੁਜਾਰੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੋ ਗਈ, ਅਰ ਯੱਥਾ ਦੀ ਫੌਜ ਦਸਹਸਾਰ ਫੌਜ ਥੀਂ ਨੱਠ ਗਈ, ਜੋ ਪੋਪ ਪੁਜਾਰੀ ਪੂਜਾ, ਪੁਰਸ਼ਚਰਣ, ਉਸਤੁਤੀ, ਪਾਰਯਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਦੇਵ ਏਸ ਮਲੋਂਛ ਨੇ ਤੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟ ਸਾਡੀ ਰਖਛਾ ਕਰ, ਅਰ ਓਹ ਅਪਨੇ ਚੋਲੇ ਰਾਜਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਰਹਿਏ ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਭੈਰੋਂ ਅਥਵਾ ਵੀਰਭਦ੍ਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਨਗੇ, ਅਰ ਸਬ ਮਲੋਂਛਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁਟਨਗੇ ਵਾ ਅਨੁ ਕਤ ਦਨਗੇ, ਹੁਨੇ ਸਾਡਾ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਨੁਮਾਨ, ਦੁਰਗਾ, ਅਰ ਭੈਰੋਂ ਨੇ ਸੁਪਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਬ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿਆਗੇ ਓਹ ਵਿਚਾਰੇ ਭੋਲੇ ਰਾਜਾ ਅਰ ਖਛਤਰੀ ਪੋਪਾਂ ਦੇ ਬਹਕਾਨ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਾਸ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੋਤਸੀ ਪੋਪਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੁਨ ਭੁਹਾਡੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਹੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਨੇ ਅੱਠਵਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੱਸਿਆ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਜੋਤਨੀ ਸਾਮਨੇ ਦੱਸੀ ਇਤਿਆਦੀ ਬਹਕਵਟ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਜਦ ਮਲੋਂਛਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਆਕੇ ਘੇਰ ਲੀਤਾ ਤਦ ਦੁਰਦਸਾ ਨਾਲ ਨੱਠੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੋਪ ਪੁਜਾਰੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਪਕੜੇ ਗਏ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਏਹ ਭੀ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਕੁੜ ਰਪੋਜਾ ਲੈ ਲਵੇ ਮੰਦਿਰ ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਨਾ ਭੈਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਬੁਤਸਿਕਨ ਅਰਥਤ ਮੂਰਤੀਪੁਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਮੂਰਤੀਭੇਜਕ ਹਾਂ, ਜਾਕੇ ਖੱਤ ਮੰਦਿਰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਉੱਪਰ ਦੀ ਛੱਤ ਟੁੱਟੀ ਤਦ ਚੁਬਕ ਪੱਥਰ ਵਖਰਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮੂਰਤੀ ਡਿਗ ਪਈ, ਜਦ ਮੂਰਤੀ ਭੱਠੀ ਤਦ ਸੁਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਠਾਰਾਂ ਕੁੜ ਦੇ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਜਦ ਪੁਜਾਰੀ ਅਰ ਪੋਪਾਂ ਨੇ ਕੋਰੜੇ ਪਏ ਤਦ ਰੋਨ ਲੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੱਸੇ ਮਾਰਦੇ ਮਾਰੇ ਝੱਟ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਸਬ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟ ਮਾਰ ਲੀਤਾ ਪੋਪ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਵਿਗਾਰੀ ਬਨਾਕੇ

ਆਟਾ ਪਿਹਾਇਆ, ਘਾਹ ਪੁਟਾਇਆ, ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਉਠਵਾਇਆ, ਅਰ ਛੋਲੇ ਖਾਨਣੇ ਦਿੱਤੇ, ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਆਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਕਿਉਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਤੋੜ ਸੁਟ ਦੇ ਅਰ ਅਪਣੀ ਜਿੱਤ ਕਰਦੇ ਵੇਖੋ! ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੂਰ-ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਭੀ ਕਿੰਨੀ ਰਖਛਾ ਹੁੰਦੀ ਪੂਜਾ ਹੀ ਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਐਨੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰੰਤੂ ਮੂਰਤੀ ਇਕ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਡਕੇ ਨਾ ਲੱਗੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸੂਰਵੀਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵਾਕਰ ਸੇਵਾਕਰ ਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਸ਼ਕਤੀ ਬਚਾਂਦਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੁਆਰਿਕਾ ਜੀ ਦੇ ਰਣਫੌਜ਼ੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਰਸੀ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਡੀ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਅਰ ਉਸਦਾ ਦਿਣ ਚੁਕਾ ਦਿਤਾ ਇਤਿਆਦੀ ਬਾਤ ਭੀ ਕੀ ਬੁਠੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਕਿਸੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਰੁਪਯੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਝੂਠਾਨਾਉਂ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਭੇਜੇ, ਜਦ ਸਮਤ ੧੯੧੪ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਪਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੰਦਿਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅੰਗੂਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਤਦ ਮੂਰਤਾਂ ਕਿਥੇ ਗਈਆਂ ਸਨ ? ਪਰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰਤਾਕੀਤੀ ਅਰ ਲੜੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਪਰੰਤੂ ਮੂਰਤੀ ਇਕ ਮੱਖੀ ਦੀ ਟੰਗ ਭੀ ਨਾ ਉਠ ਸੱਕੀ, ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰੇ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਅਰ ਏਹ ਨਠਦੇ ਫਿਰਦੇ। ਭਲਾ ਏਹ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਰ ਖਾਨ ਉਸਦੀ ਸਰਣ ਆਵਣ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਾਰ ਖਾਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਖਛ ਵੀ ਹੈ ਸਬ ਨੇ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਅਰ ਅੱਧਾ ਵੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਮਸਲਮਾਨ ਬਾਦਸਾਹ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨੇ 'ਰਛੁਛਵਾਈ ਅਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਤਵ ਜਕੜ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਭੀ ਜੁਆਲਾ ਨਾ ਬੁਝੀ ਅਰ ਨਾ ਰੁਕੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਗਲਾਜ ਭੀ ਅੱਧਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਆਤੀ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਦਿਖਾਲੀ ਦਿੰਦੀ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਗਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰਕ੍ਰਪ ਬੰਲਾ । ਅਰ ਯੋਨੀਸੰਤ੍ਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਠੁਮਰਾ ਬੰਨ੍ਹਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਅਖਾਉਂਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਹਿਗਲਾਜ ਨਾ ਹੋ ਆਵੇ ਤਦ ਤਕ ਅੱਧਾ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਕੀ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਓਸ ਵਿਚ ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਅਿਉ ਪਘਾਰ ਕੇ ਅਿਉ ਦੇ ਚਮਚੇ ਵਿਚ ਲਾਟ ਆਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਖਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਯਾਂ ਫੁਕ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਓਹ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ

ਘਿਉ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੀ, ਅਰ ਰਹਿੰਦ ਖੁੰਦ ਨੂੰ ਛਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਹੋ
ਉਥੇ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਚੁਲ੍ਹੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ ਜੋ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਸਬ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਗਲ ਵਾ ਘਰ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਨ ਨਾਲ ਸਬ
ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਏਸ ਤੋ ਉੱਥੇ ਕੀ ਵਧੀਕ ਹੈ ਬਗੈਰ ਇਕ ਮੰਦਿਰ
ਕੁੰਡ, ਅਰ ਇਹ ਉਧਤ ਨਲ ਰਚਨਾ ਦੇ, ਹਿੰਗਲਾਜ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ
ਸੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਤੋਂ
ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਇਕ ਪਾਨੀ ਅਰ ਰੇਤਛਲੇ ਦਾ ਕੁੰਡ ਬਨਾ
ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਹੇਠੋ ਬੁਲਬੁਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਸਫਲ ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੋਣਾ
ਮੂੜ੍ਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਯੋਨੀ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਨ ਲੁਟਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਬਨਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਨੁਮਰੇ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੌਪ ਲੀਲਾ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ
ਧੀ ਮਹਾਪੁਰੁਸ ਬਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਉੱਤੇ ਨੁਮਰੇ ਦਾ ਭਾਰ ਲਦ ਦੇਈਏ ਤਾਂ
ਕੀ ਓਹ ਮਹਾਪੁਰੁਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ? ਮਹਾਪੁਰੁਸ ਤਾਂ ਵਡੇ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਯੁਕਤ
ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਤੁਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ, ਮੁਰੇਠੀ ਦਾ ਫਲ ਅੰਧਾ
ਮਿੱਠਾ, ਅਰ ਇਕ ਕੰਧ ਨਿਓ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਡਿਗਦੀ ਨਹੀਂ, ਹਵਾਲਸਰ
ਵਿਚ ਬੇਬੇ ਤਰਦ, ਅਮਰਨਾਥ ਵਿਚ ਆਪ ਥੀ ਅਪ ਲਿੰਗ ਬਨ ਜਾਂਦੇ,
ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਕੁਤੁਬਰ ਦੇ ਜੋੜੇ ਆਕ ਸਬ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਕੀ ਏਹ ਭੀ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ, ਉਸ ਤੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੈ, ਜਦ
ਕਦੀ ਜਿਗਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਉਸਦਾ ਪਾਨੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਏਸ ਥੀ ਉਸਦਾ
ਨਾਮ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਧਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨਨ
ਦੇ ਤੁਲ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਸਰਦਾ ? ਕੰਧ ਦੀ ਕੁਝ ਬਨਾਉਣ ਅਜੇਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਨੀ ਉਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਡਿਗਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਤੇਠੇ ਕਉਲ ਦੇ ਪੰਊਦੀ
ਹੋਨਗੇ ਅਥਵਾ ਗਧੜਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਵਾਲਸਰ ਵਿਚ ਏੜੇ ਤਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ
ਕ ਰਾਗ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਮਰਨਾਥ ਵਿਚ ਬਤਫ ਦੇ ਪਹਾੜ ਬਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਲ
ਦਾ ਜਮਕੇ ਛੋਟੇ ਨਿੰਗ ਬਨਨਾ ਕੋਹੜੀ ਆਸਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਰ
ਕੁਤੁਬਰ ਦੇ ਜੋੜੇ ਪਾਲਤੂ ਹੋਨਗੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮਣੁਸ ਛਡਦੇ ਹੋਨਗੇ
ਦਿਖਾਕੇ ਟੱਕਾ ਲੁਟਦੇ ਹੋਨਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਹਰਦੁਆਰ ਸ਼ਰਗ ਦਾ ਦੁਆਰ, ਹਰ ਦੀ ਪੌੜੀ ਵਿਚ ਸਨਾਨ
ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਰ ਤਪਬਨ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਨਾਲ ਤਪਸ਼ੀ
ਹੁੰਦਾ, ਦੇਵ ਪ੍ਰਭਾਤ, ਗਰਬੂ ਵਿਚ ਗੋਮੁਖ, ਉੱਤਰਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁਪਤਕਾਸ਼ੀ,
ਤ੍ਰਿਯੁਗੀ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਵਰਸਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੇਦਾਰ ਅਰ ਬਦੀ ਨਾਰਾਇਣ

ਦੀ ਪੂਜਾ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਦੇਵਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਿਪਾਲ ਵਿਚ ਪਸ਼ੁਪਤੀ, ਚੁਤੜ ਕੇਦਾਰ ਅਰ ਤੁੰਗ ਨਾਥ ਵਿਚ ਗੋਡੇ, ਪੈਰ ਅਮਰਨਾਥ ਵਿਚ ਇਨਾ ਦੇ ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਸਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕੇਦਾਰ ਅਰ ਬਦੀ ਥੀ ਸੁਰਗ ਜਾਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹ, ਇਤਿਆਦੀ ਬਾਤਾਂ ਕਹੇ ਜੋਹੀਆਂ ਹਨ॥

(ਉੱਤਰ) ਹਰਦੁਆਰ ਉੱਤਰ ਥੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੇ ਇਕ ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋ, ਹਰ ਦੀ ਪੌੜੀ ਇਕ ਸਨਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁੰਡ ਦੀ ਪੌੜੀਆਂ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਸਰ ਪੁੱਤ੍ਰੇ ਤਾਂ 'ਹਡ ਪੌੜੀ ਹੈ' ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮੋਢੇ ਹੋਇਆ ਦੇ ਹਡ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਧੇ ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਅਥਵਾ ਬਿਨਾ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਟਦੇ, ਤਪਬਨ ਜਦ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਹੋਵੇਗਾ ਹੁਨ ਤਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦਾ ਬਨ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਤਪੋਬਨ ਵਿਚ ਜਾਨ ਅਰ ਹਹਿਨ ਨਾਲ ਤਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਤਪ ਤਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਬੁਠ ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । "ਹਿਮਵਤ: ਪ੍ਰਭਵਤਿ ਗੀਰਾ" ਪਹਾੜ ਦੇ ਉਪਰ ਪਾਨੀ ਡਿਗਦਾ ਹੈ, ਗੋਮੁਖ ਦੀ ਮੂਰਤ ਟਕਾ ਲੰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਨਾਈ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਰ ਓਹੋ ਪਹਾੜ ਪੱਪ ਦਾ ਸੁਰਗ ਹੈ ਉਥੇ ਉੱਤਰਕਾਸ਼ੀ ਆਦੀ ਸਥਾਨ ਪਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉੱਥੇ ਭੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਹ । ਦੇਵ ਪ੍ਰਯਾਗ ਪੁਰਾਨ ਦੇ ਗਧੌੜਿਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਥੇ ਅਲਖਨੰਦਾ ਅਰ ਗੰਗਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਉੱਥੇ ਦੇਵਤਾ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹੇ ਗਧੌੜੇ ਨਾ ਮਾਰਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੌਨ ਜਾਵੇ ਅਰ ਟਕਾ ਕੌਨ ਦੇਵੇ, ਗੁਪਤਕਾਸ਼ੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਤਿੰਨਾ ਦੁਗਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਪਰੰਤੂ ਪੱਪਾਂ ਦੀ ਦਸਾਂ ਵੀਹਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸਤਰਾ ਖਾਖੀਆ ਦੀ ਧੁਨੀ ਅਰ ਪਾਰਸੀਆ ਦੀ ਅਗਿਆਰੀ ਸਦਾ ਜਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਪਤ ਕੁੰਡ ਭੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਤਪਕੇ ਪਾਨੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਦੂਜੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਉਪਰ ਦਾ ਪਾਨੀ ਜਿਥੇ ਗਤਮੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਠੰਡਾ ਹੈ ਕੇਦਾਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਓਹ ਜਮੀਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਥੇ ਭੀ ਇਕ ਜੱਮੇ ਹੋਏ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵਾ ਉਨਾਂ ਦੇ ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਬਨਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਮਹੰਤ ਪੁਜਾਰੀ ਪੰਡੇ ਅੱਖ ਦੇ ਅੰਨੇ ਰੰਢਦੇ ਪੁਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲਾ ਲੈਕੇ ਵਿਸਯਾਨੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਬਦੀ ਨਾਰਾਯਣ ਵਿਚ ਠਗ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਰਾਵਲ ਦੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁਖ ਹਨ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛਡਕੇ ਅਨੇਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰਖ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਪਸ਼ੁਪਤੀ ਇਕ ਮੰਦਿਰ ਅਰ ਪੰਚਮੁਖੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਦ

ਕੋਈ ਨਾ ਪੁਛੇ ਤਦੇ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੇਹੇ ਤੀਰਥ ਦੇ ਲੋਗ ਪੂਰਤ ਧਨ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਲੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਥੇ ਦੀ ਸ਼ਮੀਨ ਭੀ ਵਡੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਬਿੰਧਿਆਚਲ ਵਿਚ ਵਿੰਧੋਸੂਰੀ, ਕਾਲੀ, ਮਾਸਟਕੁਜੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਸਭ ਹਨ, ਵਿੰਧੋਸੂਰੀ ਤਿੰਨਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥਰਾਜ ਉੱਥੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾਏ ਸਿੰਧ, ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਛਿਆ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਜੁਧਿਆ ਕਈ ਵੇਰੀ ਉਡਕੇ ਸਥ ਵਸਾ ਸਮੇਤ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਮਥੁਰਾ ਸਥ ਤੀਰਥਾ ਤੋਂ ਵਧੀਕ, ਬਿੰਦਾਬਨ ਲੀਲਾ ਸਥ ਨ, ਅਰ ਗੋਵਰਧਨ, ਬਿਜ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਡ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੁਰਯ ਗ੍ਰਹਣ ਦੇ ਸਮਯ ਕੁਰੁਖਡੌਰੂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਏਹ ਸਾਰੀਆਂ ਝੁਠੀਆਂ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਪ੍ਰਤਖਛ ਭਾਂ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨੋਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਹੋਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਸਤੂ ਆਦੀ ਗਹਣੇ ਪਾਨ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ, ਅਰ ਮੱਖੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਮੈਨੇਂ ਅਪਨੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾਈ ਸਲੋਕ ਬਨਾਨ ਹਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਥਵਾ ਪੋਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਧਨ ਦੇਕੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਬਨਾਇਆ ਵਾ ਬਨਵਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਹਟਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦਾ, ਕੋਈ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿੰਤੂ ਘਰ ਨੂੰ ਸਥ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਜੇ ਕਈ ਉਥੇ ਡੁਬ ਮਰਦਾ ਅਰ ਉਸਦਾ ਜੀਵ ਭੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਝੋਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੀਰਥਰਾਜ ਭੀ ਨਾਮ ਟਕਾ ਲੇਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸਾ ਭਾਉ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਹ ਵਡੀ ਅਸੰਭਵ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਵਸੇ, ਕੁਤੇ, ਬੇਤੇ, ਭੰਗੀ, ਚਮਾਰ, ਜਾਜਰੂ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨਵਾਰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਗਈ, ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗਈ ਉੱਥੇ ਦੀ ਉੱਥੇ ਹੋ ਪਰੰਤੂ ਪਪਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਗਪੌੜਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜੁਧਿਆ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਈ, ਏਹ ਗਪੌੜਾ ਸਥਦੇ ਰੂਪੀ ਉਡਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਨੇਮਿਸਾਰਣਜ ਆਦੀ ਦੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਜਾਨੋ, ਮਥੁਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਥੀਂ ਨਿਆਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਜੀਵ ਵਡੇ ਲੀਲਾ ਧਾਰੀ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਲ ਬਲ ਅਰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਖ ਮਿਲਨਾ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਇਕ ਰੋਬੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਉ ਨਨ੍ਹੇ ਜਾਵੇ ਅਪਨਾ ਮਸੂਲ ਲੈਨਨੁ ਖਲੋਕੇ ਬਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਲਿਆਓ ਯਜਮਾਨ ਕੋਗ,

ਮਰਚਾਂ, ਅਰ ਲੱਭੂ ਖਾਈਏ ਪੀਵੀਏ ਯਜਮਾਨ ਦਾ ਜੈ ਜੈ ਮਨਾਈਏ । ਦੂਜੇ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਕੱਕੂ ਕਮੇ ਵਡ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਨਾਉਨਾ ਭੀ ਘਾਟ ਉੱਤੇ ਔਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਲ ਮੂੰਹ ਦੇ ਬਾਂਦਰ ਪਗੜੀ, ਟੋਪੀ ਗਹਿਣੇ ਅਰ ਜੁੱਤੇ ਭੱਕ ਭੀ ਨਾ ਵੱਡਨ, ਕਟ ਖਾਨ ਧੱਕੇਵੱਕੇ ਫੇਗ ਸੁਟਨ, ਮਾਰ ਸੁਟਨ, ਅਰ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਪੋਪ ਅਰ ਪੋਪਜੀ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਮਨਾ ਮੂੰਹੀ ਛੇਲੇ ਆਦੀ ਅਨ, ਕੱਕੂ ਕਮਿਆ ਅਰ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਲੇ ਗੁੜ ਆਦੀ ਅਰ ਚਬਿਆਂ ਦੀ ਵਖਛਿਣਾ ਅਰ ਲੱਭੂ ਆਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੇਵਾਕਰ ਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬ੍ਰਿਦਾਬਨ ਜਦ ਸੀ, ਹੁਨ ਤਾ ਬੇਸਵਾਬਨ ਮੂੰਡੇ ਕੁੜੀ ਅਰ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਮਚ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਸੇ ਤਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਗੋਵਰਧਨ, ਅਰ ਬ੍ਰਿਜ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਪੋਪਾਂ ਦੀ ਬਨ ਪੋ ਦੀ ਹੋ ਕੁਰੁਖਛੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭੀ ਓਹੋ ਜੀਵਕਾ ਦੀ ਲੀਲਾ ਸਮਝ ਲੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਏਸ ਪੰਪ ਲੀਲਾ ਬੀ ਵਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਇਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਰ ਤੀਰਥ ਸਨਾਤਨ ਬੀ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਸੁਠੇ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਤੁਸੀਂ ਸਨਾਤਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਸਦਾ ਬੀ ਹਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਏਹ ਸਦਾ ਈ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੇਦ ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਹਿੰਦੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਏਹ ਮੂਹਰੀ ਪੂਜਾ ਢਾਈਤਨ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੋਹਾਂ ਦੀ ਇੱਦੇ ਇੰਦੇ ਵਸ ਮਾਟਰੀ ਮਦ ਜੰਨੀਆਂ ਬੀ ਚਲੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੋਂ ਮਾਹਯਾ ਵਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਏਹ ਤੀਰਥ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਦ ਜੰਨੀਆਂ ਨੇ ਗਿਰਨਾਰ ਪਾਲੀਟਾਟਾ, ਸਿਖਰ, ਸਤ੍ਰੁ ਵਜੇ, ਅਰ ਆਬ ਆਦੀ ਤੀਰਥ ਬਨਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਬਨਾ ਲੀਤੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਕਰਟਾ ਹੋਵੇ ਓਹ ਪੰਡਿਆ ਦੀ ਪੁਰਾਨੀ ਬੀ ਪੁਰਾਨੀ ਵਹੀ ਅਰ ਭਾਂਧੇ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਮਾਦੀ ਲੇਖ ਦੇਖਨ ਤਾ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਏਹ ਸਬ ਤੀਰਥ ਪੰਜ ਸੌ ਅਧਵਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੋਹੋ ਤੋਂ ਇਧਰ ਹੀ ਵਨੇ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੋਹੋ ਤੋਂ ਉਧਰ ਦਾ ਲੇਖ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਸ ਨਹੀਂ ਟਿਕਲਾ ਦਾ ਏਸ ਕਰਕੇ ਨਵੀਨ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਜੋ ਜੋ ਤੀਰਥ ਵਾ ਨਾਮ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਅਰਥਾਤ ਮਿਸ ਤਰਾ “ਅਨਸਖਛੇਤ੍ਰੇ ਕ੍ਰਿਤੰ ਪਾਪੰ ਕਾਸ਼ੀਖਛੇਤ੍ਰੇ ਵਿਨਸ਼ਤਭਿ” ਇਤਿਆਦੀ ਬਾਤਾਂ ਹਨ ਓਹ ਸੱਚੀਆਂ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨ ਤਾ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਧਨ, ਰਾਜ ਪਾਟ, ਅਨਿਆ ਨੂੰ ਔਖਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਕਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੋੜ੍ਹ ਆਦੀ ਰੋਗ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਏਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਸ ਲਈ ਪਾਪ ਵਾ ਪੰਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਛੁਟਦਾ । (ਪ੍ਰਸਨ) —

ਗੀਗਾਗੀਗਤਿ ਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾਦਯੋਜਨਾਨਾਂ ਸਤੈਰਪਿ ।

ਮੁਚਯਤੇ ਸਰਵਪਾਪੇਭ੍ਰੋ ਵਿਸ਼ਟੁਲੋਕੇ ਸ ਗੱਛਤਿ ॥ ੧ ॥

ਹਰਿਰਹਰਤਿ ਪਾਪਾਨਿ ਹਰਿਰਿਤਯਛਰਦ੍ਰਯਮ ॥ ੨ ॥

ਪ੍ਰਾਤਃ ਕਾਲੇ ਸ਼ਿਵੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ੍ਵਾ ਨਿਸ਼ਿ ਪਾਪੰ ਵਿਨਸ਼ਯਤਿ ।

ਆਜਨਮ੍ਰਿਤੰ ਮਧਯਾਹਨੇ ਸਾਯਾਹਨੇ ਸਪਤ੍ਰਜਨਮਨਾਮ ।

ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਲੋਕ ਪੋਪ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹ
ਦਰ ਥੀਂ ਕੀ ਗੀਗਾ ਗੀਗਾ ਕਹੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਲੋਕ
ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਅਖਛਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਣ
ਸਥ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਤਰਾਂ ਹਾਂ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਸ਼ਿਵ ਭਗਵਤੀ
ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਹਨ, ਅਰ ਮਨੁਸ਼ ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਵਿਰਸਿਵ ਅ. ਥਾਤ
ਲਿੰਗ ਵਾ ਉਸਦੀ ਸ਼ੁਭਤਾ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ,
ਦੁਪਹਰ ਵੇਲੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਭਰਦਾ, ਸਾਂਝ ਵੇਲੇ ਦਰਸਨ
ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੱਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਦਰਸਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ
ਹੈ ਕੀ ਝੂਠ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਝੂਠ ਹਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸੈਕਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੀਗਾ ਗੀਗਾ ਵਾ
ਹਰੇਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ, ਨਾਰਾਯਣ, ਸ਼ਿਵ, ਅਰ ਭਗਵਤੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਥੀਂ ਪਾਪ
ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦਾ, ਜੇ ਛੁੱਟੇ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਥੀਂ
ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਡਰੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਪਾਪ ਵਧਕੇ ਹੋ
ਹੋ ਹਨ, ਮੁੜ੍ਹਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾ
ਚੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਏਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਉੱਤੇ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਏਸ ਲੋਕ ਅਰ ਪਾਲੋਕ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀ
ਹੋਇਆ ਪਾਪ ਭੋਗਨਾ ਹੀ ਧੀਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਤਾਂ ਕੋਈ ਚਾਰਥ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸੰਯੋਗ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਹੋ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪੜਨਾ ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਧਾਰਮਿਕ
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ, ਪਤ੍ਰਪ੍ਰਕਾਰ, ਧਰਮ ਅਨੁਸਠਾਨ, ਯੋਗ ਭਿਆਸ,
ਨਿਰਵੋਹਤਾ, ਨਿਸਕਾਮਤ, ਸਤ ਭਾਸਣ, ਸਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ, ਸਤ ਕਰਨਾ,
ਬ੍ਰਹਮਚਰਿਯ ਸੇਵਨ, ਆਚਾਰਯ, ਅਭਿਥੀ, ਮਾਯਾ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦੀ ਸਤੁਥੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਉਪਾਸਨਾ, ਮਾਤੀ ਨਿਤੇਵ੍ਰਤਾ, ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ, ਧਰਮ
ਯੁਕਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਦਥ, ਤਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਆਦੀ ਸੁਭ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਦੁਖਾਂ

ਥੀਂ ਭਰਾਨ ਵਾਲੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਤੀਰਥ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਜਲ, ਸਥਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਤੀਰਥ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ “ਜਨਾ ਯੈਸਤਰੀਤਿ ਤਾਨਿ ਤੀਰਥਾਨਿ” ਮਨੁੱਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਭਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਜਲ ਸਥਲ ਭਰਾਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਭੁਬਾਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਹਾਂ ਬੇੜੀ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤੀਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀ ਸਮੁਦ੍ਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭਰਦੇ ਹਨ ॥

ਸਮਾਨਤੀਰਥੇ ਵਾਸੀ ॥ ਅੰ ੪ । ਪਾ ੪ । ੧੦੮ ।

ਨਮਸਤੀਰਥਯਾਯ ਚ ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅੰ ੧੬ ॥

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਇਕ ਆਚਾਰਯ, ਅਰ ਇਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸੰਗ ਸੰਗ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਨ ਉਹ ਸਭ ਸਤੀਰਥ, ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਨ ਤੀਰਥ ਸੇਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਅਰ ਸਤ ਭਾਸ਼ਣ ਆਦੀ ਧਰਮ ਦੇ ਲਖਛਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇਨਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਨੀ ਇਤਿਆਦੀ ਤੀਰਥ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਸਿਸਰਣ ਏਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:—

ਯਸ੍ਯ ਨਾਮ ਮਹਦਯਸ਼: ॥ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਧਯ ਯ ੩੩ ਮੰਤ੍ਰ ੩ ।

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਡੇ ਯਸ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਕ੍ਰਿਮਾਂ ਦਾ ਕਹਨਾ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ, ਨਿਆਕਾਰੀ, ਦਿਆਲੂ, ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਆਦੀ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਕਰਕੇ ਹਨ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸਥ ਥੀ ਵਡਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ, ਈਸ਼ੁਰ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲਾ, ਨਿਆਯਕਾਰੀ, ਕਦੀ ਅਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਦਿਆਲੂ ਸਥ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਖਦਾ । ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਅਪਨੀ ਸਾਮਰਥ ਹੀ ਨਾਲ ਸਥ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ, ਪ੍ਰਲਯ ਕਰਦਾ, ਸਹਾਇਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਵਿਧ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਬਨਾਨਹਾਰਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਸਥ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਕੇ ਰਖਛਾ ਕਰਦਾ । ਮਹਾਦੇਵ ਸਥ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ । ਰੁਦ੍ਰ ਪ੍ਰਲਯਕਰਨਹਾਰਾ ਆਦੀ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਵਡਿਆ ਕ੍ਰਿਮਾਂ ਥੀਂ ਵਡਾ ਬਨੇ, ਸਾਮਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਮਰਥ ਹੋਵੇ, ਸਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਅਧਰਮ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਥ ਉੱਤੇ ਦਯਾ ਰਖੇ, ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਕਰੇ, ਸਿਲਪ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਵੇ, ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰੁੱਲ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਸਮਝੇ, ਸਸਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰੇ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ

ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਵੇ, ਦੁਸਟ ਕਰਮ ਅਰ ਦੁਸਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਤਨ ਨਾਲ ਦੰਡ, ਅਰ ਸੱਜਨਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕਰੇ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਅੱਰਥ ਜਾਨਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਜਾਨਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਹੈ। (ਪ੍ਰਸਨ) :—

ਗੁਰੁਬ੍ਰਹਮਾਗੁਰੁਵਿਸ਼ਨੁਰਗੁਰੁਦੇਵੋ ਮਹੇਸ਼ੁਰः ।

ਗੁਰੁਦੇਵ ਪਰੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤਸਮੈ ਸ੍ਰੀਗੁਰਵੇ ਨਮः ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਤਮ ਤਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਕੇ ਪੀਨਾ ਜਿਸ ਤਰਾ ਆਗਿਆ ਕਰੇ ਉਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਲੋਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਾਮਨਦੇਸਮਾਨ, ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਰਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਆਈਂ, ਮੋਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਮ ਦੇ ਤੁੱਲ, ਅਰ ਕਾਮੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਨਨਾ, ਭਾਵੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੰਗਾ ਹੀ ਪਾਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਭੀ ਅਸੁੱਧਾ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਸੰਤ ਵਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਨ ਵਿਚ ਪਗ ਪਗ ਵਿਚ ਅਸੁੱਧੇ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹ ਥਾਤ ਠੀਕ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੁ, ਮਹੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਉਸਦੇ ਤੁਲ ਗੁਰੂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਹ ਗੁਰ ਮਹਾਤਮ ਗੁਰੂ ਗੀਤਾ ਭੀ ਇਕ ਵਡੀ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤਾ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਆਚਾਰਯ ਅਰ ਅਤਿਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਛਾ ਲੈਨੀ ਦੰਨੀ ਸਿਸ਼ ਅਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਲੋਭੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਮੋਹੀ ਅਰ ਕਾਮੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਰਵਥਾ ਛੱਡ ਦੇਨਾ, ਸਿਖਛਾ ਕਰਨੀ, ਸਹਿਜ ਸਿਖਛਾ ਥੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਆਰਘ੍ਯਪਾਦ੍ਯ ਅਰਥਾਤ ਤਾਜਨਾ, ਦੰਡ, ਪ੍ਰਾਣ ਹਰਣ ਤਕ ਭੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਸਤ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਚਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਝੂਠ ਮੂਠ ਕੰਠੀ ਤਿਲਕ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਗਡਰੀਏ ਵਾਕਰ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਗਡਰੀਏ ਅਪਨੀ ਭੇਡ ਬਕਰੀਆਂ ਥੀਂ ਆਪ ਆਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਸਿਸ਼ ਚੇਲੇ ਚੇਲੀਆ ਦੇ ਧਨ ਹਰਕੇ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ — ਵੇਹੀ।

ਲੋਭੀ ਗੁਰੂ ਲਾਲਚੀ ਚੇਲਾ ਦੋਨੋਂ ਖੋਲੇ ਦਾਵ ।

ਭਵ ਸਾਗਰ ਮੈਂ ਡੁਬਤੇ ਬੈਠ ਪੱਥਰ ਕੀ ਨਾਵ ॥

ਗੁਰੂ ਸਮਝਨ ਕਿ ਚੇਲੇ ਚੇਲੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇਨਗੇ ਹੀ, ਅਰ ਚੇਲਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਲੋਭੀ ਗੁਰੂ ਡੁਬੇ ਮਰੇ ਦ ਖਾਨੇ, ਪਾਪ ਵੁਡਾਨੇ ਆਦੀ ਲਾਲਚ ਥੀ ਦੋਨੋਂ ਕਪਟਾਨੂੰ ਕਵਸਰਤ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾ ਪੱਥਰ

ਦੀ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਨ ਵਾਲੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਭੁਬ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ
ਅਰ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਧੂੜ ਅਤੇ ਸੁਆਹ ਪਵੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਭੀ
ਖਲੋਤਾ ਨਾ ਰਹੇ ਜੋ ਰਹੇ ਓਹ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਪਵੇਗਾ । ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ
ਲੀਲਾ ਪੁਜਾਰੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਚਲਾਈ ਹੈ ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਡਰੀਏ
ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਭੀ ਲੀਲਾ ਮਚਾਈ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੰਮ ਸਾਰਥੀ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ
ਪਰਮਾਰਥੀ ਲੋਗ ਹਨ ਓਹ ਆਪ ਦੁਖ ਪਾਨ ਤਾਂ ਭੀ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਕਾਰ
ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਤਮ ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਗੀਤਾ ਆਦੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਹੀ ਕੁਕਰਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਨਾਈਆਂ ਹਨ ॥ (ਪ੍ਰਸਨ) :—

ਅਸ਼ਟਾਦਸ਼ਪੁਰਾਣਾਨਾਂ ਕਰਤਾ ਸਤ੍ਰਵਤੀਸੁਤः ॥ ੧ ॥

ਇਤਿਹਾਸਪੁਰਾਣਾਭ੍ਯਾਂ ਵੇਦਾਰਥਮੁਪਵ੍ਰਿਹਯੇਤ ॥ ੨ ॥

ਮਹਾਭਾਰਤ ॥

ਪੁਰਾਣਾਨ੍ਯਖਿਲਾਨਿ ਚ ॥ ੩ ॥ ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ

ਇਤਿਹਾਸਪੁਰਾਣੰ ਪੰਚਮੰ ਵੇਦਾਨਾਂ ਵੇਦः ॥ ੪ ॥

ਛਾਨੋਗ੍ਯੋਪਨਿਸਦ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੭। ਖੰਡ ੧ ।

ਦਸ਼ਮੇਅਹਨਿ ਕਿੰਚਿਤਪੁਰਾਣਮਾਚਖਛੀਤ ॥ ੫ ॥

ਪੁਰਾਣਵਿਦ੍ਯਾ ਵੇਦः ॥ ੬ ॥ ਸੂਰ੍ਯਮ ।

ਅਠਾਰ੍ਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਵਿਆਸ ਜੀ ਹਨ, ਵਿਆਸ ਵਚਨ ਦਾ
ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ੁਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਤਿਹਾਸ ॥੧॥ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਠਾਰ੍ਹ ਪੁਰਾਣਾਂ
ਥੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਨ, ਪੜ੍ਹਾਨ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਅਰ ਪੁਰਾਣ ਵੇਦਾਂ
ਜੇਹੀ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ॥੨॥ ਪਿਤ੍ਰੀਕਰਮ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣ ਅਰ ਹਰੀਦ੍ਰਿਸ
ਜਾਂ ਕਥਾ ਸੁਨਨ ॥੩॥ ਅਸ਼ਮਾਧ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਨ੍ਹੇ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਬੇੜੀ ਜੇਹੀ
ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਨਨ ॥੪॥ ਪੁਰਾਣ ਵਿਦਿਆ ਵੇਦ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਨਨ ਕਰਕੇ
ਵੇਦ ਹੈ ॥੫॥ ਇਤਿਹਾਸ ਅਰ ਪੁਰਾਣ ਪੰਜਵਾਂ ਵੇਦ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ
ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਥੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਥੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ
ਅਰ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਅਰ
ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਅਠਾਰ੍ਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਵਿਆਸ ਜੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇ ਗਧੇੜੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ

ਭਾਸ਼ਣ ਆਦੀ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਥੀਂ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਸਜੀ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਮਵਾਦੀ, ਪਾਰਮਿਕ, ਯੋਗੀ ਸਨ, ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਮਿਥਿਆ ਕਥਾ ਕਦੀ ਨਾ ਲਿਖਦੇ, ਅਰ ਏਸਥੀ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਨਵੀਨ ਕਪੋਲ ਕਲਪਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਲੇਖਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਵੇਦ, ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਰਧ ਅਸੰਤਵਾਦ ਲਿਖਣਾ ਵਿਆਸ ਸਦਿਸ਼ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਕੇਸ਼, ਵਿਰੋਧੀ, ਸਾਰਥੀ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਤੀਹਾਸ ਅਰ ਪੁਰਾਣ ਸਿਵਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ —

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਨੀਤਿਹਾਸਾਨਿ ਪੁਰਾਣਾਨਿ ਕਲਪਾਨੁ ਗਾਥਾਨਾਰਾਸੀਰਿਤਿ ॥

ਏਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਰ ਸੂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣ ਹੈ, ਐਤ੍ਰੇਯ, ਸਤਪਥ, ਸਾਖ ਅਰ ਗੋਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਹੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੁਰਾਣ, ਕਲਪ, ਗਾਥਾ ਨਾਰਾਸੀ ਏਹ ਪੰਜ ਨਾਮ ਹਨ। (ਇਤੀਹਾਸ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਕ ਅਰ ਯਾਗਵਲਕ ਦਾ ਸੰਵਾਦ। (ਪੁਰਾਣ) ਜਗਤ ਉਤਪੱਤੀ ਆਦੀ ਦਾ ਵਰਣਨ (ਕਲਪ) ਵੇਦ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਰਥ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨਾ। (ਗਾਥਾ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾਰਸ਼ਣਿਕ ਰੂਪ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿਨਾ। (ਨਾਰਾਸੀ) ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਾ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵੇਦਾਰਥ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਤ੍ਰੀ ਕਰਮ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨੀਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਨਨਾ ਅਸੰਮੇਧ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਨਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੋ ਵਿਆਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਨਨਾ, ਸੁਨਾਨਾ, ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲੋਂ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਦ ਵੇਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ, ਸੁਨਦੇ ਸੁਨਾਂਦੇ ਸਨ, ਏਸ ਲਈ ਸਬ ਥੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹ ਸਬ ਘਟਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਨ ਮਨਘੜਤ ਸ਼੍ਰੀਮਦਭਾਗਵਤ, ਸਿਵਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਮਿਥਿਆ ਵਾ ਦੁਸ਼ਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ ਜਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਪੜ੍ਹਾਕੇ ਵੇਦਾਰਥ ਫੇਲਾਇਆ ਏਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੇਦਵਿਆਸ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਵਿਆਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਾਰ ਪਾਰ ਦੀ ਮਧ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਅਰੰਭ ਥੀ ਲੈਕੇ ਅਥਰਵਵੇਦ ਦੇ ਪਾਰ ਪਰਯੰਤ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਅਰ ਸੁਕਦੇਵ ਤਥਾ ਜੈਮੁਨੀ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਭੀ ਸਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦ੍ਵੈਪਾਇਨ' ਸੀ, ਜੋ ਕੋਈ ਏਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਏਹ

ਬਾਤ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਉ, ਦਾਦਾ, ਪੜਦਾਦਾ, ਪਰਾਸਰ, ਸਕਤੀ, ਵਾਸਿਸਠ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਨੇ ਭੀ ਚਾਰੇ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ ਏਹ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰ ਘਟ ਸਕੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ ਵਾ ਕੋਈ ਸੱਚੀ ਭੀ ਹੈ? (ਉੱਤਰ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਕੋਈ ਘੁਣਾ-ਖਫਰ ਨਿਆਯ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਭੀ ਹੈ। ਜੇ ਸੱਚੀ ਹੈ ਓਹ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ, ਅਰ ਜੇ ਝੂਠੀ ਹਨ ਓਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣ ਰੂਪੀ ਘਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਿਵਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਸਿਵਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਰੁਦ੍ਰ, ਗਣੇਸ਼, ਅਰ ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਵੇਸਨਵਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਿਆ ਅਰ ਸਿਵ ਆਦੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਦਾਸ। ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰੀ ਅਰ ਸਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਆਦੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨੌਕਰ ਬਨਾਏ। ਗਣੇਸ਼ ਖੰਡ ਵਿਚ ਗਣੇਸ਼ ਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਬਾਕੀ ਸਬਨੇ ਦਾਸਬਨਾਯਾ ਭਲਾ ਏਹ ਬਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਪ੍ਰਦਾਈ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ? ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੁਧ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਏਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗਲਣੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਝੂਠੀ, ਅਰ ਜੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਤੀਜੀ ਝੂਠੀ, ਅਰ ਜੇ ਤੀਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਬ ਝੂਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਵਪੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਵ ਥੀਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਥੀਂ, ਦੇਵੀ ਪੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦੇਵੀ ਥੀਂ, ਗਣੇਸ਼ਖੰਡ ਵਾਲੇ ਨੇ ਗਣੇਸ਼ ਥੀਂ, ਸੂਰਯਪੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੂਰਯ ਥੀਂ, ਅਰ ਵਾਯੂਪੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵਾਯੂ ਥੀਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਪੁਲਯ ਲਿਖਕੇ ਫੇਰ ਇਕ ਇਕ ਥੀਂ ਇਕ ਇਕ ਜ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਇਕ ਇਕ ਥੀਂ ਲਿਖੀ, ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਜੇ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਸਥਿਤੀ ਪੁਲਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਉਤਪੰਨ, ਅਰ ਜੇ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਰੂਪ ਰਹਿਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਭੀ ਏਸਤੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਫੇਰ ਓਹ ਆਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਪਰੀਛਿੰਨ ਹੋਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਕਿਉਂਕਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਤਪੱਤੀ ਭੀ ਹੋਰ ਤੀ ਨਵੀਂ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਨੀ ਹੈ ਜੋਕਿ ਸਰਵਥਾ ਅੰਭਵ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ—

ਸਿਵ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਸਿਵ ਨੇ ਇਛਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਾਰਾਯਣ ਜਲਦੇ ਕੁੰਡ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚੋਂ

ਕੋਲਫੁਲ, ਕੋਲਫੁਲ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ, ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਬ ਜਲਮਈ ਹੈ, ਜਲਦੀ ਚੁਲੀ ਚੁਕ ਕੇ ਵੇਖੀ ਅਰ ਜਲ ਵਿਚ ਸਟ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਥੀਂ ਇਕ ਬੁਲਬੁਲਾ ਉਠਿਆ ਅਰ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ, ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਦਿਵਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੇਹਾ ਤਕ ਦੋਨੋਂ ਪਾਨੀ ਉੱਤੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ, ਤਦ ਮਹਾਦੇਵ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਝਗੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੇਜੋਮਈ ਲਿੰਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਅਰ ਉਹ ਜਲਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲਾਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਕੇ ਦੋਨੋਂ ਆਸਚਰਯਯੁਕਤ ਹੋ ਗਏ, ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਸਦਾ ਆਦੀ ਅੰਤ ਲੈਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਆਦੀ ਅੰਤ ਲੈਕੇ ਜਲਦੀ ਚਲਾ ਆਵੇ ਉਹ ਪਿਤਾ, ਅਰ ਜੇ ਪਿਛੋਂ ਵਾ ਬਾਹ ਲੈਕੇ ਨਾ ਆਵੇ ਉਹ ਪੁਤ੍ਰ ਕਹਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਕੱਛ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਚਲਿਆ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਸਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉੱਡਿਆ, ਦੋਨੋਂ ਮਨੋਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲੇ ਦਿਵਸਹਜ਼ਾਰ ਵਰੇਹਾਂ ਤਕ ਦੋਨੋਂ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾਇਆ, ਤਦ ਹੇਠਾਂ ਥੀਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਰ ਉਪਰ ਥੀਂ ਹੇਠਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਪਤਾ ਲੈ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਤ੍ਰ ਬਨਨਾ ਪਵੇਗਾ ਏਹ ਗਲ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਗਜ਼ੇ ਅਰ ਇਕ ਕੇਤਕੀ ਦਾ ਦੁਖਤ ਉੱਪਰ ਥੀ ਉਪਰ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੇਹਾਂ ਥੀਂ ਏਸ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਯ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਏਸ ਲਿੰਗ ਦਾ ਬਾਹ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਅਰ ਏਹ ਉਗਾਹੀ ਦੇਓ ਕਿ ਮੈਂ ਏਸ ਲਿੰਗ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਦੁਧ ਦੀ ਧਾਰ ਕਰਦੀ ਸਾਂ, ਅਰ ਦੁਖਤ ਆਖੇ ਕਿ ਮੈਂ ਵੁਲ ਵਸਾਵਾ ਸਾਂ ਇਹ ਉਗਾਹੀ ਦੇਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠਿਕਾਨੇ ਉੱਤੇ ਲੈ ਚਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਠੀ ਉਗਾਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਆਗੇਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੁਸੇ ਹੋਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜੇ ਉਗਾਹੀ ਨਾ ਦੇਓਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਹਾਂ, ਤਦ ਦੁਹਾ ਨੇ ਡਰਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਗਾਹੀ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਤਦ ਤਿੰਨੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਆਇਆ ਸੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਪੁੱਜਿਆ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪਤਾ ਲੈ ਆਇਆ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਤਬ ਵਿਸ਼ਨੂ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਨੂੰ ਏਸਦੀ ਬਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਲੈ ਆਇਆ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ

ਉਗਾਹੀ ਦੇਓ ਤਦ ਗਊ ਅਰ ਦੁਖਤ ਨੇ ਉਗਾਹੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਲਿੰਗ
 ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੋਗੇ ਸਾ, ਤਦ ਲਿੰਗ ਵਿਚੋਂ ਸਬਦ ਨਿਕਲਿਆ ਅਰ ਪਹਿਲੇ
 ਦੁਖਤ ਨੂੰ ਸੁਪ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਬੁਠ ਬੋਲਿਆ ਏਸ ਲਈ ਤੇਰਾ
 ਫੁਲ ਮੇਰੇ ਵਾਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਉੱਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਚੜੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ
 ਕੋਈ ਚੜ੍ਹਾਵੇਗਾ ਉਸਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਗਊ ਨੂੰ ਸੁਪ ਦਿਤਾ ਕਿ
 ਜਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬੁਠ ਬੋਲੀ ਉਸੇ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਖਾਇਆ ਕਰੇਗੀ ਤੇਰੇ
 ਮੂੰਹ ਦੀ ਪੁਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰਛਦੀ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ
 ਸੁਪ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬੁਠ ਬੋਲਿਆ ਏਸ ਲਈ ਤੇਰੀ ਪੁਜਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ
 ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿਤਾ ਤੂੰ ਸਤ ਬੋਲਿਆ ਏਸ ਲਈ ਤੇਰੀ
 ਪੁਜਾ ਸਬ ਥਾਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਫੇਰ ਦੁਹਾਨੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਉਸ ਥੀਂ
 ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉਸ ਲਿੰਗ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਟਾਸ਼ੁਟ ਮੂਰਤ ਨਿਕਲ ਆਈ ਅਰ
 ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਨੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਬਗਤੇ ਵਿਚ
 ਕਿਉਂ ਲਗੇ ਰਹੇ ? ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਗੈਰ
 ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਿਥੋਂ ਕਰੀਏ ? ਤਦ ਮਹਾਦੇਵ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸਟਾ ਵਿਚੋਂ
 ਇਕ ਭੁਸ਼ਮ ਦਾ ਗੋਲਾ ਕਢਕੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਏਸ ਵਿਚੋਂ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਬਨਾਓ
 ਇਤਿਆਦੀ । ਭਲਾ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛੇ
 ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਤਤੁ ਅਰ ਪੰਜ ਮਹਾਭੂਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ,
 ਮਹਾਦੇਵ ਦੇ ਸਹੀਰ ਜਲ, ਕੋਲਫੁਲ, ਲਿੰਗ, ਗਊ ਅਰ ਕੋਤਕੀ ਦਾ ਦੁਖਤ,
 ਅਰ ਭੁਸ਼ਮ ਦਾ ਗੋਲਾ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਥਾਬਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਆ ਪਏ ?

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਨਾਭੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਲ, ਕੋਲਫੁਲ
 ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪੇਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੀ ਸੁਖੀਭਵ, ਅਰ ਖੱਬੇ
 ਅੰਗੂਠੇ ਦੀ ਸਤ੍ਯਰੂਪਾ ਰਾਣੀ, ਮਥੇ ਥੀ ਹੁਦ ਅਰ ਮਰੀਚੀ ਆਦੀ ਦਸ ਪੁਤ੍ਰ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਦਸ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇਰਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਸਪ
 ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤੀ ਥੀ ਦੈਤ, ਦਨੁ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨਵ, ਆਦਿਤੀ ਥੀ
 ਆਦਿਤਸ, ਬਿਨਤਾ ਥੀ ਪਖਵੀ, ਕਦਰੁ ਥੀ ਸੱਪ, ਸਰਮਾ ਥੀ ਕੁੱਤੇ,
 ਗਿੰਦੜ ਆਦੀ, ਅਰ ਹੋਰਨਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਥੀ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਖੂਠ, ਬੇਰੇ,
 ਮਹੀਆ, ਘਾਹ, ਤੂੜੀ, ਅਰ ਕਿੱਕਰ ਆਦੀ ਦੁਖਤ ਕੀਡਿਆਂ ਸਮੇਤ ਉਤਪੰਨ
 ਹੋਗਏ, ਵਾਹਭਈਵਾਹ ! ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਲਾਲਭੁਜੋਂਕੜ, ਕੀ ਕਹਨਾ
 ਤੈਨੂੰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਨ ਵਿਚ ਜਰਾ ਭੀ ਲਜਿਆ
 ਅਰ ਸਰਮ ਨਾ ਆਈ, ਨਿਰਾ ਅੱਨਾਂ ਹੀ ਬਨਗਿਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਰਜ
 ਵੀਰਯ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਥੀਂ ਮਨੁਸ਼ ਤਾਂ ਬਨਦੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ
 ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਸ, ਪਖਵੀ, ਸੱਪ ਆਦੀ ਕਦੀ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਅਰ

ਹਾਥੀ, ਉਠ, ਸ਼ੇਰ, ਕੁੱਤੇ ਖੋਤੇ, ਅਰ ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗਰਭਾਸ਼ਯ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਅਵਕਾਸ ਕਿਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸ਼ੇਰ ਆਦੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਖਾ ਗਏ, ਅਰ ਮਨੁਸ਼ ਸ਼ਰੀਰ ਥੀਂ ਪਸ਼ੂ, ਪਖਵੀ, ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਨਾ ਕਿਉਂਕਰ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਏਸ ਮਹਾ ਅਸੰਭਵ ਲੀਲਾ ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੁਨ ਤਕ ਭਰਮਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਭੂਠ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਅੰਨੇ ਪੋਪ ਅਰ ਬਾਹਿਰ ਭੀਤਰ ਦੀਆਂ ਫੁਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸੁਨਦੇ ਅਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਹੀ ਆਸਚਰਯ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਮਨੁਸ਼ ਹਨ ਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ? ਇਹਨਾਂ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਨਾਨ ਹਾਰੇ ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ, ਵਾ ਜੰਮਨ ਵੇਲੇ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਪਾਂ ਥੀਂ ਬਚਦੇ ਤਾਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕ ਜਿਸਦਾ ਵਿਆਹ ਉਸੇ ਦੇ ਗੀਤ, ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਲੋਗੋਂ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ. ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸ, ਜਦ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਨ ਲੋਗੋਂ ਤਦ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸਭ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਨੁਸ਼ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਥੀਂ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਹੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਸੋ ਸਭ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਓ ਭੋਲੇ ਲੋਗੋਂ ! ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਥੀਂ ਵੱਡਾ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਵਾ ਨਿੰਦਾ, ਅਥਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾਏ, ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਪੋਪ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਭੈਡ ਅਰ ਖਸਾਮਦੀ ਚਾਰਨਾਂ ਥੀਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਗੱਪੀ ਹੋ ਅਥਵਾ ਨਹੀਂ ? ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੋਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬਨਾਓ, ਅਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਥੀਂ ਨੀਚ ਠਹਿਰਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਅਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ, ਕਿੰਤੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਸਾਰਥ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਛਲੀ ਕਪਟੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਛਲ, ਕਪਟ ਆਦੀ ਦੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਕਸ਼ਯ ਅਰਕਸ਼ਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਥੀਂ ਪਸ਼ੂ, ਪਖਵੀ, ਸੱਪ, ਦੁਖਤ ਆਦੀ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਭੀ ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਸੰਭਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ? ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਆਏ ਓਹੋ ਠੀਕ

ਹੈ, ਅਰ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪੋਪ ਜੀ ਏਥੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾਕੇ ਥਕੇ ਹੋਨਗੇ :—

ਤਸਮਾਦ ਕਾਸ਼ਯਪਯ ਇਮਾ: ਪ੍ਰਜਾ: ॥ ਸਤੰ ੭੧੫੧੫। ੫ ॥

ਸਤਪਥ ਵਿਚ ਏਹਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਹਸਥਸ੍ਰਿਸਟੀਕਸ਼ਯਪਦੀਬਨਾਈਹੋਈ ਹੈ :—

ਕਸ਼ਯਪ: ਕਸਮਾਤ ਪਸ਼ਯਕੋ ਭਵਤੀਤਿ ॥ ਨਿਰੁ:ਅਃ੨੪੩੨॥

ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕਰਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਸ਼ਯਪ ਏਸਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ਯਕ ਅਰਥਾਤ “ਪਸ਼ਯਤੀਤਿ ਪਸ਼ਯ: ਪਸ਼ਯ ਏਵਪਸ਼ਯਕ:” ਜੋ ਨਿਰਭ੍ਰਮਹੋਕੇ ਚਰਾਚਰ ਜਗਤ ਸਥ ਜੀਵ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਸਕਲਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਯਥਾਵਤ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਥ :— “ਆਦਮੀਤਵਿਪਰਯਯਸਰ” ਏਸ ਮਹਾਭਾਸ਼ਯ ਦੇ ਵਚਨ ਥੀਂ ਆਦੀ ਦਾ ਅੱਖਛਰ ਅੰਤ ਅਰ ਅੰਤ ਦਾ ਵਰਣ ਆਦੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ‘ਪਸ਼ਯਕ’ ਥੀਂ ‘ਕਸ਼ਯਪ’ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਭੀਗ ਦੇ ਲੋਏ ਚੜ੍ਹਾ, ਅਪਨਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਸਟ ਕੀਤਾ ॥

ਜਿਸ ਭਰਾ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਦੁਰਗਾਪਾਠ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਥੀਂ ਤੇਜ ਨਿਕਲਕੇ ਇਕ ਦੇਵੀ ਬਨੀ ਉਸਨੇ ਮਹਿਸ਼ਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਸ ਵਰਗੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਉਤਪੱਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਥ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਕਤ ਬੀਜ ਭਰ ਜਾਨਾ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਦਾ ਵਗ ਟੁਰਨਾ ਆਦੀ ਗਪੜੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਲਿਖ ਰਖੇ ਹਨ, ਜਦ ਰਕਤਬੀਜ ਨਾਲ ਸਥ ਜਗਤ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਅਰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਅਹ ਉਸਦੀ ਫੌਜ ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ ਸੀ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਦੇਵੀ ਥੀਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਰਕਤਬੀਜ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਰਕਤ-ਬੀਜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ, ਪਖੰਡੀ, ਮਨੁੱਖ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਰ ਜਲ, ਸਥਲ, ਮਗਰਮੰਡ, ਕੰਢੂ, ਮੱਛੀ ਆਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਆਦੀ ਦੁਖਤ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਏਥੇ ਏਹੋ ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਾਨੋ ਕਿ ਦੁਰਗਾਪਾਠ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨੱਠਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਨਗੇ, ਵੇਖੋ! ਕਹੀ ਅਸੰਭਵ ਕਥਾ ਦਾ ਗਪੜਾ ਭੀਗਦੀ ਲੋਹਰ ਵਿਚ ਉਡਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਠੌਰ ਨਾ ਠਿਕਾਨਾ ।

ਹੁਣ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਦਭਾਗਵਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਲੀਲਾ ਸੁਨੋ ! ਬ੍ਰਹਮਾਜੀਨੂੰ ਨਾਰਾਯਣ ਨੇ ਚਾਰਸਲੋਕੀ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ॥

ਗਵਾਨੰ ਪਰਮਗੁਹਯੰ ਮੇ ਯਦਵਿਜਵਾਨਸਮਨਵਿਤਮ ।

ਸਰਹਸਯੰ ਤਦੰਗੰਚ ਗ੍ਰਿਹਾਣ ਗਦਿਤੰ ਮਯਾ ॥

ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੭ । ਅਧਯਾਯ ੯੦ । ਸ਼ਲੋਕ ੩੦ ॥

ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨ ਅਰ
ਗੁਰੂ ਬਾਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਰ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਛ ਦਾ
ਅੰਗ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ, ਜਦ ਵਿਗਿਆਨ ਯੁਕਤ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ
ਤਾਂ ਪਰਮ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਰਖਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਰੂ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਥੀਂ ਰਹਸਜ (ਗੁਰੂ) ਭੀ ਪੁਨਰੁਕਤ ਹੈ, ਜਦ ਮੂਲ ਸ਼ਲੋਕ ਅਨਰਥਕ
ਹੈ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਨਰਥਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ :—

ਭਵਾਨ ਕਲਪਵਿਕਲਪੇਸ਼ੁ ਨ ਵਿਮੁਹਯਤਿ ਕਰਹਿਚਿਤ॥

ਕਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੨ । ਅਧਯਾਯ ੯ । ਸ਼ਲੋਕ ੩੬ ॥

ਤੁਸੀਂ ਕਲਪ ਮਿਸ਼ਟੀ ਅਰ ਵਿਕਲਪ ਪੁਲਯ ਵਿਚ ਭੀ ਮੋਹ ਨੂੰ ਕਦੀ
ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੋਗੇ, ਇਹ ਲਿਖਕੇ ਫੇਰ ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਹੋਕੇ ਵੱਡਾ
ਚੁਰਾਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਦੂਜੀ ਝੂਠੀ, ਏਸ ਕਰਕੇ
ਦੋਏ ਬਾਤਾਂ ਝੂਠੀਆਂ, ਜਦ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਰਾਗ, ਦੋਸ, ਕ੍ਰੋਧ, ਈਰਸ਼ਾ, ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ,
ਹਨ ਤਾਂ ਸਨਕਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਜੇ
ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਦ ਜੇ ਵਿਜੈ ਦੁਆਰਪਾਲ ਸਨ,
ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨੀ ਜਰੂਰੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਨਕਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ
ਤਾਂ ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਹੋਇਆ, ਏਸ ਉੱਤੇ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਸ਼ਾਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ
ਸਕਦਾ, ਜਦ ਸ਼ਾਪ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਵੋ ਏਸ ਕਹਿਨ
ਕਰਕੇ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਕਾਸ਼, ਵਾਯੂ,
ਅੱਗ ਅਰ ਜਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਦੁਆਰ ਮੰਦਿਰ, ਅਰ ਜਲ ਕਿਸਦੇ
ਆਧਾਰ ਸਨ ? ਫੇਰ ਜੇ ਵਿਜੈ ਨੇ ਸਨਕਾਦਕਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ!
ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਕਦ ਆਵਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿਜੇ ਪ੍ਰੇਮ
ਨਾਲ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਸੰਤਵੇਂ ਜਨਮ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਰੋਧ
ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਜਨਮ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੋਗੇ, ਏਸ ਵਿਚ
ਵਿਚਾਰਨਾ ਹਾਹੀਏ ਕਿ ਜੇ ਵਿਜੈ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇ ਨੌਕਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਰਖਛਾ ਅਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਕਰਤਵ ਕੰਮ ਸੀ, ਜੇ ਨੌਕਰਾਂ
ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਦੁਖ ਦੇਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮੀ ਦੰਡ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ
ਉਸਦੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸਾ ਸਬ ਕੋਈ ਕਰ ਸੁਟੇ, ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸੀ
ਕਿ ਜੇ, ਵਿਜੈ ਦਾ ਸਤਕਾਰ, ਅਰ ਸਨਕਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੰਡ ਦਿੰਦੇ,
ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਆਉਨ ਵਾਸਤੇ ਹਠ ਕਿਤੀ ਕੀਤਾ ? ਅਰ ਨੌਕਰਾਂ
ਨਾਲ ਲੜੇ ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਪ ਦਿੱਤਾ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸਨਕਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ
ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਦੇਨਾ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਨਿਆਯ ਸੀ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇ

ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸੇਵਕ ਜੋਕਿ ਵੇਲਨਵ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੋਵੇ ਉਨੀ ਬੜੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਓਹ ਹਿਰਨਾਖਛ, ਅਰ ਹਿਰਨਕ-ਸ਼ਯਪ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਿਰਨਾਖਛ ਨੂੰ ਵਰਾਹ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਫੂੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਲੋਟਕੇ ਸਿਰੁਨੇ ਧਰਕੇ ਸਾਂਗਿਆ, ਵਿਸਨੂੰ ਨੇ ਵਰਾਹ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰਦੇ ਹੇਠੋਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧਰ ਲੀਤਾ, ਓਹ ਉਠਿਆ ਦੁਹਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ, ਵਰਾਹ ਨੇ ਹਿਰਨਾਖਛ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ, ਇਨਾਂਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਗੋਲ ਹੈ ਵਾ ਫੂੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ? ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹ ਸਕਨਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣਕ ਲੋਗ ਭੂਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵੇਰੀ ਹਨ, ਭਲਾ ਸਦ ਵਲੋਟਕੇ ਸਿਰੁਨੇ ਧਰ ਲਈ ਤਾਂ ਆਪ ਕਿਸ ਉਤੇ ਸੁਤਾ ? ਅਰ ਵਰਾਹ ਜੀ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਦੌੜ ਆਏ ? ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤਾਂ ਵਰਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਖੀ ਫੇਰ ਦੋਨੋਂ ਕਿਸ ਉਤੇ ਖਲੋਕੇ ਲੜੇ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਠਹਰਨ ਦੀ ਜਗਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿੰਤੂ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਪੁਰਾਣ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਪੋਪ ਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਖਲੋਕੇ ਲੜੇ ਹੋਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਪੋਪ ਜੀ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਸੁਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਏਹ ਬਾਤ ਜੀਕਨ “ਗੱਪੀ ਦੇ ਘਰ ਗੱਪੀ ਆਏ ਬੋਲੇ ਗੱਪੀ ਜੀ” ਜਦ ਮਿਥਿਆ ਵਾਦੀਆ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਗੱਪੀ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਪ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਕਮਤੀ ਹੈ । ਹੁਨ ਰਹਿਆ ਹਿਰਨਕਸ਼ਯਪ, ਉਸਦਾ ਮੰਡਾ ਜੋ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸੀ ਓਹ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਸੀ ਤਦ ਓਹ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪੱਟੀ ਉੱਤੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਲਿਖ ਦੇਓ, ਜਦ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੁਨਿਆ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸਾਡੇ ਵੇਰੀ ਵਾ ਭਜਨ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ? ਮੁੰਛੇ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਤਦ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਨੁਕੇ ਪਹਾਜ ਉਤੇ ਭੇਗਿਆ, ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬੰਸ ਅੱਗੇ ਵਿਚ ਤਪਾਇਆ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਭੇਰਾ ਇਸਦੇਵ ਰਾਮ ਸੋਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਏਸ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਨਾਲ ਨਾ ਸੜੇਗਾ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਪਕੜਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲਿਆ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਾ ਕੋਈ ਸੜ ਜਾਨ ਤੋਂ ਬਚੇਗਾ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਨਾਰਾਯਣ ਨੇ ਉਸਬੰਸ ਉਤੇ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਕੀੜੀਆ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਚਲਾਈ, ਉਸਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਹੋਗਿਆ ਸਦ ਬੰਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਪਕੜਿਆ, ਓਹ ਫੁਟ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਕੜ ਛਿੱਡ ਚੀਰ ਸੁਟਿਆ, ਪਸ਼ਚਾਤ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਲਾਝ ਨਾਲ ਚੱਟਨ ਲਗਾ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਰ ਮੰਗ, ਉਸਨੇ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਤਗੁਤੀ ਹੋਨੀ ਮੰਗੀ, ਨਰਸਿੰਘਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭੇਰੀ ਇਕੀ ਪੀਹੜਿਆਂ ਸਕਾਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਸ਼੍ਰੀ ਦੂਜੇ ਗਪੌੜੇ ਦਾ ਭਰਾ

ਗਪੌੜਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਭਾਗਵਤ ਸੁਨਨ ਵਾ ਵਾਚਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪਕੜਕੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਉੱਤੇ ਡੇਗੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਬਚਾਵੇ ਚਕਨਾਚੁਰ ਹੋਕੇਮਰ ਹੀ ਜਾਵੇ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾਸੀ ? ਅਰ ਓਹ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਅਜੇਹਾ ਮੂਰਖ ਪੜ੍ਹਨਾ ਛਡਕੇ ਵਿਰਾਗੀ ਹੋਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਤਪੇ ਹੋਏ ਬੰਮ ਨਾਲ ਕੀੜੀਆਚੜ੍ਹਨ ਲਗੀਆ ਅਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਛੋਹਨ ਨਾਲ ਭੀ ਨਾ ਸੜਿਆ, ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ ਜੋ ਸੱਚੀ ਮੰਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਬੰਮਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਏਹ ਨਾ ਜਲੇ ਤਾਂ ਜਾਨੇ ਓਹ ਭੀ ਨਾ ਜਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਨਰਸਿੰਘ ਭੀ ਕਿਉ ਨਾ ਜਲਿਆ ? ਪ੍ਰਥਮ ਤੀਜੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਆਉਂਨ ਦਾ ਵਰ ਸਨਕਾਦਕ ਦਾ ਸੀ, ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਰਾਯਣ ਭੁਲ ਗਿਆ ? ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ, ਕਸ਼ਯਪ, ਹਿਰਨਾਖਛ ਅਰ ਹਿਰਨਕਸ਼ਯਪ ਚੌਥੀ ਪੀੜੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕੀ ਪੀੜੀਆਂ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆ ਭੀ ਨਹੀ, ਫੇਰ ਇਕੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਗਏ ਕਹ ਵੇਨਾ ਕਿੰਨਾਂ ਮੂਰਖਪਨਾ ਹੈ, ਅਰ ਫੇਰ ਓਹੋ ਹਿਰਨਾਖਛ, ਹਿਰਨਕਸ਼ਯਪ, ਰਾਵਣ, ਕੰਭਕਰਣ, ਫੇਰ ਸਿਸਪਾਲ, ਦੰਤਵਕ੍ਰ, ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ ਵਰ ਕਿੱਥੇ ਉਡ ਗਿਆ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੂਰਖ ਕਰਦੇ, ਸੁਨਦੇ, ਅਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ॥

ਪੂਤਨਾ ਅਰ ਅਕਰੂਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਸੇ ਵਿਚ ਦੇਖੋ :—

ਰਬੇਨ ਵਾਯੁਵੇਗੇਨ ॥ ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੧੦ ਅਧਿਆਯ ੩੯। ਸਲੋਕ ੩੮

ਜਗਾਮ ਗੋਕੁਲੰ ਪ੍ਰਤਿ ॥ ਭਾ० ਸਕੰਧ ੧੦। ਪੁ० ਅ० ੩੮ ਸਲੋਕ ੨੪

ਅਕਰੂਰ ਜੀ ਕੰਸ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਹਵਾਦੀ ਫੁਤਤੀ ਵਾਕਰ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰਥ ਉੱਤੇ ਬੈਠਕੇ ਸੂਰਯ ਚੜ੍ਹੇ ਚੱਲੇ, ਅਰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਸੂਰਯ ਭੁਬਨ ਵੇਲੇ ਪੁਜੇ, ਘੋੜੇ ਭਾਗਵਤ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਛਿਣਾ ਕਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਨਗੇ, ਵਾ ਰਸਤਾ ਭੁਲਕੇ ਭਾਗਵਤ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਹੱਕਨ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਅਕਰੂਰ ਜੀ ਆਕੇ ਸੌ ਰਹੇ ਹੋਨਗੇ ? ਪੂਤਨਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਛੀ ਕੋਹ ਚੌੜਾ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੰਬਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋ, ਮਥੁਰਾ ਅਰ ਗੋਕੁਲ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਏਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਥੁਰਾ ਅਰ ਗੋਕੁਲ ਵੇਨੇ ਦਬੀਕੇ ਏਸ ਪੋਪ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਭੀ ਦਬਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਕਥਾ ਉਟਪਟਾਂਗ ਲਿਖੀ ਹੈ :—

ਉਸਨੇ ਨਾਰਦ ਦੇ ਕਹਿਨ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਾਰਾਯਣ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਨਾਰਾਯਣ ਕੁੱਦ ਪਏ, ਕੀ ਨਾਰਾਯਣ ਉਸਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ

ਸਨ ਕਿ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾਉਂ
ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਭੀ ਨਾਰਾਯਣ ਸਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
ਦੁੱਖ ਛੁਡਾਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ? ਜੇ ਏਹ ਗਲ ਸੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕੈਦੀ
ਲੋਗ ਨਾਰਾਯਣ ਨਾਰਾਯਣ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ? ਏਸਤਰਾਂ ਸੋਚਸ
ਸਾਸਤ੍ਰ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਮੇਰੂਪਰਬਤ ਦਾ ਪਰਿਮਾਣ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਪ੍ਰਯਤ੍ਰ
ਰਾਜਾ ਦੇ ਰਥ ਦੀ ਚਕ੍ਰ ਦੀ ਲੀਕ ਨਾਲ ਸਮੁਦ੍ਰ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋੜ ਯੋਜਨ
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਮਿਥਿਆ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਗਪੋੜਾਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ
ਹੋ ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ॥

ਇਹ ਭਾਗਵਤ ਬੋਥਦੇਵ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਭਰਾ ਜੈ-
ਦੇਵ ਨੇ ਗੀਤ ਗੁਰਿੰਦ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਉਸ ਨੇ ਏਹ ਸਲੋਕ ਅਪਨੇ ਬਨਾਏ
ਹਿਮਾਦਰੀ ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਮੈਨੇ
ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਲੇਖ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜ੍ਹੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਪੜ੍ਹਾ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋ ਅਸਾ ਸੀ ਉਸ
ਅਸਾ ਦੇ ਅਸਾਂ ਨੇ ਦੇ ਸਲੋਕ ਬਨਾਕੇ ਹੇਠਾ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਨਾ
ਹੋਵੇ ਓਹ ਹਿਮਾਦਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਖ ਲਵੇ ॥

ਹਿਮਾਦੇ: ਸਚਿਵਸਤਾਰਥੇ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਿਯਤੇਅਧੁਨਾ ।

ਸਕੰਧਾਅਧਯਾਯਕਥਾਨਾਂ ਚ ਯਤਪ੍ਰਮਾਣੈਸਮਾਸਤ:॥ ੧॥

ਸ਼੍ਰੀਮਦਭਾਗਵਤੰ ਨਾਮ ਪੁਰਾਣੰ ਚ ਮਯੇਰਿਤਮ ।

ਵਿਦੁਸ਼ਾ ਬੋਥਦੇਵੇਨ ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸ੍ਯ ਯਸ਼ੋਨ੍ਰਿਤਮ ॥ ੨ ॥

ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਲੋਕ ਗੁਵਾਚੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਨ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ
ਦੇ ਵਸੀਰ ਹਿਮਾਦਰੀ ਨੇ ਬੋਥਦੇਵ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੇਰੇ ਬਨਾਏ
ਸ਼੍ਰੀਮਦਭਾਗਵਤ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸੁਨਨ ਦਾ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਤੂੰ
ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ਬਨਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਦ
ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਜਾਨ ਲਵਾਂ, ਸੋ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ
ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ਉਸ ਬੋਥਦੇਵ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਗੁਵਾਚੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹੇ
ਵਿਚ ਦਸ ਸਲੋਕ ਸਨ, ਯਾਰਵੇਂ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ, ਏਹ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ
ਹੋਏ ਸਲੋਕ ਸਬ ਬੋਥਦੇਵ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਓਹ :—

ਬੋਧੰਤੀਤਿ ਹਿ ਪ੍ਰਾਹੁ: ਸ਼੍ਰੀਮਦਭਾਗਵਤੰ ਪੁਨ: ।

ਪੰਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾ: ਸ਼ੈਨਕਸ੍ਯ ਸੁਤਸ੍ਯਾਤੋਤਰੰ ਤ੍ਰਿਸੁ॥ ੧੧ ॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਤਾਰਯੋਸ਼ਚੈਵ ਵਜਾਸਸਜਨਿਰਵ੍ਰਿਤਿਕ੍ਰਿਤਾਤ।
 ਨਾਰਦਸਯਾਤ੍ਰਹੇਤੂਕਤਿ:ਪ੍ਰਤੀਤਯਰਥੰ ਸ੍ਵਜਨਮਚ॥੧੨
 ਸੁਪਤਘਨੰ ਦ੍ਰੋਣਯਭਿਭਵਸਤਦਸਤ੍ਰਾਤਪਾਂਡਵਾ ਵਨਮ।
 ਭੀਸ਼ਮਸਯਸੁਪਦਪ੍ਰਾਪ੍ਤਿ:ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸਯਦ੍ਵਾਰਿਕਾਰਾਮ:॥੧੩
 ਸ੍ਰੋਤੁ: ਪਰੀਖਿਤੋ ਜਨਮ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟ੍ਰਸਯਨਿਰਗਮ:।
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸਯਮਰਤਯਤਯਾਗਸ੍ਯੁਤਤ: ਪਾਰਥਮਹਾਪਥ:੧੪
 ਇਤਯਸ਼ਟਾਦਸ਼ਭਿ:ਪਦ੍ਯੈਰਧਯਾਯਾਰਥਕ੍ਰਮਾਤਸਮ੍ਰਿਤ:
 ਸੁਪਰਪ੍ਰਤਿਬੰਧੋਨੰ ਸਫੀਤੰ ਰਾਜਯੰ ਜਹੈ ਨ੍ਰਿਪ:॥੧੫॥
 ਇਤਿਵੈਰਾਜਵੇਦਾਰਢਯੋਕਤੋ ਪ੍ਰੋਕਤਾ ਦ੍ਰੋਣਿਜਯਾਦਯ:॥

ਇਤਿ ਪ੍ਰਥਮ: ਸਕੰਧ: ॥ ੧ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਥਾਰ੍ਹਾਂ ਸਕੰਧਾਂ ਦਾ ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਧਦੇਵ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਬਨਾਕੇ ਹਿਮਾਦਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹੇ ਉਹ ਬੋਧਦੇਵ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਿਮਾਦਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਖ ਲਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਭੀ ਲੀਲਾ ਸਮਝਨੀ, ਪਰੰਤੂ ਉੱਨੀ, ਵੀਹ, ਇੱਕੀ ਅਰਥਾਤ ਇਕੱਤ੍ਰੇਂ ਇਕ ਵਧੀਕ ਹੈ॥

ਦੱਖੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਅਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਥੀਂ ਮਰਨ ਪਰਯੰਤ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਅਰ ਏਸ ਭਾਗਵਤ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅਨੁਚਿਤ ਮਨ ਮਾਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਦੁਧ, ਦਹੀ ਮੱਖਣ ਆਦੀ ਦੀ ਚੋਰੀ ਲਗਾਈ, ਅਰ ਕੁਬਜਾ ਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਕੰਮ, ਪਰਾਈਆਂ ਵਿਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਕਰਕੇ ਥੋਡਾ ਆਦੀ ਮਿਥਿਆ ਦੋਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਉਤੇ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਏਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ, ਪੜ੍ਹਾ, ਸੁਨ, ਸੁਨਾਕੇ ਹੋਰ ਮੰਤ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਏਹ ਭਾਗਵਤ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਝੂਠੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਕਨ ਹੁੰਦੀ? ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਥਾਰ੍ਹਾਂ ੧੨ ਜੋਤੀ ਦੇ ਲਿੰਗ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੱਭੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤੇਜ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਦੀਵਾ ਦਿਖਾਏ ਲਿੰਗ ਭੀ ਹਨੇਰੇ

ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨਬਰ ਆਉਂਦੇ ਏਹ ਸਬ ਲੀਲਾ ਪੋਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ ਤਦ ਸਮਿਤੀ, ਜਦ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਬੁਧ ਨਾ ਰਹੀ ਤਦ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਜਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਾ ਰਹਿਆ ਤਦ ਪੁਰਾਣ ਬਨਾਏ ਨਿਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਸੂਦਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਨਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਗਲ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਮਰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਵੇਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਨਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਬ ਨੂੰ ਹੈ, ਦੇਖੋ ! ਗਾਰਗੀ ਆਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਛਾਦੋਗਯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਜਾਨ ਸ੍ਰੁਤੀ” ਨੇ ਭੀ ਵੇਦ ‘ਰੇਕਯ ਮੁਨੀ’ ਦੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਅਰ ਯਜੁਰਵੇਦ ਦੇ ਛੋਬੀਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸਫਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਅਰ ਸੁਨਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੈ ਫੇਰ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਮਿਥਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਕੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਥੀਂ ਬੇਮੁਖ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਮੋਦਨ ਨੂੰ ਸਾਧਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮਹਾਪਾਪੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

ਦੇਖੋ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਕਿਹਾ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲੀਤਾ ਹੈ । “ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਨੇਨ ਰਜਸਾੰ” ੧ । ਸੂਰਯ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ । “ਇਮੰਦੇਵਾ ਅਸਪਤਨਗੁਰਮੰਸੁਵਧੁਮ” ॥ ੨ ॥

ਚੰਦ੍ਰੰ । “ਅਗਨਿਰਮੁਰਧਾ ਦਿਵਃ ਕਕੁਤਪਤਿਃ” । ੩ । ਮੰਗਲ । “ਉਦ ਬੁਧਯਸ੍ਯਾਗਨੇ” । ੪ । ਬੁਧ । “ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੇ ਅਤੀਯਦਰਯੇ” । ੫ । ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ । “ਸੁਕ੍ਰ ਮੰਧਸਃ” । ੬ । ਸੁਕ੍ਰ । “ਸਨੋ ਦੇਵੀਰਭਿਸਟਯੰ” । ੭ । ਸਨੀ । “ਕਯਾ ਨਸਚਿਤ੍ਰ ਆਭੁਵੰ” । ੮ । ਰਾਹੁ । ਅਰ “ਕੇਤੁ ਕ੍ਰਿਣਵੰਨ ਕਤਵੰ” । ੯ । ਏਸਨੂੰ ਕੇਤੁ ਦੀ ਕੰਡਿਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਨੇਨ) ਏਹ ਸੂਰਯ ਦਾ ਅਰ ਭੂਮੀ ਦਾ ਆਕਰਸਣ । ੧ । ਦੂਜਾ ਰਾਜ ਗੁਣ ਵਿਧਾਇਕ । ੨ । ਤੀਜਾ ਅਗਨੀ । ੩ । ਅਰ ਚੌਥਾ ਯਜਮਾਨ । ੪ । ਪੰਜਵਾਂ ਵਿਦਵਾਨ । ੫ । ਛੀਵਾਂ ਵੀਰਯ ਅੰਨ । ੬ । ਸਬਦਾ ਜਲ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ । ੭ । ਅਠਵਾਂ ਮਿਤ੍ਰ । ੮ । ਨੌਵਾਂ ਗਿਆਨ ਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਵਿਧਾਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ੯ । ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਰਥ ਨਾ ਜਾਨਨ ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? (ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਤਰਾ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰਾ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਸ ਤਰਾ ਸੂਰਯ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ, ਅਥਵਾ ਰਿਤੂਵਤ ਕਾਲਚਕ੍ਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਦੇ ਨਿਮਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਸੁਨੋ ਮਹਾਰਾਜ ਸੇਠਜੀ ਯਜਮਾਨੋ ! ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਜ ਅੱਠਵਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਯ ਆਦੀ ਕੂਰ ਘਰ ਵਿਚ

ਆਏ ਹਨ, ਢਾਈਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਛਨਿਛੌਰ ਪੈਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੜਾ ਵਿਘਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਘਰ ਬਾਹਰ ਛੁਡਾਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਘੁਮਾਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗ੍ਰਹ ਦਾ ਦਾਨ, ਜਪ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ ਕਰਾਓਗੇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਥੀਂ ਬਚੋਗੇ” ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸੁਨੋ ਪੋਪ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਅਰ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ? ਗ੍ਰਹ ਕੀ ਵਸਤੂ ਹਨ ? (ਪੋਪ ਜੀ) —

ਦੈਵਾਧੀਨੰ ਜਗਤਸਰਵੇ ਮੰਤ੍ਰਾਧੀਨਾਸ਼ਚ ਦੇਵਤਾः ।

ਤੇਮੰਤ੍ਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਧੀਨਾਸਤਸਮਾਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਦੈਵਤਮ॥

ਦੱਖੋ ! ਕਿਹਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਭ ਜਗਤ, ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਭ ਦੇਵਤੇ, ਅਰ ਓਹ ਮੰਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ, ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਕਰਾਨ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੇਸਾਡੇ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜੇਹੇਨਾਸਤਿਕ ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਨਾ ਹੀ ਨਾ ਦਿੰਦੇ। (ਸਤਵਾਦੀ) ਜੇ ਚਰ, ਭਾਵ ਕੁਕਰਮੀ ਲੋਗ ਹਨ ਓਹਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਨਗੇ, ਦੇਵਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਦੁਸਟ ਕੰਮ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਜੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਵਤਾ ਅਰ ਰਾਖਛਸਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੇਦ ਨਾ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅਧੀਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੋ ਸੋ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਉਠਵਾ ਕੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਬੇਠਕੇ ਆਨੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦੇ ? ਘਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਛਨਿਛੌਰ ਆਦੀ ਦੇ ਤੇਲ ਆਦੀ ਦਾ ਛਾਇਆ ਲੋਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਕਿਉਂ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ? ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਵੇਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਉਸਨੂੰ ਬਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਧਨ ਲੀਤਾ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲੁਟਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਨ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਰ ਨਾ ਦੇਨ ਨਾਲ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਰਯ ਆਦੀ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਅਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਪ੍ਰਤਖਛ ਦਿਖਾਓ ਜਿਸਨੂੰ ਅਠਵਾਂਸੁਰਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਜੁਭੀ ਦੇ ਤਪੀ ਹੋਈ ਜਮੀਨ ਉੱਤੇ ਚਲਾਓ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਸਰੀਰ ਨਾ ਸੜਨ, ਅਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੜ ਜਾਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਥਾ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਗੇ ਪੈਰ, ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ, ਮਦਾਨ ਵਿਚ ਰਖੀਏ ਇਕ ਨੂੰ ਸਰਦੀ ਲੱਗੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਜਾਨੋ ਕਿ ਗ੍ਰਹ ਕਰੂਰ ਅਤ ਸੋਮ ਵਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰਹ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ ? ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਡਾਕ ਵਾ ਭਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਅਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਅਥਵਾ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾ ਓਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਰਾਜਾ ਵਾਂਗ ਧਨਵਾਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣ ਜਾਓ ? ਵਾਸਤਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਬਸ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ? ਨਾਸਤਿਕ ਓਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੇਦ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ, ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਚਲਾਵੇ, ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ੍ਰਹ ਦਾਨ ਨਾ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗ੍ਰਹ ਹੈ ਓਹ ਗ੍ਰਹ ਦਾਨ ਨੂੰ ਭੇਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਦੇਨ ਨਾਲ ਓਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਠੇਕਾ ਲੈ ਲੀਤਾ ਹੈ ? ਜੇ ਠੇਕਾ ਲੈ ਲੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਕੇ ਸੜ ਮਰੇ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਲੋਕ ਸੜ ਹਨ ਓਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਅਰ ਨਾ ਸੁਖ ਦੇਨ ਦੀ ਚੋਸਟਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਗ੍ਰਹ ਦਾਨ ਲੋਕ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਗ੍ਰਹ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਦਾ ਹੈ। “ਯੇਗ੍ਰਿਹਣੰਤਿ ਤੇ ਗ੍ਰਹਾਃ” ਜੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾਨਾਮ ਗ੍ਰਹ ਹੈ। ਜਦਤਕ ਤੁਹ ਭੈ ਚਰਣ ਰਾਜਾ, ਰਈਸ, ਸੇਠ, ਸਾਹੂਕਾਰ, ਅਰਗਰੀਬਾਂਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੇ ਤਦਤਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸਾਖਛਾਤ ਸੂਰਜ, ਛਨਿੱਛਰ ਆਦੀ ਦਾ ਰੂਪ ਉਨਾਂ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਦੇਓ ਤਦ ਸਗੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾਸਤਿਕ ਆਦੀ ਸਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇਓ। (ਪੋਪਸੀ) ਵੇਖੋ ! ਜੋਤਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਫਲ, ਆਕਾਸ਼ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਰਾਹੁ ਕੇਤੂਦੇ ਸੰਯਗ ਰੂਪੀ ਗ੍ਰਹਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਫਲ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਖੋ ! ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ, ਰਾਜਾ, ਰੀਕ ਸੁਖੀ, ਦੁਖੀ ਗ੍ਰਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਸਤਵਾਦੀ) ਜੇ ਇਹ ਗ੍ਰਹਣ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਫਲ ਹੈ ਸੋ ਗਣਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੈ ਫਲਿਤ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਗਣਿਤ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਓਹ ਸੱਚੀ, ਅਰ ਫਲਿਤ ਵਿਦਿਆ ਸੁਭਾਉਕ ਸੰਬੰਧ ਜਨਮਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਬੂਠੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਅਨੁਲੋਮ, ਪ੍ਰਤੀਲੋਮ, ਭੌਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮੁਕ ਸਮੇਂ ਅਮੁਕ ਵੇਲੇ, ਅਮੁਕ ਅਵੇਵ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਜਿਸਤਰਾਂ:—

ਛਾਦਯਤਸ਼ਰਕਮਿੰਦੁਰਵਿਧੰ ਭੂਮਿਭਾਃ ॥

ਇਹ ‘ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਰੋਮਣੀ’ ਦਾ ਵਰਣ ਹੈ, ਅਰ ਇਸੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ‘ਸੂਰਜ ਸਿਧਾਂਤ’ ਆਦੀ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਸੂਰਜ, ਸ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ

ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸੂਰਯ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਰ ਜਦ ਸੂਰਯ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛਾਇਆ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ, ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਛਾਇਆ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸੂਰਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ ਏਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਛਾਇਆ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿੰਤੂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸੂਰਯ ਵਾਂਗੀਵੇ ਥੀਂ ਸ਼ਰੀਰ ਆਦੀ ਦੀ ਛਾਇਆ ਉਲਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਜੇ ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ, ਪ੍ਰਜਾ, ਰਾਜਾ ਕੰਗਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਪਨੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਗ੍ਰਹਾਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮੂੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰਧ ਵਾਂਗ ਵਿਧਵਾ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖ ਰੀਝੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਫਲ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ? ਏਸ ਲਈ ਕਰਮ ਦੀ ਗਤੀ ਸੱਚੀ ਅਰ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਭੋਗਨਵਿਚ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਲਾ ਗ੍ਰਹ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀਭੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਰਤਾ, ਅਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਖਛਾਤ ਨਹੀਂ, ਕਰਮ ਅਰ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਦ ਕਰਤਾ ਭੋਗਤਾ ਜੀਵ, ਅਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ . ਲ ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਏਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੋਓ ਕਿ ਜਿਸ ਛਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਧ੍ਰੁਵਾਨੁਟੀ ਮੰਨਕੇ ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ ਬਣਾਏ ਹੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਦਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝੂਠ, ਅਰ ਜੇ ਕਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਦੂਜਾ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਲੀਲਾ ਸਾਡੇ ਪੇਟ ਭਰਨ ਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨ ਭੀ ਲਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੀ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਭੀ ਝੂਠਾ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਆਹੋ ਝੂਠਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਫੇਰ ਮੋਏ ਹੋਣ ਜੀਵ ਦੀ ਕੀ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? (ਉੱਤਰ) ਜੇਹੇ ਜੇਹੇ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੋ 'ਧਰਮਰਾਜ' ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਮੰਤ੍ਰੀ ਉਸਦੇ ਵਡੇ ਭਰਾਉਂ ਨ ਵਾਲੇ ਦੁਤ ਕਸ਼ਲ ਦੇ ਪਰਬਤ ਦੇ ਤੁਲ ਜਿਨਾਂਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਰਕ, ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸੁਟਦੇ ਹਨ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਾਨ. ਪੁੰਨ, ਸ੍ਰਾਧ, ਤਪਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ, ਆਦੀ ਵੈਤਰਨੀ ਨਦੀ ਤਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? (ਉੱਤਰ) ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਦੇ ਗਪੜੇ ਹਨ, ਜੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਉੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਧਰਮਰਾਜ' ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ

ਆਦੀ ਨਿਆਯ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੇ ਓਹ ਯਮ ਲੋਕ ਦੇ ਜੀਵ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਯਮਲੋਕ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰਨ, ਅਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਯਮ ਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹੋਨ ਤਾਂ ਦਿਸਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੈਨ ਵੇਲੇ ਛੋਟੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਉਂਗਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਸੜਕ, ਗਲੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਓਹ ਸੁਖਛਮ ਸਰੀਰ ਭੀ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪਰਬਤ ਵਾੜਣ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਥ ਪੋਪ ਜੀ ਬਿਨਾ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੇ ਕਿਥੇ ਰਖਨਗੇ? ਜਦ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਦ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਕੀੜੀਆਂ ਆਦੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੁਟਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸੰਖਯ ਯਮਦੂਤ ਆਉਨ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਕੜਨ ਨੂੰ ਦੇਖਨਗੇ ਤਦ ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਠੱਕਰ ਖਾ ਜਾਨਗੇ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਹਾੜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿਖਰ ਟੁਟਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਡਿਗਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਵੇਵ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਵਾਰਨ ਅਤੇ ਸੁਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪੈਨਗੇ, ਤਾਂ ਓਹ ਦੱਬਕੇ ਮਰਨਗੇ ਵਾ ਘਰਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅਬਵਾ ਸੜਕ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਓਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਿਕਲ ਅਤੇ ਚਲ ਸਕਨ ਗੇ? ਸ਼ਾਧ, ਤਰਪਣ, ਪਿੰਡਦਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ਕਿੰਤੂ ਮੁਇਆ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਪੋਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੈਟ ਅਰ ਹਥ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਵਿਤਰਣੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਊਦਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਪੋਪ ਦੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਬਵਾ ਕਸਾਈ ਆਦੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ, ਵਤਰਣੀ ਉੱਤੇ ਗਊ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਫੇਰ ਕਿਸਦੀ ਪੂਛ ਪਕੜਕੇ ਤਰੇਗਾ? ਅਰ ਹਿਥ ਤਾਂ ਏਥੇ ਹੀ ਸੜਿਆ ਵਾ ਦਬਿਆ ਗਇਆ ਫੇਰ ਪੂਛ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪਕੜੇਗਾ? ਏਥੇ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਏਸ ਬਾਤ ਵਿਚ ਹੈ ਇਕ ਜੱਟ ਸੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗਊ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਅਰ ਵੀਹ ਸੇਰ ਦੁਧ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਦੁਧ ਉਸਦਾ ਵਡਾ ਮੁਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਪੋਪ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਭੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਰਤ ਇਹੋ ਧਿਆਨ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਜੱਟ ਦਾ ਬੁਢਾ ਪਿਤਾਮਰਨ ਲੱਗੇਗਾ ਤਦ ਇਸੇ ਗਊ ਨੂੰ ਮਨਸਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਾਕੇ ਦੇਵਯੋਗ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮਰਨ ਵੇਲਾ ਆਇਆ, ਜਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ, ਅਰ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਪਾ ਲੀਤਾ, ਅਰਬਤ ਪ੍ਰਾਣ ਛਡਨ ਦਾ ਸਮਯ ਆ ਪੁਜਿਆ, ਉਸ ਲੋ ਜੱਟ ਦੇ ਸੱਜਨ, ਪਿਆਰੇ, ਅਰ ਸੰਬੰਧੀ ਭੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦ ਪੋਪ ਜੀ ਕਹਨ ਲੱਗੇ ਯਜਮਾਨ ਹੁਨ ਤੇ ਏਸਦੇ ਹਥੋਂ ਗਊ ਦਾਨ ਕਰਾ, ਜੱਟ ਨੇ ਦਸ ਰੁਪਏ ਕਢਕੇ ਪਿਤਾ ਦੇ

ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਖੇ ਅਰ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਪੜ੍ਹ, ਪੋਪਜੀ ਬੋਲਿਆ
 ਵਾਹ ਵਾਹ, ਕੀ ਪਿਤਾ ਫੇਰ ਫੇਰ ਮਰਦਾ ਹੈ? ਏਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਸਾਖਛਾਤ ਗਊ ਨੂੰ
 ਲਿਆ ਜੇਹੜੀ ਦੁਧ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਬੁਢੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਥ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਮ ਹੋਵੇ ਅਜੇ-
 ਹੀ ਗਊ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਜੱਟਜੀ) ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ
 ਗਊ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬਿਨਾ ਸਾਡੇ ਲੜਕੇ ਬਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ
 ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾ ਦੇਆਂਗਾ, ਲੈ ਵੀਹ ੨੦ ਰੁਪਯਾਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ
 ਪੜ੍ਹ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਯਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਦੁਧ ਵਾਲੀ ਗਊ ਲੈ ਲਵੀਂ। (ਪੋਪਜੀ)
 ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਥੀ ਭੀ ਗਊ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਸਮਝਦੇਓ?
 ਕੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਿਤਰਣੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਭੁਥਾਕੇ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇਓ?
 ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਹੋ, ਤਦ ਤਾਂ ਪੋਪ ਜੀ ਵਲ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਹੋਗਏ,
 ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪੋਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਖਿਆ ਸੀ,
 ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਅੱਖ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਜ਼ਿੰਦ ਨਾਲ ਉਸੇ
 ਗਊ ਦਾ ਦਾਨ ਉਸੇ ਪੋਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੱਟ ਕੁਝ ਭੀ
 ਨਾ ਬੋਲਿਆ, ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਮਰਗਿਆ, ਅਰ ਪੋਪ ਜੀ ਵੱਡੇ ਸਮੇਤ ਗਊ ਅਰ
 ਚੋਨ ਦੀ ਵਲਟੋਹੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਊ ਨੂੰ ਬਨ੍ਹਕੇ ਵਲਟੋਹੀ
 ਨੂੰ ਰਖਕੇ ਫਿਰ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਰ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਾਨਾਂ
 ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲੰਬੂ ਦੁਆਇਆ। ਉਥੇ ਭੀ ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਚਲਾਈ,
 ਫੇਰ ਦਸਗਾਤ੍ਰ ਸਪਿੰਡੀ ਕਰਾਨ ਆਈ ਵਿਚਭੀ ਉਸ ਨੇ ਮੁੰਨਿਆਂ, ਅਚਾਰਜਾਂ
 ਨੇ ਭੀ ਲੁੱਟਿਆ, ਅਰ ਭੁਖੜਾ ਨੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਪੇਟ ਵਿਚ ਭਰਿਆ
 ਜਦ ਸਥ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਚੁਕੀ ਤਦ ਜੱਟ ਨੇ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰੋਂ
 ਦੁਧ ਮੰਗ ਤੇਗ ਕੇ ਗੁਜਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਚੰਦਵੇਂ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਪੋਪ ਜੀ
 ਦੇ ਘਰ ਜੱਟ ਜਾ ਪੁੱਜਿਆ, ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗਊ ਚੱਕੇ ਵਲਟੋਹੀ ਭਰਕੇ ਪੋਪ ਜੀ
 ਉਠਨ ਹੀ ਲਗੇ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੱਟ ਜੀ ਜਾ ਪੁੱਜੇ, ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਪੋਪ
 ਜੀ ਬੋਲੇ ਆਓ ਯਜਮਾਨ ਬੈਠੋ। (ਜੱਟਜੀ) ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮਤ ਜੀ ਐਧਰ
 ਆਓ। (ਪੋਪ ਜੀ) ਅੱਛਾ ਦੁਧ ਰਖ ਆਵਾ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ
 ਦੁਧ ਵੀ ਵਲਟੋਹੀ ਐਧਰ ਲੈ ਆਓ! (ਪੋਪ ਜੀ) ਵਿਚਾਰਾ ਜਾ ਬਠਾ ਅਰ
 ਵਲਟੋਹੀ ਸਾਮਨੇ ਰਖ ਲੀਤੀ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਤੁਸੀਂ ਥੜੇ ਥੁੱਠੇ ਹੋ। (ਪੋਪ ਜੀ)
 ਕੀ, ਥੁੱਠ ਕੀਤਾ? (ਜੱਟਜੀ) ਦਸਤਾ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਗਊ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲੀਤੀ ਸੀ?
 (ਪੋਪਜੀ) ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਿਤਰਣੀ ਨਦੀ ਤਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। (ਜੱਟਜੀ)
 ਅੱਛਾ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਵਿਤਰਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਗਊ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਿਜਵਾਈ? ਅਸੀਂ
 ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਰਹੇ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਘਰ ਬਨ੍ਹ ਬੈਠੇ ਨਾ ਜਾਨੀਏਂ
 ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਵਿਤਰਣੀ ਵਿਚ ਕਿਨੇ ਗੋਤੇ ਖਾਧੇ ਹੋਨਗੇ। (ਪੋਪ ਜੀ) ਨਹੀਂ

ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਏਸ ਦਾਨ ਦੇ ਪੁੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਬਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਵਿਤਰਣੀ ਨਦੀ ਏਥੋਂ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਅਰ ਕੋਹੜੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੈ? (ਪੋਪ ਜੀ) ਅਟਕਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤੀਹ ਕੁੜ ਕੋਹ ਦੂਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨੀਜਾ ਕੁੜ ਯਜਨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਹੈ ਅਰ ਦੱਖਛਿਲ ਅਤੇ ਲੈਂਹੀਦੇ ਵਲ ਵਿਤਰਣੀ ਨਦੀ ਹੈ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਐਂਨੀ ਦੂਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੱਠੀ ਵਾ ਤਾਰ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਓਥੇ ਪੁੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਬਨ ਗਈ ਅਤੇ ਫਲਾਨੇ ਦੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦਸੋ? (ਪੋਪ ਜੀ) ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗਰੁੜਪੁਰਾਣ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਬਗੈਰ ਡਾਕ ਵਾ ਤਾਰਬਰਕੀ ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਏਸ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੱਚਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮੰਨੀਏ। (ਪੋਪ ਜੀ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਸਾਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਇਹ ਗੁੰਝ ਤੁਹਾਡੇ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਉ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਅਪਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਦ ਮੇਰਾ ਪਿਉ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੀ ਵਾ ਤਾਰ ਭੇਜੇਗਾ ਤਦ ਮੈਂ ਵਿਤਰਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਗੱਲ ਪੁੱਚਾ ਦਿਆਂਗਾ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦੇਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਦੁਧ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਰ ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਬਾਲੇ ਪੀਤਾ ਕਰਨਗੇ, ਲਿਆ ਦੁਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਵਲਟੋਹੀ, ਗੱਲ ਵੱਡਾ ਲੋਕੋ ਜੱਟ ਜੀ ਅਪਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ। (ਪੋਪ ਜੀ) ਤੁਸੀਂ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਹੋਜਾਵੇਗਾ। (ਜੱਟ ਜੀ) ਚੁੱਪ ਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾਂ ਦਿਨ ਦੁਧ ਦੇ ਬਗੈਰ ਜਿੰਨਾਂ ਦੁਖ ਅਸਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਸਬ ਕਸਰ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗਾਂ, ਤਦ ਪੋਪ ਜੀ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਅਰ ਜੱਟ ਜੀ ਗੱਲ ਵੱਡਾ ਲੋਕੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ।

ਸਦ ਏਹੋ ਜਹੇ ਜੱਟ ਜੀ ਦੇ ਵਹਗੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਨ ਤਾਂ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਚੱਲੇ, ਜੇ ਇਹ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਗਾੜ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਕਰਕੇ ਦਸ ਅੰਗ, ਸਪਿੰਡੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਕੇ ਅੰਗੁਠੇ ਜਿੰਨਾ ਸਰੀਰ ਬਨਕੇ ਪਿੰਡੋਂ ਯਮਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾ ਦਾ ਆਉਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਹਰਵੀਂ ਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਆਉਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਸਰੀਰ ਬਨ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸੰਤਾਨ, ਅਰ ਇਸਟ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੌਹ ਦੇ ਮਾਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜ ਆਉਂਦਾ?

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਰਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜੇ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਉਥੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਸਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। (ਉੱਤਰ) ਓਸ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰਗ ਕੋਲੋਂ ਇਹੋ ਲੋਕ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਚ ਧਰਮਸਾਲਾ ਹਨ, ਲੋਗ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੱਜਨ ਮਿਤ੍ਰ ਅਰ ਜਾਤੀ

ਵਿਚ ਖੂਬ ਭੋਜਨ ਉਭਦੇ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਖੇ ਹੋਏ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਅਜੇਹੇ ਨਿਰਦਈ ਮੱਖੀਮਾਰ ਕੰਗਾਲ, ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪੋਪਜੀ ਜਾਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋਨ ਓਥੇ ਭਲੇਮਨੁਸ਼ਾਂਦਾ ਕੀਕੰਮ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਕਰਕੇ ਯਮਲੰਕ ਅਰਥ ਯਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮਰਕੇ ਜੀਵ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਆਯ ਕੌਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਣ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਆ ਹੋ ਕਿ:—

ਯਮੇਨ ਵਾਧੁਨਾ ਸਤਜਰਾਜਨ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਵੇਦ ਵਚਨਾਂ ਥੀਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੈ ਕਿ ਯਮ ਨਾਮ ਵਾਯੂ ਦਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਵਾਯੂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸੱਚਾ ਕਰਤਾ, ਪਖਛਪਾਤ ਨ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਧਰਮਰਾਜ ਹੈ ਓਹੀ ਸਬਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਤੋਂ ਗੁੱਝ ਆਦੀ ਦਾਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣਾ ਅਰਥਾਤ ਕੁਝ ਦਾਨ ਪੰਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਨਾ ਸਤਵਥਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਾਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸੋਨਾ, ਚਾਦੀ, ਹੀਰਾ, ਸੋਭੀ, ਮਾਣਕ, ਅੰਨ, ਜਲ, ਮਕਾਨ, ਕਪੜੇ ਆਦੀ ਦਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਕੁਪਾਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕੁਪਾਤ੍ਰ ਅਰਥ ਸੁਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ਲੱਖਣ ਕੀ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜੋ ਛਲੀਆ, ਕਪਟੀ, ਸੁਆਰਥੀ, ਵਿਸਯੀ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਕ, ਮੰਹ ਥੀ ਯੁਕਤ ਪਰਾਖੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਲੰਪਟੀ, ਮਿਥਿਆ ਵਾਦੀ, ਅਵਿਦਵਾਨ, ਕੁਮੰਤ੍ਰੀ, ਆਲਸੀ, ਜੋ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੰਗੇ, ਧਰਨਾ ਮਾਰੇ, ਨਾਹ ਨੁਕਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਜਿਦ ਨਾਲ ਨਿਗਦੇ ਹੀ ਜਾਣਾ, ਸੰਤੋਸ਼ ਨਾ ਰਖਣਾ ਜੋ ਨਾ ਦੇਵੇ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਾ, ਸੁਪ ਅਰਥ ਰਾਲੀ ਦੇਣਾ, ਅਣਕ ਵਰ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਦੁਸਮਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਉਪਰੋਂ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੰਸ ਬਣਾ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਏ ਠਗਣਾ, ਅਰਥਾਤ ਪਾਸ ਪਦਾਰਥ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਕਹਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਸ ਨੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਸਬ ਨੂੰ ਫੁਸਲਾ ਫੁਸਲਾ ਕੇ ਸੁਰਥ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਭੋਖ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ, ਬੁਲਾਵਾ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਭੰਗ ਆਦੀ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਪੀਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਰਾਇਆ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣਾ, ਫੇਰ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਆਲਸੀ ਹੋਣਾ,

ਸਤਨਾਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਅਰ ਭੂਠੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਮਤਲਬ ਵਾਸਤ
ਚਲਨਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਪਨੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ
ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਹੋਰ ਯੋਗ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸੱਤਵਿਦਿਆ-
ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿਰਧੀ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰੁਸ਼, ਮਾਪਿਉ,
ਸੰਤਾਨ, ਰਾਜਾ, ਪ੍ਰਜਾ, ਸੰਜਨ, ਮਿਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਸਬ ਭੂਠੇ
ਹਨ, ਅਰ ਜਗਤਭੀ ਭੂਠਾ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਦੁਸਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਕੁਪਾਤ੍ਰਾਂ
ਦੇ ਲੱਖਣ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜਿਥੇ ਦੀ ਵੇਦ ਆਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ
ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ, ਸੁਸੀਲ ਸਤਵਾਦੀ, ਪਾਉਪਕਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥੀ,
ਉਦਾਰ, ਵਿਦਿਆ, ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਧਰਮਾਤਮਾ,
ਸਾਂਤ, ਨਿਰਦਿਆ, ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਹਰਸ ਸੰਕ ਪੀ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਭੈ, ਉਤਸਾਹੀ,
ਯਗੀ, ਗਿਆਨੀ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕ੍ਰਮ, ਵਦ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਗੁਣ
ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨਿਆਯਦੀ ਰੀਤੀ ਕਰਕੇ
ਯੁਕਤ, ਪਖਛਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਸੱਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ
ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਾਲੋ ਪੜੇ ਨਾ
ਕਰਨ, ਪ੍ਰਸਨਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਉੱਤਰ ਦੇਨ ਵਾਲੇ, ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਵਾਛਣ ਹੋਰ
ਦਾ ਭੀ ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਹਾਨੀ, ਲਾਭ ਸਮਝਨ ਵਾਲੇ, ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ
ਕਲੇਸ਼, ਜਿਦ, ਹਠ, ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਪਮਾਨ
ਅਰ ਵਿਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਵਾਲੇ, ਸੰਤਸੀ ਜੋ ਕੋਈ
ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਦੇਵੇ ਉੱਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਖਦਾ ਕਾਲ
ਵਿਚ ਮੰਗਿਆਂ ਭੀ ਨਾ ਦੇਵੇ ਵਾ ਵਰਜਨ ਕਰਨੇ ਤੇ ਭੀ ਦੁਖ ਵਾ ਬੁਰੀ ਚੋਸਟਾ
ਨਾ ਕਰਨਾ, ਉਥੇ ਬਟ ਹਟ ਆਉਣਾ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਦਿਆ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਸੁਖੀ
ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਣੀ, ਦੁਖੀਆਂ ਉੱਤਰ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਪੁੰਨ
ਆਤਮਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨਾ, ਅਰ ਪਾਪੀਆ ਦੇ ਨਾਲ
ਉਪਖਣਾ ਅਰਥਾਤ ਰਗ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਰਹਿਤ ਰਹਿਨਾ, ਸੰਤਮਾਨੀ, ਸਤਵਾਦੀ,
ਸਤਕਾਰੀ ਨਿਸਕਾਪਟ, ਈਰਸਾ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਰਹਿਤ ਗੰਭੀਰ ਅਸਾ, ਸੱਤਪੁਰੁਸ਼,
ਧਰਮ ਥੀ ਯੁਕਤ, ਅਰ ਸਰਵਥਾ ਵਸਟਾਚਾਰ ਥੀ ਰਹਿਤ, ਅਪਨੇ ਜਨ,
ਮਨ, ਧਨ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾਨ ਵਾਲੇ, ਪਰਾਏ ਸੁਖ ਦੇ ਲਈ
ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਭੀ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਇਹੋ ਜਹੇ ਸੁਭ ਲਖਣ ਵਾਲੇ ਸੁਪਾਤ੍ਰ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਕਾਲ ਆਦੀ ਦੀ ਵਿਖਦਾ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅੰਨ ਜਲ, ਵਸਤੂ
ਅਰ ਅੰਸਧੀ ਪੱਥ, ਸਥਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕ ਰੀ ਸਬ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੋਸਕਦੇ ਹਨ

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦਾਤਾ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ, ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ ਅਰ ਨਿਕ੍ਰਿਸਟ, ਉੱਤਮ

ਦਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੋਸ ਕਾਲ ਪਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਾਨ ਕੇ ਸੱਤ ਵਿਦਿਆ, ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਪੁਪ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੇ। ਮੱਧਮ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੀਰਤੀ ਵਾ ਸਾਰਥ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਾਨ ਕਰੇ। ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨਾ ਵਾ ਪਰਾਇਆ ਕੁਝ ਉਪਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਕਿਤੂ ਬੰਸਵਾ ਗਮਨ ਆਦੀ ਵਾ ਭੰਡ, ਭਟਾ ਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਦੇਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਸਕਾਰ ਨਿਰਾਵਰੀ ਰੂਪੀ ਕੁਚੇਸਦਾ ਕਰੇ, ਪਾਤ੍ਰ ਕੁਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਭੇਦ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਤੂ ਸਬ ਅਨੇ ਬਾਰਾ ਪੰਜੇਰੀ ਵੇਚਨ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਨਿਆਈ ਲੜਾਈ ਸਗੜਾ, ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਵਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੋ ਅਧਮ ਦਾਤਾ ਹ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਪਰੀਖਛਾ ਪੁਰਵਕ ਵਿਦਵਾਨ, ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦਾ ਸਭਕਾਰ ਕਰੇ ਉਹ ਉੱਤਮ, ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰੇ ਵਾ ਨਾ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇ ਉਸਨੇ ਮੱਧਮ, ਅਰ ਅਧਿ ਪੁੰਧ ਪਰੀਖਛਾ ਰਹਿਤ ਨਿਸਫਲ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਕਰੇ ਉਹ ਟੀਚ ਦਾਤਾ ਕਹਾਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦਾਨ ਦੇ ਫਲ ਇਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਪੁਲਕ ਵਿਚ?

(ਉੱਤਰ) ਸਬ ਥਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਕੋਈ ਫਲ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਫਲ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਜਿਸਭਰਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਕੂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੈਦਖ ਨੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀ ਚਾਹੇਦਾ ਹਾਜ਼ਾ ਉਸਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁਸ਼ਾ ਜੋ ਦੁਖ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇ ਦਾ, ਭੁਗਾਦਾ, ਭਾਤੁ ਆਦੀ ਥੀਂ ਬਚਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੈ ਉਸੇ ਭਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਅਰ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾ ਵਤ ਭੁਗਾਦਾ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੋ ਇਹ ਗੁਰੂਜ ਪੁਰਾਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਦੇਵ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਵੇਦ ਦੀ ਪੁਸਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀ ?

(ਉੱਤਰ) ਨਹੀ, ਕਿੰਤੂ ਦੇਵ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਰ ਉਲਟੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਥਾ ਇੰਨ੍ਹ ਦੁਖ ਭੀ ਉਹੋ ਜਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਜਗਾ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਇਕ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਅਜੇ ਸਬ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਤ੍ਰੁ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਭਰਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣ ਅਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਥੀਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਾਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀ, ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸਿਵਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਤ੍ਰਯੰਬਕੀ, ਸੋਮਵਾਰ, ਸ਼ਾਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ, ਚੰਦ੍ਰ ਖੰਡ ਵਿਚ ਸੋਮ ਗ੍ਰਹ ਵਾਲੇ ਮੰਗਲ, ਏਕ, ਵੈਦ ਸਕ੍ਰ, ਛਤਿਵਰ, ਰਾਹੁ, ਕੇਤੂ ਦੀ ਵਸਨਵ ਦੀ ਇਕਾਦਸ਼ੀ, ਵਾਮਨ ਦੀ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ੀ, ਨਰਸਿੰਘ ਵਾ ਅਨੰਤ ਦੀ ਚੌਦਸ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਪੂਰਣਮਾਸੀ, ਵਿਰਾਪਾਲਾ ਦੀ ਦਸਮੀ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਨੌਮੀ, ਵਸੁਆ ਦੀ

ਅਸਦਮੀ, ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਪਤਮੀ, ਸ਼ਾਮੀ ਕਾਰਤਕ ਦੀ ਛਠ, ਨਾਗ ਦੀ ਪੰਚਮੀ, ਗਣੇਸ਼ ਦੀ ਚੌਥ, ਗੌਰੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀਆ। ਅਸ਼ਨੀਕੁਮਾਰ ਦੀ ਦੂਜ ਆਦਿਆਦੇਵੀ ਦੀ ਏਕਮ, ਅਰ ਪਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਅਮਾਵਸ, ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਰੀਤੀਨਾਲ ਇਹ ਦਿਨ ਉਪਵਾਸ ਅਰਥਾਤ ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਨ ਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸਬ ਥਾਂ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਅਰ ਤਿਥੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਨ ਪਾਨ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਨ ਧੋਪ ਅਰ ਧੋਪ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕੋਲਨ ਵਾ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਨ 'ਨਿਰਦੋਸ਼ਿਧੁ' 'ਧਰਮਸਿੰਧੁ' 'ਬ੍ਰਹਮਚਰਿਤ' ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਪਾਗਲ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬਨਾਏ ਹਨ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਜ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੇਵ, ਦਸਮੀ ਵਿੱਧਾ, ਕੋਈ ਦਾਦਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਬ੍ਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਕਿਡੀ ਵਡੀ ਅਨੋਖੀ ਧੋਪ ਲੀਲਾ ਹੈ ਕਿ ਭੁਖੇ ਮਰਣ ਵਿਚ ਭੀ ਲਜਾਈ, ਬਗਲਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਹੈ ਅਰ ਦਇਆ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

ਇਕਾਦਸ਼ਜਾਂਮੰਨੇ ਪਾਪਨਿ ਵਸੰਤਿ ॥

ਜਿੰਨ ਪਾਪ ਹਨ ਉਹ ਸਬ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨ ਅੰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਪਾਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਿਸਦੇ ਪਾਪ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਤੇਰੇ ਵਾ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਆਦਿ ਦੇ? ਜੋ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵਾਨ ਤਾਂ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਜੇਹਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਉਲਟਾ ਭੁਖ ਆਦਿ ਨਾਲ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਭੁਖੇ ਮਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਵਡਾ ਮਹਾਤਮ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਕਥਾ ਵਾਦਕੇ ਬਹੁਤ ਠੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ :—

ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਸਵਾਸੀ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਵਿਗ ਪੈ, ਉਸਨੇ ਮਿੰਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਰਗ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਆਵਾਗੀ? ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਜਦ ਕਦੀ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦੇ ਬ੍ਰਤ ਦਾ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਵੇਗਾ ਤਦ ਤੂੰ ਸਰਗ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ, ਉਹ ਵਿਮਾਨਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਉਥੇ ਦੇ ਰਾਜਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਨ ਹੈਂ? ਤਦ ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਆਖ ਬੁਨਾਇਆ ਅਰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਈ ਮੈਨੂੰ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਅਰਪਣ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੇਦ ਭੀ

ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ । ਰਾਜਾ ਨੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕਰਾਈ, ਕੋਈ ਭੀ ਇਕਾਦਸੀ ਦਾ ਵਰਤ ਰਖਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਸੂਦ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕੁਝ ਥੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭੁੱਖੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਦੈਵਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕਾਦਸੀ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨੇ ਇਕਾਦਸੀ ਜਾਨਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਅਚਨ ਚੇਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਭੁੱਖੀ ਰਹ ਗਈ ਸਾਂ, ਇਹ ਗਲ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹੀ ਤਦ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਲੈ ਆਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਏਸ ਬਵਾਨ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾ, ਉਸਨੇ ਛੋਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਵਾਨ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉਭ ਗਿਆ । ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਜਾਨੇ ਇਕਾਦਸੀ ਦੇ ਵਰਤ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਜੇ ਸਾਨ ਕੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਫਲ ਦਾ ਕੀ ਠਿਕਾਨਾ ਹੈ, ਵਾਹਰੇ ਅੱਖ ਦੇ ਅੱਨ੍ਹੇ ਲੋਗੋ ! ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਸਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਜੋ 'ਕ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭੋਜਨਾ ਚਾਹੁਨੇ ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਇਕਾਦਸੀ ਵਾਲੇ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਫਲ ਦੇ ਦੇਓ, ਜੇ ਇਕ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਲੱਖਾ ਕੁੜਾ ਪਾਨ ਉਥੇ ਭੋਜਾਂਗੇ, ਅਰ ਅਸੀ ਭੀ ਇਕਾਦਸੀ ਕੀਤਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਏਸਤਰਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਸ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ ਦੀ ਵਿਪਦਾ ਥੀਂ ਬਚਾਵਾਂਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਵੀ ਇਕਾਦਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਖੋ ਵਖਤੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਨਦਾ' ਕਿਸੇ ਦਾ 'ਕਾਮਦਾ' ਅਰ ਕਿਸੇ ਦਾ 'ਪੁਤ੍ਰਦਾ' ਅਰ ਕਿਸੇ ਦਾ 'ਨਿਰਜਲਾ' ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਰੀਬ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਮੀ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੇ ਉਲਾਏ, ਇਕਾਦਸੀ ਕਰਦੇ ਬੁਢੇ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਮਰ ਭੀ ਗਏ ਪਰੰਤੂ ਧਨ ਕਾਮਨਾ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਈ, ਅਰ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਕਲਪਖਛ ਵਿਚ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਜਲ ਨਾ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਬੀਗਾਲ ਵਿਚ ਸਬ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕਾਦਸੀ ਦੇ ਦਿਨ ਬੜੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਨਰਦਈ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਲਿਖਨ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦਇਆ ਨਾ ਆਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਿਰਜਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਜਲਾ, ਅਰ ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ੁਕਲਪਖਛ ਦੀ ਇਕਾਦਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰਜਲਾ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਭੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਪੋਪ ਨੂੰ ਦਇਆ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ ? "ਕੋਈ ਜੀਵੇ ਵਾ ਮਰੇ ਪੋਪ ਜੀ ਦਾ ਪੇਟ ਪੂਰਾ ਭਰੇ" ਗਰਭਵਤੀ ਵਾ ਨਵੀਂ ਵਿਆਈ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਲੜਕੇ ਵਾ ਜੁਆਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਦੀ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੇਟ ਟਿੱਕ ਹੋਵੇ ਭੁੱਖ ਨਾ ਲਗੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸਰਬਤ ਵਾ ਦੁੱਧ ਪੀਕੇ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਜੇ ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਅਰ ਬਿਨਾ ਭੁੱਖ ਦੇ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਓਹ ਦੋਨੋਂ ਰੋਗ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਕੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਦੀਆਂ ਦੇ ਕਹਨੇ ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਕਰੇ ॥

ਹੁਨ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ, ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦ ਅੰਤਿ ਹਨ, ਰਿਗਵੇਦ ਦੀਆਂ ਇੱਕੀ ੨੧, ਯਜੁਰਵੇਦ ਦੀਆਂ ਇਕੋਤ੍ਰਸ੍ਰੋ ੧੦੧, ਸਾਮਵੇਦ ਦੀਆਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ੧੦੦੦, ਅਰ ਅਥਰਵਵੇਦ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਸਾਖਾ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਝੀਆਂ ਜੇਹੀਆਂ ਸਾਖਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਥਾਕੀ ਲੇਪ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਅਰ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ? ਜਦ ਕਾਰਯ ਦੇਖਕੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹ ਤਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਕੀ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਟਾਹਨੀਆਂ ਜਿਸ ਦੁਖਤ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਟਾਹਨੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਾਖਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਰ ਜਲ, ਸਬਲ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਪੂਰੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਸਾਖਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਰੁਧ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਖਾ ਕੋਈ ਭੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਏਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਦ ਪੁਰਾਣ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨ੍ਹੇ ਸੰਪਰਦਾਯੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੂਪੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾ ਰਖੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਲੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ 'ਆਸ਼ੁਲਾਇਨ' ਆਦੀ ਹਿੰਸੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਥੀਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਡਾਲੀ ਅਰ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਨ ਨਾਲ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ, ਅਰ ਅੰਬ ਆਦੀ ਦੁਖਤਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਹਿੰਸੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਵੇਦਾਂਗ ਚਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅੰਗ, ਉਪਾਗ, ਅਰ ਉਪਵੇਦ ਆਦੀ ਥੀਂ ਵੇਦਾਰਥ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਖਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰ ਅਨੁਕੂਲ ਦਾ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਵਿਸ਼ਟ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਆਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜਦ ਕੋਈ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪਖਛ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਗੁਆਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਵਰਣ ਆਸ਼ੁਮ ਵਿਵਸਥਾ ਉਲਟੀ ਅਰਥਾਤ ਚੰਡਾਲ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੂਦ੍ਰ, ਚੰਡਾਲ

ਆਦੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਰਨ, ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਨਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਕਰਨਾ, ਬੁਠ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮ, ਸਚ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਅਧਰਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਓਹੋ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋਗੇ ਜੋ ਅਸਾ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਅਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾ ਹੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਭੀ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਰਣ ਅਸ਼੍ਰਮ ਵਿਵਸਥਾ ਆਦੀ ਸਬ ਉਲਟੇ ਹੋ ਜਾਨਗੇ । ਭਲਾ ਜੰਮਨੀ, ਵਿਆਸ ਅਰ ਪਰਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਯ ਤਕ ਤਾਂ ਓਹ ਸਬ ਸਾਖਾ ਹੋਗੀਆਂ ਸਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਸਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਖਾ ਦੇ ਹਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ? ਦੇਖੋ ਜੈਮੁਨੀ ਨੇ 'ਮੀਮਾਂਸਾ' ਵਿਚ ਸਬ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਪਰਿਜਲੀ ਮੁਨੀ ਨੇ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸਬ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾਂਡ, ਅਰ ਵਿਆਸ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸਾਰੀਰਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸਬ ਗਿਆਨਕਾਂਡ, ਵੇਦ ਅਨੁਕੂਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਸਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਵਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਆਦੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਨ ਕਿਥੇ ਥੀ ? ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਲਿਖੇ ਬਿਨਾ ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਗੁਆਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਭੀ ਏਸ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਆਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਸਬ ਸਾਖਾ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਰਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਅਰ ਮੰਸਰੀ ਜਨਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦੀ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਏਸ ਲਈ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦਾ ਸਰਵਥਾ ਖੰਡਨ ਹੈ ।

ਦੇਖੋ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨਾਰਾਯਣ, ਅਰ ਸ਼ਿਵ ਆਦੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਬ ਕੋਈ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਵਡੇ ਮਹਾਰਾਜਾਧੀਰਾਜ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੀਤਾ, ਰੁਕਮਣੀ, ਲਖਛਮੀ ਅਰ ਪਾਰਬਤੀ ਆਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਮੰਦਿਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਕ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੋਕੇ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿੱਖ ਮੰਗੇ ਬਨਾ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਓ ! ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸਠ ਸਾਹੂਕਾਰ ! ਦਰਸਨ ਕਰੋ, ਬੈਠੋ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਲਵੋ ਕੁਝ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਓ, ਸੀਤਾ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਰੁਕਮਣੀ, ਵਾ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਲਖਛਮੀ, ਨਾਰਾਇਣ, ਅਰ ਮਹਾਦੇਵ, ਪਾਰਬਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਥੀ ਬਲਭੋਗ ਵਾ ਰਾਜਭੋਗ ਅਰਥਾਤ ਜਲਪਾਨ ਵਾ ਖਾਨ ਪਾਨ ਭੇਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਇਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੀਤਾ ਆਦੀ

ਨੂੰ ਨੱਥ ਆਈ, ਰਾਣੀ ਜੀ ਵਾ ਸਿਠਾਨੀ ਜੀ ਬਨਵਾ ਦੇਵੇ, ਅੰਨ ਆਈ ਭੋਜੋ
 ਤਾਂ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਈ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਗਾਈਏ, ਵਸਤੂ ਸਾਰੇ ਪਾਟ ਗਏ ਹਨ,
 ਮੰਦਿਰ ਦੀਆਂ ਟੁਕਰਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਡਿਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਉਪਰੋਂ ਵੇਂਦਾ ਹੈ,
 ਅਰ ਦੁਸਟ ਚੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਕੁਝ ਰੂਹਿਆਂ ਨੇ ਕੱਟ
 ਸੁਟੇ ਹਨ, ਦੇਖੋ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਹਿਆਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭੀ ਕਢਕੇ ਲੈ ਨੇਂ। ਹੁਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ
 ਬਨਵਾਈਆਂ ਏਸ ਲਈ ਕੋਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਰਾਮਲੀਲਾ
 ਅਰ ਰਾਸਮੰਡਲ ਭੀ ਕਢਵਾਨੇ ਹਾਂ, ਸੀਤਾ, ਰਾਮ, ਰਾਧਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੌਰ ਰਹੇ
 ਹਨ, ਰਾਜਾ ਅਰ ਮਹੀਤ ਆਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ।
 ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਸੀਤਾਰਾਮ ਆਈ ਖਲੋਤੇ ਅਰ ਪੁਜਾਰੀ ਵਾ ਮਹੀਤ ਜੀ ਆਸਨ
 ਅਥਵਾ ਗੱਦੀ ਉੱਚ ਤਕੀਏ ਲਾਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਭੀ
 ਤਾਲਾ ਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਆਪ ਟੰਡੀ ਹਵਾ ਵਿਚ
 ਪਲੰਘ ਵਿਛਾਕੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅਪਨੇ ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ
 ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਪਰ ਥੀਂ ਕਪੜੇ ਆਈ ਬਨ੍ਹ ਗਲੇ ਵਿਚ ਲਮਕਾ ਲੈਂਦੇ
 ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਬਾਂਦਰੀ ਅਪਨੇ ਬੱਚੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਲਮਕਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ
 ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਭੀ ਲਮਕਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਦ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ
 ਨੂੰ ਭੋਜਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰ ਛਾਤੀ ਪਿਟ ਬਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੀਤਾਰਾਮਜੀ
 ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਅਰ ਸਿਵ ਪਾਰਬਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਸਟਾਂ ਨੇ ਭੋਜ ਸੁਟਿਆ ! ਹੁਨ
 ਦੂਜੀ ਮੂਰਤੀ ਮੰਗਵਾਕੇ ਜੋਕਿ ਚੰਗੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਬਨਾਈ
 ਹੋਵੇ ਚੱਖਕੇ ਪੂਜਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਪਿਉ ਦੇ ਬਿਨਾ ਭੋਗ ਨਹੀਂ
 ਲਗਦਾ, ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੋਝਾ ਜੇਹਾ ਜਰੂਰ ਭੋਜ ਦੇਨਾ ਇਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਨਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਰਾਸਮੰਡਲ ਵਾ ਰਾਮਲੀਲਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ
 ਸੀਤਾਰਾਮ, ਵਾ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਮੇਲਾ ਖੋਲਾ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਮੰਡੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮੁਕਟ ਧਰਕੇ, ਕਨਹੋਯਾ ਬਨਾਕੇ ਰਸਤੇ
 ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ
 ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਵਡੇ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਭਲਾ ਦਸੋ ਤਾਂ ਕਿ ਸੀਤਾ
 ਰਾਮ ਆਈ ਅਜੇਹੇ ਗਤੀਬ ਅਰ ਭਿਖਛਾਰੀ ਸਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ
 ਅਰ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਕੀ ਹੈ ? ਏਸ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਅਪਨੇ ਮਾਨੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ
 ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਲਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜੀਉਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ
 ਸੀਤਾ, ਰੁਕਮਣੀ, ਲਖਛਮੀ ਅਰ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਵਾ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ
 ਵਿਚ ਖਲਵਾਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਆਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੋ ਅਰ
 ਕੁਝ ਭੇਟ ਪੂਜਾ ਧਰੋ ਤਾਂ ਸੀਤਾਰਾਮ ਆਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਕਹਨ

ਕਕਕੇ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਅਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਮਖੌਲ ਉਨਾਂ ਦਾ ਕਰਦਾ ਉਸਨੂੰ ਬਿਨਾ ਦੰਡ ਦਿੱਤੇ ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡਦੇ, ਹਾ ਜਦ ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਦੰਡ ਨਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਇਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਹੁਨ ਭੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਭੀਕਨ ਏਸ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਨਗੇ ਤਦ ਭੀਕਨ ਮਿਲੇਗੀ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਮਹਾਹਾਨੀ ਪਾਸਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕਾ ਦਾ ਪਰਾਜੈ ਇਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਇਨਾਂ ਹੀ ਪਾਸਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਸ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਹਾਨੀ ਹੋਗਈ, ਜੇ ਨਾ ਛੱਡਨਗੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਦਿਨ ਵਧੀਕ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਸਮਾਰਗੀ ਵਡੇ ਅਪਰਾਧੀ ਹਨ, ਜਦ ਓਹ ਚੇਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਸਾਧਾਰਣ ਨੂੰ :—

ਦੰ ਦੁਰਗਾਰਯੈ ਨਮः । ਭੈ ਭੈਰਵਾਯ ਨਮः ।

ਐਂ ਹ੍ਰੀ ਕਲੀਂ ਚਾਮੁੰਡਾਯੈ ਵਿੱਚੇ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਖਛਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਤਰਾਂ:—

ਹ੍ਰੀਂ, ਸ੍ਰੀਂ, ਕਲੀਂ ॥ ਸ਼ਾਵਰਤੰ ਬੰ ਪ੍ਰਕੀਂ ਪ੍ਰੰ ੪੪॥

ਇਤਿਆਦੀ ਅਰ ਧਨਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦਸ ਮਹਾਵਿਦਿਆ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ:—

ਹ੍ਰਾਂ ਹ੍ਰੀਂ ਹ੍ਰੁ ਵਗਲਾਮੁਖਯੈ ਫਟ ਸ੍ਵਾਹਾ ॥ ਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰੀਂ ਪ੍ਰੰ ੩੧

ਕਿੰਦੇ ਕਿੰਦੇ ਹ੍ਰੁ ਫਟ ਸ੍ਵਾਹਾ ॥ ਕਾਮਰਤਨ ਤੇਤ੍ਰ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ੪

ਅਰ ਮਾਰਨ, ਮੋਹਨ, ਉੱਚਾਟਨ, ਦੇਸਪਨਾ, ਵਸੀਕਰਣ ਆਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਸਬ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਏਧਰ ਕਰਾਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਧਨ ਲੈਕੇ ਆਏ ਵਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ, ਧੁੰਨੀ, ਗਲੇ ਵਿਚ ਛੁਰੇ ਪਰੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅੱਖ, ਹੱਥ, ਧੌਰ ਵਿਚ ਤਿੱਲ ਠੋਕਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਉੱਪਰ ਭੈਰੋ ਵਾ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਦੇਕੇ ਉਸਦੇ

ਹਿਰਜੇ ਉੱਪਰ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਇਕ ਵੇਦੀ ਬਨਾਕੇ ਮਾਂਸ ਆਦੀ ਦਾ ਹੋਮ ਕਰਨ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਅਰ ਉਥਰ ਦੂਤ ਆਦੀ ਭੇਜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ੋਹਰ ਆਦੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਦਾ ਉਪਾਯ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਅਪਨੇ ਪੁਰੁਸਚਰਣ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਭੈਰਵ, ਦੇਵੀ ਦਾ ਸਿੰਧ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। “ਭੈਰਵ ਕੂਤਨਾਥਸਰ” ਇਤਿਆਦੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

ਮਾਰਯ ੨, ਉੱਚਾਟਯ ੨, ਵਿਦ੍ਵੇਸ਼ਯ ੨, ਛਿੰਧਿ ੨, ਭਿੰਧਿ ੨, ਵਸ਼ੀਕੁਰੁ ੨, ਖਾਦਯ ੨, ਭਖਛਯ ੨, ਤ੍ਰੇਟਯ ੨, ਨਾਸਯ ੨, ਮਮ ਸੁਤ੍ਨ ਵਸ਼ੀਕੁਰੁ ੨, ਹੁੰ ਫਟ ਸ੍ਵਾਹਾ॥

ਕਾਮਰਤਨਤ੍ਰਿਤ੍ਰ ਉੱਚਾਟਨ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੰ० ੫-੭।

ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦੇ, ਸਰਾਬ, ਮਾਂਸ ਆਦੀ ਜੀਕਨ ਮਰਜ਼ੀ ਖਾਏ ਪੀਂਦੇ ਕੁਵਟਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚ ਸੰਧਰ ਦੀ ਰੇਖਾ ਦਿੰਦੇ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਾਲੀ ਆਦੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਮਾਰ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਉਸਦਾ ਮਾਂਸ ਖਾਂਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਭੈਰਵੀਚਕ੍ਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਸਰਾਬ ਮਾਂਸ ਨਾ ਪੀਵੇ ਨਾ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਅਘੋਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਓਹ ਮੁਏ ਹੋਏ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਭੀ ਮਾਂਸ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜਰੀ, ਬਜਰੀ ਕਹਨ ਵਾਲੇ ਪਖਾਨਾ, ਮੂਤ੍ਰ ਭੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਚੋਲੀਮਾਰਗੀ ਅਰ : ਜੇ ਬੀਜਮਾਰਗੀ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚੋਲੀ ਮਾਰਗ ਵਾਲੇ ਇਕ ਗੁਪਤ ਸਥਾਨ ਵਾ ਸ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਕ ਜਗਹ ਬਨਾਏ ਹਨ ਓਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਪੁਰੁਸ਼ ਮੁੰਡੇ, ਕੁੜੀ, ਭੈਣ, ਮਾਂ, ਨੂੰਹ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਾਂਸ ਖਾਂਦੇ, ਸਰਾਬ ਪੀਂਦੇ, ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਉਸਦੀ ਗੁਪਤ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਾਰੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਉਸਦੀ ਗੁਪਤ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਸਰਾਬ ਪੀ ਪੀਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਚੋਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਵੱਡੀ ਮਿਟੀ ਦੀ ਪਰਾਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਮਿਲਾਕੇ ਰਖਕੇ ਇਕ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਉਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਕੇ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਕਪੜਾ ਆਵੇ ਓਹ ਮਾਂ ਭੈਣ, ਕੰਨਿਆ ਅਰ ਨੂੰਹ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨੇ ਅਰ ਬਹੁਤ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜੁੱਤੀ ਆਦੀ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਭਿੜਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ

ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਏ ਹਨ ਤਦ ਮ, ਮਾਂ, ਕੰਨਿਆ ਕੰਨਿਆਂ ਭੈਣ ਭੈਣ ਅਰ ਨੂੰਹ ਨੂੰਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਰ ਬੀਜਮਾਰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਵੀਰਯ ਸੁੱਟਕੇ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀ ਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪਾਮਰ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਯ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਵਿਦਿਆ, ਵਿਚਾਰ, ਸੱਜਨਤਾ ਆਦੀ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

(ਪੁਸ਼ਨ) ਸੈਵਮਤ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਅੱਛੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਅੱਛੇ ਕਿਥੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ! ਜੇਹਾ “ਪ੍ਰੇਤਨਾਥ ਤੇਹਾ ਭੂਤਨਾਥ”

ਜਿਸਤਰਾਂ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਦੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟਦੇ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਸੈਵ ਭੀ “ਓਮਨਮ: ਸਿਵਾਯ” ਇਤਿਆਦੀ ਪੰਜ ਅਖੌਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰੁਦ੍ਰਾਖਡ, ਭਸਮ ਲਗਾਏ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਅਰ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਦੇ ਲਿੰਗ ਬਨਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਅਰ ਹਰਹਰ, ਬਮ ਬਮ ਅਰ ਬਕਰੇ ਦੇ ਵਾਕਣ ਬਜ਼ਬਜ਼ ਮੁਖਥੀ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਫਾਰਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੋੜੀ ਵਜਾਨੇ ਅਰ ਬਮ ਬਮ ਨਬਦ ਬੋਲਨ ਥੀਂ ਪਾਰਬਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ. ਅਰ ਮਹਾਦੇਵ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਭਸਮਾਸੁਰ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਮਹਾਦੇਵ ਠੱਠੇ ਸਨ ਤਦ ਬਮ ਬਮ ਅਰ ਠੱਠੇ ਦੀਆਂ ਤੋੜੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ ਸਨ ਅਰ ਗੱਲ ਬਜਾਨ ਥੀਂ ਪਾਰਬਤੀ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਅਰ ਮਹਾਦੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਪਿਉ ਦਖਡ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਕੇ ਅਗ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਸਦੇ ਧੜ ਉੱਤੇ ਬਕਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉੱਸੇ ਨਕਲ ਨੂੰ ਬਕਰੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਤੁਲ ਗੱਲ ਬਜਾਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਿਵਰਾਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਦੋਸ਼ ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਏਸਲਈ ਜੀਕਨ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਸੈਵਮਤ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਨਫਟੇ ਨਾਥ ਗਿਰੀ, ਪੁਤੀ, ਬਨ, ਅਰਨਮ, ਪਰਬਤ ਅਰ ਸਾਗਰ ਤਥਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਭੀ ਸੈਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਕੋਈ ਦੁਹਾ ਘੋੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਰਬਤ ਵਮ ਅਰ ਸੈਵ, ਦੋਹਾਂ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕਿੰਨੇ ਵੈਸਨਵ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ .

ਅੰਤ:ਸ਼ਾਕ੍ਰਾ ਬਹਿੱਸੈਵਾ: ਸਭਾਮਧਯੇ ਚ ਵੈਸ਼ਣਵਾ: ।

ਨਾਨਾਰੂਪਧਰਾ: ਕੋਲਾ ਵਿਚਰੰਤਿ ਮਹੀਤਲੇ ॥

ਇਹ ਤੇਤ੍ਰ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ । ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ਾਕਤ ਅਰਥਾਤ ਵਾਮਮਾਰਗੀ, ਬਾਹਰੋਂ ਸੈਵ ਅਰਥਾਤ ਰੁਦ੍ਰਾਖਡ, ਭਸਮ ਲਗਾਏ ਹਨ ਅਰ ਸਥ ਵਿਚ ਵੈਸ਼ਣਵ ਕਹਾਏ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਾਂ, ਅਜੇਹੇ ਨਾਨਾਰੂਪਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਲੋਗ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੈਸਨਵ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਹਨ? (ਉੱਤਰ) ਕੀ ਸੁਆਹ ਚੰਗੇ ਹਨ? ਜਿਸਤਰਾਂ ਓਹ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹਨ, ਵੇਖ ਲੈ ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਵਿਸਨੂ ਦਾ ਦਾਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਵੈਸਨਵ ਜੋਕਿ ਚਕ੍ਰਾਂ-ਕਿਤ ਹੋਏ ਹਨ ਓਹ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸਬਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਸੋ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ । (ਪ੍ਰਸਨ) ਕਿਉਂ! ਸਬ ਕੁਝ ਨਹੀਂ? ਸਬ ਕੁਝ ਹਨ । ਵੇਖੋ! ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਦੇ ਵਾਝਣ ਤਿਲਕ ਅਰ ਵਿਚੋਂ ਪੀਲੀ ਰੇਖਾ ਸ੍ਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸਲਈ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਵੈਸਨਵ ਕਹਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਮਹਾਦੇਵ ਦੇ ਲੀਲਾ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ ਓਹ ਸਰਮਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਆਲ, ਮੰਦਾਰ ਆਦੀ ਸਤੋਤ੍ਰਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਰਾਯਣ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਪੁਰਵਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਨਾ ਸਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਅੱਛੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? (ਉੱਤਰ) ਏਸ ਤੁਹਾਡੇ ਤਿਲਕ ਨੂੰ 'ਹਰੀ ਦੇ ਪੈਰ' ਏਸ ਪੀਲੀ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਮੰਨਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੱਥੇ ਦੀ ਕਾਰਾਗਰੀ ਅਰ ਮੱਥੇ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚਿਤ੍ਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਵਿਸਨੂ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ? ਕੀ, ਕੋਈ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵਿਸਨੂ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਕਰਾ ਲਿਆਇਆ ਹੈ? (ਵਿਵੇਕੀ) ਸ੍ਰੀ ਜੜ ਹੈ ਵਾ ਚੇਤਨ? (ਵੈਸਨਵ) ਚੇਤਨ ਹੈ । (ਵਿਵੇਕੀ) ਤਾਂ ਇਹ ਰੇਖਾ ਜੜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪੁਛਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਨਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਵਾ ਬਿਨਾ ਬਨਾਈ? ਜੇ ਬਿਨਾ ਬਨਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਿੱਤ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਨਾਂਦੇ ਹੋ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਈ ਵੈਸਨਵਾਂ ਦਾ ਚੰਦਰਾ ਮੂੰਹ ਅਰਥਾਤ ਸੋਭਾ ਰਹਿਤ ਕਿਉਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਰ ਘਰ ਘਰ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਅਰ ਸਦਾਬ੍ਰਤ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਪੇਟ ਭਰਦੇ ਕਿਉਂ ਫਿਰਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਰਜ਼ੀ ਅਰ ਨਿਰਲੱਖਾ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਰ ਮਹਾਕੀਰਾਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ 'ਪਰੀਕਾਲ' ਨਾਮੀ ਵੈਸਨਵ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਹ ਚੋਰੀ, ਡਾਕਾ ਮਾਰਕੇ ਛਲ ਕਪਟ ਕਰਕੇ ਪਹਾਇਆ ਧਨ ਲੁਟਕੇ ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰੱਖਕੇ ਪ੍ਰਸਨ ਠੇਕਾ ਸੀ, ਇਕ ਸਮਯ ਉਸਨੂੰ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਲੁਟੇ, ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਨਾਰਾਯਣ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਭਗਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰ ਮੁੰਦਰੀ ਆਦੀ ਗਹਿਣੇ ਖਾ, ਰਬ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਸਾਮਨੇ ਆਏ ਤਦ ਤਾਂ ਪਰੀਕਾਲ ਰਬ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਸੇਠ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਤਾਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ,

ਉਤਾਰਦਿਆਂ ਉਤਾਰਦਿਆਂ ਮੁੰਦਰੀ ਉਤਾਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰ ਲੱਗੀ, ਪਰੀਕਾਲ ਨੇ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀ ਉਗਲੀ ਕੱਟਕੇ ਮੁੰਦਰੀ ਲੈ ਲਈ ਨਾਰਾਯਣ ਨੇ ਬਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਚਤੁਰਭੁਜ ਸਰੀਰ ਬਨਾਕੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ, ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਪਿਆਰਾ ਭਗਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਧਨ, ਮਾਲ ਲੁਟ, ਚੋਰੀ ਕਰ, ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਜਾਕੇ ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਧਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਸਮਯ ਪਰੀਕਾਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਹੁਕਾਰ ਨੌਕਰ ਬਨਾਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਪਾਰੀ ਭਰੀ, ਪਰੀਕਾਲ ਨੇ ਇਕ ਸੁਪਾਰੀ ਤੋੜ ਅੱਧਾ ਟੁਕੜਾ ਕਰ ਬਾਨੀਏ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਰਖਦੇਓ ਅਰ ਲਿਖਦੇਓ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਪਰੀਕਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਬਾਨੀਏ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਪਾਰੀ ਲੈ ਲਵੀ, ਪਰੀਕਾਲ ਨੇ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਅਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਮੂਠ ਲਈਏ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਚਾਹੀਏ, ਬਾਨੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾ ਭੋਲਾ ਭਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, ਸਦ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੰਦਰ ਉੱਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਆਇਆ ਅਰ ਸੁਪਾਰੀ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ ਤਦ ਪਰੀਕਾਲ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਦੇ ਦੇਓ, ਬਾਨੀਆਂ ਓਹੋ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਦੇਨ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਪਰੀਕਾਲ ਬਗ਼ਜ਼ਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਹੈ ਅੱਧਾ ਵੰਡ ਲਵਾਂਗਾ, ਰਾਸ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਤਕ ਬਗ਼ੜਾ ਗਿਆ, ਪਰੀਕਾਲ ਨੇ ਬਾਨੀਏ ਦਾ ਲੰਬ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਏਸ ਨੇ ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਵੇਨੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਬਾਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿਆ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਅੱਧੀ ਸੁਪਾਰੀ ਲੈਕੇ ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਤਾਂ ਵੈਸਨਵ ਬਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਹੁਨਤਕ ਉਸ ਡਾਕੂ ਚੋਰ ਪਰੀਕਾਲ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕਥਾ ਭਗਤਮਾਲ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਬੁਧਵਾਨ ਦੇਖਲੈਨ ਕਿ ਵੈਸਨਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਰ ਨਾਰਾਯਣ ਤਿਨੋਂ ਚੋਰ ਮੰਡਲੀ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਯੋਦਪੀ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੋਝਾ, ਅੱਛਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਬਾਪੀ ਉਸ ਮਤ ਵਿਚ ਰਹਕੇ ਸਰਵਥਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੁਨ ਜੇਹਾ ਵੈਸਨਵਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਟੁੱਟ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਤਿਲਕ, ਕੰਠੀ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰਾਮਾਨੰਦੀ ਬਗਲ ਵਿਚ ਗੋਪੀ ਚੰਦਨ, ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਲਾਨੀਮਾਵਤ ਦੇ ਪਤਲੀ ਲੀਕਾ, ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਲੀ ਬਿੰਦੀ 'ਮਾਧਵ' ਕਾਲੀ ਵੇਖਾ, ਅਰ ਗੋਸ਼ ਏਗਲੀ ਕਟਾਰੀ ਵਾਝਣ, ਅਰ ਰਾਮਪ੍ਰਸਾਦ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚਿੰਟਾ ਗੋਲ ਟਿੱਕਾ, ਇਤਿਆਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਨਾ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਰਾਮਾਨੰਦੀ ਲਾਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਲਖਛਮੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਅਰ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ, ਹਿਰਦੇ

ਵਿਚ ਰਾਧਾ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਕ ਕਥਾ ਭਗਤਮਾਲ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੈਂਦਾ ਸੀ, ਸੈਂਦਾ ਸੈਂਦਾ ਹੀ ਮਰਗਿਆ, ਉਪਰ ਥੀ ਕਾਂ ਨੇ ਵਿਸਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਓਹ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਤਿਲਕ ਦੀ ਸਕਲ ਵਾਝਣ ਹੋਗਈ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਯਮਦੇ ਦੂਤ ਉਸਨੂੰ ਲੈਨ ਆਏ, ਇਨੇ ਵਿਚ ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਦੂਤ ਭੀ ਪੁੱਜ ਪਏ, ਦੋਏ ਭਗਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਏਹ ਸਾਡੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਯਮਲੋਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਦੇਖੋ ਏਸਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵੈਸ਼ਨਵੀ ਤਿਲਕ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਲੈ ਜਾਓਗੇ? ਤਦ ਤਾਂ ਯਮਦੇ ਦੂਤ ਚੁੱਪ ਹੋਕੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਵਿਸਨੂੰ ਦੇ ਦੂਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ, ਨਾਰਾਯਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਰਖਿਆ। ਦੇਖੋ ਜਦ ਅਚਨਚੇਤ ਤਿਲਕ ਬਨ ਜਾਨ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਿਲਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਨਰਕ ਥੀਂ ਛੁਟਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾਨ ਤਾਂ ਏਸਵਿਚ ਕੀ ਆਸਚਰਯ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਪੁਛਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਤਿਲਕ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹਦੇ ਉੱਤੇ ਲੇਪਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਾ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਲੇਪਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੈਕੁੰਠ ਤੋਂ ਭੀ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਬ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ॥

ਹੁਨ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਾਖੀ ਲੰਗੋਟੀ ਲਗਾਕੇ ਲਕੜੀ ਦੀ ਧੀਨੀ ਤਪਦੇ, ਜਟਾਂ ਵਧਾਂਦੇ, ਸਿੱਧ ਦਾ ਭੇਖ ਧਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬਗਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਿਆਨਾਵਸਥਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗਾਂਜਾ, ਭੰਗ, ਚਮਸ ਦੇ ਦੰਮਲਗਾਂਦੇ ਲਾਲ ਅੰਖਾਂ ਕਰਕੇ ਰਖਦੇ, ਸਬ ਕੋਲੋਂ ਚੁਟਕੀ ਚੁਟਕੀ ਅੰਨ ਆਟਾ, ਕੌਡਾਂ, ਪੇਸ਼ੇ, ਮੰਗਦੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬਕਾਕੇ ਚੇਲੇ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ੂਰ ਲੋਗ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ :—

ਪਠਿਤਵਜੈ ਤਦਪਿ ਮਰਤਵਜੈ ਦੰਤਕਟਾਕਟੇਤਿਕਿ

ਕਰਤਵਜਮ ॥

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ? ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਦੰਦ ਕਟਾ ਕਟ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ, ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਚੋਹਾਂ ਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਅਉਂਦਾ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਰਖ ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮੁਰਤੀ ਨਾ ਦੇਖੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਖੀ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਆਵੇ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਾ, ਬੱਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖਾਖੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਖਾਖੀ ਜੀ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਰੁਖੜ, ਸੇਖੜ, ਗੋਦੜੀਏ, ਅਰ ਜਮਾਤ ਵਾਲੇ ਸੁਬਰੋਸਾਹੀ, ਅਰ ਅਕਾਲੀ, ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਜੋਗੀ, ਐਘੜ ਆਦੀ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹਨ ॥

ਇਕ ਖਾਖੀ ਦਾ ਚੇਲਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮ.' ਘੋਖਦਾ ਘੋਖਦਾ ਖੂਹੇ ਉੱਤੇ ਪਾਨੀ ਭਰਨ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਉੱਥੇ ਪੰਡਿਤ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ "ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮੇ" ਘੋਖਦੇ ਦੇਖਕੇ ਬੋਲਿਆ ਅਰੇ ਸਾਧੂ ਅਸੁਧ ਘੋਖਦਾ ਹੈ "ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮ:" ਈਕਨ ਘੋਖ! ਉਸਨੇ ਬਟ ਗਡਵਾ ਭਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬੱਚਾ ਮੇਰੇ ਘੋਖਨੇ ਨੂੰ ਅਸੁਧ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗਲ ਸੁਨਕੇ ਬਟ ਖਾਖੀ ਜੀ ਉਠੇ, ਪੂਰ ਉੱਤੇ ਗਏ ਅਰ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਬਕਾਨਾ ਹੈਂ. ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੰਡੀ ਕੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ? ਵੇਖ! ਤੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਨਨਾ ਹੈਂ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਹਾਂ, 'ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮੇ,' 'ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮਮੇ,' 'ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ਾਯਨਮੇ,' (ਪੰਡਿਤ) ਸੁਨੋ! ਸਾਧੂ ਜੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਾਤ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। (ਖਾਖੀ) ਚਲਥੇ! ਸਭ ਵਿਦਵਾਨ ਅਸਾਂ ਰਗੜ ਮਾਰੇ ਜੋ ਭੰਗ ਵਿਚ ਘੋਟ ਕੇ ਇਕ ਦੰਮ ਸਭ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੂੰ 'ਬਾਬੂਜ਼ਾ' ਕੀ ਜਾਨੇ। (ਪੰਡਿਤ) ਵੇਖੋ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਮੰਦੇ ਬੋਲ ਕਿਉਂ ਬੋਲਦੇ, ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ। (ਖਾਖੀ) ਅਬੋ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦੇ। (ਪੰਡਿਤ) ਸੁਨੋ ਕਿੱਥੋਂ ਬੁਧੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨਨੇ, ਸਮਝਨੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਿਆ ਚਾਹੀਏ। (ਖਾਖੀ) ਜੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਜਾਨੋ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। (ਪੰਡਿਤ) ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਤੁਹਾਡੇ ਜੇਹੇ ਹੁਕਮਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ, ਸੱਜਨ, ਵਿਦਵਾਨ, ਧਰਮਾਤਮਾ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਖਾਖੀ) ਵੇਖ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਨੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਧੰਨੀ ਸੋਕਦੇ, ਗਾਂਜੇ, ਚਰਸ ਦੇ ਸੋਕੜੇ ਦੰਮਲਗਾਂਦੇ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਲੋਟੇ ਭੰਗ ਦੇ ਪੀਂਦੇ, ਗਾਂਜੇ, ਭੰਗ, ਧਤੂਰੇ ਦੇ ਪਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸਾਗ ਬਨਾਕੇ ਖਾਂਦੇ, ਸੰਖੀਆਂ ਅਰ ਅਫੀਮ ਭੀ ਬਟ ਨਿਗਲ ਜਾਂਦੇ, ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬੇਗਮ ਰਹਿੰਦੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਭਿਖਾ ਮੰਗ ਕੇ ਟਿੱਕੜ ਬਨਾਕੇ ਖਾਂਦੇ, ਰਾਤ ਭਰ ਅਜੇਹੀ ਖੰਗ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਜੇ ਪਾਸ ਸਵੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਨੀਂਦ ਕਦੀ ਨਾ ਆਵੇ, ਇਤਿਆਦੀ ਸਿੱਧੀਆਂ, ਅਰ ਸਾਧੂਪਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ ਫੇਰ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਿਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਖਬਰਦਾਰ ਬਾਬੂਜ਼ੇ! ਜੇ

ਸਾਨੂੰ ਭੀਗ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਸੁਟਾਂਗੇ । (ਪੰਡਿਤ) ਏਹ ਸਬ ਲੱਖਛਣ ਅਸਾਧੂ, ਮੂਰਖ ਅਰ ਗਰਬਗੀਡਾਂ ਦੇ ਹਨ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਨੋ ! ਜੋ ਧਰਮ ਥੀਂ ਯੁਕਤ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਸਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਦੁਰਗੁਣ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਿਦਵਾਨ, ਸੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇ, ਓਸਨੂੰ ਸਾਧੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਖਾਖੀ) ਚਲਬੇ ਤੂੰ ਸਾਧੂ ਦੇ ਕਰਮ ਕੀ ਜਾਨੇ, ਸੀਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸੀਤ ਨਾਲ ਅਟਕਨਾ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੇਖ ! ਇਕ ਰਿਸਟਾ ਉਠਾਕੇ ਮਾਰਗਾ ਸਿਰ ਤੁੜਵਾ ਬੈਠੇਂਗਾ । (ਪੰਡਿਤ) ਹੱਛਾ ਖਾਖੀ ਜਾਓ ਅਪਨੇ ਆਸਨ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਨ ਦੇਓ ! ਰਾਜ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇਗੇ ਤਾਂ ਪਕੜੇ ਜਾਓਗੇ, ਕੈਦਖਾਨਾ ਭੋਗੇਗੇ, ਬੈਠ ਖਾਓਗੇ ਵਾਹੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਬੈਠੇਂਗਾ ਫੇਰ ਕੀ ਕਰੇਗੇ ? ਇਹ ਸਾਧੂ ਦਾ ਲੱਖਛਣ ਨਹੀਂ । (ਖਾਖੀ) ਚਲਬੇ ਚਲੋ ਕਿਸ ਰਾਖਛਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਇਆਈ ? (ਪੰਡਿਤ) ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਜੜ੍ਹ ਮੂਰਖ ਨਾ ਰਹਿੰਦੇ । (ਖਾਖੀ) ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਨਹੀਂ । (ਪੰਡਿਤ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਜਹੀ ਬੁਧੀ ਅਰ ਅਭਿਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ਖਾਖੀ ਆਸਨ ਉੱਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਪੰਡਿਤ ਘਰ ਨੂੰ ਗਏ, ਜਦ ਸੰਧਿਆ ਆਰਤੀ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਓਸ ਖਾਖੀਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਮਝ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਖਾਖੀ ਡਿਭੋਤਡਿਭੋਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਸਟਾਂਗ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ, ਓਸ ਖਾਖੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਅਥੇ ਰਾਮਦਾਸੀਆ ਤੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ? (ਰਾਮਦਾਸ) ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਨੇ ਬੇਸਨੂੰ ਸਹਸੌਰ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਅਥੇ ਗੋਬਿੰਦ-ਦਾ ਸੀਏ ਤੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ? (ਗੋਬਿੰਦਦਾਸ) ਮੇਰਾ ਰਾਮਸਰਵਤਾਜ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ ਫਲਾਨੇ ਖਾਖੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ, ਤਦ ਰਾਮਦਾਸ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋ ? (ਖਾਖੀ) ਅਸੀਂ ਗੀਤਾ ਪੜ੍ਹੇ ਹਾਂ । (ਰਾਮਦਾਸ) ਕਿਧੇ ਕੋਲੋਂ ? (ਖਾਖੀ) ਚਲਬੇ ਛੋਕਰੇ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਵੇਖ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਗ-ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਅਖਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਧੋਤੀ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਾਂ ਤਦ ਗੀਤਾ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਵਿਚੋਂ ਪੁਛਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਏਸ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਅਖਰ ਦਾ ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ? ਏਸਤਰਾਂ ਪੁਛਦੇ ਪੁਛਦੇ ਅਠਾਰਾਂ ਅਧਿਆਯ ਗੀਤਾ ਰਗੜ ਮਾਰੀ, ਗੁਰੂ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਭਲਾ ਅਜੇਹੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਤਰੂਆ ਦੇ ਪਾਸ ਅਵਿਦਿਆ ਠਹਰੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇ ॥

ਇਹ ਲੋਗ ਦਿਨ ਨਸਾ, ਪ੍ਰਮਾਦ, ਲੜਨਾ, ਖਾਨਾ, ਸੌਨਾ, ਭੈਨੇਵਸਾਨੇ, ਘੰਟਾ, ਘੜਿਆਲ, ਸੰਖ ਬਜਾਨਾ, ਧੰਦੀ ਜਗਾ ਰਖਨੀ, ਨ੍ਹਾਉਨਾ, ਧੋਨਾ, ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਵਿਆਰਥ ਭੁੰਉਦਿਆਂ ਫਿਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੋਂ

ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਮੌਮ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਖੀਆਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬੋਧ ਕਰਾਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਦੁਰਲਾਬ ਮਜ਼੍ਹਰ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ, ਮੋਹਰੇ ਆਦੀ ਅਪਨੀ ਮਜ਼੍ਹਰੀ ਛੋੜ ਨਿਰੀ ਸੁਆਹ ਲਗਾ ਕੇ ਬਰਾਗੀ ਖਾਖੀ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਦਿੰਦਾ ਵਾ ਸਤਸੰਗ ਆਦੀ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਥਾ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ 'ਨਮ: ਸ਼ਿਵਯ' ਖਾਖੀਆਂ ਦਾ 'ਨਰਸਿੰਘਾਯਨਮ:' ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਦਾ 'ਸ੍ਰੀਰਾਮਚੰਦ੍ਰਾਯ ਨਮ: ਅਬਵਾ ਸੀਤਾਰਾਮਾਕ੍ਸ਼ਾਨਮ:' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਪਾਸਕਾ ਦਾ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਭ੍ਰਮਾਨਮ:' 'ਨਮ: ਭਗਵਤੇ ਵਾਸੁਦੇਵਯ' ਅਰ ਬੰਗਾਲੀਆ ਦਾ 'ਗੋਬਿੰਦਾਯਨਮ:' ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਚੋਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਅਜੇਹੀ ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੱਚੇ ਤੁੰਬੇ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈ ॥

ਜਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਲ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਔਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੂਆ ।

ਸ਼ਿਵ ਕਹੇ ਸੁਨ ਪਾਰਬਤੀ, ਤੂੰਬਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੂਆ ॥

ਭਲਾ ਅਜੇਹੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਾਧੂ ਵਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਨੇ ਅਖਵਾ ਜਗਤ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਖਾਖੀਰਾਤਦਿਨ ਲਕੜ ਛਾਨੇ (ਜੰਗਲੀ ਗੋਹੇ) ਬਾਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕਈ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਲਕੜੀ ਫੁਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਲਕੜੀ ਦੇ ਮੁਲ ਨਾਲ ਕੰਥਲ ਆਦੀ ਕਪੜੇ ਲ ਲੈਨ ਤਾਂ ਸੌ ਅੰਸ ਧਨ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹੀ ਬੁਧੀ ਤ੍ਰਿਬੰ ਖੀ ਆਵੇ? ਅਰ ਅਪਨਾ ਟਾਮ ਉਸੇ ਧੂਨੀ ਵਿਚ ਤਪਨੇ ਹੀ ਨਾਲ ਤਪੀ ਧਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਏਸ ਤਰਾ ਤਪੀ ਹੋ ਸਕਨ ਤਾਂ ਜੰਗਲੀ ਮਨੱਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੀ ਵਧੀਕ ਤਪੀ ਹੋ ਜਾਣ, ਜੇ ਜਦਾ ਵਹਾਨੇ, ਰਖ ਲਗਾਨੇ ਵਾ ਤਿਲਕ ਕਰਨੇ ਨਾਲ ਤਪੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਕੰਟੀ ਕਰ ਸਕੇ, ਇਹ ਉਪਹੋ ਤਿਆਰ ਸਰਪ ਅਰ ਅਦਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜੋੜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਬੀਰ ਪੱਖੀ ਕਾ ਅਡੇ ਹਨ ? (ਉੱਤਰ) ਨਹੀਂ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਿਵੇਂ ਅਡੇ ਨਹੀਂ ? ਪਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, 'ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ' ਫੁਲਾ ਥੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ, ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੀ ਫੁਲ ਹੰਗਏ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੇ, ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਜਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਦ ਭੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਸੋਧ ਕਿ ਜਿਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜਾਨਦੇ ਸਨ, ਸੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਕਬੀਰ ਹੀ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ 'ਸਤ ਨਾਮ ਕਬੀਰ' ਆਦੀ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਪਲੰਗ. ਗੱਦੀ, ਭਕੀਏ, ਖੜਾਵਾਂ ਜੜੇੜੀ, ਅਰਥਾਤ ਦੀਵਾਂ ਆਦੀ ਦਾ ਪੁਜਨਾ ਪੱਥਰ ਮੂਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਭੁਨਗਾ ਸੀ ਵਾ ਕਲੀਆਂ ਸੀ ? ਜੇ ਫੁਲਾਂ ਥੀਂ ਜੰਮਿਆ, ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੁਲ ਹੋਗਿਆ, ਇੱਥੇ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਨੀ ਜਾਦੀ ਹ ਓਹੀ ਸੱਚੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਕੋਈ ਜੁਲਾਹਾ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਬਾਲ ਬਚੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਕ ਸਮਝ ਬੇੜੀ ਜੇਹੀ ਰਾਤ ਸੀ ਇਕ ਗਲੀ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਡੇ ਇਕ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਰਾਤ ਦਾ ਜੰਮਿਆ ਬਾਲਕ ਸੀ, ਓਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਇਆ. ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਨੇ ਪਾਲਿਆ, ਜਦ ਓਹ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਕੋਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਉਸਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੁਲਾਹੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਏ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕਿੱਨੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ, ਤਦ ਉਦਪਟਾਂਗ ਭਾਸ਼ਾ ਬਨਾਕੇ ਜੁਲਾਹੇ ਆਦੀ ਨੀਚ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਨ ਲਗਾ, ਤੈਬਰਾ ਲੈਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ ਭਜਨ ਬਨਾਉ ਦਾ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਰ ਵੇਦ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਉਸਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ, ਜਦ ਮਰਗਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਬਨਾਲਿਆ. ਜੋ ਜੋ ਉਸਨੇ ਜੀਉ ਦੇ ਜੀ ਬਨਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਚਲੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇਕੇ ਜੋ ਸਬਦ ਸੁਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਸਿੰਧਾਚ ਠਹਰਾਇਆ. ਮਨ ਦੀ ਬਿੱਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਸਬਦ ਸੁਨਨ ਵਿਚ ਲਗਾਨਾ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਪੁੰਜਦਾ, ਬਰਛੀ ਵਾਝਣ ਟਿੱਕਾ ਅਰ ਚੰਦਨ ਆਦੀ ਲਕੜ ਦੀ ਕੰਠੀ ਬਨ੍ਹਦੇ ਹਨ. ਭਲਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ! ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਥੀਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਰ ਗਿਆਨ ਕੀ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਨਿਰੀ ਮੁੰਡਿਆ ਦੀ ਖੰਡ ਵਾਝਣ ਲੀਲਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਮਾਰਗ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਭੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨ ਥੀਂ ਬਚਾਏ, ਓਹ ਸਾਧੂ ਭਾਏ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿੰਤੂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬਨੇ ਰਹੇ. ਦੇਖੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਏਥੇ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਯਚੀਰਾ ਸੀ ।

ੴ ਸਤਨਾਮ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰ,
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ, ਅਜੋਨੀ ਸੈਭੰਗ, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਪ, ਆਦਿ

ਸਚ, ਜੁਗਾਦ ਸਚ, ਹੈ ਭੀ ਸਚ, ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ ॥

ਜਪੁਜੀ ਪੌੜੀ ੧ ।

ਓਂ ਜਿਸਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੈ ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਭੈ ਅਰ ਵੇਰ ਥੀਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ, ਜੋ ਕਾਲ ਵਿਚ ਅਰ ਜੁਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪ੍ਰਕਾਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਜਪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕਰ, ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਚ ਸੀ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੱਚ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਸਚ, ਅਰ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ ।

(ਉੱਤਰ) ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਆਸਯ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਦਿਆ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਸਨ, ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਜਾਨਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਨਿਰਭੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੇ? ਅਰ ਏਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪੈਰ ਅੜਾਵਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੀਕਨ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੇ ਡੁਆ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਦੀ ਸੁਨੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਨਾਏ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੀ ਪੰਡਿਤ ਜਨ ਗਏ ਹੋਨਗੇ, ਇਹ ਗਲ ਅਪਣੇ ਮਾਨ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਅਰ ਅਪਣੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਦੀ ਇਛਿਆ ਸਰੂਰ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋਹੋਜੋਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਨਦੇ ਸਨ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਕਹ ਦਿੰਦੇ ਕਿਸੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਜਦ ਕੁਝ ਅਭਿਮਾਨ ਸੀ ਤਾਂ ਮਾਨ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਦੰਭ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵੇਦ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਉਸਤਤੀ ਭੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਏਸਤਰਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਵੇਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪੁਛਦਾ ਜਦ ਨਾ ਅਉਂਦਾ ਤਦ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ, ਏਸ ਲਈ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਅਪਣੇ ਚੱਲਿਆ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰਧ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਰ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਛਾ ਭੀ ਕਹਿਆ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਅੱਛਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ :—

‘ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਰੇ’ ‘ਚਾਰੋਂ ਵੇਦ ਕਹਾਨਿ’

‘*ਸੰਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਨਾ ਜਾਨੀ’ ‘ਨਾਨਕੁ

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ’ ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਾਈ। ਸਲੋਕ ਸੁਖਮਨੀਸਫਾ ੨੫੪ ।

*ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਨਾ ਜਾਨਹਿ ਗਉੜੀ ਸੁਃ ਮਃ ੫ ਸਲੋਕ ੭। ਤੁਕ ੮।

ਕੀ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮਰ ਗਏ ਅਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਦੀ ਅਖਨੇ
ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ? ਕੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਰ ਗਏ ? ਵੇਦ ਤਾਂ ਸਭ ਵਿਦਯਾ
ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਹ ਨੀ ਕਹੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ
ਕਹਾਨੀ ਹਨ, ਜੋ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੇਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ
ਮਹਿਮਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਾਨ ਕਰਦੇ
ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨ ਚਲਦਾ, ਨਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਨ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਚੱਲਾ ਕਿਸ
ਭਰਾਂ ਬਨਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਝ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਨ ਉਸ ਸਮਝ ਪੰਜਾਬ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਸਰਵਥਾ ਰਹਿਤ
ਮਰ ਮਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਿਤ ਸੀ, ਉਸ ਸਮਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ
ਬਚਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ
ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮਹਾਤਮ ਕਰਕੇ
ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਹਾਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਡੇ ਧਨਵਾਨ, ਅਰ
ਅਮੀਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲਿਆਂ ਨੇ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰਦਯ ਅਰ
ਜਨਮਸਾਖੀ ਆਦੀ ਵਿਚ ਵਡੇ ਸਿੱਧ ਅਰ ਵਡੇ ਅੰਸ਼ੁਰਯ ਵਾਲੇ ਸਨ ਲਿਖਤਾ
ਹ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਬਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਸਬਨੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜੇ,
ਰਥ, ਹਾਥੀ, ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਸੋਨੀ, ਪੰਨਾ, ਆਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ
ਅਰ ਅਮੋਲਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਾਹ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋ, ਭੁਲਾ ਇਹ
ਗਧੌੜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹਨ ? ਵੇਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲਿਆਂ ਦਾ ਵੇਸ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਦੂਜਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਚਲ
ਅਰ ਰਾਮਦਾਸ ਆਦੀ ਦੀ ਰਿਹਮਲੇ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਦਾਂ ਵਲਿਆਂ ਨੇ ਭੁਲਾ
ਬਨਾ ਕੇ ਗੁੱਥ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੋ ਅਭਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਖਿਦਸਿੰਘ ਦਸਵਾਂ
ਹਇਆ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਗੁੱਥ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਈ
ਗਈ, ਕਿੰਨੇ ਓਥੋਂ ਤਕ ਜਿਨੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮੁਸੌਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਨੇ ਇਕਠਾ
ਕਰਕੇ ਜਿਲਦ ਬਨਵਾ ਦਿੱਤੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛੇ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭੁਲਾ ਬਨਾਈ, ਕਿੰਨੇ ਆ ਨੇ ਹੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੁਰਾਲਾਂ
ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕਥਾਂ ਦੇ ਤੁਲ ਬਨਾ ਦਿੱਤੇ. ਪਰੰਤੂ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਛੱਡਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲੇ ਝੁਕਦੇ ਆਏ,
ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਭਰਾਤੀ
ਮਾਨੇ ਸੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ । ਹੁਨ

ਉਦਾਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ, ਨਿਰਮਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ, ਅਕਾਲੀ
 ਤਥਾ ਸੁਥਰੇ ਸਾਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਬ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
 ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਰਬੀਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡਿਆ
 ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੈਰ ਲੈਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸਮਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਉਧਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸਾਹੀ
 ਜ਼ੋਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰਸਤਤਣ ਕਰਵਾਇਆ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ
 ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਵੀ ਨ ਵਰ ਅਰ ਤਲਵ ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ
 ਲੜੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹਵੇਗੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋ ਗਏ, ਅਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵ ਮਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜ ਮਕਰ, 'ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤਾਂ' ਨੇ ਪੰਜ
 'ਸੰਸਕਾਰ' ਚਲਾਏ ਸਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ 'ਕਕਾਰ' ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਪੰਜ 'ਕਕਾਰ' ਲੜਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਸਨ, ਇਕ 'ਕੰਸ' ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦੇ
 ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸੋਈ ਅਰ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੁਝ ਬਚਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜਾ
 'ਕੰਕਣ' ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਾਤੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਲੋਗ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਅਰ
 ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਕੜਾ' ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਥ ਅਤ ਸਿਰ ਬਰ ਸੱਕੇ। ਤੀਜਾ 'ਕੰਛ'
 ਅਰਥਾਤ ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇਕ ਜਾਪੀਆ ਕਿ ਜੋ ਦੌੜਨ ਅਰ ਕੁਦਨ ਵਿਚ
 ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਅਖੌੜੇ ਦੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਅਰ ਨਟ ਭੀ ਏਸਨੂੰ
 ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਪਾਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਰਮ ਸਖਾਨ ਬਹਿਅ
 ਰਹੇ, ਅਰ ਅਟਕਾਉ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚੌਥਾ 'ਕੰਘਾ' ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਲ ਸੁਧਰਦੇ
 ਹਨ, ਪੰਜਵੀਂ 'ਕਰਦ' ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸਮਨ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਭੜਾਈ
 ਹੋਨ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਵੇ, ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਚੀਜ਼ੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਬੁਧਿਮਤ ਨਾਲ ਓਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੁਨ ਏਸ
 ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਓਨਾ ਦਾ ਰਖਨਾ ਕੁਝ ਕੰਮ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਯੁਧ ਦੇ
 ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਸਤੇ ਬਚਾ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨ
 ਲੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਟਹੀ ਕਰਦੇ ਕਿੰਤ ਓਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰੂਬ ਦੀ ਪੂਜਾ
 ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਟਹੀ? ਕਿਸੇ ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸਾਮਨੇ
 ਮੰਬ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਓਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸਬ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਘਿਰਨੇ ਨੇ ਸਪਨੇ ਦੁਕਨ ਜਮਾਕੇ ਜੀਵਕਾ ਠਹਰਾਈ ਹੈ ਉਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਠਹਰਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾਰੀ ਲੋਗ ਮੂਰਤੀ ਦਾ
 ਦਰਸਨ ਹੋਵੇ ਭੜਾ ਲਵੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਲੋਗ ਰੂਬਦੀ ਪੂਜਾ
 ਕਰਦੇ, ਕੀ? ਭੜਾ ਲਵੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੇ ਸਿਨਾ
 ਦੇ ਦਾ ਨਾ ਵਾਲੇ ਨਾ ਸਿਨਾ ਦੇ ਦਾ ਲੋਗ ਦੁਸ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,

ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਨਿਆ ਨਾ ਵੇਖਿਆ, ਕੀ ਕਰਨ ਜੋ ਸੁਨਨ ਅਰ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਨ ਤਾਂ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਜੋਕਿ ਹਨ ਅਰ ਜ਼ਿੰਦ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਮਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਦੀ (ਛੋਹ ਛਾਹ) ਦਾ ਬਖੇੜਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਏਸ (ਛੋਹ ਛਾਹ) ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਹੈ ਉੱਸ ਤਰਾਂ ਵਿਸਯਾਸਕਤਿ ਖੋਟੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਭੀ ਹਟਾਕੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਦਾਦੁ ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਵੇਦਮਾਰਗ ਹੈ ਜੋ ਪਕੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਕੜੇਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਕੋਝੇ ਖਾਵੇ ਰਹੇਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਦਾਦੁਜੀ ਦਾ ਸਨਮ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆਸੀ, ਫੇਰ ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਆਜਮੇਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤੇਲੀਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਲੀਲਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਦੁਜੀ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਲਗਗਏ, ਹੁਨ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬਗੱਲਾਂ ਛੱਡਕ ਦਾਦੁਰਾਮ ਦਾਦੁਰਾਮ ਵਿਚਹੀ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਲੀਤੀਹੈ, ਜਦ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਬਖੇੜੇ ਚਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬੜੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਰਾਮਸਨਹੀਂ ਮਤ ਸਾਪ੍ਰਦਾਯ ਥੀ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦੋਕਤ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਕਾਰਨਾ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉੱਸੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ, ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਭੁਖ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਦ ਰਾਮ ਨਾਮ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀ ਸਾਗ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਆਦੀ ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਮੁਰਤੀਪੂਜਾ ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਮੁਰਤੀ ਬਨ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ 'ਰਾਮਕੀ' ਦੇ ਬਿਨਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਇਕ ਰਾਮਚਰਣ ਨਾਮੀ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤ ਮੁਖ ਕਰਕੇ 'ਸਾਹਪੁਰਾ' ਸਥਾਨ ਮੇਵਾੜ ਥੀ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤਦਾਸ ਜੀ ਆਦੀ ਦੀ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਏਸ ਤਰਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ :—

ਭਰਮ ਰੋਗ ਤਬ ਹੀ ਮਿਟਿਆ ਰਟਿਆ ਨਿਰੰਜਨ
ਰਾਇ । ਤਬ ਜਮਕਾ ਕਾਗਜ ਫਟਿਆ ਕਟਿਆ ਕਰਮ
ਤਬ ਜਾਇ ॥ ਸਾਖੀ ॥ ੬ ॥

ਹੁਨ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਲੈਨ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਨ ਥੀਂ ਭਰਮ
ਜੋ ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਵਾ ਯਮਰਾਜ ਦਾ ਪਾਪਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੰਡ, ਅਥਵਾ ਕੀਤੇ
ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਦੀ ਛੁਟ ਸਕਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਇਹ ਨਿਰਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ
ਵਿਚ ਫਸਨਾ ਅਰ ਮਨੁੱਸ ਜਨਮ ਨੂੰ ਨਸਟ ਕਰ ਦੇਨਾ ਹੈ । ਹੁਨ ਇਨਾਂ ਦਾ
ਜੋ ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਰਾਮਚਰਣ ਉਸਦੇ ਵਚਨ :-

ਮਹਮਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪਕੀ, ਸੁਟੈ ਸਰਵਟ ਚਿਤਲਾਇ ।
ਰਾਮਚਰਣ ਰਸਨਾ ਰਟੋ, ਕਰਮ ਸਕਲ ਝੜ ਜਾਇ ॥
ਜਿਨ ਜਿਨ ਸੁਮਿਰਿਆ ਨਾਵਕੂੰ, ਸੋ ਸਬ ਉਤਰਯਾ ਪਾਰ ।
ਰਾਮਚਰਣ ਜੋ ਵੀਸਰਿਆ, ਸੋ ਹੀ ਜਮਕੇ ਦੁਾਰ ।

ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਸਬ ਝੂਠ ਬਤਾਇਓ ॥

ਰਾਮ ਭਜਤ ਛੂਟਿਆ ਸਭ ਕ੍ਰੋਮਾ । ਚੰਦ ਅਰ ਸੂਰ
ਦੇਇ ਪਰਕਮਾ ॥ ਰਾਮ ਕਹੇ ਤਿਨਕੂੰ ਭੈ ਨਾਹੀਂ । ਤੀਨ
ਲੋਕ ਮੈਂ ਕੀਰਤੀ ਗਾਂਹੀ ॥

ਰਾਮ ਰਟਤ ਜਮ ਜੋਰ ਨ ਲਾਗੈ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਖ ਪੱਥਰ ਤਰਾਈ । ਭਗਤਿ ਹੇਤ
ਅਉਤਾਰ ਹੀ ਧਰਹੀ ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਕੁਲ ਭੇਦ ਵਿਚਾਰੈ ।
ਸੋ ਤੋ ਜਨਮ ਆਪਣੇ ਹਾਰੈ ॥ ਸੰਤਾ ਕੇ ਕੁਲ ਦੀਸੈ
ਨਾਹੀਂ । ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹ ਰਾਮ ਸਮਹਾਹੀ । ਐਸੇ ਕੁਣ
ਜੋ ਕੀਰਤੀ ਗਾਵੈ । ਹਰੀ ਹਰ ਜਨ ਕੋ ਪਾਰ ਨਾ ਪਾਵੈ ॥
ਰਾਮ ਸੰਤਾਂ ਕਾ ਅੰਤ ਨਾ ਆਵੈ । ਆਪ ਆਪ ਕੀ ਬੁਧਿ
ਸਮ ਗਾਵੈ ॥ ਇਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਰਾਮ ਚਰਣ ਆਦੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਖਨ ਥੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸਿੰਘ ਸਾਧਾ ਮਨੁਸ਼ ਸੀ, ਨਾ ਓਹ

ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਚੌਥੇ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ। ਇਹ ਨਿਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦਮ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰਮ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਾ ਇਹ ਅਪਨਾ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਆਂਦੇ ਹਨ, ਯਮ ਦਾ ਡਰ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਚੌਰ, ਡਾਕੂ, ਬਪਿਆੜ, ਸੱਪ, ਅਨੂਹਾਂ, ਅਰ ਮਛਰ ਆਦੀ ਦਾ ਡਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦਾ। ਚਾਹੇ ਚਾਤੀਂ ਇਹਾਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੀਕਨ ਸਕਰ ਸਕਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਕਨ ਸਰ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਨ ਥੀ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਹੋਸੀ, ਅਰ ਜੇਕਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਭਰ ਕਰਨ ਥੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਸੁਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਵਾਰ ਭੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਨਾ ਨਿਕੰਮਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਪਨਾ ਪੰਟ ਭਰਨੇ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਜਨਮ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਖੰਡ ਖਲਵਾਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਇਹ ਵਡਾ ਆਸਚਰਯ ਅਸੀਂ ਸੁਨਦੇ ਅਰ ਵੇਖਦੇ ਹ ਕਿ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਧਰਿਆ ਰਾਮਸਟੇਹੀ ਅਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਾਡਸਟੇਹੀ ਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਵੇਖੋ ਉੱਥੇ ਹਾਡ ਹੀ ਰਾਂਡ ਮੰਤਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਪਖੰਡ ਨਾ ਚਲਦੇ ਤਾਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀ ? ਇਹ ਅਪਨੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਠ ਖੁਆਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਲੰਮੀਆਂ ਪੱਕੇ ਡੰਡੇ ਵਾਛਨ ਮੱਥਾ ਦੇਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਇਕਾਤ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਬੈਠਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਨ ਦੂਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਖਾ 'ਬੇੜਾਪਾ' ਪਿੰਡ ਮਾਰਵਾੜ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਦੂਰੀ ਹ, ਉਸਦਾ ਇਤਿਹਾਸ—ਇਕ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜਾਤ ਦਾ ਛੇਢ ਚਲਕ ਸੀ, ਉਸਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਕ ਐਧੜ ਹੋਕੇ ਕੁਝਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਦਾ ਰਹਿਆ, ਪਿਛੇ ਵਾਸੀ ਕੁਝ ਪੰਥੀ, ਪਿਛੇ 'ਰਾਮਦੇਵ' ਦਾ 'ਰਾਮਦੇਵ' ਬਨਿਆ, ਅਪਨੀ ਦੋਹਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ 'ਸੀਬਲ' ਵਿਚ ਢੇਢਾ ਦਾ ਗੁਰੂ 'ਰਾਮਦਾਸ' ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਰਾਮਦੇਵ' ਦਾ ਪੰਥ ਦਸਤਰੇ ਅਪਨਾ ਚੋਲਾ ਬਨਾਇਆ, ਉਸ ਰਾਮਦਾਸ ਨੇ 'ਬੇੜਾਪਾ' ਪਿੰਡ ਵਿਚ

*ਰ ਜਪੂਰਾਨੇ ਵਿਚ ਦਮਿਆਰ ਲੋਗ ਭਗਵੇ ਕਪੜੇ ਟੰਗਕੇ ਰਾਮਦੇਵ ਆਦੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦਮਿਆਰਾਂ ਅਰ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਾਮਝੀਏ ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸੀਬਲ 'ਜੋਧਪੁਰ' ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡਾ ਪਿੰਡ ਹੈ

ਜਗਹਿ ਬਨਾਈ, ਅਰ ਏਸਦਾ ਇਧਰ ਮਤ ਚਲਿਆ। ਉਧਰ ਸਾਹਪੁਰੇ
 ਵਿਚ ਰਾਮਚਰਣ ਦਾ, ਉਸਦਾ ਭੀ ਇਤਿਹਾਸ ਈਕਨ ਸੁਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓਹ
 ਜੈਪੁਰ ਦਾ ਬਾਨੀਆਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ 'ਦਾਂਤੜਾ' ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧੂ ਕੋਲੋਂ
 ਭੋਖ ਲਿਆ, ਅਰ ਪੁਸ਼ਨੁ ਗੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਸਾਹਪੁਰੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਟਿੱਕੀ
 ਜਮਾਈ, ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਾਖੰਡ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਜਲਦੀ ਜਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
 ਜਮਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰਦੇ ਰਾਮਚਰਣ ਦੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ
 ਪ੍ਰਮਾਣ ਥੀਂ ਚੇਲਾ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਦਾ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਹੀਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ
 ਥੀਂ ਚੰਡਾਲ ਪਰਯੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੇਲੇ ਬਨਦੇ ਹਨ। ਹੁਨ ਭੀ ਕੁੰਡਾ-
 ਪੰਥੀ ਜੇਹੇ ਹੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕੁੰਡੇਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ,
 ਹੋਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਜੂਠ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਵੇਦ ਧਰਮ ਥੀਂ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
 ਵਿਹਾਰ ਥੀਂ ਬਕਾਕੇ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦੇ, ਅਰ ਚੇਲਾ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਰਾਮ
 ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਹਾਮੰਤ੍ਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਛੁੱਡਮ* ਵੇਦ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,
 ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਨ ਨਾਲ ਅਨੰਤ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਸਦੇ
 ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੋ ਸ਼ਾਸ ਅਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਮ ਰਾਮ
 ਆਖਨਾ ਦੱਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸਤਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾਲੋਂ
 ਭੀ ਵੱਡਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਮੁਰਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਧੂਆਂ
 ਦੇ ਚਰਣ ਧੋਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਥੀਂ ਚੇਲਾ ਦੁਰਾਡਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ
 ਨਹੁੰ ਅਰ ਦਾਹੜੀ ਦੇ ਵਾਲ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਖ ਲਵੇ, ਉਸਦਾ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਨਿੱਤ
 ਲਵੇ, ਰਾਮਦਾਸ ਅਰ ਹਰਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਬਾਨੀ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵੇਦ ਨਾਲੋਂ
 ਵਧੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਪਰਕ੍ਰਮਾ ਅਰ ਅੱਠ ਭੈੜੋਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ,
 ਅਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੈੜੋਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ
 ਵਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਨਾਮ
 ਸਿਮਰਣ ਹੀ ਥੀਂ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨਦੇ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ:-

ਪੰਡਤਾਈ ਪਾਨੇ ਪੜੀ ਐ ਪੂਰਬ ਲੋ ਪਾਪ। ਰਾਮ ਰਾਮ
 ਸੁਮਰਜਾਂ ਬਿਨਾ, ਰਇਗਯੋ ਰੀਤੋ ਆਪ ॥ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ
 ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹ ਗੀਤਾ ॥ ਰਾਮਭਜਨ ਬਿਨ ਰਇ ਗਏ ਰੀਤਾ।

ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਪੁਸਤਕ ਬਨਾਏ ਹਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਖਾਉਂਦ ਦੀ ਸੇਵਾ

* ਛੁੱਡਮ ਅਰਥਾਤ ਸੁਖਦਮ

ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਾਪ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਵਰਣਾ ਸੂਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਮਸਾਨੇਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਚ ਅਰ ਚੰਡਾਲ, ਰਾਮਸਾਨੇਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਹੁਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਰ ਰਾਮਚਰਣ ਦਾ ਵਰਨ ਜੋ ਉੱਪਰ ਲਿਖ ਆਏ ਕਿ :—

ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ ਅਉਤਾਰ ਹੀ ਧਰਹੀ ॥

ਭਗਤ ਅਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ ਪਾਖੰਡ ਪ੍ਰਪੰਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਸ ਸਾਰਾ ਆਰਯ-ਵਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਥੀ ਬੁਧਵਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਝ ਲੈਂਨਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਗੋਕਲੀਏ ਗੁਸਾਈਆ ਦਾ ਮਤ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ ਦੇਖੋ ਕਿਹਾ ਐਸ਼ੁਰਯ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਹ ਐਸ਼ੁਰਯ ਲੀਲਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਐਸ਼ੁਰਯ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਹੈ ਗੁਸਾਈਆ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵਾਹ ਵਾਹ ! ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਐਸ਼ੁਰਯ ਦੁਨਿਆ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ?

(ਉੱਤਰ) ਦੂਜੇ ਭੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਛਲ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਚਨ ਤਾਂ ਐਸ਼ੁਰਯ ਮਿਲਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ? ਅਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਵਧੀਕ ਪੁਰਤਤਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵਧੀਕ ਭੀ ਐਸ਼ੁਰਯ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ! ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਪੁਰਤਪਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਗੋਲੋਕ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਗੋਲੋਕ ਦੀ ਲੀਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਜੇ ਗੋਲੋਕ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਲੋਕ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਮਤ ਭੈਲੰਗ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਭੈਲੰਗੀ ਲਖਛਮਣ ਭੱਟ ਨਾਮੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਥੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ ਸੋਨਿਆਸ ਲੈ ਲੀਤਾ ਸੀ, ਅਰ ਸੁਠ ਬੈਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਦੇਵਯੋਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੁਨਿਆ ਕਿ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਸੋਨਿਆਸੀ ਹੋਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨਿਆਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਏਸ ਨੂੰ ਸੋਨਿਆਸੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਦੇਖੋ ਏਸਦੀ ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਖਾਉਂਦ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸੋਨਿਆਸ

ਦੇ ਵੇਚੇ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਵਡਾ ਬੂਠਾ ਹੈਂ ਸੰਨਿਆਸ
ਛੱਡ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਬਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਬੂਠ ਬੋਲਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਲੀਤਾ, ਉਸਨੇ
ਫੇਰ ਉਸੇ ਬਰਾਂ ਕੀਤਾ, ਸੰਨਿਆਸ ਛੱਡ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੋਗਿਆ, ਦੇਖੋ! ਏਸ
ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੀ ਬੂਠ ਕਪਟ ਨਾਲ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਤੈਲੰਗ ਦੇਸ ਵਿਚ
ਗਏ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਲੀਤਾ, ਤਦ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਫਿਰਨ
ਲਗਾ, ਚਰਣਾਰਾਗੜ੍ਹ ਜੋ ਕਾਸੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਚੰਪਾਰਨ ਨਾਮੀ
ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਇਕ ਮੰਡੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ
ਛੱਡ, ਉਸਦੇ ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ,
ਕਿਉਂਕਿ ਛੱਡਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਏਹ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅੱਗ ਨਾ ਬਾਲਾਂਗਾ
ਤਾਂ ਹਨੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਮਾਰ ਸੁਟੇਗਾ, ਲਖਛਮਣ ਭੱਟ ਅਰ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਨੇ ਮੰਡੇ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਪਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬਨਾ ਲੀਤਾ, ਫੇਰ ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ,
ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੰਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫਟ ਗਿਆ,
ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਥੀ ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਦਾ ਭੀ
ਰਹਿਆ ਫੇਰ ਹੋਰ ਕਿਧੇ ਜਾਕੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਮੰਦਿਰ
ਵਿਚ ਚੇਲਾ ਹੋਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਕਦੀ ਕੁਝ ਪਟ ਪਟ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ
ਕਾਸੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਰ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈ ਲੀਤਾ । ਫੇਰ
ਕੋਈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣ
ਕਾਸੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਧੀ ਜੁਆਨ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਏਸ ਨੂੰ ਕਹਿਆ
ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਨਿਆਸ ਛੱਡਕੇ ਮੇਰੀ ਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਲੇ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ
ਹੋਇਆ, ਜਿਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹੋ ਜਹੀ ਪੁਤ੍ਰ ਕਿਉਂ
ਨਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹੁੰਚੇ
ਵਿਸ਼ਨੂ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਚੇਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਕਰਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕਢ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਸ੍ਰਿਜ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਵਿਦਿਆ ਨੇ
ਅਰ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਾਕੇ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫਲ
ਯੁਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਫਲਾਨ ਲੱਗਾ ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਬਾਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕਰਨ
ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਅਰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜੇ ਗਲੋਕ ਥੀ 'ਦੇਵੀ
ਜੀਵ' ਮਰਤਲਕ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਬੰਧ ਆਦੀ ਨਾਲ
ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਗਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜੇ, ਇਤਿਆਦੀ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਦੀਆਂ
ਗਲਾਂ ਸੁਣਾਕੇ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਦੁਰਾਸੀ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਸ਼ਨਵ
ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰ ਬਨਾ ਲੀਤੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀ
ਭੇਦ ਰਖਿਆ ਜਿਸ ਤਰਾਂ—

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ: ਸ਼ਰਣੇ ਮਮ ॥

ਕਲੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਯ ਗੋਪੀ ਜਨਵੱਲਭਾਯਾ ਸ੍ਵਾਹਾ॥

ਗੋਪਾਲ ਸਹਸ੍ਰਨਾਮ ॥

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸਾਧਾਰਣ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਗਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਬੰਧ ਅਰ
ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ:-

ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਣ: ਸ਼ਰਣੇ ਮਮ ਸਹਸ੍ਰਪਰਿਵਤਸਰਮਿਤ
ਕਾਲਜਾਤਕ੍ਰਿਸ਼ਣਵਿਯੋਗਜਨਿਤਤਾਪਕਲੇਸ਼ਾਨੰਤਤਿਰੋ
ਭਾਵੋਹੰ ਭਗਵਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਯ ਦੇਹੇਂਦ੍ਰਿਯਪ੍ਰਾਣਾਂਤ:ਕਰਣ
ਤਤਧਰਮਾਂਸ਼ਚ ਦਾਰਾਗਾਰਪੁਤ੍ਰਾਪਤਵਿੱਤੇਹਪਰਾਣ੍ਯਾ-
ਤਮਨਾਸਹਸਮਰਪਯਾਮਿਦਾਸੋਅਹੰਕ੍ਰਿਸ਼ਣਤਵਾਸਿਮ ॥

ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਚੇਲੇਚੇਲੀਆਂਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰਾ ਦੇਹਨ,
“ਕਲੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਯੇਤੀ” ਇਹ ਕਲੀਂ ਤੇਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਹੈ, ਏਸਥੀਂ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਵੱਲਭਮਤ ਭੀ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਸੰਗ ਰੁਸਾਂਈ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, “ਗੋਪੀ ਜਨਵੱਲਭੇਤੀ” ਕੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ
ਗੋਪੀਆਂ ਦੇਹੀ ਪਿਆਰੇ ਸਨ ? ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ? ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ
ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੋਗ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹੇ । ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ ਅਜਹੇ
ਸਨ ? ਹੁਨ ‘ਸਹਸ੍ਰਪਰਿਵਤਸਰੇਤਿ’ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਅਰਥ
ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਲਭ ਅਰਥ ਸਦੇ ਚੇਲੇਨੁਬਸਰਵੰਗਨਹੀਂ ਹਨ, ਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਦਾ ਵਿਯੋਗ
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬੀ ਹੋਇਆ ਅਰ ਅਜਤਕ ਅਰਥ ਤਜਦਤਕ ਵੱਲਭ ਦਾ ਮਤਨਾ
ਸੀ ਅਰ ਨਾ ਵੱਲਭ ਜੰਮਿਆ ਸੀ ਓਸਦੇ ਪੂਰਵ ਅਪਨੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਾਦੇ ਉੱਧਾਰ
ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਅਇਆ ? ‘ਚਾਪ’ਅਰ‘ਕਲੇਸ਼’ ਇਹਦੋਨੋਂ ਇਕ ਅਰਥ
ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸੀ ਦੁਹਾਦਾ ਨਹੀਂ,
ਅਨੰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਅਨੰਤ ਸ਼ਬਦ ਰਖੇ
ਤਾ ਸਹਸ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਨਾ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਜੋ ਸਹਸ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ
ਪਾਠ ਰੱਖੇ ਤਾ ਅਨੰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਰਖਨਾ ਸਰਵਥਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ
ਅਨੰਤ ਕਲ ਤਕ ਵਧੇ ਰਹੇ ਓਸਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੱਲਭ ਦਾ ਹੋਨਾ ਭੀ

ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਲਾ ਦੇਹ, ਇੰਦ੍ਰੀ, ਪ੍ਰਾਣ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਅਰ ਉਸਦੇ ਧਰਮ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਥਾਨ, ਪੁਤ੍ਰ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਨ ਦਾ ਅਰਪਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੂਰਣ ਕਾਮ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇਦੇ ਦੇਹ ਆਦੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਰ ਦੇਹ ਆਦੀ ਦਾ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਹੁਆਂ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਸਿਰਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤਕ ਦੇਹ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਓਸਵਿਚ ਚੰਗੀ ਬੁਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕੀਕਨ ਕਰ ਸਕੋਗੇ? ਅਰ ਜੋ ਪਾਪਪੁੰਨਰੂਪ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭਰੀ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋਂਨਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਸਮਰਪਣ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਹ ਵਿਚ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਆਦੀ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਕੀ “ਮਿੱਠਾ ਮਿੱਠਾ ਗਝੱਪ, ਅਰ ਕੌੜਾ ਕੌੜਾ ਬੂਹ” ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ, ਹੋਰ ਮਤਵਾਲੇ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਭ ਸਾਰਥ ਸਿੰਧੂਪਨ ਅਰ ਪਰਾਏ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਲੁਟਨੇ ਅਰ ਵੇਵੇਕਤ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੀਲਾ ਰਚੀ ਹੈ। ਵੇਖੋ! ਇਹ ਥੱਲਭ ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ:-

ਸ੍ਰਾਵਣਸ੍ਯਾਮਲੇ ਪਖਛ ਏਕਾਦਸ਼੍ਯਾਂ ਮਹਾਨਿਸ਼ਿ ।

ਸਾਖਛਾਦਭਗਵਤਾ ਪ੍ਰੋਕਤਾਤਦਖਛਰਸ ਉਚ੍ਯਤੇ ॥ ੧ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੰਬੰਧਕਰਣਾਤਸਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇਹਜੀਵਯੋ: ।

ਸਰਵਦੋਸ਼ਨਿਵ੍ਰਿਤਿਰਹਿ ਦੋਸ਼ਾ: ਪੰਚਵਿਧਾ: ਸਮ੍ਰਿਤਾ: ॥ ੨ ॥

ਸਹਜਾ ਦੇਸ਼ਕਾਲੋਤਥਾ ਲੋਕਵੇਦਨਿਰੂਪਿਤਾ: ।

ਸੰਯੋਗਜਾ: ਸਪਰਸ਼ਜਾਂਸ਼ਚ ਨਮੰਤਵਯਾ: ਕਦਾਚਨ ॥ ੩ ॥

ਅਨਯਥਾ ਸਰਵਦੋਸ਼ਾਣਾਂ ਨ ਨਿਵ੍ਰਿਤਿ: ਕਥੰਚਨ ।

ਅਸਮਰਪਿਤ ਵਸਤੂਨਾਂਤਸਮਾਦ੍ਰੁਰਜਨਮਾਚਰੇਤ ॥ ੪ ॥

ਨਿਵੇਦਿਭਿ: ਸਮਰਪਯੇਵ ਸਰਵੰ ਕੁਰਯਾਦਿਤਿਸਿਥਤਿ: ।

ਨਮਤੰਦੇਵਦੇਵਸ੍ਯ ਸ੍ਵਾਮਿ ਭੁਕਤਿਸਮਰਪਣਮ ॥ ੫ ॥

ਤਸਮਾਦਾਏ ਸਰਵਕਾਰਯੇ ਸਰਵਵਸਤੁ ਸਮਰਪਣਮ ।
 ਦੰਤਾਪਹਾਰਵਚਨੇ ਤਥਾ ਚ ਸਕਲੰ ਹਰੇ: ॥ ੬ ॥
 ਨ ਗ੍ਰਾਹਯਮਿਤਿ ਵਾਕਯੰ ਹਿ ਭਿੰਨਮਾਰਗਪਰੰਮਤਮ ।
 ਸੇਵਕਾਨਾ ਯਥਾਲੋਕੇ ਵ੍ਯਵਹਾਰ: ਪ੍ਰਸਿੱਧਯਤਿ ॥ ੭ ॥
 ਤਥਾ ਕਾਰਯੇ ਸਮਰਪਯੈ ਵ ਸਰਵੇਸ਼ਾ ਬ੍ਰਹਮਤਾ ਤਤ: ।
 ਗੰਗਾਤਵੇ ਗੁਣਦੋਸ਼ਾਣਾ ਗੁਣਦੋਸ਼ਾਦਿਵਰਣਨਮ ॥ ੮ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਲੋਕ ਗੋਸਾਈਆਂ ਦੇ “ਸਿੱਧਾਂਤ ਰਹਸਯ” ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੋਸਾਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲਤਤ੍ਵ ਹੈ, ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਕੋਈ ਪੁਛ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੇਹ ਛੁਟਿਆਂ ਕੁਝ ਘੱਟ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤੇ ਓਹ ਵੱਲਭ ਨਾਲ ਸਾਵਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅੱਧੀਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮਿਲ ਸੱਕੇ ? ॥ ੧ ॥ ਜੇਹੜਾ ਗੁਸਾਈ ਦਾ ਚੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਅਰ ਜੀਵਦ ਸਾਰਿਆਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹੀ ਵੱਲਭ ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਮੂਰਖਾ ਨੂੰ ਬਹਕਾਕੇ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਗੁਸਾਈ ਦੇ ਚੱਲੇ ਚੱਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਨ ਤਾਂ ਚੋਗ, ਗਰੀਬੀ ਆਦੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੁੱਖੀ ਕਿਉਂ ਰਹਿਣ ? ਅਰ ਓਹ ਦੋਸ਼ ਪੰਜਤਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥ ਇਕ ਸਹਜਦੋਸ਼—ਜੇਹੜੇ ਕਿ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਰਥਾਤ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦੀ ਥੀ ਉਤਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ—ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼, ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਜਾਨ । ਤੀਜੇ—ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਨਯੋਗ, ਨਾ ਖਾਨਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਅਰ ਵੇਦ ਕਰਕੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਜੋਕਿ ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਹਨ । ਚੌਥੇ ਸੰਯੋਗਜ—ਜੇਹੜੇ ਕਿ ਬਰੇ ਸੰਗ ਥੀ ਅਰਥਾਤ ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ, ਮਾਭੈਣ, ਕੰਨਿਆਂ, ਨੂੰਹ, ਗੁਰੂਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕਰਨਾ । ਪੰਜਵੇ—ਸਪਰਸ਼ ਥੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੇਹੜੇ ਨਹੀਂ ਛੋਹਨ ਯੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਨਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਸਾਈਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਕਦੀ ਨਾ ਮੰਨਨ, ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਾਝਣ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ॥ ੩ ॥ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਯ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਿਨਾ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਬਿਨਾ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਚੱਲੇ ਨਾ ਭੋਗਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲੇ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕੰਨਿਆਂ, ਨੂੰਹ ਅਰ ਧਨ

ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਰਪਣ ਦਾ ਨੇਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀਵੀ ਚਰਣ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦਤਕ ਉਸਦਾ ਖਾਉਂਦਾ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੪ ॥ ਏਸਥੀਂ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਭੋਗ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਮੀ ਦੇ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੫ ॥ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਰਪਣ ਕਰਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਹਟੀ ਆਦੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ, ਉਕਨ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ॥ ੬ ॥ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਥੀਂ ਵਖਰੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਵਾਕ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਸਾਈਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਚੇਲੀ ਕਦੀ ਨਾ ਸੁਨਨ, ਨਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ, ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਉਕਨ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁਧੀ ਕਰੇ, ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜੀਕਨ ਰੀਗਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਜਲ ਮਿਲਕੇ ਰੀਗਾਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਗੁਣ ਅਰ ਦੁਸ਼ੇ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ੮ ॥ ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮਤ ਸਾਰਿਆਂ ਮਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਇਕ ਲਖਛਨ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ, ਸਿਖਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਰਾ ਸੱਕੋਗੇ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਨ ਥੀ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਇਕਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਫੇਰਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰੰਭੋਗਬਿਲਾਸ ਦੇ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬਨ ਬੈਠੇ ਹੋ? ਭਲਾ ਸਿਖ ਅਰ ਸਿਖਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਸੁੱਧ ਕਰਦੇ ਓ ਪਰੰਤੂ ਤੁਸੀਂ ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਤਥਾ ਨੂੰਹ ਨਾ ਅਰਪਣ ਹੋਨ ਥੀਂ ਅਸੁਧ ਰਹ ਗਏ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਅਰਪਣ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਉਤਪਤ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੰਨਿਆ, ਤਥਾ ਨੂੰਹ ਆਦੀ ਨੂੰ ਹੋਰੀ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਪਣ ਕਰਾਇਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹੋਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਤਥਾ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਕਰਾਨਾ ਛੱਡਦੇ ਓ ਭਲਾ ਹੁਨ ਤਕ ਹੋਇਆ ਸੇ ਹੋਇਆ ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਪੰਚ ਆਦੀ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਅਰ ਸੁੰਦਰ ਏਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵੇਦ ਵਿਚਿਤ ਅੱਛੇ ਮਾਰਗ

ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਪਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਰੂਪੀ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਛੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਭੋਗੇ । ਹੋਰ ਵੇਖੋ ! ਇਹ ਗੁਸਾਈ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਖਾਨੇ, ਪੀਨੇ, ਮਟਾ ਹਨੇ, ਅਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਨੀ ਮਰਜੀ ਵਾਝਨ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜਦ ਵਡੇ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਭਗੀਦਰ ਆਵੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਸਤ ਹੋਕੇ ਅਜੇਹੇ ਬੀਕ ਬੀਕ ਮਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹਾਹੀ ਜਾਨਦੇ ਹੋਨਗੇ ਸਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕੁਸ਼ਟੀ (ਕੋਹੜ) ਮਾਰਗ ਹੈ। ਜਿਸਤਰਾ ਕੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਤੂ ਪੱਘਰ ਪੱਘਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਲੀਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਏਸਲਈ ਨਰਕ ਮਾਰਗ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਨਾ ਅੱਛੀ ਤਰਾਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਰਕ, ਅਰ ਸੁਖ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਰਗ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮਿਥਿਆ ਜਾਲ ਬਣਾਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਭੁਲੇ ਭਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਦੈਵੀਜੀਵ ਗੋਲੋਕ ਥੀ ਏਥੇ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਲੀਲਾ ਪੁਰੁਸੋਤਤਮ ਜੰਮੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਤਕ ਸਾਡਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਲੈਨ ਤਦ ਤਕ ਗੋਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉੱਥੇ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਨ । ਏਹ ਭੀ ਵਾਹ ! ਕਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਮਤ ਹੈ ! ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਚੇਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਬਨ ਜਾਨ ਗਿਆ। ਹੁਨ ਵਿਚਾਰੋ ਭਲਾ ਜਿਸ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦੀ ਵੱਡੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੋਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼, ਅਰ ਕੁੱਝਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਕ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਨ ਉਸਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕੀ ਪਾਰਾਵਾਰ ਹੈ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਡਾ ਭਾਰਾ ਬਲ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਮਿਤੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਝਣ ਬਲ ਹੋਵੇਗਾ, 'ਕਉ' ਓਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੰਗੀ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਏਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਚੇਸਟਾ ਬਦਾਬਰ ਅਬਵਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਥੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੋਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰਨਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨ੍ਰਾਮਣੀ ਜੀ ਦੀ ਅਤਮੇਤ ਲੜਾਈ, ਬਖੇੜਾ, ਮਚਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੇਕਣ ਭਾਉ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਗੋਲੋਕ ਸੁਰਗ ਦੀ ਅਪੰਖਵਾ

ਕਰਕੇ ਨਰਕ ਵਾੜਣ ਹੋਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਥਵਾ ਜੀਕਨ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ ਪੁਰੁਸ ਭਰੀਦਰ ਆਦੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਕਨ ਹੀ ਗੋਲੋਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ । ਛੀ ! ਛੀ ! ਛੀ ! ਅਜੇਹੇ ਗੋਲੋਕ ਥੀਂ ਮਰਤਲੋਕ ਹੀ ਵਿਚਾਰਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ । ਜੀਕਨ ਇਥੇ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੀਲਾ ਕਰਨੇ ਥੀਂ ਭਰੀਦਰ, ਤਥਾ * ਪ੍ਰਮੋਹ ਆਦੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਮਹਾਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ । ਹੁਨ ਦੱਸੋ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਗੁਸਾਈਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਲੋਕ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਰ ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮਰਤਲੋਕ ਵਿਚ ਲੀਲਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਥੀਂ ਰੋਗ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੋਲੋਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਰੋਗ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

(ਉੱਤਰ) “ਭਗੋ ਰੋਗ ਭਯੋ” ਜਿਥੇ ਭੋਗ ਹੈ ਉੱਥੇ ਬੀਮਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਥੀਂ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾਨਹੀਂ ? ਅਰ ਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਧੀਆਂ ਧੀਆਂ ? ਅਥਵਾ ਦੋਨੋਂ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕਿਉਂਕਿ ਰੁੱਥੇ ਬਿਨਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਪੁਰੁਸ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਦੂਜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਦੂਰ ਹੋਈ । ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਲੜਕੇ ਹੀ ਲੜਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹਾਹੀ ਦੋਸ ਆਪਵੇਗਾ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਕਿਥੇ ਅਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਅਥਵਾ ਘਰ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਵਿਚ ਗਟ ਪਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਾ ਮੰਡੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਗੋਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕਹੀ ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੁਰੁਸ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਵੇਗੀ । ਅਰ ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਾਮਰਦਪਨ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਧਿਆਪਨ ਦੋਸ ਆਵੇਗਾ । ਭਲਾ ਇਹ ਗਲਕ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜਾਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੇਨਾ ਹੋਈ । ਹੁਨ ਜੋ ਗੁਸਾਈਂ ਲੋਗ ਸਿਖ ਅਰ ਸਿਖਨੀਆਂ ਦਾ ਤਨ, ਮਨ, ਤਥਾ ਧਨ ਅਪਨੇ ਅਰਪਣ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਨ ਤਾਂ ਵਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਪਤੀ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਮਨ ਭੀ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਨ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਨ ਦਾ ਭੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵਿਭਰਾਰੀ ਅਥਵਾਨਗੇ । ਹੁਨ ਰਹਿਆ ਧਨ ਉਸਦੀ ਇਹਾ ਲੀਲਾ ਸਮਝੋ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕੁਝ

* ਪ੍ਰਮੋਹ ਧਾਤ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ । (ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਕੀ ਅਰਪਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮਾਨ ਤਾਂ ਚੋਲੇ, ਅਰ ਆਨੰਦਭੋਗ ਕਰੀਏ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਵੱਲਭ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗੁਸਾਈ ਲੋਗ ਹਨ ਉਹ ਹੁਨ ਤਕ ਤੋਲੰਗੀ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਲਿਆ ਭਟਕਿਆ ਕੁੜੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਕੇ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਾਤੀ ਥਾਂ ਪਤਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਦੇਖੋ ! ਜਦ ਕੋਈ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁਪਚਾਪ ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ, ਨਾ ਚਾਲਦਾ ਵਿਚਾਰਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਤਦ ਜੇ ਮੂਰਖ ਨਾ ਹੋਵੇ “ਮੂਰਖਾਣਾਂ ਬਲੀ ਮੈਨੀ” ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਖਾਦਾ ਬਲ ਚੁਪ ਹੈ, ਜੇ ਬੋਲੇ ਉਸਦਾ ਪੋਲ ਨਿਕਲ ਜਾਏ, ਪਰੰਤੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰਫ ਖੂਬ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਤਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਵੱਲ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਵੇਖਨ ਤਾਂ ਜਾਨੇ ਵਡੇਰੀ ਭਾਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਖਾਉਂਦਾ, ਭਰਾ, ਸੰਬੰਧੀ, ਮਾ, ਪਿਉ, ਵਡੇ ਰਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਛੁਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਚੱਲੇ ਵਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਅੰਗੁਲੀ ਪੈਰ ਨਾਲ ਦਬਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਖਾਉਂਦੇ ਆਦੀ ਅਪਨਾ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖਾਉਂਦੇ ਆਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦੀ ਚਰਣ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜਾਹ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਉਸਦੇ ਖਾਉਂਦੇ ਆਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉੱਥੇ ਦੱਲੀ ਅਰ ਫੱਫੇਕੁਟਲੀ ਪਾਸੋਂ ਕੰਮ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜੀਫ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਖਛਣਾ ਦੀ ਲੀਲਾ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤਰਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਲਿਆਓ ਭੋਟ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦੀ, ਬਹੁਜੀ ਦੀ, ਲਾਲਜੀ ਦੀ, ਬੰਟੀਜੀ ਦੀ, ਮੁਖੀਆ ਜੀ ਦੀ, ਬਾਹਰੀਯਾ ਜੀ ਦੀ, ਗਵੰਯਾਜੀ ਦੀ ਅਰ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕੋਈ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਮਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਡਕਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ, ਇਹ ਕੰਮ ਮਹਾਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅਰ ਮਸਾਨੀਆ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੋਈ ਕੋਈ ਚੋਲਾ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਮੁੰਢੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਹਥਲੇਵਾ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਜਦ ਕੋਸਰੀਆ ਅਸਨਾਨ ਅਰਥਾਤ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੋਗ ਕੋਸਰ ਦਾ ਵਟਨਾ ਮਲਕੇ ਫੇਰ ਇਕ ਵਡੀ ਪਰਾਤ ਵਿਚ ਪਟੜਾ ਰਖਕੇ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ ਮਿਲਕੇ ਅਸਨਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ

ਨਹਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਫੇਰ ਜਦ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਰੇਸ਼ਮੀ ਮੁਟਕਾ ਬਨੁਕੇ ਅਰ ਖੜਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਧੋਤੀ ਉੱਸੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਓਸ ਜਲਦਾ ਆਚਮਨ ਓਸਦੇ ਸੇਵਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਚੰਗਾ ਮਸਾਲਾ ਭਰਕੇ ਪਾਨ, ਬੀੜੀ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚੱਬਕੇ ਕੁਝ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਇਕ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਮੰਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਪੀਕੇ ਉਗਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਸਦੀ ਭੀ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਨ ਵਿਚਾਰੋ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਮੁੜ੍ਹਪਨਾ ਅਰ ਅਨਾਚਾਰ, ਏਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਰਪਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੱਨੇ ਹੀ ਵੇਸ਼ਨਵਾਂ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਭੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੱਨੇ ਵੇਸ਼ਨਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਲਕੜਾਂ ਤਕ ਧੋ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਆਟਾ, ਖੰਡ, ਪਿਉ, ਗੁੜ ਆਦੀ ਧੋਵਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਹ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੋ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋਵਨ ਤਾਂ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਹੱਥੋਂ ਖੋ ਬੈਠਨ, ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਠਾਕੁਰਜੀ ਦੇ ਰੰਗ, ਰਾਗ, ਫੋਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲਾ ਦੇਨੇ ਹਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਰੰਗ, ਰਾਗ, ਭੋਗ ਆਪਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸਰ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਨਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਹੌਲੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਝਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਭੋਜਨ ਦਾ ਵੇਚਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸਿੱਧ ਕਰਮ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਰੋਟੀ, ਦਾਲ, ਕੜੀ, ਸਾਗ ਅਰ ਮਠਰੀ, ਲੱਡੂ ਆਦੀਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਚੁੱਟ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਚਦੇ ਕਿੰਤੂ ਅਪਨੇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਲਾਂ ਓਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਗ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਨਹੀਂ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੇ ਰੁਪਯੇ ਦੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪੱਤਲਾਂ ਕਿਉਂ ਲੇਨ, ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਅਪਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਹਥ ਦਾਲ, ਚਾਉਲ, ਆਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲਿਜਾਕੇ ਚੁੱਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਆਪ ਬਾਹਰ ਵੇਚਦੇ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਹਨ, ਓਹ ਤਾਂ ਭਜਨ ਚਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਥੀਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ, ਅਰ ਅਕੱਲੇ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਹੀ ਏਸ ਪਾਪ ਦੇ ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਏਸ ਪਾਪ ਵਿਚ ਆਪ ਡੁਬੇ ਫੇਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਡੁਬਾਇਆ, ਅਰ ਕਿੰਦੇ ਕਿੰਦੇ ਨਾਥ ਦੁਆਰਾ ਆਦੀ ਵਿਚ ਗੁਸਾਈਂ ਜੀ ਭੀ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਰਸ ਬਿਕਰੀ ਕਰਨਾ ਨੀਚਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਰੇਗਿਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਲੋਗ ਨੇ ਏਸ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸ਼ਾਮੀ ਨ ਰਾਇਣ ਦਾ ਮਤ ਕਹੋ ਜੇਹਾ ਹੈ? (ਉੱਤਰ)

“ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸ਼ੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਤਾਦ੍ਰਿਸ਼ਵਾਹਨਾ ਖਰ:”

ਜੇਹੋ ਜਹੀ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਦੀ ਧਨ ਲੁਟਨ ਆਈ ਵਿਚ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਲੀਲਾ ਹੈ
 ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਸਾਮੀ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀ ਭੀ ਹੈ, ਦੇਖੋ ! ਇਕ ਸਹਜਾਨੰਦ ਨਾਮੀ
 ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਓਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਕੇ
 ਗੁਜਰਾਤ, ਕਾਠੀਆਵਾੜ, ਕਛਭੁਜ, ਆਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਸੀ,
 ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮੂਰਖ ਅਰ ਭੋਲਾ ਭਾਲਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਬੁਕਾ ਲਵੇ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਏਹ ਲੋਗ
 ਬੁਕ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਸਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚੋਲੇ ਬਨਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ
 ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਹਜਾਨੰਦ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਅਰ
 ਵਡਾ ਸਿਧ ਹੈ, ਅਰ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਮੂਰਤੀ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਸਾਖਛਾਤ
 ਦਰਸਨ ਭੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਵੇਰ ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਠੀ ਅਰਥਾਤ
 ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਾਦਾਖਾਚਰ ਅਰ ਓਹ ਗਢੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ
 ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਤੁਰਭੁਜ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ
 ਚਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਹਜਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੀਏ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ
 ਥਾਤ ਹੈ, ਓਹ ਭੋਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਸਹਜਾਨੰਦ ਨੇ ਸਿਰ
 ਉੱਤੇ ਮੁਕਟ ਰਖਿਆ ਅਰ ਸ਼ੰਖ, ਚਕ੍ਰ ਅਪਨੇ ਹਥ ਵਿਚ ਉਪਰ ਵਲ ਵਜ਼
 ਲੀਤੇ, ਅਰ ਇਕ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਜਿਸਨੇ ਗਦਾ,
 ਪਦਮ, ਅਪਨੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਕੱਛਾ ਵਿਚੋਂ ਅਗੇ ਨੂੰ ਹਥ ਕਢਕੇ ਚਤੁਰਭੁਜ
 ਦੇ ਵਾਛਣ ਬਨ ਠਨ ਗਏ, ਦਾਦਾਖਾਚਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ
 ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅੱਖ ਉਠਾਕੇ ਦੇਖਨਾ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈਨੀਆਂ ਅਰ
 ਬਟ ਏਧਰ ਨੇ ਚਲਿਆ ਆਉਨਾ, ਜੇ ਬਹੁਤ ਦੇਖਗੇ ਤਾਂ ਨਾਰਾਯਣ ਕ੍ਰੋਧ
 ਕਰਨਗੇ, ਚੋਲਿਆ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਏਹ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਛਲ
 ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਗਏ, ਓਹ ਸਹਜਾਨੰਦ ਕਤੂਨ,
 ਅਰ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਰੇਸਮ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਸੀ,
 ਉਸਦੇ ਚੋਲਿਆ ਨੇ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਲਾਲਦੈਨ ਨਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਲ ਉਜਾਲਾ
 ਕੀਤਾ, ਦਾਦਾਖਾਚਰ ਨੇ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਚਤੁਰਭੁਜ ਮੂਰਤੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ, ਫੇਰ
 ਬਟਪਟ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਲਕੋ ਲੀਤਾ, ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ
 ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆਗਏ, ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੱਲਾ ਕੀਤੀਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨ-
 ਕਾਗ ਹੈ, ਹੁਨ ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚੋਲੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਬਹੁਤ
 ਚੰਗੀ ਗੱਲ, ਜਦ ਤਕ ਮੁੜਕੇ ਦੂਜੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਗਏ ਤਦ ਤਕ ਦੂਜੇ
 ਵਸਤੂ ਪਾਕੇ ਸਹਜਾਨੰਦ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਦ ਚੋਲਿਆ ਨੇ ਕਹਿਆ

- ਕਿ ਦੇਖੋ ਹੁਨ ਦੂਜਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਓਹ ਦਾਦਾਖਾਚਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਜਮੀ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਇਕ ਵਡਾ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸੀ ਉਥੋਂ ਅਪਨੀ ਜੜ੍ਹ ਜਮਾਕਰ ਫੇਰ ਏਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿਆ, ਸਬ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਭੀ ਬਨਾਂਦਾ ਸੀ. ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਘ ਦੀ ਨਾੜ ਨੂੰ ਮਲਕੇ ਬੋਹੜ ਭੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਸਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਅਜੇਹੀ ਪੁਰਤਤਾ ਵਿਚ ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਦੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਗ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ, ਜਦ ਓਹ ਮਰਗਿਆ ਤਦ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਖੰਡ ਫਲਾਇਆ, ਏਸ ਵਿਚ ਏਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ. ਕਿ ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨੱਕ ਕੱਟ ਸੁੱਟਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਦ ਉਸਦਾ ਨੱਕ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਤਦ ਓਹ ਪੂਰਤ ਨਚਨੇ. ਗਾਉਂਨੇ, ਅਰ ਹਸਨੇ ਲਗਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਕਿਉ ਹਸਦਾ ਹੈਂ ? ਉਸਨੇ ਅਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਕਹਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਅਜੇਹੀ ਕੋਹੜੀ ਗਲ ਹੈ ? ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਵਡੀ ਭਾਰੀ ਆਸਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ।
- ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਦੱਸੋ ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਸਾਖਛਾਤ ਚਤੁਰਭੁਜ ਨਾਰਾਯਣ ਖਲੋਤੇ ਮੇਂ ਦੇਖਕੇ ਵਡਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਨਚਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਅਪਨੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਸਾਖਛਾਤ ਦਰਸਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਓਹ ਬੋਲਿਆ ਨੱਕ ਦਾ ਓਹਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਨੱਕ ਵਢ ਸੁਟੋ ਤਾਂ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇਖੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਨੱਕ ਜਾਂ ਵੇ ਤਾਂ ਜਾਂਵੇ ਪਰੰਤੂ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਦਰਸਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਉਸਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਭੀ ਨੱਕ ਕੱਟੋ ! ਨਾਰਾਯਣ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਨੱਕ ਕੱਟਕੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਭੀ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅਰ ਤੇਰਾ ਮਖੌਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਹੁਨ ਨੱਕ ਤਾਂ ਆਉਨਾ ਨਹੀਂ ਏਸ ਲਈ ਏਹੋ ਕਹਨਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਉਥੇ ਓਹਨੇ ਵਾਝਣ ਨੱਚਨੇ. ਕੁੱਦਨੇ, ਗਾਉਂਨੇ, ਵਜਾਨੇ, ਹਸਨੇ, ਅਰ ਕਹਨੇ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਨਾਰਾਯਣ ਨਜ਼ਰ ਅਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨੁੱਸਾ ਦਾ ਸ਼ੁੱਡ ਹੋਗਿਆ, ਅਰ ਵਡਾ ਰੋਲਾ ਮਚਿਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਰਾਯਣ ਦਰਸੀ ਰਖਿਆ, ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਨੇ ਸੁਨਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਦ ਤਾਂ ਓਹ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨੱਚਨ, ਕੁੱਦਨ, ਹੱਸਨ, ਲੱਗੇ, ਤਦ ਰਾਜਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ

ਕੀ ਗਲ ਹੈ ? ਉਨਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸਾਖਛਾਤ ਨਾਰਾਯਣ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ।

(ਰਾਜਾ) ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ?

(ਨਾਰਾਯਣਦਰਸੀ) ਜਦ ਤੱਕ ਨੱਕ ਹੈ ਤਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇਗਾ, ਅਰ ਜਦ ਨੱਕ ਕਟਵਾ ਲਵੇਗੇ ਤਦ ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ, ਉਸ ਰਾਜਾ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਾਤ ਠੀਕ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜੋਤਸੀ ਜੀ ਮਹੁਰਤ ਵੇਖੋ ! ਜੋਤਸੀ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਅੰਨ ਦਾਤਾ, ਦਸਮੀ ਦੇ ਦਿਨ, ਪ੍ਰਾਤਕਾਲ, ਅੱਠ ਬਜੇ, ਨੱਕ ਕਟਵਾਨੇ ਅਰ ਨਾਰਾਯਣ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਦਾ ਵਡਾ ਚੰਗਾ ਮਹੁਰਤ ਹੈ, ਵਾਹਰੇ ਪੋਪਸੀ ! ਅਪਨੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਨੱਕ ਕਟਨੇ, ਕਟਾਨੇ ਦਾ ਭੀ ਮਹੁਰਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ । ਜਦ ਰਾਜਾ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੋਈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਨਕ ਕੱਟਿਆ ਦੇ ਸੀਧੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ ਤਦ ਤਾਂ ਓਹ ਵਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਨੱਚਨ, ਕੁੱਦਨ ਅਰ ਗਾਉਨ ਲਗੇ, ਇਹ ਬਾਤ ਰਾਜਾ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਆਦੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਬੁਧ-ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੀ, ਰਾਜਾ ਦੇ ਇਕ ਦੋਹਾਂ ਪੀੜੀਆਂ ਦਾ ਬੁਢਾ ਨੱਢੇ ਵਰਿਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਜਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪੜਪੋਤੇ ਨੇ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸੀ ਓਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ, ਤਦ ਉਸ ਬੁਢੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਓਹ ਠੱਗ ਹਨ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਪਾਸ ਲੈ ਚਲ, ਓਹ ਲੈ ਗਿਆ, ਬੈਠਨ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਨਾਂ ਨੱਕ ਕਟਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਨਾਈ. ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸੁਨੀਏ ਮਹਾਰਾਜ ਅਜੇਹੀ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਬਿਨਾ ਪਰੀਖਛਾ ਕੀਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਰਾਜਾ) ਕੀ ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹੋਨਗੇ ?

(ਦੀਵਾਨ) ਝੂਠ ਬੋਲੇ ਵਾ ਸੱਚ, ਬਿਨਾ ਪਰੀਖਛਾ ਦੇ ਸੱਚ ਝੂਠ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਹ ਸਕਨੇ ਹਾ ?

(ਰਾਜਾ) ਪਰੀਖਛਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ?

(ਦੀਵਾਨ) ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ, ਵਿਦਿਆ, ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ।

(ਰਾਜਾ) ਜੇ ਪਤਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ ਓਹ ਪਰੀਖਛਾ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰੇ ?

(ਦੀਵਾਨ) ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖਿੱਧੀ ਕਰਕੇ ।

(ਰਾਜਾ) ਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ?

(ਦੀਵਾਨ) ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਤ ਦੁਰਲਭ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਰਾਜਾ) ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? ॥

(ਦੀਵਾਨ) ਮੈਂ ਬੁੱਢਾ ਅਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਰਹਿਨਾ ਹਾਂ ਅਰ ਹੁਨ ਬੜੇ ਦਿਨ ਜੀਵਾਂਗਾ ਭੀ, ਏਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰੀਖਛਾ ਮੈਂ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਪਿਛੋਂ ਜੇਹਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ ਤੇਹਾ ਕਰਨਾ ॥

(ਰਾਜਾ) ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਜੋਤਸੀ ਜੀ, ਦੀਵਾਨ ਜੀਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਹੂਰਤ ਦੇਖੋ ॥

(ਜੋਤਸੀ) ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਇਹੋ ਸੁਕਲ ਪੰਚਮੀ ਵਿਚ ਦਸ ਬਜੇ ਦਾ ਮਹੂਰਤ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜਦ ਪੰਚਮੀ ਲਗੀ ਤਦ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਕੇ ਅਠ ਵਜੇ ਬੁਢੇ ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਲੈਕੇ ਚਲਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

(ਰਾਜਾ) ਉਥੇ ਫੌਜਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ ?

(ਦੀਵਾਨ) ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਨਹੀਂ ਸਿਸਤਰਾਂ ਮੈਂ ਕਹਨਾ ਹਾਂ ਉੱਸਤਰਾਂ ਕਰੋ ।

(ਰਾਜਾ) ਅੱਛਾ ਜਾਓ ਭਾਈ ਫੌਜਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ । ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਬਜੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਥ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਨੱਚਨ ਅਰ ਗਾਉਂਦੇ ਨ ਲੱਗੇ, ਜਾਕੇ ਬਠੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਨੱਕ ਕੱਟੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ ਅਜ ਸਾਡੇ ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜਣ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਓ । ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਅੱਛਾ, ਦਸ ਬਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਦ ਆਇਆ ਤਦ ਇਕ ਥਾਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਨੇ ਨਕ ਦੇ ਹੱਠਾਂ ਪਕੜ ਰਖੀ, ਉਸਨੇ ਤੇਜ਼ ਚਾਕੂ ਲੈਕੇ ਨਕ ਕਟ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਅਰ ਦੀਵਾਨ ਜੀਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂਦੀ ਧਾਰ ਵਗਨ ਲਗੀ, ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਉਸ ਪੂਰਤ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹੰਸਕੇ ਸਬਨੇ ਆਖੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਹੁਨ ਨਕ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਜੇ ਅਜੇਹਾਨਾ ਅਖੋਗੇ ਤਾ ਤੁਹਾਡਾ ਵਡਾ ਠੱਠਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਬ ਲੋਗ ਹਸਨਗੇ, ਉਹ ਇੰਨਾ ਕਹਕੇ ਪਰੇ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਦੀਵਾਨ ਜੀਨੇ ਅੰਗਾਛਾ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਨੱਕ ਦੀ ਆਜ਼ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ, ਜਦ ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਦਸੇ ਨਾਰਾਜਣ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਦੀਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਬਿਥਾ ਏਸ ਪੂਰਤ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕੀਤਾ, ਰਾਜਾ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੁਨ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ? ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਕਹਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਛਾਢਾ ਡੰਡ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਤਕ ਜੀਉਨ ਤਦ ਤਕ ਕੰਵਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਏਸ ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ਗਧੇ ਉਪਰ ਚਾਹੜ ਡਾਢੀ ਦੁਰਦਸਾ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਰਾਜਾ ਅਰ ਦੀਵਾਨ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਡਰਕੇ ਨਸਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਪਰੰਤੂ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਫੌਜ ਨੇ ਘੇਰਾ ਦੇ ਰਖਿਆ ਸੀ ਨਾ ਨਸ ਸਕੇ, ਰਾਜਾਨੇ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ

ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜ, ਬੰਦੀਆਂ ਪਾ ਦੇਓ, ਅਰ ਏਸ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ
 ਕਰਕੇ, ਗਧੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾ, ਏਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੁਰਾਨੀਆਂ ਜੁਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ
 ਪੁਆ, ਸਬ ਜਗਹ ਫਿਰਾ, ਲੜਕਿਆਂ ਥੀਂ ਧੜ ਸੁਆਹ ਏਸ ਉਪਰ ਸੁਟਵਾ,
 ਚੌਕ ਚੌਕ ਵਿਚ ਜੁਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਰਵਾ, ਕੁੰਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕਟਵਾ ਮਰਵਾ ਸੁਟਿਆ
 ਜਾਵੇ, ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨਾ ਡਰਨ
 ਹੋ, ਜਦ ਈਕਨ ਹੋਇਆ ਤਦ ਨੱਕਕਟੇ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਬੰਦ ਹੋਇਆ, ਇਸੇ
 ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਦੁਨਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਬੇਹਨ ਵਿਚ ਵਡੇ ਚਤੁਰ ਹਨ
 ਏਹ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਏਹ ਸ਼ਾਮੀ ਨਾਰਾਯਣ ਮਤ ਵਾਲੇ ਧਨ
 ਬੇਹ ਛਲ ਕਪਟ ਸਮੇਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਨ ਦੇ
 ਵਾਸਤੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਫੈਦ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਸਹਜਾਨੰਦ
 ਜੀ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਅਰ ਨਿੱਤ ਏਸ ਮੰਦਿਰ
 ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਮੰਦਿਰ
 ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਹੇਠਾਂ ਦੁਕਾਨ ਲਾ ਰਖੀ ਹੈ, ਮੰਦਿਰ
 ਵਿਚੋਂ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਜਾਨਦੀ ਮੋਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਰਣੇਲ ਚੜ੍ਹਾ-
 ਇਆ, ਉਹੋ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ, ਅਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਰਣੇਲ
 ਦਿਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਬ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਦੇ ਹਨ
 ਜਿਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਾਧੂ ਹੋਵੇ ਓਸਕੋਲੋਂ ਉਹੋਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਈ ਹੋਵੇ
 ਉਸਕੋਲੋਂ ਨਾਈ ਦਾ, ਕੁਮਿਹਾਰਕੋਲੋਂ ਕੁਮਿਹਾਰ ਦਾ, ਕਾਰੀਗਰਕੋਲੋਂ ਕਾਰਾਗਰੀ ਦਾ
 ਖਾਨੀਏਂ ਕੋਲੋਂ ਬਨਜ ਦਾ, ਅਰ ਸੂਦੂ ਕੋਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,
 ਅਪਨੇ ਚੇਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਟਿਕਸ ਬਨ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਲੱਖਾਂ ਕੁੜਾ ਰੁਪਏ ਠਗ
 ਕੇ ਅਕੱਠੇ ਕਰ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਅਰ ਕਰਦੇ ਜਾਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਹਿੰਦਾ
 ਹੈ ਉਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਵਿਆਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰੈਹਣ ਆਦੀ ਪਾਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ
 ਪਧਰਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਗੋਕਲੀਆਂ ਵਾਜਨ ਗੋਸਾਈ ਜੀ ਬਹੁ ਜੀ
 ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਭੋਟ ਪੂਜਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸਤਸੰਗੀ ਅਰ
 ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਸੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਪਨੇ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਕੋਹੋ ਜੇਹਾ
 ਹੀ ਉੱਤਮ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਉਸਦਾ ਮਾਨ,
 ਅਰ ਸੇਵਾ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ
 ਵਿਚ ਪਾਪ ਗਿਨਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ
 ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ, ਪਰੰਤੂ ਗੁਪਤ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕੀ ਲੀਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ
 ਏਸ ਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਸਬ ਥਾਂ ਘਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ
 ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਆਦੀ ਲੀਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਗਈ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ
 ਜੋ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਨ ਓਹ ਜਦ ਮਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਖੂਹ ਵਿਚ

ਸੁਟਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਗਏ, ਸਹਜਾਨੰਦ ਜੀ ਆਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਇਥੇ ਰਹਨ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਸਹਜਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਲੈ ਜਾਨੇ ਹਾਂ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਅੱਖੀਂ ਸਹਜਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਅਰ ਬਿਵਾਨ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਜੋ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਵਾਨ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਉਪਰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਅਰ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਸਾ ਕਰਦੇ ਗਏ, ਅਰ ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਬੀਮਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਅਰ ਉਸਦੇ ਵਚਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਕਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾਵਾਗਾ, ਸੁਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾ ਛੁਟਨ, ਅਰ ਕਿਹੋਜ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਉਸ ਰਾਤ ਨੇ ਨਾ ਸੁਟ ਦੇਨ ਤਾਂ ਬੂਠੇ ਪੈਂਨ, ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ। ਈਕਨ ਹੀ ਜਦ ਗੋਕਲੀਆ ਗੁਸਾਈ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗੁਸਾਈ' ਜੀ ਲੀਲਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਗਏ' ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਸਾਈ ਸਾਮੀ ਨਾਰਾਯਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋ ਓਹ ਇਕ ਹੀ ਹੈ? 'ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਰਣੇ ਮਮ' ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਅਜੇਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰਾ ਸਰਣ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਸਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਸਤਨਾਗਤ ਹੋਨ ਅਜੇਹਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਸਾਰੇ ਜਿੰਨੇ ਮਤ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਰੁਧ ਵਾਕ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਹੋਨ ਬੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਮਾਧਵਮਤ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੀਕਨ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਊਕਨ ਹੀ ਮਾਧਵ ਭੀ ਹੋ ਕਿ? ਕਿ ਏਹ ਭੀ ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਕ੍ਰਾਕਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮਾਣੁਜੀਏ ਇਕ ਵੇਰੀ ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਮਾਧਵ ਵਰ੍ਹੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰ ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਪੀਲੀ ਰੇਖਾ, ਅਰ ਮਾਧਵ ਕਾਲੀ ਰੇਖਾ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਮਾਧਵ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥

(ਮਹਾਤਮਾ) ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਏਹ ਕਾਲੀ ਰੇਖਾ, ਅਰ ਚਾਦਲਾ (ਤਿਲਕ) ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ?

(ਸਾਸਤ੍ਰੀ) ਏਸ ਦੇ ਨਾਗ ਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਅਰ

ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੀਰਭੀਸ਼ਮ ਵੀਗ ਸੀ ਏਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਾਲਾਤਿਲਕ ਕਰਵੇਂਗੇ।
(ਮਹਾਤਮਾ) ਜੋ ਕਾਲੀ ਰੇਖਾ, ਅਰ ਚਾਂਦਲਾ ਲਗਾਨ ਨਾਲ ਬੈਕੁੰਠ
ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਤਿੱਥੇ ਜਾਵੇਗੇ? ਕੀ ਬੈਕੁੰਠ
ਦੇ ਪਰੇ ਅਗਾਂਹ ਜਾਵੇਗੇ? ਅਰ ਜੇਹਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਕਾਲਾ ਸੀ
ਉਕਨ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਕਾਲਾ ਕਰ ਲੀਜਾ ਕਰੋ ਤਦ ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗਾ
ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਕੀ ਖਿਛਲਿਆ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੈ

(ਪੁਸ਼ਨ) 'ਲਿੰਗਾਕਿਤ' ਦਾ ਮਤ ਕੋਹਾ ਹੈ?

(ਉੱਤਰ) ਜਹਾ ਲਿੰਗਾਕਿਤ ਦਾ, ਜੀਕਲ ਦਕ੍ਰਾਕਿਤ ਦਕ੍ਰ ਨਾਲ ਦਾਗੇ
ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਨਾਰਾਯਣ ਜੋ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਕਨ ਲਿੰਗਾਕਿਤ
ਲਿੰਗ ਅਖਿਤੀ ਨਾਲ ਦ ਗੇ ਜਾਂਦੇ, ਅਰ ਬਿਨਾ ਮਹਾਦੇ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੇਦ ਇਹ ਹੈ 'ਕ ਲਿੰਗਾਕਿਤ' ਪੱਥਰ ਦਾ ਇਕ
ਲਿੰਗ, ਸੋਨੇ ਅਥਵਾ ਚਾਂਦੀ ਵਿਚ ਮੜਵਾਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜਦ
ਪਾਨੀ ਭੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਥਾ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਮੰਤ੍ਰ
ਸਿਵ ਦੇ ਬੁਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥

ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਸਮਾਜ ।

(ਪੁਸ਼ਨ) ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਸਮਾਜ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ?

(ਉੱਤਰ) ਕੁਝ ਕੁਝ ਬਾਤਾਂ ਅੱਛੀਆਂ ਅਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀਆਂ ਹਨ ॥

(ਪੁਸ਼ਨ) ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਸਮਾਜ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਛਾ
ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹਨ ।

(ਉੱਤਰ) ਨਿਯਮ ਸਭ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਅੱਛੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ-
ਵਿਦਿਆ ਹੋਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸਬਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋਸਕਦੀ
ਹੈ? ਜੋ ਕੁਛ ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ ਈਸਾਈ ਮਤ
ਵਿਚ ਮਿਲਨ ਥੀ ਬੜੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਅਰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਪੱਥਰ ਆਦੀ
ਮੁਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ, ਹੋਰ ਜਾਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਛਾਹੀ ਥੀ ਭੀ ਕੁਝ ਬਚਾਏ
ਇਤਿਆਦੀ ਅੱਛੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ
ਕਗਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਏ ਹਨ,
ਖਾਨਾ, ਪੀਨਾ, ਵਿਵਾਹ, ਆਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਭੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ॥ (੨) ਅਪਨੇ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ
ਉਸਦੀ ਜਗਹ ਵਿਚ ਰੱਜਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਆਖਿਆਨਾਂ ਵਿਚ
ਈਸਾਈ ਆਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਰੱਜਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਆਦੀ
ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਉਲਟਾ ਈਕਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਬਿਨਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਸਟੀ ਵਿਚ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਸਦਾ ਥੀ ਮੁਰਖ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । (੩) ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸਠਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਥੀ ਪਰੰਤੂ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਥੀ ਭੀ ਵਖਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਦੇ ਉੱਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧਾਵੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ 'ਈਸ਼ਾ' 'ਮੂਸਾ' 'ਮੁਹੰਮਦ' 'ਨਾਨਕ' ਅਰ 'ਚੇਤਨ' ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਏਸ ਥੀ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਤ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਜਦ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਜਲ ਖਾਦਾ, ਪੀਤਾ, ਹੁਨ ਭੀ ਖਾਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਦਾਦਾ ਅਦੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਦੂਜੇ ਪਰਦੇਸੀ ਮਨਾਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਝੁਕ ਜਾਨਾ ਬ੍ਰਹਮਸਮਾਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮਾਜੀਆ ਦਾ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਥੀ ਰਹਿਤ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੰਡਿਤ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋਕੇ ਬਟ ਇਕ ਮਤ ਚਲਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿੱਤ ਹੋਨਾ, ਮਨੁੱਸਾਂ ਦਾ ਠੈਹਰਨ ਵਲਾ ਅਰ ਵਧਾਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ? (੪) ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਚੂੜੇ ਆਦੀ ਨਾਲ ਭੀ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦਾ ਭਵ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਖਾਨ ਪੀਨ ਅਰ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਭੇੜਨਥੀਂ ਅਸੀਂ ਅਰ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਸੁਧਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਧਾਰ ਤਾਂ ਕਿਥੇ ਹੈ ਉਲਟਾ ਵਿਗਾੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਪੁਸ਼ਨ) ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਾ ਮਨੁੱਸ ਨੇ ?

(ਉੱਤਰ) ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਮਨੁੱਸ ਕ੍ਰਿਤ ਭੀ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਹੈ ।

(ਪੁਸ਼ਨ) ਕੇਹੜਾ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ, ਅਰ ਕੇਹੜਾ ਮਨੁੱਸ ਕ੍ਰਿਤ ?

(ਉੱਤਰ) ਮਨੁੱਸ, ਪਸ਼ੂ, ਪਖਛੀ, ਦੁਖਤ, ਜਲਜੀਉ, ਆਦੀ ਜਾਤੀਆਂ

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਪਸ਼ੂਆ ਵਿਚ ਗਊ, ਘੋੜਾ, ਹਾਥੀ, ਆਦੀ ਜਾਤੀਆਂ, ਦੁਖਤਾ ਵਿਚ ਪਿੱਪਲ, ਬਹੜ, ਅਬ ਆਦੀ, ਪਖਛੀਆ ਵਿਚ ਹੋਸ, ਕਾ, ਬਗਲਾ ਆਦੀ ਜਲਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੱਛ, ਕੁਮਾ ਆਦੀ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਹਨ, ਉਕਨ ਮਨੁੱਸਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜਕੀ, ਦਸ, ਸੂਦ੍ਰ, ਚੂਹੜਾ, ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮਨੁੱਸਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਗਿੰਨਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਪਹਿਲਾ ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਏ, ਉਕਨ ਹੀ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਨਾਲ ਵਰਣ ਵਿਵਸਥਾ ਮੰਨਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਏਸ ਮਨੁੱਸ ਦੇ ਕਰਮਵਜ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਉ ਥੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜਕੀ, ਵਸ ਸੂਦ੍ਰ ਆਦਿ ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਪੂਰਵਕ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨੀ ਹਾਜ਼ਾ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ। ਭੋਜਨ ਭੇਦ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਮਨੁਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਸੰਰ ਮਾਸ ਖਾਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਅਰਣਾ, ਸੰਢਾ ਘਾਸ ਆਦਿ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ, ਅਰ ਦੇਸ, ਕਲ, ਵਸਤੂ ਭੇਦ ਬ- ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਭੇਦ ਮਨੁਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਵੇਖੋ ! ਫਰੰਗੀ ਲੋਗ ਟੁਕਰ ਤੇ ਬਗੈਰ ਜੂਝੇ, ਕੋਟ, ਪਤਲੂਨ ਪਹਿਰਦੇ, ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਖਾਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਅਪਣਾ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

(ਉਤਰ) ਏਹ ਤੁਹਡੇ ਭੁਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਦੂਹੜੇ ਲੋਗ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਖਾਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ? ਜੇ ਫਰੰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਮੰਡ, ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ, ਅੱਛੀ ਸਿਖਣਾ ਕਰਨੀ, ਕਰਾਨੀ, ਸੁਯੋਬਰ ਵਿਦਾ ਹੋਣਾ, ਬਰੇ ਸੁਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਹ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ, ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰਾੜ ਅਰ ਸਕਾ ਬੀ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਪਣੀ ਸੁਜਾਤੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਲਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੇਖੋ ! ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਜੂਝੇ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਅਰ ਕਦੇਹੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਦੇਸੀ ਜੂਝੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇੰਨੇ ਹੀ ਚਿਰ ਹੀ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਬੰਨੇ ਜੂਝੇ ਦਾ ਭੀ ਕਿੱਨਾ ਮਾਨ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਨਾ ਭੀ ਹੋਰੀ ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਵੇਖੋ ! ਕੁਝ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀ ਉੱਪਰ ਏਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਏ ਫਰੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਅਰ ਅਜਤਕ ਏਹ ਲੋਗ ਮੋਟੇ ਕਪੜੇ ਆਦਿ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਹਰਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਦਾ ਚਾਲ ਚਲਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਅਰ ਤੁਹਡੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਲੀਤੀ, ਇਸ ਬੀ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਬਧੀ, ਅਰ ਓਹ ਬੁਧਵਾਨ ਨਹਰਦੇ ਹਨ, ਨਕਲ ਦਾ ਕਦਨਾ ਕਿਸੇ ਬੁਧਵਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਜਿਸ ਕੰਮ ਉੱਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੀਕਨ ਚਾਹੀਏ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਬਰਾਬਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਸਾਪਾਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੁਣਾਂ ਅਰ ਅੱਛੇ ਅੱਛੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ . ਬਣਕਰੇ ਜੂਝੇ, ਕੋਟ, ਪਤਲੂਨ, ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਖਾਨ ਪੀਨ ਆਦਿ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇ ਹਨ, ਅਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਭੀ ਹੈ । ਵੇਖੋ ! ਜਦ ਕੋਈ

ਫਰੀਗੀ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਉੱਪਰ ਅਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਹੋਰ
ਮਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਵਾ ਫਰੀਗੀ ਦੀ ਕੁੜੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਹ
ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਓਸਦਾ ਨੇਉਤਾ, ਸੀਗ ਬੈਠਕੇ ਖਾਨੇ, ਅਰ
ਵਿਵਾਹ ਆਦੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਗ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ
ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ ? ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੋਲੇ ਭਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਕਾਵੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਵਿਚ
ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ ਮੰਨ ਭੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਏਸ ਲਈ
ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਓਹ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੇਰ
ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਨਾ ਪਵੇ। ਵੇਖੋ! ਵੈਦ ਅਰ ਦਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬੀਮਾਰ
ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ । ਵਿਦਵਾਨ, ਆਰੋਗਜ਼ ਅਰ
ਅਨਪੜ੍ਹਿਆ ਅਵਿਦਿਆ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪਕੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਰੋਗ ਦੇ
ਛੁਡਾਨ ਵਾਸਤੇ ਸਤਵਿਦਿਆ ਅਰ ਸੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਿਦਿਆ
ਕਰਕੇ ਏਹ ਰੋਗ ਹੋ ਕਿ ਖਾਨ ਪੀਨ ਹੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰਹਿੰਦਾ ਅਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾਨ ਪੀਨ ਵਿਚ ਅਨਾਰਥ ਕਰਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਦ ਕਹਿੰਦੇ
ਅਰ ਜਾਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਧਰਮ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋਗਿਆ, ਉਸਦੀ ਗਲ ਨਾ ਸੁਨਨੀ
ਅਰ ਨਾ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਿੰਦੇ, ਨਾ ਓਸਨੂੰ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਬੈਠਨ ਦਿੰਦੇ, ਹੁਨ
ਕਹੀਏ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਦਿਆ ਸਾਰਥ ਲਈ ਹੈ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਲਈ ?
ਪਰਮਾਰਥ ਤਾਂ ਤਦੇ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਦ ਤੁਹ ਡੀ ਵਿਦਿਆ ਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ-
ਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਓਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ,
ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਅਪਨਾ
ਆਚਰਣ ਐਛਾ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਉਹ ਉਪਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ, ਜੋ
ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਅਪਨਾ ਸੁਖ ਕੀਤਾ ਸੋ ਏਹ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਪਰਾਧ ਲੱਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਧਰਮ, ਅਰ
ਪਰਾਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਅਧਰਮ ਕਹਾਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ
ਨੂੰ ਯਥਾਯੋਗ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸਮੁਦ੍ਰ ਥੀ
ਤਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਥੋੜੀ ਰੂਪ ਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਵਾਕਨ
ਕਰਮ ਨਾ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰ ਅਪਨੀ
ਜਿਨ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨਤਾ ਹੋਵੇ ਅਜਹੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰਸਨ , ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਤੁਕ ਈਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਬਨਾਇਆ ਵਾ
ਸਾਰੇ ਅੰਸਾਂ ਵਿਚ ਸਚਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁਧ ਨਿਰ-
ਭ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੇ ਏਸ ਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰਮ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ। ਏਸਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਥੀ ਸੱਚ ਗਹਣ ਕਰਦੇ ਅਰ ਝੂਠ ਨੂੰ
ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਦਾ ਸੱਚ ਵੇਦਾ ਵਿਚ, ਬਇਬਲ ਵਿਚ, ਵਾ ਕੁਰਾਨ

ਵਿਚ ਅਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਝੂਠ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ।

(ਉੱਤਰ) ਜਿਸ ਬਾਤ ਬੀਂ ਤੁਸੀਂ ਸੱਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਬਾਤ ਬੀਂ ਝੂਠ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਭੀ ਠਹਿਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਭੁਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਨ ਬੀਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਜਦ ਭ੍ਰਾਤੀ ਵਾਲ ਦੇ ਵਚਨ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਸਾਂ ਵਿਚ ਮੇਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਚਨ ਦਾ ਭੀ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਚਨ ਉਪਰ ਭੀ ਸਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਜਦ ਅਜੇ-ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੇ ਅੰਨਦੇ ਸਮਾਨ ਤਿਆਗਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਪੁਸਤਕ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, “ਚੱਲੋ ਤਾਂ ਰੋਥੇ ਜੀ ਛੱਥੇ ਜੀ ਬਨਨੇ ਨੂੰ ਗੀਢਦੇ ਦੇ ਗੁਆ ਕੇ ਦੁੱਥੇ ਜੀ ਬਨ ਗਏ” ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਸਰਬੰਗ ਨਹੀਂ ਜੀਕਨ ਕਿ ਹੋਰ ਮਨੁਸ਼ ਸਰ ਵੇਗਨ ਹੋ ਹਨ, ਕਦਾਚਿਤ ਕ੍ਰਮ ਬੀਂ ਝੂਠ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣਕਰ ਸੋਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਭੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਵੇਗੇ. ਏਸ ਲਈ ਸਹਵੰਗ ਪਰਮਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਅਸਾ ਅਲਪੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੂਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਹਾ ਕਿ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉਜੇਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਤ ਹੀ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ “ਯਤੋ ਕੁਸ਼ਟਸੁ ਤੇ ਕੁਸ਼ਟਾ” ਹੋ ਜਾਨਾ ਹੈ । ਜਦ ਸਬ ‘ਸਤੁ’ ਵਦਾਂ ਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੱਤ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਸੇਕਾ ਕਰਨੀ ਅਪਨੀ ਅਰ ਪਹਾਈ ਹਾਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰ ਲੰਨਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਬਾਤ ਬੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਲੋਕ ਅਪਨਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਬੰ ਹੋ ਤੁਸਾ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਬਾਤ ਬੀਂ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਅਪਨਾ ਅਰਪਰਾ ਇਆ ਉਪਕਾਰ ਕਰਾ ਸੱਕਾਂਗੇ, ਸੋ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕਾਂਗੇ, ਜੀਕਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇ ਹੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪਿਤਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੰਡਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਲਗਨ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿੰਤ ਉਸ ਬਾਤ ਬੀਂ ਅਪਨੇ ਮੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਸਟ ਕਰ ਬੈਠਨ. ਉਕਨ ਹੀ ਆਪ ਲੰਗਾ ਦੀ ਚਾਲ ਹੀ ਭੁਲਾ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਬਿਨਾ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਵਚਨਾਂ ਦੀ ਸਚਿਆਈ ਅਰ ਝੂਠਿਆਈ ਦੀ ਪੀਖਛਾ ਅਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕੀ ਕਦੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸਦੀ ਦੁਆਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਫਰੰਗੀ ਲੋਗ ਤੁਹਾਡੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਰ ਆਰਯਾਵਰਤੀ ਲੋਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਝਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ. ਹਨ ਕੀ ਸਮਝਕੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਦੇ ਮੰਨਨੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਗੇ

ਤਾਂ ਭੀ ਅੱਛਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਥੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਰਿਸ਼ੀਆ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਸੱਚੇ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ? ਹਾਂ ਇਹ ਸਬਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਦੋਕਤ ਗਿਆਨ ਹੋਸਕੇਗਾ । ਦੂਜਾ—ਜਗਤ ਦੇ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੀ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਜੀਕਨ ਈਸਾਈ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਜੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਵੱਖ ਲੈ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਯ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਨਦਾ, ਅਰ ਉਤਪੰਨ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣਾ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । ਇਕ ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਪਛਤਾਵੇ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦਾ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ । ਏਸੇ ਬਾਤ ਥੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਲੋਗ ਭੀਰਬ ਆਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨਾਲ, ਜੇਨੀ ਲੋਕ ਭਾ ਨਵਤਾਰ ਮੌਤੁ ਜਪ ਅਰ ਭੀਰਬ ਆਦੀ ਥੀ, ਏਸਾਈ ਲੋਗ ਏਸਾ ਦੇ ਭਟੋਨੇ ਥੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਤੋਥਾ ਕਰਨੇ ਥੀ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਨਾ ਬਿਨਾ ਭੋਗਦੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਥੀ ਭਰ ਨਾ ਹੋਕੇ ਪਾਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਏਸ ਬਾਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮਾਜੀ ਭੀ ਪੁਰਾਣੀ ਆਦੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਦੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਭੋਗ ਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਨਾ ਹੋਨ ਥੀ ਪਾਪ ਥੀ ਭਰੇ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਜੋ ਭੋਗਦੇ ਬਿਨਾ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ੮—ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਦੀ ਅਨੰਤ ਉੱਨਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਸੋ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ *‘ਸਸੀਮ’ ਜੀਵਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ. ਦਾ ਫਲ ਭੀ ‘ਸਸੀਮ’ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਿਆਲੂ ‘ਸਸੀਮ’ ਕਰਮਾ ਦਾ ਫਲ ਅਨੰਤ ਦੇਵੇਗਾ

(ਉੱਤਰ) ਅਜੇਹਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਿਆਯ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਭੀ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਭੀ ਸਭਕਰਮ ਦਾ ਅਨੰਤ ਫਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਰ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਥੀ ਪਾਪ ਚਾਹੇ ਜਿੰਨੇ ਹੋ ਨ ਛੁਟ ਜਾਨਗੇ, ਅਜੇਹੀ ਬਾਤਾਂ ਥੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸਨ) ਅਸੀਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੇਦ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਡਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਨਿਮਿਤ੍ਤਿਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗਿਆਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਦਿੱਤਾ

* ‘ਸਸੀਮ’ ਮਿਧਵਾਲਾ (ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤਾ)

ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੀਕਨ ਪੜ੍ਹ, ਪੜ੍ਹਾ, ਸਮਝ, ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਮਤ ਬਹੁਤ ਅੱਡਾ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇਸੁਭਾਵਿਕ ਹੋਓਹ ਸਹਜ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਓਹ ਘਟ ਵਧ ਸਕਦਾ। ਓਸ ਥੀ ਉੱਨ-ਨੀ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਓਹ ਅਪਨੀ ਉੱਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜੇ ਨੈਰੀਤਿਕ ਗਿਆਨ ਹੈ ਓਹੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਵੇਖੋ! ਤੁਸੀਂ ਅਸੀਂ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਾਨ ਯੋਗ ਨਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਅਰ ਧਰਮ, ਅਧਰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਸਾਂ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨਾ ਥੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲੇਖੇ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਅਰ ਧਰਮ ਅਪਰਮ ਨਾ ਸਮਝਨ ਲਗੇ, ਏਸ ਲਈ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆ ਥੇ ਉੱਪਰ ਮੰਨਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। (੯) ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਅਰ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਮਨਿਆ ਹੈ ਓਹ ਈਸਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਥੀ ਲੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸਦਾ ਕੀ ਉੱਤਰ ਪੁਨਰਜਨਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਥੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਰਿ ਜੀਵ ਸਾਸ਼ੁਰ ਅਤਥਾਤ ਨਿੱਤ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਥੀ ਨਿੱਤ ਹਨ, ਕਰਮ ਅਰ ਕਰਮ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਿੱਤ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਓਹ ਜੀਵ ਕਿਦੇ ਨਿਕੰਮਾ ਬੰਠਾ ਰਹਿਆ ਸੀ? ਵਾ ਰਹੇਗਾ? ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਨਿਕੰਮਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਲਾ ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਨਾ ਮੰਨਣੇ ਥੀ ਕੀਤੇ ਹਏ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹਾਨੀ, ਅਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਰ ਵਿਸਮਤਾ ਦੇਸ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਪ ਪੰਨ ਦੇ ਫਲ ਭਗਦੀ ਹਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਮੇ ਨਾ ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਹਾਨੀ, ਲਾਭ ਪੁਚਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਬਿਨਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਦੂਜਾ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਪੰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਏਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ, ਸੇਕਰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਪੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਬਿਨਾ ਭਗ ਕੀਤੇ ਨਾਸ ਦੇ ਵਾਕਣ ਕਰਮਦਾ ਫਲ ਹੋਜਾਵੇ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਭੀ ਬਾਤ ਤੁਸਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ। (੧੦) ਅਰ ਇਕ ਏਹ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਿਨਾ ਰਿਵਰਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ 'ਦੇਵ' ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮਹਾ-ਦੇਵ, ਅਰ ਜੇ ਦੇਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੋਨ ਥੀ ਮਹਾਦੇਵ ਕਿਉਂ ਕਹਾਵਾ? (੧੧) ਇਕ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨੇ

ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝਨਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ । (੧੨) ਰਿਸ਼ੀ, ਮਹਾ-
 ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਈਸਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਝੁਕ ਪੈਨਾ
 ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ । (੧੩) ਅਰ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਵਿਦਿਆ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾ ਕਾਰਯ
 ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਮੰਨਨਾ ਸਬਤਰਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । (੧੪) ਅਰ ਜੋ ਵਿਦਿਆ
 ਦਾ ਚਿਨ੍ਹ ਜੇਵੇਂ ਅਰ ਬੋਦੀ ਨੇ ਛਤ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈਆ ਦੇ ਵਾਛਣ
 ਬਨ ਬੈਠਣਾ ਏ । ਭੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਜਦ ਪਤਲੂਨ ਆਦੀ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋ ਅਰ
 *ਤਮਗੇਆ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੀ ਜੇਵੇਂ ਆਦੀ ਦਾ ਕੁਝ ਵਡਾ ਭਾਰ ਹੋ
 ਗਿਆ ਸੀ (੧੫) ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਥੀ ਲੈਕੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ
 ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਨਾ ਕਰਕੇ ਫਰੰਗੀਆਂ ਦੀ
 ਉਸਤਤੀ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਨਾ ਪਖਛਪਾਤ ਅਰ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਦੇ ਬਿਨਾਕੀ ਆਖਿਆ
 ਜਾਵੇ । (੧੬) ਅਰ ਥੀਜ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵਾਛਣ ਜੜ ਚੈਤਨ ਦੇ ਮਿਲਾਪ
 ਥੀ ਜੀਵ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਮੰਨਨੀ, ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ
 ਨਾ ਮੰਨਨਾ, ਅਰ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਨਾਸ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ
 ਹੋ, ਜੇਕਰ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੈਤਨ ਅਰ ਜੜ ਵਸਤ ਨਾ ਸਨ ਤਾਂ ਜੀਵ
 ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਆਇਆ ? ਅਰ ਮਿਲਾਪ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ? ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਦੁਹਾਂ ਨੇ ਸਨਾਯਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਭਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼੍ਵਰ
 ਦਾ ਬਿਨਾ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਏਹ ਆਪਦਾ ਪਖਛ ਵਿਅਰਥ
 ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸਲਈ ਜੋ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਹੇ ਤਾਂ “ ਆਰਯਸਮਾਜ ”
 ਦੇ ਸੰਗ ਮਿਲਕੇ ਉਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਅੰਗੀਕਾਰ
 ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਾ ਲਗੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਰ ਤਹਾਨੂੰ
 ਅਤੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਥੀਂ ਅਪਨਾ ਸਰੀਰ ਬਣਿਆ,
 ਹੁਨ ਭੀ ਪਾਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦਨ, ਮਨ, ਧਨ
 ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜਨ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨ, ਏਸਲਈ ਜੇਹਾ ਆਰਯ-
 ਸਮਾਜ, ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋ ਉਜੇਹਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ
 ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਏਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜੀਕਨ ਚਾਹੀਏ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਨ ਤਾਂ
 ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਬਤ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੁਕਾਰਾ ਵਧ ਨਾ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ
 ਕੰਮ ਹੋ ਇੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ।

* ‘ਤਮਗੇਆ’ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਰੁਪਏ ਵਾਛਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ
 ਹੈ ਜੋ ਸਿਪਾਹੀ ਅਥਵਾ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰੀਆ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ
 ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਮਿਲਦੇ ਹੋ ਜਿਸਨੇ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਲੋਕ ਲਮਕਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
 (ਅਨੁਵਾਦਕਵਰਤ)

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਅੱਛੇ ਹਨ ਖੰਡਨ ਕਿਸੇਦਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਵਧੀਕ ਕੀ ਦਸਦੇ ਹੋ? ਜੇ ਦਸਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਵਾ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਾ ਸੀ, ਅਰ ਨਾ ਹੋ ਅਜੇਹਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਸਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਥੀ ਵਧੀਕ ਬਰਾਬਰ ਅਰ ਘਾਟ ਬਹੁਤ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਘਨੇੜ ਕਰਨਾ ਮਨ ਸਿਥ ਨਹੀਂ ।

(ਉੱਤਰ) ਧਰਮ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਅਨੇਕ? ਜੇਕਰ ਆਖੇ ਅਨੇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜ ਧਾ ਵਿਰੁਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਅਵਿਰੁਧ? ਜੇ ਆਖੇ ਕਿ ਵਿਰੁਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਦੋ ਬਿਨਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਕਹੋ ਅਵਿਰੁਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਹੋਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਧਰਮ ਅਰ ਅਧਰਮ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਅਨੇਕ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਅਸੀਂ ਵਧਾਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਸਤਿਆ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਅਕਤਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਧੀ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੋਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖ ਭਾਗ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਕਿਰਾਨੀ, ਜੇਨੀ, ਅਰ ਕੁਰਾਨੀ, ਚਾਰ ਹੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਕਰਕੇ ਨਿ ਗਿਆਸ ਹੋਕੇ ਪਹਿਲਾ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਥਾਂ ਪੁਛੇ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ਮਨੇ ਅਜੇ ਭੜਕੇ ਕੋਈ ਗੁਰ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਗੁਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦਸੇ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਕਿਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਂ ?

(ਵਾਮਮਾਰਗੀ) ਸਾਡਾ ਹੈ ।

(ਜਿਗਿਆਸ) ਉਹ ਨੌਂ ਸੌ ਨਿਰਿਨਦ ਕੋਹੋ ਜੇਹੇ ਹਨ ?

(ਵਾਮਮਾਰਗੀ) ਸਾਰੇ ਭ੍ਰੰਤੇ ਅਰ ਨਰਕਗਮੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ —

ਕੋਲਾਹ ਪਰਤਰੇ ਨਾਸਤਿ ॥

ਏਸ ਵਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਥਾਂ ਸਾਡੇ ਧਰਮਥੀ ਪਰੇ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਜਿਗਿਆਸ) ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਧਰਮ ਹੋ ?

(ਵਾਮਮਾਰਗੀ) ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਦਾ ਮੋਟਾ, ਮਦਰ, ਮਾਸ ਆਦੀ ਪੰਜ ਸਕਾਰਾ ਦਾ ਮੋਟਾ, ਅਰ ਹੁਇਆਮਲ ਅਦੀ ਦੋਠ ਫੇਰ ਤੇੜ੍ਹਾ ਦਾ ਮੋਟਾ ਇਤਿਆਦੀ ਜੇ ਤੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਜਾ ।

(ਜਿਗਿਆਸ) ਅੱਛਾ ਪਰੰਤੂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਹਾਭੂਮਾ ਦਾ ਭੀ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਪੁਛ ਪੁਛ ਆਵਾਂਗਾ, ਪਿੱਛੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸ੍ਰਧਾ ਅਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ।

(ਵਾਮਮਾਰਗੀ) ਅਰੇ ਕਿਉਂ ਭ੍ਰਮਵਿਚ ਪਇਆ ਹੈ, ਏਹ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਬਹਕਾਕੇ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦੇਨਗੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਨਾ ਜਾਹਸਾਡੀ ਹੀਸਰਨੀ ਹੋ ਜਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਛਤਾਵੇਗਾ, ਵੇਖ! ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਭੋਗ ਅਰ ਮੋਖਛ ਦੋਵੇਂ ਹਨ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਅੱਡਾ ਵੇਖ ਤਾਂ ਆਵਾਂ, ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਸੈਵ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਉੱਤਰ ਉਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਧੀਕ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿਨਾ ਸਿਵ, ਰੁਦ੍ਰ ਖਛ, ਭਸਮ ਧਾਰਣ, ਅਰ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਦੇ ਮੁਕਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਨਵੀਨਵੇਦਾਤੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਦਸੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ?

(ਵੇਦਾਂਤੀ) ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਖਛਾਤ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ, ਅਸਾ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਏਹ ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਧ ਚੇਤਨ ਹੋਇਆ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨਕੇ, ਜੀਵ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਿਤ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨਿਤ ਮੁਕਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹੋ?

(ਵੇਦਾਂਤੀ) ਚੰਨ੍ਹ ਸਰੀਰ ਟਿਕਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਥੀ ਤੂੰ ਭਰਮੀ ਹੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਬਿਨਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਕੌਨ ਅਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋ?

(ਵੇਦਾਂਤੀ) ਵੇਖਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ, ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਕੀ, ਦੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹਨ?

(ਵੇਦਾਂਤੀ) ਨਹੀਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਕੀ, ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਆਪ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਨਿਰੀ ਪਾਗਲਪਨੇ ਦੀ ਹੈ । ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਅੰਨੀਆ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਉਕਤ ਹੀ ਆਖਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਧੀਕ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜਨ ਧਰਮ' ਦੇ ਬਿਨਾ ਸਬ ਧਰਮ ਥੋਟਾ, ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਕਾ ਅਨਾਦੀ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਗਤ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਥੀ ਮਿਉਂਦਾ ਤਿਉਂ ਬਨਿਆ ਹ, ਅਰ ਬਨਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਆ ਤੇ ਸਾਡਾ ਚੇਲਾ ਬਨਜਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਕਤੀ ਅਵਥਾਤ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰਥੀ ਅੱਛਹਾਂ, ਉੱਤਮ ਬਾਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਜੇਨ ਮਾਦਗ ਥੀ ਕਿੰਨੇ ਸਬ ਮਿਥਿਆ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਈਸਾਈ ਪਾਸ ਪੁਛਿਆ, ਉਸਨੇ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਦੇ ਤੁਲ ਸਬ ਜਵਾਬ ਸੁਵਾਲ ਕੀਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਧੀਕ ਦੱਸਿਆ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਪਾਪੀ ਹਨ, ਅਪਨੀ ਸਾਮਰਥ ਨਾਲ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੁਟਦਾ ਬਿਨਾ ਏਸਾ ਉਪਰ ਕਰੋਮੇ ਦੇ

ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਸਕਦਾ। ਈਸਾ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਚਿੱਤਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਕੇ ਦਇਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਹੀ ਚੇਲਾ ਬਣਸਾ, ਜਿਗਿਆਸੂ ਸੁਨਕੇ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਉਨਾ ਨਾਲ ਭੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਸੁਵਾਲ ਹੋਏ, ਇੰਨਾਂ ਵਧੀਕ ਕਿਹਾ “ਲਾਸਰੀਕ ਜੁਦਾ ਉਸਦੇ ਪਰੀਸਰ ਅਰ ਕੁਰਾਨਸਰੀਫ ਦੇ ਬਿਨਾ ਮੰਨੇ, ਕੋਈ ਨਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਜੇ ਏਸ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਓਹ ਦੋਜ਼ਖੀ ਅਰ ਕਾਫਰ ਹੋ ਵਾਜਬੁਲ ਕਤਲ ਅਰਥਾਤ ਲਾਇਕ ਮਾਰਨ ਦੇ ਹੈ” ॥ ਜਿਗਿਆਸੂ ਸੁਨਕੇ ਵੇਸਨਵ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ, ਉਕਨ ਹੀ ਸੰਵਦ ਹੋਇਆ, ਇੰਨਾ ਵਧੀਕ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਿਲਕ ਛਾਪੇ ਦੇਖਕੇ ‘ਯਮਰਾਜ’ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਜਦ ਮੰਛਰ, ਮੱਖੀ, ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਤਾਂ ‘ਯਮਰਾਜ’ ਦੇ ਗਣ ਕਿਉਂ ਡਰਨਗੇ, ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਸਬ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸਚਾ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਕਬੀਰ ਸੱਚਾ ਕੋਈ ਨਾਨਕ, ਕੋਈ ਦਾਦੂ, ਕੋਈ ਵਲਭ, ਕੋਈ ਸਹਜਾਨੰਦ, ਕੋਈ ਮਾਧਵ ਆਦੀ ਨੂੰ ਵਡਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸਦੇ ਸੁਨਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਸੇ ਪੁਛ ਉਨਾ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਦੇਖ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਨੌਂ ਸੌ ਨਕਿਨਵੇ ਉਗਾਹ ਹੋਗਏ, ਜੀਕਨ ਝੂਠ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵਾ ਕੀਸਰੀ ਅਰ ਭੁਰੂਆ ਆਦੀ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਏਹ ਹਨ, ਈਕਨ ਜਾਨਕੇ :-

ਤਦ੍ਰਿਸਵਾਨਾਰਥੇਸ ਗੁਰੁਮੇਵਾਭਿਗੱਛੇਤ । ਸਮਿਤਪਾਣਿ:
ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਿਯੰ ਬ੍ਰਹਮਨਿਸ਼ਠਮ ॥ ੧ ॥ ਤਸਮੈ ਸਵਿਦ੍ਰੁਪਸੰਨਾਯ
ਸਮਯਕ ਪ੍ਰਸਾਂਤਚਿੱਤਾਯ ਸਮਨ੍ਵਿਤਾਯ । ਯੇਨਾਖਛਰੇ
ਪੁਰੁਸ਼ੇ ਵੇਦਸਤ੍ਰੇ ਪ੍ਰੋਵਾਚਤਾਂਤ੍ਰਤੋ ਬ੍ਰਹਮਵਿਦਯਾਮ ॥ ੨

ਮੰਡਕਉਪਨਿਸਦ ਖੰਡ ੨ । ਮੰਤ੍ਰ ੧੨-੧੩ ॥

ਉਸ ਸੱਤ ਦੇ ਅੱਡੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਨੇ ਵਾਸਤੇ ਓਹ ਸਮਿਤਪਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਹੱਥ ਜੋੜ ਨੀਵੇਂ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਡਿੱਗੇ ॥ ੧ ॥ ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਜਿਗਿਆਸੂ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ

ਪਾਸ ਜਾਵੇ ਉਸ ਸਾਂਤਰਿਤ ਜਿਥੇ ਵੀ ਪਾਸ ਆਏ ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ, ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ, ਅਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਸਾਧਨ ਥੀ ਓਹ ਸੁਭਾ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਛ ਅਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਨ ਸਕੇ ਉਜੇਹੀ ਸਿਖਛਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਜਦ ਓਹ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਦੇ ਬਖੇੜਿਆ ਥੀ ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਭਰਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਦੇਲਾ ਹੋਵਾਗਾ ਤਾਂ ਨੌਸੇ ਨਜ਼ਿਨਵਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਸਦੇ ਨੌਸੇ ਨਜ਼ਿਨਵੇਂ ਦੁਸਮਨ ਅਰ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਂ (ਸਚਿਆਰ ਵਿਦਵਾਨ) ਏਹ ਸਾਰੇ ਮਤ ਅਵਿਦਿਆ ਥੀ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ, ਮੂਰਖ, ਪਾਮਰ ਅਰ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਬਹਕਾਕੇ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਅਪਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਜਨਮ ਦੇ ਫਲ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਅਪਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਜਨਮ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆਂਦੇ ਹਨ, ਵੇਖ ! ਜਿਸ ਥਾਤ ਵਿਚ ਏਹ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਮਤ ਹੋਨ ਓਹ ਵੇਦ ਮਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਸਪਤ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ ਓਹ ਕਲਪਿਤ, ਝੂਠਾ, ਅਧਰਮ, ਨਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਏਸ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋਵੇ ?

(ਸਚਿਆਰ) ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੇਮਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਦ ਓਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਉਠ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਸੁਨੋ ਸਬ ਲੋਗੋ ? ਸਚ ਬੋਲਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹੈ ਵਾ ਝੂਠ ਵਿਚ ? ਸਾਰੇ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਕੇ ਬੋਲੇ ਕਿ ਮੱਚ ਬੋਲਨ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਅਰ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਹੈ। ਉਕਨ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜਨੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਨੇ, ਪੂਰੀ ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਵਾਹ, ਸਤਸੰਗ, ਉਦਮ, ਸਚ ਵਿਹਾਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਨਾ ਪੜਨੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨਾ ਕਰਨੇ ਵਡਭਿਚਾਰ ਕਰਨੇ, ਕੁਸੰਗ, ਝੂਠਾ ਵਿਹਾਰ, ਛਲ, ਕਪਟ, ਜੀਵਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨਾ, ਪਹਾਇਆ ਟੁਕਸਾਨ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਕਰਮਾ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਮਤ ਹੋਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਿਚ ਅਧਰਮ, ਤਦ ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਾਰੇ ਜਨ ਇਕ ਮਤ ਹੋਕੇ ਸਤਧਰਮ ਦੀ ਉਨਤੀ, ਅਰ ਝੂਠੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਓਹ ਸਾਰੇ ਬੋਲੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਈਕਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੌਨ ਪੁਛੇ, ਸਾਡੇ ਚੇਲੇ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਨ, ਜੀਵਿਕਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਵੇ, ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਨੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸੋ ਸਬ

ਹੱਥੋਂ ਜਾਵੇ ਏਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜਾਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭੀ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਹਠ ਕਰਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ :—

“ਰੋਟੀ ਖਾਣੀਏ ਮੱਕਰ ਸੇ ਅਰ ਦੁਨੀਆਂ ਠੱਗੀਏ ਮੱਕਰ ਸੇ”

ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਹੈ ਦੇਖੋ ! ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਸੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਰ ਨਾ ਪੁਛਦਾ, ਜੇਹੜਾ ਠੰਗਾਥਾਜ਼ੀ ਅਰ ਧੁਰਤਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਪਦਾਰਥ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇਹਾ ਪਾਖੰਡ ਚਲਾਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੰਗਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੇਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ?

(ਮਤਵਾਲ) ਅਸਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਭੀ ਅਪਨਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਪੱਕਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਫ਼ਰੇਰਾਂ ਨਹੀਂ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਛਲ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੰਗ ਉਨਾਂ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋਗੇ ਅਰ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਵੋਗੇ, ਬੜੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਈ ਇਨਾਂ ਵਡਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ?

(ਮਤਵਾਲ) ਜਦ ਜੇਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਰਕ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਦੇਣ ਜਦ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਹੋਵੇਗਾ ਹੁਨ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕੁਝ ਜੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਦੇਣ ਕਿਉਂ ਦੇਵੇ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਫੁਸਲਾਕੇ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੀਕਨ ਉਸਨੂੰ ਦੇਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ —

ਅਜਵੈ ਭਵਤਿ ਵੈ ਬਾਲ: ਪਿਤਾ ਭਵਤਿ ਮੰਤ੍ਰਦ: ॥

ਮਨੁਸਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਯ ੨ । ਮਲੋਕ ਪੜ ॥

ਜੋ ਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਬਾਲਕ, ਅਰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਪਿਤਾ ਅਰ ਵਡਾ ਕਹਾਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਬੁਧਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਬਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ਕਿੰਤੂ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਗ ਜੋ ਬਾਲਕ ਦੇ ਵਾਕਫ਼ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਠੰਗਨੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਦੇਣ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਮਤਵਾਲ) ਜਦ ਰਾਜਾ ਪੂਜਾ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀਡ ਕੌਨ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ? ਜਦ ਅਜੇਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਇਨਾਂ ਬਾਬਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਾਂਗੇ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਬੰਟੇ ਬੰਟੇ ਵਿਅਰਥ ਮਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਸੋ

ਵਿਦਿਆ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਡੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ ਤਾਂ
ਤੁਹਾਡਾ ਅਰ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਜਾਏ ॥

(ਮਤਵਾਲ) ਜਦ ਅਸੀਂ ਬਾਲਅਵਸਥਾ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਮਰਨ ਤਕ ਦੇ
ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡੀਏ, ਬਾਲਅਵਸਥਾ ਥੀਂ ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੇ
ਵਿਚ ਰਹੀਏ, ਪਿਛੋਂ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਿਚ ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਰਨ ਵਿਚ ਜਨਮ ਭਰ
ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਮਤਲਬ, ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਏ
ਮਿਲ ਜਾਏ ਹਨ, ਚੈਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡੀਏ ?

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਏਸਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹੈ ਦੇਖੋ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਡੇ ਰੋਗ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਲਦੀ ਮਰ ਜਾਏ ਹੋ, ਬੁਧੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿੰਦਿਆ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹੋ,
ਫੇਰ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ?

(ਮਤਵਾਲ) ਓ ਭ੍ਰਾਵਾ !

ਟਕਾ ਧਰਮਸ਼ਟਕਾ ਕਰਮ ਟਕਾ ਹਿ ਪਰਮੰ ਪਦਮ ।

ਯਸ੍ਯਗ੍ਰਿਹੇ ਟਕਾਨਾਸਤਿਹਾ ! ਟਕਾ ਟਕਟਕਾਯਤੇ ॥ ੧ ॥

ਆਨਾਅੰਸ਼ਕਲਾ: ਪ੍ਰੋਕਤਾਰੂਪਯੋਅਸੌ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰਯਮ ।

ਅਤਸਤਿ ਸਰਵ ਇੰਦ੍ਰਿਤਿ ਰੂਪਯੋ ਹਿ ਗੁਣਵੱਤਮਮ ॥ ੨ ॥

ਤੂੰ ਮੂੰਡਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਦੇਖ ਟਕੇ ਦੇ ਬਿਨਾ
ਧਰਮ, ਟਕੇ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਰਮ, ਟਕੇ ਦੇ ਬਿਨਾ ਪਰਮਪਦ, ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਟਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਓਹ ਹਾਏ ! ਟਕਾ ਟਕਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ
ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਿਟ ੨ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਏ ! ਮੇਰੇ ਪਾਸ
ਟਕਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਸ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੋਗਦਾ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉਂਕਿ
ਸਬ ਕੋਈ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਆਦਿਸ਼੍ਯ* ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਕਥਨ ਸੁਨਦੇ ਹਨ
ਸੋ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿੱਸਦਾ ਪਰੰਤੂ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ, ਅਰ ਪੰਸੇ, ਕੌਡੀ ਰੂਪ ਅੰਸ਼ਕਲਾ
ਵਾਲਾ ਜੋ ਰੁਪੱਯਾ ਹੈ ਓਹੀ ਸਾਖਛਾਤ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਸਬ
ਕੋਈ ਰੁਪੱਯਾਂ ਦੀ ਢੂੰਢ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮ
ਰੁਪੱਯਾਂ ਥੀਂ ਮਿੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਠੀਕ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਲੀਲਾ ਬਾਹਿਰ ਆਗਈ,
ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਜਿਨਾਂ ਏਹ ਪਾਖੰਡ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਸਾਰਾ ਅਪਨੇ ਸੁਖ ਦੇ ਲਈ
ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹਾ ਮੱਤ

* ਜੇਹੜਾ ਦੇਖਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ (ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਉਪਦੇਸ਼ ਥੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ, ਉਜੇਹਾ ਬੂਠੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਥੀਂ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦਾ ਹੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਅਰ ਵਯਾਪਾਰ ਆਦੀ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਧਨ ਨੂੰ ਅਕੱਠਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ?

(ਮਤਵਾਲੇ) ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯਤਨ ਬਹੁਤ ਅਰ ਨੁਕਸਾਨ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਸਾਡੀ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਬੁਲਸੀਦਲ ਪਾਕੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇਕ ਕੰਠੀ ਬਨੁ ਦਿੰਦੇ, ਦੇਲਾ ਮੁਨਨ ਥੀ ਜਨਮ ਭਰ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਵਾਝਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਭਾਵੇਂ ਜੀਕਨ ਚਲ ਈਏ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਏਹ ਲੋਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਕਿਸ ਲਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ਮਤਵਾਲੇ) ਧਰਮ, ਸੁਧਰਾ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਅਰਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ?

(ਮਤਵਾਲੇ) ਕੀ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਮਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਹ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸਾਂ ਲੋਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ ਨਰਕ ਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ?

(ਮਤਵਾਲੇ) ਅਸੀਂ ਭਜਨ ਕੀਤਾ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਏਸਦਾ ਸੁਖ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਤੁਹਾਡਾ ਭਜਨ ਤਾਂ ਟਕੇ ਦੇ ਲਈ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਟਕੇ ਇੱਥੇ ਪਏ ਰਹਨਗੇ, ਅਰ ਜਿਸ ਮਾਂਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਪਾਲਦੇ ਹੋ ਓਹ ਭੀ ਸੁਆਹ ਹੋਕੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹ ਜਾਵਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਾ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ॥

(ਮਤਵਾਲੇ) ਕੀ ਅਸੀਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹਾਂ ?

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਅੰਦਰ ਦੇ ਬੜੇ ਮੇਲੇ ਹੋ ॥

(ਮਤਵਾਲੇ) ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਨ ਜਾਨਿਆ ?

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਤੁਹਾਡੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਿਹਾਰ ਥੀ ॥

(ਮਤਵਾਲੇ) ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀਕਨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਖਨਦੇ ਵੱਖਰੇ ਅਰ ਵਿਖਾਨ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਅਸੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਾਂ ਅਰ ਬਾਹਰ ਥੀਂ ਲੀਲਾਮਾਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ॥

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕੰਮ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਅੰਦਰੋਂ ਭੀ ਮੈਲੇ ਹੋ ॥

(ਮਤਵਾਲੇ) ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਜੀਕਨ ਹੋਵੀਏ ਪਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਚੇਲੇ ਤਾਂ ਅੱਛੇ ਹਨ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੀਕਨ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਹੋ ਉਕਨ ਤੁਹਾਡੇ ਚੇਲੇ ਭੀ ਹੋਨਗੇ॥
(ਮਤਵਾਲੇ) ਇਕ ਮਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭ ਵ ਵਖਰੇ ਹਨ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਜੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਸਿਖਛਾ ਹੋਵੇ, ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮ ਦਾ ਗੁਣ, ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਭਾਸਣ ਆਦੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਕ ਮਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਜਾਵੇ, ਅਰ ਦੋ ਮਤ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਅਰ ਅਧਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਰਹਨ ਪਰੰਤੂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਧਿਕ ਹੋਨੇ ਅਰ ਅਧਰਮੀ ਘਟ ਹੋਨੇ ਥੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਅਧਰਮੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਦੁਖ, ਜਦ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਕ ਮਤ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਦੋਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

(ਮਤਵਾਲੇ) ਅਜ ਕਲ ਕਲਯੁਗ ਹੈ ਸਤਯੁਗ ਦੀ ਬਾਤ ਨਾ ਚਾਹੋ ।

(ਜਿਗਿਆਸੂ) ਕਲਯੁਗ ਨਾਮ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੈ, ਸਮਾ ਕ੍ਰਿਆ ਦਹਿਤ ਹੋਨ ਥੀਂ ਕੁਝ ਧਰਮ, ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਟਾਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਲਯੁਗ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨ ਰਹੇ ਹੋ, ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਹੀ ਸਤਯੁਗ ਕਲਯੁਗ ਨਾ ਹੋਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਹ ਸਾਰੇ ਸੰਗ ਦੇ ਗੁਣ ਦੋਸ ਹਨ ਸੁਭ ਵਿਕ ਨਹੀਂ । ਇੰਨਾ ਕਹਕੇ ਸਚਿਆਰ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਨਸਟ ਭ੍ਰਸਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਹੁਨ ਮੈਂ ਇਨਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਰ ਵੇਦੋਕਤ ਮੱਤ ਮਤ ਦਾ ਮੰਡਨ ਕੀਤਾ ਕਰਾਂਗਾ।

(ਸਚਿਆਰ) ਇਹੀ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ, ਵਿਸੇਸ਼ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਰ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਤਦਾ ਮੰਡਨ, ਅਰ ਅਸਤ ਦਾ ਖੰਡਨ, ਪਤਾ ਸੁਨਾਕੇ ਸਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਥੀਂ ਉਪਕਾਰ ਪਹੁੰਚਾਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ?

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਆਸ਼ੂਮ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਜ ਕਲ ਇਨਾ ਵਿਚ ਕੀ ਗੁਣਬਰ ਹੈ, ਜਿੰਨ ਹੀ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਸੂਲ ਮੂਲ ਸਟਾ ਵਧਕੇ ਸਿੱਧਤਾਈ ਕਰਦੇ ਅਰ ਜਪ, ਪੁਰਸਚਰਣ ਆਦੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਕਵਾ ਦੇ ਗਲ ਦੇ ਬਨਾਏ ਵਾਸਣ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਅਰ ਜੇ ਓਹ ਜੇਹੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਿਦਿਆ ਦਹਿਤ, ਵੇਡ

ਕਮੰਡਲ ਲੈਕੇ ਭਿਖਛਾ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਵੇਦ ਮਾਰਗ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਕੇ ਫਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਅਰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਜਲ ਥਲ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦਰਸਨ, ਪੂਜਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਵਿਦਿਆ ਜਾਨਕੇ ਭੀ ਚੁਪ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕਾਤ ਜਗਹ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਅੱਛਾ ਲੱਗੇ ਖਾ ਪੀਕੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਈਰਸਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਕੇ ਨਿੰਦਿਆ, ਕੁਚੇਸਟਾ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ, ਕਗਦੇ ਵਸਤੂ ਅਰ ਵੰਡ ਲੈਣ ਮਾਤ੍ਰ ਥੀ ਅਪਨੇ ਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਸਮਝਦੇ, ਅਰ ਸਾਰਿਆ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਜਾਨਕੇ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਜੇਹੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਕੰਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਅਤ ਜੋ ਸਬ ਜਗਤ ਦਾ ਕਲਾ ਸਾਧਦੇ ਹਨ ਓਹ ਠੀਕ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਗਿਰੀ, ਪੂਰੀ ਭਾਰਤੀ ਆਦੀ ਗੁਸਾਈ ਲੋਗ ਤਾਂ ਅੱਛੇ ਹਨ? ਕਿਉਂ ਕਿ ਮੰਡਲੀ ਬਨੁਕੇ ਇੰਦੇ ਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਸੈਕੜੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਸਬ ਜਗਹ ਅਦੇਤ ਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਪਸ਼ੁ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਂਦੇ ਭੀ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਅੱਛੇ ਹੋਨਗੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਸਬ ਦਸ ਨਾਮ ਪਿਛੇ ਥੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸਨਾਜਨ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨਿਹੀਆਂ ਖਾਨ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਭਜਨ ਦੇ ਹੀ ਵਾਸਤੇ ਮੰਡਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੰਭੀ ਭੀ ਹਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਕ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਬਨਾਕੇ ਸੰਧਿਆ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮਹੰਤ ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਬੈਠ ਜਾਵਾ ਹੋ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਅਰ ਸਾਧੂ ਖਲੋਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੁਲ ਲੈਂਕ —

**ਨਾਰਾਯਣੇ ਪਦਮਭਵਵਸਿਸ਼ਠੰ ਸ਼ਕਤਿੰ ਚ ਤਤਪੁਤ੍ਰ
ਪਰਾਸ਼ਰੇ ਚ । ਵ੍ਯਾਸੇ ਸੁਕ੍ਰੇ ਰੋੜਪਦੇ ਮਹਾਂਤਮ ॥**

ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹਰ ਹਰ ਥੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਫੁਲ ਵਸਾਕੇ ਸਾਸਟਾਗ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰਹਨਾ ਭੀ ਅੱਖਾ ਹੋ, ਏਹ ਵੰਡ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਿਖਾਨ ਦੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਥੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਹੋਕੇ ਮਾਲ ਮਿਲੇ । ਕਿਨੇ ਹੀ ਮਠਧਾਰੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋਕੇ ਭੀ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਰਮ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਓਹੀ ਕਰਮ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਕਰਕੇ ਵਿਅਵਥ ਸਮਾਂ ਤਾਮਾਜੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਅੱਛਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਉਸਦੇ ਭੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਏਹ ਲੋਗ ਭੁਸਮ, ਰੁਦ੍ਰਾਖਡ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਅਰ ਕੋਈ ਹੋਈ
 ਸੈਵ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਦ ਕਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਮਤ ਅਰਥਾਤ ਸੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਦਾ ਸਥਾਪਨ, ਅਰ
 ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ ਆਦੀ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵੇਦਮਾਰਗ ਦੀ ਉੱਨਤੀ,
 ਅਰ ਜਿਨੇ ਪਾਖੰਡ ਮਾਰਗ ਹਨ ਉਨੇਆ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ।
 ਏਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਲੋਗ ਈਕਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਥੀ ਕੀ
 ਮਤਲਬ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਹਾਂ ਅਜੇਹੇ ਲੋਗ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਾਰ ਰਖ
 ਹਨ । ਜਦ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਤਦੇ ਤਾਂ ਵੇਦਮਾਰਗ ਵਿਰੋਧੀ ਵਾਸਮਾਰਗ ਆਦੀ
 ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ, ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੈਨੀ ਆਦੀ ਵਧ ਗਏ ਹਨ ਭੀ ਵਧਦੇ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਇਨਾ ਦੀ ਅੱਖ
 ਨਹੀਂ ਖੁਲਦੀ ਖੁਲੇ ਕਿੱਥੇ ਸੇ ਕੁਝ ਉਨਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਉਪਕਾਰ ਬੁੱਧੀ
 ਅਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹ ਹੋਵੇ, ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਲੋਗ ਅਪਨੀ
 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਅਰ
 ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਥੀ ਬਹੁਤ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ (ਲੋਕੋਸਣਾ) ਲੋਕ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ (ਵਿਤੋਸਣਾ) ਧਨ ਵਧਾਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੋਕੇ ਵਿਸਯ ਭੋਗ
 (ਪ੍ਰਤੋਸਣਾ) ਪੁਤ੍ਰ ਵਾਙਣ ਸਿਖਾਂ ਉਪਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋਨਾ ਇਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਈਸਣਾ
 ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਦ ਈਸਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਫੇਰ ਸੰਨਿਆਸ
 ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਵੇਦਮਾਰਗ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼
 ਥੀ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰਵਿਤ ਰਹਿਨਾ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ
 ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਦ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਅਧਿਕਾਰਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ
 ਫੇਰ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦੀ ਨ ਮ ਧਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੀਕਨ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ
 ਵਿਹਰ ਅਰ ਅਪਨੇ ਸੁਰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ
 ਪ੍ਰਯਤਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੀ ਸਤਪਰ ਰਹਿਨ, ਤਦੇ
 ਸਥ ਅਸਮ ਉੱਨਤੀ ਉੱਤੇ ਰਹਿਨ । ਵੇਖੋ ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਪਾਖੰਡ ਮਤ
 ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਕ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ
 ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਅਪਨੇ ਪਰ ਦੀ ਰਖਛਾ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨਾ ਨਹੀਂ
 ਥਨ ਸਕਦਾ, ਥਨੇ ਤਾਂ ਤਦ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ । ਜਦ ਤਕ ਵਰਤਮਾਨ
 ਅਰ ਭਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ
 ਤਕ ਆਰਯਾਵਰਤ ਅਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਆ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦੀ ਬਿਧੀ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਦ ਬਿਧੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸੰਤਸ ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨ,
 ਪੜ੍ਹਾਨ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਦੀ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਜੇਹੇ ਚਾਹੀਏ ਅਨੁਸ਼ਠਾਨ ਸੰਤ
 ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦੇ ਵੇਸ ਉੱਨਤੀ ਹੋਦੀ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ ! ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆ

ਪਾਖੰਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਸੁਚ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਸਾਧੂ
 ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਵੇਨੋ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਸਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੇ ਪਾਸ
 ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਹੋਥ ਜੋੜਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ,
 ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਨੇ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ
 ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਚਨ
 ਥੀ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਓਸਥੀਂ ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਕਿ ਸੂਦਨੀ, ਖੁਤੀ, ਖੋਤੀ ਅਰ
 ਕੁਕੜੀ ਆਦੀ ਦੇ ਕੱਚੇ ਬੱਚੇ ਕਿਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਚਨ ਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ
 ਕੁਝ ਭੀ ਉਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇਗੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਰਖ
 ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਹੀ ਕਿਉਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧੂਰਤ ਲੋਗ ਅਜੇਹੀ
 ਮਾਇਆ ਰਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬੁਧਵਾਨ ਭੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ
 ਧਨਸ ਹੀ ਦੇ ਠਗ, ਏਹ ਲੋਗ ਪੰਜ ਸਤ ਮਿਲਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਸ਼ਹੀਤ ਕਹਕੇ ਡੋਲ ਡਾਲ ਵਿਚ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧ
 ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਗਰ ਵਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਧਨਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੇ
 ਪਾਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਉਸ ਸਿੱਧ ਨੇ ਥਿਠਾਏ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਸਾਧਕ ਨਗਰ ਵਿਚ
 ਜਾਕੇ ਅਜਾਨ ਬਨਕੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਛਦ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸਾਂਨੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾ
 ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਕਿਦੇ ਦੇਖਿਆ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਸੁਨਕੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ
 ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਕੌਨ ਅਤ ਕੌਹਾ ਹੈ ? ਸਾਧਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਬੜਾ ਸਿੱਧ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ,
 ਮਨਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜ ਮੂੰਹ ਥੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
 ਵਡਾ ਯੋਗੀਰਾਜ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਅਰ ਬਾਹਰ
 ਛੱਡਕੇ ਦੇਖਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੇਨੇਂ ਕਿਸੇ ਥੀਂ ਸੁਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ
 ਏਸ ਭਾਗ ਆਏ ਹਨ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਭਰਾਨ
 ਮਿਲਨ ਤਾਂ ਸਾਨੇ ਕੀ ਕਹਿਨਾ ਦਰਸਨ ਕਰੀ ਅਤ ਮਨਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁਛਾਂਗੇ
 ਇਸੇ ਭਰਾ ਦਿਨ ਭਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਅਰ ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਬਾਬ
 ਕਹਕੇ ਰਾਤ ਨ ਅਭਠੇ ਸਿਰ ਸਾਧਕ ਜੋਕੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਅਰ ਸੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
 ਫਿਰ ਭੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਨਗਰ ਵਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸ ਭਰਾ ਦੇ ਤਿੰਨ
 ਦਿਨ ਰਹਕੇ ਫਿਰ ਚਰ ਸਾਧਕ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਨ ਢਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ
 ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲ ਗਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੱਲੋ, ਉਹ ਜਦ
 ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਸਾਧਕ ਉਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਬਾਤ
 ਪੁਛਨੀ ਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਸਾਨੂੰ ਦਸੋ ? ਕੋਈ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰਦਾ, ਕੋਈ ਧਨਦੀ,
 ਕੋਈ ਬਿਸਾਹੀ ਦੂਰ ਕਰਨ, ਅਰ ਕੋਈ ਦੁਸਮਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ,
 ਉਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਾਧਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਧ ਸਾਧਕਾਂ ਨੇ ਜੇਹਾ ਨਿਯਮ ਕੀਤਾ
 ਹੈ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਰ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਜਿਸਨੂੰ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਬੀ ਭਰਵ, ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਜਿਤਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਥੀਂ ਲੈ ਜਾਕੇ ਸਾਮਨੇ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਠਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਪਨੀ ਸਿੱਧਤਾਈ ਦੇ ਉਬਾਲ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ "ਕੀ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪੁਤ੍ਰ ਰੱਖੇ ਹਨ ਜੋ ਤੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਕੀ ਇਥੇ ਬੈਲੀਆ ਰੱਖੀਆ ਹਨ ਜੋ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਕਰਕੇ ਆਇਆ, ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਕਿੱਥੇ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਰੋਗ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਅਸੀਂ ਹਕੀਮ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਕਰ ਆਇਆ, ਅਸੀਂ ਵੈਦ ਹਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਦੇ ਪਾਸ" ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਾਧਕ ਅੰਗੂਠਾ, ਜੋ ਮਾਤਾ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਰਜਨੀ, ਜੋ ਭਰਾ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਂਧਮਾ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਨਾਮਿਕਾ, ਜੋ ਕੰਨਿਆ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੀਚੀ ਉਗਲੀ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਖ ਉਹ ਸਿੱਧ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਤੇਰਾ ਭਰਾ, ਤੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਤੇਰੀ ਕੰਨਿਆ ਰੋਗੀ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਰੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਵਡ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਧਕ ਲੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦੇਖ ਜੀਕਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਸੀ ਉਕਨ ਹੀ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਾਂ ਜੀਕਨ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਕਨ ਹੀ ਹਨ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਵਡਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਸਾਡਾ ਭੀ ਵਡਾ ਕਾਗ ਜਾਗਿਆ ਸੀ ਜ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ, ਸਾਧਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸੁਨੋ ਭਰਾਵੇ ! ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਮਨਦੀ ਮਹਜੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਹਿਨ ਵ ਲੇ ਨਹੀ, ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਦਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਨ, ਮਨ, ਧਨ ਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ "ਸੇਵਾ ਥੀਂ ਸੇਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ" ਜੋ ਕਿਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਜਾਨੇ ਕੀ ਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ "ਸੰਤ ਦੀ ਗਤੀ ਅਪਾਰ ਹੈ" ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਜੇਹੀ ਲੱਲੋ ਪੱਤੇ ਦੀਆ ਗੱਲਾਂ ਸੁਨਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਘਰ ਦੀ ਭਰਵ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਧਕ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਬੋਲ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਨਵਾਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜੋ ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸਾਰਾ ਕਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਸੋਹਤ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਨੀ ਜਗਹ ਇਕ ਵੱਡੇ ਭਰੇ ਸਿੱਧ ਆਏ ਹਨ ਚੱਲੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ। ਜਦ ਮੇਲਾ ਦਾ

ਮੇਲਾ ਜਾਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਪੁਛਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ ਮਨਦਾ ਹਾਲ ਵਸੇ, ਤਦ ਤਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਖਰਾਬ ਹੋਜਾਨ ਥੀਂ ਚੁਪਚਾਪ ਹੋਕੇ ਮੈਨ ਸਾਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਤ ਸਤਾਓ, ਜਦ ਤਾਂ ਝਟ ਉਸਦੇ ਸਾਧਕ ਭੀ ਕਹਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਤ ਓਹੋ ਜਾਂ ਚਲੇ ਜਾਨਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਵਡਾ ਧਨਾਵਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਬੁਲਾਕੇ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਬਾਤ ਅਖਵਾ ਦੇਵ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਚ ਮੰਨੀਏਂ । ਸਾਧਕ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਧਨਾਵਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਜਗਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਕੇ ਮਠਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧ ਨੇ ਸਮਝਕੇ ਝਟ ਕਹ ਦਿਤਾ ਤਦ ਤਾਂ ਸਭ ਮੇਲੇ ਭਰ ਨੇ ਸੁਨ ਲਈ ਕਿ ਵਾਹ ! ਵਡੇ ਹੀ ਸਿੱਧ ਪੁਰੁਸ਼ ਹਨ, ਕੋਈ ਮਠਿਆਈ ਕੋਈ ਪੈਸਾ, ਕੋਈ ਰੁਪਯਾ, ਕੋਈ ਮੋਹਰ, ਕੋਈ ਕਪੜਾ, ਅਰ ਕੋਈ ਸੀਧਾ, ਸਾਮਿਗ੍ਰੀ ਭੇਟ ਕਰਦਾ, ਫਿਰ ਜਦ ਤਕ ਮਾਨਤਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਹੋਈ ਤਦ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲੁਟ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਅਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਕ ਅਖਾ ਦੇ ਅਨੇ ਗੰਢ ਦੇ ਪੁਰਿਆ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਨ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਾ ਸਾਮਾਹ ਉਠਾਕੇ ਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਲੈਕੇ ਕਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਸੌਹੀ ਭਗਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਠਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੀ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਵੇਦ ਆਦਿ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸਤਮੰਗ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਥੀਂ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਠਗੀ ਵਿਰ ਨਾ ਵਸਾ ਸਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਚਾ ਸਕੇ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਦਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਣਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਥੀਂ ਅੱਛੀ ਸਿਖਣਾ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹੋ ਹੀ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਮੰਗ ਹੈ ਓਹ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀ ਮਹਾਮੂਰਖ ਹੋਕੇ ਵਡੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ।

ਨ ਵੇਤਿ ਯੋ ਯਸ੍ਯ ਗੁਣਪ੍ਰਕਰਸ਼ੰ ਸ ਤਸ੍ਯ ਨਿੰਦਾ
ਸਤਤੰ ਕਰੋਤਿ। ਯਥਾ ਕਿਰਾਤੀ ਕਰਿਕ੍ਰੰਭਜਾਤਾ ਮੁਕਤਾ:
ਪਰਿਤ੍ਯਜ੍ਯ ਬਿਭਰਤਿ ਗੰਜਾ: ॥ ਬ੍ਰਿ: ਰਾ: ਅ: ੧੧। ਸ਼ਲੋਕ ੧੨।

ਜੋ ਜਿਸਦਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਓਹ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆਸਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਜੰਗਲੀ ਭੀਲ ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਤਕਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਹਿਰ ਲੈਂਦਾ ਉਕਨ ਹੀ ਜੋ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿਦਵਾਨ, ਗਿਆਨੀ, ਧਰਮੀ,

ਸਤਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਸੰਗੀ, ਯੋਗੀ, ਉੱਦਮੀ, ਜਿੰਨੇ ਦੀ, ਅੱਡੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖਭ ਨੂੰ ਪਾਪਤ ਹੋਕੇ ਏਸ ਜਨਮ, ਅਰ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਏਹ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੇ ਲੋਗਾਂਦੇ ਮਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੰਖਫੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ, ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ ਜੋ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਆਰਯ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਏਸਨੂੰ ਸਬ ਸੱਜਨਾਂ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਹੁਨ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸੀ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜ “ਯੁਧਿਸਠਿਰ” ਥੀ ਲੋਕ ਮਹਾਰਾਜ “ਯਸ਼ਪਾਲ” ਤਕ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ । ਅਰ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜ “ਸ਼੍ਰੀਭੁਵਮਨੁ” ਥੀ ਲੋਕ ਮਹਾਰਾਜ “ਯੁਧਿਸਠਿਰ” ਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਆਦੀਵਿਚ ਲਿਖਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਏਸਥੀ ਸੱਜਨ ਲੋਗਾਨ ਇਧਰ ਦੇ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਮਲਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਯਦਪੀ ਏਹਵਿਸਾ ਵਿਦਿਆਵਥੀ ਸੇਮਿਲਿਤ “ਹਰਿਸਰੀਦ੍ਰਿਕਾ” ਅਰ “ਮੋਹਨਚੰਦ੍ਰਿਕਾ” ਜੋ ਕਿ ਪਾਖਛਿਕ ਪਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀਨਾਥਦੁਆਰ ਥੀ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਦੇਸ ਮੰਦਰ ਰਾਜ ਉਦੇਪੁਰ ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਉਸ ਥੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਆਰਯ ਸੱਜਨ ਲੋਗ ਇਤਿਹਾਸ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਦੇਸ ਨੇ ਵਡਾ ਹੀ ਲਾਭ ਪੁਜੇਗਾ, ਉਸ ਪਤ੍ਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮਹਾਸਯ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਥੀ ਇਕ ਪੁਰਾਨਾ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਵਿਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸੰਵਤ ੧੭੮੨ (ਸਤਾਰਾਂ ਸੇ ਬਿਆਸੀ) ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਥੀ ਉਕਤ ਪਤ੍ਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮਹਾਸਯ ਨੇ ਲੋਕੇ ਅਪਨੇ ਸੰਵਤ ੧੮੩੮ ਮੱਘਰ ਸੁਕਲਾ ਪਖਛ ੧੮-੨੦ ਕਿਰਣ ਅਰਥਾਤ ਦੇ ਪਾਖਛਿਕ ਪਤ੍ਰ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੋ ਸੇ ਹੋਠਾ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਜਾਨੇ

ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇਸੀ ਰਾਜ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ।

ਇੰਦ੍ਰਪ੍ਰਸਥ ਵਿਚ ਆਰਯ ਲੋਗਾਂਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਨ ਮਹਾਰਾਜ “ਯਸ਼ਪਾਲ” ਤਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਨ ਮਹਾਰਾਜ “ਯੁਧਿਸਠਿਰ” ਥੀ ਮਹਾਰਾਜ “ਯਸ਼ਪਾਲ” ਤਕ ਵੰਸ਼ ਅਵਥਤ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ੧੨੪ (ਇਕੱਠੇ ਰਾਜੀ) ਰਾਜਾ ਵਰਸ ੪੧੫੭ ਮਾਸ ੯ ਦਿਨ ੧੪ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਜ਼ੋਰਾ—

ਰਾਜਾ	ਸਕ	ਵਰਖ	ਮਾਸ	ਦਿਨ
ਆਰਯ ਰਾਜਾ	੧੨੪	੪੧੫੭	੯	੧੪

ਸ਼੍ਰੀਮਨ ਮਹਾਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਠਿਰ ਆਦੀ ਵੰਸ਼

ਅਨੁਮਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ੩੦ ਵਰਸ ੧੭੭੦ ਮਾਸ ੧੧ ਦਿਨ ੧੦

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ॥

ਆਰਯਰਾਜਾ	ਵਰਸ ਮਾਸ ਦਿਨ			ਆਰਯਰਾਜਾ	ਵਰਸ ਮਾਸ ਦਿਨ		
੧ ਰਾਜਾ ਯੁਪਿਸਠਿਰ	੩੬	੮	੨੫	੨੯ ਭੀਮਪਾਲ	੫੮	੫	੮
੨ ਰਾਜਾ ਪਰੀਖਛਿਤ	੬੦	੦	੦	੩੦ ਖਛੇਮਕ	੪੮	੧੧	੨੧
੩ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ	੮੪	੭	੨੩	ਰਾਜਾ ਖਛੇਮਕ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਵਾ ਨੇ			
੪ ਰਾਜਾ ਅਸ਼ੁਮੇਧ	੮੨	੮	੨੨	ਖਛੇਮਕ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ			
੫ ਨਿਤੀਯਰਾਮ	੮੮	੨	੮	ਪੀੜੀ ੧੪ ਵਰਸ ੫੦੦ ਮਾਸ ੩ ਦਿਨ ੧੭			
੬ ਛਤ੍ਰਮਲ	੮੧	੧੧	੨੭	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :—			
੭ ਰਿਤੁਰਥ	੭੫	੩	੧੮	੧ ਵਿਸ਼ਵਾ	੧੭	੩	੨੯
੮ ਦੁਸਟਸੈਲ	੭੫	੧੦	੨੪	੨ ਪੁਰਸੋਨੀ	੪੨	੮	੨੧
੯ ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ	੭੮	੭	੨੧	੩ ਵੀਰਸੋਨੀ	੫੨	੧੦	੭
੧੦ ਰਾਜਾ ਸੁਰਸੈਨ	੭੮	੭	੨੧	੪ ਅਨੰਗਸਾਈ	੪੭	੮	੨੩
੧੧ ਭੁਵਨਪਤੀ	੬੮	੫	੫	੫ ਹਰੀਜਿਤ	੩੫	੮	੧੭
੧੨ ਰਣਜੀਤ	੬੫	੧੦	੪	੬ ਪਰਮਸੋਨੀ	੪੪	੨	੨੩
੧੩ ਰਿਖਛਕ	੬੪	੭	੪	੭ ਸੁਖਪਾਤਾਲ	੪੦	੨	੨੧
੧੪ ਸੁਖਦੇਵ	੬੨	੦	੨੪	੮ ਕਦੁਤ	੪੨	੮	੨੪
੧੫ ਨਰਹਰੀਦੇਵ	੫੧	੧੦	੨੮	੯ ਸਜੋ	੩੨	੨	੧੪
੧੬ ਸੁਚੀਰਥ	੪੨	੧੧	੨	੧੦ ਅਮਰਚੁੜ	੨੭	੩	੧੬
੧੭ ਸੁਰਸੈਨ (ਦੁਜਾ)	੫੮	੧੦	੮	੧੧ ਅਮੀਪਾਲ	੨੨	੧੧	੨੫
੧੮ ਪਰਬਤਸੈਨ	੫੫	੮	੧੦	੧੨ ਦਸਰਥ	੨੫	੪	੧੨
੧੯ ਮੇਧਾਵੀ	੫੨	੧੦	੧੦	੧੩ ਵੀਰਸੀਲ	੩੧	੮	੧੧
੨੦ ਸੋਨਚੀਰ	੫੦	੮	੨੧	੧੪ ਵੀਰਸਾਲਸੋਨ	੪੭	੦	੧੪
੨੧ ਭੀਮਦੇਵ	੪੭	੮	੨੦	ਰਾਜਾ ਵੀਰਸਾਲਸੋਨ ਨੂੰ ਵੀਰਮਹਾਂ			
੨੨ ਨਿਹਰੀਦੇਵ	੪੫	੧੧	੨੩	ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਪੀੜੀ			
੨੩ ਪੁਰਣਮਲ	੪੪	੮	੭	੧੬ ਵਰਸ ੪੪੫ ਮਾਸ ੫ ਦਿਨ ੩			
੨੪ ਕਰਦਵੀ	੪੪	੧੦	੮	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :—			
੨੫ ਅਲੰਮਿਕ	੫੦	੧੧	੮	੧ ਰਾਜਾ ਵੀਰਮਹਾਂ	੩੫	੧੦	੮
੨੬ ਉਦੈਪਾਲ	੩੮	੮	੦	੨ ਅਜਿਤਾਮਿਹ	੨੭	੭	੧੮
੨੭ ਦੁਬਨਮੱਲ	੪੦	੧੦	੨੬	੩ ਸਰਵਦੱਤ	੨੮	੩	੧੦
੨੮ ਦਮਾਤ	੩੨	੦	੦	੪ ਭੁਵਨਪਤੀ	੧੫	੪	੧੦

ਆਰਯਾਰਾਜਾ	ਵਰਸ	ਮਾਸ	ਦਿਨ	ਰਾਜਾ ਮਹਾਨਪਾਲ ਦੇ ਰਾਜ ਉਪਰ ਰਾਜਾ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ ਨੇ "ਅਵੇਤਿਕਾ"
੫ ਵੀਰਸੇਨ	੨੧	੨	੧੩	(ਉਜੈਨ) ਥੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ
੬ ਮਹੀਪਾਲ	੪੦	੮	੭	ਮਹਾਨਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ
੭ ਸਤ੍ਰਸਾਲ	੨੬	੪	੩	ਪੀੜ੍ਹੀ ੧ ਵਰਸ ੯੩ ਮਾਸ ੦ ਦਿਨ ੦
੮ ਸੰਘਰਾਜ	੧੭	੨	੧੦	ਇਨਾ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੯ ਭੋਜਪਾਲ	੨੮	੧੧	੧੦	ਰਾਜਾ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ ਨੇ ਸਾਲਵਾਹਨ
੧੦ ਮਾਣਹੀਕਰੀਦ	੩੭	੭	੨੧	ਦਾ ਉਮਰਾਵ ਸਮੁਦਪਾਲ ਜੋਗੀਪੋਠਣ
੧੧ ਕ ਮਸੇਨੀ	੪੨	੫	੧੦	ਦੇ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ੧੬
੧੨ ਸਤ੍ਰਮਰਦਨ	੮	੧੧	੧੦	ਵਰਸ ੩੭੨ ਮਾਸ ੪ ਦਿਨ ੨੭।
੧੩ ਜੀਵਨਲਕ	੨੮	੯	੧੭	ਇਨਾ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ —
੧੪ ਹਰੀਗਵ	੨੬	੧੦	੨੮	ਮਾਰਯਰਾਜਾ
੧੫ ਵੀਰਸੇਨ(ਦੂਜਾ)	੩੫	੨	੨੦	੧ ਸਮੁਦਪਾਲ
੧੬ ਮਾਦਿਤ੍ਰਕੋਤੁ	੨੩	੧੧	੧੩	੨ ਚੰਦਪਾਲ
ਰਾਜਾ ਮਾਦਿਤ੍ਰਕੋਤੁ ਮਗਧ ਦੇਸ ਦੇ ੩ ਸਾਹਇਪਾਲ				੧੧ ੪ ੧੧
ਰਾਜਾ ਨੇ "ਪੰਧਰ" ਨਾਮ ਵਾਲੇ ੪ ਚੰਦਪਾਲ				੨੭ ੧ ੨੮
ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਯਾਗਦੇ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ੫ ਨਰਸਿੰਹਪਾਲ				੧੮ ੦ ੨੦
ਵੈਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ੯ ਵਰਸ ੩੭੪ ਮਾਸ ੧੧੬ ਸਾਮਪਾਲ				੨੭ ੧ ੧੭
ਦਿਨ ੨੬ ਇਨਾ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :— ੭ ਚੰਦਪਾਲ				੨੨ ੩ ੨੫
੧ ਰਾਜਾ ਪੰਧਰ	੪੨	੭	੧੪	੮ ਚੰਦਪਾਲ
੨ ਮਹਰਸੀ	੨੧	੨	੨੮	੯ ਮੀਮਿਤਪਾਲ
੩ ਸਨਰੱਚੀ	੫੦	੧੦	੧੮	੧੦ ਸਲੀਪਾਲ
੪ ਮਹਾਯੁਧ	੩੦	੩	੮	੧੧ ਮਹੇਪਾਲ
੫ ਦੁਰਨਾਥ	੨੮	੫	੨੫	੧੨ ਹੀਪਾਲ
੬ ਜੀਵਨਰਾਜ	੪੫	੨	੫	੧੩ ਸੀਸਪਾਲ*
੭ ਰੁਦ੍ਰਸੇਨ	੪੭	੪	੧੮	੧੪ ਮਦਨਪਾਲ
੮ ਮਾਰੀਲਕ	੫੨	੧੦	੮	੧੫ ਨਰਸਪਾਲ
੯ ਚੰਦਪਾਲ	੨੬	੦	੦	੧੬ ਵਿਕ੍ਰਮਪਾਲ
ਰਾਜਾ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਸਮੇਤ ਮਹਾਨ				ਰਾਜਾ ਵਿਕ੍ਰਮਪਾਲ ਨੇ ਪੱਛਮਦਿਸ਼ਾ
ਪਾਲ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ੧				ਦਾ ਰਾਜਾ (ਮੁਲਖਚੰਦ ਬੋਹਰਾ ਸੀ) ਉਸ
ਵਰਸ ੧੪ ਮਾਸ ੦ ਦਿਨ ੦ ਇਨਾ				* ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਭੀਮਪਾਲ
ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।				ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਮਹਾਬਾਹੂ ਰਾਜ ਛੱਡਕੇ ਬਨ
ਮੁਲਖਚੰਦ ਨੇ ਵਿਕ੍ਰਮਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਵਿਚ ਤਪਸਚਰਯਾ ਕਰਨੇ ਗਏ, ਏਹ
ਇਦ੍ਰੁਸਬ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਪੀੜੀ ੧੦ ਏਗਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਆਧੀਸੇਨ ਸੁਨਕੇ
ਵਰਸ ੧੮੧ ਮਾਸ ੧ ਦਿਨ ੧੬ ਇਦ੍ਰੁਸਬ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਪ ਰਾਜ
ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :- ਕਰਨ ਲਗੇ ਪੀੜੀ ੧੨ ਵਰਸ ੧੫੧

ਆਰਯਰਾਜਾ	ਵਰਸ	ਮਾਸ	ਦਿਨ	ਮਾਸ ੧੧ ਦਿਨ ੨ ।
੧ ਮੁਲਖਚੰਦ	੫੪	੨	੧੦	ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :-
੨ ਵਿਕ੍ਰਮਚੰਦ	੧੨	੭	੧੨	ਆਰਯਰਾਜਾ
੩ ਅਮੀਨਚੰਦ*	੧੦	੦	੫	ਵਰਸ ਮਾਸ ਦਿਨ
੪ ਰਾਮਚੰਦ	੧੩	੧੧	੮	੧ ਰਾਜਾ ਆਧੀਸੇਨ ੧੮ ੫ ੨੧
੫ ਹਰੀਚੰਦ	੧੪	੮	੨੪	੨ ਵਿਲਾਵਲਸੇਨ ੧੨ ੪ ੨
੬ ਕਲਿਆਣਚੰਦ	੧੦	੫	੪	੩ ਕੇਸਵਸੇਨ ੧੫ ੭ ੧੨
੭ ਭੀਮਚੰਦ	੧੬	੨	੮	੪ ਮਾਧਸੇਨ ੧੨ ੪ ੨
੮ ਲੋਥਚੰਦ	੨੬	੩	੨੨	੫ ਮਯੂਰਸੇਨ ੨੦ ੧੧ ੨੭
੯ ਗੋਵਿੰਦਚੰਦ	੩੧	੭	੧੨	੬ ਭੀਮਸੇਨ ੫ ੧੦ ੮
੧੦ ਰਾਣੀਪਦਮਾਵਤੀ†	੧	੦	੮	੭ ਕਲਿਆਣਸੇਨ ੪ ੮ ੨੧

ਰਾਣੀ ਪਦਮਾਵਤੀ ਮਰਗਈ ਏਸਦੇ ਖਛੇਮਸੇਨ
ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ ਏਸਲਈ ੧੦ ਨਾਰਾਯਣਸੇਨ ੨ ੨ ੨੮
ਸਬ ਮੁਤਸਦੀਓਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ੧੧ ਲਖਛਮੀਸੇਨ ੨੬ ੧੦ ੦
ਹਰੀਪ੍ਰੇਮ ਵੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਉਪਰ ੧੨ ਦਾਮੋਦਰਸੇਨ ੧੧ ੫ ੧੮
ਸਠਾਕ ਮੁਤਸਦੀ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗੇ ਰਾਜਾ ਦਾਮੋਦਰਸੇਨ ਨੇ ਅਪਨੇ
ਪੀੜੀ ੪ ਵਰਸ ੫੦ ਮਾਸ ੦ ਦਿਨ ੨੧ ਉਮਰਾਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ, ਏਸਲਈ
ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :- ਰਾਜਾ ਦੇ ਉਮਰ ਵ ਦੀ ਪਸਿੰਹ ਨੇ ਸੈਨਾ

੧ ਹਰੀਪ੍ਰੇਮ	੭	੫	੧੬	ਮਿਲਾਕੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ,
੨ ਗੋਵਿੰਦ ਪ੍ਰੇਮ	੨੦	੨	੮	ਏਸਲੜਾਈ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ
੩ ਗੋਪਾਲਪ੍ਰੇਮ	੧੫	੭	੨੮	ਦੀਪਸਿੰਹ ਆਪ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗੇ
੪ ਮਹਾਬਾਹੂ	੬	੮	੨੮	ਪੀੜੀ ੬ ਵਰਸ ੧੦੭ ਮਾਸ ੬ ਦਿਨ ੨੨

ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :-

* ਇਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿ ਦੇ ਮਾਨਕਚੰਦ	੧ ਦੀਪਸਿੰਹ	੧੭	੧	੨੬
ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।	੨ ਰਾਜਸਿੰਹ	੧੪	੫	੦
† ਏਹ ਪਦਮਾਵਤੀ ਗੋਵਿੰਦਚੰਦ	੩ ਰਣਸਿੰਹ -	੮	੮	੧੧
ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ।	੪ ਨਰਸਿੰਹ	੪੫	੦	੧੫

੫ ਹਰੀਸਿੰਹ	੧੩	੨	੨੯	ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ :-
੬ ਜੀਵਨਸਿੰਹ	੮	੦	੧	ਆਰਯਦਾਜਾ ਵਰਸ ਮਾਸ ਦਿਨ
ਰਾਜਾ ਜੀਵਨਸਿੰਹ ਨੇ ਕੁਝ ਕਾ ਲਾ	੧	੧	੧੨	੨ ੧੯
ਥੀਂ ਅਪਨੀ ਸਾਰੀ ਸੇਨਾ ਉਤਰ ਦਿਸਾ	੨	੧	੧੪	੫ ੧੭
ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ, ਏਹ ਖਬਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ	੩	੧	੧੧	੪ ੧੪
ਚੌਹਾਣ ਵੇਗਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਨਕੇ ਜੀਵਨ	੪	੧	੧੧	੭ ੩
ਸਿੰਹ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਏ	੫	੧	੧੬	੪ ੭
ਅਰਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜੀਵਨਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ	੬	੧	੧੭	੪ ੭
ਕੇ ਇਦ੍ਰਸਬ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, * ਪੀੜੀ ਸਹਾਬੁਦੀਨ ਗੌਰੀ, ਗਢ ਕਸ਼ਨੀ ਥੀ	੭	੧	੧੮	੪ ੭
੫ ਵਰਸ ੮੬ ਮਾਸ ੦ ਦਿਨ ੨੦ ।	੮	੧	੧੯	੪ ੭
ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਅਰ	੯	੧	੨੦	੪ ੭

ਰਾਜਾ ਯਸਪਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਦੇ ਕਿਲੇ ੫੩ ਵਰਸ ੭੫੪ ਮਾਸ ੧ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੰਵਤ ੧੦੪੯ ਵਿਚ ਪਕੜਕੇ ੧੭ ਇਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਬਹੁਤ ਕੰਦਕੀਤ, ਪਿਛੇ ਇਦ੍ਰਸਬ ਅਤਬਾਤ ਇਤਿਹਾਸ ਮੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਰਾਜ ਆਪ (ਸੁਲਤਾਨ) ਦੇ ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਇਆ (ਸਹਾਬੁਦੀਨ) ਕਰਨ ਲਗਾ ਪੀੜੀਖਿਆ ।

ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ ਸੁੱਧ, ਜੇਨਮਤ ਵਿਸਯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੀਦਸਰਸ੍ਵਾਸ੍ਰੀਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤਨਾਰਬਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਭਾਸ਼ਾ
ਵਿਰੂਸਿਤ ਆਰਯਵਰਤ ਮਤਮਤਾਰੁ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਵਿਸਯ
ਏਕਾਦਸ ਸਮੁਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ੧੧ ॥

— ੦ —

ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੀਦਸਰਸ੍ਵਾਸ੍ਰੀਮੀਕ੍ਰਿਤ ਸਤਨਾਰਬਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਭਾਸ਼ਾ ਵਿਰੂਸਿਤ
ਆਰਯਵਰਤ ਮਤਮਤਾਰੁ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਵਿਸਯ ਦਾ
ਯਾਰਵਾਂ ਸਮੁਲਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੧੦ ॥

* ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ ਦੇ ਉਪਰ ਸੁਲਤਾਨ ਸਹਾਬੁਦੀਨ ਗੌਰੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ ਅਰ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਰਕੇ ਪਿੱਛਾ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚ ਸੰਵਤ ੧੦੪੯ ਵਿਚ ਆਪਸ ਦੀ ਫੁਟ ਦੇ ਸਬਬ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ ਨੂੰ ਜਿਤ ਅਨਾਂ ਕਰ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੀ (ਇਦ੍ਰਸਬ) ਦਾ ਰਾਜ ਆਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਮੁਮਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪੀੜੀ ੪੫ ਵਰਸ ੬੧੩ ਰਹਿਆ ।

ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ (੨)

ਜਦ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਨਵਾਲੇ ਮਨੁੱਸਾ ਵਿਚ ਸੱਚ, ਝੂਠ ਦਾ ਜੋਹ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਵੇਦਵਿਦਿਆ ਛੁਟਕੇ ਅਵਿਦਿਆ ਵੇਲੇ ਮਤ ਮਤਾਤਰ ਖੜੇ ਹੋਏ ਇਹੀ ਜੋਨ ਆਦੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਲਮੀਕੀਰਾਮਾਇਣ ਅਰ ਮਹਾਕਾਰਤ ਆਦੀ ਵਿਚ ਜੋਨੀਆ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਅਰ ਜੋਨੀਆ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਅਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੋਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵੱਡੇ ਵਿਸਤਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਹਾ ਅਪਨੇ ਮਤਨੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨਾ ਜੋਨੀ ਲੇਖਲਿਖਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਜੋਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜਨਮਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਖੇ ਕਿ ਜੋਨੀਆ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਥਾ ਨੂੰ ਲੇਕੇ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨ ਗਏ ਹੋਨਗੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਬਾਲਮੀਕੀਰਾਮਾਇਣ ਆਦੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੇਖਭੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਜਹ ਭੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਕੀ, ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਤ੍ਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ, ਏਸਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨ, ਸੰਪਤ, ਸਵ, ਸਾਕਤ ਆਦੀ ਮਕਾਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਨ ਏਸ ਬਾਹਰੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਜੋਨੀਆ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪਤੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਜੋਨੀ ਲਗਾ ਨੇ ਬੁਧਾ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਜੋ ਅਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਵਲ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੇ ਨਿਚਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ ਕਿ ਝਰਾਵਾ ਵਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਏਸ ਲੇਖਨੂੰ ਜਦ ਜੋਨੀ ਬੰਧੇ ਵਾ ਹੋਰ ਲਗਾ ਦੇਖਨਗੇ ਤਦ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਅਰ ਲੇਖ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਝ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਰ ਗਿਆਨ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਜਕ ਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤਿਵਾਦੀ ਹਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਨਾਲ ਵਾਦ ਵਾ ਲੇਖ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਵੇ ਤਦ ਤਕ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਧੌੜੇ ਬਹੁਤ ਦੇਖ ਉਠਾਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਜੋ

- ਅਰ ਝੂਠ ਦੇ ਖੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ਨਾਲ ਵਾਦਵਾ ਲੇਖ ਕਰਨਾ ਸਾਡੀ ਮਨੁਸ਼ ਜਾਨੀ ਦਾ ਮੁਖ ਕੰਮ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਇਹ ਬੌਧ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਬਿਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੂਰਵ ਲਾਭ ਅਰ ਬੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸੇ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਨ, ਪੜਨ ਵਾ ਲਿਖਨ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਵਡੇ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅਰ । ਵਿਸੇਸ਼ ਆਰਯਸਮਾਜ ਬੰਬਈ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੇਠ ਸੇਵਕਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦਾਸ ਦੇ ਪੁਰਸਾਰਥ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਥਾ ਕਾਸੀ ਵਾਲੇ “ਮੰਨ ਪ੍ਰਭਾਕਰ” ਯੰਤ੍ਰਾਲਯ ਵਿਚ ਛਪਨੇ ਅਰ ਬੰਬਈ ਵਿਚ “ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਨਾਕਰ” ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਛਪਨ ਬਾ ਭੀ ਸਰਿਆ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜੰਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਵੇਖਨਾ ਸਹਜ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਲਾ ਇਹ ਕੇਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖਨਾ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਖਾਨਾ, ਇਸੇ ਬੀ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਕਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਨਹੁੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਵੇਖਨਗੇ ਤਾਂ ਖੰਡਨ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਖਨਗੇ ਤਾਂ ਏਸ ਮਤ ਵਿਚ ਸ਼ਧਾ ਨਾ ਰਹੇਗੀ । ਅਸਤੁ, ਜੇ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਬਹੁਤ ਮਨੁਸ਼ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ ਤਿੰਨ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਝਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਨਿਆਯ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਨੇ ਦੋਸ਼ ਵੇਖ ਕੱਢਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਟੀ ਦੇਂਦੇ ਕੱਢਨ ॥

ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੌਧ, ਜੰਨੀਆਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਸਾਹਿਤਾ ਸੰਜਨਾ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਧਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੇਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਵਿਚਾਰਨ ।

॥ ਕਿਸਧਿਕ ਲੇਖਨ ਬੁਧਮੇਵਰਯੇਸੁ ॥

ਬਾਰੂਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਨਾਸਤਿਕ ਮਤ ਦੇ ਅਤਿਰਗਤ ਚਾਰਵਾਕ
ਬੌਧ, ਜੈਨ ਮਤ ਦੇ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ
ਵਿਸ਼ਯ ਦਾ ਵਿਆਖਿਆਨ ।

ਕੋਈਕ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਵੇਦ, ਈਸ਼ਰ, ਅਰ ਯਗ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ । ਦੇਖੋ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ :—

ਯਾਵੰਜੀਵੰ ਸੁਖੰ ਜੀਵੇਤਨਾਸਤਿ ਮ੍ਰਿਤਯੋਰਗੋਚਰ: ॥

ਭਸਮੀਭੂਤਸ੍ਯ ਦਹਸ੍ਯ ਪੁਨਰਾਗਮਨੰ ਕੁਤ: ॥

ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਚਿਆ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਤਕ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਹੋ, ਜੋ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਧਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਤਾਂ ਪੁਨਰਜਨਮ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪਾਵੋ ! ਉਸਨੇ ਚਾਰਵਕ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਭੁਲੇ ਭਾਵੇ ! ਜੇਕਰ ਮਰੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰੀਰ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਖਾਦਾ ਪੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਫੇਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇਗਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹੋ ਲੋਕ ਵਿਚ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲੋ, ਅਸ਼ੁਰਯ ਨੂੰ ਵਧਾਓ, ਅਰ ਉਸ ਬੀ ਇਛਿਤ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਇਹੀ ਲੋਕ ਸਮਝੇ, ਪਰਲੋਕ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ । ਦੇਖੋ ! ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅੱਗ, ਹਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਭੱਤਾਂ ਦੇ ਪਰੀਵਾਸ ਬੀ ਇਹ ਸੀਰ ਬਨਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਬੀ ਚੇਤਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਾ ਦੇਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਨ ਪੀਨ ਬੀ ਨਸ਼ਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਰਨ ਦੇ ਆਪ ਭੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਕਿਸਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਤੱਚੈਤਨਜਵਿਸ਼ਿਟਦੇਹ ਏਵ ਆਤਮਾਦੇਹਾਤਿਰਿਕਤ ਆਤਮਨਿ ਪ੍ਰਮਾਣਾਭਾਵਾਤ ॥

ਏਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚੌਹਾ ਭੱਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਜੀਵਾਤਮਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਉਨਾਂ ਹੀ ਦੇ ਵਿਛੜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਮੌਏ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੀ ਨੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਮੁਖ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਆਦੀ ਗੌਣ ਹੋਣ ਬੀ ਉਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਦਾ ਕਰਨਾ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦੀ ਭੱਤ ਜੜ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਬੀ ਚੇਤਨ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਹੁਨ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਬੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਸੇਤਰਾਂ ਪਹਿਲਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਸਕਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਾਛਨ ਚੇਤਨ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਾ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਹੋਦਾ ਹੈ ਜੜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । ਪਦਾਰਥ ਨਸ਼ਟ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਭਾਵ ਕਿਸੇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇੱਸੇਤਰਾਂ ਅਵਿਸ਼ਟ ਹੋਣ ਬੀ ਜੀਵਦਾ ਭੀ ਅਭਾਵ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਜਦ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦਹੀਂ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਏਹ ਸਰੀਰ ਜੋ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਹ ਜੇਹਾ ਚੇਤਨ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹਾ ਹੀ ਗੱਲ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਯਕ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ :—

ਨਾਹਿ ਮੋਹਿ ਬ੍ਰਵੀਮਿ ਅਨੁਛਿਤਧਰਮਾਯਮਾਤਮੇਤਿ ॥

ਯਾਰਾਵਲਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਮੰਦ੍ਰੇਈ ! ਮੈਂ ਮਹ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਆਤਮਾ ਨਾਸ਼ ਬੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਅਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਬੀ ਅਲਗ ਆਤਮਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸਦੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਚੇਤਨਤਾ, ਅਰ ਵਿਛੜਨ ਬੀ ਜੜਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹ ਸਰੀਰ ਬੀ ਅਲਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅੱਖ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਪਨੀ

ਅੱਖ ਨਾਲ ਸਾਹੇ ਘੜਾ, ਵਸਤੂ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦ੍ਰਸ਼ਟਾ ਹੈ ਓਹ ਦ੍ਰਸ਼ਟਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਦਾ, ਜੀਕਨ ਬਿਨਾ ਆਧਾਰ ਆਧੇਯ, ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਯ, ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬਿਨਾ ਅੰਗ, ਅਰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਉਕਨ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਸੇਵਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਨੂੰ ਉੱਦਮ ਦਾ ਫਲ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਖਛਣਕ ਸੁਖ ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਦੁਖ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਭੀ ਉੱਦਮ ਹੀ ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਹੋ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਦੁਖ ਪਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਅਥੇ ਦੁਖ ਦੇ ਵੁਡਾਣ ਅਰ ਸੁਖ ਦੇ ਵਧਾਨ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਦੇ ਹਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਓਹ ਉੱਦਮ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ। (ਨਾਰਦਵਾਕ) ਜੇਹੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸੁਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮੁਰਖ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਦਾਨਿਆ ਦੀ ਇਛਿਆ ਵਾਲਾ ਦਾਨਿਆ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਛਿਲਕ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੁਧਵਾਨ ਸੁਖ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਦੁਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਏਸ ਲੋਕ ਦੇ ਪਾਸ ਉਂਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਾ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਕੇ ਧਰਤਾ ਕਰਤ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵੇਦੇਕਤ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਅ ਦੀ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਅਰ ਗਿਆਨਕਾਂਡ ਦਾ ਸੇਵਨ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਅਜਿਯਾਨੀ ਹਨ, ਜੇਹੜਾ ਪਰਲੋਕ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਸਦੀ ਆਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਮੁਰਖਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਸ ਕਰਕੇ। —

ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰਯੋ ਵੇਦਾਸਤ੍ਰਿਦੰਡੰ ਭਸਮਗ੍ਰੰਠਨਮ ।

ਖੁਧਿਪੈਰੁਸ਼ਵਹੀਨਾਨਾਂ ਜੀਵਕੇਤਿ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿਃ ॥

ਹਰਵਾਕਮਤ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਤਿੰਨਵੇਂ, ਤਿੰਨਦੰਡ, ਅਰ ਭਸਮ ਦਾ ਲਗਾਨਾ ਖਧੀ ਅਰ ਉੱਦਮ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਦੁਸ਼ਾ ਨੇ ਜੀਵਕਾ ਬਨਾ ਲਈ ਦਾ। ਤਿੰਨ ਕੰਡੇ ਲਗਾਨੇ ਆਦੀ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਕ, ਲੋਕ ਸਿੰਧ ਰਾਜਾ ਪਦਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਰਨ ਹੋਨਾ ਮੋਖਛ ਹੋਰ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਵਿਸ਼ਯਰੂਪੀ ਸੁਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉੱਦਮ ਦਾ ਫਲ ਮੰਨਕੇ ਵਿਸ਼ਯ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤਸਤਾ, ਹੋਰ ਸੁਰਗ ਮੰਨਨਾ ਮੁਰਖਤਾ ਹੈ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਯੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਹਵਾ, ਮੀਂਹ, ਪਾਨੀ, ਦਾ ਸਫਾਈ ਦੁਆਰਾ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਹੋਨਾ, ਉਸ ਥੀਂ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਮੋਖਛ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਵੇਦ, ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਵੇਦੇਕਤ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ

ਕਰਨੀ ਧੁਰਭਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਤਦੰਤ ਅਰ ਭਸਮ ਧਾਰਣ ਦਾ ਖੰਡਨ
ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੰਡੇ ਆਦੀ ਥੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਕ
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਵਡੇ ਰੋਗ ਆਦੀ ਨਰਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਯੋਦਪੀ
ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁਰਯ ਵਾਲਾ ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਸਾਮਰਥ ਹੋਨੇ ਕਰਕੇ
ਅੱਛਾ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੇਹੜਾ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਪੀ
ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਾਕਣ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਭਾ ਤੁਹਾਡੇ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਭੀ
ਮੁਰਖ ਨਹੀਂ । ਸਰੀਰ ਦਾ ਡੁਟਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਮੋਖਛ ਹੈ ਤਾਂ ਥੋੜੇ, ਕੁਝ ਆਦੀ ਅਰ
ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਰਹਿਆ ? ਕਿੰਤੂ ਸਕਲਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਵਖਰੀ ਰਹੀ ।

(ਚਾਰਵਾਕ) :—

ਅਗ੍ਰਿਰੁਸ਼ਟੋ ਜਲੰ ਸ਼ੀਤੰ ਸ਼ੀਤਸਪਰਸਸਤਥਾਨਿਲਃ ।
ਕੇਨੇਦੰਰਿਤ੍ਰਿਤੰਤਸਮਾਤਸ੍ਰਭਾਵਾਂਤਦ੍ਯਵਸਥਿਤਿਃ ॥ ੧ ॥
ਨਸ੍ਵਰਗੋ ਨਾਮਪਵਰਗੋ ਵਾ ਨੈਵਾਤਮਾ ਪਾਰਲੌਕਿਕਃ ।
ਨੈਵ ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮਾਦੀਨਾਂਸ਼੍ਰਿਯਾਸ਼ਚ ਫਲਦਾਇਕਾਃ ॥ ੨ ॥
ਪਸ਼ੁਸਚੇਨਿਹਤਃ ਸ੍ਵਰਗੰ ਜਯੋਤਿਸ਼ਟੋਮੇ ਗਮਿਸ਼੍ਯਤਿ ।
ਸ੍ਵਪਿਤਾ ਯਜਮਾਨੇਨ ਤਤ੍ ਕਸਮਾਨੰ ਹਿਸ਼੍ਯਤੇ ॥ ੩ ॥
ਮ੍ਰਿਤਾਨਾਮਪਿ ਜੰਤੂਨਾਂ ਸ਼੍ਰਾਧੰ ਚੇਤ੍ਰਿਪਤਿਕਾਰਣਮ ।
ਗੰਢਤਾਮਿਹ ਜੰਤੂਨਾਂ ਵ੍ਯਰਥੰ ਪਾਥੇਯਕਲਪਨਮ ॥ ੪ ॥
ਸ੍ਵਰਗਸਥਿਤਾਯਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿਗੰਢੇਨੁ ਸਤਤ੍ ਦਾਨਤਃ ॥
ਪ੍ਰਾਸਾਦਸ੍ਯੋਪਰਿਸਥਾਨਾਮਤ੍ ਕਸਮਾਨੰਦੀਯਤੇ ॥ ੫ ॥
ਯਾਵੰਜੀਵੇਤਸੁਖੰਜੀਵੇਦ੍ਰਿਣੰ ਕ੍ਰਿਤ੍ਵਾ ਘ੍ਰਿਤੰ ਪਿਵੇਤ ।
ਭਸਮੀਭੂਤਸ੍ਯ ਦੇਹਸ੍ਯ ਪੁਨਰਾਗਮਨੰ ਕੁਤਃ ॥ ੬ ॥
ਯਦਿ ਗੰਢੇਤਪਰੰ ਲੋਕੰ ਦੇਹਾਦੇਸ਼ ਵਿਨਿਰਗਤਃ ।
ਕਸਮਾਦਭੂਯੋ ਨ ਚਾਯਾਤਿ ਬੰਧੁਸਨੇਹਸਮਾਕੁਲਃ ॥ ੭ ॥

ਤਤਸਚ ਜੀਵਨੋਪਾਯੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੈਰਵਿਹਿਤਸਤਵਿਹ ।
 ਮ੍ਰਿਤਾਨਾ ਪ੍ਰੇਤਕਾਰਯਾਣਿਨਤ੍ਰਨਜਦ੍ਵਿਦ੍ਯਤੇਕ੍ਰਚਿਤ ॥੮॥
 ਤ੍ਰਯੋ ਵੇਦਸ੍ਯ ਕਰੰਤਾਰੋ ਭੇਡਧੂਰਤਨਿਸ਼ਾਚਰਾਃ ।
 ਜਰਫਰੀਤੁਰਫਰੀਤ੍ਯਾਦਿ ਪੰਡਿਤਾਨਾਵਚੰਸਮ੍ਰਿਤਮ ॥੯॥
 ਅਸ੍ਰੁਸ੍ਯਾਤ੍ਰਹਿਸਿਸ਼ਨੰਤੁਪਤਨੀਗ੍ਰਾਹ੍ਯੰਪ੍ਰਕੀਰਤਿਤਮ ।
 ਭੇਡੈਸਤਦ੍ਵਤਪਰੰਚੈਵ ਗ੍ਰਾਹ੍ਯਜਾਤੰਪ੍ਰਕੀਰਤਿਤਮ ॥੧੦॥
 ਮਾਂਸਾਨਾਖਾਦਨੰ ਤਦ੍ਵੇਨਿਸ਼ਾਚਰਸਮੀਰਿਤਮ ॥੧੧॥

ਚਾਰਵਾਕ, ਆਭਾਣਕ, ਬੌਧ ਅਰ ਜੈਨ ਭੀ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਸੁਭਾਵ ਥੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜਾ ਜੇਹੜਾ ਸੁਭਾਵਕ ਗੁਣ ਹੈ ਉਸ ਉਸ ਥੀ ਦ੍ਰਵਸ਼ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਬਨਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਜਗਤ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ॥੧॥ ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰਵਾਕ ਏਸਤਰਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਪਰਲੋਕ ਅਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬੌਧ, ਜੈਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਚਾਰਵਾਕ ਨਹੀਂ, ਬਾਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਕੋਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਛੱਡਕੇ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਨਾ ਕੋਈ ਨਰਕ, ਅਰ ਨਾ ਕੋਈ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਵਰਣ, ਅਸ੍ਰਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਫਲ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥੨॥ ਜੇਕਰ 'ਯੋਗ' ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨੇ ਥੀ ਇਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਯਜਮਾਨ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਆਦੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੋਮ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦਾ? ॥੩॥ ਜੇਕਰ ਮੋਏ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਧ ਅਰ ਤਰਪਣ ਰਜਾਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਅੰਨ ਕਪੜਾ ਅਰ ਧਨ ਆਦੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਮੋਏ ਹੋਏ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪੁੰਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਭੀ ਘਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਵਿਚ ਪੁਚਾ ਦੇਨ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁੰਜਦਾ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਉਂਕਰ ਪੁੰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥੪॥ ਜੇਕਰ ਮਰਤਲੋਕ ਵਿਚ ਦਾਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਰੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦੇਨ ਥੀ ਘਰ ਦੇ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਪੁਰੁਸ਼ ਰੱਜਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ॥੫॥ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜੀਵੇ, ਸੁਖ ਨਾਲ ਜੀਵੇ, ਜੇਕਰ ਘਰ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ਾਲੋਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੇ, ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਨਾ ਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿ-

ਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨੇ ਖਾਦਾ ਪੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂਦਾ ਫੇਰ ਆਉਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਫੇਰ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਕੌਨ ਮੰਗੇਗਾ ਅਰ ਕੇਹੜਾ ਦੇਵੇਗਾ ? ॥ ੬ ॥ ਜੇਹੜੇ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜੀਵ ਨਿਕਲਕੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ? ॥ ੭ ॥ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸਬ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਉਪਾਯ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਦਸਪਿੰਡੀ ਆਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਿਕਾ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਵੇਦ ਦੇ ਬਨਾਨਵਾਲੇ ਭੰਡ, ਧੂਰਤ ਅਰ ਨਿਸ਼ਾਚਰ ਅਰਥਾਤ ਰਾਖਛਸ ਇਹ ਤਿੰਨ ਹਨ 'ਜਰਫਰੀ' 'ਤੁਰਫਰੀ' ਇਤਿ-ਆਦੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਧੂਰਤਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਵਚਨ ਹਨ ॥ ੯ ॥ ਵੇਖੋ ! ਧੂਰਤਾਂ ਦੀ ਬਨਾਉਟ ਘੋੜੇ ਦੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਯਜਮਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਕਰਾਨਾ, ਕੰਨਿਆਂ ਨਾਲ ਠੱਠਾ ਆਦੀ ਲਿਖਨਾ ਧੂਰਤਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਅਰ ਜੋ ਮਾਂਸ ਦਾ ਖਾਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦਭਾਗ ਰਾਖਛਸ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

(ਉੱਤਰ) ਬਿਨਾ ਚੇਤਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਅਪਨੇ ਆਪ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਨੇਮ ਕਰਕੇ ਮਿਲਕੇ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਜੇਕਰ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਥੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਤਾਰੇ ਆਦੀ ਲੋਕ ਆਪਸੀਂ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ॥ ੧ ॥ ਸੂਰਗ ਸੁਖਭੋਗ, ਨਰਕ ਦੁਖਭੋਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਭੋਗਤਾ ਕੇਹੜਾ ਹੋ ਸਕੇ ? ਜਿਸਤਰਾਂ ਏਸਵੇਲੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਭੋਗਤਾ ਜੀਵ ਹੈ, ਉਸੇਤਰਾਂ ਪਰਜਨਮ ਵਿਚ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ, ਪਰੋਪਕਾਰ ਆਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਭੀ ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੨ ॥ ਪਸ਼ੂ ਮਾਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ-ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਅਰ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ, ਤਰਪਣ ਕਰਨਾ ਮਨਘੜਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਪੁਰਾਣ ਮਤਵਾਲਿਆ ਦਾ ਮਤ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਗੱਲਦਾ ਖੰਡਨ ਖੰਡਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਜੇਹੜੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅਭਾਵ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਵਿਦਯਮਾਨ ਜੀਵਦਾ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸਰੀਰ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਨਹੀਂ, ਜੀਵ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਵਾਸਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਬਗਾਨੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੋਗਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਪਾਪੀਹੋਕੇ ਦੂਜੇ ਜਨਮਵਿਚ ਦੁਖਰੂਪੀ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਿਚ ਕੁਝਭੀ ਸੰਸ਼ਯ ਨਹੀਂ

॥ ੬ ॥ ਸਰੀਰ ਬੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜੀਵ ਹੋਰੀ ਸਗਹ, ਅਰ ਹੋਰੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਤਬਾ ਕੁਟੰਬ ਅਦੀ ਦਾ ਗਿਆਨ
ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਫੇਰ ਕੁਟੰਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ
॥ ੭ ॥ ਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਤ ਕਰਮ ਅਪਨੀ ਜੀਵਿਕਾ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾ ਲਿਆ
ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਵੇਦੋਕਤ ਨਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਖੰਡਨ ਯੋਗ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਹੁਨ ਦੱਸੀਏ
ਜ ਚਾਰਵਾਕ ਆਦੀ ਨੇ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਖ, ਸੁਨੇ, ਵਾ ਪੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ
ਤਾ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਕਿ ਵੇਦ ਭੇਡ ਧੂਰਤ ਅਰ ਰਾਖਛਸ
ਵਾਛਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬਨਾਏ ਹਨ, ਅਜੇਹਾ ਵਚਨ ਕਦੀ ਨਾ ਕੱਢਦੇ, ਹਾਂ ਭੇਡ
ਧੂਰਤ ਨਿਸ਼ਾਚਰ ਵਾਛਣ ਮਹੀਧਰ ਆਦੀ ਟੀਕਾਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਧੂਰਤਤਾ ਹ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਸੋਕ ਹੈ ਚਾਰਵਾਕ, ਆਭਾਣਕ,
ਬੌਧ, ਅਰ ਜੈਨੀਆ ਉੱਪਰ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਤਾਂ ਨੂੰ
ਭੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ, ਨਾ ਸੁਨਿਆ, ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਸੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ,
ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕੁਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਹੋਕੇ ਉਦਪਟਾਂਗ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ
ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਦੁਸਟ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨਘੜਤ,
ਕੁਸ਼ਟ ਟੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਕੇ ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਅਗਾਧ
ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗੇ ॥ ੯ ॥ ਭਲਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਪਾਸੋਂ ਘੋੜੇ ਦਾ ਲਿੰਗ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਾਨਾ ਅਰ
ਯਜਮਾਨ ਦੀ ਕੰਨਿਆਂ ਨਾਲ ਹੰਸੀ ਠੱਠਾ ਆਦੀ ਕਰਨਾ ਬਿਨਾ ਵਾਮਮਾਰਗੀ
ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਹੋਰਨਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਬਿਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾ ਪਾਪੀ
ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦੇ, ਕੁਸ਼ਟ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟਾ ਅਸੁਧ ਵਿਆ-
ਖਿਆਨ ਕੌਨ ਕਰਦਾ? ਅਤਮੀਤ ਸੋਕ ਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਵਾਕ ਆਦੀ ਉੱਪਰ
ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਤਤਪਰ ਹੋਏ,
ਬੋਝਾ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ। ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਇੰਨੀ ਵਿਦਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਸੱਚ, ਸੁਠ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸੱਚ ਦਾ
ਮੰਡਨ ਅਰ ਸੁਠ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ॥ ੧੦ ॥ ਅਰ ਜੋ ਮਾਸਖਾਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
ਇਹ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਛਸ ਕਹਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਗਹ ਮਾਸ ਦਾ
ਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਤਿਆਦੀ ਸੁਠੀ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਾਪ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜਾਨੇ, ਸੁਨੇ ਬਿਨਾ ਮਨ
ਮਾਨੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਨਿਰੂਸੀਦੇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇਗਾ। ਸਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਰਨਗੇ, ਉਹ ਜਰੂਰ
ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਹਨ ਤੇ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਸੁਖਦੇ ਬਦਲੇ ਡਾਢਾ ਦੁਖ ਜਿੰਨਾ ਪਾਉਣ

ਉੱਨਾ ਹੀ ਬੋਝਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਸਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਨਾ ਅੱਛੀ ਤਰਾਂ ਯੋਗ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਜੋ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੁਠਾ ਮਨਘੜਤ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਥੀਂ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਅਰਥਾਤ ਅਪਨੀ ਇੱਛਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਾਬ ਪੀਨੇ, ਮਾਂਸ ਖਾਨੇ ਅਰ ਬਿਗਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਬੇਟੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਤੀ ਹੋਨਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲਗਾਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂਹੀ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਾਰਵਾਕ, ਬੌੱਧ ਤਥਾਜੈਨਲੋਗ ਵੇਦਾਂਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਅਰ ਵੱਖਤਾਇਕ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੀਸੂਰਵਾਦ ਅਰਥਾਤ ਨਾਸਤਿਕ ਮਤ ਚਲਾਇਆ । ਜੇਕਰ ਚਾਰਵਾਕ ਆਦੀ ਵੇਦਾਂਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਠੀ ਟੋਕਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦੋਕਤ ਮਤ ਥੀਂ ਕਿਉਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਹੇਦੇ ? ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਤਰੇ “ਵਿਨਾਸਕਾਲੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁਧੀ” ਜਦ ਨਸਟ ਹੁਸਟ ਹੋਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਤਦ ਮਨੁੱਸ ਦੀ ਉਲਟੀ ਬੁਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਜੋ ਚਾਰਵਾਕ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ ਓਹ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਚਾਰਵਾਕ ਆਦੀ ਬਹੁਤਸਾਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਚਾਰਵਾਕ ਸਰੀਰਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦ ਨਾਲ ਜੀਵਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਦਾ ਭੀ ਨਾਸ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪੁਨਰਜਨਮ ਅਰ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਬਿਨਾ ਅਨਮਾਨ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ । ਚਾਰਵਾਕ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਜੇਹੜਾ ਬੋਲਨ ਵਿਚ ਚਤੁਰ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਬੌੱਧ, ਜੈਨ, ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਆਦੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਅਨਾਦੀ ਜੀਵ, ਪੁਨਰਜਨਮ, ਪਰਲੋਕ, ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਾਰਵਾਕ ਨਾਲੋਂ ਬੇਧੋਂ ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਾਸਤਿਕਤਾ, ਵੇਦ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਪਰਾਏ ਮਤ ਵਿਚ ਦ੍ਰੇਸ਼, ਛੇ ਯਾਤਨਾ (ਅੱਗੇ ਕਹੇ ਛੀ ਕਰਮ) ਅਰ ਜਗਤ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇਕ ਹੀ ਹਨ, ਇਹ ਚਾਰਵਾਕ ਦਾ ਮਤ ਸੰਖੇਛਪ ਨਾਲ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਹੁਨ ਬੌੱਧਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੁਯ ਵਿਚ ਸੰਖੇਛਪ ਨਾਲ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ :-

ਕਾਰਯਕਾਰਣਭਾਵਾਦ੍ਰਾ ਸ੍ਰਭਾਵਾਦ੍ਰਾਨਿਯਮਕਾਤ ।
ਅਵਿਨਾਭਾਵਨਿਯਮੋ ਦਰਸਨਾਂਤਰਦਰਸਨਾਤ ॥

ਕਾਰਯ ਕਾਰਣਭਾਵ ਅਰਥਾਤ ਕਾਰਯ ਦੇ ਵੇਖਨ ਥੀਂ ਕਾਰਣ ਅਰ ਕਾਰਣ ਦੇ ਵੇਖਨ ਥੀਂ ਕਾਰਯ ਆਦੀ ਦਾ ਸਾਖਛਾਤਕਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖਛ ਤੋਂ ਥਾਕੀ ਵਿਚ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸਦੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ

ਵਿਹਾਰ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਤਿਆਦੀ ਲਖਛਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਮੰਨਕੇ ਚਾਰਵਾਕ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸਾਖਾ ਬੋਧਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੋਧ ਚਹੁੰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹਨ:—

ਇੱਕ—“ਮਾਧਮਿਕ” ਦੂਜਾ—“ਯੋਗਾਰਥ” ਤੀਜਾ—“ਸੈਤ੍ਰਾਂਤਿਕ” ਅਰ ਚੌਥਾ—“ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ” । “ਬੁਦਧਜਾਨਿਰਵਰੱਤਤੇ ਸ ਬੋਧ:” ਜੋ ਬੁਧੀ ਥੀ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜੋ ਥਾਤ ਅਪਨੀ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਆਵੇ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ “ਮਾਧਮਿਕ” ਸਭ ਸੁਨਯ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੁਨਯ ਅਰਥਾਤ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਿਛੋਂ ਸੁਨਯ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਘੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਭੁੱਜਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਰ ਘੜੇਗਿਆਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਅਰ ਹੋਰੀ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਜਾਨੇਕਰਕੇ ਘੜਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨਯਹੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ “ਯੋਗਾਰਥ” ਜੇਹੜਾ ਬਾਹਰੋਂ ਸੁਨਯ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਦਾਰਥ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜੇਦਾ ਗਿਆਨ ਆਖਮਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਦੇ ਮਨੁੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘੜਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦਾ ਅਜੇਹਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਤੀਜਾ “ਸੈਤ੍ਰਾਂਤਿਕ” ਜੇਹੜਾ ਬਾਹਰ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਸਾਂਗੋਪਾਂਗ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਜਗਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਥਾਕੀ ਵਿਚ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸਦਾ ਅਜੇਹਾ ਮਤ ਹੈ । ਚੌਥਾ “ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ” ਹੈ ਉਸਦਾ ਮਤ ਬਾਹਰੋਂ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਇਹ ਨੀਲਾ ਘੜਾ ਹੈ” ਏਸ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਿਚ ਨੀਲਿਆਈ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਘੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਾਹਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਅਜੇਹਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਯੋਦਪੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ‘ਬਧ’ ਇੱਕ ਹੈ ਤਥਾਪੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਚੌਹਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਭੁੱਬਨ ਵਿਚ ਯਾਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ, ਅਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੇਲਾ ਇੱਕ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ ਹੋਏ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਧਮਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਛਣਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਖਛਣ ਖਛਣ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਪਰੀਣਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਖਛਣ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਵਸਤੂ ਸੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਦੂਜੇ

ਖਛਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਛਣਕ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ “ਯੋਗਾਚਾਰ” ਜੋ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ ਹੈ, ਸੋ ਸਾਰੀ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਇਛਿਆ ਬਣੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਤੀਜਾ “ਸੈਤ੍ਰਤਿਕ” ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਲਖਛਣਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਊ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗਾਊ, ਅਰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਖਛਣ ਲਖਛਣ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਚੌਥਾ “ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ” ਸੁਨਤ ਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ “ਮਾਧਮਿਕ” ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਪਖਛ “ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ” ਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਬੋਧਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਪਖਛ ਹਨ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੌਥਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇਕਰ ਸਬ ਸੁਨਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਨਤ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਸੁਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਸਬ ਸੁਨਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਨਤ ਸੁਨਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨ ਸਕੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨਤ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਜਾਨਨੇ ਯੋਗ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਰ ਜੇ “ਯੋਗਾਚਾਰ” ਬਾਹਰ ਸੁਨਤਪਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਬਤ ਏਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇਕਰ ਕਹੇ ਕਿ ਪਰਬਤ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਬਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੁਲਾੜ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਪਰਬਤ ਹੈ, ਅਰ ਪਰਬਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । “ਸੈਤ੍ਰਤਿਕ” ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪ ਸੁਯੋ ਅਰ ਉਸਦਾ ਵਚਨ ਭੀ ਅਨੁਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ “ਇਹ ਘੜਾ ਹੈ” ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਭੀ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂ “ਇਹ ਘੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਦੰਸ ਹੈ” ਅਰ ਇੱਕ ਦੰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਘੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਘੜਾ ਹੈ, “ਇਹ ਘੜਾ ਹੈ” ਇਹ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੈ, ਅਨੁਮਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੋਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਘੜੇ ਦੇ ਅੰਗ ਭੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘੜਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ—ਬਾਹਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਓਹ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਜਾਨਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਵਿਸ਼ਯ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਖਛਣ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਖਛਣਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਖਛਿਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਨੇ ਓਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀਸੀ

ਅਜੇਹੀ ਯਾਦਗੀਰੀ ਨਾ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖੋ ਸੁਨੇ ਦੀ ਯਾਦਗੀਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਖਛਲਕਵਾਦ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਸੁਖ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਤੇ ਬਿਨਾ ਦੁੱਖ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰਾਤ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਕਰਕੇ ਦਿਨ, ਅਰ ਦਿਨ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਬ ਦੁੱਖ ਮੰਨਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਅਪਨੇ ਲਖਛਣ ਹੀ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪਦਾ ਲਖਛਣ ਹਨ ਅਰ ਰੂਪ ਲਖਛ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਘੋੜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਘੋੜੇ ਦੇ ਰੂਪਦਾ ਲਖਛਣ, ਅੱਖਾਂ ਲਖਛ ਥੀ ਵਖਰੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਗੰਧ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀ ਵਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਵਖਰੇ ਭੀ ਨਾ ਵਖਰੇ ਭੀ, ਲਖਛ ਲਖਛਣ ਮੰਨਨੇ ਚਾਹੀਏ । ਸੁਨਾਮ ਦਾ ਜੇਹੜਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਓਹ ਪਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਓਹੀ ਅਰਥਾਤ ਸੁਨਾਮ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਸੁਨਾਮ ਥੀ ਵਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਸਾ ਸੰਸਾਰਸਾ ਦੁਖਾਤਮਕਤ੍ਵ ਸਰਵਤੀਰਥ- ਕਰਸੰਮਤਮ ॥

ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬੌਧ ਤੀਰਥਕਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਜੈਨ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹਨ, ਅਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀ ਹੋਈ ਭਾਵਣਾਚਤੁਸ਼ਟੇ ਅਰਥਾਤ ਚੌਹਾ ਭਾਵਨਾ ਥੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਦੂਰ ਹੋਨ ਤੇ ਸੁਨਾਮ ਰੂਪ ਨਿਰਬਾਣ ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਪਨੇ ਜਿਸਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗਾਰਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਚਨ ਦਾ ਮਨਨ ਕਰਨਾ, ਅਨਾਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਵਾਸਨਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਬੁਧੀ ਹੀ ਅਨੇਕ ਸਕਲ ਭਾਸਦੀ ਹੈ, ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਕੰਧ —

ਰੂਪਵਿਜਯਾਨਵੇਦਨਾਮੰਜਵਾਮੰਸਕਾਟ ਮੰਜਵਕ: ॥

(ਪਹਿਲਾ) ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰੂਪ ਆਦੀ ਵਿਸਯ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ “ਰੂਪਸਕੰਧ” ॥

(ਦੂਜਾ) ਆਲਯ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਜਾਨਨਾ ਰੂਪ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ “ਵਿਗਿਆਨ ਸਕੰਧ”

(ਤੀਜਾ) ਰੂਪਸਕੰਧ ਅਰ ਵਿਗਿਆਨਸਕੰਧ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਰੂਪ, ਰੂਪ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤਿਤੀ ਰੂਪ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ “ਵੇਦਨਾਸਕੰਧ” ॥

(ਚੌਥਾ) ਗੁਰੂ ਆਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨਨ ਰੂਪ ਨੂੰ “ਸੰਗਿਆਸਕੰਧ”

(ਪੰਜਵਾਂ) ਵੇਦਨਾਸਕੰਧ ਥੀਂ ਪ੍ਰਤਿ ਗਲਾਨੀ ਆਦੀ ਕਲੇਸ਼ ਅਤ ਬੁੱਧ

ਏਹ ਆਦੀ ਉਪਕਲੇਸ਼, ਮਸਤੀ, ਆਲਸ, ਹੰਕਾਰ, ਧਰਮ ਅਰ ਅਧਰਮ ਰੂਪ
ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ “ਸੰਸਕਾਰਸਕੰਧ” ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਰੂਪ
ਦੁਖ ਦਾ ਘਰ, ਦੁਖਦਾ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਬੀ ਛੁਟਨਾ
ਚਾਰਵਾਕਾ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਅਨੁਮਾਨ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ
ਬੋਧ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥

ਦੇਸ਼ਨਾ ਲੋਕਨਾਥਾਨਾਂ ਸੰਤ੍ਰਾਸਯਵਸ਼ਾਨੁਗਾਃ ।

ਭਿਦੰਤੋ ਬਹੁਧਾ ਲੋਕੇ ਉਪਾਯੈਰਬਹੁਭਿਃ ਕਿਲ ॥ ੧ ॥

ਗੰਭੀਰੋਤਾਨਭੇਦੇਨ ਕ੍ਰਿਚਿਚੋਭਯਲਖਣਾਃ ।

ਭਿੰਨਾ ਹਿ ਦੇਸ਼ਨਾ ਭਿੰਨਾ ਸੂਨਯਤਾਦ੍ਯਲਖਣਾਃ ॥ ੨ ॥

ਅਰਥਾਨੁਪਾਰਜਯਬਹੁਸ਼ੋ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਯਤਨਾਨਿ ਵੈ ।

ਪਰਿਤਃ ਪੂਜਨੀਯਾਨਿ ਕਿਮਨ੍ਯੈਰਿਹ ਪੂਜਿਤੈਃ ॥ ੩ ॥

ਜਵਾਨੇਂਦ੍ਰਿਯਾਣਿ ਪੰਚੈਵ ਤਥਾ ਕਰਮੇਂਦ੍ਰਿਯਾਣਿ ਚ ।

ਮਨੋ ਬੁਧਿਰਿਤਿ ਪ੍ਰੋਕਤੰ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਯਤਨੰ ਦ੍ਰੁਧੈਃ ॥ ੪ ॥

ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਗਿਆਨੀ, ਵਿਰਕਤ, ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਥ
ਬੋਧ ਆਦੀ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਨਵਾਲਾ, ਜੋ
ਕਿ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ
ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਨਾ
॥ ੧ ॥ ਵੱਡੇ ਝੁੰਘ ਅਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭੇਦ ਨਾਲ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਛਪਾਕੇ
ਅਪ੍ਰਗਟਤਾ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਗੁਰੂਆ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੇਹੜੇ ਕਿ
ਥੋੜੇ ਲਖਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ
॥ ੨ ॥ ਜੇਹੜੀ ਬਾਰਾਂ ਅਯਤਨ ਪੂਜਾ ਹੈ ਉਹੋ ਮੁਕਤੀ ਕਰਨ
ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ
ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਯਤਨ ਅਰਥਾਤ ਬਾਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਗਹ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਨਾਕੇ ਸਥਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਹੋਰਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ
ਨਾਲ ਕੀ ਮਤਲਬ ॥ ੩ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂਦੀ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਾਯਤਨਪੂਜਾ ਇਹ ਹਨ:-
ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਕੰਨ, ਖਲੜੀ, ਅੱਖਾਂ, ਜ਼ਬਾਨ ਅਰ
ਨਾਸਾਂ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਬਾਣੀ, ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਗੁਦਾ ਅਰ
ਲਿੰਗ ਇਹ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਮਨ, ਬੁਧੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਾ ਆਦਰ

ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਰੱਖਨਾ। ਏਸਥੀ ਆਦੀ ਲੋਕੋ
ਬੌਧ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ॥ ੪ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇਕਰ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ
ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਨਾ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ
ਪ੍ਰਤਖਛੇਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਏਸਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੱ-
ਕਦਾ ਕਿੰਤੂ ਏਸ ਵਿਚ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਦੋਨੋਂ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਬੌਧਲੋਗ
ਅਜੇਹਾਹੀ ਸਿੱਧਾਂਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖਾਨ, ਪੀਨ ਆਦੀ ਕਰਨਾ, ਅਰ
ਪਰਹੇਜ਼ ਭਥਾ ਦੁਆਈ ਆਦੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਛਾ ਕ-
ਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤ ਹੋਕੇ ਸੁਖ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਆਖਨ
ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਏਸਨੂੰ ਦੁਖਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ
ਕਹਨਾ ਹੀ ਬਨਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਸੁਖ ਜਾਨਕੇ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤ ਅਰ
ਦੁਖ ਜਾਨਕੇ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਕ੍ਰਿਆ, ਵਿ-
ਦਿਆ, ਸਤਸੰਗ ਆਦੀ ਅੱਛਾ ਵਿਹਾਰ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਦੁਖਦਾ ਰਿੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਬਿ-
ਨਾ ਬੌਧਾਂ ਦੇ। ਜੇਹੜੇ ਪੰਜ ਸਕੰਧ ਹਨ ਓਹਭੀ ਪੂਰਣ ਅਪੂਰਣ
ਹਨ, ਕਿਸਕਰਕੇ ਸੋ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਸਕੰਧ ਵਿਚਾਰਨ ਲਗੀਏ ਤਾਂ ਇਕ
ਇਕ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭੀਰਥੀਕਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-
ਦੇਸ਼ਕ ਅਰ ਲੋਕਨਾਥ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅਨਾਦੀ ਜੋ ਨਾਥਾਂ ਦਾ ਭੀ
ਨਾਥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੀਰਥੀਕਰਾਂ ਨੇ ਉ-
ਪਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਪਾਇਆ? ਜੇਕਰ ਕਾਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਕਹਨਾ ਬਨਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਣ ਦੇ ਬਿਨਾ
ਕਾਰਯ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਈਕਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ
ਤਾਂ ਹੁਨ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਸੁਨੇ ਸੁਨਾਏ ਅਰ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ
ਸਤਸੰਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇ? ਜਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅ-
ਜੇਹਾਕਹਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਰਮੂਲ ਅਤ ਯਕਤੀ ਰਹਿਤ। ਸੰਨਿਪਾਤ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਗੁਸੇ
ਹੋਏ ਮਨੁੱਸ ਦੇ ਬਤੜ ਨੇ ਦੇ ਵਛਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੁਨਤ ਰੂਪ ਹੀ ਅਦ੍ਰੁਤ
ਉਪਦੇਸ਼ ਬੌਧਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਵਸਤੂ ਸੁਨਤ ਰੂਪ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦੀ, ਹਾਂ ਸੁਖਛਮ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ
ਭੀ ਕਹਨਾ ਭ੍ਰਮ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਧਨਾਂ ਦੇ ਅਕੱਠਾ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ
ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀ ਦਾਦਸਾਯਤਨ ਪੂਜਾ ਮੋਖਛੇਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਸ
ਪ੍ਰਾਣ ਅਰ ਯਾਰਵੇਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ?
ਜਦ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਪੂਜਾ ਭੀ ਮੋਖਛੇਦਨ ਵਾਲੀ

ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾਂ ਅਰ ਵਿਸ਼ਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਰਹਿਆ ।
ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਬਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ ?
ਜਿੱਥੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ? ਕੋਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਅਪਨੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਾਵਿਸ਼ਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾ
ਦੁਜਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ਨਿਸਚੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਵੇਦ, ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੀ ਫਲ ਮਿਲਿਆ । ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ
ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੁਖ ਰੂਪੀ ਭਾਵਨਾਕੀਤੀ, ਫੇਰ ਵਿਚਕਾਰ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ਾਯਤਨ ਪੁਜਾ
ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ, ਕੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ਾਯਤਨ ਪੁਜਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਬੀ ਬਾਹਿਰ
ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦੋਨ ਹਾਰੀ ਹੋਸਕੇ, ਤਾਂ ਭਲਾ ਕਦੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਕੇ ਕੋਈ
ਰਤਨ ਢੂੰਡਿਆ ਚਾਹੇ ਵਾ ਢੂੰਡੇ ਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਜੇਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਲੀਲਾ ਵੇਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨ ਕਰਕੇ ਹੋਈ, ਹੁਨ ਭੀ ਸੁਖ ਚਾਹੁਨ ਤਾਂ
ਵੇਦ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਕੇ ਅਪਨਾ ਜਨਮ ਸੁਫਲ ਕਰਨ । ਵਿਵੇਕਵਿਲਾਸ
ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬੈਠਾਂ ਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਬੈਠਾਨਾ ਸੁਗਤੇ ਦੇਵੇ ਵਿਸ਼੍ਵੰ ਚ ਖਛੇਟਭੰਗੁਰਮ ।

ਆਰਯਸੰਤ੍ਰਾਖਯਾਦੰਤ੍ਰਚਤੁਸ਼ਟਯਮਿਦੰ ਕ੍ਰਮਾਤ ॥ ੧ ॥

ਦੁਖਮਾਯਤਨੰ ਚੈਵ ਤਤ: ਸਮੁਦਯੋ ਮਤ: ।

ਮਾਰਗਸਚੇਤਯਸਯ ਚ ਵਯਾਖਯਾਕ੍ਰਮੇਣ ਸ੍ਰਯਤਾਮਤ: ॥ ੨ ॥

ਦੁਖਸੰਸਾਰਿਣਸਕੰਧਾਸਤੇ ਚ ਪੰਚ ਪ੍ਰਕੀਰ੍ਤਿਤਾ: ।

ਵਿਜਵਾਨੰ ਵੇਦਨਾਸੰਜਵਾ ਸੰਸਕਾਰੋ ਰੂਪਮੇਵ ਚ ॥ ੩ ॥

ਪੰਚੇਂਦ੍ਰਿਯਾਣਿ ਸ਼ਬਦਾ ਵਾ ਵਿਸ਼ਯਾ: ਪੰਚ ਮਾਨਸਮ ॥

ਧਰਮਾਯਤਨਮੇਤਾਨਿ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ਾਯਤਨਾਨਿ ਤੁ ॥ ੪ ॥

ਰਾਗਾਦੀਨਾ ਗਣੇ ਯ: ਸਯਾਤਸਮੁਦੇਤਿ ਨ੍ਰਿਣਾ ਹ੍ਰਿਦਿ ।

ਆਤਮਾਤਮੀਯਸ੍ਵਭਾਵਾਖਯ: ਸਸਯਾਤਸਮੁਦਯ: ਪੁਨ: ॥ ੫ ॥

ਖਛੇਟਿਕਾ: ਸਰਵਸੰਸਕਾਰਾ ਇਤਿ ਯਾ ਵਾਸਨਾ ਸਥਿਰਾ ।

ਸਮਾਰਗ ਇਤਿ ਵਿਜਵੇਯ: ਸ ਚ ਮੋਖਵੇਅਭਿਧੀਯਤੇ ॥ ੬ ॥

ਪ੍ਰਤਖਛਾਨੁਮਾਨੇ ਚ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਦ੍ਰਿਤਯੇ ਤਥਾ ।

ਚਤੁਰਪ੍ਰਸਥਾਨਿਕਾ ਬੋਧਾਃ ਖਯਾਤਾ ਵੈਭਾਸ਼ਿਕਾਦਯਃ॥੭

ਅਥੋ ਜਵਾਨਾਨ੍ਰਿਤੋ ਵੈਭਾਸ਼ਿਕੇਣ ਬਹੁ ਮਨਜ਼ਤੇ ।

ਸੋਤ੍ਰਾਂਤਿਕੇਨ ਪ੍ਰਤਖਛਗ੍ਰਾਹਯੋਅਰਥੋਨ ਬਹਿਰਮਤਃ॥੮

ਆਕਾਰਸਹਿਤਾ ਬੁਧਿਰਯੋਗਾਚਾਰਸਯ ਸੰਮਤਾ ।

ਕੇਵਲਾ ਸੰਵਿਦੇ ਸ੍ਰਸਥਾ ਮਨਜ਼ਤੇ ਮਧਯਮਾਃਪੁਨਃ॥੯

ਰਾਗਾਦਿਜਵਾਨਸੰਤਾਨਵਾਸਨਾਛੇਦਸੰਭਵਾ ।

ਚਤੁਰਣਾਮਪਿ ਬੋਧਾਨਾ ਮੁਕਤਿਰੇਸ਼ਾਪ੍ਰਕੀਰਤਿਤਾ॥੧੦

ਕ੍ਰਿਤਿਃਕਮੰਡਲੁਰਮੋਂਡਯੰ ਚੀਰੰ ਪੂਰਵਾਹਟਭੇਜਨਮ ।

ਸੰਘੇ ਰਕਤਾਂਬਰਤ੍ਰੰਚ ਸ਼ਿਸ਼੍ਰੁਯੇ ਬੋਧਭਿਖਛੁਭਿਃ॥੧੧॥

ਬੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਗਤਦੇਵ ਬੁਧਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਯੋਗਯ ਦੇਵ ਅਰ ਜਗਤ ਖਛਣ ਭੰਗੁਰ, ਆਰਯ ਪੁਰੁਸ ਅਰ ਆਰਯ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਤਤ੍ਵ ਦੀ ਆਖਿਆ ਸੰਗਿਆ ਆਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਇਹ ਚਾਰ ਤਤ੍ਵ ਬੋਧਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਜੋਗ ਪਦਰਾਥ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਏਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਾ ਘਰ ਜਾਨੇ, ਤਿਸ ਥੀ ਪਿਛੋਂ ਸਮੁਦਾਯ ਅਰਥਾਤ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ॥ ੨ ॥ ਮੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੁਖ ਹੀ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਪੰਜ ਸਕੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਨਾ ॥ ੩ ॥ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ਯ ਪੰਜ ਅਰ ਮਨ, ਬੁਧੀ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਧਰਮ ਦੀ ਜਗਹ ਇਹ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ॥ ੪ ॥ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਾਗ, ਦੋਸ ਆਦੀ ਅਕੁੰਠੇ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਮੁਦਾਯ ਅਰ ਜੋ ਆਤਮਾ, ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਅਰ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਉਹ ਆਖਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਮੁਦਾਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਖਛਣਕ ਹਨ, ਜੋ ਇਹ ਵਾਸਨਾ ਠੇਹਰ ਜਾਨੀ ਉਹ ਬੋਧਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਅਰ ਉਹੀ ਸੁਨਯਤਤ੍ਵ ਸੁਨਯ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੋਖਛ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਬੋਧ ਲੋਗ ਪ੍ਰਤਖਛ ਅਰ ਅਨੁਮਾਨ ਦੋਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹਨ, ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ, ਸੋਤ੍ਰਤ੍ਰਿਕ, ਯੋਗਾਚਾਰ ਅਰ ਮਾਧਮਿਕ ॥ ੭ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੈਭਾਸ਼ਿਕ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਾਨੁਦ ਮੰਨਦਾ

- ਹੈ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇਹੜਾ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਦਾ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸੱਕਦਾ । ਅਰ ਸੌਤ੍ਰਾਂਤਿਕ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਫ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਬਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ॥੮॥ਯੋਗਾਚਾਰ ਆਕਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਮਾਧਮਿਕ ਨਿਰਾ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂਦਾ ਗਿਆਨ ਮਾਤ੍ਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ॥੯॥ਅਰ ਰਾਗ ਆਦੀਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਥੀਂ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ ਮੁਕਤੀ ਚੌਹਾਂ ਬੌਧਾਂ ਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦॥ਹਰਣ ਆਦੀ ਦਾ ਚਮੜਾ, ਕਰਮੰਡਲ, ਮੰਡਮੰਡਾਏ, ਭੋਜਪਤ੍ਰ ਦੇ ਵਸਤੂ, ਪੂਰਵਾਹਣ ਅਰਥਾਤ ੯ ਬਜੇ ਥੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਨ, ਅਕੱਲਾ ਨ ਰਹੇ, ਲਾਲ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਪਹਰਨਾ ਇਹ ਬੌਧਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

- (ਉੱਤਰ) ਜੋ ਬੌਧਾਂ ਦਾ ਸੁਗਤ ਬੁਧ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਹੜਾ ਸੀ ? ਅਰ ਜੇਕਰ ਜਗਤ ਖਛਣਭੋਗੁਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਿਰਦਿਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਇਹ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਅਜੇਹੀ ਯਾਦਗੀਰੀ ਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੇਕਰ ਖਛਣ ਭੋਗੁਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਫੇਰ ਯਾਦਗੀਰੀ ਕਿਸਦੀਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਖਛਣਕਵਾਦ ਹੀ ਬੌਧਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਖਫ ਭੀ ਖਛਣ ਭੋਗੁਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤਥ ਦ੍ਰਵੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੜ ਦ੍ਰਵੜ ਵਿਚ ਭੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰੈ ਉਹ ਚਲਨਾ ਆਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜੋ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਥਿਆ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬੁਧੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਨਿਰਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਾਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 'ਗੇਯ' ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਵਾਸਨਾ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਸ਼ੁਪਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਮੁਕਤ ਮੰਨਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਜੇਹਾ ਮੰਨਨਾ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਹੋਨੇ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਬੋੜੀਆਂ ਜੇਹੀਆਂ ਬੌਧਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਹੁਨ ਬੁੱਧਵਾਨ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇਖ ਕਰਕੇ ਜਾਨ ਜਾਨਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੌਹੀ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਕੋਹਾ ਮਤ ਹੈ, ਏਸ ਨੂੰ ਜੇਨ ਲੋਗ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥

ਏਸ ਥੀਂ ਅੱਗੇ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ :—

- ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ੧ ਭਾਗ, ਨਯਚਕ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ :—

ਬੌਧ ਲੋਗ ਵੇਲੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਨਵੇਪਨ ਥੀਂ (੧) ਆਕਾਸ਼, (੨) ਕਾਲ, (੩) ਜੀਵ, (੪) ਪੁਦਗਲ, ਇਹ ਚਾਰ ਦ੍ਰਵੜ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਅਰ ਜੈਨੀ

ਲੋਗ ਧਰਮਾਸਤਿਕਾਯ, ਅਧਰਮਾਸਤਿਕਾਯ, ਅਕਾਸਾਸਤਿਕਾਯ, ਪੁਦਗਲਾ-
ਸਤਿਕਾਯ, ਜੀਵਾਸਤਿਕਾਯ, ਅਰ ਕਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ ਦ੍ਰਵਜ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਆਸਤਿਕਾਯ ਨਹੀਂ : ਨਿੰਦੇ। ਕਿੰਤੂ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਕਾਲ ਉਪਚਾਰ ਥੀਂ ਦ੍ਰਵਜ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ “ਧਰਮਾਸ-
ਤਿਕਾਯ” ਜੋਹੜਾ ਗਤੀ ਪਰਿਣਾਮੀਪਨ ਥੀਂ ਪਰਿਣਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ
ਜੀਵ, ਅਰ ਪੁਦਗਲ ਏਸਦੀ ਗਤੀ ਦੇ ਸਮੀਪ ਥੀਂ ਰੋਕਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਓਹ
ਧਰਮਾਸਤਿਕਾਯ ਅਰ ਓਹ ਅਸੰਖਪ੍ਰਵੇਸ਼ਪਰੀਮਾਣ ਅਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
ਦੂਜਾ “ਅਧਰਮਾਸਤਿਕਾਯ” ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਥਿਰਤਾ ਥੀ ਪਰਿਣਾਮੀ ਹੋਏ
ਜੀਵ ਤਥਾ ਪੁਦਗਲ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਸ੍ਰਯ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ । ਤੀਜਾ “ਅਕਾ-
ਸਾਸਤਿਕਾਯ” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਵਜ ਦਾ ਆਧਾਰ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਅਵਗਾਹਨ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਨਿਰਗਮ ਆਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਤਥਾ
ਪੁਦਗਲ ਨੂੰ ਅਵਗਾਹਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਰ ਸੰਰਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ । ਚੌਥਾ
“ਪੁਦਗਲਾਸਤਿਕਾਯ” ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋਹੜਾ ਕਾਰਣ ਰੂਪ, ਸੂਖਣਮ, ਨਿਤ,
ਇਕ ਰਸ, ਵਰਣ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼, ਕਾਰਯ ਦਾ ਲਿੰਗ, ਪੁਰਨੇ ਅਰ ਗਲਨ
ਦੇ ਸੁਭ ਵ ਵਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਵਾਂ “ਜੀਵਾਸਤਿਕਾਯ” ਜੋਹੜਾ ਚੇਤਨਾ
ਲਖਣ ਗਿਆਨ ਦਰਸਨ ਵਿਚ ਉਪਯੁਕਤ ਅਨੰਤ ਪਰਯਾਇਆਂ ਥੀਂ
ਪਰਿਣਾਮੀ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਅਰ ਛੀਵਾਂ “ਕਾਲ” ਇਹ ਹੈ
ਕਿ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਕਹੇ ਪੰਜ ਆਸਤਿਕਾਯ ਦਾ ਪਰਤ੍ਰ, ਅਪਰਤ੍ਰ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਨੇਪਨ
ਦਾ ਰਿਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਰਤਮਾਨ ਰੂਪ ਪਰਯਾਇਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਹ ਕਾਲ ਕਹਾਦਾ ਹੈ ।

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜੋਹੜੇ ਬੋਧਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਦ੍ਰਵਜ ਹਰਇਕ ਵੇਲੇ ਵਿਚਨਵੇਂ
ਨਵੇਂ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਓਹ ਝੂਠੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਕਾਲ, ਜੀਵ ਅਰ
ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਇਹ ਨਵੇਂ ਵਾ ਪੁਰਾਨੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ
ਅਨਾਦੀ ਅਰ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਥੀ ਨਾਸ ਥੀ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਫੇਰ ਨਵਾਂ ਅਰ
ਪੁਰਾਨਾਪਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਭੀ
ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮਾਧਰਮ ਦ੍ਰਵਜ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਗੁਣ ਹਨ, ਇਹ
ਦੋਨੋਂ ਜੀਵਾਸਤਿਕਾਯ ਵਿਚ ਆਯੋਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਆਕਾਸ਼, ਪ੍ਰਮਾਣੁ,
ਜੀਵ, ਅਰ ਕਾਲ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ, ਅਰ ਜੇ ਨੌਂ ਦ੍ਰਵਜ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਵਿਚ
ਮੰਨੇ ਹਨ ਓਹਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਪੰਜਤਤ੍ਰ ਕਾਲ,
ਦਿਸ਼ਾ, ਆਤਮਾ, ਅਰ ਮਨ, ਇਹ ਨੌਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਪਦਾਰਥ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕੀਤੇ
ਹੋਏ ਹਨ, ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਮੰਨਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਾ ਇਹ ਜੈਨ.
ਬੋਧਾ ਦੀ ਝੁਠੀ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥

ਹੁਨ ਜੋ ਬੈਠਾ ਅਰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਸਪਤਭੀਰੀ ਅਰ ਸਜਾਦਵਾਦ
ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹ ਇਹ ਹੈ “ਸਨਘਟ:” ਏਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਭੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਕਿਸਕਰਕੇ ਘੜਾ ਅਪਨੀ ਵਰਤਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਰਥਾਤ
ਘੜਾ ਹੈ ਏਸਨੇ ਅਭਾਵਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭੰਗ “ਅਸਨਘਟ:”
ਘੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਘੜੇ ਦੇ ਭਾਵ ਥੀਂ ਏਸ ਘੜੇ ਦੇ ਅਸਦਭਾਵ ਥੀਂ
ਦੂਜਾ ਭੰਗ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਭੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਸੰਨ ਸੰਨ ਘਟ:” ਅਰਥਾਤ ਇਹ
ਘੜਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ
ਹੋਗਿਆ। ਚੌਥਾ ਭੰਗ “ਘਟੋਅਘਟ:” ਜਿਸ ਤਰਾਂ “ਅਘਟ: ਪਟ.” ਦੂਜੇ
ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਭਾਵ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਘੜਾ ਨਾ ਘੜਾ
ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਦੇ ਸੰਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਘਟ ਅਰਅਘਟ
ਭੀ ਹੈ, ਪੰਜਵਾਂ ਭੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘੜੇ ਨੂੰ ਵਸਤੂ ਕਹਨਾ ਅਯੋਗ ਅਰਥਾਤ
ਉਸ ਵਿਚ ਘੜਾਪਨ ਕਹਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਅਰ ਵਸਤੂਪਨ ਕਹਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ।
ਛੀਵਾਂ ਭੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ ਘੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਓਹ ਕਹਨਾ ਯੋਗ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਅਰ ਜੋ ਹੈ ਓਹ ਹੈ ਅਰ ਕਹਨੇ ਯੋਗ ਭੀ ਹੈ। ਅਰ ਸਤਵਾਂ ਭੰਗ ਇਹ ਹੈ ਜੋ
ਕਹਨੇ ਨੂੰ ਇਸਟ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਕਹਨੇ ਦੇ ਯੋਗ ਭੀ ਘੜਾ
ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਤਵਾਂ ਭੰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ :—

ਸਜਾਦਸਤਿ ਜੀਵੋਅਯੰ ਪ੍ਰਥਮੋ ਭੰਗ:॥੧॥ ਸਜਾਨਾਂਸਤਿ
ਜੀਵੋ ਦ੍ਰਿਤੀਯੋ ਭੰਗ: ॥੨॥ ਸਜਾਦਵਕਤਵਜੋ ਜੀਵਤ੍ਰਿ-
ਤੀਯੋ ਭੰਗ: ॥੩॥ ਸਜਾਦਸਤਿ ਨਾਸਤਿ ਨਾਸਤਿਰੂਪੋ
ਜੀਵਸਚਤੁਰਥੋ ਭੰਗ: ॥੪॥ ਸਜਾਤਅਸਤਿਅਵਕਤਵਜੋ
ਜੀਵ:ਪੰਚਮੋ ਭੰਗ: ॥ ੫ ॥ ਸਜਾਨਾਂਸਤਿ ਅਵਕਤਵਜੋ
ਜੀਵ: ਸ਼ਸ਼ਠੋ ਭੰਗ: ॥ ੬ ॥ ਸਜਾਤ ਅਸਤਿ ਨਾਸਤਿ
ਅਵਕਤਵਜੋ ਜੀਵ ਇਤਿ ਸਪਤਮੋ ਭੰਗ: ॥ ੭ ॥

ਅਰਥਾਤ “ਹੈ ਜੀਵ” ਅਜੇਹਾ ਕਹਨਾ ਹੋਵੇਤਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜੜ
ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਜੀਵ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਰੂਪ ਭੰਗ ਪਹਿਲਾ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਭੰਗ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀਵ ਜੜ ਵਿਚ, ਅਜੇਹਾ ਕਹਨਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ
ਇਹ ਦੂਜਾ ਭੰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕਹਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੀਜਾ
ਭੰਗ। ਜਦ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ਅਰ ਜਦ ਸਰੀਰ

ਥੀਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਕਹਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਭੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੀਵ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਕਹਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਕਹਨਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਵਾਂ ਭੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੀਵ ਪ੍ਰਤਖਛ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅੱਖਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਛੀਵਾਂ ਭੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇੱਕ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਹੋਨਾ ਅਰ ਅਵਿਸ਼ਟਪਨ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਨਾ ਅਰ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਨਾ ਰਹਨਾ ਕਿੰਤੂ ਖਛਣ ਖਛਣ ਵਿਚ ਪਰੀਣਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਾ, ਅਸਤੀ, ਨਾਸਤੀ, ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਨਾਸਤੀ ਅਸਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਸਤਵਾਂ ਭੰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਿਤਸਤ੍ਰ ਸਪਤਭੰਗੀ ਅਰ ਅਨਿਤਸਤ੍ਰ ਸਪਤਭੰਗੀ ਤਥਾ ਸਾਮਾਨਧਰਮ, ਵਿਸੇਸਧਰਮ, ਗੁਣ ਅਰ ਪਰਯਾਇਆ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਸਪਤਭੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਦ੍ਰਵਯ, ਗੁਣ, ਸੁਭਾਵ, ਅਰ ਪਰਯਾਇਆ ਦੇ ਅਨੰਤ ਹੋਨ ਥੀ ਸਪਤਭੰਗੀ ਭੀ ਅਨੰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਬੌਧ ਤਥਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਦਵ ਦ ਅਰ ਸਪਤਭੰਗੀ ਨਿਆਇ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਕਹਨਾ ਇਕ ਅਨਜੇਨਯਾਭਾਵ ਵਿਚ ਸਾਧਰਮਯ ਅਰ ਵੈਧਰਮਯ ਵਿਚ ਘਟਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਔਖਾ ਜਾਲ ਬਨਾਨਾ ਨਿਰਾ ਅਗਿਆਨੀਆ ਦੇ ਫਸਾਨ ਦੇ ਵਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੇਖੋ ! ਜੀਵ ਦਾ ਅਜੀਵ ਵਿਚ ਅਰ ਅਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਜੀਵ ਅਰ ਜੜਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸਾਧਰਮਯ, ਅਥ ਚੇਤਨ ਤਥਾ ਜੜ ਹੋਨ ਥੀਂ ਵੈਧਰਮਯ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਵਿਚ ਚੇਤਨਤ੍ਰ (ਅਸਤੀ) ਹੈ ਅਰ ਜੜਤ੍ਰ (ਨਾਸਤੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੜ ਵਿਚ ਜੜਤ੍ਰ ਹੈ ਅਰ ਚੇਤਨਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸ ਥੀ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਧਰਮ ਅਰ ਵਿਰੁਧ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਪਤਭੰਗੀ ਅਰ ਸਮਾਦਵਾਦ ਸਹਜਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਧਾਨਾ ਕੋਹੜੇ ਕੰਮਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਵਿਚ ਬੌਧ ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਤ ਹੈ, ਖੜਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋਨ ਥੀ ਭਿੰਨ ਭਾਵ ਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਹੁਨ ਏਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਰਾ ਜੈਨ ਮਤ ਦੇਵੇਸੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਚਿਦ ਚਿਦਦ੍ਰੇ ਪਰੇ ਤਤ੍ਰੇ ਵਿਵੇਕਸਤਦ੍ਰਿਵੇਚਨਮ ।

ਉਪਾਦੇਯਮੁਪਾਦੇਯੰ ਹੇਯੰ ਹੇਯੰ ਚ ਕੁਰਵਤਃ ॥ ੧ ॥

ਹੇਯੰ ਹਿ ਕਰਤ੍ਰਿਰਾਗਾਦਿ ਤਤਕਾਰਯਮਵਿਵੇਕਿਨਃ ।

ਉਪਾਦੇਯੰ ਪਰੰ ਜਯੋਤਿ ਰੂਪਯੋਗੈਕਲਖਛਟਮ ॥ ੨ ॥

ਜੈਨਲੋਗ “ਰਿਤ” ਅਰ “ਅਰਿਤ” ਅਰਥਾਤ ਚੇਤਨ ਅਰ ਜੜ ਦੇ ਹੀ ਪਰਤਤ੍ਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਵਿਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਵੇਕ, ਜੋ ਜੋ ਗ੍ਰਹਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸ ਉਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਜੋ ਜੋ ਤਿਆਗ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸ ਉਸਨੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧॥ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਰਾਗ ਆਦੀ ਤਬਾ ਈਸ਼ਤ ਨੇ ਜਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਏਸ ਬੇਵਿਚਾਰੇ ਮਤਦਾ ਤਿਆਗ ਅਰ ਯੋਗ ਕਰਕੇ ਜਾਨਨ ਯੋਗ ਅਤੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸਸ੍ਵਰੂਪ ਜੋ ਜੀਵ ਹੈ ਉਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਹੈ । ੨ ਅਤਥਾਤ ਜੀਵਦੇ ਬਿਨਾ ਦੁਸਾ ਚੇਤਨ ਤਤ੍ਵ ਈਸ਼ਤ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕੁਝ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਸਿੱਧ ਈਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਅਜੇਹਾ ਬੌਧ ਜੈਨ ਲੋਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਏਸ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ “ਇਤਿਹਾਸ ਤਿਮਿਰਨਾਸਕ” ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਨਾਮ ਹਨ ਇਕ ਜੈਨ ਅਰ ਦੁਸਾ ਬੌਧ, ਇਹ ਪਰਯਾਯਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਬੌਧਾਂ ਵਿਚ ਵਾਮਮਾਰਗੀ ਸਰਾਬ ਮਾਸ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਬੌਧ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਮਹਾਬੀਰ ਅਰ ਗੌਤਮ ਗਣਧਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬੌਧਾਂ ਨੇ ਬੁਧ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਗਣਧਰ ਅਰ ਜਿਨਵਰ, ਏਸਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਜੈਨਮਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ “ਇਤਿਹਾਸ ਤਿਮਿਰਨਾਸਕ” ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤੀਜੇ ਖੰਡ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਸੁਆਮੀ ਲੋਕਰਾਚਾਰਯ” ਥੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਲਗਤਗ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤਵਰਸ ਵਿਚ ਬੌਧ ਅਥਵਾ ਜੈਨਧਰਮ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਏਸ ਉੱਪਰ ਨੋਟ “ਬੌਧ ਕਹਨੇ ਥੀ ਸਾਡਾ ਆਸਾ ਉਸ ਮਤ ਨਾਲ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਬੀਰ ਦੇ ਗਣਧਰ ਗੌਤਮ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਥੀ ਕਿਰਤਸੁਆਮੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤਕ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤਵਰਸ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹਿਆ, ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸ਼ੋਕ ਅਰ ਸੰਪੂਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਉਸਥੀ ਜੈਨ ਬਾਹਿਰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸੱਕਦੇ । ਜਿਸਜਿਸਥੀ ਜੈਨ ਨਿਕਲਿਆ ਅਰ ਬੁਧ ਜਿਸਥੀ ਬੌਧਨਿਕਲਿਆ ਵੇਨੋਂ ਪਰਯਾਯਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਕੇਸਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਕਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਗੌਤਮ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਵਰਨਾ ਦੀਪਵੈਸ਼ ਤਿਤਿਆਦੀ ਪੁਰਾਨੇ ਬੁਧਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਕਸ਼ਮੁਨੀ ਗੌਤਮ ਬੁਧ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਮਹਾਬੀਰ ਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਏਸਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਇਕਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਸਾਨੂੰ ਜੋ ਜੈਨ ਨਾ ਲਿਖੇ ਗੌਤਮ ਦੇ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਧ ਲਿਖਿਆ ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੁਧਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਅਮਰਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਸਰਵਜਵ: ਸੁਗਤੋ ਬੁੱਧੋ ਧਰਮਰਾਜਸਤਥਾਗਤ: ।

ਸਮੰਤਭਦ੍ਰੇ ਭਗਵਾਨ ਮਾਰਜਿਲੋਕਜਿਜਿਨ: ॥੧॥

ਸ਼ਡਭਿਜਵੇ ਦਸ਼ਵਲੋ ਅਦ੍ਰੁਯਵਾਦੀ ਵਿਨਾਯਕ: ।

ਮੁਨੀੰਦ੍ਰ: ਸ੍ਰੀਘਨ: ਸ਼ਾਸਤਾ ਮੁਨਿ: ਸ਼ਾਕਯਮੁਨਿਸਤੁਯ: ॥੨॥

ਸ ਸ਼ਾਕਯਸਿੰਹ: ਸਰਵਾਰਥ: ਸਿੱਧਸ਼ੋਧੋਦਨਿਸ਼ਚਸ: ।

ਗੌਤਮਸ਼ਚਾਰਕਬੰਧੁਸ਼ਚ ਮਾਯਾਦੇਵੀਸੁਤਸ਼ਚ ਸ: ॥੩॥

ਅਮਰਕੋਸ਼ ਕਾਡ ੧ : ਵਤਗ ੧ । ਸਲੋਕ ੮ ਸੇ ੧੦ ਤਕ ॥

ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਬੁੱਧ, ਜਿਨ ਅਰ ਬੋਧ ਤਥਾਜੈਨ ਇਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਕੀ, ਅਮਰਸਿੰਹ ਭੀ ਬੁੱਧ, ਜਿਨ ਦੇ ਇਕ ਲਿਖਨ ਵਿਚ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ? ਜੇਹੜੇ ਅਵਿਦ੍ਵਾਨ ਜੈਨ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਨਾ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਦੇ ਅਰ ਨਾ ਦੁਸ਼ੇਦਾ, ਨਿਰਾ ਹਠ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਬਤੜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੇਤ੍ਰ ਜੇਹੜੇ ਜੈਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਓਹ ਸਥ ਜਾਨ ਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਬੁੱਧ" ਅਤੇ "ਜਿਨ" ਤਥਾ "ਬੋਧ" ਅਰ "ਜੈਨ" ਪ੍ਰਯਾਯਵਾਚੀ ਹਨ ਏਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ, ਜੈਨ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਜੋ ਅਪਨੇ ਤੀਰਥੀਕਰਾਂ ਹੀਨੂੰ ਕੇਵਲੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਨਾਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਰਵੰਗ, ਵੀਤਹਾਰ ਅਰਹਨ, ਕੇਵਲੀ, ਤੀਰਥੀਕ੍ਰਿਤ, ਜਿਨ ਇਹ ਛੀ ਨਾਸਤਿਕਾ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਆਦਿ ਦੇਵ ਦਾ ਸਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰੀ ਨੇ "ਆਪਤਨਿਸ਼ਚਿਆਲੀ ਰਾਤ" ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

ਸਰਵਜਵੇ ਵੀਤਰਾਗਾਦਿਦੋਸ਼ਸਤ੍ਰੈਲੋਕਯਪ੍ਰਜਿਤ: ।

ਯਥਾ ਸਥਿਤਾਰਥਵਾਦਿਚ ਦੇਵੋਅਰਹਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ: ॥੧॥

ਉਸਤਰਾਂ ਹੀ "ਭੋਤਾਤਿਤੋ" ਨੇ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

ਸਰਵਜਵੇ ਦਿਸ਼ਯਤੇ ਤਾਵੰਨੇਦਾਨੀਮਸਮਦਾਦਿਭਿ: ।

ਦਿਸ਼ਟੋ ਨ ਚੈਕਦੇਸ਼ੋਅਸਤਿ ਲਿੰਗੰ ਵਾ ਯੋਨੁਮਾਪਯੇਤ ॥੨॥

ਨ ਚਾਗਮਵਿਧਿ: ਕਸ਼ਚਿੰਤਯਥਸਰਵਜਵੇਧਕ: ।

ਨ ਚ ਤਤ੍ਰਾਰਥਵਾਦਾਨਾਂ ਤਾਤਪਰਯਮਪਿ ਕਲਪਤੇ ॥ ੩ ॥

ਨ ਚਾਨ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਧਾਨੈ ਸਤੈਸਤਦਸਤਿਤ੍ਵੰ ਵਿਧੀਯਤੇ ।

ਨ ਚਾਨੁਵਾਦਿਤੁੰ ਸਕਯ: ਪੂਰਵਮਨ੍ਯੈਰਬੋਧਿਤ: ॥੪॥

ਜੇ ਰਾਗ ਆਦੀ ਵੇਲਾ ਥੀ ਰਹਿਤ, ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਨੇ ਯੋਗ, ਯਥਾਵਤ ਪਦਾਰਥਾ ਦਾ ਕਹਨ ਵਾਲਾ, ਸਰਵੋਗ ਅਰਹਨ ਦੇਵ ਹੈ; ਓਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਏਹੀ ਸਰਵੋਗ ਅਨਾਦੀ ਪ. ਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਖਛ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੇਸ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੨ ॥ ਜਦ ਪ੍ਰਤਖਛ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਰਥ ਅਰਥਾਤਿ ਤ ਅਨਾਦੀ ਸਰਵੋਗ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਨਾਨ ਵਾਲਾ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤਿਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਰਥਵਾਦ ਅਰਥਾਤ ਉਸਤਤੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਪਰਕ੍ਰਿਤਿ ਅਰਥਾਤ ਪਰਾਏ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਕਹਨਾ, ਅਰ ਪੁਰਾਕਲਪ ਅਰਥਾਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਭੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ ॥ ੩ ॥ ਅਰ ਅਨ੍ਯਾਰਥ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰਥਾਤ ਬਹੁਬੀਹੀ ਸਮਾਸਦੇ ਵਾਡਣ ਪਰੋਖਛ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਧੀ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਫੇਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਥੀ ਮੁਨੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਭੀ ਕਿਸਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥

(ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਤਖਛਾਨ ਅਰਥਾਤ ਬੰਡਨ)

ਜੇ ਕਰ ਅਨਾਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਰਹਨ ਦੇਵਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਦੀ ਵੇਸਰੀਰਦਾ ਮੇਰਾ ਕੌਣ ਬਣਾਵਾ? ਬਿਨਾਂ ਸੰਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਯਥਾਯੋਗ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਸਹਿਤ ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਉਪਦ੍ਰੁਕਤ ਨਹੀਰ ਬਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੋਕਦਾ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾ ਥੀ ਸਹੀਰ ਬਨਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁੜ ਹੋਨ ਥੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਏਸ ਤਰਾ ਦੀ ਉੱਤਮ ਬਨਾਵਟ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦੇ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਯਥਾਯੋਗ ਬਨਨ ਦੀ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੇ ਰਾਗ ਆਦੀ ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੋਕੇ ਪਿਛੋਂ ਵੇਲੇ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਥੀ ਓਹ ਰਾਗ ਆਦੀ ਥੀ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਮੁਕਤੀ ਉਸ ਕਾਰਣ ਦੇ ਛੁਟਨ ਥੀ ਉਸਦਾ ਕਾਰਜ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਅਤਿਤ ਹੀ ਹੋਵੇ ਗੀ, ਜੇ ਬੋਝਾ ਅਰ ਬੋਝੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਓਹ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਸਰਵੋਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਵੇਦਾ ਮੁਝਪ ਇਕਦੇਲੀ ਅਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਮੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਹੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਸਬਤਰਾ ਨਾਲ ਯਥਾਰਥ ਕਹਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਸਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਤੀਰਥੰਕਰ

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥ ੧ ॥ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਪ੍ਰਤਖਛ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂਹੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਅਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੰਨ ਥੀਂ ਰੂਪ ਅਰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸੁਨਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉੱਸੇਤਰਾਂ ਅਨਾਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਦਾ ਉਪਾਯ ਸੁਧ ਅੰਤਹਕਰਣ, ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਬਿਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਮਤਲਬ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉੱਸੇਤਰਾਂ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਅਰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਆਦੀ ਗੁਣ ਹੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਜਾਨਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ੀਕ ਸੰਬੰਧ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਸੇਤਰਾਂ ਏਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਿੰਨ ਵੇਖਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜੀ ਪਾਪਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਛਰ, ਮੰਕਾ, ਲਜਿਆਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਰਫੇ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਦੇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਅਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਤਬਾ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਹੋਨੇ ਥੀਂ ਆਗਮ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਨਿੱਤ ਅਨਾਦੀ ਸਰਵੰਗ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜਨਾਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸਲਈ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਦ ਤਿਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜੀਵ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਅਰਥਵਾਦ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨੀ ਭੀ ਠੀਕ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੇ ਨਿੱਤ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂਹੀ ਉਸਤਤੀਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ॥ ੩ ॥ ਜੀਕਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਕਨ ਹੀ ਏਸ ਵਡੇ ਕੰਮਦਾ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣਾ ਸਦਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹੋਨ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਭੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਥੀਂ ਸੁਨੇਗੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨਾ ਭੀ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਏਸ ਥੀਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਵਿਹਾਰ ਅਯੋਗ ਹੈ ॥ (ਪ੍ਰਸਨ)—

ਅਨਾਦੇਰਾਗਮਸਯਾਰਥੇ ਨ ਚ ਸਰਵਜਵ ਆਦਿਮਾਨ ।

ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮੇਣ ਤ੍ਵਸਤਯੇਨ ਸ ਕਥੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਯਤੇ ॥ ੧ ॥

ਅਥ ਤਦ੍ਵਚਨੇਨੈਵ ਸਰਵਜਵੈਅਨਯੈ: ਪ੍ਰਦੀਯਤੇ ।-

ਪ੍ਰਕਲਪੇਤ ਕਥੰ ਸਿੱਧਿਰਨਯੋਅਨਯਾਸ੍ਰਯਯੋਸਤਯੋ: ॥ ੨ ॥

ਸਰਵਜਵੋਕਤਤਯਾ ਵਾਕਯੇ ਸਤਯੰ ਤੇਨ ਤਦਸਤਿਤਾ ।
ਕਥੰ ਤਦੁ ਭਯੰ ਸਿਧਯੇਤ ਮਿੰਦ੍ਰਮੂਲਾਂਤਰਾਦ੍ਰਿਤੇ ॥ ੩ ॥

ਵਿਚਕਾਰ ਸਰਵਗ ਹੋਇਆ ਅਨਾਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਭੂਠੇ ਵਚਨ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ ? ॥੧॥ ਅਰ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਦੇ ਵਚਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨਾਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀ ਅਨਾਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਅਨਾਦੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਥੀ ਅਨਾਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਅਨਯੋ ਅਨਯਾਸ਼੍ਰੇ ਦੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥੨॥ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵੋਗ ਦੇ ਕਹਨ ਨਾਲ ਉਹ ਵੇਦਵਾਕ ਮੰਚੇ, ਅਰ ਉਸੇ ਵੇਦ ਦੇ ਵਚਨ ਨਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਕੀਕਨ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੀਜਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਈਕਨ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਅਨਵਸਥਾ ਦੇਸ਼ ਆਵੇਗਾ ॥ ੩ ॥

(ਉੱਤਰ) ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਅਨਾਦੀ ਨਿੱਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਨਯੋਅ-ਅਨਯਾਸ਼੍ਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਜੀਕਨ ਕਾਰਯ ਥੀ ਕਾਰਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਕਾਰਣ ਥੀ ਕਾਰਯ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕਾਰਯ ਵਿਚ ਕਾਰਣ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਅਰਕਾਲ ਵਿਚ ਕਾਰਣ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਨਿੱਤ ਹੈ, ਉਹਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੰਤ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਗੁਣ ਨਿੱਤ ਹੋਨ ਥੀ ਈਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਵੇਦ ਵਿਚ ਅਨਵਸਥਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥ ੧ ॥ ॥ ੨ ॥ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ ਮਾ, ਪਿਉ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਭਖਸਰਰਯਾ, ਗਿਆਨ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕੀਕਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉੱਮੰਤਰਾਂ ਹੀ ਮੰਝੇਗਾ ਦਾ ਆਦਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਮੰਝੇਗਾ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਏਸਲਈ ਅਨਾਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਬਨਾਨਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਨੋ. ਵੇਖੋ! ਚਾਹੇ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸਰੀਰ ਆਦੀ ਦੀ ਬਨਾਉਣ ਨੂੰ ਪੁਰਣਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦਾ. ਜਦ ਸਿੱਧਜੀਵ ਸੁਸੁਪਤੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਜਦ ਜੀਵ ਰੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦਾ ਰਿਆਨ ਭੀ ਏੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਪਰੀਵਿਨ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲੇ, ਇਕ ਜਵਾਨ ਵੇਦ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਨਾ ਬਿਨਾ ਭ੍ਰਮ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇਗਾ. ਏਹੋ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ. ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਤੇਰੇਵੇਰੇ ਅਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਥੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀ?

ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ? ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ? ਇਤਿਆਦੀ ਅਨਵਸਥਾ ਆਵੇਗੀ ।

ਆਸਤਿਕ ਅਰ ਨਾਸਤਿਕ ਦਾ ਮੰਵਾਦ ।

ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਰਤਨਾਕਰ ਦੇ ਤੇਜੇ ਭਾਗ ਆਸਤਿਕ ਨਾਸਤਿਕ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਉੱਤਰਇੱਥੇ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸੱਮਝੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ, ਅਰ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਮ ਨਾਲ ।

(ਆਸਤਿਕ) ਜੇਕਰ ਸਭ ਕਰਮ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮ ਕਿੱਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਆਖੋ ਕਿ ਜੀਵ ਆਦਿ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਜੇਕਰ ਆਖੋ ਕਿ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਅਰ ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਨਾਦੀ ਦਾ ਫੁਟਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਪ੍ਰਾਗਭਾਵ ਵਾਸਤੇ ਅਨਾਦੀ ਸਾਤ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਭਵ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਨਗੇ । ਜੇਕਰ ਈਸ਼ੁਰ ਫਲ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਪ ਦੇ ਫਲ ਦੁਖ ਨੂੰ ਜੀਵ ਅਪਨੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੋਗੇਗਾ, ਜੀਕਨ ਚਰ ਆਦਿ ਹੋਰੀ ਦਾ ਫਲ ਵੀਡ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦੇ ਕਿੰਤੂ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਥੀਂ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਦੁੱਸੇ ਵਰਾ ਪਦਮੰਜੂਰ ਦੇ ਭੁਗਾਨ ਥੀਂ ਜੀਵ ਪਾਪ ਅਰ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਵਲਾ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਹੋਰੀ ਤਾਂ ਕਰਮ ਗਜ਼ਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਹੋਰੀ ਦੇ ਕਰਮ ਹੋਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਨੇ ਪੈਨਗੇ ।

(ਨਾਸਤਿਕ) ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਆ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਭੋਗਨਾ ਪੈਦਾ, ਏਸਨੇ ਈ ਜੀਕਨ ਅਸਾ ਦੇਵਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੁਕਤਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹਾਂ ਉਕਨ ਦੁਸੀ ਭੀ ਮੰਨੇ ।

(ਆਸਤਿਕ) ਈਸ਼ੁਰ ਬਿਨਾ ਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕ੍ਰਿਆ ਸਹਿਤ ਹੋਤਦ ਚੇਤਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰਿਆ ਥੀਂ ਵੱਖਰਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੀਕਨ ਦੂਸੀ ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ ਅਰਥਾਤ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀਰਥਕਰ ਨੂੰ ਜੀਵ ਥੀਂ ਬਨੇ ਹੋਏ ਮੰਨੇ ਹੋਏ, ਏਸ ਤਰਾ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਨਿਮਿਤ ਥੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਬਨੇ ਤਾਂ ਅਨਿਤ ਅਰ ਪਰਾਧੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਬਨਨ ਦੇ ਪਹਿਲਾ ਜੀਵ ਸੀ, ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਮਿਤ ਥੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਬਨਿਆ ਤਾਂ

ਓਹ ਭੀ ਜੀਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਪਨੇ ਜੀਵਪਨੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਥੀਂ ਜੀਵ ਹੈ, ਅਰ ਅਨੰਤਕਾਲ ਤਕ ਰਹੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਅਨਾਦੀ ਸੁਤ: ਸਿੰਧ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ 'ਨਨਾ ਯੋਗ' ਹੈ। ਦੇਖੋ! ਜੀਕਨ ਵਰਤਮਾਨ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਪਾਪ, ਪੰਨ ਕਰਮ ਵਾਲਾ, ਸੁਖ, ਦੁਖ ਭੋਗਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਕਨ ਈਸੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਈਸੁਰ ਕ੍ਰਿਆਵਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕੀਕਨ ਬਨਾ ਸੱਕਦਾ? ਜੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਭ ਵ ਵਾਕਣ ਅਨਾਦੀ ਸਾਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰਮ ਸਮਵਾਇ ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਜਹੜਾ ਸਮਵਾਇ ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸੰਯੋਗ ਥੀਂ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਅਨਿੱਤ ਹੋਵਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਆ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਕਹੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਤ ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਲੇ ਹੋਏ, ਕੀ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਵਾਕਣ ਸੜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਇਕ ਠਿਕਾਨੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤ ਕੁਝ ਭੀ ਬਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਹੋਈ ਕਿੰਤੂ ਹਨੇਰੇ ਅਰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਈਸੁਰ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆ ਵਸਤੂ ਚੇਤਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਦੀਆਂ? ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, ਵੈਸ਼ਣ, ਸੂਦ੍ਰ ਆਦੀ ਦੀ ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ, ਨਿਕ੍ਰਿਸਟ ਅਵਸਥਾ ਕਿਉਂ ਹੋਈ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਈਸੁਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਵੁਟਿਆਈ ਵਡਿਆਈ ਨਾ ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥

(ਆਸਤਿਕ) ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਵਿਆਪਕ ਇਕਦੇਸੀ ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਸਰਵਦੇਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਆਕਾਸ਼ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਭ੍ਰਗੋਲ ਅਰ ਘੜਾ ਕਪੜਾ ਆਦੀ ਸਾਰ ਵਿਆਪਕ ਇਕਦੇਸੀ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਜ਼ਮੀਨ, ਆਕਾਸ਼ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਉਕਨ ਈਸੁਰ ਅਰ ਜਗਤ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ ਸਾਰੇ ਘੜੇ, ਕਪੜੇ ਆਦੀ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਰ ਘੜਾ, ਕਪੜਾ ਆਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚੇਤਨ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੇ ਚੇਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੀਕਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਅਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਅਧਰਮਾਤਮਾ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਅੱਛੇ ਗੁਣ ਅਰ ਸੱਚ ਕਹਿਨ ਆਦੀ ਕਰਮ, ਸੁਸੀਲਤਾ ਆਦੀ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੋਨ ਥੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਡਗੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦ੍ਰ ਅਰ ਚੰਡਾਲ ਵੱਡ ਛੋਟੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਟਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਿਆ ਜਿਹੀ ਚੌਥੇ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਦੇਖ ਲੋ।

(ਨਾਸਤਿਕ) ਜੇਕਰ ਈਸੁਰ ਦੀ ਰਚਾ ਥੀਂ ਸਿਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਆਦੀ ਦਾ ਕਾ ਕੰਮ?

(ਆਸਤਿਕ) ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੀਵਦੀ ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਨਯੋਗ ਕਰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੀਵ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਦੁਖਤ, ਫਲ ਦੁਆਈ, ਅੰਨ ਆਦੀ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਮਨੁਸ਼ਨਾ ਪੀਹਨ, ਨਾ ਵੁਟਨ, ਨਾ ਰੋਟੀ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਬਨਾਨ, ਅਰ ਨਾ ਖਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਈਸ਼ਰ ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਰੇਗਾ? ਅਰ ਜੇ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੀਵਦਾ ਜੀਵਨ ਭੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਏਸਲਈ ਆਦੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਜੀਵਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਅਰ ਸੱਚੇ ਨੇ ਬਨਾਨਾ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਅਹੀਨ ਹੈ ਪਿਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਨਾ ਜੀਵਦਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਮ ਹੈ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਸਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰੇਤਰ, ਅਨਾਦੀ, ਚੈਤਨ, ਆਨੰਦ, ਗਿਆਨਸਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਜੰਜਾਲ ਅਰ ਦੁਖ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਇਆ? ਆਨੰਦ ਛੱਡ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪੈਨਾ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?

(ਆਸਤਿਕ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਜੰਜਾਲ ਅਰ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡਿਗਦਾ, ਨਾ ਅਪਨੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਅਰ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਡਿਗਨਾ ਜੇ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਰਵਦੇਸੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਅਨਾਦੀ ਚੈਤਨ ਆਨੰਦ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਗਤਨੂੰ ਨਾ ਬਨਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਹੜਾ ਬਨਾ ਸਕੇ, ਜਗਤ ਬਨਾਨ ਦਾ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਸ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਨਨ ਦਾ ਭੀ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਗਤਨੂੰ ਬਨਾਂਦਾ, ਅਰ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੀਕਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਥੀਂ ਸਿਸਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਰੂਪ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਥੀਂ ਭੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਯਮ ਉੱਸਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਈਸ਼ਰ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਸੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਨੇ, ਧਾਰਨੇ ਅਰ ਪੁਲੈ ਕਰਨੇ ਦੇ ਬਖੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਇਆ?

(ਆਸਤਿਕ) ਈਸ਼ਰ ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਹੋਨ ਥੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਧਨਾਂ ਥੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਭੀਰਥੀਕਰ ਦੇ ਵਾਛਣ ਇਕ ਜਗਹ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੇ ਬੰਧ-ਪੁਰਵਕ ਮੁਕਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸਨਾਤਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਅਨੰਤਸਰੂਪ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਓਹ ਏਸ ਬੇੜੇ ਜਿਹੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਂਦਾ, ਧਰਦਾ ਅਰ ਪੁਲੈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਧ ਅਰ ਮੋਖਛ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਥੀਂ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਥੀਂ ਵੰਧ, ਅਰ ਬੰਧ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਕਦੀ ਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਓਹ ਮੁਕਤ

ਕਿਉਂਕਰ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਜੇ ਇਕਦੇਸੀ ਜੀਵ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਬੱਧ ਅਰ ਮੁਕਤ ਸਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਨੰਤ ਸਰਵਦੇਸੀ, ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਈਸ਼ੁਰ ਬੰਧਨ ਵਾ ਨੈਮਿਤਿਕ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਚਕ੍ਰ ਵਿਚ ਜੀਕਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਭੀਰਵਕਰ ਹਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ, ਏਸਲਈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਈਕਨ ਹੀ ਭੋਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੀਕਨ ਭੋਗ ਪੀਨ ਦੇ ਨਸੇ ਨੂੰ ਆਪਹੀ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ।

(ਆਸਤਿਕ) ਜੀਕਨ ਬਿਨਾ ਰਾਜਾ ਦੇ ਡਾਕੂ, ਲੰਪਟ, ਦੋਰ ਆਦੀ ਥੋਏ ਮਨੁਸ਼ ਅਪ ਫਾਸੀ ਵਾ ਕੈਦਖਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਉਹ ਜਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਰਾਜਾ ਦੀ ਨਿਆਯਵਿਵਸਥਾ ਮਨੁਸ਼ਾਰ ਬਲਦਸਤੀ ਨਾਲ ਪਕੜਕੇ ਜੇਹਾ ਦਹਿੰਦੇ ਤੇਹਾ ਰਾਜਾ ਵੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਤਰਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਅਪਨੀ ਨਿਆਯ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਯੋਗ ਵੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਥੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਏਸਲਈ ਅਵਸਯਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

(ਨਾਸਤਿਕ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜਿੰਨੇ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਹਨ

(ਆਸਤਿਕ) ਇਹ ਕਹਨਾ ਸਬਤਰਾਨਿਕੀਮਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਧ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਦਾ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਵੀ ਭੀਰਵਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਧ ਸਨ, ਫੇਰ ਮੁਕਤ ਹੋਏ, ਵੇਰਭੀ ਬੰਧ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਡਿਗਨ ਰੇ । ਅਰ ਜਦ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਹਨ ਤਾਂ ਜੀਕਨ ਜੀਵ ਅਨੇਕ ਹੋਨ ਥੀਂ ਲੜਕੇ ਭਿੜਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਚੁਕਰ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਲੜਿਆ ਭਿੜਿਆ ਕਰਦੇ ਰੇ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਹੋ ਮੁਟਖਾ ! ਜਗਤ ਦਾ ਕਦਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜਗਤ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸਿੱਧ ਹੈ ॥

(ਆਸਤਿਕ) ਇਹ ਜੈਣੀਆਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਭੁਲ ਹੈ, ਭੁਲਾ ਬਿਨਾ ਕਰਤਾ ਦੇ ਕੋਈ ਕਦਮ, ਕਰਮ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਕਾਰਯ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੀਕਨ ਕਨਕ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਨਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਪੋਟੀ ਬਨਕੇ ਜੈਣੀਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ । ਕਪਾਹ, ਸੂਤ੍ਰ, ਕਪੜਾ, ਅੰਗਦੱਖਾ, ਦੁਪੱਟਾ, ਧੌਤੀ, ਪਗੜੀ ਆਦੀ ਬਨਕੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਦ ਅਸੇਹਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ

ਕਰਤਾਏ ਬਿਨਾ ਇਹ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਦਾ ਜਗਤ ਅਰ ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਕਨ ਬਨ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਹਠ ਧਰਮ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਨਿਆ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਨੋ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸਿਪ, ਉਪਰ ਕਹੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਕਰ ਦਿਖ ਓ, ਜਦ ਅਜਹਾ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਫੇਰ ਦੁਹਾਏ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਹਿਤ ਕਹਨੇ ਨੂੰ ਕੋਹਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਵਾਨ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ਨਾਸਤਿਕ) ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਵਾ ਮੋਹਿ: ? ਜੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ? ਜੇਕਰ ਮੋਹਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਬਨਾਨੇ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ॥

(ਆਸਤਿਕ) ਪਦਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਵਿਰਾਗ ਵਾ ਮੋਹ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਦਵਿਅਕਤ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਕਿਸਨੂੰ ਰੁਹਣ ਕਰੇ, ਈਸ਼ੁਰ ਨਾਲੋਂ ਉਦਮ ਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਮੋਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਵਿਰਾਗ ਅਰ ਮੋਹ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜੀਵ ਵਿਚ ਘਟਦਾ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ॥

(ਨਾਸਤਿਕ) ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਕੇ ਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥

(ਆਸਤਿਕ) ਭੁਲਾ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਧਰਮ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਕ ਮਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਣੰਤ ਸਾਮਰਥ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਰ ਖੁਖੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ? ਹਾਂ ਦੁਸ਼ੀਂ ਅਪਨੇ ਅਰ ਅਪਨੇ ਭੀਰਦੀਕਰਾਂ ਦੇ ਵਾਛਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਅਪਨੇ ਅਗਿਆਨ ਬੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਦੁਹਾਭੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੋ, ਜੇਕਰ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਵੇਖਾਂ ਬੀਂ ਛੁਟਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇਦ ਆਦੀ ਸਭ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਆਖਰਾ ਲਵੋ, ਕਿਉਂ ਦੂਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਪੈਕੇ ਠੋਕਰਾ ਖਾਏ ਹੋ ॥

ਹੁਨ ਜੈਨ ਲੋਗ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੇਹਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਥੇਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਖਾਏ ਅਰ ਮਿਥ ਪੈ ਮੂਲ ਦੇ ਅਰਥ ਨੇ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਸੋਚ ਝੂਠ ਦੀ ਸਮੀਖਣਾ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਏ ਹਾਂ ॥

ਸਾਮਿਅਟਾਇ ਅਟੀਤੇ ਦ ਨੂਰਇ ਮਿਸਾਹ ਪੋਟਕਾਂਤੀ ।

ਮੋਹਾਇ ਕੰਮਗੁਰੁ ਠਿਇ ਵਿਵਾਗ ਵਸਤੁ ਭਮਇ ਜੀਵਹੋ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਚਤੁਰਥਾ ਕਰ ਭਾਗ ੨ । ਖਸਟੀਲਛਕ ੬੦ । ਸੁਤ੍ਰ ੨ ॥

ਇਹ ਚਤੁਰਸਾਰ ਭਾਗਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਰੋਭਮ ਅਰ ਮਹਾਵੀਰ ਦਾ ਮੰਨਾਏ ਹੈ ॥

ਏਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਉਪਯੋਗੀ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੀ ਏਸਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ, ਨਾ ਕਦੀ ਵਿਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹੀ ਹੀ ਅਸਤਿਤਵ ਨਾਸਤਿਤਵ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕਦੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੀ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ॥

। (ਸੰਖੇਪ) ਜੇਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਥੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਰਹੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਰਵਾ ਮਤ ਉਤਪੱਤੀ ਤੋਂ ਵਿਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਬਿਨਾ ਕਤ। ਨਹੀਂ ਤੀਵੇ, ਸਾਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ। ਇਹ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਸਾਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਤਪੰਨ ਵਿਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਸ-ਗਤ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ ਵਾ ਕੀਉਂਦੀ ਨਹੀਂ? ਏਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹ-ਕਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀਤਾਂ ਜਿਸ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇ? ਜਿਹੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤੇਸ੍ਹੀ ਤਾਂ ਜਿਹੇ ਤੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੀ ਜਾਂ ਨਾਂ ਤੇਸ੍ਹੀ ਨਾਂ ਪਦਾਰਥ ਜਿਸ ਮਾਨ ਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਰਵਾ। ਤਾਂ ਸਾਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇਸ੍ਹੀ ਇਸਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ ਕਿਉਂ ਰਹੇਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਰਥਾਤ ਇਨਾਂ ਦੇ ਅਤਾਰਥ ਵਾ ਜੈਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਜੇ ਨਾ ਖਾਏ ਨਾ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਨਾ ਹਨ ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਿਖੀਆਂ ਅਸੇ-ਰੀਆਂ ਅਨੁਦੇਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀ ਰਹੇ ਮੰਨਦੇ ਅਤਕਹਿੰਦੇ, ਵੇਖੋ! ਏਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀਕਾਸ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੀ ਜੀਵਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਲਕਾਸ ਅਦੀ ਜੀਵਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਏਸਨੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ। ਹੋਰਭੀ ਵੇਖੋ! ਇ-ਨਾਂਦੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮੇਸ਼ਵਰਾਂ ਨੇ ਜੈਨ ਯੋਗ ਪੱਕੇ ਗਿਆਨੀ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਇਹ ਨਮੂਨੇ ਹਨ। “ਰਤਨਸਾਰਭਾਗ” (ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਜੈਨ ਯੋਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਈ-ਸਵੀ ਸਨ ੧੮੭੯ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਾਂ ੨੮ ਵਿੱਚ ਕਾਸੀ ਜੈਨ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਪ੍ਰੇਸ ਵਿਚ ਨ-ਨਕਰੀਦ ਯਤੀਨੇ ਛਪਵਾਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਦੇ ੧੩੫ ਪੰਨੇ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਵੇਲੇਦਾ ਨਾਮ ਸੁਖਭਾਗ ਕਾਲ ਹੈ ਅਰ ਅਨਾਗਿਨਤ ਵੇਲਿਆਂ ਨੂੰ “ਆਵ ਨੀ” ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਕ੍ਰੋੜ ਛਿਆਠ ਲੱਖ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੋ ਸੌ ਸੋਲਾਂ ਆਵ ਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ “ਮਹੁਰਤ” ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉ-ਜੇਹੇ ਤੀਹ ਮਹੁਰਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ “ਦਿਨ” ਉਜੇਹੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਇਕ “ਪਖਣ,” ਉਜੇਹੇ ਦੋ ਪਖਣਾਂ ਦਾ ਇਕ “ਮਹੀਨਾ” ਉਜੇਹੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕ “ਵਰ੍ਹਾ” ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਜੇਹੇ ਸੱਤਰ ਲੱਖ ਕ੍ਰੋੜ ਛਿਆਠ ਹਜ਼ਾਰ ਕ੍ਰੋੜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਇਕ “ਪੁਰਬ” ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਪੁਰਬਾਂ ਦਾ ਇਕ “ਪਲਯੋਪਮ ਕਾਲ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੰਖਿਆਤ ਏਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਚਾਰ ਕੋਹ ਦਾ
 ਚੌਰਸ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭੁਗਾ ਖੁਹ ਖਟਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਗਲੀਏ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ
 ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਨਾ ਅਰਥਾਤ ਵਰਤਮਾਨ
 ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਵਾਲ ਥੀ ਜੁਗਲੀਏ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਵਾਲ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਛਿਆਨਵੇਂ
 ਹਿੱਸ ਸੁਖਛਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਜੁਗਲੀਏ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਛਿਆਨਵੇਂ
 ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਅਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਅਜੇਹੇ ਜੁਗਲੀਏ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਵਾਲ ਦੇ ਇਕ ਉਂਗਲ ਹਿੱਸ ਦਾ ਸੱਤ ਵੇਰੀ
 ਅੱਠ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਥੀ ੨੦੮੭੧੫੨ ਮਤਥਾਤ ਵੀਹ ਲਖ ਸਤਾਨਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ
 ਇਕ ਸੌ ਬਵੇਸਾ ਟੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਕਹੇ ਹੋਏ
 ਖੁਹ ਨੂੰ ਭਰਨਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਇਕ ਟੋਟਾ ਕੱਢਨਾ, ਜਦ
 ਸਾਰੇ ਟੋਟੇ ਨਿਕਲ ਜਾਨ ਅਤ ਖੁਹ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਸੰਖਿਆਤ
 ਕਾਲ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਟੋਟੇ ਦੇ ਅਸੰਖਿਅਤ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਖੁਹ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਠੰਡਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਥੀ
 ਚਕਰਵਰਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਨਾ ਦੱਬੀਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਟੋਟਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਟੋਟਾ ਕੱਢੇ ਜਦ ਉਹ ਖੁਹ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਉਸ
 ਵਿਚ ਅਸੰਖਿਆਤ ਪੁਤਰ ਪੰਨ ਤਦ ਇਕ ਇਕ ਪਲਕੇਪਮ ਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਉਹ ਪਲਕੇਪਮ ਕਾਲ ਖੁਹ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸਟਾਤ ਨਾਲ ਜਾਨਨਾ। ਜਦ ਦਸ ਕ੍ਰੋੜਾਨ-
 ਕ੍ਰੋੜ ਪਲਕੇਪਮ ਕਾਲ ਬੀਤਨ ਤਦ ਇਕ "ਸ ਗਰੋਪਮ" ਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ
 ਦਸ ਕ੍ਰੋੜਾਨਕ੍ਰੋੜ ਸਾਗਰੋਪਮ ਕਾਲ ਬੀਤ ਜਾਵੇ ਤਦ ਇਕ "ਉਤਸਰਪਣੀ"
 ਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਇਕ ਉਤਸਰਪਣੀ ਅਰ ਇਕ ਅਵਸਰਪਣੀ ਕਾਲ
 ਬੀਤ ਜਾਵੇ ਤਦ ਇਕ "ਕਾਲਤ੍ਰ" ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਚਕ੍ਰ ਬੀਤ
 ਜਾਨ ਤਦ ਇਕ "ਪੁਦਗਲਪਰਾਤ੍ਰਿਤ" ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੁਨ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਕਿਸ
 ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਸਿੰਧਾਤ ਪੁਸਤਕਾ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਦ੍ਰਿਸਟਾਤ ਨਾਲ ਕਾਲ
 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਥੀ ਉਪਰਾਂਤ "ਅਨੰਤਕਾਲ" ਕਹਾਵਾ ਹੈ, ਉਸੇਹੋ
 ਅਨੰਤ ਪੁਦਗਲਪਰਾਤ੍ਰਿਤ ਕਾਲ ਜੀਵਨੇ ਭੁਮੰਦ ਹੋਏ ਬੀਤੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦੀ ।
 ਸੁਨੋ ਭਰਾਓ ! ਗਣਿਤਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਲੋਕੋ ! ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਕਾਲ
 ਸੰਖਿਆ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਭੀ ਮੰਨ ਸਕੋਗੇ
 ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਦੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਗਣਿਤਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ
 ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਦੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੁਝ ਪਾਰਾਵਾਤ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਨੇਰ ਸੁਨੇ,
 ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹਾ ੧੩੩ ਥੀ ਲੋਕੋ ਜੋ ਕੁਝ ਬੁਟਾਬੋਲ ਅਰਥਾਤ
 ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਧਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਹਤੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਅਰ ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ

ਬੀਂ ਲੋਕੇ ਮਹਾਵੀਰ ਤਕ ਚੌਵੀ ੨੪ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪਤਾ ੧੪੯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀਵੀਕਾਯ ਦੇ ਜੀਵ ਜਿੰਦੀ, ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਪ੍ਰਿਥੀਵੀ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਜਾਨਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਸਾਵਾਂ ਦੇ ਸਤਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਕ ਅੰਗੂਲ ਦਾ ਅਸੰਖਿਆਤਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਨਾ ਅਰਥਾਤ ਅਤਜੈਤਹੀ ਸੁਖਛਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤਥਾਤ ਓਹ ਵਧਾਕ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ੨੨ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਰਤਨਸਾਰ ਪਤਾ ੧੪੯) ਬਨਸਤੀ ਦੇ ਇਕ ਸਰਰ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਾਧਾਰਣ ਬਨਸਪਤ ਕਹਾਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋਕਿ ਕੰਦ, ਮੂਲ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅਤ ਅਨੰਤਕਾਰ ਪ੍ਰਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਾਰਣ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਜੀਵ ਕਹਨੇ ਚਾਹੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਅਨੰਤ ਮਾਤਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਤਰਤ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤ ਇਕ ਸਰਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਅਤਥਾਤ ਸਪਰਸ਼ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਨਸਪਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਦੇਹਮਾਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਅਤਥਾਤ ਪ੍ਰਤਾਲਾਂ ਦਾ ਯੋਜਨ ਚੌਹ ਕਹਾ ਦਾ ਪਰੰਤੂ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਯੋਜਨ ੧੦੦੦੦ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਆਤਮਾਨ ਵਧੀਕ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹੁਨ ਦੋ ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਵਾਲ ਜੀਵ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਤ ਇਕ ਹੀਰ ਸੇ ਸੰਖ, ਕੋਛੀ ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਮਾਨ ਵਧੀਕ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ਅਠਤਾਲੀ ਕੋਹ ਦਾ ਸਬੁਲ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾਨ ਵਧੀਕ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ਥਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਭੁਲ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਝੇ ਵਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਮਰ ਵਧੀਕ ਲਿਖਦਾ, ਅਰ ਅਠਤਾਲੀ ਕੋਹ ਦੀ ਮੋਟੀ ਸ੍ਰੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੇ ਦੇਖੀ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਅਜੇਹੇ ਕਿਥੇ ਜੋ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਨ ! (ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪਤਾ ੧੫੦) ਹੋਰ ਦੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਅਨੂਹਾ, ਬਗਾਹੀ, ਕਸਾਰੀ, ਅਰ ਮੱਖੀ, ਇਕ ਯੋਜਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਧੀਕ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਭਰਾਓ ! ਚੌਹਾ ਦੌਹਾ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਅਨੂਹਾ ਹੋਰੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅੱਠਾ ਮੀਲਾਂ ਤਕ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਅਨੂਹਾ ਅਰ ਮੱਖੀ ਭੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਅਨੂਹੇ ਅਰ ਮੱਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੇ ਦੇਖੇ ਹੋਨਗੇ, ਹੋਰੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਹੋਨਗੇ, ਕਦੀ ਅਜੇਹੇ ਅਨੂਹੇ ਕਿਸੇ

ਜੈਨੀ ਨੂੰ ਲੜਨ ਭਾਂ ਉਸਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਲਦੇ ਜੀਵ ਮੱਛੀ ਆਦੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਅਤਥਾਤ ੧੦੦੦੦ ਕੋਹ ਦੇ ਯੋਜਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੧੦੦੦੦੦੦੦ ਇਕ ਕੁਝ ਕੋਹ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਕ ਕੁਝ ਪਿਛ ਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਯੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਡਾ ਸਫਲਾ ਜੀਵ ਬਿਨਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਤੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤ ਤੈਹ ਪੈਤਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਥੀ ਆਦੀ ਦਾ ਦੇਹ ਪਾਨ ਦੇ ਕੋਹ ਥੀਂ ਨਵਾਂ ਕੋਹਾਂ ਤਕ, ਅਤ ਮਾਨੁਸ਼ਾਨ ਚੈਤਾਸੀ ਤਤਾਤ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਂ ਦਾ, ਇਤਿ ਮਾਤੀ ਮਸਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲ ਜੀਵ ਭੀ ਜੈਨੀ ਨੇਗਾ ਨ ਦਖ ਹੋਏਗਾ, ਮਤ ਮੰਦਰ ਹਨ, ਹੋਤ ਵੇਤੀ ਬਾਣ ਨ ਨਹੀਂ ਮੰਦ ਸੰਦਰ । ਤਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪਤ੍ਰ ੧੫੨) ਜਨ ਵਿਤ ਫਿਤਨ ਵਾਲੇ, ਜਤਤ ਭੀ ਹੋਏ ਵਾਲ ਚੀਕਾਂ ਦਾ ਦੇਹ ਪਾਨ ਵਡਾ ਇਕ ਤਤਾਤ ਜੋਜਨ ਅਤਥਾਤ ੧੦੦੦੦੦੦੦ ਇਕ ਕੁਝ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਅਤ ਮਾਨੁਸ਼ਾਨ ਇਕ ਕੁਝ ਉਹ ਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਡੇ ਸਰੀਰ ਅਤ ਮਾਨੁ ਵਾਲ ਜੀਵ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੇ ਮਤਤਜਾਂਨੇ ਸੁਪਤ ਵਿਤ ਦਵੇਹੋਨਗਾ ਕੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਬੁਝੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਸਟਾ ਕਦੀ ਭੀ ਹੋਨਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ॥

ਹੁਨ ਸੁਨੋ ਪਿਥਿਵੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਨ (ਤਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪਤ੍ਰ ੧੫੨) ਏਸ ਤਿਤਭੇ ਲੋਕ ਅਸੇਖਿਆਤ ਦੀਪ ਅਤ ਅਸੇਖਿਆਤ ਸਮੁੰਦ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੇਖਿਆਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਅਤਥਾਤ ਜੋ ਢਾਈ ਸ ਜਾਤੇਪਮ ਕਾਲ ਵਿਤ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾ ਹੋਵੇ ਉਨੇ ਦੀਪਤਥਾ ਸਮੁੰਦ ਸਾਨਨਾ, ਹੁਨ ਏਸ ਪਿਥਿਵ ਵਿਤ 'ਜੈਬੁਦੀਪ' ਪਹਿ ਨਾਂ ਸਾਤੇ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਵਿਤਰਾਤ ਹੈ, ਏਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਕ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਅਤਥਾਤ ਇਕ ਅਤਥ ਕੋਹ ਦਾ ਹੈ, ਅਤ ਏਸ ਦੇ ਚੋਹਾਂ ਪ ਸ ਖ ਤਾ ਸਮੁੰਦ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਕੋਹ ਦਾ ਹੈ, ਅਤਥਾਤ ਦੋ ਅਤਥ ਕੋਹ ਦਾ, ਏਸ ਜੈਬੁਦੀਪ ਦੇ ਤੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਜੋ 'ਧਾਤਕੀ ਖੰਡ' ਨਾਮ ਦੀਪ ਹੈ ਉਸਦਾ ਚਾਰ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਅਤਥਾਤ ਚਾਰ ਅਤਥ ਕੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਅਤ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ 'ਕਾਲੋਦੀਪ' ਸਮੁੰਦ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਖ ਅਤਥਾਤ ਅੰਤ ਅਤਥ ਕੋਹ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ 'ਪ੍ਰਸਵਤਾਵਤਤ' ਦੀਪ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕੋਹ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕੋਰਾਂ ਹੋਨ, ਉਸ ਦੀਪ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਅਤ ਉਸਦੇ ਅੰਗੇ ਅਸੇਖਿਆਤ ਦੀਪ ਸਮੁੰਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਿਰਯਕ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪਤ੍ਰ ੧੫੩) ਜੈਬੁਦੀਪ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿਮਵੰਤ, ਇਕ ਏਰੀਡਵੰਤ, ਇਕ ਹਰੀਵਰਸ, ਇਕ ਰਮਯਕ, ਇਕ ਦੇਵਕੁਰੂ, ਇਕ ਉੱਤਰਕੁਰੂ, ਇਹ ਛੇ ਖੇਤ੍ਰ ਹਨ ॥

(ਸਮੀਖਫਕ) ਸੁਨੋ ਭਰਾਵੇ ਭੁਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕੋ ! ਭੁਗੋਲ ਦੇ ਮਿਨਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲੋ ਵਾ ਜੈਨੀ ? ਜੇਕਰ ਜੈਨੀ ਭੁੱਲ ਗਏ

ਹੋਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ. ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭੁਲੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਇਹਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਅਰ ਮਿੱਥਾ ਨੇ ਫੂਰੇਲ, ਖਰੋਲ ਅਰ ਗਾਇਤ ਵਿਦਿਆ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਪਰੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵਛਾ ਅਨਹੰਦ ਗਯੋੜਾ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ? ਭਲਾ ਅਜੇਹੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰੁਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਦੇ ਇਨਾ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨੇਨ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਅਫਰਦਯ ਹੈ ? ਏਸ ਲਈ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਅਪਣੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਰੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋਕ ਮੰਨੇਨ ਯੋਗ ਭੀਰਖਕਰਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਮਿਥਾਤ ਰੱਖ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ. ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰੋਖਨ ਦਿੰਦੇ, ਜੇ ਦੇਨ ਤਾਂ ਪੋਲ ਬੁਲ ਸਾਫ਼, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਭੀ ਪੁੱਧ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇਗਾ. ਉਹ ਕਦੀ ਭੀ ਏਸ ਗਯੋੜੇ ਨੂੰ ਮੋਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਸੋਗੇ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨੇਨ ਲਈ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਿਰਾਸ਼ੂਰ ਹੈ, ਹਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਨਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਅਦੀ ਤ੍ਵ ਮੂਰੁਪ ਅਕਰਮਿਕ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਪੁਰਵਕ ਬਨਨੇ ਵਾ ਵਿਗੜਨੇ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਨਦ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਰੂਪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਰ ਮੁਭਾਵ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਰੂਪ ਅਰ ਜੜ ਹਨ ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਜੀਕਨ ਚਾਹੀਏ ਭੀਕਨ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਦੇਵਨ ਸ਼ੁਰੂਰ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨਮੂਰੁਪ ਹੈ। ਦੇਖੋ ! ਪ੍ਰਿਧਵੀ ਮੂਰਯ ਅਦੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਰਖਨਾ, ਅਨੰਤ ਅਨਾਦੀ ਦੇਵਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਯੋਗ ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਸੀਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਬੁਲ ਜਗਤ ਅਨਾਦੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਕਾਰਨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਿੰਤ ਮੰਟੋਰੇਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿੰਤੂ ਉਹੀ ਕਾਰਨ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਈਕਨ ਕਹੇਗੇ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਕਾਰਨ ਅਰ ਕਾਰਣ ਆਪ ਹੀ ਹੋਨ ਥੀਂ ਅਨੰਤ ਅਨਾਦੀ ਅਰ ਅਨਮਾਏ ਵੇਲਾ ਆਵੇਗਾ, ਜੀਕਨ ਅਪਣੀ ਪੋਨ ਉਪਰ ਆਪ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਅਰ ਅਪਣਾ ਚਿਤਾ ਪੁਰੁ ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸ਼ੁਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨਨਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੌਨ ਹੈ ?

(ਉੱਤਰ) ਕਰਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾ ਕਰਤਾ ਅਰ ਕਾਰਣ ਦੇ ਹੋਨ ਥੀਂ

ਹੀ ਕਾਰਜਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਯੋਗ ਵਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸੰਯੋਗਵਿਯੋਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਕਰਤਾ ਵਾ ਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਭਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਅੱਠਵੇਂ ਸਮੁਲਾਸ ਵਿਚ ਸਿਸਟੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਦੇਖ ਲੈਨੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਭਾਂ ਪਰਮ ਪੁਖਵਮ ਸਿਸਟੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਸਿਸਟੀ ਨੂੰ ਅਨਾਦਾ ਅਨੰਤ ਮੰਨਦੇ, ਅਰ ਦ੍ਰਵਜ ਪਦਯਾਇਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਪ੍ਰਤੀਗੁਣ ਪ੍ਰਤੀਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਯਾਇਆ ਅਰ ਪ੍ਰਤੀਵਸਤੂ ਥੀ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਯਾਯਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਗੱਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਅਰਥਾਤ ਮਦਯਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹੇ ਇੰਧੀ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਸੰਖਿ ਕਹਿੰਦੇ ਭਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦਾ, ਫਿਰ ਸੰਖਿ ਅਪੇਖਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਇਕ ਦ੍ਰਵਜ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਇਕ ਇਕ ਕਾਰਜ ਕਾਰਣ ਸਾਮਰਥ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਯਾਇਆਂ ਥੀ ਅਨੰਤ ਸਾਮਰਥ ਮੰਨਨਾ ਨਿਰੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦ੍ਰਵਜ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ ਭਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਵਿਭਾਗ ਰੂਪ ਪਰਯਾਯ ਕੀਕਨ ਰਹ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਏਸ ਭਰਾਂ ਹੀ ਇਕ ਇਕ ਦ੍ਰਵਜ ਵਿਚ ਅਨੰਤਗੁਣ, ਅਰ ਇਕ ਗੁਣਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਵਿਰਾਗ ਰੂਪ ਅਨੰਤ ਪਦਯਾਯਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਨੰਤ ਮੰਨਨਾ ਨਿਰੀ ਬਾਲਪਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ ਭਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਲੱਖੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਸੁਠੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ॥

ਹੁਨ ਜੀਵ ਅਰ ਅਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਅਜੇਹਾ ਹੈ :—

ਚੇਤਨਾਲਖਛਣੋ ਜੀਵ: ਸਯਾਦਜੀਵਸਤਦਨਯਕ: ।

ਸਤਕਰਮਪ੍ਰਦਗਲਾ: ਪੁਟਯੰ ਪਾਪੰ ਤਸਯਵਿਪਰਯਯ:॥

ਇਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੀ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ—ਅਰ ਇਹੀ ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ਭਾਗ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਨਯਦਕ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਲਖਛਣ

ਭਾਗ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਨਯਦਕ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਲਖਛਣ ਜੀਵ, ਅਰ ਚੇਤਨਾ ਬਿਨਾ ਅਜੀਵ ਅਰਥਾਤ ਜੜ ਹੈ । ਸਤ ਕਰਮਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਗਲ ਪੁਨ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਗਲ ਪਾਪ ਕਹਾਏ ਹਨ ॥
(ਸਮੀਖਵੇਕ) ਜੀਵ ਅਰ ਜੜ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਨਾਮ ਹੈ ॥

ਰੂਪ ਪੁੰਨਗਲ ਹਨ ਓਹ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਾਲੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਚੇਤਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ! ਏਹ ਜਿੰਨੇ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਏਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸੇ ਅਲਪ ਅਰ ਅਲਪਗ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਸਾ ਵਿਚ ਸਰਵੋਤਮ ਮੰਨਨਾ ਝੂਠ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਅਲਪ ਅਰ ਅਲਪਗ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਾਮਰਥ ਭੀ ਸਦਾ ਸੀਮਾ ਵਾਲਾ ਰਹੇਗਾ। ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਜਗਤ ਜੀਵ, ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮ ਅਰ ਬੰਧ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇੱਥੇ ਭੀ ਜੈਨੀਆ ਦੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਕੁੱਲ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਯ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਥੀਂ ਕਾਰਯ, ਅਰ ਜੀਵਦੇ ਕਰਮ, ਬੰਧ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਮੰਨਦੇਹੋ ਤਾਂ ਕਰਮ ਅਰ ਬੰਧ ਦਾ ਛੁੱਟਨਾ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇਹੋ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਅਨਾਦੀ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਓਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਅਨਾਦੀ ਦਾ ਭੀ ਨਾਸ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਬ ਅਨਾਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜਦ ਅਨਾਦੀ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਕਰਮ ਅਰ ਬੰਧ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਰ ਜਦ ਸਬ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਰ ਜਦ ਅਨਾਦੀ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਕਰਮ ਅਰ ਬੰਧ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਰ ਜਦ ਸਬ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਛੁੱਟਨ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਬ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਛੁੱਟਨਾ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਨਿਮਿਤ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਨਿਮਿਤ ਵਾਲੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕੇਗੀ, ਅਰ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਦਾ ਨਿੱਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਨ ਥੀਂ ਕਰਮ ਭੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਨਗੇ, ਫੇਰ ਜਦ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨਿੱਤ ਮੰਨੀ ਹੈ ਸੋ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕੇਗੀ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਕਨ ਧਾਨ ਦਾ ਛਿੱਲੜ ਉਤਾਰਨ ਵਾ ਅੱਗ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਹੋਨ ਥੀ ਓਹ “ਬੀਜ” ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੀਵ ਅਰ ਕਰਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਛਿੱਲੜ ਅਰ ‘ਬੀਜ’ ਦੇ ਵਾਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਵਾਇਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਥੀਂ ਜੀਵ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਰਮ ਅਰ ਕਰਤਿ ਦਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੀ ਅਭਾਵ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੱਥਰ ਵ ਬਣ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਗਨ ਦਾ ਭੀ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਜੀਕਨ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਦਾ ਕ ‘ਮ ਬੰਧਨ ਛੁੱਟਕੇ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੱਤ ਮੁਕਤੀ ਥੀਂ ਭੀ ਛੁੱਟਕੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਥੀਂ ਭੀ ਛੁੱਟਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮੁਕਤ ਹੋਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਉਕਨ ਹੀ ਨਿੱਤ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਭੀ ਛੁੱਟਕੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਵੇਗਾ,

ਸਾਧਨਾਂ ਥੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ ਨਿੱਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਰ ਜੇ ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਦੇ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਬੰਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਜੀਕਨ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਅਰ ਧੋਨ ਥੀ ਛੁਟ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਜੀਕਨ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਮਿਥਿਆਪਨੇ ਆਦੀ ਹੋਤਾਂ ਥੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਮੈਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਮਿਥਿਆਪਨੇ ਆਦੀ ਹੋਤਾਂ ਥੀ ਰਾਗ, ਦੇਸ ਆਦੀ ਦੇ ਆਸ੍ਰਯ ਥੀ ਜੀਵਨ ਕਰਮ ਰੂਪ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਜੇ ਸਮਸਕ ਗਿਆਨ, ਦਰਸਨ, ਚਰਿਤ੍ਰ ਥੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮਲ ਲਗਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਥੀ ਮਲ ਦਾ ਲਗਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰੀ ਅਰ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਦਾ ਮੁਕਤ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਨਿਮਿੱਤਾ ਥੀ ਮਲ ਦੁਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਕਨ ਨਿਮਿੱਤਾ ਥੀ ਮੈਲ ਲੱਗ ਭੀ ਜਾਂਦੀ, ਏਸ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੰਧ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਥੀ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨ, ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤਤਾ ਥੀ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਨਿਰਮਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿੰਤੂ ਮਲ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਕਦੀ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਭੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ, ਜੀਕਨ ਸੁਧ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਪਿਛ ਥੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਮਲ ਨੂੰ ਧੋਨ ਥੀ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਚਿੰਟੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦੇ, ਮੈਲਫੇਰ ਭੀ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸਤਰਾਂ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਲੱਗੇਗਾ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਪਿਛਲੇ ਅਕਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਹੀ ਥੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰੇ ਲੇ ਦਾ ਹ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਨਿਰਾ ਕਰਮ ਹੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਵਿਚ ਨਿਮਿੱਤ ਹੋਵੇ, ਈਸ਼ਰ ਕਾਰਣ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਜੀਵ ਬੁਰਾ ਜਨਮ ਕਿ ਜਿੱਥ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇ, ਕਿੰਤੂ ਸਦਾ ਅਛੇ ਅਛੇ ਜਨਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਜੋ ਆਖੇ ਕਿ ਕਰਮ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਕ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਜੀਕਨ ਚਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਆਕੇ ਕੰਦਖ ਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਫਾਸੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕਿੰਤੂ ਹਾਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਅਟ ਸਰ ਫਲ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਪਦਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜੁਸੀ ਭੀ ਮੰਨੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਨਸੇ ਦ ਵਕਰ ਕਰਮ ਅਪਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਲ ਦੇਨ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੀਕਨ ਨਸਾ ਪੀਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਸਾ ਪਦ ਚੜ੍ਹਦਾ ਨਾ ਪੀਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਉਕਨ ਨਿੱਤ ਬਹੁਤ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਮ ਅਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੜਾ ਬੜਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਫਲ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਛੋਟੇ ਕਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਫਲ ਹੋਵੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜਿਸਦਾ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਜੇਹਾ ਹੀ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫੁਟਨਾ ਵਾ ਮਿਲਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਜੀਕਨ ਸਾਫ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਸਬਬਾ ਥੀ ਮੇਲ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਫੁਟਨ ਦੇ ਸਬਬ ਥੀ ਫੁਟ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਈਕਨ ਮੰਨਨਾ ਠੀਕ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਰਮ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੀਕਨ ਦੁਧ ਅਰ ਖਟਾਈ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਦਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਅਰ ਕਰਮ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਥੀ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੀਕਨ ਦਹੀ ਅਰ ਖਟਾਈ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਦੇ ਸੰਗ ਮਿਲਾਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਿਯਮ ਥੀ ਅਕੰਨੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਰ ਜੀਵ ਭੀ ਅਲਪਗ ਹੋਨ ਥੀਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਥੀ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਿਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਠਰਾਏ ਹਏ ਸ੍ਰਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਫਲ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੇ ਕਰਮ ਥੀ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜਦ ਆਨ ਦੀ ਕਾਲ ਥੀ ਜੀਵ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਮ ਲਗੇ ਹਨ ਤਦ ਉਨਾ ਥੀ ਜੀਵ ਮੁਕਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਨਗੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਕਰਮ ਦਾ ਬੰਧ ਆਦਿ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਆਦਿ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਅਨਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜੀਵ ਬਿਨਾ ਕਰਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਨਿਸਕਰਮ ਨੂੰ ਕਰਮ ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁਕਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਦਾ ਸਮਵਾਇ ਅਰਥਾਤ ਨਿੱਤ ਮੰਨਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁਟਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਜੇਹਾ ਨੌਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉਜੇਹਾ ਹੀ ਮੰਨਨਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜੀਵ ਚਾਹੇ ਜਿਹਾ ਅਪਨਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸਾਮਰਥ ਵਧਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸਮੀਖ ਸਾਮਰਥ ਰਹੇਗਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਸਾਮਰਥ ਵਧਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਗ ਥੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਰਹਤ ਲੋਗ ਦੇਹ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਥੀਂ ਜੀਵਦਾ ਭੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਦਾ ਜੀਵ ਕੀੜੀ ਵਿਚ, ਅਰ ਕੀੜੇ ਦਾ ਜੀਵ ਹਾਥੀ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਸਮਾ ਸਕੇਗਾ? ਏਹ ਭੀ ਇਕ ਮੁਰਖਤਾ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਇਕ ਸੁਖਛਮ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵਿਚ ਭੀ ਰਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੀ ਸਰਤੀਆਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ, ਬਿਜਲੀ, ਅਰ

ਨਾੜੀ ਆਦੀ ਦੇ ਸੰਗਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸਤਸਾਰੀਰ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਅੱਛੇ ਸੰਗ ਥੀਂ ਅੱਛਾ ਅਰ ਬੁਰੇ ਸੰਗ ਥੀਂ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੁਨ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਧਰਮ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ :—

**ਰੇ ਜੀਵਭਵਦੁਹਾਈ ਇਕੰਚਿਯਹਰਇਜਿਣਮਯਧੰਮੰ।
ਇਯਰਾਣੇ ਪਰਮੰ ਤੇ ਸੁਹਕਪਯੇ ਮੂਡੁਮੁਸਿ ਓਸਿ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ਭਾਗ ੨। ਸ਼ਲੋਕ ੬੦। ਸੂਤ੍ਰ ੩।
ਹੇ ਜੀਵ! ਇਕ ਹੀ ਜਿਨ ਮਤ ਸ੍ਰੀ ਵੀਤਰਾਗ ਭਾਸਿਤ ਧਰਮ, ਸੰਸਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਜਨਮ, ਬੁਢੇਪਾ, ਮਰਨ ਆਦੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਹਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਦੇਵ, ਅਰ ਸੁਗੁਰੁ। ਭੀ ਜੈਨ ਮਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਨਨਾ, ਹੋਰ ਜੋ ਵੀਤਰਾਗ ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਥੀਂ ਲੋਕ ਮਹਾਵੀਰ ਤਕ ਵੀਤਰਾਗ ਦੇਵਾਂ ਥੀਂ ਵਖਰੇ, ਹੋਰ ਹਰੀ, ਹਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਕੁਦੇਵ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਜੀਵ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਠੱਗੇ ਗਏ ਹਨ, ਏਸਦਾ ਏਹ ਭਾਵਾਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸੁਦੇਵ, ਸੁਗੁਰੁ, ਤਥਾ ਸੁਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਕੁਦੇਵ ਕੁਗੁਰੁ ਤਥਾ ਲੁਧਰਮ ਨੂੰ ਸੇਵਨ ਥੀਂ ਕੁਝ ਭੀ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੀਤਿਆ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਹਨ।

**ਅਰਿਹੰ ਦੇਵੋ ਸੁਗੁਰੁ ਸੁੱਧੰ ਧੰਮਮ ਚਪੰਚ ਨਵਕਾਰੋ।
ਧੰਨਾਣੇ ਕਯੱਛਾਣੇ ਨਿਰੰਤਰੇ ਬਸਇ ਹਿਯਯੰਮਿ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ਭਾਗ ੨। ਸ਼ਲੋਕ ੬੦। ਸੂਤ੍ਰ ੧॥
ਜੇ ਅਰਿਹਨ ਦੇਵ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪੂਜਾ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਦੂਜਾ ਪਦਾਰਥ ਉੱਤਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਜੇਹਾ ਜੋ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਸੇਭਾ ਵਾਲਾ, ਅਰਿਹੰਤ ਦੇਵ, ਗਿਆਨ ਕ੍ਰਿਆਵਾਲਾ, ਸਾਸਤ੍ਰਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਸ਼ਾਏ, ਮਲਰਹਿਤ, ਮਮਕਤ, ਨਮ੍ਰਤਾ, ਦਯਾ ਮੂਲ, ਸ੍ਰੀ ਜਿਨ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਜੋ ਧਰਮ ਹੋ ਓਹੀ ਦੁਰਗਤੀ ਵਿਚ ਪੈਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੋਰ ਹਰੀ, ਹਰ ਆਦੀ ਦਾ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਥੀਂ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਪੰਚ ਅਰਿਹੰਤ ਆਦਿਕ ਪਰਮੇਸ਼ਨੀ ਤਤਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ, ਏਹ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਧੰਨ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਅੱਛੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਦਇਆ, ਖਛਮਾ, ਸਮਕਤ, ਗਿਆਨ, ਦਰਸਨ ਅਰ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਏਹ ਜੈਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਉੱਪਰ ਦਇਆ

ਨਹੀਂ ਓਹ ਦਇਆ ਨ ਖਤਮਾ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਗਿਆਨ, ਦਰਸਨ ਹਨੇਰ, ਅਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕੁਖੇ ਮਰਨਾ ਕੇਹੜੀ ਅੱਛੀ ਬਾਤ ਹੈ ? ਜੈਨ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਉਸਤਤੀ :—

ਜਇਨ ਕੁਟਸਿ ਤਵ ਚਰਣੰ ਨ ਪੜਸਿ ਨ ਗੁਣੇਸਿ
ਦੇਸਿ ਨੋ ਦਾਣਮ । ਤਾ ਇਤਿਧੰ ਨ ਸੱਕਿਸਿਜੰ ਵੇਵੇ
ਇੱਕ ਅਰਿਹੰਤੋ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਾਕਰ ਭਾਗ ੨ । ਸਸਟੀ ਸੂਤ੍ਰ ੨ ॥

ਹੇ ਮਨੁਸ਼ ! ਜੇ ਤੂੰ ਤਪ ਚਾਹਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਸੂਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਆਦੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਸੁਪਾਤ੍ਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਤਾਂ ਜੇ ਤੂੰ ਦੇਵਤਾ ਇਕ ਅਰਿਹੰਤ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅਰਾਧਨ ਦੇ ਯੋਗ, ਸੁਰੁਤ੍ਰ, ਸੁਧਰਮ, ਜਨਮਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾ ਰਖਨੀ ਸਾਰਿਆ ਥੀ ਉੱਤਮ ਬਤ ਅਰ ਉਧਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਾਵੇਂ ਦਇਆ ਅਰ ਖਛਮਾ ਅੱਛੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤਥਾਪੀ ਪਖਛਪਾਤ ਵਿਚ ਵਸਨ ਥੀ ਦਇਆ ਅਦਇਅੰ, ਅਰ ਖਛਮਾ ਅਖਛਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਹ, ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਾਜਨ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨ ਦੁਖ ਨ ਦਨਾ ਏਹ ਬਾਤ ਸਾਵਥਾ ਭਵੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸਟਾ ਨ ਦਭ ਦਨਾ ਭਾ ਦਇਆ ਵਿਚ ਗਿਨਨਾ ਯਗ ਹੈ, ਜ ਇਕ ਦੁਸਟ ਨੇ ਦੰਡ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨੁਸ਼ਾ ਨ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਦਇਆ ਅਦਇਅੰ, ਅਰ ਖਛਮਾ ਅਖਛਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਏਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਕਿ ਸਬ ਪਾਲੀਅ ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਅਰ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਉਪਾਯ ਕਰਨਾ ਦਇਆ ਕਹਾਂਦੀ ਹ, ਨਿਰਾ ਜਲ ਛਨਕੇ ਪੀਨਾ, ਤੁਛ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਨਾ ਹੀ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਦਾ, ਅਤ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਇਆ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਕਹਨਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਹਾ ਵਰਤਦੇ ਹ । ਕੀ, ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀਉੱਤੇ ਚਾਹ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਨ ਪਾਨ ਆਦੀ ਥੀਂ ਸਜਕਾ ਕਰਨ ਅਰ ਦਸ ਸਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ, ਅਦਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਦ ਏਸਾ ਨਹੀਂ ਹ ? ਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤਾ ਦਇਆ ਹੋਦੀ ਤਾਂ “ਵਿਵੇਕ ਸਾਰ” ਦੇ ਪੰਨੇ ੨੨੨ ਵਿਚ ਦੇਖ ! ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਇਕ ਪਰਮਤੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ” ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣ ਕੇ ਰਤਨ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ । ਦੂਜਾ “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਰਤ” ਅਰਥਾਤ ਮੱਥਾ ਟੇਕਨਾ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨਾ । ਤੇਜਾ “ਆਲਾਪਨ” ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਗ ਬੋਲਾ ਬੋਲਣਾ । ਚੌਥਾ “ਸਿਲਪਨ” ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀ ਵ ਵਰ ਨਾ ਬੋਲਨਾ ਪੰਜਵਾਂ “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ,

ਕਪੜੇ ਆਦੀ ਦਾਨ" ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪੀੜ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਭੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ।
 ਛੀਵਾ "ਗੰਧ ਪੁਸ਼ਪ ਆਦੀ ਦਾਨ" ਹਨ । ਮੜਦੀ ਪ੍ਰਿਥਾ ਪੁਸ਼ਪ ਦੇ ਲਈ
 ਗੰਧ ਪੁਸ਼ਪ ਆਦੀ ਭਾਨਾ ਹਨ । ਇਹ ਤੀ ਯਤਨਾ ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ
 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਣ ਲਗਾ ਕੇ ਨਾ ਕਰਨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਬਧ-
 ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਣੀ ਨਾ ਗਾ ਦੀ ਹਰ ਮਤ ਵਾਲੇ
 ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਕਿਨੀ ਅਦਇਆ, ਕੁਦਰਤੀ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਦ ਹੋਰ ਮਤ
 ਵਾਲਿਆਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉੱਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਇਆ ਨਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੇਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਇਆ
 ਹੀਨ ਕਹਨਾ ਸਿੱਧ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਪਣੇ ਅਦਇਆ ਦੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ
 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਜਦੋਂ ਮਤ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰ ਦੇ ਵਾਕਰ
 ਹਨ, ਏਸਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਾਦ ਹੋਈ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਫੇਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਇਆਵਾਨ ਕੌਨ ਬੁਧਵਾਨ ਕਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਵਿਵੇਕ ਸਾਰ ਪਤਾ
 ੧੦੮ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਸਾਜਾ ਦੇ ਨਮੁਚੀ ਨਾਮੀ ਦਿਵਾਨ ਨੂੰ
 ਜੈਨਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਝਦੇ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ, ਅਰ ਆਲੋ-
 ਇਣਾ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ ਕਰਕੇ ਸੁਧ ਹੋਗਏ ਕੀ ਏ ਭੀ ਦਇਆ ਅਰ ਖਛਮਾ
 ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜਦ ਹਰ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਪਰ
 ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਤਕ ਵੇਰ ਬੁਧ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਇਆਲੂ ਦੀ ਜਗਹ
 ਪਰਹਿੰਸਕ ਕਹਨਾ ਹੀ ਸਾਰਥਿਕ ਹੈ । ਹੁਨ ਸਮਝਕਤ੍ਵ ਦਰਸਨ ਆਦੀ ਦੇ ਲ-
 ਖਛਨ ਆਰਹਤ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੰਗ੍ਰਹ ਪਰਮਾਰਾਮਨ ਸਾਰ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਸਮਝਕ
 ਸੁਧਾਨ, ਸਮਝਕ ਦਰਸਨ, ਗਿਆਨ ਅਰ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਏਹ ਹਾਰ ਸੰਖਛ ਮਾਰਗ
 ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਯਤਾਦੇਵਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਪ
 ਥੀਂ ਜੀਵ ਆਦੀ ਦ੍ਰਵਯਾਸਵਸਥਿਤ ਹਨ ਉਸ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜਿਨ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ
 ਗੰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਪਰੀਤ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਆਦੀ ਰਹਿਤ ਜੋ ਸੁਧਾ ਅਰਥਾਤ
 ਜਿਨਮਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਸੋ ਸਮਝਕ ਸੁਧਾਨ ਅਰ ਸਮਝਕ ਦਰਸਨ ਹੈ ।

ਰੁਚਿਰਜਿਨੋਕਤਤਤ੍ਰੇਸੁ ਸਮਝਕਸੁਧਾਨਮੁਚਯਤੇ ।

ਜਿਨੋਕਤ ਚੰਤਾ ਵਿਚ ਸਮਝਕ ਸੁਧਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਅਰਾਤ ਹੋਰ
 ਜਗਹ ਕਿਵੇ ਨਹੀਂ ।

ਯਥਾਵਸਥਿਤਤ੍ਰਾਨਾਂ ਸੰਖਛੇਪਾਦ੍ਰਿਸਤਰੇਣ ਵਾ ।

ਯੋ ਯੋਧਸਤਮਤ੍ਰਾਹੁ: ਸਮਝਗਜਵਾਨਮਨੀਸ਼ਿਣ: ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਆਦੀ ਤਤ੍ਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖਛੇਪਵਾ ਵਿਸਤਾਰ
 ਥੀਂ ਜੋ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਕ ਗਿਆਨ ਬੁਧਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਸਰਵਥਾ ਅਨਵਦਯਯੋਗਾਨਾ ਤਤ੍ਯਾਗਸ੍ਯ ਚਿਤ੍ਰਮੁਚਯਤੇ ।

ਕੀਰਤਿਤੰ ਤਦਹਿੰਸਾਦਿ ਵ੍ਰਤਭੇਦੇਨ ਪੰਚਧਾ ॥

ਅਹਿੰਸਾਸੂਨ੍ਰਿਤਾਸਤੇਯਥ੍ਰਮਚਰਯਾਪਰਿਗ੍ਰਹਾਃ ।

ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀਂ ਨਿੰਦਿਆ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਮਤ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਤਿਆਗ
ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਹਿੰਸਾ ਅ ਦੀ ਭੇਦ ਥੀ ਪੰਚਤਰਾ ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਹੈ ਇਕ
(ਅਹਿੰਸਾ) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨਾ ਦੂਜਾ (ਸੂਨ੍ਰਿਤਾ) ਮਿੱਠੀ
ਬਾਣੀ ਬੋਲਨਾ। ਤੀਜਾ (ਅਸਤੇਜ) ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚੌਥਾ (ਥ੍ਰਮਚਰਯ)
ਲਿੰਗ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਯਮ। ਅਰ ਪੰਜਵਾਂ (ਅਪਰਿਗ੍ਰਹ) ਸਬ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ
ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਤ ਅਛੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ
ਅਹਿੰਸਾ ਅਰ ਚੋਰੀ ਆਦੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਯੋਗ ਕਰਮਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਅਛੀ ਥਾਤ
ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਸਬ ਹੋਰ ਮਤ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੇ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਅਛੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਭੀ ਦੋਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਪਹਿਲੇ ਸੂਤ੍ਰ
ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਹਰੀ ਹਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨੇ
ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਕੀ. ਏਹ ਏਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਖਨ ਥੀਂ
ਹੀ ਪੂਰੀ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਨਾ
ਅਰ ਅਪਨੀ ਮਹਾ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਏ ਉਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਦੇ ਕਹਨ ਵਾਲੇ ਅਪਨੇ ਚੀਰਥੀਕਰਾਂ ਦੀ ਉਸਤਭੀ ਕਰਨਾ ਨਿਰੀ ਹਠ ਦੀਆਂ
ਥਾਤਾਂ ਹਨ। ਭੁਲਾ ਜੋ ਜੈਨ। ਕੁਝ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਨਾ ਪੜ੍ਹਸਕੇ, ਨਾ
ਦਾਨ ਦੇਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਜੈਨ ਮਤ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਕੀ ਇੰਨਾ ਕਹਨੇ ਹੀ
ਥੀਂ ਓਹ ਉੱਚਮ ਹੋ ਜਾਵੇ? ਅਰ ਅਨਮਤ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠਭੀ ਅਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੋ ਜਾਨ?
ਅਜੇਹੇ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮੀ ਅਰ ਬਾਲਬੁਧ ਨਾ ਕਹਿਆ
ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹੀਏ? ਏਸ ਥੀ ਏਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ
ਯ ਮਤਲਬੀ ਸਨ, ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ
ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਬੁਠੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਫਸਦਾ, ਨਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ। ਵੇਖੋ! ਏਹ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ
ਮਤ ਭੁੱਬਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਵੇਦ ਮਤ ਸਤਿਆ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ,
ਹਰ ਆਦੀ ਦੇਵ ਸੁਦੇਵ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਸਭ ਦੇਵ ਆਦੀ ਸਬ ਕੁਦੇਵ, ਦੂਜੇ
ਲੋਗ ਕਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਾ ਲੱਗੇਗਾ? ਹੋਰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਅਰ ਮੰਨਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੁਲ ਵੇਖ ਲੈ:—

ਜਿਟਵਰ ਆਣਾ ਭੰਗ ਉਮੰਗ ਉਸੁੱਤਲੇਸਦੇਸਟਉ।

ਆਣਾ ਭੰਗੇ ਪਾਵੇਤਾ ਜਿਣਮਯ ਦੁੱਕਰੇ ਧੰਮਮ।

ਪ੍ਰਕਰ० ਭਾਗ० ੧। ਸਸਠੀਸ਼० ੬। ਸੂਤ੍ਰ ੧੧॥

ਉਨਮਾਰਗ. ਉਤਸੂਤ੍ਰ ਦੇ ਬੰਸ ਵਿਖਾਨੇ ਬੀਂ ਜੋ ਜਿਨਵਰ ਅਰਥਾਤ ਵੀ-
ਤਰਾਗ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪਾਪ
ਹੈ, ਜਿਨੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕਹੇ ਸਮਝਕਤੁ ਆਦੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਵੱਡਾ ਐਸਾ ਹੈ,
ਏਸਲਈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ ਆਗਿਆ ਦਾ ਭੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਕਨ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੀਏ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੋ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਬੀਂ ਅਪਨੀ ਉਸਤਤੀ, ਅਰ ਅਪਨੇ
ਹੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰਨਾ ਅਰ ਦੂਜੇਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹਮੁਰਖਤਾ ਵੀ
ਬਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਤਤੀ ਉਸੇ ਦੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਦੂਜੇ ਵਿਦਵਾਨ
ਕਰਨ, ਅਪਨੇ ਮੂੰਹ ਬੀਂ ਅਪਨੀ ਉਸਤਤੀ ਤਾਂ ਚੋਰ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ
ਉਹ ਉਸਤਤੀ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ
ਬਾਤਾਂ ਹਨ ॥

ਬਹੁਗੁਣਵਿਜਝਾਨਿਲਯੋ ਓਸੁਤਤਾਸੀ ਤਹਾਵਿਮੁਤੱਬੋ।
ਜਹਵਰਮਣਿਜੁਤੋ ਵਿਹੁਵਿਘਕਰੋ ਵਿਸਹਰੋ ਲੋਏ॥

ਪ੍ਰਕਰ० ਭਾਗ० ੨। ਸਸਠੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੮॥

ਜੀਕਨ ਵਿਸਵਾਲੇ ਲੱਪ ਵਿਚ ਮਨੀ ਤਿਆਗਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਕਨ ਜੋ
ਜੈਨ ਮਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਹ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਧਰਮੀ ਪੰਡਿਤ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ
ਤਿਆਗ ਦੇਨਾ ਹੀ ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਕਿੰਨੀ ਭੁੱਲ ਦੀ
ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਅਰ ਆਚਾਰਯ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ
ਬੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਸਮੇਤ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਤਾਂ
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕਿਉਂ ਕਰਨ ? ਕੀ ਮੈਲ ਵਾ ਧੂੜ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸੋਨੇ
ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ ? ਏਸ ਬੀਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਿਨਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ
ਉਕਨ ਦੂਜੇ ਵੇਨ ਪਖੰਡਪਾਤੀ, ਹਠੀ, ਖੋਟੇ ਹਠਵਾਲੇ. ਅਨਪੜੇ ਹੋਨਗੇ ॥

ਅਇਸਯਪਾਵਿਯਪਾ ਵਾਧੰਮਿਅਪੱਬੇਸੁਤੋਵਿਪਾਵਰਯਾ।
ਨਚਲੰਤਿਸੁੱਧਧੰਮਾਧੰਨਾਕਿਵਿਪਾਵਪੱਵੇਸੁ॥

ਪ੍ਰਕਰ० ਭਾਗ० ੨। ਸਸਠੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੧॥

ਅਨਸਦਰਸਨੀ, ਕੁਲਿੰਗੀ ਅਰਥਾਤ ਜੈਨ ਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਦਰਸਨ ਭੀ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਨਾ ਕਰਨ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ
ਲੈਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਪਾਮਰਪਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ

ਦਾ ਮਤ ਸੱਚਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥੀਂ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਜਾਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਤ ਪੋਲਪਾਲ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਨਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸਲਈ ਸਬਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੋ ਅਰ ਮੁਰਖਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਓ ॥

ਨਾਮੰ ਪਿਤੱਸਅ ਸੁਹੰਜੇਲਨਿਦਿਠਾਇ ਮਿੱਛਪਵਾਇ ॥
ਜੇਸਿੰਅਟੁਸੰਗਾ ਉਧੰਮੀਟਵਿਹੋਈ ਪਾਵਮਇ ॥

ਪੁਕਰੰ ਭਾਗ ੨। ਸਸਠੀਂ ੬। ਸੂਤ੍ਰ ੨੭।

ਜੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧਰਮ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਏਸਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੋਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਹੀ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਨਿੰਦਿਆ, ਈਰਸ਼ਾ, ਆਦੀ ਖੱਟੇ ਕਰਮ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਡੁਬਾਨ ਵਾਲਾ ਜੈਨ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਹਨ ਉਕਨ ਕੋਈ ਭੀ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨਿੰਦਕ ਅਰ ਅਧਰਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ, ਇਕ ਤਰਫ ਥੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਅਪਨੀ ਅਤੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨੀ ਮੁਰਖ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਵਿਵੇਕੀ ਲੋਗ ਤਾਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਛੇ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਅਰ ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

ਹਾਹਾ ਗੁਰੁਅਅ ਕੱਝੇ ਸਾਮੋਨਹੁ ਅੱਛਿਕੱਸ ਪੁੱਕਰਿਮੋ ।
ਕਹ ਜਿਟਵਯਣ ਕਹ ਸੁਗੁਰੁ ਸਾਵਯਾ ਕਹਇਯਅਕੰਝ

ਪੁਕਰੰ ਭਾਗ ੨ ਸਸਠੀਂ ੭ ਸੂਤ੍ਰ ੩੫ ॥

ਸਰਵੱਗ ਭਾਸਿਤ ਜਿਨ ਵਚਨ ਜੈਨ ਦੇ ਸੁਗੁਰੁ ਅਰ ਧਰਮ ਕਿਥੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਗੁਰੁ ਹੋਰ ਮਾਰਗੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਿੱਥੇ ਅਰਥਾਤ ਸਾਡੇ ਸੁਗੁਰੁ, ਸੁਦੇਵ, ਸੁਧਰਮ, ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਕੁਦੇਵ, ਕੁਗੁਰੁ, ਕੁਧਰਮ ਹਨ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਥਾਤ ਬੇਰ ਵੇਚਨ ਵਾਲੀ ਕੁੰਜੜੀ ਦੇ ਵਾਕਰ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਓਹ ਅਪਨੇ ਖੱਟੇ ਬੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਅਰ ਦੂਜੀ ਦੇ ਮਿੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਟੇ ਅਰ ਨਿਕੱਮੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਇੰਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਹਨ, ਏਹ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮਤ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਅਕਾਰਯ ਅਰਥਾਤ ਪਾਪ ਗਿਨਦੇ ਹਨ ॥

ਸੱਪੋ ਏਕੰ ਮਰਣੰ ਕੁਗੁਰੁ ਅਣੰਤਾ ਇਦੇਇ ਮਰਣਾਇ ।

ਤੋਵਰਿਸੱਪ ਗਹਿਯੁਮਾ ਕੁਗੁਰੁਸੇਵਣੀ ਭੱਦਮ ॥

ਪ੍ਰਕ० ਭਾਗ ੨ । ਸੁਤ੍ਰ ੩੭ ॥

ਸੀਕਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਆਏ ਕਿ ਸੱਪ ਵਿਚ ਮਣੀ ਦਾ ਭੀ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਉਕਨ ਅਨਯਮਾਰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਡੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਭੀ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇਨਾ, ਹੁਨ ਉਸ ਥੀਂ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਰ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੈਨਮਤ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਸਥ ਕੁਗੁਰੁ ਅਰਥਾਤ ਓਹ ਸੱਪ ਥੀਂ ਭੀ ਬੁਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ, ਸੇਵਾ, ਸੰਗ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਪ ਦੇ ਸੰਗ ਥੀਂ ਇਕਵਾਰ ਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੋਰ ਮਤਵਾਲੇ ਕੁਗੁਰੁਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਥੀਂ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਡਿਗਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਲਈ ਹੇ ਭਲੇ ਮਨੁਸ਼! ਹੋਰੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕੁਗੁਰੁਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਭੀ ਨਾ ਖਲੋਤਾ ਰਹੁ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਤੂੰ ਹੋਰੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਵੇਂਗਾ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ! ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਕਰ ਕਰਕਾ ਭਰਮੀ ਦੇਸ਼ੀ, ਨਿੰਦਕ, ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ, ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਹੋਨਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਥੀਂ ਏਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਅਪਨੀ ਉਸਤਤ ਨਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਅਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰੰਤੂ ਏਹ ਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਰਭਾਗਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤਕ ਉੱਤਮ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ, ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਨਗੇ ਜਦ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸਤਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਏਸਲਈ ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਮਿਥਿਆ ਥਾਤਾਂ ਛੱਡ, ਵੇਦੋਕਤ ਸੱਤ ਥਾਤਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ॥

ਕਿੰ ਭਟਿਮੋ ਕਿੰ ਕਰਿਮੋਤਾਣਹਯਾਸਾਣ ਧਿਠਦੁਠਾਣੇ ।
ਜੇ ਦੰਸਿ ਉਣ ਲਿੰਗੇ ਖਿਵੇਤਿਨਰਯੰਮਿਮੁੱਧਜਣੇ ॥

ਪ੍ਰਕ० ਭਾਗ ੧ । ਸ਼ਬਦੀ ੦ ਸੁਤ੍ਰ ੪੦ ॥

ਜਿਸਦੀ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਆਸਾ ਨਸਟ ਹੋਗਈ, ਢੀਠ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਤੀਚਤੁਰ, ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਨਾ ਅਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਸਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਉਸਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ, ਸੀਕਨ ਕੋਈ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਅਨੇ ਸੇਰ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲਨ ਨੂੰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਓਹ ਉਸੇ ਨੂੰ ਖਾ ਲਵੇ, ਉਕਨ ਹੀ ਕੁਗੁਰੁ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਪਨਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਨਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸਦਾ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਰਹਨਾ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਸੀਕਨ ਜੈਨਲੋ ॥ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਦੂਜੇ ਮਤ

ਵਾਲੇ ਭੀ ਵਿਚਾਰਨ ਤਾਂ ਜੈਨਿਆਂ ਦੀ ਕਿੱਨੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਕੇ ਕਿੱਨਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ? ਉਕਨ ਹੋਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੈਨੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ॥

ਜਹਜਹਤੁਠਇ ਧੱਮੇ ਜਹਜਹਦੁਠਾਟਹੋਯਅਇਉਦਉ ।
ਸਮੰਦਿਠਿਜਿਯਾਣ ਤਹ ਹਤ ਉੱਲਸਇਸ ਮੱਤੰ ॥

ਪ੍ਰਕ० ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੪੨ ।

ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਦਰਸਨਭ੍ਰਸ਼ਟ, ਨਿਹਨਵ, ਪਾਂਛਤਾ, ਉਸੱਨਾ ਤਥਾ ਕੁਸੀ-
ਲਿਯਾ ਆਦਿਕ ਅਰ ਅਨਤਦਰਸਨੀ, ਤ੍ਰਿਦੰਡੀ, ਪਰੀਬ੍ਰਾਜਕ ਤਥਾ ਵਿਪ੍ਰਾਦਿਕ
ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਅਤਿਸ਼ਯਬਲ, ਸਤਕਾਤ, ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ ਹੋਵੇ ਉਜੇਹੇ ਉਜੇਹੇ
ਸਮਯਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਮਯਕਤ੍ਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਏਹਵੱਡਾ ਆਸਚਰਯ
ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਕੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਈਰਸ਼ਾ,
ਦ੍ਰੋਸ਼, ਵੈਰਬੱਧੀ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਹੋਵੇਗਾ ? ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਿਚ ਭੀ ਈਰਸ਼ਾ ਦ੍ਰੋਸ਼
ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜਿੰਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉੱਨੀ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਰ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹੀ
ਪਾਪ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਏਸਲਈ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਪਾਚਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਸੰਗੋ ਵਿਜਾਣ ਅਹਿਉਤੇ ਸਿੰਧਮਾਇ ਜੇਪਕੁੱਬਤਿ ।
ਮੁਤੂਟ ਚੋਰਸੰਗੀ ਕਰੰਤਿ ਤੇ ਚੋਰਿਯੰ ਪਾਵਾ ॥

ਪ੍ਰਕ० ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੭੫ ॥

ਏਸਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇੱਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਕਨ ਮੂਰਖ ਪੁਰੁਸ਼ ਚੋਰ ਦੇ
ਸੰਗ ਥੀਂ ਨੱਕ ਵੱਢਨਾ ਆਦੀ ਦੰਡ ਥੀਂ ਭੈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਕਨ ਜੈਨ ਮਤ
ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਚੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਪਨੇ ਅਕਲਿਆਣਥੀਂ ਭੈ ਨਹੀਂ
ਕਰਦੇ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਜੇਹਾ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਾਯ: ਅਪਨੇ ਹੀ ਵਾਛਣ
ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਏਹ ਬਾਤ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ
ਚੋਰ ਮਤ, ਅਰ ਜੈਨ ਦਾ ਸਾਹੁਕਾਰ ਮਤ ਹੈ ? ਜਦ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਅਤੀ ਅਗਿਆਨ ਅਰ ਕੁਸੰਗ ਥੀਂ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਦੂਜਿਆਂ
ਦੇ ਨਾਲ ਅਭੀਈਰਸ਼ਾ, ਦ੍ਰੋਸ਼ ਆਦੀ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਜੇਹਾ ਜੈਨਮਤ
ਪ੍ਰਾਯ: ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥

ਜੰਛ ਪਸੁਮਹਿਸਲਰਕਾ ਪੰਬਹੋਮੰਤਿ ਪਾਵਨ ਵਮੀਏ ।
ਪ੍ਰਮੰਤਿਤੰਪਿ ਸੱਢਾਹਾ ਹੀ ਲਾਵੀ ਪਰਾਯੱਸ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੭੬ ॥

ਪਿਛਲੇ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮਿਥਿਆਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਜੈਨ ਮਾਰਗ ਭਿੰਨ ਮਾਰੇ
ਮਿਥਿਆਤ੍ਰੀ ਅਰ ਆਪ ਸਮਝਕਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਸਥ ਪਾਪੀ, ਜੈਨ ਲੋਗ ਸਥ
ਪ੍ਰੰਨ ਆਤਮਾ ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਕੋਈ ਮਿਥਿਆਤ੍ਰੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇਓਹ
ਪਾਪੀ ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੀਕਨ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਮੁਡਾ, ਕਾਲਿਕਾ
ਜੁਆਲਾ, ਪ੍ਰਾਥਮੇ ਅੱਗ ਪਾਪਨੋਮੀ ਅਰਥਾਤ ਦੁਰਗਾਨੋਮੀ ਤਿਥਿ ਆਦੀ
ਸਥ ਬੁਰੇ ਹਨ, ਉਕਨ ਕੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਸੂਸਣ ਆਦੀ ਬੁਤ ਬੁਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ?
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਮਾਕਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਦਾ ਖੰਡਨ
ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਸਾਸਨਦੇਵੀ ਅਰ ਮਰੁਤਦੇਵੀ ਆਦੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇਤਾਂ ਅੱਛਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਦੇਵੀ ਹਿੰਸਕਨਹੀਂ
ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਨਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਸਨਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼
ਅਰ ਦੂਜੇ ਬਕਰੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਲੀਤੀਆਂ ਸਨ ਫੇਰ ਓਹ ਰਾਖਛਸੀ ਅਰ
ਦੁਰਗਾ ਕਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੱਕੀ ਬਹਿਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਅਪਨੇ ਯੋਰਖਾਨ
ਆਦੀ ਦੁਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀ ਸ਼ੇਸ਼ਠ ਅਰ ਨੋਮੀਆਦੀ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਕਹਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ
ਬਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਪਵਾਸਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਉਪਵਾਸਾਂ
ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਹਾਂ ਜੋ ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਬੁਤ
ਧਾਰਣ ਕਰਨੇ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਉੱਤਮ ਹਨ, ਜੈਨੀਆਂ ਅਰ
ਹੋਰ ਕਿਸੇਦਾ ਉਪਵਾਸ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

**ਚੇਸਾਟਰਵੰਦਿਯਾਟਯ ਮਾਹਟਤ੍ਰੰ ਬਾਣਜਰ ਕਸਿਰਕਾ-
ਨਮ । ਭੱਤਾ ਭਰ ਕਠਾਣੇ ਵਿਯਾਣੇ ਜੰਤਿ ਦੂਰੇਣੇ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸਸਠੀ ਸੂਤ੍ਰ ੮੨ ॥

ਏਸਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੰਜਰੀ, ਚਾਰਣ, ਭੱਟ ਆਦੀ
ਲੋਗਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜਖਛਗਣੇਸ਼ ਆਦਿਕ ਮਿਥਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇਵੀ ਆਦੀ
ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਨਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਭੁਥਾਨ
ਅਰ ਭੁੱਖਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੇ ਪਾਸ ਓਹ ਸਥ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਨਦੇ
ਹਨ, ਅਰ ਵੀਤਰਾਗ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੋਰ ਮਾਰ-
ਗੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੂਠ ਕਹਨਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਨਾ
ਨਿਰੀ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਅਰ ਹੋਰ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਆਦੀ ਦਾ
ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਸ੍ਰਾਧ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਤਸ ਦੇ ਪਤ੍ਰ ੪੬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ ਕਿ ਸਾਸਨਦੇਵੀ ਨੇ ਰਾਤ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਥਥੋਂ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ
ਧੱਪਾਮਾਰਿਆ ਉਸਦੀ ਅੱਖ ਕੱਢ ਸੱਟੀ ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਬਕਰੇ ਦੀ ਅੱਖ ਕੱਢਕੇ
ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਏਸ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਹਿੰਸਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ?

ਰਤਨਸਾਗਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੬੭ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਰੁਤਦੇਵੀ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੋਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਏਸ ਨੂੰ ਭੀ ਉਕਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ?

**ਕਿੰਸੋਪਿਜਟਿ ਜਾਓਜਾਣੋ ਜਟਣੀ ਇਕਿ ਅਗੋਵਿਧਿ।
ਜਇਮਿਛਰਓ ਜਾਓ ਗੁਣੇ ਸੁਤਮੱਛਰੰ ਬਹਇ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਗਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੮੧ ॥

ਜੇ ਜੈਨ ਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਮਿਥਿਆਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਮਿਥਿਆਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਕਿਉਂ ਜੰਮੇ ? ਜੇ ਜੰਮੇ ਤਾਂ ਵਧੇ ਕਿਉਂ ? ਅਰਥਾਤ ਸਤਾਈ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਦੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀਤਰਾਗ ਭਾਸ਼ਿਤ ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜੀਉਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਨਿਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਇਆ ਧਰਮ ਕਹਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਹੈ ਸੋ ਤੁਛ ਜੋਵਾਂ ਅਰ ਪਸ਼ੁਆਂ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਜੈਨ ਭਿੰਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ॥

ਸੁੱਧੇ ਮੱਗੇ ਜਾਯਾ ਸੁਹੇਟ ਮੱਛਤਿ ਸੁੱਧਿਮੱਗਮਿ ।

ਜੇ ਪੁਣਅਮੱਗਜਾਯਾ ਮੱਗੇ ਗੱਛਤਿ ਤੇ ਚੁੱਪੰ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਗਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੮੩ ॥

ਏਸਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜੈਨਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਕੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਆਸਚਰਯ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਜੈਨ ਭਿੰਨ ਕੁਲ ਵਿਚ ਹੋਏ ਮਿਥਿਆ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਅਨਯਮਾ, ਗੀ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਏਸ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਸਚਰਯ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਫਲਿਤ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨਮਤ ਵਾਲੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਜੈਨਮਤਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਓਹ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹਨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਵਾ ਨਰਕਗਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਸਥ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਏਹ ਉਨਮੱਤਪਨ ਦੀ ਥਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਬਿਨਾ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੀ ਥਾਤ ਕੌਨ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਤਿੱਛਰਾਣੇ ਪੁਆਸੰਮਤਗੁਣਾਟਕਾਰਿਣੀ ਭਟਿਯਾ ।

ਸਾਵਿਯਮਿਛਤਯਰੀ ਜਿਣ ਸਮਯੇ ਦੇਸਿਯਾ ਪੁਆ ॥

ਪ੍ਰਕ० ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੮੦ ॥

ਇਕ ਜਿਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਾਰ ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਮਾਰਗੀਆਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਅਸਾਰ ਹੈ, ਜਿਨਮਾਰਗ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ਓਹ

ਤਤ੍ਵਗਿਆਨੀ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਪਾਲਦਾ ਓਹ ਤਤ੍ਵਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹਜੀ ! ਕੀ ਕਹਨਾ ! ਕੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਜੜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੇਹੀ ਕਿ ਵੈਸ਼ਨਵ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜੇਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਉਜੇਹੀ ਹੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਵੈਸ਼ਨਵ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਭੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਤਤ੍ਵਗਿਆਨੀ ਬਨਦੇ ਹੋ ਅਰ ਹੋਰੀ ਨੂੰ ਅਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨੀ ਬਨਾਂਦੇ ਹੋ ਏਸ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਤਤ੍ਵ-ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

**ਜਿਣਮਾਣਾ ਏਧੱਮੋ ਆਣਾ ਰਹਿ ਆਣ ਫੁਡੇ ਅਹਮੁੱਤਿ।
ਇਯਮੁਟਿਊਣ ਯਤੱਤੋਜਿਣ ਆਣਾਏ ਕੁਣਹੁ ਧੱਮੰ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਲੋਕੀ ਸੂਤ੍ਰ ੯੨ ।

ਜੋ ਜਿਨਦੇਵ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਦਇਆ, ਖਛਮਾ ਆਦੀ ਰੂਪ ਧਰਮ ਹੈ ਉਸਥੀਂ ਅਨਯ ਸਬ ਆਗਿਆ ਅਧਰਮ ਹਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕੀ ਜੈਨਮਤ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਭੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਸਤਵਾਦੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਓਸ ਧਰਮੀ ਜਨ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ? ਹਾਂ ਜੋ ਜੈਨਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮੰਹੋ ਸ਼ਬਾਨ ਚਮੜੇ ਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਏਹ ਬਾਤ ਘਟ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਏਸ ਥੀਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਵਚਨ ਸਾਧ ਆਦੀ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨੋ ਭੈਡਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਹੀ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਬਨ ਰਹੇ ਹਨ ॥

**ਵੱਨੇਮਿਨਾਰਯਾ ਉਵਿਜੇਸਿੰਦੁਰਕਾਇ ਸੰਭਰੰਤਾਟਮ ।
ਭੁੱਵਾਣ ਜਣਇਹਰਿਹਰਰਿੱਧਿ ਸਮਿੱਧੀਵਿਉਧੋਸੰ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਲੋਕੀ ਸੂਤ੍ਰ ੯੫ ।

ਏਸਦਾ ਮੁੱਖ ਤਾਤਪਰਯ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹਰੀ ਹਰ ਆਦੀ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਵਿਭੂਤੀ ਹੈ ਓਹ ਨਰਕ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਲੰ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਥੀਂ ਮਨੁਸ਼ ਮਤਨ ਤਕ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਕਨ ਜਿਨੇਂਦ੍ਰ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਥੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁੱਖ ਪਾਵੇਗਾ ? (ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਆਦੀ ਦੀ ਮਾਨਸੀ ਬਿੱਤੀ ਅਰਥਾਤ ਉੱਪਰਦੇ ਕਪਟ ਅਰ ਛਲ ਦੀ ਲੀਲਾ, ਹੁਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਦੀ ਖੁੱਲ ਗਈ, ਹਰੀ ਹਰ ਆਦੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਐਸ਼ੁਰਯ ਅਰ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਮ ਏਸ ਲਈ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ ਦੇ ਉਕਨ ਚਾਹੁੰਦੇ

ਹੋਨਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬ ਐਸ਼ਰਯ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਰ ਏਹ ਕੰਗਾਲ ਹੋਜਾਨ ਤਾਂ ਅੱਛਾ, ਅਰ ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਏਸਲਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਏਹ ਜੈਨ ਲੋਗ ਰਾਜਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ, ਝੂਠੇ ਅਰ ਡਰਾਕਲ ਹਨ, ਕੀ, ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਭੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਮੰਨ ਲੈਨੀ ਚਾਹੀਏ? ਜੋ ਈਰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਥੀਂ ਵਧਕੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥

ਜੋ ਦੇਇਸੁੱਧਧੰਮੰ ਸੋ ਪਰਮਪਯਾ ਜਯੰਮਿ ਨਹੁਅੰਨੋ ।

ਕ੍ਰਿਕੱਪਦੁੱਮ ਸਰਿਸੋ ਇਯਰਤਰੁ ਹੋਇਕਇਯਾਵਿ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੦੧ ॥

ਓਹ ਮੁਰਖ ਲੋਗ ਹਨ ਜੋ ਜੈਨ ਧਰਮ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਜਿਨੇਂਦ੍ਰ ਭਾਸ਼ਿਤ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਸਾਧੂ ਵਾਂਗਿਹਸਥੀ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਜੋ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਅਜਾਨ ਬੁੱਧੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤਾਂ ਕਿਉਂ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ? ਜੀਕਨ ਰੰਜਰੀ ਬਿਨਾ ਅਪਨੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਕਨ ਹੀ ਏਹ ਬਾਤ ਭੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ॥

ਜੇ ਅਮੁਟਿਅਗੁਣ ਦੋਸ਼ਾਤੇ ਕਹ ਅਵੁਹਾਟਹੁਤਿਮਝੱਛਾ ।

ਅਹਤੇ ਵਿਹੁਮਝੱਛਾਤਾ ਵਿਸਅਮਿ ਆਣ ਤੁਲੱਤੇ ।

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੦੨ ।

ਜਿਨੇਂਦ੍ਰਦੇਵ ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਰ ਜਿਨਮਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਹਨ, ਪਖਛਪਾਤ ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਕਿੰਤੂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਬਾਤ ਵੱਡੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤਿਆਗਨੇ ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਕੁਝ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਭੀ ਬੁੱਧੀ ਹੋਵੇਗੀ ਓਹ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵ, ਸਿੱਧਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥ, ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਵੇਖੇ, ਸੁਨੇ, ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਉੱਸੇ ਸਮੇਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ ॥

ਵਯਟੇ ਵਿਸੁਗੁਰੁਜਿਣਵੱਲਹੱਸਕੇ ਸਿੰਨਉਲਸਇਸੰਮੀ ।

ਅਹਕਹਦਿਟ ਮਟਿਤੇਯੰ ਉਲੁਆਟੰਹਰਇ ਅੰਧੰਤੰ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ ਸ਼ਬਦੀ । ਸੂਤ੍ਰ ੧੦੮ ।

ਜੋ ਜਿਨ ਵਚਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹਨ ਓਹ ਪੂਜਾ ਯੋਗ ਅਰ ਜੋ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਦੇ ਹਨ ਓਹ ਨਾ ਪੂਜਾ ਯੋਗ ਹਨ, ਜੈਨ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ

ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਮਾਰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜੇ ਜੈਨ ਲੋਗ ਹੋਰ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਵਾਕਰ ਚੇਲੇ ਕਰਕੇ ਨਾ ਬਨ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਥੀਂ ਛੁੱਟਕੇ ਅਪਨੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਭਲਾ ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਮਾਰਗ ਕੁਗੁਰੂ, ਮਿਥਿਆਧਰਮ, ਅਰ ਕੁਪਦੇਸਟਾ ਕਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਦੁਖ ਲੱਗੇ ? ਉਕਨ ਹੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਅਸਾਰ ਥਾਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ॥

**ਤਿਹੁਅਣ ਜਣ ਮਰੰਤੰ ਦਨੂਣ ਨਿਅੰਤਿਜੇਨ ਅੱਪਾਣੰ ।
ਵਿਰਮੰਤਿਨ ਪਾਵਾ ਉਧਿਧੀ ਧਿਠੰਤਣੰ ਤਾਟਮ ॥**

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਮਾਧਰਮ ਭਾਗ ੨ । ਸਥਾਨੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੦੯ ॥

ਜੇ ਮਰਨੇ ਤਕ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਖੇਤੀ ਵਿਆਪਾਰ ਆਦੀ ਕਰਮ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਕਰਮ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਕੋਈ ਜੈਨ'ਆ ਥੀਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਪਾਰ ਆਦੀ ਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਅਰ ਜੇ ਛੱਡਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਾਲਨ, ਖੋਸ਼ਨ ਭੀ ਨਾ ਹੋ ਸੱਕੇ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਨ ਥੀਂ ਸਥ ਲੋਗ ਛੱਡ ਦੇਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਵਸਤੁ ਖਾਕੇ ਜੀਵੋਗੇ ? ਅਜੇਹਾ ਅਤਯਾਚਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸਥ ਤਰਾਂ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ ਵਿਦਿਆ ਸਤ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੋਥਕ ਦਿੱਤਾ ।

**ਤਇਯਾਹੁਮਾਣਅਹਮਾਕਾਰਣਰਹਿਯਾਅਨਾਣਗਵਜੇਣ।
ਜੇਜੰਪੰਤਿ ਉਸੁੰਤੰ ਤੇਸਿੰਦਿਧਿਛਪੰਮਿੰਚੇ ॥**

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਮਾਧਰਮ ਭਾਗ ੨ । ਸਥਾਨੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੨੧ ॥

ਜੇ ਜੈਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚ ਹਨ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮਤਲਬੀ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਜੈਨਮਤ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਨਾ ਮੰਨੇ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਤਾਂ ਭੀ ਹੋਰ ਮਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੇ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਤੁਹਾਡੇ ਮੂਲ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਗਏ ਅਰ ਹੋਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਮਤ ਨੂੰ ਗਾਲੀ ਦੇਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਰ ਨਾ ਕਰਨਗਾ, ਭਲਾ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਚੇਲੇ ਬਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਮਿਥਿਆ, ਲੱਮੀ, ਚੌੜੀ ਗੱਪਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਖੋੜੀ ਭੀ ਲਜਿਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਏਹ ਵਡੇ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥

ਜੰਬੀਰ ਜਿਣੱਸਜਿਓ ਮਿਰਇ ਉੱਸੁਤਲੇ ਸਦੇਸਟਓ।
ਸਾਗਰ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ ਹਿੰ ਮਇਅਇ ਭੀ ਭਵਰਣੇ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨। ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੨੨।

ਜੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਆਖੇ ਕਿ ਜੈਨ ਸਾਧੂਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਧਰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਮਨੁਸ਼ ਕੋੜਾਂ ਦਰ ਕੋੜਾਂ ਵਰੇ ਤਕ ਨਰਕ ਵਿਚ ਰਹਕੇ ਫੇਰ ਭੀ ਨੀਚ ਜਨਮ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ! ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵੈਰੀਓ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਏਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਿਥਿਆਵਰਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖੰਡਨ ਨਾ ਕਰੇ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਭਰਾਉਨਾ ਵਰਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੋ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਹੁਨ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝਾਈਏ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਝੂਠ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਹੋਰ ਮਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਲੋਕ ਬਨੁਕੇ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ॥

ਦੂਰੇ ਕਰਣੇ ਦੂਰੰਮਿ ਸਾਹੁਣੇ ਤਹਯਭਾਵਣਾ ਦੂਰੇ।
ਜਿਣਧੰਮ ਸੰਦਹਾਣੇ ਪਿਤਿਰ ਕਦੁਰਕਾਇਨਿਠਵਇ।

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨। ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੨੭।

ਜਿਸ ਮਨੁਸ਼ ਥੀਂ ਜੈਨਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਸੇਵਨ ਨਾ ਹੋ ਸੱਕੇ ਤਾਂ ਭੀ ਜੋ ਜੈਨ ਧਰਮ ਸੱਚਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇੰਨੀ ਸ਼ੁੱਧਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਥੀਂ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਏਸ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਨ ਦੀ ਦੁਜੀ ਕੋਹੜੀ ਥਾਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਨਾ ਪਵੇ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਹੋਹੀ ਜਾਵੇ ਅਜੇਹਾ ਭੈਂਦੁ ਮਤ ਕੋਹੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥

ਕਇਯਾ ਹੋਹੀ ਦਿਵਸੋਜਇਯਾ ਸੁਗੁਰੁਟ ਪਾਯਮੂਲੰਮਿ।
ਉੱਸੁਤ ਸਵਿਸਲਵਰ ਹਿਲੇਓਨਿਸੁਣੇ ਮੁਜਿਣਧੰਮੰ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨। ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੨੮।

ਜੇ ਮੈਂ ਮਨੁਸ਼ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਿਨਾਗਮ ਅਰਥਾਤ ਜੈਨਾਂ ਦੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਾਂ ਗਾ, ਉਤਸੁਤ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਸੁਨਾਂਗਾ, ਇੰਨੀ ਇਛਿਆਕਰੇ ਓਹ ਇੰਨੀ ਇਛਿਆ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਥੀਂ ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਭੀ ਗੱਲ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਸਾਨ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਪੁਰਵੋਕਤ ਇੱਛਾ ਥੀਂ ਏਥੋਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ,

ਅਰ ਪੂਰਵਜਨਮ ਦੇ ਭੀ ਸੰਚਿਤ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਰੂਪੀ ਫਲ ਭੋਗੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ
ਛੁਟ ਸਕਦਾ । ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਅਜੇਹੀ ਝੂਠ ਬਾਤ ਅਰਥਾਤ 'ਵਿਦਿਆ' ਵਿਰੁੱਧ
ਬਾਤ ਨਾ ਲਿਖਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਵਿਦਿਆਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
ਦੇਖ, ਸੁਨ ਸੱਚ, ਝੂਠ ਜਾਨਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੋਲੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ, ਪਰੰਤੂ
ਅਜੇਹਾ ਜਕੜਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਜਾਲ ਥੀ
ਕੋਈ ਇਕ ਬੁਧਵਾਨ ਸਤਸੰਗੀ ਚਾਹੇ ਛੁਟ ਸੱਕੇ ਤਾਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ
ਹੋਰਨਾਂ ਜੜ ਬੁਧਾਂ ਦਾ ਛੁਟਨਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ॥

ਜਹਜੇਣੇ ਹਿੰਭਟਿਯੈ ਸੁਯਵਵਹਾਰੈ ਵਿਸੋਹਿਯੈ ਤੱਸ ।

ਜਾਯਇ ਵਿਸੁੱਧ ਬੋਹੀ ਜਿਣਆਣਾ ਰਾਹ ਗੱਤਾਓ ॥

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੪੮ ।

ਜੇ ਜਿਨ ਆਚਰਯਾਂ ਨੇ ਕਹੇ ਸੂਤ੍ਰ, ਨਿਰੁਕਤ, ਬਿੰਤੀ, ਭਾਸ਼ਣ ਚੁਰਣੀ
ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹਾਹੀ ਸੁਭ ਵਿਹਾਰ ਅਰ ਦੁੱਖ ਕਰਕੇ ਸਹਾਰੇ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਵਿਵ-
ਹਾਰ ਕਰਨ ਥੀ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਯੁਕਤ ਹੋਕੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰੀ ਮਤ
ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਖਨ ਥੀ ਨਹੀਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਅਤੰਤ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ ਆਦੀ
ਦੁੱਖ ਸਹਨ ਨੂੰ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੁੱਖਾ, ਤਿਹਾਇਆ, ਮਰਨਾ ਆਦੀ
ਹੀ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਕਾਲ ਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਠ ਆਦੀ
ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸੁੱਧ ਹੋਕੇ ਸੁਭ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ
ਚਾਹੀਏ, ਸੋ ਨਾ ਏਹ ਸੁੱਧ ਹੋਨ ਅਰ ਨਾ ਭੁਸੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਪਿੱਤ ਆਦੀ ਦੇ ਵਧ-
ਜਾਨ ਥੀ ਰੋਗੀ ਹੋਕੇ ਸੁਖ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਤਾਂ
ਨਿਆਯਾਚਰਣ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਸੱਚ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਹੈ ਅਰ ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ
ਅਨਿਆਯਾਚਰਣ ਆਦੀ ਪਾਪ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪੂਰਵਕ
ਪਰਉਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਨਾ ਸੁਭ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਨਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ
ਭੁੱਖਾ ਤਿਹਾਇਆ ਰਹਨਾ ਆਦੀ ਧਰਮ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਤ੍ਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ
ਮੰਨਨ ਥੀ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਸੱਚ ਅਰ ਵਧੀਕ ਝੂਠ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦਰ
ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਹਨ ॥

ਜਇਜਾਣਸਿ ਜਿਣਨਾਹੋ ਲੋਯਾਯਾ ਰਾਵਿਪਰਕਏਭੂਓ ।

ਤਾਤੰਤਿ ਮੰਨੋ ਤੋ ਕਹਮੰਨਸਿ ਲੋਅ ਆਯਾਰੈ ॥

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਬਦੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੪੯ ।

ਜੇ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਾਰਥਯ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਾਹੀ ਜਿਨਧਰਮ ਦਾ
ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜਿਨਧਰਮ ਦਾ ਗ੍ਰਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੈ । (ਸਮੀਖਿਤਕ) ਕੀ ਏਹ ਬਾਤ ਭੁੱਲਦੀ ਅਰ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਹੋਰੀ ਮਤ ਵਿਚ ਅੱਛੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਾਲੇ ਅਰ ਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਅਰ ਜੇ ਏਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਧਰਮੀ ਅਰਥਾਤ ਜੈਨਮਤ ਵਾਲੇ ਆਪਸਵਿਚ ਕਲੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਰਵਕ ਵਰਤਨ, ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਬਾਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੰਗ ਕਲਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੁਰਿਆਈ ਜੈਨ ਲੋਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਏਹ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਜਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਸੱਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਣਾ ਦੇਕੇ ਅੱਛੀ ਸਿਖਣਾ ਵਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਏਹ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਤ੍ਰਿਵੇਂਡੀ, ਪਰੀਬ੍ਰਾਜਕਾਚਾਰਯ ਅਰਥਾਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਰ ਤਾਪਸ ਆਦੀ ਅਰਥਾਤ ਬੈਰਾਗੀ ਆਦੀ ਸਥ ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਹਨ । ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਭਾਵ ਥੀਂ ਵੇਖਦੇ ਅਰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਦਇਆ ਅਰ ਖਛਮਾ ਰੂਪ ਧਰਮ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿਆ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਰੱਖਣਾ ਦਇਆ ਖਛਮਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਅਰ ਅਰ ਏਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਹਿੰਸਾ ਰੂਪ ਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ ਦੇਸ਼ਮੁਰਤੀਆਂ ਜੈਨ ਲੋਗ ਹਨ ਉਕਨ ਦੂਜੇ ਬੋਝੇ ਹੀ ਹੋਨਗੇ, ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਮਹਾਵੀਰ ਤਕ ਚੌਥੀ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗੀ, ਦੇਸ਼ੀ ਮਿਥਿਆ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਕਹੀਏ, ਅਰ ਜੈਨਮਤ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਨਿਪਾਤ ਤਪ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨੀਏ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਧਰਮ ਨਰਕ ਅਰ ਜੇਹਰਦੇ ਸਮਾਨ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਲਗੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਪਰਮਤ ਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਭੁੱਖਣੇ ਮਹਾਕਲੇਸ਼ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਏਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ ॥

ਏਗੋ ਅਗਰੁ ਏਗੋ ਵਿਸਾਵ ਗੋਚੇ ਇਆਣ ਵਿਵਹਾਣਿ ।

ਤੱਛਯਜੇ ਜਿਣਦੱਬੇ ਪਰੰਪਰੰਤੋ ਨ ਵਿਚਿੰਤਿ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੨ । ਸ਼ਲੋਕੀ ਸੂਤ੍ਰ ੧੫੦ ।

ਸਥ ਸ਼੍ਰਾਵਕਾਂ ਦਾ ਦੇਵਗੁਰੂ ਧਰਮ ਇੱਕ ਹੈ, ਚੈਤ੍ਰਵੇਦਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਮੂਰਤੀ ਦੇਵਲ ਅਰ ਜਿਨ ਦ੍ਰਵੜਦੀ ਰਖਛਾ ਅਰ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੈ (ਸਮੀਖਿਤਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਜਿੰਨਾ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਬਗੜਾ ਚਲਾਯਾ ਓਹ ਸਾਰਾ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਘਰਥੀਂ ਅਰ ਪਾਖੰਡਾ ਦਾ ਮੂਲਭੀ ਜੈਨਮਤ ਹੈ।

ਸ਼ਾਧ ਦਿਨਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹੇ ੧ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ:—

ਨਵਕਾਰੇਣ ਵਿਵੇਹੋ ॥ ੧ ॥ ਅਨੁਸਰਣੇ ਸਾਵਉ ॥ ੨ ॥

ਵਯਇੰ ਇਮੇ ॥੩॥ ਜੋਗੋ ॥ ੪ ॥ ਚਿਯਵੰਦਣਗੋ ॥੫॥
ਯੰਰਖਾਣੰ ਤੁ ਵਿਹਿ ਪੁੰਡਮ ॥ ੬ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਾਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਲੇ ਦੁਾਰ ਵਿਚ ਨਵਕਾਰ ਦਾ ਸਪ ਕਰ
ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਦੁਜਾ ਨਵਕਾਰ ਜਪੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਵਕ ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ॥ ੨ ॥
ਤੀਜੇ ਅਲ੍ਹਬੁੱਤਾਦਿਕ ਸਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ॥੩॥ ਚੌਥੇ ਦੁਆਰੇ ਚਾਰ ਵਰਗ ਵਿਚ
ਅਗੁਗਾਮੀ ਮੋਖਛ ਹੈ, ਉਸਕਾਰਣ ਗਿਆਨ ਆਦਿਕ ਹੈ ਸੋ ਯੋਗ ਉਸਦਾ ਸਬ
ਅਤੀਚਾਰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਥੀਂ ਛੀ ਜਰੂਰੀ ਕਾਰਣ ਸੋਭੀ ਉਪਚਾਰ ਥੀਂ
ਯੋਗ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਯੋਗਕਹਾਂਗੇ ॥ ੪ ॥ ਪੰਜਵੇਂ ਚੈਤਾਵੰਦ ਅਰਥਾਤ ਮੂਰਤੀ
ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਦਵਯਭਾਵ ਪੂਜਾ ਕਹਾਂਗੇ ॥ ੫ ॥ ਛੀਵਾਂ ਪ੍ਰਤਿਆਖਿਆਨ ਦੁਾਰ
ਨਵਕਾਰਸੀਪ੍ਰਮੁਖਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਕਹਾਂਗੇ ਇਤਿਆਦੀ ॥ ੬ ॥ ਅਰ ਇਸੇ
ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਵਿਧੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ
ਸੀਧਿਆ ਭੋਜਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਨ ਬਿੰਬ ਅਰਥਾਤ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ
ਪੂਜਨਾ, ਅਰਦੁਆਰ ਪੂਜਨਾ ਅਰ ਦੁਆਰਪੂਜਾ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਖੇੜੇ ਹਨ ।
ਮੰਦਿਰ ਬਨਾਨ ਦੇ ਨੇਮ, ਪੁਰਾਨੇ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਬਨਵਾਨੇ ਅਰ ਸੁਧਾਰਨੇ ਥੀਂ
ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਕੇ ਬੈਠੇ ਵੱਡੇ ਭਾਉ ਪ੍ਰੀਤੀ
ਥੀਂ ਪੂਜਾ ਕਰੇ “ਨਮੋ ਜਿਨੇ ਦੇਭਯਃ” ਇਤਿਆਦੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਥੀਂ ਅਸ਼ਨਾਨ
ਆਦੀ ਕਰਾਨਾ । ਅਰ “ਜਲਚੰਦਨ ਪੁਸ਼ਪਧੁਪਦੀਪਨੈਃ” ਇਤਿਆਦੀ ਥੀਂ ਗੰਧ
ਆਦੀ ਚੜ੍ਹਾਨ । ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਦੇ ੧੨ਵੇਂ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦਾ
ਫਲ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਵਾਂਗ ਪੂਜਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਰੋਕ
ਸੱਕੇ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਬਾਤਾਂ ਸਬ ਕਪੋਲ ਕਲਪਿਤ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ
ਸਾਰੇ ਜੈਨ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਦੀ ਰੋਕਦੇ ਹਨ । ਰਤਨਸਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ੩
ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਥੀਂ ਰੋਗ ਪੀੜਾ ਅਰ ਬੜੇ ਦੇਸ਼ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ । ਇਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ੫ ਕੋੜੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਉਸਨੇ ੧੮ ਦੇਸ਼ ਦਾ
ਰਾਜ ਪਾਇਆ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕੁਮਾਰਪਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਤਿਆਦੀ ਸਬ
ਬਾਤਾਂ ਸੁਠੀਆਂ ਅਰ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਲੁਭਾਨ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੇਕ ਜੈਨੀ
ਲੋਗ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਰੋਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਕ ਵਿਘਾਂਦਾ ਭੀ ਰਾਜ
ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਅਰ ਜੋ ਪੰਜਕੋੜੀ ਦਾ ਫੁੱਲ
ਚੜ੍ਹਾਨ ਥੀਂ ਰਾਜ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕੋੜੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਸਬ ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਰਾਜ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ? ਅਰ ਰਾਜਦੰਡ ਕਿਉਂ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਜੋ
ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ ਥੀਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਸਮਝਕ
ਦਰਸ਼ਨ ਅਰ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹਾ ੧੩ ਵਿਚ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਤਮ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਰ ਉਸਦੇ ਸਿਮਰਣ ਥੀਂ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਬ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਨੇ ਚਾਹੀਏ ਸੋ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਇਨ੍ਹਾਂਦੀ ਨਿਰੀ ਮੁਰਖਾਂਦੇ ਬਕਾਨ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ, ਦੁਸਾਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝਛੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਲੋਕ ਰਤਨਮਾਰ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹ ਵਿਚ:-

ਜਲਚੰਦਨਧੂਪਨੈਰਥ ਦੀਪਾਖਛਤਕੈਨੈਵੇਦਜਵਸਤੈ: ।

ਉਪਚਾਰਵਰੈਰਜਿਨੇਂਦ੍ਰਾਨ ਰੁਚਿਰੈਰਦਜ ਯਜਾਮਹੇ ॥

ਅਸੀਂ ਜਲ, ਚੰਦਨ, ਚਾਵਲ, ਛੁੱਲ, ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਨੈਵੇਦ, ਕਪੜਾ, ਅਰ ਅਤੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਉਪਚਾਰਾਂ ਥੀਂ ਜਿਨੇਂਦ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਭੀਰਬੰਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੀਏ, ਇੱਸੇ ਥੀਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਰਤੀਪੂਜਾ ਜੈਨੀਆਂ ਥੀਂ ਚੱਲੀ ਹੈ (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੨੧) ਜਿਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲ ਹੈ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੫੧ ਥੀਂ ੫੨) ਮੁਰਤੀਪੂਜਾ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਥੀਂ ਅੱਛੇ ਗੁਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਲ ਚੰਦਨ ਆਦੀ ਥੀਂ ਭੀਰਬੰਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਓਹ ਨਰਕ ਥੀਂ ਛੁੱਟ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵੇ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੫੫) ਜਿਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਆਦੀ ਦੀ ਮੁਰਤੀਆਂ ਦੇ ਪੂਜਨ ਥੀਂ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਰ ਮੋਖਛਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੬੧) ਜਿਨ ਮੁਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਬ ਜਗਤ ਦੇ ਦੁੱਖਛੁਟ ਜਾਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਿਦਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਥਾਤਾਂ ਜੋ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਥੀਂ ਪਾਪ ਆਦੀ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਛੁੱਟ ਜਾਨ, ਮੋਹ ਨਾ ਆਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਜਾਨ, ਅੱਛੇ ਗੁਣ ਆਜਾਨ, ਨਰਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸੁਰਗਵਿਚ ਜਾਨ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਮੋਖਛ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ, ਅਰ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਛੁੱਟ ਜਾਨ ਤਾਂ ਸਬ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਸੁਖੀ ਅਰ ਮਬ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ?

ਇਸੇ ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਦੇ ੩ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਨ ਮੁਰਤੀ ਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਅਰ ਅਪਨੇ ਕੁਟੁੰਬ ਦੀ ਜੀਵਿਕਾ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੨੨੫) ਸਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਆਦੀ ਦੀ ਮੁਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਰਕ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜਦ ਸਿਵ ਆਦੀ ਦੀ ਮੁਰਤੀਆਂ ਨਰਕ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂਦੀਆਂ ਮੁਰਤੀਆਂ ਕੀ ਉਜੇਹੀਆਂ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਮੁਰਤਾਂ ਇਮਾਰੀ, ਸਾਂਤ ਅਰ ਸੁਭ ਮੁਦ੍ਰਾ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਏਸਲਈ ਅੱਛੀ, ਅਰ ਸਿਵ ਆਦੀ ਦੀ ਮੁਰਤੀ ਉਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਏਸ ਲਈ ਬੁਰੀ ਹਨ,

ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਆਦੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਤਿਆਗੀ ਕਿਸਤਰਾਂ, ਅਰ ਸਿਵ ਆਦੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਛਾਂ ਦੇ ਭੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਓਹ ਤਿਆਗੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਜੋ ਸਾਂਤ ਆਖੇ ਤਾਂ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਸਥਾ ਕ੍ਰਿਆ ਰਹਿਤ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸਾਂਤ ਹਨ. ਸਥ ਮਤਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾਡੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਕਪੜੇ ਗਹਨੇ ਆਦੀ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਏਸਲਈ ਅੱਡੀਆਂ ਹਨ। (ਉੱਤਰ) ਸਥ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨੀਚੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ ਰਹਨਾ ਅਰ ਰਖਨਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਕਰ ਲੀਲਾ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਕਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਵਾ ਮੂਰਤੀ ਦੇਖਨ ਥੀਂ ਕਾਮ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਕਨ ਸਾਧੂ ਅਰ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਨ ਥੀਂ ਸੁਭ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਉੱਤਰ) ਜੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਖਨ ਥੀਂ ਸੁਭ ਫਲ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਜੜਪਨਾ ਆਦੀ ਗੁਣ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਨਗੇ, ਜਦ ਜੜਬੁਧੀ ਹੋਵੇਗੇ ਤਾਂ ਸਥ ਤਰਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਜਾਓਗੇ। ਦੂਜਾ ਜੇ ਉੱਤਮ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਛੁਟਨ ਥੀਂ ਮੂਰਖਤਾ ਭੀ ਵਧੀਕ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਜੇ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਯਾਰੂਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ ਓਹ ਸਥ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਏਸਲਈ ਜਿਹਾ ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਵਿਚ ਝੂਠਾ ਰੋਲਾ ਮਚਾਇਆ ਹੈ ਉਕਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਤੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਏਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹੇ ੧ ਵਿਚ:—

ਨਮੋਅਰਿਹਮਤਾਣਿ ਨਮੋਸਿੱਧਾਣਿ ਨਮੋਆਯਰਿਯਾਣਿ
ਨਮੋਉਵੱਝਾਯਾਣਿ ਨਮੋ ਲੋਇ ਸੱਬਸਾਹੂਣਿ ਏਸੋ ਪੰਚ
ਨਮੁੱਕਾਰੋਸੱਬਪਾਵੱਪਣਾਸਣੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣੇ ਚ ਸੱਬੇ
ਸਿਪਕੁਮੰ ਹਵਇ ਮੰਗਲਮ ॥ ੧ ॥

ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਹਾਤਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਸਥ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਏਹ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਏਸਦਾ ਅਜੇਹਾ ਮਹਾਤਮ ਧਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰ੍ਹਪੁਰਾਣ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਭੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਪਰਾਜੈ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸ੍ਰਾਧ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਤਯਯਤ੍ਰਾ ੩:—

ਨਮੁੱਕਾਰ ਤਉਪਛੈ॥੯॥ਜਉਕੰਏ।ਮੰਤਾਣਮੰਤੇਪਰਮੰ

ਇਮੁੱਤਿਧੇਯਾਣ ਧੇਯੰਪਰਮੰਇਮੁੱਤਿ। ਤੱਤਾਣਤੱਤੰਪਰਮੰ
ਪਵਿੱਤੰਸੰਸਾਰਸੱਤਾਣਦੁਹਾ ਹਯਾਣੰ ॥੧੦॥ ਤਾਣੰਅੰਨਤੁ
ਨੋ ਅਤਿਯ ਜੀਵਾਣੰਭਵਸਾਯਰੇ । ਬੁੱਡੰ ਤਾਣੰਇਮੰਮੁਤੰ ।
ਨ ਮੁਕਾਰੰਸੁਪੋਯਯਮ ॥੧੧॥ ਕੱਬੰਅਣੇਗਜੰਮੰਤਰਸੰਚਿ-
ਯਾਣਾਂਦਹਾਣੰਸਾਰੀ ਰਿਅਮਾਣੁਮਾਣੁਸਾਣੰ । ਕੱਤੋਯ
ਭੱਬਾਣਭਵਿੱਜਨਾਸੋ ਨ ਜਾਵਪੱਤੋ ਨਵਕਾਰਮੰਤੋ ॥੧੨॥

ਜੋ ਏਹ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਰ ਪਰਮਮੰਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਓਹ ਧਿਆਨ ਦੇਯੋਗ ਵਿਚ
ਅਤਮੰਤ ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ, ਸਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਤਮੰਤ ਸਾਰ ਹੈ, ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਦੁੱਖੀ
ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਵਕਾਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੀ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਾਰ
ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਥੇੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਜੋ ਏਹ ਨਵਕਾਰਮੰਤ੍ਰੁ ਹੈ ਓਹ ਥੇੜੀ
ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਏਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਭੁੱਬਦੇ
ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਏਸਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖਨ ਵਾਲਾ, ਸਥ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਮੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੇ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥ ੧੧ ॥ ਅਨੇਕ
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਦੁੱਖ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ
ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਤਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਇਹੀ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਨਵਕਾਰ ਮੰਤ੍ਰੁ
ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਤਦ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ ਏਹ
ਅਰਥ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅੱਠ ਮਹਾਂ ਭਰਾਂ ਵਿਚ
ਸਹਾਇਕ ਇਕ ਨਵਕਾਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ
ਮਹਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵੈਦੁਰਯ ਨਾਮਕ ਮਣੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਅਥਵਾ
ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚ ਅਮੋਘ ਸਸਤ੍ਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਉਕਨ
ਸੂਤ੍ਰ ਕੇਵਲੀ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ, ਅਰ ਸਥ ਦੁਆਦਸ ਅੰਗੀਦਾ ਨਵਕਾਰ ਮੰਤ੍ਰੁ
ਰਹੱਸਮ ਹੈ, ਏਸ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦਾ ਅਰਥ ਏਹ ਹੈ (ਨਮੋ ਅਰੀਹੰਤਾਣੰ) ਸਥ ਤੀਰਥ-
ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ (ਨਮੋ ਸਿਧਾਣੰ) ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸਥ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ।
(ਨਮੋ ਆਯਰੀਯਾਣੰ) ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸਥ ਆਚਰਯਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ (ਨਮੋ ਉਬਜ-
ਝਾਯਾਣੰ) ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸਥ ਉਪਾਧਿਅਾਇਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ (ਨਮੋ ਲੋਯਸਥ-
ਸਾਹੁਣੰ) ਜਿਨੇ ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸਾਧੂ ਏਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਯੱਦਪੀ ਮੰਤ੍ਰੁ ਵਿਚ ਜੈਨ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਥਾਪੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ

ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਹੋਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਭੀ ਨਾ
ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਹੈ । (ਤਤ੍ਰ ਵਿਵੇਕ ਪਤ੍ਰ
੧੬੯) ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਲਕੜੀ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਦੇਵਬੁੱਧੀ ਕਰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ਓਹ
ਅੱਛੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਸਬ ਕੋਈ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਰੂਪ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ?
(ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ੦ ਪਤ੍ਰਾ ੧੦) ਪਾਰਸ਼ਨਾਥ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਥੀਂ
ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਲਪਭਾਸ਼ਣ ਪਤ੍ਰੇ ੫੧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਸਵਾ ਲਖ ਪੁਰਾਨੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਤਿਆਦੀ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ
ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੇਖ ਹੈ, ਇਸੇ ਥੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਜੈਨ ਮਤ ਹੈ । ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ
ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਦੇਖੋ ! (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੨੨੮) ਇਕ ਜੈਨਮਤ ਦਾ
ਸਾਧੂ ਕੋਸ਼ਾ ਕੰਜਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋਕੇ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ
ਗਿਆ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੧੦) ਅਰਣਕਿ ਮੁਨੀ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਥੀਂ ਚੁਕਕੇ ਕਈ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਦੱਤ ਸੇਠ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਦੇਵਲੋਕ ਨੂੰ
ਗਿਆ, ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਚੰਦਨਮੁਨੀ ਨੂੰ ਸਥਾਲਿਆ ਚੁਕਕੇ ਲੈ ਗਿਆ,
ਪਿਛੋਂ ਦੇਵਤਾ ਹੋਇਆ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ, ਪਤ੍ਰਾ ੧੫੬) ਜੈਨਮਤ ਦਾ ਸਾਧੂ
ਲਿੰਗਧਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਭੇਸਧਾਰੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਸ਼ਾਵਕ ਲੋਗ
ਕਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਧੂ ਨੇਕ ਚਲਨ ਹੋਨ, ਭਾਵੇਂ ਬਦਚਲਨ ਹੋਨ ਸਥ ਪੂਜਾ ਯੋਗ
ਹਨ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੧੬੮) ਜੈਨਮਤ ਦਾ ਸਾਧੂ ਚਾਰਿਤ੍ਰਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਹੋਰ ਮਤ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਥਾਂ ਅੱਛਾ ਹੈ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੧੭੧) ਸ਼ਾਵਕ ਲੋਗ
ਜੈਨਮਤ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਬਿਨਾ ਭ੍ਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਾਲਾ ਦੇਖਨ ਤਾਂ ਭੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੨੧੬) ਇਕ ਚੋਰ ਨੇ
ਪੰਜ ਮੁੱਠੀ ਲੋਚਕੇ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਵਡਾ ਦੁੱਖ ਅਰ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ
ਛੀਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਨਿਪਟ ਗਿਆਨ ਪਾਕੇ ਸਿੰਧ ਹੋਗਿਆ (ਸਮੀਖਛਕ)
ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਅਰ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ
ਬਹੁਤ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਭੀ ਅੱਛੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਗਿਆ ਅਰ ਵਿਵੇਕ
ਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੧੦੬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੀਜੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਗਿਆ ।
ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੧੪੫ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿਧਨ੍ਹੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਗਿਆ ।
ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪਤ੍ਰਾ ੪੮ ਵਿਚ ਯੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਕਾਸ਼ੀ, ਮੁੱਲਾ, ਕਿੱਨੇ ਹੀ ਅਗਿਆਨ
ਥੀਂ ਤਪ ਕਸ਼ ਕਰਕੇ ਭੀ ਕੁਗਤੀ ਨੂੰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ । ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ੦ ਪਤ੍ਰਾ
੧੭੧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੌਵਾਸਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰਿਪ੍ਰਿਸ਼ਠਵਾਸੁਦੇਵ,
ਦ੍ਵੀਪ੍ਰਿਸ਼ਠਵਾਸਦੇਵ, ਸ੍ਰਯੰਭੁਵਾਸਦੇਵ, ਪੁਰਸ਼ੋਤਮਵਾਸਦੇਵ, ਸਿੰਹਪੁਰੁਸ਼ਵਾਸਦੇਵ,

ਪੁਰੁਸਪ੍ਰਿਭਰੀਕ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਦੱਤਵਾਸੁਦੇਵ, ਲਖਛਮਣਵਾਸੁਦੇਵ, ਅਰ ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਏਹ ਸਾਰ ਯਾਰੂਵੇਂ, ਬਾਰੂਵੇਂ, ਦੋਦਵੇਂ, ਪੰਦ੍ਰਵੇਂ, ਅਠਾਰੂਵੇਂ, ਵੀਹੇਂ ਅਰ ਬਾਈਵੇਂ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਰਕ ਨੂੰ ਗਏ, ਅਰ ਨੌਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਅਸ੍ਰਗੀਵਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਭਾਰਕਪ੍ਰਤੀ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਮੋਦਕਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਮਧਪ੍ਰਤੀ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਨਿਸ਼ੰਭਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਬਲੀਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਪ੍ਰਹਲਾਦਪ੍ਰਤੀ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਰਾਵਣਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਅਰ ਜਰਾਸਿੰਧਪ੍ਰਤੀਵਾਸੁਦੇਵ, ਏਹ ਭੀ ਸਾਰੇ ਨਰਕ ਨੂੰ ਗਏ । ਅਰ ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਮਹਾਵੀਰ ਤਕ ੨੪ ਤੀਰਥੰਕਰ ਸਬ ਮੋਖਛ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾਕੋਈ ਬੁਧਵਾਨ ਪੁਰੁਸ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਰ ਤੀਰਥੰਕਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਕੰਜਰੀ ਭੋਗਨ ਵਾਲੇ, ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ, ਚੋਰ ਆਦੀ ਸਬ ਜੈਨਮਤ ਵਾਲੇ ਸੁਰਗ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਗਏ ਅਰ ਸ੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦੀ ਮਹਾਧਰਮੀ ਮਹਾਤਮਾ ਸਬ ਨਰਕ ਨੂੰ ਗਏ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵਡੀ ਬੁਰੀ ਥਾਤ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸੱਛੇ ਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਜੈਨੀਆਂਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨਾ ਭੀ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਸੰਗ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਝੂਠੀ ਝੂਠੀ ਗੱਲਾਂ ਉਸਦੇ ਭੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਠੋਹਰ ਜਾਨਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾ ਹਠੀ, ਖੋਟੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗਥਾਂ ਬਿਨਾ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝਭੀ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਵੇਗਾ ॥ ਹਾਂ ! ਜੇ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮਜਨ * ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਸੰਗ ਆਦੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝਭੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ । ਵਿਵੇਕਸਾਰ ੦ ਪੜ੍ਹਾ ਪਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੰਗਾ ਆਦੀ ਤੀਰਥ ਅਰ ਕਾਸ਼ੀ ਆਦੀ ਖਛੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਥੀਂ ਕੁਝਭੀ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਗਿਰਨਾਰ, ਪਾਲੀਟਾਨਾ ਅਰ ਆਬੂ ਆਦੀ ਤੀਰਥ ਖਛੇਤ੍ਰ ਮੁਕਤੀ ਤਕ ਦੇ ਦੋਨ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਏਥੇ ਵਿਚਾਰਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੀਕਨ ਸ਼ੈਵ, ਵੈਸ਼ਨਵ ਆਦੀ ਦੇ ਤੀਰਥ ਅਰ ਖਛੇਤ੍ਰ ਜਲ, ਥਲ ਜੜ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹਨ, ਉਕਨ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨਾ ਮੁਰਖਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥

ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ॥

(ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹਾ ੨੩) ਮਹਾਵੀਰ ਤੀਰਥੰਕਰਾ ਗੌਤਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਜਗਹ ਹੈ ਸ੍ਵਰਗਪੁਰੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪੰਜਤਾਲੀ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਲੰਮੀ ਅਰ ਉੱਨੀ ਹੀ ਪੌਲੀ ਹੈ ਤਥਾ ੮ ਯੋਜਨ ਮੋਟੀ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਮੋਤੀ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਹਾਰ ਵਾ ਗਉਦੁੱਧ

* ਜੇ ਉੱਤਮਜਨ ਹੋਵੇਗਾ ੬੮ ੮੮ ਅਸਾਰਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਰਹੋਗਾ ।

ਹੈ ਉਸਥੀਂ ਭੀ ਚਿੱਟੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਵਾਕਰ ਚਮਕ ਵਾਲੀ ਅਰ ਥਲੋਰ ਥੀਂ ਭੀ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਓਹ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਚੌਦਵੇਂ ਲੋਕ ਦੀ ਟੀਸੀ ਉੱਪਰ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਸਿੱਧ-ਸਿਲਾ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸਿਵਪੁਰ ਧਾਮ ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਮੁਕਤ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਧਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਆਦੀ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਆਨੰਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਸਬ ਕਰਮਾਂ ਥੀਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੀਕਨ ਹੋਰੀਮਤ ਵਿਚ ਵੈਕੁੰਠ ਕੋਲਾਸ, ਗੋਲੋਕ, ਸ੍ਰੀਪੁਰ ਆਦੀ ਪੁਰਾਣੀ, ਚੌਥੇ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਈਸਾਈ, ਸੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜਗਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਉਕਨ ਹੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਅਰ ਸਿਵਪੁਰੀ ਭੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਉੱਚਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹੀ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਥੀਂ ਭੁਗੋਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੋ, ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ, ਹੈਜੇ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਾਸੀ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਉੱਚਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲੇ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਾਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਸੇਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲੇ ਉੱਚਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਸਿਲਾ ਪੰਜਤਾਲੀ ਲੱਖ ਥੀਂ ਵੂਨੀ ਨੌਵੇਂ ਲੱਖ ਕੋਹ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਭੀ ਓਹ ਮੁਕਤ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਿਲਾ ਵਾ ਸਿਵਪੁਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਥੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਸਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਰ ਉਸਥੀਂ ਬਾਹਰ ਜਾਨ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰੀਤੀ ਭੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਅਟਕਾ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਅਰ ਅਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਹ ਸਕਨੇ ਹਾਂ ? ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਜੇਹੀ ਨੌਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਉਜੇਹੀ ਮੰਨਨੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਅਰ ਏਹ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੈ, ਏਹ ਜੈਨੀ ਭੀ ਮੁਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਭ੍ਰਮ ਨਾਲ ਫਾਸੇ ਹਨ । ਏਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ॥

ਹੁਨ ਹੋਰ ਭੀ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀਆਂ ਅਨਹੁੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਨੋ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੭੮) ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਸੱਠ ਲੱਖ ਗਾਗਰਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾ-ਵੀਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਅਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੧੩੬) ਦਸਾਰਣ ਰਾਜਾ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ੧੬,੭੭,੭੨,੧੬੦੦੦ ਇਨ੍ਹੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਰ ੧੩,੩੭,੦੫,੭੨,੮੦,੦੦੦੦੦੦੦ ਇਨ੍ਹੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀਆਂ ਉੱਥੇ ਆਈਆਂ ਸਨ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਅਸਚਰਯ ਹੋਗਿਆ ।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹਨ ਦੇ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਕਿੱਨੇ ਹੀ ਭੁਗੋਲ ਚਾਹੀਏ ॥

ਸ਼੍ਰਾਧਦਿਨਕ੍ਰਿਤ ਆਤਮਨਿੰਦਾ ਭਾਵਨਾ ਪੜ੍ਹਾ ੩੧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਉਲੀ, ਖੂਹ ਅਰ ਭਲਾ ਨਾ ਬਨਵਾਨੇ ਚਾਹੀਏ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜੇ ਸਬ ਮਨੁੱਸ ਜੈਨਮਤ ਵਿਚ ਹੋਜਾਨ ਅਰ ਖੂਹ, ਭਲਾ, ਬਾਉਲੀ ਆਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਬਨਵਾਨ ਤਾਂ ਸਬ ਲੋਕ ਪਾਨੀ ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਪੀਨ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਭਲਾ ਆਦੀ ਬਨਵਾਨੇ ਥੀਂ ਜੀਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਥੀਂ ਬਨਵਾਨੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਾਪ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਤੁਹਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਗਈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਜਰਾ ਜਰਾ ਜਿੱਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਥੀਂ ਪਾਪ ਗਿਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਗੁੱਝ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂ ਅਰ ਮਨੁੱਸ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜਲ ਪੀਨ ਆਦੀ ਥੀਂ ਮਹਾਪੁੰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਨਦੇ ? (ਤਤੁਵਿਵੇਕ ਪੜ੍ਹਾ ੧੯੬) ਏਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨੰਦਮਣੀਕਾਰ ਸੇਠ ਨੇ ਬਾਉਲੀ ਬਨਵਾਈ, ਉਸ ਥੀਂ ਧਰਮ ਕ੍ਰਸਟ ਹੋਕੇ ਸੋਲਾਂ ਮਹਾਰੋਗ ਹੋਏ, ਮਰਕੇ ਉਸੇ ਬਾਉਲੀ ਵਿਚ ਡੱਡੂ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਥੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਯਾਦ ਆਗਈ, ਮਹਾਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਉਨਾ ਸੁਨਕੇ ਓਹ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਜਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕਨ ਨੂੰ ਆਉਨ ਲੱਗਾ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਟਾਪ ਥੀਂ ਮਰਕੇ ਅੱਛੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਯੋਗ ਥੀਂ ਦਰਦੁਰਾਂਕ ਨਾਮ ਮਹਰਧਿਕ ਦੇਵਤਾ ਹੋਇਆ, ਅਵਧੀ ਗਿਆਨ ਥੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਜਾਨ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਰਿੱਧੀ ਵਿਖਾਕੇ ਗਿਆ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਇਤਿਆਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨਹੋਂਦ ਮਿਥਿਆ ਬਾਤ ਦੇ ਕਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਹਾਵੀਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਮੰਨਨਾ ਮਹਾ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ?

(ਸ਼੍ਰਾਧ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਾ ੩੬) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਫਨ(ਖੱਫਨ) ਸਾਧੂ ਲੈ ਲੈਨ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਭੀ ਆਚਾਰਜੀਆਂ ਦੇ ਵਾਕਰ ਹੋ ਗਏ, ਵਸਤੂ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਲੈਂਨ ਪਰੰਤੂ ਮੁਏ ਦੇ ਗਹਨ ਕੌਨ ਲਵੇ ? ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਹੋਨ ਥੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਆਪ ਕੌਨ ਹੋਏ ?

(ਰਤਨਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੧੦੫) ਭੁੰਜਨੇ, ਕੁਟਨੇ, ਪੀਹਨੇ, ਅੰਨ ਪਕਾਨੇ ਆਦੀ ਵਿਚ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨਤਾ ਭਲਾ ਏਹ ਕਰਮ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਸ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜੀ ਸਕਨ, ਅਰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਭੀ ਵੁੱਖੀਹੋਕੇ ਮਰਜਾਨ (ਰਤਨਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾ ੧੦੪) ਬਗੀਚਾ ਲਗਾਨ ਥੀਂ ਇਕ ਲੱਖ ਪਾਪ ਮਾਲੀਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ

ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਲੱਖ ਪਾਪ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਜੀਵ ਪੜ੍ਹ ਫਲ, ਫੁਲ ਅਰ
ਛਾਂਬੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁੜਾਂ ਗੁਣਾ ਪੁੰਨ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਉੱਪਰ ਕੁਝ
ਧਿਆਨ ਭੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿੱਤਾ ਹਨੇਰ ਹੈ ॥

(ਤਤੁਵਿਵੇਕ ਪੜ੍ਹਾ ੨੦੨) ਇੱਕ ਦਿਨ ਲਬਧੀ ਸਾਧੂ ਭੁੱਖ ਥੀ
ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਧਰਮਥੀਂ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਾ, ਕੰਜਰੀ
ਬੋਲੀ ਕਿ ਏਥੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨ੍ਹ ਟਕੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ
ਲਬਧੀ ਸਾਧੂ ਨੇ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਲੱਖ ਮੋਰਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ।
(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਬਾਤਨੂੰ ਸੱਚ ਬਿਨਾ ਨਸਟ ਮੁੱਧੀ ਪੁਰੁਸ਼ਦੇ ਕੌਨ ਮੰਨੇਗਾ ॥

ਚਤਨਸਾਰ ਡਾਗੌ ਪੜ੍ਹਾ ੬੭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸ਼ਾਣ
ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਘੋੜੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਉਸਦੀ ਜਿਥੇ ਯਾਦ ਕਰੇ ਉਥੇ ਪਾਸ
ਠਹਰਕੇ ਰਖਛਾ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਸਮੀਖਛਕ) ਦੱਸੋ ! ਜੈਨੀ ਜੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੋਰ, ਆਦੀ ਅਰ ਦੁਸਮਨ ਥੀਂ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀ
ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅਪਨੀ ਰਖਛਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ? ਕਿਉਂ ਜਿਥੇ ਤਿੱਥੇ
ਪੁਲਸ ਆਦੀ ਰਾਜ ਜਗਹ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ? ਹੁਨ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਲਖਣ:—

ਸਰਜੋ ਹਰਟਭੈਖਛਯਭੁਜੋ ਲੰਚਿਤਮੂਰਧਜਾ: ।

ਸ੍ਰੋਤਾਂਬਰਾ: ਖਛਮਾਸ਼ੀਲਾ ਨਿ:ਸੰਗਾ ਜੈਨਸਾਧਵ: ॥ ੧ ॥

ਲੰਚਿਤਾ ਪਿਖਛਿਕਾ ਹਸਤਾ ਪਾਟਿਪਾਤ੍ਰਾ ਦਿਗੰਬਰਾ: ।

ਉਰਧ੍ਵਾਸਿਨੋਗ੍ਰਿਹੇਦਾਤੁਰਦ੍ਵਿਤੀਯਾ: ਸਤੁਰਜਿਨਰਸਯਯ: ॥

ਭੁੰਕਤੇ ਨ ਕੇਵਲੰ ਨ ਇਸਤ੍ਰੀਮੋਖਛਮੇਤਿਦਿਗੰਬਰਾ: ।

ਪ੍ਰਾਹੁਰੇਸ਼ਾਮਯੰ ਭੇਦੋ ਮਹਾਨ ਸ੍ਰੋਤਾਂਬਰੈ: ਸਹ ॥ ੩ ॥

ਜੈਨ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਲਖਣ ਅਰਥ ਜਿਨਦੱਤਸੂਰੀ ਨੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ
ਥੀਂ ਕਹੇ ਹਨ । (ਸਰਜੋਹਰਟ) ਚੌਰੀ ਰੱਖਣਾ, ਅਰ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਕੇ ਖਾਨੀ,
ਸਿਰਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟ ਦੇਨੇ, ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਨੇ, ਖਛਮਾ ਵਾਲਾ ਰਹਣਾ, ਕਿਸੇ
ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਜੇਹੇ ਲਖਣਾਂ, ਵਾਲੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂਬਰਜਿਨਹਾਂ
ਨੂੰ ਯਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥ ਦੂਜੇ 'ਦਿਗੰਬਰ' ਅਰਥਾਤ ਵਸਤੂ ਧਾਰਣ ਨਾ
ਕਰਨਾ, ਸਿਰਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟ ਦੇਨੇ, 'ਪਿਛਿਕਾ' ਇਕ ਉੱਨ ਦੇ ਧਾਗਿਆਂ ਦਾ
ਝਾੜੂ ਲਗਾਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੱਛ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ, ਜੋ ਕੋਈ ਭਿਖਛਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ

ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਕੇ ਖਾ ਲੈਨੀ ਏਹ ਦਿਗੰਥਰ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨ ॥
ਅਰ ਭਿਖਛਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਜਦ ਭੋਜਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਉਸਦੇ
ਪਿਛੋਂ ਭੋਜਨ ਕਰਨ, ਓਹ ਜਿਨਰਸੀ ਅਰਥਾਤ ਤੀਜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧੂ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦਿਗੰਥਰ ਦਾ ਸ੍ਵੇਤਾਥਰਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਦਿਗੰ-
ਥਰ ਲੋਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਅਪਵਰਗ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਰ ਸ੍ਵੇਤਾਥਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
ਇਤਿਆਦੀ ਥਾਤਾਂ ਥੀਂ ਮੋਖਛ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ਏਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾ-
ਧੂਆਂ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਜੈਨ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਸਿਰਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟਨੇ ਸਬ ਜਗ-
ਹਿ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਅਰ ਪੰਜ ਮੁੱਠੀ ਪੱਟਨੀਆਂ ਇਤਿਆਦੀ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾ० ਪੜ੍ਹਾ ੨੧੬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਮੁੱਠੀ ਪੱਟਨ
ਨਾਲ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜ ਮੁੱਠੀ ਸਿਰਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟਕੇ ਸਾਧੂ
ਹੋਇਆ । (ਕਲਪ ਸੂਤ੍ਰ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੧੦੮) ਕੇਸ ਪੁੱਟੇ ਗਏ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੇ
ਬਰਾਬਰ ਰਖੇ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਕਹੋ ਜੈਨੀ ਲੋਗੋ ! ਤੁਹਾਡਾ ਦਇਆ ਧਰਮ
ਕਿੱਥੇ ਰਹਿਆ ? ਕੀ ਏਹ ਹਿੰਸਾ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪੁੱਟੇ
ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਪੁੱਟੇ ਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਰੰਤੂ ਕਿਨਾਂ ਵਡਾ ਦੁਖ ਉਸ ਜੀਵ
ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ । ਵਿਵੇਕਸਾਰ
ਪੜ੍ਹਾ ਸੰਵਤ ੧੬੩੩ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ੍ਵੇਤਾਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢੁਢੀਏ, ਅਰ
ਢੁਢੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਹਰਾਂਪੰਥੀ ਆਦੀ ਢੰਗੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਢੁਢੀਏ ਲੋਗ
ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਰ ਭੋਜਨ ਅਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਦਾ
ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਯਤੀ ਆਦੀ ਭੀ ਜਦ ਪੁਸਤਕ
ਵਾਚਦੇ ਹਨ, ਤਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਹੋਰੀ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਜਰੂਰ ਬਨ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਯੂ ਕਾਯ
ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੁਖਛਮ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਮੂੰਹ
ਦੀ ਹਵਾਜ਼ ਦੀ ਗਰਮੀ ਥੀਂ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਪਾਪ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ
ਨਾ ਬਨ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ
ਬਨ੍ਹਨਾ ਔਛਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਥਾਤ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਪ੍ਰਤਖਛ
ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਨਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਅਜਰ
ਅਮਰ ਹਨ, ਫਿਰ ਓਹ ਮੁਖ ਦੀ ਹਵਾਜ਼ ਥੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰ ਸਕਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਅਜਰ ਅਮਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਵ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗਰਮ ਹਵਾ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਉਸ ਪੀੜਾ ਪ੍ਰਚਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨਨਾ ਔਛਾ ਹੈ । (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ
ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਨਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ

ਦਾ ਜਰਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਨਿਰਥਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚਲਨੇ ਫਿਰਨੇ ਬੈਠਨੇ ਹੋਥ ਉਠਾਨੇ ਅਰ ਅੱਖ ਆਦਿ ਦੇ ਚਲਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਪੀੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਪੁਚਾਨ ਥੀਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦੇ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬਨ ਸਕੇ ਉਥੋਂ ਤਕ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਉਥੇ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਬ ਹਵਾ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਕਪੜਾ ਨਾ ਬਨੀਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜੀਵ ਮਰਨ, ਕਪੜਾ ਬਨ੍ਹਨ ਥੀਂ ਘੱਟ ਮਰਦੇ ਹਨ। (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਨਾ ਯੁਕਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਪੜਾ ਬਨ੍ਹਨ ਥੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਕਪੜਾ ਬਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹਵਾ ਰੁਕਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਅਰ ਚੁੱਪ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਨਾਸਾਂ ਵਲੋਂ ਅਕੱਠੀ ਹੋਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਵਧੀਕ ਹੋਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਦੁੱਖ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਵੇਖੋ! ਜੀਕਨ ਘਰ ਵਾ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਸਬ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਵਾ ਪੜਦੇ ਮੁੱਟੇ ਜਾਨ ਤਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਨ ਥੀਂ ਉੱਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਕਨ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਕਪੜਾ ਬਨ੍ਹਨ ਥੀਂ ਗਰਮੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਨ ਥੀਂ ਘੱਟ, ਉਕਨ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕ ਦੁੱਖ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਅਰ ਜਦ ਮੂੰਹ ਬਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਨੱਕ ਦੇ ਛੋਕਾਂ ਥੀਂ ਹਵਾ ਰੁਕ ਕੇ ਅਕੱਠੀ ਹੋਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੋਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਧੱਕਾ ਅਰ ਪੀੜਾ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਵੇਖੋ! ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਅੱਗ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਫੁਕਦਾ ਅਰ ਕੋਈ ਨਲੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹਵਾ ਖਿੰਡਨ ਥੀਂ ਘੱਟ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੀ ਅਰ ਨਲੀ ਦੀ ਹਵਾ ਅਕੱਠੀ ਹੋਨ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਕਨ ਹੀ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹਕੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਥੀਂ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਉਤਾਵਲ ਨਾਲ ਨਿਕਲਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਥੀਂ ਨਾ ਬਨ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹਨ, ਅਰ ਮੁਖ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹਨ ਥੀਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜੀਕਨ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ (ਸਥਾਨ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਚਾਰਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, *ਨਿਰਨੁਨਾਸਿਕ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ

*(ਨੋਟ) ਜੋ ਨੱਕ ਨਾਲ ਨਾ ਬੋਲੇ ਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਨੁਨਾਸਿਕ, ਅਰ ਜੋ ਨੱਕ ਕਰਕੇ ਬੋਲੇ ਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ, ਅਨੁਨਾਸਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਨੁਨਾਸਿਕ ਬੋਲਨ ਥੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤਬਾ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਬਨੁਨ ਥੀਂ ਬਦਬੋਝੀ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਦਬੋਝੀ ਭਰੀ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਥੀਂ ਜਿੰਨੀ ਹਵਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਦਬੋਝੀ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤਖਫ਼ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਰੋਕੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਦਬੋਝੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਬੰਦ ਜਾਜਰੂਰ, ਵਧੀਕ ਬਦਬੋਝੀ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਖੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਘੱਟ ਬਦਬੋਝੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਕਨ ਹੀ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨੁਨਾ ਦੇਂਦਾ ਨਾ ਧੋਨੇ, ਮੂੰਹ ਨਾ ਧੋਨੇ, ਅਰ ਅਸਨਾਨ ਨਾ ਕਰਨੇ, ਤਬਾ ਕਪੜੇ ਨਾ ਧੋਨੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਥੀਂ ਅਧਿਕ ਬਦਬੋਝੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੋਗ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਪੀੜਾ ਪੁਚਾਂਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੀਕਨ ਮੇਲੇ ਆਦੀ ਵਿਚ ਅਧਿਕ ਬਦਬੋਝੀ ਹੋਨ ਥੀਂ "ਵਿਸ਼ਚਿਕਾ" ਅਰਥਾਤ ਰੋਜ਼ਾ ਆਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਘੱਟ ਬਦਬੋਝੀ ਹੋਨ ਥੀਂ ਰੋਗ ਭੀ ਘੱਟ ਹੋਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਵਧੀਕ ਬਦਬੋਝੀ ਵਧਾਨ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਅਪਰਾਧੀ ਅਰ ਜੋ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਪੱਟੀ ਨਹੀਂ ਬਨੁਦੇ, ਦਾਤਨ ਕਰਕੇ, ਮੂੰਹ ਧੋਕੇ ਅਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਜਗ-ਹਿ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਚੁਹੜਿਆਂ ਦੀ ਬਦਬੋਝੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਥੀਂ ਵੱਖਰੇ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹਨ । ਜੀਕਨ ਚੁਹੜਿਆਂ ਥੀਂ ਬਦਬੋਝੀ ਦੇ ਪਾਸ ਵੱਸਨ ਥੀਂ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਕਨ ਤੁਸੀਂ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ ਜੀਕਨ ਰੋਗ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਅਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਬੋਝੇ ਹੋਨ ਥੀਂ ਧਰਮ ਸੇਵਨ ਦੀ ਤੁਕਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ ਬਦਬੋਝੀ ਵਾਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਕਨ ਬੰਦ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਬਾਲੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕਦੀ, ਉਕਨ ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਪੱਟੀ ਬਨੁਕੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਦੁੱਖ ਪੁਚਾਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਮੂੰਹ ਪੱਟੀ ਬਨੁਨ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਵਾ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ, ਅਰ ਜੀਕਨ ਸਾਮਨੇ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਟੇਫਾ ਹੱਥ ਦੇਨ ਥੀਂ ਘੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਰ ਹਵਾ ਦੇ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹੋਨ ਥੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਤ ਬਾਲਪਨ ਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ! ਜਿਥੇ ਛਿਦ੍ਰ ਅਰ ਅੰਦਰ ਹਵਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਬਾਹਰ ਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਅੱਗ ਬਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਫ਼ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਛਿਦ੍ਰਸ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਜਗਾਕੇ ਸਾਰੇ ਛਿਦ੍ਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਦੀਵਾ

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੁਝ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੀਕਨ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਾਹਿਰ ਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਜੀ ਸਕਦੇ ਉਕਨ ਅੱਗ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਲ ਸਕਦੀ, ਜਦ ਇੱਕ ਤਰਫ਼ ਥੀਂ ਅੱਗ ਦਾ ਵੇਗ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵਧੀਕ ਵੇਗ ਨਾਲ ਨਿਕਲੇਗੀ, ਅਰ ਹੱਥ ਦਾ ਓਹਲਾ ਕਰਨ ਥੀਂ ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਸੇਕ ਘਟ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਸੇਕ ਹੱਥ ਉਪਰ ਵਧੀਕ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਏਸ ਨੂੰ ਸਥ ਕੋਈ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਿਸੇ ਬਡੇ ਮਨੁਸ਼ ਥੀਂ ਛੋਟਾ ਮਨੁਸ਼ ਕੰਨ ਵਿਚ ਵਾ ਪਾਸ ਹੋਕੇ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਪੱਲਾ ਵਾ ਹੱਥ ਲਗਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਮੂੰਹ ਥੀਂ ਬੁੱਕ ਉਡਕੇ ਵਾ ਬਦਬੋ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਅਰ ਜਦ ਪੁਸਤਕ ਵਾਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰ, ਬੁੱਕ ਉਡਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਡਿਗਨ ਥੀਂ ਜੂਠਾ ਹੋਕੇ ਓਹ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਪੱਟੀ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਨਾ ਅੱਛਾ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੀਵਦੀ ਰਖਛਾ ਢਾਸਤੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਕੋਈ ਵਡੇ ਮਨੁਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਵਾ ਪੱਲਾ ਏਸ ਲਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗੁਪਤ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਜਾਕੋਈ ਨਾ ਸੁਨ ਲਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਮਨੇ ਥਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕੋਈ ਭੀ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਵਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਧਰਦਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਕੀ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਪਤ ਗੱਲ ਦੇ ਲਈ ਏਹ ਗੱਲ ਹੈ। ਦਾਤਨ ਆਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਥੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਥੀਂ ਅਤਯੰਤ ਬਦਬੋ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਵਾ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਬਦਬੋ ਦੇ ਹੋਰ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਤਿਆਦੀ ਮੂੰਹ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੱਥ ਵਾ ਪੱਲਾ ਦੇਨ ਦੇ ਮਤਥਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਬਹੁਤ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਗੁਪਤ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜੇ ਹੱਥ ਵਾ ਪੱਲਾ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਹਵਾ ਦੇ ਖਿੰਡਨ ਥੀਂ ਗੱਲ ਭੀ ਖਿੰਡ ਜਾਵੇ, ਜਦ ਓਹ ਦੋਏ ਏਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਵਾ ਪੱਲਾ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਗਾਂਦੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤੀਜਾ ਕੋਈ ਸੁਨਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਵਡਿਆਂ ਹੀ ਦੇ ਉਪਰ ਬੁੱਕ ਨਾ ਡਿੱਗੇ ਏਸ ਥੀਂ ਕੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬੁੱਕ ਪਾਨੀ ਚਾਹੀਏ? ਅਰ ਉਸ ਬੁੱਕ ਥੀਂ ਬਚਭੀ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਖਲੋਕੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਅਰ ਹਵਾ ਸਾਡੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਦੂਜੇ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖਛਮ ਹੋਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਹਵਾ ਦੇ ਸੰਗ ਤ੍ਰਿਸਰੇਣੁ ਜ਼ਰੂਰ ਡਿਗਨ ਗੇ, ਉਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਗਿਨਨ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗਰਮੀ ਥੀਂ ਜੀਵ ਮਰਦੇ ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਸਾਖ ਵਾ

ਜੇਠਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਹਾਗਰਮੀ ਥੀਂ ਹਵਾ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਮੋਏ ਬਿਨਾ ਇਕ ਭੀ ਨਾ ਬਚ ਸਕੇ, ਮੇ ਗਰਮੀ ਥੀਂ ਭੀ ਓਹ ਜੀਵ ਨਹੀਂ
ਮਰ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਦੁਹਾਡਾ ਸਿਧਾਂਤ ਭੂਠਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਦੁਹਾਡੇ
ਤੀਰਥੰਕਰ ਭੀ ਪੂਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਵਿਅਰਥ ਬਾਤਾਂ ਕਿਉਂ
ਕਰਦੇ ? ਦੇਖੋ ! ਪੀੜ ਉਨ੍ਹਾਂਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂਦੀ ਖਿੱਤੀ ਮਾਰੇ
ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਏਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ:—

ਪੰਚਾਵਯਵਯੋਗਾਤਸੁਖਸੰਵਿਤਿ: ॥ ਸਾਂਖ: ਅ੦ ਪ । ੨੩ ੨੭ ।

ਜਦ ਪੰਜਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਂ ਵਿਸਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਤਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਗਾਲੀ
ਦਾ ਦੇਨਾ, ਅਨੇ ਨੂੰ ਰੁਪ ਦਾ ਮੱਗੇ ਥਾਂ ਸੱਪ ਬਘਿਆੜ ਆਦੀ ਡਰਾਉਣੇ
ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਚਲਾ ਜਾਨਾ, ਫੁੰਨ ਬਹਰੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਹਨਾ ਸ਼ੁਕਾਮ ਰੋਗ ਵਾਲੇ
ਨੂੰ ਬੋ, ਅਰ ਫੁਨਬਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭੀ ਹਾਲ ਹੈ । ਦੇਖੋ ! ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵ ਸੁਖਪਤੀ
ਦਸਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸਦਾ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਸੰਗ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਥੀਂ ਸੁਖ, ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ,
ਅਰ ਜੀਕਨ ਵੇਦ ਦਾ ਮੋਜ਼ਕਲ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਲੋਗ ਨਸੇ ਦੀ ਚੀੜ ਖੁਆ
ਵਾ ਮੁਘਾ ਕੇ ਰੋਗੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਵੇਵਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਦੇ ਵਾ ਚੀਰਦੇ ਹਨ,
ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਭੀ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਕਨ ਹਵਾ ਦੇ ਸਰੀਰ
ਵਾਲੇ ਅਬਵਾ ਹੋਰ ਸਵਾਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਦੁੱਖ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੀਕਨ ਬਿਹੋਸ ਪ੍ਰਾਣੀਸੁਖ ਦੁਖਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਕਨ ਓਹ ਹਵਾ ਦੇ ਜੀਵ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਹੋਸ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸੁਖ ਦੁੱਖ
ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਵੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਥੀਂ ਬਚਾਨ ਦੀ ਬਾਤ ਸਿੱਧ
ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤਖਫ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਣਮਾਨ ਆਦੀ ਇੱਥੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਬਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਫਨ) ਜਦ ਓਹ ਜੀਵ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ, ਦੁੱਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ
ਹੋਵੇਗਾ ? (ਉੱਤਰ) ਮੁਨੇ ! ਭੋਲੇ ਭਰਾਵੇ ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸੁਖਪਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ
ਤਦ ਦੁਹਾਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ? ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ
ਸਬਬ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ
ਨਸਾ ਮੁਘਾਕੇ ਡਾਕਟਰ ਲੋਗ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ, ਫਾੜਦੇ ਅਰ ਕੱਟਦੇ ਹਨ
ਜੀਕਨ ਉਸਨੂੰ ਦੁੱਖ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਹੋਸ

ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ ! ਨਿਲੋਤੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਨੇ ਹਰੇ ਸਾਗ, ਪਤ੍ਰ, ਅਰਕੰਦ ਮੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਲੋਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਰਕੰਦ ਮੂਲ ਵਿਚ ਅਨਗਿਨਤ ਜੀਵ ਹਨ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਈਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨੇ ਅਰਪੀੜਾ ਪਹੁੰਚਾਨ ਥੀਂ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਈਏ (ਉੱਤਰ) ਏਹ ਤੁਹਾਡੀ ਵੱਡੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇ ਸਾਗ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਜੀਵਦਾ ਮਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਪਹੁੰਚਾਨਾ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਭਲਾ ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੀੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ ਅਰ ਜੇ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਦਿਖਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਨਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇਖ ਵਾ ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾ ਮੱਕੋਗੇ । ਜਦ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨੁਸਾਨ, ਉਪਮਾਨ ਅਰ ਬਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸੱਕਦਾ, ਫੇਰ ਜੇਹੜਾ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਉੱਤਰ ਦੇ ਆਏਹਾਂ ਓਹ ਏਸ ਬਾਤ ਦਾ ਭੀ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਨੇਰੇ ਮਹਾਸੁਸੁਪਤੀ ਅਰ ਮਹਾਂ ਨਮੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਤੀਰਥੀਕਰਾਂ ਦੀ ਭੀ ਭੁੱਲ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਯੁਕਤੀ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਜਦ ਘਰਦਾ ਅੰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਅੰਤ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸੱਕਨ ਗੇ ? ਜਦ ਕੰਦ ਦਾ ਅੰਤ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਤ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ ! ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਬਿਨਾ ਗਰਮ ਕੀਤੇ ਕੱਚਾ ਪਾਨੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋ ਓਹ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜੀਕਨ ਅਸੀਂ ਗਰਮ ਪਾਨੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਉਕਨ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਭੀ ਪੀਤਾ ਕਰੋ ॥

(ਉੱਤਰ) ਏਹ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਤ ਭ੍ਰਮ ਜਾਲਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪਾਨੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਪਾਨੀ ਦੇ ਜੀਵ ਸਬ ਮਰਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਸਰੀਰਪਾਨੀ ਵਿਚ ਰਿੱਝਕੇ ਓਹ ਪਾਨੀ ਸੌਫਦੇ ਅ ਕ ਦੇ ਵਾਕਰ ਹੋਨ ਥੀਂ ਜਾਨੋ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ “ਭੋਜਨ” ਪੀਂਦੇ ਹੋ, ਏਸ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਹੋ । ਅਰ ਜੇ ਠੰਡਾ ਜਲ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਠੰਡਾ ਪਾਨੀ ਪੀਂਨਗੇ ਤਦ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਾਨ ਥੀਂ ਬੋੜੀ ਗਰਮੀ ਪਾਕੇ ਸ਼੍ਰਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਓਹ ਜੀਵ ਬਾਹਰ ਟਿਕਲ ਜਾਨਗੇ, ਜਲ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀ ਚੀਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੋ ਸਕਦਾ, ਫੇਰ ਏਸ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਜੀਕਨ ਪੇਟ ਦੀ ਮੋਗ ਥੀਂ ਉਕਨ ਗਰਮੀ ਪਾਕੇ ਜਲ

ਥੀਂ ਬਾਹਿਰ ਜੀਵ ਕਿਉਂ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਨਗੇ ॥

(ਉੱਤਰ) ਹਾਂ ਨਿਕਲ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹਵਾ ਦੀ ਗਰਮੀ ਥੀਂ ਜੀਵ ਦਾ ਮਰਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪਾਨੀ ਗਰਮ ਕਰਨ ਥੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਮਰਜਾਨਗੇ ਵਾ ਵਧੀਕ ਪੀੜਾ ਪਾਕੇ ਨਿਕਲਨਗੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਸ ਜਲ ਵਿਰਰਿੱਤ ਜਾਨਗੇ, ਏਸ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਵਧੀਕ ਪਾਪੀ ਹੋਵੋਗੇ ਵਾ ਨਹੀਂ ?

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਥੀਂ ਗਰਮ ਜਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਜਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਏਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ॥

(ਉੱਤਰ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗਰਮਜਲ ਨਾ ਲੈਂਦੇ, ਨਾ ਪੀਂਦੇ ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਗਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ? ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਪਾਪਦੇ ਭਾਗੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ ਉਲਟੇ ਵਧੀਕ ਪਾਪੀ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਕ ਠਿਕਾਨੇ ਗਰਮ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਓਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਏਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਜਾਨੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ਕਿਸ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਨਗੇ ਏਸਲਈ ਹਰਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਰਮਜਲ ਕਰਰਖਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਪਾਪਦੇ ਭਾਗੀ ਮੁੱਖ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ । ਦੂਜਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਕੜੀ ਅਰ ਅੱਗਦੇ ਬਲਨੇ ਬਾਲਨੇ ਥੀਂ ਭੀ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਰਸੋਈ, ਖੇਤੀ ਅਰ ਵਿਹਾਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਪੀ ਅਰ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਵੇਰ ਜਦ ਗਰਮ ਜਲ ਕਰਾਨੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਗਰਮ ਜਲਦੇ ਪੀਨੇ ਅਰ ਠੰਡੇ ਨਾ ਪੀਨੇ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋ ਅਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਕੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਪਾਪੀ ਹਨ । ਹੁਨ ਵੇਖੋ । ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੀ ਅਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਕਿ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜੀਵਾਂ ਉੱਪਰ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਹੋਰੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਨੁਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕੀ ਬੋੜਾ ਪਾਪ ਹੈ ? ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭੀਰਬੰਕਰਾਂ ਦਾ ਮਤ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਂਹ, ਦਰਯਾਵਾਂ ਦਾ ਚਲਨਾ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਲ ਕਿਉਂ ਉਤਪੰਨ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ? ਅਰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਉਤਪੰਨ ਨਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋੜਾਂ ਦਰ ਕੋੜਾਂ ਜੀਵ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਦੇਹੀ ਹੋਨਗੇ ਜਦ ਓਹ ਮਾਸੂਦਸਨ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਇਆ ਕਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਤ ਅਰ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਬਨੁ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ? ਅਰ ਪਹਲੀ ਕਹੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭਾਛ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੰਦ ਮੂਲ ਆਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਬ ਤਰਾਂ ਸਬ ਜੀਵਾਂ

ਉੱਪਰ ਦਇਆ ਕਰਨਾ ਭੀ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਨ, ਚੋਰ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਦੰਡ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ? ਏਸ ਲਈ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਜੀਕਨ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ ਦੰਡ ਦੇਨੇ ਅਰ ਭਲਿਆਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਇਆ, ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਉਲਟਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਇਆ ਖਫ਼ਤਾ ਰੂਪ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੈ । ਤਿੰਨੇਕ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ, ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਮਾਰਦੇ ਅਰ ਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛਲਨਾ ਆਦੀ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ? ਅਰ ਮੂੰਹ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹਨੇ ਆਦੀ ਬਖੇੜੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਜੋ ? ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਚੇਲਾ ਚੇਲੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਕੋਸ ਪੁੱਟਨ ਅਰ ਬਹੁਤੇ ਟਿਨ ਭੁੱਖੇ ਰਹਨ ਵਿਚ ਪਰਾਏ ਵਾ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਕੇ ਅਰ ਦੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਦੁਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਅਰ ਆਤਮਹਤਿਆ ਅਰਥਾਤ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਹਿੰਸਕ ਕਿਉਂ ਬਨਦੇ ਹੋ ? ਜਦ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਬੈਲ, ਉੱਠ ਉਪਰ ਚੜਨੇ, ਅਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਰੀ ਕਰਾਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਨਦੇ ? ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਚੇਲੇ ਉਟਪਟਾਂਗ ਬਾਝਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੀਰਥੀਕਰ ਭੀ ਸੱਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਥਾ ਵਾਰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸੁਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਮਰਦੇ ਹੀ ਹੋਨਗੇ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਪਾਪ ਦੇ ਮੁਖ ਕਾਰਣ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਏਸ ਬੋੜੇ ਕਹਨੇ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਸਮਝ ਲੈਨਾ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਲ, ਬਲ, ਹਵਾ ਦੇ ਸਥਾਵਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਅਤਮੇਤ ਮੂਰਛਿਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਵਾ ਸੁਖ ਕਿਦੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ॥

ਹੁਨ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਹੋਰ ਭੀ ਬੇੜੀ ਜੇਹੀ ਅਸੰਭਵ ਕਥਾ ਲਿਖਨੇ, ਹਾਂ ਸੁਨਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਏਹ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਕਿ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਧਨੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤਵੇਲੇ ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਜੀਕਨ ਪਿਛੇ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉਕਨਹੀ ਸਮਝਨਾ । ਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪਤਾ ੧੬੬-੧੬੭ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ (੧) ਰਿਸ਼ਭਦੇਵ ਦਾ ਸਰੀਰ ੫੦੦ (ਪੰਜਸੌ) ਧਨੁਸ਼ ਲੰਮਾਂ ਅਰ ੮੪੦੦੦੦੦ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਪੂਰਵ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਆਯੁ (੨) ਅਜਿਤਨਾਥ ਦਾ ੪੫੦ [ਚਾਰਸੌ ਪੰਜਾਹ] ਧਨੁਸ਼ ਪਰੀਮਾਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੭੨੦੦੦੦੦ [ਬਹੱਤਰ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੩) ਸੰਭਵਨਾਥ ਦਾ ੪੦੦ [ਚਾਰਸੌ] ਧਨੁਸ਼ ਪਰੀਮਾਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੬੦੦੦੦੦੦ [ਸੱਠ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਆਯੁ (੪) ਅਭੀਨੰਦਨ ਦਾ ੩੫੦ [ਸਾਡੇ ਤਿਨਸੌ] ਧਨੁਸ਼ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ

[ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੫) ਸੁਮਤੀਨਾਥ ਦਾ ੩੦੦ [ਤਿੰਨਸੌ] ਧਨੁਸ ਪਟੀਮਾਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੪੦੦੦੦੦੦ [ਚਾਲੀ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੬) ਪਦਮਪ੍ਰਭ ਦਾ ੧੪੦ [ਇਕ ਸੌ ਚਾਲੀ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੩੦੦੦੦੦੦ [ਤੀਹ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੭) ਪਾਰਸ਼ਨਾਥ ਦਾ ੨੦੦ [ਦੋਸੌ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੨੦੦੦੦੦੦ [ਵੀਹ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੮) ਰੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭ ਦਾ ੧੫੦ [ਭੇਢਸੌ] ਧਨੁਸ ਪਟੀਮਾਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦੦੦੦ [ਦਸ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੯) ਸੁਵਿਧੀ ਨਾਥ ਦਾ ੧੦੦ [ਸੌ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੨੦੦੦੦੦ [ਦੋ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੦) ਸ਼ੀਤਲਨਾਥ ਦਾ ੯੦ [ਨੌਵੇ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦੦੦ [ਇਕ ਲੱਖ] ਪੂਰਵ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੧) ਸ਼੍ਰੰਯਾਂਸਨਾਥ ਦਾ ੮੦ [ਅੱਸੌ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੮੪੦੦੦੦੦ [ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੨) ਵਾਸੁਪ੍ਰਸਾਸ਼ਾਮੀ ਦਾ ੭੦ [ਸੱਤਰ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੭੨੦੦੦੦੦ [ਬਹੱਤਰ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੩) ਵਿਮਲਨਾਥ ਦਾ ੬੦ [ਸੱਠ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੬੦੦੦੦੦੦ [ਸੱਠ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੪) ਅਨੰਤਨਾਥ ਦਾ ੫੦ [ਪੰਜਾਹ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੩੦੦੦੦੦੦ [ਤੀਹ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੫) ਧਰਮਨਾਥ ਦਾ ੪੫ [ਚਾਲੀ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦੦੦੦ [ਦਸ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੬) ਸਾਂਤੀਨਾਥ ਦਾ ੪੦ [ਚਾਲੀ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦੦੦ [ਇਕ ਲੱਖ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੭) ਕੁੰਭਨਾਥ ਦਾ ੩੫ [ਪੈਂਤੀ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੯੫੦੦੦ [ਪਚਾਨਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੮) ਅਮਰਨਾਥ ਦਾ ੩੦ [ਤੀਹ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ੮੪੦੦੦ [ਚੁਰਾਸੀ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੧੯) ਮਲੀਨਾਥ ਦਾ ੨੫ [ਪੰਜੀ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੫੫੦੦੦ [ਪਚਵੇਂਜਾ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੨੦) ਮੁਨੀਸੁਬਿਤ ਦਾ ੨੦ (ਵੀਹ) ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੩੦੦੦੦ [ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੨੧) ਨਮੀਨਾਥ ਦਾ ੧੪ [ਚੌਦਾਂ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦ [ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੨੨) ਨੇਮੀਨਾਥ ਦਾ ੧੦ [ਦਸ] ਧਨੁਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦੦ [ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੨੩) ਪਾਰਸ਼ਨਾਥ ਦਾ ੯ [ਨੌ] ਹੱਥ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੧੦੦ [ਸੌ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । (੨੪) ਮਹਾਵੀਰਸ਼ਾਮੀ ਦਾ ੭ [ਸੱਤ] ਹੱਥ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਰ ੭੨ [ਬਹੱਤਰ] ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ । ਏਹ ਚੌਦੀ ਤੀਰਥਕਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਚਲਾਨੇ ਵਾਲੇ ਆਚਾਰਯ ਅਰ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰ ਏਹ ਸਾਰੇ ਮੋਖਛ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ, ਏਸ ਵਿਚਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਲੈਨ ਕਿ ਇੰਨੇ ਵਡੇ ਸਰੀਰ ਅਰ ਇੰਨਾ ਆਯੁ ਮਨੁਸ਼ ਦੇਹ ਦਾ

ਹੋਨਾ ਕਦੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ? ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜੇ ਮਨੁਸ਼ ਵਸ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗਪੜੇ ਲੈਕੇ ਜੋ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਅਰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰੇ ਦਾ ਆਯੁ ਲਿਖਿਆ ਸੇ ਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਨਾ ਸੰਭਵ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਹੁਨਹੋਰ ਭੀ ਸੁਨੇ ! (ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੪ ਨਾਗਕੇਤ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਇਕ ਸ਼ਿਲਾ ਉਂਗਲੀ ਉਪਰ ਧਰ ਲਈ (!) (ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੩੫) ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਦਬਾਯਾ ਉਸਥੀਂ ਸੇਸਨਾਗ ਰੇਬ ਗਿਆ (!) [ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੪੬] ਮਹਾਵੀਰ ਨੇ ਸਪ ਨੇ ਕੱਟਿਆ ਲਹੂ ਦ ਬਦਲੇ ਦੁਹ ਨਿਕਲਿਆ ਅਰ ਓਹ ਸੱਪ ੮ਵੇਂ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਗਿਆ (!) (ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੪੭) ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਪੈਰ ਉਪਰ ਖੀਰ ਪਕਾਈ ਅਰ ਪੈਰ ਨਾ ਸੜੇ (!) (ਕਲਪ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਾ ੧੬) ਛੇਟੇ ਜੇਹੇ ਬਤਤਨ ਵਿਚ ਉਠ ਬੁਨਾਇਆ (!) ਰਤਨ-ਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੧੪) ਸਤੀਰ ਦੇ ਮੈਨ ਨਾ ਉਤਾਰੇ ਅਰ ਨਾ ਖਰੜੇ (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੧੫) ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਦਮਸਾਰ ਸਾਧ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ-ਵਾਨ ਹੋਕ ਉਦ੍ਰੇਗ ਜਨਕ ਸੂਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਕ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਮਹਾਵੀਰ ਤਰੀਬੇਕਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੧੨੭) ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸ਼ਰੁਰ ਮੰਨਨੀ ਚਾਹੀਏ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੨੨੭) ਇਕ ਕੋਸ਼ਾ ਬੇਸਵਾ ਨੇ ਬਾਲੀ ਵਿਚ ਸਰਿਓਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਲਾਹੇ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਸੁਈ ਖਲਵਾਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਅੱਛੀ ਭਰਾਂ ਨਾਚ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸੁਈ ਪੈਰ ਵਿਚ ਨਾ ਚੁਭਾ ਅਰ ਸਰਿਓਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਖਿੰਡੀ ਨਹੀਂ (!!!) (ਤਤ੍ਰਵਿਵੇਕ ਪੜ੍ਹਾ ੨੨੮) ਇਸੇ ਕੋਸ਼ਾ ਬੇਸਵਾ ਦੇ ਸੰਗ ਇਕ ਸਥੂਲ ਮੁਨੀ ਨੇ ੧੨ ਵਰ੍ਹੇਆਂ ਤਕ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਪਿਛੋਂ ਦੀਖਛਾ ਲੈਕੇ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਅਰ ਕੋਸ਼ਾ ਬੇਸਵਾ ਭੀ ਜੈਨਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੋਈ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਗਈ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੧੮੫) ਇਕ ਸਿੱਧ ਦੀ ਖੱਛਨੀ ਜੋ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਓਹ ੫੦੦ ਮੌਰਾਂ ਇਕ ਵੈਸ਼ਣ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ । (ਵਿਵੇਕਸਾਰ ਭਾਗ ੧ ਪੜ੍ਹਾ ੨੨੮) ਜੋਰਾਵਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਦੋਵ ਦੀ ਅਗਿਆ, ਭਿਆਨਕ ਬਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਂਹ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੋਕਨ, ਮਾ, ਪਿਉ ਕੁਲਦਾ ਆਚਾਰਯ, ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਗ, ਅਰ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀਆਂ ਦੇ ਰੋਕਨ ਥੀਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਥਿਆ ਗੱਲਾਂ ! ਇਕ ਸਨੁਸ਼ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸ਼ਿਲਾ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਉੱਪਰ ਕਦੀ ਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਦੱਬਨੇ ਥੀਂ ਜ਼ਮੀਨ

ਕਦੀ ਦੱਬ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਅਰ ਜਦ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੰਬੇਗਾ
ਕੌਨ ? ਭਲਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੱਟਨੇ ਥੀਂ ਦੁੱਧ ਨਿਕਲਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ
ਦੇਖਿਆ ਬਿਨਾ ਵਿਦੁਜਾਲ ਦੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ
ਸੱਪ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਰ ਮਹਾਤਮਾ ਮੀਕ੍ਰਿਸਨ ਆਦੀ ਤੀਜੇ
ਨਰਕ ਨੂੰ ਗਏ ਏਹ ਕਿੰਨੀ ਮਿਥਿਆ ਥਾਤ ਹੈ ? ਜਦ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ
ਪੈਰ ਉੱਪਰ ਖੀਰ ਪਕਾਈ ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਸੜ ਕਿਤੇ ਨਾ ਗਏ ?
ਭਲਾ ਛੇਟੇ ਜਿਹੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਕਦੀ ਚੂਠ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੈਲ
ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਦੇ ਅਰ ਨਾ ਖੁਦਕਦੇ ਹੋਨਗੇ ਓਹ ਬਦਬੋ ਰੂਪ ਮਹਾਨਰਕ
ਭੋਗਦੇ ਹੋਨਗੇ । ਜਿਸ ਸਾਧੂ ਨੇ ਨਗਰ ਸਾੜਿਆ ਉਸ ਦੀ ਦਇਆ ਅਰ
ਖਛਮਾ ਕਿੱਥੇ ਗਈ ? ਜਦ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਮੰਗ ਥੀਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਾਤਮਾ
ਨਾਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੁਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਮੁਏ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦੇ ਆਖ਼ਰੇ ਥੀਂ ਜੈਨੀ ਲੋਗ
ਕਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਨਗੇ । ਰਾਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਜੈਨੀ
ਲੋਗ ਬਨੀਏ ਹਨ ਏਸਲਈ ਰਾਜਾ ਥੀਂ ਡਰਕੇ ਏਹ ਥਾਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ
ਹੋਵੇਗੀ । ਕੋਸ਼ਾ ਬੇਸਵਾ ਚਾਹੇ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਹਲਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ
ਸਰ੍ਹਿਓਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਉੱਤੇ ਸੁਈ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਉੱਪਰ ਟੱਚਨਾ ਸੁਈ ਦਾ
ਨਾ ਦੁੱਭਨਾ ਅਰ ਸਰ੍ਹਿਓਂ ਦਾ ਨਾ ਖਿੰਡਨਾ ਅਤੀਤ ਹੀ ਚੂਠ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਕੀ ਹੈ ? ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾ ਛੱਡਨਾ ਚਾਹੀਏ ਚਾਹੇ
ਕੁਝ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ? ਭਲਾ ਖੋਫਨੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ੫੦੦ ਮੋਰ੍ਹਾਂ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਹੁਨ ਅਜੇਹੀ ਅਜੇਹੀ ਅਮੋਭਵ ਕਹਾਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਬੋਥੇ ਪੋਥਿਆਂ ਦੇ ਵਾਕਰ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਵੇ, ਏਸ
ਲਈ ਵਧੀਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਅਰਥਾਤ ਖੋੜੀ ਜੇਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਥਾਤਾਂ ਛੱਡਕੇ ਥਾਕੀ ਸਬ ਮਿਥਿਆ ਜਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ਵੇਖੋ :—

**ਦੋਸਸਿ ਵੋਰਵਿ ਪਫਮੇ । ਦੁਗੁਣਾ ਲਵਣੇ ਮਿਧਾਯ
ਈਸੇ ਮੇ । ਵਾਰਸਸਸਿ ਵਾਰਸਰਵਿ । ਤਪਯਭਿ ਇਨਿ
ਦਿਠ ਸਸਿ ਰਵਿਣੋ ॥** ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ ਸੰਗ੍ਰਿਹਣੀ ਸੂਤ੍ਰ ੭੭ ।

ਜੋ ਜੀਬੁਵੀਪ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਲੱਖ ਕੋਹ ਦਾ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਪਹਿਲਾ ਵੀਪ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਦੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਦੋ
ਸੂਰਯ ਹਨ, ਅਰ ਉਕਨ ਹੀ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਉਸਥੀਂ ਦੂਨੇ ਅਰਥਾਤ
ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਚਾਰ ਸੂਰਯ ਹਨ, ਤਥਾ ਧਾਤਕੀ ਖੰਡ ਵਿਚ ਥਾਰਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ,
ਅਰ ਥਾਰਾਂ ਸੂਰਯ ਹਨ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਕਰਨੇ ਥੀਂ ਛੱਡਾ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੇ ਜੰਬੂਦੀਪ ਦੇ, ਅਰ ਚਾਰ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਮਿਲਕੇ
ਬਤਾਲੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਬਤਾਲੀ ਸੂਰਯ ਕਾਲੋਦਹੀਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਹਨ,
ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਗਲੇ ਅਗਲੇ ਵੀਪ ਅਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਵ ਉਕਤ
ਬਤਾਲੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਨਾਂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਸੌ ਛੱਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਵਿਚ
ਧਾਤਕੀ ਖੰਡ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਚਾਰ, ਅਰ ਜੰਬੂਦੀਪ ਦੇ ਜੋ ਦੋ ਦੋ
ਇਸੇ ਰੀਤ ਨਾਲ ਕੱਢਕੇ ੧੪੪ (ਇਕ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ੧੪੪
ਸੂਰਯ ਪੁਸ਼ਕਰ ਵੀਪ ਵਿਚ ਹਨ, ਏਹ ਭੀ ਅੱਧੇ ਮਨੁਸ਼ ਖਛੇੜ ਦੀ ਗਣਨਾ ਹੈ,
ਪਰੰਤੂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਯ ਅਰ
ਬਹੁਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਅੱਧੇ ਪੁਸ਼ਕਰ ਵੀਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ
ਅਰ ਸੂਰਯ ਹਨ ਓਹ ਖਲੋਤੇ ਹਨ, ਪਿਛੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਇਕ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀ
ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਬੀਂ ੪੩੨, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ ਹੋਏ
ਜੰਬੂਦੀਪ ਦੇ ਦੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਦੋ ਸੂਰਯ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ, ਅਰ ਬਾਰਾਂ
ਧਾਤਕੀਖੰਡ ਦੇ, ਅਰ ਬਤਾਲੀ ਕਾਲੋਦਹੀ ਦੇ ਮਿਲਾਨੇ ਬੀਂ ੪੮੨
ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਤਿਸੇਤਰਾਂ ੪੮੨ ਸੂਰਯ ਪੁਸ਼ਕਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਏਹ ਸਾਰੀ
ਬਾਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀਜਿਨ ਭ੍ਰਗਣੀ ਖਛਮਾ ਸੁਮਣ ਨੇ ਬੜੀ “ਸੰਘਣੀ” ਵਿਚ ਇਸੇ
ਤਰਾਂ “ਯੋਤੀਸਕੰਠਕ” ਯੋਨਾ ਵਿਚ, ਅਰ “ਚੰਦ੍ਰਪਨਤੀ” ਤਥਾ “ਸੂਰਪਨਤੀ”
ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਿੰਧਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਸੁਨੋ ! ਭੂਗੋਲ ਖਗੋਲ ਦੇ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲਿਓ ! ਏਸ
ਇਕ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ੪੮੨ (ਚਾਰ ਸੌ ਬਾਨਵੇਂ) ਅਰ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਅਨਗਿਣਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਸੂਰਯ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ! ਤੁਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ
ਬੜਾ ਭਾਗ ਹੈ । ਕਿ ਵੇਦਮਤ ਅਨੁਯਾਈ ਸੂਰਯ ਸਿੰਧਾਂਤ ਆਦੀ ਜੋਤਸ਼ ਗ੍ਰੰਥਾਂਦੇ
ਪਸ਼ਨ ਬੀਂ ਠੀਕ ਠੀਕ ਭੂਗੋਲ, ਖਗੋਲ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿਦੇ ਜੈਨ ਦੇ ਮਹਾ
ਹਨੇਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਜਨਮ ਭਰ ਹਨੇਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ, ਜੀਕਨ ਕਿ ਜੈਨੀਲੋਗ
ਅੱਜ ਕਲ ਹਨ, ਇਨਾਂ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਵੀਕਾ ਹੋਈ ਕਿ ਜੰਬੂਦੀਪ ਵਿਚ
ਇਕ ਸੂਰਯ ਅਰ ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਬੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਨੀ
ਵਡੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਤੀਹ ਘੜੀ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਯ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਆ ਸਕੇਨ,
ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜੋ ਲੋਗ ਸੂਰਯ ਆਦਾ ਬੀਂ ਭੀ ਵਡੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ,
ਏਹੀ ਇਨਾ ਦੀ ਵਡੀ ਭੁਲ ਹੈ ॥

ਵੇਸਸਿ ਦੋ ਰਵਿ ਪੰਤੀ ਏਗੰਤਰਿਯਾਛ ਸਠਿਸੰਖਾਯਾ ।

ਮੇਰੁਪਯਾਹਿਟੰਤਾ । ਮਾਟੁਸਖਿਣੇ ਪਰਿਅਛੰਤਿ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੪ । ਮੰਗੁਹ ਸਤ੍ਰ ੭੯ ॥

ਮਨੁੱਸ਼ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੰਗਤੀਵੀ ਗਿਣਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਦੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੰਗਤੀ (ਸ਼੍ਰੇਣੀ) ਹੈ, ਓਹ ਇਕ ਇਕ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਲੱਖ ਕੋਹ ਦੇ ਆਂਤਰੇ ਥੀਂ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਆਂਤਰੇ ਇਕ ਪੰਗਤੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਆਂਤਰੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਰੀਤ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪੰਗਤੀ ਹਨ, ਓਹ ਇਕ ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ੬੬ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਰ ਇਕ ਇਕ ਸੂਰਜ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ੬੬ ਸੂਰਜ ਹਨ, ਓਹ ਚਾਰੇ ਪੰਗਤੀਆਂ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਦੇ ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਛਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਨੁੱਸ਼ ਖਛੇੜ ਵਿਚ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਦੇ ਮੇਰੂ ਥੀਂ ਇਕ ਸੂਰਜ ਦੱਖਛਣ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਕਨ ਹੀ ਲੂਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਧਾਤਕੀਖੰਡ ਦੇ ੬, ਕਾਲੇਟਪੀ ਦੇ ੨੧. ਪੁਸ਼ਕਰਾਰਧ ਦੇ ੩੬, ਏਸਤਰਾਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ੬੬ ਸੂਰਜ ਦੱਖਛਣ ਦਿਸਾ ਅਰ ੬੬ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਅਰ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਜ ਮਿਲਾਏ ਜਾਨ ਤਾਂ ੧੩੨ ਸੂਰਜ ਅਰ ਈਕਨ ਹੀ ਬਾਹਠ ਬਾਹਠ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਦੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਨ ਤਾਂ ੧੩੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮਨੁੱਸ਼ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਇਸੇਤਰਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਤਾਰੇ ਆਦੀ ਦੀ ਭੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਨਨੀਆਂ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਭਰਾਵੇ ! ਏਸ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ੧੩੨ ਸੂਰਜ ਅਰ ੧੩੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਉਪਰ ਭਪਦੇ ਹੋਂ ਨਗੇ, ਭਲਾ ਜੋ ਭਪਦੇ ਹੋਂ ਨਗੇ ਤਾਂ ਓਹ ਜੀਉਂਦੇ ਕੀਕਨ ਹਨ ? ਅਰ ਰਾਤ ਵਿਚ ਭੀ ਸਰਦੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਜਕੜ ਜਾਂਦੇ ਹੋਂ ਨਗੇ ? ਅਜੇਹੀ ਅਨਹੋਂਦ ਗੱਲ ਵਿਚ ਭੂਗੋਲ ਖਗੋਲ ਦੇ ਨਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਫਸਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਨਹੀਂ । ਜਦ ਇਕ ਸੂਰਜ ਏਸ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਵਾਕਰ ਹੋਰੀਅਨੇਕ ਭੂਗੋਲਾਂਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾਹੈ ਤਦ ਏਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਭੂਗੋਲ ਦੀ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹਨੀ ? ਅਰ ਜੇਕਰ ਜਮੀਨ ਨਾ ਫਿਰੇ ਅਰ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਨਾ ਫਿਰੇ ਤਾਂ ਕਈਕ ਵਰ੍ਹੇਆਂ ਦਾ ਦਿਨ ਅਰ ਰਾਤ ਹੋਵੇ । ਅਰ ਸੁਮੇਰੂ ਬਿਨਾ ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਏਹ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅਜੇਹਾਹੈ ਜੀਕਨ ਘੜੇ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਾਈਦਾ ਦਾਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਜਦਤਕ ਉੱਸੇ ਮਤਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਸਦਾ ਹਨੇਰ ਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ॥

ਸਮੰਤਚਰਣ ਸਹਿਯਾਸੰਦੋਲੋਗੀ ਫੁਸੇ ਨਿਰਬਸੇਸੇ ।

ਸੱਤਯਚਉਦਸਭਾਏ ਪੰਜਯਸੁਪਦੇਸਵਿਰਈਏ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ । ਸੰਗ੍ਰਹ ਸੂਤ ੧੩੫ ॥

ਸਮਯਕ ਚਾਰਿਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਜੋ ਕੇਵਲੀ ਓਹ ਕੇਵਲ ਸਮੁਦਘਾਤ ਅਵਸਥਾ
ਥੀਂ ਸਾਰੇ ਚੌਦਾਂ ਰਾਜਲੋਕ ਅਪਨੇ ਆਤਮ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਫਿਰਨਗੇ ।

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜੈਨੀ ਲੋਗ ੧੪ ਚੌਦਾਂ ਰਾਜ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਚੌਦਵੇਂ ਦੀ ਟੀਸੀ ਉੱਪਰ ਸਰਵਾਰਥ ਸਿੱਧੀ ਵਿਮਾਨ ਦੀ ਧੂਜਾ ਥੀਂ
ਉੱਪਰ ਬੋੜੀ ਦੂਰ ਉੱਤੇ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਤਥਾ ਦਿੱਵ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਪੁਰ ਕਹਿੰਦੇ
ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ, ਸਰਵੋਗਤਾ
ਅਰ ਪੂਰੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਓਹ ਉਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ
ਅਪਨੇ ਆਤਮ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਥੀਂ ਸਰਵੋਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਓਹ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਓਹ ਸਰਵੋਗ ਕੇਵਲ
ਗਿਆਨੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦਾ ਆਤਮਾ ਇਕ
ਦੇਸੀ ਹੈ, ਓਹ ਜਾਂਦਾ, ਆਉਂਦਾ, ਅਰ ਬੱਧ, ਮੁਕਤ, ਗਿਆਨੀ, ਅਗਿਆਨੀ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਰਵਵਿਆਪੀ, ਸਰਵੋਗ ਉਜੇਹਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੋ
ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਜੀਵ ਰੂਪ, ਅਲਪ, ਅਲਪੋਗ ਹੋਕੇ ਠਹਰੇ ਹੋਏ ਸਨ
ਓਹ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਸਰਵੋਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ
ਅਨਾਦੀ, ਅਨੰਤ, ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਰਵੋਗ, ਪਵਿਤ੍ਰ, ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ
ਉਸਨੂੰ ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰਵੋਗ ਆਦੀ ਗੁਣ ਜਿਹੇ
ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਉਜੇਹੇ ਘਟਦੇ ਹਨ ॥

ਗੰਭਨਰਤਿ ਪਲਿਯਾਉ । ਤਿਗਾਉ ਉੱਕੋਸਤੇਜਹੱਨੇਣੈ ।

ਮੁੱਛਿਮਦੁਹਾਵਿਅੰਤਮੁਹਾਅੰਗੁਲਅਸੰਖਭਾਗਤਣੂ॥੨੪੧

ਇੱਥੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਗਰਭ ਥੀਂ ਹੋਨ ਵਾਲੇ, ਦੂਜੇ
ਜੋ ਗਰਭ ਦੇ ਬਿਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਰਭ ਥੀਂ ਹੋਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਸ਼
ਦਾ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਿੰਨ ਪਲਯੋਪਮ ਦਾ ਆਯੁ ਜਾਨਨਾ, ਅਰ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦਾ ਸਰੀਰ
(ਸਮੀਖਣਕ) ਭਲਾ ਤਿੰਨ ਪਲਯੋਪਮ ਦਾ ਆਯੁ ਅਰ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦੇ ਸਰੀਰ
ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਏਸ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੋੜੇ ਸਮਾ ਸੱਕਨ, ਅਰ ਫਿਰ ਤਿੰਨ
ਪਲਯੋਪਮ ਦੀ ਆਯੁ ਜੀਕਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਤਕ
ਜੀਉਨ ਤਾਂ ਉਕਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਭੀ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ
ਹੋਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੀਕਨ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਦੋ ਅਰ ਕਲਕੱਤਾ ਅਜੇਹੇ
ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾ ਚਾਰ ਮਨੁੱਸ਼ ਰਹ ਸੱਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ

ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਲਖਾਂ ਮਨੁੱਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਨੇ ਦਾ ਨਗਰ ਭੀ ਲਖਾਂ ਕੋਹ ਦਾ ਚਾਹੀਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਉਸੇਹਾ ਇਕ ਨਗਰ ਭੀ ਨਾ ਬਸ ਸੱਕੇ ॥

**ਪਣਯਾ ਲਲਰਕ ਯੋਯਣ । ਵਿਰਕੰਭਾ ਸਿੱਧਸਿਲ
ਫਲਿਹਵਿਮਲਾ । ਤਦੁ ਵਰਿ ਗਜੋਯਣੰਤੇ ਲੋਚੰਤੇ
ਤੱਛ ਸਿੱਧਠਿਈ ॥ ੨੫੮ ॥**

ਜੇ ਸਰਵਾਰਥਸਿੱਧੀ ਵਿਪਾਨ ਦੀ ਧੁਜਾਬੀਂ ਉੱਪਰ ੧੨ ਯੋਜਨ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਹੈ ਉਹ ਵਾਟਲਾ ਅਰ ਲੰਬੇਪਨ ਅਰ ਧੋਲਪਨ ਵਿਚ ੪੫ ਪੰਤਾਲੀ ਪੰਤਾਲੀ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਅੰਦਾਜ਼ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਬ ਧਵਲਾ, ਅਰਜੁਨ, ਸੋਨਾ ਰੂਪ ਬਲੈਰ ਦੇ ਵਾਕਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਦੀ ਸਿੱਧਭੂਮੀ ਹੈ, ਏਸਨੂੰ ਕੋਈ “ਈਸ਼ਤ” “ਪ੍ਰਾਗਭਰਾ” ਅਜੇਹਾ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਸਰਵਾਰਥ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਵਿਮਾਨ ਬੀਂ ੧੨ ਯੋਜਨ ਅਲੋਕਭੀ ਹੈ। ਏਹ ਪਰਮਾਰਥ ਕੇਵਲੀ ਸੂਤ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਸਰਵਾਰਥ ਵਿਰਕਾਰਲੋ ਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ੮ ਯੋਜਨ ਮੋਟੀ ਹੈ। ਉੱਥੋਂ ਬੀਂ ੪ ਦਿਸ਼ਾ ਅਰ ੪ ਉਪਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਘਟਦੀ ਘਟਦੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਖੰਥ ਦੇ ਵਾਕਰ ਪਤਲੀ ਉੱਤਾਨ ਛਤ੍ਰ ਅਰ ਆਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਿਲਾ ਬੀਂ ਉੱਪਰ ਇਕ ਯੋਜਨ ਦੇ ਆਂਤਰੇ ਲੋਕਾਂਤ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜਗਹ ਸਰਵਾਰਥ ਸਿੱਧੀ ਵਿਮਾਨ ਦੀ ਧੁਜਾ ਦੇ ਉੱਪਰ ੪੫ ਪੰਤਾਲੀ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਦੀ ਸਿਲਾ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇਹੀ ਅੱਛੀ ਅਰ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬੱਧ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਿਲਾ ਬੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਬੀਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਜੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਭੀ ਨਾ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਏਹ ਨਿਰਾ ਕਲਪਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਅਵਿਦਵਨਾਂ ਦੇ ਫਸਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਮ ਜਾਲ ਹੈ।

**ਵਿਤਿਚਉਰਿੰ ਦਿਸ ਸਰੀਰੰ । ਵਾਰ ਸਜੋਯਣਤਿ
ਕੋਸਰ ਉਕੋਸੰ ਜੋਯਣਸਹਸ ਪਣਿਦਿਯ । ਉਹੇ ਵੁੱਛੰਤਿ
ਵਿਸੇਸੰਤੁ ॥ ਪ੍ਰਕਰਣਰਤਨਸਾਰ ਭਾਗ ੪ । ਸੰਗ੍ਰਹ੦ ਸੂਤ੍ਰ ੨੬੭ ॥**

ਸਮਾਨਪਨ ਬੀਂ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀਯਾ ਸਰੀਰ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਜਾਨਨਾ, ਅਰ ਦੋ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਸ਼ੀਖ ਆਦੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ੧੨

ਯੋਜਨ ਦਾ ਜਾਨਨਾ, ਅਰ ਚਾਰ ਇੰਦ੍ਰੀ ਭੌਰੇ ਆਦੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਚਵਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦਾ, ਅਰ ਪੰਜ ਇੰਦ੍ਰੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਅਰਥਾਤ ੪ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਜਾਨਨਾ। (ਸਮੀਖਿਛਕ) ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਂਨ ਤਾਂ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੌਝੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਸੈਂਕੜੇ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭੂਗੋਲ ਠੱਕ ਕੇ ਭਰੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਲਨੇ ਦੀ ਜਗਹ ਭੀ ਨਾ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਉਹ ਜੈਨੀਆਂ ਥੀਂ ਰਹਨ ਦਾ ਠਿਕਾਨਾ ਅਰ ਰਸਤਾ ਪੁੱਛਨ, ਅਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਲੈਨ, ਪਰੰਤੂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇ ਲਈ ੩੨ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹਦਾ ਘਰ ਤਾਂ ਚਾਹੀਏ, ਅਜੇਹੇ ਇਕ ਘਰਦੇ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਘਰ ਨਾ ਬਨ ਸਕੇ, ਇੰਨੇ ਬੌਝੇ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਹਦੀ ਛੱਤ ਬਨਾਨ ਦੇ ਲਈ ਵਲੇ ਕਿਥੋਂ ਥੀਂ ਲਿਆਉਂਨਗੇ ? ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਬੰਮ ਲਗਾਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲਾਂ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤੇ ਬੂਲਾ ਪੱਲੇ ਵਿਹੁਸੇ ਖਿੰਜਾਰੇ ਬਹੁਤਿ ਸੱਬੇਵਿ ।

ਤੇਇੱਕਿਕ ਅਸੰਖੇ । ਸੁਹੁਮੇ ਖੰਮੇ ਪਕੱਪੇਹ ॥

ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ । ਲਘੁਖਡੇਤ੍ਰ ਸਮਾਸਪ੍ਰਕਰਣ ਸ੍ਰੁ ੪ ॥

ਪੂਰਵੋਕਤ ਇਕ ਉਂਗਲ ਲੋਮਦੇ ਖੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ੪ ਕੋਹਦਾ ਚੌਰਸ ਅਰ ਉੱਨਾ ਹੀ ਭੁੰਘਾ ਖੂਹ ਹੋਵੇ, ਉਂਗਲ ਜੇਡਾ ਲੋਮ ਦਾ ਖੰਡ, ਸਬ ਮਿਲਕੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਸਤਾਨਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਬਵੰਜਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਧੀਕ ਥੀਂ ਵਧੀਕ (੩੩੦੭੬੨੧੦੪" ੨੪੬੫੬੨੫" ੪੨੧੯੯੬੦" ੯੭੫੩੬੦੦" ੦੦੦੦੦੦੦ ਤੇਤੀ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ, ਸਤਲਖ ਬਾਹਠ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕਸੌ ਚਾਰ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ ਚੌਵੀ ਲਖ ਪੈਂਠ ਹਜ਼ਾਰ ਛੀ ਸੌ ਪੰਜੀ ਇੰਨੇ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ, ਤਥਾ ਬਤਾਲੀ ਲਖ ਉੱਨੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨੌਂ ਸੌ ਸਠ ਇੰਨੇ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ, ਤਥਾ ਸਤਾਨਵੇਂ ਲਖ ਤ੍ਰਵੰਜਾ ਹਜ਼ਾਰ ਅਰ ਛੀਸੌ ਕੋੜਾ ਕੋੜੀ" ਇੰਨੀ ਵਾਟਲਾ ਘਨ ਯੋਜਨ ਪਲਯੋਪਮ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਬੂਲ ਰੋਮਖੰਡ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਹੋਵੇ. ਏਹ ਭੀ ਗਿਨਤੀਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੂਰਵੋਕਤ ਇਕਲੋਮ ਖੰਡ ਦੇ ਅਨਗਿਣਤ ਖੰਡ ਮਨਥੀਂ ਕਲਪੇ ਤਦ ਅਨਗਿਣਤ ਸੂਖਛਮ ਰੋਮਾਣੂ ਹੋਂਨ। (ਸਮੀਖਿਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂਦੀ ਗਿਨਤੀ ਦੀ ਰੀਤ ਇਕ ਉਂਗਲ ਬਰਾਬਰ ਲੋਮਦੇ ਕਿੰਨੇ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ, ਏਹ ਕਦੀ ਕਿਸੇਦੀ ਗਿਨਤੀ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮਨ ਥੀਂ ਅਨਗਿਣਤ ਖੰਡ ਕਲਪਦੇ ਹਨ, ਏਸਥੀਂ ਏਹਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਵੋਕਤ ਖੰਡ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਨਗੇ, ਜਦਹਥ ਥੀਂ ਨਾ ਹੋਸਕੇ ਤਦ ਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ. ਭਲਾ ਏਹ

ਬਾਤ ਕਦੀ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਉਂਗਲ ਵਾਲ ਦੇ ਅਨਗਿਣਤ
ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਸਕਨ ? ॥

**ਜੰਬੂਦੀਪਪਮਾਣੰ ਗੁਲਜੋਯਾਟਲਰਕ ਵੱਟਵਿਰਕੰਭੀ ।
ਲਵਣਾਈਯਾਸੇਸਾ । ਬਲਯਾ ਭਾਦੁਗੁਣਦੁਗੁਣਾਯ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ । ਲਘੁਖਛੇਤ੍ਰ ਸਮਾ: ਸੂਤ੍ਰ ੧੨ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਬੂਦੀਪ ਦਾ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਅਰ ਪੈਲਾ ਹੈ, ਅਰ
ਬਾਕੀ ਲੂਨ ਆਦੀ ਸਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ, ਸਤ ਵੀਪ, ਜੰਬੂਦੀਪ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਬੀ
ਦੁਨੇ ਦੁਨ ਹਨ, ਏਸ ਇਕ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਜੰਬੂਦੀਪ ਆਦੀ ਸਤ ਵੀਪ ਅਰ
ਸਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ
ਜੰਬੂਦੀਪ ਬੀ ਦੂਜਾ ਵੀਪ ਦੇ ਲਖ ਯੋਜਨ, ਤੀਜਾ ਚਾਰ ਲਖ ਯੋਜਨ, ਚੌਥਾ ਅਠ
ਲਖ ਯੋਜਨ, ਪੰਜਵਾਂ ਸੋਲਾਂ ਲਖ ਯੋਜਨ, ਛੀਵਾਂ ਬੱਤੀ ਲਖ ਯੋਜਨ, ਅਰ
ਸਤਵਾਂ ਚੌਠ ਲਖ ਯੋਜਨ, ਅਰ ਉਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀ ਵਧੀਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ
ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਬੀ ਏਸ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਘੇਰੇ ਵਾਲੀ ਭੂਗੋਲ ਵਿਚ ਕਿਸਤਰਾਂ ਸਮਾ
ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਏਸ ਬੀ ਏਹ ਬਾਤ ਨਿਰੀ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ॥

**ਕੁਰੁਨਇਚੁਲਸੀ ਸਹਸਾ । ਛੱਚੇਵੰਤਰਨਈ ਉਪਇ
ਵਿਜਯੇ । ਦੋਦੋਮਹਾਨਈਉ । ਚਨੁਦਸ ਸਹਸਾਉਪੱਤੇਯੇ ॥**

ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ । ਲਘੁਖਛੇਤ੍ਰ ਸਮਾ: ਸੂਤ੍ਰ ੬੩ ।

ਕੁਰੁਖਛੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ੮੪ ਚੁਰਾਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਨਦੀਆਂ ਹਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ
ਕੁਰੁਖਛੇਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖਕੇ ਇਕ ਮਿਥਿਆ ਬਾਤ ਲਿਖਨ
ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਜਿਆ ਭੀ ਨਾ ਆਈ ॥

**ਯਾਮੁੱਤਰਾ ਉਤਾਉ । ਇਗੇਗ ਸਿੰਹਾਸਟਾਉ ਅਇ-
ਪੁੰਬੰ । ਚਉ ਸੁ ਵਿਤਾਸ ਨਿਆਸਟ, ਦਿਸਿਭਵਜਿਣ
ਮੱਜਣੇ ਹੋਈ ॥** ਪ੍ਰਕਰਣ: ਭਾਗ ੪ । ਲਘੁਖਛੇਤ੍ਰ ਸਮਾ: ਸੂਤ੍ਰ ੧੧੯ ॥

ਉਸ ਸ਼ਿਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੱਖਛਿਣ ਅਰ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ
ਸਿੰਘਾਸਨ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਲਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਖਛਿਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਭੀ
ਪਾਂਡੂ ਕੰਬਲਾ, ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਭੀਰਿਕਤ ਕੰਬਲਾ ਸ਼ਿਲਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ਉੱਪਰ ਭੀਰਥੰਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਭੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਉਤਸਵ ਆਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਿਲਾ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਹੀ

ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਸਿੱਧਸਿਲਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਗੱਲ ਮਾਲ ਹਨ, ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਲਿਖੀਏ, ਕਿੰਤੂ ਜਲ ਛਾਨ ਕੇ ਪੀਨਾ, ਅਰ ਸੁਖਛਮ ਜੀਵਾਂ ਉੱਪਰ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਰਾਤਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਏਹ ਤਿੰਨ ਥਾਤਾਂ ਅੱਛੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਜਿੰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਨਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਹੀ ਲਿਖਨੇ ਥੀਂ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਾਨ ਲੈਂਨਗੇ, ਬੌਧਾ ਜਿਹਾ ਏਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂਤ ਮਾਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨਹੋਂਦ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਪੁਸਤਕ ਹੋਜਾਂਨ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਉਮਰ ਭਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਭੀ ਨਾ ਸਕੇ, ਏਸ ਲਈ ਜੀਕਨ ਇਕ ਹਾਂਡੀ ਵਿਚ ਉਬਲਦੇ ਚਾਵਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚਾਵਲ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕਰਨ ਥੀਂ ਕੱਚੇ ਵਾ ਪੱਕੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਚਾਵਲ ਮਲੁਮ ਹੋਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਈਕਨ ਹੀ ਏਸ ਬੋਧੇ ਜਿਹੇ ਲੇਖ ਥੀਂ ਸੱਜਨ ਲੋਗ ਬਹੁਤਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਲੈਂਨਗੇ, ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬਹੁਤ ਲਿਖਨਾ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਗਦਰਸ਼ਨ ਵਾਕਰ ਸਾਰੇ ਮਤਬਲ ਨੂੰ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਕ ਜਾਨ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਏਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਮਤਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ਼੍ਰੀਮਿਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਤੰ
ਨਾਸਤਿਕ ਮਤਮਤਾਂਤਰਗਤ ਚਾਰਵਾਕ, ਬੌੱਧ, ਜੈਨਮਤ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ
ਵਿਸ਼ਯੇ ਦ੍ਰਾਦਸ਼: ਸਮੁੱਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ॥੧੨॥

ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ਼੍ਰੀਮਿਕ੍ਰਿਤ ਸਤ੍ਯਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਤੰ
ਨਾਸਤਿਕ ਚਾਰਵਾਕ, ਬੌੱਧ ਜੈਨ ਮਤਮਤਾਂਤਰ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ
ਵਿਸ਼ਯੇ ਦਾ ਬਾਰਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥ ੧੨ ॥

ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ ।

—०—

ਜੇ ਇਹ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਓਹ ਨਿਰਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਸੋ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਏਸਥੀਂ ਯਹੂਦੀ ਆਦੀ ਭੀ ਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਥੇ (੧੩) ਏਰੁਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈ ਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਏਸਦਾ ਇਹੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜਕਲ ਬਾਇਬਲ ਦੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈ ਮੁੱਖ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰਯਹੂਦੀ ਆਦੀ ਗੋਣ ਹਨ, ਮੁੱਖ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਿਆਂ ਗੋਣ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਭੀ ਗ੍ਰਹਣ ਸਮਝ ਲੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਇੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੋ ਨਿਰਾ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚੋਂ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਈਸਾਈ ਅਰਯਹੂਦੀ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਾਰਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਾਦਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ ਅੰਦਰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਇਬਲ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤਸਾਰੀਆਂ ਟੀਕਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋੜੀਆਂ ਜੋਹੀਆਂ ਏਸ ਤੋਰ ਦੇ ੧੩ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਏਹ ਲੇਖ ਨਿਰਾ ਸੱਚ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰ ਝੂਠ ਦੇ ਘਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖਾਨੇ, ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨੇ, ਜਾਂ ਝੂਠੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਨੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਉੱਤਰ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸਥ ਕੋਈ ਸਮਝ ਲੈਂਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਭੀ ਕੋਹਾ ਹੈ, ਏਸ ਲੇਖ ਕਰਕੇ ਇਹੋਹੀ ਮਤਬਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖਨਾ, ਸੁਨਨਾ, ਲਿਖਨਾ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਸੁਖੱਲਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਪਖਛੀ ਅਰਥਾਤ (ਕਿਸੀ ਮਤ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਝਗੜਨੇ ਵਾਲਾ) ਪ੍ਰਤੀਪਖਛੀ ਅਰਥਾਤ (ਉਲਟੇ ਪਖਛ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਝਗੜਨੇ ਵਾਲਾ) ਹੋਕੇ ਈਸਾਈ ਮਤ ਦਾ ਜਾਂਚਨਾ ਸਥ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਨਗੇ, ਏਸਥੀਂ ਇਕ ਏਹ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਵਧਕੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੱਚਾ ਝੂਠਾ ਮਤ, ਅਰ ਕਰਨੇ ਯੋਗ, ਨਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ਾ ਅਰਥਾਤ (ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਕਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ) ਪ੍ਰਤਖਛ ਹੋਕੇ ਸੱਚਾ ਅਰ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਕਰਮ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ, ਝੂਠਾ ਅਰ ਨਾ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਕਰਮ ਦਾ ਛੱਡ ਦੇਨਾ ਸਹਜਨਾਲ

ਹੋ ਸਕੇਗਾ । ਸਥ ਮਨੁਸ਼ਾਂਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸ਼ਯਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂਨੂੰ
ਵੇਖ, ਸਮਝਕੇ ਕੁਝ ਸੱਮਤੀ ਯਾ ਅਸੱਮਤੀ ਦੇਨ ਯਾ ਲਿਖਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਨਿਆ
ਕਰਨ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕਰਕੇ ਪੰਡਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇਤਰਾਂ
ਸੁਨਨ ਨਾਲ ਬਹੁਸੂਤ (ਬਹੁਤਾ ਵਾਕਬ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸੁਨਨੇ ਵਾਲਾ
ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝੇ ਸੱਭੇ ਤਾਂ ਭੀ ਆਪ ਤਾਂ ਸਮਝ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਕੋਈ
ਪਖਛਪਾਤ ਰੂਪੀ ਸਵਾਰੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅਪਨੇ ਅਰ
ਨਾ ਪਰਾਏ ਗੁਣ ਦੇਸ਼ ਮਲੂਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਆਤਮਾ ਯਥਾਯੋਗਤ
ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੇ ਨਿਖੇੜਨੇ ਦਾ ਬਲ ਹੱਥਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਅਪਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਯਾ
ਸੁਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉੱਨਾ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਕ ਮਤ ਵਾਲੇ
ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨਨ ਅਰ ਹੋਰ ਨਾ ਜਾਨਨ ਤਾਂ ਜਿਹਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੰਵਾਦ (ਚਰਚਾ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਅਗਿਆਨੀ ਕਿਸੇ
ਕੁਲੰਖੇ ਰੂਪੀ ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਘਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ
ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਸਥ ਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ । ਐਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਓਹ ਸੱਚੇ ਹਨ ਯਾ ਝੂਠੇ, ਜੋ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨਨੇ ਯੋਗ ਸੱਚੇ ਵਿਸ਼ਯ
ਹੈਨ ਓਹਤਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਭਗਤਾ ਝੂਠੇ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਚ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਾ ਇਕ ਸੱਚਾ ਅਤ ਦੂਜਾ ਝੂਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਕੁਝ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ
ਵਿਵਾਦ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਵਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਸੱਚੇ ਝੂਠੇ ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਵਾਦ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸ਼ਰੂਰ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਹੁਨ ਮੈਂ ਏਸ ਤੇਰਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿਚ ਈਸਾਈ ਮਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੋੜਾ
ਜਿਹਾ ਲਿਖਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਵਿਚਾਰੋ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ॥

ਅਲਮਿਤਿ ਲੇਖੇਨ ਵਿਚਖਛਣਵਰੇਸੁ ।

ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ।

ਹੁਨ ਏਸ ਥੀਂ ਅੱਗੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਜਾਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਬਿਨ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਇਬਲ ਪੁਸਤਕ ਈਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਬਨਾਈ ਏਈ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ ਪਹਲਾਂ ਬਾਇਬਲ ਦੇ ਤੌਰੇਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧--ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਬੇਡੋਲ ਅਰ ਸੁੱਨੀਸੀ, ਅਰ ਭੁੰਘਾਨ ਉੱਪਰ ਹਨੇਰਾ ਸੀ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਆਤਮਾ ਜਲਦੇ ਉੱਪਰ ਡੋਲਦਾ ਸੀ। ਪਰਵ ੧ ਆ ੦ ੧। ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਆਰੰਭ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇਹੋ ? (ਈਸਾਈ) ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਪਹਲੀ ਉਤਪੱਤੀ ਨੂੰ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਏਹੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪਹਲਾਂ ਹੋਈ, ਏਸ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ? (ਈਸਾਈ) ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਹੋਈਸੀ ਜਾ ਨਹੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਜਾਨੇ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਉੱਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸੰਸਯ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਇੱਸੇ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਏਸ ਸੰਸਿਆਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਤ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸਾਂਦੇ ਹੋ ? ਅਰ ਸੰਸਯ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੈਕਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਕੀਕਨ ਜਾਨਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ? ਆਕਾਸ਼ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? (ਈਸਾਈ) ਪੋਲ ਅਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ? (ਸਮੀਖਛਕ) ਪੋਲ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋਈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਵਿਭੁ ਪਦਾਰਥ ਅਰ ਅਤੀਸੂਖਛਮ ਹੈ, ਅਰ ਉੱਪਰ ਹੋਠਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਨਿਆ ਸੀ ਤਦ ਪੋਲਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਰ ਜੀਵ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ? ਬਿਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਠੈਹਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਕਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਈਸ਼ੁਰ ਬੇਡੋਲ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ, ਕਰਮ, ਬੇਡੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਸਬ ਡੋਲ ਵਾਲਾ ? (ਈਸਾਈ) ਡੋਲ ਵਾਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਤਾਂ ਏੱਥੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਨਾਈ

ਸਮੀਨ ਬੇਡੋਲ ਸੀ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ? (ਈਸਾਈ) ਬੇਡੋਲ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਸੀ, ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਫਿਰ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ? ਅਰ ਕੀ, ਹੁਨ ਭੀ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੰਮ ਬੇਡੋਲ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਬ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਾ ਭੁੱਲ ਨਾ ਚੁੱਕ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਿਸਟੀ ਬੇਡੋਲ ਲਿਖੀ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਈਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਬਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਆਤਮਾ ਕੀ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ? (ਈਸਾਈ) ਚੇਤਨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਉਹ ਸਾਕਾਰ ਹੈ ਵਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ? ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਵਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲਾ ? (ਈਸਾਈ) ਨਿਰਾਕਾਰ, ਚੇਤਨ ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਨਾਈ ਪਰਬਤ, ਚੌਥੇ ਆਸਮਾਨ ਆਦੀ ਠਿਕਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ? ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਦਾ ਜਲ ਉੱਪਰ ਡੋਲਨਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਭਲਾ ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਆਤਮਾ ਜਲ ਉੱਪਰ ਡੋਲਦਾ ਸੀ ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ? ਏਸ ਕਰਕੇ ਏਹੋ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਗਹ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਯਾ ਅਪਨੇ ਕੁਝ ਆਤਮਾ ਦੇ ਇਕ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਜਲ ਉੱਤੇ ਫੁਲਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਸਬ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਧਾਰਨਾ, ਪਾਲਨਾ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਵਾ ਪੁਲਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਸਹਿਤ ਸਤ, ਰਿਤ, ਆਨੰਦਸ਼ੁਰੂਪ, ਨਿੱਤ, ਸੁੱਧ, ਬੁੱਧ, ਮੁਕਤ ਸੁਭਾਵ, ਅਨਾਦੀ, ਅਨੰਤ ਆਦੀ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ ਉੱਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨੋਂ ਤਦੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ॥੧॥

੨—ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚਾਨਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਚਾਨਨਾ ਹੋਗਿਆ॥ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਚਾਨਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅੱਛਾ ਹੈ । ਪਰਵ ੧ । ਆਯਤ ੩ । ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜੜ ਰੂਪ ਚਾਨਨੇਨੇ ਸੁਨ ਲਈ ? ਜੇਕਰ ਸੁਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਸਵੇਲੇ ਭੀ ਸੁਰਯ ਅਰ ਦੀਵਾ ਅਰ ਅੱਗ ਦਾ ਚਾਨਨਾ ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦਾ ? ਚਾਨਨਾ ਜੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਨ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਚਾਨਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਦੇ ਹੀ ਜਾਨਿਆ ਕਿ ਚਾਨਨਾ ਅੱਛਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ

ਸੀ ? ਜੇਕਰ ਜਾਨਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੇਖਕੇ ਅੱਛਾ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਇਬਲ ਈਸ਼ੁਰ ਕਰਕੇ ਬਨਾਈ, ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਈਸ਼ੁਰ ਸਬ ਕੁਝ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੨ ॥

੩-ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਅਰ ਪਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਨੀਆਂ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਕਰੇ, ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੇ ਪਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਪਾਨੀਆਂ ਥੀਂ ਨਖੇੜਿਆ, ਅਰ ਅਜੇਹਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਆਖਿਆ, ਅਰ ਸਾਂਝ ਅਰ ਸਵੇਰਾ ਦੂਜਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ॥ ਪਰਵ ੧ । ਆਯਤ ੬ । ੭ । ੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਜਲ ਨੇ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ? ਅਰ ਜੇ ਜਲ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਾਨੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ? ਪਹਿਲੀ ਆਯਤ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਬਨਾਨਾ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋਇਆ । ਜੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਓਹ ਸਬ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਬ ਜਗ੍ਹਾ ਸੁਰਗ ਹੋਇਆ । ਫੇਰ ਉਪਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਹੈ ਏਹ ਕਹਨਾ ਨਿਕੰਮਾ ਹੈ । ਜਦ ਸੁਰਗ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦਿਨ ਅਰ ਰਾਤ ਕਿਧਰੇ ਹੋਗਈ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਆਯਤਾਂ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ॥ ੩ ॥

੪-ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਦਮ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਜੇਹਾ ਬਨਾਵੀਏ, ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਜੇਹਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ । ਪਰਵ ੧ ਆਯਤ ੨੬ । ੨੭ । ੨੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਆਦਮ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸ਼ਰੂਪ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਗਿਆਨ ਸ਼ਰੂਪ ਅਨੰਦ ਸ਼ਰੂਪ ਆਦੀ ਲਖ-ਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਾਕਣ ਆਦਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਇਆ ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਨਿਆ, ਅਰ ਆਦਮ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸ਼ਰੂਪ ਹੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਨ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਓਹ ਅਨਿੱਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਆਦਮ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤਾ ? (ਈਸਾਈ) ਮਿੱਟੀ ਥੀਂ ਬਨਾਇਆ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਮਿੱਟੀ ਕਿਸ ਥੀਂ ਬਨਾਈ ? (ਈਸਾਈ) ਅਪਨੀ ਕੁਦਰਤ ਅਰਥਾਤ ਸਾਮਰਥ ਥੀਂ । (ਸਮੀਖਛਕ) ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਾਮਰਥ ਅਨਾਦੀ ਯਾ ਨਵੀਨ । (ਈਸਾਈ) ਅਨਾਦੀ ਹੈ । (ਸਮੀਖਛਕ)

ਜਦ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਨਾਤਨ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਅਭਾਵ
 ਥੀਂ ਭਾਵ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? (ਈਸਾਈ) ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ
 ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਏਹ ਜਗਤ
 ਕਿੱਧਰੋਂ ਬਨਿਆਂ ? ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਦ੍ਰਵਜ ਹੈ ਯਾਗੁਣ ? ਜੇ ਦ੍ਰਵਜ
 ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਸੀ, ਅਰ ਜੇ ਗੁਣ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਣਥੀਂ
 ਦ੍ਰਵਜ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਬਨਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰੂਪਥੀਂ ਅਗਨੀ, ਅਰ ਰਸ ਥੀਂ
 ਜਲ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇ ਈਸ਼ੁਰਥੀਂ ਜਗਤ ਬਨਿਆ ਹੁੰਦਾ,
 ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੇ ਗੁਣ
 ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ
 ਨਹੀਂ ਬਨਿਆਂ ਕਿੰਤੂ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਣੂ ਆਦੀ ਨਾਮ ਵਾਲੇ
 ਜੜ ਥੀਂ ਬਨਿਆਂ ਹੈ, ਜੇਹੀ ਕਿ ਜਗਤਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਵੇਦਾਦੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ
 ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਮੰਨਲੋ ਜਿਸਥੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ
 ਆਦਮ ਦੇ ਅੰਦਰਦਾ ਸਰੂਪ ਜੀਵ ਅਰ ਬਾਹਿਰ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ
 ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਈਸ਼ੁਰਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਆਦਮ ਈਸ਼ੁਰ
 ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਨਿਆਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਆਦਮ ਦੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ੪।

੫-ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਭੂਮੀਦੀ ਧੂੜਥੀਂ ਆਦਮ ਨੂੰ ਬਨਾ-
 ਇਆ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸ ਫੁਕਿਆ ਅਰ ਆਦਮ
 ਜੀਂਉਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ 'ਅਦਨ' ਵਿਚ ਪੂਰਵ ਦੇ
 ਪਾਸੇ ਇਕ ਬਗੀਚੀ ਲਾਈ, ਅਰ ਉਸ ਆਦਮ ਨੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਬਨਾਇਆ
 ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਉਸ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦੁਖਤ
 ਅਰ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੁਖਤ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਪਰਵ ੨।
 ਆ ੭। ੮। ੯॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਈਸ਼ੁਰਨੇ 'ਅਦਨ' ਵਿਚ ਬਗੀਚੀ ਬਨਾਕੇ ਉਸਵਿਚ
 ਆਦਮ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਏਥੋਂ
 ਕੱਢਨਾ ਪਵੇਗਾ ? ਅਰ ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਧੂੜ ਥੀਂ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ
 ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਅਰ ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਧੂੜ ਥੀਂ
 ਬਨਿਆਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਉਸਦੀ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸ਼ਾਸ ਫੁਕਿਆ ਤਾਂ ਓਹ
 ਸ਼ਾਸ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ ਯਾ ਵਖਰਾ ? ਜੇ ਵਖਰਾ ਸੀ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਆਦਮ
 ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਨਿਆਂ, ਜੇ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਇੱਕੋ
 ਜਿਹੇ ਹੋਏ, ਅਰ ਜੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਦਮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੰਮਨਾ,
 ਮਰਨਾ, ਵਧਨਾ, ਘਟਨਾ, ਭੁੱਖ, ਤੌਹ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਆਏ, ਫੇਰ
 ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸਵਾਸਤੇ ਏਹ ਤੌਰੇਤ ਦੀ ਗੱਲ

ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਇਹ ਪੁਸ਼ਤੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੫ ॥

੬-ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਅਰਥਿਹ ਸੋਗਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਪਸਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਸਲੀ ਕੱਢੀ ਅਰਥਿਹ ਸੋਗਿਆ ਦੀ ਜਗਹਿ ਮਾਂਸ ਭਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦਮ ਦੀ ਉਸ ਪਸਲੀ ਥੀਂ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਨਾਈ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦਮ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆਇਆ । ਪਰਵ ੨ ਆਦਮ ੨੧ । ੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਧੂੜਥੀਂ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਧੂੜਥੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ ? ਅਰ ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹੱਡੀਥੀਂ ਬਨਾਯਾ ਤਾਂ ਆਦਮ ਨੂੰ ਹੱਡੀਥੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ ? ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਰਥੀਂ ਨਿਕਲਨ ਕਰਕੇ ਨਾਰੀ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਨਾਰੀ ਥੀਂ ਨਰ ਨਾਮ ਭੀ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭੀ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ । ਵੇਖੋ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗੋ ! ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਕੋਹੀ ਪਦਾਰਥਵਿਦਯਾ ਅਰਥਾਤ ਫਿਲਾਸਫੀ ਚਿਲਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਦਮ ਦੀ ਇਕ ਪਸਲੀ ਕੱਢਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਨਾਈ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦੀ ਇਕ ਪਸਲੀ ਘਟ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ? ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਸਲੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਸਕਰਕੇ ਓਹ ਇਕ ਪਸਲੀ ਥੀਂ ਬਨੀ ਹੈ, ਕੀ ਜਿਸ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਥੀਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਨਾਇਆ ਉਸ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਥੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਸਿਸਟੀਕਮ ਸਿਸਟੀ-ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਉਲਟਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥

੭-ਹੁਨ ਸੱਪ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਹਰਇਕ ਪਸ਼ੂ ਥੀਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਬਨਾਇਆਸੀ ਪੂਰਤਸੀ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਾਹਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਦ੍ਰੁਖਤ ਥੀਂ ਨਾ ਖਾਨਾ, ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਸ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਦ੍ਰੁਖਤਾਂ ਦਾ ਫਲ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦ੍ਰੁਖਤ ਦਾ ਫਲ ਜੋ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਖਾਨਾ, ਅਰ ਨਾ ਛੁਹਨਾ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਰ ਜਾਓ । ਤਦ ਸੱਪ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨ ਮਰੋਗੇ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਓਗੇ ਤੁਹਾਡੀ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ ਜਾਨਗੀਆਂ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਛਾਨ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਓਹ ਦ੍ਰੁਖਤ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਅੱਛੇ ਸੁਦ ਵਾਲਾ ਅਰ ਦੇਖਨ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਅਰ ਬੁੱਧੀ ਦੇਨ

ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਫਲ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਅਰ ਖਾਧਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ
ਭੀ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਖਾਧਾ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ ਗਈਆਂ,
ਅਰ ਓਹ ਜਾਨ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੰਗੇ ਹਾਂ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ੀਰ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ
ਮਿਲਾਕੇ ਸੀਤਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਓਢਨਾ ਬਨਾਇਆ, ਤਦ ਪਰਮੇਸਰ
ਈਸ਼ਰਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ
ਓਰ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਬਨਦੇ ਪਸ਼ੂ ਥੀਂ ਵਧਾਕ ਸੁਆਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ
ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਪੇਟ ਦੇ ਭਾਰ ਦੱਲੇਗਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਮਿੱਟੀ ਖਾਇਆ
ਕਰੇਗਾ, ਅਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਅਰ ਤੇਰੇ ਵੇਸ਼ ਅਰ ਉਸਦੇ
ਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੇਰ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਓਹ ਤੇਰੇ ਸਿਰਨੂੰ ਰਗੜੇਗਾ, ਅਰ ਤੂੰ ਉਸਦੀ ਅੱਡੀ
ਨੂੰ ਵਢੇਗਾ। ਅਰ ਉਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦੁਖ ਅਰ ਗਰਭ
ਧਾਰਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਾਵਾਂਗਾ, ਅਰ ਤੂੰ ਦੁਖਕਰਕੇ ਬਾਲਕ ਜਨੇਰੀ, ਅਰ ਤੇਰੀ
ਮਰਜੀ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਓਹ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਹੁਕਮ ਕਰੇਗਾ।
ਅਰ ਉਸਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜੇ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ
ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਦੁਖਤ ਥੀਂ ਮੈਂਨੇ ਤੈਨੂੰ ਖਾਨੇਥੀਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੂੰਨੇ
ਖਾਧਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁਆਪੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਭਰ
ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾਲ ਖਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਓਹ ਕੰਡੇ ਅਰ ਉਂਟ ਕਟਾਰੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ
ਉਗਾਵੇਗੀ, ਅਰ ਤੂੰ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਸਾਗ ਪੱਤਾ ਖਾਵੇਗਾ। ਤੇਰੇ ਉਤਪਤੀ ੦ ਪਰਵਾ
ਆ ੦ ੧। ੨। ੩। ੪। ੫। ੬। ੭। ੮। ੯। ੧੦। ੧੧। ੧੨। ੧੩। ੧੪। ੧੫। ੧੬। ੧੭। ੧੮। ੧੯। ੨੦।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਸਰਵੋਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਸ
ਧੁਰਤ ਸੱਪ ਅਰਥਾਤ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬਨਾਂਦਾ? ਅਰ ਜੇ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ
ਓਹੀ ਈਸ਼ਰ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੈ, ਕਿਸਕਰਕੇ ਜੇ ਓਹ ਉਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾ
ਬਨਾਂਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਓਹ ਪਿਛਲਾ ਜਨਮ ਨਹੀਂ
ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਉਸਨੂੰ ਪਾਪੀ ਕਿਉਂ ਬਨਾਇਆ? ਅਰ ਸੱਚ
ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਓਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿੰਤੂ ਮਨੁਸ਼ ਸੀ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਮਨੁਸ਼ ਨਾ
ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕੀਕਨ ਬੋਲ ਸੱਕਦਾ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਆਪ ਝੂਠਾ
ਅਰ ਦੁਸਰੇ ਨੂੰ ਝੂਠ ਵਿਚ ਚਲਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸੈਤਾਨ ਕਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਸੋ ਇੱਥੇ
ਸੈਤਾਨ ਸਤਵਾਦੀ। ਅਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ,
ਕਿੰਤੂ ਸੱਚ ਆਖਿਆ, ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਆਦਮ ਅਰ ਹੋਵਾ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਹਿਆ ਕਿ
ਏਸਦੇ ਖਾਨੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਰ ਜਾਓਗੇ, ਜੇਕਰ ਓਹ ਦੁਖਤ ਗਿਆਨ ਦੇਣ
ਵਾਲਾ ਅਰ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਫਲ ਖਾਨੇ ਥੀਂ ਕਿਉਂ ਰੋਕਿਆ?
ਅਰ ਜੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਝੂਠਾ ਅਰ ਬਕਾਨ ਵਾਲਾ ਠਹਿਰਿਆ,
ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੁਖਤ ਦੇ ਫਲ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸੁਖ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ

ਸਨ, ਅਗਿਆਨ ਅਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਫਲ ਖਾਨ ਥੀ ਮਨੁੱਕੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੁਖਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀਸੀ ? ਜੇ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਅਗਿਆਨੀ ਅਰ ਮ੍ਰਿਤਜੂ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ ? ਅਰ ਜੇ ਦੂਜੇ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ ਫਲ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਅਪਰਾਧ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਅਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਖਤ ਗਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਰ ਮ੍ਰਿਤਜੂ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਵੇਖਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕੀ, ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਦਾ 'ਬੀ' ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਥੀਂ ਮਨੁੱਖ ਛਲੀ ਕਪਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਦੂਜੇਆਂ ਨਾਲ ਛਲ ਕਪਟ ਕਰੇਗਾ ਓਹ ਛਲੀਆ ਕਪਟੀ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪ ਦਿਤਾ ਓਹ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਥੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਫੇਰ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਇਹ ਸੁਪ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ, ਇਹ "ਫਲਾਸਫੀ" ਵੇਖੋ ! ਕੀ, ਬਿਨਾ ਪੀੜਾ ਦੇ ਗਰਭ ਧਾਰਣ ਅਰ ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਸਕਦਾ ਸੀ ? ਅਰ ਬਿਨਾ ਯਤਨ ਦੇ ਕੋਈ ਅਪਨੀ ਜੀਵਿਕਾ ਕਰ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ, ਪਹਿਲੇ ਕੰਡੇ ਆਦੀ ਦੇ ਬਿਖਛ ਨਾ ਸਨ ? ਅਰ ਜਦ ਸਾਗ ਪੜ੍ਹ ਖਾਨਾ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕਹਿਨੇ ਥੀਂ ਯੋਗਜ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੇਹੜਾ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਮਾਂਸ ਖਾਨਾ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਓਹ ਝੂਠਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਜੇ ਓਹ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਹ ਝੂਠਾ ਹੈ । ਜਦ ਆਦਮ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਪਰਾਧ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਦਮ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਥੀਂ ਸੰਤਾਨ ਹੋਨ ਉੱਪਰ ਅਪਰਾਧੀ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਭਲਾ ਅਜੇਹੇ ਪੁਸਤਕ ਅਰ ਅਜੇਹਾ ਈਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਸਿਆਨਿਆਂ ਦੇ ਮੰਨਨੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥

੮-ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਵੇਖੋ ! ਆਦਮ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੇ ਜਾਨਨ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਹੁਨ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਓਹ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਪਾਵੇ ਅਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁਖਤ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਲੈਕੇ ਖਾਵੇ ਅਰ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੋ ਉਸਨੇ ਆਦਮਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਰ 'ਅਦਨ' ਦੀ ਬਰੀ-ਚੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ 'ਕਰੋਬੀਮ' ਠਹੁਾਏ, ਅਰ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਜੋ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਖਲਵਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁਖਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ । ਪਰਵ ੩ । ਆਯਤ ੨੨ । ੨੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਈਰਸ਼ਾ ਅਰ ਭ੍ਰਮ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਇਆ । ਕੀ, ਇਹ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ? ਇੱਥੇ ਸ਼ੰਕਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ? ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਝੁੱਲ ਕਦੀ

ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਲਿਖਤ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿੰਤੂ ਮਨੁਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੀ, ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਲਿਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਨ ਦੇਖੋ! ਆਦਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬੜ੍ਹਤੀ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਖੀ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਫਿਰ ਅਮਰ ਬ੍ਰਿਖਛ ਦੇ ਫਲ ਖਾਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਈਰਸ਼ਾ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਕਿ ਏਸਨੂੰ ਫੇਰ ਕੱਢਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਏਸਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਚਮਕਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਰਖਿਆ ਏਹ ਭੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ॥ ੮ ॥

੯—ਅਰ ਕਿੱਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ “ਕਾਇਨ” ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਫਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟ ਲਿਆਇਆ ਅਰਹਾਵੀਲ ਭੀ ਅਪਨੀ ਝੰਡ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਠੀ ਅਰ ਮੋਟੀ ਮੋਟੀ ਭੇਡ ਲਿਆਇਆ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ “ਹਾਵੀਲ” ਅਰ ਉਸਦੀ ਭੇਟ ਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ “ਕਾਇਨ” ਦਾ ਉਸਦੀ ਭੇਟ ਦਾ ਆਦਰ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਨ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਅਰ ਅਪਨਾ ਮੂੰਹ ਸੁਜਾਇਆ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਾਇਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੈਂ ਅਰ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਸੁਜਾਇਆ। ਤੇਰੇਤ ਪਰਵ ੪ ਆਯਤ ੨। ੪। ੫। ੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭੇਡਦੀਭੇਟ ਅਰ ‘ਹਾਵੀਲ’ ਦਾ ਆਦਰ ਅਰ ਕਾਇਨ ਤਬਾ ਤਿਸਦੀ ਭੇਟ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰਕਿਉਂ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਅਜੇਹਾ ਬਗੜਾ ਮਚਾਨੇ ਅਰ ਹਾਥੀਲ ਦੇ ਮਰਨੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇਤਰਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਆਉਨਾ ਜਾਨਾ, ਉਸਦਾ ਬਨਾਨਾ ਭੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਇਬਲ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਨਾਈ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੯ ॥

੧੦—ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਾਇਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਹਾਵੀਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਅਰ ਓਹ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ, ਕੀ, ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਭਰਾ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹਾਂ? ਤਦ ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਲਹੂ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਨ ਤੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀਂ ਸੁਪਤ ਹੈ ॥ ਤੇਰੇਤ ਪਰਵ ੪। ਆਯਤ ੯। ੧੦। ੧੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਈਸ਼ੁਰ ਕਾਇਨ ਥੀਂ ਖੁੱਛੇ ਬਿਨਾ ਹਾਥੀਲ ਦਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ? ਅਰ ਲਹੂ ਦਾ ਸਬਦ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਏਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ,

ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਨਾ ਈਸ਼ਰ ਅਰ ਨਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥

੧੧-ਅਰ 'ਹਨੂਕ ਮਤ ਸਿਲਹ' ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ੩੦੦ ਤਿੰਨਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੫। ਆਯਤ ੨੨ (ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਮਨੁੱਸ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਨੂਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਚਲਦਾ ? ਏਸ ਥੀਂ ਜੇਹੜਾ ਵੇਦੋਕਤ ਨਿਰਾਕਾਰ ਈਸ਼ਰ ਹੈ ਉਸੀ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਮੰਨਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇ ॥ ੧੧ ॥

੧੨-ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਧੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਆਦਮ ਦੀਆਂ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਿ ਓਹ ਸੋਹਨੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਦਾਨਵ ਸਨ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਜਦ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦਮ ਦੀਆਂ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਬਾਲਕ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ, ਜੋ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਥੀਂ ਨਾਮੀ ਸਨ, ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਦਮ ਦੀ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਰ ਭਾਵਨਾ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਨਿਪਟ ਬੁਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਆਦਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਥੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਛਤਾਇਆ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਅਤੀ ਸ਼ੋਕ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਦਮ ਨੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਆਦਮੀ ਥੀਂ ਲੋਕੇ ਪਸ਼ੁਆਂ ਤਕ ਅਰ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਪਖਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰੋਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਨਾਨੇ ਥੀਂ ਮੈਂ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੬। ਆਃ ੧। ੨। ੪। ੫। ੬। ੭।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਈਸਾਈਆਂ ਥੀਂ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੇਹੜੇ ਹਨ ? ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸੱਸ ਸੌਹਰਾ, ਸਾਲਾ ਅਰ ਸਾਕ ਕੌਨ ਹਨ ? ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਨ ਤਾਂ ਆਦਮ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਹ ਹੋਨ ਥੀਂ ਈਸ਼ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਕ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਪਰਪੋਤ੍ਰੇ ਹੋਏ, ਕੀ, ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਈਸ਼ਰ ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਹੋਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕਿੰਤੂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੇਹੜਾ ਸਰਵੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਨੇ ਓਹ ਜੀਵ ਹੈ। ਕੀ ਜਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਨਾਈ ਸੀ ਤਦ ਅੱਗੇ ਮਨੁੱਸ਼ ਦੁਸ਼ਟ ਹੋਨਗੇ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ? ਅਰ ਪਛਤਾਨਾ, ਅਤੀਸ਼ੋਕ ਆਦੀ ਹੋਨਾ, ਭੁੱਲ ਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਵਿਚ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਪੁਰਣ

ਵਿਦਵਾਨ ਯੋਗੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਂਤੀ ਅਰ ਵਿਗਿਆਨ ਕਰਦੇ
ਅਤੀਸ਼ੇਕ ਆਦੀ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਭਲਾ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਥੇਰੂ ਭੀ ਦੁਸ਼ਟ
ਹੋਗਏ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੰਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਵਿਖਾਦੀ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ,
ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਨਾ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਪੁਸਤਕ ਹੋ ਸਕਦਾ
ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਵੇਦੋਕਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਰੇ ਪਾਪ, ਕਲੇਸ਼, ਦੁੱਖ, ਸ਼ੋਕ ਆਦੀ ਥੀਂ
ਰਹਿਤ, ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਮੰਨਦੇ, ਯਾ ਹੁਨ ਭੀ
ਮੰਨਨ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸੁਫਲ ਕਰ ਸਕਨ ॥ ੧੨ ॥

੧੩-ਉਸ ਬੇੜੀ ਦੀ ਲੰਬਿਆਈ ਤਿਨ ਸੌ ਹੱਥ ਅਰ ਦੁਤਿਆਈ ਪੰਜਾਹ
ਹੱਥ ਅਰ ਉਤਿਆਈ ਤੀਹ ਹੱਥ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਤੇ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਜਾਨਾ ਅਰ ਤੇਰੇ
ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਤੇਰੀ ਇਸਤੀ ਅਰ ਤੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤੀਆਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਰ
ਸਾਰਿਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਵ ਦੇ ਦੇ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਲੈਣੇ
ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਨ, ਉਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰ ਇਸਤੀ
ਹੋਨ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ ਭਾਂਤੀ ਭਾਂਤੀ ਦੇ, ਅਰ ਢੇਰ * ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ
ਭਾਂਤੀ ਭਾਂਤੀ ਦੇ, ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਕੀੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਂਤੀ ਭਾਂਤੀ ਦੇ,
ਹਤ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਦੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਨ ਜਿਸ ਥੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਨ, ਅਰ
ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਇਕੱਠੀ ਕਰ, ਉਹ
ਬੁਹਾਡੇ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੋ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਗਿਆ
ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਨੂਹ' ਨੇ ਕੀਤਾ ॥ ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੬ ਆਯਤ ੧੫ । ੧੮ । ੧੯ ।
੨੦ । ੨੧ । ੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ
ਵਿਰੁੱਧ ਅਸੰਭਵ ਗੱਲਦੇ ਕਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ
ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਚੌੜੀ ਉੱਚੀ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀ, ਹਥਨੀ, ਉਠ, ਉਠਨੀ ਆਦੀ
ਕੋਸ਼ਾਂ ਜੀਵ ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ ਪੀਨੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੁਟੰਬ ਦੇ
ਬੀਚ ਸਮਾ ਸੱਕਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਇੱਸੇ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਕ੍ਰਿਤਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ
ਏਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥ ੧੩ ॥

੧੪-ਅਰ ਨੂਹ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵੇਦੀ ਬਨਾਈ ਅਰ
ਸਾਰੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਸ਼ੂ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ, ਅਰ ਹੋਮਦੀ
ਭੇਦ ਉਸ ਵੇਦੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸੁਰੀਧ ਸੁੰਘਿਆ, ਅਰ
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ
ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਦੀ ਸ਼ਾਪਤ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ

* ਚੌਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ।

ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕਿਆਂ ਕਰਕੇ ਬੁਰੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਰੀਤੀ ਕਟਕੇ ਮੈਂਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਫੇਰ ਕਦੀ ਨਾ ਮਾਰਾਂਗਾ ॥ ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੯ ਆਯਤ ੨੦ । ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਦੀ ਦੇ ਬਨਾਨੇ ਹੋਮ ਦੇ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲੇਖ ਥੀਂ ਇਹੋ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵੇਦਾਂ ਥੀਂ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਏਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਟੱਕ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸੁਗੰਧ ਹੁੰਦਿਆਂ? ਕੀ, ਕੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਵਾਛਣ ਅਲਪੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕਿ ਕਦੀ ਸੁਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਦੀ ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸੁਪ ਨਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਰ ਫੇਰ ਭੀ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ, ਅਰ ਹੁਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਨਾ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੇਆਂ ਲੜਕੇਆਂ ਵਾਛਣ ਹਨ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਭੀ ਗੱਲ ਅਰ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਪੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

੧੫—ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ 'ਨੂਹ' ਨੂੰ ਅਰ ਉਸਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹਰਇਕ ਜੀਉਂਦਾ ਚਲਦਾ ਜੀਵ ਦੁਹਾਡੇ ਖਾਨਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂਨੇ ਹਰੀਫਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਸਾਟੀਆਂ ਵਸਤੂ ਦੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਮਾਂਸ ਉਸਦੇ ਜੀਵ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੇ ਲਹੂ ਸਮੇਤ ਮੜ ਖਾਨਾ ॥ ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੯ ਆਯਤ ੧ । ੩ । ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪਾਣ ਕਸਟ ਦੇਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਾਨੇ ਥੀਂ ਦਇਆਹੀਨ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਜੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਇੱਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖੁਆਉਨ ਤਦ ਮਹਾਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਹ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪੁਤ੍ਰ ਵਾਛਣ ਹਨ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਕਸਾਈ ਵਾਛਣ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਕ ਭੀ ਇਸੇ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਿਰਦਇਆ ਹੋਨ ਥੀਂ ਪਾਪੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ॥ ੧੫ ॥

੧੬—ਅਰ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਹੀ ਬੋਲੀ ਅਰ ਇੱਕ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਓ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਨਗਰ ਅਰ ਇੱਕ ਗੁਮਟ ਜਿਸਦੀ ਦੋਟੀ ਸੂਰਗ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਵੀਏ, ਅਰ ਅਪਨਾ ਨਾਉਂ ਕਰੀਏ, ਇਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋ ਜਾਵੀਏ, ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸ ਨਗਰ ਅਰ ਉਸ ਗੁਮਟ ਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਦਮ ਦੀ ਸੰਭਾਨ ਬਨਾਂਦੇ ਸਨ ਵੇਖਨ ਨੂੰ ਉਂਚਿਆ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਵੇਖੋ! ਏਹ ਲੋਗ ਇੱਕ ਹੀ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਓਹ ਅਜੇਹਾ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਮੇ ਓਹ ਜਿਸ ਉੱਪਰ

ਮਨ ਲਗਾਉਨਗੇ ਉਸ ਥੀਂ ਵਖਰੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ । ਆਓ ! ਅਸੀਂ ਉਤਰੀਏ ਅਰ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜੀਏ ਜਿਸ ਥੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਾ ਸਮਝਨ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਓਹ ਉਸ ਨਗਰ ਦੇ ਬਨਾਨ ਥੀਂ ਵੱਖਰੇ ਰਹੇ ॥ ਚੌਰੇਤ ਪਰਵ ੧੧ ਆਯਤ ੧।੪।੫।੬।੭।੮॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਰ ਬੋਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰਜਾਤ, ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਏਹ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਰਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਾੜਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਤਿਆਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਬੜਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ । ਕੀ ਇਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਥੀਂ ਭੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ 'ਸਨਾਈ' ਪਹਾੜ ਆਦੀ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਅਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਗੱਲ ਅਰ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰੇਕਤ ਪੁਸਤਕ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥

੧੭—ਤਦ ਉਸਨੇ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਸਰੀ' ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵੇਖ ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਸੋਹਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਂ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਮਿਸਰੀ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਨ, ਤਦ ਕਹਿਨਗੇ ਕਿ ਏਹ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਤੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਰੱਖਨਗੇ, ਤੈਂ ਕਹਿਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਸਬਬੋਂ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇਰੇ ਸਬਬੋਂ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ ॥ ਚੌਰੇਤ ਪਰਵ ੧੨ । ਆਯਤ ੧੧।੧੨॥ ੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਜੇਹੜਾ 'ਇਬਰਾਹੀਮ' ਵੱਡਾ ਪੈਰੀਬਰ ਈਸਾਈ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਬੁਠ ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਬੁਰੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਪੈਰੀਬਰ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਯਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮਿਲ ਸਕੇ ॥ ੧੭ ॥

੧੮—ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅਰ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਤੇਰਾ ਵੰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਨਿਯਮ ਜੋ ਮੇਰੇ ਥੀਂ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਥੀਂ ਅਰ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਤੇਰੇ ਵੰਸ਼ ਥੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨੋਗੇ ਸੋ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਖੁਭਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇਸਰੀਰ ਦੀ ਖਲੜੀਕੱਟੋ, ਅਰ ਓਹ ਮੇਰੇ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪੀੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਇਕ ਅੱਠ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਖੁਭਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੇਹੜਾ ਘਰ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇ, ਯਾ ਜੋ ਆਖਿਸੈ ਪਰਦੇਸੀ ਥੀਂ ਜੇਹੜਾ ਤੇਰੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਰੁਖਯੋ ਥੀਂ ਮੁਲ-ਲਿਆ

ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਰੂਰ ਉਸਦਾ ਖੁਤਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਮੇਰਾ ਨਿਯਮ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਂਸ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਮਾਖੁਤਨਾਬਾਲਕ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਖਲੜੀ ਦਾ ਖੁਤਨਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਸੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਪਨੇ ਲੋਕ ਥੀਂ ਕਟਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੇਰਾ ਨਿਯਮ ਭੋਜਿਆ ਹੈ ॥ ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੧੭। ਆਯਤ ੮। ੧੦। ੧੧। ੧੨। ੧੩। ੧੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਉਲਟੀ ਆਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖੁਤਨਾ ਕਰਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਆਦਿ ਸ਼ਿਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਨਾਉਂਦਾ ਹੀ ਨਾ, ਅਰ ਜੋ ਇਹ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਖ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਾ ਚਮੜਾ, ਕਿਸਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਪਤ ਅਸਥਾਨ ਅਤੀਕੋਮਲ ਹੋ, ਜੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਚਮੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਕੀੜੀ ਦੇ ਭੀ ਕੱਟਨੇ ਅਰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚੰਟ ਲਗਨੇ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਉਹ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਮੂਤ੍ਰ ਦੀ ਝੁੰਦ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਇਤਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਸਦਾ ਕਟਨਾ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਹੁਨ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਏਸਆਗਿਆ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ? ਇਹ ਆਗਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਏਸਦੇਨਾ ਕਰਨ ਥੀਂ ਈਸਾ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਕ ਕਨਕਾ ਭੀ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਝੂਠੀ ਹੋਗਈ, ਏਸਦਾ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਈਸਾਈ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥ ੧੮ ॥

੧੯—ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਥੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ॥ ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੧੭। ਆਯਤ ੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਮਨੁਸ਼ਯਾ ਪੰਖੇਰੂ ਵਾਛਣ ਸੀ ਜੋ ਉੱਪਰ ਖੀਂ ਹੋਠਾਂ, ਅਰ ਹੋਠਾਂ ਥੀਂ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਏਹ ਕਈ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵਾਛਣ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

੨੦—ਫੇਰ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸਨੂੰ ਮਮਰੇ ਦੇ ਬਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਲੀ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਉਹ ਦਿਨ ਨੂੰ ਧੁਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਨੇ ਤੇਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲੀਆਂ, ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮਨੁਸ਼ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਤੇਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਪਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਨ ਨੂੰ ਦੋੜਿਆ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤਕ ਡਿੱਡੇਤ ਕੀਤੀ ਅਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਮੀ ਜੇਕਰ ਮੈਂਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਦੇ ਪਾਸ ਥੀਂ ਚਲੇ ਨਾ ਜਾਉਨਾ, ਮਰਜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਜਲ ਲਿਆਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਚਰਣ ਧੋਵੋ, ਅਰ ਦੁਖਤ ਭਲੇ ਆਰਾਮ ਕਰੋ, ਅਰ ਮੈਂ ਇਕ ਥੋੜੀ ਰੋਟੀ ਲਿਆਵਾਂ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਦੋਜੋ, ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ

ਇੱਸੇ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੇ ਦਾਸਦੇ ਪਾਸ ਆਏ ਹੋ, ਤਦ ਓਹ ਬੋਲੇ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਤੈਂ ਕਹਿਆ ਉਸਤਰਾਂ ਕਰ, ਅਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਤੇਬੂ ਵਿਚ 'ਸਰ' ਪਾਸ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਲਦੀ ਕਰ, ਅਰ ਤਿਨ ਨਪੁਆ ਚੋਖਾ ਆਟਾ ਲੈਕੇ ਗੁਨ੍ਹ ਅਰ ਉਸਦੇ ਵੁਲਕੇ ਪਕਾ, ਅਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਇਜੜ ਵਲ ਦੌੜਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਇਕ ਅੱਛਾ ਕੌਮਲ ਵੱਛਾ ਲੈਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਨੇ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਤਾਬੀ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਮੱਖਨ ਅਰ ਦੁੱਧ ਅਰ ਉਹ ਵੱਛਾ ਪਕਾਇਆ ਸੀ ਲੀਤਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਖਤ ਹੱਠਾਂ ਖਲੋਤਾ ਰਹਿਆ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧਾ। ਤੌਰੇਤ ਪਰਵ ੧੮। ਆਯਤ ੧। ੨। ੩। ੪। ੫। ੬। ੭। ੮॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਸੱਜਨ ਲੋਗੋ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਵੱਛੇ ਦਾ ਮਾਂਸ ਖਾਵੇ ਉਸਦੇ ਭਗਤ ਗਊ, ਵੱਛੇ ਆਦੀ ਪਸ਼ੁਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਝ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਅਰ ਮਾਂਸ ਦੇ ਖਾਨ ਵਿਚ ਲਚਾਰ ਰਹੇ ਓਹ ਬਿਨਾ ਹਿੰਸਕ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਮਨੁਸ਼ ਨਾ ਮਲੁਮ ਕੌਨ ਸਨ? ਏਸਥੀਂ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੰਡਲੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨੁਸ਼ ਸੀ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਨ੍ਹਾਂਹੀ ਗੱਲਾਂ ਥੀਂ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਇਨ੍ਹਾਂਦੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਨਾ ਅਜੇਹੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ॥੨੦

੨੧—ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਰਹ ਕਿਉਂ ਇਹ ਕਹਕੇ ਮੁਸਕਾਈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਬੁਢੀ ਹਾਂ ਸਰਮੁਚ ਬਾਲ ਜਨਾਂਗੀ। ਕੀ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਐਥੀ ਹੈ? ਤੌਰੇਤ ਪਰਵ ੧੮। ਆਯ ੧੩। ੧੪॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ! ਕਿ ਕੀ, ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰਦੀ ਲੀਲਾ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਯਾ ਇਸ਼ਟੀਆਂ ਵਾਛਣ ਤਿੜਟਾ ਅਰ ਮੰਹਨੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥੨੧

੨੨—ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ 'ਸਦੂਮ ਮੂਰਾ' ਉੱਪਰ ਗੀਧਕ ਅਰ ਅੱਗ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਵਸਾਈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਗਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਸਾਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਹਿਨ ਵਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਉੱਗਦਾ ਸੀ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੌਰੇਤ ਉਤਪੰ ੧੯॥ ਆਯਤ ੨੪। ੨੫॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਏਹ ਭੀ ਲੀਲਾ ਬਾਇਬਲ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵੇਖੋ! ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਆਦੀ ਉੱਪਰ ਭੀ ਕੁਝ ਦਇਆ ਨਾ ਆਈ, ਕੀ, ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਪਰਾਧੀ ਸਨ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਲਟਾਕੇ ਦਬਾ ਮਾਰਿਆ? ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਆਯ, ਦਇਆ, ਅਰ ਵਿਚਾਰ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਧਾਸਕ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਨ॥ ੨੨॥

੨੩—ਆਓ! ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਾਖਰਸ (ਨਰਾਥ) ਪਿਲਾਵੀਏ,

ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸਵੀਏਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਥੀਂ ਕੁਲ ਚਲਾਵੀਏ ॥
 ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਾਤ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਇਆ, ਅਰ
 ਪਹਿਲੋਂ ਠੀ ਗਈ ਅਰ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੱਤੀ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਜ ਰਾਤ
 ਭੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਵੀਏ, ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਸੌਂ। ਸੋ ਲੂਤ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਧੀਆਂ ਅਪਨੇ
 ਪਿਉ ਥੀਂ ਗਰਭਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ॥ ਭੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੧੯ । ਆਂ ੩੨
 ੩੩ । ੩੪ । ੩੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਪਿਉ, ਧੀ ਭੀ ਜਿਸ ਸ਼ਰਾਬ ਪਨ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚਕੁਕ-
 ਰਮ ਕਰਨ ਥੀਂ ਨਾ ਬਚ ਸੱਕੇ, ਅਜੇਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਜੋ ਈਸਾਈਆ ਦੀ
 ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਕੀ ਪਾਰਾਵਾਰ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਭਲੇ
 ਮਾਨਸਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਨਾ ਲੈਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੨੩ ॥

੨੪—ਅਰ ਅਪਨੇ ਕਹਿਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ 'ਸਰਹ' ਦੇ ਨਾਲ
 ਮਿਲਾਪ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਵਚਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸਰਹ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ
 ਕੀਤਾ, ਅਰ 'ਸਰਹ' ਗਰਭਣੀ ਹੋਈ ॥ ਭੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੨੧ ।
 ਆਯਤ ੧ । ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਚਾਰੋ ਕਿ 'ਸਰਹ' ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਗਰ-
 ਭਣੀ ਕੀਤੀ, ਏਹ ਕੰਮ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ? ਕੀ, ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ
 'ਸਰਹ' ਦੇ ਤੀਜਾ ਕੋਈ ਗਰਭ ਠਹੁੰਨ ਦਾ ਸਬਬ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ? ਏਸਤਰਾਂ ਮਲੂਮ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਰਹ' ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗਰਭਣੀ ਹੋਈ ॥ ੨੪ ॥

੨੫—ਤਦ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇ ਵੱਡੇ ਤੜਕੇ ਉਠਕੇ ਰੋਟੀ ਅਰ ਇਕ ਮਸਕ
 ਵਿਚ ਜਲ ਲਿਆ ਅਰ 'ਹਾਜਿਰਹ' ਦੇ ਮੋਢੇ ਉੱਪਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ
 ਮੂੰਡੇ ਨੂੰ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਡੇ ਨੂੰ ਇੱਕ
 ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਓਹ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬੈਠਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ
 ਰੋਈ, ਤਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਨਿਆ ॥ ਭੋਂ ਉਤਪੰ
 ੨੧ । ਆਂ ੧੪ । ੧੫ । ੧੬ । ੧੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਲੀਲਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ
 ਤਾਂ 'ਸਰਹ' ਦਾ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਕੇ ਹਾਜਿਰਹ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਥੀਂ ਕਢਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰ
 ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਈ ਹਾਜਿਰਹ, ਹੋਰ ਸਬਦ ਸੁਨਿਆ ਮੂੰਡੇ ਦਾ, ਏਹ ਕਿਹੋ
 ਜੇਹੀ ਆਸਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਏਹ ਏਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ
 ਭਰਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਬਾਲਕ ਹੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਭਲਾ ਏਹ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ
 ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ? ਬਿਨਾ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁਸ਼
 ਦੇ ਵਚਨ ਦੇ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ, ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ
 ਅਸਾਰ ਭਰਿਆ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥

੨੬—ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਥੀਂ ਪਿੱਛੇ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੋ ਇਬਰਾਹੀਮ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਇਕਲੋਤੇ ਇਜ਼ਹਾਕ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਲੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਮ ਦੀ ਭੇਟ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਇਜ਼ਹਾਕ ਨੂੰ ਬਨੁਕੇ ਉਸ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਉੱਪਰ ਰੱਖ, ਅਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇ ਛੁਰੀ ਲੈਕੇ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ, ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤ ਨੇ ਸ਼ਰਗ ਦੇ ਉੱਪਰ ਥੀਂ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਿ ਇਬਰਾਹੀਮ ਇਬਰਾਹੀਮ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਪੁਤ੍ਰ ਉੱਪਰ ਮਤ ਵਧਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਨ ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਡਰਦਾ ਹੈਂ ॥ ਤੌਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੨੨। ਆ० ੧। ੨। ੯। ੧੦। ੧੧। ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਸਫਾ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਲ-ਪੱਗ ਹੈ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਭੀ ਇਕ ਭੋਲਾ ਮਨੁਸ਼ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਜੇ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੱਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਸ਼ੁੱਧਾ ਨੂੰ ਭੀ ਸਰਵਗਤਾ ਥੀਂ ਜਾਨ ਲੈਂਦਾ, ਏਸਥੀਂ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ ॥ ੨੬॥

੨੭—ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਕਥਰਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਚੁਨਕੇ ਇਕ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਬੋ, ਜਿਸ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਬੋ ॥ ਤੌਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੨੩। ਆਯਤ ੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਦੱਬਨ ਥੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬੜੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸੜਕੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲਾ ਕਰਕੇ ਰੋਗ-ਫਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ! ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜਨਾ ਅੱਛੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਦੱਬਨਾ ਜਿਹਾਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੁਆ ਦੇਨਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਦੱਬਨਾ ਅੱਛਾ ਹੈ ॥ (ਉੱਤਰ) ਜੇ ਮੁਰਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਅਰਵਿਚਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਅਰ ਦੱਬਦੇ ਭੀ ਕਿਉਂ ਹੋ? ਜਿਸ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸੀ ਓਹ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਹੁਨ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਅਰ ਜੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦੱਬਦੇ ਹੋ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਓਹ ਸੁਨਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਖਾਂ ਅਰ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਧੂੜ, ਪੱਥਰ, ਇੱਟਾਂ, ਚੂਨਾ ਪਾਨਾ, ਛਾਤੀ ਉੱਪਰ ਪੱਥਰ ਰਖਨਾ ਕੇਹੜਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ? ਅਰ ਮੰਦੂਕ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਦੱਬਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੁਰਗੰਧ ਹੋਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਭਾਢੇ ਰੋਗ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਇਕ ਮੁਰਦੇ ਵਾਸਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਛੀ ਹੱਥ ਲੰਬੀ ਅਰ ਚਾਰ ਹੱਥ ਚੌੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀਦੀ

ਹੈ, ਇਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮੈਂ, ਹਜ਼ਾਰ, ਯਾ ਲੱਖ, ਯਾ ਕੁੜ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਾਸ
ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਅਰਥ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਓਹ ਖੇਤੀ ਨਾ ਬਗੀਚਾ ਨਾ ਵੱਸਨ
ਦੇ ਕੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਥੀਂ ਬੁਰਾ ਦੱਬਨਾਂ ਹੈ, ਉਸਥੀਂ
ਕੁਝ ਬੋਝਾ ਬੁਰਾ ਜਲ ਵਿਚ ਪਾਉਨਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਲ ਜੀਵ ਉਸੇ ਵੇਲੇ
ਚੀਰ ਪਾੜਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਕੁਝ ਹੱਡ ਵਾ ਮਲ ਜਲ ਵਿਚ ਰਹੇਗਾ
ਓਹ ਸੜਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਥੀਂ ਕੁਝਕ ਬੋਝਾ ਬੁਰਾ ਜੀਗਲ
ਵਿਚ ਛੱਡਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਖੇਰੂ ਵਲੋਂ ਦਰਕੇ
ਖਾਨਗੇ ਭਾਂਡੀ ਜੋ ਉਸਦੇ ਹੱਡ ਦੀ ਮੱਜਾ ਅਰ ਮੈਲ ਸੜਕੇ ਜਿੰਨਾ ਬਦਬੋ
ਕਰੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੋ ਸਾੜਨਾ ਹੈ ਓਹ
ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਅਣੂ ਹੋਕੇ ਵਾਯੂ
ਵਿਚ ਉੱਡ ਜਾਨਗੇ ॥ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਸਾੜਨ ਥੀਂ ਭੀ ਬਦਬੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ (ਉੱਤਰ)
ਜੇ ਵਿਧੀ ਦੇ ਬਿਨਾ ਸਾੜਨ ਤਾਂ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਗੱਡਨੇ ਆਦੀ ਨਾਲੋਂ
ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਵਿਧੀ ਕਰਕੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਵੱਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਡਿੱਘੀ, ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਚੌੜੀ, ਪੰਜ ਹੱਥ ਲੰਬੀ, ਹੇਠਾਂ ਥੀਂ
ਛੇਫ ਗਿੱਠ, ਅਰਥਾਤ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤੇ ਵੇਦੀ ਬੰਦਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਘਿਉ ਉਸ
ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਰ ਵਿਚ ਚੌਤੀ ਭਰ ਕਸਤੂਰੀ, ਮਾਸਾ ਭਰ ਕੇਸਰ ਪਾਕੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ
ਅੱਧ ਮਨ ਚੰਦਨ, ਵਧੀਕ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਲਵੇ ਅਗਰ, ਤਗਰ, ਕਪੂਰ ਆਦੀ
ਅਰ ਛਿੱਛਰੇ ਆਦੀ ਦੀ ਲਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਜਮਾਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਮੁਰਦਾ
ਰੱਖਕੇ ਫੇਰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਉੱਪਰ ਵੇਦੀ ਦੇ ਮੁਖ ਥੀਂ ਇਕ ਇਕ ਗਿੱਠ ਤਕ
ਕਰਕੇ ਘਿਉ ਦੀ ਆਹੁਤੀ ਵੇਕੇ ਸਾੜਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਾਹ ਕਰਨ
ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਬਦਬੋ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅੰਤ੍ਰੇਸ਼੍ਰੀ, ਨਰਮੇਧ, ਪੁਰੁਸ਼ਮੇਧ
ਯੋਗ ਹੈ। ਅਰ ਜੇ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀਹ ਵੀਹ ਸੇਰ ਥੀਂ ਘੱਟ ਘਿਉ ਰਿਖਾ
ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਭਿਖਛਾ ਮੰਗਨੇ, ਵਾ ਜਾਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਨੇ,
ਅਥਵਾ ਰਾਜ ਥੀਂ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵ ਪਰੰਤੂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾਹ ਕਰੇ !
ਅਰ ਜੇ ਘਿਉ ਆਦੀ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਤਾਂ ਭੀ ਦੱਬਨੇ ਆਦੀ ਨਾਲੋਂ
ਨਿਰਾ ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਭੀ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਸਾੜਨਾ ਅੱਛਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕੀ ਬਿਸਵੇ
ਭਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਕੁੜ੍ਹਾਂ ਮੁਰਦੇ ਸੜ ਮੱਕਦੇ
ਹਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਭੀ ਦੱਬਨ ਵਾਛਣ ਅਧਿਕ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦੀ, ਅਰ ਕਬਰ ਦੇ
ਵੇਖਨ ਥੀਂ ਡਰ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਦੱਬਨਾ ਆਦੀ ਨਿਰਾਪੁਰਾ ਖਰਾਬ ਹੈ ॥ ੨੭

੨੮—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੇਰੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਧੱਨ, ਜਿਸਨੇ
ਮੇਰੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਦਇਆ ਅਰ ਅਪਨੀ ਸਚਿਆਈ ਬਿਨਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ !
ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਰਫ ਅਗੁਆਇ

ਕੀਤੀ ॥ ਤੌਰੇਤ ਉਤਪਃ ਪਰਵਃ ੨੪ । ਆਯਤ ੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਇਹ ਇਬਰਾਹੀਮ ਹੀ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸੀ ? ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅੱਜਕੱਲ ਵਿਗਾਰੀ ਵਾ ਅਗਵੇ ਲੋਕ ਅਗੁਆਈ ਅਰਥਾਤ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਭੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਸਤਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂਦਾ ? ਅਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਈਸ਼ੁਰ ਵਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੨੮ ॥

੨੯—ਇਸਮਾਈਲ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਇਹ ਹਨ । ਇਸਮਈਲ ਦਾ ਪਹਿਲੋਠਾ ਨਬੀਤ, ਅਰ ਕਿਦਾਰ ਅਰ ਅਦਬਿਏਲ, ਅਰ ਮਿਵਸਾਮ, ਅਰ ਮਿਸਮਾਮ ਅਰ ਦੁਮਃ, ਅਰ ਮੱਸਾ । ਹਦਰ, ਅਰ ਤੈਮਾ, ਇਬੂਰ, ਨਫੀਸ, ਅਰ ਕਿਦਮਃ । ਤੌਰੇਤ ਉਤਪ੦ ਪਰਵ ੨੫ । ਆਯਤ ੧੩ । ੧੪ । ੧੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਇਸਮਾਈਲ ਇਬਰਾਹੀਮ ਥੀਂ ਉਸਦੀ ਹਾਜਿਰਹ ਦਾਸੀ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ੨੯ ॥

੩੦—ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਦੁ ਭੋਜਨ ਬਨਾਵਾਂਗੀ ਅਰ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੇ ਪਾਸ ਲੈ ਜਾਵੀਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਖਾਵੇ ਅਰ ਅਪਨੇ ਮਰਨੇ ਥੀਂ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਵੇ । ਅਰ ਰਬਿਕਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਅਪਨੇ ਵੱਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮੈਸੂ ਦਾ ਅੱਛਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਲਿਆ, ਅਰ ਬਕਰੀ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਚਮੜਾ ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਅਰ ਗਲਦੀ ਚਿਕਨਾਈ ਉੱਪਰ ਲਪੇਟਿਆ, ਤਦ ਯਾਕੂਬ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਲੋਠਾ ਮੈਸੂ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਨੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉੱਠ ਬੈਠੋ ਅਰ ਮੇਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਂਸ ਵਿਚੋਂ ਖਾਓ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਾਣ ਮੈਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਵੇ ॥ ਤੌਰੇਤ ਪਰਵ੦ ੨੭ ਆਯਤ ੯ । ੧੦ । ੧੫ । ੧੬ । ੧੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਅਜੇਹੇ ਸੁਠ, ਕਪਟ ਕਰਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਧ ਅਰ ਖੈਰੀਬਰ ਬਨਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਆਸ਼ਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਅਗੁਆ ਹੋਏ ਹਨ, ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦੀ ਗੜ ਬੜ ਦਾ ਕੀ ਘਾਟਾ ਹੋਵੇ ॥ ੩੦ ॥

੩੧—ਅਰ ਯਾਕੂਬ ਦਿਨ ਨੂੰ ਤੜਕੇ ਉੱਠਿਆ ਅਰ ਉਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਅਪਨਾ ਤਕੀਆ ਕੀਤਾ ਸੀ ਥੰਮ ਖਲਵਾਇਆ, ਅਰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਭੋਲ ਪਾਇਆ, ਅਰ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬੈਤਏਲ ਰੱਖਿਆ, ਅਰ ਉਹ ਪੱਥਰ ਜੋ ਮੈਨੇ ਥੰਮ ਖਲਵਾਇਆ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਘਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਤੌਰੇਤ ਉਤਪ੦ ੨੮ । ਆਯਤ ੧੮ । ੧੯ । ੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਜੰਗਲੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੇ ਪੱਥਰ

ਪੂਜੇ ਅਰ ਪੁਜਵਾਏ, ਅਰ ਏਸਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ “ਬੈਤਲਮੁਕੱਦਸ” ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੀ, ਇਹੀ ਪੱਥਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਘਰ ਅਰ ਉੱਸੇ ਪੱਥਰ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ? ਵਾਹ ! ਵਾਹ ! ਜੀ ਕੀ ਕਹਿਨਾ ਹੈ ਈਸਾਈ ਲੋਗੋ ! ਮਹਾਬੁੱਤ ਪਰਸਤ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ ॥ ੩੧ ॥

੩੨—ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਰਾਖਿਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸੁਨੀ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਕੁੱਖ ਨੂੰ ਖੋਲਿਆ, ਅਰ ਓਹ ਗਰਭਣੀ ਹੋਈ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨੀ, ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ॥ ਤੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੩੦ । ਆਇਤ ੨੨ । ੨੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਕੀ, ਏਹ ਬੜਾ ਡਾਕਟਰ ਹੈ ? ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਖੋਲਨ ਨੂੰ ਕੇਹੜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਾ ਦਵਾਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਖੋਲੀ, ਏਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਹਨੇਰਚੋਦਸ ਦੀ ਹੈ ॥ ੩੨ ॥

੩੩—ਪਰੰਤੂ ਈਸ਼ੁਰ ਆਰਾਮੀਲਾਵਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਇਆ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੁ ਤੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਯਾਕੂਬ ਨੂੰ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਮਤ ਕਹੁ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਪਨੇ ਪਿਉ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਨਿਪਟ ਰਾਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੈਂ ਕਿਸਵਾਸਤ ਮੇਰੇ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ ॥ ਤੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੩੧ । ਆਯਤ ੨੪ । ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਅਸੀਂ ਨਮੂਨਾ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਾਗਦਿਆਂ ਸਾਖਛਾਤ ਮਿਲਿਆ, ਖਾਦਾ, ਪੀਤਾ, ਆਇਆ, ਗਿਆ ਆਦੀ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨੀਦਾ ਉਹ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾ ਜਾਗਦਿਆਂ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਅਰ ਏਹਭੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲੀ ਲੋਗ ਪਾਸ਼ਾਣ ਆਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵ ਮੰਨਕੇ ਪੂਜਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਪੱਥਰਹੀ ਨੂੰ ਦੇਵ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਚੁਰਾਨਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਬਨੇ ॥ ੩੩ ॥

੩੪—ਅਰ ਯਾਕੂਬ ਅਪਨੇ ਰਸਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤ ਉਸਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ, ਅਰ ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਹੈ ॥ ਤੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੩੨ । ਆਯਤ ੧ । ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਨਾ ਭੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸੈਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹਥੀਆਰ ਭੀ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਤਿੱਥੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੈਨਾ ਰਖਨੇ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ॥ ੩੪ ॥

੩੫—ਅਰ ਯਾਕੂਬ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿਗਿਆ, ਅਰ ਉੱਥੇ ਪੋਹ ਫੁੱਟਨ ਤਕ

ਇਕ ਪੁਰੁਸ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਸਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿਆ, ਅਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਉਪਰ ਜੋਰਾਵਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜੰਘ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਛੋਹਿਆ, ਤਦ ਯਾਕੂਬ ਦੇ ਜੰਘ ਦੀ ਨਾੜ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮੱਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਤਦ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਾਨ ਦੇਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੋਹ ਛੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨ ਨਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜਦ ਤਕ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾ ਦੇਵੇਂ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੈ? ਅਰ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਯਾਕੂਬ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਯਾਕੂਬ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਇਸਰਾਈਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਾਜਾ ਵਾਝਣ ਮੱਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ ਅਰ ਜਿੱਤਿਆ, ਤਦ ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਇਹ ਕਹਕੇ ਉਸਥੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਅਪਨਾ ਨਾਉਂ ਦੱਸੋ, ਅਰ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈਂ? ਅਰ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਫਨੂਏਲ' ਰੱਖਿਆ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਫ ਵੇਖਿਆ ਅਰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਉਹ ਫਨੂਏਲ ਥੀਂ ਪਾਰ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸ ਉੱਪਰ ਪਿਆ, ਅਰ ਉਹ ਅਪਨੀ ਜੰਘ ਥੀਂ ਲੰਗੜਾਂਦਾ ਸੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਵੇਸ਼ ਉਸ ਜੰਘ ਦੀ ਨਾੜ ਨੂੰ ਜੇੜੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਯਾਕੂਬ ਦੀ ਜੰਘ ਦੀ ਨਾੜ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਹੁਹਾ ਸੀ॥

ਤੋਰੇਤ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੨੩ । ਆਯਤ ੨੪। ੨੫। ੨੬। ੨੭। ੨੮। ੨੯। ੩੦। ੩੧। ੩੨॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਖਾੜੇ ਦਾ ਪਹਲਵਾਨ ਹੈ ਤਦੇ ਤਾਂ ਸਰਹ ਅਰ ਰਾਖਲ ਉੱਪਰ ਤੁੜ ਹੋਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਭਲਾ ਇਹ ਕਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹੋਰ ਵੇਖੋ! ਲੀਲਾ ਕਿ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਨਾਉਂ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਅਪਨਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਨਾ ਦੱਸੇ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਦੀ ਨਾੜ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜੰਘ ਦੀ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਭੀ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਥੀਂ ਜਿਹਾ ਕਿ ਯਾਕੂਬ ਲੰਗੜਾਂਦਾ ਰਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭਗਤ ਭੀ ਲੰਗੜਾਂਦੇ ਹੋਨਗੇ? ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖਫ ਵੇਖਿਆ ਅਰ ਮੱਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਨਾ ਸ਼ਰੀਰ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਨਿਰੀ ਮੁੰਡੇਪਨ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ॥ ੩੫॥

੩੬—ਅਰ ਯਹੂਦਾਹ ਪਹਿਲੋਨਾ “ਏਰ” ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਦੁਸਟ ਸੀ, ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਤਦ ਯਹੂਦਾਹ ਨੇ ਉਨੋਨ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਪਨੇ ਭਰਾ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਸ ਜਾਹ ਅਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ, ਅਪਨੇ ਭਰਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਲ ਚਲਾ, ਅਰ ਉਨੋਨ ਨੇ ਜਾਲਿਆ

ਕਿ ਇਹ ਕੁਲ ਮੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਏਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦ ਓਹ ਅਪਨੇ ਭਰਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਉਸਦਾ ਓਹ ਕੰਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਬੁਰਾਸੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ । ੩੦ ਉਤਪੰ ਪਰਵ ੩੮ । ਆ० । ੭ । ੮ । ੯ ॥ ੧੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖਲੋ ! ਕਿ ਇਹ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ? ਜਦ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਿਯੋਗ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ? ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਧ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ? ਅਰ ਵੇਦੋਕਤ ਨਿਯੋਗ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਵਤ੍ਰ ਚੱਲਦਾ ਸੀ, ਏਹ ਨਿਸਚੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀਆਂ ਸਨ ॥ ੩੬ ॥

ਤੋਰੇਤ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ।

੩੭— ਜਦ ਮੂਸਾ ਸਿਆਨਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਬਰਾਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮਿਸਰੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਸ ਮਿਸਰੀਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਅਰ ਰੇਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਛਿਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਓਹ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਓਥੋਂ ਬਾਹਿਰਗਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋ ਇਬਰਾਨੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਗ਼ੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਸ ਅੰਧੇਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ? ਤਦ ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਕਿਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਂ ਉੱਪਰ ਹਾਕਮ ਅਥਵਾ ਨਿਆਈਂ ਬਨਾਇਆ ਹੈ, ਕੀ, ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਤੂੰ ਮਿਸਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ, ਤਦ ਮੂਸਾ ਡਰਿਆ ਅਰ ਪੇਲ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ੩੦ ਯਾ० ਪਰਵ ੨ ਆਯਤ ੧੧ । ੧੨ । ੧੩ । ੧੪ । ੧੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਜੋ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਤ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਮੂਸਾ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦੀ ਖੋਟਿਆਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ, ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਚੋਰ ਵਾਛਣ ਰਾਜਦੰਡ ਥੀਂ ਬਚਨ ਵਾਲਾ, ਅਰ ਜਦ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛਪਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜੇਹੇ ਨੂੰ ਭੀ ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ ਮਿਲਿਆ ਓਹ ਪੈਰੀਬਰ ਬਨਿਆ ਉਸਨੇ ਯਹੂਦੀ ਆਦੀ ਦਾ ਮਤ ਚਲਾਇਆ, ਓਹ ਭੀ ਮੂਸਾ ਹੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੋਇਆ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਜੋ ਮੂਲ ਪੁਰੁਸ਼ਾ ਹੋਏ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਮੂਸਾ ਥੀਂ ਆਦਿ ਲੈਕੇ ਜੰਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਨ ਵਿਦਿਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਇਤਿਆਦੀ ॥ ੩੭ ॥

੩੮—ਅਰ 'ਵਸਹ ਮੇਮਨਾ' ਮਾਰੇ ਅਰ ਇਕ ਮੁੱਠੀ ਜੂਫਾ ਲੈ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਲਹੂ ਵਿਚ ਜੋ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਹੈ ਥੋੜਕੇ ਉੱਪਰ ਦੀ ਚੌਖਟ ਦੀ ਭਰਫ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਦੋਨੋਂ ਭਰਫ ਉਸ ਨਾਲ ਛਾਪੋ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦਿਨ ਤਕ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮਿਸਰ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹਾਰ ਪਾਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਜਦ ਓਹ ਉੱਪਰ ਦੀ ਚੌਖਟ ਉਪਰ ਅਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਦੋਨੋਂ ਭਰਫ ਲਹੂ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥੀਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਨ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਮਾਰੇ ॥ ਤੌਰੇਤ ਯਾ० ਪਰਵ । ੧੨। ਆ०। ੨੧। ੨੨। ੨੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਏਹ ਜੋ ਟੂਟੇ ਟਾਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੰਗ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਦ ਲਹੂ ਦਾ ਛਾਪਾ ਵੇਖੇ ਤਦੇ ਇਸਰਾਈਲ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਘਰ ਜਾਨੇ ਹੋਤ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਤੁੱਛ ਥੁਪੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ੩੮ ॥

੩੯—ਅਰ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਸਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੋਂ ਨੂੰ 'ਫਿਰਅਉਨ' ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਜੋ ਅਪਨੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਸ ਕੈਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਤਕ ਜੋ ਕੈਦ-ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਸਮੇਤ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ, ਅਰ ਰਾਤ ਨੂੰ 'ਫਿਰ ਅਉਨ' ਉਠਿਆ ਓਹ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਅਰ ਸਾਰੇ ਮਿਸਰੀ ਉੱਠੇ ਅਰ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵਿਰਲਾਪ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਘਰ ਨ ਰਹਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾ ਮੋਇਆ ॥ ਤੌ० ਯਾ० ਪ० ੧੨। ਆ० ੨੯। ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ! ਅੱਛਾ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਡਾਕੂ ਦੇ ਵਾਛਣ ਨਿਰਦਈ ਹੋਕੇ ਈਸਾਈਆ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੁੰਡੇ, ਬਾਲਕ, ਬੁੱਢੇ ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਤਕ ਭੀ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਰ ਕੁਝ ਭੀ ਦਇਆ ਨਾ ਆਈ, ਅਰ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵਿਰਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਭੀ ਕੀ, ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਚਿੰਤ ਥੀਂ ਕਰਜ਼ਿਆਈ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਈ ? ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਕਿੰਤ ਕਿਸੇ ਮਾਮੂਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਕਰਨੇ ਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਚਰਯ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—“ਮਾਂਸਾਹਾਰਿਣ: ਕੁਤੋਦਇਆ” ਜਦ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਮਾਂਸਖਾਨਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦਯਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ? ॥੩੯॥

੪੦—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰੇਗਾ, ਇਸਰਾਈਲ ਦੀ ਸੰਭਾਨ ਨੂੰ ਆਖੇ ਕਿ ਓਹ ਅੱਗੇ ਵਧਨ, ਪਰੰਤੂ ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਸੋਟੀ ਉਠਾ ਅਰ ਸਮੁੰਦ ਉੱਪਰ ਅਪਨਾ ਹਥ ਵਧਾ, ਅਰ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕਰ, ਅਰ ਇਸਰਾਈਲ

ਦੀ ਸੰਭਾਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚੋਂ ਥੀਂ ਸੁੱਕੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚੋਂ ਆਕੇ ਚਲੇ ਜਾਨਗੇ ॥ ਤੋਰੇਤ ਯਾ० ੫੦ ੧੪ । ਆਯਤ ੧੪ । ੧੫ । ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਯਾਲੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਇਸਰਾਈਲ ਭੁਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਡੋਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਨ ਨਾ ਜਾਨੀਏ ਕਿਥੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਥੀਂ ਚਹਾਂ ਤਰਫੋਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸੜਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਬੇੜੀ ਆਦੀ ਬਨਾਨ ਦਾ ਯਤਨ ਦੂਰ ਹੋਜਾਂਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮੁਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨਹੋਂਦ ਲੀਲਾ ਬਾਇਬਲ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਉਸਦੇ ਸੇਵਕ ਅਰ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਉਸਦੀ ਬਨਾਈ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਪੁਸਤਕ ਅਰ ਅਜੇਹਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਥੀਂ ਦੂਰ ਰਹੇ ਤਦੇ ਅੱਛਾ ਹੈ ॥ ੪੦ ॥

੪੧—ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਰਾ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ, ਸਰਵਸ਼ਕਤੀ ਵਾਨ ਹਾਂ, ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਹੜੇ ਮੇਰਾ ਵੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਰ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਕ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ॥ ਤੋਰੇਤ ਯਾ० ਪਰਵ ੨੦ ਆ० ੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇਹ ਕੇਹੜੇ ਘਰ ਦਾ ਨਿਆਯ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਿਉ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਥੀਂ ਚਹੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਕ ਦੰਡ ਦੇਨ ਅੱਛਾ ਸਮਝਨਾ, ਕੀ ਅੱਛੇ ਪਿਉ ਦੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹੋਰ ਦੇ ਅੱਛੇ ਸੰਭਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ? ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਕ ਦੰਡ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦੇ ਸੱਕੇਗਾ ? ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਨਾ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥

੪੨—ਆਰਾਮ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰੱਖਨ ਵਾਸਤੇ ਯਾਦਕਰ, ਛੇ ਦਿਨ ਤਕ ਤੂੰ ਯਤਨ ਕਰ, ਅਰ ਸੱਤਵਾਂ ਦਿਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਆਰਾਮ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ । ਤੋ० ਯਾ० ਪਰਵ ੨੦ ਆ० ੮ । ੯ ੧੦ । ੧੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਆਦਿਤਯਵਾਰ ਇਕ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਅਰ ਛੇ ਦਿਨ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ ? ਅਰ ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਛੇ ਦਿਨ ਤਕ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਕਿ ਜਿਸਕਰ ਬੱਕਕੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਸੋਂਗਿਆ, ਅਰ ਜੋ ਆਦਿਤਯਵਾਰ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸੋਮਵਾਰ ਆਦੀ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੱਤਾ ? ਅਰਥਾਤ ਸੁਪ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਲਾ ਆਦਿਤਯਵਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਗੁਣ ਅਰ ਸੋਮਵਾਰ ਆਦੀ ਨੇ ਕੀ ਕਸੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤਬਾ

ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ? ॥ ੪੨ ॥

੪੩—ਅਪਨੇ ਪੜੋਸੀ ਉੱਪਰ ਝੁਠੀ ਉਗਾਹੀ ਮਤ ਦੇਹ, ਅਪਨੇ ਪੜੋਸੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਦਾਸ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਬਲਦ ਅਰ ਉਸਦੇ ਬੇਪੇ, ਹੋਰ ਕਸੇ ਚੀਜ਼ਦਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਹੈ ਲਾਲਚ ਨਾ ਕਰ ਤੈਂ ॥ ਯਾ ੨੦ । ਆ ੧੬ । ੧੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ! ਤਦੇ ਤਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲ ਉੱਪਰ ਅਜੇਹੇ ਝੁਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਨੋਂ ਤਿਹਾਇਆ ਪਾਨੀ ਉੱਪਰ, ਭੁੱਖਾ ਅੰਨ ਉੱਪਰ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਹ ਨਿਰੇ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਅਰ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜਦ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੌਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਦਾਸੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀ ਨਾ ਗਿਨੀਏ ? ਏਸਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮਤਲਬੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ॥ ੪੩

੪੪—ਸੋ ਹੁਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਥੀਂ ਮਾਰੇ । ਪਰੁਤ੍ਰ ਓਹ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਜੋ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਜੀਉਂਦੀ ਰਖੋ ॥ ਤੈਂ ਗਿਣਤੀ ੫੦ ੩੧ । ਆ ੧੭ । ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਠਕ) ਵਾਹ ! ਜੀ ਮੂਸਾ ਪੈਗੰਬਰ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਈਸ਼ੁਰ ਧੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਬਾਲਕ, ਬੁਢੇ ਅਰ ਪਸ਼ੁਆਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਥੀਂ ਭੀ ਵੱਖਰਾ ਨ ਰਹੇ ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਪ੍ਰਤਖਛ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਸਾ ਵਿਸ਼ਈ ਸੀ, ਕਿ ਜੋ ਵਿਸ਼ਈ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਖਛਤਯੋਨੀ ਅਰਥਾਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਸਮਾਗਮ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਮੰਗਵਾਂਦਾ ? ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਨਿਰਦਇਆ ਵਾ ਵਿਸ਼ਈਪਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ? ॥ ੪੪

੪੫—ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਰ ਓਹ ਮਰ ਜਾਵੇ ਓਹ ਨਿਸਚੇ ਘਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਓਹ ਮਨੁਸ਼ ਘਾਤ ਵਿਚ ਨਾ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਂਪ ਜਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨੱਸਨ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਤਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ॥ ਤੈਰੇਤ ਯ ੫੦ ੨੧ ਆਯਤ ੧੨ । ੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਿਆਯ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੂਸਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਗੱਡਕੇ ਨੱਸ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਦੰਡ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਇਆ ? ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਉਂਪਿਆਸੀ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਮੂਸਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਥੀਂ ਨਿਆਯ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਨ ਦਿਤਾ ? ॥ ੪੫ ॥

੪੬—ਅਰ ਕੁਸ਼ਲ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਬਲਦਾਂ ਥੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ

ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਅਰ ਮੂਸਾ ਨੇ ਅੱਧਾ ਲਹੂ ਲੈਕੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਅੱਧਾ ਲਹੂ ਵੇਦੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਅਰ ਮੂਸਾ ਨੇ ਉਸ ਲਹੂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਲੋਗਾਂ ਉੱਪਰ ਛਿੜਕਿਆ ਅਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲਹੂ ਉਸ ਨੇਮਦਾ ਹੈ ਜਿਸਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਪਹਾੜ ਉੱਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਅਰ ਉੱਥੇ ਰਹੋ ਅਰ ਤੈਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਅਰ ਵਿਵਸਥਾ ਅਰ ਆਤਿਆ ਜੋ ਮੈਂ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਦੇਵਾਂਗਾ ॥ ਭੈਰਵ ਯੰ ੫੦ ਪਰਵ ੨੪ । ਆਯਤ ੫ । ੬ । ੮ । ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਲੀ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਲੈਂਦਾ, ਅਰ ਵੇਦੀ ਉੱਪਰ ਲਹੂ ਛਿੜਕਦਾ ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਜੰਗਲੀਪਨ ਅੱਖਰਪਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਜਦ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਵਲਦਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਭਗਤ ਬਲਦ, ਗਊ ਦੇ ਵਲੀਦਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਪੇਟ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਰਨ ? ਅਰ ਜੰਗਤ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਨ ? ਅਜੇ ਹੀਆਂ ਅਜੇ ਹੀਆਂ ਧੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਥੀਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਅਜੇ ਹਾ ਥੁਠਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਨਿਸਚੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਮਟੁਸ ਸੀ, ਪਹਾੜ ਉੱਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਜਦ ਉਹ ਖੁਦਾ ਸਜਾਹੀ, ਕਲਮ, ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਜਾਨਦਾ ਅਰ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤਸੀ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੰਗਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਹਨ ਬੈਠਾ ਸੀ ॥ ੪੬ ॥

੪੭—ਅਰ ਵੇਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸੱਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੂੰ ਈ ਮਟੁਸ ਨਾ ਜੀਵੇਗਾ, ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਵੇਖ ਇਕ ਸਥਾਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਅਰ ਤੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਖਲੋਤਾ ਰਹੋ, ਅਰ ਏਸਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਮੇਰਾ ਐਰਯ ਚਮਕੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਵਿਚ ਦੱਖਾਂਗਾ, ਅਰ ਜਦ ਤਕ ਨਿਕਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੱਢਾਂਗਾ ਅਰ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਉਠਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਅਰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਵੇਖੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ਭੈਰਵ ਯੰ ੫੦ ਪਰਵ ੨੩ । ਆਯਤ ੨੦ । ੨੨ । ੨੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਿਰਾ ਮਨੁਸ਼ ਵਾਝਣ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਅਰ ਮੂਸਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਚਕੇ ਆਪ ਅਪਨੇ ਆਪ ਈਸ਼ੁਰ ਬਨਗਿਆ, ਜੇ ਪਿੱਛੇ ਵੇਖੇਗਾ ਰੂਪ ਨਾ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕੱਢ ਭੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਥੀਂ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਦ ਕੀ ਉਸਦੇ ਵੇਖ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੪੭ ॥

ਲਯ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ।

੪੮—ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮੁਸਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਅਰ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਏਥੁ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਆਖੀ ਕਿ ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਅਰਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਜਦਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਥੀਂ ਅਰਥਾਤ ਗਾਂ, ਬਲਦ ਅਰ ਭੇਡ, ਬਕਰੀ ਵਿਚੋਂ ਅਪਨੀ ਭੇਟ ਲਿਆਓ ॥ ਤੋਰੇਤ ਲੈਂਦੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ—੫੦ ੧। ਆਂ ੧। ੨॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਚਾਰੋ! ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਗਉ, ਬਲਦ ਆਦੀ ਦੀ ਭੇਟ ਲੈਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਬਲਦ, ਗਾਂ ਆਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਮਾਂਸ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਤਿਹਾਇਆ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਇੰਸੇ ਕਰਕੇ ਓਹ ਅਹਿੰਸਕ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਕੋਟੀ ਵਿਚ ਗਿਨਿਆ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

੪੯—ਅਰ ਓਹ ਉਸ ਬਲਦ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬਲੀ ਕਰੇ ਅਰ ਹਾਰੂਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯਾਜਕ ਲਹੂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਕ ਲਿਆਉਨ ਅਰ ਲਹੂ ਨੂੰ ਯੱਗ ਵੇਦੀ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦ ਜੋ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਏਥੁ ਦੇ ਦਰਵੇਜ਼ੇ ਉੱਪਰ ਹੈ ਛਿੜਕੇ, ਤਦ ਓਹ ਉਸ ਭੇਡ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਖੱਲ ਕਢੇ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰੇ, ਅਰ ਹਾਰੂਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯਾਜਕ ਯੱਗ ਵੇਦੀ ਉੱਪਰ ਅੱਗ ਰਖਨ, ਅਰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਲਕੜੀ ਰਖਨ, ਅਰ ਹਾਰੂਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯਾਜਕ ਉਸਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰ ਸਿਰ ਅਰ ਦਿਕਣਿਆਈ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਲਕੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਜੋਯੱਗ ਵੇਦੀ ਦੀ ਅੱਗ ਉੱਪਰ ਹਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਧਰਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਅੱਗ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਖਸਬੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤੋਰੇਤ ਲੈ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪਰਵ ੧। ਆਯਤ ੫। ੬। ੭। ੮। ੯॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਬੇਜਾ ਵਿਚਾਰੋ! ਕਿ ਬਲਦ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉਸਦੇ ਭਗਤ ਮਾਰਨ ਅਰ ਓਹ ਮਰਵਾਵੇ, ਅਰ ਲਹੂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਤਰਫ ਛਿੜਕਨ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰਨ, ਈਸ਼ੁਰ ਖਸਬੇਲਵੇ, ਭਲਾ ਇਹ ਕਸਾਈ ਦੇ ਘਰ ਥੀਂ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲੀਲਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਬਾਇਬਲ ਈਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ, ਅਰ ਨਾ ਓਹ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਵਾਛਣ ਲੀਲਾਧਾਰੀ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥੪੯॥

੫੦—ਫੇਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੁਸਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜੇਕਰ ਓਹ ਅਭਿਏਕ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਯਾਜਕ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਵਾਛਣ ਪਾਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਦੇ ਸਬਬੋਂ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਦੀ ਭੇਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਿਨਾ ਏਟ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਵੇ, ਅਰ ਵੱਡੀ ਦੇ ਸਿਰ

ਉੱਪਰ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਰੱਖੇ, ਅਰ ਵੱਡੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਗੇ ਬਲੀ ਕਰੇ। ਲੈ
ਵਿਵ० ਤੋਰੇਤ ਪਰਵ ੪੦। ਆਯਤ ੧। ੩। ੪॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ! ਪਾਪ ਦੇ ਛੁਡਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ, ਅਪਨੇ
ਆਪ ਪਾਪ ਕਰੇ, ਗਾਂ ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਕਰਵਾਵੇ, ਧੰਨ ਹੁਨ ਈਸਾਈ ਲਗ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨਕਰਾਨ
ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਕੇ ਅਪਨੀ ਮੁੜਤੀ ਆਦੀਦੀ ਆਸ਼ਾਕਰਦੇ ਹਨ॥੫੦॥

੫੧—ਜਦ ਕੋਈ ਅਧਰਖਛ ਪਾਪ ਕਰੇ, ਤਦ ਉਹ ਬਕਰੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚੇਤ
ਨਰ ਮੇਮਨਾ ਅਪਨੀ ਭੇਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਵੇ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ
ਅਗੇ ਬਲੀ ਕਰੇ ਇਹ ਪਾਪ ਦੀ ਭੇਟ ਹੈ॥ ਤੋਰੇਤ ਲੈ० ਪਰਵ ੪। ਆਯਤ
੨੨। ੨੩। ੨੪।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹਜੀ ਵਾਹ! ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਰਖਛ
ਅਰਥਾਤ ਨਿਆਯਧੀਸ਼ ਤਥਾ ਸੇਨਾਪਤੀ ਆਦੀ ਪਾਪ ਕਰਨ ਥੀਂ ਕਿਉਂ ਭਰਦੇ
ਹੋਨਗੇ? ਆਪ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਅਰ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿੱਤ ਦੇ
ਬਦਲੇ ਗਾਂ, ਵੱਡੀ, ਬਕਰੇ ਆਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਨ, ਤਦੇ ਤਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਕਿਸੇ
ਪਸ਼ੂ ਵਾ ਪੰਖੇਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਨ ਵਿਰ ਸ਼ੰਕਾ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸੁਨੋ ਈਸਾਈ
ਲੋਗੋ! ਹੁਨ ਤਾਂ ਏਸ ਜੰਗਲੀ ਮਝ ਨੂੰ ਛੋਡਕੇ ਸਭਰਤਾ ਅਰ ਧਰਮ ਵਾਲੇ
ਵੇਦ ਮਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇ। ੫੧॥

੫੨—ਅਰ ਜਦ ਉਸ ਕੋਲ ਭੇਡ ਲਿਆਉਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਉਹ ਅਪਨੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਘੁੱਘੀਆਂ ਅਰ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਦੋ
ਬੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਵੇ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਉਸਦੇ ਗਲ ਥੀਂ
ਮਰੋੜ ਸੁਟੇ, ਪਤੰਤੂ ਵਖਰਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਉਸਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿੱਤ
ਕਰੇ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖਛਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਘੁੱਘੀਆਂ
ਅਰ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਲਿਆਉਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੇਰ ਭਰ ਮਹੀਨ
ਆਟੇ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਪਾਪਦੀ ਭੇਟ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਵੇ * ਉਸ ਉਪਰ

* ਏਸ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਧੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਵੱਡਾ, ਭੇਡ ਅਰ ਬਕਰੀ ਦਾ
ਬਚਾ, ਕਬੂਤਰ ਅਰ ਆਟੇ ਤੜ ਲੈਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਕੀਤਾ। ਆਸਚਰਯ ਗੱਲ
ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਗਰਦਨ ਮੁਰੜਵਾਕੇ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਰਥਾਤ
ਗਰਦਨ ਭੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਦੇਖਨ
ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਤੁਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਸੀ ਉਹ ਪਹਾੜ
ਉੱਪਰ ਜਾ ਬੈਠਿਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜੋ ਜੰਗਲੀ
ਅਗਿਆਨੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਜ਼ੁਰ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਅਪਨੀਆਂ

ਜੇਲ ਨਾ ਪਾਵੇ ਅਰ ਓਹ ਖਛਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ਤੋਰੇਤ ਲੈ ੦ ਪਰਵ ੫ ।
ਆਯਤ ੭।੮।੯।੧੦।੧੧।੧੨।੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਸੁਨੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪ ਕਰਨ ਥੀਂ ਕੋਈ ਬਖਤਾਵਰਕੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਕੰਗਾਲ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੁਖਲਾ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਏਹ ਰੱਲ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਆਸ਼ਚਰਯਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਕਸਟ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਥੀਂ ਛੁਟ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਅਰ ਦੂਜਾ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਖੁਬ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਮਾਂਸ ਖਾਧਾ ਅਰ ਪਾਪ ਭੀ ਛੁਟ ਗਿਆ, ਭਲਾ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗੱਲ ਮੰਜ਼ਨ ਥੀਂ ਓਹ ! ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਤੜਫਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਛੁਟ ਕੀ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਦਇਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ਦਇਆ ਕਿਸਤਰਾਂ ਅਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਦ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਥੀਂ ਪਾਪ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਹ ਬਡਾ ਆਡੰਬਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ॥ ੫੨ ॥

੫੩—ਸੋ ਉਸ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਖਲ ਉੱਸੇ ਯਾਜਕ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ. ਅਰ ਮੰਪਰਤ ਭੋਜਨ ਦੀ ਭੇਟ ਜੋ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਪਕਾਈਆਂ ਜਾਨ ਅਰ ਸਾਰੇ ਜੋ ਕੜ ਹੀ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਤਵੇ ਉੱਪਰ ਸੋ ਉੱਸੇ ਯਾਜਕ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ਤੋ. ਲੈ ੦ ਪ. ੭। ਅ. ੮। ੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਅਸੀਂ ਜਾਨਦੇਸਾਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੰਦੀ ਦੇ ਭੋਧੇ ਅਰ ਮੰਦਿਰਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੋਪਲੀਲਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੋਪਲੀਲਾ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਵਧੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਮ ਦੇ ਦਾਮ, ਅਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਨ ਨੂੰ ਆਉਨ ਫਿਰ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਖੁਬ ਮੌਜ ਉਡਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ? ਅਰ ਹੁਨ ਭੀ ਉਡਾਂਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਭਲਾ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਇਕ ਮੂੰਡੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾਵੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਮੂੰਡੇ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮਾਂਸ ਖੁਆਵੇ ਅਜੇਹਾ ਕਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾੜਣ ਹਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਦੀ

ਜੁਕਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਓਹ ਪਹਾੜ ਉੱਪਰ ਹੀ ਖਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਅਰ ਮੰਨ ਆਦੀ ਮੰਗਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਮੌਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਦੂਤ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਭਲੇ ਟੋਗ ਵਿਚਾਰਨ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਤਾਂ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ, ਭੇਡ, ਬਕਰੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਕਬੂਤਰ ਅਰ ਅੱਛੇ ਆਦਿ ਦਾ ਖਾਨ ਵਾਲਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਕਿੱਥੇ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਰਵੋਗ, ਅਜਨਮਾ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਰ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਇਤਿਆਦੀ ਉੱਤਮ ਗੁਣਯੁਕਤ ਵੇਦੋਕਤ ਈਸ਼ੁਰ ॥

ਪਖਛੀ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੁਤ੍ਰ ਵਫ਼ਾ ਹਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਾਇਬਲ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਏਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਏਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮੰਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੈਵਜਵਸਥਾ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗਿਨਾਵੀਏ ॥ ੫੩ ॥

ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ।

੫੪—ਸੋ ਗਾਧੀ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਰਾਹ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਦੇਖਿਆ, ਤਦ ਗਾਧੀ ਰਾਹ ਥੀਂ ਵਖਰੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਗਈ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 'ਬਲਾਮ' ਨੇ ਗਾਧੀ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਗਾਧੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲਿਆ ਅਰ ਉਸਨੇ 'ਬਲਾਮ' ਨੂੰ ਕਹਿ ਮਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਨ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਮਾਰਿਆ ॥ ਤੋਰੇਤ ਗਿੰ ਪਰਵ ੨੨ । ਆਯਤ ੨੩ । ੨੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗਾਧੀ ਤਕ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਨ, ਅਰ ਅਸ ਕੱਲ ਬਿਸ਼ਪ ਪਾਟਰੀ ਆਦੀ ਅੱਛ ਵਾ ਬੁਰੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਖੁਦਾ ਵਾ ਉਸਤੇ ਦੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਕੀ, ਅੱਜ ਕਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਉਸਦੇ ਦੂਤ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ, ਵੱਡੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ? ਵਾ ਰੋਗੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰੀ ਭੁਗੋਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ? ਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰੀ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ ? ਵਾ ਹੁਨ ਈਸਾਈਆਂ ਨਾਲ ਰੁੱਸ ਗਏ ? ਅਥਵਾ ਮਰ ਗਏ ? ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਅਨੁਮਾਨ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹੁਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ, ਤਾਂ ਤਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਰ ਨਾ ਦਿੱਸਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਨਿਰੋ ਮਨਮੰਨੇ ਗਾਧੀਕੇ ਉਡਾਏ ਹਨ ॥ ੫੪ ॥

ਸਮੁਏਲ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੁਸਤਕ ।

੫੫—ਅਰ ਉਸੇ ਰਾਤ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਚਨ, ਏਹ ਕਹਕੇ ਨਾਤਨ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਜਾਹ ਅਰ ਮੇਰੇ ਸੇਵਕ 'ਦਾਊਦ' ਨੂੰ ਆਖ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਹਿਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਇਕ ਘਰ ਬਨਾਵਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਥੀਂ ਮੈਂ ਇਸਰਾਈਲ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਮਿਸਰ ਥੀਂ ਕਢ ਲਿਆਇਆ ਮੈਨੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤਕ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਤੇਥੁ ਵਿਚ ਅਰ ਫੇਰੇ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿਆ ॥ ਤੋਰੇਤ ਸਮੁਏਲ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੁਸਤਕ ਪਰਵ ੭ । ਆਯਤ ੪ । ੫ । ੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਕੁਝ ਸੰਸਾਨਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ

ਮਨੁਸ਼ ਵਾਛਣ ਦੇਹਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰ ਉਲਾਹਮਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਡੋਲਦਾ ਫਿਰਿਆ, ਤਾਂ ਹੁਨ ਵਾਉਦ ਘਰ ਬਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰਾਂ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਏਸ਼ਰ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਨਿਨ ਵਿਚ ਲਜਿਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ਪਰੰਤੂ ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ ਫਸ ਹੀ ਗਏ, ਹੁਨ ਨਿਕਲਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡਾ ਪੁਰਸਾਰਥ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ੫੫ ॥

ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ।

੫੬—ਅਰ ਬਾਬੁਲਦੇ ਰਾਜਾ 'ਨਬੂਖਦਨਜ਼ਰ' ਦੇ ਰਾਜਦੇ ਉੱਨੀਹੂੰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਸੱਤਵੀਂ ਤਿਥਿ ਵਿਚ ਬਾਬੁਲਦੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਇਕ ਸੇਵਕ ਨਬੂਸਰ ਅੱਦਾਨ ਜੋ ਅਪਨੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਧਖਛਸੀ, ਯਰੂਸਲਮ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਰ ਉਸਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਅਰ ਰਾਜਾ ਦਾ ਭਵਨ ਅਰ ਯਰੂਸਲਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਘਰਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਕਸਦੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਜੋ ਉਸ ਨਿਜ ਸੈਨਾ ਦੇ ਅਧਖਛ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਯਰੂਸਲਮ ਦੀ ਕੰਧਾਂਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਥੀਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ॥ ਤੋਰੇਤ ਰੌ ਪਰਵ ੨੫ । ਆਯਤ ੮ । ੯ । ੧੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਾਰੂਦ ਆਦੀ ਥੀਂ ਘਰ ਬਨਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ 'ਨਬੂਸਰ ਅੱਦਾਨ, ਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਭੂਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਵਾ ਉਸਦੇ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਵੱਡੇ ਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਅਪਨਾ ਘਰ ਸੜਾ ਢੁਆ ਬੈਠਾ, ਨਾ ਜਾਨੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ? ਅਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਤਿਸਦੇ ਦੂਤ ਕਿੱਧਰ ਨੱਸ ਗਏ ? ਅਜੇਹੇ ਵੇਲੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਭੀ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿੱਧਰ ਉੱਡ ਗਿਆ ? ਜੇਕਰ ਏਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜੋ ਜਿੱਤਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸੋ ਸੋ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗਈਆਂ, ਕੀ ਮਿਸਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਬਨਿਆਂ ਸੀ ? ਹੁਨ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਹੋ ਬੈਠਿਆ ? ਇਹ ਤਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਰ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਾ ਲਈ, ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨਿਕੀਮੀਆਂ ਕਹਾਨੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ॥ ੫੬ ॥

ਜ਼ਬੂਰ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ।

ਕਾਲਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ।

੫੭—ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੇਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ 'ਇਸਰਾਏਲ' ਉੱਪਰ ਮਰੀ ਭੇਜੀ

ਅਰ ਇਸਰਾਏਲ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਮਰ ਗਏ । ਕਾਲੰ ਦੁੰ ੨ ।
ਪਰਵ ੨੧ । ਆਯਤ ੧੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਲੀਲਾ, ਜਿਸ ਇਸਰਾਏਲ ਕੁਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਡੋਲਦਾ ਸੀ, ਹੁਨ ਬੱਟ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ 'ਮਰੀ' ਔਟਕੇ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜੋ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਭ ਹੈ ਕਿ:—

ਖਛਟੇਰੁਸ਼ੁ: ਖਛਟੇ ਤੁਸ਼ੋ ਰੁਸ਼ਟਸਤੁਸ਼ਟ: ਖਛਟੇ ਖਛਟੇ ।

ਅਵਜਵਸਥਿਤਚਿਤਸਜ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਅਪਿ ਭਯੰਕਰ: ॥੧॥

ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਖਛਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਖਛਣ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਖਛਣ ਖਛਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਭੀ ਡਰਾਉਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰਦੀ ਹੈ ॥੫੭॥

ਐਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ।

੫੮—ਅਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਆ ਖਲੋਤੇ ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆ ਖਲੋਤਾ । ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਥੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਤਦ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਉੱਤਰਦੇਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰੋਂ ਫਿਰਦੇ ਅਰ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਥੀਂ ਫਿਰਦੇ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸੈਤਾਨ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਅਯੂਬ ਨੂੰ ਜਾਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਓਹ ਸਿੱਧ ਅਰ ਖਰਾ ਮਨੁਸ਼ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਡਰਦਾ ਅਰ ਪਾਪ ਥੀਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਨ ਤਕ ਅਪਨੀ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਧਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਐਵੇਂ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ । ਤਦ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚੌਮਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੌਮ ਹਾਂ, ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਹੈ ਸੋ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਨ ਅਪਨਾ ਹੱਥ ਵਧਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਹੱਡ ਮਾਂਸ ਨੂੰ ਛੋਹ, ਤਦ ਓਹ ਨਿਰ-ਸੰਦੇਹ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਤਿਆਗੇਗਾ । ਤਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਵੇਖ ਓਹ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕੇਵਲ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਬਚਾ । ਤਦ ਸੈਤਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਥੀਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਐਯੂਬ ਨੂੰ ਸਿਰ ਥੀਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਬੁਰੇ ਫੌਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ । ਜਬੂਰ ਅਯੂ० ਪਰਵ ੨ । ਆਯਤ ੧ । ੨ । ੩ । ੪ । ੫ । ੬ । ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਉਸਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਦੰਡ, ਨਾ ਅਪਨੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਵੂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈਵਾਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸਰਵੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਸਰਵੋਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਐਯੂਬ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਸੈਤਾਨ ਥੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂਦਾ ? ॥ ੫੮ ॥

ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ।

੫੯—ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਅਰ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਮੈਂਨੇ ਬੁੱਧੀ ਅਰ ਬੁਢੇਪਾ ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਜਾਨਨ ਨੂੰ ਮਨ ਲਗਾਇਆ, ਮੈਂਨੇ ਜਾਨ ਲੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਮਨਦਾ ਝੁੰਡਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੌਂਕ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਖ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਹੈ ॥ ਜ. ਉ. ੫੦ ੧ । ਅ. ੧੬ । ੧੭ । ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਜੇ ਬੁੱਧੀ ਅਰ ਗਿਆਨ ਪਰਯਾਯਵਾਦੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬੁੱਧੀ ਵਧਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਅਰ ਦੁਖ ਮੰਨਨਾ ਬਿਨਾ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹਾ ਲੇਖ ਕੌਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਏਸਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਾਇਬਲ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਨਾਈ ਤਾਂ ਕੀ, ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨਦੀ ਭੀ ਬਨਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਬੋਜ਼ਾਜਿਹਾ ਤੌਰੇਤ ਜ਼ਬੂਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏਸਦੇ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਮੱਤੀ ਰਚਿਤ ਆਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਮਾਣਭੂਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ ਇੰਜੀਲ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਬੋਜ਼ਾਜਿਹੀ ਲਿਖਨੇਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋਜਹੀ ਹੈ ॥

ਮੱਤੀ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ ।

੬੦—ਯਸੂ ਖ੍ਰੀਸਟ ਦਾ ਜਨਮ ਏਸਤਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਮਰਯਮ ਦੀ ਯੂਸਫ ਨਾਲ ਮੰਗਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਕਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਥੀਂ ਰਚਵਤੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ! ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਵਰਸਨਦੇਕੇ ਆਖਿਆ ਹੋਵਾਨਿਦ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਯੂਸਫ ! ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਯਮਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆਉਨ ਥੀਂ ਨਾ ਡਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਜੇ ਗਰਭ ਰਹਿਆ ਹੈ ਮੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਖੀਂ ਹੈ ॥ ੨੦ ੧ । ਅ. ੧੮ । ੨੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਥੀਂ ਉਲਟੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ

ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਮੁਰਖ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਸਭਾ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਲਾ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਭੇੜ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ? ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੀ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਅਰ ਓਹ ਭੀ ਸਰਵੱਗ ਅਰ ਨਿਰਭ੍ਰਮ ਹੈ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਤਾਂ ਜਿਸ ਜਿਸ ਕੁਆਰੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਥ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕਹ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਗਰਭ ਦਾ ਰਹਿਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਹੈ, ਅਰ ਭੁੱਠ ਮੂਠ ਕਹ ਦੇਵੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨ ਵਿਚ ਕਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਰਭ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਥੀਂ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਚਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸੂਰਯ ਥਾਂ ਕੁੰਤੀ ਦਾ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਨਾ ਭੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਅਸੰਭਵ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦੇ ਅਨੁ, ਗੰਢ ਦੇ ਪੂਰੇ ਲੋਗ ਮੰਨਕੇ ਭ੍ਰਮਜਾਲ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਸੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਹੋਨ ਥੀਂ ਗਰਭਵਤੀ ਮਰਯਮ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਸਨੇ ਵਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਅਨਹੁੰਦੀ ਗੱਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਗਰਭ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਹੈ ॥ ੬੦ ॥

੬੧—ਤਦ ਆਤਮਾ ਯਸੁ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੈਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਤਾਨ ਥੀਂ ਉਸਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਓਹ ਚਾਲੀਟਿਨੇ ਅਰ ਚਾਲੀ ਰਾਤ ਰੋੜਾ ਰਖਕੇ ਪਿਛੇ ਭੁਖਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਪਰੀਖਛਾ ਕਰਨਹਾਰੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਉ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ ਤੂੰ ਕਹ ਦੇਹ ਕਿ ਇਹ ਪੱਥਰ ਰੋਟੀਆਂ ਬਨ ਜਾਨ ॥ ਇੰ ੦ ੫੦ ੪ । ਅ ੦ ੧ । ੨ । ੩ ॥

(ਸਮੀਖਡਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਸਫਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ ਸਰਵੱਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਸ਼ੇਤਾਨ ਥੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂਦਾ ? ਆਪ ਜਾਨ ਲੈਂਦਾ ? ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਈਸਾਈ ਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲ ਚਾਲੀ ਰਾਤ ਚਾਲੀ ਟਿਨ ਭੁਖਾ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਕਦੀ ਬਚ ਸੱਕੇਗਾ ? ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਨਾ ਕੁਝ ਉਸ ਵਿਚ ਕਰਮਾਤ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਧੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ੇਤਾਨ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪੱਥਰ ਰੋਟੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਨਾ ਦਿੰਦਾ ? ਅਰ ਆਪ ਭੁੱਖਾ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ? ਅਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਪੱਥਰ ਬਨਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀਆਂ ਕੰਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਪਹਿਲੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਓਹ ਸਰਵੱਗ ਅਰ ਉਸਦੇ ਸਥ ਕੰਮ ਬਿਨਾ ਭੁੱਲ ਚੁਕ ਦੇ ਹਨ ॥ ੬੧ ॥

੬੨—ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਆਓ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਛੂਏ ਬਨਾਵਾਂਗਾ, ਓਹ ਜਲਦੀ ਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ

ਹੋਗਏ ॥ ਇੰਜੀਲ ਪਰਵ ੪। ਆਯਤ ੧੯। ੨੦। ੨੧।

(ਸਮੀਖਿਛਕ) ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਸੇ ਪਾਪ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਤੋਰੇਤ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਸੰਤਾਨਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰ ਮਾਨ ਕਰਨ ਜਿਸ ਕਰ ਉਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਧੇ ਸੋ) ਈਸਾ ਨੇ ਨਾ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਭੀ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਥੀਂ ਛੁਡਾਏ, ਇੱਸੇ ਅਪਰਾਧ ਥੀਂ ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਈਸਾ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਸਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕਮਤ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਲ ਵਿਚ ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਕਣ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਾਧੀਏ, ਜਦ ਈਸਾ ਅਜੇਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਪਾਦਰੀ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਆਸਚਰਯ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਅਰ ਬਹੁਤ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਾਮਵਰੀ ਅਰ ਜੀਵਿਕਾ ਅੱਛੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੋ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲਵੇ ਉਸਦੀ ਵਧੀਕ ਨਾਮਵਰੀ ਅਰ ਜੀਵਿਕਾ ਅੱਛੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਗ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਅਰ ਨਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਾ ਸੁਨਿਆ ਉਨਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਓਹਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੁੰਬ ਆਦੀ ਥੀਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਥੀਂ ਸਬ ਵਿਦਵਾਨ ਆਰਯਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਮ ਜਾਲ ਥੀਂ ਬਚਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅਪਨੇ ਭੋਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਬਚਾਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹਿਨ ॥ ੬੨ ॥

੬੩-ਤਦ 'ਯਸੂ' ਸਾਰੇ ਗਾਲੀਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭਾਂ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਰਾਜ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਮਾਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਲੋਗਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਰੋਗ ਅਰ ਹਰ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫਿਤਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬੀਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਅਰ ਪੀੜਾ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖੀ ਸਨ, ਅਰ ਭੂਤਗ੍ਰਸਤਾਂ ਅਰ ਮਿਰਗੀ ਵਾਲੇ ਅਰ ਅਰਧਾਂਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆਏ ਅਰ ਉਸਨੇ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੪। ਆਯਤ ੨੩। ੨੪। ੨੫ ॥

(ਸਮੀਖਿਛਕ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਪੋਪਲੀਲਾ ਕਢਨੇ, ਮੰਤ੍ਰ, ਪੁਰਸ਼ਚਰਣ, ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਬੀਜ ਅਰ ਭਸਮ ਦੀ ਦੁਟਕੀ ਦੇਨ ਥੀਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਨਾ, ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਨਾ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਇੰਜੀਲ ਦੀ ਗੱਲ ਭੀ ਸੱਚੀ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਫਸਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਈਸਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਵੇਵੀ ਦੇ ਪੋਪਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ? ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਓਹ ਗੱਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਵਾਕਣ ਹਨ ॥ ੬੩ ॥

੬੪-ਪੌਨ ਓਹ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਦੀਨ ਹਨ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਟਲ ਨਾ ਜਾਨ ਤਦ ਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਥੀਂ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਥਵਾ ਇਕ ਬਿੰਦੀ ਬਿਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਟਲੇਗਾ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤੀ ਛੋਟੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਛਪਾਕੇ ਹੋਰ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸਿਖਾਵੇ ਓਹ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਥੀਂ ਨਿੱਕਾ ਕਰਾਵੇਗਾ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੫। ਆਯਤ ੩। ੪। ੧੮। ੧੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਸੁਰਗ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਭੀ ਇਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੇ ਦੀਨ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਨਗੇ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਭਿੜਾਈ ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਖੰਡ ਬੰਡ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ? ਅਰ ਦੀਨ ਦੇ ਕਹਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕੰਗਾਲ ਲਵੇਗੇ ਤਦ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਨਿਰਅਭਿਮਾਨੀ ਲਵੇਗੇ ਤਾਂ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੀਨ ਅਰ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਇਕ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਦੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਟਲ ਜਾਨ ਤਦ ਵਿਵਸਥਾ ਭੀ ਟਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਜੇਹੀ ਅਨਿਤਤਾ ਵਿਵਸਥਾ ਸਨੁੱਸਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਤਵੰਗ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਇਹ ਇਕ ਲੋਭ ਅਰ ਡਰਾਵਾ ਸਿਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ਓਹ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਥੀਂ ਛੋਟਾ ਗਿਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੬੪ ॥

੬੫-ਸਾਡੀ ਦਿਨ ਭਰਦੀ ਰੋਟੀ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਦੇਹ । ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਧਨ ਦਾ ਅਕੱਠ ਨਾ ਕਰੋ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੬। ਆਯਤ ੧੧। ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਈਸਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੋਗ ਜੰਗਲੀ ਅਰ ਕੰਗਾਲ ਸਨ, ਤਿਸਤਰਾਂ ਈਸਾ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਕੰਗਾਲ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਦਿਨ ਭਰਦੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਮਿਲਨ ਵਾਸਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਏਸ ਤਰਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਧਨ ਅਕੱਠਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਈਸਾ ਦੇ ਵਚਨ ਥੀਂ ਉਲਟਾ ਨਾ ਚਲਕੇ ਸਾਰੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਦੀਨ ਹੋ ਜਾਨ ॥ ੬੫ ॥

੬੬-ਹਰਇਕ ਜੋ ਮੈਂਨੇ ਹੋ ਸੁਆਸੀ ਸੁਆਮੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੭। ਆਯਤ ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵਿਚਾਰੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਾਦਰੀ ਬਿਸਪ ਸਾਹਿਬ ਅਰ

ਈਸਾਈ ਜੋਗ ਜੋ ਇਹ ਈਸਾ ਦਾ ਵਹਨ ਸੱਤ ਹੈ ਏਸ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਤਾਂ ਈਸਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਹਿਰ ਮੀਰ ਕਾਈ ਨਾ ਕਹਿਨ. ਜੇਕਰ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨਗੇ ਓ ਪਾਪ ਖੀ' ਕਾਈ ਨਾ ਧਰ ਸਕਨਗੇ ॥ ੬੬ ॥

੬੭—ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਹ ਖਹਿਓ ਮੇਨੂੰ ਕਹਿਨਗੇ ਤਦ ਮੈਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲਕੇ ਕਹਾਂਗਾ ਮੇਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆਂ ਹੈ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਚਾਰਿਓ ਮੇਰੇ ਖੀ' ਦੁਰ ਹੋਏ ॥ ਇਸੇ ਗੱਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੭। ਆਯਤ ੨੨। ੨੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਦੇਖੋ! ਈਸਾ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇ ਇਹ ਨਿਆਮਾਪੀਸ ਬਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਨਿਰਾ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਵੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥ ੬੭ ॥

੬੮—ਹੋਰ ਦੇਖੋ! ਇਕ ਜੋੜੇ ਨੇ ਆਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੇ ਆਖਿਆ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਮੇਨੂੰ ਚੀਗਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਯਸੂ ਨੇ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜੋਹਕੇ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਸੁੱਧ ਹੋਜਾ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਬੋਹੜ ਖੁਰਬ ਸਾਂਝ ਹੋਗਿਆ ॥ ਇੰ ੧੦। ੫੦ ੮। ਆੰ ੨। ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਸਾਹੀਆ ਗੱਲਾਂ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਸਾਨ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸਕਰਕੇ ਜਦ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸੁਕਾਰਾਚਯ, ਧਨੰਤਰੀ, ਕਸ਼ਪ ਆਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਜੋ ਪੁਰਾਣ ਅਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਦੇਵਤਾਂ ਦੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਮੇਨਾ ਨੂੰ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕਰ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਜਨਾਵਰ ਅਰ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਭੀ ਸੁਕਾਰਾਚਯ ਨੇ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਿੱਛੋਂ ਕਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੁਕਾਰਾਚਯ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਿਰ ਕੱਢਿਆ ਆਪ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਜੀਉਂਦਾ ਕੀਤਾ, ਕਸ਼ਪ ਰਿਥੀ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਿਖਛ ਨੂੰ ਤੱਖਛਕ ਖੀ' ਭਸਮ ਹੋਏ ਪਿੱਛੇ ਫੇਰ ਬ੍ਰਿਖਛ ਅਰ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਧਨੰਤਰੀ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਮੁਰਦੇ ਜੁਆਏ, ਲੱਖਾਂ ਕੋੜੇ ਆਦੀ ਬੀਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਗਾ ਕੀਤਾ, ਲੱਖਾਂ ਅੱਧੇ ਅਰ ਵਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਅਰ ਕੰਨ ਦਿੱਤੇ, ਇਤਿਆਦੀ ਕਥਾਂ ਨੂੰ ਬੁਠ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਉੱਪਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੁਠ ਹਨ ਤਾਂ ਈਸਾ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁਠ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੁਠ ਅਰ ਅਪਨੀ ਬੁਠੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਠੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਰੇ ਹਠ ਅਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਜ਼ਣ ਹਨ ॥ ੬੮ ॥

੬੯—ਤਦ ਜੁਤਗੁਸਤ ਮਨੁਸ਼ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ, ਜੋ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਰਾਹ ਖੀ' ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਵੇਖੋ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰਕੇ ਕਹਿਆ ਹੋ ਯਸੂਹ ਈਸੂਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ? ਕੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਲੇ ਖੀ' ਅੱਗੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ

ਦੇਨਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਏਹੋ ? ਸੋ ਭੂਤਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਸੋ ਤੁਸੀਂ
ਸਾਨੂੰ ਕੱਢਦੇਹੋ ਤਾਂ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਇੱਜ਼ਤ ਵਿੱਚ ਜਾਨਦੇਓ, ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ
ਜਾਓ, ਅਰ ਓਹ ਨਿਕਲਕੇ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਇੱਜ਼ਤ ਵਿੱਚ ਗਏ । ਅਰ ਵੇਖੋ ! ਸੂਰਾਂ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਬੰਡ ਵਿੱਥੇ ਉਪਰੋਂ ਸਮੁੰਦ ਵਿੱਚ ਦੌੜ ਗਿਆ, ਅਰ ਪਾਨੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ
ਮੋਇਆ ॥ ਇੰ० ਮ० ੫੦ ੮ । ਆਯਤ ੨੮ । ੨੯ । ੩੦ । ੩੧ । ੩੨ । ੩੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇੱਥੇ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ
ਸਾਰੀਆਂ ਝੁਠੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ
ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ
ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾ-
ਜੰਗਲੀ ਹਨ ਓਹ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਾਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਾਈ, ਸੂਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਦਾ
ਪਾਪ ਈਸਾ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਈਸਾ ਨੂੰ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ਾਨੇ
ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਨਾ
ਕਰ ਸੱਕਿਆ ? ਅਰ ਸੂਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ?
ਕੀ, ਅੱਜਕੱਲ ਦੇ ਅੱਛੀ ਸਿਖਛਾ ਵਾਲੇ ਈਸਾਈ ਅਗੋੜ ਲੋਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਿਆਂ
ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਜੇਕਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭ੍ਰਮ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹਨ ॥ ੬੮ ॥

੭੮—ਵੇਖੋ ! ਲੋਗ ਇਕ ਅਰਧਾਂਗੀ ਨੂੰ ਜੋ ਮੰਜੀ ਉੱਪਰ ਪਿਆ ਸੀ
ਉਸ ਪਾਸ ਲਿਆਏ, ਅਰ ਯਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਅਰਧਾਂਗੀ
ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਧੀਰਯ ਕਰ ਤੇ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ
ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾਨ
ਆਇਆ ਹਾਂ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮ० ੫੦ ੮ । ਆਯਤ ੨ । ੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਭੀ ਗੱਲ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਅਨਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੀ
ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ, ਅਰ ਜੋ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਓਹ
ਨਿਰਾ ਭੋਲੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਤਰਾਂ ਲੋਭ ਦੇਕੇ ਫਸਾਨਾ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਦੂਜੇ ਦੀ
ਪੀੜੀ ਸਰਾਬ, ਭੰਗ ਅਰ ਅਫੀਮ ਖਾਧੇ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸੱਕਦਾ,
ਉਸੇਤਰਾਂ ਕਿਸੇਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾਪ ਕਿਸੇਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿੰਤੂ
ਜਿਹੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਇਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਿਆਯ ਹੈ । ਜੇਕਰ
ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਅਬਵਾ ਨਿਆਯਾਧੀਸ ਆਪ ਲੈ
ਲਵੇ, ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਹੀ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਚਾਹੀਏ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ
ਓਹ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਜਾਵੇ । ਵੇਖੋ ! ਧਰਮ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ
ਈਸਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਈਸਾ ਆਦੀ ਦੀ

ਕੁਝ ਲੋੜ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ ॥ ੭੦ ॥

੭੧—ਯਸੂ ਨੇ ਅਪਨੇ ੧੨ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਟੁਲਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਭੂਤਾਂ ਉੱਪਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਨ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਅਰ ਹਰ ਪੀੜ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਨ । ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਪਰੰਤੂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਉਦਾ ਆਤਮਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ਮਤ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਮੇਲ ਕਰਵਾਨ ਨੂੰ, ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਤਲਵਾਰ ਚਲਵਾਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਬੀਂ ਅਰ ਧੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀਂ ਅਰ ਨੂਹ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸੱਸ ਬੀਂ ਵਖਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਦੇ ਲੋਗ ਉਸਦੇ ਵੈਰੀ ਹੋਨਗੇ । ਇਜ਼ੀਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੧੦ । ਆਯਤ ੩੪ । ੩੫ । ੩੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਓਹੀ ਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ੧੦) ਤੀਹ ਰੁਪਯਾਂ ਦੇ ਲੋਭ ਉੱਪਰ ਈਸਾ ਨੂੰ ਪਕੜਵਾਵੇਗਾ ਅਰ ਹੋਰ ਮੁਕਰ ਕੇ ਵਖੋ ਵਖ ਨੱਸਨਗੇ, ਭਲਾ ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਜਦ ਵਿਦਿਆ ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਵਾਕੱਢਨਾ ਬਿਨਾ ਦਵਾਈ ਵਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾਦੂਰ ਹੋਣਾ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਬੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਬੋਲਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਈਸ਼ੁਰ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਸੱਚ ਵਾ ਸੂਠ ਕਹਿਨ ਦੇ ਫਲ ਸੁਖ ਵਾ ਦੁਖ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਭੋਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਸੂਠੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਹਾ ਈਸਾ ਛੁੱਟ ਕਰਾਨ ਅਰ ਲੜਾਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ ਓਹੀ ਅੱਜ ਕਲ ਲੜਾਈ ਲੋਗਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਛੁੱਟ ਕਰਾਨ ਬੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਇੱਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਛੁੱਟ ਈਸਾ ਹੀ ਅੱਛੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਇਹ ਈਸਾ ਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਘਰ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਨਾ, ਇਹ ਅੱਛੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ੭੧ ॥

੭੨—ਤਦ ਯਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਸੱਤ, ਅਰ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਬੈਠਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਧੋਨ ਮੰਨਕੇ ਤੋੜਿਆ ਅਰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਓਹ ਸਾਰੇ ਖਾਕੇ ਦੱਜ ਗਏ, ਅਰ ਜੇਹੜੇ ਦੌਟੇ ਬਚ ਰਹੇ

ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਤ ਟੋਕਰੇ ਭਤੇ ਉਠਾਏ, ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਖਾਧਾ ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ
ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਨ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੧੫ । ਆਯਤ
੩੪ । ੩੫ । ੩੬ । ੩੭ । ੩੮ । ੩੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਕੀ, ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਬੁਠੇ ਕਰਾਮਾਤੀਆਂ
ਅਰ ਮਦਾਰੀ ਆਦੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਛਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ
ਰੋਟੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰੋਟੀਆਂ ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਆ ਗਈਆਂ ? ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਵਿਚ
ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਆਪ ਭੁੱਖਾ ਹੋਇਆ ਗੂਲਰ ਦੇ ਫਲ
ਖਾਨ ਨੂੰ ਭਟਕਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਟੀ, ਪਾਨੀ ਅਰ ਪੱਥਰ
ਆਦੀ ਥੀਂ ਕੜਾਹ ਰੋਟੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਨਾ ਲਈਆਂ ? ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ
ਗੱਲਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਬਿਰਾਗੀ
ਅਜੇਹੀਆਂ ਛਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਭੋਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦੇ ਹਨ ਉਸਤਰਾਂ
ਇਹ ਭੀ ਹਨ ॥ ੭੨ ॥

੭੩-ਅਰ ਤਦ ਓਹ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ
ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੧੬ । ਆਯਤ ੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ
ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਹੋਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਨਿਕੀਮਾ ਹੈ, ਅਰ
ਓਹ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਠਾਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਦੇ
ਯੋਗ ਖਛਮਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਅਰ ਖਛਮਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਖਛਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਯਥਾਯੋਗ
ਦੇਨ ਹੀ ਥੀਂ ਨਿਆਯ ਅਰ ਪੂਰੀ ਦਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੭੩ ॥

੭੪-ਹੇ ਨਾ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੇ, ਅਰ ਹਠ ਵਾਲੇ ਲੋਗੋ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਚ
ਕਹਿੰਦਾਂ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਈ ਦੇ ਇਕ ਦਾਨੇ ਬਰਾਬਰ ਨਿਸਚਾ ਹੋਵੇਤਾਂ
ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਜੋ ਕਹੇਗੇ ਕਿ ਏਥੋਂ ਥੀਂ ਉੱਥੇ ਚਲਾ ਜਾਹ ਓਹ ਚਲਿਆ
ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਥੀਂ ਅਸਾਧਯ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਇੰਜੀਲ
ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੧੭ । ਆਯਤ ੧੭ । ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਜੋ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ
ਕਿ “ ਆਓ ਸਾਡੇ ਸਤ ਵਿਚ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰਾਓ ਮੁਕਤੀ ਪਾਓ ” ਆਦੀ
ਓਹ ਸਾਰੀ ਬੁਠੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਵਿਚ ਪਾਪ ਛਡਾਨ,
ਨਿਸਚਾ ਜਮਾਨ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਸਪਾਪ ਵਿਸ਼ੁਸ਼ੀ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਦਿੰਦਾ ? ਜਿਹੜੇ ਈਸਾ
ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਵਿਸ਼ੁਸ਼ੀ ਅਰ ਕਲਿਆਣ
ਨਾ ਕਰ ਸੱਕਿਆ ਜੋ ਓਹ ਮਰੇ ਉੱਪਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ? ਏਸ ਵੇਲੇ ਪਵਿਤ੍ਰ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਜਦ ਈਸਾ ਦੇ ਚੋਲੇ ਰਾਈ ਭਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਥੀ ਰਹਿਤ ਸਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਹੀ ਇਹ ਇੰਜੀਲਪੁਸਤਕ ਬਨਾਈਹੈ ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਵਿਸ਼ਾਸੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਅਧਰਧੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰਨਾ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਇਛਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਇਸ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਦਾ ਵਰਨ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਈਸਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਾਈ ਦੇ ਦਾਨੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਅਰਥਾਤ ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵਾ ਬੋਝ ਵਿਸ਼ਾਸ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਨਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾ ਦੇਓ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਟਾਨ ਥੀਂ ਹਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਾਸ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਰਾਈ ਦੇ ਦਾਨੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਨਾ ਹਟਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇੱਕ ਬੂਟ ਭੀ ਵਿਸ਼ਾਸ, ਈਮਾਨ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦਾ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਭਿਮਾਨ ਆਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਾੜ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁਰਦੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ, ਕੋਹੜੇ ਭੂਤਗ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹਿਨਾ ਭੀ ਆਲਸੀ, ਅਗਿਆਨੀ, ਵਿਸ਼ਯੀ ਅਰ ਭ੍ਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਧ ਕਰਕੇ ਸਿਆਨਾ ਰਾਜੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਏਸਤਰਾਂ ਮੰਨਣ ਤਾਂ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਏਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਨਹੁੰਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਨੀ ਈਸਾ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਜਨਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਲਾ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਈਸਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਹਨੇਰਚੈਦਸ ਜੰਗਲੀਪਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ? ਤਾਂ ਭੀ (ਨਿਰਸਤ-ਪਾਦਪੇ ਦੇਸ਼ੇ ਏਰੰਡੇ ਅਪਿਵ੍ਰਮਾਯਤੇ) ਜਿਸਤਰਾਂ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਬਿਖਛ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਏਰੰਡੇ ਦਾ ਬਿਖਛ ਹਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਅਰ ਅੱਛਾ ਗਿਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਮਹਾਜੰਗਲੀ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਈਸਾ ਦਾ ਭੀ ਹੋਨਾ ਠੀਕ ਸੇ, ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ ਈਸਾ ਦੀ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਹੋਸਕਦੀ ਹੈ? ॥ ੭੪ ॥

੭੫—ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨਾ ਫਿਰਾਓ ਅਰ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਵਾਝਣ ਨਾ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਸੂਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਪਾਓਗੇ ॥ ਇੰਜੀਲ। ਮਠ ੫੦ ੧੮। ਆਯਤ ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਫਿਰਾਨਾ ਸੂਰਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਰ ਨਾ ਫਿਰਾਨਾ ਨਰਕ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲਕ ਦੇ ਵਾਝਣ ਹੋਨੇ ਦੇ ਲੇਖ ਥੀਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਦਿਆ ਅਰ

ਸਿਸਟੀ ਕ੍ਰਮ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਸਨ, ਅਰ ਇਹਭੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਲੋਗ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਵਾਕਣ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਪੁੱਛਨ ਗਿੱਛਨ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅੱਖਾਂ ਬਨੁਕੇ ਮੰਨ ਲੈਂਨ, ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਾਲਬੁੱਧੀ ਵਾਕਣ ਚੇਸਟਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਯੁਕਤੀ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਉਲਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ? ਅਰ ਏਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਆਪ ਅਨਪੜਿਆ ਬਾਲਕਬੁੱਧੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਵਾਕਣ ਬਨਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਭੀ ਅਪਨੇ ਵਾਕਣ ਬਨਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ॥ ੭੫ ॥

੭੬—ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਨਾ ਹਾਂ ਧਨਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅੱਖਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਭੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਧਨਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਥੀਂ ਉਠ ਦਾ ਸੁਈ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਜਾਨਾ ਸੁਖਲਾ ਹੈ । ਇਜੇਲ ਮ ੨੫ ੨੯ । ਯਾਯਤ ੨੩ । ੨੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਇਹੋ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਕੰਗਾਲਸੀ, ਧਨਵਾਨ ਲੋਗ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਨਵਾਨਾਂ ਅਰ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਅੱਛੇ ਦੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਅੱਛਾ ਕਮ ਕਰ ਓਹ ਅੱਛਾ, ਅਰ ਬਰਾ ਕਰੇ ਓਹ ਸੁਰਾ ਦਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਹਿੱਕਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਨਦਾ ਸੀ ਸਬ ਜਗਹ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਅਜਹਾ ਹੋ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਈਸ਼ੁਰਹੋ ਉਸਦਾ ਰਾਜ ਸਬ ਜਗਹ ਹੈ, ਓਹ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਵਾ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ਏਹ ਕਹਨਾ ਨਿਰਾ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਭੀ ਆਇਆ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਈਸਾਈ ਧਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕਹੀ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ । ਅਰਕੰਗਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਨਗੇ ? ਭਲਾ ਬੜਾ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਈਸਾ ਮੀਹ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਸਾਮਰੀ ਸਾਹੁਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੰਨੀ ਕੰਗਾਲਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਧਨਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੰਗਾਲ ਨੀਚਗਤੀ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਨ ਅਰ ਧਨਵਾਨ ਉੱਤਮਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ॥ ੭੬ ॥

੭੭—ਯੇਸੂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਵੀਂ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਜਦ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਅੰਸ਼ੁਰਯ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਪਰ ਬੈਠੇਗਾ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਪਏ ਹੋ ਬਾਹਰ ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ਉੱਪਰ ਬੈਠੋ । ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰੇਗੇ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮਦੇ ਵਾਸਤੇ ਘਰਾਂ ਵਾ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾ ਭੈਣਾਂ ਵਾ ਪਿਉ ਵਾ ਮਾਂ ਵਾ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾ ਕੁਮੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਓਹ ਸੋ ਗੁਣਾ ਪਾਵੇਗਾ,
ਅਰ ਅਨੰਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਠ ੫੦ ੧੯।
ਆਯਤ ੧੮। ੨੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਲੀਲਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਾਲ
ਥੀ ਮੋਏ ਪਿੱਛੇ ਭੀ ਲੋਗ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਨ, ਅਰ ਜਿਸਨੇ ੩੦) ਰੁਪਯੇ ਦੇ
ਲੋਭ ਥੀ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਕੜਮਰਵਾਇਆ, ਅਜੇਹੇ ਪਾਪੀ ਭੀ ਏਸਦੇ ਪਾਸ
ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਪਰ ਬੈਠਨਗੇ. ਅਰ ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਕੁਲਦਾ ਪਖਛਪਾਤ ਥੀ
ਨਿਆਯਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿੰਤੂ ਉਨਹਾਂਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮਾਫ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ
ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰਨਗੇ, ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇੰਸੇ ਥੀ ਈਸਾਈ ਲੋਗ
ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਨੇ ਕਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪਖਛਪਾਤ ਥੀ ਬੇਕਸੂਰਾ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹਾ
ਹੀ ਈਸਾ ਦੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਏਸ ਥੀ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੋਇਆ ਅਰ ਇਕ ਕਿਆਮਤ
ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਮੋਇਆ, ਇਕ ਤਾਂ ਆਦਿ ਥੀ ਅੰਤ ਤਕ ਆਸ਼ਾ ਹੀ
ਵਿਚ ਪਿਆ ਹਿਹਾ ਕਿ ਕਦ ਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਉੱਸੇ ਵੇਲੇ
ਨਿਆਯ ਹੋਗਿਆ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਅਨਿਆਯ ਹੈ, ਅਰ ਜੇਹੜਾ ਨਰਕ ਵਿਚ
ਜਾਵੇਗਾ ਸੋ ਬੇਅੰਤ ਕਾਲ ਤਕ ਨਰਕ ਭੋਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ
ਓਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਰਗ ਭੋਗੇਗਾ ਇਹ ਭੀ ਵੱਡਾ ਅਨਿਆਯ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਵਾਲੇ
ਸਾਧਨ ਅਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅੰਤ ਵਾਲਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਬਰਾਬਰ ਪਾਪ
ਵਾ ਪੁੰਨ ਦੋ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਬਰਾਬਰ ਅਵਸਥਾ
ਥੀ ਵਧੀਕ ਥੋੜੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਸੁਰਗ ਅਰ ਨਰਕ ਹੋਨ ਤਦੇ ਸੁਖ
ਦੁਖ ਭੋਗ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵਿਵਸਥਾ
ਨਹੀਂ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਈਸਰਾਕ੍ਰਿਤ ਵਾ ਈਸਾ ਈਸਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਦੀ
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਵੱਡੇ ਅਨਰਥ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਂ,
ਪਿਉ, ਮੈਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿੰਤੂ ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਮਾਂ, ਅਰ ਇਕ ਹੀ ਪਿਉ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਇਕ ਨੂੰ ੭੨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬਹਿ-
ਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੋ ਇੱਥੋਂ ਥੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ॥੭੭॥

੭੮—ਵੱਡੇ ਵੇਲੇ ਜਦ ਬਹਮ ਘਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ
ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ, ਅਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਲਰ ਦਾ ਦੁਖਤ ਵੇਖਕੇ ਓਹ ਉਸ ਪਾਸ
ਆਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਭਿਆ ਨਿਰੇ ਪਤ੍ਰ ਅਰ ਉਸਨੂੰ
ਕਹਿਆ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕਦੀ ਫਲ ਨਾ ਲੱਗਨਗੇ, ਏਸ ਉਪਰ ਗੁਲਰ ਦਾ
ਦੁਖਤ ਤੁਰਤ ਸੁੱਕਗਿਆ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਠ ੫੦ ੨੧। ਆਯਤ ੧੮। ੧੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਸਾਰੇ ਪਾਦਰੀ ਲੋਗ ਈਸਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਵਡਾ ਖਾਂਡੀ ਵਾਲਾ ਅਰ ਮਨ ਰੋਕਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਬਿਨਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵੇਖਨ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਕ੍ਰੋਧੀ ਅਰ ਰੁੱਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਸੀ ਅਰ ਓਹ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁੱਖਪਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਸਹਿਤ ਵਰਤਦਾ ਸੀ, ਭਲਾ ਜੇ ਦੁਖਤ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਓਹ ਸੁੱਕ ਗਿਆ, ਏਸ ਦੇ ਸਰਾਪ ਥੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਸੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿੰਤੂ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਦਵਾਈ ਪਾਉਨ ਥੀਂ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਸਚਰਯ ਨਹੀਂ ॥ ੭੮ ॥

੭੯—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਦੁਖ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਤ ਸੂਰਯ ਅੰਧਿਆਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਅਪਨਾ ਚਾਨਨਾ ਨਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਤਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਥੀਂ ਵੇਹ ਪੈਹਨਗੇ, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ਦੀ ਸੈਨਾ ਡਿਗ ਜਾਵੇਗੀ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਠ ੫੦ ੨੪ ਆਯਤ ੨੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ਈਸਾ! ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਡਿੱਗ ਪੈਨਾ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਜਾਨਿਆ, ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਸੈਨਾ ਕੇਹੜੀ ਹੈ ਜੋ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇਗੀ? ਜੇਕਰ ਕਦੀ ਈਸਾ ਬੋੜੀ ਭੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਨ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਦਾਰੇ ਭੁਗੋਲ ਹਨ ਕਿਸਤਰਾਂ ਡਿੱਗਨਗੇ, ਏਸਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਤਰਖਾਨ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਕੜਾਂ ਚੀਰਨੇ, ਛਿਲਨਾ, ਕੱਟਨਾ ਅਰ ਜੋੜਨਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਲਹਰ ਉਠੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਏਸ ਜੰਗਲੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਰੀਬਰ ਹੋ ਸੱਕਾਂਗਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਥੀਂ ਅੱਛੀਆਂ ਭੀ ਨਿਕਲੀਆਂ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ, ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਗ ਜੰਗਲੀ ਸਨ ਮੰਨ ਬੈਠੇ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਯੂਰਪ ਦੇਸ਼ ਉੱਨਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉੱਸੇਤਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਈਸਾ ਦੀ ਸਿੱਧਤਾਈ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਚਲਦੀ, ਹਨ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆ ਹੋਏ ਪਿੱਛੇ ਭੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪੈਰ ਅਰ ਹਠ ਥੀਂ ਏਸ ਪੋਲਮਤ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਕੇ ਸਰਵਥਾ ਸੱਚੇ ਵੇਦ ਮਾਰਗ ਦੀ ਤਰਫ ਨਹੀਂ ਸੁਕਦੇ ਇਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਸਰ ਹੈ ॥ ੭੯ ॥

੮੦—ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਟਲ ਜਾਨਗੇ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਦੀ ਨਾ ਟਲਨ ਰੀਆਂ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਠ ੫੦ ੨੪ । ਆਠ ੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਭੀ ਗੱਲ ਅਵਿਦਿਆ ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਹੈ, ਭਲਾ ਆਕਾਸ਼ ਹਲਕੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇਗਾ? ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਅਤੀਸੂਖਛਮ ਹੋਨ ਥੀਂ ਅੱਖ ਥੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਸਦਾ ਹਿੱਲਨਾ ਕੌਨ ਵੇਖ ਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਅਪਨੇ ਮੁਖਥੀਂ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੀ ਅੱਛੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ॥ ੮੦ ॥

੮੧—ਤਦ ਓਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਹਨ ਕਹੇਗਾ ਹੋ ਸੁਪੇ ਹੋਏ ਲੋਗੋਂ

ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਥੀਂ ਉਸ ਅਨੰਤ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਾਓ ਜੋ ਸ਼ੈਤਾਨ ਅਰ ਉਸਦੇ ਦੂਤਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੨੫। ਆਯਤ ੪੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਵਡੇ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਅਪਨੇ ਜਿੱਥੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਗਤ ਅਰ ਦੂਜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁਟਨਾ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਅਨੰਤ ਅੱਗ, ਨਰਕ, ਬਹਿਸਤ ਕਿੱਥੇ ਰਹਨਗੇ? ਜੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾ ਬਨਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਨਰਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ? ਅਰ ਇਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭੇਥੀਂ ਨਾ ਡਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋ ਕੇ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਿ ਉਸੇ ਦਾ ਦੂਤ ਹੋਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਹੋਗਿਆ, ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਕੜਕੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ, ਨਾ ਮਾਰ ਸਕਿਆ ਫੇਰ ਉਸਦੀ ਈਸ਼ੁਰਤਾ ਕੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਦੁਖ ਦਿਤਾ? ਈਸਾ ਭੀ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਖੁਭ ਹੋਨਾ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋਇਆ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਨਾ ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੮੧ ॥

੮੨-ਤਦ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 'ਯਹੂਦਹ ਇਸਕਰਯੋਤੀ' ਨਾਮ ਇਕ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਰ ਅਖਿਆ ਜੋ ਮੈਂ ਯੱਸੂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਹੋਥ ਪਕੜਵਾਵਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੋਗੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੀਹ ਰੁਪਯੇ ਦੇਨੇ ਨੂੰ ਠਹੁਤਾਇਆ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੨੬। ਆਯਤ ੧੪। ੧੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ! ਈਸਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰਤਾ ਇੱਥੇ ਖੁਲ ਗਈ, ਤਿਉਂਕਿ ਜੋ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਉਹ ਭੀ ਉਸਦੇ ਸਾਖਛਾਤ ਸੰਗ ਥੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੋਇਆਂ ਪਿਛੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕੇਗਾ? ਅਰ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਲੋਗ ਉਸਦੇ ਭਰੋਸੇ ਕਿੰਨੇ ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂਕਿ ਜਿਸਨੇ ਸਾਖਛਾਤ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਚੇਲੇ ਦਾ ਕੁਝ ਕਲਿਆਣ ਨਾ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੋਏ ਪਿਛੇ ਤਿਸੇ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕੀ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ॥ ੮੨ ॥

੮੩-ਜਦ ਉਹ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਤਦ ਯੱਸੂ ਨੇ ਰੋਟੀ ਲੈਕੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਕਿਹਾ ਲੈ ਖਾਓ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਅਰ ਉਸਨੇ ਕਟੋਰਾ ਲੈ ਲੈ ਧੰਨਵਾਦ ਮੰਨਿਆ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇਕਿਆ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਏਸ ਥੀਂ ਪੀਓ, ਤਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਲਹੂ ਅਰਥਾਤ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਦਾ ਹੈ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱਤੀ ਪਰਵ ੨੬। ਆਯਤ ੨੬। ੨੭। ੨੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇਹ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਭੀ ਭਲਾਮਾਨਸ ਕਰੇਗਾ

ਬਿਨਾ ਅਵਿਦਵਾਨ ਜੀਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਥੀਂ ਖਾਨ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਾਂਸ ਅਰ ਪੀਨ ਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਹੂ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਈਸਾ ਦੇ ਮਾਂਸ ਅਰ ਲਹੂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰ ਖਾਂਦੇ ਪੀਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਂਸ ਲਹੂ ਨੂੰ ਭੀ ਖਾਨ ਪੀਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਛੱਡ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ॥ ੮੩ ॥

੮੪—ਅਰ ਓਹ ਪਿਉ ਨੂੰ ਅਰ ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਲੈ ਗਿਆ ਅਰ ਸ਼ੋਕ ਕਰਨੇ ਅਰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਨ ਲਗਾ ਤਦ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਥੋਂ ਤਕ ਅਤੀ ਉਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਉਪਰ ਹਾਂ, ਅਰ ਬੜਾ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਓਹ ਮੂੰਹ ਦੇ ਭਾਰ ਢੱਠਾ ਅਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੇ ਹੋਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਟੋਰਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਥੀਂ ਟਲਜਾਵੇ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮਤੀ ਪਰਵ ੨੬ । ਮਾਰਕ ੩੭ । ੩੮ । ੩੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਦੇਖੋ ! ਜੇ ਓਹ ਨਿਰਾ ਮਨੁਸ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਰ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਅਯੋਗ ਦੇਸ਼ਟਾ ਨਾ ਕਰਦਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਸਪਸਟ ਮਨੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਪੰਚ ਈਸਾ ਨੇ ਅਥਵਾ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਝੂਠ ਮੁਠ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਿਛਲੇ ਅਗਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਇਹ ਨਿਰਾ ਸਾਧਾਰਣ ਸਿੱਖਾ ਸਚਾ ਅਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਨਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਨਾ ਯੋਗੀ, ਨਾ ਕਰਮਾਤੀ ਸੀ ॥ ੮੪ ॥

੮੫—ਓਹ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਖੋ ! ਯਹੂਦਾਹ ਜੋ ਬਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਰ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕਾਂ ਅਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨਾਂ ਦੀ ਤਰਫ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਤਲਵਾਰ ਅਰ ਲਾਠੀਆਂ ਲੈ ਉਸਦੇ ਸੰਗ ਯੱਸੂ ਦੇ ਪਕੜਵਾਨਹਾਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੁਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਕੜੋ ਅਰ ਓਹ ਤੁਰਤ ਯੱਸੂ ਪਾਸ ਆਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੱਸੂ ਉਪਰ ਹੱਥ ਪਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਸੇ, ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਉਗਾਹ ਆਕੇ ਫੇਲੇ ਏਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਢਾਹ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਬਨਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਦ ਮਹਾ ਯਾਜਕ ਨੇ ਖੜਾ ਹੋਕੇ ਯੱਸੂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕੀ ਤੂੰ ਕੁਝ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਇਹ ਲੋਗ ਤੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀ ਉਗਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ? ਪਰੰਤੂ ਯੱਸੂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਆ, ਏਸ ਉੱਪਰ ਵੱਡੇ ਯਾਜਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਹੁੰ

ਇੰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਤੂੰ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਖ੍ਰਿਸਟ ਹੈਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਯੱਸੂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿ ਚੁਕਿਆ. ਤਦ ਮਹਾਯਾਜਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਪੜੇ ਪਾੜਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਇਹ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਹੁਨ ਸਾਨੂੰ ਉਗਾਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕੀ ਮਤਲਬ ਵੇਖੋ ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਹੁਨ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮੁਖ ਥੀਂ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਨੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇਹੋ ? ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਓਹ ਮਾਰਨੇ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਬੁੱਕਿਆ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਚਪੜਾਂ ਮਾਰਕੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਖ੍ਰਿਸਟ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਕਿਸ ਨੇ ਤੇਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ? 'ਪਿਤਰਸ' ਬਾਹਿਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਰ ਇਕ ਟਹਿਲਨ ਉਸ ਪਾਸ ਆਕੇ ਬੋਲੀ ਤੂੰ ਭੀ ਯੱਸੂ ਗਾਲੀਲੀ ਦੇ ਮੰਗ ਸੀ ? ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦ ਸਾਮਨੇ ਮੁੱਕਰ ਕੇ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈਂ, ਜਦ ਓਹ ਬਾਹਿਰ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਟਹਿਲਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜੋ ਲੋਗ ਓਥੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਇਹ ਭੀ ਯੱਸੂ ਨਾਸਰੀ ਦੇ ਮੰਗ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸਹੁ ਖਾਕੇ ਫੇਰ ਮੁਕਰਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ, ਤਦ ਓਹ ਟਿਕਾਰਦੇ ਨੇ ਅਰ ਸਹੁ ਖਾਨ ਲੋਗਾ ਕਿ ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ॥ ਇੰ ੦ ਮੰ ੦ ਪਰਵ ੨੬ । ਆਯਤ ੪੭ । ੪੮ । ੪੯ । ੫੦ । ੬੧ । ੬੨ । ੬੩ । ੬੪ । ੬੫ । ੬੬ । ੬੭ । ੬੮ । ੬੯ । ੭੦ । ੭੧ । ੭੨ । ੭੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖਯ ! ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਇੰਨਾਂ ਭੀ ਬਲ ਵਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਪਨੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾ ਸੱਕੇ, ਅਰ ਓਹ ਚੇਲੇ ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਭੀ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਨਾ ਪਕੜਾਂਦੇ, ਨਾ ਮੁੱਕਰਦੇ, ਨਾ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ, ਨਾ ਸੁਠੀ ਸਹੁ ਖਾਂਦੇ, ਅਰ ਈਸਾ ਭੀ ਕੁਝ ਕਰਾਮਾਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹਾ ਤੋਰੇਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੂਤ ਦੇ ਘਰ ਉੱਪਰ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ ਉੱਥੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਦੋ ਦੂਤ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਅਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਭੀ ਗੱਲ ਅਨਹੁਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਈਸਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਭੀ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਅੱਜਕਲ ਕਿੰਨੀ ਵਧਕੀ ਉਸਦੇ ਨਾਉਂ ਉੱਪਰ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਵਧਾ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਭਲਾ ਅਜੇਹੀ ਦੁਰਦਸਾ ਨਾਲ ਮਰਨਥੀਂ ਆਪ ਅਪਨੇ ਆਪ ਲਟਕ ਕੇ ਵਾ ਸਮਾਧੀ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਛਡਦਾ ਤਾਂ ਅੱਛਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਬੁੱਧੀ ਬਿਨਾ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਆਵੇ ਓਹ ਈਸਾ ਇਹ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ॥ ੮੫ ॥

੮੬-ਮੈਂ ਹੁਨੇ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾਥੀਂ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਓਹ

ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸਰਗ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰਾਂ ਮੇਨਾਂ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਪੁਰਾ ਨਾ ਦੇਵੇਗਾ ॥
ਇੰ० ਮੱ० ਪਰਵ ੨੬ । ਆਯਤ ੫੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਧਮਕਾਂਦਾ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਅਪਨੀ ਅਰ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ
ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦਾ, ਵੇਖੋ! ਆਸ-
ਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ, ਜਦ ਮਹਾਯਾਜਕ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਤੇਰੇ
ਵਿਰੁੱਧ ਉਗਾਹੀ ਵਿੰਦੇ ਹਨ ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਹ ਤਾਂ ਈਸਾ ਚੁੱਪ ਰਹਿਆ, ਇਹ
ਭੀ ਈਸਾ ਨੇ ਅੱਛਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸੱਚ ਸੀ ਓਹ ਓਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਦਿੰਦਾ
ਤਾਂ ਭੀ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪਨੇ ਘਮੰਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਕਰਨੀਆਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਾ ਸਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸਾ ਉੱਪਰ ਝੂਠਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਕੇ
ਮਾਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਨਾਸਬ ਨਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸਾ ਦਾ ਉਸ ਤਰਾਂ ਦਾ
ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹਾ ਉਸਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਭੀ ਤਾਂ
ਜੰਗਲੀ ਸਨ ਨਿਆਯਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਨ, ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਝੂਠ ਮੂਠ
ਈਸੂਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾ ਬਨਦਾ ਅਰ ਓਹ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਬੁਰਿਆਈ ਨਾ
ਵਰਤਦੇ ਤਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਇੰਨੀ ਵਿਦਿਆ, ਧਰ-
ਮਾਤਮਤਾ, ਨਿਆਯਲੀਲਤਾ, ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਲਿਆਉਣ ॥ ੨੬ ॥

੨੭-ਯੱਸੂ ਹਾਕਮ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋਤਾ, ਅਰ ਹਾਕਮ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ
ਪੁਛਿਆ, ਕੀ ਤੂੰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ? ਯੱਸੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ
ਤੂੰਸੀਂ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਜਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਅਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਲੋਗ ਉਸ
ਉੱਪਰ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਂਦੇ ਸਨ ਤਦ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ
ਪਿਲਾਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਤੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ
ਕਿੰਨੀਆਂ ਉਗਾਹੀਆਂ ਵਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਉਸਨੂੰ
ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਧਯਥਛ ਨੇ ਬਹੁਤ ਆਸਚਰਯ ਕੀਤਾ,
ਪਿਲਾਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਤਾਂਸੇਂ ਯੱਸੂ ਨਾਲ ਜੋਖੀਸਟ ਕਹਾਂਉਦਾ ਹੈ ਕੀਕਰਾਂ?
ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਓਹ ਸੂਲੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਯੱਸੂ
ਨੂੰ ਕੋਝੇ ਮਾਰਕੇ ਸੂਲੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਨ ਨੂੰ ਸੌ ਪ ਦਿੱਤਾ । ਤਦ ਅਧਯਥਛ ਦੇ ਯੋ-
ਧਿਆਂ ਨੇ ਯੱਸੂ ਨੂੰ ਅਧਯਥਛ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲੈਜਾਕੇ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਉਸ
ਪਾਸ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਕਪੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਲਾਲ ਚੋਗਾ ਪੁਵਾਇਆ, ਅਰ ਕੰਡਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਟ ਬਨਾਕੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ
ਉੱਪਰ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਨਰਕਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਉਸਦੇ
ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਦੇਕਕੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ
ਪ੍ਰਣਾਮ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੁਕਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨਰਕਟ ਨੂੰ ਲੈਕੇ
ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਓਹ ਉਸ ਨਾਲ ਠੱਠਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਤਦ

ਸ ਥੀਂ ਓਹ ਦੋਗਾ ਲਾਹਕੇ 'ਮਸੀਹ' ਦਾ ਕਪੜਾ ਪੁਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਲੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਨ ਨੂੰ ਲੈਗਏ, ਜਦ ਓਹ ਇਕ ਜਗਹ ਉਪਰ ਜੋ ਗਲ ਗਯਾ ਸੀ ਅਰਥਤ 'ਖੋਪੜੀ' ਦਾ ਸਥਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ਪਹੁੰਚੇ ਤਦ ਉਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰਕੇ ਵਿਚ ਪਿੱਤ ਮਿਲਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪੀਨੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਚੱਖਕੇ ਪੀਨਾ ਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਦ ਉਨਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਲੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਦੋਸਪਤ੍ਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਲਗਾਇਆ, ਤਦ ਦੇ ਡਾਕੂ ਇਕ ਸੱਜੀ ਚਰਫ਼ ਦੂਜਾ ਖੱਬੀ ਤਰਫ਼ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੁਲੀਆਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ, ਜੋ ਲੋਗ ਉਪਰ ਥੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸਿਰ ਹਲਾਕੇ ਅਰ ਇਹ ਕਹਕੇ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਢਾਹਨ ਵਾਲੇ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਜੋ ਤੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸੁਲੀ ਉਪਰ ਉਤਰ ਆ, ਇਸੇ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਜਮਾਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਠੱਠਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਉਸਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਓਹ ਇਸਰਾਏਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਲੀ ਉਪਰ ਉਤਰ ਆਵੇ ਅਰ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਂਗੇ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੁਨ ਬਚਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹਾਂ, ਜੋ ਡਾਕੂ ਉਸਦੇ ਸੰਗ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸੇ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ, ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਭੀਜੇ ਪਹਿਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਹੋਗਿਆ, ਭੀਜੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਯਸੂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਕੇ ਆਖਿਆ "ਏਲੀ ਏਲੀ ਲਾਮਾ ਸਵਕਤਨੀ" ਅਰਥਾਤ ਹੇ ਮੇਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਹੇ ਮੇਰੇ ਈਸ਼ੁਰ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ? ਜੋ ਲੋਗ ਉੱਥੇ ਖਲੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੱਨੇਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਕਹਿਆ ਉਹ ਏਲੀਅਹ ਨੂੰ ਸੁਨਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕਨੇ ਦੂਰਤ ਦੌੜਕੇ ਇਸਪੰਜ ਲੈਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਿਚ ਭਿਰੋਇਆ ਅਰ ਨਲ ਉਪਰ ਰਖਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪੀਨਨੂੰ ਦਿਤਾ, ਤਦ ਯਸੂ ਨੇ ਡਿੱਤ ਵੱਡੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਿਆ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮਠ ਪੰ ੨੭ । ਆਯਤ ੧੧ । ੧੨ । ੧੩ । ੧੪ । ੨੨ । ੨੩ । ੨੪ । ੨੬ । ੨੭ । ੨੮ । ੨੯ । ੩੦ । ੩੧ । ੩੩ । ੩੪ । ੩੭ । ੩੮ । ੪੯ । ੪੦ । ੪੧ । ੪੨ । ੪੩ । ੪੪ । ੪੫ । ੪੬ । ੪੭ । ੪੮ । ੪੯ । ੫੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੇ ਬੁਰਾ "ਮ ਕੀਤਾ ਪਰੰਤੂ ਯਸੂ ਦਾ ਭੀ ਰਸੂਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾ ਕੋਟੀ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾ ਓਹ ਕਿਸੇਦਾ ਪਿਉ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਓਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿਉ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇਦਾ ਸੋਹਰਾ, ਸਾਲਾ, ਸਾਕ ਆਦੀ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜਦ ਅਪਯਛ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਤਦ

ਜਿਹਾਸਰ ਸੀ ਜਵਾਬ ਦੇਨਾ ਸੀ, ਅਰ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੋਜੋ ਆਸਰਰਯ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਹੁਨ ਭੀ ਸੁਲੀ ਉੱਪਰੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ, ਅਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਿਰਫੇ ਵਿਚ ਪਿੱਤ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਚੱਖਕੇ ਕਿਉਂ ਛੱਡਦਾ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਥੀਂ ਜਾਨਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਅਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਰਮਾਤੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛ ਕਿਉਂ ਤਿਆਗਦਾ? ਏਸ ਥੀਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੱਚ ਸੱਚ, ਅਰ ਸੁਠ ਸੁਠ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਥੀਂ ਏਹਭੀ ਅਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਯੱਸੂ ਇਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅੱਛਾ ਸੀ, ਨਾ ਉਹ ਕਰਮਾਤੀ, ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਅਰ ਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਉਹ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਭੋਗਦਾ? ॥ ੮੭ ॥

੮੮-ਹੋਰ ਦੇਖੋ ਵਡਾ ਭੂਚਾਲ ਅਇਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਇਕ ਦੂਤ ਉਤਰਿਆ ਅਰ ਆਕੇ ਕਬਰ ਦੇ ਦਰਵੱਜੇ ਉੱਪਰੋਂ ਪੱਥਰ ਢਲਕਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਿਆ, ਉਹ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਉਸਤਰਾ ਜੀ ਉਠਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਵੇਖ ਯੱਸੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਿਆ, ਕਹਿਆ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਪਕੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਦ ਯੱਸੂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮਤ ਛਰੋ ਜਾਕੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹ ਦਵੇ ਉਹ ਗਾਲੀਲ ਨੂੰ ਜਾਨ ਅਰ ਉੱਥੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਨਗੇ, ਯਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਗਾਲੀਲ ਨੂੰ ਉਸ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਗਏ ਜੋ ਯੱਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਪਰ ਕਿੰਨੇਆਂ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਹੋਇਆ ਯੱਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਅਤ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਵੇਖੋ ਮੈਂ ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਸਾਰ ਦਨ ਭਰਾਭੇ ਸੰਗ ਹਾਂ ॥ ਇੰਜੀਲ ਮੱ. ੨੮। ੧੮। ਮਾਰਕ ੧੬। ੭। ਲੂਕਾ ੨੪। ੪੭। ੪੮। ੪੯। ੫੦। ੫੧। ੫੨। ੫੩। ੫੪। ੫੫। ੫੬। ੫੭। ੫੮। ੫੯। ੬੦। ੬੧। ੬੨। ੬੩। ੬੪। ੬੫। ੬੬। ੬੭। ੬੮। ੬੯। ੭੦। ੭੧। ੭੨। ੭੩। ੭੪। ੭੫। ੭੬। ੭੭। ੭੮। ੭੯। ੮੦। ੮੧। ੮੨। ੮੩। ੮੪। ੮੫। ੮੬। ੮੭। ੮੮। ੮੯। ੯੦। ੯੧। ੯੨। ੯੩। ੯੪। ੯੫। ੯੬। ੯੭। ੯੮। ੯੯। ੧੦੦। ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਸਟੀ ਕੁਮ ਅਰ ਵਿਦਿਆਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਦੂਤਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਤਿੱਥੇ ਭੇਜਨਾ, ਉੱਪਰ ਥੀਂ ਉਤਰਨਾ, ਕੀ, ਤਹਸੀਲਦਾਰੀ ਕਲਕਟੀ ਦੇ ਵਾੜਣ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ? ਕੀ ਉੱਸੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਗਿਆ? ਅਰ ਜੀ ਉਠਿਆ, ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਪਕੜ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹੀ ਸਰੀਰ ਸੀ? ਅਰ ਉਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਕ ਸੜ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਿਆ? ਅਰ ਅਪਨੇ ਮੁਖਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਨਨਾ ਨਿਰੀ ਦੰਭ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਨਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ
ਸੌਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅੱਜਕੱਲ ਭੀ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜੀ ਉੱਠਦੇ ? ਅਤੇ ਉਸੇ
ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ? ॥

ਇਹ ਮੱਤੀ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ, ਹੁਣ ਮਾਰਕ
ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੮੮ ॥

ਮਾਰਕ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ ।

੮੮—ਇਹ ਕੀ ਤਰਖਾਨ ਨਹੀਂ । ਇੰਜੀਲ ਮਾਰਕ ਪੰ ੬ । ਆਮ ੩ ।

(ਸਮੀਖਣਕ) ਅਸਲ ਵਿਚ ਯੂਸਫ਼ ਤਰਖਾਨ ਸੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾ
ਭੀ ਤਰਖਾਨ ਸੀ, ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਤਰਖਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਸ਼ਚਾਤ
ਮੈਰੀਥਰ ਬਨਦਾ ਬਨਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਅਰ ਜੰਗਲੀ
ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਬਨਾਲਿਆ ਤਦ ਬੜੀ ਕਾਤੀਗਰੀ ਚਲਾਈ, ਕਾਟ ਕੂਟ ਢੁਟ ਢਟ
ਕਰਨਾ ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥ ੮੮ ॥

ਲੂਕ ਰਚਿਤ ਇੰਜੀਲ ।

੮੯—ਯੇਸੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੇ ਮੇਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਇੱਕ ਅਤਥਾਤ ਏਸ਼ੁਰ । ਲੂਕ ਪੰ ੧੮ । ਆਯਤ ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜਦ ਏਸਾ ਹੀ ਇੱਕ ਅਵਿਤੀਤ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਪਿਉ ਅਰ ਪੁਤ੍ਰ ਤਿੰਨ ਕਿੱਥੋਂ ਥੀ
ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ ? ॥ ੮੯ ॥

੯੦—ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰੋਦ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ, ਹੋਰੋਦ ਯੇਸੂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ
ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਨਥੀ ਵੇਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਸੀ ਏਸਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ,
ਅਰ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਆਸਚਰਯ ਕੰਮ ਵੇਖਨ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਆਸਾ ਹੋਈ, ਉਸਨੇ
ਉਸਥੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਉੱਤਰ ਨਾ
ਦਿੱਤਾ ॥ ਲੂਕ ਪੰ ੨੬ । ਆਯਤ ੮ । ੯ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਇਹ ਗੱਲ ਮੱਤੀਰਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ
ਇਹ ਉਗਾਹ ਵਿਗੜ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਗਾਹ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਏ ਅਰ
ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਚਤੁਰ ਅਰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ (ਹੋਰੋਦ) ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ
ਅਰ ਕਰਾਮਾਤ ਭੀ ਦਿਖਾਂਦਾ, ਏਸਥੀ ਮਲੁਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾ ਵਿਚਵਿਦਿਆ
ਅਰ ਕਰਾਮਾਤ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਸੀ ॥ ੯੦ ॥

ਯੋਹਨ ਰਚਿਤ ਸੁਸਮਾਰਾਰ ।

੯੨—ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਚਨ ਸੀ ਅਰ ਵਚਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੰਗ ਸੀ, ਅਰ ਵਚਨ ਈਸ਼ੁਰ ਸੀ । ਓਹ ਆਦਿ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੰਗ ਸੀ । ਸਬ ਕੁਝ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕੁਝ ਭੀ ਉਸ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਸੀ ਅਰ ਓਹ ਜੀਵਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਚਾਨਨਾ ਸੀ । ਪੌ ੧ । ਆਯਤ ੧ । ੨ । ੩ । ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਚਨ ਬਿਨਾ ਕਹਿਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੇਕਰ ਵਚਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੰਗ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਨਾ ਨਿਫ਼ਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਵਚਨ ਈਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਓਹ ਆਦਿ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੰਗ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਵਚਨ ਵਾ ਈਸ਼ੁਰਸੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਵਚਨ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਉਸਦਾ ਕਾਇਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਵਚਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਭੀ ਦੁੱਖ ਚਾਪ ਰਹਿ ਕਰਤਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਕਿਸ ਵਿਚ, ਵਾ ਕੀ ਸੀ ਏਸ ਵਚਨਬੀਂ ਜਾਵ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨੋਗੇ ? ਜੇਕਰ ਅਨਾਦੀ ਹਨ ਤਾਂ ਆਦਮ ਦੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸ ਵੁਕਨਾ ਆਦੀ ਬੁਠਾ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਕੀ ਜੀਵਨ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦਾ ਚਾਨਨਾ ਹੈ ਪਸੁ ਆਦੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ॥ ੯੨ ॥

੯੩—ਅਰ ਮੰਧਿਆ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਜਦ ਸੈਤਾਨ 'ਸਿਮੋਨ' ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯਹੂਦਾਹ ਇਸਕਰਯੋਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪਕੜਵਾਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ । ਯੋ ੧੦ । ਪੌ ੧੩ । ਆਯਤ ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਈਸਾਈਆਂ ਬੀ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਬਹਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕੌਨ ਬਹਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਆਖੇ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਹਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਹਕ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ? ਅਰ ਜੇਕਰ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਬਨਾਨੇ ਅਰ ਬਹਕਾਨੇ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹੀ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਸੈਤਾਨ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਠਹਰਿਆ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਬਹਕਾਇਆ, ਭਲਾ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਅਰ ਈਸਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਨਾਏ ਓਹ ਸੈਤਾਨ ਹੋਨ ਤਾਂ ਹੋਨ ਕਿੰਤੂ ਨਾ ਇਹ ਈਸ਼ੁਰ ਕਿੰਤੂ ਪੁਸਤਕ ਨਾ ਏਸ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਨਾ ਈਸਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ॥ ੯੩ ॥

੯੪-ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਵਿਆਹੁਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਈਸ਼ਰ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰੋ ਅਰ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਥਾਨ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸਥਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਰ ਜੋ ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਸਥਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਰਹੋ। ਯੱਥਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਹੀ ਰਸਤਾ ਅਰ ਸਚ, ਅਰ ਜੀਵਨ ਹਾਂ, ਬਿਨਾ ਮੇਰੇ ਦੁਹਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਨਦੇ ॥ ਯੋਹਨਾ ਪਰਵ ੧੪। ਆਯਤ ੧। ੨। ੩। ੪। ੬। ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਇਹ ਈਸਾ ਦੇ ਵਚਨ ਕੀ ਪੋਪ ਲੀਲਾ ਥੀਂ ਘਟ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨ ਵਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਕੌਨ ਫਸਦਾ, ਕੀ ਈਸਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਏਹੋ ਵਿਚ ਲੈ ਲੀਤਾ ਹੈ ? ਅਰ ਜੇਕਰ ਓਹ ਈਸਾ ਦੇ ਵਸ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਾਪੀਨ ਹੋਨ ਦੀ ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦਾ, ਕੀ ਈਸਾ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਜੇਹਾ ਜਗਹ ਆਦੀ ਦਾ ਲੋਭ ਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਅਰ ਜੋ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਥੀਂ ਆਪ ਮਾਰਗ ਸੱਚਾ ਅਰ ਜੀਵਨ ਬਨਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਬ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੰਭੀ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥੯੪॥

੯੫-ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਚ ਸਚ ਕਹਿਨਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਰੋ ਜੇਹੜੇ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਨਾਂ ਹਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਭੀ ਕਰੇਗਾ, ਅਰ ਇਨਾਂ ਥੀਂ ਬੜੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ॥ ਯੋਹਨਾ ਪਰਵ ੧੪। ਆਯਤ ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ! ਜੇ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਈਸਾ ਉੱਪਰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁਰਦੇ ਜਿਵਾਨੇ ਆਦੀ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ? ਅਰ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾਸ ਥੀਂ ਭੀ ਆਸਚਰਯ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਈਸਾ ਨੇ ਭੀ ਆਸਚਰਯ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਅਜੇਹਾ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਈਸਾ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਆਸਚਰਯ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਏਸ ਵੇਲੇ ਈਸਾਈ ਕੋਈ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਫੁਟ ਗਈਆਂ ਹਨ ਓਹ ਈਸਾ ਨੂੰ ਮੁਰਦੇ ਜਿਵਾਨੇ ਆਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨ ਲਵੇ ॥ ੯੫ ॥

੯੬-ਜੋ ਅਦੁੱਤ, ਸੱਤ ਈਸ਼ਰ ਹੈ ॥ ਯੋਹਨਾ ਪਰਵ ੧੭। ਆਯਤ ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਅਦੁੱਤ ਇੱਕ ਈਸ਼ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਤਿੰਨ ਕਹਨਾ ਸਭ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਝੂਠਾ ਹੈ ॥ ੯੬ ॥

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਠਿਕਾਨੇ ਇੰਜੀਲ ਵਿਚ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ॥

ਯੋਹਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਾਕ ।

ਹੁਨ ਯੋਹਨ ਦੀਆਂ ਆਸਚਰਯ ਗੱਲਾਂ ਸੁਨੋ :—

੯੭—ਅਰ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਸੋਨੇ ਦੁਕਟ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਰ ਸੱਤ ਅੱਗ ਦੇ ਦੀਵੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਗਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੱਤ ਆਤਮਾਂ ਹਨ । ਅਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੱਚ ਦਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੈ ਅਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਨ ਜੋ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਯੋ० ੫੦ ਪਰਵ ੪ ਆਯਤ ੪ । ੫ । ੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਕ ਨਗਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ, ਸੁਰਗ ਹੈ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਦੀਵੇ ਦੇ ਵਾਝਣ ਅੱਗ ਹੈ, ਅਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੁਕਟ ਆਦੀ ਰਹਿਣੇ ਪਾਨੇ ਅਰ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਨਹੀਂ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੌਨ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰ ਉੱਥੇ ਸ਼ੇਰ ਆਦੀ ਚਾਰ ਪਸ਼ੂ ਲਿਖੇ ਹਨ ॥ ੯੭ ॥

੯੮—ਅਰ ਮੈਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਪਰ ਬੈਠਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਅੰਦਰ ਅਰ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਸੱਤ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਉਪਰ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲਨ ਅਰ ਉਸਦੀ ਛਾਪ ਭੇੜਨ ਦੇ ਯੋਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਅਰ ਨਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਨਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ, ਨਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੋਈ ਓਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲ, ਅਥਵਾ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਰੋਨ ਲੱਗਾ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲਨ ਅਰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਥਵਾ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਨ ਦੇ ਯੋਗ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ॥ ਯੋ० ੫੦ ਪਰਵ ੫ । ਆਯਤ ੧ । ੨ । ੩ । ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਸਨ ਅਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਠਾਠ ਅਰ ਪੁਸਤਕ ਕਈਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਖੋਲਨ ਆਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਯੋਹਨ ਦਾ ਰੋਨਾ, ਅਰ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਓਹੀ ਈਸਾ ਖੋਲਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਵਿਵਾਹ ਉਸਦੇ ਗੀਤ, ਵੇਖੋ ਈਸਾ ਹੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸਬ ਮਹਾਤਮ ਭੁਕਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਕਹਿਨ ਮਾੜ੍ਹ ਹਨ ॥ ੯੮ ॥

੯੯—ਅਰ ਮੈਂ ਨੇ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਅਰ ਵੇਖੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੀ ਵੱਲ ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਰ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੇਮਨਾ ਜਿਹਾ ਬਧਾਂ

ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਖਲੋਤਾ ਹੈ ? ਜਿਸਦੇ ਸੱਤਸਿੰਗ ਅਰ ਸੱਤ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਫੇਰੇ ਹੋਏ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਸੱਤੇ ਆਤਮਾ ਹਨ ॥ ਯੋ ੫੦ । ਪਰਵ ੫ । ਆਯਤ ੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਏਸ ਯੋਹਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਮਨੋਰਾਜ, ਉਸ ਸੁਰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਈਸਾਈ, ਅਰ ਚਾਰ ਪਸ਼ਤਾ ਈਸਾ ਭੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬੜੀ ਆਸਚਰਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਈਸਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਸਨ ਅਰ ਸਿੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸੱਤ ਸਿੰਗ ਅਰ ਸੱਤ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਉਹ ਸੱਤ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਆਤਮਾ ਈਸਾ ਦੇ ਸਿੰਗ ਅਰ ਅੱਖਾਂ ਬਨ ਗਈਆਂ ਸਨ ! ਹਾਏ ! ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ? ਭਲਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਬੁਧੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ॥੯੯॥

੧੦੦-ਅਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਤੁਸਤਕ ਲਿਆ ਤਦ ਚਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਰ ਚਹੀ ੨੪ ਬਿੱਧ ਮੇਮਨੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਪਾਸ ਬੀਨ ਸੀ ਅਰ ਧੂਪ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਜੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹਨ । ਯੋ ੫੦ । ਪਰਵ ੫ । ਆਯਤ ੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜਦ ਈਸਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਨੈਵੇਦ, ਆਰਤੀ ਆਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਅਰ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਾਟਸਟ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਏਤਪਰਸਤੀ (ਮੁਰਤੀਪੂਜਾ) ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਸੁਰਗ ਏਤਪਰਸਤੀ ਦਾ ਘਰ ਬਨ ਚਿਹਾ ਹੈ ॥੧੦੦॥

੧੦੧-ਅਰ ਜਦ ਮੇਮਨੇ ਨੇ ਛਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਖੋਲਿਆ ਤਦ ਮੈਨੇ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਚਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਬੱਦਲ ਗੱਜਨ ਦੇ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਆ ਅਹ ਵੇਖ, ਅਰ ਮੈਨੇ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਵੇਖੋ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਘੋੜਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸ ਧਨੁਸ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਹ ਜੈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਰ ਜੈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿਕਲਿਆ । ਅਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਦੂਜੀ ਮੋਹਰ ਖੋਲੀ ਤਦ ਘੋੜਾ ਜੋ ਲਾਲ ਸੀ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰੋਂ ਮੇਲ ਉਠਾ ਦੇਵੇ । ਅਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਤੀਜੀ ਮੋਹਰ ਖੋਲੀ ਵੇਖੋ ਇਕ ਕਾਲਾ ਘੋੜਾ ਹੈ । ਅਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਦੋਖੀ ਮੋਹਰ ਖੋਲੀ ਅਰ ਵੇਖੋ ਇਕ ਪੀਲਾਸਾ ਘੋੜਾ ਹੈ । ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਮੌਤ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ॥ ਯੋ ੫੦ ਪ੦ ੬ । ਆ ੧ । ੨ । ੩ । ੪ । ੫ । ੬ । ੭ । ੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਥੀਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਸ਼ੁਠੀ ਲੀਲਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਭਲਾ ਤੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੋੜੇ ਸਵਾਰ ਕੀਕਨ ਰਹ ਮੱਕਨਗੇ ? ਇਹ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਬਰਜਾਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸਨੂੰ ਭੀ ਸੱਚ

ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ ਜਿੰਨੀ ਕਹੀਏ ਉੱਨੀਹੀ ਬੋਝੀ ਹੈ ॥੧੦੧॥

੧੦੨-ਅਰ ਇਹ ਬੜੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਸਾਮੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਸੱਚ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਤੂੰ ਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਆਂ ਥੀਂ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ, ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਉਜਲਾ ਕਪੜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਗੀ ਟਹਲੀਏ ਭੀ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਾ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਝਣ ਮਾਰੇ ਜਾਨੇ ਉੱਪਰ ਹਨ ਪੂਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਤਕ ਹੋਰ ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਸਹਾਰਾ ਕਰੋ ॥ ਯੋ ੦ ਪ੍ਰ ੦ ਪਰਵ ੬ । ਆਯਤ ੧੦ । ੧੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਕੋਈ ਈਸਾਈ ਹੋਨਗੇ ਉਹ ਦੋਰੇਸਪੁਰਦ ਹੋਕੇ ਅਜੇਹਾਂ ਨਿਆਯ ਕਰਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੋਇਆ ਕਰਨਗੇ, ਜੇ ਵੇਦਮਾਰਗ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ ਉਸਦੇ ਨਿਆਯ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਢਿੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਈਸਾਈਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਕਚੈਹਰੀ ਅੱਜਕਲ ਬੰਦ ਹੋ ? ਅਰ ਨਿਆਯ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ? ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਕੰਮੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ? ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇਸੱਕਨਗੇ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਬਹਕ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਨੇ ਨਾਲ ਝੱਟ ਇਨ੍ਹਾਂਦੇ ਦੁਸਮਨ ਥੀਂ ਬਦਲਾ ਲੈਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਵੱਢਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵਵਾਲੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰੇ ਪਿਛੋਂ ਅਪਨਾ ਵੇਰ ਲੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਂਤੀ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਸਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਉੱਥੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕੀ ਪਾਰਾਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੦੨ ॥

੧੦੩-ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵੱਡੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਹਲਾਏ ਜਾਨ ਉੱਪਰ ਗੁਲਰ ਦੇ ਦੁਖਤ ਥੀਂ ਉਸਦੇ ਕੱਚੇ ਗੁਲਰ ਝੜਦੇ ਹਨ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਉੱਪਰ ਡਿੱਗਪਏ । ਅਰ ਆਕਾਸ਼ਪਤ੍ਰ ਦੇ ਵਾਝਣ ਜੋ ਵਲੋਟਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੱਖਰਾ ਹੋਗਿਆ ॥ ਯੋ ੦ ਪ੍ਰ ੦ ਪਰਵ ੬ । ਆਯਤ ੧੩ । ੧੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਯੋਹਨ ਅੱਗੇ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹਿਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਦ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਅੰਡਬੰਡ ਕਥਾ ਕਹੀ, ਭਲਾ ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ ਭੂਗੋਲ ਹਨ, ਇਕ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਡਿੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਦੀ ਆਕਰਸ਼ਣ (ਬਿੱਚ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਜਾਨ ਦੇਵੇਗੀ ਅਰ ਕੀ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਫੁੜੀ ਦੇ ਵਾਝਣ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਆਕਾਸ਼ ਸਾਕਾਰ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵਲੋਟੇ ਵਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਯੋਹਨ ਆਦੀ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕੀ ਖ਼ਬਰ ॥ ੧੦੩ ॥

੧੦੪-ਮੈਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੁਨੀ, ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਚੁਭਾਲੀਹਜ਼ਾਰ ਉੱਪਰ ਮੋਹਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਯਹੂਦਾਹ ਦੇ ਕੁਲ

ਵਿਚੋਂ ਬਾਰਾਂਹਜ਼ਾਰ ਉਪਰ ਮੋਹਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ॥ਯੋਂ ਪ੍ਰੰ ੫੦ ੭॥ਆਯਤ ੪।੫॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਜੋ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸਰਾਏਲ ਆਦੀ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਵਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ? ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੰਗਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ? ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਇਸਰਾਏਲ ਕੁਲ ਆਦੀ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਮੋਹਰ ਲਗਾਨੀ ਅਲਪਗਤਾ ਅਥਵਾ ਯੋਹਨ ਦੀ ਤੂਠੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ॥ ੧੦੪ ॥

੧੦੫—ਏਸ ਕਾਰਣ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਅਰ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ਯੋਂ ਪ੍ਰੰ ਪਰਵ ੭ । ਆਯਤ ੧੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਇਹ ਮਹਾਬੁੱਤਪਰਸਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਤੁਲ ਇਕਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਅਰ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਰਾਤ ਵਿਚ ਮੌਂਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਮੌਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਤ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਤਥਾ ਉਸਦੀ ਨੀਂਦ ਭੀ ਉਡ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਜ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਾਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵਿਆਕੁਲ ਵਾ ਅਤੀਖੀਮਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੦੫ ॥

੧੦੬—ਅਰ ਦੂਜਾ ਦੂਤ ਆਕੇ ਵੇਦੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸੋਨੇ ਦੀ ਧੁਪਦਾਨੀ ਸੀ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਧੁਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਧੁਪਦਾਨੀਆਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਤਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਅਰ ਦੂਤ ਨੇ ਉਹ ਧੁਪਦਾਨੀ ਲੈਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵੇਦੀ ਦੀ ਅੱਗ ਭਰਕ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉਪਰ ਸੁਟਿਆ ਅਰ ਸਬਦ ਅਰ ਗੱਜਨ ਅਰ ਬਿਜਲੀਆਂ ਅਰ ਭੁਰਾਲ ਹੋਏ ॥ ਯੋਂ ਪ੍ਰੰ ਪਰਵ ੮ । ਆਯਤ ੨।੪।੫॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਸੁਰਗ ਤਕ ਵੇਦੀ, ਧੁਪ, ਦੀਪ, ਨੈਵੇਦ, ਨਰਸਿੰਘੇ ਦੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਬਿਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਥੀਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸੁਰਗ ਘੱਟ ਹੈ ? ਕੁਝ ਧੂਮਧਾਮ ਵਧੀਕ ਹੀ ਹੈ ॥ ੧੦੬ ॥

੧੦੭—ਪਹਿਲਾਂ ਦੂਤ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘਾ ਫੁਕਿਆ ਅਰ ਲਹੂਦੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਗੜੇ ਅਰ ਅੱਗ ਹੋਏ ਅਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਸੁਟੇ ਗਏ, ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਸੜ ਗਈ । ਯੋਂ ਪ੍ਰੰ ਪਰਵ ੮ ਆਯਤ ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਓ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤਵਕਤਾ ! ਈਸ਼ੁਰ, ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੂਤ, ਨਰਸਿੰਘੇ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਅਰ ਪ੍ਰਲਯ ਦੀ ਲੀਲਾ ਨਿਰੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ॥ ੧੦੭ ॥

੧੦੮—ਅਰ ਪੰਜਵੇਂ ਦੂਤ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘਾ ਫੁਕਿਆ, ਅਰ ਮੈਂ ਨੇ ਇੱਕ

ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਸੂਰਗ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਅਥਾਹ ਕੁੰਡ ਦੇ ਖੂਹ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਅਰ ਉਸਨੇ ਅਥਾਹ ਕੁੰਡ ਦਾ ਖੂਹ ਖੋਲਿਆ, ਅਰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਵਡੀ ਭੱਠੀ ਦੇ ਧੰਏ ਦੇ ਵਾਝਣ ਧੁੰਮਾਂ ਉਠਿਆ, ਅਰ ਉਸ ਧੁੰਏਂ ਵਿਚੋਂ ਟਿੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉਪਰੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ, ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਅਨੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇਹਾ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ॥ ਯੋ ੫੦ ਪਰਵ ੯। ਆਯਤ ੧। ੨। ੩। ੪। ੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਨਰਸਿੰਘੇ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਨਕੇ ਤਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਤਾਂ ਉਪਰ ਅਰ ਉਸੇ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਨਗੇ? ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗੇ ਭਲਾ ਓਹ ਖੂਹ ਵਾ ਟਿੱਡੀਆਂ ਭੀ ਪੁਲਯ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਪਾਲੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਅਰ ਮੋਹਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਪੜ੍ਹ ਭੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਕਿ ਮੋਹਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਤ ਲਝੋ? ਇਹ ਨਿਰਾ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਪਾਕੇ ਈਸਾਈ ਬਨਾ ਲੈਨ ਦਾ ਧੋਖਾ ਦੇਨਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਈਸਾਈ ਨਾ ਹੋਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਿੱਡੀਆਂ ਕੱਟਨਗੀਆਂ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀ ਓਹ ਪੁਲਯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ॥ ੧੦੮ ॥

੧੦੯—ਅਰ ਘੁੜਚੜ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਵੀਹ ਕ੍ਰੋੜ ਸੀ ਯੋ ੫੦ ਪਰਵ ੯। ਆਯਤ ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇੰਨੇ ਘੋੜੇ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਠਹਿਰਦੇ, ਕਿੱਥੇ ਚੁਗਦੇ, ਅਰ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਅਰ ਕਿੰਨੀ ਲਿਦ ਕਰਦੇ ਸਨ? ਅਰ ਉਸਦੀ ਬਦਬੋ ਭੀ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਬਸ ਅਜੇਹੇ ਸੂਰਗ, ਅਜੇਹੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਮਤ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਆਰਯਾਂ ਨੇ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਬਖੇੜਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰੋਂ ਭੀ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ ॥ ੧੦੯ ॥

੧੧੦—ਅਰ ਮੈਂ ਨੇ ਰੂਜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੂਤ ਨੂੰ ਸੂਰਗ ਥੀ ਉਤਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਉਪਰ ਓਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਬੱਦਲ ਦਾ ਧਨੁਸ ਸੀ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਸੂਰਯ ਦੇ ਵਾਝਣ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਅੱਗ ਦੇ ਥੰਮਾਂ ਵਾਝਣ ਸਨ। ਅਰ ਉਸਨੇ ਅਪਨਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਸਮੁੰਦ ਉਪਰ, ਅਰ ਖੱਬਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਰਖਿਆ ॥ ਯੋ ੫੦ ਪਰਵ ੧੦। ਆਯਤ ੧। ੨। ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਛੱਟਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਹੈ ॥ ੧੧੦ ॥

੧੧੧—ਅਰ ਲੱਗੀ ਦੇ ਵਾਛਣ ਇਕ ਨਰਕਟ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉੱਠ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਅਰ ਵੇਦੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਨ ॥ ਯੋ ੫੦। ੫੦ ੧੧। ਆ ੦। ੧॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਪਰੰਤੂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਭੀ ਮੰਦਿਰ ਬਨਾਏ ਅਰ ਨਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅੱਛਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਰਗ ਹੈ ਓਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਜਨ ਵਿੱਚ ਈਸਾ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਮਾਂਸ, ਲਹੂਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਗਿਰਜੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸੁਲੀ ਆਦੀਦਾ ਆਕਾਰ ਬਨਾਨਾ ਆਦੀ ਭੀ ਬੁੱਝਪਰਸਤੀ ਹੈ ॥ ੧੧੧ ॥

੧੧੨—ਅਰ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਨੇਮ ਦਾ ਸੰਦੂਕ ਉਸਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ॥ ਯੋ ੫੦। ੫੦ ੧੧। ਆਯਤ ੧੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਜੋ ਮੰਦਿਰ ਹੈ ਸੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੀ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਮੰਦਿਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਵੇਦੋਕਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਮੰਦਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਚਾਹੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜਹੀ ਲੀਲਾ ਵਨ ਵਨ, ਪੁੰ ਪੁੰ ਦੀ ਇੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਹੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਭੀ। ਅਰ ਨੇਮਦਾ ਸੰਦੂਕ ਭੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਈਸਾਈ ਟੋਗ ਵੇਖਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਉਸਥੀਂ ਨਾਜਾਨੇ ਕੀ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਨੁੱਸ਼ ਦੇ ਲੁਭਾਨਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੧੨ ॥

੧੧੩—ਅਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਆਸਚਰਯ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋ ਸੂਤਯ ਓਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਬਾਰਾਂ ਤਾਰਿਆ ਦਾ ਮੁਕਟ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਸੂਤ ਦੀ ਪੀੜ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਅਰ ਓਹ ਜਨਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਆਸਚਰਯ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਵੇਖੋ ! ਬੇੜਾ ਲਾਲ ਅਜਗਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੱਤ ਸਿਰ ਅਰ ਦਸ ਸਿੰਗ ਹਨ ਅਰ ਉਸਦੇ ਸਿੰਗ ਉੱਪਰ ਸਤ ਰਾਜਮੁਕਟ ਹਨ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਪੁਛ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਨੂੰ ਖਿਚਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਪਰ ਸੁਟਿਆ ॥ ਯੋ ੫੦। ੫੦ ੧੨। ਆਯਤ ੧। ੨। ੩। ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਗਧੌਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਭੀ ਵਿਚਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦਾ, ਨਾ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਅਜਗਰ ਦੀ ਪੁਛ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ

ਭਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਸੁੱਟਿਆ, ਭਲਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਹੈ ਅਰ ਭਾਰੇ ਭੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਏਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਇੱਥੇ ਇਹਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਏਸ ਬਾਤ ਦੇ ਲਿਖਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਉੱਪਰ ਡਿੱਗੇ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਜਿਸ ਅਜਗਰ ਦੀ ਪੂਛ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਭਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਵਲ੍ਹੇਟਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਓਹ ਅਜਗਰ ਭੀ ਉੱਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੧੧੩ ॥

੧੧੪—ਅਰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ‘ਮੀਕਾਏਲ’ ਅਰ ਉਸਦੇ ਦੂਤ ਅਜਗਰ ਨਾਲ ਲੜੇ ਅਰ ਅਜਗਰ ਅਰ ਉਸਦੇ ਦੂਤ ਲੜੇ ॥ ਯੋ ੧੦ । ਪ੍ਰ ੧੨ । ਆਯਤ ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਕੋਈ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਓਹ ਭੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜੇਹੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਥੀਂ ਆਸਾ ਛੱਡਕੇ ਹੋਥ ਜੋੜਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ, ਜਿੱਥੇ ਆਰਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਉਪਦ੍ਰਵ ਮਚਿਆ ਰਹੇ ਓਹ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ॥ ੧੧੪ ॥

੧੧੫—ਅਰ ਓਹ ਵੱਡਾ ਅਜਗਰ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਹਾਂ ਓਹ ਪੁਰਾਨਾ ਸੱਪ ਜੋ ‘ਦਿਆਬਲ’ ਅਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਰਮਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ਯੋ ੧੦ । ਪ੍ਰ ੧੨ । ਆਯਤ ੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਜਦ ਓਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸੀ ਤਦ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਰਮਾਂਦਾ ਸੀ ? ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਜਨਮਭਰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਅਥਵਾ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੁੱਟਿਆ ? ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਕਿਉਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ? ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਰਮਾਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਭਰਮਾਨ ਵਾਲਾ ਕੌਨ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਭਰਮਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਬਿਨਾ ਭਰਮਨਹਾਰੇ ਭਰਮਨਗੇ, ਅਰ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਭਰਮਾਨ ਵਾਲਾ ਪਰ-ਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਾ ਠਹਰਿਆ । ਮਲੂਮ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਥੀਂ ਡਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਥੀਂ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਸੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦੰਡ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ? ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਰਾਜ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹਜ਼ਾਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਭੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹਾ ਏਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਈਸਾਈ, ਡਾਕੂ ਚੋਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਦੰਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਭੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ, ਕੌਰ ਕੌਨ ਅਜੇਹਾ ਨਿਰਬੁੱਧੀ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਵੈਦਿਕਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਪੋਲ

ਕਲਪਿਤ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇ ? ॥ ੧੧੫ ॥

੧੧੬—ਹਾਏ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰ ਸਮੁੰਦ ਦੇ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਓ ! ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਤਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਉਤਰਿਆ ਹੈ । ਯੋ० ਪ੍ਰ० ੫੦ ੧੨ । ਆ० ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਕੀ ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਦਾ ਰਖਛਕ ਅਰ ਸ਼ਾਮੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮਨੁਸ਼ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਖਛਕ ਅਰ ਸ਼ਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਾਰ ਸੱਕਿਆ ? ਈਸ਼ਰ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਬਹਕਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਮਲੂਮ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅੱਛਾ ਈਸ਼ਰ, ਅਰ ਇਕ ਸਾਮਰਥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੂਜਾ ਈਸ਼ਰ ਹੋਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ੧੧੬ ॥

੧੧੭—ਅਰ ਬਤਾਲੀ ਮਾਨੇ ਤਕ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਉਂ ਦੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਤੇਬ ਦੀ ਅਰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ । ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲੋਗਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਜੈ ਕਰੇ, ਅਰ ਹਰ ਇੱਕ ਕੁਲ ਅਰ ਭਾਸ਼ਾ ਅਰ ਦੇਸ ਉੱਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ॥ ਯੋ० ੫੦ ੧੩ । ਆ० ੫ ੬ । ੭ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਭਲਾ ਜੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੈਤਾਨ ਅਰ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ, ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਾਵੇ ਓਹ ਕੰਮ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਵਾਝਣ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਈਸ਼ਰ ਯਾ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੧੧੭ ॥

੧੧੮—ਅਰ ਮੈਨੇ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਅਰ ਵੇਖੇ ਮੇਮਨਾ ਸਿਯੋਨ ਪਰਬਤ ਉੱਪਰ ਖਲੋਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕਲੱਖ ਚੁਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਯੋ० ੫੦ ੫੮ । ਪਰਵ ੧੪ । ਆਯਤ ੧ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਜਿੱਥੇ ਈਸਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਸੇ ਸਿਯੋਨ ਪਹਾੜ ਉੱਪਰ ਉਸਦਾ ਮੰਡਾ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਲੱਖ ਚੁਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕੀਤੀ ? ਇਕ ਲੱਖ ਚੁਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਸੁਰਗ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਏ, ਬਾਕੀ ਕੋੜਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਾ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ, ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਗਏ ? ਈਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਿਯੋਨ ਪਰਬਤ ਜਾਕੇ ਵੇਖਨ ਕਿ ਈਸਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉੱਥੇ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੇਖ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝੂਠ, ਜੇਕਰ ਕਿਧਰੋਂ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਆਇਆ ? ਜੇਕਰ

ਆਖੇ ਸੁਰਗ ਥੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਓਹ ਪਖਵੀ ਹਨ ਕਿ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਅਰ ਆਪ ਉੱਪਰ ਜੇਠਾਂ ਉੱਡਕੇ ਆਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਓਹ ਆਇਆ, ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਨਿਆਯਾਧੀਸ ਦੇ ਵਾਛਣ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਓਹ ਇਕ ਦੋ ਵਾ ਤਿੰਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕੇਗਾ, ਕਿੰਤੂ ਥੋੜੇ ਥੀਂ ਥੋੜੇ, ਇਕ ਇਕ ਭੁਗੋਲ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਈਸ਼ੁਰ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂ ਇਕ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਅਨੇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰਨੇ ਅਰ ਸਬ ਜਗਹ ਇਕੱਠੇ ਵਿਚਨ ਵਿਚ ਸਾਮਰਥ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥ ੧੧੮ ॥

੧੧੯—ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਾਂ ਕਿ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਕਰਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਯੋ॥ ਪ੍ਰ॥ ਪਰਵ ੧੪ । ਆਯਤ ੧੩

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਨਗੇ ਅਰਥਾਤ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨਗੇ ਅਰ ਇਹ ਲੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਈਸਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਵੇ ਗਾ ਅਰ ਖਛਮਾ ਭੀ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ, ਇੱਥੇ ਸਿਆਨੇ ਵਿਚਾਰਨ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਚਨ ਸੱਚਾ ਵਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ? ਇਕ ਗੱਲ ਵਿਚ ਦੋ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੁਠਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਕੀ, ਭਾਵੇਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸੁਠਾ ਹੋਵੇ ਵਾ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ॥ ੧੧੯ ॥

੧੨੦—ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ 'ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕੋਹਲੂ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ । ਅਰ ਕੋਹਲੂ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੀੜਨਾ ਨਗਰਦੇ ਬਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਕੋਹਲੂ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਗਾਮ ਭਕ ਲਹੁ ਇਕ ਸੌ ਕੋਹ ਭਕ ਵਗ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਯੋ॥ ਪ੍ਰ॥ ਪਰਵ ੧੪ । ਆਯਤ ੧੯ । ੨੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਧੌੜੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਥੀਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਉਸਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕੁੰਡ ਭਰੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਸਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਜਲ ਹੈ ? ਵਾ ਹੋਰ ਵਗਨ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ? ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਕੁੰਡ ਭਰੇ ਹਨ ? ਅਰ ਸੌ ਕੋਹ ਭਕ ਲਹੁ ਦਾ ਵਹਨਾ ਨਹੀਂ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਹੁ ਹਵਾ ਲੱਗਨ ਥੀਂ ਬੱਟ ਜੰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਕੀਕਨ ਵਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਏਸਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੨੦ ॥

੧੨੧—ਅਰ ਵੇਖੋ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਗਾਹ ਦੇ ਤੰਬੂ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ ॥ ਯੋ॥ ਪ੍ਰ॥ ਪਾਠ ੧੫ । ਆਯਤ ੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵੱਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਗਾਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ? ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਆਪ ਸਬ ਕੁਝ ਜਾਨਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਏਸ

ਬੀ' ਸਬਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹੀ ਨਿਸਚੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਸਤਵੰਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਾਕਣ ਅਲਪੰਗ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਈਸ਼ਰਤਾ ਦਾ ਕੀਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਵਿਚ ਦੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਨੁਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ, ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਲਿਖੀਏ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਵਿਚ ਸਬਤਰਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੨੧ ॥

੧੨੨—ਅਰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਬੇਟੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਿਹਾ ਉਸਨੂੰ ਭਰ ਦੇਵੋ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਨਾ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ ॥ ਯੋ ੫੦ ੫੦ ੧੮ । ਆਯਤ ੫ । ੬ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਵੇਖੋ ! ਪ੍ਰਤਖਛ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਯ ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਜਿਹਾ ਵਾ ਜਿੰਨਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਅਰ ਉੱਨਾ ਹੀ ਫਲ ਦੇਨਾ ਉਸ ਬੀ' ਘੱਟ ਵੱਧ ਦੇਨਾ ਅਨਿਆਯ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਅਨਿਆਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ ॥ ੧੨੨ ॥

੧੨੩—ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਮਨੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ਯੋ ੫੦ । ੫੦ ੧੯ । ਆਯਤ ੭ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਹੁਨ ਸੁਨੋ ! ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਵਿਵਾਹ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ! ਕਿਉਂਕਿ ਈਸਾ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮੋਹਰਾ, ਸੱਸ, ਸਾਲਾ ਆਦੀ ਕੌਨ ਸਨ ? ਅਰ ਮੁੰਡੇ ਬਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ ? ਅਰ ਵੀਰਯ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਨ ਬੀ' ਬਲ, ਬੁਧੀ, ਪਰਾਕ੍ਰਮ, ਉਮਰ ਆਦੀ ਦੇ ਭੀ ਘਟਨ ਬੀ' ਹਨ ਤਕ ਈਸਾ ਨੇ ਉੱਥੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਯੋਗ ਤੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਵਿਭਾਜ ਸ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਨ ਤਕ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਧੋਖਾ ਖਾਵਾ, ਅਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿਨਗੇ ॥ ੧੨੩ ॥

੧੨੪—ਅਰ ਉਸਨੇ ਅਜਗਰ ਨੂੰ ਅਰ ਪੁਰਾਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਜੋ ਦਿਯੋਬਲ ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਹੈ ਪਕੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਬਨੁ ਰਖਿਆ । ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਅਥਾਹ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਅਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮੋਹਰ ਲਾਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਓਹ ਜਦ ਤਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪੂਰੇ ਨਾ ਹੋਨ ਤਦ ਤਕ ਫਿਰ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭਰਮਾਵੇ ॥ ਯੋ ੫੦ । ੫੦ ੨੦ । ਆਯਤ ੨ । ੩ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਵੇਖੋ ! ਮਸੇ ਮਸੇ ਕਰਕੇ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਅਰ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਭੀ ਛੁੱਟ ਗਿਆ, ਕੀ ਫਿਰ ਨਾ ਭਰਮਾਵੇਗਾ ? ਅਜੇਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੈਦਖਾਨੇ ਹੀ ਵਿਚ ਰਖਨਾ ਵਾ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾ ਛਡਨਾ ਹੀ

ਨਹੀਂ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਹੋਨਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮ ਮਾਰੂ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਲੋਗਾ ਨੂੰ ਡਰਾਕੇ ਅਪਨੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਾਯ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਧੁਰਤ ਨੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵਾਂ, ਕਿਸੇ ਅਕੱਲੀ ਜਗਹ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਕੇ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਬਣਾਕੇ ਰਖਿਆ। ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਥਲ ਫਾਹੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਲੇ ਜਦ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਤਦ ਖੋਲਨੀਆਂ, ਫਿਰ ਜਦ ਕਹਾਂ ਤਦ ਭੀ ਮੀਚ ਲੈਨੀਆਂ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਮੀਚੇਗਾ ਉਹ ਅਨ੍ਹਾਂ ਹੋਜਾਵੇਗਾ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਸਾਡਾ ਮਜ਼ਹਬ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ਉਹ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਵਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਸਾਮਨੇ ਆਇਆ ਤਦ ਆਖਿਆ ਵੇਖੋ ! ਅਰ ਫੇਰ ਜਲਦੀ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੀਚ ਲਵੋ, ਜਦ ਫੇਰ ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਛਿਪ ਗਿਆ ਤਦ ਕਹਿਆ ਖੋਲੋ ! ਵੇਖਿਆ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਉਹੋਜਿਹੀਲੀਲਾ ਮਜ਼ਹਬਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਏਸਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵਸਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੧੨੪ ॥

੧੨੫-ਜਿਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬੀਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਨੱਠ ਗਏ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਗਹ ਨਾ ਮਿਲੀ ਅਰ ਮੈਂ ਨੇ ਕੀ ਨਿੱਕੇ ਕੀ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋਤੇ ਦੇਖਿਆ, ਅਰ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲਦੇ ਗਏ, ਅਰ ਪੁਸਤਕ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੀਂ ਮੋਇਹੋਇਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ॥ ਯੋ० ੫੦। ੫੦। ੨੦। ਆ० ੧੧। ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਡਕ) ਇਹ ਵੇਖੋ। ਮੁੰਦੇਪਨ ਦੀ ਗੱਲ, ਭਲਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨੱਠ ਸੱਕਨਗੇ ? ਅਰ ਉਹ ਕਿਸ ਉੱਪਰ ਠਹਿਰਨਗੇ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਬੀਂ ਨੱਠੇ ! ਅਰ ਉਸਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਅਰ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਠਹਿਰਿਆ ? ਅਰ ਮੁਰਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਬੈਠਾਸੀ ਵਾ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕੀ ਇੱਥੇ ਭੀ ਕਚੇਹਰੀ ਅਰ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਵਾਡਣ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਵਾ ਉਸਦੇ ਗੁਮਾਸ਼ਟੇਆਂ ਨੇ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੀਂ ਅਨੀਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਅਨੀਸ਼ੁਰ ਈਸਾਈ ਆਦੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ੧੨੫ ॥

੧੨੬-ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਆ ਮੈਂ ਵਹੁਟੀ ਅਰਥਾਤ ਮੇਮਨੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਵਾਂਗਾ ॥ ਯੋ० ੫੦ ਪਰਵ ੨੧। ਅਯਤ ੯।

(ਸਮੀਖਡਕ) ਭਲਾ ਈਸਾ ਨੇ ਮੁਰਗ ਵਿਚ ਵਹੁਟੀ ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ

ਅੱਛੀ ਪਾਈ ਮੌਜ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਈਸਾਈ ਉੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨਗੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉੱਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ? ਅਰ ਲੜਕੇ ਬਾਲੇ
ਹੁੰਦੇ ਹੋਨਗੇ? ਅਰ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਦੇ ਹੋਜਾਨ ਥੀਂ ਥੀਮਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ ਮਰਦੇ
ਭੀ ਹੋਨਗੇ। ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਥੀਂ ਹੱਥ ਹੀ ਜੋੜਨਾ ਅੱਛਾ ਹੈ ॥ ੧੨੬ ॥

੧੨੭—ਅਰ ਉਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਗਰ ਨੂੰ ਨਾਪਿਆ ਕਿ ਸਾਢੇ
ਸੱਤ ਸੈ ਕੋਹ ਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਰ ਦੁਜ਼ਿਆਈ ਅਰ ਉਰਿਆਈ
ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਹੈ। ਅਰ ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਅਰਥਾਤ ਦੂਤ ਦੇ
ਨਾਪ ਨਾਲ ਨਾਪਿਆ ਕਿ ਇਕ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀ ਹੱਥ ਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਕੰਧ
ਦੀ ਦੁਜ਼ਿਆਈ ਸੂਰਯ ਦੀ ਸਕਲ ਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਨਗਰ ਸਾਢੇ ਸੌ ਸੌ ਸੌ
ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਦੇ ਵਾਛਣ ਸੀ। ਅਰ ਨਗਰ ਕੇ ਕੰਧ ਦੀ ਨੀਹਾਂ ਹਰ ਇਕ
ਬਹੁਤੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਸਵਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਪਹਿਲੀ ਨੀਹ ਸੂਰਯ
ਕਾਂਡਮਣੀ ਦੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਨੀਲਮਣੀ ਦੀ, ਤੀਜੀ ਲਾਲਜ਼ੀ ਦੀ, ਚੌਥੀ ਮਰਕਤ
ਦੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਗੋਮੇਦਕ ਦੀ, ਛੀਵੀਂ ਮਾਣਿਕ ਦੀ, ਸੱਤਵੀਂ ਪੀਤਮਣੀ ਦੀ,
ਅਠਵੀਂ ਪੈਰੋਜ਼ ਦੀ, ਨੌਵੀਂ ਪੁਖਰਾਜ ਦੀ, ਦਸਵੀਂ ਲਹਸਨੀਏ ਦੀ, ਯਾਰੂਵੀਂ
ਧੂਮਕਾਂਤ ਦੀ, ਬਾਰੂਵੀਂ ਮਰਟੀਸ ਦੀ। ਅਰ ਬਾਰਾਂ ਫਾਟਕ ਬਾਰਾਂ ਮੋਤੀ ਸਨ,
ਇਕ ਇਕ ਮੋਤੀ ਥੀਂ ਇਕ ਇਕ ਫਾਟਕ ਬਨਿਆ ਸੀ, ਅਰ ਨਗਰ ਦੀ
ਸੜਕ ਸਾਢੇ ਕਚਦੇ ਵਾਛਣ ਸੌ ਸੌ ਦੀ ਸੀ। ਯੇਹੀਨਾ ਪ੍ਰੰ ੫੦ ੨੧। ਆਯਤ ੧੬
੧੭। ੧੮। ੧੯। ੨੦। ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਸੁਨੋ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ! ਜੇਕਰ
ਈਸਾਈ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਜੰਮਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ
ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸਮਾ ਸਕਨਗੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਉਣ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਨਿਕਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਦਰਤਨਾਂ
ਦੀ ਬਨੀ ਹੋਈ ਨਗਰੀ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੀ ਸੌ ਸੌ ਦੀ ਹੈ ਇਤਿਆਦੀ ਲੇਖ
ਨਿਰਾ ਭੋਲੇ ਭੋਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਕੇ ਫਸਾਨ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਲੰਬਿਆਈ
ਦੁਜ਼ਿਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨਗਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਸੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਪਰੰਤੂ ਉਰਿਆਈ
ਸਾਡੇ ਸੱਤ ਸੈ ਕੋਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਸਬ ਤਰਾਂ ਝੂਠ
ਕਪੋਲ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਰੱਲ ਹੈ, ਅਰ ਇਨ੍ਹੇ ਵੱਡੇ ਮੋਟੀ ਕਿਥੋਂ ਥੀਂ ਆਏ
ਹੋਨਗੇ? ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਲਿਖਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਘੜੇ ਵਿਚੋਂ, ਇਹ ਗੌੜਾ
ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਭੀ ਪਿਉ ॥ ੧੨੭ ॥

੧੨੮—ਅਰ ਕੋਈ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਸਤੂ ਅਥਵਾ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਅਥਵਾ ਝੂਠ ਉੱਪਰ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ
ਕਰੇਗਾ ॥ ਯੋ ੫੦ ਪਰਵ ੨੦। ਆਯਤ ੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਗ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਪੀ ਲੋਗ ਭੀ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਈਸਾਈ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯੋਹੰਨਾ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਸ਼ੁਠੀਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕਹਿਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਈਸਾ ਭੀ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਅਕੱਲਾ ਪਾਪੀ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੇਕ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥ ੧੨੮ ॥

੧੨੯—ਅਰ ਹੁਨ ਕੋਈ ਸਾਪ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਈਸੂਰ ਦਾ ਅਰ ਸਮਨੇ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਨੌਕਰ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਨਗੇ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਉਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਉੱਥੇ ਰਾਤ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਦਾ ਅਥਵਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚਾਨਨੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਈਸਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਨਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਥਵ ਰਾਜ ਕਰਨਗੇ ॥ ਯੋਹੰਨਾ ਪ੍ਰੰ ਪਰਵ ੨੨ । ਆਯਤ ੩ । ੪ । ੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਦੇਖੋ ! ਇਹੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਨਾ ਕੀ ਈਸੂਰ ਅਰ ਈਸਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੈਠੇ ਰਹਿਨਗੇ ? ਅਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਿਆ ਕਰਨਗੇ ? ਹੁਨ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸੀਏ ਤੁਹਾਡੇ ਈਸੂਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫਰੀਗੀਆਂ ਦੇ ਵਾਝਣ ਗੋਰਾ ਵਾ ਅਫਰੀਕਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਝਣ ਕਾਲਾ ਅਥਵਾ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਝਣ ਹੈ ? ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਰਗ ਭੀ ਬੰਧਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਛੁਟਿਆਈ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਅਰ ਉੱਥੇ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿਨਾ ਸ਼ੁਰੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਵੱਖ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਈਸੂਰ ਸਰਵੱਗ, ਸਰਵੇਸ਼ੁਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥ ੧੨੯ ॥

੧੩੦—ਦੇਖ ਮੈਂ ਸਤਾਬੀ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਥੀਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਉਸਦਾ ਕਾਰਜ ਠਹਰੇਗਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਦੇਵਾਂਗਾ ॥ ਯੋਹੰਨਾ ਪ੍ਰੰ ਪਰਵ ੨੨ । ਆਯਤ ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਖਛਮਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਰ ਜੇਕਰ ਖਛਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਠੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਖਛਮਾ ਕਰਨਾ ਭੀ ਇੰਜੀਲ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਪੂਰਵਾਪਰ ਵਿਰੋਧ (ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਕਹਿਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਰ ਕਹਨਾ ਅਰਥਾਤ ਹਲਫਦਰੋਗੀ) ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ਼ੁਠ ਹੈ, ਏਸ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਛੱਡ ਦੇਓ ॥

ਹੁਨ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਲਿਖੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਇਬਲ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਗੱਲਾਂ
 ਖੰਡਨ ਯੋਗ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਨਮੂਨਾ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਾਇਬਲ
 ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਹੀ ਨਾਲ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਸਮਝ
 ਲੈਨਗੇ, ਥੋੜੀ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਚ
 ਭੀ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹ, ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਇਬਲ ਪੁਸਤਕ ਭੀ
 ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਓਹ ਸੱਚ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਨਾਲ
 ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਵਾਮਿਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਸਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ
 ਕ੍ਰਿਸਚੀਨਮਤਵਿਸ਼ਯੇ ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ਼: ਸਮੁੱਲਾਸ਼: ਸੰਪੂਰਣ: ॥੧੩॥

ਸ੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਸਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ
 ਦੇ ਕ੍ਰਿਚੀਯਨ ਮਤ ਵਿਸ਼ਯੇ ਦਾ ਤੇਰਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ਼ ਸੰਪੂਰਣ
 ਹੋਇਆ ॥ ੧੩ ॥

ਅਨੁਭੂਮਿਕਾ । (੪)

ਜੇ ਏਹ ਦੋਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਾ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮਤਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਾਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਫਿਰਕੇ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਆਦੀ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਬਾਤ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਕੁਰਾਨ ਉੱਤੇ ਸਬ ਇੱਕਮਤ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਰਾਨ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮੌਲਵੀਆਂ ਨੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਅਖਰਾਂ ਅਰ ਆਰਯ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਅਰਬੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁੱਧ ਕਰਵਾਕੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਖੇ ਕਿ ਏਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਮਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਤਰਜਮਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਖੰਡਨ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਏਸ ਵਿਸ਼ਯ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਲੇਖ ਕੇਵਲ ਸਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਰ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦੇ ਨਿਰਣਯ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਬ ਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬੋਝਾਬੋਝਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ, ਤਾਕਿ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਯ ਮਿਲੇ ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਤ ਉੱਤੇ ਨਾ ਏਸ ਮਤ ਉੱਤੇ ਝੂਠ ਝੂਠ ਬੁਰਿਆਈ ਵਾ ਭਲਿਆਈ ਲਗਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੀ ਭਲਿਆਈ ਹੈ ਓਹੋ ਭਲਿਆਈ, ਅਰ ਜੋ ਬੁਰਿਆਈ ਹੈ ਓਹੋ ਬੁਰਿਆਈ ਸਬ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਝੂਠ ਚਲਾ ਸੱਕੇ, ਅਰ ਨਾ ਸੱਚ ਨੂੰ ਟੋਕ ਸੱਕੇ, ਅਰ ਸੱਚ ਝੂਠ ਵਿਸ਼ਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਭੀ ਜਿਸਦੀ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ ਓਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਵਾ ਮੰਨੇ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਸ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਰ ਇਹੋ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੇ ਵਾ ਪਰਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਅਰ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਜਾਨਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਅਰ ਹਠੀਆਂ ਦਾ ਹਠ, ਦੁਰਾਗ੍ਰਹ ਘੱਟ ਕਰਨ ਕਰਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਕੇ ਕੀ ਕੀ ਅਨਰਥ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਤ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਅਨਿਸਚਿਤ ਖਛਣਭੰਗੁਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਾਈ ਹਾਨੀ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਥੀਂ ਆਪ ਪਰੇ ਰਹਨਾ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਨਾ ਮਨੁਸ਼ਪਨ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਏਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਜਣਲੋਗ ਦੱਸਦੇਨਗੇ, ਫੇਰ ਜੋ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆਂ

ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਲੇਖ ਹਠ ਦੁਰਗ੍ਰਹ, ਈਰਸ਼ਾ, ਦ੍ਰੋਸ਼, ਵਾਦ, ਵਿਵਾਦ
ਅਰ ਵਿਰੋਧ ਘਟਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਨ
ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਰਹਕੇ ਇਕ
ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਨਾ ਸਾਡਾ ਮੁਖ ਕਰਮ ਹੈ। ਹੁਨ ਏਸ ਚੌਦਵੇਂ ਸਮੁੱਲਾਸ
ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਵਿਖਯ ਸਬ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਨਿਵੇਦਨ
ਕਰਨਾ ਹਾਂ, ਵਿਚਾਰਕੇ ਇਸਟ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ, ਅਰ ਅਨਿਸਟ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ।

ਅਲਮਿਤਿਵਿਸਤਰੇਣ ਬੁੱਧਿਮੱਦਵਰਯੇਸੁ ॥

॥ ਇਤਨੁਨੁਭੂਮਿਕਾ ॥

ਚੌਦਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ

ਯਵਨਾਂ ਅਰਥਾਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ।

੧-ਆਰੰਭ ਨਾਲ ਨਾਮ ਅੱਲਾਹ ਦੇ, ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ॥
ਮੰਜ਼ਿਲ ੧। ਸਿਪਾਰਾ ੧। ਸੂਰਤ ੧।

(ਸਮੀਖਣਕ) ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਏਸ ਤਰਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਵਚਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ “ਆਰੰਭ ਨਾਲ ਨਾਮ ਅੱਲਾਹ ਦੇ” ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿੰਤੂ “ਆਰੰਭ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ” ਏਸਤਰਾਂ ਕਹਿੰਦਾ! ਜੇਕਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਡਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਸਤਰਾਂ ਕਹੋ ਤਾਂਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸਥੀਂ ਪਾਪਦਾ ਆਰੰਭ ਭੀ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੋਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਓਹ ਖਛਮਾ ਅਰ ਦਇਆ ਕਰਨਹਾਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅਪਣੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਤਜ਼ੋਤ ਪੀੜ ਦਿਵਾਕੇ, ਮਰਵਾਕੇ, ਮਾਂਸ ਖਾਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ? ਕੀ ਓਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਨਅਪਰਾਧੀ ਅਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਏਹ ਭੀ ਕਹਿਨਾ ਸੀ ਕਿ “ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਚੋਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਬੁਰੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ” ਏਹ ਕਥਨ ਗੋਲ ਮਾਲ ਹੈ, ਕੀ ਚੋਰੀ, ਜਾਰੀ, ਮਿਥਿਆਭਾਸਣ ਆਦੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਭੀ ਆਰੰਭ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਏਸਤੋਂ ਹੀ ਵੇਖ ਲੈ, ਕਿ ਕਸਾਈਆਂ ਆਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਊ ਆਦੀ ਦੇ ਗਲ ਕੱਟਨ ਵਿਚ ਭੀ “ਬਿਸਮਿੱਲਾਹ” ਏਸ ਵਚਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਏਹੋ ਏਸਦਾ ਉੱਪਰ ਕਹਿਆ ਅਰਥ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ “ਖੁਦਾ” ਦਇਆਲੂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਦਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਉੱਤੇ ਨਾ ਰਹੀ! ਅਰ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ

ਏਸਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ਤਾਂ ਏਸ ਵਰਨਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਹੀ ਵਿਅਤਥ ਹੈ, ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਏਸਦਾ ਅਰਥ ਹੋਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ ? ॥ ੧ ॥

੨—ਸਥ ਸਤੁਤੀਆਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ਸਥ ਸੰਸਾਰ ਦਾ । ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ ਸੁਰਤੁਲ ਫਤਿਹਾ । ਆਯਤ ੧ । ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸਥ ਉੱਤੇ ਖਛਮਾ ਅਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰ ਪਰ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਵਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਦਿੰਦਾ । ਅਤੇ ਜੇ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਪਾਪੀਆਂ ਉੱਤੇ ਭੀ ਖਛਮਾ ਕਰੇਗਾ ? ਅਰ ਜੇ ਏਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਲਿਖਾਂਗੇ ਕਿ “ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁਟੋ” ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਕੁਰਾਨ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਉਹ ਕਾਫਰ ਹੋ ਏਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ? ਏਸ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ॥ ੨ ॥

੩—ਮਾਲਿਕ ਦਿਨ ਨਿਆਯ ਦਾ ॥ ਤੇਰੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨੇ ਹਾਂ ਅਰ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹਨੇ ਹਾਂ । ਦੱਸ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁਰਤ ੧ ਆਯਤ ੩ । ਮ । ੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਖੁਦਾ ਨਿੱਤ ਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ? ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਿਆਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸਤਰਾਂ ਹਨੇਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਅਰ ਉਸੇ ਥੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹਨੀ ਤਾਂ ਠੀਕ, ਪਰੰਤੂ ਕੀ, ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਭੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹਨੀ ? ਅਰ ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਵਾ ਦੁਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ? ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕਣ ਕਰਦੇ ? ਕੀ, ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ ਬੁਰਿਆਈ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ? ਜੇਕਰ ਭਲਿਆਈ ਸਥ ਦੀ ਇੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਹੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੁਝ ਨਾ ਰਹਿਆ, ਅਤੇ ਜੇ ਦੁਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹਨ ॥ ੩ ॥

੪—ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਤੈਨੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਮਾਰਗ ਨਾ ਵਿਖਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੈਨੇ ਗ਼ਜ਼ਬ ਅਰਥਾਤ ਅਤਿਤਰਕੀਬ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਨਾ ਗੁਮਰਾਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁਰਤ ੧ । ਆਯਤ ੬ । ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਪੂਰਵਜਨਮ ਅਰ ਪੂਰਵ ਕ੍ਰਿਤ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਇਕਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੇ ਅਰ ਇਕਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਨਿਰੀ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਅਰ ਬਿਨਾ ਸਬਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਅਰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨਾ ਭੀ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਓਹ ਦਇਆ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵ ਸੰਚਿਤ ਪੁੰਨ, ਪਾਪਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਅਰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ। ਅਰ ਏਸ ਸੂਰਤ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਏਹ ਸੂਰਤ ਅੱਲਾਹ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਥੀਂ ਅਖਵਾਈ ਕਿ ਸਦਾ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਰਨ” ਜੇ ਏਹ ਬਾਤ ਹੈ ਤਾਂ “ਅਲਫ਼, ਬੇ” ਆਦੀ ਅਖਫਰ ਭੀ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੋਨਗੇ? ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਬਿਨਾ ਅਖਫਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਏਸ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕੇ, ਕੀ ਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੁਲਾਏ ਅਰ ਬੋਲਦੇ ਗਏ? ਜੇ ਏਸਤਰਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਰਾਨ ਹੀ ਕੰਠ ਥੀਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਏਹ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ ਓਹ ਪੁਸਤਕ ਈਸ਼ਵਰਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਤਾਰਨ ਨਾਲ ਅਰਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਏਸ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਮੌਖਾ, ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਪਖਛਪਾਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਬ ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਆਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਾਹਿਆਂ ਵੇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫੇਲੀਆਂ ਥੀਂ ਨਿਰਾਲੀ ਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿ ਜੇ ਸਬ ਵੇਲੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੋਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸਤਰਾਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਏਹ ਵੇਲੇ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ॥ ੪ ॥

੫-ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾਲ ਪਰੇਖਛ ਦੇ, ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਰ ਉਸ ਵਸਤੂ ਥੀਂ ਜੋ ਅਸਾ ਨੇ ਚਿੱਤੀ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਓਹ ਲੋਗ ਜੋ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇਰੀ ਵੱਲ ਵਾਤੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਉਤਾਰੀ ਗਈ ਅਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਕਿਅਾਮਤ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਏਹ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਉੱਤੇ ਹਨ ਅਰ ਏਹ ਹੀ ਵੁਟਕਾਰਾ ਪਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਨਿਸਚੇ ਜੋ ਕਾਫਰ ਹੋਏ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇਰਾ ਫਰਾਨਾ ਨਾ ਫਰਾਨਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਓਹ ਈਮਾਨ ਨਾ ਲਿਆਉਨਗੇ। ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ, ਫੱਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਕਰ ਚਿੱਤੀ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਖਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੰਡਾ ਦੁਖ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧੦। ਪੂਰਤ ੨। ਆ० ੧। ੨। ੩। ੪। ੫। ੬ ॥

(ਸਮੀਖਕ) ਕੀ ਅਪਣੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਥੀਂ ਅਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਫਰਨੀ ਪੁਦਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਗ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ

ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੱਚੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਝੂਠੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਮਾਰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ, ਫੇਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਰਹਿਆ ? ਕੀ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਅਰ ਪੁਰਸਾਰਥ ਦੇ ਬਿਨਾ ਖੁਦਾ ਅਪਨੇ ਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਥੀਂ ਖਰਚ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ? ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਮੋਹਨਤ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਬਾਇਬਲ, ਇੰਜੀਲ ਆਦੀ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇੰਜੀਲ ਆਦੀ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਸਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੁਰਾਨ ਉੱਤੇ ਹੈ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ? ਅਰ ਜੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ *ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਹੋਨਾ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ? ਜੇ ਕਹਨ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਨਾ ਖੁਦਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ! ਅਰ ਜੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਬੰਨਾਨਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ । ਅਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਇਬਲ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਜਿਹਾ ਕਿ ਵੇਦ ਹੈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਨਾਇਆ ? ਕੀ ਕਿਆਮਤ ਉੱਤੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਏ ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ? ॥ ੩ ॥ ਕੀ, ਈਸਾਈ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਭਿਖਡਾ ਉੱਤੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ, ਜੇ ਈਸਾਈ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਧਰਮੀ ਹਨ ਓਹਭੀ ਹੁਟਕਾਰਾ ਪਾਨਗੇ ? ਅਰ ਜੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਨਾ ਪਾਨ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਅਨਿਆਯ ਅਰ ਹਨੇਰ ਦੀ ਥਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ॥ ੪ ॥ ਅਰ ਕੀ, ਜੇ ਲੋਗ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਫਰ ਕਹਨਾ ਏਹ ਇਕਤਰਫੀ ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਜੇ ਪਰਮਸੂਰਹੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਾਕਰਣ ਅਰ ਕੰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਈ ਅਰ ਉੱਸੇ ਕਰਕੇ ਓਹ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਵੇਸ ਨਹੀਂ, ਏਹ ਵੇਸ ਖੁਦਾਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦੁਖ, ਦੁਖ ਦਾ ਪਾਪ, ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਪ ਦਾ ਪੁੰਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ॥ ੬ ॥ ੫ ॥

੬—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰੋਗ ਹੈ, ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ । ਆਯਤ ੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ, ਦਇਆ ਨਾ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ! ਕੀ ਏਹ ਸੈਤਾਨ ਥੀਂ ਵਧਕੇ ਸੈਤਾਨਪਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕਿਸੇ ਦੇ

*ਅਸਲ ਵਿਚ ਏਹ ਸਬਦ 'ਕੁਰਆਨ' ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਖੋਲਨ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ॥

ਮਨ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਨੀ, ਕਿਸੇਦਾ ਰੋਗ ਵਧਾਨਾ ਏਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਸੱਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਗਦਾ ਵਧਨਾ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ ॥ ੬ ॥

੭—ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਜਮੀਨ ਵਿਛੋਨਾ ਅਰ ਆਸਮਾਨਦੀ ਛੱਤ
ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੂ० ੨ । ਆ० ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਆਸਮਾਨ ਛੱਤ ਕਿਸੇਦੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ? ਏਹ
ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਤ ਵਰਗਾ ਮੰਨਣਾ ਹਾਸੇ ਦੀ ਬਾਤ
ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਘਰ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ॥ ੭ ॥

੮—ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਸਤੂ ਥੀਂ ਸੰਦੇਹ ਵਿਚ ਹੋ ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ
ਪੈਰੀਬਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਤਾਰੀ ਤਾਂ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਇਕ ਸੂਰਤ ਲੈ ਆਓ ਅਰ
ਸਾਖਛੀਆਂ ਅਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੋ, ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬਿਨਾ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਹੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ॥
ਅਰ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਅੱਗ ਥੀਂ ਡਰੋ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਬਾਲਨ ਮਨੁੱਖ
ਹੈ, ਅਰ ਕਾਫਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੱਥਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ०
੧ । ਸੂ० ੨ । ਆਯਤ ੨੨ । ੨੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਏਹ ਕੌਈ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਕੌਈ ਸੂਰਤ
ਨਾ ਬਨੇ । ਕੀ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੌਲਵੀ ਫੈਜ਼ੀ ਨੇ ਬਿਨਾ
ਨੁਕਤੇ ਕਾ ਕੁਰਾਨ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਲੀਤਾ ਮੀ ! ਓਹ ਕੋਹੜੀ ਦੇਜ਼ਖ ਦੀ ਅੱਗ
ਹੈ ? ਕੀ ਏਸ ਅੱਗ ਥੀਂ ਨਾ ਡਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ? ਏਸਦਾ ਭੀ ਇੰਧਨ ਜੋ ਕੁਝ
ਪਵੇ ਸਬ ਹੈ । ਜੀਕਨ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
ਪੱਥਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਕਨ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਲਈ ਘੋਰ ਨਰਕ ਬਨਿਆ ਹੈ ! ਹੁਨ ਕਹੋ ਕਿਸਦੀ ਬਾਤ ਸੱਚ
ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ, ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਵਚਨ ਥੀਂ ਵੇਨੋਂ ਸੁਰਗਗਾਮੀ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਤ
ਥੀਂ ਵੇਨੋਂ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹੋਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਗੜਾ ਸ਼ੂਠਾ
ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਜੋਸੇ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲਨਵਾਲੇ ਹਨ ਓਹ ਸੁਖ ਅਰ ਜੋ ਪਾਪੀਹਨ ਓਹ
ਸਬ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਦੁਖ ਪਾਨਗੇ ॥ ੮ ॥

੯—ਅਰ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਦੇਹ ਕਿ ਉਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਈਮਾਨ
ਲਿਆਏ ਅਰ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ. ਏਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹਿਸਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ ਨੈਹਰਾਂ, ਜਦ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮੇਵਿਆਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤੇ
ਜਾਨਗੇ ਤਦ ਕਹਨਗੇ ਕਿ ਓਹ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਏਸ ਥੀਂ
ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਾਂ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਥੀਥੀਆਂ ਸਦਾ ਉੱਥੇ ਰਹਿਨ
ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ॥ ਮੰਜਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੧ । ਸੂਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੨੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਬਹਿਸਤ (ਸੁਰਗ) ਸੰਸਾਰ

ਤੋਂ ਕੇਹੜੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਮੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਹਨ ! ਅਰ ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਵਧੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਰਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਜੰਮਦੇ, ਮਰਦੇ ਅਰ ਆਉਂਦੇ, ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਕਨ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਏਥੇ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਅਰ ਉੱਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਉੱਤਮ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਤਾਂ ਜਦ ਤਕ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਨਾ ਆਵੇਗੀ ਤਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਕਨ ਕੱਟਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਹਾਂ ਜੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੀ ਆਸ਼੍ਰੇ ਸਮਾ ਕੱਟਦੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਗ ਗੋਕਲੀਏ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੇ ਗੋਲੋਕ ਅਰ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਬਹੁਤ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਕਨ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਵਧੀਕ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਦ੍ਰੋਮ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਅਰ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਓਹ ਬੀਬੀਆਂ ਬਰੋਰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਠੰਹਰ ਮੱਕਦੀਆਂ ? ਜੇ ਏਹ ਬਾਤ ਈਕਨ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸਜਾਵੇ ॥ ੯ ॥

੧੦-ਆਦਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਿਖਾਏ, ਫੇਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ । ਕਹਿਆ ਹੋ ਆਦਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸ ਦਹ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤੇ (ਤਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ) ਕਹਿਆ ਕੀ ਮੈਂਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਸਚੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਰ ਆਸਮਾਨ ਦੀ ਛਿਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਅਰ ਪ੍ਰਗਟ ਛਿਪੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਨਾ ਹਾਂ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੧ । ਸੂਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੨੯ । ੩੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਈਕਨ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਕੇ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ? ਏਹ ਤਾਂ ਇਕ ਦੰਡ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਏਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਈਕਨ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਦਾ । ਕੀ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਦਾ ਅਪਨੀ ਸਿੱਧਤਾਈ ਜਮਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੰਗਲੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਹਾ ਹੀ ਪਾਖੰਡ ਚਲਾ ਲਵੇ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਭਜ ਜਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ॥ ੧੦ ॥

੧੧-ਜਦ ਅਸਾਂ ਨੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਤ ਕਰੋ, ਦੇਖਾ ਸਫਨਾਂ ਨੇ ਛੱਡੋ ਤ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਰ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਭੀ ਇਕ ਕਾਫਰ ਸੀ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੧ । ਸੂਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੩੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਕੁਝ, ਭਵਿੱਖਤ ਅਰ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ, ਜੇ ਜਾਨਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤੇਜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਰ ਖੁਦਾ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕਿਆ । ਅਰ ਦੇਖੋ ਇਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕਾਫਰ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਭੀ ਛੱਕਾ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਕਾਫਰ ਹਨ ਉੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਚਲ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ? ਕਦੀ ਕਦੀ ਖੁਦਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੋਗ ਵਧਾਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਏਹ ਥਾਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਹੋਨਗੀਆਂ ਅਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਖੁਦਾ ਥੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਗੈਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥ ੧੧ ॥

੧੨-ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੇ ਆਦਮ ਤੂੰ ਅਰ ਤੇਰੀ ਜੇਰੁ ਸੁਰਗਵਿਚ ਰਹਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੋ ਖਾਓ, ਪਰੇਤੁ ਮਤ ਨਸ਼ੀਕ ਜਾਓ ਉਸ ਦੁਖਤ ਦੇ ਕਿ ਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਓਗੇ । ਸ਼ੈਤਾਨਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਗਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਆਨੰਦ ਖੋ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਉਤਰੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਤ੍ਹ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਠਿਕਾਨਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਹੈ, ਅਰ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਤਕ ਲਾਭ ਹੈ, ਆਦਮ ਅਪਨੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਕੁਝ ਥਾਤਾਂ ਸਿੱਖਤੋ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਆਗਿਆ । ਮੰ: ੧ । ਸਿ: ੧ । ਸੂ: ੨ । ਆ: ੩੩ । ੩੪ । ੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅਲਪੱਗਤਾ, ਹੁਨੇ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਦਾ ਆਖੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਫਿਰ ਬੱਜੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਹਿਰ ਨਿਕਲੋ, ਜੇ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ? ਅਰ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਦੇਡ ਨਾ ਦੇਨ ਥੀਂ ਅਸਮਰਥ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਓਹ ਦੁਖਤ ਕਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾਸੀ ? ਥੀ, ਅਪਨੇ ਲਈ ਵਾ ਦੂਸਰੇ ਵਾਸਤੇ, ਜੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਰੋਕਿਆ ? ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਥਾਤਾਂ ਨਾ ਖੁਦਾਦੀਆਂ ਅਰ ਨਾ ਉਸਦੇ ਬਨਾਏ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਦਮ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦਾ ਕੋਲੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿੱਖ ਆਏ ? ਅਰ ਜਦ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਆਦਮ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤਦ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਆਏ ? ਕੀ ਓਹ ਸੁਰਗ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਹੋ ਜਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਉੱਤੇ ? ਉਸ ਤੋਂ ਕੀਕਨ ਉਤਰਆਏ ? ਅਥਵਾ ਪਖਛੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਆਏ ? ਅਥਵਾ ਜੀਕਨ ਉਪਰੋਂ ਪੱਥਰ ਡਿੱਗ ਪਵੇ ? ਏਸ ਵਿਚ ਏਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਆਦਮ ਸਾਹਿਬ ਮਿੱਟੀ ਥੀਂ ਬਨਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਭੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਅਰ ਜਿੰਨੇ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਉਕਨ ਹੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਆਦੀ ਹੋਨਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ

ਬਗੈਰ ਇੰਦ੍ਰੀ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਦ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹਨ ਤਾਂ ਮੌਤ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੇਕਰ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਕਿੱਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਜਨਮ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਸਦਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਸੋ ਝੂਠਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੧੨ ॥

੧੩-ਉਸ ਦਿਨ ਥੀਂ ਡਰੋ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਰੱਖੇਗਾ, ਨਾ ਉਸਦੀ ਸਫ਼ ਰਿਸ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਨਾ ਉਹ ਸਹਾਇਤਾ ਪਾਏਗੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧। ਸਿਪਾਰਾ ੧। ਸੂਰਤ ੨। ਆਯਤ ੪੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਏਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਡਰਨ ? ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਥ ਦਿਨ ਡਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ? ਜਦ ਸਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪੈਰੀਬਰ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਵਾ ਸਫ਼ ਰਿਸ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਸੁਰਗ ਦੇਵੇਗਾ ਏਹ ਬਾਤ ਕਿਉਂਕਰ ਸਚ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ? ਕੀ, ਖੁਦਾ ਬਹਿਸਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਦੇਸ਼ਖ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

੧੪-ਅਸਾਂ ਨੇ ਮੁਸਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਅਰ *ਮੁਹਸਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੈੜ ਬਾਂਦਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਏਹ ਇਕ ਡਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅਰ ਪਿੱਛੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਸਿਖੜਾ ਈਮਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ। ਮੰਜ਼ਲ ੧। ਸਿਪਾਰਾ ੧। ਸੂਰਤ ੨। ਆਯਤ ੫੦। ੬੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਮੁਸਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਹੋਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਰ ਉਸਨੇ ਆਸਰਰਯ ਸਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਬਾਇਬਲ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬਾਤ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਈਕਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਨ ਭੀ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਹੁਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਨਾ ਸੀ, ਜੀਕਨ ਪੇਟੂ ਲੋਗ ਅੱਜ ਕਲ ਭੀ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਕਪਟ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਸੇਵਕ ਹੁਨ ਭੀ ਮਾਸੂਦ ਹਨ ਫੇਰ ਏਸ ਵੇਲੇ ਖੁਦਾ ਆਸਰਰਯ ਸਕਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ? ਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਮੁਸਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਜੇਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਭੁਲਾਏ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨੇ ਅਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਥ ਥਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪੁਸਤਕ

ਕਰਾਮਾਤਾਂ, ਆਸਰਰਯ ਸਕਤੀਆਂ ।

ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪੁਨਰੁਕਤ ਹੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਪੁਸ਼ਾ ਆਦੀ ਨੂੰ ਇੰਝੀ ਹੋਈ ਪੁਸ਼ਕ ਵਿਚ ਪੁਦਾ ਫੁੱਲ ਰਿਖਾ ਸੀ? ਜੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਭੈੜੇ ਬਾਂਦਰ ਹੋ ਜਾਨਾ ਕੇਵਲ ਫਰਾਉਨ ਦੇ ਵਸਤੇ ਕਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਹਨਾ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਵਾ ਛਲ ਕੀਤਾ? ਜੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਨਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਨਾ ਏਹ ਪੁਸ਼ਕ ਖੁਦਾਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

੧੫—ਏਸ ਤਰਾਂ ਖੁਦਾ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਨੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧. ਸਿਪਾਰਾ ੧। ਸੂਰਤ ੨। ਆਯਤ ੬੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਆਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜੁਆਂਦਾ? ਕੀ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਤਕ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਣਗੇ? ਅੱਜ ਕਲ ਵੇਟੇਸਪੁਰਦ ਹਨ, ਕੀ ਇੰਨੀਆਂ ਹੀ ਈਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਖਛ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਏਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਘੱਟ ਹਨ? ॥ ੧੫ ॥

੧੬—ਓਹ ਸਦਾ ਬਹਿਸਤ ਅਦਬਾਤ ਵੇਰੀਠ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧। ਸਿਪਾਰਾ ੧। ਸੂਰਤ ੨। ਆਯਤ ੭੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਏਸ ਕਾਈ ਸਦਾ ਸੂਰਗ, ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜੇ ਖੁਦਾ ਅਜੇਹਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਓਹ ਅਨਿਯਾਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਅਵਿਦਵਾਨ ਹੋਜਾਵੇ, ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਹਾਤ ਨਿਯਾਯ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਕਦਮ ਅਨੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਦਾ ਫਲ ਅਨੰਤ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਇਸਦੀ ਹੋਇਆਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇਆਂ ਥੀਂ ਉਰੇ ਹੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਏਸਦੇ ਪੂਰਵ ਖੁਦਾ ਨਿਕੰਮਾ ਬੈਠਾ ਸੀ? ਅਰ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੀ ਨਿਕੰਮਾ ਰਹੇਗਾ? ਏਹ ਥਾਤਾਂ ਸਬ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੰਮ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿੰਨੇ ਜਿਸਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਨਹੀਂ ॥ ੧੬ ॥

੧੭—ਜਦ ਅਸਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਾਈ ਨਾ ਵਗਾਨਾ ਲਹੁ ਅਪਨੇ ਆਪਸ ਦੇ ਅਰ ਕਿਸੇ ਅਪਨੇ ਆਪਸ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਥੀਂ ਨਾ ਕਵਨਾ, ਵੇਰ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕੀਤੀ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਏਸਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਖਛੀ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਓਹ ਲੋਗ ਹੋ ਕਿ ਅਪਨੇ ਆਪਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਟਵੇਹੋ, ਇਕ ਛਿਰਕੇ ਨੂੰ ਆਪਸ

ਵਿਚੋਂ, ਘਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਥੀਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧। ਸੁ० ੨।
ਆਯਤ ੭੭। ੭੮ ॥

(ਸਮੀਖਿਛਕ) ਭਲਾ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਾਨੀ ਅਰ ਕਰਨੀ ਅਲਪੰਗ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ? ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਰਵੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਕੜਾਕੂਟ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਿਉਂ ਕਰੇਗਾ? ਭਲਾ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸ ਦਾ ਲਹੂ ਨਾ ਵਗਾਨਾ, ਅਪਨੇ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਥੀਂ ਨਾ ਕੱਢਨਾ ਅਰਥਾਤ ਦੂਜ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਵਗਾਨਾ ਅਰ ਘਰ ਥੀਂ ਕੱਢ ਦੇਨਾ ਏਹ ਬੁਠੀ, ਮੂਰਖਤਾ ਅਰ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ਕਿ ਏਹ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਨਗੇ? ਏਸ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਪਮਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਬੇੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਥਾਂਥੀਂ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਬਾਇਬਲ ਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੭ ॥

੧੮—ਏਹ ਲੋਗ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਰਤ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਥੋੜੇ ਦੀ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪਾਪ ਕਦੀ ਹਲਕਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧। ਸੁਰਤ ੨। ਆਯਤ ੭੯ ॥

(ਸਮੀਖਿਛਕ) ਭਲਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਈਰਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਲੋਂ ਹੋਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਹਲਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ ਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਓਹ ਕੌਨ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਓਹ ਪਾਪੀ ਹਨ ਅਰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਹਲਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ ਤਾਂ ਅਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਹਲਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਏਸ ਆਇਤ ਵਿਚ ਹੈ ਏਹ ਭੀ ਸਜ਼ਾ ਪ ਕੇ ਹਲਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਭੀ ਹਲਕੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ ਤਾਂ ਭੀ ਅਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਪਾਪਾਂ ਥੀਂ ਹਲਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਹਲਕੇ ਹਨ ਖੁਦਾ ਕੀ ਕਰੇਗਾ? ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਲੇਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਰ ਅਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦਾ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੧੮ ॥

੧੯—ਨਿਸਚੇ ਅਸਾਂ ਨੇ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ ਪੈਰੀਬਰ ਨੂੰ ਲਿਆਏ, ਅਰ ਮਰਯਮ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਈਸਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੁਹਜਬੀ ਅਰਥਾਤ ਵੈਵੀਲਕਤੀ ਅਰ ਸਮਰਥ ਦਿੱਤੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ

* ਰੁਹੁਲਕੁਦਸ ਦੇ ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਉਸ ਵਸਤੂ ਸੰਗ ਪੈਰੀਬਰ ਆਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ ਇਕ ਮਤ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਇਆ ਅਰ ਇਕਨੂੰ ਮਾਰਸੁਟਦੇ ਹੋ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧। ਸੂਰਤ ੩। ਆਯਤ ੮੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਸਾਖਛੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮੰਨਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੂਤੀ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਆਗਏ, ਅਰ ਮੁਹਜਬੇ ਅਰਸ਼ਾਤ ਦੈਵੀਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹਨ, ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨਦੇ ਲਈ ਝੂਠਮੂਠ ਚਲਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬ ਥਾਤਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਹਜਬੇ ਸਨ ਤਾਂ ਏਸਵੇਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਏਸ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ॥ ੧੯ ॥

੨੦—ਅਰ ਏਸਥੀਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਫਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਜੈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਪਛਾਨਿਆ ਸੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਓਹ ਆਇਆ ਤੌਰ ਕਾਫਰ ਹੋਗਏ ਕਾਫਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਨਤ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧। ਸੂਰਤ ੨। ਆਯਤ ੮੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਜੀਕਨ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਕਨ ਓਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਫਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕਹੋ ਕੌਨ ਸੱਚਾ ਅਰ ਕੌਨ ਝੂਠਾ ? ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਬ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਝੂਠ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸੱਚ ਹੈ ਸੋ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਏਹ ਸਬ ਲਜ਼-ਈਆਂ ਮੁਰਖਤਾ ਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

੨੧—ਆਨੰਦ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਈਮਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਪੈਰੀਬਰਾਂ, ਜਬਰਾਈਲ, ਅਰ ਮੇਕਾਈਲ ਦਾ ਜੋ ਵੈਰੀ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧। ਸੂ० ੨। ਆ० ੮੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਖੁਦਾ ਲਾਸ਼ਰੀਕ) ਹੈ ਫੇਰ ਇਹ ਫੌਜ ਦੀ ਫੌਜ (ਸ਼ਰੀਕ) ਕਿੱਥੋਂ ਥੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ? ਕੀ ਜਿਹੜਾ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਓਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਭੀ ਵੈਰੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ॥ ੨੧ ॥

* ਰੁਹੁਲਕੁਦਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਬਾਈਲ ਨੂੰ ਜੇਕਿ ਹਰਦਮ ਮੁਸੀਹ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ॥

੨੨—ਅਰ ਕਹੋ ਕਿ ਖਛਮਾ ਮੰਗਨੇ ਹਾਂ ਅਸੀ ਖਛਮਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਪ ਅਰ ਵਧੀਕ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੧ । ਆਯਤ ੫੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਲਾ ਏਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਬ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਹੋਨ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਯ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਾਪਾਂ ਥੀਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ, ਏਸ ਲਈ ਈਕਨ ਕਹਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਏਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਨਿ ਮਾਯਕਾਰੀ ਹੋ ਅਨਿਆਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥

੨੩—ਜਦ ਮੂਸਾ ਨੇ ਅਪਨੀ ਰੋਮ ਦੇ ਵਸਤੇ ਪਾਨੀ ਮੰਗਿਆ ਅਸਾਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅਪਨਾ ਡੰਡਾ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਮਾਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਰਾਂ ਸੁਏ ਵਗ ਟੁਰੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ । ਆਯਤ ੫੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਹੁੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੂਜਾਂ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ? ਇਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲ ਵਿਚ ਡੰਡਾ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਬਰਨਿਆਂ ਦਾ ਫੁਟਨਾ ਸਰਵਥਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਹਾਂ ਉਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੇਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਭਰਕੇ ਬਾਰਾਂ ਛੋਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਭਰਾਂ ਨਹੀਂ ॥ ੨੩ ॥

੨੪—ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਖਾਹਸ਼ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਦਇਆ ਅਪਨੀ ਦੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ ਆਯਤ ੮੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਜੇ ਮੁੱਖ ਅਰ ਦਇਆ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਨਾਂਦਾ ਅਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਬੜਾ ਗੜਬੜੀਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੌਨ ਕਰੇਗਾ, ਅਰ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੌਨ ਛੱਡੇਗਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਹਨ ਕਰਮ ਫਲ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸਥਾ (ਨਾ ਆਸਰਾ) ਹੋਕੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੁਚੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੨੪ ॥

੨੫—ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਾਫਰ ਲੋਗ ਈਰਸਾ ਕਰਕੇ ਤੁਸਾਨੂੰ ਈਮਾਨ ਤੋਂ ਫੇਰ ਦੇਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ । ਆਯਤ ੧੦੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੀਏ ਖੁਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਈਮਾਨ ਨੂੰ ਕਾਫਰ ਲੋਗ ਫੇਰ ਨਾ ਦੇਨ, ਕੀ ਓਹ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੨੫ ॥

੨੬-ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਧਰ ਮੂੰਹ ਕਰੋ ਉੱਧਰ ਮੂੰਹ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧।
ਸਿ० ੧। ਸੂ० ੨। ਆਯਤ ੧੦੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਥਲੇ ਦੇ ਵੱਲ
ਮੂੰਹ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਕਹੋ ਸਾਨੂੰ ਕਿਥਲੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ
ਹੈ ਤਾਂ ਏਹ ਭੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਿੱਧਰ ਮੂੰਹ ਕਰੋ, ਕੋ ਏਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ
ਅਤ ਦੂਜੀ ਝੂਠੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਅਰ ਜੇ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਥਾਪਿਅਾਂ
ਵੱਲ ਹੋਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮੂੰਹ ਇਕ ਵੱਲ ਰਹੇਗਾ ਸਥਾਪਿਅਾਂ
ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੱਕੇਗਾ? ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਗੱਲ ਬਨਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੨੬ ॥

੨੭-ਜੇ ਅਸਮਾਨ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਦ
ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ
ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਜਾ ਬੱਸ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੧।
ਸੂ० ੨। ਆਯਤ ੧੦੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਖੁਦਾ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੋ ਜਾ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਕਿਸ
ਨੇ ਸੁਨਿਆ? ਅਰ ਕਿਸਨੇ ਸੁਨਾਇਆ? ਅਰ ਕੌਨ ਬਨ ਗਿਆ? ਕਿਸ
ਕਾਰਣ ਥੀ ਬਨਾਇਆ? ਜਦ ਏਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਸਟੀ ਦੇ ਪਹਲੇ
ਬਿਨਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਦੂਜੀ ਵਸਤੂ ਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਏਹ ਮੰਸਾਰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ?
ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਬੜਾ ਜਗਤ ਕਾਨਣ
ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋਇਆ? ਏਹ ਬਾਤ ਨਿਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੈ । (ਪੂਰਵਪਖਡੀ)
ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਛਿਆ ਥੀ। (ਉੱਤਰਪਖਡੀ) ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਛਿਆ ਤੇ
ਮੱਖੀ ਦੀ ਟੰਗ ਭੀ ਬਨ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਛਿਆ ਥੀ ਏਹ
ਸਥ ਹੁਕਮ ਜਗਤ ਬਨ ਗਿਆ। (ਪੂਰਵਪਖਡੀ) ਖੁਦਾ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਹੈ,
ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥ (ਉੱਤਰਪਖਡੀ) ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਦਾ
ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? (ਪੂਰਵਪਖਡੀ) ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰ ਸੱਕੇ। (ਉੱਤਰਪਖਡੀ) ਕੀ
ਖੁਦਾ ਦੂਜਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਬਨਾ ਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਅਪਨੇ ਆਪ ਮਰ ਸੱਕਦਾ ਹੈ?
ਮੂਰਖ ਰੋਗੀ ਅਰ ਅਗਿਆਨ ਭੀ ਬਨ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਪੂਰਵਪਖਡੀ) ਅਜੇਹਾ
ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸੱਕਦਾ। (ਉੱਤਰਪਖਡੀ) ਏਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਅਰ
ਦੂਸਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦਾ,
ਜੀਕਨ ਮੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਬਨਨ ਬਨਾਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪਦਾਰਥ
ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (੧) ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਜੀਕਨ ਕੁਮਿਹਾਰ (੨)
ਘੜਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਅਰ (੩) ਉਸਦਾ ਸਾਧਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੜਾ
ਬਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਕੁਮਿਹਾਰ ਮਿੱਟੀ ਅਰ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਘੜਾ
ਬਨਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਘੜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕੁਮਿਹਾਰ ਮਿੱਟੀ ਅਰ

ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਬਨਨ ਥੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ, ਅਨਾਦੀ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਬਾਤ ਸਰਵਥਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ॥ ੨੭ ॥

੨੮—ਜਦ ਅਸਾਂ ਨੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਾਬੇ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਸੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਬਨਾਇਆ ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਜ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਖਕੋ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ । ਆਯਤ ੧੧੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਕਾਬੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਖੁਦਾ ਨੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਬਨਾਇਆ ਸੀ? ਜੇ ਬਨਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਾਬੇ ਦੇ ਬਨਾਨ ਦੀ ਕੁਝ ਸ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਸੀ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਬਨਾਨਾ ਯਾਦ ਨਾ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੨੮ ॥

੨੯—ਓਹ ਕੋਨ ਮਨੁਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਦੀਨ ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਾਨ, ਪਰਿਤ੍ਰ ਜਿਸਨੇ ਅਪਨੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਮੁਰਖ ਬਨਾਇਆ ਅਰ ਨਿਸਚੇ ਅਸਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਅਰ ਨਿਸਚੇ ਆਖਰਤ ਵਿਚ ਉਹੋ ਹੀ ਨੇਕ ਹਨ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੁ० ੨ । ਆ० ੧੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਹ ਕੀ ਕਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਦੀਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਓਹ ਸਥ ਮੁਰਖ ਹਨ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੂੰ ਹੀ ਖੁਦਾ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਏਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਬਿਨਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਨਦੇ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅਨਿਆਯ ਹੋਇਆ । ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਓਹੋ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ॥ ੨੯ ॥

੩੦—ਨਿਸਚੇ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਵੇਖਨੇ ਹਾਂ, ਸ਼ਰੂਰ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਕਿਥਲੇ ਨੂੰ ਫਰਾਂਗੇ ਕਿ ਪਸੰਦ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਬੱਸ ਅਪਨਾ ਮੂੰਹ ਮਸਜਦੁਲਹਰਾਮ ਦੀ ਵੱਲ ਫੇਰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਅਪਨਾ ਮੂੰਹ ਉਸ ਵਲ ਫੇਰ ਲੈ । ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੨ । ਸੁਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੧੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਏਹ ਛੋਟੀ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ? ਨਹੀਂ ਵੱਡੀ । (ਪੂਰਵ-ਪਖਛੀ) ਅਸੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ (ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ) ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿੰਤੂ ਬੁਤਸਿਕਨ ਅਰਥਾਤ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਥਲੇਨੂੰ ਖੁਦਾਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ (ਉੱਤਰਪਖਛੀ) ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ (ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ) ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਓਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨਹਾਰੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਮਸਜਿਦ ਕਿਥਲੇ ਵੱਡੇ ਬੁਤਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ? (ਪੂਰਵਪਖਛੀ)

ਵਾਹਜੀ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਕਿਥਲੇ ਦੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨਦਾ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਫੇਰ ਓਹ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। (ਉੱਤਰਪਖਣੀ) ਜੀਕਨ ਤੁਹ ਛੇ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ ਉਕਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਲਾਮ (ਵਾਕ) ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਉਕਨ ਪੁਰਾਣੀ ਭੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਵਿਆਸਜੀ ਦਾ ਵਚਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਤਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਕੁਝ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਲਟੇ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤ (ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ) ਅਰ ਏਹ ਛੋਟੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦਤਕ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਪਨੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਵੜੀਏਈ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਕੱਢਨ ਲੱਗੇ ਤਦ ਤਕ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਠ ਵੜਜਾਵੇ ਉਕਨ ਹੀ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਛੋਟੇ ਬੁੱਤ (ਮੂਰਤੀ) ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਥੀਂ ਕੱਢਿਆ ਪਰੇਡ ਵੱਡਾ ਬੁੱਤ (ਮੂਰਤੀ) ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਹਾੜ ਵਾਝਣ ਮੱਕੇ ਦੀ ਮਸੀਤ ਹੈ ਓਹ ਸਭਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਘੁਸੇੜ ਦਿੱਤੀ, ਕੀ ਏਹ ਛੋਟੀ ਬੁੱਤਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ? ਹਾਂ ਜੀਕਨ ਅਸੀਂ ਲੋਗ ਵੈਦਿਕ ਹਾਂ ਉਕਨ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਭੀ ਵੈਦਿਕ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਬੁੱਤਪ੍ਰਸਤੀ ਆਦੀ ਬੁਰਾਈਆਂ ਥੀਂ ਬਚ ਸੱਕੋ ਹੋਰਤਰਾਂ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਤਕ ਅਪਨੀ ਵੱਡੀ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕਢ ਦੇਓ ਤਦ ਤਕ ਦੂਜੇ ਛੋਟੇ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤਾਂ (ਮੂਰਤੀਪੂਜਕਾਂ) ਦੇ ਖੰਡਨ ਥੀਂ ਲੱਜਿਤ ਹੋਕੇ ਪਰੇ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤੀ ਥੀਂ ਪਰੇ ਕਰਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੩੦ ॥

੩੧—ਜੇ ਲੋਗ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਮਤ ਕਹੋ ਕਿ ਏਹ ਮੁਰਦੇ ਹਨ ਕਿੰਤੂ ਓਹ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੰ० ੧। ਸਿੰ० ੨। ਸੁ० ੨। ਆਯਤ ੧੪੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਮਰਨੇ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ? ਏਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਏਹ ਬਾਤ ਅਪਨੇ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਭ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੋਗ ਖੂਬ ਲੜਨਗੇ, ਅਪਨੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਮਾਰਨ ਥੀਂ ਨਾਂ ਡਰਾਂਗੇ, ਲੁਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਸ਼ੁਰਯ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਵਿਸਿਆਨੇ ਦ ਕਰਾਂਗੇ ਇਤਿਆਦੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਲਈ ਏਹ ਉਲਟਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੩੧ ॥

੩੨—ਅਰ ਇਹ ਕੀ ਅੱਲਾਹ ਡਾਢਾ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੈਤਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮਤ ਚੱਲੋ ਨਿਸਚੇ ਓਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਵੇਰੀ ਹੋ, ਉਸਦੇ ਬਗੇਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੁਰਿਆਈ ਅਰ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਇਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਅੱਲਾਹ ਉੱਤੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿਪਾਰਾ ੨। ਰਸੂਤ ੨। ਆਯਤ ੧੫੧। ੧੫੪। ੧੫੫ ॥

(ਸਮੀਖਕ) ਕੀ ਛਾਢਾ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ ਦੂਦਾ ਪਾਪੀਆਂ ਪੁੰਨਾਤਮਾ ਉੱਤੇ ਹੈ ਅਥਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆਲੂ ਮਰਦੇਦਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਹੀਨ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਅਰ ਪਖਛਪਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਕਰੇਗਾ ਉਸਉੱਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦਇਆਲੂ, ਅਰ ਜੋ ਅਧਰਮ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵੰਡਦਾਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਸ਼ਰੂਰੀ ਨਾ ਰਹਿਆ, ਅਰ ਜੋ ਸਬ ਨੂੰ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਾਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁਸ਼ ਪਾਤਕ ਦਾ ਵੇਰੀ ਮੈਤਾਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਪੈਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਕੀ ਓਹ ਮੌਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਪਰੀਖਣਾ ਦੇ ਲਈ ਬਨਾਇਆ ਭਾਂਡੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰਨਾ ਅਲਾਹ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਸਰਵੱਗ ਤਾਂ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੰਰੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾਖੀਂ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮੈਤਾਨ ਸਬ ਨੂੰ ਬਦਕ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਬਹਕਾਇਆ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਤਾਨ ਆਪ ਥੀਂ ਆਪ ਬਹਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਹਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਤਾਨ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ? ਅਰ ਜੋ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੈਤਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਇਆ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਮੈਤਾਨ ਦਾ ਭੀ ਮੈਤਾਨ ਠਹਰੇਗਾ, ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਬਹਕਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਕੁਸੰਗ ਤਥਾ ਅਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩੨ ॥

੩੩—ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮੁਰਦਾਰ, ਲਗੂ ਅਰ ਰੋਸਤ ਸ਼ੁਰਦਾ ਹਰਾਮ ਹੈ ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬਿਨਾ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੨ । ਸੁਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੧੫੯ ॥

(ਸਮੀਖਕ) ਏਥੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਮੁਰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਥੀਂ ਆਪ ਮਰੇ ਵਾ ਰਿਸੇ ਦੇ ਮਾਦਨ ਨਾਲ ਵੇਨੋਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ । ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੇਦ ਭੀ ਹੈ, ਤਥਾਪੀ ਮੁਰਦੇਪਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਦ ਇਕ ਸੁਰਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਮਾਂਸ ਖਾਨਾ ਦਿਤਿ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਦੰਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਵੈਰੀ ਆਦੀਨੂੰ ਅਤਸ਼ੀਤ ਦੁਖ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨੀ ? ਏਸ ਥੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਬਿਨਾ ਪੂਰਵਜਨਮ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਛਾਢਾ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਦਿਵਾਇਆ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆਲੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ? ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਉਪਕਾਰ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਊ ਆਦੀ ਦੇ ਮਾਦਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਾ ਕਰਨਾ ਜਾਨੋਂ ਹੱਤਿਆ ਕਰਕੇ ਦੂਦਾ ਜਰਤ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਿੰਸਾ ਰੂਪੀ ਪਾਪ ਥੀਂ

ਕਲੰਕਿਤ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ॥ ੩੩ ॥

੨੪-ਰੋਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਹਲਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਮਦਨ ਉਤਸਵ ਕਰਨਾ ਅਪਨੀਆਂ ਵਹੁਟੀਆਂ ਨਾਲ, ਓਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਦਾ ਹਨ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਦਾ ਹੋ, ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਜਾਨਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਵਸਤੂਆਂ ਬੱਸ ਫਿਰ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਖਫ਼ਾ ਕੀਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਬੱਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਰ ਲੱਭੋ ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸੰਤਾਨ, ਖਾਓ ਪੀਓ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲੇ ਧਾਗੇ ਥੀਂ ਸੁਪੈਦ ਧਾਗਾ, ਵਾਰਾਤ ਥੀਂ ਜਦ ਦਿਨ ਨਿਕਲੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੨ । ਸੂਰਤ ੨ । ਆਯਤ ੧੭੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਥੋਂ ਏਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਚਲਿਆ ਵਾ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੀ ਪੌਰਾਣਿਕ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣ ਬ੍ਰਤ ਜੋ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਭਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਵਿਧੀ ਕੀ ਹੈ ? ਓਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਵਿਧੀ ਜੋ ਕਿ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਲਾ ਘਟਨ ਵਧਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਾਹੀਆਂ ਦਾ ਘਟਨਾ ਵਧਨਾ ਅਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਖਾਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਕੇ ਕਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਖਾਨਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਬ੍ਰਤ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਸਮਾਗਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੈ । ਇਕਗੱਲ ਖੁਦਾ ਨੇ ਵਧੀਕ ਕਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਸਮਾਗਮ ਭਲੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਕਰੋ, ਅਰ ਰਾਤ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਵਾਰ ਖਾਓ, ਭਲਾ ਇਹ ਬ੍ਰਤ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਦਿਨ ਨੂੰ ਨਾ ਖਾਧਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਰਹੋ ਇਹ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕ੍ਰਮ ਥੀਂ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿ ਦਿਨ ਵਿਚ ਨਾ ਖਾਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਨਾ ॥ ੩੪ ॥

੩੫-ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ । ਮਾਰ ਸੁਣੋ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਪਾਓ ਕਤਲ ਥੀਂ ਬੁਰਾ ਕੁਫਰ ਹੈ ਏਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜੋ ਕਿ ਕੁਫਰ ਨਾ ਹੋ ਅਰ ਹੋਵੇ ਦੀਨ ਅੱਲਾਹ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਵਧੀਕੀ ਕੀਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਉੱਨੀ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੋ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੧ । ਸੂ० ੨ । ਆਯਤ ੧੭੪ । ੧੭੫ । ੧੭੬ । ੧੭੭ । ੧੭੮ । ੧੭੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਇੰਨਾ ਬੜਾ ਅਪਰਾਧ ਜੇਕਿ ਹੋਰ ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਅਰ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਮਾਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੁਫਰ ਕਹਿੰਦੇ

ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਕੁਫਰ ਥੀਂ ਕਤਲ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਚੰਗਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਸਭ ਦੀਨ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਤਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਸੋ ਕਰਦੇ ਹੀ ਆਏ, ਮਜ਼ਹਬ ਉੱਤੇ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜ ਆਦੀ ਥੀਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਗਏ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੋਰ ਮਤਵਾਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਤੀ ਕਠੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਚੋਰੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚੋਰੀ ਹੈ? ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਅਪਰਾਧ ਸਾਡਾ ਚੋਰ ਆਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਕੀ ਅਸੀਂ ਭੀ ਚੋਰੀ ਕਰੀਏ? ਇਹ ਸਰਵਥਾ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਕੀ ਕੋਈ ਅਗਿਆਨੀ ਸਾਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦੇਵੇ ਕੀ ਅਸੀਂ ਭਾ ਉਸਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦੇਈਏ? ਇਹ ਬਾਤ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਗਤ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਅਰ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਸਾਧੀ ਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਹੈ ॥ ੩੫ ॥

੩੬—ਅੱਲਾਹ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਹੋ ਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੋ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੨। ਸੂ० ੨। ਆ० ੧੯੦। ੧੯੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸਨਖਦਾ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਆਪ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਦਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾਹੀ ਪਖਵਾ ਹੈ ਸਬ ਸੇਸਾਹ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਥੀਂ ਏੱਥੇ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਨਾ ਏਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ॥ ੩੬ ॥

੩੭—ਖੁਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਅਨੰਤ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਵੇ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੨। ਸੂ० ੨। ਆਯਤ ੧੯੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਬਿਨਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਖੁਦਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਰਿਜ਼ਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਫੇਰ ਭਲਾਈ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਕਰਨਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਸੁਖ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਾ ਉਸਦੀ ਇਛਿਆ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਮਨਮਾਨੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੭ ॥

੩੮—ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਰਜਸ਼ੁਲਾ ਨੂੰ ਕਹੋ ਓਹ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ, ਵੱਖਰੇ ਰਹੋ ਰਿਤੁ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਮਤ ਜਾਓ, ਜਦ ਤਕ ਓਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਨ, ਜਦ ਨਾ ਲੈਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਉਸ ਥਾਂ ਥੀਂ ਜਾਓ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਅੱਗਿਆਂ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵਹੁਟੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਖੇਤੀਆਂ ਹਨ, ਖੱਸ

ਜਾਓ ਜਿਸਤਰਾ ਚਾਹੇ ਅਪਨੇ ਖੋਤਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਲਗਵੇ (ਵਜਰਬ) ਸਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਕੜਦਾ। ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੨। ਸੁ० ੨। ਆ० ੨੦ ਪਾ० ੨੦੬। ੨੦੮

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਏਹ ਰਜਸੂਲਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਨੀਗ ਨਾ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਓਹ ਚੰਗੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਤੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੀਕਨ ਜਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚਾਹੇ ਜਾਓ ਇਹ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਯੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜੇ ਖੁਦਾ ਐਵੇਂ ਸਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਕੜਦਾ ਤਾਂ ਸਬ ਸੁਠ ਬੋਲਨਗੇ, ਸਹੀ ਤੋੜਨਗੇ। ਏਸਥੀ ਖੁਦਾ ਸੁਠਦਾ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੩੮ ॥

੩੯—ਓਹ ਕੌਨ ਮਨੁਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦੇਵੇ, ਅੱਛਾ ਬਸ ਅੱਲਾਹ ਦੁਨਾ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ। ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੨। ਸੁ० ੨। ਆ० ੨੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਲੈਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ? ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ ਓਹ ਮਨੁਸ਼ ਤੋਂ ਕਰੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ? ਕਦਾਪੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਸਸਬੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੋਗਿਆ ਸੀ ? ਕੀ ਓਹ ਹੁੰਡੀ ਪਰਚਾ ਵਜਾਪਾਰ ਆਦੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਟੋਟੇ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਓਹ ਉਧਾਰ ਲੈਨ ਲੱਗਾ, ਅਰ ਇੱਕ ਦਾ ਦੋ ਦੋ ਵੇਨਾ ਮੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ? ਕਿੰਨੇ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਦਿਵਾਲੀਆਂ ਵਾ ਖੁਹਚ ਵਧੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਆਮਦਨ ਘਟ ਹੋਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ॥ ੩੯ ॥

੪੦—ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਈਮਾਨ ਨਾ ਲਿਆਇਆ ਅਰ ਕੋਈ ਕਾਫਰ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਾ ਲੜਦੇ, ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੩। ਸੁ० ੨। ਆਯਤ ੨੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਜਿੰਨੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਓਹ ਅਧਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਂਤਾ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਾਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

*ਇਸ ਆਇਤ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਤਫਸੀਰਹੁਮੈਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਨੁਸ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੋ ਰਸੂਲ ਅੱਲਾਹ ਖੁਦਾ ਕਿਉਂ ਕਰੜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਮਾਨਤ ਹੋ ਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਵਾਂ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿਤੀ। ਖੁਦਾ ਦਾ ਅਤਬਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਉਸਦੇ ਰੂਤ ਦਾ ਹੋਇਆ ॥

ਕਿ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ, ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੪੦ ॥

੪੧—ਜੇਕੁਝ ਆਸਮਾਨ ਉੱਤੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਹੈ ਮਥ ਉੱਸੇ ਦੇ ਲਈ ਹੈ ॥ ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਨੇ ਆਸਮਾਨ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸਮਾ ਲੀਤਾ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੂ० ੨ । ਆਯਤ ੨੩੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਆਕਾਸ਼ ਅਰ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਓਹ ਸਥ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਪੂਰਣ ਕਾਮ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਉਸਦੀ ਕੁਰਸੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਕਹਾਉਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਤਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ॥ ੪੧ ॥

੪੨—ਅੱਲਾਹ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਬੱਸ ਤੂੰ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਲੈ ਆ, ਬੱਸ ਜੋ ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਨਿਸਚੈ ਅੱਲਾਹ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂਦਾ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੂ० ੨ । ਆਯਤ ੨੪੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ਇਹ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਾਤ ! ਸੂਰਜ ਨਾ ਪੂਰਵ ਥੀ ਪੱਛਮ ਅਰ ਨਾ ਪੱਛਮ ਥੀ ਪੂਰਵ ਕਦੀ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਪਰਿਧੀ ਵਿਚ ਭੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਨਿਸਚੈ ਜਾਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਖਗੋਲ ਅਰ ਨਾ ਭੂਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਆਉਂਦੀ ਸੀ । ਜੋ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਤਾਂ ਪੁੰਨ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਈ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮੀ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਕਰਤਵਜ ਦੇ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ॥ ੪੨ ॥

੪੩—ਕਿਹਾ ਦੋਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਥੀਂ ਲੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰਤ ਪਛਾਨ ਰੱਖ, ਫੇਰ ਹਰ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਰੱਖਦੇ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰ ਦੌੜਦੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਆਉਨਗੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੂ० ੨ । ਆਯਤ ੨੪੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਵਾਹ ਦੇਖੋ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭਾਨਮਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖੇਡ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਤਾਂ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਹੈ ? ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਅਜੇਹੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਵਿਕੇ ਦੂਰ ਰਹਨਗੇ. ਅਰ ਮੁਰਖ ਲੋਗ ਫਸਨਗੇ, ਏਸਥੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਬੜਿਆਈ ਦੇ ਬੱਦਲ ਬੁਰਿਆਈ ਉਸਦੇ ਪੱਲੇ ਪਵੇਗੀ ॥ ੪੩ ॥

੪੪—ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਨੀਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੁ० ੨ ।
ਆਯਤ ੨੫੧ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜਦ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨੀਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਸਨੂੰ ਅਨੀਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਇਹ ਬੜਾ ਈਸ਼ੁਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਪਖਛਪਾਤ ਛੱਡਕੇ ਸਬਨੂੰ ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਆਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ॥ ੪੪ ॥

੪੫—ਓਹ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਗਾ ਖਛਮਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਦੇਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਬ ਵਸਤੂਆਂ ਉੱਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੁ० ੨ । ਆਯਤ ੨੬੬ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਕੀ ਖਛਮਾ ਦੇ ਯੋਗਤ ਉੱਤੇ ਖਛਮਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਯੋਗਤ ਉੱਤੇ ਖਛਮਾ ਕਰਨਾ ਗਬਰਗੰਡ ਰਾਜਾ ਦੇ ਤੁਲ ਇਹ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਈਸ਼ੁਰ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਾਪੀ ਵਾ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਬਨਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਾ ਲਗਨਾ ਚਾਹੀਏ ? ਜਦ ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਈਕਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵੱਖ ਮੁਖ ਭੀ ਹੋਨਾ ਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੀਕਨ ਮੈਨਾਪਤੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰ ਨੇ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਭਾਗੀ ਓਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਕਨ ਓਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ॥ ੪੫ ॥

੪੬—ਕਹੋ ਏਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋਰ ਕੀ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਵੱਲੋਂ ਬਹਿਸਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫੁੱਧ ਥੀਥੀਆਂ ਹਨ, ਅੱਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਨਾਲ ਈਦਿਆਂ ਦੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੩ । ਸੁ० ੩ । ਆ० ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਇਹ ਭਲਾ ਸੁਰਗ ਹੈ ਜਾ ਕੰਜਰੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ? ਏਸਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਕਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜਾ ਜਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ? ਕੋਈ ਭੀ ਬੁਧਵਾਨ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਨ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਗੁੰਬ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਪਖਛਪਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜੇਹੜੀਆਂ ਥੀਥੀਆਂ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਓਹਇੱਥੋਂ ਜਨਮ ਪਾਕੇ ਉੱਥੇ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਇੱਥੋਂ ਜਨਮ ਪਾਕੇ ਉੱਥੇ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਪਹਲੋਂ ਹੀ ਉੱਥੇ ਥੀਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਉਂਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬੁਲਾ ਲੀਤਾ ? ਅਰ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸਬਦਾ ਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ ਏਸ ਨਿਯਮਨੁਕਿਉਂ ਤੋੜਿਆ ? ਜੇਕਰ ਉੱਥੇ ਜੰਮੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਆਮਤ ਤਕ ਓਹ ਕੀਕਨ ਨਿਰੰਵਾਹ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜੇਉਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੀ ਹਨ ਤਾਂ ਏੱਥੋਂ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਦਾ ਥੀਥੀਆਂ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇਵੇਗਾ ?

ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਉਕਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂਨੂੰ ਉੱਥੇ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ? ਏਸ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਬੇ ਸਮਝ ਹੈ ॥ ੪੬ ॥

੪੭—ਨਿਸਚੇ ਅੱਲਾਹ ਵਲੋਂ ਦੀਨ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੩ । ਸੂਰਤ ੩ । ਆਯਤ ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਅੱਲਾਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰਨਾ ਦਾ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਤੇਰਾਂ ਸੌ (੧੩੦੦) ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਧਰਮ ਹੈਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕਿਸੇ ਪਖਛਪਾਤੀ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ॥ ੪੭ ॥

੪੮—ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਕੁਝ ਉਸਨੇ ਕਮਾਇਆ ਅਰ ਓਹ ਨਾ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ । ਕਹੋ, ਯਾ ਅੱਲਾਹ ਤੂੰ ਹੀ ਮੁਲਕ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਚਾਹੇਂ ਖੋਂਦਾ ਹੈਂ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਹੈ ਸਬ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈਂ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਅਰ ਦਿਨ ਨੂੰ ਰਾਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਨਾ ਹੈਂ ਅਰ ਮਿਤਕ ਨੂੰ ਜੀਵਿਤ ਥੀਂ ਜੀਵਿਤ ਨੂੰ ਮਿਤਕ ਥੀਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਅਨੰਤ ਅੱਨ ਵੇਂਦਾ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾ ਬਨਾਨ ਬਿਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕੋਈ ਏਹ ਕਰੇ ਬੱਸ ਓਹ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ । ਕਹੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਖਛਕਰੋ ਮੇਰਾ? ਅੱਲਾਹ ਚਾਹੇਗਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਕਰੇਗਾ ਨਿਸਚੇ ਕਰੁਣਾਮਯ ਹੈ । ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੩ । ਸੂਰਤ ੩ । ਆਯਤ ੨੧ । ੨੨ । ੨੩ । ੨੪ । ੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਫਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਖਛਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੋ ਖਛਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਅਨਿਆਯ ਹੋਵੇਗਾ ! ਜਦ ਬਿਨਾ ਉੱਤਮਕਰਮਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਭੀ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਜਾਵੇਗਾ, ਭਲਾ ਜੀਵਿਤ ਥੀਂ ਮਿਤਕ ਅਰ ਮਿਤਕ ਥੀਂ ਜੀਵਿਤ ਕਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਛੇਦ ਅਛੇਦ ਹੈ, ਕਦੀ ਅਦਲ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫਰ ਠਹਿਰਾਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਭੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾ ਰਖਨੀ, ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰਤਾ ਥੀਂ ਬਾਹਿਰ

ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਲਈ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਅਰ ਕੁਰਾਨਦਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਨਿਵੇਂ ਪਛਪਾਤੀ ਅਵਿਦਆ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹਨ, ਅਰ ਦੇਖੋ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੀਲਾ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਪਖਛ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪਖਛ ਕਰੇਗਾ, ਅਰ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪਖਛਪਾਤ ਰੂਪੀ ਪਾਪ ਕਰੋਗੇ ਉਸਨੂੰ ਪਛਮਾ ਭੀ ਕਰੇਗਾ। ਏਸ ਥੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਏਸ ਲਈ ਅਪਨੇ ਮੁਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਇਆ ਵਾਂ ਬਨਵਾਇਆ ਏਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੪੮ ॥

੪੯—ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇਆਂ ਨੇ ਕਿ ਹੇ ਮਰਯਮ ਤੈਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਉੱਪਰ ਜਗਤ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ॥ ਮੰ० ੧॥ ਸਿਪਾਰਾ ੩ । ਸੂਰਤ ੩ । ਆਯਤ ੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜਦ ਅੱਜਕੱਲ ਖੁਦਾ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਖੁਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਨਗੇ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਮਨੁਸ਼ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਸਨ ਹੁਨਦੇਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਹ ਬਾਤ ਸੁਠੀ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਸ ਵਲੇ ਈਸਾਈ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਭੁੱਲਿਆ ਸੀ ਉਸਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਾਂ ਵਿਚ ਜੇਗਲੀ ਅਰ ਵਿਦਿਆਹੀਨ ਮਨੁਸ਼ ਵਧੀਕ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਦਿਆਵਿਰੁੱਧ ਮਤ ਚੱਲ ਗਏ, ਹੁਨ ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਹਨ ਏਸਲਈ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਜੋ ਅਜੇਹੇ ਫੋਕੇ ਮਜ਼ਹਬ ਹਨ ਓਹ ਭੀ ਅਸਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਧਨ ਵਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹਨਾ ॥ ੪੯ ॥

੫੦—ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਬੱਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਫਰਾਂ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਬਹੁਤ ਮਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੩ । ਸੂਰਤ ੩ । ਆਯਤ ੩੯ । ੪੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਬਗੈਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੇ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ? ਅਰ ਉਸਦੇ ਕਹਨ ਨਾਲ ਕੌਨ ਹੋ ਗਿਆ ? ਏਸਦਾ ਉੱਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੱਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਨਗੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕਾਰਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਦੇ ਕਾਰਯ ਕਹਨਾ ਜਾਨੋ ਅਪਨੇਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਗੈਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੋਗਿਆ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਹੈ । ਜੋ ਧੋਖਾ ਖਾਂਦਾ ਅਰਬਾਤ ਛਲ ਅਰ ਵੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਤਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਉੱਤਮ ਮਨੁਸ਼ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥

੫੧—ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਿੰਨ

ਹਜ਼ਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੪ । ਸੂ० ੩ ।
ਆਯਤ ੧੧੦ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਸ਼ਟ
ਹੋਗਈ ਅਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ? ਏਸਲਈ
ਇਹ ਬਾਤ ਨਿਰੀ ਲੋਭ ਦੇਕੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਨ ਦੇ ਲਈ ਮਹਾ ਅਨਿਆਯ
ਦੀ ਹੈ ॥ ੫੧ ॥

੫੨-ਅਰ ਕਾਫਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਹ, ਅੱਲਾਹ ਤੁਹਾਡਾ ਉੱਤਮ
ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਮਾਰਗ
ਵਿਚ ਮਾਰੇਜਾਓ ਵਾ ਮਰਜਾਓ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਦਇਆ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ ।
ਸਿ० ੪ । ਸੂ० ੩ । ਆਯਤ ੧੩੦ । ੧੩੩ । ੧੪੦ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਹੁਣ ਵੇਖੋ ! ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਪਨੇ
ਮੱਤ ਥੀਂ ਤਿੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੋਲਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਮੰਨ ਲਵੇ? ਜੇਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ
ਕੰਮ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਅੱਲਾਹ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨਸ਼ਟ
ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਅਰ ਖੁਦਾ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ
ਹੋਇਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਏਸਤਰਾਂ ਦਾ ਪਖਡਪਾਤੀ ਖੁਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰ-
ਮਾਤਮਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੫੨ ॥

੫੩-ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰੋਖਛ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਨਨ ਵਾਲਾ
ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੇ ਪੈਰੀਬਰਾਂ ਥੀਂ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਪਸੰਦ ਕਰੇ, ਬੱਸ
ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਉਸਦੇ ਰਸੂਲ ਦੇ ਨਾਲ ਈਮਾਨ ਲਿਆਓ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ०
੪ । ਸੂ० ੩ । ਆਯਤ ੧੫੯ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਬਿਨਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ
ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸਰੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ
ਤਾਂ ਪੈਰੀਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਈਮਾਨ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰੀਕ ਕੀਤਾ?
ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਪੈਰੀਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਣਾ ਲਿਖਿਆ, ਏਸਲਈ
ਪੈਰੀਬਰ ਭੀ ਸਰੀਕ ਹੋਗਿਆ, ਫੇਰ ਲਾਸਰੀਕ (ਅਦਿਤੀਯ) ਕਹਨਾ ਠੀਕ ਨਾ
ਹੋਇਆ । ਜੇਕਰ ਏਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ
ਦੇ ਪੈਰੀਬਰ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਪੈਰੀਬਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਅਪਨਾ ਮਨਭਾਉ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ
ਜ਼ਰੂਰ ਅਸਮਰਥ ਹੋਇਆ ॥ ੫੩ ॥

੫੪—ਹੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਓ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਰੋ, ਪਰਸਪਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਰੱਖੋ, ਅਰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹੋ, ਅੱਲਾਹ ਥੀਂ ਡਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਓ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੪ । ਸੂ० ੩ । ਆਯਤ ੧੭੮ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਦੋਨੋਂ ਲੜਾਈ ਬਾਜ਼ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਲੜਾਈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਂਤੋ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਨਾਮਮਾਤ੍ਰ ਖੁਦਾ ਥੀਂ ਡਰਨ ਨਾਲ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਵਾ ਅਧਰਮਯੁਕਤ ਲੜਾਈ ਆਈ ਥੀਂ ਡਰਨ ਨਾਲ? ਜੇ ਪਹਿਲਾ ਪਖੜ ਹੈ ਤਾਂ ਡਰਨਾ ਨਾ ਡਰਨਾ ਬਰਾਬਰ? ਅਰ ਜੇ ਦੂਜਾ ਪਖੜ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ॥ ੫੪ ॥

੫੫—ਇਹ ਅੱਲਾਹ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਉਸਦੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨੇਗਾ ਉਹ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਇਹੀ ਵਡਾ ਮੁਤਲਬ ਹੈ ॥ ਜਿਹੜਾ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਅਰ ਉਸਦੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਉਸਦੀ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੪ । ਸੂ० ੪ । ਆਯਤ ੧੩ । ੧੪ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਖੁਦਾ ਹੀ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਅਖਨਾ ਸ਼ਰੀਕ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਵੇਖੋ! ਖੁਦਾ ਪੈਗੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਫਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਸੂਲ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਬਾਤ ਵਿਚ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਸ੍ਰੀਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲਾਸ਼ਰੀਕ ਕਹਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ॥ ੫੫ ॥

੫੬—ਅਰ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਸਰੇਣੁ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੀ ਅੱਲਾਹ ਅਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਜਿਹੜੀ ਭਲਿਆਈ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਦੂਨਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੫ । ਸੂ० ੪ । ਆਯਤ ੩੭ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਜੇ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਸਰੇਣੁ ਭੀ ਖੁਦਾ ਅਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਪੁੰਨ ਨੂੰ ਦੂਨਾ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪਖੜ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੂਨਾ ਵਾ ਘੱਟ ਫਲ ਕਰਮਾਂਦਾਵੇ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਨਿਆਯ-ਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥ ੫੬ ॥

੫੭—ਜਦ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਬਾਹਿਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਹਨ ਤੋਂ ਬਚੀਰ (ਉਲਟਾ) ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਅੱਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੀਤਾ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ

ਚਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਤੁੱਤੇ ਲਿਆਓ, ਬੱਸ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਕਦੀ ਭੀ ਮਾਰਗ ਨਾ ਪਾਵੇਗਾ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੫। ਸੁ० ੪ ਆਯਤ ੮੦। ੮੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਅੱਲਾਹ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਬਹੀਖਾਤਾ ਬਨਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਵੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਜੇ ਸਰਵੱਗ ਹੈ ਤਾਂ ਲਿਖਨ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ? ਅਰ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਹੀ ਸਬ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਥੀਂ ਦੁਸਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦ ਖੁਦਾ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਦ ਰਹਿਆ? ਹਾਂ ਇੰਨਾ ਭੇਦ ਕਹ ਸਕਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਖੁਦਾ ਵੱਡਾ ਸੈਤਾਨ, ਉਹ ਛੋਟਾ ਸੈਤਾਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਖਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬਹਕਾ-ਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਸੈਤਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਭੀ ਸੈਤਾਨ ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫੭ ॥

੫੮-ਅਰ ਅਪਨੇ ਚੋਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਪਾਓ ਮਾਰ ਸੁਟੋ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਜਾਨੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਬੱਸ ਇਕ ਗਰਦਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਛੱਡਨਾ ਹੈ, ਅਰ ਖੁਨ ਬਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਜੇ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਹੋਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰਦੇਨਗੇ, ਜੇ ਵੇਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਜਾਨਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਉਹ ਸਦਾ ਦੋਸ਼ਖ ਵਿਚ ਰਹੇਗਾ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰ ਲਾਨਤ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧। ਸਿ० ੫। ਸੁ० ੪। ਆ० ੮੦। ੮੧। ੮੨॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਮਹਾਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਪਾਓ ਮਾਰ ਸੁਟੋ, ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨਾ, ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਪਾਯਸਦਿੱਤ, ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਬਹਿਸਤ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਜੇਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਹ ਵਿਚ ਪਾਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਗੁੰਬ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਪੈਗੰਬਰ, ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਖੁਦਾ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਮਤ ਥੀਂ ਬਗੈਰ ਹਾਨੀ ਦੇ ਲਾਭ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਅਜੇਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਨਾ ਅੱਛਾ, ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਮਾਦ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਤਾਂ ਥੀਂ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਰਹੁਕੇ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਅਸੱਤ ਕਿੰਚਿਤ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ਖ ਮਿਲੇ। ਅਰ ਜੇ ਮਤਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਸੁਰਗ ਮਿਲੇ, ਹੁਨ ਕਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ, ਕਿਸਨੂੰ ਛੱਡੀਏ, ਕਿੰਤੂ ਅਜੇਹੇ ਮੁੜ ਮਨਘੜਤ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮਤ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੀਕਾਰ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਰਖ ਮਾਰਗ ਅਰਥਾਤ ਸੁਸਟ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਚਲਨਾ ਅਰ ਦਸਤੂ

ਅਰਥਾਤ ਦੂਸਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਥੀਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ ॥ ੫੮ ॥

੫੯—ਅਰ ਸਿਖਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਸਨੇ ਰਸੂਲ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਪਖਛ ਕੀਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੇਜਾਂਗੇ ॥ ਮੰ ੧। ਸਿੰ ੫। ਸੂ ੪। ਆਯਤ ੧੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ! ਖੁਦਾ ਅਰ ਰਸੂਲ ਦੀ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਗੱਲ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਆਦੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਥੀਂ ਅਜੇਹੀ ਅਸੀਂ ਨਾ ਲਿਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਪਨਾ ਮਜ਼ਹਬ ਨਾ ਵਧੇਗਾ, ਅਰ ਪਦਾਰਥ ਨਾ ਮਿਲਨਗੇ, ਆਨੰਦ ਭੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਖਨੇ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸਨ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮਤਲਬ ਵਿਗਾੜਨ ਵਿਚ, ਏਸੇ ਈ ਅਨਾਪਤ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਪਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੫੯ ॥

੬੦—ਜੇ ਅੱਲਾਹ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਰਸੂਲ ਅਰ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਫਰ ਕਰੇ ਨਿਸਚੈ ਉਹ ਗੁਮਹਾਰ ਹੈ। ਨਿਸਚੈ ਜੇ ਲੋਗ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ, ਫੇਰ ਕਾਫਰ ਹੋਏ, ਫੇਰ ਫੇਰ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ, ਫੇਰ ਫਿਰ ਗਏ, ਅਰ ਕੁਫਰ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਵਧੇ ਅੱਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਖਛਮਾ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਵੇਗਾ ॥ ਮੰ ੧। ਸਿੰ ੫। ਸੂ ੪। ਆਯਤ ੧੩੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਹੁਨ ਭੀ ਖੁਦਾ ਲਾਜ਼ੀਕ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਲਾਜ਼ੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਨਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਲਾਜ਼ੀਕ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਜਾਨਾ ਇਹ ਪਰਸਪਦ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀ ਤਿਨ ਬਾਰ ਖਛਮਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੁਦਾ ਖਛਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਤਿਨ ਬਾਰ ਕੁਫਰ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਰਾਹ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ? ਵਾ ਚੌਥੀ ਬਾਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂਦਾ? ਜੇਕਰ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਾਰ ਭੀ ਕੁਫਰ ਸਬ ਲੋਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੁਫਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧ ਜਾਵੇ ॥ ੬੦ ॥

੬੧—ਨਿਸਚੈ ਅੱਲਾਹ ਬੁਰੇ ਲੋਗਾਂ ਅਰ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਅਕੱਠਾ ਕਰੇਗਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਨਿਸਚੈ ਬੁਰੇ ਲੋਗ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਆਂ! ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰ ਮਤ ਬਨਾਓ ॥ ਮੰ ੧। ਸਿੰ ੫। ਸੂ ੪। ਆਯਤ ੧੩੮। ੧੪੧। ੧੪੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁੰਗ ਅਰ ਹੋਰ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਨਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ? ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ! ਜੇ ਬੁਰੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ, ਕਿੰਤੂ ਜਿਹੜੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਕੇ ਮੇਲ ਕਰੋ ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ—

* ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਤਾਦ੍ਰਿਸ਼ਃ ਖਰਵਾਹਨਃ।

ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਤਿਹਾ ਮਿਲੇ ਤਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਖੁਦਾ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੈ ਉਸਦੇ ਉਪਾਸਕ ਲੋਗ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ ? ਕੀ ਦੁਸ਼ਟ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਹੋਰ ਭਲੇ ਲੋਗ ਨਾਲ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ? ॥ ੬੧ ॥

੬੨—ਹੇ ਲੋਗੋ ! ਨਿਸਚੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਪੈਰੀਬਰ ਆਇਆ, ਬੱਸ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਓ । ਅੱਲਾਹ ਮਾਬੂਦ (ਪੂਜ) ਅਕੱਲਾ ਹੈ ॥ ਮੰ० ੧ । ਸਿ० ੬ । ਸੂ० ੪ । ਆ० ੬੭ । ੬੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਜਦ ਪੈਰੀਬਰ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਣਾ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਈਮਾਨ ਵਿਚ ਪੈਰੀਬਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸਰੀਕ ਅਰਥਾਤ ਸਾਂਝੀ ਹੋਇਆ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਜਦ ਅੱਲਾਹ ਇੱਕਦੇਸ਼ੀ ਹੈ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਰੀਬਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ । ਕਿਦੇ ਸਰਵਦੇਸ਼ੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿਦੇ ਇੱਕਦੇਸ਼ੀ । ਏਸ ਥੀਂ ਮਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਇੱਕ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

੬੩—ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਰਾਮ ਕੀਤਾ ਮੁਰਦਾਰ, ਲਹੂ, ਸਰ ਦਾ ਮਾਂਸ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਗਲਾਂ ਘੁੰਦੇ, ਲਾਠੀ ਮਾਰੇ, ਉੱਪਰੋਂ ਡਿੱਗ ਪਵੇ, ਸਿੰਗ ਮਾਰੇ ਅਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿੰਦੇ ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ॥ ਮੰਜਲ ੧ । ਸਿਪਾਰਾ ੬ । ਸੁਰਤ ੫ । ਆਯਤ ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਇਨ੍ਹੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਹਰਾਮ ਹਨ ਹੋਰ ਬਹੁਤਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ ਤਥਾ ਤਿਰਯਕ ਜੀਵ ਕੀੜੇ ਆਦਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾਲ ਹੋਨਗੇ ? ਏਸਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਘੜਿਤ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਏਸਲਈ ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ॥ ੬੩ ॥

੬੪—ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਉਧਾਰ ਦੇਓ, ਜ਼ਰੂਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁਰਿਆਈ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾਂ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਭੇਜਾਂਗਾ ॥ ਮੰ० ੨ । ਸਿ० ੧ । ਸੂ० ੫ । ਆਯਤ ੧੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹਸੀ ! ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਧਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਧਾਰ ਕਿਉਂ ਮੰਗਦਾ ? ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬਹਕਾਂਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁਰਿਆਈ ਵਧਾਏ ਤੁਹਾਨੂੰ

* (ਅਰਥ) ਜਿਹੀ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਤਿਹੀ ਉਸਦੀ ਸਵਾਰੀ ਖੋਤਾ ਹੈ ।
† ਫ ਤਨੇ ਵਾਲੇ ਵੈਰ ਬਘਿਆੜ ਆਦਿ ਜੀਵ । (ਅਨੁਵਾਦਕਰਤਾ)

ਸ਼ਰਗ ਵਿਚ ਭੇਜਾਂਗਾ ? ਏਥੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਮੁਹੱ-
ਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ॥ ੬੪ ॥

੬੫—ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ ? ਜੇ ਕੁਝ ਕਿਸੇਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਓਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ॥ ਮੰ ੨ ਸਿ ੬ ।
ਸੂਰਤ ੫ । ਆਯਤ ੧੬ । ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੀਕਨ ਸੈਤਾਨ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਾਪੀ ਬਨਾਂਦਾ,
ਉਕਨ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਈਕਨ
ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸ਼ਰਗ ਅਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਖੁਦਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਪਾਪ ਪੁੰਨ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਪਰਾਪੀਨ ਹਨ । ਜੀਕਨ ਫੇਜ ਸੇਨਾਪਤੀ ਦੇ
ਆਧੀਨ ਦਖਫ਼ਾ ਕਰਦੀ ਅਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਭਲਿਆਈ
ਬੁਰਿਆਈ ਸੇਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੇਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ॥ ੬੫ ॥

੬੬—ਆਗਿਆ ਮੰਨੋ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਅਰ ਆਗਿਆ ਮੰਨੋ ਰਸੂਲ ਦੀ ॥
ਮੰ ੨ । ਸਿ ੭ । ਸੂ ੫ । ਆ ੮੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ! ਇਹ ਬਾਤ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਰੀਕ ਹੋਨਦੀ ਹੈ ਫੇਰ
ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਲ ਸਰੀਕ (ਅਦਿਤਾਯ) ਮੰਨਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ॥ ੬੬ ॥

੬੭—ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਖਫ਼ਮਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਹੋਚੁਕਿਆ ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਫੇਰ
ਕਰੇਗਾ ਅੱਲਾਹ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਬਦਲਾ ਲਵੇਗਾ ॥ ਮੰ ੨ । ਸਿ ੭ । ਸੂ ੫ ।
ਆਯਤ ੮੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਨਾ । ਜਾਨੋ ਪਾਪਾਂ ਦੇ
ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਵਧਾਨਾ ਹੈ । ਪਾਪ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਤ ਜਿਸ
ਰੀਥ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਾ ਏ ਸ਼ਰ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੈ
ਕਿੰਨੂ ਪਾਪ ਦੇ ਵਧਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਆਉਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪ ਦੇ ਵੁਡਾਨ
ਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਰ ਮ.ਪਿ ਛੱਡਨ ਦੇ ਲਈ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਪਸਚਾ-
ਤਾਪ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਿਰਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਛੱਡੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੬੭ ॥

੬੮—ਅਰ ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਤੋਂ ਵਧੀਕਪਾਪੀ ਕੌਨ ਹੈ ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਉੱਤੇ
ਝੂਠ ਬਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਰਫ਼ ਬਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਦੀ
ਤਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਰ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਉਤਾਰਾਂਗਾ । ਕਿ
ਜੀਕਨ ਅੱਲਾਹ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ ੨ । ਸਿ ੭ । ਸੂ ੬ । ਆ ੮੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਬਾਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ
ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਖੁਦਾ ਵਲੋਂ ਆਇਤਾਂ ਆਫ਼ੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ
ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਭੀ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੁੱਲ ਲੀਲਾ ਰਚੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ

ਪਾਸ ਭੀ ਆਇਤਾਂ ਉਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪੈਗੰਬਰ ਮੰਨੇ. ਏਸ ਨੂੰ ਹਟਾਨ ਅਰ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਵਧਾਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਉਪਾਯ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੬੮ ॥

੬੯—ਸ਼ਰੂਰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਵੇਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਬਨਾਈਆਂ, ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਆਦਮ ਨੂੰ ਸਜਦਾਂ ਕਰੋ, ਬੱਸ ਉਨਾਂ ਨੇ ਸਜਦਾ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਸੈਤਾਨ ਸਜਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਹੋਇਆ। ਆਖਿਆ ਜਦ ਮੈਂਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਵੇਰ ਕਿਸਨੇ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਤੈਂ ਸਜਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਕਹਿਆ ਮਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹਾਂ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗ ਥੀ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਥੀ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਕਿਹਾ ਬੱਸ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰ ਇਹ ਤੇਰੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰ। ਕਹਿਆ ਉਸਦਿਨ ਤੇਰੇ ਫਿੱਲ ਵੇਹ ਕਿ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠਾਏ ਜਾਨ। ਕਹਿਆ ਨਿਸਚੈ ਤੂੰ ਫਿੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈਂ। ਕਹਿਆ ਬੱਸ ਏਸਦੀ ਸਹੁ ਹੈ ਕਿ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਤਾਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ, ਸ਼ਰੂਰ ਮੈਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਤੇਰੇ ਸਿੱਧੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਂਗਾ। ਅਰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਪਾਵੇਗਾ। ਕਹਿਆ ਉਸਨੂੰ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਸ਼ਰੂਰ ਜੋ ਕੋਈ ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਰਾ ਪਖਛ ਕਰੇਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ ਭਰਾਂਗਾ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੮। ਸੂਰਤ ੭। ਆਯਤ ੧੦। ੧੧। ੧੨। ੧੩। ੧੪। ੧੫। ੧੬। ੧੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਨੋ ਖੁਦਾ ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਦੇ ਬਗੜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋਕਨ ਕਿ ਚਪੜਾਸੀ ਹੋਵੇ ਸੀ, ਓਹ ਭੀ ਖੁਦਾ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਦਬਿਆ, ਅਰ ਖੁਦਾ ਉਸਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਵੇਰ ਅਜੇਹੇ ਬਾਗੀ (ਯਾਕੀ) ਨੂੰ ਜੋ ਪਾਪੀ ਬਨਾਕੇ ਗਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਖੁਦਾਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਹ ਵਡੀ ਕੁਲ ਹੈ। ਸੈਤਾਨ ਤਾਂ ਸਬ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਖੁਦਾ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲਾ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਭੀ ਸੈਤਾਨ ਖੁਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਤਾਨ ਪ੍ਰਤਖਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਾਹੀ ਬਨਾਇਆ। ਏਸ ਥੀ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਅਰ ਸਬ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਚਲਾਨ ਵਾਲਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਖੁਦਾ ਹੋਇਆ। ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਭਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਥਾਤਾਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਅਲਪੰਗ, ਨਿਆਯ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇਗ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥ ੬੯ ॥

੭੦—ਨਿਸਚੈ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਲਿਕ ਅੱਲਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਸਮਾਨਾਂ ਅਰ

ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਛੀਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਆਰਾਮ ਪਾਇਆ ਅਰੰਭ ਉੱਤੇ। ਦੀਨਤਾ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੮। ਸੂਰਤ ੭। ਆਯਤ ੫੩। ੫੪ ॥

(ਸਮੀਖਡਕ) ਭਲਾ ਜੋ ਛੀਆ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਵੇ (ਅਰਥ) ਅਰਥਾਤ ਉੱਪਰਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰੇ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਰ ਵਿਆਪਕ ਕਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਏਸ ਦੇ ਨਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਉਹ ਖੁਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਖੁਦਾ ਫੇਰਾ ਹੈ ਜੋ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਸੁਨਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਅਨੀਸ਼ੁਰਕਿਤ ਹਨ। ਏਸਥੀਂ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਛੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਬਨਾਇਆ, ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਹਾੜੇ ਅਰੰਭ ਉੱਤੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੱਕ ਭੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਹੁਨ ਤਕ ਸੁੱਤਾ ਹੋ ਵਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਨ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਿਕੰਮਾ ਸੈਰ ਸਪੱਟਾ ਅਰ ਐਸ਼ ਮੌਜ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ॥ ੭੦ ॥

੭੧-ਮਤਫਿਰੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਬਗੜਾ ਕਰਦੇ ॥ ਮੰ: ੨। ਸਿ: ੮। ਸੂ: ੭। ਆਯਤ ੭੩ ॥

(ਸਮੀਖਡਕ) ਇਹ ਬਾਤ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦੂਜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਹਾਦ ਕਰਨਾ ਅਰ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਹੁਨ ਦੱਸੋ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨਿਰਬਲ ਹੋਏ ਹੋਨਗੇ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਉਪਾਯ ਚਿੰਤਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਜਦ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ ਹੋਨਗੇ ਤਦ ਬਗੜਾ ਮਚਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਏਸਲਈ ਇਹ ਬਾਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਦੋਨੋਂ ਸੱਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥ ੭੧ ॥

੭੨-ਬੱਸ ਇੱਕ ਹੀ ਵਾਰ ਅਪਨਾ ਸੋਟਾ ਸੁੱਟ ਪਾਇਆ ਅਰ ਉਹ ਅਜਗਰ ਸੀ ਪੁਤਖਛ ॥ ਮੰ: ੨। ਸਿ: ੮। ਸੂ: ੭। ਆਯ: ੧੦੫ ॥

(ਸਮੀਖਡਕ) ਹੁਨ ਏਸ ਦੇ ਲਿਖਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ-ਹੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਜੇ ਈਕਨ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਕਨ ਅੱਖ ਥੀਂ ਵੇਖਨੇ ਅਰ ਕੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦਾ ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹਨ ॥ ੭੨ ॥

੭੩-ਬੱਸ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਭੇਜਿਆ, ਮਕੜੀ, ਚਿੱਚੜੀ ਅਰ ਛੱਤ੍ਰੇ ਅਰ ਲਹੂ। ਬੱਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਬਦਲਾ ਲੀਤਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਥਾ ਦਿੱਤਾ ਦਰਯਾ ਵਿਚ। ਅਰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਬਨੀ ਇਸਰਾਈਲ

ਨੂੰ ਦਰਯਾ ਥੀਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਨਿਸਚੇ ਓਹ ਦੀਨ ਝੂਠਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਯ ਭੀ ਝੂਠਾ ਹੈ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੯ । ਸੁ: ੭ । ਆਯਤ ੧੩੦ । ੧੩੩ । ੧੩੭ । ੧੩੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੀਏ ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਪਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਦਨ ਦੇ ਲਈ ਭੇਜਾਂਗੇ ਈਕਨ ਇਹ ਭੀ ਥਾਤਰੈ । ਭਲਾ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਕਿ ਇਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾ ਦੇਵੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਓਹ ਅਧਰਮੀ ਖੁਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਦੂਜੇਆਂ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਨ ਝੂਠਾ ਦੱਸੇ ਅਰ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਉਸ ਥੀਂ ਪਰੇ ਝੂਠਾ ਦੂਜਾ ਮਤ ਕੌਨ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬ ਮਨੁਸ਼ ਬੁਰੇ ਅਰ ਭਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੇ, ਇਹ ਇੱਕਤਰਫੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨਾ ਮਹਾਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ । ਕੀ ਤੇਰੇਤ ਸ਼ਬਰ ਦਾ ਦੀਨ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਝੂਠਾ ਹੋਗਿਆ ? ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਿਹਾ, ਅਰ ਜੇ ਓਹ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ॥ ੭੩ ॥

੭੪-ਬੱਸ ਤੈਨੂੰ ਅਲਬੱਤਾ ਵੇਖ ਸੱਕੇਗਾ ਜਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਸਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਭਰਫ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਕੀਤਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਮੁਸਾ ਬਿਹੋਸ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੯ । ਸੁ: ੭ । ਆ: ੧੪੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਵੇਖਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਓਹ ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਏਸ ਵੇਲੇ ਅਜੇਹੇ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਂਦਾ ? ਸਰਵਥਾ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਥਾਤ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ॥ ੭੪ ॥

੭੫-ਅਰ ਅਪਨੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਦੀਨਤਾ ਡਰ ਥੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰ ਹੌਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ਅਰ ਤੁਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੯ । ਸੂਰਤ ੭ । ਆਯਤ ੨੦੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਦੇ ਕਿਦੇ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਖੁਕਾਰ, ਅਰ ਕਿਦੇ ਕਿਦੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਈਸ਼ੂਰ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰ, ਹੁਨ ਦੱਸੋ ਕੋਹੜੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ? ਅਰ ਕੋਹੜੀ ਝੂਠੀ ? ਜੇ ਇੱਕ ਥਾਤ ਦੂਜੀ ਥਾਤਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹ ਸੁਦਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭਰਮਨਾਲ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਲੋ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ॥ ੭੫ ॥

੭੬-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਲੁਟਦਾ ਕਹੋ ਲੁਟਨ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਅਰ ਰਸੂਲਦੇ ਅਰ ਡਰੋ ਅੱਲਾਹ ਥੀਂ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੯ । ਸੁ: ੯ । ਆ: ੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਲੁੱਟ ਮਚਾਨ, ਤਾਕੂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਕਰਾਨ ਅਰ ਖੁਦਾ ਤਬਾ ਪੈਰੀਬਰ ਅਰ ਈਮਾਨਦਾਰ ਭੀ ਬਨਨ ਇਹ ਵੱਡੇ ਆਸਚਰਜ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਡਰ ਵੱਸਦੇ ਅਰ ਡਾਕਾ ਆਦੀ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਦੇ ਜਾਨ, ਅਰ ਉੱਤਮ ਮਤ ਸਾਡਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇਆਂ ਲੱਖਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਹਠ ਛੱਡਕੇ ਸੱਚੇ ਵੇਦਮਤਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਨਾ ਕਰਨ ਏਸਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੋਈ ਬੁਰਿਆਈ ਦੂਜੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ॥ ੭੬ ॥

੭੭-ਅਰ ਕੌਣੋ ਜੜ੍ਹ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਨ ਵਾਲੇ। ਸ਼ਰੂਰ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਬੱਸ ਮਾਰੋ ਉੱਪਰ ਗਰਦਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰਇਕ ਗੰਢ ਉੱਤੇ ॥ ਮੰ: ੨। ਸਿ: ੮। ਸੂ: ੮। ਆ: ੭। ੮। ੧੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹਜੀ ਵਾਹ ! ਕਿਹਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਕਿਹੇ ਪੈਰੀਬਰ ਦ-ਇਆ ਹੀਨ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤਬੀਂ ਭਿੰਨ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਟਵਾਵੇ ਅਰ ਖੁਦਾ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਦਨਾਂ ਮਾਰੋ ਅਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਰ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇ, ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਰਾਵਣ ਤੋਂ ਕੀ ਲੁਝ ਘੱਟ ਹੈ ? ਇਹ ਸਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਨੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੈ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਰੇ ਅਰ ਅਸੀਂ ਉਸਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹੀਏ ॥ ੭੭ ॥

੭੮-ਅੱਲਾਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਹੇਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੋ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ, ਅਰ ਵਾਸਤੇ ਰਸੂਲ ਦੇ। ਹੇ ਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਮਤ ਚੋਰੀ ਕਰੋ ਅੱਲਾਹ ਦੀ, ਰਸੂਲ ਦੀ, ਅਰ ਮਤ ਚੋਰੀ ਕਰੋ ਅਮਾਨਤ ਅਪਨੀ ਦੀ। ਅਰ ਮਕਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਚੰਗਾ ਮਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੮। ਸੂਰਤ ੮। ਆਯਤ ੧੮। ੨੫। ੨੭। ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਅੱਲਾਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੈ? ਜੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਧਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ਰ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਖੁਦਾ ਬਿਨਾ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮੁਨ ਸੱਕਦਾ? ਡੋਹਾ ਹੈ? ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਭਾਈਵਾਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਚੋਰੀ ਕਰੇਗਾ? ਕੀ ਰਸੂਲ ਅਰ ਅਪਨੀ ਅਮਾਨਤ ਦੀ ਚੋਰੀ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਸਬ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਕਰੇ? ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਅਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭੁਲਾ ਜੋ ਮਕਰ ਕਰਦਾ ਅਰ ਜੋ ਮਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦਾ ਕਪਟੀ, ਛਲੀ ਅਰ ਅਧਰਮੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ

ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਕਪਟੀ ਛਲੀ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਉਲਟੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਉਂ ਹੋਈਆਂ ॥ ੭੮ ॥

੭੯—ਅਰ ਲੜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਨਾ ਰਹੇ ਫਿਤਨਾ ਅਰਥਾਤ ਬਲ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਅਰ ਹੋਵੇ ਦੀਨ ਤਮਾਮ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਅਰ ਜਾਨੋ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਲੁਟੇ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰੀਂ ਨਿਸਚੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਹੈ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਉਸਦਾ ਅਰ ਵਾਸਤੇ ਰਸੂਲ ਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨ । ਸਿਪਾਰਾ ੯ । ਸੂਰਤ ੯ । ਆਯਤ ੩੯ । ੪੧ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਅਜੇਹੇ ਅਨਿਆਯ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲੜਾਨ ਵਾਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਨ ਤੀ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਾ ਕੌਨ ਹੋਵੇਗਾ? ਹੁਨ ਵੇਖੋ! ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਬ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਰਸੂਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਬ ਜਗਤ ਨੂੰ ਲੁਟਨਾ ਲੁਟਵਾਨਾ ਲੁਟੇਰਿਆ ਦਾ ਧੰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਰ ਲੁਟਦੇ ਮਾਲ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਬਣ ਜਾਨੇ ਛਾਕੂ ਵਜਨਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਬਨਨਾ ਖੁਦਾ ਆਪਣੀ ਖੁਦਾਈ ਵਿਚ ਦੌਟਾ ਲਗਾਂਦਾ ਹੈ । ਬੜੇ ਆਸ਼ਚਰਯ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਦੁੱਖ, ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਪੈਗੰਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਉਪਾਧੀ ਅਰ ਸਾਤੀ ਭੰਗ ਕਰਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ? ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਅਜੇਹੇ ਮਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਬ ਜਗਤ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਬਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ॥ ੭੯ ॥

੮੦—ਅਰ ਕਦੀ ਵੇਖੋ ਜਦ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਕਬਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਮੂੰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰ ਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰ ਕਹਿੰਦੇ ਚੱਖੋ ਦੁੱਖ ਸੜਨ ਦਾ । ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਥੀਂ ਓਨ੍ਹੇ ਮਰਿਆ, ਅਤ ਅਸਾਂ ਨੇ 'ਫਿਰਅਉਨ' ਦੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੁਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਅਰ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰਸੋਗੇ । ਮੰਜ਼ ੨ । ਸਿਪਾਰਾ ੯ । ਸੂਰਤ ੯ । ਆਯਤ ੪੦ । ੪੧ । ੪੨ ॥

(ਸਮੀਖਣਕ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਮੱਝਰ ਲਾ ਰੁਸ ਨੇ ਰਸ ਆਦੀ ਅਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੇ ਮਿਸਰ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਰ ਸੁਟੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂ ਗਏ? ਅਰ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਪਹਲੇ ਮਾਰਦਾ ਡੁਬਾਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਇਹ ਥਾਤ ਸੱਚੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ, ਜਿਸਥੀ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਸਲਈ ਇਹ ਥਾਤ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ । ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਇਹ ਜਿਹੀ ਦੁਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸੋਗੇ ਓਹ ਭਿੰਨ ਮਤ ਵਾਲੇ ਜੋ ਲਈ ਦੁੱਖਦਾਇਕ ਕਰਮ ਕਰੇ । ਅਜੇਹੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸਹਾਜ਼ੀ ਤਮਾ ਦਇਆਵਾਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੱਕਦੀ । ਓਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਇਆਲੂ ਅਰ ਨਿਆਯ-ਕਾਰੀ ਹੈ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਥੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਥੀਂ ਨਿਆਯ ਅਰ ਦਇਆ ਆਦੀ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਵੂਰ ਵੇਸਦੇ ਹਨ ॥ ੮੦ ॥

੮੧-ਹੇ ਨਬੀ ਬਰਕ ਹੈ ਤੈਨੇ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਪਖਤ ਕੀਤਾ, ਹੇ ਨਬੀ ਰਯਸਤ ਅਰਥਾਤ ਚਾਹਤਸਕਾ ਦੇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਜੋ ਹੇਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰੋਧੀਹ ਆਦਮੀ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਰਨਵ ਲੇ ਤਾਂ ਜਿਤਨ ਦੇ ਸੋਨੇ। ਬੋਸ ਖਾਓ ਉਸ ਵਸਤੂ ਥੀਂ ਕਿ ਲੁੱਟੀ ਹੈ ਤੁਸਾਨੇ ਹਲਾਲ ਪਦਿਕ, ਅਰ ਡਰੋ ਅੱਲਾਹ ਥੀਂ ਉਹ ਖਛਮਾ ਕਰਨਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੧੦। ਸੂਰਤ ੮। ਆਯਤ ੬੩। ੬੪। ੬੫॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਨਿਆਯ ਵਿਦਵੱਤਾ ਅਰ ਧਰਮ ਦੀ ਥਾਤ ਦੇ ਕਿਜੇਮ ਪਨਾਪਖਾ ਕਰੇ ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਅਨਿਆਯ ਭੀਕਰੇ ਉੱਸਦਾਪਖਛ ਅਰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਏ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਜਾ ਵਿਚ ਸਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਵੇ ਲੜਾਈ ਕਰ ਕਰਾਵੇ ਅਰ ਨੁਟ ਮਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾਲ ਦੇਂਦੇ ਅਰ ਫੇਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਖਛਮਾਵਾਨ ਦਇਆਲੂ ਲਿਖੇ ਇਹ ਬਾਨ ਪੁਚਾਈਤਾਂ ਕੀ ਕਿੰਤੂ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਵਾਕ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ॥ ੮੧॥

੮੨-ਸਦਾ ਰਹਨਗੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਅੱਲਾਹ ਕੇਰਹੇ ਉਸਦੇ ਪੰਨ ਵਡਾ॥ ਹੇ ਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਮਤ ਪਰਹੋ ਧਿਯਾਂ ਅਪਨੇਆਂ ਨੇ, ਅਰ ਭਰਾਵਾਂ ਅਪਨੇਆਨੂੰ, ਮਿਤ੍ਰ ਜੋ ਯਾਰ ਹੋਖਨ - ਫਰਨੇ ਉੱਪਰ ਈਮਾਨ ਦੇ॥ ਫੇਰ ਉਤਾਰੀ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਤੁਸਾਂਓ ਸਾਪਨੀ ਉੱਪਰ ਰਸੂਤ ਅਪਨੇ ਦੇ ਅਰ ਉੱਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰ ਉਤਾਰੇ ਲਾਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿਆ। ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਪੀੜਾ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅਹ ਇਹੋ ਦੇਹ ਹੈਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ। ਫੇਰ ਫੇਰ ਆਵੇਗਾ ਅੱਲਾਹ ਪਿਛੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ। ਅਰ ਲੜਾਈ ਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੧੦। ਸੂਰਤ ੮। ਆਯਤ ੨੧। ੨੨। ੨੫। ੨੬। ੨੮॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜੇ ਬਹਿਸਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅੱਲਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੋ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਸਟੀ ਕਰਤਾ ਅਰ ਨਿਆਯ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਭ੍ਰਾਤਾ ਅਰ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਵੁਡਵਾਨਾ ਨਿਰੇ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ। ਹਾ ਜੋ ਉਹ ਬੁਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾ ਮੰਨਨਾ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਖੁਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਸੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਲਸਕਰ ਉਤਾਰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੁਨ ਅਜੇਹਾ ਕਿਹੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਅਰ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਡ ਦਿੰਦਾ ਅਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਨ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ? ਕੀ ਬਿਨਾ ਲੜਾਈ ਦੇ ਈਮਾਨ ਖੁਦਾ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਸਕਦਾ? ਅਜੇਹੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ

ਵੱਲੋਂ ਸਦਾ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਹੈ ਖੁਦਾ ਕੀ ਹੈ ਇਕ ਖਿਤਾਰੂ ਹੈ ॥ ੮੨ ॥

੮੨-ਅਰ ਅਸੀਂ ਵਾਟ ਦੇਖਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਇਹ ਕਿ ਪੁਚਾਵੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਪੀੜਾ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਥੀਂ ਵਾ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਥੀਂ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੧੦। ਸੂਰਤ ੯। ਆਯਤ ੫੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਈਸ਼ਰ ਦੀ 'ਪੁਲਸ' ਬਨ ਗਏ ਹਨ? ਕਿ ਅਪਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਦੂਜੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ? ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਪੀ ਭੀ ਪਿਆਰੇ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਧੇਰਨਗਰੀ ਗਬਰ ਗੰਡ ਰਾਜਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਸ਼ਚਰਯ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੁਧਵਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ ਉਹਭੀ ਏਸ ਨਿਰਮੂਲ ਪੋਲੇ ਮਤ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥ ੮੩ ॥

੮੪-ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਅਰ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁਰਗ ਹਨ, ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹਰਾਂ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਅਰ ਘਰ ਪਵਿਨ੍ ਸੁਰਗ 'ਅਦਨ' ਦੇ ਅਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਅਰ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਕਿ ਓਹ ਹੋ ਮੁਰਾਦ ਪਾਨਾ ਵੱਡਾ। ਬੱਸ ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੧੦। ਸੂਰਤ ੯। ਆਯਤ ੭੨। ੮੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਲਈ ਲੋਭ ਵੇਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਲੋਭ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਦਾ, ਈਕਨ ਹੀ ਹੋਰ ਮਤਵਾਲੇ ਭੀ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁਸ਼ ਲੋਗ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਠੱਠਾ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਖੇਡ ਹੈ ॥ ੮੪ ॥

੮੫-ਪਰੰਤੂ ਰਮੂਲ ਅਰ ਜੋ ਲੋਗ ਕਿ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਜਹਾਦ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਧਨ ਅਪਨੇ ਦੇ, ਤਥਾ ਜਾਨ ਅਪਨੀ ਦੇ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਭਲਿਆਈ ਹੈ। ਅਰ ਮੋਹਰ ਰੱਖੀ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿ ਬੱਸ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ। ਮੰਜ਼ਲ ੨। ਸਿਪਾਰਾ ੧੦। ਸੂਰਤ ੯। ਆਯਤ ੮੯। ੮੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਮਤਲਬਸਿੰਧੂ ਦੀ ਬਾਤ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਭਲੇ ਹਨ ਜੋ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ, ਅਰ ਜੋ ਨਹੀਂ ਲਿਆਏ ਓਹ ਬੁਰੇ ਹਨ। ਕੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਪਖਛਪਾਤ ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਜਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਪਾਪ

ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੀ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਲਿਆਈ ਥੀਂ ਦਿਲਾਂ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤੇ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਅਨਿਆਯ ਹੈ ॥ ੮੫ ॥

੮੬—ਲੈ ਮਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਖੋਰਾਤ (ਦਾਨ ਕਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਬਾਹਿਰਲੀ, ਅਰ ਸੁਧ ਕਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥ ਉਸਦੇ ਅਰਥਾਤ ਗੁਪਤ ਵਿਚ । ਨਿਸਚੇ ਅੱਲਾਹ ਨ ਮੁੱਲ ਲੀਭੀਆਂ ਹਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰ ਮਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕਿ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰਗ ਹੈ, ਲੜਨਗੇ ਵਿਚ ਮਾਰਗ ਅੱਲਾਹ ਦੇ, ਬੱਸ ਮਾਰਨਗੇ ਅਰ ਮਰ ਜਾਨਗੇ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੧੧ । ਸੁ: ੮ । ਆਯਤ ੧੦੨ । ੧੧੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹਜੀ ਵਾਹ ! ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗੋਕਲੀਏ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਲੀਭੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਲੈਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨਾ ਇਹੋ ਬਾਤ ਤਾਂ ਗੁਸਾਈਆਂ ਦੀ ਹੈ । ਵਾਹ ਖੁਦਾ ਜੀ ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਸੋਦਾਗਰੀ ਲਾਈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਨਾ ਹੀ ਲਾਭ ਸਮਝਿਆ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦੇਨ ਥੀਂ ਦਇਆ ਅਰ ਨਿਆਯ ਪਾਸੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠਿਆ ਅਰ ਅਪਨੀ ਖੁਦਾਈ ਵਿਚ ਵੱਟਾ ਲਾਕੇ ਬੁਧਵਾਨ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋਗਿਆ ॥ ੮੬ ॥

੮੭—ਹੇ ਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਲੜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਪਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਹਨ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਥੀਂ ਅਰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਪਾਵਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਬਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਇਕਵਾਰ ਯਾ ਦੋ ਵਾਰ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਤੋਬਾ ਕਰਦੇ ਅਰ ਨਾ ਉਹ ਸਿਖਛਾ ਪਕੜਦੇ ਹਨ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੧੧ । ਸੁ: ੮ । ਆ: ੧੨੨ । ੧੨੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵੇਖੋ ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਸਘਾਤ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਖੁਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੁਆਂਢੀ ਹੋਨ ਵਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨੌਕਰ ਹੋਨ ਜਦ ਵੇਲਾ ਪਾਨ ਭਦੇਹੀ ਲੜਾਈ ਵਾ ਘਾਤ ਕਰਨ । ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਬਨ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇੱਸੇ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਲੇਖਥੀਂ ਹੁਨ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਮਝਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ॥ ੮੭ ॥

੮੮—ਨਿਸਚੇ ਪਾਲਨਹਾਰਾ ਤੁਹਾਡਾ ਅੱਲਾਹ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਿਚ ਛੀਆਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ, ਫਿਰ ਆਰਾਮ ਪਾਇਆ ਉੱਤੇ ਅਰਥਾਤ, ਤਦਬੀਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੰਮਦੀ ॥ ਮੰ: ੨ । ਸਿ: ੧੧ । ਸੁ: ੧੦ । ਆ: ੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਆਸਮਾਨ ਆਕਾਸ਼ ਇੱਕ ਹੈ ਅਰ ਬਿਨਾ ਬਨਿਆ

ਹੋਇਆ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਨਾਨਾ ਲਿਖਨ ਥੀਂ ਨਿਸਚੈ ਹੋਇਆ ਕਿ
 ਓਹ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ ।
 ਕੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਛੇ ਦਿਨ ਤਰ ਬਨਾਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਜੋ “ਹੋ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ
 ਥੀਂ ਅਰ ਹੋ ਗਿਆ” ਜਦ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਛੇ
 ਦਿਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸੱਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਛੇ ਦਿਨ ਲਗਨਾ ਝੂਠ ਹੈ । ਜੇ
 ਓਹ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਿਉਂ ਠਹਿਰਦਾ ? ਅਰ ਜਦ
 ਕੰਮ ਦੀ ਤਦਬੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਖੁਦਾ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ,
 ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਰਵੱਗ ਹੈ ਓਹ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਕੀ ਤਦਬੀਰ ਕਰੇਗਾ । ਏਸ ਥੀਂ
 ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸੁਰ ਨਾ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇ ਜੇਗਲੀ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ
 ਬਨਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ੮੯ ॥

੮੯—ਸਿਖਛਾ ਅਰ ਦਇਆ ਵਾਸਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ । ਮੰਜ਼ਲ ੩ ।
 ਸਿਃ ੧੧ । ਸੂਃ ੧੦ । ਆਃ ੫੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਇਹ ਖੁਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ? ਦੂਜੇਆਂ ਦਾ
 ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਦਇਆ ਕਰੇ ਹੋਰਨਾਂ
 ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਈਮਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸਿਖਛਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਬੰ ਭਿੰਨ
 ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ॥ ੮੯ ॥

੯੦—ਪਰੀਖਛਾ ਲਵੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕੌਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਦੇਗਾ ਹੈ ਕਰਮਾਂ
 ਵਿਚ ਜੋ ਕਹੇ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਉਠਾਏ ਜਾਓਗੇ ਤੁਸੀਂ ਘਿੱਏ ਮੌਤ ਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ ੩ ।
 ਸਿਃ ੧੧ । ਸੂਃ ੧੧ । ਆਃ ੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਵੱਗ
 ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਰਾ ਸਪੁਰਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ,
 ਅਰ ਅਪਨੇ ਨਿਯਮ ਜੋ ਕਿ ਮਰੇ ਹੋਏ ਨਾ ਜੀਉਨ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ ਇਹ
 ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਵੱਟਾ ਲਗਾਨਾ ਹੈ ॥ ੯੦ ॥

੯੧—ਅਰ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾਪਣਾ ਪਾਨੀ ਨਿਗਲ ਜਾਹ
 ਅਰ ਹੋ ਆਸਮਾਨ ਬੱਸ ਕਰ ਅਰ ਪਾਨੀ ਸੁਕ ਗਿਆ, ਅਰ ਹੋ ਕੌਮ ਇਹ ਹੈ
 ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਉਠਨੀ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਵਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ, ਬੱਸ ਛੱਡ ਦੇਓ ਉਸਨੂੰ ਵਿਚ
 ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਖਾਂਦੀ ਫਿਰੇ ॥ ਮੰਜ਼ ੩ । ਸਿਃ ੧੧ । ਸੂਃ ੧੧ ਆਃ ੪ । ੯੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਮੁੰਦੇਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ! ਸਮੀਨ ਅਰ ਆਸਮਾਨ
 ਕਦੀ ਗੱਲ ਸੁਨ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ? ਵਾਹਜੀ ਵਾਹ ! ਖੁਦਾ ਦੀ ਉਠਨੀ ਭੀ ਹੈ ਤਾਂ
 ਉਠ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਖੋਤੇ ਆਦਿ ਭੀ ਹੋਨਗੇ, ਅਰ ਖੁਦਾ ਦਾ
 ਉਠਨੀ ਨੂੰ ਖੇਤ ਖੁਆਨਾ ਕਿਹੀ ਚੰਗੀ ਥਾਤ ਹੈ ? ਕੀ ਉਠਨੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ

ਭੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਇਹ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਨਵਾਬੀ ਵਰਗੀ ਘਸੜ ਫਸੜ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੀ ਹੋਈ ॥ ੯੧ ॥

੯੨—ਅਰ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਰਹਿਨ ਆਸਮਾਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ॥ ਅਰ ਜੋ ਲੋਗ ਸੁਭਾਗੀ ਹੋਏ ਖੱਸ ਸੁਰਗ ਦੇ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਦਰਕ ਰਹਿਨ ਆਸਮਾਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ੩ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੨ । ਸੂਰਤ ੧੧ । ਆਯਤ ੧੦੫ । ੧੦੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਦੋਜ਼ਖ (ਨਰਕ) ਅਰ ਬਹਿਸਤ (ਸੁਰਗ) ਵਿਚ ਕਿਆਪਤ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਬ ਲੋਗ ਜ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਆਸਮਾਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਰਹੇਗੀ ? ਅਰ ਜਦ ਦੋਜ਼ਖ ਅਰ ਬਹਿਸਤ ਦੇ ਰਹਿਨ ਦੀ ਆਸਮਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਹਨ ਤਕ ਮੁਦਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਦਾ ਰਹਨਗੇ ਸੁਰਗ ਵਾ ਨਰਕ ਵਿਚ ਇਹ ਥਾਤ ਸੁਠੀ ਹੋਈ, ਅਜੇਹਾ ਕਥਨ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਈਸੂਰ ਵਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ॥ ੯੨ ॥

੯੩—ਜਦ ਯੁਸੁਫ ਨੇ ਆਪਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਮੈਂਨੇ ਇਕ ਰੂਪਨੇ ਵਿਚ ਡਿੱਠਾ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੩ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੨ । ਸੂਰਤ ੧੨ । ਆਯਤ ੪ ਥੀਂ ੫੯ ਤਕ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਮੰਵਾਦ ਰੂਪ ਕਿੱਸਾ ਕਹਾਨੀ ਭਰੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਦੁਦਾਨ ਈਸੂਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁਸ਼ ਨੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੯੩ ॥

੯੪—ਅੱਲਾਹ ਓਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਖਲਵਾਇਆ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਥੀਮਾਂ ਦੇ, ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਫੇਰ ਰਹਰਾਇਆ ਉੱਪਰ ਅਰਸਦੇ, ਆਗਿਆ ਮੰਨਨ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸੁਰਯ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੇ ਅਰ ਓਹੋ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਵਿਛਾਇਆ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ । ਉਤ ਰਿਆ ਆਸਮਾਨ ਉੱਤੋਂ ਪਾਨੀ, ਬੱਸਵਗਪਏ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਪਨੇ ਦੇ । ਅੱਲਾਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸਦੇ ਚਾਹੇ ਅਰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੩ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੩ । ਸੂਰਤ ੧੩ । ਆਯਤ ੨ । ੩ । ੧੭ । ੨੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਿਆ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਜਾਨਦਾ ਤਾਂ ਭਾਰਾ ਨਾ ਹਨ ਕਰਕੇ ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਥੀਮ ਲਗਾਨ ਵੀ ਕਥਾ ਕਹਾਨੀ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਲਿਖਦਾ, ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਅਰਸਰੂਪੀ ਇਕ ਬਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਅਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਅਰ ਜੋ ਖੁਦਾ ਬੋਲਦਾ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਨਦਾ ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਥੀਂ ਪਾਣੀ ਉਤਰਿਆ ਲਿਖਿਆ ਫੇਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ? ਏਸ ਦੀ ਨਿਸਚੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦਾ

ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਸੀ । ਅਰ ਜੇ ਬਗੈਰ ਅੱਛੇ ਬੁਧੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਖਛਪਾਤੀ ਅਨਿਆਯ-ਕਾਰੀ ਨਿਰਅਖਛਰ ਭੋਟ ਹੋ ॥ ੯੪ ॥

੯੫—ਕਹੋ ਨਿਸਚੇ ਅੱਲਾਹ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਰਗ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਰਫ਼ ਅਪਨੀ ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਲਗਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ॥ ੩ ॥ ਸਿਪਾਰਾ ੧੩ । ਸੂਰਤ ੧੩ । ਆਯਤ ੨੭ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਅੱਲਾਹ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਰਸ਼ੈਤਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ? ਜਦ ਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਅਰਥਾਤ ਬਹਕਾਨ ਕਰਕੇ ਬੁਰਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਖੁਦਾ ਭੀ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਬਹਕਾਨ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਨਰਕਗਾਮੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ ? ॥ ੯੫ ॥

੯੬—ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਤਾਰਿਆ ਅਸਾਨੇ ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਜੋ ਪਖਛ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਦਾ ਪਿੱਛੇ ਏਸਦੀ ਆਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਵਿਦਿਆ ਬੀ । ਬੱਸ ਬਿਨਾ ਏਸਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਪਰ ਤੇਰੇ ਸਨੇਹਾ ਪੁਚਾਨਾ ਹੈ ਅਰ ਉੱਪਰ ਸਾਡੇ ਹੈ ਹਿਸਾਬ ਲੈਨਾ ॥ ਮੰਜਲ ੩ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੩ । ਸੂਰਤ ੧੩ । ਆਯਤ ੩੭ । ੪੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੁਰਾਨ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਤਾਰਿਆ ? ਕੀ ਖੁਦਾ ਉੱਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਇਕਦੇਸੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਸਬ ਠਕਾਨੇ ਇਕੋਜਿਹਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਸਨੇਹਾ ਪੁਚਾਨਾ ਹਲਕਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਰ ਹਲਕਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਰਤ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ ਦੇਸੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਹਿਸਾਬ ਲੈਨਾ ਵੇਨਾ ਭੀ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਰਵੱਗ ਹੈ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਲਪੱਗ ਮਨੁਸ਼ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਕੁਰਾਨ ਹੈ ॥ ੯੬ ॥

੯੭—ਅਰ ਕੀਤਾ ਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ । ਨਿਸਚੇ ਆਦਮੀ ਸ਼ੁਰੂਰ ਅਨਿਆਯ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ਮੰ॥ ੩ । ਸਿ० ੧੩ । ਸੂ० ੧੪ । ਆ० ੩੩ । ੩੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਯ ਸਦਾ ਫਿਰਦੇ, ਅਰ ਸ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੀ ? ਜੇ ਸ਼ਮੀਨ ਨਾ ਫਿਰੇ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੋਵੇ । ਅਰ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਨਿਸਚੇ ਅਨਿਆਯ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸਿਖਛਾ ਕਰਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਪਾਪ ਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਅਰ ਪਾਪੀ ਸਦਾ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਏਸਲਈ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ

ਈਸ਼ਰਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ॥ ੯੭ ॥

੯੮—ਬੱਸ ਠੀਕ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਰ ਫੁਕ ਦੇਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੇ-ਹੁ
ਅਪਨੀ ਧੀ, ਬੱਸ ਡਿੱਗ ਪੈ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਸਜਦੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ । ਕਹਿਆ ਹੋ
ਰੱਬ ਮੇਰੇ ਏਸ ਕਾਰਣ ਕਿ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ, ਜ਼ਰੂਰ ਸੋਭਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਮੈਂ
ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ, ਅਰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਾਂਗਾ ॥ ਮੰ: ੩ । ਸਿ: ੧੪ ।
੧੪ । ੧੫ । ਆ: ੩੯ ਥੀਂ ੪੬ ਤਕ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਅਪਨੀ ਰੂਹ ਆਦਮ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਾਈ
ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਖੁਦਾ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਜੇ ਓਹ ਖੁਦਾ ਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਜਦਾ ਅਰਥਾਤ
ਨਮਸਕਾਰ ਆਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਸ਼ਰੀਕ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਜਦ
ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਭੀ ਸੈਤਾਨ
ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਗੁਰੂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਗ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ
ਸੈਤਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੇ ਭੀ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਇਆ, ਅਰ ਪ੍ਰਤਖਛ
ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹਕਾਵਾਂਗਾ ਫੇਰ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਕੇ ਫੈਦ ਕਿਉਂ
ਨਾ ਕੀਤਾ ? ਅਰ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੁਟਿਆ ? ॥ ੯੮ ॥

੯੯—ਅਰ ਇਸਦੇ-ਹੁ ਜੇ ਅਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਉੱਮਤ ਦੇ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ । ਜਦ
ਚਾਹਨੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਹਨੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਹੋ ਏਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
ਮੰ: ੩ । ਸਿ: ੧੪ । ੧੫ । ਆ: ੩੫ । ੩੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਸਬ ਕੌਮ ਉੱਤੇ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ਭੇਜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੋਗ
ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ਦੀ ਮਲਾਹ ਉੱਤੇ ਵੇਲੇ ਹਨ ਓਹ ਕਾਫਰ ਕਿਉਂ ? ਕੀ
ਤੂੰ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ਦਾ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਹਡੇ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ਦੇ, ਇਹ ਸਰਵਾ
ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਜੇ ਸਬ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ਵੈਰੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਯਾਦਦਤ
ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਭੰਜਿਆ ? ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਦ
ਖੁਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਓਹ ਫੜ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮੁਨ
ਸੱਕਦੀ, ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਕਨ ਬਨ ਸੋਵੇਗਾ ? ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ
ਚੀਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਤੁਨਿਆਂ ਕਿਸ ਨੇ ? ਅਰ ਹੋ ਕਿਹੜਾ ਰਿਆ ? ਇਹ
ਸਬ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹਨ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਨ ਲੋਗ
ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥ ੯੯ ॥

੧੦੦—ਅਰ ਨਿਯਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਬੰਦੀਆਂ,
ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਰ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁਨ । ਕਸਮ
ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਤੈਂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ-ਬਰੇ ॥ ਮੰ: ੩ । ਸਿ: ੧੪ । ੧੫ ।
ਆਖਤ ਪਛੇ ॥ ੬੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਅੱਲਾਹ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ? ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ

ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂ ਬੇਟੇ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ? ਅਰ ਧੀਆਂ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ? ਦੱਸੋ ਕਸਮ ਖਾਨਾ ਝੂਠੇਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਸਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸੱਚਾ ਸਹੀ ਕਿਉਂ ਖਾਂਦੇ ? ॥ ੧੦੦ ॥

੧੦੧—ਇਹ ਲੋਗ ਓਹ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹਰ ਰੱਖੀ ਆਲਾਹ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰ ਕੰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰ ਅੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇ ਅਰ ਇਹ ਲੋਗ ਓਹ ਹਨ ਬੇਖਬਰ ॥ ਅਰ ਪੂਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਅਨਿਆਯ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਨਗੇ ॥ ਮੰ: ੩ । ਸਿ: ੧੪ । ਸੁ: ੧੬ । ਆਯਤ ੧੧੫ । ੧੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਓਹ ਵਿਚਾਰੇ ਬਗੈਰ ਅਪਰਾਧ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਧੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ? ਅਰ ਵੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਾਟੇ ਵੱਧੇ ਨਹੀਂ, ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕਰਾਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੀ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਨਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਏਸਦਾ ਫਲ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ । ਅਰ ਜੇ ਖੁਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਆਯ ਉਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਹਟੇ ਰਖਾਵਾ ਈਸ਼ਵਰਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਨਿਰਬੁੱਧ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੧ ॥

੧੦੨—ਅਰ ਕੀਤਾ ਅਸਾਨੇ ਦੇਸ਼ਖਨੂੰ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫਰਾਂ ਦੇ ਘੇਰਨ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ॥ ਅਰ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਸਾਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਹਮਾਲਨਾਮਾ (ਕਰਮਪਤ੍ਰ) ਉਸਦਾ ਵਿਚ ਗਰਦਨ ਉਸਦੀਦੇ, ਅਰ ਕੱਢਾਂਗੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਦਿਨ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਕਿ ਵੇਖੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਖੁੱਲੀ ਹੋਈ ॥ ਅਰ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਅਸਾਨੇ ਕਰਨੂਨ ਥੀਂ ਪਿੱਛੇ ਨੂਹਦੇ ॥ ਮੰ: ੪ । ਸਿ: ੧੫ । ਸੁ: ੧੭ । ਆ: ੭ । ੧੨ । ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਕਾਫ਼ਰ ਉਹਾਹੀ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੁਰਾਨ, ਪੈਗੰਬਰ, ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਕਹੇ ਖੁਦਾ, ਸੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਅਰ ਨਿਆਯ ਆਦੀਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂਦੇ ਲਈ ਦੇਸ਼ਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਥਾਤ ਨਿਰੇ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਠਹਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਾਨਹੀ ਦੇ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਸਬ ਚੀਜ਼ੇ ਅਰ ਹੋਰ ਦੇ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਸਬ ਬਾਰੇ ਕਦੀ ਹੋਸਕਦੇ ਹਨ ? ਇਹ ਵੱਡੀ ਬਾਲੇਪਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵਿਚ ਕਰਮ ਪੁਸਤਕ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਜੇਕਰ ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੋਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ

ਅੱਖਾਂ ਆਦੀ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਰੱਖਨਾ ਅਰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਖਛਮਾ ਕਰਨਾ ਕੀ ਖੇਡ
ਮੰਚਾਈ ਹੈ ? ਕਿ ਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਕੱਢੇਗਾ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਰ ਅੱਜ
ਕੱਲ ਓਹ ਕਿਤਾਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਕੀ ਸਾਹੁਕਾਰ ਦੀ ਵਹੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲਿਖਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਏਥੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਪਹਲਾਂ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਰਮ ਦੀ ਰੇਖਾ ਕੀ ਲਿਖੀ ?
ਅੰਤ ਜੇ ਬਿਨਾ ਕਰਮ ਦੇ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ
ਬਿਨਾ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ
ਖੁਦਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤਾ । ਅਨਿਆਯ ਉੱਤੇ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਗੈਰ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਘੱਟ
ਵੱਧ ਦੇਨਾ ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਦਾ ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਵਾ ਕੋਈ ਸਰਿਸਤ੍ਰੇਦਾਰ
ਸੁਨਾਵੇਗਾ ? ਜੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਹੀ ਦੀਰਘ ਕਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ
ਸਾਰਿਆ ਤਾਂ ਓਹ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਗਿਆ, ਜੋ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਓਹ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥੧੦੨॥

੧੦੩-ਅਰ ਦਿੱਤਾਅਸਾਨੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਉਠਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰ ਬਹਕਾ ਜਿਸ
ਨੂੰ ਬਹਕਾ ਸਕੇ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਬੁਲਾਵਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਸਥ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਵਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਸ ਜੋ ਕੋਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਹਮਾਲ ਨਾਮਾ ਉਸਦਾ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਹੱਥ
ਉਸਦੇ ਦੇ ॥ ਮੰ: ੪ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੫ । ਸੁਰਤ ੧੭ । ਆਯਤ ੫੭ । ੬੨ । ੬੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ! ਜਿੰਨੀਆਂ ਖੁਦਾ ਦੀਆਂ ਆਸਚਰਯ ਵਾਲੀਆਂ
ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉਠਨੀ ਭੀ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੋਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ
ਅਥਵਾ ਪਰੀਖਛਾ ਵਿਚ ਸਾਧਕ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਈਜ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਦਾ
ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਹੀ ਈਜ਼ਾਨ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਅਰ ਸਥ ਪਾਪ ਕਰਾਨ
ਵਾਲਾ ਠਹਰਿਆ, ਅਜੇਹੇ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਕਹਨਾ ਨਿਰੀ ਕਮਸਮਤੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ,
ਜਦ ਕਿ ਆਮਤ ਅਰ ਬਾਤ ਪਰਲੇ ਵਿਚ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦੇ ਲਈ
ਪੈਗੰਬਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਬੁਲਾਵੇਗਾ ਤਾਂ
ਜਦ ਤਕ ਪਰਲੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਤਕ ਸਥ ਦੋਰੇ ਸਪੁਰਦ ਰਹਨਗੇ, ਅਰ
ਦੋਰਾ ਸਪੁਰਦ ਸਥਨੂੰ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਨਿਆਯ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।
ਏਸ ਲਈ ਜਲਦੀ ਨਿਆਯ ਕਰਨਾ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਦਾ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ
ਤਾਂ ਪੋਪਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਨਿਆਯ ਠਹਰਿਆ । ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਨਿਆਯਾਧੀਸ਼ ਕਹਨ
ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਦੇ ਚੋਰ ਅਰ ਸਾਹੁਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਨਾ ਹੋਨ
ਤਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਵਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਉਕਨ ਹੀ ਇਹ
ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਦੋਰਾ ਸਪੁਰਦ ਰਹਿਆ ਅਰ
ਇਕੋ ਅੱਜ ਹੀ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਅਜੇਹਾ ਨਿਆਯ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ,

ਨਿਆਯ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਵੇਦ ਅਰ ਮਨੁਸਮਿਤੀ ਦੇਖੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਛਣ ਮਾਤ੍ਰ
ਭੀ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਅਰ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੰਡ ਵਾ
ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਸਦਾ ਪਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜਾ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਹ ਦੇ ਤੁੱਲ
ਰਖਨ ਨਾਲ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਰਵੋਗਤਾ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੈ। ਭਲਾ ਅਜੇਹਾ ਪੁਸਤਕ
ਈਸ਼ਰਵਿਤ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਈਸ਼ਰ ਕਦੀ
ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ੧੦੩ ॥

੧੦੪-ਇਹ ਲੋਗ ਵਾਸਤੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਹਨ ਬਾਗ ਸਦਾ ਰਹਨ ਦੇ,
ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਹੇਠਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਹਰਾਂ, ਗਹਨੇ ਪੁਵਾਏ ਜਾਨਗੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ
ਕੰਢਣ ਸੋਨੇ ਦੇ, ਅਰ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾਨਗੇ ਵਸਤੁਸਾਢੇ ਲਾਈਦੇ ਅਰਤਾਫਤੇ ਦੇ ਤਕੀਏ
ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਤਖਤੀਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਹੋ ਪੁੰਨ ਅਰ ਅੱਛੀ ਹੈ
ਬਹਿਸਤ ਲਾਭ ਉਠਾਨਦੀ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪ ਸਿਪਾਰਾ ੧੫ ਸੂਰਤ ੧੮। ਆਯਤ ੩੦

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ! ਕੀ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਸੂਰਤ ਹੈ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਬਗ, ਗਹਨੇ, ਕਪੜੇ, ਗੱਦੀਆਂ, ਸਿਰਾਨੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ,
ਭਲਾ ਕੋਈ ਬਧਵਾਨ ਇੱਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਏਥੇ ਤੋਂ ਉੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ
ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਅਨਿਆਯ ਦੇ ਓਹ ਇਹ
ਕਿ ਕਰਮ ਉਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਅਰ ਫਲ ਉਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਤ, ਅਰ ਜੇ ਮਿੱਠਾ
ਨਿੱਤ ਪਾਂਦੇ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸਦਾ
ਓਹ ਸੁਖ ਭੋਗਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਮਹਾ
ਕਲਪਤਕ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਭੋਗਕੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਪਾਨਾ ਹੀ ਸਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ॥ ੧੦੪

੧੦੫-ਅਰ ਇਹ ਬਸਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ
ਜਦ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤਾ ਉਨਾਂ ਨੇ ਅਰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ
ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪ ਸਿਪਾਰਾ ੧੫। ਸੂਰਤ ੧੮। ਆਯਤ ੫੭॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਸਬ ਬਸਤੀ ਭਰ ਪਾਪੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਅਰ
ਪਿੱਛੇ ਥੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਈਸ਼ਰ ਸਰਵੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ
ਜਦ ਉਨਾਂ ਦਾ ਅਨਿਆਯ ਡਿੱਠਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕੀਤੀ ਪਹਿਲੋਂ ਨਹੀਂ
ਜਾਨਦਾ ਸੀ? ਏਸਤੇ ਵਿਦਿਆਹੀਨ ਭੀ ਠਹਿਰਿਆ ॥ ੧੦੫॥

੧੦੬-ਅਰ ਓਹ ਜੋ ਮੰਡਾ ਬੱਸ ਸਨ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਸਦੇ ਈਮਾਨ
ਵਾਲੇ ਬੱਸ ਡਰੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿ ਪਕੜੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਸੀ ਵਿਚ ਅਰ ਕੁਫਰ
ਵਿਚ। ਏਥੇ ਤਕ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਜਗਹ ਛੁੱਟਨੇ ਸੂਰਯ ਦੀ, ਪਾਇਆ ਉਸਨੇ
ਭੁੱਖਦਾ ਸੀ ਵਿਚ ਚਸਮੇਂ ਚਿੱਕੜਦੇ। ਕਹਿਆ ਉਨਾਂ ਨੇ ਹੋ ਜੁਲਕਰਨੈਨ ਨਿਸਚੇ
ਯਾਜੂਜ; ਮਾਜੂਜ ਵਸਾਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪
ਸਿਪਾਰਾ ੧੬। ਸੂਰਤ ੧੮। ਆਯਤ ੭੮। ੮੪। ੮੨ ॥

(ਸਮੀਖਕ) ਭਲਾ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੈ ! ਸ਼ੰਕਾ ਤੋਂ ਡਰਿਆ ਕਿ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਮਾਰਗ ਥੀਂ ਬਹੁਕਾਕੇ ਉਲਟੇ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨ, ਇਹ ਕਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਥਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਹੁਨ ਅਗਲੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਥਾਤ ਵੇਖੋ ਕਿ ਏਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਕ ਝੀਲ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਵੇਰਵੇਲੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਥੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਓਹ ਨਦੀ ਵਾ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਡੁੱਬ ਸਕੇਗਾ? ਏਸਥੀਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੁੱਗੋਲ ਖਗੋਲ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਥਾਤ ਕਿਉਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ? ਅਰ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਮਿਥਿਆ ਥਾਤਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ? ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਖੁਦਾ ਦਾ ਅਨਿਆਯ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਨਿਆਯਾ-ਧੀਸ ਹੈ, ਅਰ ਯਾਜੂਜ, ਮਾਜੂਜ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਫਸਾਦ ਭੀ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਈਸ਼ੁਰਤਾ ਦੀ ਥਾਤ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਏਸਲਈ ਅਜੇਹੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜੰਗਲੀ ਲੋਗ ਮੰਨਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ॥ ੧੦੬ ॥

੧੦੭-ਅਰ ਯਾਦ ਕਰੋ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਮਰਯਮ ਨੂੰ ਜਦ ਜਾ ਪਈ ਲੋਗਾਂ ਅਪਨਿਆਂ ਥੀਂ ਮਕਾਨ ਪੁਰਖੀ ਵਿਚ । ਬੱਸ ਪਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਇੱਧਰ ਪਰਦਾ, ਬੱਸ ਭੇਜਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਰੂਹ ਅਪਨੀ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਫਰਿਸ਼ਤਾ, ਬੱਸ ਸੂਰਤ ਪਕੜੀ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਆਦਮੀ ਪੁਸ਼ਟ ਦੀ । ਕਹਨ ਲੋਗੀ ਨਿਸਚੇ ਮੈਂ ਸ਼ਰਣ ਪਕੜਦੀ ਹਾਂ ਰਹਮਾਨ ਦੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਹੋਂ ਤੂੰ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰ । ਕਹਨ ਲੋਗਾ ਬਿਨਾ ਏਸਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਮਾਲਕ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਤਾਕਿ ਦੇ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੰਡਾ ਪਵਿਤ੍ਰ । ਕਹਿਆ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਹੱਥ ਲਗਾਇਆ ਮੈਂਨੂੰ ਆਦਮੀ ਨੇ, ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ਬੱਸ ਗਰਭ ਵਾਲੀ ਹੋਗਈ ਸਾਬ ਉਸਦੇ, ਅਰ ਜਾ ਪਈ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮਕਾਨ ਦੂਰ ਅਰਥਾਤ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪ । ਸਿਪਾਰਾ ੧੬ । ਸੂਰਤ ੧੯ । ਆਯਤ ੧੫ । ੧੬ । ੧੭ । ੧੮ । ੧੯ । ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਕ) ਹੁਨ ਬੁਧਵਾਨ ਵਿਚਾਰ ਲੈਨ ਕਿ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਬ ਖੁਦਾ ਦੀ ਰੂਹ ਹਨ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਥੀਂ ਮਾਲਗ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਅਨਿਆਯ ਕਿ ਓਹ ਮਰਯਮ ਕੁਆਰੀ ਦੇ ਮੰਡਾ ਹੋਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗਰਭ-ਵਤੀ ਕੀਤਾ ਇਹ ਨਿਆਯ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਥਾਤ ਹੈ । ਏਥੇ ਹੋਰ ਭੀ ਗੀਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ॥ ੧੦੭ ॥

੧੦੮—ਕੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ ਤੈਂ ਇਹ ਕਿ ਭੇਜਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਕਾਫਰਾਂ ਦੇ, ਬਹਕਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਕਰਕੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪। ਸਿਪਾਰਾ ੧੬। ਸੂਰਤ ੧੯। ਆਯਤ ੮੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਦੇ ਲਈ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਡ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੇਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਦਾ ਫਲ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਜੇ ਸੱਚਾ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਦੋਸ਼ ਖਾਪਹੀ ਭੋਗੇ, ਅਰ ਜੇ ਨਿਆਯ ਨੂੰ ਵੱਡਕੇ ਅਨਿਆਯ ਨੂੰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਇਆ, ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੀ ਮੁੱਖੀ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੮ ॥

੧੦੯—ਅਰ ਨਿਸਚੇ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਮਨੁਸ਼ ਦੇ ਤੋਥਾ ਕੀਤੀ ਅਰ ਈਮਾਨ ਲਿਆਇਆ, ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ, ਫੇਰ ਰਾਹ ਪਾਇਆ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪। ਸਿਪਾਰਾ ੧੬। ਸੂਰਤ ੨੦। ਆਯਤ ੭੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇ ਤੋਥਾ ਦੀ ਪਾਪਖਛਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਤ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਇਹ ਸਬਨੂੰ ਪਾਪੀ ਕਰਾਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਏਸ ਦੀ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਏਸਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਾਨ ਵਿਚ ਹੋਸਲਾ ਵਧਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਏਸਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਏਸਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥ ੧੦੯ ॥

੧੧੦—ਅਰ ਕੀਤੇ ਅਸਾਂ ਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪਹਾੜ, ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਲ ਜਾਵੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੪। ਸਿਪਾਰਾ ੧੭। ਸੂਰਤ ੨੧। ਆਯਤ ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਫਿਰਨਾ ਆਦੀ ਜਾਨਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬਤ ਕਦੀ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਧਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹਲਦੀ, ਥੋਕਾ ਹੋਈ ਕਿ ਜੇ ਪਹਾੜ ਨਾ ਧਰਦਾ ਤਾਂ ਹਿਲਜਾਂਦੀ, ਏਸ ਕਹਨ ਉੱਤੇ ਭੀ ਭੁਚਾਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਡਿਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ੧੧੦ ॥

੧੧੧—ਅਰ ਸਿਖਡਾ ਦਿੱਤੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ, ਅਰ ਰਖਡਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਅਪਨੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ ਦੀ, ਬੱਸ ਫੁਕ ਦਿੱਤੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਰੂਹ ਅਪਨੀ ਨੂੰ ॥ ਮੰਜ਼ ੪। ਸਿਹ ੧੭। ਸੂਰਤ ੨੧। ਆਯਤ ੮੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਦ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਲਿਖਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕਿਉਂਕਰ ਚੰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੁਰਾਨ

ਦੋਸ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੱਛੀ ਥਾਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਥੜੀ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ
ਜੀਕਨ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ॥ ੧੧੧ ॥

੧੧੨-ਕੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤੈਨੂੰ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਸਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ
ਕੋਈ ਵਿਚ ਆਸਮਾਨਾਂ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਅਰ ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਅਰ
ਪਹਾੜ, ਰੁਖ਼ਤ, ਅਰ ਜਾਨਵਰ । ਪੁਆਏ ਜਾਨਗੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਕੰਢਲ ਸੋਨੇ
ਦੇ ਅਰ ਮੋਤੀ ਅਰ ਪਹਰਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਦੇਸ਼ਮੀ ਹੈ ॥ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ
ਰੱਖ ਘਰ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਵਾਸਤੇ ਗਿਰਦ ਫਿਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਰ ਖਲੋਤੇ ਰਹਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ॥ ਫੇਰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕੁਰ ਕਰਨ ਮੈਲ ਅਪਨੇ ਅਰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ
ਭੇਟਾ ਅਪਨੀਆਂ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਫਿਰ ਘਰ ਕਦੀਮ ਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਅੱਲਾਹ
ਦਾ ਯਾਦ ਕਰਨ ॥ ਮੰ: ੪ । ਸਿ: ੧੭ । ਸੂਰਤ ੨੨ । ਆਯਤ ੧੯ । ੨੩ ।
੨੫ । ੨੮ । ੩੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਜੇ ਜੜ ਵਸਤੂ ਹਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਜਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਮੱਕਦੇ ਵੇਰ ਓਹ ਉਸਦੀ ਭਰਤੀ ਕਿਉਂ ਕਰ ਕਰ ਮੱਕਦੇ ਹਨ ? ਏਸ ਲਈ
ਇਹ ਪੁਸ਼: ਕਈ ਪੁਰ ਭਿਤ ਤਾ ਕਦੀ ਟਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਭਿਤ ਕਿਸੇ ਭਰਮੀ ਦਾ
ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਾਹ ! ਵੜਾ ਵੰਗਾ ਸੁਰਗ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੋਨੇ
ਮੋਤੀ ਦੇ ਰਹਨੇ ਅਰ ਦੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ ਪਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਇਹ ਸੁਰਗ ਏਥੋਂ ਦੇ
ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਟਹੀਂ ਟਸਰ ਆਉਂਦਾ ! ਅਰ ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਉੱਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ ਫੇਰ ਬੁੱਤਪੁਸ਼ਤੀ
(ਮੂਰਤੀਪੁਜਾ) ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਈ ? ਅਰ ਜੁਜੇ ਬੁੱਤਪੁਸ਼ਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਿਉਂ
ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਜਦ ਖੁਦਾ ਫੈਟ ਲੈਂਦਾ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਛਣਾ ਕਰਨ ਦੀ
ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪੁਸ਼: ਨੂੰ ਮਰਵਾਕੇ ਖੁਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖੁਦਾ
ਮੰਦਿਰ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਭੈਰੋਂ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਮਹਾ
ਬੁੱਤਪੁਸ਼ਤੀ ਦਾ ਚਲਾਨ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਸੀਤ ਵੱਡਾ
ਬੁੱਤ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੱਡੇ ਮੂਰਤੀਪੁਜਕ, ਪੁਰਾਣੀ ਤਥਾ
ਜੈਨੀ ਛੋਟੇ ਮੂਰਤੀਪੁਜਕ ਹਨ ॥ ੧੧੨ ॥

੧੧੩-ਫੇਰ ਨਿਸਚੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਨ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਉਠਾਏ ਜਾਓਗੇ ॥ ਮੰ:
੪ । ਸਿ: ੧੮ । ਸੂ: ੨੩ । ਆ: ੧੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਆਮਤ ਤਕ ਮੂਰਦੇ ਕਬਰ ਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ਵਾ
ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਜਗਹ ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ਤਾਂ ਸੜੇ ਹੋਏ ਬਦਬੋ ਵਾਲੇ
ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਕੇ ਪੁੰਨ ਆਤਮਾਭੀ ਦੁਖ ਭੋਗ ਕਰਨਗੇ ? ਇਹ ਨਿਆਯ
ਅਨਿਆਯ ਹੈ, ਅਰ ਬਦਬੋ ਵਧੀਕ ਹੋਕੇ ਰੋਗ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਨ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਅਰ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਰੀ ਹੋਨਗੇ ॥ ੧੧੩ ॥

੧੧੪—ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਹੋਨਗੇ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ, ਅਰ ਹੱਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਅਰ ਪੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਿ ਸਨ ਕਰੇ ॥ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਸਮਾਨਾਂ ਦਾ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨੂਰ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਉਸ ਦੇ ਕਿ ਸਹਿਸ਼ ਤਕੀ ਦੇ ਹੋ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੀਵਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਕੀਦੀਲ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਹੋ ਓਹ ਕੀਦੀਲ ਮਾਨੋ ਕਿ ਝਾਰਾ ਹੋਰ ਕਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੀਵਾ ਦੁਖਤ ਹੁਤ ਜੇ ਨਹੀਂ ਦੀ ਨਾ ਪੂਰਵ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੈ ਨਾ ਪੱਛਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੈ, ਇਲ ਉਸ ਦਾ ਹੋਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੋ ਨਾ ਲੱਗੇ ਉੱਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਨੂਰ ਅਪਨੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰ: ੪। ਸਿ: ੧੮। ਸੂ: ੨੪। ਆ: ੨੩। ੬੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੱਥ ਪੈਰ ਅਦੀ ਜੜ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਗਾਹੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਬਾਤ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਖੁਦਾ ਅੱਗ ਯਾ ਬਿਜਲੀ ਹੈ? ਜੀਕਨ ਇਹ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਈਹਨ ਵਿਸ਼ਵਾਤ ਈਸ਼ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘੱਟ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੧੪ ॥

੧੧੫—ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹਰ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਪਾਨੀਥੀ ਵੱਸ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਓਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਪੈਟ ਅਪਨੇ ਦੇ ॥ ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰੇ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਰਸੂਲ ਉਸ ਦੇ ਦੀ। ਕਹੋ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਰਸੂਲ ਉਸ ਦੇ ਦੀ, ਅਰ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਤਾਂ ਕਿ ਦਇਆ ਕੀਤੇ ਜਾਓ ॥ ਮੰ: ੪। ਸਿ: ੧੮। ਸੂ: ੨੪। ਆਯਤ ੪੪। ੫੧। ੫੩। ੫੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਬ ਵੱਤ ਨਸ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਨਾ ਕਿ ਨਿਰੇ ਪਾਨੀ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਨਿਰੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਰੋਬਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸਰੀਕ ਹੋਗਿਆ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਲਾ-ਸਰੋਕ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਅਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ॥ ੧੧੫ ॥

੧੧੬—ਅਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਫਟ ਜਾਵੇਗਾ ਅਸਮਾਨ ਨਾਲ ਬਦਲੀ ਦੇ ਅਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾਨਗੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ, ਬੱਸ ਮਤ ਕਹਿਆ ਮੰਨ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦਾ, ਅਰ ਬਗ਼ੜਾ ਕਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਗ਼ੜਾ ਵੱਡਾ। ਅਰ ਵਟਾ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਲਾਈਆਂ ਨਾਲ। ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਤੋਬਾ ਕਰੇ ਅਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਅੱਛੇ ਬੱਸ ਨਿਸ਼ਚੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਰਫ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ॥ ਮੰ: ੪। ਸਿ: ੧੮। ਸੂ: ੨੫। ਆਯਤ ੨੪। ੪੮। ੬੭। ੬੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਬਾਤ ਕਦੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਟ ਜਾਵੇ ਜੇਕਰ ਆਕਾਸ਼ ਹੋਈ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਪਦਾਰਥ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਟ ਸੱਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਦੁਰਾਨ ਸਾਂਝੀ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਗ਼ਦਰ ਬਗ਼ੜਾ ਮਚਾਨਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ ਧਰਮਾਤਮਾ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ਼ ਏਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਹਭੀ ਚੰਗਾ ਨਿਆਯ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਾਪ ਅਰ ਪੁੰਨ ਦਾ ਅਦਲਾ ਬਦਲਾ ਹੋਜਾਵੇ, ਕੀ ਇਹ ਭਿਲ ਅਰ ਮਾਂਹਦੀ ਤਰਾਂ ਬਾਤ ਹੈ ਜੋ ਵੱਟਾ ਸੱਟਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਥਾ ਕਰਨਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪਾਪ ਕਰਨ ਥੀਂ ਨਾ ਡਰੇ, ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਸਬ ਬਾਤਾਂ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ॥ ੧੧੬ ॥

੧੧੭—ਬਹੀ ਭੇਜੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਤਰਫ਼ ਮੁਸਾ ਦੀ ਇਹ ਕਿ ਲੈ ਚੱਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੰਦਿਆਂ ਮੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੁਸੀਂ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤੇ ਜਾਓਗੇ। ਏਸ ਭੇਜੇ ਲੋਗ਼ ਫਿਰਅੰਨ ਨੇ ਵਿਚ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅਰ ਓਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਮੈਂਨੂੰ, ਬੱਸ ਓਹੋਹੀ ਮਾਰਗ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਓਹ ਜੋ ਖੁਆਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂਨੂੰ ਪਿਆਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂਨੂੰ। ਅਰ ਉਸ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਆਲਾ ਰੇਖਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਏਹ ਕਿ ਖਛਮਾ ਕਰੇ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਦਿਨ ਕਿਆਮਤ ਦੇ। ਮੰ ੫। ਸਿ ੧੯। ਸੁ ੨੬। ਆ ੫੦। ੫੧। ੭੬। ੭੭। ੮੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੁਸਾ ਵੱਲ ਬਹੀ ਭੇਜੀ ਫੇਰ ਦਾਉਦ ਈਸਾ ਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਲ ਕਿਤਾਬ ਕਿਉਂ ਭੇਜੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਤ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਅਰ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੁਰਾਨ ਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਭੇਜਨਾ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੁੱਲ ਯੁਕਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਏਹ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕ ਸੱਚੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦੁਰਾਨ ਬੂਠਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕਿ ਪਰਸਪਰ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਵਥਾ ਸੱਚ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਸੱਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਦੂਹ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਓਹ ਮਰਭੀ ਜਾਨਗੇ ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਦੀ ਅਭਾਵ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਮਨੁਸ਼ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਂਦਾ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਗ ਹੋਣਾ ਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਸਬ ਨੂੰ ਤੁਲ ਭੋਜਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਖਛਾਤ ਨਾਲ ਇਕ ਨੂੰ ਉੱਤਮ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਧਮ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਰਾਜੇ ਅਰ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਅਰ ਅਧਮ ਭੋਜਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੀ ਖੁਆਨ ਪਿਆਨ ਅਰ ਪੱਥ ਕਰਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੋਗ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰੰਤੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦੀ ਨੂੰ ਭੀ ਰੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਹੀ ਰੋਗ ਹੁਡਾਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਗ ਨਾ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇਕਰ ਰਹਿੰਦਾਹੈ ਤਾਂ

ਖੁਦਾ ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਪੂਰਾ ਵੈਦ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਰੋਗ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹੋ ਮਾਰਦਾ ਅਰ ਜੁਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪਾਪ, ਪੁੰਨ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਾਪ ਖਛਮਾ ਅਰ ਨਿਆਯ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਪਾਪ ਵਧਾਨ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਪਾਪ ਯੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਖਛਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਥਾਤ ਝੂਠੀ ਹੋਨ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ॥ ੧੧੭ ॥

੧੧੮-ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆਦਮੀ ਵਾਡਨ ਸਾਡੇ, ਬੱਸ ਲੈ ਆ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੋ ਹੈ ਤੂੰ ਸੱਰਿਆਂਵਿਚੋਂ। ਕਹਿਆ ਇਹ ਉਠਨੀ ਹੈ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਨੀਪੀਨਾ ਹੈ ਇਕ ਵਾਰ ॥ ਮੰ० ੫। ਸਿ० ੧੯। ਸੂ० ੨੬। ਆ० ੧੫੦। ੧੫੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਉਠਨੀ ਨਿਕਲੇ? ਉਹ ਜੇਗਲੀ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੀਤਾ। ਅਰ ਉਠਨੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇਨੀ ਨਿਰੇ ਜੇਗਲੀ, ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਈਸ਼ਰਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਈਸ਼ਰਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਵਿਅਰਥ ਥਾਤਾਂ ਏਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ॥ ੧੧੮ ॥

੧੧੯-ਹੇ ਮੁਸਾ ਥਾਤ ਇਹ ਹੈ ਨਿਸਚੇ ਮੈਂ ਅੱਲਾਹ ਹਾਂ ਡਾਢਾ। ਅਰ ਸੁੱਟ ਦੇਹ ਝੰਡਾ ਆਪਨਾ, ਬੱਸ ਜਦ ਕਿ ਵੇਖਿਆ ਉਸਨੂੰ ਹਲਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਕਿ ਉਹ ਸੱਪ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਸਾ ਮਤ ਡਰ ਨਿਸਚੇ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਨੇੜੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰੀਬਰ। ਅੱਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਪੁਜ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਅਤਲ ਵੱਡੇ ਦਾ ਇਹ ਕਿ ਮਤ ਸਿਰ ਚੁੱਕੇ ਉੱਪਰ ਮੇਰੇ ਅਰ ਚਲੇ ਆਓ ਮੇਰੇਪਾਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਕੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੫। ਸਿ० ੧੯। ਸੂ० ੨੭। ਆ० ੯। ੧੦। ੨੬। ੩੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੋਰ ਭੀ ਵੇਖੋ ਅਪਨੇ ਮੂੰਹ ਆਪ ਅੱਲਾਹ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੀ ਚੰਗੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਿਉਂਕਰ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਤਦੇ ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਦਾ ਲਟਕਾ ਵਿਖਾਕੇ ਜੇਗਲੀ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਦਾ ਖੁਦਾ ਬਨ ਬੈਠਾ। ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵੱਡੇ ਅਰਲ ਅਰਥਾਤ ਮੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਭਿਮ ਨ ਕਰਨਾ ਬੁਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਹਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੀ ਉਸਤਤ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕ ਕਿਉਂ ਭਰ ਦਿੱਤੇ? ਮੁਹਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਨੇਕ ਮਾਰੇ ਏਸ ਥੀਂ ਸਿਰ ਚੁੱਕਨਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਮਹਾਨ ਪੁਨਰੁਕਤ ਅਰ ਪੂਰਵਾਪਰ ਵਿਰੁੱਧ ਥਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੧੯ ॥

੧੨੦—ਅਰ ਦੇਖੋਂਗਾ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮੇ ਹੋਏ ਅਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਦਿਸ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ, ਕਾਰਾਗਰੀ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਜਿਸਨੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੁਤ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਓਹ ਖਬਰਦਾਰ ਹੈ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਤ੍ਰਿ ਕਰਦੇ ਹੋ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੫। ਸਿਪਾਰਾ ੨੦। ਸੂਰਤ ੨੭। ਆਯਤ ੮੮॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਚੱਲਣਾ, ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੋਤਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਬੈਤਾਨ ਯਾਕੀ ਨੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਦੇਡ ਦੇਨ ਥੀਂ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਯਾਕੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹੁਨ ਤਕ ਨਾ ਪਕੜ ਪਾਇਆ ਨਾ ਦੇਡ ਦਿੱਤਾ, ਏਸ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਬੇਖਬਰੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੧੨੦ ॥

੧੨੧—ਬੱਸ ਮੁੜਾ ਮਾਰਿਆ ਉਸਨੇ ਮੁਸਾ ਨੇ ਬੱਸ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਆਯੂ ਉਸਦੀ। ਕਹਿਆ ਹ ਰੱਬ ਮੇਰੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਮੈਨੇ ਅਨਿਆਯ ਕੀਤਾ ਜਾਨ ਅਪਨੀ ਨੂੰ, ਬੱਸ ਖਛਮਾ ਕਰ ਮੈਨੇ ਬੱਸ ਖਛਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸਨੂੰ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਓਹ ਖਛਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਤੇਰਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋ ਅਰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੫। ਸਿਪਾਰਾ ੨੦। ਸੂਰਤ ੨੮। ਆਯਤ ੧੪। ੧੫। ੬੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਹੋਰ ਭੀ ਦੇਖੋ! ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਰ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਅਰ ਖੁਦਾ, ਕਿ ਮੁਸਾ ਪੈਗੰਬਰ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਅਰ ਖੁਦਾ ਖਛਮਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਅਪਨੀ ਇੱਛਿਆ ਨਾਲ ਜਿਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇਹੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਸਨੇ ਅਪਨੀ ਇੱਛਿਆ ਹੀ ਥੀਂ ਇਕ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਅਰ ਇਕ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਆਦੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਕੁਰਾਨ ਸੱਚ ਅਰ ਨਾ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਨ ਥੀਂ ਇਹ ਖੁਦਾ ਹੀ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੧ ॥

੧੨੨—ਅਰ ਅਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਸਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਦੇ ਭਲਾਈ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਇਹ ਕਿ ਸਰੀਕ ਲਿਆਵੇਂ ਤੂੰ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਕਿ ਨਹੀਂ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ, ਬੱਸ ਮੱਤ ਕਹਿਆ ਮੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਤਰਫ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਅਰ ਜ਼ਰੂਰ ਭੇਜਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਨੂਹ ਨੂੰ ਤਰਫ ਕੌਮ ਉਸਦੀ ਦੇ ਕਿ ਬੱਸ ਰਹਿਆ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਹ ਵਰ੍ਹੇ, ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹੇ ਘੱਟ ॥ ਮੰ० ੫। ਸਿ० ੨੦। ੨੧। ਸੂ० ੨੯। ਆ० ੭। ੧੩ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਅੱਛੀ ਹੀ ਹੈ—ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨਨਾ ਇਹ

ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਭੂਠ ਬੋਲਨ ਆਦੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਨ ਤਾਂ ਕੀ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ? ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਅੱਧੀ ਅੱਛੀ ਅਰ ਅੱਧੀ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਕੀ ਨੂਹ ਆਦੀ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀਖੁ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂਨੂੰ ਕੌਨ ਭੇਜਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਸਬਨੂੰ ਓਹੋ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੈਗੰਬਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਪਹਲੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ? ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ॥ ੧੨੨ ॥

੧੨੩-ਅੱਲਾਹ ਪਹਲੀ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਤਪੱਤੀ, ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ ਉਸਨੂੰ, ਫਿਰ ਉਸੀ ਦੀ ਤਰਫ ਫੇਰ ਜਾਓਗੇ। ਅਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਬਤਪਾ ਅਰਥਾਤ ਖੜੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਿਆਮਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਨਗੇ ਪਾਪੀ। ਬੱਸ ਜੋ ਲੋਗ ਕਿ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਅਰ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਬੱਸ ਓਹ ਵਿਚ ਬਾਤ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਕੀਤ ਜਾਨਗੇ। ਅਰ ਜੋ ਭੇਸ ਦੇਵਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬਾਰ ਬੱਸ ਦੇਖਨ ਉਸ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪੀਕੀ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੋਹਤ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਉੱਪਰ ਦਿਲ ਉਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੫। ਸਿਪਾਰਾ ੨੧। ਸੂਰਤ ੩੦। ਆਯਤ ੧੦। ੧੧। ੫੦। ੫੮ ॥

(ਸਮੀਖਯਕ) ਜੇਕਰ ਅੱਲਾਹ ਦੋ ਵਾਰੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀ ਆਦਿ ਅਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਿਕੰਮਾਂ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਰ ਇਕ ਤਥਾ ਦੇ ਵੇਰੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਿਕੰਮਾ ਅਰ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਨਿਆਯ ਕਰਨ ਦਿਨ ਪਾਪੀ ਲੋਗ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਏਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਤਾਂ ਕਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਸਬ ਪਾਪੀ ਸਮਝਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾਪੀਆਂ ਥੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਗ਼ੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਅਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਾਨਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬਹਿਸਤ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੁੱਲ ਹੋਇਆ? ਅਰ ਉੱਥੇ ਮਾਲੀ ਅਰ ਸੁਨਿਆਰੇ ਭੀ ਹੋਨਗੇ? ਅਥਵਾ ਖੁਦਾ ਹੀ ਮਾਲੀ ਅਰ ਸੁਨਿਆਰੇ ਆਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਹਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਚੋਰੀ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਅਰ ਬਹਿਸਤ ਥੀਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਸੱਟਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਦਾ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ਇਹ ਬਾਤ ਭੂਠੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਸ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਉੱਤੇ ਭੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ ਸੋ ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਰ ਜੇਕਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਖੁਦਾ ਨੇ ਅਪਨੀ ਵਿਦਿਆ ਥੀਂ ਸਬ ਬਾਤ ਜਾਨ ਲੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਭੈ ਦੇਨਾ ਅਪਨਾ ਘਮੰਡ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨਾਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ

ਦਿਲਾਂ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾਕੇ ਪਾਪ ਕਰਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਗੀ ਉਹ ਹੋਵੇ
ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜੀਕਨ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਸੇਨਾਪੀਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ
ਏਹ ਸਬ ਪਾਪ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ॥ ੧੨੩ ॥

੧੨੪-ਏਹ ਆਇਤਾਂ ਹਨ ਕਿਤਾਬ ਹਿਕਮਤ ਵਾਲੇ ਦੀ। ਉਤਪੰਨ
ਕੀਤਾ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਨਾ ਥੇ ॥ ਦ ਦੇਵੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨ ਅਤ ਰੱਖੇ ਵਿਚ
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਪਹਾੜ, ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਲ ਜਾਵੇ। ਕਿਰੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ
ਤੋਂ ਇਹ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਿਚ ਦਿਨ ਦੇ ਅਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼
ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਿਨ ਨੂੰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦੇ। ਕੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸਤਾਂ ਅੰ ਚੱਲ-
ਦੀਆਂ ਹਨ ਵਿਚ ਦਰਯਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦ ਤਾਂ ਕਿ ਦਿਸਨ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਪਨੀਆਂ ॥ ਮੰ ੫। ਸਿ ੨੧। ਸੂ ੩੧। ਆ ੧।
ਦ ੨੮। ੩੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ! ਹਿਕਮਤ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ! ਕਿ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਸਰਵਥਾ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਉਤਪੱਤੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ
ਬੰਸ ਲਗਾਨ ਦੀ ਸੰਕਾ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਖਲੋਤੀ ਰਖਨ ਦੇ ਲਈ ਪਹਾੜ
ਰਖਨਾ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲਾ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਲੇਖ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ
ਅਰ ਨਾ ਮੰਨਦਾ, ਅਰ ਅਕਲ ਵੇਖੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਦਿਨ ਹੈ ਉੱਥੇ ਰਾਤ ਨਹੀਂ
ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਰਾਤ ਹੈ ਉੱਥੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ
ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਕੁਰਾਨ
ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕੀ ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਤ
ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੰਸੀਆਂ ਮਨੁਸ਼ ਅਰ ਜ਼ਿਯਾਕੌਸਲ ਆਦੀ ਨਾਲ ਚਲਦੀਆਂ
ਹਨ ਵਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਰੂਪਾ ਨਾਲ, ਜੇਕਰ ਲੋਹੇ ਵਾ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਵੇੜੀ ਬਨਾਕੇ
ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਿਚ ਚਲਾਈਏ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੁੱਥ ਜਾਏ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਏਸ
ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋ
ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੪ ॥

੧੨੫-ਤਦਬੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੰਮ ਦੀ ਆਸਮਾਨ ਥੀਂ ਤਰਫ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ
ਦੀ ਫੇਰ ਚਕ੍ਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਰਫ ਉਸਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਕਿ ਹੈ ਅਵਧੀ
ਉਸਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਥੀਂ ਕਿ ਗਿਨਦੇਹੋ ਤੁਸੀਂ। ਇਹਹੈ ਜਾਨਨ
ਵਾਲਾ ਕੌਬ (ਗੁਪਤ) ਦਾ ਅਰ ਪ੍ਰਭਖਛ ਦਾ ਗਾਲਬ (ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ) ਦਇਆਲੂ
ਫੇਰ ਪੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਅਤ ਫੁਕਿਆ ਵਿਚ ਰੂਹ ਅਪਨੀ ਥੀਂ। ਕੀ ਗਬਜ਼
ਕਰੇਗਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਮੌਤ ਦਾ ਓਹ ਜੋ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾਲ
ਤੁਹਾਡੇ। ਅਰ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਹਰਇਕ ਜੀਵਨੂੰ ਸਿਖਛਾ
ਉਸਦੀ, ਪਰੰਤੂ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ਬਾਤ ਮੇਰੀ ਹੋਰਥੀਂ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਭਰਾਂਗਾ ਦੋਸ਼ਖ

ਜਿਨਾਂ ਅਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ॥ ਮੰ ੫ । ਸਿ ੨੧ । ਸੁ ੩੨ ।
ਆ ੮ । ਪ ੧੭ । ਦ ੧੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਠੀਕ ਸਿੱਧ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਮਨੁਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇੱਕਦੇਗੀ ਹੈ, ਇਉਂਕਿ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਤਰਨਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਆਪ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੋਗਿਆ । ਆਪ ਆਸ-ਮਾਨ ਉੱਤੇ ਟੰਗਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੜਾਂਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਵੱਡੀ ਲੈਕੇ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਵਿਗਾੜ ਦੇਨ ਵਾ ਕਿਸੇ ਮਰਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਨ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕੀ ਮਲੂਮ ਹੋਸਕਦਾ ਹੈ? ਮਲੂਮ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋ ਸਰਵੋੱਗ ਤਥਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਵੇ ਸੋ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਭੇਜਨੇ ਤਥਾ ਕਈ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪਰੀਖਛਾ ਲੈਨ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਸੀ? ਅਰ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਤਥਾ ਆਉਨ ਜਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਮੌਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਮੌਤ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਓਹ ਨਿੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਅਮਰਪਨ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਰੀਕ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਇਕ ਸਮਯ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਭਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਅਪਨੀ ਮਰੜੀ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ ਭਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਓਹ ਖੁਦਾ ਪਾਪੀ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਅਰ ਦਇਆਹੀਨ ਹੈ । ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਹੋਨ ਨਾ ਓਹ ਵਿਦਵਾਨ ਅਰ ਈਸ਼ਰਫ਼ਿਤ । ਅਰ ਜਿਹੜੀ ਦਇਆ ਨਿਆਯ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੈ ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਭੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥੧੨੫॥

੧੨੬—ਕਹੋ ਕਿ ਕਦੀ ਨਾ ਨਛਾ ਦੇਗਾ ਨੱਠਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੇ ਨੱਠੋ ਤੁਸੀਂ ਮੌਤ ਵਾ ਕਤਲ ਥੀਂ । ਹੇ ਬੀਬੀਓ ਨਬੀ ਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਆਵੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇ ਦੁਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ॥ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਅਜ਼ਾਬ ਅਰ ਹੈ ਇਹ ਉੱਪਰ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਸਹਿਜ ॥ ਮੰ ੫ । ਸਿ ੨੧ । ਸੁ ੩੩ । ਆ ੧੬ । ੩੦

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਮੁਹੱਮਦਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਸਲਈ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਵਾ-ਵਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਨੱਠੇ, ਸਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾ ਡਰੇ, ਐਸ਼ਰਫ਼ ਵਧੇ, ਮਜ਼ਹਬ ਵਧਾਈਏ । ਅਰ ਜੇਕਰ ਬੀਬੀ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਨਾਲਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪੈਗੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨਿਰਲੱਜਹੋਕੇ ਆਉਨ? ਬੀਬੀਆਂ ਉੱਤੇ ਅਜ਼ਾਬ (ਪੀੜਾ) ਹੋਵੇ? ਪੈਗੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਅਜ਼ਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਕਿਸ ਘਰ ਦਾ ਨਿਆਯ ਹੈ? ॥ ੧੨੬ ॥

੧੨੭-ਅਰ ਅਟਕੀ ਰਹੇ ਵਿਚ ਘਰਾਂ ਅਪਣੇ ਦੇ, ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰੋ ਅੱਲ ਹ ਅਰ ਰਸੂਲ ਦੀ ਇਨਾ ਏਸਦੇ ਨਹੀਂ। ਏਸ ਜਦ ਚੁਰੀ ਕਰ ਲਈ ਜੈਦ ਨੇ ਅਪਣੀ ਹਜਤ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉੱਪਰ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਈਗੀ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਥੀਂ, ਲੇਪਾਲਕਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਥੀਂ, ਜਦ ਅਦਾ ਕਰ ਲੈਨ ਉਨਾਂ ਥੀਂ ਹਾਜਿਤ ਅਰ ਹੈ ਆਗਿਆ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਪਰ ਨਬੀ ਦੇ ਕੁਝ ਈਗੀਵਿਚ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ। ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੁਹੱਮਦ ਪਿਉ ਕਿਸੇ ਮਰਦਾਂ ਦਾ। ਅਰ ਹਲਾਲ ਕੀਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਈਮਾਨਵਾਲੀ ਜੋ ਵੇਵੇ ਬਿਨਾ ਮਿਹਰਦੇ ਜਾਨ ਅਪਣੀ ਵਾਸਤੇ ਨਬੀ ਦੇ। ਫਿੱਲ ਵੇਵੇ ਤੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਅਰ ਜਗਹ ਵੇਵੇ ਭਰਫ ਅਪਣੀ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਨਹੀਂ ਪਾਪ ਉੱਪਰ ਤੇਰੇ। ਹੋ ਲੋਗੋ ਜੋ ਈਮਾਨ ਲਿਆਏ ਹੋ ਮਤ ਵਝੋ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰੀਬਰ ਦੇ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੫। ਸਿਪਾਰਾ ੨੨। ਸੁਰਤ ੩੩। ਆਯਤ ੩੩। ੩੭। ੩੮। ੪੦। ੪੭। ੪੮। ੫੦॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਬੜੇ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਰ ਵਿਚ ਕੈਦੀ ਵਾਛਣ ਰਹੇ ਅਰ ਪੁਰੁਸ ਖੁਲੇ ਰਹਨ ? ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਸੁੱਧ ਵਾਯੂ, ਸੁੱਧ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਸੈਰ ਕਰਨਾ ਮਿਸਟੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥ ਵੇਖਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਇਸੇ ਅਪਰਾਧਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੈਲਾਨੀ ਅਰ ਵਿਸਯੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਰਸੂਲ ਦੀ ਇਕ ਅਵਿਰੁੱਧ ਆਗਿਆ ਹੈ ਵਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ? ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਰੁਹਾਂਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਕਰੋ ਕਹਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਅਤ ਜੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਸੱਚੀ ਅਰ ਰੂਜੀ ਬੂਠੀ, ਇਕ ਖੁਦਾ ਰੂਜਾ ਸੈਤਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਸਰੀਕ ਭੀ ਹੋਗਿਆ, ਪੰਨ ਹੈ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਖੁਦਾ ਅਰ ਪੈਰੀਬਰ ਤਥਾ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਜੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਸਟ ਕਰਕੇ ਅਪਣਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਇਸਟ ਹੋਵੇ ਓਹ ਅਜੇਹੀ ਲੀਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਰਚਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁਹੱਮਦ ਸਹਿਬ ਭਾਰੇ ਕਾਮੀ ਸਨ, ਜੇਕਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਲੇਪਾਲਕ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਅਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ? ਅਰ ਫੇਰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਪਖਛਪਾਤੀ ਬਨਿਆ ਅਰ ਅਨਿਆਯ ਨੂੰ ਨਿਆਯ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜੰਗਲੀ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ ਓਹ ਭੀ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਕਿੱਨੀ ਵਡੀ ਅਨਿਆਯ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਕਿ ਨਬੀ ਨੂੰ ਕਾਮ ਲੀਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝ ਭੀ ਅਟਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ! ਜੇਕਰ ਨਬੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੈਦ (ਲੇਪਾਲਕ) ਪੁਤ੍ਰ ਕਿਸਦਾ ਸੀ ? ਅਰ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ? ਿਹ ਉਸਮਤਲਬ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਘਰ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਨ

ਨਾਲ ਪੈਰੀਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਬਚੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਰ ਬਚੇ ਹੋਨਗੇ? ਅਜੇਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ਥੀਂ ਭੀ ਸੁਰੀ ਬਾਤ ਵਿਚ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਨੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜੁੱਟ ਸਕਦੀ, ਕੀ ਜੋ ਕੋਈ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਬੀ ਥੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਕੇ ਨਿਕਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਭੀ ਹਲਾਲ ਹੈ? ਅਰ ਇਹ ਮਹਾ ਅਧਰਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਨਬੀ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਲੋਗ ਜੇਕਰ ਪੈਰੀਬਰ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡ ਸੱਕਨ! ਜੀਕਨ ਪੈਰੀਬਰ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਡਭਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਕਨ ਪੈਰੀਬਰ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜਨ। ਕੀ ਨਬੀ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਾਹਨ ਨਿੰਗ ਜਾ ਵੜਨ ਅਰ ਮਾਨਦੇ ਯੰਗ ਭੀ ਰਹਨ? ਭਲਾ ਕੌਹੜਾ ਅਜੇਹਾ ਹਿੰਦ ਦੇ ਦਾ ਮੇਨਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੈਰੀਬਰ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹੋਏ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨ ਸੱਕੇ, ਬੜੇ ਆਸਦਦਾਰ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਦੁਕਤੀਮੂਨਸ਼ ਦਰਮਵਿਰੁਧ ਗੋਨਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਏਸ ਮਤ ਨੂੰ ਅਰਬਦੇਸੀ ਨਿਵਾਸੀ ਆਦੀ ਮਨੁਸ਼ਾ ਨੇ ਮੰਨ ਲੀੜਾ ॥ ੧੨੭ ॥

੧੨੮-ਟਹੀਂ ਯੰਗ ਵਸਤੇ ਦੁਹਾਏ ਇਹ ਕਿ ਦੁਖ ਦੇ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿ ਨਿਕ ਹ ਕਰੋ ਖੀਬੀਆਂ ਓਸਦੀ ਨੂੰ ਪਿਛ ਉਸਦੇ ਕਦੀ, ਨਿਸਚੈ ਇਹ ਹੈ ਨੇੜੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਵੱਡਾ ਪਾਪ । ਨਿਸਚੈ ਜੋ ਲੋਗ ਕਿ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਅਰ ਰਸੂਲ ਉਸਦੇ ਨੂੰ ਫਟਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਨੇ । ਅਰ ਓਹ ਲੋਗ ਕਿ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਏਸ ਦੇ ਸੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸ ਨਿਸਚੈ ਉਠਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤਾਨ ਅਰਬਾਤ ਝੂਠ ਅਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਪਾਪ ਲਾਭ ਤ ਮਾਰੇ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਜਾਨ, ਪਕੜੇ ਜਾਨ, ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਖੂਬ ਮਾਰਿਆ ਜਾਨਾ । ਹੋ ਰੱਬ ਸਾਡੇ ਦੇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਨਾ ਅਜ਼ਾਬ (ਪੀੜਾ) ਅਰ ਲਾਨਤ (ਫਟਕਾਰ) ਥੀਂ ਵਡੀ ਲਾਨਤ ਕਰ ॥ ਮੁਜ਼ਲ ਪ । ਸਿਧਾਰਾ ੨੨ ਸੂਰਤ ੨੩ । ਆਯਤ ੫੦। ੫੪। ੫੫। ੫੬। ੫੭।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਕੀ ਖੁਦਾ ਅਪਨੀ ਖੁਦਾਈ ਨੂੰ ਧਰਮਦੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰਿਤੁ ਵਸਤੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਿਚ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਭੀ ਰੋਕਨਾ ਯੰਗ ਸੀ ਸੋ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੋਕਿਆ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦੇਨ ਨਾਲ ਅੱਲਾਹ ਭੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਈਸ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ । ਕੀ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਨ ਥੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਅਰ ਰਸੂਲ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹਨ ਦੁਖ ਦੇਨ? ਹੋਰ ਸਬ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਏ? ਜੀਕਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਨਾ ਸੁਰਾ ਹੈ

ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਦੇਨਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਏਸਤਰਾਂ ਨਾ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇਹ ਬਾਤ ਭੀ ਪਖਛਪਾਤ ਦੀ ਹੈ, ਵਾਹ ਗਦਰਮਚਾਨ ਵਾਲੇ ਖੁਦਾ ਅਰ ਨਬੀ! ਜੀਕਨ ਏਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਨ ਉਕਨ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਬੋਝੇ ਹੋਨਗੇ, ਜੀਕਨ ਇਹ ਕਿ ਹੋਰ ਲੋਗ ਜਿੱਥੇ ਲੱਭ ਜਾਨ ਮਾਰੇ ਜਾਨ, ਪਕੜੇ ਜਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗੇਗੀ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਵਾਹ ਕੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਥੀਬਰ ਆਦੀਹਨ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਥੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਨਾ ਵੱਖ ਦੇਨ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਪਖਛਪਾਤ ਮਤਲਬਸਿੰਧੂਪਨ ਅਰ ਮਹਾਅਧਰਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਇੰਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਨ ਤਕ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਰਖ ਲੋਕ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਛਾ ਦੇ ਬਗੈਰ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੨੮ ॥

੧੨੯—ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਓਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਭੋਜਦਾ ਹੈ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਓਹ ਉਠਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਬਸ ਹਾਂਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਰਫ ਸੈਹਰ ਮੁਰਦੇ ਦੀ, ਬੱਸ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜ ਉਸਦੀ ਦੇ, ਇੰਸਤਰਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਉਤਾਰਿਆ ਵਿਚ ਅਰ ਸਦਾ ਰਹਨ ਦੇ ਦਇਆ ਅਪਨੀ ਥੀ, ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਸਨੂੰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮੇਹਨਤ, ਅਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮਾਂਦਗੀ ॥ ਮੰ० ੫। ਸਿ० ੨੨। ਸੂ० ੩੫। ਆ० ੯। ੩੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਕੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੈ ਭੋਜਦਾ ਹੈ ਹਵਾਨੂੰ ਓਹ ਉਠਾਂਦੀਫਿੰਦੀ ਹੈ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਖੁਦਾ ਉਸਥੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਆਂਦਾਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਬਾਤ ਈਸ਼ੁਰ ਸੰਖੰਧੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਰ ਹੋਵੇਗਾ ਓਹ ਬਿਨਾ ਬਨਾਵਟ ਦੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਅਰ ਜੋ ਬਨਾਵਟਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਸਕਦਾ। ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਓਹ ਮੇਹਨਤ ਦੇ ਬਿਨਾ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਰੋਗੀ ਹੋਏ ਬਗੈਰ ਕਦੀਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਜੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਬਿਨਾ ਰੋਗਦੇ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਯ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਕਿਹੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਏਸਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਹਨਾ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਸੁਖਦਾਇਕ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ॥ ੧੨੯ ॥

੧੩੦—ਕਸਮ ਹੈ ਕੁਰਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਸਚੇ ਤੂੰ ਭੇਜੇ ਹੋਇਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮਾਰਗ ਸਿੱਧ ਦੇ ਉਤਾਰਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਬਲ ਦਇਆਵਾਨ ਨੇ ॥ ਮੰ० ੫। ਸਿਪਾਰਾ ੨੩। ਸੂਰਤ ੩੬। ਆਯਤ ੧। ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬਨਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਏਸਦੀ ਸਹੀ ਕਿਉਂ ਖਾਂਦਾ ? ਜੇਕਰ ਨਬੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ (ਲੇਪਾਲਕ) ਬੇਟੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ? ਇਹ ਕਹਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਧਾਮਾਰਗ ਓਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਮੰਨਨਾ, ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ, ਸੱਚ ਕਰਨਾ, ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਨਿਆਯ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਹਨ । ਅਰ ਏਸਥੀਂ ਉਲਟ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਸੋ ਨਾ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਬ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਪੈਰੀਬਰ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਬ ਥੀਂ ਵਧੀਕ ਵਿਦਿਆਵਾਨ ਅਰ ਸੁਭਗੁਣ ਯੁਕਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ? ਏਸ ਲਈ ਜੀਕਨ ਕੁੰਜੜੀ ਅਪਨੇ ਬੇਤਾ ਨੂੰ ਖੱਟਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੀ ਉਕਨ ਇਹ ਬਾਤ ਭੀ ਹੈ ॥ ੧੩੦ ॥

੧੩੧-ਅਰ ਫੁਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਵਿਚ ਸੂਰ ਦੇ, ਬੱਸ ਚਅਨਚੇਤ ਓਹ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਲਿਕ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਦੇੜਨਗੇ ਅਰ ਉਗਾਹੀ ਦੇਨਗੇ, ਪੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਮਾਂਦੇ ਸਨ ਬਿਨਾ ਏਸਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਗਿਆ ਉਸਦੀ, ਜਦ ਚਾਹੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ, ਇਹ ਕਿ ਕਹਿੰਦਾ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਕਿ ਹੋ ਜਾ ਬੱਸ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੰਜ਼ਲ ੫ । ਸਿਪਾਰਾ੨੩ । ਸੂਰਤ ੩੬ । ਆਯਤ ੪੮ । ੬੧ । ੭੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਸੁਨੋ ਉਟਪਟਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਪੈਰ ਕਦੀ ਉਗਾਹੀ ਦੇ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ? ਖੁਦਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੌਨ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ? ਕਿਸ ਨੇ ਸੁਨੀ ਅਰ ਕੌਨ ਬਨ ਗਿਆ ? ਜੇਕਰ ਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਤ ਝੂਠੀ ਅਰ ਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਓਹ ਬਾਤ ਜੋ ਬਿਨਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਸਬ ਕੁਝ ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ ਓਹ ਝੂਠੀ ॥ ੧੩੧ ॥

੧੩੨-ਫਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸਦੇ ਉੱਪਰ ਪਿਆਲਾ ਸਰਾਬ ਸੁੱਧ ਦਾ । ਚਿੱਟੀ ਸੁਆਦ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਵਾਸਤੇ ਪੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ । ਕੌਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਠੀ ਹੋਨਗੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਅੱਖਾਂ ਰਖਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ । ਮਾਨੋ ਕਿ ਏਹ ਅੰਡੇ ਹਨ ਲੁਕਾਏ ਹੋਏ । ਕੀ ਬੱਸ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮਰਾਂਗੇ ? ਅਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੂਤ ਨਿਸਚੇ ਪੈਰੀਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ । ਜਦ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਰ ਲੋਗਾਂ ਉਸ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਬ ਨੂੰ । ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਬੁੱਢੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਫਰ ਮਾਰਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ । ਮੰਃ ੬ । ਸਿ੦੨੩ । ਸੂ੦ ੩੭ । ਆ੦ ੪੩ । ੪੪ । ੪੬ । ੪੭ । ੪੮ । ੪੯ । ੫੦ । ੫੧ । ੫੨ । ੫੩ । ੫੪ । ੫੫ । ੫੬ । ੫੭ । ੫੮ । ੫੯ । ੬੦ । ੬੧ । ੬੨ । ੬੩ । ੬੪ । ੬੫ । ੬੬ । ੬੭ । ੬੮ । ੬੯ । ੭੦ । ੭੧ । ੭੨ । ੭੩ । ੭੪ । ੭੫ । ੭੬ । ੭੭ । ੭੮ । ੭੯ । ੮੦ । ੮੧ । ੮੨ । ੮੩ । ੮੪ । ੮੫ । ੮੬ । ੮੭ । ੮੮ । ੮੯ । ੯੦ । ੯੧ । ੯੨ । ੯੩ । ੯੪ । ੯੫ । ੯੬ । ੯੭ । ੯੮ । ੯੯ । ੧੦੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਏਥੇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਸਰਾਬ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ

ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ? ਇੰਨਾ ਅੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰਾਬ ਪੀਨਾ ਛੁਡਾਇਆ ਪਰੰਤੂ ਏਥੋਂ ਦੇ ਬੱਦਲ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖਰਾਬੀ ਹੈ । ਮਾਰੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਉੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਿੱਤ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ! ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਰਨਗੇ? ਅਰ ਜੇ ਸਰੀਰਵਾਲੇ ਨਾ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਭੋਗਬਿਲਾਸ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਸੱਕਨਗੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਜਾਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਲੂਤ ਨੂੰ ਪੈਰੀਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਇਬਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓਸ ਨਾਲ ਓਸਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਕਰਕੇ ਵੇਸ਼ਮੁੱਢੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਏਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਵਾਨਹੀਂ? ਜੇ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਨੂੰ ਪੈਰੀਬਰ ਮੰਨਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਅਰ ਅਜੇਹੇ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਖੁਦਾ ਭੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੁੱਢੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਕਹਨ ਵਾਲਾ ਅਰ ਪਖਛਪਾਤ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂਹੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ॥ ੧੩੨ ॥

੧੩੩— ਬਹਿਸਤ ਹਨ ਸਦਾ ਰਹਨ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ । ਤਕੀਏ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਗਾਨਗੇ ਵਿਚ ਏਸ ਦੇ ਮੇਵੇ ਅਰ ਪੀਨ ਨੂੰ ਵਸਤੂ ਅਰ ਨੇੜੇ ਹੋਨਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰ, ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਥੀਂ ਬਰਾਬਰ ਉਮਰ । ਬੱਸ ਸਜਦਾ ਕੀਤਾ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਸਬਨੇ ਪਰੰਤੂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਭਿ-ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਰ ਸੀ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ । ਹੋ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕਿਸ ਵਸਤੂ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿ ਸਜਦਾ ਕਰੇਂ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦੇ ਕਿ ਬਨਾਇਆ ਮੈਂ ਨੇ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਹਥ ਅਪਨੇ ਦੇ, ਕੀ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ ਤੈਂ ਵਾਸੀ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ । ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਹਾਂ ਉਸ ਵਸਤੂ ਥੀਂ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗ ਥੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਥੀਂ । ਕਿਹਾ ਬੱਸ ਨਿਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਬੱਸ ਨਿਸਚੇ ਤੂੰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਨਿਸਚੇ ਉੱਪਰ ਤੇਰੇ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ ਮੇਰੀ ਦਿਨ ਜਜ਼ਾ (ਫਲ) ਤਕ । ਕਹਿਆ ਹੋ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ਢਿੱਲ ਦੇਹ ਉਸ ਦਿਨ ਤਕ ਕਿ ਉਠਾਏ ਜਾਨਗੇ ਮੁਰਦੇ । ਕਹਿਆ ਬੱਸ ਨਿਸਚੇ ਤੂੰ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੇ ਗਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਸਮਯ ਮਲੂਮ ਤਕ । ਕਹਿਆ ਕਿ ਬੱਸ ਸਹੁੰ ਹੈ ਵਡਿਆਈ ਤੇਰੀ ਦੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਾਂਗਾ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਅਕੱਠੇ । ਮੰ० ੬ ਸਿ० ੨੩ । ਸੁ० ੩੮ । ਆ० । ੪੩ । ੪੪ । ੪੫ । ੬੩ । ੬੪ । ੬੫ । ੬੬ । ੬੭ । ੬੮ । ੬੯ । ੭੦ । ੭੧ । ੭੨ ।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਉਥੇ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬਾਕੀਚੇ ਨਦੀਆਂ ਮਕਾਨ ਆਦੀ ਲਿਖੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹਨ ਤਾਂ ਓਹ ਨੁ ਸਦ ਤੋਂ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾ ਸਦਾ ਰਹਸੱਕਦੇ ਹਨ? ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇ ਸੰਯੋਗ ਥੀਂ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਨਾ ਸੀ ਜ਼ਰੂਰ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹੇਗਾ, ਜਦ ਓਹ ਬਹਿਸਤ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਕਿਉਂਕਰ ਰਹ ਸੱਕਦੇ ਹਨ? ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੱਦੀ ਤਕੀਏ ਮੇਵੇ ਅਰ ਪੀਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਉੱਥੇ ਮਿਲਨਗੇ, ਏਸ ਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਯ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬ ਚੱਲਿਆ ਉਸ ਸਮਯ ਅਰਬਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਧਨਵਾਨ ਨਾ ਸੀ ਏਸ ਲਈ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਕੀਏ ਆਦੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਨਾਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲੀਤਾ। ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਕਿੱਥੇ? ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉੱਥੇ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ? ਅਬਵਾ ਬਹਿਸਤ ਦੇ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਆਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜਾਨਰੀਆਂ? ਅਰ ਜੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਆਮਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ? ਕੀ ਨਿਕੰਮੀਆਂ ਅਪਨੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ? ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਖੁਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਰ ਸਬ ਫਰਿਸਤਿਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਅਰ ਆਦਮਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਸੈਤਾਨ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਨਾਇਆ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਮਤ ਕਰ। ਏਸ ਥੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਦੋ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਮੰਨੁਸ਼ ਸੀ, ਏਸ ਲਈ ਓਹ ਵਿਆਪਕ ਵਾ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ? ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਸੱਚ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਦਮ ਥੀਂ ਉੱਤਮ ਹਾਂ ਏਸ ਉੱਤੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਤਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਕੀ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ? ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ? ਤਾਂ ਕਾਬੇ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਪਹਲੋਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ? ਭਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਵਿਚੋਂ ਵਾ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕੱਢ ਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਓਹ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਸਬ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਥੀਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਬਹਿਸਤ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਸੀ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਕੈਦ ਕਰ ਲੀਤਾ। ਅਰ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਂਨੂੰ ਕਿਆਮਤ ਤਕ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਖੁਦਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ ਤਕ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਸੈਤਾਨ ਛੁਟਿਆ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਨ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹਕਾਵਾਂਗਾ ਅਰ ਗ਼ਦਰ ਮਰਾਵਾਂਗਾ, ਤਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਬਹਕਾਵੇਂਗਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਰ ਤੈਨੂੰ ਭੀ ॥

ਹੁਨ ਸੱਜਨ ਲੋਗੋ! ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਬਹਕਾਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਹੈ
 ਜਾਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਭਰਮਿਆ? ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਭਰਮਾਇਆ ਤਾਂ ਖੁਦਾ
 ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਸੈਤਾਨ ਠਹਰਿਆ, ਜੇਕਰ ਸੈਤਾਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਭਰਮਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ
 ਜੀਵ ਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਹਕਨਗੇ ਸੈਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜਿਸ ਤੇ
 ਏਸ ਸੈਤਾਨ ਬਾਘੀ (ਯਾਕੀ) ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਖੁੱਲਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ
 ਹੋਇਆ ਕਿ ਓਹ ਭੀ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਸਰੀਕ ਅਧਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ,
 ਜੇਕਰ ਆਪ ਚੋਰੀ ਕਰਾਕੇ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਅਨਿਆਯ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ
 ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ॥ ੧੩੩ ॥

੧੩੪-ਅੱਲਾਹ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਨਿਸਚੇ ਓਹ ਹੈ ਖਫ਼ਮਾ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ। ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਰੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸਦੀ ਦਿਨ
 ਕਿਆਮਤ ਦੇ, ਅਰ ਅਸਮਾਨ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਹਨ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉਸਦੇ ਦੇ।
 ਅਰ ਚਮਕ ਉਠੇਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਲਕ ਅਪਨੇ ਦੇ। ਅਰ ਰੱਖੇ
 ਜਾਨਗੇ ਕਰਮਪਤ੍ਰ, ਅਰ ਲਿਆਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪੈਰੀਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਉਗਾਹਾਂ
 ਨੂੰ ਅਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ਮੰ० ੬। ਸਿ० ੨੪। ਸੂ० ੩੯। ਆ०
 ੫੪। ੬੮। ੭੦ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ
 ਜਾਨੋ ਸਬ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਬਨਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦਇਆਹੀਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ
 ਇਕ ਦੁਸਟ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਅਰ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਓਹ ਵਧੀਕ ਦੁਸਟ-
 ਪਨਾ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪੁਚਾਵੇਗਾ,
 ਜੇਕਰ ਜ਼ਰਾਜਿੰਨਾਭੀ ਅਪਰਾਧ ਖਫ਼ਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧ ਹੀ ਅਪਰਾਧ
 ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅੱਗ ਵਾਝਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ?
 ਅਰ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਕਿੱਥੇ ਜਮਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਅਰ ਕੌਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ
 ਪੈਰੀਬਰ ਅਰ ਉਗਾਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਖੁਦਾ ਨਿਆਯ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਸਰਵੋਗ
 ਅਰ ਅਸਮਰਥ ਹੈ ਜੇਕਰ ਓਹ ਅਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਨਿਆਯ ਹੀ ਕਰਦਾ
 ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਓਹ ਕਰਮ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ
 ਵਰਤਮਾਨ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸੱਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਦਾ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਭਾਲੇ
 ਲਗਾਂਦਾ, ਅਰ ਸਿਖਛਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸੈਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮਾਨਾ ਦੌਰੇ ਸਪੁਰਦ
 ਰਖਨਾ ਨਿਰਾ ਅਨਿਆਯ ਹੈ ॥ ੧੩੪ ॥

੧੩੫-ਉਤਾਰਨਾ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅੱਲਾਹ ਪ੍ਰਬਲ ਜਾਨਨ ਵਾਲੇਦੀ ਵੱਲੋਂ
 ਹੈ। ਖਫ਼ਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਅਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੋਬਾ ਦਾ ॥
 ਮੰਜ਼ਲ ੬। ਸਿਪਾਰਾ ੨੪। ਸੂਰਤ ੪੦। ਆਯਤ ੧। ੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਥਾਂ ਏਸਲਈ ਹੈ ਕਿ ਭੋਲੇ ਲੋਗ ਅੱਲਾਹ ਦੇ

ਨਾਮ ਥੀਂ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਸੱਚ ਹੈ
ਥਾਕੀ ਝੂਠ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਓਹ ਸੱਚ ਭੀ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਵਿਗੜਿਆ
ਜਿਹਾ ਹੈ, ਏਸਲਈ ਕੁਰਾਨ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਅਰ ਏਸਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ
ਪਾਪ ਦੇ ਵਧਾਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ
ਦਾ ਖਛਮਾ ਕਰਨਾ ਅਤਯੰਤ ਅਧਰਮ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ
ਪਾਪ ਅਰ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਡਰਦੇ ਹਨ ॥ ੧੩੫ ॥

੧੩੬—ਬੱਸ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ
ਅਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਉਸਦਾ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਦ
ਜਾਨਗੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਉਗਾਹੀ ਦੇਨਗੇ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰ
ਅੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰ ਖੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਥੀਂ। ਅਰ ਕਹਨਗੇ
ਵਾਸਤੇ ਚਮੜੇ ਅਪਨੇ ਦੇ ਕਿਉਂ ਉਗਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਪਰ ਸਾਡੇ, ਕਹਨਗੇ
ਕਿ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਔਲਾਹ ਨੇ ਜਿਸਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ।
ਜ਼ਰੂਰ ਜੁਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੬। ਸਿਪਾਰਾ ੨੪।
ਸੁਰਤ ੪੧। ਆਯਤ ੧੨। ੨੦। ੨੧। ੩੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ਮੁਸਲਮਾਨੋ ! ਤੁਹਾਡਾ ਖੁਦਾ ਜਿਸਨੂੰ
ਤੁਸੀਂ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਓਹ ਸੱਚ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ
ਬਨਾ ਸਕਿਆ ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਨ ਹੈ ਓਹ ਖਛਮਾਤੂ ਵਿਚ
ਸਬ ਨੂੰ ਬਨਾ ਸੱਕਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕੰਨ, ਅੱਖ ਖਲੜੀ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਜੜ੍ਹ
ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਓਹ ਉਗਾਹੀ ਕੀਕਨ ਦੇ ਸਕਨਗੇ ? ਜੇਕਰ ਉਗਾਹੀ ਦਿਵਾਏ
ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੋਂ ਜੜ੍ਹ ਕਿਉਂ ਬਨਾਏ ? ਅਰ ਅਪਨਾ ਪਹਲਾ ਪਿਛਲਾ
ਨਿਯਮ ਉਲਟਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਇਕ ਏਸ ਥੀਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਇਹ
ਕਿ ਜਦ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਉਗਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਤਦ ਓਹ ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ
ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਪੁਛਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਉਗਾਹੀ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ? ਚਮੜਾ
ਬੋਲੇਗਾ ਕਿ ਖੁਦਾ ਨੇ ਦਿਵਾਈ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਭਲਾ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਹੋ
ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜੀਕਨ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਸੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੈਨੇ ਭਿੱਠਾ,
ਜੇਕਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਘ ਕਿਉਂ ? ਜੇ ਸੰਘ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਹੋਨਾ ਨਹੀਂ
ਬਨਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਏਹ ਭੀ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਓਹ ਮੁਰਦਿਆਂ
ਨੂੰ ਜੁਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਲੋਂ ਮਾਰਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ? ਕੀ ਆਪ ਭੀ ਮੁਰਦਾ
ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੁਰਦੇਪਨਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ
ਸਮਝਦਾ ਹੈ ? ਅਰ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਤਕ ਮੋਏ ਹੋਏ ਜੀਵ ਕੇਹੜੇ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਨਗੇ ? ਅਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧ ਕਿਉਂ

ਦੋਰੇਸਪੁਰਦ ਰੱਖਿਆ? ਝੱਟ ਨਿਆਯ ਕਿਉਂਨਾ ਕੀਤਾ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੁਰਪਨੇ ਵਿਚ ਵੱਟਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩੬ ॥

੧੩੭-ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਕੁੰਜੀਆਂ ਹਨ ਆਸਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਖੋਲਦਾ ਹੈ ਭੋਜਨ ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਝੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਬੇਟੀਆਂ, ਅਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਬੇਟੇ। ਵਾ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਮੰਢ। ਅਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਕਤੀ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿ ਬਾਤ ਕਰੇ ਉਸਨਾਲ ਅੱਲਾਹ ਪਰੰਤੂ ਜੀ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਵਾ ਪਿੱਛੇ ਪਰਦੇ * ਦੇ ਥੀਂ ਵਾ ਭੇਜੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਨੇਹਾ ਲਿਆਨ ਵਾਲੇ ॥ ਮੰ० ੬। ਸਿਪਾਰਾ ੨੫। ਸੂਰਤ ੪੨। ਆਯਤ ੧੦। ੪੭। ੪੮। ੪੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਖੁਦਾ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਬ ਥਾਂ ਦੇ ਜੇਦਰੇ ਖੋਲਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਨਗੇ? ਇਹ ਬਾਲਪਨੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਪੰਨ ਕਰਮ ਦੇ ਐਸ਼ੁਰਯ ਦਿੰਦਾ ਅਰ ਝੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਈਕਨ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਵੱਡਾ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੈ। ਹੁਨ ਦੇਖੋ ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਫਸਨ, ਜੇਕਰ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਭੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਰਵਸਕਤੀਮੱਤਾ ਏਥੇ ਅਟਕ ਗਈ, ਭਲਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਪੁਤ੍ਰ ਧੀਆਂ ਖੁਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕੁੱਕੜ, ਮੱਛੀ, ਸੂਰ ਆਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੁਤ੍ਰ ਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਬਿਨਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਇਛਿਆ

* ਇਸ ਆਯਤ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ 'ਤਫਸੀਰ ਹੁਸੈਨੀ' ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਅਰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਇਕ ਪਰਦਾ ਜ਼ਰੀ ਦਾ ਸੀ ਦੂਜਾ ਚਿਟੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ, ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਪਰਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ ਚਲਨ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਸੀ, ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਏਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਕਿ ਇਹ ਖੁਦਾ ਹੈ ਵਾ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਹੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿੱਥੇ ਵੇਦ ਭਥਾ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਆਦੀ ਸੱਚੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁੱਧ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਕਿੱਥੇ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ। ਸਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਰਬ ਦੇ ਮੁਰਖ ਲੋਗ ਸਨ ਉੱਤਮ ਬਾਤ ਲਿਆਉਂਦੇ ਕਿਧੇ ਘਰੇ? ॥

ਨਾਲ ਸੰਢ ਰਖਕੇਦੁੱਖ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਵਾਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਖੁਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਮਨੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦਾ! ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਦਾ ਸੁੱਟਕੇ ਬਾਤ ਕਰਸੱਕਦਾ ਹੈ ਵਾਹ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਲੋਗ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਬਵਾ ਪੈਰੀਬਰ? ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਬਾਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਪੈਰੀਬਰ ਖੂਬ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢਦੇ ਹੋਨਗੇ! ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਖੁਦਾ ਸਰਵੱਗ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਅਬਵਾ ਡਾਕ ਦੇ ਤੁੱਲ ਖਬਰ ਮੰਗਾਕੇ ਜਾਨਨਾ ਲਿਖਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਖੁਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕੋਈ ਜਲਾਕ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਏਸਲਈ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ॥੧੩੭॥

੧੩੮—ਅਰ ਜਦ ਆਇਆ ਈਸਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪ੍ਰਤਖਛ ਦੇ ।
ਮੰ० ੬। ਸਿ० ੨੫। ਸੂ० ੪੩। ਆ० ੬੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਈਸਾ ਭੀ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ ਨੇ ਕਿਉਂ ਬਨਾਇਆ? ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਜਾਲ ਹੈ ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਈਸ਼ਰਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੩੮॥

੧੩੯—ਪਕੜੋ ਉਸਨੂੰ ਬੱਸ ਘਸੀਟੋ ਉਸਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਨਰਕ ਦੇ ।
ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਹਨਗੇ ਅਰਵਿਆਹ ਦੇਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਗੋਰੀਆਂ ਅੱਛੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੬। ਸਿ० ੨੫। ਸੂਰਤ ੪੪। ਆ० ੪੪। ੫੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਚੰਗਾ ਖੁਦਾ ਨਿਆਯਕਾਰੀ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਾਂਦਾ ਅਰ ਘਸੀਟਵਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਉਪਾਸਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਨਾਥ ਨਿਰਬਲਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਘਸੀਟਨ ਤਾਂ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਆਸਚਰਯ ਹੈ? ਅਰ ਓਹ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁਸ਼ ਵਾਕਫ਼ਵਿਆਹ ਭੀ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਨੋ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧ੍ਰੋਹਿਤ ਹੀ ਹੈ ॥੧੩੯॥

੧੪੦—ਬੱਸ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਏ ਬੱਸ
ਮਾਰੋ ਗਰਦਨ ਉਨ੍ਹਾਂਦੀ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਦ ਚੁਰ ਕਰ ਦੇਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੱਸਦਿੜ
ਕਰੋ ਕੈਦ ਕਰਨਾ। ਅਰ ਬਹੁਤ ਬਸਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਸੀ
ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਬਸਤੀ ਤੇਰੀ ਥੀਂ ਜਿਸਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ
ਉਸਨੂੰ ਬੱਸ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਨਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਵਡਿਆਈ
ਉਸ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰ, ਵਿਚ ਉਸਦੇ
ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਬਿਨਾ ਵਿਗੜੇ ਪਾਣੀ ਦੇ, ਅਰ ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਕਿ
ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਸੁਆਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਅਰ ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਸਰਾਬ ਦੀਆਂ ਸੁਆਦ
ਦੇਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਦ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੀ, ਅਰ ਵਾਸਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮੇਵੇ ਹਨ ਹਰਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਨ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥੀਂ ।
ਮੰ० ੬ । ਮਿ० ੨੬ । ਸੁ० ੪੭ । ਆ० ੪ । ੧੩ । ੧੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸਲਈ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਦਰ
ਮਰਾਨੇ ਸਬਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਨੇ ਅਰ ਅਪਨਾ ਮਤਲਬ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਦਇਆ ਹੀਨ
ਹਨ । ਜੀਕਨ ਏਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਕਨ ਹੀ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਾਲਾ
ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਜੀਕਨ ਕਿ
ਹੋਰ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਹੋਵੇ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਅਰ ਖੁਦਾ ਵੱਡਾ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੈ ਕਿ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮਾਰਿਆ, ਭਲਾ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁੱਧ ਪਾਨੀ, ਦੁੱਧ, ਸ਼ਰਾਬ ਅਰ ਸ਼ਹਦ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਓਹ
ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਰ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਕਦੀ ਹੋ ਸੱਕ-
ਦੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਬੇੜੇ ਸਮਯ ਵਿਚ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸਲਈ
ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਮਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ॥ ੧੪੦ ॥

੧੪੧-ਜਦ ਕਿ ਹਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਹਲਾਏ ਜਾਨੇ ਕਰ । ਅਰ
ਉਡਾਏ ਜਾਨਗੇ ਪਹਾੜ ਉਡਾਏ ਜਾਨੇਕਰ । ਬੱਸ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਭੂਨਗੇ ਤਿੱਤਰਬਿੱਤਰ ।
ਬੱਸ ਸਾਹਿਬ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕੀ ਹਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ । ਅਰ ਖੱਬੇ
ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕੀ ਹਨ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੇ । ਉੱਪਰ ਮੱਜੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨੇ
ਹੋਏ ਹਨ । ਤਕੀਏ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮਨੇ ਸਾਮਨੇ । ਅਰ
ਫਿਰਨਗੇ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ । ਨਾਲ ਪਾਨੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ
ਦੇ ਅਰ ਕਰਵਿਆਂ ਦੇ । ਅਰ ਪਿਆਲਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਸਫਾ ਨਾਲ । ਨਹੀਂ ਮੱਥਾ
ਦੁਖਾਏ ਜਾਨਗੇ ਉਸਥੀਂ ਅਰ ਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਨਗੇ । ਅਰ ਮੇਵੇ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਦੇ ਕਿ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਅਰ ਮਾਂਸ ਜਨੌਰ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿ ਪਸੰਦ
ਕਰਨ । ਅਰ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਨ ਚੰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ
ਵਕਤ ਮੋਤੀਆਂ ਲਕੌਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੇ । ਅਰ ਵਿਛੋਨੇ ਵੱਡੇ । ਨਿਸਚੇ ਅਸਾਨੇ
ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਬੱਸ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸਾਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਆਚੀ । ਸੁਹਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਉਮਰ
ਵਾਲੀਆਂ । ਬੱਸ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਉਸਥੀਂ ਪੇਟਾਂ ਨੂੰ । ਬੱਸ ਕਸਮ ਖਾਨਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਨਾਲ ਡਿਗਨ ਵਾਲੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ॥ ਮੰ० ੭ । ਸਿ० ੨੭ । ਸੁ० ੫੬ । ਆ०
੪ । ੫ । ੬ । ੮ । ੯ । ੧੫ । ੧੬ । ੧੭ । ੧੮ । ੧੯ । ੨੦ । ੨੧ । ੨੨ ।
੨੩ । ੨੪ । ੨੫ । ੨੬ । ੨੭ । ੨੮ । ੫੪ । ੭੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਹੁਨ ਵੇਖੋ ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਲੀਲਾ ਨੂੰ,
ਭਲਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤਾਂ ਹਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਹਲਦੀ ਹੀ ਰਹੇਗੀ ?
ਸ ਥੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰ

ਜਾਨਦਾ ਸੀ ! ਭਲਾ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪੰਖੇਰੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਡਾ ਦੇਵੇਗਾ ?
 ਜੇਕਰ ਭੁਨਗੇ ਹੋ ਜਾਨਗਾ ਤਾਂ ਭੀ ਸੁਖਫਲ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਰਹਨਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦਾ ਦੂਜਾ ਜਨਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਵਾਹ ਜੀ ! ਜੇ ਖੁਦਾ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ
 ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸੱਜੇ ਅਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਕੀਕਨ ਖਲੋ ਸਕਦੇ ? ਜਦ ਉੱਥੇ ਮੰਜੇ ਸੋਨੇ
 ਦੀ ਭਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਤਰਖਾਣ ਸੁਨਿਆਰੇ ਭੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ
 ਹੋਨਗੇ ? ਅਰ ਖਟਮਲ ਕੱਟਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸੌਣ ਭੀ
 ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਕੀ ਓਹ ਸਿਰੁਨੇ ਲਾਕੇ ਨਿਕੰਮੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ
 ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਵਾ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ
 ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਪਚ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਓਹ ਰੋਗੀ ਹੋਕੇ ਛੇਤੀ ਮਰ ਭੀ ਜਾਂਦੇ
 ਹੋਨਗੇ ? ਅਰ ਜੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ ਤਾਂ ਜੇਹੀ ਮੋਹਨਤ ਮਜ਼ੂਰੀ ਏਥੇ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਉੱਥੇ ਮੋਹਨਤ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਫੇਰ ਉੱਥੇ
 ਤੋਂ ਉੱਥੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਕੀ ਹੈ ? ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਉੱਥੇ
 ਮੁੰਡੇ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ?
 ਅਰ ਸੱਸ, ਸੌਹਰਾ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਤਦ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸਹਰ ਵਸਦਾ
 ਹੋਵੇਗਾ ? ਫੇਰ ਮਲ ਮੁਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੇ ਵਧਨ ਨਾਲ ਰੋਗ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
 ਹੁੰਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਮੇਵੇ ਖਾਨਗੇ ਗਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਪੀਨਗੇ
 ਅਰ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਾਬ ਪੀਨਗੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਦੁਖੇਗਾ ਅਰ
 ਨ ਕੋਈ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲੇਗਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਮੇਵਾ ਖਾਨਗੇ ਅਰ ਜਨੌਰਾਂ ਤਥਾ
 ਪੰਖੇਰੂਆਂ ਦੇ ਮਾਂਸ ਭੀ ਖਾਨਗੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਪੰਖੇਰੂਆਂ
 ਜਨੌਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੋਨਗੇ ਹਤਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਹੱਡ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਖਿਲਰੇ
 ਹੋਏ ਹੋਨਗੇ ਅਰ ਕਸਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਭੀ ਹੋਨ ਗੀਆਂ । ਵਾਹ ਕੀ
 ਕਹਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਥੀ ਭੀ ਵਧੀਕ
 ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ !!! ਅਰ ਜੇ ਮਾਂਸ ਸਰਾਬ ਖਾ ਪੀਕੇ ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ
 ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਮੁੰਡੇ ਭੀ ਉੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰ
 ਰਹਨੇ ਚਾਹੀਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਨਸ਼ੇਬਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਗਰਮੀ
 ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ ਅਰ ਓਹ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਨ । ਜ਼ਰੂਰ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ
 ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੈਠਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਛੋਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਚਾਹੀਏ । ਜਦ
 ਖੁਦਾ ਕੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦੇ ਤਾਂ ਕੁਆਰੇ
 ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਕੁਆਰੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਜੋ
 ਉੱਥੇ ਉਮੈਦਵਾਰ ਹੋਕੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਭੀ ਕੁਆਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ
 ਵਿਆਹ ਨਾ ਲਿਖਿਆ, ਕੀ ਓਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਮੈਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਆਰੀਆਂ

ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨਗੇ ? ਏਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਲਿਖੀ, ਇਹ ਖੁਦਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ? ਜੇਕਰ ਬਰਾਬਰ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਸੁਹਾਗਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਖਾਉਂਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਉਮਰ ਦੁਨੀ ਫਾਈ ਗੁਨਾਂ ਚਾਹੀਏ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸਤ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਅਰ ਨਰਕ ਵਾਲੇ ਬੁਹੜ ਦੇ ਦੁਖਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਕੇ ਪੇਟ ਭਰਨਗੇ ਤਾਂ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੁਖਤ ਭੀ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਹੋਨਗੇ ? ਤਾਂ ਕੰਡੇ ਭੀ ਲੱਗਦੇ ਹੋਨਗੇ ? ਅਰ ਤੱਤਾ ਪਾਨੀ ਪੀਨਗੇ ਇਤਿਆਦੀ ਦੁੱਖ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਾਨਗੇ । ਸਹੁੰ ਦਾ ਖਾਨਾ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਝੂਠੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸੱਚੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਝੂਠ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ॥ ੧੪੧ ॥

੧੪੨--ਨਿਸ਼ਚੇ ਅੱਲਾਹ ਮਿਤ੍ਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਲੜਦੇ ਹਨ ਵਿਚ ਮਾਰਗ ਉਸਦੇ ਦੇ ॥ ਮੰ: ੭ । ਸਿ: ੨੮ । ਸੁ: ੫੯ । ਆ: ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਅਰਬਦੇਸ਼ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬ ਨਾਲ ਲੜਾਕੇ ਵੈਰੀ ਬਨਾਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿਵਾਇਆ ਅਰ ਮਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਵਧਾਵੇ ਅਜੇਹੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁਧਵਾਨ ਈਸ਼ਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਸਕਦਾ । ਜੇ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਵਧਾਵੇ ਓਹੋ ਸਬਨੂੰ ਦੁੱਖਦਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧੪੨ ॥

੧੪੩--ਹੇ ਨਬੀ ਕਿਉਂ ਹਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਕਿ ਹਲਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਖੁਦਾ ਨੇ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ । ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਬੀਬੀਆਂ ਅਪਨੀਆਂ ਦੀ, ਅਰ ਅੱਲਾਹ ਖਛਮਾ ਕਰਨਵਾਲਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ । ਜਲਦੀ ਹੈ ਮਲਕ ਉਸਦਾ ਜੋ ਓਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਰ ਈਮਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਟਾ ਦੇਵੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨਵਾਲੀਆਂ, ਤੋਬਾ ਕਰਨਵਾਲੀਆਂ, ਭਗਤੀ ਕਰਨਵਾਲੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾ ਰੱਖਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਪੁਰੁਸ਼ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ਅਰ ਬਿਨ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ॥ ਮੰ: ੭ । ਸਿ: ੨੮ । ਸੁ: ੬੬ । ਆ: ੧।੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਪਿਆਨ ਦੇਕੇ ਵੇਖਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਖੁਦਾ ਕੀ ਹੋਇਆ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰ ਬਾਹਿਰ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਵਾਲਾ ਨੌਕਰ ਠਹਰਿਆ ॥ ਪਹਲੀ ਆਇਤ ਉੱਤੇ ਦੋ ਕਹਾਨੀਆਂ ਹਨ ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਹਿਵਦਾ ਸਰਬਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਘਰ ਪੀਨ ਵਿਚ ਦੋਰ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਨਾ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਨ ਸੁਨਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਸਹੁੰ ਖਾ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾ ਪੀਵਾਂਗੇ । ਦੂਜੀ ਏਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਰਾਤ ਨੂੰ

ਗਏ ਤਾਂ ਓਹ ਨਾ ਸੀ ਅਪਨੇ ਪੈਰੇ ਗਈ ਸੀ। ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਥੀਥੀ ਨੂੰ ਏਸ ਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ, ਤਦ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਅਰ ਥੀਥੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਥੀਥੀ ਨੇ ਮੰਨਲੀਤਾ ਕਿ ਨਾ ਕਰਾਂਗੀ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਥੀਥੀ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਹਿਆ ਏਸ ਉੱਤੇ ਇਹ ਆਇਤ ਖੁਦਾਨੇ ਉਤਾਰੀ, ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਹਲਾਲ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਹਰਾਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ! ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਖੁਦਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰਦਾ ਨਬੇੜਾ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਾਂ ਆਚਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਨੇਕ ਵਹੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖੇ ਓਹ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਭਗਤ ਵਾ ਪੈਰੀਬਰ ਕੀਕਨ ਹੋ ਮੱਕੇ। ਅਰ ਜੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਖਛ-ਪਾਤ ਕਰਕੇ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰੇ ਓਹ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹੋਕੇ ਅਧਰਮੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭੀ ਮਿਤ੍ਰਸਟ ਨਾ ਹੋਕੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਸੇ ਉਸਦੀ ਲੱਜਿਆ, ਭੈ ਅਰ ਧਰਮ ਕਿਥੋਂ ਰਹੇ? ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

ਕਾਮਾਤੁਰਾਣਾਂ ਨ ਭਯੋ ਨ ਲੱਜਾ।

ਜੇ ਕਾਮੀ ਮਨੁਸ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਤੋਂ ਭੈ ਵਾ ਲੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਭੀ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਪੈਰੀ-ਬਰ ਦੇ ਸ਼ਗੜੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਨੋ ਸਰਪੈਂਚ ਬਨਿਆ ਹੈ। ਹੁਨ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਗ ਵਿਚਾਰ ਲੈਨ ਕਿ ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਵਾ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਵਾ ਕਿਸੇ ਅਵਿਦਵਾਨ ਮਤਲਬਸਿੰਧੂ ਦਾ ਬਨਾਇਆ? ਸਾਫ਼ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਦੂਜੀ ਅਇਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥੀਥੀ ਨਾਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਇਹ ਆਇਤ ਉਤਾਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਗੜਬੜ ਕਰੇਂਗੀ ਅਰ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਦਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਥੀਥੀਆਂ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਨ। ਜਿਸ ਮਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਬੁਧੀ ਹੈ ਓਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਸੱਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਖੁਦ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ ਵਾ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਸਿੰਧੀ ਦੇ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਤੋਂ ਠੀਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਨਿਰਾ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵੇਖਕੇ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੇ ਸਿੱਧ ਹੋਨ ਦੇ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਤਰਫ ਥੀਂ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਗ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵੱਲ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ

ਉਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੇ ਬੁਧਵਾਨ ਇਹੋ ਕਹਨਗੇ ਕਿ ਖੁਦਾ ਕੀ ਹੋਇਆ
ਮਾਨੇ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਈ ਬੀਬੀਆਂ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਾਈ
ਠਹਰਿਆ ॥ ੧੪੩ ॥

੧੪੪—ਹੇ ਨਬੀ ਭਗਤਾ ਕਰ ਕਾਫਰਾਂ ਅਰ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ
ਅਰ ਸਖਤੀ ਕਰ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ॥ ਮੰ: ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੨੮ । ਸੂਰਤ ੬੬ ।
ਆਯਤ ੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਦੇਖੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੋਰ ਮਤ
ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਲਈ ਪੈਗੰਬਰ ਅਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ
ਇਸੇ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਗ
ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨਾ ਛੱਡਕੇ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਨ ॥ ੧੪੪ ॥

੧੪੫—ਫਟ ਜਾਵੇਗਾ ਆਸਮਾਨ ਬੱਸ ਓਹ ਉਸ ਦਿਨ ਸੁਸਤ ਹੋਵੇਗਾ ।
ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹੋਨਗੇ ਉਪਰ ਉਸਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਅਰ ਉਠਾਨਗੇ ਚੌਕੀ ਮਾਲਕ
ਤੇਰੇ ਦੀ ਉਪਰ ਅਪਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਅੱਠ ਜਨੇ । ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਮਨੇ ਲਿਆਏ
ਜਾਓਗੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਲੁਕੀ ਰਹੇਗੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕੀ ਹੋਈ । ਬੱਸ ਜੇਹੜਾ
ਕੋਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਅਪਨਾ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਅਪਨੇ ਦੇ, ਬੱਸ
ਕਹੇਗਾ ਲੋ ਪੜ੍ਹੋ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਮੇਰਾ । ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਰਮਪਤ੍ਰ
ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਅਪਨੇ ਦੇ ਬੱਸ ਕਹੇਗਾ ਹਾਏ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਮੈਂ
ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਅਪਨਾ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੨੮ । ਸੂਰਤ ੬੬ । ਆਯਤ ੧੬ ।
੧੭ । ੧੮ । ੧੯ । ੨੫ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਨਿਆਯ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ । ਭਲਾ
ਆਕਾਸ਼ ਭੀ ਕਦੀ ਫਟ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਓਹ ਕਪੜੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਫਟ
ਜਾਵੇ ? ਜੇਕਰ ਉੱਪਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਤ
ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ । ਹੁਨ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਨ ਵਿਚ
ਕੁਝ ਸੰਦੇਹ ਨਾ ਰਹਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਚੌਕੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਨਾ ਅੱਠਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਕੋਲੋਂ
ਉਠਵਾਨਾ ਬਿਨਾ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ । ਅਰ ਸਾਮਨੇ ਵਾ
ਪਿੱਛੇ ਆਉਣਾ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਸੱਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਓਹ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਹੈ
ਤਾਂ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸਰਵੱਗ, ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ,
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ, ਅਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਬਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨ
ਸੱਕਦਾ । ਇਹ ਵੱਡੇ ਆਸਚਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੁੰਨਆਤਮਾ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ
ਵਿੱਚ ਪਤ੍ਰ ਦੇਨਾ ਵਰਵਾਨਾ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਭੇਜਨਾ ਅਰ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ
ਵਿੱਚ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਦਾ ਦੇਨਾ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਭੇਜਨਾ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਵਾਚਕੇ ਨਿਆਯ

ਕਰਨਾ ਭਲਾ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਸਰਵੱਗ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਥ ਲੀਲਾ ਬਾਲਪਨੇ ਦੀ ਹੈ ॥ ੧੪੫ ॥

੧੪੬—ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਆਤਮਾ ਵੱਲ ਉਸਦੀ, ਉਹ ਪੀੜਾ ਹੋਵੇਗੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਕਿ ਹੈ ਅੰਦਾਜ਼ ਉਸਦਾ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ । ਜਦ ਕਿ ਨਿਕਲਨਗੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨੋ ਕਿ ਓਹ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਲ ਦੌੜਦੇ ਹਨ ॥ ੦ ੭। ਸਿੰ ੨੯। ਸੂ ੭੦। ਆ ੮। ੪੨॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਰਾਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਉੱਨੀ ਵੱਡੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਨਾਂ ਵੱਡਾ ਦਿਨ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ, ਕੀ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਖੁਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਕਰਮਪਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਖਲੋਤੇ ਵਾ ਬੈਠੇ ਅਥਵਾ ਜਾਗਦੇ ਹੀ ਰਹਨਗੇ? ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਤਦ ਸਥ ਰੋਗੀ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਮਰ ਹੀ ਜਾਨਗੇ? ਕੀ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਚਹਰੀ ਵੱਲ ਨੱਠਨਗੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸੱਮਨ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਪਹੁੰਚਨਗੇ? ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਪੰਨਿਆਤਮਾ ਵਾ ਪਾਪਆਤਮਾ ਹਨ ਇਨ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਥਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਦੌਰੇ ਸਪੁਰਦ ਕੇਂਦ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ? ਅਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਚਹਰੀ ਬੰਦ ਹੋਵੇਗੀ? ਅਰ ਖੁਦਾ ਤਥਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਬੈਠੇ ਹੋਨਗੇ? ਅਥਵਾ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ? ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਫਿਰਦੇ ਸੌਂਦੇ ਨਾਚ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਵਾ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਨਗੇ? ਅਜੇਹਾ ਹਨੇਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਾਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਥਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਜੰਗਲੀਆਂ ਦੇ ਦੁਜਾ ਕੌਨ ਮੰਨੇਗਾ ॥ ੧੪੬ ॥

੧੪੭—ਨਿਸ਼ਚੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ । ਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕੀਕਨ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਅਰ ਕੀਤਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਵਾਲਾ ਅਰ ਕੀਤਾ ਸੂਰਯ ਨੂੰ ਦੀਵਾ ॥ ਮੰ ੭। ਸਿੰ ੨੯। ਸੂ ੭੧। ਆ ੧੩। ੧੫। ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਨਿੱਤ ਅਮਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸੱਕਦੇ, ਫੇਰ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਕੀਕਨ ਰਹ ਸੱਕਨਗੇ? ਜੋ ਵਸਤੂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹ ਵਸਤੂ ਸ਼ੁਰੂਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਕੀਕਨ ਬਨਾਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਰ ਵਿਭੂ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਦੁਜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਕਾਸ਼ ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਨਾਮ ਰਖਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਆਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਦ, ਸੂਰਯ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹ

ਸੱਕਦੇ। ਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਉੱਪਰ ਅਰ ਇਕ ਹੇਠਾਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਥ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਈਕਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਏਸਲਈ ਇਹ ਥਾਤ ਸਰਵਥਾ ਝੂਠੀ ਹੈ ॥ ੧੪੭ ॥

੧੪੮-ਏਹ ਕਿ ਮਸੀਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਹਨ। ਬੱਸ ਨਾ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰੋ ਨਾਲ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ॥ ਮੰ० ੭। ਸਿ० ੨੯। ਸੁ० ੭੨। ਆ० ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਇਹ ਥਾਤ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਗ “ਲਾਇਲਾਹਾ ਇੱਲਿੱਲਾ ਮਹੱਮਦੁਰਰਸੂਲਿੱਲਾ” ਏਸ ਕਲਮੇ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਥਾਤ ਕੁਰਾਨ ਥੀਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਥਾਤ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਮਸੀਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਹਨ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਹਾ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਕ ਹੋਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਪੁਰਾਣੀ, ਜੈਨੀ, ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਘਰ ਮੰਨਨ ਕਰਕੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਏਹ ਲੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ॥ ੧੪੮ ॥

੧੪੯-ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਸੁਰਯ ਅਰਦੰਦ ॥ ਮੰ० ੭। ਸਿ० ੨੯। ਸੁ० ੭੫। ਆ० ੯ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਭਲਾ ਸੁਰਯ ਚੰਦ ਕਦੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸੱਕਦੇ ਹਨ? ਵੇਖੋ ਇਹ ਕਿੱਨੀ ਮੁਰਖਤਾ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ ਅਰ ਸੁਰਯ ਚੰਦ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੀ? ਹੋਰ ਸਥ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਯੁਕਤੀ ਹੈ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਨਹੁੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਕ੍ਰਿਤ ਕਦੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਬਿਨਾ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ॥ ੧੪੯ ॥

੧੫੦-ਅਰ ਫਿਰਨਗੇ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਡੇ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੇ, ਜਦ ਵੇਖੇਗਾ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰੇਗਾ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਤੀ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ। ਅਰ ਪੁਆਏ ਜਾਨਗੇ ਕੰਡਨ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਅਰ ਪਿਲਾਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਾਬ ਪਵਿਤ੍ਰ ॥ ਮੰ० ੭। ਸਿ० ੨੯। ਸੁ० ੬੭। ਆ० ੧੯। ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਮੋਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਮੰਡੇ ਕਿਉਂ ਰੱਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਜੁਆਨ ਲੋਗ ਸੇਵਾ ਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੱਕਦੀਆਂ? ਕੀ ਆਸਚਰਯ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮਹਾਬੁਰਾ ਕੰਮ ਮੰਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਮੂਲ ਏਹੋ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਵਚਨ ਹੋਵੇ। ਅਰ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਸੇਵਕਭਾਵ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਅਰ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮੋਹਨਤ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਤਥਾ ਪਖਛਪਾਤ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਅਰ ਜਦ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸਰਾਬ ਪਿਲਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ

ਠਹਿਰੇਗਾ, ਫੇਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵੱਡਾਪਨ ਕੀਕਨ ਰਹ ਸੱਕੇਗਾ? ਅਰ ਉੱਥੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਅਰ ਗਰਭਸਥਿਤੀ ਅਰ ਲੜਕੇ ਬਾਲੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨਹੀਂ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂਦਾ ਵਿਸਯ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੋਇਆ। ਅਰ ਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜੀਵ ਕਿੱਥੇ ਆਏ? ਅਰ ਬਿਨਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜੰਮੇ? ਜੇਕਰ ਜੰਮੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਨੇ ਅਰ ਖੁਦਾ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਬੀਂ ਬਹਿਸਤ ਏਵੇਂ ਮਿਲ ਕਿਆ? ਕਈਆਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਨੇ ਅਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਏਸ ਬੀਂ ਵਧੀਕ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਅਨਿਆਯ ਕਿਹੜਾ ਹੋਵੇਗਾ? ॥ ੧੫੦ ॥

੧੫੧—ਬਦਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨਗੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ । ਅਰ ਪਿਆਲੇ ਹਨ ਭਰੇ ਹੋਏ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਖਲੋਨਗੇ ਰੂਹ ਅਰ ਫਰਿਸਤੇ ਪੰਗਤ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੪੦ । ਸੂਰਤ ੭੮ । ਆਯਤ ੨੬ । ੩੪ । ੩੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਦਾ 'ਬਹਿਸਤ' ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਫਰਿਸਤੇ ਅਰ ਮੌਤੀ ਦੇ ਵਾਛਨ ਮੰਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦਾ ਦੇ ਲਈ ਬਹਿਸਤ ਮਿਲਿਆ? ਜਦ ਪਿਆਲੇ ਭਰ ਸਰਾਬ ਪੀਨਗੇ ਤਾਂ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੜਨਗੇ? 'ਰੂਹ' ਨਾਮ ਏਥੇ ਇਕ ਫਰਿਸਤੇ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਬ ਫਰਿਸਤਿਆਂਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਕੀ ਖੁਦਾ 'ਰੂਹ' ਤਥਾ ਹਰ ਫਰਿਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਗਤ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਪਲਟਨ ਬਨੇਗਾ? ਕੀ ਪਲਟਨ ਕੋਲੋਂ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਡ ਦਿਵਾਵੇਗਾ? ਅਰ ਖੁਦਾ ਉਸ ਸਮਯ ਖਲੋਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਵਾ ਬੈਠਾ? ਜੇਕਰ ਕਿਆਮਤ ਤਕ ਖੁਦਾ ਅਪਨੀ ਸਬ ਪਲਟਨ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਸੈਤਾਨ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਬੇ ਖਟਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਏਸਦਾ ਨਾਮ ਖੁਦਾਈ ਹੈ ॥ ੧੫੧ ॥

੧੫੨—ਜਦ ਕਿ ਸੂਰਯ ਵਲੋਂਟਿਆ ਜਾਵੇ ਅਰ ਜਦ ਕਿ ਤਾਰੇ ਮੈਲੇ ਹੋ ਜਾਨ ਅਰ ਜਦ ਕਿ ਪਹਾੜ ਤੁਰਾਏ ਜਾਨ ਅਰ ਜਦ ਆਸਮਾਨ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰੀ ਜਾਵੇ ॥ ਮੰਃ ੭ । ਸਿਃ ੪੦ । ਸੂਃ ੮੧ । ਆਃ ੧ । ੨ । ੩ । ੧੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਹ ਵੱਡੀ ਬੇਸਮਝੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲ ਸੂਰਯ ਲੋਕ ਵਲੋਂਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਤਾਰੇ ਮੈਲੇ ਕਿਉਂਕਰ ਹੋ ਸੱਕਨਗੇ? ਅਰ ਪਹਾੜ ਜੜ੍ਹ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਕੀਕਨ ਚੱਲਨਗੇ? ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕੀ ਪਸ਼ੂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ? ਇਹ ਬੜੀ ਬੇਸਮਝੀ ਅਰ ਜੰਗਲੀਪਨ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ॥ ੧੫੨ ॥

੧੫੩—ਅਰ ਜਦ ਕਿ ਆਸਮਾਨ ਫਟ ਜਾਵੇ ਅਰ ਜਦ ਤਾਰੇ ਝੜ ਜਾਨ ਅਰ ਜਦ ਦਰਯਾ ਚੀਰੇ ਜਾਨ ਅਰ ਜਦ ਕਬਰਾਂ ਜੁਆ ਕੇ ਉਠਾਈਆਂ

ਜਾਨ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੩੦ । ਸੂ० ੮੨ । ਆ० ੧ । ੨ । ੩ । ੪ ।

(ਸਮੀਖਛਕ) ਵਾਹ ਜੀ! ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਆਕਾਸ਼ ਕੀਕਨ ਫਟਸੱਕੇਗੇ? ਅਰ ਤਾਰੇ ਕੀਕਨ ਝੜਸੱਕਨਗੇ? ਅਰ ਦਰਯਾ ਕੀ ਹੈ ਲਕੜ ਹੈ ਕਿ ਚੀਰ ਸੱਕੇਗੇ? ਅਰ ਕਬਰਾਂ ਕੀ ਮੁਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੁਆ ਸੱਕੇਗੇ? ਏਹ ਸਬ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਵਾਛਣ ਹਨ ॥੧੫੩॥

੧੫੪—ਸਹੁ ਹੈ ਆਸਮਾਨ ਬੁਰਜਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਹੈ ਵੱਡਾ ਵਿਰਭਖਤੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੩੦ । ਸੂਰਤ ੮੫ । ਆਯਤ ੧ । ੨੧ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਇਸ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਭੂਗੋਲ ਖਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਵਾਛਣ ਬੁਰਜਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ? ਜੇਕਰ ਮੇਖ ਆਦੀ ਰਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬੁਰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਏਸ ਲਈ ਏਹ ਬੁਰਜ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਕਿੰਤੂ ਸਬ ਤਾਰੇ ਲੋਕ ਹਨ? ਕੀ ਓਹ ਕੁਰਾਨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਏਹ ਕੁਰਾਨ ਉਸਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਵਧੀਕ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧੫੪॥

੧੫੫—ਨਿਸਚੇ ਓਹ ਮਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਮਕਰ, ਅਰ ਮੈਂ ਭੀ ਮਕਰ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ਇਕ ਮਕਰ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ ਸਿਪਾਰਾ ੩੦ । ਸੂਰਤ ੮੬ । ਆਯਤ ੧੫ । ੧੬ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਮਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਠੱਗਪਨੇ ਨੂੰ ਕੀ ਖੁਦਾ ਭੀ ਠੱਗ ਹੈ? ਅਰ ਕੀ ਚੋਰੀਦਾ ਉੱਤਰ ਚੋਰੀ ਅਰ ਝੂਠਦਾ ਉੱਤਰ ਝੂਠ ਹੈ? ਕੀ ਕੋਈ ਚੋਰ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੀ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਚੋਰੀ ਕਰੇ? ਵਾਹ! ਵਾਹ!! ਜੀ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਨਾਨ ਵਾਲੇ ॥੧੫੫॥

੧੫੬—ਅਰ ਜਦ ਆਵੇਗਾ ਮਾਲਕ ਤੇਰਾ ਅਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਪੰਗਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਰ ਲਿਆਇਆ ਜਾਵੇ ਗਾ ਦੋਜ਼ਖ ਨੂੰ ॥ ਮੰ० ੭ । ਸਿ० ੩੦ । ਸੂ० ੮੯ । ਆ० ੨੧ । ੨੨ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕਹੋ ਜੀ ਜੀਕਨ ਕੋਟਵਾਲ ਵਾ ਸੇਨਾਪਤੀ ਅਪਨੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪੰਗਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ ਉਕਨਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਖੁਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਦੋਜ਼ਖ ਨੂੰ ਘੜੇ ਵਾਘਣ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੇ ਉੱਥੇ ਲੈਜਾਵੇ, ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੰਖਯ ਕੈਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀਕਨ ਸਮਾ ਸੱਕਨਗੇ? ॥੧੫੬॥

੧੫੭—ਬੱਸ ਕਹਿਆ ਸੀ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਬਰਖੁਦਾ ਦੇ ਨੇ ਰਖਛਾ

ਕਰੋ ਉਠਨੀ ਖੁਦਾ ਦੀ ਨੂੰ ਅਰ ਪਾਨੀਪਿਲਾਨਾ ਉਸਦੇਨੂੰ । ਬੱਸ ਬੁਠਲਾਇਆ ਉਸਨੂੰ ਬੱਸ ਪੈਰ ਕਟੋ ਉਸਦੇ, ਬੱਸ ਮਰੀ ਪਾਈ ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੩੦ । ਸੁਰਤ ੯੧ । ਆਯਤ ੧੩ । ੧੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਕੀ, ਖੁਦਾ ਭੀ ਉਠਨੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸੈਲ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੀ ? ਅਰ ਬਿਨਾ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਅਪਨਾ ਨਿਯਮ ਤੋੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਰੀ ਰੋਗ ਕਿਉਂ ਪਾਇਆ ? ਜੇਕਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਨਿਆਯ ਅਰ ਉਸ ਰਾਤ ਦਾ ਹੋਨਾ ਬੁਠ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਏਸ ਉਠਨੀ ਦੇ ਲੇਖ ਥੀਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਬਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਠ ਉਠਨੀ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਦੂਜੀ ਸਵਾਰੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸਥੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਰਬਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਬਨਾਇਆ ਹੈ ॥ ੧੫੭ ॥

੧੫੮-ਈਕਨ ਜੋਨਾਂ ਰੋਕੇਗਾ ਸ਼ਰੂਰ ਘਸੀਟਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਵਾਲਾਂਮੱਥੇ ਦੇ । ਓਹ ਮੱਥਾ ਕਿ ਬੁਠਾ ਹੈ ਅਰ ਅਪਰਾਧੀ । ਅਸੀਂ ਬੁਲਾਵਾਂਗੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦੋਸ਼ਖ ਦੇ ਨੂੰ ॥ ਮੰਜ਼ਲ ੭ । ਸਿਪਾਰਾ ੩੦ । ਸੁਰਤ ੯੬ । ਆਯਤ ੧੫ । ੧੬ । ੧੮ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਏਸ ਨੀਰ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੇ ਘਸੀਟਨ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਭੀ ਖੁਦਾ ਨਾ ਬਚਿਆ । ਭਲਾ ਮੱਥਾ ਭੀ ਕਦੀ ਬੁਠਾ ਅਰ ਅਪਰਾਧੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾ ਜੀਵਦੇ ? ਭਲਾ ਇਹ ਕਦੀ ਖੁਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਕਨ ਜੋਹਲਖਾਨੇ ਦੇ ਦਵੇਗੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜੇ ? ॥ ੧੫੮ ॥

੧੫੯-ਨਿਸਰੋ ਉਤਾਰਿਆ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕਦਰ ਦੇ । ਅਰ ਕੀ ਜਾਨੇ ਤੂੰ ਕੀ ਹੈ ਰਾਤ ਕਦਰ ਦੀ । ਉੱਤਰਦੇ ਹਨ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਗਿਆ ਮਾਲਕ ਅਪਨੇ ਦੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਤੱਕ ਕੰਮਦੇ ॥ ਮੰਜ਼ ੭ । ਸਿਃ ੩੦ । ਸੁਃ ੯੭ । ਆਃ ੧ । ੨ । ੪ ॥

(ਸਮੀਖਛਕ) ਜੇਕਰ ਇਕ ਹੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਉਤਾਰਿਆ ਤਾਂ ਓਹ ਆਇਤ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਸਮਯ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਅਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਤਾਰਿਆ ਇਹ ਥਾਤ ਸੱਚ ਕੀਕਨ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ? ਅਰ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਹੈ ਏਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪੁੱਛਨਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਲਿਖ ਆਏ ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ । ਅਰ ਏਥੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖੁਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇੱਕਦੇਸੀ ਹੈ, ਹੁਨ ਤਕ ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਕਿ ਖੁਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰ ਪੈਰੀਬਰ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ, ਹੁਨ ਇਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਚੌਥੀ ਨਿਕਲ ਪਈ, ਹੁਨ ਨਾ ਜਾਨੀਏ ਇਹ ਚੌਥੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਕੀ ਹੈ ? ਏਹ ਤਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਅਰਥਾਤ ਪਿਉ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ

ਆਤਮਾ, ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਮੰਨਨ ਥੀਂ ਚੌਥਾ ਭੀ ਵਧ ਗਿਆ । ਜੇਕਰ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਜੇਹਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਕਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਵਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇਕਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਹਨ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਕਿਉਂ ? ਅਰ ਘੋੜੇ ਆਦੀ ਜਾਨਵਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਅਰ ਕੁਰਾਨ ਆਦੀ ਦੀਆਂ ਖੁਦਾ ਸੋਹਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋਹਾਂ ਖਾਨਾ ਭਲੇ ਲੋਗਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ॥੧੫੯॥

ਹੁਨ ਏਸ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ (ਦੱਸਨ) ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨਾ ਈਸ਼ੁਰ ਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਬਨਾਈ ਅਰ ਨਾ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਦੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਲੋਗ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਅਪਨਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਗੁਆਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਏਸ ਵਿਚ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਸੱਤ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦ ਆਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਜੀਕਨ ਮੈਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਕਨ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਦੇ ਹਠ ਅਰ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਰ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਏਸਦੇ ਬਿਨਾ ਜੋ ਕੁਝ ਏਸ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਸਬ ਅਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਭ੍ਰਮ ਜਾਨ ਅਰ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਨਾਕੇ ਸਾਂਝੀ ਭੀਗ ਕਰਾਕੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਮਰਾ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੇਰ ਵਧਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਵਧਾਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸਯ ਹੈ । ਅਰ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਨ ਦੇ ਦੋਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਜਾਨੋ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ॥

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਬ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਨ, ਜੀਕਨ ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਵਾ ਦੂਜੇ ਮਤ ਮਝਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਦੋਸ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਸਬ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੀ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਛੁੱਟ ਮੇਲ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਇੱਕਮਤ ਹੋਕੇ ਸੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏਸ ਨੂੰ ਬੁਧਵਾਨ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲੋਗ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਲਾਭ ਲੈਨ । ਜੇਕਰ ਕਿਦੇ ਭ੍ਰਮ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰ ਲੈਨ ।

ਹੁਨ ਇਕ ਬਾਤ ਇਹ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਆ ਕਰਦੇ ਅਰ ਲਿਖਿਆ ਵਾ ਛਪਵਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਤ ਦੀ ਬਾਤ ਅਥਰਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਏਸ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਥਰਵੇਦ ਵਿਚ ਏਸ ਬਾਤ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

(ਪ੍ਰਸਨ) ਕੀ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਅਥਰਵੇਦ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ? ਜੇਕਰ

ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਲੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵੇਖੋ ਇਹ ਸਾਖਛਾਤ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ
ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਥਰਵਵੇਦ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ॥

ਅਥ ਅੱਲੋਪਨਿਸ਼ਦੰ ਵਯਾਖਯਾਸਯਾਮः ।

ਅਸਮੱਲਾਂ ਇੱਲੇ ਮਿਤ੍ਰਾਵਰੁਣਾ ਦਿਵਯਾਨਿ ਧੱਤੇ ।
ਇੱਲੱਲੇ ਵਰੁਣੇ ਰਾਜਾ ਪੁਨਰਦਦੁः । ਹਯਾ ਮਿਤ੍ਰੇਇੱਲਾਂ
ਇੱਲੱਲੇ ਇੱਲਾਂ ਵਰੁਣੇ ਮਿਤ੍ਰਸਤੇਜਸਕਾਮः ॥ ੧ ॥
ਹੋਵਾਰਮਿੰਦ੍ਰੋ ਹੋਤਾਰਮਿੰਦ੍ਰ ਮਹਾਸੁਰਿੰਦ੍ਰਾਃ ਅੱਲੋਜਯੇਸ਼ਠੰ
ਸ੍ਰੇਸ਼ਠੰ ਪਰਮੰ ਪੂਰਣੰ ਵ੍ਰਹਮਾਣੰ ਅੱਲਾਮ ॥ ੨ ॥
ਅੱਲਾਰਸੂਲ ਮਹਾਮਦਰਕਬਰਸਯ ਅੱਲੋ ਅੱਲਾਮ॥੩॥
ਆਦੱਲਾਬ੍ਰਹਮੇਕਕਮ । ਅੱਲਾਬ੍ਰਹਮ ਨਿਖਾਤਕਮ ॥ ੪ ॥
ਅੱਲੋ ਯਜਵੇਨ ਹੁਤਹੁਤ੍ਰਾ । ਅੱਲਾਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰ ਸਰਵ
ਨਖਛਤ੍ਰਾਃ ॥੫॥ ਅੱਲਾ ਰਿਸ਼ੀਣਾਂ ਸਰਵਦਿਵਯਾਂ ਇੰਦ੍ਰਾਯ
ਪੂਰਵੰ ਮਾਯਾ ਪਰਮਮੰਤਰਿਖਛਾਃ॥੬॥ ਅੱਲਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵਯਾ
ਅੰਤਰਿਖਛੰ ਵਿਸ਼੍ਵਰੂਪਮ ॥੭॥ ਇੱਲਾਂ ਕਬਰ ਇੱਲਾਂ ਕਬਰ
ਇੱਲਾਂ ਇੱਲੱਲੇਤਿ ਇੱਲੱਲਾਃ ॥੮॥ ਓਮ ਅੱਲਾ ਇੱਲੱਲਾ
ਅਨਾਦਿਸ਼੍ਵਰੂਪਾਯ ਅਥਰਵਣਾਸਯਾਮਾ ਹੂੰ ਹ੍ਰੀਂ ਜਨਾਨ-
ਪਸ਼ੁਨਸਿੰਧਾਨ ਜਲਚਰਾਨ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਦੰ ਕੁਰੁ ਕੁਰੁ ਫਟ ॥
੯ ॥ ਅਸੁਰ ਸੰਹਾਰਿਣੀ ਹੂੰ ਹ੍ਰੀਂ ਅੱਲੋਰਸੂਲ ਮਹਾਮਦ-
ਰਕਬਰਸਯ ਅੱਲੋ ਅੱਲਾਮ ਇੱਲੱਲੇਤਿ ਇੱਲੱਲਾਃ ॥੧੦॥

ਇਤਿ ਅੱਲੋਪਨਿਸ਼ਤ ਸਮਾਪਤਾ ॥

ਜੋ ਏਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਖਫ ਮੁਹੱਮਦ ਸਾਹਿਬ ਰਸੂਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਏਸ ਥੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਵੇਦ ਵਿਚ ਮੂਲ ਹੈ ।

(ਉੱਤਰ) ਜੇਕਰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਅਥਰਵਵੇਦ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਓ ਆਦਿ ਥੀਂ ਅੰਤ ਤਕ ਦੇਖੋ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਅਥਰਵਵੇਦੀ ਦੇ ਪਾਸ ਵੀਹਾਂ ਕਾਂਡਾਂ ਵਾਲੀ ਮੰਤ੍ਰਸੰਖਿਪਤਾ ਅਥਰਵਵੇਦ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲੋ ਕਿਤੇ ਅਪਨੇ ਪੈਰੀਬਰ ਸਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾ ਮਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਦੇਖੋਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਇਹ ਅੱਲੋਪਨਿਸ਼ਦ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਅਥਰਵਵੇਦ ਵਿਚ ਨਾ ਉਸਦੇ ਗੋਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾ ਕਿਸੇ ਸਾਖਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਕਬਰਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮਯ ਵਿਚ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਨਾਈ ਹੈ, ਏਸਦਾ ਬਨਾਨ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਅਰਬੀ ਅਰ ਕੁਝ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਅਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਦ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਦੇਖੋ (ਅਸ-ਮੌਲਾਂ ਇੱਲੇ ਮਿਤ੍ਰਾ ਵਰੁਣਾ ਦਿਵਯਾਨੀ ਧੱਤੇ) ਇਤਿਆਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਦਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੀਕਨ ਏਸ ਵਿਚ (ਅਸਮੌਲਾਂ ਅਰ ਇੱਲੇ) ਅਰਬੀ ਅਰ (ਮਿਤ੍ਰਾ ਵਰੁਣਾ ਦਿਵਯਾਨੀ ਧੱਤੇ) ਏਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਦ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਕਨ ਹੀ ਸਬ ਥਾਂ ਦੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਅਰਬੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬਨਾਈ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਏਸਦਾ ਅਰਥ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਨਾਉਣੀ ਅਯੁਕਤ ਵੇਦ ਅਰ ਵਿਆਕਰਣ ਹੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ।

ਜੀਕਨ ਇਹ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਬਨਾਈ ਹੈ ਉਕਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਖਫਪਾਤੀਆਂ ਨੇ ਬਨਾ ਲੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੀਕਨ ਸ੍ਵਰੋਪਨਿਸ਼ਦ, ਨ੍ਰਿਸ਼ਿੰਘਤਾਪਨੀ, ਰਾਮਤਾਪਨੀ, ਗੋਪਾਲਤਾਪਨੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਨਾ ਲਈਆਂ ਹਨ ॥

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ, ਹੁਨ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਤ ਕੀਕਨ ਮੰਨੀਏਂ ?

(ਉੱਤਰ) ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਨਨ ਵਾ ਨਾ ਮਨਨ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਥਾਤ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂਨੇ ਏਸ ਨੂੰ ਅਯੁਕਤ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ ਉੱਸਤਰਾ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਅਥਰਵਵੇਦ ਗੋਪਥ ਵਾ ਏਸਦੀਆਂ ਸਾਖਾਂ ਥੀਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਮੁਚ ਲੇਖ ਦੱਸੋ ਅਰ ਅਰਥ ਸੰਗਤੀ ਨਾਲ ਭੀ ਸੁੱਧ ਕਰੋ ਤਦ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇਖੋ ਸਾਡਾ ਮਤ ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਅਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਟੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥

(ਉੱਤਰ) ਈਕਨ ਹੀ ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਸਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ

ਕਿ ਸਾਡਾ ਹੀ ਮਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਥਾਕੀ ਸਬ ਮੰਦੇ, ਬਿਨਾ ਸਾਡੇ ਮਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦੀ, ਹੁਨ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਤ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਮੰਨੀਏ ਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਦਇਆ ਆਦੀ ਸੁਭ ਗੁਣ ਸਬ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਅੱਛੇ ਹਨ, ਅਰ ਥਾਕੀ ਵਾਦ, ਵਿਵਾਦ, ਈਰਸਾ ਦ੍ਰੋਹ, ਝੂਠ, ਬੋਲਨਾ ਆਦੀ ਕਰਮ ਸਬ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੇਦਮਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ ॥

ਏਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਪਨੇ ਮੰਤਵਸਮੰਤਵਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿਖਛੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਇਤਿਸ਼੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ਼੍ਰਾਮਿਕ੍ਰਿਤੇ ਸਤਨਾਰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸੁਭਾਸ਼ਾ
ਵਿਭੂਸ਼ਿਤੇ ਯਵਨਮਤਵਿਸ਼ਯੇ ਚਤੁਰਦਸ਼:
ਸਮੁਲਾਸ: ਸੰਪੂਰਣ: ॥ ੧੪ ॥

ਯੋਗੇਸ਼੍ਵਰ
ਦਯਾਜਨਕ ਸਰ, ਫੀਜਾਜਗਾ
(ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

ਸ਼੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਤਨਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸੁਭਾਸ਼ਾਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਦੇ ਯਵਨਮਤ ਵਿਸ਼ਯ ਦਾ
ਚੌਦਵਾਂ ਸਮੁੱਲਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

ਅਪਨੇ ਮੰਤਵਜਾਮੰਤਵਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਸਰਵਤ੍ਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਰਥਾਤ ਸਾਮ੍ਰਾਜ ਸਰਵਜਨਕ ਧਰਮ ਜਿਸਨੂੰ ਸਦਾ ਥੀਂ ਸਬ ਮੰਨਦੇ ਆਏ, ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰ ਮੰਨਨਗੇ ਭੀ, ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ ਨਿੱਤਧਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜੇਕਰ ਅਵਿਦਿਆ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਮਤਵਾਲੇ ਦੇ ਭਰਮਾਏ ਲੋਗ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਰਾਂ ਜਾਨਨ ਵਾ ਮੰਨਨ ਉਸਦਾ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕੋਈ ਭੀ ਬੁਧ-ਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਤ ਅਰਥਾਤ ਸੱਤਮਾਨੀ, ਸੱਤਵਾਦੀ, ਸੱਤਕਾਰੀ, ਪਰੋਪਕਾਰੀ, ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹੋ ਸਬ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਓਹ ਨਾ ਮੰਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਨ ਥੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥

ਹੁਨ ਜੋ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸੱਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਥੀਂ ਲੈਕੇ ਜੇਮੁਨੀਮੁਨੀ ਪਰਯੰਤ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਈਸ਼ਰ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਸਬ ਸੱਜਨ ਮਹਾਸ਼ਿਯਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ॥

ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਮੰਤਵਜ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਨਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਤਿੰਨਕਾਲ ਵਿਚ ਸਬ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਮੰਨਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਵੀਨ ਕਲਪਨਾ (ਘੜੀਤ) ਵਾ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰ ਚਲਾਨ ਦਾ ਲੇਸਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਸੱਤ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਮਨਵਾਨਾ ਅਰ ਜੋ ਅਸੱਤ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਨ ਅਰ ਛੁਡਾਨ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਪਖਛਪਾਤ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਤ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹਠ ਕਰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਜੋ ਜੋ ਆਰਯਾਵਰਤ ਵਾ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਚਾਲ ਚਲਨ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਅਰ ਜੋ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਥਾਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਨਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖਪਨੇ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਉੱਸੇ ਨੂੰ ਕਹਨਾ ਕਿ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਕੇ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਅਰ ਹਾਨੀ, ਲਾਭ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਅਨਿਆਯਕਾਰੀ ਬਲਵਾਨ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾ ਡਰੇ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰਬਲ ਤੋਂ ਭੀ ਡਰਦਾ ਰਹੇ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਅਪਨੇ ਸਰਵ ਸਾਮਰਥ ਨਾਲ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਮਹਾ ਅਨਾਥ ਨਿਰਬਲ ਅਰ ਗੁਣ ਰਹਿਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਛਾ ਵਾਧਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਰਤਨਾ ਅਰ ਅਧਰਮੀ ਭਾਵੇਂ

ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਸਨਾਥ, ਮਹਾਬਲਵਾਨ ਅਰ ਗੁਣਵਾਨ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਨਾਸ, ਹਾਨੀ ਅਰ ਅਪ੍ਰਿਯਾਚਰਣ ਸਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਉੱਥੋਂ ਤਕ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਹਾਨੀ ਅਰ ਨਿਆਯਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਸਰਵਥਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇ। ਏਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਡਾਂਵਾ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਨਿਕਲ ਜਾਨ ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਮਨੁਸ਼ਪਨ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਏਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਰਤੀ ਹਰੀ ਜੀ ਆਦੀ ਨੇ ਸਲੋਕ ਕਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਨਾ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਮਝਕੇ ਲਿਖਨਾ ਹਾਂ:—

* ਨਿੰਦਿਤੁ ਨੀਤਿਨਿਪੁਣਾ ਯਦਿ ਵਾ ਸਤੁਵੰਤੁ,
ਲਖਛਮੀ: ਸਮਾਵਿਸ਼ਤੁ ਰੱਛਤੁ ਵਾ ਯਥੇਸ਼ਟਮ।

ਅਦਜੈਵ ਵਾ ਮਰਣਮਸਤੁ ਯੁਗਾਂਤਰੇ ਵਾ, ਨ੍ਯਾਯਾਤਪਥ:
ਪ੍ਰਵਿਚਲੰਤਿ ਪਦੰ ਨ ਧੀਰਾ: ॥੧॥ ਭਟਹਿਰਿ: ॥

ਨਾ ਜਾਤੁਕਾਮਾਂਨਭਯਾਂਨਲੋਭਾਦ ਧਰਮੰ ਤ੍ਰਯਜੋਜੀ-
ਵਿਤਸ੍ਯਾਪਿ ਹੇਤੋ: । ਧਰਮੋ ਨਿਤ੍ਯ: ਸੁਖਦੁ:ਖੇ ਤ੍ਰਨਿਤ੍ਯੇ
ਜੀਵੋਨਿਤ੍ਯੇ ਹੇਤੁਰਸ੍ਯ ਤ੍ਰਨਿਤ੍ਯ: ॥੨॥ ਮਹਾਭਾਰਤੋ ॥

ਏਕ ਏਵ ਸੁਤਹਿੰਦਧਰਮੋ ਨਿਧਨੇਪ੍ਰਾਨੁ ਯਾਤਿ ਯ: ।
ਸ਼ਰੀਰੇਣ ਸਮੰ ਨਾਸ਼ੰ ਸਰਵਮਨ੍ਯਧਿ ਗੱਛਤਿ ॥ ੩ ॥ ਮਨੁ
ਸਤ੍ਯਮੇਵ ਜਯਤੇਨਾਨ੍ਰਿਤੰ ਸਤ੍ਯੇਨ ਪੰਥਾਵਿਤਤੋਦੇਵਯਾਨ: ।
ਯੇ ਨਾਨ੍ਰਮੰਤ੍ਰਿਰਿਸ਼ਯੋ ਹ੍ਯਾਪਤਕਾਮਾ ਯਤ੍ਤਤਸਤ੍ਯਸ੍ਯ
ਪਰਮੰ ਨਿਧਾਨਮ ॥ ੪ ॥

ਨਹਿ ਸਤ੍ਯਾਤਪਰੋ ਧਰਮੋ ਨਾਨ੍ਰਿਤਾਤਪਾਤਕੰ ਪਰਮ।
ਨਹਿ ਸਤ੍ਯਾਤਪਰੰ ਜਵਾਨੰਤਸਮਾਤਸਤ੍ਯੰ ਸਮਾਚਰੇਤ। ੫
ਉਪਨਿਸ਼ਧ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ॥

“ਸਥ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਾਰੀ ਅਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨ, ਲਖਛਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅੱਜਹੀ ਮਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਵਰਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਮੌਤ ਆਵੇ ਤਾਂਭੀ ਜੋ ਮਨੁਸ਼ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਮਾਰਗ ਥੀਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ ਉਹੋ ਹੀ ਧੀਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਧੰਨਹਨ” (ਭਰਤਰੀ ਹਰੀ) ॥ ੫੧ ॥

“ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕ੍ਰਿ ਕਾਮਥੀਂ ਅਰਥਾਤ ਝੂਠ ਨਾਲ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਧ ਹੋਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਾ ਨਿੰਦਿਆ ਉਸਤਤੀ ਆਦੀ ਦੇ ਭੈ ਥੀਂ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰਨ, ਅਰ ਨਾਂ ਲੋਭ ਥੀਂ ਭਾਵੇਂ ਝੂਠੇ ਅਧਰਮ ਥੀਂ ਚਕ੍ਰ-ਵਰਤੀ ਰਾਜ ਭੀ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਥਾਪੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭੀ ਗ੍ਰਹਣ ਨਾ ਕਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਭੋਜਨ ਕਪੜਾ ਜਲਪਾਨ ਆਦੀ ਦੀ ਜੀਵਿਕਾ ਭੀ ਅਧਰਮ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋਨ ਪਰੰਤੂ ਜੀਵਿਕਾ ਦੇ ਲਈ ਭੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਅਰ ਧਰਮ ਨਿੱਤ ਹਨ, ਤਥਾ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਦੋਨੋਂ ਅਨਿੱਤ ਹਨ, ਅਨਿੱਤ ਦੇ ਲਈ ਨਿੱਤ ਦਾ ਛੱਡਨਾ ਅਤਜੰਤ ਦੁਸ਼ਟ ਕਰਮ ਹੈ, ਏਸ ਧਰਮ ਤਾ ਹੇਤੂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਆਦੀ ਨਾਲ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਅਨਿੱਤ ਹੈ, ਧੰਨ ਉਹ ਮਨੁਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਅਨਿੱਤ ਸਰੀਰ ਅਰ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਆਦੀ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਨਿੱਤ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ” (ਸਹਾਭਾਰਤ) ॥ ੨॥ ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਪਿਆਰਾ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮਰਨ ਤੇ ਕੀ ਸੰਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਸਥ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਮਨੁ) ॥ ੩ ॥ ਸੱਤ ਦੀਹੀ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਝੂਠਦੀ ਨਹੀਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੱਤ ਦਾ ਪਰਮ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ॥ ੪॥ ਸੱਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਨਾ ਝੂਠ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਨਾ ਸੱਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਏਸਲਈ ਸੱਤ ਦਾ ਹੀ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥ ੫॥ (ਅਨੁਵਾਦਾ ਕਰਤਾ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ॥

ਹੁਨ ਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਜਿਹਾ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸੰਖਛੇਪ ਨਾਲ ਏਥੋਂ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆਨ ਏਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ :—

੧-ਪ੍ਰਥਮ "ਈਸ਼ੁਰ" ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਦੀ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੋ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਆਦੀ ਲਖਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸ੍ਰਭਾਵ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ, ਜੋ ਸਰਵੋਗ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਅਜਨਮਾ, ਅਨੰਤ, ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਦਇਆਲੂ, ਨਿਆਯਕਰੀ, ਸਬ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਧਰਤਾ, ਹਰਤਾ, ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੇ ਨਿਆਯ ਦੁਆਰਾ ਫਲ ਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਆਦੀ ਲਖਛਣ ਯੁਕਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥

੨-ਚੌਥਾ "ਵੇਦਾਂ" (ਵਿਦਿਆਧਰਮਯੁਕਤਈਸ਼ੁਰਪ੍ਰਣੀਤ ਸੰਖਿਤਾ ਮੰਤ੍ਰ ਭਾਗ) ਨੂੰ ਨਿਰਭ੍ਰਾਂਤ ਸ੍ਰਭਾਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ਓਹ ਆਪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੀਕਨ ਸੂਰਯ ਵਾ ਦੀਪਕ ਅਪਨੇ ਸੂਰ੍ਧ ਦੇ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਆਦੀ ਦੇ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਹਨ, ਅਰ ਚੌਥਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਛੀ ਅੰਗ, ਛੀ ਉਪਾਂਗ, ਚਾਰ ਉਪਵੇਦ ੧੧੨੭ (ਯਾਰਾਂ ਮੋ ਸਤਾਈ) ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ੍ਧ੍ਰਮਾਣ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਨ ਥੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਵਿਰੁੱਧ ਵਚਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥

੩-ਜੋ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ, ਨਿਆਯਆਚਰਣ, ਸੱਤਭਾਸਣ ਆਦੀ ਯੁਕਤ ਈਸ਼ੁਰ ਆਗਿਆ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਉਸਨੂੰ "ਧਰਮ" ਅਰ ਜੋ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਅਨਿਆਯਆਚਰਣ ਮਿਥਿਆਭਾਸਣ ਆਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਵੇਦਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਉਸਨੂੰ "ਅਧਰਮ" ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੪-ਜੋ ਇੱਛਿਆ, ਦ੍ਰੇਸ਼, ਸੁਖ, ਦੁਖ ਅਰ ਗਿਆਨ ਆਦੀ ਗੁਣ ਯੁਕਤ, ਅਲੱਪਗ ਨਿੱਤ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੀਵ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੫-ਜੀਵ ਅਰ ਈਸ਼ੁਰ ਸੂਰ੍ਧ ਅਰ ਵੇਧਰਮਜ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਅਰ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਆਪਕ, ਅਰ ਸਾਧਰਮਜ ਥੀਂ ਅਭਿੰਨ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੀਕਨ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਦ੍ਰਵਜ ਕਦੀ ਭਿੰਨ ਨਾ ਸੀ, ਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਕਦੀ ਇੱਕਸੀ, ਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇੱਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਆਪਕ, ਉਪਾਸਕ ਉਪਾਸਕ ਅਰ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਆਦੀ ਸੰਬੰਧ ਯੁਕਤ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥

੬-"ਅਨਾਦੀ ਪਦਾਰਥ" ਭਿੰਨ ਹਨ ਇਕ ਈਸ਼ੁਰ, ਦ੍ਰੇਸ਼: ਜੀਵ, ਤੀਜੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਨਿੱਤ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸ੍ਰਭਾਵ ਭੀ ਨਿੱਤ ਹਨ ॥

੭-“ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੋਂ ਅਨਾਦੀ” ਜੋ ਸੰਯੋਗ ਥੀਂ ਦ੍ਰਵਯਗੁਣ ਕਰਮ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਥੀਂ ਪਹਲੋਂ ਸੰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਾਮਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਫਿਰਭੀ ਸੰਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਤਥਾ ਵਿਯੋਗ ਭੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੋਂ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥

੮-“ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖੋਵੱਖਰੇ ਦ੍ਰਵਯਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਯੁਕਤੀ ਪੂਰਵਕ ਮੇਲ ਹੋਕੇ ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਬਨਨਾ ॥

੯-“ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ” ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਮਿੱਤ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸਫਲ ਹੋਨਾ, ਜੀਕਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਹਨ ਉਸਨੇ ਕਹਿਆ ਵੇਖਨ ਦੇ ਲਈ, ਉਕਨ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਾਮਰਥ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਯਥਾਵਤ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਆਦੀ ਭੀ ॥

੧੦-“ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਕਰਤ੍ਰਿਕ” ਹੈ, ਏਸਦਾ ਕਰਤਾ ਉੱਪਰ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਚਨਾ ਵੇਖਨੇ ਅਰ ਜੜ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਅਪਨੇ ਆਪਯਥਾਯੋਗ ਥੀਜ ਆਦੀ ਸੂਰੂਪ ਬਨਨ ਦਾ ਸਾਮਰਥ ਨਾ ਹੋਨ ਥੀਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ “ਕਰਤਾ” ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ॥

੧੧-“ਬੰਧ” ਨਿਮਿੱਤ ਕਰਕੇ ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਿਮਿੱਤ ਕਰਕੇ ਹੈ, ਜੋ ਜੋ ਪਾਪ ਕਰਮ, ਈਸ਼ੁਰ ਭਿੰਨ ਉਪਾਸਨਾ, ਅਗਿਆਨ ਆਦੀ ਸਬ ਦੁੱਖ ਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਇਹ “ਬੰਧ” ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਇੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਅਰ ਭੋਗਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ॥

੧੨-“ਮੁਕਤੀ” ਅਰਥਾਤ ਸਬ ਦੁੱਖਾਂ ਥੀਂ ਛੁੱਟਕੇ ਬੰਧ ਰਹਿਤ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰ ਉਸਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਇੱਛਿਆ ਨਾਲ ਵਿਚ-ਰਨਾ, ਨਿਯਤ ਸਮਯ ਤਕ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗਕੇ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਨਾ ॥

੧੩-“ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ” ਈਸ਼ੁਰ ਉਪਾਸਨਾ ਅਰਥਾਤ ਯੋਗਾਭਿਆਸ, ਧਰਮਾਨੁਸਠਾਨ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਥੀਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਆਪਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ, ਸੰਤਵਿਦਿਆ, ਸੁਵਿਚਾਰ ਅਰ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਆਦੀ ਹਨ ॥

੧੪-“ਅਰਥ” ਓਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧਰਮ ਹੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਜੋ ਅਧਰਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਨਰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੧੫-“ਕਾਮ” ਓਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧਰਮ ਅਤ ਅਰਥ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ॥

੧੬-“ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮ” ਗੁਣ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ॥

੧੭-“ਰਾਜਾ” ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੁਭਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਥੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸਮਾਨ, ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ, ਨਿਆਇ ਧਰਮਦਾ ਸੇਵੀ, ਪ੍ਰਜਾ ਨਾਲ

ਪਿਤਾ ਵਾਛਣ ਵਰਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੰਨਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਰ ਸੁਖ ਵਧਾਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ॥

੧੮—“ਪੁਜਾ” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪਖਛਪਾਤ ਰਹਿਤ ਨਿਆਯ ਧਰਮ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਅਰ ਪੁਜਾ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜ ਵਿਦ੍ਵੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਰਤੇ ॥

੧੯—ਜੋ ਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਸੰਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੰਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ ਅਨਿਆਯਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਵੇ, ਅਰ ਨਿਆਇਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ, ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਬ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੇ ਸੋ “ਨਿਆਇਕਾਰੀ” ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਠੀਕ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੨੦—“ਦੇਵ” ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਅਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ “ਅਸੁਰ” ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ “ਰਾਖਛਸ” ਅਨਾਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ “ਪਿਸ਼ਾਚ” ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੨੧—ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਆਚਾਰਯ, ਅਤਿਥੀ, ਨਿਆਇਕਾਚੀ, ਰਾਜਾ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾਜਨ, ਪਤਿਬ੍ਰਤਾਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀਬ੍ਰਤਪਤੀ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰਨਾ “ਦੇਵਪੁਜਾ” ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਏਸ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਅਦੇਵ ਪੁਜਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁਜੜ ਅਰ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਆਦੀ ਜੜ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਵੰਥਾ ਅਪੁਜੜ ਸਮਝਨਾ ਹਾਂ ॥

੨੨—“ਸਿਖਛਾ” ਜਿਸ ਥੀਂ ਵਿਦਿਆ ਸਭਜਤਾ, ਧਰਮਾਤਮਤਾ, ਜਿਤੇਂਦ੍ਰਿਯਤਾ ਆਦੀ ਵਧੇ, ਅਰ ਅਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਦੋਸ਼ ਹਟਨ ਉਸਨੂੰ ਸਿਖਛਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੨੩—“ਪੁਰਾਣ” ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਨੇ ਬਨਾਏ, ਐਤਰੇਯ ਆਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਸਤਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ. ਇਤਿਹਾਸ, ਕਲਪ, ਗਾਥਾ ਅਰ ਨਾਰਾਸ਼ੀਸੀ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ॥

੨੪—“ਤੀਰਥ” ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖਸਾਗਰ ਦੇ ਪਾਰ ਉਤਰਨ ਕਿ ਜੋ ਸੰਤਭਾਸਣ, ਵਿਦਿਆ, ਸਤਸੰਗ, ਯਮ ਆਦੀ ਯੋਗਾਭਿਆਸ, ਪੁਰੁਸਾਰਥ, ਵਿਦਿਆਦਾਨ ਆਦੀ ਸੁਭ ਕਰਮ ਹਨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਸਮਝਨਾ ਹਾਂ ਹੋਰ ਜਲ ਸਥਲ ਆਦੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ॥

੨੫—“ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਪ੍ਰਾਰਥਯ ਤੋਂ ਵੱਡਾ” ਏਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਥੀਂ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਾਰਥਯ ਬਨਦੇ, ਜਿਸਦੇ ਸੋਰਨ ਨਾਲ ਸਬ ਸੋਰਦੇ, ਅਰ ਜਿਸਦੇ ਵਿਗੜਨ ਨਾਲ ਸਬ ਵਿਗੜਦੇ ਹਨ ਏਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਯ ਦੀ ਅਪੇਖਛਾ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਵੱਡਾ ਹੈ ॥

੨੬—“ਮਨੁਸ਼” ਨੂੰ ਸਬ ਨਾਲ ਯਥਾਯੋਗ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੁਖ, ਦੁੱਖ, ਹਾਨੀ, ਲਾਭ ਵਿਚ ਵਰਤਨਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਦੁਜੀ ਤਰਾਂ ਵਰਤਨਾ ਬੁਰਾ ਸਮਝਨਾ ਹਾਂ ॥

੨੭—“ਸੰਸਕਾਰ” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ, ਅਰ ਆਤਮਾ, ਉੱਤਮ ਹੋਵੇ ਓਹ ਨਿਸ਼ੇਕ ਆਦੀ ਸਮਸਾਨਾਤ ਸੋਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਕਰਤੋਂਵ ਸਮਝਨਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਸਾਝਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

੨੮—“ਯੋਗ” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਤ-ਕਾਰ ਯਥਾਯੋਗ, ਸਿਲਪ ਅਰਥਾਤ ਰਸਾਇਨ ਜੋ ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਿਆ ਉਸ ਥੀਂ ਲਾਭ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਆਦੀ ਸੁਭ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਅਗਨੀਹੋਤ੍ਰ ਆਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਮੀਂਹ, ਪਾਣੀ ਅੰਸ਼ਧੀ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕਰਕੇ ਸਬ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਚਾਨਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਮਝਨਾ ਹਾਂ ॥

੨੯—ਜੀਕਨ “ਆਰਯ” ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਅਰ “ਦਸ੍ਯੁ” ਦੁਸ਼ਟ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਕਨ ਹੀ ਮੈਂ ਭੀ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੩੦—“ਆਰਯਾਵਰਤ” ਦੇਸ਼ ਏਸ ਭੂਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਏਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸਟਾ ਥੀਂ ਆਰਯ ਲੋਗ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਏਸ ਦੀ ਅਵਧੀ ਉੱਤਰਵਿਚ ਹਿਮਾਲਾ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਬਿੰਧਿਆਚਲ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅਟਕ ਅਰ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰ ਨਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿੰਨਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ “ਆਰਯਾਵਰਤ” ਕਹਿੰਦੇ, ਅਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਰਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੩੧—ਜੋ ਸਾਂਗੋਪਾਂਗ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਰ ਮਿਥਯਾਚਾਰ ਦਾ ਤਿ ਯਾਗ ਕਰਾਵੇ ਓਹ ਆਚਾਰਯ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੩੨—“ਸ਼ਿਸ਼” ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸੱਤ ਸਿਖਛਾ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਧਰਮਾਤਮਾ ਵਿਦਿਆ ਗ੍ਰਹਣ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਅਰ ਆਚਾਰਯ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥

੩੩—“ਗੁਰੂ” ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਰ ਜੋ ਸੱਤਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਵੇ ਅਰ ਅਸੱਤ ਨੂੰ ਛੁਡਾਵੇ ਓਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੩੪—“ਪ੍ਰੋਹਿਤ” ਜੋ ਯਜਮਾਨ ਦਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਸੱਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ॥

੩੫—“ਉਪਾਧਿਆਇ” ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ॥

੩੬—“ਸਿਸਟਾਚਾਰ” ਜੋ ਧਰਮਾਚਰਣ ਪੂਰਵਕ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਥੀਂ ਵਿਦਿਆ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਸੱਤ ਦਾ ਪਰੀਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ਏਹੋ ਸਿਸਟਾਚਾਰ, ਅਰ ਜੋ ਏਸ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹ ਸਿਸਟ ਕਹਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥

੩੭—ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ “ਅੱਠਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ” ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨ ਨਾ ਹਾਂ ॥

੩੮—“ਆਪਤ” ਜੋ ਯਥਾਰਥਵਕਤਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸਥ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ “ਆਪਤ” ਕਹਨਾ ਹਾਂ ॥

੩੯—“ਪਰੀਖਛਾ” ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਵਿੱਚੋਂ ੧ ਪ੍ਰਥਮ ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਅਰ ਸ੍ਰਭਾਵ ਅਰ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ, ੨ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤਖਛ ਆਦੀ ਅੱਠ ਪ੍ਰਮਾਣ ੩ ਤੀਜੀ ਸਿਸਟੀਕ੍ਰਮ ੪ ਚੌਥੀ ਆਪਤਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ । ਅਰ ੫ ਪੰਜਵੀਂ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਵਿਦਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਰੀਖਛਾ ਨਾਲ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਅਸੱਤ ਦਾ ਪਰੀਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥

੪੦—“ਪਰੋਪਕਾਰ” ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਥ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੁਰਾਚਾਰ ਦੁਖ ਹਟਨ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠਾਚਾਰ ਅਰ ਸੁਖ ਵਧੇ ਉਸਦੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਰੋਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹਾਂ ॥

੪੧—“ਸ੍ਰਤੀਤ੍ਰ” “ਪਰਤੀਤ੍ਰ” ਜੀਵ ਅਪਨੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਤੀਤ੍ਰ ਅਰ ਕਰਮ ਫਲ ਭੋਗਨ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਥੀਂ ਪਰਤੀਤ੍ਰ ਉਕਤ ਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਅਪਨੇ ਮਤਸਾਰਚਾਰ ਆਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰਤੀਤ੍ਰ ਹੈ ॥

੪੨—“ਸ੍ਰਗ” ਨਾਮ ਸਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੋਗ ਅਰ ਉਸਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੈ ॥

੪੩—“ਨਰਕ” ਜੋ ਦੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੋਗ ਅਰ ਉਸਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਨਾ ਹੈ ॥

੪੪—“ਜਨਮ” ਜੋ ਸਰੋਰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਨਾ, ਸੇ ਪੂਰਵਪਰ ਅਰ ਮੱਧ ਭੇਦ ਥੀਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ ॥

੪੫—ਸਰੀਰ ਦ ਸੰਯੋਗ ਦਾ ਨਾਮ ਜਨਮ ਅਰ ਵਿਯੋਗਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਤ੍ਰ (ਮੌਤ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥

੪੬—“ਵਿਵਾਹ” ਜੋ ਨਿਯਮ ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾਲ ਅਪਨੀ ਇੱਛਿਆ ਕਰਕੇ ਹੱਥਲੇਵਾ ਕਰਨਾ ਓਹ ਵਿਆਹ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ॥

੪੭—“ਨਿਯੋਗ” ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਜਾਨ ਆਦੀ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਨਾਮਰਦੀ ਆਦੀ ਸਥਿਰ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਆਪਤ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਪਨੇ ਵਰਣ ਦਾ ਅਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਵਰਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਨਾ ॥

੪੮—"ਸਤੁਤੀ" ਗੁਣ ਕੀਰਤਨ, ਸੁਵਣ ਅਰ ਗਿਆਨ ਹੋਨਾ ਏਸਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਆਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

੪੯—"ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ" ਅਪਨੇ ਸਾਮਰਥ ਦੇ ਉਪਰਾਂਤ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨ ਆਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਯਾਚਨਾ ਕਰਨਾ ਅਰ ਏਸ ਦਾ ਫਲ ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥

੫੦—"ਉਪਾਸਨਾ" ਜੀਕਨ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ ਉਕਨ ਅਪਨੇ ਕਰਨਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਜਾਨਕੇ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਕੋਲ ਅਸੀਂ ਅਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ਾਤ ਕਰਨਾ ਉਪਾਸਨਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ । ਏਸਦਾ ਫਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਆਦੀ ਹੈ ॥

੫੧—"ਸਗੁਣ, ਨਿਰਗੁਣ, ਸਤੁਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਉਪਾਸਨਾ" ਜੋ ਜੋ ਗੁਣ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਯੁਕਤ, ਅਰ ਜੋ ਜੋ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਮੰਨਕੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਾ ਸਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਸਤੁਤੀ, ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਦੀ ਈਸ਼ੁਰ ਥੀਂ ਇਛਿਆ ਅਰ ਦੋਸ ਛੱਡਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹੁਨਾ ਸਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਅਰ ਸਬ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਸਬ ਦੋਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਅਪਨੇ ਆਤਮਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਰ ਉਸਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਨਾ ਸਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸਨਾ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ ॥

ਏਹ ਸੰਖੇਫ਼ ਨਾਲ ਅਪਨੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸੇ "ਸਤਜਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਤਥਾ ਰਿਗਵੇਦਾਦੀ ਭਾਸ਼ਯਭੂਮਿਕਾ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਥਾਤ ਜੋ ਜੋ ਥਾਤ ਸਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨਨ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜੀਕਨ ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ ਸਬ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਅੱਛਾ ਅਰ ਮਿਥਿਆ ਬੋਲਨਾ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਜੋ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਝਗੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮਨੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਏ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਏਸ ਥਾਤ ਨੂੰ ਹਟਾਕੇ ਸਾਰੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਸਬ ਨੂੰ ਇਕ ਮਤ ਵਿੱਚ ਕਰਾਕੇ ਦੁੱਸ ਛੁਡਾਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦਿੜ੍ਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਯੁਕਤ ਕਰਾਕੇ ਸਬ ਥੀਂ ਸਬਨੂੰ ਸੁਖ ਲਾਭ ਪੁਚਾਨ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਅਰ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ, ਸਰਵਸਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸਹਾਇਤਾ ਅਰ ਆਪਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਬ ਥਾਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿੱਚ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਵਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਥੀਂ ਸਬ ਲੋਕ ਸਹਜ ਨਾਲ ਧਰਮ, ਅਰਥ,

ਕਾਮ, ਮੋਖਛ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਉੱਨਤ ਅਰ ਆਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਨ ਇਹੋ
ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ॥ ਅਲਮਿਤਿਵਿਸਤਰੇਣ ਬੁੱਧਿਮਦਵਰਯੋਸੁ ॥

ਓਮ ਸ਼ੰਨੋਮਿਤ੍ਰੁ: ਸ਼ੰ ਵਰੁਣ: । ਸ਼ੰਨੋ ਭਵਤ੍ਰਰਯਮਾ ।
ਸ਼ੰਨ ਇੰਦ੍ਰੋ ਵਿਹਸਪਤਿ: । ਸ਼ੰਨੋ ਵਿਸ਼ਣੁਰੁਕ੍ਰਮ: । ਨਮੋ
ਬ੍ਰਹਮਣੇ ਨਮਸਤੇ ਵਾਯੋ । ਤ੍ਵੰਮੇਵ ਪ੍ਰਤਾਪਛੰ ਬ੍ਰਹਮਾਸਿ ।
ਤ੍ਵੰਮੇਵ ਪ੍ਰਤਾਪਛੰ ਬ੍ਰਹਮਵਾਦਿਸ਼ਮ । ਰਿਤਮਵਾਦਿਸ਼ਮ ।
ਸਤਤਮਵਾਦਿਸ਼ਮ । ਤਨਮਾਮਾਵੀਤ । ਤਦਵਕਤਾਰਮਾਵੀਤ ।
ਆਵੀਨਮਾਮ । ਆਵੀਦਵਕਤਾਰਮ ॥

ਓਮ ਸ਼ਾਂਤਿਃ ਸ਼ਾਂਤਿਃ ਸ਼ਾਂਤਿਃ ॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤਪਰਮਹੰਸਪਰਿਬ੍ਰਾਜਕਾਚਾਰਯਾਣਾਂ ਪਰਮਵਿਦੁਸ਼ਾਂ ਸ਼੍ਰੀ
ਵਿਰਜਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ੍ਵਾਮਿਨਾ ਸਿਸ਼੍ਯੇਣ ਸ਼੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦ
ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ੍ਵਾਮਿਨਾ ਵਿਰਚਿਤ: ਸ੍ਰਮੰਤਵਜ ਸਿੱਧਾਂਤ
ਸਮਨ੍ਵਿਤ: ਸੁਪ੍ਰਮਾਣਯੁਕਤ: ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਤ:
ਸਤਗੁਰਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੋਅਯੰ ਗ੍ਰੰਥ:
ਸੰਪੂਰਤਿਮਗਮਤ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤ ਪਰਮਹੰਸ ਪਰਿਬ੍ਰਾਜਕਾਚਾਰਯ ਪਰਮਵਿਦਵਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਰਜਾਨੰਦ
ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸ੍ਵਾਮੀ ਜੀ ਕੇ ਸਿਸ਼੍ਯ ਸ਼੍ਰੀਮੱਦਯਾਨੰਦ ਸਰਸ੍ਵਤੀਸ੍ਵਾਮੀ
ਵਿਰਚਿਤ ਸ੍ਰਮੰਤਵਜ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਮੇਤ ਸੁਪ੍ਰਮਾਣ
ਯੁਕਤ ਸੁਭਾਸ਼ਾਦਿਭੂਸ਼ਿਤ ਸਤਗੁਰਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ॥

ਸ਼੍ਰੀ

ਦਯਾਨੰਦ ਸਨ, ਫੀਜ਼ਾਬਾਦ

(ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

ਆਰਯਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਯਮ ।

—००—

- ੧—ਸਭ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਥੀ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਜਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਆਦੀ ਮੂਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ ।
- ੨—ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦਸਰੂਪ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਨਿਆਯ-ਕਾਰੀ, ਦਇਆਲੂ, ਅਜਨਮਾ, ਅਨੰਤ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਅਨਾਦੀ, ਅਨੂਪਮ, ਸਰਵਾਧਾਰ, ਸਰਵੇਸ਼ੁਰ, ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਰਵਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ, ਅਜਰ, ਅਮਰ, ਅਭੈ, ਨਿੱਤ, ਪਵਿਤ੍ਰ, ਅਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਹੈ ॥
- ੩—ਵੇਦ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਵੇਦ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਨਾ ਅਰ ਸੁਨਨਾ ਸੁਨਾਨਾ, ਸਭ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ ॥
- ੪—ਸੱਚ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਅਰ ਝੂਠ ਦੇ ਤਿਆਗਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ॥
- ੫—ਸਭ ਕੰਮ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸੱਚ ਅਰ ਝੂਠ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ॥
- ੬—ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਏਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਰੀਰ, ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨਾ ॥
- ੭—ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਵਕ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਯਥਾਯੋਗ ਵਰਤਨਾ ਚਾਹੀਏ ।
- ੮—ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਨਾਸ ਅਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬਿੱਧੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥
- ੯—ਪ੍ਰਤੀਕ ਮਨੁੱਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਹੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਨਾ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿੰਤੂ ਸਭ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਉੱਨਤੀ ਸਮਝਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥
- ੧੦—ਸਭ ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਥਾ ਵਿਰੋਧ ਛੱਡਕੇ ਸਮਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਵਹਿਤਕਾਰੀ ਨਿਯਮ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਪਰਤੀਤ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਅਰ ਨਿਜ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਤੀਤ ਰਹਿਨ ॥

—:ॐ:—

(ਮੁਚਨਾ) ਪੁਰਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ॥

ਵਿਗਿਆਪਨ ।

ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਆਰਯਸਮਾਜ ਲਾਹੌਰ (ਵੱਡੇਵਾਲੀ)

ਸਬ ਸੱਜਨ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਵਿਚ ਆਰਯਸਮਾਜ (ਵੈਦਿਕਧਰਮ) ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਰ ਇੱਕਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ, ਉਰਦੂ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਆਦਿ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਚੂੰਕਿ ਏਹ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਲਕੀਯਤ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਬੋਝਾ ਨਫਾ ਲੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਬਚਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਓਹ ਭੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬਸੱਜਨ ਇਸ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਤੋਂ ਹੀ ਸਬਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਕਰਨਗੇ । ਇਸਤੋਂ ਦੋ ਲਾਭਹਨ, ਇੱਕਤਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ ਮਿਲਨਗੀਆਂ, ਦੂਜੇ ਨਫੇ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਉੱਪਰ ਲੱਗੇਗਾ ॥ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੋਥੀਆਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਖਾਲਸਾ ਮਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਇਸ

ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਤਦਾ ਨਿਰਣਯ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਮੁੱਲ ਇੱਕਕਾਪੀ

ਖਾਲਸਾਮਤਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਰਦੂ ਵਿਚ = ॥

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਰਮਾ—ਇਹ ਗੁਰ-

ਮੁਖੀ ਦਾ ਮਾਹਵਾਰੀ ਰਸਾਲਾ ਪੰਡਿਤ ਧਰਮਦੇਵ ਕਵਿਭੂਸ਼ਨਵੈਦਰਤਨਲਾਹੌਰ ਕੱਢਦੇਰਹੇਹਨ, ਇਸਵਿਚਧਰਮਦੇਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾਹੈ, ਹੁਨ ਏਹ ਬੰਦ ਹੋਚੁਕਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਨੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗਹਨ, ਮੁੱਲ ੮ ਪਰਚਿਆਂਦਾ ॥

ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ—

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ—ਇਹ

ਪੋਥੀ ਨਿੱਤ ਪਾਠ ਕਰਨਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ॥

ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ—ਅਰ ਬਾਰਾਮਾਹ

ਸਤਧਰਮਵਿਚਾਰ—ਏਹ ਪੰਜਾਬੀਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵਜਾਖਜਾਹੈ ॥

ਸਤ ਧਰਮ ਸਿਖਛਾ—ਪੰਜਾਬੀ ਬੈਂਤ ॥

ਸੱਚ ਦਾ ਵਿਚਾਰ—ਪੰਜਾਬੀਬੈਂਤ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਧਾਰ—ਪਹਿਲਾਭਾਗ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਧਾਰ—ਦੂਜਾਭਾਗ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਧਾਰ—ਤੀਜਾਭਾਗ ॥

ਉੱਤਮ ਕਿੱਸਾ—ਨਜ਼ਮਪੰਜਾਬੀ ॥

ਆਰਯਗਾਯਨ—ਭਜਨ ਪੁਸਤਕ ॥

ਸੰਗੀਤ ਪੁਸਤਕਦਲੀ ਵੱਡੀ ॥

ਸੰਗੀਤ ਪੁਸਤਕਦਲੀ ਛੋਟੀ ॥

ਸੰਖਿਆ ਅਰਥ ਵਿਧਿ ਸਹਿਤ ॥

ਸੁੰਦਰ ਭਜਨ

ਬੇਸਾਰਾਮ ਪੁਸਤਕਾਧਖਛ ਆਰਯਸਮਾਜ
ਲਾਹੌਰ (ਵੱਡੇਵਾਲੀ)